FRANCISCI
PICCOLOMINEI
SENENSIS,
IN ACADEMIA PATAVINA
PHILOSOPHI PRIMI.

Librorum ad Scientiam de Natura attinentium

PARS PRIMA.

Cui nuper adiecta eſt integra & germana Secundi Libri Phyſicorum expoſitio, quæ iam antea deerat.

Sereniſsimo FERDINANDO Medici Magno Hetruriæ Duci dicata.

CVM PRIVILEGIIS.

VENETIIS, Apud Hæredes Franciſci de Franciſcis. M D C.

SERENISSIMO
FERDINANDO MEDICI
MAGNO HETRVRIÆ
DVCI,

Domino colendiſſimo,

Franciſcus Piccolomineus ſeruus humilißimus perennem fælicitatem.

SVB regio & ampliſſimo tuo Imperio, Inuictiſſime FERDINANDE, Vrbs Senarum vniuerſa, tibi deuotiſſima exultat; iubilant in ea iuuenes, & ſenes omnes, nemoque eſt, qui non ſummopere glorietur tua eximia Poteſtate regi, tuaque eminenti Iuſtitia gubernari. Hoc cum ſit commune cunctis eius Vrbis, magis tamen eis competit, qui exactius ſublimes virtutes tuas, intimius eximia merita, diſtinctiusque præclara facinora intuentur, & meditantur; Nil enim in te eſt quod non ſit magnum, nil à te excogitatur, niſi magnum; nil ex te prodit, niſi magnum; nilque à te agitur niſi magnum: Tu in honore es magnanimus, in diſtribuendis Fortunę muneribus es magnificentiſſimus, in ſeruanda Iuſtitia & æquitate es Heroicus, in tuenda demum Religionis dignitate, etiam ſupra Herois conditionem erigeris, adeo vt longe maior ſis animo, quàm fortuna, intus quàm extra, meritis quàm nomine, opera quàm verbis: Propterea iure optimo deditiſſimorum tibi Senenſium nemo eſt, cuius cogitationes, facultates, & opera, tua non ſint, tibique ſtatim ab ortu dicata, & conſecrata. Quare ſi Liber hic tuo præclaro nomine inſignitus in lucem prodit, lucique traditus ad ſublimem tuam dignitatem celer properat, & properans eximia humilitate ſalutat, mirum profecto non eſt: ipſo enim iure te colentium tua ſunt omnia, & ſine vlla externa inſcriptione tua ſemper ſunt iudicanda: Et quamuis ego ſeorſum à Patria (vt mea ſors tulit) ætatem meam ferè totam tranſigerim, nemi-

Digitized by Google

ni tamen in te magnifaciendo, & colendo principatum vnquam conceſſi, quod eo libentius à me factum glorior, & lętor, quo vniuerſam familiam Piccolomineam, tuæ Amplitudini in dies magis ac magis addictam, & deuotam intueor, cuius præſtantis officij conſpicua mihi teſtimonia præbent duo præclara noſtræ familiæ lumina, & Religionis acerrimi cuſtodes, & defenſores, Aſcanius vnus, Senarum Archiepiſcopus religioſiſſimus, cui iungitur Siluius frater, animo & Arte militari conſpicuus, Franciſcus Maria alter, Pientiæ ac Montis Ilcini Epiſcopus meritiſſimus, quem ſequitur, olim Clementis fratris filius, Ioannes Baptiſta Primicerius, Iure Ciuili, & Pontificio inſignis: ac inſuper idipſum magno ſpiritu teſtantur Emilius, mihi arcto cognationis nodo coniunctus, necnon Hyppolitus Hieronymi olim mihi fratris filius, Iuris vtriuſque Doctor, hi omnes ex familia Piccolominea, vt cęteros ſilentio prætercam, adeo ſunt tui iuris, adeo conſtanti animo te venerantur & colunt, tamque flagranti deſiderio tuæ voluntati ſatisfacere cupiunt, quod etiam ſi ſanguinem tui gratia effunderent, amplitudini deſiderij ad votum non ſatisfacerent. Iure optimo itaque ego & vt Patria Senenſis, & vt ex familia tui obſeruantiſſima ortus, & vt Philoſophiæ ſtudioſus, cuius conditio eſt ſublimia intueri & colere, & vt propria quadam interna commotione ad tui obſequium tuorumque meritorum admirationem procliuis, in te colendo nemini cedo, nec mei aliquid noſco, quod tuum non iudicem: propterea ſi meas has vigilias Sublimitati tuæ dicatas, nunc tibi offero, non aliquid denuo trado, ſed ea quæ tua ſunt, hilari animo reſigno, & me totum libentiſſime tui eſſe iuris publicè teſter, & manifeſto. Quod officium ob id præſertim tibi non ingratum fore iudico, quia ſermo eſt De placitis Sapientum, De communibus principijs, virtute & facultate vniuerſam Scientiam, De Natura includentibus, nec non De communibus affectionibus, ſublimi tuæ conditioni eximiè congruentibus. Serena itaque fronte ea, quæ tua ſunt inſpice, ſuſcipe, & foue, vt Deus Principum Princeps, dignitatem tuam amplificet, tueatur, & foueat. Diu fœlix pro tuorum populorum tranquillitate viue, & vale. Patauij kl. Iunij M D XCVI.

SERIES LIBRORVM PRIMAE PARTIS.

INtroductio ad ſcientiam de Natura, Liber vnus.
De Placitis, Veterum Philoſophorum, Liber vnus.
Expoſitio primi Libri Phyſicorum.
Expoſitio partis ſecundi Libri.
De quattuor communibus affectionibus.
De Motu Libri duo.

Secundæ Partis.

De Mundo Liber vnus.
De Cælo Liber vnus.
De Motoribus Cælorum Liber vnus.
De Creatione noua & æterna Libri duo.

Tertiæ Partis.

De Materia Libri tres.
De quattuor primis qualitatibus Liber vnus.
De affectione & perpeſsione operantium per naturam Liber vnus.
De quattuor Elementis Libri duo.
De Mixtione Liber vnus.
Conſideratio multitudinis formarum in eodem indiuiduo.

Quartæ Partis.

Meteororum Liber vnus.
De Ortu Mixtorum Liber vnus.
De Putredine Liber vnus.
De ortis ex Putri Liber vnus.
De Concoctione Liber vnus.

Quintæ Partis.

De Sede Animæ Liber vnus.
De Accretione Liber vnus.
De Senſu viſus Liber vnus.
De Senſibus internis Liber vnus.
De humana Mente Libri tres.
De facultate qua animalia ſponte mouentur, ſiue De motu Animalium, Liber vnus.

Digitized by Google

INDEX
PRINCIPALIVM CAPITVM
SINGVLORVM LIBRORVM
PRIMÆ PARTIS.

LIBRI pro introductione.

Procœmium.			pag. 1 a
Quæ ſunt partes Iuuenis, Sapientiæ Studioſi.	Cap.	1	ibid. b
Diuiſio diſciplinarum.	Cap.	2	pag. 2 b
Diuiſio diſciplinarum Principalium.	Cap.	3	pag. 3 a
De diſciplinis inſpectricibus.	Cap.	4	4 a
Diuiſio Mathematicarum.	Cap.	5	4 b
De ſcientia Phyſica, & eius diuiſione.	Cap.	6	6 a
Dubia ex diuiſionibus prodeuntia.	Cap.	7	ibid. b
Dubia alia ad idem attinentia.	Cap.	8	7 a
Inſuper dubia alia.	Cap.	9	8 a
An Mathematicæ ſint pars inſpectricis Philoſophiæ.	Cap.	10	ibid. b
De ordine diſciplinarum Organicarum.	Cap.	11	9 b
De ordine principalium.	Cap.	12	10 b
De ordine partium inſpectricis Philoſophiæ, opinio propria.	Cap.	13	11 a
Dubia ad id pertinentia.	Cap.	14	ibid. b
De ordine Mathematicarum.	Cap.	15	12 b
Ordo partium Naturalis ſcientiæ.	Cap.	16	13 b
Ordo declaratorum in primis duobus libris Phyſicorum.	Cap.	17	14 a
Ordo communium affectionum corporis Phyſici.	Cap.	18	15 a
Definitio Philoſophiæ.	Cap.	19	16 a
Reſolutio Philoſophiæ in quatuor genera cauſarum.	Cap.	20	ibid. b
Vtilitas Philoſophiæ.	Cap.	21	17 a
Dubia ad vtilitatem attinentia.	Cap.	22	18 a
De ſubiecto Naturalis ſcientiæ.	Cap.	23	19 a
Diuiſio ſubiecti & eius conditiones.	Cap.	24	ibid. b
De ſubiecto naturalis ſcientiæ opiniones variæ.	Cap.	25	20 a
Reijciuntur opiniones duæ.	Cap.	26	21 a
Reijciuntur opiniones aliæ.	Cap.	27	22 b
Reſolutio difficultatis.	Cap.	28	23 b
Dubia nonnulla ad id pertinentia.	Cap.	29	24 a
De ſubiecto octo librorum Phyſicorum.	Cap.	30	25 a
De inſcriptione communi eorum.	Cap.	31	ibid. b
De inſcriptione partium.	Cap.	32	26 a

Libri de Placitis Philoſophorum.

Procemium.			pag. 28 a
Prima opinionum Capita.	Cap.	1	ibid. b
Opinio putantium id, quod eſt, eſſe vnum & immobile.	Cap.	2	29 b
Quot modis id, quod eſt, poſſit dici vnum.	Cap.	3	30 a
Quid nomine entis veteres denotarint.	Cap.	4	31 a
Opinio putantium id, quod eſt, eſſe vnum & mobile.	Cap.	5	ibid. b
Opinio Pythagoræ.	Cap.	6	32 b
Opinio Platonis.	Cap.	7	33 b

Opinio

Digitized by Google

Opinio Ariſtotelis, & comparatio eius cum opin. Platonis.	Cap.	8	34	b
Opinio Empedoclis.	Cap.	9	36	a
Opinio Democriti & Epicuri.	Cap.	10	ibid.	b
Opinio Anaxagoræ.	Cap.	11	37	a
Opinio putantium Principia partim vnum, partim plura.	Cap.	12	ibid.	b
Placita Veterum de Mundi Ortu & interitu.	Cap.	13	38	a
Capita opinionum de eſſentia animorum.	Cap.	14	ibid.	b
Sequuntur controuerſię quindecim attinentes ad placita veterũ.			39	a
Expoſitio primi libri Phyſicorum.			46	a
Expoſitio ſecundi libri cum digreſſionibus ad Naturam & cauſas attinentibus.			103	a

De communibus affectionibus corporis Phyſici.

Proponitur de infinito agendum, eiuſq; diſtinctiones traduntur.	Cap.	1	141	a
An infinitum ſit.	Cap.	2	ibid.	b
Quale ſit infinitum.	Cap.	3	142	b
Dubia varia ad infinitum pertinentia.	Cap.	4	143	a
De infinito actu & poteſtate, & num hoc prodeat ex materia.	Cap.	5	144	a
Diluuntur tria dubia ad infiniti notitiam attinentia.	Cap.	6	ibid.	b
Quomodo à Mathematico & Phyſico varia ſine pugna proferantur.	Cap.	7	145	b
De Loco.	Cap.	8	146	a
Quid ſit locus, opiniones variæ.	Cap.	8	ibid.	b
Quid ſit locus, opinio Ariſtotelis.	Cap.	9	147	a
Diluuntur inſtantiæ relatæ aduerſus opin. Ariſtotelis.	Cap.	10	ibid.	b
De Inani.	Cap.	11	148	b
Reſolutio difficultatis an detur inane.	Cap.	12	149	a
De Tempore diuiſiones & opiniones.	Cap.	13	ibid.	b
De Tempore opinio Ariſtotelis.	Cap.	14	150	b
Dubia ex Temporis definitione prodeuntia.	Cap.	15	151	a
An Tempus potius interitus, quàm ortus ſit cauſa.	Cap.	16	152	a
De Anno.	Cap.	17	ibid.	b
De Anno Magno.	Cap.	18	153	b
De Anno communi, ſiue Solis.	Cap.	19	154	a
De Menſe.	Cap.	20	155	a
De Die.	Cap.	21	ibid.	b
De Hora.	Cap.	22	156	a
De Olympiade.	Cap.	23	ibid.	b
De terminis Temporis.	Cap.	24	157	a
De æternitate, æuo, & ætate.	Cap.	25	ibid.	a

Primi Libri de Motu.

Proponitur de motu agendum & manifeſtatur ordo ſeruandus.	Cap.	1	159	a
An Motus ſit.	Cap.	2	ibid.	a
Quid ſit Motus.	Cap.	3	160	a
Diluuntur dubia ex definitione motus prodeuntia.	Cap.	4	ibid.	b
Diſtinctiones nonnullæ Motus.	Cap.	5	161	b
Quotuplex ſit Motus.	Cap.	6	162	a
De diſtinctione Motus à mutatione.	Cap.	7	163	a

Digitized by Google

De oppoſitionibus Motus.	Cap. 8	ibid.	b
An continuum ſit in ratione Motus.	Cap. 9	165	b
Motum ſui conditione eſſe continuum.	Cap. 10	165	a
Opinio Zim. & Balduini euertitur.	Cap. 11	ibid.	b
Vnde oriatur continuatio Motus.	Cap. 12	166	a
Diluuntur aduerſæ rationes.	Cap. 13	167	a
De quo Motu quæratur in octauo Phyſic. an ſit æternus.	Cap. 14	ibid.	b
Opinio putantium quæri de Motu vniuersè.	Cap. 15	168	b
Diluuntur rationes aduerſæ.	Cap. 16	169	a
Ad quem pertineat conſiderare, an Motus ſit æternus.	Cap. 17	ibid.	b
Lationem præferri origine cæteris Motibus.	Cap. 18	170	b
De ordine perfectionis Motuum.	Cap. 19	171	a
De præſtantia Motus in Orbem.	Cap. 20	172	a
Dubia ad id pertinentia.	Cap. 21	173	a
Quomodo poſterius origine ſit prius perfectione.	Cap. 22	174	a
Reſolutio difficultatis.	Cap. 23	ibid.	b

Secundi Libri de Motu.

Inſtitutum auctoris & ordo ſeruandus.	Cap. 1	175	a
Capita variarum opinionum de æternitate Motus.	Cap. 2	ibid.	a
Ratio Prima Ariſtotelis pro æternitate Motus.	Cap. 3	ibid.	b
Ratio ſecunda pro eodem.	Cap. 4	176	b
Ratio tertia pro eodem.	Cap. 5	177	b
Ratio quinta, & ſexta.	Cap. 6	178	a
Ratio ſeptima, & octaua.	Cap. 7	ibid.	b
An Motus ex ſe, vel ab alio ſit æternus opinio Auer.	Cap. 8	179	a
Euerſio relatæ opinionis.	Cap. 9	ibid.	b
Inſtantiæ nonnullæ aduerſus æternitatem Motus.	Cap. 10	180	b
Declarantur nonnulla conducentia pro ſolutionibus.	Cap. 11	181	a
Soluitur ratio ducens ad abſurda.	Cap. 12	ibid.	b
Diluuntur reliquæ inſtantiæ.	Cap. 13	182	a
Motum in Orbem poſſe eſſe vnum, æternum, & continuum.	Cap. 14	ibid.	b
Lationem rectam non poſſe eſſe vnam, æternam, & continuam.	Cap. 15	183	a
Inter Motus oppoſitos mediare quietem.	Cap. 16	ibid.	b
Inſtantiæ aduerſus id.	Cap. 17	184	a
Reſolutio difficultatis & aduerſarum rationum.	Cap. 18	ibid.	b
Quomodo ea quę ſunt in vniuerſo ad Motum & eius oppoſitum ſe habent.	Cap. 19	185	a
Quietem non eſſe explodendam.	Cap. 20	ibid.	b
Abſoluta veritas de æternitate Motus.	Cap. 21	186	b

FINIS.

INDEX
SINGVLARVM RERVM ET SENTENTIARVM, QVAE IN VNIVERSO OPERE PROFERVNTVR, ET EXPLICANTVR.

A

ABſtractio multiplex lib.2.Phyſic, cont.18.f.2.l.8. 131
Abſtractiones mathematicæ principia ſunt ad diuinorum contemplationem.c.10.l.34. 9
Et docentur per eas. ibid.
Abſtractio duplici modo conſideratur.cap.13.f.2. lin.14. 11
Abſtractum dicitur prius ratione concreto, non autem eſſentia.c.13.f.2.l.23. 11
Accidentia eidem competentia ſunt unum numero lib.1.Phyſ.cont.60.l.35. 82
Accidentia non habent materiam ex qua, ſed in qua lib.2.Phyſ.cont.19.l.31. 123
Actio qualiter in ſcientijs conſideretur. capit.10. lin.21. 9
Actio per naturam contradiſtinguitur ab actione per cognitionem.lib.1.cont.2.in dub.l.27. 53
Actio an prodeat ab æquale.lib.2.Phyſi.cont.48. in ann.f.1.l.40. 147
Actio quid. lib.2. Phyſic.context.59. in ann.fol.1. lin.30. 154
Actus & potentia communia principia eorum quæ ſunt.lib.1.cont.56.in annot.l.4. 77
Actus eſt forma, potentia ex ſubiecto & priuatione exiſtit. ibid.
Aequale ſumitur dupliciter.lib.de affect.fol.2.linea 49. 143
Aeris incenſio quæ fit hyberno tempore an indicari debeat fieri caſu. lib.2. Phyſic.cont.77.in ann.f. 1.l.2. 164
Aeternitas quid lib.de affect.c.25.l.34. 158
Aeternitas non eſt cauſa præſtantiæ, ſed ſignum lib. de affect.cap.6.f.2.l.9. 145
Aeternitas, æuum, & ætas varie ſumi. lib.de affect. cap.25. 157
Aeternitatis, ætatis, & æui differentia.lib.de affect. cap.25.f.2.l.1. 157
Aeternum duplex lib.2.de motu,c.5.l.18. 178
Aeterni nomine quid lib.de motu 2.c.1.l.21. 175
Aeuum quid lib.de affec.c.25.l.32. 158
Aeuum quadrupliciter contingit lib. de affect.c.25. f.2.l.24. 157
Aeui diſtinctio lib.de affec.c.25.f.2.l.24. 157
Aeui ratio in quo lib.de affec.c.25.l.40. 158
Aeuum menſuratur ex ſeptem ex Scoto. ibid.
Aeui opinio authoris lib.de affec.c.25.f.2.l.4. 158
Aeuum quotuplex lib.de affec.c.25.f.2.l.9. 158
Affectio poſterior eſt re cuius eſt affectio, conditio autem interior.lib.1.cont.42.in exam.l.38. 63
Affectiones communes quæ priores, & quo ordine adinuicem conuectentur.c.18.f.2.l.43. 15
Affectiones communes corporis phyſici lib.1.de motu.c.1.l.7. 141
Affectiones communes cur tantum ſex lib.1.de motu,cap.1.l.15. 141
Affectionum principaliſſima.lib.1.de motu,cap.1. lin.21. 141
Affinitatem habentia cum natura tria.lib.2.Phyſi. cont.45.f.2.l.1. 109
Agens non operans propter finem, an detur.lib.2. phyſic.cont.49.in ann.f.1.l.3. 148
Agens per naturam, non eſt cauſa ſecundum ſe oppoſitorum.lib.2.Phyſi.cont.30.l.20. 131
Agentis intentio quæ.lib.1.cont.43.in dub.l.3. 65
Albedo eſt prior ratione homine albo.cap.13.f.2. lin.24. 11
Aliquid eſſe æternum varie. lib.de affect.capit.25. lin.27. 158
Amor, & odium dici principio, lib.2. Phyſi.cont. 15.l.46. 119
Amor principium generationis. de plac.capit.5. lin.22. 32
Amoris nomine quid denotetur. de plac.capit.5. lin.18. 32
Amor unde ortum habuit.de plac.c.20.l.30. 42
Amicitia duplex in rerum ortu. de plac.cap.9.f.2. lin.11. 36
Analogia quæ.lib.1,cont.48.f.2.l.43. 68
Analogia quid.lib.2.Phyſ.cont.69 f.2.l.12. 89
Anaxagoras quomodo intelligendus de mundi æternitate.de plac.c.21.f.2.l.31. 42
Anaxagoras quo tempore floruerit.de plac.cap.11. lin.1. 37
Eiuſque laudes ibid.f.2.l.7.
Anima an ex contrarijs ſit conſtituta. de plac.cap. 17.l.4. 40
Anima dicta ignis eſt.lib.1.contex.54 in dub f.2. lin.48. 75
Animalia an gigni poſſint conſtantia ex partibus animalium diſtinctæ ſpeciei. lib.2.phyſic.cont.83. in ann.f.1.l.35. 168
Animalia quamuis dormiant tamen mouentur.lib. 2.de motu,c.19.l.31. 185
Animorum naturæ in quot opinionum capita redigatur.de plac.c.14.f.2.l.2. 38
Animus in quot diuidatur partes, & quid de eius nomine.

nomine. de plac.cap.14.fol.2.l.3.& ſeq. 38
Et ex quibus conſiſtat ſecundū aliquos. ibid.l.18.
Eſtque incorporeus.ibid.l.23.
Et an ſit immortalis vel nō.ibid.l.27.
Et eſt origo motus.ibid.l.32.
Annus duplex lib.de affec.c.17.f.2.l.15. 152
Anni magni variæ opiniones. ibid.
Anni magni magnitudo. ibid.
Anni magni, eu thoris opinio:lib.de affect. cap.18. fol.2. 153
Annus communis parcus dicitur. lib.de affect. cap.19. 154
Annus quis proprius. 154
Anni principium quod.ibid.l.14.c.19. 154
Appetere aliud, dupliciter contingit. lib.1.Phyſic. cont.81.l.42.in dub. 99
Appetitio tria requirit. lib.1.Phyſic.context.81. lin.20. 98
Appetere formam per ſe dupliciter intelligitur.lib. 1.Phyſic.cont.81.f.2.in dub.l.13. 98
Appetitus an requirat priuationem. lib.1.Phyſic. cont.81.l.6.in dub. 99
Aqua an ſit rerum principium. de plac.cap.5.fol. 2.l.8. 31
Aram duplare quomodo intelligendum.cap.5.f.2. lin.24. 5
Argumenta propria cuiuſque artis quæ ſint.cap.8. f.2.l.28. 7
Ariſt. quid recta ratione facere debuerit de motu. lib.1.de motu.c.15.f.2.l.6. 168
Ariſt.cur diſtincte de fato non egerit. lib.2.Phyſic. cont.15.l.11. 119
Ariſt.quomodo diſentiat a Platone de fato. lib.2. Phyſ.cont.15.l.18. 119
Ariſt. de quo motu loquatur in 8.Phyſicor.dum in proœmio, quærit an ſit æternus.lib.1.de motu,c. 14.f.2. 167
Ariſtot.cur in definitione formæ dixerit quid erat eſſe.lib.2.Phyſ.f.2.l.4. 135
Ariſtot.cur diſtincte non protulit, an materia cœli ad Phyſ.pertineat. lib.2.Phyſ.context.26.fol.2. lin.11. 128
Ariſt. loquens de materia, non aſſignauit terminos conſiderationis materiæ; aſſignauit tamen ex parte modi conſiderandi.l.2.Phyſic.cont.26.f.2. l.16. 128
Et loquens de forma aſſignauit terminos ex parte vtriuſque. ibid.
Ariſt.locus primo Poſt.tex.23. declaratur.cap.12. lin.10. 11
Ariſt. dum refert Platonis principia de rerum generatione, quas contrarietates patiatur, & quomodo intelligendus.de plac.c.18.per totum. 41
Ariſt.in 2.cont. vſque ad finem proœmij loquā de ſolo via, & non de ordine, ex propria opinione. lib. 1.cont.4.l.14.& ſeq. 57
Ariſtotel. comparatio cum opinione Platonis, de rerum principijs. de plac.cap.8 per totum. fol.2. 34
Ariſt.locus ex primo de Cœlo 54.declaratur.c.32. lin.12. 27
Ars militaris iuncta cum ciuili ſcientia. capit.3. lin.37. 3
Ars quid ſit.cap.3.l.16.4.& cap.7.l.13. 7
Ars proprie dicta in quo differat ab artibus ingenuis.c.7.l.13. 7
Ars nulla quare a Metaphyſica ortum non ducat.c. 6.f.2.l.18. 6
Ars demonſtrandi dupliciter conſideratur. c.8.f.2. lin.32. 7
Ars diligens etiam cognoſcens dicitur.lib.2.Phyſic. cont.25.l.2.f.2. 127
Ars quomodo efficiat materiam.lib.2.Phyſic.cont. 24.f.2.in dub.l.9. 126
Ars an præſtet Naturæ?lib.2.phyſ.cont.79.in ann. f.1.l.40. 166
Artes omnes includuntur ſub diſciplina, quæ in effectione verſatur.c.3.l.14. 4
Artes ingenuæ vocantur, diſciplinæ organicæ. cap. 7.lin.9. 7
Artes ſunt de rebus ſingularibus cum materia iunctis.c.6.f.2.l.19. 6
Artes an diuidantur in theoricam, & practicam.c. 10.l.9. 9
Artes logicæ quæ.c.2.l.30. 3
Artes fructus dicuntur philoſophiæ, ex fine prouenientes.c.20.l.18. 19
Artes diuinatrices ſub phyſica continentur. cap.9. lin.15. 8
Artes diuinatrices proprie artes non ſunt. cap.9. lin.19. 8
Artes quomodo ſe habeant in conſideratione materiæ, & formæ.lib.2.Phyſ.cont.25.l.5. 127
Artes quattuor gradus habent, lib.2.Phyſic.cont. 25.l.5. 127
Artium propria quæ ſint.c.7.l.11. 7
Artifex in cognitione artis, & philoſophus naturalis in cognitione naturæ æquiparātur.lib.2.Phyſ. cont.25.l.26. 127
Artifex an erret? lib.2.phyſic.cont.79.in ann.fol. lin.40. 165
An vtatur conſideratione? lib.2.phyſic.cont.86.in ann.f.3.l.2. 170
Artifices qui proprie dicantur. l.2.phyſic.cont.25. lin.7. 127
Artifices in quo differant a naturali philoſopho. lib.2.Phyſ.cont.25.l.22. 127
Artificioſa fieri a ſimili lib.2.Phyſico.cont.13.f.2. lin.24. 114
Artificioſa an habeant naturam. lib.2.Phyſic.cont. 13.f.2.l.11. 114
Arithmetica prius eſt addiſcenda quàm Geometria, & Stereometria.c.15.f.2.l.5. 12
Arithmetica continet ſub ſe Muſicam.c.5.l.36. 5
Aſtrologus quomodo conſideret motum & ſubſtantiam.lib.2.Phyſi.cont.20.f.2.l.12. 124
Aſtronomus non conſiderat motum æternum.lib.1. de motu,c.17.l.39. 170

Atomi & mixta conſimilia longe recedunt a conditione materiæ.lib.1.cont.54.in dub.in fi. 76

Atomi quid ſint.de plac.cap.10.f.2.l.8. 36

Et an ſint infinitæ.ibid.l.25.

Et de earum operationibus. ibid.

Atomis an reſoluantur cœli. lib.2. Phyſi.cont.44.in ann.f.2.l.30. 144

Authoris opinio an creatis competat fuiſſe ſemper, & carere primo,lib.2.de motu,c.13.l.14. 182

B

BOnum & verum ſunt principium & ſcopus humanarum actionum.lib.1.cont.48. in annot. f.2.l.21. 69

C

CAecus cur non indicat de coloribus.lib.2.Phyſ. tex.6.in dub.l.8. 11

Caſus & Fortuna ad quod genus cauſæ redigantur, lib.2.Phyſ.cont.39.f.2.l.40. 141

Caſus & Fortuna an recipiant magis & minus. lib. 2.phyſ.cont.48.in ann.f.2.l.3. 147

Caſus & Fortuna an ſcientia comprehendi poſſint. lib.2.phyſ.cont.39.in ann.f.2.l.14. 141

Caſus, & Fortuna a quo conſideranda.lib.2.phyſ.cōt. 39.in ann.f.2.l.20. 141

Caſus, & Fortuna an locum habeant in cœlo. lib.2. phyſ.cont.46.in ann.f.1.l.36. 145

Caſus, & Fortunæ opiniones variæ. lib.2.phyſ.cont. 47.in ann.f.2.l.46. 145

Caſui, & Fortunæ quattuor communia. lib.2.phyſic. cont.51.f.1.l.30. 149

Caſus, & Fortuna an dentur. lib.2.phyſic.cont.48.in ann.f.1.l.4. 147

Caſus, & Fortuna quomodo ad naturam & Mentem redigantur, lib.2.phyſicor.cont.65.in ann.f. 1.l.40. 157

Caſus, & Fortuna quomodo dicuntur cauſæ indefinitæ. lib.2 phyſicor.context.65. in annot.fol.2. linea 2. 157

Caſus apud ueteres quomodo vſurpabatur.lib.2.phyſ. cont.57 in ann.f.2.l.20. 153

Caſus & Fortuna an habeant locum in his, quæ ſunt ad vtrumlibet lib.2.phyſi.context.48.in ann.f.1. l.36. 147

Cauſa & concauſa quid ſibi velit.lib.2.Phyſic.l.22. cont 38. 134

Cauſa dicitur multipliciter, non æquiuoce ſed ab vno, lib.2.Phyſ.cont.32.33.34.l.21. 132

Cauſa continuationis motus. lib.1.de motu, cap.12. lin.4. 166

Cauſa & principium quomodo dicantur genera cauſarum & quomodo non.lib.2.Phyſ.l.33. 134

Cauſa & concauſa quæ dicatur. l.2.Phyſic.cont.80. lin.49. 197

Cauſa dicitur actu, & poteſtate & quando. lib.2. Phyſ.cont.32.33.34 l.36. 132

Cauſa præſtantia non eſt æternitas, ſed ſignum. lib.de affect.cap.6.f.2.l.8. 145

Cauſam definitam habere quotupliciter contingat. lib.2.Phyſic.cont.40.f.2.l.3. 142

Cauſa ſumma quæ ſit. lib.2.Phyſic.context.38.f.2. lin.15. 133

Cauſa oppoſitorum poteſt eſſe idem ſecundum ſe vnius, per accidens alterius. lib.2.Phyſi.cont.30. lin.16. 131

Cauſa ſecundum ſe, & ſecundum accidens quomodo intelligatur. lib.2. Phyſico. cont.32.33.34.linea 22. 132

Cauſa non datur, ob quā res ſit id quod eſt.lib.1.cont. 42.in exam.f.2.l.14. 63

Cauſa efficiens de mundi ortu an fuerit ab antiquis cognita.de plac.26.l.6. 45

Cauſas cognoſcere an ſit neceſſarium pro exacta rei cognitione.lib.1.cont.1.in dub.f.2.l.25. 48

Cauſæ declaratæ, in ſecundo phyſicorum communiores ſunt principijs declaratis in primo, & elementis, declaratis in principio ſecundi. cap.17. f.2.l.40. 14

Cauſæ etiam externæ demonſtrationem ingrediūtur. lib.1.cont.1.in dub.l.16. 49

Cauſæ quo in loco ab Ariſt.declarantur.lib.1.cont.1. l.42. 47

Cauſæ internæ & externæ quæ.de plac.c.1.l.5. 29

Cauſæ nomine quot denotentur. de plac.cap.1.fol.2. lin.1. 28

Cauſæ quadrupliciter dicuntur,lib.2.Phyſi.l.2. 134

Cauſæ vel ſunt cum connexione vel ſimplices.lib.2. Phyſ.cont.36,37.f.2.l.5. 132

Cauſæ variæ noſtrarum deceptionum.lib.1.Phyſ.cōt. 71.72.l.1.in dub. 92

Cauſæ quot,lib.2.Phyſ.in proœm.l.21. 103

Cauſæ ſecundæ ſunt ſolum inſtrumenta primæ. lib.2. Phyſ.f.2.l.38. 140

Cauſæ vnde.lib.2.Phyſ.cont.1.& 2.l.8. 104

Cauſarum genera rerum naturalium quattuor ſunt. cap.17.f.2.l.4. 14

Cauſarum diuiſio,lib.2.Phyſ.tex.38.l.41. 134

Centrum proprie non eſſe Dei ſedem, ſed carcerē Iouis, & locum inferum.de plac.c.25.f.2.l.28. 44

Chaos quid.de plac.c.11.l.4. 37

Chaos quid denotare videntur. de plac.cap.20.fol.2. lin.15. 41

Chaos ſecundum Heſiodum ante omnia fuiſſe, deinde terram latam, & amorem.de plac.c.5.l.17. 32

Ciuilis ſcientiæ definitio.c.3.l.11. 4

Ciuilis diſciplina in actione conſiſtit.c.3.l.25. 3

Et in tres diuiditur partes. ibid.

Ciuilis ſcientiæ officium quale.c.8.l.12. 8

Cœlum Deorum locus dicitur. de plac.cap.25.fol.2. lin.24. 44

Cœlum ignem eſſe ſecundum antiquorum opinionem. de plac.cap 5.l.34. 32

Cœli differentiæ loci quattuor, nempe dextrum, & ſiniſtrum, ſurſum, & deorſum aſſignantur. de plac. cap.27.f.2.l.6. 45

Cælum immune ab ortu & interitu. lib.1.cont.47.in annot.f.2.l.4. 67
Cælum an moueatur.lib.1.de motu,c.21.l.36. 173
Cælum in orbem motum, tripliciter conſiderari.lib.1.de motu,cap.21.f.2.l.20. 173
Cælum non mouetur in infinitum,lib.1.de motu,cap.21.l.29. 173
Cælum dupliciter conſiderari.lib.1.Phyſ.cont.57.in dub.f.2.l.16. 79
Cælo an caſus & Fortuna competant. lib.2.phyſ.cõt.46,in ann.f.1.l.36. 145
Cæli an reuoluantur atomis.lib.2.phyſic.cont.44.in ann f.2.l.3. 144
Cælum quomodo phyſicum,lib.1.Phyſic.cont.57.f.2.lin.35. 79
Cælum,& mũdus,quomodo ſint in loco.lib.de affect.cap.10.f.2.l.26. 147
Cælum non moueri motu ſecundum locum. lib.de affecť.c.10.l.30. 148
Cæli immobilitas triplex. lib.1.de motu, capit.21.lin.23. 173
Cognitio Dei eſt diſtincti generis a cognitione noſtra. lib.de affect,cap.3.l.33. 143
Cognitio per analogiam,& negationem cõpetit Deo, & materiæ ſed oppoſitis conditionibus.lib.1.Phyſ.cont.69.70.f.2.l.4. 90
Cognitio materiæ quomodo pateat.lib.1.Phyſi.cont.69.70.l.10,in dub. 90
Cognitio,& imperium ſe connectuntur,lib.2.Phyſic.cont.25.f.2.l.1. 127
Cognitio quantitatis cum materia concreta,ad quem primo pertineat, an ad phyſicum, an vero ad mathematicum. cap.12.l.28.& cap.13.fol.2.lin.1. 11
Cognitio principiorum eſt mentis cognitio.lib.1.cõt.5.in dub.f.2.l.6. 58
Cognitio veri dicitur eſſe dux probarum actionum.c.21.f.2.l.7. 17
Et eius principium.ibid.l.9. 18
Cognitio diſtincta,eſt principiorum cognitio per effecta & confuſa.lib.1.cont.3.in dub.l.33. 56
Cognitio quæ primo nobis ſe offert eſt quantitas iuncta materiei.cap.12.l.26. 11
Cognitio duplex,exacta vna,& ſimplex altera.lib.1.cont.1.in dub.f.2.l.35.& 46. 48
Cognitio rei & cauſæ an ſint idem. lib.1.contex.1.in dub.l.22. 48
Cognitio noſtra naturam ſequens, eſt cognitio confuſa.lib.1.cont.5.f.2.l.4. 58
Cognitio per materiam quomodo fiat. lib.1.conte.1.in dub.f.2.l.15. 48
Cognitio quãdo poſſit iudicari perfecta. lib.1.cont.1.f.2.l.48. 47
Cognitio a nobis notioribus an uera ſit de omni.lib.1.cont.2.in dub.l.16. 52
Cognitio omnis noſtra ortum ducit a ſenſu.lib.1.cõt.2.in dub l.13. 53
Cognitionis principium an ſit materia.lib.1.conte.1.in dub.l.33. 48
Cognitionis confuſæ ſermo e Ariſt.eſt.lib.1.cont.3.in dub.l.31. 56
Cognitionis nomine quid denotetur.lib.1.cont.1.f.2.lin.26. 47
Communius duplex.c.17.l.3. 15
Communia cur primo declaranda.lib.1.Phyſ.cõt.57.in dub.l.25. 79
Communia ducunt in notitiam ſimpliciũ & diſtinctorum principiorum.lib.1.cont.4.f.2.l.33. 56
Communia prius declarari,eſt ſecundum naturã. lib.1.cont.2.in dub.l.32. 54
Communia cur primo declaranda. capit.16.fol.2.lin 9. 13
Communia per uniuerſalia denotari.lib.1.cõt.4.f.2.l.19.& 36.56.& l.1.cum ſeq. 57
Communiora quomodo ſint nobis primo nota.ca.14.f.2.l.6. 12
Et quare primo declaranda. capito.17.fol.2.linea 39. 14
Communiora quando nobis notiora, & quando remotiora a nobis dicantur. lib.1.context.5.fol.2.lin.30. 59
Et quomodo ſint nobis & natura priora & notiora, ibid.l.38.
Communes affectiones ſunt alterum principale membrum totius phyſicæ.cap.17.l.9. 14
Et ſunt ſub quæſtione quale eſt.ibid.
Communes affectiones ſunt numero ſex.c.18.l.6. 15
Et quæ. ibid.
Et dupliciter conſiderantur.ibid.l.15.
Commune & vniuerſale quando ducat in notitiam principiorum.lib.1.cont.3.in dub.f.2.l.34. 55
Comparatio duplex inter confuſa,& principia.lib.1,cont.5.in dub.l.31. 59
Comparatio inter obiecta quadruplex lib.1.cont.48, in annot.l.14. 70
Comparatiuum magis, quare ab Ariſto.additum ad confuſa declaranda. lib.1.context.3.in dub.linea 10. 56
Compoſitio & diuiſio an & quomodo dicantur vere methodi.lib.1.cont.2.in dub.l.6. 53
Compoſitio & reſolutio ſunt inuicem oppoſita. lib.1.cont.1,in dub.l.31. 49
Compoſitio nulla vel arte vel natura ſine ordine datur.lib.1.cont.45.in dub.l.27. 67
Compoſitionis & reſolutionis ordo a quo incipiat.lib.1.cont.1.in dub.l.30. 49
Vbi traditur opinio propria.ibid.l.42.
Compoſitiuus ordo qualis.lib.1.cont.1.f.2.l.38. 47
Compoſita quare dicantur, lib.1.cont.51.in d.f.2.lin.7. 73
Compoſita quomodo fiant ex priuatione. lib.1.conte.52.in dub.f.2.l.23. 74
Compoſitum quale. lib.1.context.3.in dub.fol.2.linea 25. 55
Compoſitum cur denotetur per id quod eſt.lib.1.cõt.50.in dub.l.31. 71
Compoſitum poteſt reſolui in formam. lib.1.Phyſic.cont.82.l.19.in dub. 101

Compoſitum dupliciter conſiderari. lib. 1. Phyſic. cõt. 64. in dub. f. 2. l. 22. 85

Compoſitum definibile per nomen, & definitionem denotari. lib. 1. cont. 5. l. 6. 58

Conciliatio philoſophorum, & Ariſt. circa locum lib. de affec. cap. 9. l. 21. 147

Conciliatio Platonis, & Ariſto. quia ille definiuit naturam per poſtremum principium hic per primum. lib. 2. Phyſ. cont. 3. f. 2. l. 1. 108

Conditio loci. lib. de affec. cap 9. l. 14. 147

Conditiones principiorum quæ. lib. 1. contex. 42. in exam. l. 4. 63

Conditiones naturæ quot ſint. c. 29. f. 2. l. 51. 24

Conditio rem antecedit, affectio ſequitur. lib. 1. cont. 42. in exam. l. 38. 63

Conditiones quæ requirantur pro iuuene ſtudioſo formando. cap. 1. l. 7. 1

Confuſum quid. lib. 1. cont. 3. in dub. f. 2. l. 24. 55

Confuſum actu duplex. lib. 1. cont. 5. l. 3. 58

Confuſum poteſtate uniuerſale dici: actu vero compoſitum. lib. 1. cont. 4. f. 2. l. 17. 57

Confuſorum ad principia comparatio duplex. lib. 1. cont. 5. in dub. l. 31. 59

Confuſum nobis familiarius & prius notum quam diſtinctum. lib. 1. cont. 5. l. 15. 58

Confuſum ita ſe habere ad diſtinctum, ſicut pueri ad patres & matres. lib. 1. cont. 5. f. 2. l. 11. 58

Confuſi nomine quid denotetur. lib. 1. cont. 3. in dub. f. 2. l. 5. 55

Vbi opinio propria. ibid. l. 22. & 40.

Confuſa ad quid, dirigantur. lib. 1. cont. 3. in dub. l. 56. & cont. 5. in dub. l. 21. 59

Confuſa magis, quæ non ſunt nobis notiora, quæ ſint, & quomodo intelligenda. lib. 1. contex. 3. in dub. l. 36. 56

Confuſa primo nobis nota, debere intelligi tam de cognitione ſenſus quàm intellectus. lib. 1. cont. 5. f. 2. l. 18. 58

Confuſa quotuplicia dicantur. lib. 2. cont. 3. in dub. f. 2. l. 24. 55. & cont. 4. f. 2. l. 6. 56

Confuſa cognitio qualis. lib. 1. context. 5. fol. 2. l. 4. 58

Conſenſiones & diſſenſiones inter Philoſophos de principijs, & eorum nomine, quæ. lib. 1. cont. 48. f. 2. l. 2. cum ſeq. 68. & in annot. l. 2. cum ſeq. 69

Conſenſio, & diſſenſio vnde. lib. 2. Phyſico. cont. 15. l. 31. 119

Contemplatio actio dicitur. cap. 10. l. 20. 9

Contemplationis finis qualis. cap. 21. f. 2. l. 51. 17

Et eſt principium rectæ actionis. ibid. l. 8. 18

Continuatio in motu quid. lib. 1. de motu, cap. 12. lin. 33. 166

Continuum non eſt aptum diuidi in infinita, ſed infinitum lib. 1. de motu, cap. 2. f. 2. l. 1. 142

Continuum eſt prima affectio communis, ſi abſolute conſideretur. cap. 18. l. 15. & f. 2. l. 42. 15

Et declara, vt ibid.

Continuum tria includit. cap. 18. f. 2. l. 46. 15

Contrarietas quot modis vſurpetur. lib. 1. cont. 41. in dub. f. 2. l. 15. 62

Contrarietas magis ſub ſenſum cadit. lib. 1. cont. 41. f. 2. l. 1. 61

Contrarietas compoſitorum quomodo magis lateat. lib. 1. cont. 45. in dub. f. 2. l. 25. 66

Contrariorũ conditio quæ. l. 1. cont. 55 in d. l. 40. 77

Contraria non fieri ex ſe viciſſim quomodo intelligi debeat. lib. 1. cont 43. l. 9. 64

Contrarium quomodo poſſint eſſe vnum. lib. 1. cont. 50. in dub. l. 9. 71

Contraria quot modis ſint vnum. lib. 1. cont. 50. in dub. l. 16. 71

Contraria medium conſtituere. lib. 1. contex. 51. in dub. l. 8. 73

Contraria ex contrarijs fieri intelligi dupliciter. lib. 1. cont. 43. in dub. f. 2. l. 45. 65

Et quomodo fiant. ibid. l. 12. 66

Contraria ſola non eſſe ſatis pro conſtituendis rerum principijs. lib. 1. cont. 51. f. 2. l. 5. 72

Contraria quomodo ſint eiuſdem generis. lib. 1. conte. 56. in annot. f. 2. l. 18. 78

Contraria ſola nihil gignere poſſunt, vel ſaltem id eſſet ſimplex, ſi ex eis aliquid gigni poſſet. lib. 1. cont. 51. in dub. f. 2. l. 7. 73

Contrarij nomine quid denotetur. lib. 1. cont. 52. in dub. f. 2. l. 10. 74

Contraria, eſſe principia rerum, & quæ. lib. 1. cont. 48. l. 6. cum ſeq. 68

Contrarietas ſubſtantiæ quomodo ſit prima. lib. 1. cõt. 50. in dub. f. 2. l. 50. 71

Contrarietas cur in omni genere prima vna ſit. lib. 1. cont. 50. in dub. f. 2. l. 14. 71

Contrarietates principiorum an pro materia ſumantur. de plac. cap. 17. f. 2. l. 7. 40

Et an ſint vnum infinitum, & immobile. ibid. l. 21.

Contrarietas triplex. lib. 1. cont. 47. f. 2. l. 11. 67

Contraria mutuo ſe deſtruunt. lib. 1. context. 51. in dub. l. 20. 73

Contrarium quando pro abſtracto, & quando pro concreto intelligendum. lib. 1. cont. 47. in annot. f. 2. l. 12. 67

Contraria quomodo concurrant ad rerum ortum. lib. 1. cont 51. in dub l. 11. 73

Contrarietas prima quæ. lib. 1. cont. 50. in dub. f. 2. lin. 37. 71

Contrarietas prima vnius generis cur vna ſit. lib. 1. cont. 50. in dub. f. 2. l. 34. 71

Contraria prima non fieri ex alijs. lib. 1. context. 42. lin. 2. 63

Contrarium dupliciter vſurpari, lib. 1. contex. 43. in dub. l. 9. 66

Contrarij nomine etiam denotari media. lib. 1. cõt. 43. f. 2. l. 6. 64

Contrariorum duo gradus, vnum continens, alterum contentum. lib. 1. context. 55. in dub. f. 2. l. 6. 76

Corpus medium cur infinitum ſecundum aliquos. de plac. cap. 5. f. 2. l. 37. 31

Corpus phyſicum quale, & quis ſit eius modus conſiderandi. cap. 29. l. 3. cum ſeq. 24

Corpus phyſicum quo in loco ab Ariſt. definiatur. cap. 30. l. 32. 25
Corpus quot modis accipiatur, & quotuplex ſit. cap. 26. l. 32. & 48. 21
Corpora cæleſtia quomodo famulentur Deo. lib. de motu, cap. 1. 159
Creatio non dicitur mutatio. l. de motu, cap. 7. l. 29. 163
Creatio præcæteris mutationibus præſtat. lib. 1. de motu, cap. 19. f. 2. l. 50. 171
Creatio, num fiat ex non ente. lib. 1. Phyſic. conte. 76. f. 2. l. 7. 94
Creaturæ an competere valeat fuiſſe ſemper & carere primo. lib. 2. de motu, cap. 13. 182
Cura ea diligentia in quibus perficienda. capit. 1. l. 13. 2

D

DEclaratio quoad ordinem non eſt incipienda a notioribus nobis. lib. 1. cont. 2. in dub. l. 5. 52
Definitio vniuerſæ philoſophiæ. cap. 19. l. 17. 16
Inſpectricis. ibid. l. 21.
Metaphyſicæ. ibid. l. 24.
Phyſicæ. ibid. l. 26.
Mathematicæ. ibid. l. 29.
Definitio rei diuiſionem præcedit. cap. 18. l. 26. 15
Definitio cauſæ ſecundum authorem. lib. 2. Phyſico. cont. 27. l. 28. 129
Definitio cur dicatur forma. lib. 1. Phyſico. cont. 66. lin. 9. 87
Definitio fati ex quibuſdam. lib. 2. Phyſic. contex. 15. lin. 23. 119
Definitio materiæ cur tradatur. lib. 2. Phyſ. cõt. 82. f. 2. l. 13. in dub. 100
Definitio materiæ ex Ariſt. lib. 2. Phyſico. cont. 28. f. 2. l. 5. 129
Definitio materiæ. lib. 1. Phyſi. cont. 82. l. 4. 100
Definitio ideæ diuinæ authoris. l. 2. Phy. l. 24. 139
Definitio reſoluit in ſua principia, & elementa definitum. lib. 1. cont. 3. in dub. l. 26. 56. & conte. 5. lin. 21. 58
Definitio vt ſit bona, ex quibus conſtare debet. cap. 19. l. 8. 16
Definitio ex principijs conſtat, & in ea reſoluit. lib. 1. cont. 1. in dub. f. 2. l. 30. 50
Definitio cauſæ, & cur omnes cauſam conceſſere. lib. 2. Phyſi. f. 2. 133
Definitio quando dicatur reſolutio, vel ne. ca. 18. f. 2. l. 38. 15
Definitio quando vt cauſa conſideretur. lib. 1. conte. 42. in exam. f. 2. l. 19. 63
Definitio an ſit methodus. l. 1. context. 2. in dub. l. 33. 52
Definitio menſis ciuilis. lib. de affec. cap. 20. 55
Definitio menſis. lib. de affec. cap. 20. 155
Definitionis tẽporis explicatio. l. de affec. 14. l. 6. 151
Definitionem tradere vniuerſæ philoſophiæ ad Metaphyſicum pertinet. cap. 19. f. 2. l. 10. 16
Definitiones variæ ideæ diuinæ, lib. 2. Phyſicor. l. 14. 139
Definitiones quando dicantur natura priores, & notiores, & quando nobis. lib. 1. cont. 2. in dub. l. 13. 55
Definitiones variæ naturæ. l. 2. phyſico. context. 3. l. 23. 109
Dæmones incogniti ab Ariſt. cap. 9. f. 2. l. 7. 8
Demonſtratio, quia, ab authore oſtenſio dicitur. lib. 1. cont. 2. in dub. f. 2. l. 24. & alibi ſæpe. 54
Denſitas quo pacto raritatẽ facere nata ſit. lib. 1. cõt. 51. f. 2. l. 12. 72
Deſcriptio materiæ. lib. 1. Phyſico. contex. 69. 70. l. 34. 90
Deſcriptiones ex quibus ſumantur. c. 19. l. 13. 16
Deus quomodo immobilis. lib. 1. de motu, cap. 2. f. 2. l. 41. 159
Deus ſolus in vniuerſo abſolute ſimplex. lib. 1. conte. 50. in dub. l. 33. 71
Deus an moueat vt efficiens, lib. 2. Phyſi. cont. 74. in ann. f. 1. l. 30. 162
Deus principium infinitum, cui ſubeſt chaos ſecũdum Anaxagoram. de plac. cap. 11. l. 2. 37
Deorum nomine etiam Deos ſublunares denotari, ſicut Dæmones, & homines. de plac. capitol. 25. l. 26. 45
Deus & Natura ſunt principia communia & remota philoſophiæ. cap. 20. l. 16. 17
Dialectica opinionem parit. cap. 4. l. 7. 4
Et in quo verſetur. ibid. l. 10.
Et quomodo cum Metaphyſica copuletur. ibid. 25. & ſeq.
Dialectica, Rhetorica, Poetica, & Sophiſtica quomodo inter organicas diſciplinas enumerentur. cap. 8. l. 11. & ſeq. 7
Dialectica quos libros contineat. cap. 9. l. 9. 8
Dialectica, quare dicitur apex ſcientiarum. capit. 4. f. 2. l. 16. 4
Dialecticus quid conſiderat, & in quo verſetur. c. 4. l. 14. & f. 2. l. 15. 4
Dialogi ſub dialectica continentur. cap. 9. l. 11. 8
Dialogus contradiſtinguitur ab auſcultatorio ſermone. cap. 31. l. 9. 26
Dies duplex. lib. de affec. c. 21. f. 2. l. 1. 155
Diei diuiſio. ibid.
Dies artificioſus inæqualis. ibid.
Dies naturales inæquales. ibid.
Dierum principium. lib. de affect. cap. 21. fol. 2. l. 45. 155
Differẽtia inter cauſas actu & poteſtate. lib. 2. Phyſ. cont. 36. 37. l. 10. 133
Differentia ordinis ſecundũ eſſentiam & ex accidenti. lib. 2. Phyſ. f. 2. cont. 38. l. 28. 134
Differentia vltima definitionis quæ. lib. 1. cont. 5. in dub. l. 46. 59
Differentia æui, æternitatis, & ætatis. lib. de affect. c. 25. f. 2. l. 1. 157
Differentia inter nomen & definitionem quæ. lib. 1. cont. 5. l. 9. 58

Differentia materiæ a priuatione, lib. 1 .Phyſic.cont. 66.l.23. 87
Differentiæ materiæ a priuatione ſecundum modum loquendi.lib.1.Phyſ.cont.59.l.1. 81
Differentia materiæ duplex a priuatione.lib. primo Phyſ.cont.76.l.11. 96
Differentia ſcientiarum in quo ſita.lib.2.Phyſi.cont. 18.l.6. 121
Differentia inter inſtrumentum & ſecũdam cauſam. lib.2.Phyſ.f.2.tex.38.l.7. 137
Differentiæ duodecim ex toto.lib.1.Phyſic.cont.66. in dub.l.1. 88
Differentiæ tres modi loquendi de generatione lib.1. Phyſ.cont.58.f.2.l.1.in dub. 80
Differentiæ definitio.lib.1.cont.4.l.12. 58
Diogenis explicatio de ordine principiorum reprobatur.de plac.cap.6.l.26. 33
Diſciplina principalis duplex.cap.3.l.2. 3
Diſciplina ad operandum dirigens duplex. capi.3. lin.7. 3
Diſciplina contemplatiua duplex.cap.4.l.4. 4
Diſciplina contemplatiua communis triplex. cap.4. lin.6. 4
Diſciplina ad operandum dirigens; quæ in effectione verſatur, artes omnes includit.c.3.l.14. 4
Diſciplina contemplatiua propria duplex. cap.4.ſ.2. lin.18. 4
Diſciplina ciuilis in actione verſatur.c.3.l.15. 3
Et in tria diuiditur capita. ibid.
Diſciplinæ mediæ quæ, & quare ſic dicantur cap. 5. f.2.l.40. 5
Diſciplinæ organicæ ad artes rediguntur, & artes ingenuæ nuncupantur. cap.7.l.9. 7
Diſciplinæ in quibus rebus verſentur.c.3.l.1. 3
Diſciplinæ humanæ diuiſio.cap.2.l.18. 2
Diſciplinæ omnes dupliciter conſiderantur. cap.8.f. 2.l.48. 7
Diſciplinæ Rhetoricæ & Dialecticæ dupliciter conſiderantur.lib.1.cont.1.in dub.f.2.l.20. 50
Diſciplinæ organicę quibus modis verſentur in principalibus diſciplinis.cap.2.l.13. 3
Diſciplinæ diuiſio.cap.2.l.4. 2
Diſciplinæ iunctæ cum ciuili ſcientia, quæ ſint.cap.3. lin.36. 3
Diſciplina contemplatiuæ in totum partes tres. c.4. f.2.l.20. 4
Diſciplinæ organicæ definitio.cap.2.l.37. 3
Diſciplinarum principalium capita tria. capitolo 3. lin. 10. 3
Diſciplinas Ariſt.tradidit modo auſcultatorio. Plato autem modo dialogi.cap.31.l.15. 26
Diſpoſitio erga ſcientiam quadrupliciter conſideratur.cap.22.f.2.l.38. 18
Diſtantia infiniti actu & poteſtate lib.de affec.cap.5. lin.3. 144
Diſtans parum cur nihil diſtare uideatur? lib.2.Phyſi. cont.56.f.2.l.30. 152
Diſtantia a duo maxime.lib.2.Phyſic.contex.69.70. 4.90.
Diſtinctio per modum conſiderandi, an competat omnibus ſcientijs. libr.2. Phyſico.context. 18. lin.18. 122
Diuiſio librorum Phyſicorum.lib.2.Phyſi.in proœm. lin.7. 103
Diuiſio pertinet ad quæſtionem ſimplicem, per quam partes inueniuntur.cap.18.l.26. 15
Diuiſio a quo ordiatur. lib.2.context.1.in dub.fol.2. lin.31. 50
Diuiſionis nomine etiam reſolutionem comprehendi. lib.1.contex.3. in dub.l.25. 56.& contex.5 lin.20. 58
Diuiſionis progreſſus qualis, eiuſque effectus. lib.1. cont.2.in dub.l.9. 53
Diuitiæ in vſu poſitæ. lib.2. Phyſi.cont.56. In ann. f.2.l.20. 152
Dubitatio de numero ſpecierum motus. lib.de motu, cap.6.f.2.l.7. 161
Dubia circa temporis definitionem. lib. de affect.capit.15. 151
Duces ſeligendi quales.cap.1.l.6. 2

E

EA quæ, ſunt trium conditionum. lib.2. Phyſ.cõt. 18.f.2.l.1. 121
Efficiens facit ſimile non materia. lib.2.Phyſ.cõt.13. f.2.l.36. 114
Efficiens ad tria refertur.lib.2.Phyſ.l.36. 136
Efficiens num ſit idem numero cum forma? lib.2. Phyſi.cont.70.in ann.f.1.l.35. 160
Efficientis diuiſio.lib.2.Phyſ.l.1. 136
Efficientis definitio.lib.2.Phyſ.l.30. 136
Efficientis ratio in quo poſita. lib.2. Phyſicorum, lin.35. 136
Efficientium ſex gradus ſubordinati. lib.2. Phyſic. lin.20. 136
Effectum a natura & forma cur dicatur natura, & effectum ab arte cur denominetur ab ea. lib. 2.Phyſ.cont.14.l.9. 116
Efficere, verbum quid denotet. lib.1. contex.55. in dub.f.2.l.24. 76
Efficere dupliciter vſurpari. lib.1. cont.51. in dub. lin.14. 73
Elementa ubi ab Ariſt.explicanda ponuntur. lib.1. contex.1.l.42. 47
Elemẽta rerum naturalium ſunt materia, & forma. cap.17.f.2.l.1. 14
Elementa moueri motu ſecundum locum. lib. de affect. cap.10.l.30. 148
Elementa rei genita quot. lib.2. Phyſic. in proœm. lin.20. 103
Elementa a philoſophis uocata principia. lib.1.cont. 48.f.2.l.2.68.& in annot.f.2.l.7. 69
Elementa quomodo expoſcant duas primas qualitates ſumas & ſinceras.lib.1.cont.54.in dub.fol.2. lin.33. 75
Elementi nomen de quibus dicatur. lib.1.conte.48. in annot.f.2.l.3. 69

Elemen-

Digitized by Google

Elementis quattuor Empedocles addidit litem,& amicitiam.de plac.cap.9.l.4. 36
Elementorum ſignificatione denotantur proxima, & interna principia. libr.1. context. 1. fol. 2. lin.39. 47
Elementum quid ſignificet. de plac. capi.1. fol.2. lin.3. 28
Empedocles Pythagoræ aſſecla. de plac.capito.9 linea 1. 36
Endelechia quid. lib.2. Phyſicor. context.13. linea.1. 114
Ens quomodo fiat ex non ente lib.1.Phyſic.cont.76. lin.12. 94
Ens non interire. lib.1.Phyſi.cont.71.72.l.8.in dub. fol.2. 91
Ens & vnum dupliciter ſummi.lib.1.Phyſi.cont.70. f.2.l.32. 90
Ens quid denotet. lib.2. Phyſ.cont.50. in ann.f.2. lin.20. 148
Ens & vnum an de ſolo Deo verificetur, ſiue ſupera Mente, ſecundum veteres. de plac,cap.3.l.29, cum ſeq. 30
Et quid ſecundum opinionem propriam.cap.4. per totum. 31
Ens rationis proprie non eſſe ens.cap.9.fol.2.l.15. 8
Et tripliciter conſiderari.l.18. 5
Ens an cum calido & igne collocetur, ſecundum Parmenidem.de plac.cap.15.f.2.l.45. 39
Et an denotet materiam.ibid.l.47.
Ens apud Platonem quomodo vſurpetur. de plac.ca. 8.l.34. 35
Ens eſſe vnum ſecundum Meliſſum. de plac. cap.2. lin.7. 30
Et ingenitum.ibid.l.12.& cap.ſeq.l.26.
Ens vnum & immobile,lib.1.cont.41. in dub.fol.2. lin.8. 62
Ens ex non ente fieri,quomodo intelligendum,ex Ariſtotele, Platonem referente.de plac.cap.19.f.2. lin.2. 41
Et an fiat ex ſuo contrario.ibid.l.4.
Encyclici libri & dialogi ad dialecticam pertinent.c. 9.l.11. 8
Enunciata a Mathematico de infinito. lib.de affect. cap.7.l.1.f.2. 145
Enunciata a phyſico definito. ibid.
Eſſe abſolute non datur,cauſa tamen inherentia datur.lib.2.de motu,cap.5.l.14. 178
Eſſe internum dupliciter contingit.lib.2.Phyſic.cont. 3.l.21. 108
Eſſe vnum ſubiecto dupliciter contingit lib.1. Phyſi. cont.60.f.2.l.24. 81
Eſſe finem,& eſſe vltimum differunt. lib.2.Phyſico. cont.20.f.2.l.7. 124
Eſſentia rei dupliciter accipitur. lib.1. contex.1. in dub.l.26.& f.2.l.22. 48
Eſſentia materiæ per potẽtiam denotatur.lib.1.Phyſi. cont.82.f.2.l.5.in dub. 100
Eſſentia rei ſemper eſt forma.lib.1. Phyſ.cont.60.f. 2.l.33. 81
Eſſentia cur dicitur forma. lib.1.Phyſ.context.66. lin.9. 87
Excellentia quærenda eſt.cap.1.l.5. 2
Exemplar phyſicum duplex.lib.2.Phyſ.l.16. 140
Exemplar humanum multiplex. lib.2. Phyſicor. lin.24. 140
Exemplar triplex pro effectione attinente ad artes.li. 2.Phyſ.l.27. 140
Exemplar triplex pro actione. lib. 2. Phyſicor. lin.33. 140
Exemplar quotuplex.lib.2.Phyſ.f.2.l.1. 138
Exemplaris nomine quid denotetur. lib.2. Phyſico. f.2.l.1. 138
Explicatio definitionis temporis.lib.de affect.cap.14. lin.6. 151
Ex,particula quid denotet. lib.1.contex.43. in dub. lin.34. 65

F

Fabula ex quibus conſtet.de plac.c.9 l.15. 36
Facultas non cognoſcens, dirigere non poteſt.lib. 2.Phyſ.cont.25.f.2.l 3. 127
Facultas famulam,quæ dicatur.lib.2. Phyſi.cont.27. f.2.l.3. 127
Falſum an ſit non ens. lib.2.Phyſ. cont.89.in ann.f.1. lin.40. 173
Famulanti arti non eſt neceſſaria cognitio.lib.2.Phy. cont.25.f.2.l.4. 127
Fati definitio authoris. lib.2. Phyſicor.context.15. lin.30. 119
Fati definitio ex quibuſdam. lib.2. Phyſico.cont.15. lin.23. 119
Fati diuiſio.lib.2.Phyſ.cont.15.l 36. 118
Fato non omnia fiunt.lib.2.Phyſ. cont.15.l.4. 119
Fatum quæ cauſa ſit.lib.2.Phyſ.cont.15.l.4. 119
Fœlicitatis humanæ gradus duo. capit.21. fol.2. lin.4. 17
Fieri dici multipliciter libr.1. Phyſicor.contex.62. lin.1. 84
Fieri contingit dupliciter.lib.1.Phyſic.contex.62.in dub.l.19. 84
Fieri ab aliquo dupliciter.lib.1.Phyſi.cont.73.74.fol. 2.l.19. 92
Fieri ex aliquo quotupliciter contingat.lib.1.contex. 52.in dub.f.2.l.15. 74
Figura an ſit effectio corporis phyſici.lib.1.de motu, cap.1.l.11. 141
Finis quis proprie dicitur. lib.2. Phyſico. fol.2. lin.8. 136
Finis diuiſio.lib.2.Phyſ.l.1.f.2. 136
Finis conditiones. ibid.
Finis definitio. ibid.
Finis quotuplex. lib.2.Phyſico.context.81.fol.2.linea 40. 166
Finis quomodo ſumatur in definitione. lib.2. Phyſic. cont.91.in ann.f.2.l.10. 174
Finis ratio quadrupliciter ſumitur. lib.2.Phyſi.f.2. lin.45. 136

Finis

Finis quomodo ſit cauſa. lib. 2. Phyſ. l. 3. 137
Finis quis præſtantior, generationis, an rei genitæ, lib. 2. Phyſic. l. 36. 137
Finis generationis quis. lib. 2. Phyſic. conte. 23 lin. 5. in dub. 126
Finis alicuius continui duo requirit. lib. 2. Phyſico. cont. 23. f. 2. l. 10. 125
Finis motus cœli. lib. 1. de motu, cap. 21. l. 32. 173
Finis æterni motus. lib. 1. de motu, c. 17. l. 31. 170
Finis vt aſſequatur quid agendum. cap. 1. l. 6. 7
Fines habituum quales. cap. 3. l. 7. 3
Finis vt ſcopus proponendus. cap. 1. l. 1. 2
Finis ſpeculatiuæ & ciuilis ſcientiæ eſt honeſtum. c. 7. f. 2. l. 12. 6
Artis vero utile. ibid. l. 17.
Finis contemplationis qualis. c. 21. f. 2. l. 51. 17
Finis contemplationis eſt principium & regula rectæ actionis. cap. 21. l. 8. 18
Finis duplex. cap. 7. l. 21. 7
Finis ſapientis honeſtum. cap. 7. f. 2. l. 9. 6
Finis logicæ proprius qualis. cap. 7. l. 24. 7
Fluxus & refluxus tres. lib. 2. Phyſic. context. 15. f. 2. l. 16. 119
Fœminæ conſilium. lib. 2. Phyſ. contex. 39. in ann. fol. 2. l. 10. 141
Fœmina an fiat caſu? lib. 2. Phyſ. cont. 64. in ann. f. 1. lin. 7. 157
Forma diuiditur in principalem, & priuationem oppoſitam. lib. 2. Phyſ. cont. 15. f. 2. l. 6. 116
Forma quomodo finis. lib. 2. Phyſico. context. 24. lin. 14. 126
Forma & materia ſunt principia rerum. lib. 1. Phyſ. cont. 65. 86
Forma conſtituit vnum non duo. lib. 1. Phyſic. cont. 66. l. 40. 87
Forma multipliciter nominatur. li. 2. Phyſ. l. 7. 135
Forma quæ recipiat magis, & minus. lib. 2. Phyſ. cont. 14. l. 19. in dub. 116
Forma eſt ſemper eſſentia rei. li. 1. Phyſic. contex 60. f. 2. l. 33. 81
Forma materiata appetit pro facultate ſeruari in ea. lib. 1. Phyſ. cont. 81. l. 3. 99
Forma dicitur ratio tribus de cauſis. lib. 2. Phyſ. cont. 28. l. 14. f. 2. 129
Forma dicitur ratio. lib. 1. Phyſ. contex. 69. 70. f. 2. lin. 42. 90
Forma omnis eſt eſſentia ſimplex. lib. 1. contex. 51. in dub. in fi. 73
Forma & priuatio quomodo ſint in ſubiecto. lib. 1. cont. 52. in dub. l. 34. 74
Forma quid ſit. lib. 2. Phyſ. l. 37. 135
Forma corporis coæua materiæ non datur. lib. Phyſic. cont. 85. l. 21. 102
Forma tripliciter conſideratur. lib. 2. Phyſicor. f. 2. lin. 21. 133
Forma quando origine, inſtituto ſit prior, vel poſterior materia. lib. 1. cont. 52. in dub. f. 2. l. 6. 74
Forma non recipit magis & minus; niſi quatenus in materia ſuſcipitur. li. 1. cōt. 51. in dub. f. 2. l. 11. 73
Forma ſola nec cum priuatione iuncta non eſt eſſentia eorum quæ fiunt, ſed cum materia. lib. 1. cont. 52. in dub. l. 26. 74
Forma duplex. lib. 1. cont. 1. in dub. l. 6. 49
Forma eſt finis materiæ. lib. 1. cont. 52. in dub. fol. 2. lin. 6. 74
Forma & priuatio ſunt duo principia contraria, ſub nomine tranſmutationis. lib. 1. context. 50. in dub. lin. 48. 72
Formæ omnes vt ſub ſcientiam cadunt in tria capita rediguntur. lib. 2. Phyſ. l. 31. 135
Formæ nomen quomodo vſurpetur. lib. 1. Phyſi. cont. 60. f. 2. l. 28. 81
Formæ prædicamentorum non dicuntur fieri. lib. 1. Phyſ. cont. 64. lib. 6. in dub. 85
Formæ ſunt quatuor graduum. lib. 2. Phyſ. cont. 11. 12. in dub. f. 2. l. 34. 114
Formæ phyſicæ an poſſint ratione ſeiungi. lib. Phyſic. cont. 11. 12. in dub. f. 2. l. 1. 114
Formæ propria ratio quæ. lib. ſecundo Phyſico. fol. 2. lin. 12. 135
Formarum ſubſtantiæ ſeptem gradus. lib. 2. Phyſic. lin. 18. 135
Formarum accidentium ſeptem gradus. lib. 2. Phyſic. lin. 25. 135
Formarum diuiſio varia. lib. 2. Phyſ. l. 9. 135
Fortuna & caſus an recipiant magis & minus. lib. 2. Phyſ. cont. 48. in ann. f. 2. l. 3. 147
Fortuna cur cæca. lib. 2. Phyſ. cont. 55. f. 1. l. 8. 151
Fortuna quomodo ignota. lib. 2. Phyſi. cont. 53. fol. 2. lin. 20. 150
Fortuna & caſus an dentur. lib. 2. Phyſ. contex. 48. in ann. f. 1. l. 4. 147
Fortuna quid ſit, cur veteres non explicarunt. lib. 2. Phyſ. cont. 43. in ann. f. 1. l. 2. 144
Fortuna cur potius ſecetur in bonum & malum, quā caſus. lib. 2. Phyſ. cont. 56. in ann. f. 1. l. 30. 152
Fortuna an detur neutra, quæ ſit nec bona nec mala. lib. 2. Phyſ. cont. 56. in ann. f. 2. l. 1. 152
Fortuna quomodo ad fęlicitatē ſe habeat. lib. 2. Phyſ. cont. 59. in ann. f. 1. l. 40. 154
Fortuna quomodo nihil fiat. lib. 2. Phyſ. contex. 53. in anno. f. 2. l. 28. 150
Fortuna nam omnis ſit fruſtra? lib. 2. Phyſ. cont. 63. in ann. f. 1. l. 30. 156
Fortuna potens, & inconſtans. lib. 2. Phyſ. cont. 55. in ann. f. 2. l. 20. 151
Fortuna proximior & remotior quæ. lib. 2. Phyſ. cōt. 55. in ann. f. 2. l. 6. 151
Fortunæ & caſus opiniones variæ. lib. 2. Phyſ. cont. 47. in ann. f. 2. l. 46. 145
Fortunæ dominatur ſapiens. lib. 2. Phyſ. cont. 59. in ann. f. 2. l. 30. 154
Fortunæ quot ſignificationes. lib. 2. Phyſic. cont. 57. in ann. f. 2. l. 12. 153
Fortunæ quotuplex definitio. lib. 2. Phyſic. cont. 52. f. 1. l. 16. 150
Fortunæ & caſui quorum communia. lib. 2. Phyſic. cont. 51. f. 1. l. 30. 149

Fortuna proſpera incerta. lib. 2. phyſ. cont. 56. in ann. f. 2. l. 30. 152

Fortuna & Caſus an habeant locum in his, quæ ſunt ad utrumlibet. lib. 2. Phyſic. contex. 48. in ann. f. 1. lin. 36. 147

Fortuna, & caſus quomodo ad Naturam & mentem redigantur. lib. 2. Phyſico. context. 65. in ann. fol. 1. lin. 40. 157

Fortuna, & caſus quomodo dicantur cauſæ indefinitæ ibid. f. 2. l. 2.

Fortunati cur hominum nonnulli dicantur. lib. 2. phyſ. cont. 67. in ann. f. 2. l. 15. 158

Fortuita an comprehendantur ſcientia. lib. 2. phyſic. cont. 49. in ann. f. 2. l. 14. 141

Fundamenta tria principalia univerſæ philoſophiæ de plat. cap. 13. l. 1. 38

G

GEnera rerum quinque ſecundum Platonem. lib. 1. de motu. cap. 3. l. 8. 160

Generatio non eſt prima mutatio. lib. 1. de motu c. 19. f. 2. l. 40. 171

Generatio in eodem mobili eſt prima. lib. 1. de motu, cap. 18. f. 2. l. 10. 170

Generatio tribuitur quattuor. lib. 1. Phyſi. cont. 64. in dub. f. 2. l. 1. 85

Generatio duplex. lib. 1. Phyſ. cont. 58. l. 7. 80

Generatio tribus dari. lib. 1. Phyſ. cont. 58. l. 8. 80

Generatio phyſica ut dicitur natura ita generatio artificioſa poteſt dici ars. lib. 2. Phyſ. cont. 14. f. 2. l. 6. in dub. 116

Generatio inter quæ verſetur. lib. 1. cont. 56. in ann. f. 2. l. 28. 78

Generationis principia interna quot. lib. 2. Phyſic. in proœm. l. 18. 103

Generationis modi quinque. lib. 1. Phyſi. cont. 63. f. 2. lin. 19. 84

Generationis finis quis. lib. 2. Phyſic. context. 23. l. 5. in dub. 126

Generatione poſterius eſt prius perfectione. lib. 1. de motu, cap. 22. 174

Generatione poſteriora, natura ſunt priora. lib. 1. cōt. 2. in dub. f. 2. l. 2. 53

Generi cur addatur unum. lib. 1. contex. 50. in dub. f. 2. l. 7. 71

Generi univoco proprie competit contrarietas. lib. 1. cont. 50. in dub. f. 2. l. 9. 71

Et quare non generi ab uno. ibid.

Genus duplex; libro primo, contex. 50. in dub. fol. 2. lin. 10. 71

Genus materiæ ſubiectum. lib. 1. Phyſic. cont. 82. f. 2. l. 24. in dub. 100

Genitura ex qua animalia gignuntur quare humida, & aquea. de plac. cap. 5. f. 2. l. 14. 31

Geometria in quo verſetur. cap. 5. f. 2. l. 2. 5

Geometriæ, Stereometria iuncta eſt. c. 5. f. 2. l. 8. 5

Et quæ ei ſubiciantur. ib. d. l. 37.

Gigni ex ſolum contrariis nihil poteſt, vel ſaltem id eſſet ſimplex, ſi aliquid, ex eis gigni poſſet. lib. 1. cont. 51. in dub. f. 2. l. 7. 73

Gigni ſimpliciter duobus modis contingit. lib. 1. Phyſi. cont. 62. in dub. l. 1. 84

Gigni cuncta ex contrario a Platone prius oſtenſum. lib. 1. cont. 45. f. 2. in dub. l. 2. 68

Gradus quattuor in artibus conſiderantur. lib. 2. Phy. cont. 25. l. 5. 127

Gradus principiorum motus. lib. 2. Phyſ. cont. 1. 2. fol. 2. l. 16. 104

Gradus duo humanæ fœlicitatis. cap. 21. fol. 2. linea 4. 17

Gradus triplex conſiderationis rerum. lib. 1. contex. 1. lin. 20. 47

Grammatica in quo differat a Logica. cap. 2. l. 13. & 36. 3

H

HAbitus mentis quinque ad tria capita rediguntur. cap. 7. f. 2. l. 26. 6

Habitus mentis diſciplinæ organicæ quot ſint. cap. 7. lin. 2. 7

Habitus mentis quare ex ſententia Ariſt. non comprehendant opinionem, & pædium. cap. 7. linea 7. 7

Habitus ad efficiendum dirigens non eſt ſub nomine philoſophiæ. cap. 7. f. 2. l. 14. 6

Habitus unde eliciatur. cap. 3. l. 6. 3

Habitus rationis ad tres rediguntur. c. 3. l. 12. 3

Habituum fines qui ſint. c. 3. l. 7. 3

Hebdomadæ unde. lib. de affect. c. 21. l. 6. 156

Heſiodi opinio de Chao pro princ. ſumpto, de quo intelligenda. de plac. c. 11. f. 2. l. 16. 37

Hiſtoria proprie in civilibus verſatur actionibus. ſca. 8. l. 16. 8

Hiſtoria iuncta cum ſcientia civili. cap. 3. l. 37. 3

Hiſtoria & omnes aliæ diſciplinæ & facultates, dupliciter conſiderantur. c. 8. f. 2. l. 48. 7

Hymenæus naturæ magia dicitur naturalis. cap. 6. f. 2. l. 15. 6

Hoc aliquid, conſideratur quinque modis. lib. 1 Phyſ. cont. 66. in dub. f. 2. l. 21. 87

Hoc aliquid, duplex. lib. Phyſicor. context. 66. linea 20. 87

Homo, & Muſica diſtinguitur ratione. lib. 1. Phyſic. cont. 65. f. 2. l. 19. in dub. 86

Homo cum moveatur intellectu, an per motus animalium numeretur. lib. 2. Phyſico. cont. 1. 2. fol. 2. lin. 13. 104

Homo cur non moveatur in orbem, cum eius anima ſit a materia ſecreta, ſicut intelligentiæ. lib. 1. de motu, cap. 20. f. 2. l. 1. 172

Homo quomodo finis. lib. 2. Phyſicor. context. 24. lin. 4. 126

Homo quando moriatur. lib. 1. de motu, capit. 13. lin. 20. 167

Homine non exiſtente, an eſſet tempus, cum homo ſolus numeret. lib. de affect. cap. 14. l. 42. 159

Homo

Homo cur ſapientiſſimus. de plac. capit. 6. fol. 2. linea 23. 33
Homo quotupliciter conſideretur. lib. 1. cont. 3. in dub. l. 48. & f. 2. l. 1. 56
Et quando operetur ſecundum notiora natura, et quando ſecundum notiora nobis. ibid.
Homo duplicē reperitur diſpoſitionis. lib. 1. cont. 2. in dub. l. 50. 54
Hora duplex. lib. de affec. c. 22 f. 2 l. 1. 156
Horę præteritæ non ſunt plures menſibus. lib. 2. de motu, c. 12 f. 2. l. 28. 181
Horæ nomen multiplex. lib. de affec. c. 22. 156
Hora duplex. lib. de affec. c. 22. f. 2. l. 1. 156
Hora quid. lib. de affec. c. 22. f. 2. l. 1. 156
Humanæ res in duo contraria genera diſtincta ſecundum Alcmæonem, de plac. cap. 6. fol. 2. lin. 28. 32

I

Ideæ ex D. Aug. denotat uerbum erat apud Deū lib. 2. Phyſ. f. 2. l. 20. 138
Idea & exemplar vſurpātur dupliciter. lib. 2. Phyſi. f. 2. l. 21. 140
Idea materiæ non datur. lib. 2. Phyſ. l. 44. 139
Idea compoſiti non datur ſed formæ. lib. 2. Phyſico. lin. 46. 139
Idea animæ vna. lib. 2. Phyſ. f. 2. l. 23. 139
Idea accidentium non datur per ſe. lib. 2. Phyſic. f. 2. lin. 29. 139
Ideæ generum non dantur, lib. 2. Phyſ. l. 46. 139
Ideæ indiuiduorum non dantur. ibid.
Ideæ ſunt ſolum poſtremarum ſpecierum. ibid.
Ideæ animalium ex Platone quattuor. lib. 2. Phyſic. f. 2 l. 11. 139
Ideæ quarum rerum dentur, lib. 2. Phyſicor. linea 31. 139
Ideæ quomodo ex Ariſt. dentur. lib. 2. Phyſic. fol. 2. lin. 13. 140
Idearum ſeptem gradus, lib. 2. Phyſicor. fol. 2. linea 41. 139
Ideis varia tribui poſſunt. lib. 2. Phyſ. l. 28. 139
Ideæ Platonis quatenus darētur, ad Metaphyſicum pertinerent. c. 4 f. 2. l. 29. 4
Ideæ quæ ſint, & unde prouenient. de plac. c. 6. fol. 2. lin. 36. 32
Ignis forma obtinet conditionem, alia elementa materiam. lib. 1. cont. 54. in dub. f. 2. l. 46. 75
Ignis principium rerum ſecundum aliquos. de plac. cap. 5. l. 34. 32
Ignari conditio prior origine conditione ſapientis. lib. 1. cont. 2 in dub. f. 2. l. 1. 54
Imitatio duplex. lib. 2. Phyſico. cont. 21, 22, in dub. lin. 6. 125
Immobilia quattuor principalia. lib. de motu, cap. 8. f. 2. l. 13. 163
Immuſici nomine quid denotetur. lib. 1. contex. 43. in dub. l. 48. 65
Vbi opinio propria. ibid. f. 2. l. 10.
Imperium & cognitio connexa ſunt. lib. 2. Phyſico. cont 25. f. 2. l. 1. 127
Inane quid. lib. de affec. c. 11. l. 19. 148
Inane quod dubitatur an detur. ibid.
Inane quid denotet, lib. de affec. c. 11. f. 2. 148
Inane an detur. lib. de affect. c. 11. f. 2. l. 39. 148
Infinitum an arguat imperfectionem vel perfectionem. lib. de affec. c. 6. l. 32. 145
Infinitum pertranſiri dupliciter, lib. de motu, cap. 2. lin. 2. 160
Infinitum an repugnet numero, lib. 2. de motu, c. 11 lin. 14. 181
Infinitum quomodo ignotum. lib. 1. de motu, cap. 3. f. 2. l. 4. 141
Infinitum poteſtate, vario modo competit, continuo, & diſcreto. lib. de motu, c. 3. l. 44. 142
Infinitum dupliciter conſiderari. lib. de affect. cap. 5. lin. 34. 144
Infinitum poteſtate an veniat ex materia. lib. de affect. c. 5 l. 14. 144
Infinitum an creſcat ſiue minuatur. lib. de affect. lin. 2. 144
Infinitum actu quam longe diſtet ab infinito poteſtate. lib. de affec. c. 5. l. 3. 144
Infinitum an diuidi poſſit inæqualia. lib. de affect. c. 5. f. 2. 144
Infinitum ex una parte an ſit etiam ex alia. lib. de affec. cap. 5. f. 2 l. 21. 144
Infinitum an ſit aptum moueri. lib de affect. cap. 6. lin. 5. 144
Infinitum an ſit totum. lib. de affec. c. 4. l. 10. 143
Infinitum quomodo careat partibus. ibid.
Infinitum non eſt perfectum. ibid.
Infinitum caret ordine & ratione, ibid.
Infinitum ad quod prædicamentum reducatur. lib. de affec. c. 1. f. 2. l. 5. 141
Infinitum duplex. lib. de affec. c. 1. f. 2. l. 18. 141
Infinitum actu quattuor requirit. lib. de affect. c. 1. f. 2. l. 19. 141
Infinitum dupliciter conſiderari. de plac. cap. 17. f. 2. l. 30. 40
Infinitum poteſtate quincuplex. lib. de affec. c. 1. f. 2. lin. 22. 141
Infinitum triplex in motu. lib. 1. de motu, c. 14. 168
Infinitum modo aliquo definitum eſt. lib. de affect. cap. 1. f. 2. l. 32. 141
Infinitum quod dubitetur an ſit. lib. de affec. cap. 2. f. 2. l. 5. 141
Infinitum actu non datur. lib. de affect. cap. 2 fol. 2. lin. 8. 141
Infiniti nomen, quinque modis vſurpatur. lib. de affect. cap. 2. f. 2. 141
Infiniti ſignificationes. lib. de affect. c. 1 l. 29. 141
Infinito ſex tribuuntur. lib. de affect. cap. 1. fol. 2. lin. 10. 141
Infinito non competunt partes niſi infinitæ. lib. 2. de motu, cap. 11. 181
Infinita an ſint æqualia. lib. de affec. f. 2. l. 44. 143
Inſcriptio a quo ſumatur. c. 31. f. 2. l. 3. 25

Inſcriptio libri Phyſicorum duplex. cap.31.fol.2. lin.12. 25
Et a quo ſumpta ſit ſecundum opinionem propriã. ibid.l.29.
Inſcriptio propria partium phyſicorum qualis, cap. 32.l.2. 26
Inſtans unum tempore ſunt duo inſtantia natura. lib.2.de motu,c.16.l.2. 184
Inſtantia aliqua aduerſus æternitatem motus. lib. 2.de motu,cap.10.f.2. 179
Inſtans an detur. lib.de affec.cap.24.l.10. 157
Inſtans duplex. ibid.
Inſtrumenti definitio.lib.2.Phyſi.f.2.l.27. 137
Inſtrumenti conditiones.lib.2.Phyſ.f.2.l.30. 137
Inſtrumenti conditio.lib.2.Phyſ.l.41. 138
Inſtrumentum cur non ſit cauſa.lib.2.Phyſic.fol.2. lin.41. 137
Inſtrumentum non ſit cauſa abſolute cui generi cauſæ proprie inſeruiat.lib.2.Phyſ.l.12. 138
Inſtrumenti nomen ſex modis uſurpatur.lib.2.Phyſic.f.2.l.3. 137
Interitum ſuum an aliquid optet. lib.1.Phyſ.cont. 81.l.17.in dub. 99
Intelligentiæ mouentur in orbem.lib.1.de motu, c. 20.f.2.l.2. 172
Intelligentiæ cur moueãtur in orbem.lib.de motu, cap.20.l.8. 172
Intelligere & ſcire quot modis vſurpentur. lib.1. cont.1.f.2.l.9. 48
Intentio Ariſt.in 1.& 2.cont.1.Phyſ.de ordine,et methodo qualis.lib.1.cont.5.in dub.l.12. 59
Intentio & ſubiectum in propria eorum ſignificatione diſtinguuntur.c.23.f.2.l.3. 19
Intentio Ariſt. a 2.cont. primi libri Phyſicorum vſque ad finem procemij quæ ſit.lib.1.context.4. l.14.& ſeq. 57
Intentio, intendens ſiue exortens, conſilium, inſtitutum, & id quod intenditur ſiue optatur, quid ſint.c.23.l.28. 19
Interire ex accidenti dupliciter.lib.1.Phyſ.cont.81. l.24.in dub. 101

L

LAtio quomodo competat cælo.lib.1.de motu, c. 18.l.18. 171
Latio recta non eſt vna continua æterna, ut motus. lib.2.de motu.c.15. 183
Latio abſolute præeſſe cæteris motibus.lib.1.de motu,c.18.f.2.l.22. 170
Latio ſine motibus; motus tamen ſine latione eſſe non poſſunt. lib.1.de motu, cap.18.f.2. lin.27. 170
Latio quomodo dicatur poſtrema.lib.1. de motu,c. 18.f.2.l.46. 170
Latio maxima & minima quomodo.lib.1.de motu, cap.21.f.2.l.12. 173
Latio præſtantiſſima mutationum.lib.1. de motu, cap.19.f.2.l.29. 171
Lectores ſeligendi in qualibet ſcientia.c.1.l.6. 2
Et quales, ibid. 7
Idemque honorandi tanquàm parentes.ibid. 8
Leges duæ naturæ.lib.1.cont.50.f.2.l.47. 70
Lex naturæ.lib.de motu,c.7.f.2. 178
Liber primus Phyſicorum non ex accidenti, ſed vere eſſe primus.lib.2.Phyſico.in proæm.fol.2. lin.6. 103
Libri duo primi Phyſici ſolum eſſe de principijs.lib. 2.Phyſ.in proæm.f.2.l.1. 103
Libri de Mineralibus, & Metallis an includantur inter libros Meteororum.c.9.f.2.l.23. 8
Libri phyſicorum de principijs qui,& qui de motu. cap.32.l.4. 26
Opinio propria.ibid.f.2.l.43.
Lignum propoſitum an generet lignum. lib.2. Phyſ. in dub.f.2.l.4.cont.7.8.9.10. 112
Ligna an ſint terrea, vel aerea.lib.2.Phyſic.in dub. cont.7.8.9.10.l.9. 113
Lis inter Platonem & Ariſto. de principijs rerum internis, eſt tantum in verbis. de plac.cap.8.f.2. lin.44. 39
Locus quid.lib.de affec.c.9.f.2.l.3. 146
Locus quid ex Ariſt. ibid.
Locus proprie competit mortalibus.lib.de affec.cap. 9.l.14. 147
Locus dupliciter conſideratur. lib.de affec.cap.10 f.2.l.9. 147
Locus eſt coniunctus cum motu.lib.de affect.cap.8.l. lin.5. 146
Locum eſſe patet.lib.de affec.c.8.f.2.l.1. 146
Loci conditio.lib.de affec.c.9.l.14. 147
Loco ſex competunt.lib.de affect.c.8.l.5. 146
Loquens de animalibus cur numerauit partes, in alijs autem non.lib.2.Phyſ.tex.1.2.l.23. 104
Logica ſecundas intentiones conſiderat vt inſtrumenta denotandi primas.cap.7.l.32. 7
Logica quomodo ſit ſcientia, & quomodo ars.c.8. f.2.l.22. 7
Logici officium quale.c.2.l.28. 3
Logici officium quale.c.8.l.7. 8
Magia naturalis ad phyſicam pertinet, & Hymenæus natura dicitur,c.6.f.2.l.10.& 15. 6
Magia diuina quæ.c.9.l.22. 8
Et quæ Aſtronomica.ibid. 27
Et quæ phyſica.ibid.f.2.l.4.
Et quæ dæmonica.ibid.f.2.l.6.

M

MAgia in quattuor diſtribuitur gradus.cap.9. lin.21. 8
Magis, comparatiuum quare additum ab Ariſt.ad confuſa declaranda.lib.1.cont.3.in dub.l.10. 56
Magnitudo maxima vel minima non dicitur dari à Mathematico.lib.de affect.c.7.f.2.l.30. 145
Magnum & paruum quare notiora ratione, & rarum & denſum notiora ſenſu. lib.1.cont.48. in annot.f.2.l.50.& ſeq. 89

Maleſi-

Digitized by Google

Maleficium priuationis. lib. 1. phyſico. cont. 80. f. 2. lin. 14. 97

Manus cur dicatur inſtrumentum inſtrumentorum. lib. 2. phyſ. f. 2. l. 12. 137

Materia an cognitionis ſit principium. lib. 1. cont. 1. in dub. l. 33. 48

Materia ab Ariſt. cur dicitur natura media. lib. 1. cont. 56. in annot. l. 24. 78

Et quomodo ſit media. ibid. l. 33.

Materia qualis triplicia uia cognoſcitur. lib. 1. phyſic. tex. 69. 70. l. 14. in annot. 90

Materia aliquid diſtinctum a quattuor elementis. lib. 1. cont. 54. l. 6. 75

Materia an ſit ens, & ſic quomodo concordetur opinio Platonis cum Ariſt. de plac. c. 8. l. 28. 35

Materia principij nomine denotatur ſecundum aliquos. de plac. c. 5. f. 2. l. 5. 31

Et dicitur eſſe vniuerſa rerum natura & eſſentia. ibid.

Materia dupliciter poteſt conſiderari. lib. 2. phyſ. tex. 28. l. 2. 130

Materia quomodo ſit fœmina & turpis. lib. 1. phyſic. tex. 61. l. 37. 83

Materia ad duo refertur. lib. 2. tex. 28. l. 10. 130

Materia quomodo efficiatur ab arte. lib. 2. phyſico. tex. 24. f. 2. in annot. l. 9. 126

Materia eſt genus phyſicum. lib. 1. cont. 56. in ann. f. 2. l. 17. 78

Materia non efficit ſimile, ſed efficiens. lib. 2. phyſi. tex. 13. f. 2. l. 36. 114

Materia res fiunt formares ſunt. lib. 2. tex. 31. f. 2. lin. 12. 131

Materia eſt quodam modo ſubſtantia. lib. 1. phyſic. tex. 76. in annot. l. 11. 96

Materia dicitur vna numero cum priuatione potius quam cum forma. lib. 1. phyſic. text. 60. linea 26. 82

Materia paratur pro forma ſubſtantiæ tantum. lib. 2. phyſ. tex. 24. f. 2. in annot. l. 1. 126

Materia dupliciter conſiderari. lib. 1. phyſ. text. 60. f. 2. l. 44. 81

Materia an efficiat infinitum poteſtate. lib. de affec. cap. 5. l. 14. 144

Materia qualis. lib. 1. cont. 54. l. 14. 75

Materia eſt principium internum. de plac. capit. 2. lin. 13. 29.

Materia ex Theologis non per generationem ſed per creationem ſumpſit principium. lib. 1. phyſic. tex 82. l. 5. in annot. 100

Materia quomodo per priuationem intereat. lib. 1. phyſ. tex. 82. l. 9. in annot. 100

Materia partim gignitur, partim non. lib. 1. phyſic. tex. 82. f. 2. l. 8. 99

Materia duplex. lib. 1. phyſ. tex. 82. f. 2. l. 9. 99

Materia definitio. lib. 1. phyſ. tex. 82. l. 4. 100

Materia & forma principia ſunt per quæ res fiunt, & ſunt. lib. 1. cont. 2. in dub. f. 2. l. 13. 48

Materia & forma ſunt principia rerum. lib. 1. cont. 1. in dub. l. 18. 50

Materia una & æterna. lib. 1. cont. 41. in dub. f. 2. l. 2. & ſeq. 62

Materia quattuor modis conſiderari. lib. 1. phyſico. tex. 58. f. 2. in ann. l. 25. 80

Materia eſt prior generatione & origine, forma uero natura & eſſentia. lib. 1. cont. 2. in dub. f. 2. lin. 4. 53

Materia cur dicatur magnum & paruum. libro 1. phyſ. tex. 80. f. 2. l. 6. in ann. 96

Materiæ & matris ſimilitudo. lib. 1. phyſi. text. 80. lin. 34. 97

Materia quomodo concauſa. lib. 1. phyſic. tex. 80. lin. 39. 97

Materia an ſit una. lib. primo, contex. 56. in annot. lin. 15. 78

Materia quid. lib. de affec. c. 10. f. 2. l. 26. 147

Materia quomodo ab Empedocle accepta. de plac. cap. 9. l. 3. 36

Materia & forma ſunt principia rerum. lib. primo phyſ. tex. 65. 86

Materia analogiæ cognoſcitur. lib. 1. phy. tex. 69. 70. f. 2. l. 21. 89

Materia & ſpecies conſiderantur a ſcientijs uſque ad aliquid. lib. 2. phyſic. tex. 21. 22. cap. annot. lin. 9. 125

Materia quomodo cognoſcatur. lib. 1. phyſi. tex. 69. 70. f. 2. l. 6. 89

Materia quomodo intereat. lib. 1. phyſ. tex. 82. f. 2. l. 49. in annot. 100

Materia eſt cauſa ſine qua non interitus. lib. 1. phyſ. tex. 82. l. 7. in annot. 101

Materia ſeu ſubiectum quare ſit tertium principium. lib. 1. cont. 52. f. 2. l. 11. 73. & contex. 53. f. 2. l. 3. 74

Materia quid ſecundũ veteres. lib. 1. cõt. 53. l. 3. 75

Materia quomodo dicitur hoc aliquid. lib. 1. phyſic. tex. 66. f. 2. l. 28. 87

Materia tripliciter dicitur compoſitio. lib. 2. text. 31. f. 2. l. 1. 131

Materia quando ſit principium eſſendi. lib. 1. cont. 1. in dub. f. 2. l. 6. 48

Materia quomodo mala & fœmina. lib. 1. phyſ. tex. 81. f. 2. l. 12. 98

Mataria an appetat formam. lib. 1. phyſic. text. 81. f. 2. in annot. l. 2. 98

Materiam an appetat formam ſecundum ſe. lib. 1. phyſ. tex. 81. in annot. l. 13. 98

Materia quomodo dici poteſt principium infinitum. de plac. c. 5. l. 2. 32

Et quare dicatur eſſe corpus ſecundum veteres. ibid. l. 4.

Materia quomodo ab artifice & quomodo a philoſopho naturali accipiatur. lib. 2. phyſico. tex. 25. f. 2. l. 18. 127

Materiam primam conſiderare cuius ſit proprium. lib. 2. phyſ. tex. 26. l. 40. 128

Materiam propriam & diſtinctam cur quæuis prima contrarietas ſibi expoſcat. lib. 1. cont. 56. in annot. l. 23. 78

Materiam eſſe, non oſtendi a Philoſopho, ſed eam numerandam inter principia, & quæ ac qualis ſit, ex propria opin. lib. 1. cont. 51. l. 39. 73

Materiam eſſe turpem ex ſe dupliciter intelligi. lib. 1. phyſ. tex. 81. f. 2. l. 4. in anno. 99

Materiæ cognitionem quomodo habeamus. lib. 1. phyſ. tex. 69. 70. l. 10. in annot. 90

Materia differentia a priuatione. lib. 1. phyſ. tex. 66. lin. 23. 87

Materia an ſit pars eſſentiæ. lib. 2. phyſ. cont. 92. in ann. f. 1. l. 35. 175

Materia an in idem veniat cum alia cauſa. lib. 2. phyſ. contex. 70. in ann. f. 2. l. 4. 161

Materiæ pernotio quid ſit. lib. 2. phyſ. cont. 89. in ann. f. 2. l. 45. 173

Materię quando competat conditio naturæ. lib. 2. phyſ. tex. 7. 8. 9. 10. c. annot. f. 2. l. 6. 113

Materiæ principalis conditio quæ. l. 1. cont. 54. l. 13. & in dub. f. 2. l. 26. 75

Materia deſcriptio. lib. 1. phy. tex. 69. 70. l. 34. 90

Materia eſt æterna ex philoſophis. lib. 1. phyſ. text. 82. in annot. l. 1. 100

Materia eſſentia per potentiam denotatur. libro 1. phy. tex. 82. f. 2. l. 5. in annot. 100

Materiæ definitio cur tradatur. lib. 1. phyſ. tex. 82. f. 2. l. 13. in annot. 100

Mathematica communis an detur. c. 5. f. 2. l. 5. 4

Mathematica an contineatur ſub philoſophia Theorica. cap. 10. f. 2. l. 1. 8

Et in quibus verſetur. ibid. 5

Mathematica eſt ordine quoad nos prior, & ideo primo addiſcenda. c. 12. f. 2. l. 34. 10

Mathematica in quo verſetur. c. 5. f. 2. l. 1. 4

Et eſt duplex. ibid. l. 3.

Mathematica proprie non eſt ſcientia. c. 10. l. 4. 9

Intellige tamen, vt ibid. l. 24. & ſeq.

Mathematica quomodo ſint in loco. lib. de affect. c. 10. l. 42. 148

Mathematica communis an detur. c. 5. f. 2. l. 5. 4

Et dari determinat, non tamen diſtinctam a Geometria, & Arithmetica. ibid. l. 13. & ſeq. 5

Mathematica pura pars eſt philoſophiæ inſpectricis. c. 10. l. 24. 9

Mathematica ad duplicem materiam poteſt referri. lib. 2. phyſ. cont. 29. l. 37. 123

Mathematicæ mediæ, an ſint magis phyſicæ. lib. 2. phyſ. cont. 20. in dub. 124

Mathematicæ duplices. lib. 2. phyſ. contex. 16. 17. lin. 6. 120

Mathematicæ definitio. cap. 5. l. 18. 5

Mathematicæ ob quod inuentæ. c. 10. l. 33. 9

Mathamaticæ quando nobis primæ, mediæ, & vltimæ ſint, ex vario conſiderandi modo. cap. 13. l. 4 cum ſeq. 11

Mathematicæ puræ quæ ſint. c. 15. f. 2. l. 5. 12

Et quæ mediæ. ibid l. 16. 13

Mathematicæ artes uarias pariũt. c. 5. f. 2. l. 47. 5

Mathematicus an mendax cũ conſideret rem ſecus, ac ſe habet. lib. 2. phyſ. cont. 18. f. 2. l. 25. 121

Mathematicus quas cauſas conſiderat. lib. 2. phyſ. cont. 68. in ann. f. 1. l. 40. 159

Mathematicus licet a phyſico conſideret quantitates vt ſic, modo tamen diuerſo conſiderat. lib. 2. phyſ. cont. 18. f. 2. l. 56. 121

Mathematicus quid de infinito enunciet. lib. de affect. c. 7. f. 2. l. 1. 145

Mathematicus nunquã dicit magnitudinẽ dari minimã, vel maximã, lib. de aff. c. 7. f. 2. l. 30. 145

Mathematicus dicitur ex abſtractione, ſeu abſtractionem conſiderat. c. 13. f. 2. l. 8. 11

Mathematicus ſubſtantiam non conſiderat. cap. 10. f. 2. l. 9. 8

Mathematicus in quibus uerſetur. capitulo duodecimo, l. 22. 10

Mathematicus vltimo in quid eſt reſoluit. libro 1. cont. 2. in dub. l. 16. 55

Mathematicorum principio quæ ſunt. lib. 1. cont. 2. in dub. l. 11. 55

Mas quomodo optet fœminem. lib. 1. phyſ. text. 81. l. 40. in ann. 99

Media licèt ex extremis conſtent, ſunt tamen formæ ſimplices. libro primo, contex. 51. in dubit. in fi. 73

Mediare nihil inter primum & ſecundum phyſ. lib. 2. phyſi. in proœm. f. 2. l. 8. 103

Medium multiplex. libro primo, contex. 56. in annot. l. 34. 78

Medium quale, & quomodo intelligendum. libro primo, contex. 42. in exam. fac. ſecunda, lin. 13. & 33. 63

Medium duplex. libro primo, contex. 54. in dub. fac. 2. l. 28. 75

Medium an detur inter formã & priuationem. lib. 1. cont. 43. in dub. f. 2. l. 16. 65

Medium ex contrarijs conſtare. lib. 1. contex. 51. in dub. l 8. 73

Medium inter formam & priuationem non dari per compoſitionem. lib. 1. cont. 51. in dub. fac. 2. lin. 10. 73

Medium multiplex. libro primo, contex. 43. in dub. lin. 40. fac. 2. l. 20. 65. & context. 47. in annot. f. 2. l. 20. 67

Medium poteſtate ab elementis diſtinctum materiã dici. lib. 1. cont. 54. l. 15. 75

Medium ex contrarijs conſtare. lib. 1. context. 47. f. 2. l. 8. 67

Medium ex contrarijs conſtare. libro primo, cont. 43. f. 2. l. 7. 64

Meliſſus quid ſenſerit de principijs. de plac. capit. 2. f. 2. l. 13. 29

Qui etiam dixit, ens eſſe vnum. ibid. l. 7. 30

Mendatium in mendatijs pariendis fœcundius quã ueni veris. libro primo phyſic. tex. 71. 72. fac. 2. lin. 3. 91

Mens, & Natura quomodo antecedat caſui & Fortuna. lib. 2. phyſ. cont. 67. in ann. f. 1. l. 30. 158

Mentis ubi plurimum quare ibi minimum Fortuna. lib. 2. phyſ. cont. 52. in ann. f. 1. l. 6. 150

Mens an operetur magis propter finem quam natura.lib.2.phyſ.cont.86.in ann.f.2 l.40. 170
Menſis definitio.lib.de affect.c.20. 155
Menſis duplex.lib.de affect.c.20. 155
Menſis ciuilis,definitio. ibid.
Menſis naturalis duplex.lib.de affec.cap.20. 55
Menſis ſolis quid. ibid.
Menſis lunę triplex. ibid.
Menſium nomine vnde.lib.de affec.c.20. 155
Menſis nomine phantaſiam denotari ſecundũ Auerroem.lib.1.cont.5.in dub.l.8. 59
Mentęan natura fiant cuncta facta propter finem. lib.2.phyſ.cont.49.in ann.f.1.l.20. 148
Mens quomodo conſideretur a phyſico.cap.6.f.2. lin.28. 21
Mens hominis non eſt natura.lib.2.Phyſi.tex.11. 12.c.ann.f.2 l.40. 114
Mens quomodo ſingularium,cum proprie ſit uniuerſalium.libro primo, contex.48.in annot.f.2. lin.46. 69
Mens duplex.c.3.l.5. 3
Menſurabilia quinque. libro de affect.cap.25.f.2. lin.15. 157
Metaphyſica quomodo ars artium dicta ſit.capit.6. f.2.l.20. 6
Metaphyſica cur prima philoſophia.lib.1.phyſ.tex. 83.f.2 l.19. 101
Metaphyſica quare nullam artem pariat.cap.6.f.2. lin.18. 6
Metaphyſica in quibus uerſetur. capitulo quarto, f.2.l.9. 4
Metaphyſica quot & quibus nominibus ab Ariſt. nuncupata.c.4.f.2.l.34. 4
Metaphyſica an prima dicatur philoſophia. cap.14. l.4.f.2.11.& l.41. 12
Metaphyſica ſcientiam parit.c.4.l.7. 4
Et eſt definiti generis.ibid.9.
Et quomodo vim Dialectica conneſtatur.ibidem. 25.& ſeq.
Metaphyſici officium quale.cap.11.l.30.10.& c. 14.f.2.l.11. 12
Metaphyſicus quid conſiderat.c.4.l.12. 4
Metaphyſicus quid conſideret.c.29.l.1. 25
Metaphyſicus quid conſiderat.capit.decimoquarto, f.2.l.11. 12
Metaphyſicus cognoſcit materiam per negationem. lib.1.phyſ.tex.69.70.l.25. 90
Metaphyſicus de abſtractis dicitur. cap.13.fac.2. lin.8. 11
Metaphyſicus in quod diſſentiat a phyſico de infinito.lib.de affect.c 7.l.10.f.2. 125
Methodus & cognoſcendi uia idem. cap.16.fac.2. lin.21. 13
Methodus cognitionis ſecundum Platonem qualis. lib.1.cont.2.l.28. 51
Methodus inueniendi, & ratiocinandi a quia ad propter quid,& econtraria,qualis,& quomodo in ordine ſeruanda.libro primo,contex.2.in dub. f.2.l.42. 52
Methodus quotuplex ſit, & quot modis capiatur. lib.1.cont.1.in dub.f.1 l.2. 50
Methodus quomodo ab ordine diſtinguatur.libro 1. cont.1.in dub.f.2.l.9.50.& cont.2.l.18. 51
Methodus diuiſiua, & definitiua an principijs ſit prædita.libro primo.contex.1. in dubit.l.43.& f.2.l.28. 50
Methodus cognitionis a quo progrediatur,& quot locis ab Ariſtotele ſit declaratus. lib.1.cont.2. l.19.& 25. 51
Methodus de uniuerſalibus ad ſingularia,quomodo intelligẽda,vt euitetur oppoſitio de ſingularibus ad uniuerſalia.libro primo,cont.5. in dub.f.2.l. 15.cum ſeq. 59
Methodus indagandi cauſas eſt demonſtratio quia. lib.1.cont.2.in dub.f.2.l.38. 52
Methodus & ordo diuerſa ſunt.lib.1.cont.1.fac.2. lin.35. 46
Methodus quid,& quotuplex.libro primo, cont.1. lin.37. 46
Methodus & ordo diuerſa ſunt. cap. decimoſexto, f.2.l.21. 13
Methodus indagandi definitiones qualis.lib.1.cont. 2.in dub.f.2.l.39. 52
Methodus omnis an habeat ſua propria principia, cauſas, & elementa. libro primo, context.1. in dub.l.41. 50
Methodi nomen quot modis capiatur.lib.1.cont.1. f.2.l.35. 46
Methodi nomen dupliciter ſumi. libro primo,cont. 2.in dub.f.2.l.20. 52
Methodi de principijs per nobis notiora dantur lib. 1.cont.1.in dub.f.2.l.19. 50
Methodi definitio qua. libro primo, contex.1. in dub.l.45. 50
Methodum tantum doceri ab Ariſt. non autem ordinem,a 2.cõt.1.phyſic.uſque ad finem proœmij. lib.1.cont.4.l.14.& ſeq. 57
Methodum tradere addiſcendi ad quem pertineat. lib.1.cont.2.in dub.f.2.l.4. 51
Militiæ finis qualis.c.3.l.7. 4
Mirabile & impoſſibile quid.tex.76.lib.1.phyſi. in dub.l.7. 94
Mirabile quid eſt.lib.2.phyſ.cont.42.in annot.f.1. lin.29. 143
Modi generationis quinque.lib.1.phyſic.tex.63.f. 2.l.19. 84
Modi varij continendi uniuerſum tempus.lib.de affec.c.25.f.2.l.40. 157
Modi nouem quibus res generantur.lib.1.phyſ.tex. 71.72.l.21.in ann. 92
Modi loquendi de generatione duo. lib.1.phyſi.tex. 58.l.17. 80
Modi loquendi differentiæ tres.lib.1.phyſic.tex.58. f.2.in ann.lib.1. 80
Modus conſiderandi corpus phyſicum. capitol.29. lin.12.cum ſeq. 24
Modus rem ſubiectam conſiderandi qualis.capitulo 24.l.8. 20

Modus noſcendi materiam per negationem eſt metaphyſici. libro primo phyſicorum, tex.69.70. lin.25. 90

Modus noſcendi materiam per analogiam eſt phyſici. libro primo phyſicorum, textu 69.70. lin.26. 90

Mors honeſta turpi vice quando præferenda.cap. 31.l.17. 18

Et quando optabilis dici poſſit.ibid.l.22.

Modorum generationis ordo.lib.1.Phyſic.tex.63. in annot.85.

Monſtra an fiant in Plantis.lib.2.phyſ.context.83. in anu.f.l.40. 168

Monſtra an fiant caſu. lib.2.phyſ.cont.64.in anu. f.2.l.16. 156

Mors an ſit finis.lib.2.phyſ.tex.23.lin.6. 126

Mos philoſophandi ſecundum veteres Philoſophos. de plac.c.12.l.12. 38

Mortalia mouentur vt quieſcant cælum mouetur, vt moueatur. libro primo de motu, cap.20.f.2. lin.22. 172

Motorem eſſe vel in medio, vel in circulo, de primo Ariſt. Intellexiſſe dicendum eſt. de plac.cap.25. f.2.l.35. 44

Motores ſub Deo poſitj quomodo Deum intelligãt. lib.1.de motu, cap.20.l.13. 172

Motus in orbem ex motore. libro primo de motu, cap.20.l.6. 172

Motus an ſit æternus ex ſe, vel ab alio.lib.de motu, cap.8. 179

Motus locum habet coniunctum. lib.de affect.c.8. lin.5. 146

Motus numerans an fecerit mentionem de ortu & interitu. libro ſecundo Phyſicorum, tex.1.2.f.2. lin.9. 104

Motus animalium an ſint ſecundum naturam libro 2 phyſic.tex.1.2.f.2.l.11. 104

Motus nomine quid.libro ſecundo de motu, cap.1. lin.16. 175

Motus late ſumptus in quot diuidatur.lib.1.de motu, c.18.f.2.l.8. 170

Motus definitio an competat illuminationi. libri de motu, c.4.l.39. 161

Motus variæ diſtinctiones. libri de motu, capit.5. fac.2. 161

Motus elementorum ex Platone in ſuum locum nõ eſt naturalis.libro primo de motu, cap.5. fac.2. lin.10. 161

Motus vt ſint vnus quid requiratur.lib.1.de motu. cap.5.f.2.l.29. 161

Motus quotuplex.lib.1.de motu, c.6. 162

Motus diſtributio in decem gradus ex Academicis.lib.1.de motu, c.6.l.14. 162

Motus principium quid denotet. lib.2.phyſ.tex.1. 2.f.2.l.7. 104

Mundus & cælum quomodo ſint in loco. lib.1. de affec.c.10.f.2.l.26. 147

Motus eſt prima affectio communis ſi eum relatione ad naturam conſideretur.c.18.l.17. 15

Et cur primo de eo tractetur ab Ariſtotele. ibidem, lin.22.

Et quid ſit & quotuplex.ibid.l.24.

Et quot ſint de eo quæſtionis.ibid.

Et cur in eo inſeratur infinitum, locus, vacuus & tempus.ibid.l.32.

Motus cur verſatur inter contraria, generatio & interitus inter contradictoria.lib.1.de motu, c.7. f.2.l.21. 163

Motus dupliciter conſiderari.lib.1.de motu, c.11. f.2.l.3. 165

Motus ſimplices duo. libro primo de motu, cap.10. lin.14. 166

Motus continuatio vnde.libro primo de motu.capit.12. 166

Motus æternitas quomodo conſideretur.lib.2.de motu.cap.21.f.2. 186

Motus animalium in partem ſeruant figuram circuli.lib.1.de motu, c.20.f.2.l.12. 172

Motus præſtantia vnde.lib.1.de motu, cap.20.f. 2.l.14. 172

Motus an poſſit competere infinito. lib.1.de affect. cap.6.l.5. 144

Motus in orbem vere vnus æternus & continuus. lib.2.de motu, c.14.f.2. 182

Motus quattuor prædicamentis competit ex Ariſtotel.libro primo de motu, capitulo ſexto, f.2. lin.2. 161

Motum neceſſario continuum eſſe.lib.1.de motu, c.2.f.2.l.20. 166

Motui in orbem non competit contrarium.lib.2.de motu, cap.14 f.2.l.16. 182

Motus in cælo qui dicatur origine primus. lib.1. de motu, c.18.l.1. 171

Motum omne ab aliquo moueri.lib.2.de motu, c.6. lin.3. 178

Motus contrarij dupliciter conſiderari.lib.2.de motu, cap.18.f.2.l.5. 184

Motus an ſit continuus.libro primo de motu, cap 9. fac.2. 164

Motus nomine & continui quid intelligendũ. lib. 1.de motu, c.9.l.5.f.2. 164

Motum in communi ſubiectum eſſe æternitatis.lib. 1.de motu, cap.1.l.23. 169

Motum in communi eſſe ſine quiete.lib.1.de motu, c.16.f.2.l.4. 169

Motus an ſit æternus ad quem ſpectet conſiderare. lib.1.de motu, c.17.f.2. 169

Motus qui ſit dignitate prior.libro primo de motu, cap.19.l.41. 171

Motus an ſit æternus variæ opiniones.lib.2. de motu, cap.2. 175

Motus dupliciter dicitur ſecundum naturam.libro ſecundo Phyſicorum, textu primo, ſecundo, fac.2. lin.46. 104

Motus in orbem non habet contrarium.lib.2.de motu, cap.7.f.2.l.16. 178

Motuum qui origine primus, lib.1.de motu, ca.18. f.2.l.16. 170

Motus

Digitized by Google

Motus vt ſit vnus quattuor requiri.lib.2.de motu,cap.15.l.24. 183
Motus & ſubſtantia quomodo conſiderantur ab aſtrologo.libro ſecundo Phyſicorum, tex.20.f.2. lin.12. 124
Motui in orbem multiplices oppoſitiones competere.lib.2.de motu,cap.14.f.2.l.10. 182
Motum eſſe æternum conſiderari diuerſimode. lib. 1.de motu,c.17.l.11. 170
Motus definitio, libro ſecundo de motu, cap.3.f.2. lin.11. 175
Motus cœli ſummam velocitatem & ſummam tarditatem habet. libro primo de motu, capit.20. f.2.l.33. 172
Motus an detur.lib.de motu,c.2. 159
Motus definitiones.libro de motu, capitulo tertio, lin.33. 160
Motus quid ex authore. libro de motu, cap.tertio, lin.18. 160
Mouentibus & mobilibus non dari progreſſum in infinitum.lib.1.de motu,cap.6.l.4. 178
Moyſes quomodo intelligendus quando ait ſolē productum eſſe die quarto cum ſol efficiat dies.lib.1. de motu,c.4.l.27. 177
Mundus an ſit æternus vel ne,ex ſententia Anaxagoræ quomodo intelligatur. de plac.c.21.f.2. lin 31. 42
Mundus vnde ortum duxit.de plac.capit.26.fac.2. lin.10. 45
Et an caſu factus.ibid.l.14.
Mundus ſphærus & amicitiæ qui. de plac.capit.9. lin.24. 36
Et quare dicatur amicitiæ.ibid.l.25.
Et litis qui.ibid.l.30.
Et quare ſic dicatur.ibid.
Mundus vnde ortum habuerit. de plac. capitolo 6. lin.26. 33
Mundus uniuerſus corporeus in quot diuidatur partes de plac.cap.13.l.5. 38
Et quid de eo ſentiatur, variæ referuntur opiniones.ibid.f.2.l.7.
Et quid ſecundum Theologos.ibid.
Mundus quibus ex partibus conſtituatur.de plac.c. 23.f.2.per totum. 43
Et an genitus ſit,vbi multorum controuerſiæ ſoluuntur.ibid.cap.24.per totum. 44
Mundus & cœlum quomodo ſint in loco.lib.de affec. cap.10.f.2.l.26. 147
Mundus vniuerſus & ſingulæ eius partes quæ ſub ſenſum cadunt,ſunt phyſicæ ſubiectum.capit.6. lin.4. 6
Mundus cur non titubet. lib.de affect.cap. vndecimo,lin.8. 149
Mundum non poſſe fuiſſe ſemper. lib.2.de motu,c. 11.f.2.l.5. 181
Muſica ſub Arithmetica poſita eſt. capit.quinto, lin.36. 5
Muſica an præferatur Aſtronomiæ. cap.decimoquinto,l.36. 13

Muſicæ variæ diſtinctiones.cap.5.l.37. 5
Mutari ſecundum partem dupliciter accidit.lib.1. Phyſic.tex.63.in ann.l.7. 85
Mutatio quæ ſit tota ſimul non datur.lib.de motu, cap.10.l.32. 165
Mutatio ſumi dupliciter ex Ariſt.lib.de motu,c.7. lin.12. 163
Mutatio an ſit continua.lib.1.de motu,cap.12.f.2. lin.26. 166
Mutationis differentia a motu.lib.de motu, cap.7. lin.16. 163
Mutationes momentaneæ an dentur.lib.de motu,c. 13.f.2.l.12. 167
Mutationes denominari a fine nō a principio. lib.2. Phyſ.tex.14.l.24.in annot. 116
Mutationes ſimplices duæ.libro primo de motu,capit.18.f.2.l.12. 170

N

NAſcentes morimur an ſit uerum. lib.2.de motu.c.20.l.20. 186
Natura,an mente fiant cuncta facta propter finem. lib.2.phyſ.cont.40.in ann.l.20. 148
Natura operans propter finem an ex Dei prouidentia pendeat.lib.2.phyſic.contex.76.in annot.f.2. lin.15. 163
Natura & Mens quomodo anteeedat caſui, & Fortuna.lib.2.phyſ.cont.67.in ann.f.1.l.3. 158
Naturæ quænam tribuuntur. lib.2.phyſic.cont.84. in ann.f.1.l.25. 169
Natura an ſit præſtantior arte.lib.2 phyſ.cont.77. in ann.f.1.l.40. 165
Natura inſtinctus quid? ibid.cont.80. in ann.f.1. lin.40. 166
An Natura erret.ibid. 168
Natura an operetur propter finem. lib.2.phyſ.cont. 86.in ann.f.1.l.40. 170
Et an Natura operetur propter finē magis quam mens.ibid.f.2.l.40. 170
Natura quid.lib.1.cont.41.f.2.l.23. 61
Natura de quibus dicatur. lib.2.Phyſ.tex.15.in digr.l.13. 117
Natura rei abſoluta, conditiones, & principia in qualibet re conſiderantur.lib.1.cōt.42.in exam. f.2.l.1. 63
Natura ſui prius,& notius quid ſit.lib.1.cont.2. in dub.l.36. 53
Natura primum an ſingulare,an vniuerſale ſit.lib. 1.cont.5.in dub.f.2.l.29. 60
Natura quomodo operetur per cauſas,e Ariſt.locus indicatur.lib.1.cont.1.l.46. 47
Natura definita an includat etiam animam.libro 2. Phyſ.tex.3.f.2.l.32. 1.6
Natura cur dicatur ordo. lib.2.Phyſ.tex.24.f.2.in annot.l.40. 146
Natura materiam ad opus proximum parat.lib.2. Phyſ.tex.25.l.16. 127
Natura an habeat cauſam efficientem. ibid.
Natura prius non ſemper dici natura notius. lib.1. cont.2.in dub.f.2.l.6. 53

Natura prius duplex. lib. 1. contex. 2. in dub. l. 39. 53. & l. 40. 54

Natura dupliciter conſideratur, libro primo, cont. 2. in dub. l. 41. 53

Natura definita an ſit per ſolam materiam, aut per ſolam formam, aut per vtrunque. libro ſecundo phyſ. tex. 3. l. 43. 106

Natura, quæ conſtant in quattuor gradus. lib. 2. phyſ. tex. 1. 2. l. 17. 104

Natura ex cælo gignitur. libro ſecundo phyſ. tex. 15. f. 2. l. 31. 119

Natura priora & notiora an eadem nobis eſſe poſſint. libro primo, contex. ſecundo, in dubit. fac. 2. lin. 35. 53

Vbi opinio propria, ibid. l. 44. 54

Natura notius per definitionem, nobis autem per nomen. lib. 1. cont. 2. in dub. f. 2. lin. 41. 54

Natura notius dicitur ſimpliciter notius. lib. 1. cont. 2. in dub. l. 29. 53

Natura prius a priore ratione diſtingui. lib. 1. cont. 2. in dub. f. 2. l. 28. 53

Natura notius, & notius ratione non idem eſſe, ex propria opinione. libro primo, contex. 2. in dub. f. 2. l. 17. 53

Natura primo quid expetat. lib. 1. cont. 5. in dub. f. 2. l. 51. 60

Natura vt eſt in fato. libro ſecundo Phyſi. tex. 15. lin. 49. 118

Natura mortalium in ſecundo phyſi. tractanda. lib. 1. phyſ. tex. 83. l. 31. 102

Natura an ſit principium motus vel quietis. lib. 2. phyſi. tex. 3. l. 1. 108

Natura an agat propter finem. lib. 2. l. 11. 134

Et an finis ſit cauſa propter quem natura operetur. ibid.

Naturæ ſignificatio. libro ſecundo phyſic. tex. 15. in digreſſ. 117

Natura definita an ſit ſola mortalium vel communis omnibus. tex. 3. l. 7. 106

Naturæ definitio, tex. 3. an cõmunis ſit cælo, & mortalibus. lib. 2. phyſ. tex. 3. l. 20. 105

Naturæ definitio. lib. 2. phyſ. tex. 3. 105

Naturæ definitionis explicatio. libro ſecundo phyſ. tex. 3. f. 2. 105

Naturæ munera duo. lib. 2. phyſ. tex. 3. l. 17. 109

Naturæ diſtinctiones. libro ſecundo phyſ. tex. 15. in digreſſ. 117

Natura vniuerſalis triplex. lib. 2. phyſic. tex. 15. in digreſſ. f. 2. l. 36. 117

Naturæ connexio cum fato. lib. 2. phyſicor. text. 15. lin. 19. 118

Naturæ conditiones. libro ſecundo phyſ. tex. 7. 8. 9. 10. l. 3. 112

Naturæ duæ leges. libro primo, contex. 50. fac. 2. lin. 47. 70

Naturæ leges quæ. libro primo, context. 41. fac. 2. lin. 21. 61

Naturam ſapiens mutari debet. lib. primo, cont. 5. f. 2. l. 22. 58

Neceſſitas abſoluta quæ ſit. lib. 2. phyſi. cont. 87. in ann. f. 2. l. 35. 171

Neceſſary diuiſio. ibid.

Nerui conſtituentes totum trium ordinum ſunt. lib. 2. phyſ. tex. 15. f. 2. l. 5. 119

Nerui primi cuncta ligantes. libro ſecundo phyſic. tex. 15. f. 2. l. 5. 119

Nomen nobis familiarius quàm definitio, ideo confuſum. libro primo, contex. quinto, lin. 11. & fac. 3. l. 23. 58

Nomen quare confuſe rem denotet. lib. 1. cont. 5. in dub. f. 2. l. 2. 59

Nominis & definitionis differentia quæ. lib. 1. cont. 5. lin. 9. 58

Non ens priuatio ens materiam denotet. lib. primo phyſ. tex. 75. f. 2. l. 14. 93

Nota & prima ſingulis, parum ſæpe nota eſſe, & parum, aut nihil entis participare. lib. 1. cont. 2. in dub. f. 2. l. 21. 54

Nota primo nobis referri debere ad imperitum, & ſic intelligi debere de cognitione origine prima. lib. 1. contex. 2. in dub. l. 51. 54

Secus tamen de ſapiente. ibid.

Nota nobis abſolute non eſſe omnia poſtrema, ſed proximiora ſenſibus. libro primo, contex. ſecundo, in dub. l. 37. 55

Nota nobis & natura non opponi, ſed ſingularia & vniuerſalia. l. b. 1. cont. 2. in dub. lin. 38. 55

Notiora nobis & notiora naturæ qua comparatione cognoſcantur. libro primo, contex. 2. in dub. f. 2. l. 28. 54

Notiora nobis & natura in mathematicis non ſemper eadem. libro primo, contex. ſecundo, in dub. lin. 48. 54

Cuius declarationem uide, ibid. f. 2. l. 34. 54

Notiora nobis & natura in mathematicis aliquando eadem, ſed non ſemper. libro primo, cont. 2. in dub. l. 48. 54

Notiora nobis & natura in mathematicis quæ ſint. lib. 1. cont. 2. in dub. f. 2. l. 46. 54

Vbi opinio propria, ibid. l. 8. 55

Notiora nobis & natura quomodo in phyſicis & mathematicis poſſint & non, eſſe eadem. lib. 1. cont. 2. in dub. l. 25. 55

Notiora nobis quæ ſint. lib. 1. cont. 2. in dub. l. 1. 52

Notius nobis & natura quomodo intelligendũ. lib. 1. cont. 2. in dub. l. 12. 23. & 31. 53

Notius nobis per nomen, natura per definitionem. lib. 1. cont. 2. in dub. f. 2. l. 41. 54

Declara tamen, ibid. l. 13. 55

Notius nobis dupliciter contingi. libro primo, cont. 2. in dub. l. 17. 53

Notum ſimpliciter, & nobis notum quid. lib. 1. cõt. 2. in dub. f. 2. l. 22. 54

Notum nobis eſt, quia; natura, propter quid. lib. 1. cont. 2. in dub. f. 2. l. 24. 54

Notum nobis & natura aliquando idem, dum natura accipitur pro inſtituto & appetitione. lib. 1. cont. 2. in dub. f. 2. l. 25. 54

Nume-

Numerorum quattuor gradus ex Procli ſententia. de plac.cap.6.f.2.l.19. 35
Numerus præteritorum reuolutionum cœli, an ſic infinitus.lib.2.de motu,cap.12.l.30. 181
Numerus numerans an ſit. lib. de affect.14.fac.2. lin.27. 150
Numerus eſt prior continuo.libro de affect.cap.15. lin.14. 151
Numeri in quo genere cauſæ ſint principia. de plac. cap.6.f.2.l.31. 33
Numero impari cur Deus gaudeatur.de placit. 33

O

OBiecta ſenſuum naturæ priora actionibus ſpiritalibus.lib.1.cont.2.in dub.l.25. 54
Obiecta varia, diſtinctis facultatibus reſpondentia, quomodo dici poſſint notiora vna facultate, cum per alteram non cognoſcuntur.lib.1.cont.48. in annot.l.9. 10
Obiectum Philoſophi ſpeculatiui quale. capit.22. lin.7. 18
Oculus animi qui.lib.2.phyſ.tex.6.l.16. 111
Officia ſapientis duo.c.7.f.2.l.7. 6
Officia principalia idearũ tria.lib.2.f.2.l.31. 138
Officium Logici quid.cap.2.l.28. 3
Officium Phyſici quale.lib.2.phy.tex.26.l.2. 127
Olympiadis nomen vnde.lib.de affect.c.22.f.2. 156
Olympias prima quando cœperit. ibid.
Olympias dicitur luſtrum. ibid.
Olympias quid.lib.de affec.c.29.f.2. 156
Olympiodorus naturalem philoſophiam in duas diuiſit partes.c.6.l.fin. 6
Omne, quot modis capiatur.lib.1.contex.5. in dub. f.2.l.20. 58
Omnia non neceſſario fieri. libro ſecundo phyſicor. tex.15.l.6. 119
Opera animæ nutrientis tria. libro primo de motu, cap.19.l.19. 172
Operationes & obiecta priora ſecundum rationem ſentiendi facultatibus. libro primo, contex.2. in dub.l.15. 54
Opinio authoris quid Ariſt. per principium denotet. libro primo Phyſicorum, tex.83. lin.13. in annot. 102
Opinio propria de continuitate motus.lib.de motu, cap.10. 165
Opinio Ariſt.de tempore.lib.de affect.cap.14.f.2. lin.22. 150
Opinio Authoris de infinito rerum a materia abſtractarum.lib.de affect.c.6.l.26. 145
Opinio & pædia quare ex Ariſtot. ſententia non enumerantur inter habitus mentis.cap.ſeptimo, lin.7. 7
Opinio de quo motu dubitet an ſit æternus in proœmio 8.Phyſic.
Opiniones variæ lib.de motu,c.14.l.15. 168
Opiniones multorum infinitum dari actu.lib.primo de motu,c.2.l.10. 142
Opiniones variæ quid Ariſt.2.Phyſic.tex.15. nomine priuationis intellexerit, fac.ſecundo. in annot. 116
Opiniones quorundam concedentes quidem omnia ſe habere ad motum, ſed differentes de modo. lib. 2.de motu,f.2.l.18.cap.19. 185
Opinio authoris circa inſtrumẽtum cui generi cauſæ proprie inſeruiat.lib.2 l.16. 138
Opiniones variæ circa inſtrumentũ cui generi proprie inſeruiat.lib.2.l.12. 138
Opinio quorundam de ſubiecto phyſic.lib.1.phyſic. tex.57.maxu.f.2.l.5. 79
Opinio propria de diuiſione fati.lib.2.phyſi.tex.15. lin.40. 118
Opiniones variæ temporis. lib.de affect.capit.13. lin.13. 150
Opiniones multorum dicentium id quod eſt eſſe vnum.libro primo phyſic.tex.71.72.lin.17.in annot.f.2. 91
Opiniones variæ philoſophorum circa eſſentiam rerum.lib.2.phyſ.tex.7.8.9.10.l.1. 112
Opiniones variæ ad quem pertineat conſiderare an motus ſit æternus.lib.1.de motu,c.17.f.2. 169
Oppoſitio prima differentiarum, quæ.lib.1.cõt.50. in dub.f.2.l.9. 71
Oppoſitio inter motum & ſtatum quæ.lib.de motu, cap.8.f.2.l.16. 163
Oppoſitio motus & quietis.lib.de motu,ca.octauo, lin.6. 164
Oppoſitio inter motus dici contraria. lib. de motu, cap.7.f.2.l.7. 163
Oppoſitio generationis & interitus dici contradictio. ibid.
Oppoſitio inter motum & motum.lib.de motu,cap. 8.l.31. 164
Oppoſitio quæ maior inter motum quietem vel inter potentiam qua motus opponitur motui. libro de motu,cap.8.l.47. 164
Oppoſitiones motus variæ.lib.de motu, cap.octauo, fac.2. 163
Oppoſitionum quattuor quæ in compoſitis conſiderantur, ordo qualis. libro primo, context.45. in dub.l.4. 67
Optare interitum ſui dupliciter poteſt. lib.1.phyſic. tex.81.l.20.in annot. 99
Optimum omne eſt vltimum.lib.2. phyſic.text.23. l.25.in annot. 126
Ordo non comprehenditur in Methodo, ſeu via ex notioribus.lib.1.cont.2.in dub.f.2.l.23. 51
Ordo compoſitiuus, & reſolutiuus quomodo inter ſe conſiderentur.c.14.l.22. 12
Ordo naturæ qualis.c.17.l.19. 14
Ordo inter ſcientias an ſit ex accidenti vel per ſe.c. 14.l.5. 12
Ordo inter mathematicas puras addiſcenda, qualis ſeruandus.c.15.f.2.l.4. 12
Et qualis intermedias.ibid.l.12.
Ordo inter principales diſciplinas qualis. capit.12. f.2.l.3. 10

Et quis primus inter Theoricam, & Practicam. ibidem. 6
Inter ciuilem & artes. ibid. 9.
Inter contemplationem & artes. ibid. 13.
Inter partes philoſophiæ contemplatiuæ. ibid. l. 24.
Ordo an ſine cõpoſitione reperiri poſſit. libro primo, cont. 45. in dub. l. 27. 67
Ordo ſeruatus ab Ariſtot. in primo Phyſic. agendo primo de principijs, rectus eſt. cap. 17. fac. ſecunda, l. 48. 14
Ordo quattuor oppoſitionum. quæ ab Ariſt. in compoſitis conſiderantur, qualis. lib. 1. context. 45. in dub. l. 4. 67
Ordo duplex tribuitur cauſis. lib. 2. f. 2. l. 20. 134
Ordo qualis à ſtudioſis ſeruandus. c. 1. l. 34. 2
Ordo regreſſus ad propter quid quomodo ſeruandus in via methodi. libro primo, cont. 2. in dub. fol. 2. lin. 42. 52
Ordo ab Ariſt. in primi Phyſic. oſtenſus, & in 2. Methodus declaratur. libro primo, contex. 5. in dub. l. 12. 59
Ordo principiorum, & numerus qualis. de plac. cap. 6. l. 2. 33
Ordo duplex. cap. 16. f. 2. l. 31. 13
Item abſolutus duplex. ibid. 33
Ordo ſtudendi a ſcolari ſeruandus. libro primo, cont. 1. lin. 1. 46
Ordo modorum generationis. libro primo Phyſicor. contex. 63. in annot. 85
Ordo inter libros Phyſicorum qualis. cap. 16. fol. 2. lin. 7. 13
Ordo in libris Phyſicorum, & partibus eorum qualis. c. 17. l. 4. 14
Ordo omnis ad vnum primum habet relationem, quod dicitur principium illius ordinis. lib. 1. cont. 1. in dub. l. 40. 49
Ordo conſiderationis rerum qualis. lib. 1. context. 1. lin. 20. 47
Ordo non eſt incipiendus à notioribus nobis. lib. 1. cont. 2. in dub. f. 2. l. 36. 51
Ordo ſeruatus naturæ ab Ariſtot. in Phyſicis. lib. 2. Phyſ. in proœm. f. 2. l. 5. 103
Ordo multiplex. cap. 11. f. 2. l. 8. 9
Ordo quid. ibid. l. 11.
Ordo in organicis diſciplinis qualis. ibid. l. 18.
Ordo compoſitionis qualis. c. 27. l. 36. 14
Ordo compoſitionis ſeruatus ab Ariſt. in Phyſicis. c. 17. l. 36. 14
Ordo compoſitionis eſt progredi ab internis principijs ad externa. cap. 17. l. 36. 14
Ordines varij cauſarum. lib. 2. f. 2. l. 5. 134
Organicæ diſciplinæ quot habitus mentis habeant. c. 7. lin. 2. 7
Organicæ diſciplinæ primo ſunt addiſcendæ. cap. 11. fol. 2. l. 18. 9
Ortu rerum quattuor conſiderari. lib. 1. cont. 42. in exam. l. 31. 63
Ortus & interitus in contrarijs verſari, & quomodo. libro primo, context. 43. in dub. l. 6. 65. & context. 47. f. 2. l. 2. 67

P

Parmenidis opinio de principio quomodo intelligenda. de plac. cap. 15. f. 2. l. 18. 32
Et quid de ente cum calido & igne. ibid. l. 45.
Et an ens denotet materiam. ibid. l. 47.
Parmenidis opinio quod principia ſint vnum. de placitis capitulo ſecundo, fac. ſecunda, lin. decimatertia. 29
Pædia quid ſit. cap. 8. l. 3. 8
Pædiæ nomen dupliciter accipitur. capitol. octauo, lin. 4. 8
Perfectio in ternario poſita. lib. 2. de motu, cap. 7. lin. 20. 179
Perfectio in tribus eſſe poſito. libro de motu, cap. 4. lin. 3. 161
Perfectum prius imperfecto ratione, natura, & tempore. libro primo, contextu ſecundo, in dub. f. 2. l. 19. 53
Permutatio triplex. libro primo, context. 47. f. 2. lin. 13. 67
Pertranſiri vſurpari dupliciter. lib. de affec. c. 5. f. 2. lin. 1. 44
Philon Iudæus vult Moyſem primum ideas patefactum fuiſſe. libro ſecundo, fac. ſecunda, lin. 22. 138
Philoſophia quare in Theoricam, & Practicam diuidatur. c. 7. f. 2. l. 19. 6
Philoſophia non eſt natura vno in omnibus eadem, ſed ab vno. capitulo decimonono, fac. ſecunda, lin. 1. 16
Philoſophia naturalis diſciplina dicitur. cap. ſecũdo, lin. 1. 2
Philoſophia vniuerſa in tribus conſiſtit fundamentis, & quæ ea ſint. de plac. capitulo decimotertio, lin. 1. 28
Philoſophia ex quattuor generibus cauſarum conſiſtit, in eaſque reſoluitur. capitulo vigeſimo, f. 2. lin. 3. 16
Philoſophia artes parit, eiſque principia largitur. ca. 22. l. 7. 19
Philoſophia inſpectrix ciuilem parere dicitur. c. 21. f. 2. l. 7. 17
Philoſophia an ſit. c. 19. l. 3. 16
Philoſophia quare mater artium dicatur. cap. 6. f. 2. lin. 17. 6
Philoſophia quid. cap. 7. f. 2. l. 4. 6
Philoſophia inſpectrix quid quærat. capit. 21. fol. 2. lin. 13. 17
Philoſophiæ partes tot ſunt, quot ſubſtantiæ. c. 10. f. 2. l. 8. 8
Intellige tamen, vt ibid. l. 41. 9
Philoſophia vniuerſæ definitio. capitulo decimonono, l. 17. 16
Inſpectricis. ibid. l. 21.
Metaphyſicæ. ibid. l. 24.
Phyſicæ. ibid. l. 36.

Mathem.

Mathematica.ibid.l.29.
Philoſophia principia ex cauſa efficiente quæ. c.20. l.1.cum ſeq. 17
Philoſophia vtilitates quæ. capit.21. lin.5. cum ſequen. 17
Philoſophia cauſa formalis, capitulo vigeſimo, ſ.2. lin.4. 16
Materialisque eius, quæ duplex eſt. ibidem, lin.15.
Efficiens, quæ in plures diuiditur. ibid.l.19.
Finalis. ibid. in fine. 17
Philoſophia nomen cui diſciplinę proprie conueniat. cap.7.ſ.2.l.4. 6
Philoſophia partes duæ principales. capit. ſeptimo, ſ.2.l.18. 6
Philoſophari quid ſit. cap.19.l.5. 16
Philoſophus varia ſortitur nomina ſecundum eius triplicem relationem. capitulo vigeſimoſecundo, ſ.2.l.47. 18
Philoſophus fabulas diligit. de plac. capitulo nono, lin.15. 36
Philoſophi omnes dicunt materiam eſſe æternam, libro primo Phyſicorum, tex.82. in annotatio. lin.1. 100
Philoſophia inſpectrix quomodo vtilitatem ciuili præbeat. cap.22. per totum. 18
Philoſophus naturalis in quo differat ab artifice, lib. 2. Phyſ.tex.25.l.22. 127
Philoſophi ſpeculatiui munus & officium ſeu obiectum quale. c.22.l.7. 18
Philoſophus naturalis in cognitione naturæ æquiparatur artifici in cognitione artis, lib.2. Phyſ.text. 25.l.26. 127
Philoſophandi modus veterum philoſophorum. de plac. cap.13.l.12. 38
Philoſophorum veterum variæ ſententiæ de natura animorum. de plac. c.14.ſ.2.l.1. 38
Phyſica quid conſiderat, de eius ſubiecto, capitul.6. lin.2. 6
Phyſica vt ancilla inſeruit metaph. li.1. de motu, c. 17.l.26. 170
Phyſica quas artes pariat. c.6.ſ.2.l.8. 6
Phyſica omnia eſſe prædita principio interno motus omniq; alia externo. libro ſecundo Phyſ.text.3.ſ. 2.l.46. 105
Phyſica diuiſio. cap.6.l.6. 6
Phyſici munus quale, lib.2. Phyſicor. tex.26. fac.2, lin.2. 127
Phyſicus cognoſcit analogia materiam. lib.1. Phyſic. tex.69.70.l.26. 90
Phyſicus quid enunciet de infinito. lib. de affec. cap. 7.l.1.ſ.2. 145
Phyſicus in quod diſſētiat a metaphyſico de infinito, lib. de affect. c.7.l.10.ſ.2. 145
Phyſicus conſiderat res cum materia concretas. cap. 13.ſ.2.l.8. 11
Phyſicus qui proprie dicatur, lib. de affect. capit.7. lin.21. 146
Phyſicus quid conſideret. c.29.l.2. 25
Phyſicorum ſinguli libri quid ſingillatim tractent. c. 18, per totum. 15
Phyſicorum libri cur primi ſint. capitulo 16. fac.2. lin.5. 13
Et quomodo eorum partes inter ſeiuncta ſint. ibidem. 6
Phyſicorum libri cur in duas principales partes diuidantur. c.17.l.8. 14
Et cur prima pars in quattuor. ibid.l.17.
Phyſicorum libri de principijs qui, & qui de motu. cap.32.l.4. 36
Opinio propria. ibid.ſ.2.l.43.
Phyſicorum libri cur primo declarandi. capitol.16. lin.1. 14
Platonis & Pythagoræ conſenſio de rerum principijs de plac. c.7, l.30. 34
Platonis ſentētia de rerum principijs varia. de plac. cap.7.ſ.2.l.3. 33
Eiusque explicatio. ibid.l.2. 34
Pluuiæ finis quis. lib.2. Phyſi. cont.76. in ann. fac.2. lin.30. 163
Poetica vnde oriatur. cap.2.l.27. 3
Poetica iuncta cum ciuili diſciplina. capitolo tertio, lin.37. 3
Poſteriora notiora ſenſu, priora ratione. lib.1. cont. 48.l.18. 69
Præſtantia motus in orbem. libro primo de motu, cap.20. 172
Principia quomodo contraria ſint ex opinione Pythagoræ. de plac. c.6.l.6. 33
Principia cur plura duobus. lib.1. contex.51. fac.2. lin.10. 72
Principia philoſophiæ ex cauſa efficiente quæ. c.20. l.1, cum ſeq. 17
Principia ad ſupera, infera, & æqualia referri. lib.1. cont.42. in exam.l.3. 63
Principia quare primo declaranda, cap. decimoſexto, l.1. 14
Principia ſcientiæ, ſeu de ſubiecto quomodo debeāt oſtendi competere ex opinione propria. lib.1. cōt. 1. in dub.ſ.2.l.26. 49
Principia rerum varia. libro primo Phyſic. tex.67. ſ.2.l.1. 88
Principium internum mortalium nullum. lib. primo Phyſ. tex.67.ſ.2.l.19. 88
Principia poſita a Parmenide quomodo intelligenda. de plac. c.15.ſ.2.l.18. 39
Principia rei, & nobis nota quæ. lib.1. contex.1 in dub.ſ.2.l.19. 50
Principia Dialectica quæ, & quæ Rhetorica. lib.1. cont.1. in dub.ſ.2.l.24. & 26. 50
Principia rerum quomodo ſint contraria. lib.1. cont. 55. in dub.l.2. cum ſeq. 77
Principia ſubſtantiæ cur tradantur. lib.1. cont.50. in dub.ſ.2.l.43. 71
Principia rerum contraria, & de contrarijs prædicari. lib.1. cont.41.ſ.2.l.35. & ſeq. 61
Principia rerum ex quibus cōmunibus, & confuſis cognoſci doceat. lib.1. cont.47. in ann.ſ.2.l.6. 67

Principia

Principia cæterorum prædicamentorum regulantur ſecundum principia prædicamenti ſubſtantiæ. libro primo, context.56. in annotatio. f.2. lin.22. 78

Principia per confuſa cognoſci, quomodo intelligendum. lib.1. cont.3. in dub. f.2. l.34.55. & cont.4. f.2. l.7. 56

Principia eſſe plura qui dicunt, aliqui finita, alij vero infinita eſſe contendunt. de plac. cap.6. f.2. lin.5. 32

Et qui dicunt eſſe finita, multi enumerantur. ibid. per totum, & c.7.8. & 9.

Et qui infinita, ſimiliter. cap.10. & 11. per totum. 36. & 37.

Principia pertinentia ad agens quod eſt externum, cur etiam Ariſt. inſerit principijs internis. lib.1. cont.43. in dub. f.2. l.13. 64

Principia an primo in omni ordine ſint declaranda. lib.1. cont.1. in dub. l.29. 49

Principia quomodo intelligantur non fieri ex alijs. libro primo, contextu 42. in examin. fac. ſecunda, lin.46. 63

Principia generationis poſita a Platone, quomodo intelligenda, & ita ſoluendus Ariſtot. ab illorum contrarietate relata. de plac. cap.18. per totum. 41

Principia interna ex quibus compoſita conſtant, per reſolutionem tantum cognoſci. lib.1. cont.3. f.2. l.7. 55

Principia quare ab Ariſtotele primo ponantur, deinde elementa, & poſtea cauſæ. lib.1. contex.2. f.2. l.1. 47

Principia quomodo ſint eiuſdem generis. lib.1. cõt. 56. in annot. f.2. l.18. 78

Principia ortus rerum, Mundi conditio, & Natura animorum ſunt tria fundamenta vniuerſæ philoſophiæ. de plac. cap.13. l.2. 38

Principia an ſint vnum vel plura, vel partim vnum, partim plura, varia referuntur opiniones. de plac. cap.2. f.2. l.2. vſque ad cap.13. 29. vſque ad 38.

Principia interna, quæ ſecundũ ſe ſunt principia rei genitæ, ſunt rerum eſſentia. lib.1. cont.52. in dub. l.28. 74

Principia ſubſtantiæ cur etiam principia omnium prædicamentorum. libro primo, contex.50. in dub. l.9. 72

Principia ſimplicia & diſtincta denotari per ſingula. lib.1. cont.4. f.2. l.35. 56

Principia rerum eſſe atomos, & infinitum inane ſecundum aliquos. de plac. capitulo decimo, fol.2. lin.8. 36

Principia rerum qua ratione ſint contraria. de plac. cap.16. l.25. 40

Et an hoc ſit verum. ibidem, capit. ſequen. per totum.

Principia rerum ſunt forma & materia. lib. primo phyſ. tex.65. 86

Principia quare non infinita. lib.1. context.50. f.2. lin.11. 70

Principia ſunt natura priora affectionibus. cap.17. lin.10. 14

Principia, & communes affectiones ſunt partes duæ principales totius phyſicæ. capit. duodecimo, l.9. 14

Principia quando primo conſiderentur. cap.14. f.2. lin.15. 12

Principia qua methodo inuaganda. lib.1. context.4. lin.45. 57

Principia rerum contraria, & quæ. lib.1. cont.48. l.6. cum ſeq. 68

Principia qua ratione probantur eſſe contraria. lib.1. cont.42. in exam. f.2. l.5. 63. & cont.43. in dub. f.2. l.3. 64

Principia rerum quæ, ex ſententia Pythagoræ. de plac. c.6. f.2. l.30. 33

Principia communia numero quattuor cauſarum reſpondent. c.17. l.29. 14

Principia rerum tria, & non plura tribus. lib.1. cõt. 56. f.2. l.3. 77

Principia ſubiecto competere non poſſe per ſe oſtendi. lib.1. cont.1. in dub. l.4. 50

Principia rerum ſunt materia & forma. lib.1. cont. 1. in dub. l.18. 50

Principia plura & infinita. libro primo, cont.41. f.2. l.17. 61

Principia Mathematica quæ ſint. lib.1. contex.2. in dub. l.11. 55

Principia interna generationis ſunt materia, forma, & priuatio. c.17. l.40. 14

Principia, cauſæ, & elementa varias habent ſignificationes. capitulo decimo primo, fac. ſecunda, l.28. 14

Et quare ſic dicantur. ibid. 25

Principia interna generationis rerum quot. lib.1. cont.1. l.36. 47

Et quo in loco ab Ariſtotele tractentur. ibidem, lin.41. 46

Principia redigi ad id prædicamentum, cuius ſunt principia. libro primo. context.56. in annotat. f.2. l.10. 78.

Principia ſpecierum ſunt genera, & differentiæ. lib.1. cont.1. in dub. f.2. l.31. 50

Principia duo tantum ex parte contrariorum. lib.1. context.50. in dub. lin.48. & context.51. fol.2. lin.10. 72

Principia plura & finita ex ſententia Platonis. de plac. capitulo ſeptimo, fac. ſecunda, lin.2. & ſequen. 33

Principia plura & finita ex Ariſtotelis ſententia. de plac. capitulo octauo, fac. ſecunda, lin.1. & ſeq. per totum. 34

Principia quomodo oporteat ſemper manere. lib.1. cont.50. in dub. l.15. 72

Principia quo priora & ſimpliciora, eo nobis ſunt obſcuriora. libro primo, contextu ſecundo, in dub. f.2. l.38. 51

Principia, cauſæ, & elementa quot modis accipiantur.

Digitized by Google

piantur. libro primo, contextu primo, fac. ſecunda, lin. 46. 46
Opinio propria. ibid. l. 12. 47
Principia quomodo ſint vnum, vel infinita. lib. 1. cont. 50. in dub. f. 2. l. 2. 72
Principia qua via cognoſcantur. libro primo, cont. 2. l. 4. 51
Principia quæ apud Platonem. lib. 1. cõt. 55. in dub. f. 2. l. 38. 76
Principia exactiſſime fuiſſe declarata. lib. 2. phyſic. in procem. f. 2. l. 3. 103
Principij nomen aliter captum a Platone, & aliter ab Ariſt. de plac. cap. 8. f. 2. l. 2. 35
Principij nomen quot habeat ſignificationes. lib. 1. cont. 1. in dub. l. 22. 50
Principiorum numerus quis. lib. 1. contex. 50. f. 2. lin. 4. 70
Principiorum diuiſio. libro primo, cont. 1. in dub. f. 2. lin. 26. 49
Principiorum ordo, & numerus. de plac. capit. 6. lin. 2. 33
Principiorum quomodo non dantur principia. lib. 1. cont. 52. in dub. l. 30. 74
Principiorum potiſſima conditio quæ. lib. 1. cont. 42. in exam. l. 19. 63
Principiorum cur conditiones tres. lib. 1. cont. 42. in exam. l. 2. 63
Et an ſint communes principijs omnibus. ibidem. l. 29. & l. 9. 64
Principium eſſendi dupliciter intelligitur. lib. 1. cõt. 1. in dub. f. 2. l. 9. 48
Principium rerum an ſit aqua. de plac. capito. 5. f. 2. lin. 8. 31
Et, quid de aere, terra, & igne. ibidem. lin. 10. 14 34.
Principium ſecundum formam quid. lib. 1. Phyſic. tex 83. l. 8. 101
Principium eorum quæ ſunt, cur infinitum ſecundum aliquos. de plac. c. 5. f. 2. l. 37. 31
Principium vnum nomine chaos conſtituit Anaxagoras. de plac. c. 11. l. 2. 38
Principium nomine elementi ſignificatur. de plac. c. 1. lin. 1. 29
Et præſertim denotat cauſas externas. ibidem, lin. 5.
Et imo internas ſecundum veteres quos ſequutus eſt Auctor. ibid. l. 21.
Et quæ ſint. ibid.
Principium eſſe vnum ſiue mobile, ſiue immobile ſecundum aliquorum opinionem. de plac. ca. 5. per totum, f. 2. l. 2. 31
Priora, & notiora ea ſunt ſapienti, quæ etiam ſunt natura talia. lib. 1. cont. 2. in dub. f. 2. l. 5. 54
Priora, & notiora viro ſapienti quæ. lib. 1. cont. 2. in dub. l. 46. 54
Priora & notiora nunquàm idem eſſe ratione, licèt aliquando idem numero ſiue ſubiecto. lib. 1. cont. 2. in dub. l. 47. 54
Quod declara. ibid. f. 2. l. 11. cum ſeq.
Primum abſolutè nec fieri, nec interire. lib. 2. de motu, c. 6 f. 2. l. 1. 178
Primum in intentione vltimum in executione. vnde proueniat. libro primo, contextu ſecundo, in dub. l. 45. 53
Primum an detur in motu. libro primo de motu, c. 12. l. 12. 166
Primum natura duplex. libro primo de motu. cap. 22 lin. 9. 174
Primum ad tria refertur. libro 2. Phyſicor. text. 3. lin. 41. 100
Primum & poſtremum quando idem ſint. lib. 1. cõt. 2. in dub. l. 37. 55
Et quando inter ſe ſint oppoſita. ibid. l. 38.
Primum dupliciter ſumitur. libro primo de motu, c. 18. f. 2. l. 13. 170
Primum duplex. lib. 1. cont. 1. in dub. l. 41. 49
Primum ſecundum inſtitutum, poſtremum origine. lib. 1. cont. 1. in dub. l. 47. 49
Prius ratione diſtingui a priore ſecundum ſubſtantiam, quod eſt prius natura. lib. 1. cont. 2. in dub. f. 2. l. 27. 53
Prius natura, prius etiam declarandum in ordine abſoluto. capitulo decimoſexto, f. 2. l. 37. 13
Prius illud declarandum, ſine quo alia diſtincte noſci non poſſunt. ibid. l. 38.
Prius natura duplex. libro primo, cont. 2. in dub. l. 39. 53. & l. 40. 54
Prius ratione, non ſemper prius ſubſtantia. lib. 1. cont. 2. in dub. f. 2. l. 23. 53
Prius & poſterius in cauſa conſideratur dupliciter. lib. 2. tex. 32. 33. 34. l. 17. 112
Prius natura non ſemper dici natura notius. lib. 1. cont. 2. in dub. f. 2. l. 6. 53
Prius quale. cap. 15. f. 2. l. 23. 12
Priuatio an ſit principium internum ſecundum ſe. lib. 1. phyſ. textu 80. f. 2. l. 19. 97
Priuatio poteſt dici interitus, ſed non principiũ rei corruptę. lib. 1. phyſ. tex. 80. f. 2. l. 35. 97
Priuatio quare a Platone non numerata inter principia. de plac. c. 8. f. 2. l. 1. 35
Priuatio quotupliciter conſideretur. lib. 1. cont. 55. in dub. f. 2. l. 41. 76
Priuatio dicitur forma licet ſit contraria, non tamen albedo dicitur nigredo. lib. 2. Phyſ. tex. 15. in ann. lin. 19. 117
Priuatio quomodo ſit principium. lib. 1. cont. 52. in dub. f. 2. l. 23. 74
Priuatio duplex. libro primo Phyſicorum, tex. 60. lin. 17. 82
Priuationis differentia a materia. lib. 1. Phyſic. tex. 66. l. 23. 87
Priuatio non eſt principium per ſe. lib. 1. Phyſic. tex. 68. l. 26. 89
Priuatio non eſt ens per ſe. ibid.
Priuatio quid. lib. 1. Phyſ. tex. 61. l. 2. 83
Priuatio differt a negatione. ibid.
Priuatio tres gradus habet. lib. 1. Phyſic. tex. 61. lin. 26. 83

Priuationis tres gradus libro primo Phyſi.tex.61. lin.26. 83
Priuationis interitus quid.lib.1.Phyſ.tex.81.l.15. in annot. 99
Priuatio duplex libro primo Phyſic.tex.81.l.14.in annot. 99
Priuatio inter principia ab Ariſtotele enumeratur, ſed non eſt cauſa.lib.1.cont.1.l.1. 47
Et quod ſint duo, nempe materia, & forma. ibidem, lin.38.
Priuatio vt eſt ens ita principium. lib.1.Phyſi.tex. 66.l.25. 87
Priuatio vt eſt accidens. libro primo Phyſic.text. 66.l.27. 87
Priuatio quotuplex .lib.1. Phyſic.tex.61.f.2.l.7. in digreſſ. 82
Priuatio quomodo principium. libro primo Phyſic. tex.61.f.2.l.9. 83
Priuatio vt principium dupliciter ad ortum referri poteſt. libro primo Phyſic.tex.61.fac.ſecunda, lin.15. 83
Priuatio non appetit formam. lib.1.Phyſ.tex.81.f. 2.l.30.in annot. 98
Priuatio ad duo poſſe referri.lib.1.cont.43.in dub. f.2.l.38. 65
Proœmij conditiones quæ.lib.1.contex.1.in dub.l. 30.& f.2.l.38. 50
Froœmium Rhetoricum differre a philoſophico.lib. 1.cont.5.l.5. 60
Problematum libri ad Dialecticam pertinere dicuntur.cap.9.l.9. 8
Progreſſus diffinitiuus duplex.lib.1.cont.2.in dub. f.2.l.27. 52
Progreſſus a nobis notioribus an de omni dicatur. lib.1.cont.2.in dub.l.24. 52
Progreſſus a quia ad propter quid, & econtrario in regreſſu qualis, & quomodo ſeruandus in ordine. libro primo, contextu ſecundo, in dub.fac.2. lin.42. 52
Propter quod vnumquodque tale, &c. quando ſit verum. libro primo Phyſicorum, tex.64. in annot. lin.17. 85
Prudentia duplex cap.3.l.29. 3
Pueri quare primum appellant omnes viros patres, & fœminas matres. libro primo, cont.5.l.29. cum ſeq. 58
Pueri quomodo fortunati? lib.2. Phyſ.cont.59. in ann.f.2.l.16. 154
Pythagoræ opinio de rerum principijs intrinſecus conſentanea rationi.de plac.cap.6.f.2.l.32. 33
Pythagoræ ſententia de numero principiorum. de plac.cap.6.f.2.l.6. 32
Et de decem contrarietatibus.ibid.l.16.
Quare uſus numeris.ibid. 33

Q

Quæſtiones de motu tam ſimplices, quàm compoſitæ quales. capitulo decimooctauo, l.24. & f.2.l.6. 15
Quæſtiones duæ ſimplices de philoſophia dantur.c. 19.l.3. 16
Quantitas licet ſit materiata tamẽ dupliciter ſcindigitur.lib.2.Pphyſ.tex.19.l.14. 123
Quantum duplex.c.5.f.2.l.2. 4
Quantum ſecretum ratione duplex. lib.2.Phyſic. tex.16.17.l.7. 120
Quantum vt quantum eſt nobis notius quàm corpus phyſicum.c.2.l.18. 11
Quid de motus æternitate abſolute ſit dicẽdum. lib. 2.de motu, c.21.f.2. 186
Quies an medietur inter motus oppoſitos. lib.2. de motu, c.16.f.2. 183
Quies non neceſſario mediatur inter omnes motus varios, ſed inter oppoſitos. libro ſecundo de motu, cap.17.l.18. 184
Quies dupliciter dicitur. lib.2.Phyſicor.tex.3.f.2. l.18. 107
Quies dupliciter conſiderari. libro de motu, cap.8. lin.20. 164
Et an quid dicatur fieri, motus, an quies.ibidem. lin.24.
Quies cur in mortalibus præſtet in cælo non. lib.1. de motu, cap.21.l.27. 173
Quinque pertinentia ad motum & eius oppoſita. lib.2.de motu, cap.19.l.1. 185

R

RArum & denſum duplex.lib.de affect.cap.12. f.2.l.4. 149
Ratio quid. libro primo Phyſicorum, tex.69.70. f.2.l.11. 89
Ratio diſtincta puncti & vnitatis. libro ſecundo de motu, cap.4.f.2.l.2. 177
Ratio quotupliciter vſurpatur.lib.2.phyſ.cont.91. in ann.f.2.l.15. 174
Ratio cur dubitat ab Ariſt. an Mathematica ſecernatur a Phyſica, & nõ Arithmet.lib.2. Phyſic. tex.16.17.f.2.l.14.in ann. 120
Ratio propria materiæ.lib.2.textu 28.l.16. 130
Ratio cur cæcus non iudicat de coloribus. libro 2. Phyſic.tex 6.cap.annot l.8. 111
Rationes variæ ex Ariſt.pro æternitate motus. lib. 2.de motu, c.3.4.5.6.& 7.f.2. 175
Ratione vna idem poteſt dici cauſa alia inſtrumentum.lib.2.l.9. 138
Regulæ debent intelligi per ſe.lib.1. Phyſ.tex.73. 74.in annot.lib.1. 93
Regulæ omnes & inſtitutiones ad pædium rediguntur.cap.8.l.2. 8
Regulæ debent ſemper intelligi per ſe. lib.1.Phyſic. tex.66.in dub.f.2.l.44. 87
Relata dupliciter conſiderantur. lib.2. tex.36.37. lin.19. 133
Rem eſſe ſemper contingit dupliciter.lib.de affect.c. 25.f.2.l.19. 157
Remiſſio quomodo per contrarium fiat. lib.1.cont. 43.in dub f.2.l.27. 65

Rerum permanentium non datur vltimum eſſe. libro ſecundo de motu, capitulo decimoſexto, f.2. lin.29. 183
Rerum conſiderationem triplici gradu fieri. lib. 1. cont.1.l.20. 47
Res ex priuatione quomodo fiant. lib. 1.phyſic.tex. 75.f.2.l.7.in dub. 93
Res fieri per materiam dicuntur, per formam vero eſſe.lib.1.cont.1.f.2.l.2.in dub. 48
Reſolutio, quadam diuiſio dicitur. lib.1. cont.3. in dub.l.25. 56
Reſolutio omnis eſt reditus in principia, non autem progreſſus ad opera.c.18.f.2.l.41. 15
Reſolutiuus ordo qualis.libro primo,context.1.f.2. lin.49. 47
Rhetorica cuncta cum ciuili philoſophia. cap.3. lin.37. 3
Rhetorica, Poetica, Dialectica, & Sophiſtica quomodo enumerentur inter organicas diſciplinas. cap.8.l.11.& ſeq. 7
Reuolotio quomodo ex innumeris reuolutionibus numero diſtinctis conſurgat vna numero. lib.2. de motu,cap.14.l.2. 183

S

SApiens cum natura conformatur. lib. 1. cont.2. in dub.f.2.l.3. 54
Sapiens dominatur fortunæ. lib.2.phyſ.cont.59. in ann.f.2.l.30. 154
Sapientis officia duo.c.7.f.2.l.7. 6
Sapiens cum natura conformari debet. lib.1.cont. 2.l.22. 58
Sapientia quid.cap.7.f.2.l.5. 6
Scientia prior qualis,capitulo decimoquinto,fac.2. lin.7. 12
Scientia perfecta vt habeatur ad duo referri debet. lib.1 cont.1.l.30. 46
Scientia de ente diſtincta a ſcientia de ſubſtantia & accidente non datur.cap.5.l.16. 5
Scientia peculatiua, & ciuilis digna ſunt nomine philoſophiæ.cap.7.f.2.l.11. 6
Scientia naturalis ſecundum ordinem artiũ cognoſcitur.lib.2.phyſ.tex.25.l.29. 127
Scientiæ ſibi mutuo inſeruiunt.lib.2.de motu.c.17. lin.26. 170
Scientia quomodo ſibi inuicem ſubalternent. lib.2. phyſ.tex 20.f.2.l.21. 124
Scientiarum diſtinctio ad quẽ pertineat.lib.2.phyſ. tex.16.17.f.2. 120
Scientiæ cur conſiderent ſpeciem & materiam vſque ad aliquid.lib.2.phyſic.tex.21.22.cap.ann. lin 9. 125
Scolaris quem ordinem in ſtudendo ſeruare debeat. lib.1.cont.1.l.1. 46
Scopus quid & quotuplex.c.23.l.32. 19
Scire per cauſam eſt ſcire per affectionem. libro 2. phyſic.tex.27.l.11. 129
Secus tamen apud philoſophos, licet habeat varias conditiones materiæ.ibid.l.36.
Secundum naturam eſt natura ſed non viceuerſa. lib.2.phyſ.tex.45.l.20. 110
Selectio circa quæ verſatur. lib.2. phyſ.cont.61. in ann.f.2.l.10. 155
Semper denotare vniuerſitatem. lib.2. phyſic.tex. 45.f.2.l.1.annot. 109
Senſilia priora ſenſu.lib.1.cont.2.in dub.l.18. 54
Senſibile ſicut ſe habet ad ſenſum, ita intelligibile ad intellectum.lib.1.cont.4.f.2.l.26. 57
Senſibus propinquiora ſunt nobis cognita.lib.1.cont. 2.in dub.f.2.l.49. 51
Senſus ſingularium, mens vniuerſalium. lib.1.cont. 5.in dub.l.32. 60
Senſus quare famulentur menti. lib.1.contex.5. in dub.l.6. 59
Senſui propinquius nobis dicitur notius.lib.1.cont. 2.in dub.l.15. 53
Senſuum notitia antecedit notitiam mentis. libro 1. cont.5.in dub.l.31. 60
Seruienti non eſt neceſſaria cognitio. lib.2.phyſico. tex.25.f.2.l.4. 127
Sententia Ariſt.de tempore. lib.de affect.capit.14. f.2.lin.22. 150
Sententia propria de numero ſpecierum motus.lib. de motu,c.6.f.2.l.32. 161
Sententia Academicorum de diſtinctione motus & mutationis.lib.de motu,c.7. 163
Sentiendi actus ſingularium eſt.lib.1.cont.48.in annot.f.2.l.40. 69
Sentiendi facultas quorum ſit vniuerſalium. lib.1. cont.48.in annot.f.2.l.41. 69
Signum præſtantiæ æternitas. lib de affect. capit.6. f.2.l.9. 145
Singula, nomen denotare ſimplicia & diſtincta principia. libro primo, contextu quarto, f.2.lin.23. & 26. 56
Singulare indefinite ſumptum eſt id quod primo natura appetit.lib.1.cont.5.in dub.l.37. 60
Singulare ſolum per ſe ſubſiſtit, generat, & generatur.ibid.l.38.
Singulare ſenſu notum, vniuerſale ratione. libro 1. cont.48.l.19. 69
Singularia ſubſtantiæ primæ dicuntur.lib.1.cont.5. in dub.l.35. 60
Singularia quando priora, & notiora nobis, & naturæ.lib.1.cont.5.in dub.l.42. 60
Singularia duplicia.lib.1.contex.quinto,in dub.f.2. lin.29. 60
Singularia an dicantur natura prima, an poſtrema. lib.1.cont.5.in dub.l.26. 60
Vbi traditur opinio propria. ibidem, f.2.lin.29.
Singularium ſingulares cauſæ cur ſint aſſignandæ, cum ſingularum non ſit ſcientia. lib.2.text.38. f.2.l.32. 133
Simplex & compoſitum duplex.libro primo, cont. 45.in dub.f.2.l.8. 66
Simplicia quæ generantur fieri ex contrario. lib. 1. cont.43.in dub.f.2.l.35. 65

Et

Et quomodo idem in compoſitis.ibidem, cont 45. lin.8. 66
Simplicium & compoſitorum nomine quid denotetur. libro primo, contex.45 .in dubitat, fac.2. lin.12. 66
Vbi traditur opinio propria.ibid.l.18.
Simpliciter notum, & nobis notũ quid. lib.1 .cont. 2.in dub.f.2.l.22. 54
Sophyſtica quid pariat.cap.4.l.8. 4
Et eſt generis indefiniti.ibid.10.
Sophyſta in quo uerſetur.cap.4.l.13. 4
Sors latior quam fortuna.lib.2.phyſ.cont.57.in annot.f.2.l.8. 153
Species quando dici poſſit ſubiectum. cap.23.f.2. lin.18. 19
Species magis totum quàm genus libro primo, contex.4.l.12. 58
Spiritus quid.de plac.c.14.l.22. 39
Spiritus maligni in centro terræ detinentur de plac. cap.25.f.2.l.30.44.& l.18. 45
Stereometræ officium.c.5.f.2.l.23. 5
Stereometriæ iuncta eſt Geometria. capit.quinto, f.2.l.8. 5
Et quid conſiderat.ibid.l.19.
Et quæ ei ſubijciantur.ibid.l.37.
Studioſi circa quæ verſari tenentur.capitulo primo, lin.23. 2
Studioſi definitio.c.1.in fi. 2
Subiectum vniuerſæ philoſophiæ naturalis ſecundum opinionem aliorum quale.cap.25. vſque ad cap.28. 20
Et quale ſecundum opinionem propriam. cap.28. per totum.
Subiectum quando origine, & inſtituto ſit prius vel poſterius prædicato. libro primo, contex.52. in dub.f.2.l.4. 74
Subiectum octo librorum phyſicorum quale ſecundum aliorum opiniones.cap.30.l.3. 25
Secunda tamen opinio approbatur, quòd ſit corpus phyſicum.ibid.l.20.
Subiectum & intentio ſi proprie accipiantur, diſtinguuntur. capitulo vigeſimotertio, f. ſecunda, lin.3. 19
Subiectum quare ſic dicatur.capitulo vigeſimotertio, lin.16. 19
Et materies ſcientiæ frequenter dicitur.ibidem. lin.19.
Subiectum phyſicæ quale.cap.6.l.4. 6
Subiectum adæquatum quale. capitulo vigeſimoquarto, l.13. 20
Eiuſque conditiones quæ.ibid.l.19.
Definitioq́ue eius.ibid.l.30.
Subiectum duplex.lib.1 cont.52.in dub.f.2.l.2. 74
Subiectum ſcientiæ quot modis accipiatur. cap.24. f.2.l.2. 19
Et quotuplex ſit.ibid.l.7.cum ſeq.
Et reſoluitur in rem conſideratam, & modũ conſiderandi.ibid.l.6. 20
Subiecti multæ ſignificationes enumerantur. capitulo 23. lin.6. 19
Eiuſdem varia nomina.ibid.l.13.
Subordinata quattuor eſſe.libro primo Phyſic.tex. 69.70.f.2.l.11. 89
Subordinata tria eſſe. libro de affect. capitulo 25. lin.23. 158
Subſtantia principium accidentium.capitulo, decimo, lin.7. 9
Subſtantia prior accidente ratione, notitia, tempore, & natura.libro primo, contextu ſecundo, in dub.f.2.l.20. 53
Subſtantia ſubſtantiæ non eſt contraria, ſed bene poteſt ſuſcipere contrarietatem, ex propria opinione.libro primo, contextu 52. in dub.fac.ſecunda, lin.9. 74
Subſtantia duplex.libro primo Pphyſ.tex.76.in annot.l.12. 96
Subſtantia quomodo fiat ex contrario cum contrario careat. libro primo, contex.45. in dubit.f.2. lin.26. 66
Subſtantia non dici de ſubiecto quomodo intelligendum. libro primo Phyſicorum, contex.62. in annot.l.7. 84
Subſtantia duplex.libro primo, contex.52.in dub. f.2.l.19. 74
Subſtantiæ requiſita quæ. libro primo, cont.45.in dub.f.2.l.32. 66
Subſtantiarum ordo. libro primo, context.45. in dub.l.14. 67
Summum bonum in contemplatione accidentium non eſt poſitum. capitulo decimo, fac.ſecunda, lin.5. 8
Summum bonum vniuerſum hominis ex contemplatiua prouenit philoſophia.capitulo 21.fac.2. lin.9. 17

T

THeoremata Mathematicorum multa ad effectionem dirigere.c.10.l.1. 9
Theoria quid.c.10.f.2.l.10. 8
Theologorum opinio de Mundo, de plac.capit.13. f.2.l.8. 38
Theſes variæ de principijs rerum.lib.1 .Phyſic.tex. 67.f.2.l.1. 88
Tempora intermedia inter motum & quietem, de quibus intelligantur.de plac.capitulo vigeſimoſecundo, l.30. 43
Temporis triplex diſtinctio.lib.de affect.capit.16. lin.25. 152
Temporis ſpecies.libro de affect.capitulo decimoſeptimo, f.2. 152
Temporis termini varij.libro de affect. capitulo vigeſimoquarto. 157
Temporis definitionis explicatio. libro de affect. cap.14.l.6. 151
Tẽporis variæ opiniones.lib.de affec.c.13.l.13. 150
Tempore quæ menſurentur.libro de affect.cap.15. f.2.l.16. 151

Tempus

Tempus præſens an detur. libro de affect.cap.24. lin.9. 157
Tempus quomodo menſuret mortalia.lib.de affec. cap.15.f.2.l.29. 151
Tempus an cauſa ortus vel interitus. lib.de affec. cap.16. 152
Tempus quid.lib.de affect.cap.13.f.2. 149
Tempus duplex. lib.de affect.capitulo decimotertio,l.2. 150
Tempus quid ex Pythagora. lib.de affect.cap.13. lin.13. 150
Tempus eſt menſura motus, & etiam quietis. de plac.c.20.l.40. 42
Et quomodo intelligatur ipſum æternum eſſe.ibidem. 43
Tempus an eſſet homine non exiſtente qui ſalus numerat.lib.de affect.cap.14.f.2.l.42. 150
Tempus quo malo diſtinguitur ab æternitate. lib. de affect.cap.25.l.17. 158
Termini generationis quomodo ſint contradictorij. lib.de motu,c.7.f.2.l.10. 163
Termini motus dupliciter conſiderari. lib.1.de motu,cap.19.l.1. 172
Terra materiæ ſimilis. de plac. capitulo quinto, lin.23. 32
Terra quomodo leuis.lib.2.phyſ.cont.87.in annot. f.2.l.45. 171
Terra ſecundum aliquos dicitur eſſe principium. de plac.cap.5.l.14. 32
Terra apud ueteres Theologos materia dicitur.lib. 1.cont.54.in dub.f.2.l.13. 75
Terram ſecundum aliquorum opiniones reuolui, non autem cœlum. de plac. capitulo vigeſimoquinto,l.1. 45
Tonitrua ad quid in nubibus gignantur. de plac.c. 25.f.2.l.34. 44
Totum quid, & quotuplex.libro primo,cont.4.f.2. l.23.39.& 46. 57
Totum communius vniuerſali. libro primo cont.4. f.2.l.45. 57
Idemque ſenſu notius. ibidem. lin.2 t. eum ſequent.
Tranſmutatio omnis ex contrario in contrarium, eſt.lib.1.cont.43.in dub.l.8. 64
Tranſmutatio terminorum quadruplex.lib.1.cont. 43.f.2.l.16. 64
Tranſmutatio quid ſignificat.lib.1.cont.43.in dub. f.2.l.28. 64
Tranſmutatio quæ requirat. lib.1.cont.56. in annot.l.3. 78
Tria eſſe quæ menſurantur. libro de affect.cap.25. f.2.l.10. 157

V

VArietas quadruplex in cælo ex motu, libro 2. phyſi.tex.15.f.2.l.24. 119
Varietas cauſa efficientis. libro ſecundo, tex.31. f.2.l.15. 131
Varietas quadruplex cæli ex lumine. lib.2.phyſ.tex. 15.f.2.l.29. 119
Varietates decem de ideis inter Theologos & Academicos,lib.2.f.2.l.50. 139
Variorum varia menſura.libro de affect.capit.14. f.2.l.6. 160
Veritas quibus modis nobis manifeſtetur, & nos cogat. libro primo, context.48. in annot.fac.2. lin.14. 69
Verum colligi & falſis. lib.2.phyſ.c.ann.tex.7.8.9. 10.f.2.l.1. 112
Vir poſterior puero generatione, natura tamē prior. lib.1.cont.2.in dub.l.51. 53
Virtutes morales quomodo ex contemplatione prodeant.c.21.f.2.l.33.& 45. 17
Virtutes morales quot acquirantur modis. cap.21. lin.1. 18
Virtutum excellentia unde.c.1.l.3. 1
Virtus moralis male vti non poteſt. cap.22.fac.2. lin.10. 18
Viſum & viſibile natura priora tactu, & tangibili, origine tamen poſtrema. libro primo,cont.2. in dub.l.50. 53
Viuentes cur ſoli materiam expoſcant. lib.1.phyſic. tex.62.in annot.f.2.l.2. 84
Vnitas & numeri quomodo dici poſſint eſſentia rerum.de plac.c.6.l.20. 33
Et quare ſecundum Pythagoram dicatur principium omnium.ibid.l.21.
Vni quomodo accidant infinita. lib.2.phyſ.cont.50. f.2.l.30. 148
Vnum numero dici quinque modis. lib.1.phyſ.text. 68.f.2.l.30. 88
Vnum numero quomodo uſurpetur.lib.1.phyſicor. tex.60.f.2.l.21. 81
Vnum quot modis dici poſſit. de plac. capitulo tertio,lin.3. 30
Vnum idem conſiderari poſſe vt finitum & infinitū. lib 2.de motu,cap.11.l.6. 181
Vniuerſale ſola mente percipi. lib.1.cont.5.in dub. fac.2.l.19. 58
Vita quomodo competat cælo.24.
Vniuerſale dupliciter conſiderari. lib.1.contex.5.in dub.l.41.& f.2.l.25. 59
Vniuerſale nobis & natura prius facta abſtractione.lib.1.cont.2.in dub.l.27. 54
Vniuerſale quare ſit ſenſu notius. lib.1.context.4. f.2.l.21.& 31. 57
Et cur dicatur totum quoddam.ibid.l.45.
Vniuerſale quale.libro primo, contex.3.in dub.f.2. lin.25. 55
Vniuerſale eſt totum intelligibile. lib.1.cont.4.f. 2.l.28. 57
Vniuerſalia natura prima, & a ſenſibus remotiſſima.lib.1.cont.5.in dub.29. 60
Vniuerſalia an ſint nobis & natura priora contentis ſub eo.lib.1.cont.2.in dub.in fine. 55
Vniuerſalia q̄uo nobis notiora, & quomodo non.lib. 1.cont.5.in dub.f.2.l.15.cū ſeq.59.& l.44. 60

Digitized by Google

Vniuerſalia communia ſignificant.lib.1.cont.4.ſ.2. l.19.36.56.& l.1.cum ſeq. 57

Vniuerſalis negatiua uni infertur ex negatione uniuerſalis affirmatiuæ,ſed particularis contradictoria.lib.1.cont.2.in dub.l.28. 55

Vniuerſalis affirmatiua euertitur etiam per unum particulare.lib.1.cont.2.in dub.l.32. 55

Vniuerſus corporeus Mundus in quot partes diuidatur.de plac.cap.13.l.5. 38

Vniuerſum ratione notum, ſingulare ſenſu. libro 1. cont.48.l.19. 69

Vniuerſum quomodo ſit immobile. de plac.capit.4. lin.40. 31

Vniuerſitas duplex. libro primo contex.50.in dub. fac.ſecunda,lin.16. 71

Vox populi cur uox Dei. lib.2.phyſi.cont.39.fac.2. lin.2. 141

Vtilitas inſpectrici philoſophiæ triplex. capitol.22. lin.4. 19

Vtilitas philoſophia duplex. capitulo vigeſimoprimo,lin.4. 17

X

X*Enophanes ſtatuit vnum eſſe principium. de plac.cap.2.ſ.2.l.13.* 29

FINIS.

FRANCISCI PICCOLOMINEI SENENSIS,

Pro introductione ad Scientiam de Natura Liber Vnus.

PROOEMIVM.

ANIMI generoſi in hoc mortalium Orbe conſtituti, cum ſint noui & peregrini, egent perito aliquo duce, à quo in Patriam dirigantur; cum ſint in labyrintho humanarum controuerſiarum poſiti, egent tanquam filo, inſigni aliqua Prudentia, ne perdãtur in eis; & demum cum in amplo Naturæ & Fortunæ Mari, aduerſis ventis agitato, ſint collocati, egent inſtrumentis variis, ventos, curſus ſyderrm, & Polum patefacientibus, vt felicius portum attingant. At longè magis in curſu Scientiarum conſtituti, & per latiſſimos Philoſophiæ campos vagaturi, egent præcurrente aliqua diſpoſitione, congruenteq; inſtitutione, ne pro vero ſequantur falſum; pro rebus ſolidis amplectantur vmbras; pro luce intueantur tenebras; pro his quæ ſunt, magnifaciant, quæ ſolum apparent; & derelicta via Regia & recta, per ſordidas, & obliquas progrediantur; adeò vt præclarum Sapientiæ ſtudium, in vilem garrulitatem conuertant; & formoſam Philoſophiam in deformem, & pernicioſam Philologiam, quam deindè loco moralium Virtutum, deformitates variæ morum ſequuntur, ob quas Philoſophi nomen ex ſe ſublime, & venerandum redditur ſæpe vile & odioſum. Ea, quæ ſtudioſos animos rectè parant, & dirigunt, varia profectò ſunt, præſertim tamen id efficit diſtincta inſpectio, rectaque cognitio primorum quorundam, & communium capitum, quæ facultate, et virtute vniuerſam Philoſophiam includunt. Propterea, cum ego in vberrimo & amœniſſimo Philoſophiæ viridario (vt mihi licuit) ætatem conſumpſerim, ſemperque optauerim ſapientiæ ſtudioſis quam valui opem ferre, idque publicis lectionibus hactenus præſtiterim, primò Senis patriæ dilectiſſima per triennium, mox Maceratæ per annum vnum, tertiò Peruſiis per de-

Indigẽtia Ducis.

Quæ parãt ſtudioſos animos

cennium, demùm Patauij per annos trigintaquinque vſque ad currentem, qui à partu Virginis eſt milleſimus quingenteſimus nonageſimus quintus, ætatis autem meæ ſeptuageſimus ſecundus; quia de futuro ſum incertus, cupiens quibus lingua prodeſſe non potero, id ſaltem efficere calamo, Libris de Philoſophia variis, quos conſtruxi, introductionem hanc præponendam duxi, in qua communiora nonnulla, vt valui, lucidè, & diſtinctè explicare conatus ſum, per quæ ingenui animi ad vniuerſam Philoſophiam, & præſertim ad eam de Natura pararentur, & dirigerentur; nam eis exploratiſſimum eſſe cupio, quod quamuis ingenio, & doctrina omnibus cedam, qui ſe mihi præferre aptant; deſiderio tamen ſtu-
Cõmunia declarãda *dioſæ iuuentuti ſatisfaciendi, nemini vnquam fui ſecundus. Communia autem quorum prænotionem apprimè neceſſariam duxi partim attinent ad Scientiarum indagatores, partim ad Scientias, partim ad inſtrumẽta; ad indagatores pertinent, vt pateant eorum conditiones; ad Scientias addiſcendas, vt conſtent earum partes quid ſint, & in quo verſentur; ad inſtrumenta demum, vt cum ordo, tum ſeruanda methodus nota ſit. Propterea ego de his omnibus vt meo inſtituto inſeruiunt, fauente Deo, conabor verba facere.*

Quæ ſint Iuuenis, Sapientiæ ſtudioſi partes.
Cap. I.

IN celeberrima Lacedæmoniorum Repub. lege ſancitum legitur, vt ſinguli id vitæ genus ducerent, eique diſciplinæ nauarent operam, ad quam per naturam eſſent faciles & procliues: inde eueniebat, vt mox quilibet in ſuo genere præſtaret, & refulgeret: nil enim ſublime attingi poteſt, inuita Mineruа, & vt fertur, non ex lapide quouis fit Mercurius. Legem hanc in ſexto de Republ. conſpicuè ap-
Nil inuita Minerua. *Plato.* probauit Plato, & propterea conditiones accuratiſſimè retulit, quæ pro formando Iuuene Sapientiæ ſtudioſo requiruntur. Id ipſum fecit Ariſtoteles in ſeptimo de Repub.
Tria per quæ Iuuenes rectè formãtur. capit. 13. dum tria affirmauit, quibus Iuuenes redderentur probi, nimirum Naturam, Morem, & Rationem. Naturam prætulit tanquam fundamentum & ſemen cæterorum, ſic Natura nos docet Vitem non cuilibet arbori, ſed Vlmo iungendam eſſe. Quicunque igitur Philoſophiæ muneri diuino, proſperè operam nauare cupit, tenetur ad eam eſſe per naturam facilis, & idoneus, adeò vt memoria valeat, iudicio fulgat, mentis acumine præſtet, & conſtanti quadam contemplandi facultate ſit præditus, ne eius ingenium ſit arida arena, ſed ſolum fœcundum; nec debet animi perturbationibus, tã quam aduerſis ventis ita agitari; vt per eas, meſſes ingenij diſperdantur. Iuuenis huiuſmodi conditionibus inſignitus vniuerſam Sapientiam magnifacit & colit, ac inde oritur deſiderium flagrans Sapientiæ, quod deſiderium comitatur cura, ſtudium, & diligentia eam aſſequendi, adeò vt mox ratione, & more excolatur ingenium, & ſemina eius ad frugem optimam deducantur. Pro quo cultu rectè dirigẽdo tenemur no

bis

bis primò finem tanquam ſcopum proponere, ne incoſtanter laboremus & finem illum niti debemus ſublimem conſtituere, eximiaque perfectione præditum, vt pro viribus ad eum eleuemur, ſententiam hanc frequenter animo reuoluentes, in qualibet diſciplina mediocriter ea ornatos eſſe quidem plurimos, at inutiles,& nullius pretij: ſublimes vero paucos,& eos ſolos eſſe vtiles, eximiaque admiratione, & fama dignos. Vt autem optatum finem ad votum aſſequamur, tenemur Duces nobis peritos, & idoneos ſeligere, veluti Lectores, qui ſimul ſciant, velint, & valeant rectè ducere, & inſtituere; eorumque conſilio nobis parare aptiores libros. Lectores autem, quos idoneos eſſe nouerimus, tenemur tanquam Parentes magnifacere, & honorare; ita enim attentiùs eos audiemus, & conſtantiùs eorum ſententias, & præcepta memoria ſeruabimus;nil enim iuueni obijci poteſt,quod conditioni animi ſtudioſi magis aduerſetur, quàm quòd lectiones turbet, vel eas oſcitanter audiat. Cura autem & diliguntia eius refulgebit,dum quæ audit, vel legit, animo reuoluet; reuoluendo perpendet; mox quæ digna iudicabit memoria, in libro ad hoc parato ſcribat; & ſcribendo nitatur ad prima quædam & communia capita cuncta redigere, adeò vt mox progreſſu temporis de re aliqua verba facturus,ad caput eius conuerſus, cuncta inueniat, quæ ſciru digna in toto ſtudiorum ſuorum curſu legerit, audiuerit, meditatus fuerit; & id erit ſtudiorum noſtrorum theſaurus, & penu; nec ſoliciti eſſe debemus de copia, & multitudine interpretum, pauci & potiores ſunt accuratè legendi,& præſertim verba & contextus principalis auctoris ſunt diligenter conſiderandi, vt veriorem ſententiam ex eis eliciamus: quod cum fecerimus, tenemur tanquam Theſes, concluſiones principales elicere, eaſque in ordinem redigere, vt firmiùs eas memoria ſeruemus: Et præſertim in tribus accurati eſſe tenemur, nimirum in rerum,non definitionibus,regulis,& diſtinctionibus;hi enim ſunt nerui,& ſpiritus vniuerſæ noſtræ ſcientiæ:& accurati eſſe tenemur in rebus ſerijs,non inanibus;de natura rerum, non de nominibus; nec ſimul varijs in oppoſita animum diſtrahentibus debemus operam nauare, ne cupientes multa agere, nihil agamus; nam vt rectè enunciauit Seneca, Lectio varia delectat, certa prodeſt. Hoc præſertim ab interprete, noſtrorumque ſtudiorum duce repetere debemus,ut nobis uiam pateſaciat, modumque oſtendat exactè contextus, uerba,& ſententias Philoſophi perpendendi,& conſiderandi : nam magis auditorem inſtituit accurata explicatio unius contextus, quàm multorum per quædam communia leuis percurſio: Mens enim ardua indagando, redditur ad cęrera acutior, & ſolertior: Nec optare debent ſtudioſi iuuenes omnia ab alio addiſcere, ſat eſt, ut a uiris ſapientia illuſtribus modum perpendendi contextus, & reſolutiones principalium difficultatum eliciant, mox autem proprio ſtudio, & diligentia niti debent, ex ſelectioribus libris ſententias eruere, in eiſque ingenium exercere, ut Mentis aciem ita parent, vt ex ſe ualeant deindè in rerum contemplatione uerſari, & proprio Marte in ſublimem Sapientiæ montem eleuari. Ideò mirum in modum ſtudioſis animis hoc eſſe utile experientia noui, ut receptis Philoſophiæ principijs,quamuis publicos,uel priuatos interpretes audiant: ſemper tamen librum aliquem ſibi præſcribant, quem ipſi tanquam lectionem propriam ſingulis diebus accuratè perlegant: & ex ea,proprio ingenio obſtruſas ſententias nitantur elicere: ita enim exactè ingenium exercebunt, nec ſemper alijs, ſed ſibimet,ſuæque rationi ualebunt fidem adhibere,quod cum faciunt, accuratè conſiderare tenentur, quo loci proferantur ſententiæ, an proprio, uel alieno, an tanquam firmæ & oſtenſæ enuncientur uel (ut ſæpe fit in libris Problematum) probabiliter & popularirer? inſuper num proferanrur ex ſententia propria, uel alrerius? an dum ambigitur, uel potiùs, dum diluitur dubitatio? Inſuper cupientibus Sapientiæ habitu animum exornare, mirum in modum utile iudico in attinentibus ad eam ingenium exercere: quod non ita faciendum puto, ut cum primùm extremis labijs illam deguſtauerimus, incipiamus Theſes proponere de illis acriter diſputare, contextuſque interpretari:

Finis uſcopus proponendus.

Quærẽda eſt excellẽtia.

Duces ſeligendi.

Cura unde refulgeat.

In tribus tenemur eſſe accurati.

Seneca.

Exercitatio.

pretari:ita enim ſine alis nitemut per aerem eleuari:parandæ primò ſunt pennę,mox eis vtendum. Vtile itaque primò eſt,vt Iuuenis in eis referendis exerceatur quæ legit, vel audit;ita paratur & diſponitur ingenium:quo fundamento iacto,iam incipere poterit exerceri in legendis lectionibus, & diſputationibus, idque efficere debet coram perito aliquo Philoſopho,à quo dirigi & corrigi valeat,ne perperam ſe exercens,deprauatum contrahat habitum, & pro celebri Philoſopho, euadat infamis Sophiſta. Niti etiam pro facultate debet ſe talem præbere, vt à probis omnibus diligatur, intrinſecus tamen,& familiariter paucis vtatur,& illis quidem,qui probitate,& deſiderio ſapientiæ fulgeant,vt ſtudia perficiant, non peruertant. Cauendum inſuper ſummopere eſt, ne vacationes à ſtudijs tam longæ & frequentes ſint, vt quantum ſtudio acquiritur,tantum per eas deperdatur:qui enim id faciunt,nil proficiunt, ſed Penelopis more,quantum pertexunt,tantum diſſoluunt. Inſuper,quoniam Plato,& Ariſt. humanæ ſapientiæ ſunt vberrimi fontes,& conſenſu noſtrorum maiorum cæteris pręſtant, ideò tenentur Sapientiæ ſtudioſi ambos magnifacere, neminem deſpicere; ita tamē vt nobis ſuadeamus,Scientiarum gradus,& ordines,ex Ariſtotele eſſe hauriendos;mox vero ex Platone eliciendos eſſe ſpiritus,& ornamenta quædam,per quæ cō tracti Scientiarum habitus,viuidiores,ſplendidioresque reddantur. Et quoniam ambo fuerunt homines,& vt tales errare valuerunt,propterea quicunque Sapientiæ abſolutè,non eius,quæ ab Ariſtotele,vel a Platone tradita eſt, ſtudioſum ſe reddere cupit,omnes eorum declinationes,& à recto calle receſſus, ad regulam ſuperarum reuelationum,diuinorumq; dogmatum dirigere & corrigere tenetur,ne Sapientia noſtra ſit ſtultitia,animi ornamenta ſint detrimenta:& medela noſtrarum appetitionum,ſit

Definitio. venenum,& pernicies animorum. Iuuenis itaque Sapientiæ ſtudioſus ille eſt, qui, cū per Naturam ad Sapientiæ ſtudium ſit facilis & procliuis,Sapientiam colit,& appetit,ac per congruentia media ad rationem, & morem attinentia ad eam accuratiſſimè properat.

Diuiſio Diſciplinarum. *Cap. II.*

Diuiſio diſciplinæ. QVoniam Philoſophia Naturalis, in qua verſari debemus, eſt diſciplina;& diſciplinarum genus eſt multiplex, propterea, vt lucidior pars reddatur, ab vniuerſæ diſciplinæ diſtinctione iure optimo ordiri tenemur. Diſciplina omnis vel diuinitùs reuelata eſt, vel humano ingenio formata,vel ex vtriuſq; mixta. Diuinitùs reuelata eſt ſacra Theologia, quæ ex veteri & nouo elicitur Teſtamento, verbo Dei eſt patefacta, & prophetarum teſtimonio confirmata, ad quam, tanquam ad regulam exactiſſimam, nunquam, & nuſquam à recto flectentem, dirigenda, & corrigenda ſunt humana inuenta,ſi veræ ſapientiæ,non leuium opinionum cupimus eſſe propugnatores: nam proprius huius partis auctor Deus eſt, qui eſt ipſa veritas, ab omni deceptione immunis; de qua parte id confidenter enunciare valemus; quod ſit maior toto, cum eminenter omnem cęterarum partium perfectionem includat.

Diſciplina diuinitus reuelata.

Diſciplina mixta. Diſciplina mixta ea eſt, quæ Theloogia Scholaſtica nuncupatur, in qua multa leguntur humana cogitatione inuenta,multa inſuper ex Prophetis,ex ſacris eloquijs,Sanctorumque teſtimonijs deprompta; & cum ſit mixta, potior eius pars,& tanquam fulgor,& regula, ea iudicari debet, quæ diuina eſt, in quam cęterarum ſit reſolutio. Verùm his ſilentio decurſis, quæ noſtro inſtituto non inſeruiunt, de tertia agamus, quæ Virorum ſapientum ingenio inuenta, formataque eſt. Diſciplina humano ingenio formata duplex eſt, vna Organica, altera principalis, & domina; quæ diuiſio cum ratione, tum auctoritate confirmatur. Ratione primò, quia diſciplina omnis, ne ſit inanis, ob finem aliquem parata eſt: finis vel ſolum gratia alterius optatur, & conſurgit di-

Diſciplina humana.

ſciplina

ſciplina Organica; vel niſi penitùs, ſaltem aliqua ex parte optatur gratia ſui, & eſt diſciplina principalis. Id ipſum cõfirmatur auctoritate, nam Ariſtoteles in primo Topicorum genera problematum numerãs, & Organica & Principalia numerauit. Auerroes illum in ſequens in 1. cap. primi libri paraphr. Metaphyſicę, diſciplinas in organicas & principales diuiſit. Diſciplinarum itaque nonnullæ inſtrumenta parant, alię ſunt principales: vt pateat numerus, ratio numeri, & ordo organicarum, præaccipiendum eſt, rationem ſuperam, cuius miniſtra eſt natura, in formando homine id pręſertim inſpexiſſe, vt illum ad diſciplinas redderet aptiſſimum. Hinc duo ſubordinata principia ei largita eſt, nempè facultatem ratiocinandi, & loquendi; quarum prima pro diſciplinarum inuentione; altera pro earum cum alijs communicatione inſeruiret: & quoniam Ars Naturam format & perficit, & quæcunque à nobis fiunt per Artem, & Naturam ſimul, longè meliùs ita fiunt, quàm per Naturam tantùm, vt enunciauit Ariſtoteles in principio primi Rhetoricorum, ideo diſciplinę omnes organicæ, in rectè formando altero eorum, vel vtriſque ſimul verſantur. Valent autem diſciplinæ organicę in eis tribus modis verſari; nam vel verſantur in ſola oratione, vt Grammatica; vel in ſola ratiocinandi facultate, ut Logica, dicta à nomine λόγος, potiùs vt rationem, quàm vt orationem ſignificat, ad quam pertinent Ars demonſtrandi, Ars conficiendi ſyllogiſmum Dialecticum, nec non Sophiſticum, quæ dicuntur partes Logicæ, dum conſiderantur, vt verſantur in ſpeciebus argumentandi, & regulas tradunt ad eas pertinentes; Vel tertiò ratiocinandi formis aliquid addunt; valent autem eis ſuperaddere vel eloquentiam, vt ratione efficaciùs populo ſuadeamus quid agendum, vitandumve ſit, & oritur Rhetorica, quæ quamuis ab eloquentia nomen receperit, vt Cicero de Oratore affirmat; ex rationibus tamen, ſuadendiq; modis, potiùs quàm ex orationis ſplendore & apparatu, naturam & vim ſortitur, vt in primo Rhetoricorum monuit Ariſtoteles. Secundò diſciplina valet rationi addere numerum, fabulas, imitationes comicas, vel tragicas, vt delectando proſit, & oritur Poetica. Et quoniam Logici officiũ eſt rationem Arte formare, ideo illæ omnes diſciplinę, quæ in formanda ratione verſantur, poſſunt communi nomine Logicæ nuncupari, quod ſeruauit Auerroes in magnis commentarijs primi Poſt. cõm. primo, nec non Epitho. Logicis, inquiens, quinque eſſe Artes Logicas, Oſtenſiuam, Dialecticam, Sophiſticam, Rhetoricam, & Poeticam; harum tres primæ, & præſertim Ars demonſtrandi, nomen Logicę magis propriè ſibi aſciſcunt, & Gręci eas ſolas nomine Logicę denotarunt: poſtremæ verò minus propriè; Grammatica non meretur dici Logica, quoniam in ſola oratione verſatur. Vt igitur duo præſertim humanæ conditioni competunt, per quæ eſt capax diſciplinarum, ita duo ſunt organicarum diſciplinarum genera, ea duo rectè formantia, Grammatica ſcilicet, & Logica. Eſt itaque diſciplina Organica, Ars ingenua, quæ in rectè formanda oratione, vel ratione, vel vtriſque verſatur, ſolerti ingenio formata, vt diſciplinas principales rectiùs & citius apprehenderemus, & apprehenſas cum alijs communicaremus.

Auer. — *Duo inſtrumenti loco nobis tributa.* — *Grammatica.* — *Ars demõſtrandi.* — *Dialectica.* — *Sophiſtica.* — *Rhetorica.* — *Poetica.* — *Ariſtoteles.* — *Definitio.*

Diuiſio Diſciplinarum principalium. *Cap.* *III.*

DIſciplinis Organicis ex aduerſo ſtatuebantur diſciplinæ Principales, quæ ex ſe optabiles ſunt, & diuiduntur; vel enim de ſola rerum cognitione ſunt ſolicitæ, & dicuntur Theoricæ, ſiue inſpectrices; vel cognitionem ad operandum dirigunt, & operantes nuncupantur; & proptereà Mens quoque in operantem, & cõtemplantem diſtribuitur. Ratio diſtinctionis eſt, quia habitus ex finem conditionem propriam eliciunt, vt patet ex tertio de Anima 49. Fines autẽ habituum alij eſſe non poſſunt præter cognitionem, & operationem. Inſuper id ipſum confirmatur ratione ſumpta ex rebus, in quibus

Diuiſio in indicãtes & operantes.

diſciplinæ verſantur:vel enim ſunt res,quæ ſecus ſe habere nequeunt, & noſtræ contemplationi ſubijciuntur:vel ſunt res varietati obnoxiæ, & modo aliquo in noſtra facultate poſitæ,& pertinent ad operationem. Hinc Plato in lib.de Regno,diſciplinas diuidens dixit,vnam eſſe operãtem,alteram & ſolum cognoſcentem;& Ariſt.in procœmio Metaphyſicæ, & in calce ſecundi Poſter. aſſeruit vniuerſalia, quæ vel inductione,vel experientia ex ſingularibus eliciuntur, vel ad contemplandum, vel ad operandum dirigere. Inſuper diſciplina ad operandum dirigens in agentem, & efficientem diuiditur,vt patet ex ſexto Moralium Nicom. capit.4. & 5. nec non ex primo de Republ.quibus in locis actio ab effectione ſecernitur. Ex his diſtinctionibus prodeunt tria principalium diſciplinarum capita,vnum quod cõtemplandi, alterum quod agendi,tertium quod efficiendi principium eſt:hinc Ariſto. in 6.Metaph.cont. 1.omnem rationis habitum in eos tres redegit:eũ enim in ſexto Mora; Nicom.quinque numerentur principales rationis habitus, ſcientia, ſapientia,& intelligentia ad contemplationem pertinent,Prudentia ad actionem,Ars ad effectionem. Diſciplina quæ in actione verſatur,conſtituit partem illam Philoſophię,quæ Ciuilis dicitur, & in partem de Moribus,de Repub.& de cura familiari diſtribuitur, de quibus in curſu decem Ciuilium graduum ſatis exactè verba feci. Hanc Ciuilem Philoſophiam cumulatius in plura membra diſtinxit Philoſophus in ſexto Moralium Nicom. cap. 8. inquiens,Ciuilem ſcientiam,quæ a Prudentia ſola ratione diſtinguitur vel eſſe vnius erga ſe,& dicitur ſcientia de moribus,qua homo congruenter internas animi affectio componit; vel reſpicere alios, quam adhuc duplicem affirmat, vnam Domeſticam alteram Publicam:Quæ inſuper diuiditur;vel enim eſt Regia & Princeps, & dicitur ſcientia ferendarum Legum,vel proximè in ſingulis actionibus Reipublicæ verſatur, & nuncupatur populari voce Ciuilis;Quamuis enim re vera ea mereatur dici Ciuilis, quę eſt ratio ferendarum Legũ,accidit tamẽ(ob multitudinis inſcitiam) vt illi ſoli iudicentur ciuiles,qui in actionibus,iudicijſque ſingulis verſantur, non ſecus ac illi ſoli vulgo iudicantur Artifices,qui manibus opus efficiunt,cum tamen habitus Artis in præcipiente & dirigente ſit collocatus. Inſuper hæc in ſingulis occupata Prudentia adhuc eſt duplex, vel enim in conſultatione,& deliberatione verſatur, & dicitur conſultrix, cui omne Ciuilium actionum genus ſubijcitur; vel eſt iudicans cuius officium eſt de ſingulis actionibus iudicium tradere, an ſint conſentaneæ Legibus, ac inſuper pœnas, & præmia decernere, quam partem Plato in libro de Regno pediſſequam & famulam Ciuilis ſcientiæ appellauit. In has partes diuiſit Ariſtoteles Ciuilem ſcientiam, præter quas inueniuntur diſciplinæ nonnullæ, quæ quamuis non ſint Partes prudentiæ, & Ciuilis ſcientiæ,nectuntur tamen cum ea, vel quia materiem ex ea recipiunt,vel quia ab ea diriguntur,eique inſeruiunt. Huiuſmodi eſt Rhetorica, Militaris diſciplina, Poetica, & Hiſtoria. Ideo Ariſtoteles in primo Moralium Nicom.cap.2.inquit,Rhetoricam,Artemq; militarem, ad Ciuilem pertinere,quod etiam affirmauit Plato in lib.de Regno, in Gorgia, & Sophiſta.Nam Rhetorica ex Logica conſtat,& ex ea Ciuili diſciplina, quæ eſt de Moribus,ut in primo Rhetor.teſtatur Ariſtoteles, adeò vt ſit diſciplina Logica Morali inſeruięns,cum eaq́ꝫ iuncta. Hiſtoria quoque propriè ſumpta, ſeruat & refert actiones Ciuiles, eximiamque Prudentiæ fert opem:ſimiliter Poetica cum hominum imitetur actiones, & delectando cupiat inſtituere, & rectè componere ſpectantium & audientium animos & affectiones, cum Ciuili ſcientia iuncta eſt. Hæ relatæ diſciplinæ in actione Ciuili,tanquã in propria materię verſantur, quæ ſi nonnunquam extenduntur ad alia, putandum eſt tunc verſari in materia aliena, ideo Plato in Alcib. primo inquit Homeri Poemata omnia eſſe de Iuſti & Iniuſti diſcrimine, & Ariſtoteles in ſua Poetica aſſeruit, ſermones Socratis magis eſſe Poeticos, quàm carmina Empedoclis, quæ erant de rebus Phyſicis:id ipſum dicere debemus de carminibus Lucretij. Quod ſi Plato in Phedro dixit Rhetorem in om-

Plato *Ariſto.* *Diuiſio operantis.* *Ariſto.* *Diſciplina Ciuilis.* *Rhetorica Ars militaris Poetica Hiſtoria.*

nibus

nibus verſari, intelligendum eſt vel verſari in omnibus, vt connectuntur cum humanis actionibus, vel non tanquam in propria materiæ, veluti etiam libri de Hiſtoria Animalium, & Plantarum in propria hiſtoriæ materia non verſantur, vel non ſunt hiſtorici, niſi vſurpetur hiſtoriæ nomen latè, quod apud Græcos etiam ad ſcientias extenditur, vt in procemio libri de Anima ſcientia de anima nuncupatur Hiſtoria: & in principio tertij de Cœlo vniuerſa Naturalis ſcientia, nomine Hiſtoriæ denotatur: demum diſciplina quoque Militaris cum ciuili connectitur, quia finis Militiæ eſt Pax, & ſalus Reip. & præfecti exercituum a Principe Reipu. auctoritatem recipiunt, & ſunt tanquam Magiſtratus quidam Reipub. Et de diſciplina ciuili hactenus, cuius definitionem in introductione ad Ciuilem ſcientiam hanc eſſe dixi, Ciuilis ſcientia eſt Philoſophia humanas actiones componens, ex naturæ interna commotione ſapientisque animi fœcunditate orta, vt in omni vitæ gradu honeſtum aſſequamur, ſummoque Ciuili bono pro facultate fruamur.

Definitio Ciuilis.

Altera diſciplina ad operandum dirigens in effectione verſatur, intra cuius limites Artes omnes includuntur: Ars enim omnis eſt recta ratio effectibilium; occaſionem inueniendi Artes præbuit humana indigentia; finis earum eſt vtile; eam formant ratio & experientia. Ars itaque eſt diſciplina ex hominis indigentia occaſionem ſuſcipiens ratione, & experientia formata, ad ea efficienda dirigens, quæ hominum vitæ vtilitatem præbent.

Definitio Artis.

Artes ab Ariſtotele 9. Metaph. contex. 3. nuncupantur facultates, & tales dicuntur, ne dum quia per eas ad aliquid efficiendum facultate reddimur præditi; verùm inſuper quia per eas frequenter vtrunque oppoſitum ſumus apti efficere. Artium variæ circunferuntur diuiſiones, variaque de illis dicuntur, quæ cum in ſcientia Ciuili a me explicata ſint, nunc miſſa ſiunt.

De Diſciplinis ad contemplationem attinentibus. Cap. IIII:

REtuli in præcedentibus diſciplinarum capita, quæ ad agendum & efficiendum nos dirigunt; ſequitur vt de illis agamus; quæ cum ſint principia cotemplandi, magis inſtituto noſtro inſeruiunt. Diſciplinæ contemplationi dicatæ vel ſunt communes, vel propriæ; communes dicuntur illæ, quæ por vniuerſam eius, quod eſt, latitudinem vagãtur, & ab Ariſtotele in 4. Metaph. contex. 5. tres ſtatuuntur, Metaphyſica, Dialectica, & Sophiſtica; prima parit ſcientiã, ſecũda opinionẽ, tertia decipiendo vmbram ſapientiæ oſtentat.

Diſciplina inſpectrix. Communis.

Et conſiderandum, quòd quamuis tres relatæ diſciplinæ in eodem verſentur, Metaphyſica tamen dicitur eſſe definiti generis, non autem Dialectica, & Sophiſtica; ratio aſſignatur ab Auuerroè in magnis commentarijs primi Poſt. com. 81. aſſerente id accidere, quia Metaphyſicus contrahit ens per definitum conſiderati modum: nam id ſolum conſiderat vt eſt, quod non faciunt Dialecticus, & Sophiſta, qui in eo verſantur, quouis modo conſiderato: hinc liberè vagari dicuntur per omnes ſcientias, & de quauis re quouis modo conſiderata formant rationes ſuas; ratio varietatis eſt, quia Metaphyſica eſt ſcientia, quæ ex ſolùm iunctis per ſe elicit rationes, & ideò ut ſeruetur diſtincta ab alijs ſcientis, quæ ſimiliter ex per ſe iunctis principia eliciunt, expoſcit definitum modum conſiderandi, ſecundum quem definita, & demonſtret.

Metaphyſica eſt definiti generis.

Dialecticus autem, & Sophiſta non ex per ſe iunctis, ſed ſolùm ex probabilibus, & his quæ apparent ex communibus quibuſdam regulis, & ſedibus elicitis, rationes formant, ideò non expoſcunt in re, in qua verſantur, definitum modum conſiderandi, ſed ſolùm loco modi conſiderandi id habent, vt verſentur in omni eo, quod eſt, quatenus probabilitatem aliquam, vel apparens verum includit; per quem modum diſtinguuntur à modo conſiderandi ſcientiali, non autem ab alio modo probabili, vel apparente.

Quid pro modo conſiderandi competat Dialectico, & Sophiſta.

Miro tamen quodam neceſsitudinis nodo Dialectica & Metaphyſica connectuntur; nam ambæ hæ

diſciplinæ liberæ ſunt, per omnia vagantur, eleuantur vſque ad prima, & de veritate etiam primorum principiorum diſſerere valent, & præſertim quia Metaphyſica verſatur in altiſſimis, de quibus frequenter cum ob difficultatem oſtenſiones formare non valeamus, loco earum vtimur rationibus Dialecticis: hinc Ariſtot. in primo Topico. ait, dari problemata Dialectica ob difficultatem: dum enim principijs neceſſarijs & per ſe caremus, vtimur Dialecticis: & Auer. ait, plurima in Metaphiſica fuiſſe dialecticè tradita: Plato etiam & eum ſequens Plotinus in lib. de Virtutibus, Dialecticam nuncupant apicem ſcientiarum, denotantes nomine Dialecticæ, liberum illum, ſublimem, & abſolutum conſiderandi modum, competentem Metaphyſico per modum ſapientiæ, & ſcientiæ; Dialectico vero per probabilia: non enim Dialectica apud Platonem eſt Metaphyſica apud Ariſt. vt nõnulli putarunt, ſed ſolũ in parte in idem veniunt, nimirum vt liberè per communia circa omnia vagentur, conſideratio tamen ſubſtantiarum ſeparatarum, quæ apud Ariſt. præſertim conſtituit Metaphyſicam, apud Platonem non Dialectica, ſed Theologia diceretur. Nam Dialectica eleuatur ad prima quinque communia genera conſtituta a Plat. quæ ſunt eſſentia, motus, ſtatus, identitas, alteritas, & ob id dicitur apex ſcientiarum; non autem eleuatur ad Ideas attinentes ad Intelligentiam, nec dicitur Intelligentiæ apex. Altera ex parte diſciplinæ principales inſpectrices, & propriæ, quæ in parte eius quod eſt, verſantur, duæ ſunt, a Mathematica, & Phyſica, vt ſub initio quarti & ſexti Metaphyſicæ teſtatur Philoſophus: hinc iure in ſexto Metaphyſicæ cont. 2. aſſeritur tres eſſe ĩſpectricis Philoſophiæ partes, Metaphyſicã, Phyſicã, & Mathematicam, quib. plures dari nequeunt: hinc Auer. in Paraph. Metaphyſicæ lib. primo. c. 1. diuiſionem Inſpectricis Philoſophię in eas tres partes aſſeruit eſſe aliquid neceſſariũ, & iure; nam per eas tres partes omnia, quæ ſunt modo quouis ſcientiam includente, conſiderantur, explicantur ſeiuncta à materia, coniuncta ſecundum eſſe, & conſiderationem, & cõniuncta ſecundum eſſe, cogitatione vero ſeiuncta, adeò vt cum extrema, tum media explicentur, quæ ſe habent tanquam principiũ, medium, & finis vniuerſæ noſtræ contemplationis. Aſſeruit Auer. in primo Metaphyſicæ 47. quod ſi darentur Ideæ Platonis, daretur quartum genus inſpectricis Philoſophiæ, quæ ſententia approbanda non eſt; quoniam ſi darentur Ideæ, ad Metaphyſicum attinerent: ſunt enim a materia ſolutæ, & eædem cum eſſentia Diuinæ mentis, quæ ad Metaphyſicum pertinent: & confirmatur per Ariſt. in 1. cont. ſexti Metaphiſicæ, dicentem eiuſdem rationis eſſe, ſi eſt, & quid eſt manifeſtum facere; at Ariſt. in prima Philoſophia conſiderat an ſint, quare ad eã pertinet conſiderare, quid ſint: Metaphſica in plures diſciplinas diſtinctas non ſubdiuiditur, ſed ſolum ſecatur in partes; quam vniuerſam tradidit Philoſophus in quatuordecim libris, quos & poſt Phyſica, & de prima Philoſophia & de Philoſophia abſolutè, & Sapientiam, & Theologiam, & Methodum de primo principio, & Scientiam de omni quod eſt, & ſcientiam prædictam Intelligentia tanquam capite nuncupauit, de quorum diuiſione & ordine non eſt modo agendum.

Auer. Plato. Plotinus.

Error quorundam.

Diſciplinæ inſpectrices particulares.

Error Auer.

Diuiſio Mathematicarum. *Cap. V.*

Andetur Mathematica communis. Auer.

VErſantur Mathematicæ ſcientiæ in quanti conſideratione, vt quantum eſt: & quoniam quantum ex duplex, vnum continuum, alterum diſcretum, ideò duę ſunt primæ & puræ Mathematicæ. Geometria, quę in quanto cõtinuo verſatur, & Arithmetica, quę in diſcreto. Eſt tamen non leuis dubitatio, an detur ſcientia Mathematica, cõmunis & vna, quę cõia conſideret quantitati continuę & diſcretę. Auer. in primo Poſt. 74. id negat: non enim putat dari vnum cõmune genus quãtitatis, quod valeat eſſe ſubiectum vnum ſcientiæ; & confirmatur, quia quantitatis continuæ, & diſcre-

diſcretæ diſtincta ſunt principia, vnius puncta, alterius vnitates; inſuper diſtinctę ſunt affectiones, vt par & impar numerorum; rectum & curuum continuorum: continuum eſt aptum diuidi in infinitum; non autem numerus. Ex aduerſo apparet debere dari, tum quia quantitas eſt genus vnum, niſi vniuocum, ſaltem ab vno; quod valet eſſe ſubiectum ſcientiæ, vt aſſeritur ſub initio quarti Metaphyſicę; tum quia niſi daretur Mathematica cõmunis, ea non vnũ, ſed duos pareret Philoſophię gradus; tum inſuper quia Geometrica reſoluuntur in Arithmetica, vt in ſimpliciora, adeò vt varia primò competant numeris, mox quãtitatibus continuis; tum demùm quia multa vtrique quantitati ſunt communia, vt ſi ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent ſunt æqualia; & Quæ ęquantur vni tertio, æquantur adinuicem; & ambæ partes Mathematicæ verſantur in eo, quod per ſe eſt menſurabile, per ſe eſt aptum diuidi; hinc Euclides varia docuit in ſuis libris attinẽtia & ad Geometriam, & Arithmeticã.

Solutio. Propterea reſpondens difficultati dico, non dari Mathematicam communẽ diſtinctã a Geometria & Arithmetica, quia cõmune ab uno non eſt natura vna in omnibus ſub ſe cõtentis eadem, ideò eius non datur ſcientia vna diſtincta a ſcientia contentorum, vt non datur ſcientia de ente diſtincta a ſcientia de ſubſtantia & accidente, & præſertim quia communia quantitati continuæ & diſcretæ ſunt adeò pauca, vt minimè expediat ea ſeorſum conſiderare. Dicere tamen debemus Mathematicam vniuerſam eſſe ſcientiam vnam communem vnitate ab vno, non vniuocè; nam vt quantum quatenus ſub ſcientiam cadit, eſt genus ab vno: ita conſtituit unum genus ſcientiæ vnitate ab vno; loquendo autem de his, quæ ſunt ab vno, quoniam non ſunt natura vna in omnibus eadem; ideò ſcientia contentorum dicitur ſcientia eius communis, & affectiones, nec non principia; primò competunt contentis, quę omnia ſunt prædita vno communi modo conſiderandi: cuncta enim conſiderantur vt quanta ſunt, vt igitur modus conſiderandi eſt vnus & communis vnitate ab vno, ita Mathematica eſt ſcientia vna; per modum enim conſiderandi, ſcientiæ diſtinguuntur & connectuntur. Dum Auerroes negat dari vnam communem Mathematicam, id ſolùm eſt verum, quia non datur una uniuocè; datur tamen vna unitate ab uno, ut oſtenſum eſt; quæ communis Mathematica conſurgit ex notitia partium quantitatis, vt omne quod eſt ab vno, diſtinctè noſcitur per notitiam contentorum ſub eo. Ex quo patet cur Mathematica genus unum Philoſophiæ conſtituat, non duo; eſt enim genus unum unitate ab vno, & diuiditur in Arithmeticam & Geometriam, vt quantum in diſcretum & continuum. *Arithmetica.* Arithmetica prior & ſimplicior eſt: conſiderat enim numerum numerantem, cuius principium eſt unitas, quæ eſt ſimplicior puncto, principio Geometrię: nam punctum dicitur unum, non vice uerſa. *Muſicæ diuiſio.* Sub Arithmetica ponitur Muſica, conſiderans numerum iunctum ſono, quæ ab Arithmetica recipit principia. Muſicæ uarię dantur diſtinctiones: Nam diuiditur ab Ariſtotele in primo Poſt. in Muſicam Mathematicam, quę conſonantiarum rationes cognoſcit, & verè eſt Muſica; & in Muſicam, quæ in auditu conſiſtit, cuius generis Muſici multi ſunt, qui canunt & inſtrumentis Muſicis cum harmonia utuntur, at harmoniæ rationem ignorant. Inſuper diuiditur ab Ariſt. in 8. de Rep. cap. 7. diuiſione ſumpta ex fine, uel enim conducit pro morum compoſitione, uel pro actione, ſiue requiete ab ea, uel pro excitanda aliqua affectione: utimur enim Muſica uel pro diſciplina, uel pro delectatione, uel pro animi purgatione. Accommodatiùs adhuc diuiditur Muſica in Metricam, Harmonicam, & Rhythmum: Metrica uerſatur in uoce dearticulata, ut longa uel breuis eſt, ad quam pertinent Poematum nuncupati pedes: ac inſuper conſonãtia partium orationis: hinc Rhetor, & Poeta nõ obſcuram ex Muſica recipiunt utilitatem, adeò ut Plato in Gorgia dixerit, Poeſim ſine concentu & numeris nil eſſe pręter ſermonem Popularem. *Plato.* Muſica autem harmonica eſt ratio ſonorum in acuto & graui, quam concentum appellant, Rhythmus ſiue numerus eſt ratio & ordo in tempore & motu, quem in ſaltu conſideramus; ex connexione autem Har-

mon iæ

monię & Rhythmi conſurgit Chorea, vt Plato in ſecũdo de Legib. manifeſtat, & hęc de Arithmetica. *Geometria* Ex aduerſo Geometria in quanto continuo verſatur: de qua primò animaduertendum eſt, quod minus propriè nuncupatur Geometria; nã id nomen Terræ menſuram denotat, ideo Plato in appendice Legum dixit diſciplinam hanc ridiculè nuncupatam fuiſſe Geometriam ab illis, qui obiter in ea verſati ſunt, non enim mẽſuram Terræ conſiderat, ſed quantum continuum ſeiungit ab omnia materia ſenſibili. *Stereometria.* Geometrię arcto quodam nodo iuncta eſt Stereometria. Nam Geometra Lineas, & plana cõſiderat, Stereometra verò ſolida, & vt ea ſunt principia ſolidi, hoc eſt corporis Mathematici: ita Geometria eſt tanquam principium Stereometriæ, eique principia tradit, nec propterea putandũ eſt, vel Stereometriam ſubalternari Geometriæ, vel eſſe Mathematicam non puram, ſed mediam: nam purè Mathematica eſt, tum penitus ſeiungat à materia ſenſibili, & non ſubalternatur Geometriæ, quia non conſiderat rem eãdem cum aliqua contractione, ſed diſtinctam, ſolùm dici debent ſubordinatæ diſciplinæ, & propterea frequenter communi Geometriæ nomine ambæ denotantur, vt dum Mathematicę in Arithmeticam & Gometriam diuiduntur. At cum re vera diſtinguantur & varia conſiderent, idcò iure Ariſtoteles in primo Poſter. aſſeruit non eſſe officiũ Gęometrę oſtendere quomodo ex duobus corporibus cubis tertium conſtituatur; id enim ad Stereometram pertinet: nam eo loci (vt puto) Ariſt. ſuo more in Platonem inuehitur, qui Athenienſibus petentibus quomodo Ara duplaretur, quod eis pręcepit Apollo, reſpondit Plato Deum eos carpſiſſe tanquàm ignaros Geometrię; Ariſtoteles autem eum damnans, inquit non Geometrę, ſed Stereometræ id *Duplare Arã quõ intelligi debeat.* eſſe officium, cum Ara cuba ſit ſolidum quoddam, poſſet tamen Plato defendi, tum quia frequenter nomine Geometræ Stereometra etiam denotatur, tum inſuper quia id fit per principia a Geometra deſumpta. Puto ego tamen præceptum Apollinis non rectè a Platone, & Ariſtotele fuiſſe explicatum: indicauit enim Apollo id pręcipiens pro arcenda peſte, duplandam eſſe Aram, hoc eſt preces & ſacrificia, nam pro vitanda peſte, quæ eſt morbus popularis, ex communi cauſa pendens, vnicũ remediũ hoc eſt, duplare Aram, hoc eſt cõfugere ad Deũ ſacrificia duplare, ab eoque auxilium petere, cum vires Artis medendi appareant inanes, vt conſpicuè ſumus experti in ea pernicioſſima peſte, quæ anno 1576. Venetias, & Patauium excruciauit. Demum conſiderandum eſt tempore Socratis & Platonis, Stereometriam nondum fuiſſe cũctis ſuis numeris abſolutam, ut affirmat Plato in 7. de Repub. idque ait ex duplici cauſſa contigiſſe, *Quæ ſubijciuntur geometrię* primò quia negligebatur, & in Vrbibus nullius precij indicabatur, ſecũdò ob difficultatem eius: at timeo ne curſu temporis potiùs detrimentum, quàm incremẽtum ſumpſerit; Quemadmodum Arithmetica Muſicam parit; ita Geometria, & Stereometria varias ſub ſe continẽt diſciplinas, tãquam ex illis editas, quę mediare dicuntur inter Mathematicas puras & Phyſicã; veluti perſpectiua & ſciẽtia quędã de Iride Geometrię ſubijciũtur, nec nõ quęſtiones Mechanicę varię. Stereometriæ antẽ ſubijcitur Aſtronomia, Coſmographia, Geographia, Chorographia, Topographia & ſimiles: Hæ nuncupantur diſciplinæ medię, nã mediant inter Mathematicas puras & Phyſicã: abſolutè tamen nuncupantur Mathematicę, cum vtãtur principijs Mathematicis & ſeruant cõem modũ conſiderandi earũ, cuncta enim conſiderãt vt quanta: facta tamẽ compatatione intet Mathematicas puras, & has, magis ad Phyſicam accedere dicuntur, quàm Mathematicę puræ, ut ſecundo Phyſ. docuit Ariſt. Hę Mathematicæ diſciplinę tãquam dominæ varias Artes pariunt & illas pręſertim, de quibus Ariſ. ſub initio ſuarum Mechanicarũ dixit, nos Arte multa ſuperare, à quibus per naturam vincimur; Inſuper formam quandam & tanquam ſpiritum tradunt Artibus omnibus; quia (ut Plato docuit) Artes omnes utuntur numero, & menſura. Et de Mathematicis hactenus.

De

De Scientia Phyſica, & eius diuiſione. *Cap. VI.*

DEcurſis cæteris partibus Philoſophiæ, ſupereſt Naturalis ſcientia, quę ad rem noſtram facit: hæc conſioerat corpus omne Phyſicum, quatenus Phyſicum eſt, hoc eſt, vt præditum interno principio motus, huiuſmodi eſt vniuerſus corporeus Mundus, & ſingulæ partes eius, quæ ſub ſenſum cadunt: Eius diuiſiones diſtincta conſideratione variæ eſſe poſſunt. Nam primo conſiderando communia, & propria: diuidi poteſt in partem de communibus, & partem de proprijs; communia ſunt principia, ex quorum notitia refulget cognitio communis definitionis ſubiecti, nempè corporis Phyſici. Inſuper communia alia ſunt affectiones, & hæc declarantur in octo libris Phyſicorum, propria verò, hoc eſt, contenta ſub corpore Phyſico vniuerſè ſumpto, in alijs libris explicantur.

Prima diuiſio.

Inſuper cum Philoſophia Naturalis ſit ſcientia de Natura ob duplicem Naturæ acceptionem, ea pars ſecunda in duas alias diuiditur, Naturæ enim nomen, vt ad Phyſicum pertinet, vſurpatur dupliciter, vel pro Natura infra animam collocata, & ab anima contradiſtincta, & de hac agitur vſque in finem libri Meteor. vel pro Natura ad animam extenſa, & de anima dicta; de qua agitur in libris poſt Meteorologicos conſtitutis. Ita explicatur ſententia Ariſt. in proœmio Meteororũ dicentis, ſupereſſe Phyſicę Methodi eam partem, quam Meteorologiam appellant, quibus verbis indicat conſiderationem Meteorologicam eſſe partem poſtremam, quod verum eſt, intelligendo per Phyſicam Methodum, conſiderationem Naturæ infra animam poſitæ; hinc in calice quarti Meteororum Philoſophus aſſeruit ſequi explicanda ea, quæ ad viuentia pertinent.

Secunda diuiſio.

Tertiò adhuc diſtinctiùs in quatuor partes ſecari poteſt, quatenus quatuor ea ſunt, quæ præſertim conſiderantur, à quibus petitur inſcriptio librorũ: ea autem ſunt principia, affectiones, corpora, & habentia corpus. Libri de principijs ſunt, vt primi duo Phyſicorum, libri de Partibus animalium, & de Anima. De affectionibus, vt ſex poſtremi libri Phyſ. libri de Gener. & interitu, De generatione animalium, & Parua Naturalia. Reliqui ſunt vel de corporibus, vel de habentibus corpus. Hanc diſtinctionem denotauit Ariſt. in proœmio libri de Cœlo inquiens, ſcientiam de Natura verſari circa corpora habentia corpus, principia, & affectiones; quorum tamen omnium conſideratio dirigitur in cognitionem corporis Phyſici, vt ſubiecti naturalis ſcientiæ.

Tertia diuiſio.

Quartò diuiditur exactiùs in nouem gradus; in quorum primo explicantur communia omni corpori Naturali, & hoc fit in octo libris Phyſicorum. In ſecundo conſideratur vniuerſus Mundus, vt eſt corpus Phyſienm, conſurgens ex ordine grauium, leuium, & neutrorum eorporum, quod fint in quatuor libris de Cœlo, in quibus abſoluitur explicatio partis æternæ, nempè Cœli, quia ſolum eſt Elementum Mundi, non Mixtorum, & ratione eius multę affectiones competunt Mundo. In tertio gradu, nimirùm in libris de Ortu & Interitu, vniuersè agitur de corpore Phiyſico, ortui & interitui obnoxio. In quarto agitur de Meteoris, ſiue corpore Phyſico imperfectè mixto, & de affectionibus Elementorum, dum inuicem permutantur, vel ad mixti conſtitutionem conſpirant, & quia eorum finis eſt mixtum perfectum, ideò ne imperfectum careat ſua perfectione, in quarto Meteororum agitur de generatione, & interitu mixti perfecti, tamquam de fine Meteorotum. In quinto gradu hiſtoricè referuntur attinentia ad Animalia. In ſexto explicantur partes, quæ ſunt proxima materia animalium, & vſus earum. Declarata materia, in Septimo gradu declaratur forma, quæ anima eſt, ex cuius materiæ & formæ explicatione conſurgit notitia animalium; cui declarationi ſuccedit in Octauo gradu conſideratio affectionum animalium, quæ explicantur in libris, qui parua Naturalia nuncupantur. Demum in Nono gradu agitur de Plantis, cuius ordinis ratio alibi explicabitur.

Quarta diuiſio.

Olimpiodorus.

Olympiodorus in proœmio libri Meteororum,

teororum,

teororũ, quem ſequutus eſt clariſſimus Genua, naturalẽ Philoſophiam in duas partes diuiſit, in primam de principijs, quam abſolui putauit in libro Meteororum, & alteram de conſtitutis ex principijs, abſolutam in cæteris libris; Quæ ſententia eatenus eſt vera, quatenus declarata in ea priore parte, comparata cum ſequentibus ſunt principia eorum; abſolutè autem vera non eſt, quia declarata in libris de Cœlo, de Ortu, & Meteoris, non ſunt Principia communis ſubiecti Naturalis ſcientiæ, ſed partes eius. Principia abſolutè ſolùm declarantur in primis Phyſicorum. Quemadmodum ſcientiæ Mathematicę varias pariunt Artes; ita id efficit ſcientia Phyſica; nam ex ea prodeunt non tamquam principalis finis, ſed tamquam fructus, illæ Artes, quæ ad Magiam Phyſicam pertinent, veluti ſunt Ars Medendi, Agricultura, Ars ſublimãdi, & ſimiles; cum enim Phyſicus vniuerſum conſideret, quod ex primo principio admirabili Prouidentia pendet, ac inſuper ſcrutetur Naturas, & facultates varias partium eius, conſenſionemque & diſſenſionem earum, valet principia tradere artificibus varijs, adeò vt cognoſcant, quæ efficientia quibus patientibus iungi debeant, vt inde optatum finem eliciant; ideò dicitur hæc Naturalis Magia, Hymenęus Naturæ, & niſi ea abutamur præſtantiſſima & apptimè vtilis iudicari meretur; Ex his patet, qua ratione Philoſophia dicatur mater Artium. Ex Metaphyſica proximè nulla Ars ortum ducit: ratio eſt, quia in communiſſimis verſatur; Artes verò ad ſingula deſcendunt, & ad ea, quæ cum materia maximè ſunt iuncta: At cum Metaphyſica nullam proximè pariat Artem, parit tamen omnes, & eſt Ars Artium, quatenus ex ea pendent particulares ſcientiæ, quæ Artes proximè formant.

Quæ artes ſubijciantur Phyſicæ.

Dubia nonnulla ex traditis diſtinctionibus prodeuntia. *Cap. VII.*

EX his, quę de diſciplinarum diſtinctione & partibus dicta ſunt, nõnullę emergunt difficultates, dignę vt ab animo ingenuo conſiderentur: dubitatur primo, quęnam enumeratarum partium mereantur honeſtari nomine Philoſophię? Pro ſolutione accipiendũ eſt Philoſophiã eſſe ſtudium Sapientię, Sapientia eſt cognitio rerum altiſſimarũ, omnia continentiũ, ex quorum notitia pẽdet recta cæterorũ gubernatio: hinc ſapientis duo ſunt officia, ſpeculari diuina, & dirigere humana: & quoniam huiuſmodi officium ex ſe optabile, ex ſe bonum, & honeſtum eſt, ideò finem ſapientis dicimus eſſe honeſtum. Inſuper quoniam Sapientia & eius finis ſunt præſtantiſſima omnium, quæ apta ſunt homini competere, ideò etiam dicimus in vſu Philoſophiæ ſummum hominis bonum eſſe collocatum. Ex his elicio, Scientiam inſpectricem, & ciuilem dignas eſſe nomine Philoſophiæ; vna enim ſpeculatur diuina, altera moderatur humana; ambarum finis eſt honeſtum, & in vtriuſque vſu collocatum eſt ſummum hominis bonum: Habitus verò ad efficiendum dirigens, ad quem pertinent Artes, minimè honeſtari meretur nomine Philoſophiæ, non enim ſpeculatur Diuina, vel componit humanas actiones, ſed Artificioſa efficit pro hominum vſu; neque eius finis eſt honeſtum, ſed vtile; neque demùm in eius vſu collocatum eſt ſummum hominis bonum: Ex quo conſtat partes Philoſophiæ eſſe Ciuilem Prudentiam, & Scientias inſpectrices; ideò iure Philoſophia in Theoricam & Practicam diuiditur. Artes non ſunt Philoſophiæ partes, cum careant relatis conditionibus: Similiter neque diſciplinæ organicæ, cum non ex ſe optentur, & ſolum principalibus diſciplinis inſeruiant. Eſt itaque nomen diſciplinę longe latius, quàm nomen Philoſophiæ. Hoc tamen Philoſophiæ diploma eſt, vt omnis diſciplina, vel ſit pars eius, vel fructus ex ea prodiens, & in eam vt in finem rẽdens, vel inſtrumentũ illi inſeruiens. At oritur altera dubitatio, quia Ariſt. in 6. Nicomachiorũ aſſeruit quinque eſſe habitus Mentis, Scientiam, Sapientiam, Prudentiam, Artem, & Intelligentiam, qui ratione propriorum finium in tria capita rediguntur, in agentes, contemplantes, & efficientes. Dubitatio

Quæ pars digna ſit nomine Philoſophiæ.

Quid elicitur.

Secunda dubitatio de diſciplinis organicis.

eſt

eſt de diſciplinis organicis,quę cum attineant ad Mētem,ad nullum eorum quinque
habituum rediguntur. Exacta reſolutio huius difficultatis ſupponit reſolutiones ua- *Solutio.*
riarum quęſtionum,quę non ſunt pręſentis conſiderationis;ideò nunc paucis me ex-
pediam,& pręſertim quia in Philoſophia ciuili loquens de huiuſmodi habitibus plu-
ra protuli. Aſſero itaq; Ariſt.in ſexto Nicomachiorū ſolùm numeraſſe habitus prin-
cipales,non organicos. Ratio autem duplex eſt, prima, quia illi prædití ſunt proprio
fine,ex ſe optabili;inſtrumenta ſolum parantur gratia alterius; hinc Ariſt. opinionē,
& Pędiam non enumerauit,quia ſolum conſiderabat habitus ſemper rectos, & prin-
cipales. Altera autem ratio eſt,quia diſciplinę organicę ad Artes redigūtur, & Artes
ingenuę nuncupantur: ſunt enim recta ratio efficiendi inſtrumenta,quibus principa-
les diſciplinę vti debent,& poſt operationem remanet opus peractum; quę duo ſunt
propria Artium:differunt tamen à propriè ſumptis Artibus, quia non in externa ma
teria verſantur;verùm id parū refert,neque eſt in definitione Artis. Cum itaque Ar-
tes ſint recta ratio effectibilium,& poſt operationem earum remaneat opus peractū,
& huiuſmodi quoque ſint diſciplinę organicę, iure colligendum eſt, eas ad Artes re-
digi. At obijciet aliquis,quia inquit Auer.in 7. Metaphyſicę,finem Logicę eſſe ſcire: *Dubitatio*
Inſuper Logica eſt Methodus ſciendi, vt prudētia agendi. In Logica formantur defini
tiones;& oſtenſiones,quę ſcientiam pariunt:quare Logica potiùs videtur eſſe ſcien-
tiā:demum niſi Logica eſſet ſciētia, tunc non daretur ſcientia de ſecūdis notionibus.
Non itaque iniuria nonnulli exiſtimarūt Logicam eſſe ſcientiam,ac etiam partē Phi
loſophię:His tamen,& ſimilibus obiectionibus facile eſt reſpondere:Nam finis Logi *Solutio.*
cę,vt etiam Artium conficientium inſtrumenta,duplex eſt vnus internus,& eſt inſtru
mēta efficere:alter externus,& eſt finis illius habitus principali,cui inſeruit. Scire eſt
finis Logicę externus;finis autem proprius eſt formare inſtumenta, pro acquirenda
ſcientia. Et ad id quod additur,quia Logica eſt recta ratio ſciendi, vt Prudentia agen-
di,reſpondeo,nequaquam parem eſſe rationem; nā Prudētia ita eſt recta ratio agen-
di,vt tanquam Princeps dirigat,& componat actiones; Logica verò non vt domina
proximè parit ſcientiam,ſed inſtrumenta,& eſt recta ratio formādi inſtrumenta, per
quæ acquirimus ſcientiam; Addebatur,quod vtitur definitionibus, & demonſtratio-
nibus; at non ob id eſt ſcientia, primò ratione finis, quia eas dirigit proximè ad effi-
cienda inſtrumenta;ſecundo quia Logica non in reſcibili,vt ſcibilis eſt, verſatur, ſed
conſiderat ſecundas notiones,vt inſtrumenta denotandi primas, nec conſiderat quid
ſit ens rationis:nam Logicus principia & cauſas entis rationis nō cognoſcit,id enim
pertinet præſertim ad metaphyſicū,in parte autem ad Phyſicum,quatenus per men-
tem rationis compotem conſtituitur.

Dubia alia ad membra diuiſionis diſciplinarum attinentia.
Cap. VIII.

EX re ardua & ſublimi facilè prodeunt difficultates,nō autem facilè di-
luuntur:nam iure quis dubitabit, quoniam ego numerās diſciplinas *Dubitatio*
organicas,Rhetoricam retuli,nec non Poeticā;mox dixi eas eſſe iun *prima.*
ctas cum Scientia Ciuili:Inſuper Dialecticam & Sophiſticam nume
raui primò inter organicas,mox agēs de diſciplinis principalibus &
communibus ad has eaſdem redegi;adeò vt non exigua appareat pugna,& confuſio,
& præſertim quia ſola Grammatica,& Logica:videntur eſſe organicæ: cum hę duę di
ſciplinę cumulatè doceant,quomodo componi debeant ratio, & oratio, vt nobis in-
ſtrumentorum loco inſeruiant pro formandis, docendis, & addiſcendis diſciplinis:
reliquæ autem hęc inſtumenta nectant cum materia vel ciuili vel Phyſica. Cui diffi-
cultati reſpondens dico,Rhetoricam,Poeticam,Dialecticam,& Sophiſticam, dupli- *Solutio.*

citer vſurpari:primò ut tradunt regulas pertinentes ad formanda inſtrumenta;ſecundò vt illis regulis vtuntur,eaſque nectunt cum aliqua materia. In prima ſignificatione & conſideratione numerantur inter organicas; in altera inter principales: Ideò nõ perperam Auer.in primo commen.primi Poſter.eas nuncupauit diſciplinas Logicas,& in paraphr.Metaphyſicæ tract.primo cap. primo eaſdem inter principales retulit.Id ipſum nos docuit Ariſt.qui in quarto Metaphyſicæ eas conſiderans vt principales, dixit Dialecticum,Metaphyſicum,& Sophiſtam in eodem verſari, in Logica verò verba faciens de ſyllogiſmo Topico,in lib.Topicorum, & Sophiſtico in li. Elenchorum,eaſdem cõſiderauit,vt organicas;Id ipſum dicendũ eſt de Rhetorica & Poetica? nam vt regulas tradunt & præcepta quędam docent attinentia ad orationem & rationem organicæ dicuntur;vt vero illis regulis vtuntur,eaſque nectunt cum materia Ciuili,inter principales,tanquam connexas cum eis numerantur. Nam quamuis Logicus & Grammaticus cumulatè doceant communia,attinentia ad orationem & rationem tamen Rhetor & Poeta ea communia contrahunt, quæ eis conueniant patefaciunt,& conſiderant quæ ſint apta pro aſſequendo proprio fine,& quæ rationes, ex quibus locis tanquam ſedibus elici debeant, quibuſque ornamentis debeant inſigniri.

Dubitatio At dubitatio emergit de Arte demonſtrandi,de qua id ipſum dicere poſſemus, quod de Dialectica & alijs dictum eſt;cum tamen ea ſolùm inter organicas numeretur:

Solutio. Reſpondeo Artem quoque demonſtrandi poſſe dupliciter conſiderari;primò vt tradentem regulas formandi demonſtrationem;ſecundò vt illis vtentem, eaſque nectentem cum re ad ſciẽtias pertinente. Dum regulas tradit,organica dicitur;dum verò eas nectit cum rebus ad ſcientias attinentibus,quoniam id facit per Principia propria rerum eis iuncta ſecundum eſſentiam, non autem per rationes ex communibus quibuſdam ſedibus deprom ptas,vt id faciunt Dialecticus & alij, ideò tunc nominatur nomine eius ſcientiæ,ad quam principia,& ſubiectum pertinent, & hoc nos docuit Ariſt.in primo Rethor.inquiens,Eos ego Dialecticos & Oratorios ſyllogiſmos voco,qui dicuntur ex Locis in quibus latent argumẽta. Propria vero cuiuſque Artis argumenta ſunt,quæ conſtant ex propoſitionibus ab Arte illa ipſa deſumptis; exempli gratia,in rebus Phyſicis propoſitiones ſunt, ex quibus nemo poterit aut Enthymema, aut ſyllogiſmum formare, qui ad vitam & mores pertineat, &c. Conſpicuè Ariſt.his verbis ſententiam approbat,quam retuli,pro cuius exactiore notitia conſiderandum eſt, Artem demonſtrandi poſſe dupliciter vſurpari; primò vt tradentem regulas demonſtrandi & definiendi; ſecundò vt iunctam rei ſcibili? in prima conſideratione abſolutè eſt organica, & Ars liberalis, cum dirigat ad efficienda organa; dum verò conſideratur, vt iuncta rei ſcibili,tunc poteſt adhuc conſiderari dupliciter,vel ex parte methodi,ordinis, & formæ demonſtrandi, & ita etiam organica eſt, & per habitum Logicum de illis iudicium tradimus, non enim inſtrumentum iunctum rei pro qua inſeruit, deſinit eſſe inſtrumentum; vel conſiderari poteſt ex parte principiorum,quibus vtitur,& rei circa quam verſatur;& ita eſt Scientia vel Phyſica vel Mathematica,qualia ſunt principia.Hinc explodendos puto errores duos,primò

Exploduntur duo errores. eorum,qui inquiunt Logicam docentem formare inſtrumenta eſſe ſcientiam; in vſu verò poſitam,inſtrumentum:nam Logica docens inſtrumenta formare ſolum eſt organica,& ad Artem redigitur:Secundò eorum,qui inquiunt Logicam iunctam ſcientijs omninò definire eſſe inſtrumentũ,& penitus eſſe ſcientiam:nam proculdubio forma ſyllogiſtica,& quæ vis alia Methodus,cuicumque iungatur,ſemper ſeruat conditionem propriam inſtrumenti,ſolùm dicitur ſcientia ex parte principiorum, & rei,

Dubitatio cui iungitur. At pulchra ex dictis emergit dubitatio, nam vt diſciplinæ Logicæ poſſunt conſiderari dupliciter;ita hiſtoria,& aliç omnes;dantur enim libri de rectè conſcribenda hiſtoria,& libri hiſtorici per huiuſmodi regulas ſcripti: ſimiliter dantur libri de recto Philoſophandi genere,de optimo medico, & regulis ab eo ſeruandis, de officio interpretis,& ita de cęteris:de his eſt dubium, an ſint libri organici, vel principales

cipales ſub quo relatorum diſciplinæ membrorum contineantur? Cui difficultati re- *Solutio.* ſpondens, dico huiuſmodi regulas & inſtitutiones ad eam diſciplinam redigi, quæ dicitur Pędia, hoc eſt peritia & recta inſtitutio ad aliquam principalem diſciplinam; & dum quæritur, quæ diſciplina ſit huiuſmodi Pedia? reſpondeo Pedię nomen dupliciter vſurpari, vel propriè & ita pertinet ad methodum & ordinem ſeruandum in principalibus diſciplinis, vt elicitur ex primo de partibus animalium, qua conſideratione redigitur ad inſtrumĕtum, & ad Logicum pertinet; nam Logici officium eſt iudicare num in ſciĕtijs & Artibus rectè ſeruata ſint ordo, Methodus, & diſtributio partium. Secundò vſurpatur latè pro notitia cōducentium pro aliqua diſciplina & eius vſu, & huiuſmodi Pędia reſpicere poteſt varia, & ad varias diſciplinas referri, et ita ad varias pertinebit; nam inſtituere, & terminos præſcribere cui diſciplinæ, quando & quãtum teneatur incumbere, officium eſt Ciuilis ſcientię, vt dicitur in primo Nichomachiorum; agere de officio perfecti Philoſophi, vel Medici, ad Philoſophum, vel Medicum pertinet; nemo enim inſtituere alium valet ad rectè philoſophandum, niſi ſit Philoſophus, & ſic de cęteris, adeò vt hęc non ſint inſtrumĕta, ſed regulę ex principalibus diſciplinis deprompt ę: Hiſtoria, vt in propria materia, in ciuilibus actionibus verſa- *Hiſtoria.* tur; extenditur tamen etiam ad alia omnia, ſed minus proprie Libri de rectè conſcribenda hiſtoria ad Pędiam pertinent, cum ſint recta inſtitutio ad id faciendum, & non ſunt numerandi inter diſciplinas organicas, cum non prę ſertim verſentur in rectè cō ponenda oratione, vel ratione: ſed regulę quæ traduntur, prę ſertim eliciuntur ex peritia in attinentibus ad Ciuilem diſciplinam, ideò ad eam rediguntur:

Dubia alia proponuntur & diluuntur. Cap. IX.

DIuiſio Diſciplinarum relata, adhuc diminuta videtur, cū de libris Problematum non ſit facta mentio, prętermiſſi ſint libri Encyclij, diſciplinę diuinatrices, Magia, & Chabala. Inſuper nulla eſt enumerata Philoſophię pars, quę in ente rationis verſetur: præterea in enumeran- *Dubia.* dis partibus Naturalis ſcientię nulla eſt facta mentio de conſideratione mineralium, & prę ſertim quia Diogenes Laertius, inter libros Phyſicos Ariſt. numerat libros de Metallis, quos ego prętermiſi. His obiectionibus ſatisfaciens dico libros Problematum non certum ſibi optare locum; cum enim ſint de rebus varijs, per *Solutio.* varias partes, ad varias diſciplinas rediguntur, prę ſertim tamen pertinent ad Dialecticam iunctam rebus, cum in eis agatur de rebus dialecticè, per communia, & probabilia. Similiter dico de libris Encyclicis, externis, & Dialogis; nã ſi in eis per probabilia de rebus diſſeritur, ad Dialecticam pertinent; ſi per principia propria alicuius ſcientię, ad eum ſcientiam rediguntur, per cuius pricipia progreditur. Loquendo de diſciplinis diuinatricibus, dico plurimas earum eſſe inanes, ſuperſtitioſas, nulloq; firmo fundamento nixas, & illę quę firmi aliqui includunt, ex Phyſica recipiunt principia, & iudicari debent Artes, quę ſint fructus Phyſicę, ordinatę pro bene eſſe hominū, vt caueant a malo futuro; quarum minus fallax eſt Phyſionomia, de qua Ariſt. varia protulit in libris de Animalibus, & alibi; hę dicuntur Artes, quia Arte quadam futura prę noſcimus, & latentia manifeſtamus: propriè tamen non ſunt artes, ſed cōiecturę quędam ex non neceſſarijs deprompt ę, ad opinionem redigendę. De Magia *Magia.* dico quatuor dari principales Magię gradus: datur enim Magia diuina, Mathematica, Phyſica, & Dęmonica: & gradus omnis prę ditus eſt varijs partibus. Magia Diuina ea eſt, qua prę diti erant Magi, qui cum muneribus natum Chriſtum adorarūt, quę conſurgebat ex ſententijs Prophetarum, ſupera reuelatione, & Diuina Chabala, de qua Porphyrius loquens ait, Magum lingua Perſa denotare cultorem, & interpretĕ Deorum; quę Magia ad diuinam pertinet Theologiam. Magia Mathematica prę ſertim Aſtronomica eſt, quę verſatur in conſideratione variorum aſpectuum, & proprie

tatum Stellarum, per quam formantur varij Characteres, varięq. imagines, ex definita materie ſub certo ſyderum aſpectu, quæ redduntur præditæ facultatibus varijs. Huiuſmodi autem Magia magna ex parte ſupſtitioſa & fallax eſt, & ſiquid veri includit, ex Aſtronomia pendet, & eſt tanquam fructus eius. Magia Phyſica eſt vſus naturalis, ſcientiæ, & ad aliquam Artem pertinet vt iam dixi, de Agricultura, Arte Medendi, & ſimilibus. Magia Dæmonica abſolutè Diabolica illuſio putanda eſt: Ariſt. autē Dęmones non cognouit, ſed ad Phyſicam eam redegit: ideò in libro de diuinatione dixit: Naturam eſſe Dęmonicam. Inſtabatur inſuper quia nulla enumerata eſt Philoſophiæ pars, quæ in ente rationis verſetur: Hinc Alcinon in libr. de doctrina Platonis, Philoſophiam in rationalem, Ciuilem, & Inſpectricem diuiſit; id ipſum fecere Stoici omnes: At errarunt; primò quia per rationalem ſcientiam denotarunt Logicam, quæ, vt patuit, nec ſcientia eſt, nec pars Philoſophię; ſecundò quia Logica nō cognoſcit quid ſit ens rationis, ſed id cognoſcit partim Phyſicus, partim Metaph. Tertiò q̃a ens rationis nō eſt tale, vt de eo propriè ſumptam ſcientiā formare valeamus, cum nec propriè ſit ens, nec principijs, & affectionibus ita ſit præditum, vt de eo propriè demonſtrationes formari poſſint, cum ex noſtra ratione pendeat, ab eaque ſit formatum, vt inſtrumenti loco nobis inſeruiat, pro explicandis attinentibus ad ea, quæ verè ſunt. Et pro exactiore notitia animaduertendum ens rationis tribus modis conſiderari poſſe; primò vt modo aliquo eſt, & per comparationem cum eo, quod principaliter, & verè eſt, & ita conſideratur, à Metaphyſico. Secūdò vt humana ratione formatur, & pertinet ad Phyſicum. Tertiò vt eſt inſtrumentum pro denotandis illis, quę verè ſunt, & ità pertinet ad Logicum. Demum inſtabatur, quia prætermiſi libros de Mineralibus, & Metallis, hinc Magnus Albertus, Auer. & alij multi, inter libros Meteor. & de Animalibus, medios cōſtituuntur libros de Mineralibus. Reſpōdeo quartū Meteororū iure conſtitutum eſſe finem primę partis Naturalis ſcientię, vt conſpicuè cum in procemio, tum in fine libri Meteororū, id aſſeruit Ariſto. & pro diluenda inſtātia conſiderandum eſt morem fuiſſe Ariſt. in Phyſicis, pręſertim verſari in communibus magis includentibus ſcientiam, rarò autem deſcendere ad ſpecies infimas, ſed eas derelinquere perquirendas particularibus Artificibus, quibus magis inſeruiunt; ita de Stellis, de Piſcibus, de Plantis, de animi perturbationibus in Phyſicis ad ſingula nō deſcendit, ſed in communibus verſatus eſt, quę facultate includunt contenta ſub eis. Id ipſum puto Ariſtotelem feciſſe de Mineralibus, quæ ſi diſtinctè conſiderarētur, vt explicantur à Magno Alberto, Agricola, & alijs, putandum eſſet non conſtituere diſtinctum gradum ab eo Meteororū, cum pendeant ex duplici halitu, & ſint finis Meteororū, & hoc puto indicaſſe Ariſtotelem, in calce tertij Meteororū dicētem, Communiter igitur dictum eſt de omnibus, ſingulatim autem conſiderandum deſcendentibus ad vnumquodque genus metallorum & ſimilium.

Ens rationis tripliciter conſideratur.

Mors Ariſtot.

An Mathematicæ ſint pars inſpectricis Philoſophiæ. Cap. X.

INter partes Inſpectricis Philoſophiæ, quę Theorica dicitur, numerata eſt Matheatica, quod dubitatione non caret; primò quia finis Philoſophię eſt ſummum bonum, & in vſu Philoſophię ſummum bonum eſt collocatum: at Mathematicæ ad ſummum bonum non eleuant, ſed in ſolis accidentibus verſantur, in quorum contemplatione ſummum bonum non eſt poſitū. Cōfirmatur quia Ariſt. in procemio Metaphyſicæ inquit, Mathematicas ob exercitium fuiſſe inuentas: quare non propter ſummum bonum. Inſuper in quarto Metaphyſicæ cont. 4. legitur, tot eſſe Philoſophiæ partes, quot ſubſtantiæ: at Mathematicus ſubſtantiam non conſiderat. Præterea non videtur eſſe Inſpectrix, ſiue Theorica, quia (vt conſiderat Alexander in Procemio Priorum) Theorica eſt contemplatio Diuinorum; Mathematica non diuina, ſed ſola accidentia conſiderat

rat. Prętcrea multorum Mathematicorum cognitio dirigit ad effectionem, veluti faciunt ea, quæ Problemata dicuntur, vt primum illud Euclidis Problema, Super datã Lineam triangulum æquilaterum conſtituere eſt poſſibile: ſimiliter alia plurima. Cõfirmatur auctoritate Platonis, qui in calce ſexti de Repub. inquit: Mathematicas nun *Plato.*
cupari quidem, re vera autem non eſſe ſcientias, cum propriè ſumpta Principia non conſiderent: non enim eleuant ad eſſentiales rationes, & ideas, & ex ſententia Ariſt. non conſiderant ſubſtantiam, quę principium eſt accidentium, ſine quo accidentia exactè nõ cognoſcuntur. Hinc Simplicius quoq; in tertio de Anima negat eas eſſe re *Simplex.*
vera ſcientias. Exiſtimarunt nonnulli Artes & Scientias omnes, rectè diuidi in partẽ Theoricam & partem Practicam: Omnes enim aliquid ſpeculantur, & ad aliquid ef- *Opinio*
ficiendum dirigunt, hoc de Artibus patet: de Phyſica etiam eſt conſpicuum, quæ di- *quorundã.*
rigit ad Naturalem Magiam, ſimiliter de Mathematicis, vt dictum eſt: At hi cõſpicuè *Euerſio.*
hallucinantur: Artes enim omnes abſolutè ſunt efficientes, cum ad efficiẽdum, vt ad finem dirigant: ſimiliter ſcientię ratione finis omninò ſunt Theoricę, & inſpectrices: Geometria ea Problemata conſiderat, non vt dirigat ad efficiendum, ſed vt verum intueatur, & num ſubiecto competant illę affectiones. Diſciplinæ autem, quæ eis ſubijciuntur, illę ſunt quę eam cognitionem ad effectionem dirigũt, quod efficere eſt egredi terminos ſuperioris ſcientiæ, quæ inſpectrix eſt, vt patet de Arte Medendi, & Agri cultura, comparatis cum Phyſica. At adhuc obijciet aliquis, quia ſcientiæ dirigendo *Dubita-*
ad contemplationem dirigunt ad actionem: cum contemplatio ſit actio. Reſpondeo, *tio alia.*
ea actio eſt actus ſecundus, & actio interna, non externa, qualis eſt ea Artium: & eſt *Solutio.*
cognitio veri, non actio contra diſtincta à veri cognitione, vt ea diſciplinarum operãtium, quibus vltra iudicium veri, competit operari, & in eo collocatus eſt finis earũ, non in veri iudicio, vt inſpectricium. Aſſero itaque Mathematicas puras eſſe partem *Reſolutio*
Philoſophiæ inſpectricis, & frequenter ab Ariſtotele numerari inter partes Philoſo- *principalis*
phiæ, veluti quarto Metaphyſicæ cont. 4. ſexto Metaphyſicæ cont. 2. & alibi: & iure *difficulta-*
profectò: nam finis eſt ex ſe obtabilis & honeſtus, cum ſit inſpectio veri, et in vſu earũ *tis.*
niſi tanquam in fine, ſaltem vt in via eſt collocatum ſummum bonum cõtemplatricis Philoſophiæ: eleuant enim Mathematicæ ſupra materiã, & maxime ingenium parãt pro inſpectione diuinorum, & ex hoc elicitur ſolutio primæ inſtantiæ: nam Phyſica etiam ad poſtremum finem non eleuat, ſed ſolum Metaphyſica ex humanis ſcientijs id efficit, cum tamen Phyſica proculdubio ſit pars inſpectricis Philoſophiæ. Addebatur Mathematicas fuiſſe inuentas ob exercitium. Reſpondeo id nobis non aduerſari, ſed duplici ratione verũ eſſe: Primò quia aſſueti Mathematicis abſtractionibus faciliùs ad diuinorum contemplationem eleuamur. Secundò quia Aegyptij Sacerdotes, quibus non licebat Artibus incumbere, in eis ſe exercebant, & vitam ingenuam ducebant, quod eis præſertim congruebat, quia ſic reddebantur aptiores ad inſpectionem diuinorum, ex quo non elicitur, Mathematicas non eſſe partẽ Philoſophiæ inſpectricis, ſed ſolùm non eſſe partem poſtremam, proximè animũ nectentem cũ fine poſtremo. Auctoritati Ariſt. dicentis in 4. Metaphyſicæ cont. 4. tot eſſe Philoſophię partes, quot ſubſtantiæ, reſpondeo eo loci nomine Philoſophiæ denotaſſe Metaphyſicam, quæ abſolutè Philoſophia dicitur, cum ſit prima, & reflectitur auctoritas quia in eodẽ cõt. Mathematicas appellat nomine Philoſophiæ. Inſtitutũ itaque Philoſophi in eo contextu eſt manifeſtare, quod vt dantur ſubordinati gradus ſubſtantiæ, nempè ſenſilis & non ſenſibilis, ita dantur gradus & partes Metaphyſicæ, præſertim conſiderãtis ſubſtãtiam, quod explicat per Philoſophiam Mathematicam, in qua diſtincti gradus inueniuntur. Addebatur, Mathematicam non eſſe Theoricam, cum non ſpeculetur diuina. Reſpondeo Philoſophiã inſpectricem dici Theoricam, hoc eſt diuinorum inſpectricẽ, ſumpta denominatione à fine poſtremo vniuerſæ cõtemplationis, ad quem parant, & in parte nos eleuãnt Mathematicæ: nam vires per maximum menſurãtur, & à maximo ſumitur denominatio, & menſura. Dicebatur varias cognitiones Mathema-

ticorum dirigere ad efficiendum ; iam reſponſum eſt. Demum addebatur auctoritas Platonis & Simplicij. Reſpondeo eos ſolùm indicare vulgares & communes Mathematicas non eſſe ſcientias abſolutiſſimas : nam quamuis ratione quanti, in quo verſantur, & modi conſiderandi illud, ſint certiſſimæ: non tamen ſunt ſcientiæ perfectiſſimæ abſolutè: quod verum eſt per Principia Platonis, quia putauit Mathematicas ſolum diſtinctè noſci per eleuationē ad eſſentiales animi rationes, & Ideas Mētis, quod communes Mathematici non efficiunt, vt patet ex calce ſexti de Repub. Inſuper eſt verum per principia Peripatetica, quia Mathematica ſunt accidentia, quæ non cognoſcuntur exactè ſine ſubſtantia, ad quod principium nō eleuatur Mathematicus. Et de diuiſione Diſciplinarum hæc ſatis.

De ordine Diſciplinarum organicarum. *Cap. XI.*

DIſtinctioni diſciplinarum iure optimo ſuccedit cōſideratio ordinis earum : nil enim diſciplinarum generi congruentius ordine excogitari poteſt, & Ariſt. in tradendis diſciplinis, pręſertim cęteris Philoſophis præſtitit, quia diſciplinas in congruentem ordinem redegit. De ordine duo occurrunt conſideranda, primò cōmunia vniuersè ad ordinis notitiam pertinentia: ſecundò propria, quatenus ad ſcientias, & Artes refertur. Pertinentia ad primum explicaui in Introductione ad Ciuilē Philoſophiā, propreteà nūc ea miſſa facio, & ſolū verſabor in attinētibus ad ſecundū caput. Cū ordo ſit multiplex & originis, & dignitatis, & abſtractionis, & vtilitatis, & addiſcendi, de hoc poſtremo præſertim tenemur verba facere. Qui ordo eſt congruens diſpoſitio plurium vel diſciplinarum, vel partium, cum inter ſe, tū ad vnum primum, ex rerum natura à dirigente deprompta, vt diſciplinæ exactiùs naturam rerum æmularentur, diſtinctiusque eā legentium animis offerrent. Cum autem ordo inter varia verſetur includentia prius, & poſterius per relationem ad vnum primum; ideò dum ordinem diſciplinarum conſideramus, quia multiplex poteſt fieri comparatio, multiplex quoque in eis conſiderari poteſt ordo. Diuidebantur diſciplinæ in organicas & principales, ideò primò inter eas occurrit comparatio, de qua hanc primam concluſionem enuncio. Diſciplinæ organicæ, vt organicæ ſunt, primò ſunt addiſcendæ. Ratio conſpicua eſt; primò enim paranda ſunt inſtrumenta, mox ad principale opus eſt accedendum. Et confirmatur, quia diſciplinæ organicæ inter ſe aprimè ſunt iunctæ: ideò cum primò Grammaticen didicerimus, tenemur tribus diſciplinis Logicis incūbere, quæ in Oſtenſione, Syllogiſmo Dialectico, & Sophiſtico verſantur: tertiò tenemur dare operam Rhetoricæ, & Poeticæ, vt rationem cū oratione connectūt, & quatenus ſunt organicę. Accidit tamen, quia Rhetorica ex Ciuili & Logica cōflatur, vt nemo valeat perfectiùs vti Rhetorica, niſi prænotis ciuilibus, vt etiam ſine eorum notitia non valemus eſſe perfecti Poetæ. Hinc decipiuntur nonnulli, qui cum ſint puri Grammatici, putant etiam ſe eſſe optimos Rhetores, & Poetas. Valemus quidem ſine notitia ciuilium noſcere regulas, & formas argumētorum, at vti Arte Poetica & Rhetorica ſine ciuilium notitia rectè non valemus. Huic tamen primæ concluſioni aduerſari videtur Plato in ſeptimo de Repub. inquiens primò Arithmeticam, mox Geometriam eſſe addiſcendam: nam ait, Illa igitur, quæ ad Arithmeticam, Geometriam, omnemque doctrinam eam pertinent, quæ Dialecticæ antecedere debent, pueris tribuenda ſunt. Et paucis interiectis addit, Triginta annos nati duntaxàt, cautè admodùm Dialecticas argumentationes deguſtent: non enim te latet, quod cum primum adoleſcentuli diſputationis artificium deguſtant, eo potius quaſi ludo quodam ad refellendum vtuntur, eoq; confutant, alios ſtudioſè ſectantes &c. Hinc ſupra oſtiū Academiæ ſcriptū legebatur, Nemo Geometriæ ignarus huc ingrediatur: & in ſeptimo Dial. de Legibus inter Grammaticam & Mathematicas nullam inſerit diſciplinam. Nam ad Grammaticam decē-

Ordo multiplex.

Ordo qd.

Prima concluſio.

Ratio.

Dubitatio

nes

nes pueros mittendos aſſerit,cui per triennium iubet dandam eſſe operam; mox per
aliud triennium ait dandam eſſe operã Arti pulſandi Lyram & Gymnaſticis; deinde
iubet addiſci Arithmeticam,cęteraſq; Mathematicas diſciplinas:poſtremò Dialecti-
cam.Similiter Plot.En.prima lib.3.de Virtutibus inquit, Dialecticam poſtremò ad- *Plotinus.*
diſcendam eſſe.Et iure Mathematicę antecedunt,quia experientiam non expoſcunt;
hinc Ariſt.in ſexto Nichomachiorũ ait pueros poſſe eſſe Mathematicos; & in Logi-
ca frequẽter vtitur exẽplis Mathematicis,ſupponens addiſcenti Logicam notas eſſe
Mathematicas.Simili ratione Rhetorica,quæ Dialecticæ ſimillima eſt, poſtremò vi-
detur addiſcẽda,& præſertim quia iuncta eſt ciuili, quæ poſt inſpectrices ſciẽtias col-
locabitur. Confirmatur dubitatio ratione deprõpta ex Antonio Bernardo Epiſcopo *Confirma-*
Caſertę in commentario ſuo Logicę ſect.4.nam ait Logicam ſubalternari Metaphyſi *tio.*
cę,quia ens rationis à Metaphyſico abſolutè conſideratum,à Logico dirigitur ad effe
ctionem,nempè ad formandas rationes Logicas:diſciplina autem ſubalternata abſo-
lutè poſterior eſt ſua ſuperiore,ex qua pẽdet.Pro ſolutione accipio primò diſciplinas *Reſolutio.*
ante Platonis tempora non rectè fuiſſe in ordinem redactas, & præſertim Logicam;
Ariſt.autem exactũ eis ordinem tradidit.Accipio ſecundò Platonem nomine Diale-
cticæ non Logicam,& diſciplinã organicam denotaſſe,ſed eam potius,quæ in pręcę-
dẽtibus inter diſciplinas principales & communes relata fuit,quam cum Metaphyſi-
ca ſummopere iunxit,vt agens de diſtinctione diſciplinarũ patefeci; ideò a Plot. En. *Plotinus.*
prima lib.4.de Virtutibus definitur Dialectica, quod ſit habitus, qui ratione de vno-
quoque poteſt dicere quid ſit,quomodo differat,& conueniat cum alijs,& quomodo
& vbi ſit quodlibet,& ſi eſt,quid eſt,atque entia quot ſint,& nõ entia rurſus;Eadem
diſputans de ipſo bono,& non bono,& contentis ſub eis, de omnibus differens, non
opinionem,ſed ſcientiam tradens. Id ipſum elicitur ex Plat.in calce 6.de Repub. & *Plato.*
7.necnon ex Philebo,dicente,Dialecticum vniuerſam eius quod eſt latitudinem per-
currere,nil ſupponere,ſolum eſſe liberum,omnia inueſtigare,nemini,præterquam ra
tioni,credere,Solum ad rei eſſentiam,& principium,& id,quod eſt,atque Ideam per
ducere,& abſque Dialectica cęteras non eſſe ſcientias;eam afferre rationes omnium,
de cunctis rectè reſpondere,& interrogare,recteque definire, nomina congruenter re
bus imponere,ac ita caput,acumen,& apicem eſſe cunctarum diſciplinarum:Hæc au-
tem proculdubio ad Metaphyſicum pertinent.Ex his elicio primo perperàm nonnul *Quid pri-*
los ex eo,quod Plato inquit Dialecticam eſſe apicem ſcientiarum,colligere Logicam *mo elici-*
eſſe ſcientiam,cum Plato per Dialecticam minime denotauerit Logicam.Colligo ſe- *tur.* *Quid ſecũ*
cundo,quòd cum Plato nomine Dialecticæ conditionem quandam Metaphyſicę de- *do.*
notauerit,iure poſtremò eſſe addiſcẽdam affirmauit,cum tamen propriè ſumpta Lo-
gica,quæ organica eſt,primò ſit addiſcenda.Ex his eliciuntur ſolutiones aduerſarum *Solutio-*
rationum:nam inſtabatur,quia primò videntur addiſcendæ Mathematicæ. Reſpon- *nes.*
deo magis eſſe neceſſariã Logicam pro notitia Mathematicarum,quã è contrario; &
Logicã priùs parare,& nõ egere experientia,adeò vt puer etiam eſſe valeat Logicus:
Plato non dixit eã primo eſſe addiſcendam, quia tunc temporis non rectè erat in or-
dinem redacta.Et quamuis Ariſt.in Logica vtatur exemplis Mathematicis,id parum
refert,quia etiam vtitur exemplis Phyſicis, ſumens pro exemplo aliquid commune,
& populare. Afferebatur ratio Epiſcopi Caſertę aſſerentis abſolutè Logicã poſterio *Epiſcopus*
rem eſſe Metaphyſica,eique ſubalternari,ex accidenti tamen ratione noſtri modi co *Caſertæ.*
gnoſcendi,primò eſſe addiſcendam;quod minimè puto verum:nam quia eã eſt orga- *Euerſio.*
nica,abſolutè,& per ſe primò addiſcenda eſt:nec putari debet ſubalterna Metaphyſi-
cæ,quoniam non vtitur principijs,ex Metaphyſica depromptis,neque in ea reſoluit.
Inſuper Metaphyſica in proprio ente,vt in ſuo ſubiecto verſatur:nõ in ente rationis,
niſi ex accidenti,vt eſt receſſus à vero ente.Præterea prima principia Logicæ ſunt no
men,verbum,oratio, quæ, vt patet,non ex Metaphyſica elicit: his accedit quod ens
rationis cõſideratum vt inſtrumentum,minimè eſt pars ſubiecti Metaphyſicę,& pręſ-

ertim

Digitized by Google

ſertim quia vt inſtrumentum, etiam inſeruit Metaphyſico. Inſtantia ſumpta ex Rhetorica ſoluta eſt in pręcedentibus: Nam Rhetorica, vt in ſola oratione & ratione verſatur, priùs eſt addiſcēda: ratione vero vſus & connexionis eius cum ciuili materie, ciuilem ſequitur, eique hęret. Ideò Plato in Georgia aſſeruit oportere Legitimum oratorem rerum percipere rationes, Morum Leges, Verborum vires, Naturas ingeniorum, & ſtudere ne Populo potiùs, quàm Deo ſatisfaciat. Vera eſt itaque hæc prima

Cōcluſio. aſſertio, Diſciplinæ organicæ primò ſunt addiſcendæ, idque eis per ſe competit.

Ordo inter Diſciplinas principales. Cap. XII.

DEclarato ordine organicarum diſciplinarum, ſequitur vt de ordine Principalium verba faciamus, inter quas multiplex fieri poteſt cōparatio. Nam prima comparatio occurrit inter Philoſophiam ciuilem, & inſpectricem, de qua cumulatè diſſerui in Introductione ad Ciuilē ſcientiam, & manifeſtaui quòd ordine exactę & diſtinctæ cognitionis

Cōparatio iter Theoricam & Practicā. Philoſophia inſpectrix, quæ Theorica eſt primò eſt addiſcenda: at ſi domeſticam morum compoſitionem conſideramus, ea præcurrere debet, tāquam recta inſtitutio pro addiſcenda quauis ingenua diſciplina. Altera comparatio vertitur inter Scientiam

Inter Ciuilem et Artes. Ciuilem & Artes: de qua etiam breuibus dico eas nullo neceſſario ordine eſſe connexas: nulla enim earum tradit principia alteri, nec vna cōducit pro addiſcenda altera: ſolùm dicere valemus Artifices omnes pro recto ſuæ Artis vſu, egere recta morū compoſitione, & ad ciuilem pertinere decernere, qui, cui Arti, & vſque ad quem terminū

Inter contemplationē & Artem. debeat nauare operam, vt dicitur in primo Nicomachiorum. Tertia comparatio pertinet ad Artes, & inſpectrices ſcientias, de qua etiam breuibus & lucidè dico, Si quis vtriſque debeat nauare operam, priùs tenetur incumbere Philoſophię inſpectrici, vt qui futurus eſt Medicus, primò Phyſicus eſſe debet: ratio eſt conſpicua, quia Scientia inſpectrix eſt mater Artium, tradit principia Artibus, & cognitio veri eſt recta regu-

Inſtantia. la operandi. Occurrit inſtantia quia Ariſt. in procemio Metaphyſicæ inquit homines primò paraſſe Artes, mox cępiſſe nauare operam Philoſophiæ. Reſpondeo Artem eſſe duplicem vel rudem & inchoatam, vel exactam: quæ præceſſerunt, rudes erant: perfectionem tamen mox ex Philoſophia ſumpſerūt, de quibus hoc enunciare valemus,

Inter partes inſpectrices. quòd filiæ priùs fuere genitę, quàm earum parentes. Quarta comparatio, quæ magis ad rem noſtram facit, vertitur inter partes inſpectricis Philoſophiæ: quæ cū ſint tres, dubium eſt, cui earum primò nauanda ſit opera. Magnus Albertus duos ſtatuit ordines, vnum naturæ: alterum noſtrę cognitionis: ordine Naturę ait primam eſſe Metaphyſicam, ſecundam Mathematicam, tertiam Phyſicam. Fundamentū eſt, quia quan-

Opinio Alberti. titas conſiderata à Mathematico eſt magis abſtracta, & natura prior corpore materiato, & ſenſibili. Cōfirmatur per Ariſtotelem in primo Poſt. cap. 23. aſſerentem eam ſcientiam eſſe priorem & certiorem, quæ eſt de paucioribus, & verſatur in magis ſeiunctis à materia: huiuſmodi eſt Mathematica comparata cum Phyſica. At ordine noſtri modi addiſcēdi contra ſe habet: nam Phyſica, cum ſit de magis ſenſibilibus, primò

Euerſio. eſt addiſcenda, ſecundò Mathematica, poſtremo Metaphyſica. Hæc opinio pro vtroque ordine dubia eſt: Nam ſi naturam inſpicimus: Phyſica eſt prior quam Mathematica, cū Phyſica ſit de ſubſtantia, Mathematica de accidētibus, & ſubſtātia ſit de natura prior accidentibus ex 7. Metaphy. cont. 4. Confirmatur, quia corpus Phyſicum eſt prius quanto, vt quantum eſt, cum hoc ſit in corpore Phyſico, vt in ſubiecto. Hoc nobis patefecit Ariſt. in ſecundo de Anima cont. 3. inquiens corpus Phyſicum eſſe principium cæterorum corporum, & in ſecundo Phyſi. 16. inquiens, corpora Phyſica tanquam ſubiecta habere in ſe ſolida, quę ſunt corpora Mathematica: ſubiectum autem eſt natura prius eo, quod in illo eſt, ut aſſeritur in primo Phyſic. 52. hinc Metaphyſica dicitur poſt Phyſica, & non poſt Mathematica, & Phyſicus in ſexto Phyſicorū oſten

dit

dit principia Mathematicæ, nempè continuũ non conſtare ex indiuiſibilibus. Rationes aduerſæ facilè diluuntur. Dicebatur Mathematicas eſſe Natura priores Phyſica, quia ſunt de prioribus, ſimplicioribus, magiſque abiunctis; reflectitur ratio: nam ſi ſubiecta conſideramus,corpus Phyſicum,quod eſt ſubſtantia, eſt natura prius corpore Mathematico,quod eſt accidens; ſi conſideramus principia, Natura,quæ eſt principiũ corporis Phyſici,cum ſit ſubſtantia,eſt abſolutè prior principijs Mathematicorũ,quæ accidentia ſunt:ſimiliter ſi inſpicimus modum conſiderandi,corpus Phyſicum conſideratum vt Phyſicum,ſubſtãtia eſt,vt verò quantum eſt accidens. Errauit tamen Magnus Albertus,quia putauit materiem intelligibilem Mathematicorum eſſe ſubſtantiam,quod verum non eſt,vt ſuo loco patefaciam. Sententia Ariſt. prolata in primo Poſter.intelligi debet facta comparatione inter ea, quę ſunt eiuſdẽ generis, non autem comparando accidens cum ſubſtantia: ſimiliter dubius eſt ordo pertinens ad noſtrum cognoſcendi modum;nam hac cõſideratione potiùs Mathematicus prior eſt;quod oſtendo,tum quia puer poteſt eſſe Mathematicus,nõ autem Phyſicus,vt dicitur in ſexto Nicomachiorum;tum inſuper auctoritate Platonis, qui ſecundum noſtrum modum addiſcendi Mathematicas præcedere aſſeruit;tum auctoritate Ariſto. qui vbique ſemper iunxit Metaphyſicam cum Phyſica,& niſi daretur abiuncta,Phyſicam dixit eſſe Phyloſophiam ſupremam;& demum ratione,quia quatũ,vt quantũ, eſt nobis longè notius,quàm corpus Phyſicum,vt Phyſicum, cum hoc includat principia magis latentia,& non cadentia ſub ſenſum. Ratio aduerſa facilè diluitur:nã dicebatur Phyſicum in his verſari,quę ſunt ſenſibilia propria,magis mouentia ſenſum. Reſpondeo Mathematicum in ſolis ſenſibilibus communibus verſari, & eorũ interna,& latentia principia non conſiderare;Phyſicum verò non in ſolis ſenſibilibus proprijs,ſed in communibus quoque verſari,& eorũ interna & latentia principia inquirere;inſuper verſari præſertim in ſubſtantijs,quæ ſenſu non vſurpantur,niſi ex accidẽti. *Diluitur ratio.* At obijciet adhuc aliquis,quia quãtitas primò nobis ſe offert iuncta materiei,quare primò cognoſci debet vt ei iuncta,quod facit Phyſicus,quàm abiuncta. Reſpõdeo id eſſe verum de prima confuſa & craſſa notitia quãtitatis,nõ de cognitione per ſciẽtiã. *Inſtantia. Solutio.* At inſtabatur,quia Phyſicus oſtẽdit Principia Geometriæ. Reſpondeo etiam Metaphyſica oſtendit principia cęterarum ſcientiarum, nec propterea eſt nobis prior. Inſuper continuum eſſe diuiſibile in infinitum, non propriè eſt principium, ſed potiùs affectio quanti continui, quæ oſtenditur rationibus cum Phyſicis, tum Mathematicis,vt in primo de Ortu & Interitu patefeci. His accedit quòd ſcientiæ omnes ſibi mutuò aliquam opem ferunt, pro earum tamen ordine principaliora conſiderari debent.

De ordine partium Inſpectatricis Philoſophiæ opinio propria. Cap. XIII.

PRætermiſſa relatione,& euerſione variarũ opinionum de ordine partium Philoſophiæ Theoricæ, opinionem propriam lucidè, & diſtinctè patefaciã,& explicabo;ꝓ qua tres profero aſſertiones; Prima eſt, Mathematicæ facultate & vſu earũ ſunt nobis primę,quibus ſuccedit Phyſica,poſtrema eſt Metaphyſica. *Tres Theſes.* Altera eſt ordine abſtractionis, Mathematicæ ſunt medię. Tertia,Mathematicę natura & perfectione ſunt poſtremę, Methaphyſica verò prima. Prima aſſertio ex iã dictis cõſpicua eſt, & confirmatur:nã *Prima.* Mathematicæ ſunt certiores ex parte noſtri,ingenia exactiſſimè parant,& experiẽtia non egent. Accidit tamen nonnunquam, vt qui Natura ſunt apti ad Mathematicas ſcienrias,videãtur carere iudicio,id autem euenit, quia huiuſmodi homines atra bile abundant,per quam valent acutè & cõſtãnter ſpeculari:at ob ſiccam temperiem praué iu-

uè indicant. Confirmatur quia noſtra cognitio tendit ex imperfecto ad perfectum, ex
confuſo ad diſtinctum; ideò quantum primò debet noſci à Mathematico confuſè, ſe-
cundò à Phyſico diſtinctè, tertiò diſtinctiſſimè à Diuino; ideò Ariſt. in 11. Methaphy
Secunda. ſicæ ait, Metaphyſicum oſtendere Principia Mathematicę. Altera aſſertio erat, Ma-
thematicas ordine abſtractionis eſſe medias, quæ ſatis eſt conſpicua; Nam Phyſicus
res conſiderat cum motu & materię iunctas: Diuinus etiam ad abiuncta extollitur;
Mathematica conſiderata materiata cum abſtractione. Hinc Phyſicus dicitur de con-
cretis cum Materia, Matematicus ex abſtractione, Metaphyſicus de abſtractis. Sed
pulchra occurrit dubitatio, an Metaphyſicus, vel potiùs Mathematicus magis abſtra
Dubitatio hat? Ex vna parte Metaphyſicus in abſtractis verſatur, & maximè omnium eleuari, &
abſtrahere dicitur; Ex altera Mathematicus conſiderans quantum, quod eſt accidens,
id abſtrahit à ſubſtantia, quod non facit Metaphyſicus, qui cum dicat accidentis eſſe
in hoc eſſe poſitum, vt alteri inhęreat; non ſecernit accidens à ſubſtantia; alioquin nõ
Solutio. diſtinctè id cognoſceret & definiret. Reſpondens dico diſciplinam magis abſtrahere,
intelligi poſſe dupliciter, vel quia magis verſetur in abſtractis, ſiue ad communiora
prædicata eleuetur, & ita hac duplici ratione Metaphyſica dicitur maximè abſtrahe-
re; vel quia conſiderando quantum, id magis conſideret ſine materia, quod facit Ma-
thematicus; adeò vt Mathematica abſolutè minus abſtrahat, in parte tamen & modo
Tertia. aliquo abſtrahat magis. Poſtrema aſſertio erat, Mathematicas natura & dignitate eſ-
ſe poſtremas, Metaphyſicam verò primã: quæ conſpicua eſt & profertur ab Ariſt. 13.
Metaphyſicę cap. 2. dicente, Mathematica ſola ratione ſunt priora, non eſſentia: nam
re vera poſteriora ſunt Phyſicis, priora tamen ſunt ratione &c. dicuntur autem prio-
ra ratione, quia abſtractum dicitur prius ratione concreto, cum ſit ſimplicius, & ſuma
tur in concreti definitione; ita albedo eſt ratione prior homine albo, vt etiam eo in lo
Cõtrouer- co inquit Ariſt. At ſe offert in Ariſtotele controuerſia quędam: nam in ſeptimo Meta
ſia. phyſicæ cont. 4. ait ſubſtãtiam ratione eſſe priorem accidente, loco autem relato in-
Solutio. quit Albedinem ratione eſſe priorem homine, qui eſt ſubſtãtia. Soluitur, quia duplex
poteſt fieri comparatio, vna inter ſubſtantiam & accidens, ſecundum quam ſubſtan-
tia eſt prior; altera inter abſtractum & concretum, & quia concretum definitur per
abſtractum, ideò abſtractum dicitur ratione prius; ſic albedo non eſt prior homine ab
ſolutè, ſed homine albo.

Dubia attinentia ad Ordinem Inſpectricium Scientiarum: Cap. XIIII.

EX dictis de Ordine Inſpectricium ſcientiarum varię prodeunt difficulta
Prima du- tes; quarum vna eſt, qualis iudicari debeat ordo inter huiuſmodi ſcien-
bitatio. tias, num per ſe, vel ex accidenti, & ob melius? Altera, num ordo ille ſit
Secunda. reſolutiuus, vel compoſitiuus? Tertia, num verum ſit id quod dixi, Me-
Tertia. taphyſicam natura & abſolutè eſſe primam, nobis verò poſtremam, vt
etiam dicitur ab Auer. 6. Metaph. cont. 3. 4. Metaphyſicę cont. 4. 7. Metaph. cont. 39.
& approbatur à Philop. in primo de Ortu & Interitu cont. 57. Nam hoc videtur du-
bium, quia Ariſt. in 1. Phy. cont. 3. confuſa ait eſſe nobis notiora, ex quo infert ex vni-
uerſalibus in ſingularia eſſe progrediendum, quia vniuerſalia ſunt nobis notiora: At
Metaphyſica ſunt maximè communia, & confuſe; igitur ſunt nobis prima. Confirma
tur, quia formabo rationem, quam format Ariſt. in primo cont. primi Phyſ. inquiens,
principia primò eſſe noſcenda, quia abſque eorum notitia cętera cognoſci nequeunt;
at Metaphyſica eſt de communibus, & de his quæ ſunt principia cęterarum Scientia-
D. Tho. rum, ideò à nobis primò eſt addiſcenda: Cui ſententiæ ſubſcribere videtur D. Thom.
in proœmio Phyſi. inquiens in Naturali Philoſophia præmitti librum de communi-

bus,ne fiat inanis repetitio,vt omnibus ſcientijs præfertur Metaphyſica.Hac ratione
ſuaſus Epiſcopus Caſertæ lib.2.ſuæ Logicæ,ſect.prima,aſſeruit Metaphyſicam & no
bis & natura primam eſſe,ex accidenti tantùm eſſe nobis poſtremam, ratione Intel-
ligentiarũ,quæ à Metaphyſico tamquam principia,ex eius opinione, conſiderantur,
quæ nobis ſunt obſcurę,& per motum indagantur?De prima difficultate,quæ erat,an *Solutio pri-*
ordo inter huiuſmodi ſcientias ſit ex accidenti,vel per ſe,reſpondeo huiuſmodi ordi- *ma diff.*
nis diſtinctionem præſertim habere locum in ordine partem eiuſdem ſcientiæ, quæ
magis iunctę ſunt;in ordine autem variarum ſcientiarum minus refulgere;ſimilitudi-
nem tamen quadam etiam in eis conſiderari poteſt. Et dum cõſideramus ordinem na
turæ inter diſciplinas varias,nõnunquam eis propriè & per ſe competit, vt dum inui
cem comparantur partes inſpectricis Philoſophiæ. Metaphyſica abſolutè & per ſe
eſt natura prima,Phyſica eſt ſecunda,Mathematica tertia,adeò vt cognitione abſolu-
tè perfecta ſine Metaphyſica, attinentia ad cęteras partes cognoſci non poſſint: ma-
gis tamen ordo eſt ex ſe talis,dum reliquæ ſcientiæ comparentur cum Metaphyſica,
quàm dum Phyſica cõparatur cum Mathematica;quia Metaphyſica abſolutè in pri-
ma principia reſoluit,& oſtẽdit principia reliquarũ: modo tamẽ aliquo id verum eſt
de Phyſica & Mathematica;quia non exactè noſcitur corpus Mathematicum,nõ prę
noto Phyſico,cum ſit principium illius:At dum cõſideratur ordo ex parte noſtri mo
di cognoſcendi,cum non ſequatur naturam rerum,non per ſe talis eſt,ſed ex acciden-
ti. Ordo itaque inter patres inſpectricis Philoſophiæ conſideratus ſecundum natu-
ram eſt per ſe,ex parte noſtri verò ex accidenti,ob varium noſtrum progreſſum in re-
rum cognitione;& ideò dicitur ob melius. Quærebatur ſecundò an ordo ille ſit cum
compoſitione vel potiùs cum reſolutione?Reſpondeo ſimiliter compoſitionem,& re *Solutio ſe-*
ſolutionem diſtinctè habere locum in ordine partium eiuſdem ſcientiæ,quæ vno fine *cunda.*
magis iunctę ſunt,quàm ſcientiæ variæ & diſtinctę; Tamen quia illæ quoque habent
finem communem; ideò etiam in earum ordine reſolutio & compoſitio conſiderari
poſſunt?Nam dum ordimur à minus abſtracto & magis abſtrahẽdo progredimur,di-
cimur modo aliquo reſoluere, veluti progredientes a Phyſica ad Mathematicam &
inde ad Metaphyſicam dicimur reſoluere,è contrario verò componere; abſolutè ta-
men magis reſoluimus progrediẽtes à Mathematica ad Phyſicam,quàm contra;quia
Phyſica ſunt principia Mathematicorum, & non vice verſa. Tertia dubitatio erat, *De tertia*
num verum ſit quod Metaphyſica natura & abſolutè ſit prima,nobis vera poſtrema? *diff.*
Retuli eorum ſententiã,qui Metaphyſicam etiam nobis eſſe primam exiſtimãt, & ſo
lùm eſſe poſttemam ex accidenti,quam ſentẽtiam minimẽ approbandam puto;quo-
niam id,quod ex accidenti eſt tale,nõ abſolutè denominatur tale:at Metaphyſica ab
ſolutè dicitur nobis vltima,& poſt Phyſica. Præterea aſſerere ſcientiam aliquam ex
ſe nobis eſſe notiorem ob principia obſcuriorem, eſt pugnantia dicere; quoniam rei
cognitio ex principiorum cognitione pendet, quibus ignoratis,ignorãtur quoq; pen
dentia ex illis,& pręſertim in ſcientijs,ad quas pertinet cognitio diſtincta, qualis eſt
Metaphyſica.Aſſeramus itaque Metaphyſicam non ex accidenti, nec ſolùm ratione *Sententia*
principiorum,ſed ex ſe,& ratione ſui ſubiecti nobis eſſe poſtremam,natura verò pri- *propria.*
mam,quod ita oſtendo.Metaphyſicus cõſiderat id,quod eſt,quatenus eſt: quæro per
id quod eſt,quid denotatur?ſi denotatur ſubſtantia compoſita,vt Vir illa doctus cẽ-
ſuit,quia ſubſtantia eſt nobis poſterior acccidente,vel includente accidens eſt neceſſe
vt corpus Phyſicum,quod quatenus Phyſicum includit accidentia,ſit nobis prius en
te,cum ſit proximus ſenſui:ſi denotatur commune ſubſtãtiæ,& accidenti,vt alij mul-
ti dicũt,quoniã ea re duplicatio,quatenus ens denotat eſſentiam,& quid res eſt, quæ
eſſentia eſt obſcuriſſima nobis,ex ſecundo Metaph. nec non ex 8.etiam in hac quoq;
ſignificatione Metaphyſica per ſe,& ratione ſui modi cõſiderandi erit nobis vltima.
Hinc Ariſt.in ſexto Metaphyſicæ cont.prima,& in vndecimo Metaph.cap. 6. aſſerit
quid res eſt,& abſoluta rerum eſſentias ad Metaphyſicam attinentes eſſe nobis ob-

ſcuras:

Digitized by Google

curas. Hanc difficultatem per ſe competere Mathematicas patefecit etiam Ariſto. in procemio Metaphyſicæ inquiens, omnia ſcire ei competit, qui maximè vniuerſalem ſciẽtiam habet: hic enim quodam modo omnia ſubiecta ſcit; ferè autem & difficillima hominibus cognitu ſunt ea, quę maximè vniuerſalia ſunt: remotiſſima enim ſunt à ſenſibus, &c. conſpicuè Ariſt. Metaphyſicam ex ſe, & non ex accidenti nobis eſſe po-

Diluitur ratio. ſtrema m affirmat. Ratio aduerſa diluitur: nam dum dicitur cõmuniora eſſe nobis primò nota, reſpondeo id eſſe verum facta comparatione inter attinentia ad eandẽ ſcientiam, in qua ſeruatur idem modus conſiderandi; non autem inter attinentia ad ſcientias diſtinctas, quia variatur modus conſiderandi & euenire poteſt vt in cõſideratione communioris, modus conſiderandi ſit latẽtior, vt ſe habet in Phyſica, & Metaphyſica; nam Metaphyſicus cuncta cõſiderat, vt entia, hoc eſt perpendendo eſſentiam & quid ſint, quod apprimè latet, veluti etiam corpus eſt nobis notius, vt quãtum, quàm vt Phyſicum, vel vt affectio Phyſici; quia ſic includit ſubſtãtiam & latẽtia principia; his addo communiora eſſe nobis notiora, cum fuerit facta abſtractio: at nõ ante, vt in conſideratione primi cogniti patefaciam. At inſtabatur, quia primò eſt agendum de Principijs, & explicandum quid res ſit. Reſpondeo id eſſe verum in eadem ſcientia, dum ſeruatur idem conſiderandi modus: inſuper id eſt verum de cognitione abſolutè perfecta, non perfecta in genere, qualis eſt Mathematica cogntio ſeorſum ab alijs, vel Phyſica ſeorſum, & Metaphyſica.

Ordo inter Mathematicas. Cap. XV.

COmparatis principalibus partibus Philoſophiæ Theoricæ inter ſe, cõparandę inuicem occurrunt partes Mathematicarum diſciplinarum, quas ita in ordinem redigendas exiſtimo, cum dentur Mathematicæ *Ordo Mathematicarum.* puræ, & Mediæ ſub eis poſitæ. Loquendo de puris, primò addiſcenda eſt Arithmetica: ſecundò Geometria: tertiò Stereometria. Ratio affertur ab Ariſtotele in primo Metaphyſicæ cap. 2. & in primo Poſte. quia ea ſcientia eſt prior, cuius principia ſunt priora, & magis abiuncta: at vnitas, quæ eſt principium numeri, eſt prior puncto, principio Lineæ; quare Arithmetica, conſiderãs numerum, eſt prior Geometria, conſiderante continuum. Quod vnitas ſit prior puncto patet; tum quia punctum includit poſitionem, & dicitur alicubi poſitum, vt in principio vel in medio lineæ, quam non includit vnitas; tum inſuper quia vnitas dicitur de puncto, non contra: nam punctum dicitur vnum, non autem vnitas punctum. Inſuper Arithmetica eſt magis immunis à materia, cũ pro materia intelligibili ſolùm includat par-

Plato. tes; Geometrica vero includant partes & continuum. Hinc iure Plato in ſeptimo de Repub. Arithmeticam primò à pueris addiſcendam affirmat, quem ſequitur Boetius in principio ſuo Arithmeticæ, idq; confirmat; tùm quia numerus primus fuit in Mente Dei, cum ſingula ſuis numeris creauerit; tum quia, ablato numero, aufertur figura, quæ in numeris primò includitur; tum demum quia poſita figura Geometrica, ponun-

Pythagoras. tur etiam numeri in ea incluſi: hinc Pythagoras numeros omnium Principia ſtatuebat, & Alexander in primo Metaphyſicæ cont. 10. inquit Geometriam vti rationibus

Subiectio. Arithmeticis, non è cõtrario. At oritur dubitatio, quia Geometria verſatur in eis quę magis iũcta ſunt cum materia, magisq; ſenſibilia ſunt, cum ſint ſenſibilia communia; numerus verò numerans ſola ratione apprehenditur. Prętereà id eſt prius, cui affectio priùs cõpetit: at inquit Ariſt. in procemio 3. Phyſic. infinitum primò competere continuo: quia enim cõtinuum eſt aptum diuidi in infinitum, numerus dicitur aptus

Solutio. in infinitum creſcere; quare continuum prius erit. Reſpondens dico, cum Mathematicus abſtrahar a materia ſenſibili, & in Mathematicis frequenter eadem nobis & natura ſint notiora, & priora, ideò ex eo quòd Geometrica ſint magis materiata, & poſteriora natura, non valemus inferre, quòd ſit nobis notiora. Inſuper quamuis non-

nulla

nulla Geometrica, cognitione quadam craſſa & confuſa faciliùs à nobis apprehendã
tur:diſtinctè tamen cõtra ſe habet;Geometrica enim cognitio pet arithmetica n per-
ficitur,non vice verſa,cùm numeri ſint ſimpliciores,& ſint modo aliquo principia cõ
tinuotum,& ſui conditione & natura ptiores.His accedit,quod quamuis Arithmeti-
cus verſetut in numero numerante, ille tamen per numeratum, vt nobis notiotem,
eluceſcit.Inſtantia ſumpta ex 3. Phyſic. diluitur, quia infinitum eſt affectio fluens ex
materie;ideò primò ei competit, quòd prius eſt ſecundum eſſe materiatum, non ab-
ſolutè.Inſuper dum dicimus numerum creſcete in infinitum,quia continuum in infi-
nitum diuidi poteſt,id verum eſt de numero numerato;abſolutè tamen excogitate va
lemus numerum maiotem, non conſiderata aliqua diuiſione. Locuti ſumus de Ma-
thematicis puris,loquamur de medijs: De quibus dico ptimò in eis non adeò neceſ-
ſatium, & exactum ordinem inueniri, vt in puris; ſolum dicere valemus pro earum
exacta cognitione eſſe neceſſarium, vt primò addiſcãtur Mathematicæ puræ,ſub qui *Ordointer*
bus ponuntur,& à quibus principia recipiunt:at dum comparantur diſciplinæ mediæ *Mathema*
adinuicem, ordo neceſſarius non apparet,ſed inſpiciendo vatia, otdines varios aſſi- *ticas me-*
gnare valemus;veluti cum Arithmetica ſit prior Geomettia, etiam per conſecutionẽ *dias.*
Muſica collocata ſub Arithmetica,erit priot collocatis ſub Geometria. Dum autem
inuicem comparantur diſciplinæ ſub Geometria,vel Stereometria poſitæ, Perſpecti- *Perſpecti-*
ua videtur eſſe ptima,cum in lineis verſetur,quæ ptiores ſunt.Secunda Aſtronomia; *ua.*
nam perſpectiua,quæ eſt ſimplicior,inſeruit Aſtronomo pro menſura Cœli,& Stella *Aſtrono-*
rum. Tertia eſt Coſmographia,cui Aſtronomia tribuit principia varia. Coſmogra- *mia.* *Coſmogra*
phiam quarto loco ſequitur Geographia, quæ eſt tanquam pars eius. Geographiam *phia.*
ſequitur Chorophia,& Topographia,cum maximè connectantur & puræ diſtinguã- *Geogra-*
tur ab inuicem. Dum itaque abſolutè conſideramus conditionem ptopriam relata- *phia.*
rum diſciplinarum,ita puto in otdinem eſſe redigendas. At ſi earum vſum,& inſtitu- *Chorogra-*
tionem puerorum conſideramus,ſecus eſt dicendum: Nam inquit Ariſtotel. lib. 8. de *phia.*
Repub. cap. 4. quatuor ferè eſſe, quibus veteres inſtituere pueros conſueuerunt, Lite- *Ariſtot.*
ras,Palęſtram,Muſicam,Artemque pingendi,& Plato in 7. de Legibus inquit pueros
debere nauare operam Gymnaſticæ & Muſicæ indicans, vt ait Ficinus in Argumẽto,
pueros debere hoc ordine diſciplinis incumbere,vt primò addiſcant literas, ſecundò
Muſicam,tertiò Gymnaſticam,quartò Arithmeticam,quintò Geometriã: minus ta-
men rectè,vt puto,ordinem tetulit Ficinus,quia prætulit Muſicam Gymnaſticę:cum
tamen ex ſententia Platonis,vel ſimul eis nauanda ſit opera,vel Gymnaſtica ſit pręfe
renda,quatenus congruens corporis conſtitutio, prior eſſe debet inſtitutione animi,
vt affitmat Ariſt. in ſeptimo de Repub. Hinc Plato in eo Dialogo priùs de Gymnaſti-
ca verba fecit. At oritur dubitatio;nam ego Muſicam prætuli Aſtonomię: oppoſi- ***Dubitatio***
tum facit Plato in ſeptimo da Repub. quo loci poſt Stereomettiam conſtituit Aſtro-
nomiam,cui ait ſuccedere Muſicã,quas duas diſciplinas Germanas appellat; vt enim
ad Aſttonomiam oculi,ita ad Harmonicum ſonum Germanę aures videntut inſtitu-
tæ. Inſuper dubium eſt, quomodo Plato in ſeptimo de Legibus cenſuerit Muſicam
ante Arithmeticam eſſe addiſcendam,cum Muſica ſubijciatur Arithmeticæ, & ab ea
recipiat Principia? Solutio harum difficultatum ex dictis elicitur:cum enim ordo in- ***Solutio.***
ter huiuſmodi ſcientias non ſit omninò neceſſarius;ideo inſpiciẽdo vatia,varium va-
lemus ſtatuere otdinẽ,vt primò patet de Muſica,& Aſtronomia: nã Muſica eſt prior
ratione Arithmeticæ,cui ſubijcitur,& rectę inſtitutionis animi puerorum. Ideo Atiſt.
in 8. de Repub. dixit crepitacula conducere pro recta puerorum inſtitutione. Ex ad-
uerſo Aſtronomia eſt pręferẽda,quia viſus,cui reſpõdet Aſtronomia,eſt natura prior
auditu, vt dicitur in ſecundo de Ortu & Interitu cont. 7. Similiter poteſt præferri ra-
tione rei,in qua verſatur, vt conſiderauit Plutarchus in ſecũda Academicarum q. in- *Plutar-*
quiens,Plato ab Arithmetica ad Geometriã mox ad Aſtrologiam,poſita poſt omnes *chus.*
Muſica,videtur progredi:nam res, quæ deſcribuntur in Geometria ſolent conſiſtere,

cum quãtitas magnitudinem,ſolida magnitudinis altitudinem aſſumpſerint: quæ vero Aſtrorum cognitione percipiuntur,ea tunc exiſtũt,cum ſolidi cognitionem admiſerint:at cum ad corpus motu agitatum vox accedit,efficitur Muſica, &c. Altera inſtantia quomodo Muſica ante Arithmeticam addiſci poſſit,diluitur,quia Muſicę duplex eſt cognitio,vna cõfuſa,altera diſtincta:prima præcurrere poteſt, altera neceſſa-
Plato. riò ſequitur:diſtinctio eſt Ariſt.in primo Poſter.&.confirmatur per Platonem, qui in ſecundo de Legibus inquit oportere Dionyſiacos cantores ſexaginta annos natos, Rhythmorum naturas,Harmoniarumque inſtitutiones acutè ſentire, vt in cantibus affectiones animi imitantibus,probi animi imitationes ab imitationibus improbis ſecernere valeant,&c.

Ordo inter partes Naturalis Philoſophiæ. Cap. XVI.

CAeteris decurſis,ſupereſt modo, vt de ordine partium Naturalis ſciẽtię loquamur,quæ,cum ſint variè,varias includunt difficultates, quarum multas dilui in aſſignãdo ordine inter libros de Anima et anima-
Quid primo conſiderandũ. libus:hoc in loco ſolùm loquar de ordine attinente ad libros Phyſicorũ,de quo duo ſunt conſideranda, primum eſt,cur libri Phyſicorum, primi ſint;alterum vero,quomodo partes horum librorum inter ſe iũctę & ordinatę
Secũdum. ſint.Ordiẽs à primo Libri octo,Phyſicorum,inter libros ad Naturalem ſciẽtiam attinentes,omnium cõſenſione primum ſibi optant locum;Ratio eſt;quoniam ſunt libri
Cur libri octo Phyſicorum primi. de principijs & de communibus omni corpori Phyſico: cur verò communia primò ſit declaranda,ab Auer.in 1.Phy.57.& in procemio lib.Poſt.:triplex aſſignatur ratio: prima eſt,quia ſunt nobis notiora,vt dicitur in quarto cont.procemio Phy.altera eſt;
Cur communia primo declaranda. ne cogamur idem multoties repetere, vt dicitur in primo de partibus animaliũ: Tertia,vt affectiones ſuo primo ſubiecto tribuantur;quod eſſe faciendum præcipitur primo Poſt.At ſententia hęc non caret difficultate: tum quia hęc rationes ſatis leues videntur,tum inſuper,quia rationes potiores prætermittuntur:nam prima ratio eſt ina-
Sententia Auer. nis,quoniam in libris Phyſicorum explicantur principia prima, & pręſertim prima
Euerſio. materia,& in 8.Phy.primus motor;principia autẽ quo ſunt priora, eo ſunt remotiora à nobis,& obſcuriora: quod conſpicuè affirmat Ariſtot. in ſecundo cont. inquiens principia in eo lib.declaranda eſſe remotiſſima à nobis,& pręſertim hęc ratio vim habet contra Auer.quia putat principia eſſe ſubiectum eius libri:confirmatur quia dum dicimus inſitam nobis eſſe viam à notioribus nobis, id verum eſt de Methodo, ſiue via cognoſcendi,non de ordine: ſecunda ratio, quę erat,ne idem inaniter repetatur, etiam inanis eſt,quoniam in ordine reſolutionis nonnunquam progredimur à minus communi ad communius ſine repetitione vlla.Id ipſum patet conſiderando noſtrum progreſſum a Phyſicis ad Metaphyſica.Similiter in ſecũdo Poſt.aſſeritur primò eſſe definiendas ſpecies,mox colligendam definitionem generis,ſine vlla repetitione, & pręſertim quia cum ſemel aliquid declarauerimus poſſumus deinde illo vti,vt iam declarato,& Ariſt.vtitur ea ratione in primo de partibus animalium tãquam probabili, quia tunc diſputando progreditur.Tertia quoque ratio leuis eſt,quia quamuis ordiamur à minus communi,valemus tamen vnicuique id tribuere,quod ei primò competit.Dicamus itaque ordinem eſſe duplicem, vnum abſolutum & per ſe;alterũ ex acci-
Propria ſententia. denti,& ex parte noſtri:dum abſolutè aſſignamũs rationem ordinis, id quod abſolutè,& ex ſe eſt,tale conſiderare tenemur,& cum Ariſt.dicendum rationem abſoluti ordinis eſſe duplicem.Prima eſt,quia reſpondet naturę & conditioni rerum: in ordine enim per ſe & abſoluto, naturam ſequi tenemur,vt latè pateſeci in introductione ad Philoſophiam Ciuilem,& conſpicuè aſſerunt Ariſt.& potiores eius interpretes.Altera ratio eſt,quia id primò eſt declarandum,ſine quo alia diſtinctè noſci non poſſunt, ob quam rationem Ariſt.in primò cont.primi Phy.aſſerebat primò agendum eſſe de

principi-

principijs,ob duplicem hanc rationem libri Phyſicorum ſibi optant locum primum; ſunt enim de communioribus, & de principijs,quæ ſunt priora natura , ſine quorum notitia cętera cognoſci nequeunt, & ex cauſa prima pendet ſecunda; quia enim ſunt natura priora, etiam ita ſe habent, vt ſint neceſſaria pro cognitione ſequentium.

De Ordine declaratorum in primis duobus Libris Phyſicorum. Cap. XVII.

APparuit ratio,cur libri Phyſicorum primi ſint,ſequitur explicàndus ordo inter partes eorum, ſimulque patefacienda ratio ordinis : qua de re varij varia dicunt,ego tamen cæterorum ſententijs ſilentio obuolutis, opinionem meam,qua potero breuitate,& facilitate explicabo. Declaraturus Philoſophus in vniuerſa Naturali ſciẽtia corpus Phyſicũ,tenebatur primo de eo vniuersè diſſerere, quod ſeruauit in octo libris Phyſicorũ: pro quo explicando, duo patefacienda ſunt, quid ſit , & quale ſit ; eluceſcit quid ſit ex notitia principiorum eius;quale verò, ex notitia affectionum.hinc libri Phyſicorum in duas principales partes ſunt diſtributi , in partẽ de Principijs, & partẽ de communibus affectionibus.Et quia quæſtio quid eſt,antecedit quæſtionis quale eſt;& principia ſunt natura priora affectionibus ; ideò primò Philoſophus de principijs diſſeruit, ex quorũ notitia refulget quid ſit corpus Phyſicum; ſecundò de communibus affectionibus:

Cur libri Phyſicorũ in duas primas partes diuidantur

Præterea,quia pro exacta notitia pertinentium ad principia Phyſica relata ad motũ, & generationem,quatuor præſertim explicanda occurrunt: primò ex quibus internis principijs res fiant;ſecundò ex quibus Elementis res genitæ conſtent; tertiò,per quas cauſas cum internæ, tum externæ res cognoſcantur , quartò quõ cauſæ , & præſertim Natura ſua opera producant,num temerè,vel gratia finis? Hinc iure partem primam de principijs,quę in duobus primis libris abſoluitur,in quatuor partes diuiſit, in quibus ea quatuor,quo ea retuli ordine,cumulatiſsimè declarauit. Vt enim conſiderãdo naturæ ordinẽ primò res ex principijs fiunt : ſecundò ex eis factæ conſtant: tertiò noſcũtur:quartò conſiderandus occurrit modus operandi cauſarum, ita Ariſt. naturã ſequens,eodẽ ordine de illis diſſeruit:nam in primo libro de primo egit,quod in proœmio patefecit inquiens, primò eſſe agendum de principijs, & in calce lib. id comprobauit Epilogo colligens ſe declaraſſe principia,& in cont.48.ait ea à veteribus nũcupata fuiſſe principia.Secundum caput abſoluit ab initio ſecundi lib. vſq; ad cont. 27. & quia Elementa,intrinſecus rem conſtituentia,ſunt natura eius,ideò de Natura diſſeruit : de tertio egit à cont. 27. ſecundi Phyſic.vſque ad 75.ideò in cont.27. de cauſis ſciendi gratia diſſerendum propoſuit. Quartum caput abſoluitur à cont.75.vſque in finem libri. Inſuper ſermo de communibus principijs iure optimo in quatuor partes eſt diuiſus , reſpondentes numero quatuor cauſarum : ideò dum declarantur principia generationis;præſertim explicatur materia cum priuatione,per quam res fiunt: dum declarantur principia rem genitam conſtituentia, præſertim declaratur forma, per quam res ſunt, & præſertim natura eſt : dum tertiò declarantur cauſæ , præſertim ſermo eſt de cauſa efficiente , quæ abſolutè à veteribus nomine cauſæ denotabatur : dum demùm ſermo eſt de modo operandi naturæ,quia agit propter finem, præſertim de fine eſt ſermo.Inſuper quoniam in ordine compoſitionis,quem præſertim in Phyſicis Ariſt.ſeruat, ab internis principijs ad externa progrediẽdum eſt, ideo iure Ariſt. in primis duabus partibus verba fecit præſertim de principijs internis , in reliquis de externis.

Cur prima pars in quatuor.

Quod autem hæc quæ dixi,cum rationi,tum ſententiæ Ariſt.ſint conſentanea , ex eo colligi poteſt , quia interrogati ex opinione Ariſt. quot ſint interna principia generationis? nõ ſecus valemus reſpondere , niſi dicẽdo ea eſſe tria in primo Phy. declarata,materiã,formam & priuationem . Interrogati , quot ſint Elementa abſolu-

Confirmatio.

tè rerum naturalium? cogimur dicere eſſe duo, materiam, & formam, quę ſunt naturæ corporum naturalium, declaratæ in prima parte ſecũdi Phy. Interrogati, quot ſint genera cauſarum, per quæ Phyſica cognoſcuntur? tenemur cum Ariſt. in ſecundo Phy. Poſt.cont.27. dicere eſſe quatuor, ex quo patet ratio, cur Ariſt. in primo cont. primo Phy. mentionem fecit de principijs, Elementis & cauſis, de quibus mox recto odine verba facit. Ex his etiam colligitur, quod quamuis Ariſtot. & in primo & in ſecundo lib. agat de materia, & de forma, & etiam de his agat in ſingulis tribus capitibus attinentibus ad explicationem communium Principiorum, non ob id eſt redundans

Inſtantia. quoniam de illis ter agit triplici diſtincta ratione. At aduerſus ea, quæ dixi nonnullæ ſe offerũt difficultates; prima eſt, quia Philoſophus ſub initio ſexti Metaphyſicę, etiã Mathematicis dixit competere principia, cauſas, & Elementa, cũ tamen Mathematicus, abſtrahens à motu, non includat eos tres conſiderationis principiorum modos, quos ego retuli: confirmatur dubitatio, quia Ariſt. in quinto Metaphyſicæ voces principij, cauſæ, & Elementi ſecus explicauit, ac ego fecerim. Inſuper cũ dixerim ab Ariſt. in ſecundo Phy. 27. diſputari de cauſis in gratiam ſcientiæ, hoc non videtur proprium conſiderationis cauſarum, ſed commune etiam conſiderationi principiorum, & Elementorum; omnia enim conſiderantur in gratiã ſcientiæ, vt aſſeritur in primo cont.

Solutio. primi Phy. Reſpondens & diluens huiuſmodi inſtãtias, de prima dico tres illas diſtinctas rationes Principij, cauſę, & Elementi pręſertim & conſpicuè apparere in Phyſicis; includẽtibus generationem, & tranſmutationem, in alijs minus propriè, & ſimilitudine aliqua, & præſertim, quia quamuis Mathematicus non conſideret motum propriè ſumptum, conſiderat tamen motum quendam excogitatum, vt, dum inquit ex fluxu puncti conſurgere lineam, & ait Ariſt. in 9. Phyſic. omnem ſcientiam vti motu: ſic itaque lineę, vt ex eis conſtituuntur figuræ, dicuntur Principia: vt ex eis cõſtant, dicuntur Elementa; vt ex eis prodeunt affectiones, & per eas oſtẽdũtur, dicũtur cauſę; ſimiliter dicuntur principia, vt ex eis conflantur oſtenſiones; Elementa vt ex eis conſtant; cauſæ vt per eas infertur cõcluſio, & oſtenditur affectio de ſuo ſubiecto. Addebatur Ariſtotelem in quinto Metaphyſicę ſecus eas voces explicaſſe. Reſpõdeo Ariſt. eo loci retuliſſe uarias ſignificationes earum vocum, & manifeſtaſſe Elemẽtũ & cauſam id denotare, quod dixi: de principio iam aſſerui Ariſtotelẽ in eius ſignificatione ſecutum fuiſſe veteres Philoſophos, vt patet ex primo Phyſi. 48. Dicebatur tertio nedum cauſas, verum etiam Principia, & Elementa conſiderari in gratiam ſcientiæ. Reſpondeo, conſiderari in gratiam ſcientiæ poſſe dupliciter intelligi, primò abſolutè, vt eius cognitio pro ſcientia requiritur; ſecundò vt contra diſtinguitur à relatione ad generationem, vel ad rem genitam; ac ita dixi primò conſiderari principia, ex quibus fiunt; ſecundò Elementa, ex quibus conſtant; Tertiò genera cauſarum, per quę cognoſcuntur. Miſſas facio nõnullas alias inſtantias, cũ leuiores ſint, & facilè à quouis dilui

Inſtantia. poſſint. Vna tamen non eſt prætereunda, quæ eſt, quoniam Ariſt. videtur peruertiſſe ordinem: nam communiora priùs ſunt declaranda; cauſæ declaratæ in ſecundo Phy. ſunt communiores principijs declaratis in primo Phy. & Elemẽtis declaratis in principio ſecundi, igitur Ariſt. ordinem, quem frequenter ſibi præſcribit, non ſeruat. Hinc

Sententia quorũdã. nonnulli auſi ſunt dicere, ordinem ab Ariſt. non fuiſſe ſeruatum, & re vera ſecundum lib. Phy. debere ſui natura & conditione eſſe primũ, ex accidenti tamen fuiſſe mutatũ ordinem, ob varias de Principijs veterum Philoſophorum opiniones, quas neceſſariũ

Euerſio. fuit primò reijcere, & Auer. id ipſum in calice primi Phy. latenter indicauit. At hi cõſpicuè decipiuntur, & non animaduertunt, ſed peruertunt admirabilem ordinem, quẽ ſeruauit Ariſt. Et quòd primus liber abſolutè iudicari debeat primus, patet ex primo cont. nam ita eſt primus, vt eius ordinis aſſignatur ratio: ſed Ariſt. in primo cont. ratione abſoluta oſtendit primò eſſe agendum de principijs, & in Epilogo colligit ſe ea declaraſſe, quare non ex accidenti, ſed abſolutè liber ille eſt primus: confirmatur, quia vt primò res fiunt, quàm ſint & noſcantur, ita primus liber, in quo conſiderãtur prin-

cipia, per quæ res fiunt, debet ſtatui primus;at abſolutè res primò fiunt,mox ſunt & cognoſcuntur,quare abſolutè liber,qui ſtatuitur primus,eſt primus,& non ex accidēti. Ratio aduerſa facilè diluitur: nam eſſe communius cōtingit dupliciter, vel quia ſit abſtractius,ſimplicius,& tanquā principium, vt animal ſe habet ad hominem,& hoc eſt prius declarandum, vel quia id nomen ad plura extendatur, non autem quod ſit ſimplicius,& principium alterius;& hoc non prius eſt declarandum, & præſertim dū ratio minus communis eſt prior:ita ſe habet de cauſa & principio; nam cauſa non eſt ſimplicior,quàm principium,ſed ſolùm de pluribus dicitur,& ratio principij ſecundū quam conſideratur,eſt prior, vt pateſeci.

Cōmunius duplex.

De ordine communium affectionum corporis Phyſici. Cap. XVIII.

PRo communi notitia corporis Phyſici duo dicebantur conſideranda, communia principia,& cōmunes affectiones;hinc Ariſt. abſoluta declaratione cōmunium principiorum in primis duobus libris Phyſicorum,in principio Tertij,nouo vtitur Procemio, & proponit declarandas communes affectiones,quæ vel competunt,vel competere videntur corpori Phyſico;& ſex enumerat;nempè motum continuum,infinitum,locū, inane,& tempus:nonnulli addunt alias, vt ſenſibile,numerum,figuram,& magnitudinem,ſed minus rectè;nam ſenſibile non eſt affectio communis, & prima corporis naturalis, ſed ſolum ei competit,dum mox refertur per ſenſibilia propria & communia ad ſenſum;figura non eſt affectio communis,ſed propria viuentium; magnitudo partim denotatur per continuum,partim eſt nimium remota à corpore Phyſico,& communis rebus Geometricis,nec ita includitur in motu, vt continuum quod numeratur, vt incluſum in motu:ſimiliter numerus eſt aliquid Mathematicum,non proximè cōcurrens ad conſtitutionem motus. Sex itaque ſunt communes affectiones conſiderandæ,quæ dupliciter conſiderari poſſunt,vel abſolutè, & ita continuum eſt affectio prima;nam primum, quod in materia recipitur,eſt dimēſio,quam ſequitur continuum; vel cum relatione ad corpus Phyſicum, vt Phyſicum eſt, qua conſideratione motus eſt affectio prima:primò enim natura dicitur principium motus,per motum denotando etiam quietem: præſertim tamen proponitur motus, tum quia per motū noſcitur quies,tum inſuper,quia motus competit omni corpori Phyſico, non autem quies, vt patet de Cœlo. Cum autem Ariſt. has affectiones conſideret cum relatione ad naturam,& naturale corpus; ideò iure primo de motu diſſeruit, & de cęteris verba fecit, quatenus cum motu complicantur, & pro motu requiruntur; de quo motu duplices formantur quæſtiones,ſimplices,& compoſitæ:ſimplices ſunt an ſit,& quid ſit: motū eſſe conſpicuum eſt,ideò Ariſt.in tertio libro declarauit,quid ſit motus,mox in quinto libro pateſecit quotuplex ſit,& quomodo a mutatione ſecernatur;& iure:nam primo res eſt definienda, ſecundo diuidenda; diuiſio autem ad quæſtionem ſimplicem pertinet,per quam partes inueniuntur;ideo in cont. 21. quinti lib. Epilogo dicta colligens,inquit,Quid igitur ſit motus,& quid quies,& quot ſint mutationes, & quæ ex mutationibus ſint motus,patet ex dictis,&c. ita Ariſto. nectit declarata in quinto lib. de motu,cum declaratis in tertio;inſeruit autem cōſiderationem infiniti, loci,vacui, & temporis,quoniā hęc conducunt pro eſſe ipſius motus,& antecedūt diuiſioni eius, ideò cum explicatione ſimplicium quæſtionum nectenda fuerunt. Primo autem poſt definitionem motus agendum fuit de infinito, quia ſi daretur infinitum actu,non daretur motus, ideo hoc fuit reijciendum, & approbandum infinitum poteſtate,quod includitur in eſſentia motus,& mobilis:ſimiliter ſine loco,& ex opinione veterū,ſine vacuo non eſt motus, ideo de his, vt de attinentibus ad conſtitutionem motus,ante-

Cōmunes affectiones ſex.

Aliæ quæ perperam adducuntur.

Cur primo de motu.

Cur inſeratur cōſideratio aliorum.

quam motus iam conſtitutus diuideretur, fuit agendum. Declarationem loci ſequitur declaratio temporis, quia tempus locum ſupponit, vt terminum motus, & non ita intrinſecus requiritur pro conſtitutione motus, vt locus; inſuper infinitum pertinet ad id, vt motus abſolutè ſit, Locus ad eius cōſtitutionem, tempus ad menſuram. Abſolutis autē attinentibus ad quæſt. ſimplices, ſe tranſtulit Philoſophus poſt cont. 21. quinti libri ad compoſitas; & oſtenſurus qualis ſit motus, & cur ſit talis, quia primò occurrit quæſtio de vnitate & multitudine; ideò primò declarauit, qui nam ſit motus vnus qui nō, qui motus, & quies, cui motui, vel quieti opponatur; ac ita quinto libro finem impoſuit. Et quoniam motus vnus etiam eſt continuus, continui autem ſolum nomē declarauerat in quinto libro; ideò in ſexto abſoluit declarationem eius, manifeſtans eſſe aptum diuidi in infinitum, & non confici ex indiuiſibilibus. Inſuper quia motus eſt continuus ratione mobilis; ideò cum conſideratione continui, nectitur ea conſideratio, quod omne mobile ſit continuum & corpus: præterea quia motui competit infinitū in diuiſione poſitum; ideo conſiderandum erat an ei competat infinitum ex parte terminorum, & oſtendit Philoſophus id non poſſe ei competere, quia motus omnis inter definitos terminos verſatur. Demum remanebat conſiderandum, an motui competat infinitum ex parte temporis, adeò vt dari poſſit motus vnus ęternus & infinitus, quod in calce ſexti libri conſiderandum, & declarandum propoſuit: pro cuius exacta declaratione, primò in ſeptimo libro nos parauit, mox in 8. lib. primò vniuersè patefecit æternitatem motus, per quam, vt in cauſam & principium, mox deducit nos in notitiam primi, continui, & æterni motus, aſſignando cauſam æternitatis eius, per eleuationem vſque ad primum motorem, ad quem cum nos eleuaſſet, iure optimo declarationi corporis Phyſici in communi finem imponit: nam eleuauit nos à materia infima per congruentia media vſque ad motorem ſupremum. Ex his patet miro ordine Ariſtotelē cuncta declaraſſe, quę in libris Phyſicorū declaranda erant.

Prima dubitatio. At ex dictis prodeunt nonnullæ difficultates: prima eſt, ſi Ariſt. in lib. Phyſicorū agēs de motu reſoluit vſque in primum motorem; igitur ſeruat ordinem reſolutionis, non autem compoſitionis, vt dixi. *Secunda.* Altera eſt, cum continuum ſit prius motu, & tanquam genus eius, cur Ariſt. de cęteris affectionibus priùs, quàm de continuo verba fecit?

Solutio primæ. De prima dico ordinem non verſari inter affectiones & earum principia: ea enim eſt Methodus, non ordo: dum itaque Ariſt. æternum motum reſoluit in æternos motores inueniendo eos, mox per eos aſſignat cauſam æternitatis motus, ea eſt Methodus per notiora nobis, cum regreſſu, & eſt reſolutio quæſtionis, non conſiderationis rerum variarum. *Inſtantia.* At inſtatur adhuc, quia Ariſt. in declaranda natura, videtur vſus ordine definitiuo, qui ad reſolutiuum redigitur nam primò definit Naturam, mox declarat motum ſumptum in eius definitione, & pertinentia ad illum; Ideo doctiſſimus Leonicenus, *Leonicenus.* & cum eo alij nonnulli viri docti aiunt. Ariſtotelē in illis declarandis fuiſſe vſum ordine reſolutionis; ſed decipiuntur; quia definitio dicitur reſolutio, dum eſt per principia & cauſas, non autem dum eſt per effecta & poſteriora, qualis eſt definitio Naturæ per motum: ideò progrediendo à natura ad motum non eſt reſolutio; omnis enim reſolutio eſt reditus in principia, non autem progreſſus ad opera.

Solutio ſecundæ. De altera difficultate, cur Ariſto. in ſextum librum reiecit declarationem continui, cum continuum ſit priùs cæteris affectionibus: nam dum abſolutè affectiones inuicem comparantur, prima eſt continuum, ſecunda infinitum, tertia locus, quarta motus, quinta tempus. Reſpondeo, iam patefeci rationem ordinis ſeruati, in declaratione cæterorū, ideò de continuo loquendo dico continuum tria includere: *Cōtinuum tria includit.* primò infinitum, quod explicatur in conſideratione infiniti in tertio libro; ſecundò nomen proprium eius, quod quid denotet, manifeſtatur in quinto Phyſi. tertiò quid ſit, ſiue ex quibus conſtituatur, quod declarato in ſexto libro, & oſtenditur non conſtare ex indiuiſibilibus: reiecit autem eius explicationem in illum librum, primò, quia Ariſt. conſiderauit continuum, vt affectionem motus; & quamuis alia conſideratione continuum ſit prius, tamen vt affe-

ctio conſtituens quæſtionem compoſitam, poſterius fuit conſiderandum; altera ratio eſt, quia continuum non eſt genus motus, cum motus non primò, ſed ratione alterius ſit continuus, vt docet Philoſophus in quinto Metaphyſicæ 18. & potiùs ſit affectio, quàm genus; tertiò, id factum fuit, vt inuicem necterentur conſiderationes motus attinentes ad finitum & infinitum: nam motus omnis eſt finitus ex parte terminorum, infinitus verò ratione continui incluſi, diuiſionis eius, & conſeruationis, de quo in calce ſexti proponitur agendum, vt dixi. Prætereà id factum fuit, quia conſiderare motũ, vt diuiſibilem in infinitum, pertinet modo aliquo ad cõſiderationem diuiſionis eius, de qua cępit Philoſophus in quinto libro verba facere. His demum accedit, quòd continuum eſt affectio minus principalis, minuſque propria corporis Phyſici, & potiùs magis propria magnitutidinis Geometriæ; ideò ne tam prolixa cõſideratio infereretur inter conſiderationes magis proprias Phyſici, in poſteriorem locum reiecta fuit.

Definitio Philoſophiæ. *Cap. XIX.*

An Philoſophiæ ſit.

TRadita diuiſione diſciplinarum, & declarato ordine, ſequitur vt quid ſit Philoſophia manifeſtemus: Formantur de Philoſophia primò duę quæſtiones ſimplices, an ſit, & quid ſit. De prima quæſtione hoc mirabile eſt, quòd nemo poteſt Philoſophiã euertere, quin ſimul eam conſtituat; indagare enim an ſit, & cã rationibus demoliri, eſt philoſophari. De ſecũda quęſtione etiã hoc mirabile eſt, quod cũ definiri nequeat, maximè tamẽ definitur: nam exactè definiri non poteſt; leuiter aũt & adumbratè, varijs modis circunſcribitur. Non valet exactè definiri, primò quia non eſt ſubſtantia; exactæ autem definitiones ſubſtantiarum ſunt ex ſeptimo Metaphyſicæ: ſecũdò quia nõ eſt ſpecies vltima, quæ ſola, cum ſit poſtrema perfectione prædita, valet perfectè definiri: tertiò quia non eſt aliquid vniuocum & natura vna in omnibus eadem, ſed ab vno: quartò quia perfectæ definitiones ſunt rerum natura conſtantiũ, de quibus formatæ ſunt ſciẽtiæ; Philoſophia verò humano ingenio formata eſt.

Definitio Philoſophiæ.

Variæ deſcriptiones eius.

Variæ autem dantur eius deſcriptiones ex varijs eius cauſis, fructibus, & affectionibus depromptæ, quas ego retuli in libro de Rerum definitionibus. Nunc autem, cęteris ſilentio obuolutis, eas tantũ tradam, quas cęteris præferendas exiſtimo, & ordiens à Philoſophia vniuersè ſumpta, dico,

Philoſophia vniuerſa.

Philoſophia vniuerſa eſt habitus humanæ Mentis, Mundum quauis ratione ſcienter contemplans, hominumque componens actiones, ex interna ingenij per naturam commotione, & fœcunditate ortus, vt ſummo bono pro facultate frueremur. Ex communi hac definitione ex omni genere cauſæ conſtitura facilè eliciuntur definitiones ſingularum partium.

Philoſophia inſpectrix.

Nam Philoſophia inſpectrix eſt habitus humanæ Mentis, Mundum quauis ratione ſcienter contemplans, ex interna animi per naturam commotione, ingenijque fęcunditate ortus, vt ſummo bono in veri inſpectione poſito fruamur.

Metaphyſica.

Metaphyſica eſt Philoſophia inſpectrix, per naturã prima, omne quod eſt, quatenus eſt ſcienter contemplans, ex interna animi per naturã inſtigatione, ingenijq; fœcunditate orta, vt ſummo bono, in ſupremo contẽplationis gradu poſito, frueremur.

Sciẽtia de Natura.

Sciẽtia de Natura eſt Philoſophia inſpectrix, corpus Phyſicum ſcienter contemplans, ex interna animi per naturam inſtigatione, ingenijque fęcunditate orta, vt homo eo bono frueretur, quod in Phyſicorũ contemplatione eſt poſitum, & ad contemplationẽ diuinorum eleuaretur.

Mathematica.

Mathematica eſt Philoſophia inſpectrix, quantum, vt quantũ eſt, ſcienter conſiderans, ex interna animi commotione, ingenijque fęcunditate orta, vt ſummo bono, in quanti contemplatione poſito, frueremur, & ad diuinorum inſpectionem aptiores redderemur.

Prima dubitatio.

Secunda.

At de attinentibus ad huiuſmodi definitiones duplex occurrit dubitatio; Prima eſt, quia in definitione vniuerſæ Philoſophiæ apparet diuiſio eius in Theoricam, & practicã, diuiſio autẽ à definitione diſtinguitur. Altera eſt, ad quem artificem pertineat Philoſophiam definire?

Solutio primæ.

De prima difficultate dico cum

Philoſo-

Philoſophia non ſit aliquid vniuocum, ſed ab vno, & non ſit natura vna in omnibus eadem; ideò non redditur nota, niſi per contenta ſub ea; & propterea non eſt abſurdũ, *Ariſtot.* vt in eis definitione appareat enumeratio; quod etiam fecit Ariſt. definiens enunciationem, & tradens communem Animę definitionem, quod ſit Principium nutriendi, *Galenus.* ſentiendi, mouendi, & intelligendi: ſimiliter id ſeruauit Galenus, definiens Artem medendi, quod ſit ſcientia ſalubrium, inſalubrium, & neutrorum. De altera difficultate, ad quem pertineant huiuſmodi definitiones. *Solutio ſecunda.* Reſpondeo eas & præſertim cõmunem Philoſophię definitionem attinere ad diſciplinas communes, qualis eſt Dialectica & Metaphyſica: Dialecticus id facit populariter, & per cõmunia; Metaphyſica verò ſciẽter, & per propria: hinc abſolutè dicũtur ad Metaphyſicum pertinere. Cõfirmatur, quoniam huiuſmodi definitiones ad eas diſciplinas pertinent, quę ſunt liberæ, vagantur per omnia, indagant principia cunctarum ſcientiarum, & earum terminos iudicant; huiuſmodi pręſertim eſt Metaphyſica: hinc Ariſt. in ſexto Metaphyſicæ Philoſophiam in partes diuiſit. *Dubitatio* At dubitabit aliquis, quia ſic Ariſt. eſſet diminutus, cũ in Metaphyſica Philoſophiã & eius partes non definiuerit. *Solutio.* Reſpondeo non eſſe neceſſarium in Metaphyſica omnia definire, ſed eſſe ſatis tradere methodum et regulas, per quas habitu Metaphyſico omnia definiantur. Definiuit Ariſt. in 2. Metaph. cont. 3. Philoſophiam inſpectricem, quod ſit ſcientia veritatis; manifeſtauit Philoſophiæ practicæ finem eſſe bonũ, quod in actione eſt collocatũ; ſimiliter manifeſtat in ſexto qui & quales ſint habitus Mentis, in quibus verſentur, ex quibus definitiones Philoſophiæ & partium eius eliciuntur; Et ne dum ipſe definit, verùm etiam regulas tradit cęteris diſciplinis, quomodo definire debeant; Et ne dum conſiderat conſtituta per naturam, ſed etiam conſtituta per intellectum; & conſiderans ea, vt ſunt entia, conſiderat eſſentias, & quidditates eorum, quæ per definitiones explicantur.

Reſolutio Philoſophiæ in quatuor genera cauſarum:
Cap. XX.

QVoniam tunc vnumquodque præditum cauſis exactè cognoſcimus, dũ id in ſua principia & cauſas reſoluerimus; ideò, vt exactiùs Philoſophia, eiuſque definitio refulgeat, omne genus cauſæ conſiderare tenemur; ordiens autem à forma, quia accidentia, cum ſint formæ, ſolum *Forma Philoſophiæ.* habent formam explicãtem eſſe, denotatam pro genus; ideo dico, formam communem Philoſophiæ eſſe diſciplinam; formã magis propriam eſſe habitũ, quę deinde per ſequentes differentias contrahitur, & cum Philoſophia reciprocatur. Hæc ea forma eſt, qua homines intus formoſiſſimi redduntur, per quã, vt eis licet, redduntur ſimiles Deo; vt enim Deus ſua conditione cuncta includit, noſcit, & gubernat; ita homo per Philoſophiam noſcit omnia, noſcendo fit ea, & ad imitationem diuinorum gubernat humana. Et quia formę officium eſt, vt ſit principium agendi, ideò etiam Philoſophia principium eſt, per quod homo cum ſapientia & prudentia operatur; hãc formam Socrates apud Apuleium ſignificauit, dum adoleſcenti dixit, ſi vis vt te videam, loquere; nam qui ſapienter loquitur, ſe intus formoſum patefacit. Hæc *Materia Philoſophiæ.* eſt ea forma, quam diligunt viri probi & ſapientes. Materia Philoſophiæ duplex eſt; vna in qua recipitur. altera circa quam verſatur; prima eſt Mens, ſiue Anima rationis particeps, in qua quomodo recipiatur, in lib. de Humana Mente explicabitur. Materia, circa quam verſatur, eſt Mundus totus, hominiſq; actiones. Vtraque materia per *Efficiens.* definitionem explicata eſt, à cauſis internis ad externas progrediens. Pro notitia efficientis conſiderandum eſt, cauſam efficientem Philoſophiæ eſſe duplicem, vnam proximam, alteram remotã: cauſa remota duplex eſt, Deus, & Natura; Proxima etiã eſt duplex, vna organica, altera principalis. Ordiens à cauſa communi remota; Deus,

cui

cui Natura famulatur, dicitur principium Philoſophię; quod quomodo fiat, à Theologis, Academicis, & Peripateticis vario modo explicatur. Et ſententia Theologorũ, quæ regula eſt cęterarum, Philoſophia eſt munus Dei, primò, quia creatus à Deo fuit Adam omni ſcientiarum habitu cumulatiſſimè ornatus; ſecundò, quia Moyſi in Monte veritatem omnem Deus reuelauit; & inde aiunt ſapientes Hæbreorum fluxiſſe Chabalã; tertiò quia per Prophetas, & per vnigenitum filium omnis ignorantiæ caligo à rectè affectis animis fuit longe repulſa, & continenter per internum aliquem contactũ repellitur. Ex ſententia autem de Platonis, Philoſophia eſt Dei munus quatenus per ideas Mentis, & rationes animę, eſt nobis inſerta; ac ita eſt coęua animę noſtræ, & ſcientia noſtra eſt quædam reminiſcentia. Demum ex opinione Ariſt. Philoſophia eſt munus Dei & Naturæ, quatenus horum munere prędìti ſumus facultate formandi illam, ac inſuper donati ſumus interna quadam propenſione, & naturę inſtinctu ad verum & bonum, de quo legitur in procemio Metaphyſicæ, omnem hominem inſtinctu naturę expetere ſcientiã, & in procemio Nicomachiorum, omnem Methodum, actionem, & prælectionem tendere in bonum: deſiderium autem veri & boni eſt deſiderium Philoſophiæ. Theologi & Platonici concedunt quod de origine Philoſophię dicitur à Peripateticis; at pręter id addunt modum proprium. Deus itaque & Natura ſunt Principia communia & remota Philoſophiæ. Principium magis proprium & proximum dicebatur duplex, organicũ & principale: organicum adhuc eſt duplex, nẽpè diſciplinę, quę organicæ dictę ſunt; & vigilię ac labores, ſine quibus nullam ſcientiam conſequimur. His extrinſecùs accidit fauor Principum, qui dum ſtudioſos fouent & eleuant, ſe reddunt parentes ſcientiarum. Ex aduerſo principium proximum principale eſt ingenium perſpicax, illis conditionibus prędìtum, quas cumulatiſſimè retulit Plato in ſexto de Repub. quale fuit illud Pythagoræ, Platonis, & Ariſt. Sed ex dictis prodeunt nonnullæ difficultates, quarum prima eſt, quia efficiens, & materia non veniunt in idem; at ego Mentem & materiam, & cauſam efficientem dixi Philoſophię; & confirmatur, quia non anima, & mens philoſophatur, & intelligit, ſed homo, ex primo de Anima. 65. Pręterea ęternorum, vt ſunt æterna, non eſt cauſa efficiens; Philoſophia ex ſententia Ariſt. in primò de Cęlo & primo Meteororum ęterna eſt, vt etiam aſſeritur ab Auer. 3. de Anima cont. 5. De prima difficultate dico, materiam propriè ſumptam non venire in idem cum efficiente, cum pœnitùs ſit expers formæ; materiam verò latè ſumptam poſſe diſtincta ratione venire in idem, vt ſe habet de anima; quę eſt locus ſpecierum, & indagatrix veri; & quamuis homo vt principium adæquatum intelligat; anima tamen, ſiue Mens eſt principium & prima ratio, per quam intelligit. De altera difficultate dico eos, qui Philoſophię celebrantur inuentores, ex ſententia Ariſtotelis non abſolutè inuentores, ſed redintegratores iudicari debere. Sequitur, vt de fine agamus, qui ex vtilitatis explicatione refulgebit.

Ex ſententia Platonis. *Ex opinione Ariſt.* *Dubitatio* *Solutio.*

De vtilitate Philoſophiæ. *Cap.* XX I.

PLurimi, & apprimè ſalutares ſunt illi fructus, qui ex ampliſſima Philoſophię Planta vberrimè prodeunt; de quibus varia ab Alexãdro, Simplicio, Auer. & alijs illuſtribus Philoſophis enunciata leguntur. Nam vtilitas ex Philoſophia prodiens duplex eſt, vna Principalis, altera ſecũdaria. Vtilitas principalis, cuius gratia formata eſt Philoſophia, nõ eſt diuitiarum copia, quam rectè inſtituti Philoſophi paruipendunt; neque etiam voluptatum corporis adeptio, cum Philoſophia nitatur pro facultate purgare animos, eoſque à corporis labe ſecernere; ſed ea iudicari debet, quæ verè eſt finis, cuius gratia Philoſophia formata eſt, & eſt ſummũ bonum, quo licet homini frui hanc vitã ducẽtis; ex quo refulget mira cõſenſio Philoſophiæ cũ hominis cõdõne, adeò vt finis vnius

Vtilitas principalis.

etiam

Digitized by Google

etiam ſir finis alterius.Et quoniam ſummum hominis bonum eſt actio virtuti perfe-
ctę cōſentanea,ideò huiuſmodi actio etiam ſtatui debet finis,& vtilitas Philoſophię.
Inſuper quia Philoſophia,perfectaque virtus eſt duplex,vna pertinens ad mores,alte
ra ad inſpectionē veri,ideò etiam dum ſimt gradus humanus felicitatis,vnus in actio-
ne,alter in contemplatione poſitus,ex quibus conſurgit ſummum hominis bonū om
ni ex parte perfectum.Et quamuis Philoſophia inſpectrix proximè pariat ſummū bo
num contemplationis,ciuilis vero moralis actionis;tamē quia cognitio veri eſt Dux
probarum actionum,& Philoſophia inſpectrix ciuilem parit, ideò colligere valemus
ex inſpectrice Philoſophia,tanquam ex Principali fonte,vniuerſum hominis ſummū
bonum manare.Quod ex ea prodeat ſummum contemplationis bonum , nemo infi-
ciatur,cum hoc ſit proprium eius;quòd autem ex eadem eriam prodeat ſummum bo
num ciuile,per dicenda patebit;nam primò latiùs attinentia ad finem proprium ſunt
explicanda . Inſpectrix Philoſophia,quę veri indagatrix dicitur, nil aliud quærit , &

Quid quærat Philoſophia inſpectrix.

optat,niſi verùm inſpicere,in cuius inſpectione ſummum hominis bonum hanc vitā
viuentis eſſe poſitum varia nobis parefaciunt;& præſertim quia per internam animi
commotionem nil magis optamus,quàm verum noſcere,nec vnquam maiore, ac ſin-
ceriore delectatione afficimur , quàm dum per inſpectionem veri cum prima cauſa
iungimur;nam ab eo ſolum valemus recipere bene eſſe,à quo ſuſcepimus eſſe;& cum
ſeparatę Mentes contemplandum beentur,putandum eſt id ipſum noſtrę Menti com
petere . Cum autem inſpectrix Philoſophię in tres partes ſit diuiſa,nō eſt putandum
ex ei tres ſummi boni gradus conſurgere,vt nōnulli exiſtimant,ſed ſolùm dicendum
eſt,Mathematicam parare,Phyſicam eleuare,Metaphyſicām id abſoluere & perfice-
re . Nam ſummum bonum eſt aliquid abſolutum & omni ex parte perfectum. Parit
Philoſophia inſpectrix ſummum bonum,non quia ad illud nos diſponat, vt exiſtima
uit Auer.ſed quoniam ipſamet,tanquam forma id conſtituit,vt ſanitas reddit homi-
nem ſanum,quemadmodum id declarat Ariſt.in ſexto Nichomachiorum:& dum vir

Sententia Auer.

ſapiens non ſpeculatur,dicitur felix habitu;dum verò ſpeculatur,dicitur felix & habi
tu & actu;ſententia eſt Auerrois,nomen hominis dici de perfecto per ſcientias inſpe-
ctrices,& de carente ea perfectione,& non apto eam aſſequi,æquiuocè;quod,quomo
do,debeat intelligi,exactè explicani in nono gradu Ciuilis Philoſophiæ . Summum
itaque bonum,in cōtemplatione poſitum,eſt propria vtilitas,propriusq; finis Philo

Quō ex cōtemplatione prodeant virtutes morales.

ſophię inſpectricis.Vt autem pateat quomodo ex contemplatione veri prodeant Vir
tutes morales,& ſummum bonum Ciuile,quinque fundamenta accuratè ſunt perpē-
denda . Primum eſt,quia Ciuilis Philoſophia ab inſpectrice recipit principia , & ex
ea pendet;quicquid aurem eſt cauſa cauſę, dicitur cauſa pendentium ex ea . Alterum
eſt,quia per inſpectricem Philoſophiam noſcimus verum,& naturam rerum,& iudi-
camus quanti vnumquodque facere debeamus; quicunque autem vnumquodque tā-
ti facit,quanti fieri debet,rectè moribus eſt inſtitutus.Tertium eſt, quia per ſcientias
inſpectrices intuemur Leges Prouidentię,Fati,& Naturę,quę ſunt Leges originales,
& exemplaria Ciuilium,cum quibus conformari tenemur : ac inſuper inſpicimus in-
ſuperis cauſis origines & eminentias earum Virtutum,& pręſertim Iuſtitię & Libe-
ralitatis,quibus pro facultate tenemur honeſtari:hę namque ſplendidiſſimè in Vni-
uerſi ordine refulgent . Quartum eſt,quia per inſpectricem Philoſophiam noſcimus
nos ipſos,percipimus cuncta ex Deo prodire , Deiq. eſſe , ideò iudicamus teneri noſ-
metipſos retribuere Deo . Quintum eſt , quia cognitio veri eſt Dux rectarum actio-
num,eſt eminens quędam & Heroica à corpore ſecretio, & expurgatio hominis , ex
qua conſurgit recta hominis inſtitutio:iure igitur dictum eſt , Philoſophiam inſpe-

Dubitatio

ctricem etiam cōducere pro adeptione ſummi boni Ciuilis.At oritur dubitatio, quia
Virtutes morales more & aſſuetudine acquiruntur,non diſciplina,& inſpectione ve-
ri,vt in ſecūdo Moralium Nichomachiorum docuit Philoſophus:& cōfirmatur,quia
contemplatio non ducit ad actionem , ſed ad cognitionem veri ex ſe optandam , non

ob

ob aliud. Reſpondeo Virtutes morales tribus modis in nobis gigni poſſe; primo propriè & per principia eis propriè reſpondentia; & id fit more & aſſuetudine in operibus, illi virtuti reſpondentibus; Secundo id fit per connexionem; cum enim morales Virtutes iunctæ ſint, dum aſſueſcimus, & exercemur in actionibus congruentibus vni Virtuti, per connexionem acquirimus alias; Tertio id fit per cauſas, per priora, & principia; nam conſtans & firma Prudentia ducit principia ſua ex ſapientia; ideò Plato ex Sapientia dixit dari progreſſum ad Prudentiam. Et quamuis contemplatio proximè ducat in cognitionem veri, ea tamen cognitio, dum mox dirigitur ad agenda, eſt principium, & regula rectæ actionis. Auer. ſequens Alexandrum, & oſtendens quomodo per inſpectionem naturæ rerum, euadamus fortes, inquit Periodum vitæ noſtræ ad vniuerſi æuum perindè ſe habere, ac Punctum ad Lineam, finitum ad infinitum; quod intelligi debet, non quia inter ea ſit ratio, ſed per negationem, quaſi dicat, vt puncti ad Lineam, & finiti ad infinitum nulla eſt ratio, ita periodi vitæ noſtræ ad æuum vniuerſi nulla eſt ratio, & ob id vitam noſtram magnifacere non debemus, ſed dum nobis ſe offert occaſio, conſtãter tenemur potiùs ſubire pericula mortis, terminantis breuem vitæ periodum, quàm ſcelus patrare, labefactans vniuerſum noſtrum bene eſſe. Inſuper inquit Auer. quod vir Sapiens, vt honeſtum aſſequatur, turpiaq; vitet, honeſtam mortem turpi vitę præfert; Oppoſitum videtur aſſerere Ariſt. in 3. Nicomachiorum cap. 9. inquiẽs, Quo magis homo omni virtute fulget, & felicior eſt, eo magis ob mortem ſanè dolebit; Vir enim talis maximè dignus eſt vita, maximiſque bonis per mortem priuatur id ipſum ſciens, & ob id ipſum dolorem ſentiẽs. Demum dubitatur quomodo mors poſſit dici optabilis, cum ſit interitus, Priuatio, Malum, & vltimum Terribilium. De prima difficultate dico, Virum probum ergà mortem dupliciter conſiderari poſſe, vel vt agentem id, quod honeſtum eſt, & ita exultat & lætatur, vt lætabantur martyres properantes ad Martyrium; vel vt varijs priuatur bonis, ac ita triſtatur; lętitia tamen eius præſtat triſtitiæ; ideò quamuis aliqua ex parte triſtetur, tamen ob honeſti deſiderium, ne labatur in ſcelus, mortem conſtãter obit. Alteram difficultatem diluens dico, Sapientem ex accidenti mortem præeligere, per ſe autem optare honeſtum & fugam ſceleris; ac ita vitã breuem & honeſtã præfert diuturnæ & turpi.

Solutio. — *Auerroes.* — *Controuerſia.* — *Solutio.*

Dubia aduerſus vtilitatem Philoſophiæ Inſpectricis. *Cap.* XXII.

Non leuem parit difficultatem id, quod dictum eſt, Philoſophiam inſpectricem eximiam vtilitatem præbere ciuili, cum potiùs ei obeſſe & aduerſari videatur; cõtemplatio enim ſolitudinẽ expetit, à cœtu hominũ nos diſtrahit, & ab actionibus ciuilibus nos reuocat. Nam, quæſo, quã vtilitatem pro recta Reip. adminiſtratione præbere valet contemplatio primæ materiæ, cognitio principiorum generationis & ſimilium? & confirmatur auctoritate Platonis in Timęo dicẽtis, Philoſophũ ſpeculari attinẽtia ad vniuerſum, his, quæ ante oculos ſunt, neglectis: hinc Thracenſis ancilla Thaletem facetè carpſit, quia intentus ſyderibus in foueã cecidit; ſimiliter in Theeteto aſſeruit Philoſophus in rebus agendis ſe deridendum patefacere, & in Gorgia addit, Philoſophia gratioſa res eſt, & venuſta, ſiquis illam moderatè, & in adoleſcentia attingat; at ſi vltra modũ tempus in ea contriuerit, hominum eſt corruptela. In Phędone in perſona Socratis inquit, cum Naturali ſcientiæ incumberem, vſq; adeò ſum obcęcatus, vt ea etiam quę priùs manifeſtè ſciebam, dediſcerẽ; & in Apologia addit, Communi voce facilè Philoſophis hæc obijci ſolẽt, eos neque ſublimia ſuper Terram, neque profunda ſub Terra, neque Deos eſſe putare. Quod confirmatur, quia Philoſophia in varijs pugnat cũ noſtra Theologia, quæ veriſſima eſt. Demum affertur inſtantia adducta à Plat. in ſexto de

Dubitatio — *Confirmatio.*

to de Repub. relatà ab Alexandro, mox ab Auer. in procemio Phy. & eſt quia experiẽtia & opera aduerſantur rationi, oſtendenti vtilitatem eius; conſpicuum enim eſt plurimos extitiſſe Philoſophos, varijs vitijs inquinatos, & habitibus virtutũ moraliũ deſtitutos.

Solutio. Pro ſolutione harum & ſimilium difficultatum accipio primo id, quòd dicitur ab Ariſt. in decimo Nichomachiorum cap. ptimo, nec non in ſeptimo de Repub. cognitionem verè primo conducere pro rerum contemplatione, mox pro recta actione. Addo ſecundò, dum loquimur de rerũ conditione, nos teneti id conſiderare, quod illis competit per ſe, non quod ex accidenti; inſuper quod illis competit per vſum rectum, nõ per deprauatum. Addendum tertiò ex ſententia Atiſt. in primo Rhetoricorum nos cunctis bonis poſſe male vti, prætetquàm virtute motali, in cuius ratione eſt vſus rectus. Accipiendum quartò eſt, aliud eſſe loqui de probitate ciuium, & loqui de officijs varijs, quibus ſungunt, egentibus aſſuetudine & experientia, vt eis rectè ſungamur. Addo quintò, Philoſophiam abſoluram cum abſoluta verirate pugnare non poſſe, cum ea ſit indagatrix veri: & dum recedit à verò, non ſeruat conditionem Philoſophiæ, ſed deprauationis eius. Ex his eliciuntur ſolutiones aduerſarum rationum.

Solutio prima. Dicebatur primò contemplationem nos ſecernere à congreſſibus ciuilibus. Reſpondeo primo, dum nos ab eis reuocat, non ob id reuocat à probitate; addo inſuper, quòd dum nos ab eis reuocat, ſimul per inſpectionẽ veri nos format, & dirigit ad actiones probas. Pręterea ſi aliquis, dum teneretur, meliusque eſſet agere, ſpecularetur, erraret; veluti erraſſe; & damnandum fuiſſe Archimedem exiſtimo, qui dum patria ab inimicis caperetur, & cuncta peruerterentur, ipſe occluſus in ſuo Thalamo, Mathematica ſpeculabatur. Nec inutilis eſt contemplatio Principiorum Mundi, cũ per ea noſcamus Deum, ergà quem dum rectè ſumus affecti, ergà omnia ſumus rectè diſpoſiti. Cętera, quę ex Platone referebantur, patefaciunt detrimenta, quæ ex prauo vſu ortum dicunt. Inutiles ſunt captioſę quædam Sophiſtarum argutiæ, & redundantes diſputationes, ob quas dixit Plato in ſexto de Repub. ſomniate nonnullos, non philoſophari; & Seneca ad Lucillum dixit, Quæ Philoſophia fuit, redita eſt Philologia: ſimiliter pernicioſa eſt nonnullorum audacia, qui cum vix Dialecticis Principijs ſint imbuti, vna cum Hippia putant ſe omnia ſcire; & neglectis cæteris, ea ſola magnifaciunt, quorum leuiter ſe inuentores enũciant. Inſuper ex ſententia Platonis illi etiam, qui rectè philoſophantur, ſuoque officio (vt decet) funguntur, nonunquam inutileș ſunt, non ob eorum, ſed ob Principum, & Populorum deprauationem, qui eos paruipendunt, expellunt, minimeque eis obtemperant; vt inutiles ſunt Medici; dum qui morbo laborant, negligunt mandata eorum, vt in ſexto de Repub. latiſſimè parefecit Plato. Inſtantia ſumpta ex Socratem, qui eam nuncupabat deprauationem, diluitur aſſerendo id contingere, vel ob vſum paruum, vel quia ea erat non abſoluta Sapientia, ſed deprauatio Sophiſtarum.

Quadruplex depoſitio erga ſcientiam. Nã ex ſententia Platonis quatuor modis poteſt homo ſe ad Philoſophiam, & ad ſcientias habere. Ptimus eſt puerorũ, qui nec ſciunt, nec putant ſe ſcire. Secũdus eſt eorũ, qui in vmbris, & participationibus Ideatũ verſantur, quę cũ ſint vmbræ, iudicantur res ſerię, & illi ita affecti putant ſe ſcire, cũ non ſciant. Tertius eſt eorum, qui incipiunt animaduertere eas eſſe vmbras, veras autem rerum eſſentias eſſe Ideas; in quo Tertio gradu Socrates ſe conſtitutum indicabat, dum enunciabat ſe hoc ſcire, quod nil ſciret, ac ita latenter Sophiſtas carpebat, in ſecundo gradu conſtitutos; ſupremos gradus eſt ſapientum, qui excitati per vmbras, elauati per tationes, formati per Ideas, eſſentias rerum intuentur, quod pauciſſimus competit. Et dum quęritur quæ ſit, condirio quod officium, & qui Locus Viri Philoſophi in Vrbe, & Ciuili ordine? Dicendum Philoſophum ad tria poſſe referri; primò ad Deum, ſecundò ad ſe, tertiò ad Principem Reip. & Populos. Dum primò refertur ad Deum, dicitur ei ſimilis, ei amicus, ei ſedens à Secretis, inſpector eius, & admirator. Dum ſecundò in ſe conuertitur, ſe intus rectè format, animi perturbationes componit, tranquillitatem ſibi parat, redditur Faber ſuæ rectæ cõſtitutionis, & Regia forma etiam ſine Regno ſe format,

mat,

mat,quæ Regno prꝑſtat,& antecellit.Dum tertiò refertur ad Principem Vrbis & Populos,eſt exemplar vitę rectè inſtitutę,eſt conſultor optimus, inſtitutor, ſeruator,& & emendator Formę Reip.& legum eius:hinc iure enunciauit Plato, tunc Reſpublicas & Populos rectè ſe habere,dum Principes philoſopharētur.Ex his,quę dicta ſunt conſpicuè refulget vtilitas Principalis & propria inſpectricis Philoſophiæ; inſuper vtilitas ſecundaria ex prima pendens. At datur inſuper vtilitas tertia,quæ alias conſequitur,& ea eſt,quam prębet Artibus:Philoſophia enim Artes parit,eiſque principia largitur:nulla enim eſt Ars alicuius precij,quæ ex Philoſophia non pendeat,vt in pręcedentibus patefeci:Artes tamen non debent iudicari fines Philoſophię, ſed fructus, ex finis fęcunditate prodeuntes,qui mox in Philoſophiam, vt in proprium finem redundant:nam Artes contemplationi,tanquam fini famulantur & inſeruiunt. Latius de his verba feci in Philoſophia Ciuili. *Triplex vtilitas.*

De ſubiecto vniuerſæ naturalis Scientiæ. *Cap. XXIII.*

Eclaratis communioribus ad Naturalem Scientiam nos manuducentibus,ad magis propria deſcendens, vt ſcopum mihi proponam, primò de ſubiecto vniuerſę Naturalis ſcientię verba faciam: ad cuius explicationem vt paratiores accedamus,explicabo primò cōmunia non nulla,ad nominis ſignificationes,& conditiones eius pertinentia.Subiecti nomen multa denotat:dicitur enim primò de ſubiecto,cui accidentia inhærēt: dicitur ſecundò de ſubiecto enunciationis, de quo dicitur Prædicatum: tertiò de ſubiecto Imperij, quo Populi ſubijciuntur Principi: quartò de ſubiecto actionis, ſiue effectionis,& eſt res illa, in qua Prudentes, & Artifices operando verſantur: quintò dicitur de obiecto facultatum iudicantium,vt color dicitur ſubiectum viſus: Dicitur ſextò de quouis,quod ſub altero collocatur,vt Muſica dicitur ſubijci Arithmeticę, & Terra Elementis:Demum dicitur de Genere ſcibili,quod conſiderationi ſcientiarum ſubſternitur:in qua ſignificatione modò de Subiecto ſermo eſt, Cuius varia ſunt nomina:dicitur enim ſubiectū,Materies, Genus ſcibile,Scopus,Datum, ſiue cōceſſum, obiectum,& oppoſitum:dicitur ſubiectum,non quia prænoſcatur:ita enim principia quoq; ſubiectum eſſent:nec;quia prænoſcitur,ideò eſt ſubiectū,ſed vice verſa,quia eſt ſubiectum,pręnoſcitur:ſed ſubiectum dicitur duplici ratione:primo quia ſubijcitur affectionibus, quę de eo demonſtrantur:ſecundò quia noſtræ conſiderationi ſubſternitur:qua duplici ratione frequenter etiam materies ſcientiæ nuncupatur. Dicitur tertiò ab Ariſtotele in primo Poſter. Genus ſcibile: genus dicitur,quia eſt aliquid commune,poteſtate multa continens,præditum partibus,vel gradibus,tanquam ſpeciebus,& genus vel eſt vniuocum,vel ſaltem ab vno,vt docet Philoſophus in 4.Metaphyſicæ cont.2.additur ſcibile pro eius diſtinctione à Genere Logico,quod eſt genus pręedicabile, & ſecunda notio, & ſcibile dicitur per relationem ad definitionem,demonſtrationem,& principia ſua,per quæ in ſcientia explicatur & ſcitur.Inſuper dicitur Scopus,nam eſt id, in quod, vt in ſcopum,omnis noſtra conſideratio dirigitur:& propterea dicitur id, quod intenditur, ſiue optatur: pro cuius lucidiore explicatione conſiderandum,reperiri has voces,intendens,ſiue expetens,intentio, quæ conſilium & inſtitutum dicitur,& id quod intenditur,ſiue optatur. Quid ſit intendens ex ſe paret: eſt enim ille,qui ſcopum attingere:finemq; aſſequi nititur: intentio mediat inter intendentem,& finem ſiue ſcopum:orditur enim ab intendente, & in ſcopum dirigitur. Id quod intenditur & ſcopus eſt duplex vel internus,ſiue ſcopus operationis,& eſt forma & perfectio rei:vt ſcopus ędificatoris,qui ab eo intēditur, eſt forma & perfectio domus:vel externus,qui dicitur finis rei genitæ,& eſt habitatio:vt enim datur finis generationis,& rei genitæ:ita datur duplex ſcopus,& duplex quod intēditur. In ſcientijs qui eis dat operam, intendit; intentio orditur ab eo, & tenuit in ſubiectum

Ordo ſeruandus.

Nomen ſubiecti.

Subiecti nomina.

pro eſſe cognito. id quod intenditur eſt duplex, primò ſubiectum pro eſſe cognito, nam eius cognitio optatur; ſecundò ſummum bonum ex ea cognitione conſurgens: ex quo patet quod ſubiecto & intentio, dum proprie vſurpantur; diſtinguuntur; quia tamen nonnunquam ſumitur via pro ſcopo, & fine eius, ideò etiam nonnunquam ſubiectum nomine intentionis denotatur; id tamen fit minus propriè. Gal. in lib. de optima ſecta ad Thraſybulum inquit, Artis Medendi vnum eſt propoſitum, ſanitas; finis vnus, & eſt eius conſecutio; modi conſecutionis multi. In libro autem, qui introductio & Medicus dicitur, Galenoq; adſcribitur, legitur id quod optatur, & non attingitur, dici ſcopum; dum vero attingitur, dici finem: at huiuſmodi diſtinctiones rarò ſeruantur. Inſuper ſubiectum nuncupatur obiectum & oppoſitum: vt enim ſenſibile eſt obiectum ſenſus, eique opponitur oppoſitione relatiua; ita genus ſcibile eſt obiectum animi noſtri, quærentis ſcientiam: frequenter Ariſt. obiectum ſenſuum nuncupat oppoſitum, vt patet ex 2. de Anima cont. 136. 144. & 2. de Ortu & Interitu cont. 7. Demum ſubiectum nuncupatur datum & conceſſum, quatenus eo ſuppoſito, & dato, de eo quæruntur affectiones, vt in primo Poſte. inquit Philop. At ex dictis pulchra emergit dubitatio; cum enim ſubiectum dicatur genus, quæritur an ſpecies poſſit ſtatui ſubiectum alicuius ſcientiæ? ſi ſtatuetur, ſubiectum non erit genus; ſi non valuerit eſſe ſubiectum, non erit ſcibilis. Reſpondens dico ſpeciem eſſe ſubiectum, intelligi poſſe dupliciter, vel vniuerſæ alicuius ſcientiæ, vel partis eius: Vniuerſæ alicuius ſcientię ſubiectum non eſt, vt patet de Phyſica, Mathematica, & Metaphyſica: partium vero ſubiectum eſſe poteſt; vt enim totum ſe habet ad totum, ita pars ad partem; non autem eſt ſubiectum ſcientiæ totius, quia eiuſdem ſcientiæ eſt conſiderare genus & partes eius, vt dicitur in quarto Metaph. cont. 2. Inſuper ſpeciebus eiuſdem generis competit idem conſiderandi modus; Addo tamen, quod ſi alicui poſtremæ ſpeciei competeret proprius aliquis conſiderandi modus, non eſſet abſurdum, vt ea ſtatueretur ſubiectum, vt ſe habet de Deo ſupera reuelatione pateſacto, conſiderato in Theologia: & dum inſtatur, quia Scientia dicitur vnius generis ſubiecti, reſpondeo Ariſtotelem tūc conſideraſſe vniuerſas partes Philoſophię; addo inſuper nomine generis ſcibilis, poſſe denotari quodlibet vniuerſale, vel ſit genus, vel ſpecies.

Intētio & ſubiectum diſtinguūtur. — *Galenus.* — *Dubitatio* — *Solutio.*

Diuiſio ſubiecti & conditiones eius. *Cap. XXIIII.*

DEclaratis attinentibus ad nomen ſubiecti, de eius diuiſione, & conditionibus agendum eſt. Subiectum ſcientiæ vſurpatur dupliciter, vel vniuersè pro omni eo, in quo verſatur ſcientia, de quo Ariſt. in primo cont. lib. de Cœlo ait, Scientiam de Natura ferè plurimum verſari circa corpora, magnitudines, affectiones, & Principia. Vel vſurpatur magis propriè, vt cōtradiſtinguitur à principijs, & affectionibus eius, de quo modò ſermo eſt. Subiectum ita ſumptum triplex eſt, vel commune & remotum; vel adęquatū & proximum; vel pars adæquati. Inſuper ſubiectū ſumptum pro parte eſt duplex, vel eſt pars præſtantiſſima, vel minus præſtans. Inſuper pars præſtantiſſima eſt duplex. Vel eſt primum ab vno, per quod cętera dicuntur talia, vt ſubſtantia ſe habet inter cōſiderata a Metaphyſico. Vel ſolum eſt primum dignitate, vt Homo ſe habet inter animalia, & Viſus inter externos ſenſus, Dum pars potiſſima fuerit primo ab vno, tunc ea propriè dicitur ſubiectum, cum cæterorum ſit cauſa, & modus conſiderandi, per illud competat alijs. hoc nos docuit Ariſt. in 4. Metaphyſicę cont. 2. inquiens, Patet igitur vnius etiam eſſe ſcientiæ ea quę ſunt, quatenus ſunt, ſpeculari, vbique autem ſcientia ipſius eſt propriè primi, ex quo cętera pendent, & propter quod dicuntur: ſi autem hoc eſt ſubſtantia, oportet Philoſophum principia cauſſasq; ſubſtantiarum cōſiderare, &c. Inſuper animaduertendum, quòd dum ſubiectū fuerit genus ab vno, non eſt neceſſe oſtendere communes affectiones de eo, ſed poſſunt oſtendi de partibus, &

Subiectū triplex.

præſertim

præſertim de prima,vt docuit Auer.in 1.Poſt.179.Ratio eſt,quia id,quod eſt ab vno, non eſt natura vna in omnibus eadem,ſed varia, & affectiones competunt contentis ſub eo modo vario. Propterea vt diſtinctiùs noſcantur,de ſingulis ſunt oſtendendæ, præſertim tamen de primo;nec valemus diſtinctè noſcere commune ab vno,non notis contentis,quia tale commune vel nihil eſt,uel poſterius,vt dicitur in proœmio de Anima cont.8.Inſuper ſubiectum reſoluitur in rem conſideratam & modum conſiderandi,vt patefecit Philoſophus in ſecũdo Phy.17.& explicauit Auct.in 1.Poſt.178. *Modus cõſiderandi.* Modus conſiderandi eſt tanquam differentia & forma,contrahens rem cõſideratam ad definitum,& proprium conſiderationis modum,per quam ſciẽtia vna ab altera diſtinguitur:valent ſcientię varię rem eandem conſiderare,at non eodem conſiderationis modo.Præterea conſiderandum eſt,quòd dum ſubiectum fuerit vniuocum; ſemper primum & potiſſimum,quod conſideratur,& cuius gratia conſiderantur alia, eſt ipſum totum, quod eſt ſubiectum adęquatum, non autem pars pręſtantiſſima eius, nam ea quoque conſideratur in gratiam totius,vt ſe habet conſideratio ignis in conſideratione Elemẽtorum;Species nobiliſſima vniuoci generis,ſolum poterit dici ſubiectum principale,comparando inuicem varias ſpecies eius,at non comparata cum genere; neque etiam abſolutè poterit dici ſubiectum,cum cęterę ſpecies non includant modum conſiderandi ob illam. Cum autem multiplex apparuerit ſubiectum,ſermo nunc eſt de ſubiecto adæquato,cuius patefaciendæ ſunt conditiones, quæ a Scoto, Gandauenſe,Ludouico Boccaſ.& alijs variæ & vario modo referuntur;quibus ſilẽtio obuolutis,aſſero conditiones omnes ſubiecti in tria capita debere redigi. *De quo ſubiecto ſit ſermo.* Cum enim ſubiectum conſtet ex re conſiderata & modo conſiderandi, triplici ratione valent ei competere conditiones;primò ratione coniuncti; ſecundò ratione rei conſideratæ; tertiò ratione modi conſiderandi. *Prima cõditio.* Primò ex toto coniuncto prodit hæc conditio, vt prænoſcatur quod ſit, & quid ſit,in 1. Poſt. docuit Philoſophus. Secundò ex re conſiderata fluit,vt ſit genus vnum ſcibile,& ſi tale fuerit,erit vel vniuocũ,vel ab vno non ęquiuocum;inſuper erit reale & pręditum principijs & affectionibus. *Secunda.* Tertiò ex modo conſiderandi prodit,vt æquetur ſcientia,& ſcientia vna per illum diſtinguatur ab alijs.hæc ſunt tria conditionum capita;cuius numeri conſpicua eſt ratio.Ex his elicio definitionem ſubiecti adęquati;Nam eſt genus vnum ſcibile,prænoſcẽdum in ſciẽtia,quod ſit & quid,pręditum proprio cõſiderandi modo,per quẽ conſideratur,ęquatur ſcientię,& ſcientia eius diſtinguitur ab alijs. *Tertia.* *Definitio.*

De ſubiecto vniuerſæ Philoſophiæ Naturalis opiniones variæ. Cap. XXV.

EXplicatis communibus ad ſubiecti notitiam attinentibus,ſed ſubiecto vniuerſæ naturalis ſcientiæ occurrit agendum: de quo loquens referã primò opiniones varias;Secundò minus veras reijciam; Tertiò confirmabo veriorem;Demùm dubia nonnulla potiora diluam. *Ordo ſeruandus.* Opinio prima eſt D.Th.Io.Ganda.& multorum aſſerentium Ens Mobile eſſe ſubiectũ. *D.Thom.* Opinio altera eſt Alberti Magni, Aegidij,& quorũdam aliorum dicentium ſubiectũ eſſe corpus mobile. *Albertus.* Tertia eſt opinio Ioan.Canonici,Antonij And. Trombetę,& multorum ſequẽtium Scotum,ſtatuentium pro ſubiecto ſubſtantiam, vt naturalis eſt,vel ſubſtantiam finitam,vt naturalis eſt. *Io. Canon.* Quarta eſt opinio quorundam recentiorum dicentium ſubiectum Naturalis ſcientię eſſe Naturam.Quinta opinio eſt quorundam aſſerentium corpus naturale generabile,& corruptibile,vel corpus Naturale mixtum,vt mixtum eſt,eſſe ſubiectum. Opinio Sexta Gręcorum interpretum eſt, Corpus naturale,vt naturale eſt,eſſe ſubiectum .Fundamenta potiora primæ opinionis,Ens mobile eſſe ſubiectum,hæc ſunt?Primum,quia id ſtatui debet ſubiectum ſciẽ- *Fundamẽta primæ opinio.*

tiæ, quod eſt ſubiectum primæ affectionis in ea conſideratæ; ſed prima affectio conſi-
derata in ſcientia Phyſica eſt mobilitas, ſiue motus, cuius ſubiectum eſt ens mobile,
quare hoc iudicari debet ſubiectum: quòd ens, & non corpus ſit ſubiectum motus, pa-
tet ex eius definitione, tradita in tertio Phy. quæ eſt motum eſſe actum entis mobilis
Præterea id debet ſtatui ſubiectũ, cuius quęruntur, & traduntur Principia; at in Phy-
ſicis traduntur principia non corporis tantùm, ſed vniuerſe cuiuſlibet entis mobilis,
quod patet per Ariſt. in 12. Metaphyſicæ poſt cont. 18. manifeſtãtem principia gene-
rationis eſſe communia cunctis prædicamentis; hinc Auer. in primo Phy. ait, quòd
qui tradit Principia ſubſtantiæ, ſimul tradit principia omnium prædicamentorũ. Ter-
tiò argumẽtatur D. Tho. Nulla ſcientia oſtendit ſubiectum ſuum, Ariſt. in ſexto Phy.
oſtendit omne mobile eſſe corpus, quare corpus, cum tanquam ignotum oſtendatur,
non valet iudicari ſubiectum naturalis ſcientiæ: confirmatur eadem opinio auctorita-
te Ariſt. in ſecundo Phy. 16. dicentis, Phyſicum conuenire cum Geometra in re con-
ſiderata; At Geometra non conſiderat corpora, id enim facit Stereometra, ſed lineas
Fundamẽta ſecundæ. & ſuperficies, quæ entia ſunt & non corpora. Secunda opinio erat, ſubiectum eſſe cor-
pus mobile, Auicẽ. addit vel quieſcibile; cum enim natura per motum, & quietem de-
finiatur, vtrunque in ſubiecto includi debet. Vt opinio hæc conſpicua reddatur, con-
ſiderãdum eſt, quòd Albertus triplex corpus excogitauit, Phyſicum, Mathematicum,
Triplex corpus. & Metaphyſicum, vt interim Artificioſum miſſum faciam. Corpus Metaphyſicum pu
tauit eſſe conſtitutum ex materia, & forma corporis de prædicamento ſubſtantiæ ei
coęterna, non contractum per quantum, vel quale; nam ſi mox contrahitur per quan-
tum, conſtituitur corpus Mathematicum; ſi per quale, corpus Phyſicum; & huiuſmo-
di corpus inquit eſſe rem conſideratam in ſcientia naturali; mobile verò modum con-
ſiderandi. Fundamentum primum huius opinionis eſt, quia id eſt ſubiectum ſcientiæ,
quod eſt ſubiectum proximum primæ affectionis in ea conſideratæ; aut prima affectio
eſt motus, qui corpori Phyſico proximè competit, vt oſtenditur in ſexto Phyſicorũ,
corpus itaque ſtatu debet ſubiectum, non ens. Prætereà id ſtatui debet ſubiectũ, quod
conſurgit ex principijs, Principia autem interna, & per ſe ſunt materia & forma, ex
quibus corpus conſurgit. Prætereà ſcientiæ, & affectionis limitatæ, ſtatui debet ſubie-
ctum non communiſſimum, ſed limitatum; Philoſophia naturalis eſt ſcientia contra-
cta & limitata, ſimiliter motus, quare ſubiectum quoque debet eſſe limitatum; huiuſ-
modi non eſt ens, quod eſt latiſſimum, ſed corpus: confirmatur auctoritate Ariſt. in
procemio primi, & tertij de Cœlo dicentis, ſcientias de natura, ferè plurimum verſa-
ri circa corpora, & Auer. inquit in principio eius libri definiri corpus, quia omnis arti-
Fundamẽta tertiæ opin. fex definit ſubiectum ſuum. Tertia erat opinio nonnullorum Scotiſtarum ſtatuẽtium
pro ſubiecto ſubſtantiam naturalem. Fundamentũ eius eſt, quia omne mobile eſt Phy
ſicę conſiderationis; mobilis autem eſt omnis ſubſtantia, pręter Deum, nam & Angeli
mobiles ſunt; Ideo Io. Canonicus inquit, quòd ſubſtantia finita, vt naturalis eſt, debet
ſtatui ſubiectum; addit finitam, vt Deum excludat, Antonius And. putat eam parti-
culam eſſe redundantem, quoniam ſcientia Phyſica humano ingenio formata, eſt de
ente in prædicamento conſtituto, quod finitum eſt: Et quoniam nouerunt ex ſenten-
tia Ariſt. ſola corpora moueri, Ideò dixit Io. Can. ſcientiam Phyſicam conſiderari du-
pliciter, vel abſolutè, vel vt traditam ad Ariſt. prima conſideratione ſubiectum dicit
eſſe ſubſtantiam finitam; ſecunda verò corpus. Confirmatur hęc opinio, per Ariſt. ſub
initio ſexti Metaphyſicę dicentem, Phyſicum verſari circa ſubſtantiam, in qua eſt
Fũdamenta quartæ opinionis. principium motus, & quietis. Quarta opinio erat eorum, qui ſubiectum inquiunt eſſe
Naturam; id eliciunt ex Ariſt. qui in principio primi, & tertij Phy. nec non in princi-
pio primi de Cœlo & alibi, ſcientiam Phyſicam nuncupat ſcientiam de Natura: hi
Fũdamenta quintæ opinio. Naturæ nomine aiunt debere intelligi cuncta ad res naturales pertinentia, veluti ſunt
ne dum compoſita Naturalia, verũ inſuper principia, & affectiones; & huius opinio
nis fuere Lucilius, & Flaminius Nobilius. Quinta opinio erat aſſerentium ſubiectum

eſſe

eſſe corpus naturale mixtum, vt mixtũ eſt: cuius opinionis fuit Clariſſimus M. Antonius Genua, eique videtur fauere Olymp. in primum Meteororum inquiens, in Phyſicis primo declarata fuiſſe Principia prima, mox proximiora, vt Cęlum, quod eſt efficiens, & Elementa quæ ſunt interna materia mixtorum. Fundamentum eliciunt ex Ariſt. in primo cõt. primi Phy. dicente, tunc nos ſcire, cum cauſas primas nouerimus; Principia prima, & vſque ad Elementa, hoc eſt cum ſciuerimus Principia & remota, & proxima: includit itaque ſubiectum naturalis ſcientiæ Principia & remota, & proxima, quæ competunt mixto, nõ autẽ omni corpori Phyſico: confirmatur, quia conditio ſubiecti eſt, vt in ea ſcientia non dirigatur ad aliud, ſed cętera ad illud; Cœlum autem & Elementa in naturali ſcientia diriguntur ad mixtum. Inſuper ſi omne corpus Phyſicum deberet ſtatui ſubiectum, erraſſet Ariſt. in primo Phyſ. dum explicaturus communia principia ſubiecti, ſolùm principia mortalium explicauit, non cœli; vt patet ex dictis in eo. lib. & pręſertim in cont. 57. Non deſunt qui parum ab his recedẽtes inquiunt, non corpus Phyſicum mixtum, ſed corpus Phyſicum generabile & corrup. eſſe ſubiectum; idque oſtendunt cum ratione nuper relata, tum quia ſolum corpus generabile eſt abſolutè Phyſicum, cum ſolum ſit omni motu mobile. Confirmant id ipſum per Ariſt. in ſecundo Phy. 72. & in 12. Metaphyſicę dicentem, tria eſſe negocia, vnum circa immobile, aliud circa mobile æternum, tertiũ circa mobile mortale, quod eſt negocium Phyſicum. Miſſam facio eorum ſententiam, qui leuiter pro ſubiecto ſtatuunt corpus ſenſibile; Et pro opinione ſexta & approbanda eam ſtatuo, quę fuit omnium Græcorum interpretum, Thophraſti, Eudemij, Alexãdri. Them. Simpl. Philoponi, & demum Ariſt. corpus Phyſicum, vt Phyſicum eſt, eſſe ſubiectum.

Alia opinio & fundamentũ.

Opinio Græcorũ.

Reijciuntur opiniones duæ primò relatæ de ſubiecto Naturalis Scientiæ. Cap. XXVI.

Conſiderandæ occurrunt opiniones relatæ de ſubiecto vniuerſę naturalis ſcientiæ; ordiens à prima & ſecũda conſtanter aſſero, nec ens, nec corpus mobile, dum conſiderantur, vt diſtincta à corpore Phyſico, & non vt circunſcribentia illud, debere iudicari ſubiectum. Pro cuius exacta notitia tres voces cõſiderãdę ſunt, ens, corpus, & mobile. Quid nomine entis D. Tho. denotauerit, non conſentiunt eius aſſeclæ; Gratia Dei, & multi cum eo inquiunt denotaſſe ens dictum de ſubſtantia & accidente, inſuper de materia, forma, & compoſito; Alij (vt Card. Gaet.) aiunt denotaſſe ens omne compoſitum ſiue ex materia & forma, ſiue ex ſubſtantia & accidente, vel quod idem eſt, ens omne directè contentum ſub prædicamento: & ita excluduntur materia & forma. Hi duplici ratione aberrant: primò approbando ſententiam non veram; Secundò minus rectè explicando ſententiam D. Tho. Vt pertinet ad primum, Quod ens ad plura extenſum quàm ad corpus Phyſicũ, ex materia & ſubſtãtiali forma cõflatum, minimè poſſit ſtatui ſubiectum, oſtendo; quia id eſt ſubiectum, cuius principia, & communes affectiones quæruntur; at Ariſt. in primo Phy. declarat materiam, quæ ſubſtantia eſt, in ſecundo declarat formam, quæ eſt natura & ſubſtantia, ex quibus corpus naturale conflatur, quod in quarto cont. 2. Phy. definitur, & eius mox explicat affectiones. Prætereà compoſitum dictum de ſubſtantia & accidente, contentum in quolibet prædicamento, non eſt genus vnum definibile, quale debet eſſe ſubiectum particularis ſcientiæ; hinc Ariſt. in principio ſexti Metaphyſicæ ait Phyſicum verſari in cõſideratione ſubſtantia, in qua eſt principium motus, excludendo accidentia, quæ ſolum cõſiderantur vt affectiones corporis Phyſici, non vt de conſtituentia illud, vt patet ex ſecũdo Phy. 18. Quod etiam minus rectè explicẽt ſententiam D. Tho. oſtendo; Nam D. Th. nomine entis mobilis, nil aliud denotauit, niſi corp⁹ Phyſicũ, adeò vt, ſola voce ab Alberto

De prima & ſecũda opinione.

Euerſio.

& Aegidio diſſentiat;quod patet,quia in principio primi de Cęlo,in quarto Phy.exponens cōt.74.& in primo Poſt.lect.41. corpus mobile ſtatuit ſubiectum ſcientiæ de Natura,& in prooemio lib.de Ortu & Interitu inquit,primò declarata fuiſſe mobilia & motum in communi,mox in lib.de Cœlo corpus mobile ad ubi, indicans corpus eſſe ſubiectum;Quod patet ex verbis eius in prooemio Phy.nam inquit,De his igitur quę habēt Principium motus internum,eſt ſcientia Naturalis,&c. huiuſmodi autem ſunt corpora;Inſuper addit,Et quia quod habet materiam;mobile eſt, cōſequens eſt, vt ens mobile ſit ſubiectum &c. habens autem materiam corpus eſt. Id ipſum patet per verba,quæ addit; Subiectum naturalis ſcientiæ eſt ens mobile, non dico corpus mouile,quia omne mobile eſſe corpus oſtenditur in ſexto Phyſi.nulla autem ſcientia probat ſubiectum ſuum, ideo ſtatim in principio libri de Cœlo orditur à declaratione corporis &c.Ex his adeò lucidè elicitur D.Tho. per ens mobile denotaſſe corpus, vt nil lucidius dici poſſit: nam exiſtimauit omne mobile ad Phyſicum pertinere; & quamuis omne mobile ſit corpus,ex ſentētia Ariſt.tamen quia mobile omne eſſe ens conceditur ab omnibus,non autem conceditur eſſe corpus,& oſtenditur ab Ariſto.in

Quid primo colligitur.

ſexto Phy.ideò ſubiectum ſtatui debent ens mobile,nō corpus.Ex his elicio primò aſſeclas plurimos D.Thó.minus rectè explicaſſe eius ſententiam.Elicio ſecundò,erraſſe Pomponatium,qui cum D.Tho.primò aſſerat ens mobile, mox corpus eſſe ſubie-

Quid ſecūdo.

ctum,dixit eum ſe emendaſſe;ſimiliter patet minus rectè Iauellum aſſeruiſſe D. Tho. putaſſe ens mobile eſſe ſubiectum adæquatum,corpus vero partem eius principalem. Addo demùm rationem,qua D.Thomas oſtendit non eſſe dicendum corpus, leuem eſſe;primò quia ſupponit vnum falſum,quod ſi darentur entia mobilia præter corpora,ea ad Phyſicum pertinerent; nam ſi carerent corpore,eſſent formæ à materia ſolutę,vt Angeli,quę cum non ſint naturę, etiam non ſunt Phyſicę conſiderationis; ſolæ enim formę mortales ad Phyſicum pertinent; vt dicitur in calce primi Phyſi. & ſolæ formę,quę ſunt finis generationis,nō ſeparabiles niſi ratione,ſunt Naturę, vt dicitur in ſecundo Phy.cont.12.Pręterea ſi etiam ad Phyſicum pertinerent, non deberent iudicari ſpecies ſubiecti,ſed potius principia,vt Mens,quæ extrinſecùs accedit,ſi conſideraretur à Phyſico,ſolùm conſideraretur vt principium hominis,non vt ſpecies ſubiecti.Pręterea errat,dum inquit in primo de Cœlo declarari corpus, quod mobile; & ſubiectum eſt ſcientię Phyſicæ; nam ea loci ſolùm declaratur corpus de prædica-

Quid per corpus.

mento quantitatis,nec ſecus definitur,quàm definiatur à Mathematico.Alia vox cōſideranda,eſt corpus;nam vt patuit etiam ex ſententia D.Thomę,id accipi debet pro ſubiecto.Magnus Albertus,vt dixi,triples corpus ſtatuebat;verum cū id faciat, errat cum in numero,tum in eorum declaratione: In numero, quoniam non datur corpus Metaphyſicū à Phyſico diſtinctum;alioquin erraſſet Ariſt.in ſecundo de anima cont. 3.inquiens corpora Phyſica cæterorum corporum eſſe principia; nam ſi daretur corpus Metaphyſicū,id,& non Phyſicum eſſet principium.Inſuper cum nō detur forma corporis ad ſubſtantiam pertinens coæua materiæ,antecedens cæteris formis, vt putauit Albertus,id corpus Metaphyſicum indefinitum,quantitatem pręueniēs per eā conſtitutum concedi non debet;ſolùm dicere valemus corpus Phyſicum, ex materia & forma,quę natura eſt,conflatum,vario modo à Phyſico,& à Metaphy. conſiderari.Similiter minus rectè declarat corpus Mathematicum;non enim id ſubſtantiam includit,ſed accidens ſolùm eſt:Alioquin corpus Mathematicū eſſet prius,& eſſet principium Phyſici,cuius oppoſitum aſſerit Ariſtot. Inſuper tunc Metaphyſica conſiderante corpus Metaphyſicum,ſtatim poneretur Metaphyſica conſiderans corpus Metaphyſico proximus, non Phyſica conſiderans corpus ab eo remotius; cuius oppoſi-

Corpus ſolū duplex.

tum aſſeritur ab Ariſtot.in ſexto Metaphyſicæ cont.3. Duplex itaque ſolum eſt corpus,in ſcientijs conſideratum;Phyſicum,quod eſt ſubſtantia,& Mathematicū, quod

Mobile quid.

eſt accidens;datur etiam Artificioſum;at id non eſt pręſentis conſiderationis. Sequitur Vox tertia, nempè mobile; de qua tres ſunt opiniones. Card.Gaet.inquit,mobi-

le non denotare affectionem,ſed quid eſt rei naturalis,& antecedete Naturali, veluti
inquit Ariſt.in calce decimi Metaphyſicę corruptibile vel eſſe ſubſtantiam,vel in ſub
ſtãtia;corruptibile autem mobile eſt. Alij inquiunt mobile denotate affectionem pri
mam,ex ſe notam,per quam reliquæ oſtenduntur; & ideo conſtituere proprium mo-
dum conſiderandi Phyſici. Tertiò alij aiunt mobile eſſe affectionem nobis priorem &
notiorem,circumſcribentem proprium modum conſiderandi; priorem abſolutè, no-
bis tamen poſteriorem & obſcuriorem. Explicatio prima omnino eſt reijcienda; nam *Euerſio.*
ita intelligi debet mobile,vt explicatur ab Ariſt.& apud ſapientes vſurpatur Ariſt. in
tertio Phyſ.inquiens motum eſſe actum mobilis,conſpicuè per mobile denotauit af-
fectionem corporis Phyſici, inſpicientem motum, & ad eum relatam, quę eſt poſte-
rior Phyſico,vt Phyſicum eſt; ac ita apud ſapientes ea vox vſurpatur. Comprobatio
ſumpta ex decimo Metaphyſicæ ad rem non facit;denotauit enim Ariſt.per ea verba
corruptibile vel eſſe differentiam,vel eſſe affectionem;nam diſtincta ratione vtrunq;
eſt verum;corruptibile enim ex parte fundamẽti & principij ſubſtãtia eſt; pro ſuper-
addita verò relatione,per quam formaliter à fundamento diſtinguitur,eſt affectio, &
id ipſum verum eſt de mobili;nam formaliter eſt affectio,& in ſubſtantia;pro princi-
pio autem,& fundamento ſubſtantia eſt;id autem eſt idem cum naturali; non autem
aliquid prius eo: Immò controuerſiam includit dicere in Naturali ſcientia reperiri
aliquid prius Naturali;nam ita non eſſet naturale;& non attinet ad Phyſicum. Simi-
liter reijcienda eſt altera ſententia, quod mobile ſit affectio prima ex ſe nota, conſti-
tuens modũ cõſiderandi,per quam ceterę demonſtrentur; Nam omnis affectio in ſciẽ
tia ſupponit modum conſiderandi,per quem ſubiecto competat, & contra diſtingui-
tur à principijs & ſubiecto; ideo non valet ſtatui pars ſubiecti, & modus conſideran-
di eius;cõfirmatur,quia quamuis motus & mobilitas pateant quod ſint, latent tamẽ
quid,& propter quid ſint;& difficile eſt definire motũ,vt dicitur in tertio Phyſ.& co
gnoſcere à quo moueantur Elementa,vt aſſeritur in 8.Phy.& in 4.de Cœlo latè diſ-
ſeritur de principio motus Elementorum & in tertio de Anima de principio motus
Animalium. At inquiunt nonnulli mobilitatẽ eſſe modum conſiderandi,motum verò
affectionem, & Ariſt. de motu,non de mobilitate diſſerere: quæ ſententia etiam non
eſt approbanda,tum quia affectiones propriè ſumptæ ſunt facultates,non actus,tum
inſuper quia motus non ſemper competit Elemẽtis,& partibus eorum,vt mobilitas;
ideò nec eſt propriè affectio eorum,nec de illis poteſt oſtendi. Inſuper ea quoque fa-
cultas ad motum habet principia,& oſtendi per ea poteſt. At inquiunt nõnulli poſſe
in ſcientia oſtendi modum conſiderandi, eique competere Principia: quæ euaſio eſt
inanis, quoniam dum Philoſophus tria enumerat attinentia ad ſcientia, ſubiectum,
Principia,& affectiones,& ait ſubiectum eſſe prænoſcendum, nomine ſubiecti nõ par
tem,ſed totum denotat, includens modum conſiderandi. Præterea modus conſide-
randi in ſcientia,adeò eſt aliquid primum,vt minime habere valeat in ea ſciẽtia prius
aliquid ſubiecto competens: alioquin non omnia per illud conſiderarentur: at natu-
rale prius competit corpori,quam mobile: Si tertiò dicimus mobile circumſcribere
naturale,hoc approbandum erit,vt enim motus naturam,ita mobile naturale circum
ſcribit, & Ariſtotel. in ſexto Metaphyſicæ cont. 1.hoc indicauit inquiens, Phyſicum
verſari circa ſubſtantiam, in qua eſt principium motus, huiuſmodi autem eſt mobile
& Phyſicum ex quo conſtat corpus Phyſicum eſſe propriè ſubiectum. Et putandum
eſt D.Tho. in hac ſignificatione vſum fuiſſe nomine mobilis: nam dixit in procœmio *D.Thom.*
Phyſi.Naturalis ſcientia eſt de Naturalibus: Naturalia ſunt,quorum principium eſt
Natura: Natura autem eſt principium motus eius,in quo eſt: de his igitur quæ in ſe
habent principium motus,eſt ſcientia naturalis &c.conſpicuè D.Tho. primam ponit
Naturam, quam ait conſtituere Naturale, & tertiò inde conſurgere mobile, adeò vt
mobile tanquam poſterius circumſcribat Naturale. Rationes, quæ pro Alberto, & *Diluitur rationes*
D.Tho. relatæ ſunt facilè diluuntur. Dicebatur primò Ens eſſe ſubiectum primæ af- *aduerſa.*

ſectiones

fectionis, nempè motus, vt patet ex eius definitione. Id inficiari debemus; nam ſubiectum motus poteſt conſiderari dupliciter, vel motus tanquam affectioni, ſubiectò competentis, de quo oſtendi debeat, & huiuſmodi profectò eſt corpus Phyſicum, de quo oſtenditur eſſe alterabile, mobile, & generabile, non materia, vel ens; & hoc eſt illud ſubiectum, quod facit ad rem; Vel ſecundò conſideratur ſubiectum motus tanquã actus facultatem ſequens, qui actus, cum ſit accidens, expoſcit ſubiectum actu, quale eſt corpus. Dubium eſt de Ortu & Interitu, quorum ſubiectum dicitur materia, non corpus compoſitum; de quibus dico, quòd dupliciter conſiderari poſſunt vel in fieri, ac ita ſubiectum eſt actu, quod præcurrenti alterationi ſubijcitur, vt aſſerit Auer. in 8. Phyſi. cont. 3. inquiens, Si materia eſſet nudata omni forma, nõ poſſet eſſe ſubiectum motus, & mutationis; vel ſecũdò conſiderari poſſunt in eſſe facto, & ita materia eſt ſubiectum formæ, quæ eſt terminus generationis; at hoc non facit ad rem, tum quia id non eſt ſubiectum ſcientiæ, tũ quia non actus, ſed facultas eſt affectio; tum tertiò quia motus definitur ab Ariſtotele, vt fit, non pro eſſe facto, nam tūc motus eſt. Ex his patet ſubiectum proximum, de quo prima affectio Phyſica oſtendi debet, eſſe corpus. Ariſt. autem iure dixit motum eſſe actum eius, quod eſt poteſtate, circumſcribendo id ſubiectum proximum, quia adhuc nõ patefecerat tale ſubiectum eſſe corpus; id enim facit in ſexto libro. Dicebatur ſecundo eſſe ſubiectum, cuius traduntur principia, ea autem traduntur omnium prædicamentorum, cum tamen non omnia ſint corpora.

Diluitur ſecunda ratio.

Reſpondeo quęri principia alicuius contingere dupliciter, vel vt ſubiecti, vel vt affectionis. Ariſtoteles explicat principia corporis Phyſici, quod eſt ſubſtantia, tanquam ſubiecti, cęterorum verò, vt affectionum, & ita quoque explicatur id, quod afferebatur ex ſecundo Phyſic. Nam Phyſicus conſiderat quidem lineas, & ſuperficies, & ſolida, ſed ea non conſiderat vt ſubiecta, veluti conſiderantur à Geometra, ſed vt affectiones corporis Phyſici, vt Ariſt. affirmat. Addebatur nullam ſcientiam oſtendere ſuum ſubiectum; Id nobis non aduerſatur, nam dicimus ſubiectum eſſe corpus Phyſicum, quod dari nemo inficiatur. Accedit, quòd non omnia attinentia ad ſubiectum omni ex parte debent eſse nota, & quamuis ſit notius vt ens, quàm vt corpus: non ex eo valemus inferre corpus non eſse ſubiectum proximum, ſed ſolùm inferẽdum eſt rectè circũſcribi per ens mobile, vt puto ſenſiſse D. Thomam. Rationes pro Alberto relatæ nobis non aduerſantur, & præſertim dum mobile ſumitur, vt circunſcribens Phyſicũ.

Reÿciuntur opiniones aliæ de ſubiecto ſcientiæ Naturalis. Cap. XXVII.

Conſideratur opinio tertia.

DE ſubiecto Naturalis ſciẽtię erat opinio tertia quorundam Scotiſtarũ, aſſerẽtium ſubſtantiã finitam, vt naturalis eſt, eſſe ſubiectum; quę etiã approbanda nõ videtur; Primo quia ſubſtantia eſt ſubiectum nimium remotum. Secundò quia addunt pro modo conſiderandi, vt naturalis eſt; nam ſubſtantia naturalis neceſſariò eſt corpus; ſi enim non fuerit corpus, erit Natura, non autem naturalis. Tertiò quia male vtuntur reduplicatiua, dicendo, vt naturalis; reduplicatio enim nõ debet ad pauciora extendi, quàm id, cui additur; ſed ſolùm valet id contrahere ad definitum modum cõſiderandi. Quartò male addunt (finitam) nam ſi daretur corpus infinitum, vt putarunt veteres nonnulli, id pertineret ad Phy. & ob id Ariſt. in Phyſicis agit de infinito. Quintò nituntur fundamẽto inani; nam, vt iã patefeci, ſi incorporea mouerẽtur, vt de Angelis dicunt Theologi, & Plato de Anima rationali, non propterea attinerent ad Phyſicum, quia non moti ſecundum naturam, ſed eminentiore mouerentur; nam forma ſeparata à materia, ad Phyſicum non pertinet, vt ſæpe docet Ariſt.

De quarta opinione.

Quarta opinio aſſerentium ſubiectum eſſe Naturam, nomine naturę denotando principia, affectiones, & compoſita,

minime

minimè eſt approbanda; Hi namque primò male vtuntur vocibus; Non enim ſubiectum denotat principia & affectiones, Nec Natura compoſitum & affectiones ſignificat, ſed dum abſolutè profertur, id denotare putandum eſt, pro quo definitur in ſecundo Phy. Inſuper cum modò quæratur ſubiectum contradiſtinctum a principijs, & affectionibus; hi confundunt hæc omnia, & in vnum redigunt; Philoſophus autem inquiẽs ſcientiam Phyſicam eſſe de natura, denotauit eam eſſe de corpore naturali; quod innoteſcit & conſtituitur per naturam. Quinta opinio dicentium corpus Phyſicum mixtum, vel corpus natura generabile eſſe ſubiectum, etiam approbanda non eſt; primò quia etiam ſimplicium corporum in naturali ſcientia conſiderantur principia, & affectiones, ideo vel ſunt ſubiectum, vel ſpecies eius. At reſpondent dicentes non eſſe ſpecies ſubiecti, quoniam conſiderantur in gratiam alterius, vt enunciatio in Logica, cuius conſiderantur principia, & affectiones, nec eſt ſubiectum, nec ſpecies eius, quia in gratiã alterius conſideratur. Hæc ſolutio eſt inanis, quoniam id verum eſt de eo, quod ſolum gratia alterius conſideratur, vt enunciatio in Logica: at in Phyſicis Elementa conſiderantur & gratia ſui, vt ſunt ſpecies corporis Phyſici, & gratia alterius. Prætereà conditio modi conſiderandi eſt, vt ſit primum in ſcientia, quo poſito ponatur, dempto dematur ſcientia: de mixto & generabili non ita ſe habet; nam ſi ſola darentur corpora Phyſica ſimplicia, adhuc ſeruaretur Naturalis ſcientia. Inſuper ratio formalis in ſcientia non debet eſſe apta per priora in ea ſcientia oſtendi; de mixto & generabili non ſic ſe habet. Præterea mobilitas proculdubio eſt affectio prima ſubiecti naturalis ſcientiæ, quæ primo competere debet adæquato ſubiecto eius; ſępe enim Ariſt. inquit Phyſicum verſari in re mobili; at nec generabile, nec mixtum eſt adæquatum & primum ſubiectum mobilitatis. Quod etiam ea ſententia aduerſetur Ariſt. patet ex primo cont. ſecundi Phy. quo loci numerans Philoſophus ea, quæ natura conſtant, in quibus verſatur Phyſicus, numerat animalia, Plantas, & corpora ſimplicia. Id ipſum lucidiùs patefacit in procemio primi & tertij de Cœlo, quibus in locis ſimplicia corpora numerat inter ſpecies ſubiecti, & in primo cont. ſexti Metaphyſicæ, nec nõ 1 1. Metaphyſicæ cap. 3. inquit Phyſicum verſari circa tale ens, quod poteſt moueri; cui autem dubium ſimplicia quoq; corpora eſſe huiuſmodi? Hinc Auer. 4. Cœli 3 2. ignem aſſerit ſpeciem ſubiecti ſcientiæ de Natura. Nec eſt difficile eorum rationes diluere; nam dum Ariſt. in primo cont. primi Phy. ait, noſcenda eſſe principia, cauſas, & Elementa, id nobis non obeſt; tum quia per illas voces Ariſt. non denotat principia prima, & proxima, vt ſuo loco patebit, tum quia ea ſententia intelligi debet de vniuerſa Methodo, non de principijs ſubiecti adæquati tantùm, tum demum quia noſcenda ſunt principia & remota & proxima eorum, quibus competunt, ſiue quorum ſunt, vt inquit Phyloſopus; ea autem competunt partibus, non ſubiecto adæquato. Confirmabatur, quia corpus ſimplex ordinatur in mixtum: reſpondeo non adeo in mixtum ordinari, quin ipſum quoque non ſit eſt ſe aptum conſiderari in ſcientia de Natura, & præſertim quia etiam corpus mixtum ordinatur in corpus viuens; cum tamen ipſi dicant per ſe conſiderari inſuper in ſcientia partes, quæ conſiderantur, ſemper ſeruant relationem ad totum. Addebatur, quod ſi ſecus eſſet, Ariſt. non declaraſſet communia Principia ſubiecti in lib. Phy. Reſpondeo illum declaraſſe principia communia ſaltem facultate, & virtute, quia ex declaratione principiorum mortaliũ, reſulgent Principia Cœli, vt ei competit quidam ortus, & interitus, nempè motus ſecundum locum. Addo inſuper illum declaraſſe Principia communia cunctis, quibus competunt; Cęlo autem non propriè competunt, niſi per relationem ad motum. Et præſertim id fecit, quia veteres cœlum non ſecreuerunt a mortalibus, quorum ſententiam adhuc non reiecerat, ſed illam reijcit in primo de cęlo. Demum addebatur, Negocia eſſe tria, &c. Reſpondeo cum Ariſtotele in 12. Metaphyſicæ cont. 6. mobilia cuncta cum mortalia, tum æterna ad Phyſicum pertinere; negocia tamen dicuntur diſtincta, quia æternis & mortalibus vario modo competunt principia. Addebatur ſola mortalia omni ex

De quinta opinione.

Diluuntur rationes aduerſæ.

parte

Digitized by Google

parte eſſe Phyſica: reſpondeo non ob id negandum etiam æterna eſſe Phyſica, ſed inferendum primò declaranda eſſe principia mortalium, ex quorum explicatione reſulgent principia Cœli, vt Phyſicum eſt. Opinio aſſerentium corpus ſenſibile, vt naturale, eſſe ſubiectum, negligenda eſt; quoniam ſenſibile eſt affectio poſterior naturali, & mobili, conſurgens ex relatione ad ſenſus, non abſolutè competens corpori Phyſico; quæ cum ſit affectio poſterior male contrahitur per prius, nempe per naturale.

Reſolutio difficultatis de ſubiecto Scientiæ de Natura. Cap. XXVIII.

PRo reſolutione quæſtionis de ſubiecto Naturalis ſcientiæ tres profero cõcluſiones; Prima eſt, Corpus Phyſicum, vt Phyſicum, eſt ſubiectum adæquatum ſcientiæ de Natura; Altera eſt, D. Thomas inquiens, ens mobile eſſe ſubiectum, idipſum denotauit? Tertia eſt, Cœlum eſt ſpecies ſubiecti dignitate prima; mortalia verò sũt ſpecies prima proprietate. *Prima concluſio.* Prima aſſertio fuit Theophraſti diſcipuli Ariſtotelis, vt elicitur ex Simplicio ſub initio primi cont. primi Phyſi. qui ob id nitebatur oſtendere corpori Phyſico, vt ſubiecto, competere principia; & cęteri omnes Grȩci interpretes, hoc, veluti notum ſupponebant. Quam veritatem Ariſt. inſcriptione patefecit; nam ſcientiam hanc nuncupauit Phyſicam, & de Natura: & in 12. Metaph. cont. 6. aſſeruit, Naturalem conſiderare omnes ſubſtantias ſenſibiles, quia cum motu ſunt; huiuſmodi autem ſunt corpora Phyſica: & in ſexto Metaph. cont. 1. dixit Phyſicum verſari in conſideratione eius ſubſtantiæ, in qua eſt principium motus: & in proœmio primi, & tertij de Cœlo lucidiùs eandem ſententiam enunciauit, & in progreſſu ſcientiæ id ſeruauit, cum declarauerit principia & affectiones corporis Phyſici, primò vniuersè, mox ſingulatim; Et pro exactiore notitia, conſiderandum, quòd ens mobile, corpus mobile, ſubſtantia mobilis, ſubſtantia in qua eſt principium motus ſubſtantia ſenſibilis, Ens Phyſicum, corpus Phyſicum, dum propriè vſurpantur, idem ſignificant, ſolùm diſtinguuntur per circumſcribens, & circumſcriptum, per proximum & remotum: ideò Ariſtoteles pro denotando eodem ſubiecto modò vna, modò altera voce vſus eſt: nos autem ex eis illam elicere tenemus, quæ magis propria eſt, & ſubiectum proximum denotat; huiuſmodi autem eſt corpus Phyſicum; nam vt pertinet ad corpus, id proximius eſt, quàm ens, vel ſubſtantia, & eſt vox magis congruens Phyſico; illæ autem magis Metaphyſico. Similiter rectiùs dicimus Phyſicum, quàm mobile, vel ſenſibile; quoniam Phyſicum eſt prius; nam quia Phyſicum, ideo eſt mobile, non è contrario. Inſuper Phyſicum *Secunda concluſio.* ſtatim ſequitur Naturam, cætera ſequuntur Phyſicum. Secunda concluſio latiſſimè in præcedentibus eſt oſtenſa. *Tertia.* Tertia aſſertio quod Cęlum ſit ſpecies præſtantiſſima, ex ſe patet; eſt enim æternum, ſedes Dei, corpus primum, facultate cuncta continens, mobile motu primo cuncta ſeruante. Quod autem mortalia ſint priora proprietate oſtenditur, quia Phyſicum conſtituitur per Naturam; Natura præſertim eſt forma ex materia pendens, & finis generationis, vt patet ex ſecundo Phy. hæc autem ſolis competit mortalibus; Inſuper cum Natura referatur ad motum, mortalibus competunt motus omnes Phyſici, non autem cœlo; ſic itaque, & cœlum & mortalia diſtincta ratione ſunt prima. Auer. in calce ſecundi Metaphyſicæ inquit Naturam dici de æternis & mortalibus æquiuocè, hoc eſt ab vno, & populari ſignificatione primò dici de mortalibus; ſecundum naturam verò & abſolutè primò de æternis; quæ ſententia vera eſt modo explicato. At conſiderandum eſt id, quod eſt ab vno, eſſe duplex, quoddam verè & propriè eſt ab vno, & eſt id, quod primò dicitur de vno, quod mox eſt cauſa, vt cætera ſint talia, veluti ſanum, & huiuſmodi non eſt Phyſicum primò dictum, vel de cœlo, vel de mortalibus; non enim quia cœlum eſt Phyſicum, cætera ſunt & dicuntur

tur Phyſica, vel vice verſa: Aliud verò dicitur ab vno ſolùm ſecũdum ordinem vel dignitatis, vel originis, vel proprietatis; & huiuſmodi eſt corpus Phyſicum dictum de cœlo, & mortalibus; dum aliquid in prima ſignificatione eſt ab vno, tunc id quod eſt primum, etiam propriè eſt ſubiectum ſcientiæ, & affectionum; non autem dum eſt ab vno in ſecunda ſignificatione, veluti ſe habet de corpore Phyſico; nam quamuis cœlum ſit cauſa conſeruans mortalium, non propterea, quia Cœlum eſt Phyſicum, mortalia dicuntur Phyſica; Nec eſt abſurdum quod eadem vox diſtincta conſideratione dicatur ab vno, & analoga; vt Phyſicũ dicitur vox ab vno ratione ordinis; dicitur autem analoga, ob ſimilitudinem rationis; vt enim cœlum ſe habet ad motum ſuum, ita mortalia ad proprium eorum.

Dubia nonnulla proponuntur & diluuntur pertinentia ad ſubiectum Naturalis Scientiæ. *Cap.* XXIX.

Vt ea quæ de ſubiecto Naturalis ſcientiæ dicta ſunt, clariora reddãtur; emergentia dubia diluenda ſuperſunt. Quæritur primò quod nam ſit hoc corpus Phyſicum, quod conſtituitur ſubiectum, & quis ſit modus conſiderandi eius? Reſpondeo corpus Phyſicum eſſe vniuerſum corporeum mundum, & ſingulas eius partes, in quatuor gradus diſtributas nempè in corpora ſimplicia, mixta in anima, Plãtas, & Animalia; *Prima dubitatio.* *Solutio.* Nam corpus Phyſicum ſecundũ prędicationem eſt latius quàm Mundus, quia dicitur & de Mundo, & de ſingulis eius partibus; nõ autem eſt latius ſecundum incluſionem, quia Mundus includit ſingulas eius partes, quãuis de ſolo toto dicatur & nõ de partibus; at Phyſicum dicitur primò de toto, mox de partibus; hinc Ariſto. declarato in libris Phyſicorum corpore Phyſico vniuersè, agit in lib. de Cœlo & Mundo, tanquã de principaliſſimo corpore Phyſico. At dubitatur ſecundò, quia quamuis abſolutè corpus Phyſicum primò dicatur de toto Mundo mox de partibus, facta tamen comparatione inter partes, dictum eſt primò dignitate dici de Cęlo, quod non caret difficultatem; nam homo videtur præſtare Cęlo, dum cęlum conſideratur, non conſiderata intelligentia, vt conſideratur a Phyſico. *Secunda dubitatio.* Reſpõdeo, vt intelligentia cęli nõ pertinet ad Phyſicum, ita nec humana Mens, qua homo præſtat cœleſti corpori, ad Phyſicum pertinet, vt patet ex primo de partibus animalium: at ſupereſt dubitatio, num homo, cõſideratus vt includens Phantaſiam ſeorſum ab intellectu, præſtet cęlo conſiderato ſeorſum ab Intelligentia? Inquiunt nõnulli etiã vermes præſtare cęleſti corpori, quia viuens præſtat nõ viuenti, corpus autem cęleſte ſeorſum ab Intelligentia non viuit. *Solutio.* Hanc ſententiã approbandã non puto, quia cęlum quamuis, vt conſideratur à Phyſico, non includat eſſentiam intelligentiæ; includit tamen gradum vitæ ab intelligẽtia ei tributum per motum: hinc Auer. rectè in ſuis diſp. contra Alg. ait cęlum non includere poteſtatem vt ſit, ſed vt viuat; & Ariſt. in ſecundo de Cœlo loquens de differentijs poſitionis ait, nos debere conſiderare cœlum vt viuens; nam vita eminentiſſimè competit motoribus, eminenter & per modum cauſæ cęlo, per participationem mortalibus; ita motus cœli dicitur vitalis, & præfertur motui mortalium: & Alexander in ſecundo q. Nat. cap. 3. dixit vitam competere mortalibus per cœlum, adeò quòd cœlum, vt conſideratum à Phyſico, eminentiori modo includat vitam, quàm mortalia. *Alexander.* At dubitatur tertiò; cum corpus Phyſicum dicatur ſubiectum Naturalis ſcientię, quatenus eſt Phyſicum, & modus conſiderandi ſit vt Phyſicum, quæritur per modum illum cõſiderandi à quo diſtinguatur, & ad quid cõtrahatur corpus Phyſicum? *Tertia dubitatio.* Inquiũt nonnulli id contrahi ad corpus conſideratum à Phyſico, vt diſtinguatur à corpore cõſiderato à Mathematico; quæ ſententia eſt conſpicuè falſa, quoniam corpus Phyſicũ abſolutè eſt diſtinctum à Mathematico, cum id ſit ſubſtantia, hoc verò accidens, redu

plicatio

plicatio autem non coarctat rem conſideratam, ſed tantùm modum conſiderandi. Prætereà corpus Mathematicum non conſideratur à Phyſico, vt ſubiectum, ſed tanquam affectio ſubiecti, incluſa in corpore Phyſico, vt patet ex ſecundo Phyſi. ideò ſumendo pro re conſiderata corpus Phyſicum, quia hoc non conſideratur à Metaphyſico, dum additur id conſiderari vt Phyſicū, per hoc nō poteſt ſecerni à cōſideratione
Solutio. eius Mathematica. Ideò dicendū, quod cū corpus Phyſicum cōſiderari poſſit & vt eſt Phyſicū, & vt eſt ens ſiue ſubſtantia, à Phyſico conſideratur vt Phyſicū; à Metaphyſi-
Dubitatio quarta. co vt ens & ſubſtātia. Dubitatur quartò, quia ſępè dictū eſt mobilitatē eſſe affectionē primam corporis Phyſici, quod nōnulli inficiantur dicentes, affectiones eiuſdem ſu-
Opinio quorūdā. biecti non eſſe ordine pręditas, ſed ex forma fluere, & æquè primò illi cōpetere: quod oſtendunt, quia vna affectio dicitur de altera non per ſe, verùm ex accidenti, vt ſæpè ait Auer. in magnis cōm. lib. Poſt. at ſi ordine eſſent præditæ, & prior eſſe cauſa poſte-
Euerſio. rioris, conſtitueretur pręedicatio eſſentialis & per ſe. Hanc ſententiam reijciēdam puto; primò quia ex vno, vt vnum eſt, non fluit proximè niſi vnum, quare ſi fluunt plura, vel fluunt ordine aliquo, vel diſtincta ratione; quę rationes diſtinctæ, etiam erunt ordine præditæ, cum referantur ad vnum primum. Prætereà idem ſubiectum valet eſſe præditum formis varijs, quas ſequuntur affectiones variæ eo ordine prædite, quo etiā ſunt præditæ formæ; & ita præſertim ſe habent affectiones corporis Phyſici: nam mobilitas ſequitur naturam, continuum ſequitur dimenſionem, infinitum ſequitur continuum, tempus ſequitur motum, ſenſibile qualitates relatas ad ſenſus; ſic vt formarū vna eſt prior altera, ita affectionum: & dum inſtatur, quia vna ex accidenti dicitur de
Solutio ad uerſæ rationis. altera. Reſpondeo dum affectiones ita ſe habent, vt vna fluat ex altera, tunc connexio & prædicatio erit per ſe non ex accidenti: dum verò vna non fluit ex altera, & ſolùm conſiderantur vt ſimul competunt vni tertio, tunc prædicatio erit ex accidenti:
Quinta dubitatio. at non ex eo colligitur omnino deſtitutas eſſe ordine. Dubitatur quintò, quia ſi corpus Phyſicum eſt ſubiectum Scientiæ de Natura, hæc ſcientia ſubijceretur Stereome-
Solutio. triæ conſideranti corpus, vt quantum: reſpondeo corpus conſideratum à Stereometra eſſe in prædicamento quantitatis, ſub quo non continetur corpus Phyſicum, ad ſubſtantiam pertinens; ſed corpus Phyſicum continere corpus Mathematicū, non
Sexta dubitatio. tanquam ſpeciem, ſed tanquam affectionem, vt patet ex præcedentibus. Sexta dubitatio eſt, quia Subiectum naturalis ſcientiæ includit omne genus cauſę, vt aſſeritur in ſecundo Phyſi. dum Philoſophus manifeſtat Phyſicum per ſe reſoluere in omne genus cauſæ, & reſpondere per omne genus cauſæ: at corpus Phyſicum, vt Phyſicum, non includit omne genus cauſæ: nam Mundus, & Cœlum carent efficiente ex ſententia Ariſtotelis. Reſpondeo primò cum Ariſtotele in primo de Cœlo, vires menſurari per
Solutio. maximum; ſat itaque eſt vt Phyſicus de nonnullis valeat aſſignare omne genus cauſæ. Addo ſecundò Phyſico, vt Phyſicum eſt, competere omne genus cauſæ: corpus enim dicitur Phyſicum per relationem ad motum, in qua relatione ei competit efficiens, & omne genus cauſæ, vt patet. Dico tertiò Ariſtotelem in ſecundo Phyſic. nil aliud denotare, niſi quod ea, quæ conſiderantur à Phyſico, & prædita ſunt omni genere cauſæ, poſſunt à Phyſico per omne genus cauſæ explicari, & nulla datur cauſa Phyſica, ad quam non valeat Phyſicus extendi: at non ob id cunctorum ſunt cauſæ quatuor: nam Eclypſis (vt dicitur in 8. Metaphyſicæ) forte caret fine. Demum dico reduplicationem propriè & conſimiliter vniuocis competere, cum ſint prædita natura vna, in cunctis eadem; his autem, quæ ſunt ab vno, non tam propriè & ſine vlla varie-
Septima dubitatio. tate conuenire, cum prædita ſint varietate: at de hoc alibi. Septimò dubitatur, quia in ſcientia nulla valet reperiri conſideratio, quæ antecedat & præſtet modo conſiderandi eius: At corpus Phyſicum, vt Phyſicum, includit relationem ad motum, & in naturali ſcientia reperiuntur conſiderationes abſolutæ, quæ antecedunt & præſtant huic relationi, vt patet de abſoluta conſideratione & definitione eſſentiæ rerum Phyſica-
Solutio. rum. Reſpondeo conditiones Naturæ duas eſſe primam vt ſit rei eſſentia, alteram, vt

sit prin-

ſit principium Phyſicarum actionum eius: Metaphyſicus conſiderat primum ſeiungendo id à ſecundo, Phyſicus conſiderat primum cum ſecundo iunctum; & propterea, quamuis Phyſicus conſideret definitiones corporum natura conſtantiũ, non ideò eſt aliquid prius modo conſiderandi eius, ſed includitur in illo: & præſertim ea ratio nobis non aduerſatur; quoniam id quod pertinet ad primum, Phyſicus magna ex parte recipit a Metaphyſico, vt nos docet Ariſt. ſub initio ſexti Metaphyſicę: Nam etiam valet Metaphyſicus conſiderare eſſentias rerum in ſpecie, vt ſuo loco oſtendam: cum enim Metaphyſica tradat cognitionem diſtinctam, & verſetur in eo, quod eſt ab vno, quod non diſtinctè noſcitur, niſi notis contentis ſub eo, eſt neceſſe vt etiam ea contenta diſtinctè cognoſcat; id tamen ſecus ei competit, quàm competat Phyſico: Metaphyſicus enim ſingula noſcit, vt entia & eſſentię ſunt in proprio gradu, Phyſicus verò ſemper ſeruat relationem ad motum, & ſequentia, vel actu, vel facultate: ita cum Phyſicus, tum Metaphyſicus conſiderare valent ſi eſt, & quid eſt rerum, modo eis conſentaneo, quia eiuſdem rationis eſt, ſi eſt, & quid eſt manifeſtum facere, vt aſſeritur ſub initio ſexti Metaphyſicæ, & confirmatur in 11. Metaphyſicæ.

De ſubiecto librorum Phyſicorum. Cap. XXX.

Conſiderationem ſubiecti vniuerſæ Naturalis Scientiæ, ſequitur conſideratio ſubiecti primæ partis eius, nempè octo Librorum Phyſicorum; De quo tres ſunt opiniones: *Opiniones tres.* Nonnulli ſubiectum ſtatuunt communia Principia, & affectiones corporis Phyſici; Alij id ipſum, quod eſt ſubiectum vniuerſæ Naturalis ſcientiæ; modo tamen vario; Quidã opiniones has conciliare nituntur. *Prima opinio.* Prima opinio eſt Græcorum, & Auerrois, quam approbant Ludouicus Boccaf. & Genua: hinc Simplicius & Philoponus aiunt in his libris communia conſiderari, quæ ſequuntur, vel ſequi videntur omnia corpora Phyſica. Auer. in primo Phyſi. cont. 4. dixit inſtitutum Ariſtotelis in hoc lib. eſſe loqui de communibus omnium natura conſtantium, & in ſecundo Phyſi. cont. 3. aſſeruit Principia eſſe ſubiectum, & ob id cenſet non in libris Phyſicorum, ſed in principio lib. de Cœlo definiri corpus, quod eſt ſubiectum naturalis ſcientiæ. *Confirmatio.* Cõfirmatur per Ariſtotelẽ, qui in procemio propoſuit agendum de principijs, & in principio tertij Phyſi. de communibus affectionibus, & libros diuiſit in partem de principijs, & partem de cõmunibus affectionibus; & in procemio lib. Meteororum colligit in libris Phyſicorum declaratas eſſe primas Naturæ cauſas; motumque omne naturalem. *Euerſio.* Hæc opinio non videtur approbanda, ne dum quia ſubiectum debet eſſe genus vnum, cui competat vna definitio, ac inſuper competant principia & affectiones; Verùm inſuper, quia prima & communiſſima principia, quæ in ſcientia ſolùm conſiderantur gratia compoſiti, nequaquam valent iudicari ſubiectum. *Secunda opinio verior.* Secunda opinio verior eſt, per quam dicimus in libris Phyſicorum tanquam ſubiectum conſiderari corpus Phyſicum, ſolum vniuersè ſumptum: in tota autem ſcientia conſiderari corpus Phy. & vniuersè & ſingulatim, ſiue in ſpecie. Quod oſtenditur, tum quia hi libri Phyſicorum ſunt communes, facultate cuncta continentes, ideò expoſcunt ſubiectum commune; Tum quia corpus Phyſicum vniuersè ſumptum debet alicubi vt ſubiectum conſiderari, & alibi non ita conſideratur; Tum tertiò, quia id ſtatui debet ſubiectum, cui competunt cunctæ ſubiecti conditiones; hæ autem competunt corpori vniuersè ſumpto; nam eius quæruntur principia, & affectiones; id in ſecundo Phyſi. cont. 4. definitur, & ad id cuncta proximè referuntur, quę in libris Phyſicorum conſiderantur: corpus itaque Phyſicum recta ratione conſtituitur ſubiectum libri Phyſicorum. Ex quo elicio minus rectè Auerroem ſub initio lib. de Cœlo, & cum eo D. Thomam in procemio lib. Phyſi. aſſeruiſſe, corpus Phyſicum, quod eſt ſubiectum naturalis Scientiæ, definiri in principio *Error Auer.* librorum de Cœlo, cum id fiat in ſecundo Phyſic. cont. 4. definitio enim ſubiecti eli-

citur ex notitia principiorum eius, quę explicantur in primis libris Phyſicorum, & ea definitio pertinet ad libros communes, & antecedere debet conſiderationi communium affectionum; in proœmio autem librorum de Cœlo, ſolum definitur corpus de prædicamento quantitatis, vt alibi latiùs patefeci; hinc Ariſt. in principio duodecimi Metaphyſicę ait conſiderari ſubſtantiam, quia eius conſiderantur principia: ſimiliter aſſero in libris Phyſicorum ſubiectum eſſe corpus Phyſicorũ vniuersé ſumptum; quia *Opinio tertia.* eius declarantur principia, & affectiones, eiuſque traditur definitio. At erat opinio tertia quorundam, qui nituntur opiniones relatas conciliare, & inquiunt, Principia communia eſſe ſubiectum proximũ, & rem conſideratam, corpus verò Phyſicum vniuerſe ſumptum eſſe ſubiectum remotum, & ſubiectum, vt aiunt, attributionis, quatenus ad id cuncta conſiderata referuntur. Verùm hi errant, tum quia hęc ſubiecti distinctio approbanda non eſt, cum id quod ſolùm gratia alterius conſideratur, nunquam ab Ariſtotele nuncupetur ſubiectum; tum inſuper quia corpus Phyſicum eſt id, quod proximè conſideratur, cum definiatur, & eius declarẽtur principia, & affectiones. *Diluũtur rationes aduerſa.* Rationes, pro prima opinione relatæ, leues ſunt; nam Ariſt. propoſuit agendum de principijs in gratiã corporis Phyſici vniuersè ſumpti, & de his egit & egiſſe colligit, quia ex eorum notitia refulget corpus Phyſicum, in cuius gratiam conſiderantur.

De Inſcriptione Librorum de Naturali Auſcultatione: *Cap. XXXI.*

Inſcriptiones peti a re de qua agitur.

INſcriptiones librorum à varijs peti poſſe videntur, & inquiunt Viri docti Ariſtotelem à varijs eam ſumpſiſſe; at ſi accuratè inſcriptiones partium Philoſophiæ conſideramus, inueniemus eas ſemper vel ex re, de qua agitur, vel ex aliquo eam circumſcribente, fuiſſe depromptas. Aiunt libros Metaphyſico ab ordine fuiſſe inſcriptos, cum potiùs ſint inſcripti à re, de qua agitur, quia poſt naturalia, ſunt Diuina, de quibus in eis eſt ſermo: ſimiliter inquiunt libros Meteororum à loco ſumpſiſſe nomen: cum tamen illi quoq́ue à re, de qua eſt ſermo, nomen receperint: nam Meteora ea ſunt, quę fiunt vel fieri apta ſunt in ſublimi, quæ in illis libris conſiderantur: ita quoq́ue libri de Moribus, & de Repub. inſcripti ſunt ab eo, de quo eſt ſermo, vel à circumſcribente illud. *Inſcriptio libri Phyſicorum.* Loquens autem de inſctiptione libri Phyſicorum, conſidero primò ei duplicem inſcriptionem fuiſſe traditam, vnam totius, alteram partium: Inſcriptio totius eſt de Naturali auſcultatione; Inſcriptio autem partium eſt de Principijs, & de motu. Inſcriptio totius duas habet partes; prima denotat rem, de qua agitur; altera modum, quo explicatur. Pro denotanda re, de qua agitur, dicitur de Naturali, hoc eſt abſolutè, & vniuersè, rerum natura conſtantium, nam hic lib. cum ſit de communibus, facultate includit omnia: nec potuit peti inſcriptio ab aliqua definita parte, cum vniuersè agatur de omnibus; qua prima inſcriptionis parte denotauit Philoſophus pręſtãtiam, & vtilitatem huius conſiderationis; pręſtantiam, quia non eſt rerum inanium, & fabularum, ſed rerum natura conſtantium, ex Dei prouidentia pendentium; vtilitatem verò indicans in his cõmunibus facultate & virtute cuncta contineri. *Simplicius.* Altera pars inſcriptionis, quę eſt auſcultatio, vnde ſit deprompta nõ conſtãt. Simplicius, Aulus Gel. Cicero, & multi viri docti putarunt eam eſſe inſcriptionem communem libris omnibus Ariſt. accuratè conſcriptis, contradiſtinctis ab externis, qui ſcripti ſunt populariter; Quam opinionem nec omninò damno, nec abſolutè probo. Nam Diogenes Laert. referens libros ab Ariſt. ſcriptos, diſtinctionis eorum in aſcultatorios, & externos mentionem non facit, nec vllibi reperitur, quòd Ariſto. cæteras Philoſophię partes auſcultationis *Sententia propria.* nomine deſignauerit. Neque etiam rectè auſcultatorius ſermo, ab externo contradiſtinguitur, ſed potiùs a Dialogico. Propterea dicendum puto hanc inſcriptionis par-

tem

Digitized by Google

tem fuiſſe deſumptam ex modo,& forma,qua diſciplina traditur,& proponitur alijs quod etiam nouit Simplicius in ſuo proœmio Phy.& clarius ex ſententia Alexandri id protulit in procemio prædicamentorum inquiēs eorum librorum,qui ritè,rectéq; ordinati ſunt,alij ſunt editi more Dialogi,alij vt dum ſola auctoris perſona loquitur, & hi auſcultatorij nuncupantur:At cum hoc rectè a Simplicio dicatur, videtur tamē ſibimet aduerſari,cum in calce proœmij lib. Phyſi. dicat aſcultatorium contradiſtingui ab externo,quales ſunt hiſtorię,& Dialogi;nam etiam Hiſtoriæ traduntur cū forma auſcultationis;& Ariſt.multa ait in externis ſermonibus ſe declaraſſe, quę nec ad hiſtorias,nec ad Dialogos pertinent. Dicamus itaque auſcultatorium ſermonem à Dialogos cōtradiſtingui;& quamuis omni ſermo,ſolutus ab interrogatione & reſpōſione propria Dialogorum,dici poſſit auſcultatorius,pręſertim tamē illæ iudicari debet talis,qui eſt obſcurus,& de re accuratè audienda; nam auſcultatio præter auditū attētionem expoſcit. *Propria ſententia.*

Ratio huius inſcriptionis multiplex eſt,pręcipua tamen, quam ego excogitaui,eſt,vt Ariſt.ſe à Platonis modo ſcribendi patefaceret differentem;nā Plato ſēper Dialogis eſt vſus;Ariſt.verò diſciplinas tradidit modo auſcultatorio. Ratio huius varietatis fuit,varietas opinionum,& modi philoſophandi. Cenſuit Plato ſcientiā eſſe reminiſcentiam,& per interrogationes nos reminiſci, ideò Dialogis eſt vſus. Inſuper profitebatur vna cum Socrate ſe hoc vnum ſcire, quod nihil ſciret; propterea in perſona aliorum de rebus eſt loquutus,& pręſertim verſatus eſt in euertenda eorum ſententiam,qui ſe ſcire profitebantur,vt oſtenderet ſuam ignorātiā,pręferendam eſſe ſcientiæ aliorum,vt in pręcedētibus pateſeci;Ariſt.ex aduerſo negauit ſcientias eſſe reminiſcētiam,& ſe multa ſcite profeſſus eſt:propterea ſermone auſcultatorio,pro auditorum inſtitutione vſus eſt. *Ratio inſcriptionis*

Putare autem debemus hos ſolos octo libros nuncupatos fuiſſe auſcultatorios,tum quia cum ſint de Principijs,facultate ſunt de omnibus:tum inſuper quia principia maiorem curā auditoris expoſcunt:tum tertiò,quia cęteri libri magis ſunt de rebus proprijs, à quibus accipi poteſt propria deſcriptio;tū demū quia Ariſtoteli fuit ſatis in primo ad Philoſophiā aditu ſe à Platone differentem patefacere.

Dubitatio

Verum obijciet aliquis,quoniam Alexander Magnus ſcribens ad Ariſt.conquerebatur, quod libros auſcultatorios edidiſſet, & per aſcultatorios viſus eſt denotaſſe non libros Phyſicorum tantùm, ſed vniuerſam inſpectricem Philoſophiā:& cōfirmatur quia Plutarchus in vita Alexandri inquit ſcriptam fuiſſe eam Epiſtolam in editione librorum Metaphyſicæ.

Solutio.

Cui obiectioni reſpōdēs dico,primò nō omnino conſtare eam Epiſtolam, quæ à Simplicio refertur,fuiſſe Ariſt.vel potius ſpuriam & falsò ei adſcriptam;addò ſecundò rationi conſonum eſſe Ariſt.primò edidiſſe libros Phyſicorum,cum ſint de communibus,& ob eos ſtatim cępiſſe Alexādrum conqueri;colligamus itaque inſcriptionem hanc fuiſſe quidem ex aliquo communi depromptam,libris tamen Phyſicorum tanquam propriam fuiſſe tributam ob relatas cauſas:qua inſcriptione communi Ariſt.reddit beneuolos,cum res præſtantiſſimas,ſcitu dignas,proponat explicandas;reddit dociles,indicans ſe id facere per modum inſtitutionis,non per Dialogos vt Plato;reddit attentos,cum indicet nos debere eſse non auditores tantùm,ſed aſcultatores,hoc eſt,accuratos & diligentes.

Inſcriptio partium libri Phyſicorum. *Cap.* XXXII.

DIcebatur libris Phyſicorum præter communem inſcriptionem, etiam tributam eſse inſcriptionem propriam partium,per quam libri primi dicūtur de Principijs,reliqui de motu,vt indicauit Ariſt.in proœmio lib.Meteororum,& alibi;at qui ſint libri de principijs & qui de motu varię ſunt opiniones. Nonnulli libros Phyſicorum inter partes diuiſere,& primos duos libros dixere de principijs,duos ſequentes de communibus affectionibus, poſtremos quatuor de motu, vt exiſtimauit Lucillus;quæ diuiſio ab eo eſt *Qui ſint libri de principijs.*

excogitata:& pugnat cũ ſententia Ariſt.quã explicare nitimur:inquit Ariſt.in procœ-
mio Meteororum in libris Phyſicorum ſe egiſſe de primis Naturæ cauſis, & de omni
motu naturali;Inſuper male ſecernunt communes affectiones à motu, cum in tertio
Phy.cunctæ proponantur explicandæ,vt complicatæ cum motu. Hinc Græci in duas
ſolas partes diuidunt,in partem de Principijs,& partem de motu;diſſentiunt tamen,
Philop. quia Philoponus, & Porphyrius quatuor primos iudicant de Principijs, reliquos de
Simplicius. motu;Simplicius vero quinque primos dicit de principijs, tres poſtremos de motu:
ambæ tamen ſententię mihi videtur dubię,quia Ariſt. declaratis principijs in primis
duobus lib.Phy.in principio tertij vtitur nouo procœmio,in quo motũ & affectiones
cum eo iunctas,declarandas proponit;adeo vt conſpicuè tertius liber ſit de motu, cũ
Ariſt.de eo agendum proponat,illumque definiat.At reſpondet Simplicius inquiens
in 3.& 5.libris agi de motu vniuersè, vt communi cunctis, & vt ſumpto in definitio-
ne Naturæ, quæ principium eſt; De motu verò ex ſe,vt contradiſtincto à principijs,
agi in tribus poſtremis lib.Cõfirmat ſuam ſententiã auctoritate Adraſti, Andronici,
Eudemi,& Theop.Inſuper Ariſt.ſub initio octaui Phy.inquit,ordiamur primò à de-
finitis priùs in Phyſicis,motum eſſe actum mobilis &c.ita librum tertium nuncupat
de Phyſicis,hoc eſt principijs,non de motu;quod etiam facit in calce eiuſdem lib.in-
quiens,priùs in Phyſicis oſtenſum eſſe non dari molem infinitã;idq; cõfirmatur,quia
Damaſcius,ſcribens vitam Eudemi,dixit librorum Ariſ.de Natura,tres eſſe de motu
Naturales vero ne dum vocat hos octo libros,verùm etiam eos de Cœlo,de Anima,
& alios:peculiariter tamen quinque primos de Naturali auſcultatione. Prętereà non
nulli,addicti Simplicio,oſtendunt librum ſextum eſſe primum inter libros de motu,
per Ariſtotelem in primo de Cęlo 58.appellantem declarato in ſexto lib.primas ſup
Euerſio. poſitiones.Quòd autem tertius liber non ſit de motu,patet ex Ariſt. in primo de Cœ
lo 54.nuncupante librum illum de principijs.At euaſio Simplicijs eſt inanis:nã ille li
ber pręſertim eſt de motu,in quo motus declarandus proponitur, & definitur, quod
fit ſolùm in tertio lib.& quo conſideratio eius eſt communior, eo magis debet iudica
ri de motu,cùm commune contineat cætera facultate:nec nobis obeſt,quod tunc con
ſideretur motus cum relatione ad Naturam, quia cuncta conſiderata in Phyſicis, ad
Naturam & naturale corpus referuntur.Inſuper Ariſto. in ſexto lib.nullum de motu
facit nouũ principium,ſed proſequitur eo declarare,de quibus in quinto cęperat ver-
ba facere. Ideò opinio Philop. & Porphyrij, quòd libr.quintus ſit primus de motu,
probabilior eſt opinione Simplicij,quamuis ea quoque opinio abſolutè vera non ſit,
Opinio quorundã vt apparuit. Non deſunt nonnulli,qui primum, ſecundum, & octauum iudicant de
principijs,cæteros de motu: nam octauus liber eſt de primo principio, cum in eo fiat
Euerſio. reſolutio primum motorem; Quæ ſententia reijcienda eſt, quoniam nos eam quæ-
rimus inſcriptionem,quam his libris dedit Ariſtot.vt ipſe frequẽter librum octauum
nuncupat de motu,vt patet ex primo de Cœlo 38. primo de Ortu & Interitu 14. &
primo cap.de motu animalium. Prætereà eo modo valdè conciſa & confuſa indica-
retur inſcriptio,& explicatio principiorum;Et præſertim quia in 8.conſpicuè abſol
uitur explicatio motus,cum declaretur eius æternitas,& in 2.Phy.71.& 73.aſſeritur
motorem primum ad Phyſicum nõ attinere,& propterea ab eo non debet peti inſcri-
Sententia propria. ptio libri Phyſici.Pro reſolutione itaque difficultatis,tres profero concluſiones; pri-
ma eſt,omnes octo libros Phyſicorum poſſe dici de Principijs:ſecunda, omnes poſſe
dici de motu; Tertia,re vera duos primos eſſe de principijs, reliquos ſex de motu.
Quòd oẽs poſſint dici de principijs,patet;quia in naturali ſcientia ſunt ſermones pri
mi & communes;prima autem & communia principij nomine denotari poſſunt, ſic
Ariſt.4.Cœli 25.octauum Phyſicorum nuncupat primos ſermones,& in 8.Phy.cõt.
40.inquit,neceſſe igitur eſt oẽ, quod mouetur eſſe diuiſibile in ſemper diuiſibilia, vt
oſtenſum eſt priùs in ijs,quæ vniuersè ſunt de Natura,quòd omne,quod mouetur cõ
tinuum eſt;in cuius loci explicatione conſpicuè errat Simplicius,qui,vt ſuæ opinioni

faueret

faueret, inquit id declarat eſſe in quinto libro, cum proculdubio declararetur in ſexto. Confirmatur eadem aſſertio per Adraſtum, qui in commentario de ordine librorũ Ariſt. referente Simplicio in procemio Phy. inquit hos octo libros a nonnullis dictos eſſe de principijs. Altera aſſertio erat, omnes poſſe dici de motu; quę eſt vera, quia omnes ſunt de his, quæ ſunt communia Phyſicis; Phyſica autem ei reũſcribuntur per motum & pręſertim, quia nomine maioris partis, poteſt denotari totum. Tertia aſſertio conſpicua eſt ex dictis. Nec eſt difficile aduerſis rationibus ſatisfacere. De auctoritate Theoph. & reliquorum, dico eis veritatem non fuiſſe omni ex parte notam, & ob id ipſi quoque non penitùs conſenſerunt. Afferebantur loca, in quibus Ariſt. tertium nuncupat de Phyſicis, quæ nobis non obſunt: nam omnes ſunt de Phyſicis, & Ariſt. in 12. Metaphyſicæ inquit æternitatem motus declaratum eſse in Phyſicis, indicans lib. octauũ, Phyſicorum. At magis vrget auctoritas ex primo de Cęlo 54. deprompta nam inquit Ariſt. reiectum eſſe infinitum per rationes, quæ ſunt circa principia: verũ per iam dicta diluitur: patefeci enim omnes octo libros communi inſcriptione poſse dici de principijs, & circa principia: ſic ait Ariſt. reiectum eſſe infinitum per rationes circa principia, hoc eſt, formatas in primis libris, quæ ſunt de communibus, quæ iudicari debent principia, dum comparantur cum ſequentibus. Auctoritas, ex primo de Cœlo 58. deprompta, leuiſſima eſt: nam inquit Ariſt. neceſſe eſt loca quoque eſſe mole infinita, quare et motus omnium eſse infinitos: quod fieri nequit, ſi ponimus veras eſſe primas ſuppoſitiones: his verbis aiunt Ariſtotelem declarata in ſexto nuncupaſſe primas ſuppoſitiones de motu, & conſequẽter librum illum eſſe primum librorum de motu: at ea auctoritas nil conſpicui indicat, quod nobis aduerſetur: hinc Simplicius id retulit ad octauũ Phy. D. Tho. ad priùs declarata in eo lib. de Cœlo, ſed eſto quòd denotauerit ſextum Phy. dico per ſermones primos, denotaſſe antecedentes; inſuper iam dixi omnes libros Phyſicorũ poſſe dici ſermones primos; ſic in 8. Ph. 68. dicta in ſexto nũcupat primos ſermones de motu, hoc eſt, antecedentes. Deo Laus.

Diluũtur rationes aduerſæ.

FRANCISCI PICCOLOMINEI SENENSIS,

De Philoſophorum Placitis in attinentibus ad interna Principia Generationis rerum Natura Conſtantium, Liber Vnus.

Proœmium, ex quo refulget vtilitas cognitionis variarum opinionum.

VARIA de ipſo vero legitur celebriores Philoſophos enunciaſſe; nam Heracliti ſententia fuit verum in profundo puteo latere; Ex aduerſo enunciarunt Academici verũ in ſolo Cælo, vt in ſua ſede, refulgere; Democritus & Epicurus dixere verum ex ſenſu oriri, in ſenſuq; reſidere, & cuncta eſſe talia, qualia ſenſibus iudicarentur; hinc hominem per ſenſus dixere menſuram rerum: Ariſt. id negauit de quouis homine, et ſolum conceſſit de viro ſapiente, qui cũ natura per ſapientiam conformatur. Quæ ſententiæ, quamuis inuicem uideantur pugnare, omnes tamen, vt ſunt de vero, ita ipſi vero aliqua ex parte ſunt conſentanea. In puteo latet veritas, quia cum difficultate per humanam indagationem ex interna rerum natura eruitur; Lucida autem fulget in cœlo, cum ſit conſpicua ſuperis, & ſecretis Mentibus; Senſus ſunt idonei iudices ſenſibilium, & præſertim earum affectionum, quibus proximè per motionem à ſenſibilibus prodeuntem afficiuntur: facta tamen inter homines comparatione, ſolus ſapiens, quatenus ſapiens, dicitur iudex rectus menſura rerum, & congruenter cum Natura earum conformatus: At quia Sapientia, vt eſt præclara, ita eſt rara, ideò magna ex parte (vt enunciauit D. Auguſtinus) ſcientia noſtra nil aliud eſt, niſi formoſa quædam opinio, per quam tamen nonnunquam ad formoſiorem Scientiam datur nobis aliquis aditus. Ex quo conſtat quàm vtile ſit, quamq; ſtudioſis animis conſentaneum, illuſtriores Philoſophorum opiniones perpendere, eaſque ſibi reddere familiares: quam utilitatem frequenter unà cum Platone pateſecit Ariſtot. cum alibi,

Heracliti ſententia de Vero.

Academicorum.

Democriti, & Epicuri.

Ariſtot.

Conciliũ.

D. Auguſ.

Notitia variarum opinionũ vtilis eſt docenti.

tum

Prima vtilitas. *tum maximè in primo de Cœlo 101. & in primo de Anima 19. Vtilis namque eſt, cum docenti, tum audienti; docenti quidem, vt reſulgeat eruditior, magiſque in ea re verſatus, de qua loquutur: inſuper vt intimiùs* *Secunda.* *& exactius rei conditionem intueatur, et exquiſitius valeat eam elucidare;* *Tertia.* *Tertiò vt conſideratis aduerſis opinionibus, rectius valeat indicare;* *Quarta.* *Inſuper ne vlla animi affectione, ſed ſola ratione duci & ſuaderi videatur;* *Quinta.* *Quintò vt ſuam ſententiam firmiorem patefaciat;* *Sexta.* *euerſio enim opinionis aduerſa, eſt comprobatio propria; Demum vt copioſior appareat, magiſque principijs & rationibus abundet, rem propoſitam explicantibus, ac ita ea varietate magis delectet & proſit.* *Vtilis eſt audienti.* *Altera ex parte vtilis eſt audienti; Vt ingenium eius excitetur ad indaganda varia pro diſtinctiore veri inſpectione; Vt purgetur eius animus à mendacio; Vt conſtantiùs & firmiùs docenti credat; Vt varias audiens opiniones reddatur eruditior; Vt animus eius in verioris ſententia approbatione magis acquieſcat; Et demùm vt liberè valeat cui voluerit parti adhærere.* *Plato & Ariſt.* *Hinc Plato & Ariſt. varias referendo veterum Sapientum ſententias, dialogos & libros ſuos ſplendidiores & gratiores reddidere. Et cum in omni veritatis indagatione huiuſmodi vtilitates locum habeant, præſertim tamen reſulgent in conſideratione Principiorum, ne dum quia Principia virtute & facultate ſunt omnia, & ſermo de Principijs eſt ſermo de rebus omnibus, vt elicitur ex primo de Cœlo 33. Verùm inſuper, quia de illis Veterum Sapientum opiniones apprimè varia & pugnantes circumferuntur; Propterea operæpretium eſt eas referre, in capita redigere, accurateque perpendere, vt quid veri, quidque falſi in eis includatur inſpicere pro facultate valeamus.*

Quid nomine Principii denotetur primaque de Principiis opinionum Capita. Cap. I.

Plato ſolū efficiētē cē ſunt cauſā Ariſt. quatuor ſtatuit cāru genera. PLato in Philebo, & cum eo Stoici nomine cauſæ ſolum efficiētē denotarunt: Ariſto. verò cum internas, tum externas cauſas, quę quatuor numero ſunt, denotare conſueuit. Elementi nomen apud Platonem primò, mox apud Ariſtotelem omnia prima interna Principia ſignificat: ideò Simplicius in proœmio primi Phyſi. ex ſententia Eudemi ait, Platonem fuiſſe primum, qui nuncupata à Veteri- *Elementū Hippocr. Galenus.* bus Principia, Elementa appellauit: nam veteres Philoſophi, quos ſequuti ſunt Hippocrates, & Galenus in lib. de Elementis: & de Natura humana, non omnia interna Principia putarunt debere dici Elementa: ſed ea tantùm, quæ ſint eiuſdem generis

cum eo

cum eo, cuius ſunt Elementa; adeò vt Elemẽta corporũ debent eſſe corpora, qualitatũ qualitates, & formarum formæ; & propterea materiam & formã non iudicarunt Elementa corporum, ſed ſolum principia. Nomen Principij apud Ariſt. præſertim denotat cauſas externas, nempè finem & efficientem: apud veteres verò denotat internas, & præſertim materiam. hoc denotauit Ariſt. in primo Phy. cont. 48. inquiens, veteres Philoſophos Elementa, & ab eis vocata principia, aſſeruiſſe contraria? Et quoniam Ariſt. in primo Phy. relaturus, & euerſus erat Veterum opiniones; ideò ſeruat modũ loquendi eorum, & in primo cõtextu proponit primò agendum de principijs; ac etiã in Epilogo ſe de principijs egiſſe colligit, principij nomine more veterum denotans ea, quæ interna ſunt. Ego ſimiliter, Ariſtotelem ſequens, cum inquiram ſententias veterum de principijs, præſertim interna perquiram. Inſuper latere nos minimè debet, apud veteres principium præſertim eſse materiam; ratio eſt, quia eam putarunt eſſe vniuerſam eſsentiam, & naturam cunctorum natura conſtantium: & propterea Ariſt. loquuturus de principijs ex ſententia veterum, præſertim loquitur de materia, quam eandem putarunt & cœlo & collocatis ſub eo competere: nam vt refert Porphyrius in lib. de abſtinentia ab eſu carniũ, Architas, & Ariſt. fuere primi, qui Naturam cœli ab ea mortalium diſtinctam iudicarunt. His præaſsumptis, imitatus Ariſtotelem, a diſtinctione ordiar, per quam opiniones omnes in prima Capita rediguntur.

Apud veteres propriè principium eſt materia.

Porphyr.

PRINCIPIA

- *Vel ſunt vnum*
  - *vel eſt finitũ,*
    - *Vel eſt mobile vt putarunt Thales, Hippon, Hippias, qui aquam dixere principium. Anaximenes, & Diogenes, aerem. Heſiodus, Pherecides Chius & Pronopides terram. Heraclitus, & Zeno ignem*
    - *vel immobile, vt Parmenides.*
  - *vel infinitũ,*
    - *Vel mobile, vt Anaximãder.*
    - *vel immobile, vt Meliſſus.*
  - *vel nec finitũ, nec infinitum, nec mobile, nec immobile, vt eẽſuit Xenophanes.*
- *vel plura*
  - *Vel numero finita, vt cenſuit Ariſt. tria ſtatuens, materiam, formam, & priuationem; Plato Magnũ, paruum, & vnum, ſiue infinitum, terminum & vniens; Pythagoras poſt primũ vnum decem contrarietates primas; Empedocles quatuor Elementa vnà cum lite & amicitia; Boethus ignẽ, & aerem; Parmenides ignem, & terram.*
  - *Vel infinita,*
    - *Vel eadem genere, diſtincta Figura, & ſpecie,, vt Democritus, Leucippus, Epicurus, qui innumeras ſtatuere atomos, & immenſum inane.*
    - *Vel genere diſtincta, & contraria, vt Anaxagoras infinita corpora ſimiliũ partium, confuſa in Chao.*
- *vel partim vnum, partim plura. vt ex relatione Ariſtot. in 1. Phy. 32. putarũt Anaximander, Empedocles, Parmenides, Zeno, & Anaxagoras; hi tamẽ vt vel vnum, vel plura ſtatuerũt, etiam ſub eorũ capitibus conſtituuntur.*

Opinio aſſerentium Principium, & id quod eſt, eſſe vnum & immobile. Cap. II.

Tria opinionũ capita.

APparuit de principijs tria eſſe opinionũ capita prima; Principia enim vel ſunt vnum, vel plura, vel partim vnum, partim plura; ordiens ab illis, qui vnicum ſtatuerunt principium internum, præaccipio, quòd cũ tota rei eſſentia in internis principijs ſit poſita, iure ſtatuentes principium vnũ, cogũtur aſſetere omne quod eſt eſſe vnum, & nil eſſe aliud

Statuentes vnicũ principiũ id euertеrunt.

præter id, quod pro principio accipiunt; ex quo elicio, quod qui vnicum ſtatuunt internum principium, euertunt principium; nam principium diſtinguitur ab eo, cuius eſt principium, cum nil valeat eſſe principium ſuimet: quare ſi principium cunctorum eſt vnum, vna erit cunctorum eſſentia, nempe ea, quæ eſt ipſius principij: & non ſeruabitur diſtinctio principij, ab eo, cuius eſt principium: & propterea euertetur natura & conditio principij, & ſolùm ſupererit inane nomen. Ad hoc opinionum caput, quod principium ſit vnum, ad eamque partem, quod ſit immobile, rediguntur opiniones

Parmenides.
Meliſſus.

Parmenidis Eleatis diſcipuli Xenophanis, nec non Meliſſi Samij auditoris Parmenidis, & Socij Zenonis: quorum primus cenſuit omne, quod eſt, eſſe vnum, finitum & immobile: alter verò eſſe vnum, immobile, & infinitum. Ad alteram verò eiuſdem Capitis partem, quod omne, quod eſt, ſit vnum, idque neque finitum, neque infinitum, nec mobile, nec quieſcens (ex relatione Theophraſti) redigitur opinio Xenophanis

Xenophanes.

colophonij, quæ tamen à varijs vario modo refertur. His commune eſt, quod cum ſtatuant principium vnum, & omne quod eſt, dicant vnum, multitudinem auferunt: inſuper cum inficientur id moueri, motum euertunt: multitudo autem & motus ſunt ſenſibilia communia, ſenſibus cõſpicua, & principia noſtræ cognitionis, per quæ natura rerum à nobis indagatur & noſcitur: & ob id non tenetur Phyſicus aduerſus eas ſenten-

Eorum ſẽtentiæ sũt extra limites Phyſicos.

tias diſſerere, cum euertant principia Phyſica, & nil totius in Phyſicis inueniatur, per quæ poſſint oſtendi: quia tamen ſunt de rebus Phyſicis, & earum mendacium maximè obeſt cupientibus de Phyſicis aſſequi ſcientiam: propterea præcurrẽtis diſpoſitionis loco Ariſt. in primo Phy. rationibus Metaphyſicis & dialecticis, deducendo ad cõſpicuè abſurda, & per conceſſa ab aduerſarijs in conſpicuas controuerſias eos redigendo, nititur illas euertere. At hoc conſideratione dignum eſt, num Ariſt. re vera eorum ſententiam euerterit, vel potiùs ſola verba, vt vnà cum Simplicio varij viri docti exi-

An veri aliquid veterum opiniones includant.

ſtimant? Inſuper, num veri aliquid huiuſmodi ſententiæ includãt? Vt hoc aſſequamur duo conſiderare tenemur: primò vim oſtenſionum, ſecundò ſentẽtiam ex oſtenſionibus ab illis collectam. Vt pertinet ad primũ, ratio Parmenidis ab Auer. & Latinis vario modo refertur: at longè rectiùs a Simplicio & Grȩcis, ex quorum ſententia ita for-

Ratio Parmenidis.

matur. Quicquid eſt præter ens, eſt non ens, quare ens eſt vnum: conſequutio deducitur, quia ſi ea, quæ ſunt, eſſent plura, profectò inuicem differrent: quæro de differẽtijs, vel ſunt entia, vel non, ſi entia, tunc ens differret ab ente per ens, quod eſt abſurdum, cum ens ſit eis commune: Si non ſunt entia, igitur ens per nihil differet ab alio, & propterea non differet, quicquid enim eſt præter ens, eſt non ens, & nihil: hæc eſt Parme-

Parmenides varijs rationibus eſt vſus.

nidis ratio, aduerſus quam in primo Phy. inuehitur Ariſt. Pro qua primò animaduertendum eſt, Parmenidem non vna, ſed multis rationibus vſum fuiſſe, & prȩſertim ſuppoſita multitudine deducendo ad varia abſurda, vt conſpicuè patet ex Parmenide Platonis, in quo Dialogo referũtur. Ratio autem nuper relata euertitur ab Ariſt. tum

Quid colligitur ex rõne Parmenidis.

quia in ea ſumuntur falſa: Ens enim, quod multipliciter dicitur, vſurparur ac ſi vno ſolo modo diceretur: tum inſuper, quia ex aſſumpto principio minimè id neceſſario colligitur: quamuis enim nil ſit præter ens, non propterea ens eſt vnum. Proculdubio ſi relatam deductionem conſidetamus, ex ea hoc ſolum neceſſariò colligitur, ens quate-

nus ens,modo aliquo eſſe vnum;nam ens eſt quid commune cunctis; cōmune autem modo aliquo vnum eſt; at ea eſt vnitas non vniuoca, ſed ab uno,quæ non eſt natura vna,in omnibus eadem,ſed per gradus uaria,& per uniuoca genera diſtincta. Inſuper ex ea ratione non colligitur euerſio ortus & interitus rerum:nam quamuis ens uniuer sè ſumptum nec gigni,nec interire ualeat,ut etiā fatetur Ariſt.9.Metaphyſicę 21.tamen nonnullā ſub eo contenta,vt contrarietatibus prædita,& materiam primam includentia,ortui & interitui ſunt obnoxia.Meliſſus etiam cenſuit ens eſſe unum & immobile;diſſentiebat tamen à Parmenide,quia putabat id eſſe infinitū: Vtebatur præſertim hac ratione,Ens eſt ingenitum, igitur caret principio:quo ſi caret,etiam caret fine:carēs principio & fine eſt infinitum; Si infinitum,igitur eſt untim:ſi infinitum & vnum,neceſſariò eſt immobile,cū nec ſuperſit locus,in quem tendere poſſit,nec aliud adſit,à quo moueatur.Ens autem eſſe ingenitum oſtendebat ea communi ratione, quia ſi gigneretur,uel fieret ex ente,uel ex non ente:non ex ente, alioquin eſſet antequam fieret: non ex non ente, quia communi Philoſophorum conſenſione ex nihilo nil fieri poteſt.Ariſt.rationem hanc manifeſtiùs ea Parmenidis aſſerit eſſe falſam, uariaq; ei obijcit;& proculdubio ſi a Meliſſo ita formabatur,uaria includit leuia, & inconſtantia;nam ens, principium,& unum,quę multipliciter dicuntur,aſſumuntur ita ac ſi uno ſolo modo dicerentur.

Meliſſus. *Ratio eius*

Quod modis id,quod eſt,poſſit dici vnum. *Cap. III.*

Vt pertinentia ad relatas ſententias clariora reddantur,operęprecium eſt primò conſiderare quot modis fateri,& ſeruare valeamus omne, quod eſt,eſſe vnū;& profectò id cōtingere poteſt quatuor modis;primò aſcendēdo in Deum caput omnium,& ipſum vnum;ipſe enim ſolus procul à mixtione cum non ente, ex ſe eminentiſſimè & vnitiſſimè eſt omne,quod eſt;ſecundò vna cum Platone deſcendendo ad eſſentias,& formas rerum primas,nempè Ideas Mēti competentes,ex ſententia Academicorum ſub Deo poſitas,quæ ideæ omnes,ut boniformes,& pulchriformes,ita vniformes eſſe dicuntur; tertiò deſcendendo ad corpora ſub ſenſum cadentia,quæ unius conditionem participant,uel ex ſententia Platonis quatenus per ſemina & rationes in Ideas rediguntur,in unumque deſinunt;uel ex opinione etiam Ariſt.quatenus ſuo ordine Mundū unū conſtituunt, ac inſuper quatenus per gradus abſtractionis in ens communiſſimū reſoluuntur,quod eſt unum unitate ab uno,ut legitur ſub initio quarti Metaphyſicæ.Quartò & poſtremò deſcendendo ad Materiam,quæ fundamentum Naturæ dicitur,& quam ueteres putarunt eſſe communem cunctis corporibus, & eſſe uniuerſam eorum naturam & eſſentiam : quo ſuppoſito fateri cogemur omnia eſſe unum.Si aliquo horum quatuor modorum ueteres putarunt omne,quod eſt,eſſe unū profectò ſententiam protulerunt aliqua ex parte rationi conſentaneam : at ſi procul ab omni mutua diſtinctione cuncta putarunt unum:potius celebres inſani,quàm celebres ſapientes iudicandi eſſent:at quoniam multorum applauſu ſummopere commēdantur, propterea putandum eſt eos latenter aliquo relatorum modorum cuncta putaſſe unū.Simplicius;Card.Beſſarion & alij nonnulli uiri celebres, inquiunt, eos per id,quod eſt,denotaſſe Deum,uel eminētiſsimam ſuperæ Mentis unitatem: quod etiā ſubindicauit Auer.in primo Phy.41.& uiſus eſt denotaſſe Parmenides, per uaria ſua carmina relata partim à Card.Beſſarione in calce ſecundi libri,partim à Simplicio in primo Phy.31.dicebat enim Parmenides id ens,quod ſtatuebat unum,eſſe ingenitū, mortale,totum unius naturæ,quod ſemper eſſet ſimul,indiuiduum,ſine principio & ſine nullo egens,in quo idem eſſet intelligens & intellectio,ſimile Globo perfecto,in quo omnes extremę partes ęquè diſtent a medio:hęc autem de ſolo Deo,ſiue ſupera Mente uera ſunt.Similiter Xenophanes pręceptor Parmenidis,referente Ariſt.in primo

Quatuor modis omne, quod eſt poteſt dici vnū.

Simplicius.

Card.Beſſarion.

Xenophanes.

mo Metaphyſicæ cap. 5. id vnum dixit eſſe Deum,& ob id ipſum fortè Ariſt. in primo Phy. dixit conſiderationem huius opinionis eſſe non Phyſicam,ſed Diuinam; re vera autem diuina erit,ſi de Deo fuit enunciata: hinc in tertio de Cœlo cõt. 2. legitur Parmenidem & Meliſſum, & ſi alia dicunt bene; non tamen oportet putare eos Phyſicè loqui; eſſe enim quædam ingenita, & non apta moueri, magis eſt alterius, & prioris, quàm Phyſicæ conſiderationis: Propterea Theoph. ingenuè fatetur eos de Deo fuiſſe loquutos. Plotinus quoque Enn. 5. lib. primo cap. 8. inquit, Parmenidem, aſſerẽtem id, quod eſt, eſſe vnum, in idem redegiſſe id quod eſt,& Mentem,& id quod eſt, in rebus ſub ſenſum cadẽtibus minime collocaſſe, ſed intelligere & eſſe idem prorſus eſſe, idque eſſe immobile: Quod etiam latius explicauit Enn. 3. lib. 6. cap. 6. Hæc ſententia mihi videtur apprimè dubia, tum quia Ariſt. in primo Phyſ. loquens nõ de abiunctis, ſed de rebus Phyſicis, materiatis, deque eorum principijs, inquit relatos Philoſophos negaſſe ortum, interitum, motum & multitudinem, ac etiam euertiſſe principia, quæ cum differant ab eo, cuius ſunt principia, ſeruari nequeunt ſine multitudine; tum inſuper quia in tertio de Cœlo cont. 2. ait eos aſſeruiſſe nil interire, ſed tantum videri; at Deus neque etiam interire videtur. Preterea Plutarchus in primo de Placitis Philoſophorum cap. 24. inquit, Parmenides, Meliſſus,& Zeno, cum omnia opinarentur eſſe motus expertia, ortum & interitum prorſus inficiati ſunt. Plato quoque in Parmenide loquens in perſona Parmenidis, deducensq; ad abſurda varia, niſi id quod eſt, eſſe vnum confiteremur, non de abiunctis, ſed de cunctis natura conſtantibus loquitur, vt eius verba conſiderantibus redditur notum; Propterea ſub initio Dialogi de Parmenide loquens inquit, Nam tu in Poëmatis vnum vis eſſe hoc totum quod eſt, atque huius rationes quas pulcherrimas affers, hic vero (nempe Zeno) multa eſſe negat &c. Inſuper in Theæteto inquit, Propemodùm ò Theodore oblitus erã, quòd alij his contraria monſtrant, vniuerſi videlicet cõgruens nomen eſſe hoc, exiſtens, immobile, & alia quæcunque Meliſſei, Parmenideique aduerſantes his omnibus aſſeuerant, quod omnia vnum ſint, idque vnum ipſum in ſeipſo conſiſtat, locum, in quem moueatur, nullum penitus habens, &c. Aſſerit itaque Plato opinionem horum eſſe contrariam opinioni putantium cuncta fluere; at qui putabant fluere cuncta, non de abiunctis, ſed de rebus Phyſicis & materiatis loquebantur. Eandem ſententiam enunciauit Ariſtot. in ſecundo cont. tertij de Cœlo inquiens, Parmenidem & Meliſſum tenuiſſe ortum & interitum, mox in cont. 3. addit alios è contrario cuncta ortui, interitui, & tranſmutationi ſubiecisſe, è quorum numero fuerũt Heſiodus,& Heraclitus, ac etiam (ſi rectè perpenditur locus ille) tribuit Philoſophus Parmenidi & Meliſo, quod putarint nil reperiri, præter ſenſiles ſubſtantias; at quia per opera excitabantur in cognitionẽ naturæ,& conſiderationis primorum principiorum; ideò quę re vera abiunctis principijs competunt, ſenſilibus ſubſtantijs tribuerunt. Hæc eſt ſententia Ariſto. quæ ex eo loco elicitur, ſi acuratè eius verba conſiderantur; Et profectò valdè inuidum, malignum,& leuem Ariſt. ſe patefeciſſet, ſi diſputans in primo Phyſic. de principijs internis rerum natura conſtantium, Parmenidem & Meliſſum increpaſſet aſſerentes id quod eſt eſſe vnum, & nouiſſet eos de re alia, nempè de abiunctis ſubſtantijs, & ſupera mente fuiſſe loquutos, quæ ad rem non faciebant.

Theophr. *Plotinus.* *Plutarchus.*

Quæ

Quid nomine entis denotarint veteres aſſerentes id eſſe vnum, opinio propria. Cap. IIII.

CVm apparuerit Veteres Sapientes per id, quod eſt, non denotaſſe Diuinam Mentem, Profectò putandum eſt eos nil aliud denotare valuiſſe, niſi id, de quo ſuos libros conſtruxerunt, eiusq; indagarunt principia, nempè Mundum totum, ſub ſenſum cadentem, vt etiam cenſuit Eudemus ex relatione Simplicij in primo Phy. Hoc eſt id, quod ad rem facit; hoc nouerunt veteres, de hoc apud Platonem in Parmenide formantur rationes, oſtendentes eſſe vnum; de eodem Ariſt. in primo Phyſ. ei tribuit, quod putarint eſſe vnum; Ideo rectè Alexander (referente Simplicio in tertio de Cœlo cont. 2.) ait eos ita fuiſſe ratiocinatos, Solùm ſenſilia ſunt, ſolùm eorum, quæ ſunt eſt ſcientia, ea quorum eſt ſcientia, ſunt immobilia, id itaque quod eſt, immobile eſt. Putandum eſt igitur Veteres Philoſophos de hoc vniuerſo enunciaſſe quod vnum ſit; diſſenſiſſe tamē, quia eius vnitatem varij ad varia retulerunt; vario namque modo ſeruare valemus omne, quod eſt, eſſe vnum; Primò referendo cuncta ad principium primū, quod vnum eſt, & cuius cætera cuncta imitationes quædam ſunt, & participationes: hac conſideratione vera eſt ſententia Xenophanis dicentis, id vnum eſſe Deum. Secundò vniuerſum eſt vnum ratione materię, quam cunctis cōmunem exiſtimarunt veteres, & eandem putarunt eſſe vniuerſam naturam, & eſſentiam rerum; hac ratione Meliſſus omne quod eſt, dixit eſſe vnum ſecundum materiam; hanc ueritatem rectè nouit & enunciauit Galenus: nam exponens librū Hippocratis de Natura humana dixit, ens vnum Meliſſi, eſſe naturam quandam ſubiectam ſimplicibus corporibus, quam alij materiam appellant: id ipſum in eodem libro ei tribuit Hippocrates inquiens, Perindè ac rerum omnium Elementa vnum, ſeu omnia vnum eſſe aſſeruiſſet &c. Tertiò hoc vniuerſum poteſt dici vnum ſecundum rationem, hoc eſt ſecundum communem quandam notionem, ac (vt aiunt) ſecundum tranſcendentiam, & vnitatem ab vno; de qua dicimus quod ens & vnum reciprocantur; hos tres modos indicauit Ariſtot. in primo Metaphyſicæ cap. 5. inquiens, Parmenides vnum ſecundum rationem attigiſſe videtur, Meliſsus ſecūdum materiam, Xenophanes autem nil certi dixit, ſed in Cęlum inſpiciens, id vnū dixit eſſe Deum. Quartò his addere poſſumus, id quod eſt eſſe vnum, quatenus ex cunctis hoc vniuerſum conſurgit, quod eſt omnia in vnum verſa, cuius conditio eſt, vt vnum ſit, ordine vno præditum, ex vno principio pendens, & in vnicum poſtremum finem conſpirans. Hanc itaque vnitionem rebus omnibus inſitam inſpicientes veteres, enunciarunt id quod eſt eſſe vnum, & non loquuti ſunt de rebus varijs, ſed de eadem, nempè de ſerie corporum natura conſtantium; vnitatem tamen eius ad varia retulerunt, vt apparuit. De quo ente vno varia & diſtincta ratione dicere poſſumus, quòd ſit finitum, infinitum, ac etiam nec finitum nec infinitum; inſuper quòd ſit immobile; ac etiam nec motum, nec quieſcens. Nam primò infinitum eſt mole, & gradu ſuę eſsentiæ & perfectionis; infinitum verò mora & conſeruatione, ac inſuper intenſione virtutis ſui principij; non eſt autem finitum nec infinitum, conſiderando conditionem materiæ, quæ, cum nullo definito termino ſit circumſcripta, nec finita, nec infinita dici poteſt, ſed indefinita. Præthereà hoc vniuerſum eſt immobile, primò ratione ſui primi principij, nempè Dei; ſecundò ratione vniuerſi orbis, quòd locum non mutat; tertio ratione materiæ, quæ ſecundum ſuam eſsentiam à varietate eſt immunis; Demum dici poteſt nec motum, nec quieſcens; non motum ob triplicem relatā conſiderationem; non quieſcēs, quia cum ob triplicem illā rationem nō ſit natum moueri, non propriè quieſcit; quies enim eſt priuatio motus in ſubiecto nato moueri; ſic cuncta rectè ſeruantur, quæ de huiuſmodi opinionibus relata ſunt.

Alexander.

Xenophanes.

Meliſſus.

Ariſt.

Quomodo vniuerſū ſit immobile.

Opinio aſſerentium id, quod eſt, ac etiam Principium eſſe vnum, & mobile, Cap. V.

PRæter eos, qui omne quod eſt, vnum, & immobile exiſtimarunt, Philoſophi alij reperti ſunt, qui principium dixere vnum, & mobile, ac ob id ab Ariſtotele nuncupati ſunt Phyſici: cum enim Phyſicum motum conceſſerint, nec Naturam, nec Principium cognitionis eius euerterunt. Hi de hoc conſenſerunt, quòd nomine principij materiam denotarunt, quam putarunt eſſe vniuerſam rerum naturam, & eſſentiam.

Thales. In horum ſerie refulſit Thales Mileſius; vnus ex ſeptem Græciæ ſapientibus, Ionicorumq; philoſophorum princeps; qui floruit Olymp. 30. regnante Crœſo; Hic aquam dixit principium rerum, & ex aqua fieri, aquamq; eſſe cuncta exiſtimauit: Eiuſdẽ opinionis fuerunt Hippon, & Hippias; cur autem in eam venerint ſententiam, rationes variæ à viris varijs ſapientia illuſtribus afferuntur. Ariſt. in primo Metaphyſicæ c. 3. inquit, Thaletem alimentorum inſpexiſſe; cum enim ex eo alamur, ex quo cõſtamus, & gignimur, quia cuncta aluntur humido, craſſo, & aqueo, iure colligere valemus ex aqua gigni, & aquã eſſe naturam & principium rerum omnium. Hinc etiã genitura,
Ariſt. ex qua animalia gignuntur, humida, & aquea apparet. Inſuper addit eo loci Ariſt. fuiſſe nonnullos, qui primos Theologos id ipſum ſenſiſſe exiſtimarint, ac ob id finxiſſe Oceanum & Thetym vniuerſæ generationis eſſe parẽtes, Et Poetas aquam ab eis Stygem dictam aſſeruiſſe eſſe iuſiurandum Deorum; cum enim aqua ſit Principium, eſt antiquiſſima, Dijs proxima, eximioq; honore digna, & ob id eſt iuſiurandum; iuramẽto enim id obteſtamur, quod honorabiliſſimum eſt. Plato quoq; in Theæteto Homero
Plato. tribuit quód putarit Oceanum, & Thetym Deorum eſſe parentes, & addit aquam à nonnullis ob id dictam fuiſſe principium, vt rerum ſenſilium inconſtantiam, fluxum,
Io. Picus. & permutationem indicarent. Ioannes Picus familia, ingenio, & eruditione Illuſtriſſimus ait, Thaletem ſequutum fuiſſe Aegyptios, qui fœcunditatem ſoli inſpicientes, ex Nili inundatione prodeuntem, aquam rerum principium exiſtimarunt. Demum his addere valemus Thaletem, Homerum, Hipponem, Priſcosq; Theologos ob id aquã ſtatuiſſe principium, vt ænigmaticæ, materiem indicarent, cuius cõditiones conditionibus aquæ valdè ſunt ſimiles: ambo enim proprijs terminis carent, alienos facile recipiunt, affectionibus varijs ſubijciuntur, inconſtantiæq; & fluxus ſunt origines. Ana-
Anaximander. ximander Thaletis ſodalis principium ſtatuit corpus quoddam medium, quale eſt duplex genus halituum, ex quibus mixta, & præſertim Meteorologica proximè gignuntur, viæq; ſunt ad omnem generationem. Hoc intermedium corpus, dixit eſſe infinitum, vt in infinitum ſeruaretur generatio; & ex eo res fieri dixit non denſitate & raritate, vt putarunt alij, ſed per quandam ſecretionem: ideò Ariſt. in primo Phyſic. 32. aſſeruit; Quidam ex vno inexiſtentes contrarietates ſecernunt, vt Anaximander. Sen-
Plutarchus. tentia Anaximandri à varijs uario modo refertur. Inquit Plutarchus in primo libro de Placitis Philoſophorum Anaximander Mileſius inquit corũ, quę ſunt, principium eſſe ipſum infinitum; ex hoc enim omnia fieri, & in hoc omnia interire; quamobrem Mundos infinitos ex ipſo gigni, & rurſus in id interire, ex quo geniti ſunt; dicit igitur,
Galenus. cur infinitum eſt? ut nullo pacto deficiat generatio Gal. in lib. de Hiſtoria Philoſophorum inquit, Anaximandrum corpus id dixiſſe Aethorem: Themiſtius ait id corpus eſſe craſſius igne tenuius aere: Porphyrius, & Nicolaus Damaſcius aiunt Anaximãdrum conſtituiſſe corpus infinitum, nec explicaſſe quod nam corpus eſſet, num ignis, uel aer: Mediũ autem illud inter ignem & aerem aiunt pro principio fuiſſe poſitum à Diogene Apolloniate: Plotinus in lib. de Materia cap. 7. inquit, Qui autem materiæ
Plotinus. locum infinitum cõſtituit; quid hoc ipſum ſit debet exponere, indicãs Anaximandrũ

id non explicaſſe;at quicquid ſit de huiuſmodi corpore, hoc ſatis conſtat per id medium infinitum, circumſcripſiſſe materiam, quæ eſt medium inter oppoſitas formas poteſtate, quod dici poteſt infinitum, quatenus materia terminis proprijs caret, indefinitaque eſt. Hoc medium dicitur corpus, tum quia veteres putarunt materiã eſſe corpus, tum inſuper quia ſaltem nunquam ſine dimenſionibus corporum reperitur; ex quo intermedio dicere valemus cuncta fieri per ſecretionem, quatenus formæ educuntur è potentia materiæ; quæ poteſtas eſt tanquam inchoatio formarum; legitur de Anaximandro, illum fuiſſe primum, qui huiuſmodi principium nuncupauit ſubiectum. Anaximenes auditor Anaximandri, ac (ut inquiunt nonnulli) etiam Diogenes, aerem dixere principium, nec quidem iniuria: aer enim facilè in alia vertitur, alienasq; recipit affectiones, ac inſuper ſpiritus ille eſt, per quem fœcunda ſunt ſemina, vt legitur in ſecũdo de Gen. animalium cap. 3. de quo dicitur, Spiritus intus alit. Sic etiã aerẽ inſpirantes viuimus. Heſiodus, Pherecides Chius, & Pronopides, qui inter Theologos numerãtur, Terram dixere principium, veluti etiam Moyſes in Geneſi inquiẽs, In principio creaſſe Deũ Cœlum, & Terrã, quẽ ſequens Plato in Timeo dixit, In principio creaſſe Deum ignem & terram, nomine ignis cęlum denotans. Heſiodus ſuam ſententiam explicans dicebat, ante omnia fuiſſe Chaos, deinde terram latam, atque Amorem, qui inter omnes immortales Deos elucet, nomine Amoris deſiderium perfectionis & formæ denotans, inſitum rebus omnibus, & præſertim materiæ, quæ cum pendeat ex bono, bonum optat, in idque tendit. Simili ratione Parmenides primò genitum fuiſſe amorem dixit, nam ſine eo reliqua gigni nequeunt: & Empedocles inter principia generationis amorem numerauit, hoc eſt vnitionem, & inſitum deſiderium formæ & perfectionis. Terra ſeptem præſertim rationibus conditionem materiæ ſeruat & præſefert; prima eſt, quia vt maximè denſa plurimum materiæ includit; ſecunda quia intra cætera clauditur, ab eiſq; tanquam à forma continetur; tertia quia cæteris alimentum maximè præbet; quarta quia in mixtis magna ex parte dominatur; quinta quia in eam cuncta videntur reſolui, nam puluis & vmbra ſumus; ſexta quia in ea & ex ea gignuntur viuentia, eorumq; antiqua mater nuncupatur; ſeptima quia ad Cœlum perindè ſe habet, ac fœmina ad marem; iura itaque ueteres Theologi materiam nomine terræ denotarunt, quamuis ob eius denſitatem, difficilemque in alia Elemẽta mutationem, à nullo Philoſophò pro materia fuerit ſumpta, vt teſtatur Philoſophus in primo Metaphyſicæ. Heraclitus, Epheſius, Hippaſus, Zeno Stoicus, Stoicorumq; ſeries ignem dixere principium: eius autem fuere ſententiæ, quia Solẽ, Stellas, & Cœlum ignem eſſe putarum, cœlumque exiſtimarunt nuncupatum fuiſſe ætherem non ab æterno curſu, vt cenſuit Ariſt. ſed à combuſtione ignis propria; ideò ex igne cuncta fieri, in ignemque ſtatutis temporum menſuris debere reuerti, ac rurſum Mundum refici exiſtimarunt: quam ſententiam explicans Ouidius in primo Metamorph. dixit.

Anaximenes. *Heſiodus.* *Amor.* *Cur Terra ſimilis materię.* *Putantes ignẽ principium.* *Ouidius.*

Eſſe quoque in Fatis reminiſcitur affore tempus,
Quo Mare, quo Tellus, correptaque Regia Cœli
Ardeat, & Mundi moles operoſa laboret.

Pro huius opinionis approbatione inquit Philoſophus in primo Metaphyſicæ ca. 7. Id videri poteſt maximè omnium elementare principium, ex quo primo coniunctione res fiunt: huiuſmodi verò id erit, quod partium eſt minimarum: propterea quicunque ignem principium ſtatuunt, huic rationi conſentanea dicunt, &c. Verum, vt cenſeo, hi potius efficacem ignis facultatem, motricemque virtutem, quam materiæ conditiones conſiderarunt; nam æterni illi cœlorum ignes, necnon ignis elementaris potiùs motores & formatores, quàm materia dici merentur.

Opinio aſſerentium Principia eſſe plura & finita, & primò Pythagoræ. Cap. VI.

HActenus eorum decurſæ ſunt opiniones, qui vnum ſtatuere principium ſiue immobile, ſiue mobile; explicandæ modò ſunt opiniones illorũ, qui ex aduerſo dixerunt principia eſſe plura: ordiar autem a ſtatuẽtibus ea numero finita, mox de ſtatuentibus infinita verba faciam; Quicunque aſſerunt principia eſſe plura, de hoc conſentiunt, quod ſint mobilia, è quorum numero fuit Pythagoras Samius, qui ex Græcia in Italiam Philoſophiam deduxit, & ob id dictus eſt auctor Italicæ Philoſophię, & Calabria, in qua eã docebat, dicta fuit magna Græcia. Vir hic nomine celeber, & omnium conſenſione ſapientiſſimus; Numeros dixit eſſe principia, & eſſentias rerum, & ex numerorum imitatione, nõ ſecus res confici exiſtimabat; ac deindè ex Idearum participatione eas fieri affirmauerit Plato; Nam Plato nomen imitationis in nomen participationis permutauit, vt refert Ariſt. in primo Metaphyſicæ cap. 6. principia autem hunc in modũ in ordinem redigebat; nam primam ſtatuebat vnitatem, quam caput omnium, cuncta facultate & eminentia includens, eſſe dicebat: ſub ea collocabat cõtrarietates decem, quæ ab Ariſt. ita in ordinem diſtribuuntur.

Pythagoras.

Finitum,	Infinitum,
Impar,	Par.
Vnum,	Multa.
Dextrum,	Siniſtrum.
Mas,	Fœmina.
Quies,	Motus.
Rectum,	Curuum.
Lumen,	Tenebræ.
Bonum ſiue Mens,	Malum ſiue ſenſus.
Quadratum,	Altera parte longius.

Alcmęon.

Alcmæon etiam Crotoniates, qui floruit iam ſeneſcente Pythagora, eiuſdem fuit opinionis: differebat tamen, quia (vt inquit Ariſt. in primo Metaphyſicæ cap. 5.) Alcmæon res humanas in duo genera diſtinguebat, denotãs duos cootrariorum ordines: ea tamen contraria quæ & quot ſint, non diſtinctè manifeſtabat.

Explicatio ſententiæ Pithagoræ.

Hæc eſt opinio Pythagoræ, extrinſecùs per verba denotata; at intimius eam cõſiderans, puto primò vnitatem ſupremam caput omnium, ſiue ipſum vnum ſupra omnem multitudinem & oppoſitionem collocatum, Deum eſſe: non enim hoc eſt id vnum in tertio gradu poſitũ, cui multitudo opponitur, ſed eſt vnum, ſiue vnitas eminentiſſimè includens multitudinem omnem, in immenſum valens numerum rerum augere, in illumque ſine ſui diminutione effundi. Ex hoc ſupremo vno prodeunt Ideæ ſuperæ Mentis, quæ ſunt numeri primi, & numerorum originales formæ, ob quas dicitur Deum cuncta proprijs & definitis numeris procreaſſe: & ob id Simplicius in tertio de Anima enũciauit numeros Pythagoræ non eſſe accidentia, ſed eſſentias rerum: & Ariſt. in 8. Metaphyſicę cont. 10. affirmauit rerum eſſentias perindè ac numeros ſe habere: nam ideæ ſunt numeri originales, eſſentiæ autem rerum ſunt numeri per imitationem & participationem. Inſuper in primo Metaphyſicæ cap. 5. inquit Philoſophus hoc eſſe propriũ Pythagoræ vt finitum, infinitum, & vnum, non putarit vllam aliam eſſe naturam, puta ignem, vel Terram, vel aliud ſimile, ſed ipſum infinitum, ipſumque vnum eſſe ſubſtantiam earum rerum, de quibus dicuntur, & ob id numerum ſtatuebat ſubſtantiam omnium &c. Poſt Deũ & originales numeros, ſiue Ideas, conſtituebat decem relatas cõtrarietates, quæ eſſent principia proxima rerum, ita ſe habentia, vt vna oppoſitio-

num

num ſeties actum, formam, & perfectionem indicaret. Altera verò potẽtiã, priuationem, & materiam, adeò vt vnum, infinitum, & terminus, hoc eſt Deus, & poſt Deum materia, & participatio Ideæ ſiue originales numeri, ex ſentẽtia Pyitagoræ, ſint principia rerum. Ex quo conſtat primò quomodò ex eius opinione cuncta fluant ex vno; inſuper quomodò numeri originales ſint principia rerum, numeri verò participati ſint earum eſſentia; tertiò, quomodò principia contraria ſint. Numerum contrarietatum denario circumſcripſit, vt integritatem numeri earũ indicaret; numeri enim creſcunt vsq; ad denariũ, mox reliqui ſunt multiplicationes & repetitiones denarij. Nõ nunquã etiã Pythagoras abſolutè par & impar dixit principia rerũ, nã per huiuſmodi affectiones numeros indicabat, ſimulq; patefaciebat conditiones internorum principiorum, nimirum materiæ & formæ; Par enim materiam, impar vero formam denotat, vt latiſſimè patet varias earum perpendendo conditiones; numerus namque par in partes ęquales diuiditur, & numerus binarius parium primus, origo eſt multitudinis; recedentes enim ab vno, ſtatim in binarium labimur; quæ ſunt conditiones materiæ; ex aduerſo autem numerus impar nec diuidi poteſt in partes æquas, neque varietatis & multitudinis eſt origo, ſed potiús cõſimilitudinis, quatenus dum ſimul impares numeri nectuntur, ſemper eadem nempè quadrata conſurgit numeri figura; & cũ numerus impar formam, perfectionem, & participationem Diuinæ vnitatis denotet, iure dicitur Deum numero impari, tanquam ſibi conſimili gaudere, & præſertim ternario imparium primo, initium, medium, & finem denotante. At iure quæri poteſt, quomodo vnitas & numeri dici poſſint eſſẽtia rerũ, & principia. Diogenes Laertius inquit Pythagorã ſtatuiſſe vnitatem principium omniũ, quia ex vnitate prodit dualitas, quæ vnitati auctori ſubijcitur, ex vnitate autem ac indeterminata dualitate numeri gignuntur, ex numeris puncta, ex quibus Lineę, ex lineis figurę planę prodeunt, ex planis figuris conſtituuntur figuræ ſolidæ & corpora, quorum prima ſunt Elemẽta, ex quorum ordine Mundus conſurgit. Hæc Diogenis explicatio mihi apprimè dubia eſt, tum quia puncta non prodeunt ex numeris, ſed vnitati proportione reſpondent, tum inſuper quia ſolidum ex planis cõſurgens, cum ſit accidens, eſt diſtincti generis à corpore, quod dicitur de quatuor Elementis, quod ſubſtantia eſt; tum demũ quia numeri ne dum à Pythagora dicebantur eſſentia quatuor Elemẽtorum, ſed etiã mixtorum, ac inſuper animæ, & formarum à materia ſeiunctarum. Propterea triplici ratione puto dicendum res ex vno pendere, & ex numeris conſtare; primò ob numerum originalem; ſecundo ob numerum numeratum; tertio ob ſimilitudinem proprietatum, & analogiam. Vt pertinet ad primum, quia numeri originales ſunt rerum Ideę cum ipſo vno iunctæ, & Ideę ſunt puriſſimæ & ſimpliciſſimę rerum eſſentię, ideo hac cõſideratione numeri dici poſſunt eſſentię rerum: hoc enunciauit Ariſt. in primo Metaphyſicę cap. 6. inquiens, Ideas ex ſententia Platonis eſſe rerum eſſentias, vnum vero eſſe eſſentiam Idearum. Huiuſmodi originales numeri vnitatẽ participant, cum ratione principij ex quo prodeunt, tum ratione termini; cum enim ſint definita aliquã rei eſſentia, etiam ſunt vnũ aliquid. Hi numeri includuntur in ipſo vno eminenter, in Ideis originaliter, in anima formaliter per rationes; & quoniam ex anima prodit vis ſeminaria rerum, quę dicitur Natura, ideo iure numeri originales per rationes & ſemina dicuntur principia rerum Natura conſtantium. Inſuper hi numeri, dum ad nos referuntur, ſunt numeri numerabiles; at dum ad ea referuntur, quę ſunt eorum imitationes, vel participationes, dicũtur numeri numerantes, cum earum ſint perfectio & abſolutio. Secundo numeri dicuntur eſſentiæ rerum, conſiderando eas, vt participationes originalium numerorum, & ſunt numeri cum per noſtram rationem, tum per originales numeros numerati; qua conſideratione etiam Ariſt. in procemio primi de Cœlo & in ſecũdo de partibus animalium dixit, Naturã multa ternario numero perficere, tanquam interno principio, medio & fine: ſic res conflari dicuntur ex multitudine ſequente materiam, & vnitate multitudinem terminante, ſequente formã. Tertiò

Quæ colliguntur ex dictis.

Quomodo numeri dici poſſint eſſentia rerum.

Diogenes Laertius.

tiò eadem ſententia vera eſt conſiderando proprias rerum affectiònes, conſimiles affectionibus varijs variorum numerorum. Hoc nobis patefecit Ariſt. 14. Metaphyſicę cap. 3. & primo Metaphyſicæ cap. 5. inquiens, Pythagoram affectiones rerum inſpexiſſe; & quoniam variorum numerorum affectiones ſunt variæ, reſpondentes affectionibus varijs rerum Phyſicarum, ideò res ex numeris conſtare enunciauit. Hęc mutua conſenſio & analogica ſimilitudo rerum natura conſtantium, & numerorum, primò conſpicuè ſulget, dum communem rerum conditionem conſideramus; eſſentiæ enim rerum ſe habēt perindè ac numeri, quatenus ſiquid eis addatur, vel ab eis detrahatur, ſtatim variatur eſſentia, vt variatur forma numeri per ſolam vnitatis ablationē: hoc patefecit Ariſt. in 8. Metaphyſicæ cont. 10. Inſuper id ipſum patet perpendendo conditiones internorum principiorum; nam materia eſt par & binarius, forma verò vnitas & impar, vt dixi; & demum perpendendo conditiones compoſitorum, veluti cum terra non moueatur, dicitur ſimilis cubo, quod in definitum numerum terminorum reſoluitur. Vſi autem ſunt Pythagorci & Academici hac Analogica explicatione, & reſolutione in Mathematica principia, tum quia conſueuere primò Mathematicis dare operam; tum vt Philoſophica myſteria minus redderentur popularia; tum demum quia Mathematica magis ſunt exacta & exquiſita, & ideò certiſſima dicuntur.

Procli ſententia.

Huic explicationi conſentanea quoque ea ſunt, quæ a Proclo in expoſitione Timæi de numero referūtur; conſtituit enim quatuor numerorum gradus, Diuinum, & eminentē, eſſentialem, qui eſt Idearum, Animarium, & Phyſicum, quibus ſuccedit quintus pro rebus numerādis humana ratione formatus. Primū dicit vniformē; ſecundum immobilē; tertium ſe mouētē; quartum ab alio motū, ex quo elicitur interpretatio ſētentiæ Platonis dicentis hominem eſſe ſapiētiſſimum, quia nouit numerare; quicunq; enim per hos numerorum gradus valet eleuari, ad ipſum vnum aſcendit, qui eſt Sapientiæ fons.

Cur homo ſapientiſſimus.

Inſuper conſtat quomodò numeri dici poſſint virtute prædíti, principia rerum, earumque eſſentiæ. Et quoniam numeri iuncti materię, & dimenſionibus in magnitudines tranſeunt, ideò magnitudines quoque, & figurę planę, apud Pythagoreos, & Academicos nonnunquā dicuntur principia rerum; numeri tamen rectiùs abiuncta; Geometricę autem figurę accommodatiùs materiata nobis pateſaciunt. Ex his elicio ex ſentētia Pythagorę, Deum & Materiam, Vnitatem & binarium, ac inſuper numeros, & Geometricas figuras poſſe dici principia rerum.

In quo genere numeri ſint principia.

At quęritur in quo genere cauſę numeri ſint principia? Reſpondeo Numerum diuinum eſſe cauſam efficientem, vel ſaltem cōſeruantem; Numerum eſſentialem partim eſſe rectam efficiendi rationem, partim formam, cuius internę rerum eſſentię ſunt participatio; ſimiliter numerum rationalem, at proximius; numerum verò naturalem imparem & parem eſſe formam & materiam. Ex his colligo opinionem Pythagorę extrinſecùs videri leuem, & inanem; intrinſecùs tamen ſublimi rationi eſſe conſentaneam. Hinc circumfertur liber quidā Ocelli Lucani, diſcipuli Pythagorę, in quo de rerum ortu & principijs uaria leguntur ſimillima illis, quę mox ab Ariſt. explicata fuerunt.

Ocellus Lucanus.

De internis rerum principijs opinio Platonis. *Cap. VII.*

Sententia Platonis varia.

PLato Academicorum Princeps, ex eorum quoq; numero fuit, qui plura & finita ſtatuere prīcipia; cuius opinio primo occurſu uaria & incōſtans uidetur; nam modò, ait magnum, paruum, & unū eſſe principia, ut ex Timęo, quāuis ſuboſcurè, elicitur, eiq; ab Ariſt. tribuitur in primo Phy. mō ait Phyſ. ex Mathematicis cōſtare, ut ex codē Timęo colligitur, eiq; tribuitur ab Ariſt. in primo & ſecūdo de ortu & interitu, & in tertio Metaphyſicę; nonnunq̄ terminum, infinitū, unum, & commiſcens cōſtituit principia rerum, ut in Philebo; nonnunq̄ id tribuit eſſentię, motui, ſtatui, identitati, & alteritati, ut in Sophiſta. aliquandò ait primò Deum, mox Ideas, & tertio locū cōſtituere rerū

ortum vt in Timæo, adeò vt ſatis anceps, & varius eſſe videatur. Propterea vt conſpicuè eius opinio elucefcat, latere nos non debet, Platonem ſemper plurimi feciſſe Pythagoram: ideò Ariſt. in primo Metaphyſicæ c. 7. inquit, Philoſophiam Platonis ſimillimam eſſe Philoſophiæ Pythagorę? Plato enim conſiderans cōditionem corporum natura conſtantium, præſertim ſequutus eſt Heraclitum, & dixit ea fieri, & fluere, non autem eſſe. In attinentibus ad morum inſtitutionem imitatus eſt Socratē; in conſideratione ſecretorum à materia Pytagoram, cum quo enūciauit primò reperiri ipſum vnum caput omnium, nempè Deum, ſuperamque Mentem, cui ſecundò ſuccederent Ideæ, tanquam numeri ſuperæ Menti inſertę, ab eiuſque eſſentia non diſtinctę: & quemadmodum Mens prima dicitur non participata, alię autem participationes eius, ita Ideę in non participatas, & participatas diſtribuūtur. Huiuſmodi Ideę, vt ipſum vnum ſequuntur, numeri vniformes, vnitatiſque participes dicuntur, vt etiam denominātur boniformes, & pulchriformes: hæ per medias rationes, & ſemina in materia participatę, dicuntur Phyſica cōſtituere. Deo & Ideis, tertiò ſuccedit Materia, de qua in Timęo legitur, Tertium genus Locus eſt, qui interit quidem nunquam, ſed omnibus, quę ſiunt ſedem exhibet, hoc eſt, tertio loco ſuccedit materia, quę locus eſt generationis, & imitationis Idearum. Hāc materiam in eodem Dialogo magnum & paruum nuncupauit, vt indefinitam eius conditionem circumſcriberet, ac binis vocibus, binarium, paremque numerum indicaret; quo conſueuit Pythagoras materiam denotare, ac ſimul patefaceret internam oppoſitionem pro generatione requiſitam, denotatam per indefinitam molem, materię coęuam. Eandem materiam frequenter infinitam, fœminam, vix opinabilem, non ens infra ens, Nutricem, exēplar diuinitatis expers, alijſque vocibus circumſcribere cōſueuit, vt ex Timęo, Philebo, Sophiſta, alijſque Dialogis colligitur, quam tamen in Phędone & Thimęo non propriè cēſuit iudicandam Principium, ſed locum participationis Idearum neceſſariò requiſitū pro rerum ortu. Inſuper verè principium putauit debere eſſe ęternum; alioquin eo perempto nil ſupereſſet, & cuncta abolerentur; & propterea formam in materia apparētem, quæ Idę eſt imitatio, minimè exiſtimauit eſſe principium, ſed participationem principij, cum incipiat, & deſinat. Ex his conſtat conſimilitudo & conſenſio opinionum Platonis & Pythagorę; ſimiliter conſtat recta explicatio ſententię Platonis de rerum principijs Cum enim plato, Deum per Ideas verè principium putauerit; materiam verò iudicauerit neceſſariam pro rerum ortu, hanc ſuam ſententiam explicauit in Timęo per magnum, paruum, & vnū, ac etiam ſtatuendo primo Deum, mox Ideas, tertio locum, hoc eſt materiam: & a ſemetipſo non diſſentiens in Philebo quatuor numerauit ſubordinata, pro rerum conſtitutione, commiſcens, infinitum, terminum, & vnum: commiſcens eſt agens, quod non eſt pręſentis conſiderationis; infinitum eſt materia; terminus eſt idea, eiuſque in materia imitatio, proportione reſpondens formę partis, numeratę ab Ariſtotele inter Principia; vnum eſt iam genita proles, quę dicitur forma totius, diſtincta a forma partis, denotata ab Ariſtotele in ſecūdo Phyſ. cap. de cauſis per totum & compoſitionem, de qua in primo de Cœlo dixit, qui dicit cœlum dicit formam; per hæc non excluntur à ſerie principiorum numeri, & figurę; Nam Ideę, ut apparuit, numeri ſunt, qui per connexionem cum continuo tranſeunt in magnitudines, & figuras; ſimiliter materia eſt par, imitatio Ideę impar. Illa autem quinque ab Academicis pro principijs cōſtituta, Eſſentia, identitas, alteritas, motus, & ſtatus: profectò principia ſunt diſtincti generis; non enim ſunt principia generationis rerum, ſed vt rectè Proclus in Timęi explicatione patefecit, ſunt genera rerum, & modi ac conditiones, quæ in rebus conſtitutis conſiderantur, quę diſtincta ratione & genera, & principia nuncupantur; genera quidem quatenus ſunt prima capita omnium modorum, & conditionum, quę in re conſtituta locum habent; principia verò, vt per ea, tanquam per modos proprios res conſtituuntur, non autem tanquam ex materia & forma. Et tria primò relata principia, & hęc quinque rerum genera,

Explicatio opinionis Platonis.

nera,ſimilitet & numeri,in ſingulis rerum gradibus ſub Deo conſtitutis modo tamen eis, conſentaneo inueniuntur; nã in rebus corpoteis inueniuntur modo corporeo: in natura modo ſeminario:in anima modo rationali:in Mente modo Menti & Ideis cõſentaneo;Deus ſolus eſt ſupra cõpoſitionem,& caput generum,& principiorum: In diuinis identitas,& ſtatus dominantur: in corporeis cõtrà,motus & alteritas.Hoc eſt compendium & ſumma opinionis Platonis de Principijs.

Opinio Ariſtotelis de Principijs,& comparatio eius cum opinione Platonis. Cap. VIII.

ARiſtoteles ex eorum Philoſophorum numero eſt,qui plura,& finita cõſtituere principia:ipſe enim cum rectè nouerit ortum & interitum eſſe mutationes,& omnem mutationem intrinſecùs tria expoſcere,nẽpè ſubiectum & duos terminos, vnum à quo, alterum ad quem, ideò tria ſtatuit principia,materiam,formam,& priuationem. Materia eſt ſubiectum,& medium;forma, & priuatio ſunt duo termini inuieem oppoſiti: materia ſemper ſetuatur eadem,rermini autem in omni mutatione variantur: priuatio eſt per ſe principium ttanſmutationis, ex accidenti verò rei genitæ, quia res genita priuationem non includit, ſed ex ſola materia & forma conſtat: de quo trino principiorum numero varia explicantut in primo libro Phyſicorum. Et quoniam Ariſt. libenter in Platonis ſententias inuehitur, quæ tunc tempotis maximè florebant, ideò de Principijs loquens,varia ei obijcit & tredecim pręſertim ea ſunt,de quibus à Platone diſſentire videtut.Nam primò illum carpit in primo Phyſi.quia materiam non ſecreuerit à priuatione.Secundò quia materiam per ſe turpem,& fęminam cenſuerit, cum támen ſit talis ſolùm ex aecidenti,ex primo Phyſic.81. Tertiò quia eam putauit non ens,vt dicitur in primo Phyſi.79.Quartò quia non patefecit,an ſecernatur ab Elemẽtis,vt dicitut in ſecundo de Ortu & Interitu cont.4.Quintò quia non ea vtitur,dũ loquitur de corporatorum Elementorum ortu,vt dicitut in eodem cõtextu. Sextò quia priuationem neglexit, cum eam inter principia non numerauerit. Septimò quia locum putauit materiam, nam in Timæo nomine loci materiam denotauit. Octauò quia Phyſiea ex Mathematicis conſtare cenſuit. Nonò quia formas nedum Mathematicas, verùm etiam Phyſicas ſeorſum a materia reperiri aſſeruit. Decimò quia Principia mortalium debent eſſe mortalia, ex tertio de Cœlo 61. ipſe autem ea conſtituit æterna,nempè Ideas. Vndecimò quia motum & ſtatum numerat inter quinq; rerum genera, cum tamen non valeant eſſe genera, quia ſunt ab vno, & non natura vna,vt patet ex 3.Phyſi.4.Duodecimò quia contrarietatem principiorum pertinentem ad formam, ſiue terminos generationis,tribuebat materiæ, nuncupando eã magnum,& paruũ,ex primo Phy.55.Tettiodecimò quia relata principia,& genera Plato etiã ttibuebat Menri,ſiue Ideis,cum Ariſt.Mentem ſtatuat a materia,& principijs liberã.Ita ſummopere videtur Ariſt.à Platone diſſentire.Puto profectò ego Ariſt.varijs de tebus re vera à Platone diſetepare;proptereà, dum audio quoſdã abſolutè polliceri eorũ concordiã infero eos neceſſariò vel Platonis,vel Ariſt.vel vttiuſq; ſententias extotquere,& deprauare,vt Simplicio & alijs nonnullis eontigiſſe video: exiſtimo tamen frequenter litem ex varia nominum ſignificatione, variaq́ue terum conſidetatione oriti,vt accidit, dum ſermo eſt de rerum principijs; nam ſi cuncta attinentia ad principia accuratè perpẽdimus,de hoc vno re vera diſſentiũt, quia Plato Ideas approbauit,easq́ue propriè cenſuit eſſe principia rerum, quas frequenter reiecit Ariſtot.de cęteris autem ſolùm in verbis,varioq́ue conſidetandi modo lis eſt poſita. Ac vt pertinet ad primum reprehenſionis eaput, quia Plato priuationem à materia non ſecreuit,Plotinus En.2.lib.4.cap.16.pugnans pro Platone inquit, re vera priuationẽ

Tredecim de quibus Plato ab Ariſt. carpitur.

Conciliatur Ariſt. cum Platone.

Plotinus.

à materia

a materia nõ ſecerni,& re vera materiam ex ſe malam eſſe:At errat præſertim triplici ratione; primo quia priuationem cum negatione confundit, & ex vna in alteram tranſit, cum tamen differant,& negatio ſit longe latior priuatione,vt patet ex primo Priorum,& Themiſtius in primo Phy.vna cum Alexandro declarauit; ſecundò quia vt priuatio,ita negatio nõ eſt eſſentia materiæ;alioquin nil penitus eſſet;nã quamuis de eſſentia materiæ vera ſit negatio formarum,& priuationis, non ob id eſt negatio, ſed ſubiectum,de quo vera eſt negatio cæterorum;tertio præſertim errat, quia Plato re vera Materiam à priuatione ſecreuit, quod conſpicuè elicitur ex Lyſide Dialogo de Amicitia,in quo Plato ait tria pro omni appetitione requiri, obiectum optabile, oppoſitum eius,ſiue priuationem,& ſubiectum appetẽs; et addit oppoſitum propriè eſſe priuationem,& conditionem eius eſſe,vt non ſit natura ſubiecti; alioquin appetitum non excitaret:inſuper inquit nunquam vnũ oppoſitum optare aliud,ſed neutrũ, ſiue medium eſſe,id quod optat.Ex his conſpicuè elicitur Platonem ſecreuiſſe priuationem à materia,& de appetitione id ipſum ſenſiſſe,quod ſenſit Ariſt.in 1.Phyſ.81. quare dum primò obijciebatur Platoni,quod priuationem à materia non ſecreuerit, profectò id inficiari debemus.Et ſiquis addat,quia tunc erraſſet Ariſt.in primo Phyſ. ei tribuens,quòd non ſecreuerit:reſpõdeo Ariſtotelem illum damnaſſe,quia priuationem inter principia,vt à materia diſtinctam non numerauit; quod conſpicuè elicitur ex primo Phyſic.cont.80.in quo legitur,Platonem neglexiſſe priuationem, nec eam numeraſſe inter principia, qui machinatur maleficium; ſi eam neglexit, & non neglexit materiam,vere eã a materia ſeiunxit; inſuper eſt malefica, & materia eſt tanquam mater,neceſſariò ab ea diſtinguitur.Ex qua explicatione elicitur, Platonem vt a prima,ita à ſecunda calumnia vindicari; cum enim priuatio ex ſententia Platonis non ſit abſoluta eſſentia materiæ,ſed aliquid in ea neceſſariò requiſitum pro optanda forma,neceſſariò etiam ab ea diſtinguitur,& ob id materia ex ſe nec bona, nec mala eſt,ſed media,& neutra,& ſolùm mala & fœmina ex accidenti, ob ei iunctam priuationem:qua de re etiam minus rectè ſenſit Plotinus,qui materiã non ſecernens à priuatione,cenſuit ex ſe eſſe fœminam & malam.Tertiò obijciebatur Platoni, quia materiam dixit non ens;at lis eſt de voce,vt patefeci in libro de Materia, Ariſtot. enim conſiderauit ens,vt diſtinguitur à nihilo;ſic materia ex ſe eſt ens,ex accidenti nõ ens ob iunctam ei priuationem; Apud Platonẽ verò materia eſt non ens: primò ſumendo id pro alteritate,vt conſtet ex ſophiſta,cum enim ſit poteſtate cuncta, & nil actu, non eſt quid,nec quale,nec quantùm,vt legitur in ſeptimo Metaphyſicæ cont. 8. Secundò quia ens apud Platonem vſurpatur pro rerum eſſentia,ad ideas pertinẽte; qua ſignificatione Deus eſt ſupra ens,Mens per ideas eſt ens, Anima partim ens, partim non ens,corpora dicuntur fieri & nuncupantur generationes,non autem entia: Materia demum eſt infra ens,& infra generationem,& eſt non ens,hoc eſt,non Idea, nõ forma,vel eius imitatio,ſed loc⁹ diuinitatis et imitationis expers. Obijciebatur quartò Platoni,quia non patefecit an materia ſecernatur ab Elementis;quæ obiectio leuis eſt; nam ſi Elementorum nomine quatuor corporea Elementa intelligimus, conſpicuè in Timæo patefecit Plato materiam ab eis diſtingui, & ea ex materia confici; ſi verò intelligimus binarium,parem,& magnum,ac paruum,hęc profectò ipſam materiam,eiuſque conditionem circumſcribunt,quę ſeorſum à rebus genitis, idearumque imitationibus nunquam reperitur. Addebatur quintò Platonem non uti materia, dum in Timæo de rerum generatione loquitur;nam ait corporea Elementa ex ſuperficiebus,& figuris componi, in eaſque reſolui,at facilè hæc obiectio reijcitur; primò quia ea non ſunt principia à materia;idearumq; imitatione diſtincta,niſi per modum circumſcribentis,& rei circumſcriptæ,vt patefeci;Inſuper quia Plato etiam patefecit quomodo Elementa ex materia fiant, cum in Timæo dixerit, Generationis nutricem hoc eſt materiam, ignitam,& humectatam, Terræ item & aeris formas ſuſcipientem omniformem aſpectu videri,&c.Addebatur ſexto Platonem deſpexiſſe priuationem.

Reſpon-

Reſpondeo Platonem non numeraſſe priuationem inter principia, quia principij nomine in alia ſignificatione eſt vſus ab ea, in qua vſus eſt Ariſt. Nam Ariſt. dum priuationem in primo Phyſicorũ inter principia conſtituebat, conſiderabat terminos duos tranſmutationis, & ſubiectum; in qua ſignificatione etiam Plato in Phędone latiſſimè patefacit, cuncta fieri ex contrarijs, nimirum ex forma & priuatione; ſimiliter in Lyſide manifeſtat priuationem, & contrarium formæ, eſſe terminum a quo. Carpebatur ſeptimò, quia perperam materiam nuncupauit locum; at Plato per metaphoram & analogiam materiam dixit locum, vt etiam Ariſt. in primo Phy. 69. materiam dixit noſci per Analogiam; ea enim eſt locus non corporum, ſed generationis, & imitationis idearum, vt etiam in tertio de Anima cont. 6. Mens dicitur locus ſpecierum. Aſſero tamen materiam ex ſententia Platonis rectiùs dici locum, quàm ex ſententia Ariſtotelis, quia minus putat formas educi ex poteſtate materiæ, quam putet Ariſto. vt patefaciam in libro de Creatione. Octauo dicebatur perperam Phyſica ex Mathematicis conſtituere, cum potiùs contra Phyſica ſint principia Mathematicorum at iam patefeci Phyſica conſtitui ex Mathemaicis conſideratis ſecundum ſimilitudinem conditionum, & conſtitui ex Mathematicis, quę non ſint accidentia, ſed eſſentię rerum. Addebatur nonò, Platonem cum Phyſica, tum Mathematicas formas ratione & ſubſiſtentia a materia ſecernere. Reſpondeo Platonem vna cum Pythagora nouiſſe quidem Ideas, quæ etiam approbantur à noſtris Theologis, eaſque nuncupaſſe aliquandò numeros; qua de re cum ſecus ſentiat Ariſtot. non propterea inferendum, abſolutè cum verò pugnare, ſed ſecus ſentire. Decimò ei obijciebatur, quia mortalium æterna principia ſtatuebat, Ariſt. verò inquit æternorum æterna, mortaliũ mortalia eſſe principia. Reſpondeo Ariſtotelem loqui de principijs proprijs, & internis, Platonem verò de Ideis, quas verè principia iudicauit; nam Plato internas partes varietati obnoxias, non principia, ſed generationes, imitationes, & participationes nuncupabat. Vndecimò perperam Plato videbatur motum inter genere rerum numerare; At hoc exigui ponderis eſt; non enim Plato nominibus generis & motus in eadem ſignificatione eſt vſus, in qua Ariſt. Plato enim non genus vniuocum prędicamenti alicuius denotauit, ſed communem conditionem, & modum, quo res ſunt, vt priùs dixi; ſimiliter motum ſumpſit latè pro quouis ex potentia ad actum trãſitu. Dicebatur duodecimò perperam Platonem contrarietatem ſumpſiſſe pro materia. Reſpondeo contrarietatem formæ, & priuationis, nequaquam pro materia ſumpſiſſe, ſed pro terminis tranſmutationis, vt patet ex Phędone, & Lyſide, materiam autem nuncupaſſe magnum & paruum, vt indicaret indefinitam conditionem eius. Demùm addebatur, Platonem etiam in ſupera Mente Materiam, Principia, & genera rerum conſideraſſe, non autem Ariſtotelem. Reſpondeo Platonem ſecreuiſſe Mentem a Deo, & eam ſub Deo collocaſſe; Ariſtoteles autem Deum & Mentem ſuperam, in idem redegit; conſentiunt autem de hoc, quod Deus ſolus omni ex parte ſit ſimplex, cætera verò compoſita ex actu & potentia, quæ potentia eſt modus materiæ; Ariſtoteles in Mentibus ſub Deo poſitis duplicem conceſſit potentiam, vnum pro receſſu à primo & ſupremo actu, alteram quia intelligunt aliquid ſupra ſe, à quo perficiuntur; Plato maiorem in Mente conſiderauit compoſitionem, modumque materiæ, ob ideas, quas ei competere exiſtimauit. Patet itaque in attinentibus ad Principia interna & propria generationis rerum, de quibus modò eſt ſermo, inter Platonem & Ariſtotelem litem præſertim in verbis eſſe poſitam.

Opinio Empedoclis de internis Principijs Generationis & interitus. Cap. IX.

EMpedocles Agrigentinus, Pythagoræ aſſecla, ſimiliter ex eorum numero fuit, qui plura & finita ſtatuere principia, quamuis eadẽ aliqua ratione cẽſuerit vnum, vt ex progreſſu patebit. Hic pro materia ſumpſit, quatuor vocata Elementa, quibus addidit Litẽ, & Amicitiã. Idẽ cenſuit duos dari Mundos, qui inuicem ſtatutis temporũ mẽſuris reciprocarentur; Vnũ nuncupauit Sphęrũ, & Amicitię, in quo cuncta cõcordi pace eſſent ligata; Alterũ litis, & inimicitię, qualis eſt hic ſub ſenſus noſtros cadens, quẽ multiplici contrariorũ diſcordia agitatũ inſpicimus; addebat imperante amicitia cũcta in Mundũ Sphærum redire, regnante verò lite Mundũ litis conſtitui; quã mutuã duorum Mundorũ reciprocationem, in infinitũ ſeruandam aſſeruit, tempuſque imperij litis, eſſe æquale tẽpore imperij Amicitiæ. De hac opinione Plotinus Enneade 5. lib. primo cap. 9. ait, Apud Empedoclem diſcordia quidem diuidit, concordia verò vnum conſtituit. Hæc opinio extrinſecùs cõſiderata, Fabula quædam, & Poeticum commentum eſſe videtur, nec quidem iniuria; nam in proœmio Metaphyſicæ cap. 2. inquit Ariſt. Philoſophum eſſe amatorem Fabularum, eo quod Fabula ex mirandis conſtat, Philoſophia autem ex admiratione ortum duxit; propterea huius tanquam Fabulę allegoricum ſenſum ſcrutari tenemur. Empedocles eximia quadam Sapientia fœcundus, Vniuerſum ex ſummo Deo, Diuinaque Mente prodire, in ipſumque vt in finem redire cognoſcens, imitatus Pythagoram, primũ conſtituit Mundum ſphærum, ſuperamque Mentem, principium & finem cunctorum. Quod enim apud Pythagoram eſt ipſum vnum, cui iunctæ ſunt primę numerorum originales formæ; Apud Ariſtotelem eſt Mundus Eminẽtiſſimus; Apud Platònem Mũdus Idealis, & intelligibilis; Apud Theologos Mundus Diuinus, & increatus; Apud Empedoclẽ Mundus Sphærus, & Amicitię. Ideò rectè Plotinus En. 3. lib. primo de Prouidentia dixit, Ipſa Mens, entiſque Natura, Mundus eſt, & verus, & primus. Hic iure dicitur Mundus Amicitiæ, cum longè ab omni pugna, & oppoſitione, cuncta continuiſſimè includat; propterea rectè Auer. 1 o. diſp. contra Algazelem in fol. 3. dub. enunciauit, Deum collocatum eſſe ſupra oppoſita, & contradicentia; ex hoc itaque ſupero Mundo, qui Sphærus dicitur ob conſimilitudinem, & quia idem in eo eſt principium & finis, prodire dixit Mundum hunc, quem colimus, imperante lite, hoc eſt, conſpirante mutua actione, & perpeſsione cõtrariorũ, mutuaque pugna proximorum principiorum. Hæc, quæ dicta ſunt de vniuerſo corporeo Mundo, relato ad ſuperã Mentẽ, etiã dici modo aliquo poſſunt ex ſententia Academicorum de ſupera Mente, comparatã cum Deo eius capite, ac etiam tertio de Mundo mortali relato ad cœleſtem: omnia enim ſunt in Deo modo diuino, in Mente modo intelligibili, in cœlo modo cęleſti; & demum in mortali orbe conditione mortali, vt rectè diuinus Iamblichus enũciauit. Hi mundi inter ſe ſtatutis temporum menſuris permutari dicuntur, quatenus cuncta per æternam Dei prædefinitionem, ſtatutis temporibus ex Deo prodeũt, in Deumq; vt in finem redeunt: cunctorum enim definitum eſt æuum, vt legitur in primo de Cœlo cont. 100. Demùm hæc eadem vera ſunt, dum cuncta ortui obnoxia, ad primam materiam referuntur: Materia enim eſt tanquam Mundus Sphærus, cuncta poteſtate includens, ex qua cuncta fiunt, & in quam cuncta genita reſoluuntur. Hoc nobis indicarunt Ariſt. 12. Metaphyſicæ. cont. 9. & cum eo Alexãder cont. 4. dicentes, Empedoclem nomine mixtionis & Mundi Sphæri, materiam denotaſſe, & pręſertim materia dici poteſt vniuerſum ex veterum ſententia, quia materiam putarunt eſſe vniuerſam eſſentiam, & naturam rerum cum cœleſtiũ, tum ſublunarium: & ex ſentẽtia Empedoclis

Plotinus.

Philoſophus diligit Fabulas.

Empedocles.

Mundus Sphærus.

Mundus Litis.

Iamblichus.

clis relata in ſecundo Phyſicorum, cuncta ſiunt & prodeunt ex neceſsitate materiæ. Empedocles igitur quator Elemẽta iudicauit principia; ea enim ſunt proxima Mũdi materia, quæ ſunt vnum, primò in Mundo Sphęro, ſecundò quia inuicem miſcentur pro vnius coniſtitutione, tertiò quia communi ſubiecto prædita ſunt; addebat autem litem & amicitiam. Pro quorum notitia conſiderandum eſt ortum & interitum ex ſententia Empedoclis eſſe duplicem, vnum communem totius vniuerſi, alterũ ſingularum partium; ſi de communi loquimur, dominante amicitia communi conſurgit Mundus Sphęrus, dominante verò communi lite, producitur Mundus noſter oppoſitionis, & litis; ſi verò cõſideramus ortum & interitum partium huius mundi, contra, ſe habet: partes enim eius per concordem Elementorum pacem conſtituuntur; Et animaduertendum eſt, quòd in rerum ortu duplex conſidetatur amicitia, vna antecedens, altera ſequens: in conſtitutione huius Mundi Amicitia antecedens locum habet in opifice, & Mundo Sphęro; Amicitia ſequens conſideratur in Mũdo ordinato & concordi pace ligato; In ortu autem partium eius, Amicitia antecedens conſidetatur in materia, in qua omnia ſunt iuncta, Amicitia ſequens refulget in mixto ex contrariorum pace conſtituto. Et hæc ſatis de opinione Empedoclis.

Duplex amicitia.

Opinio ſtatuentium Principia infinita, & primò refertur opinio Democriti, & Epicuri. Cap. X.

RElatæ ſunt hactenus eorum opiniones, qui principia vel vnum, vel plura & finita ſtatuerunt; ſupereſt, vt eorũ opiniones referã, qui principia dixerunt eſſe infinita; qui omnes de hoc conſenſerunt, quod eſſent mobilia, diſſenſerunt autem, quia nõnulli putaruntea eſſe natura & genere eadem, ſpecie ſolùm & figura diſtincta, vt Democritus Abderites, Leucippus, & Epicurus. Alij verò etiam genere ea diſtincta, & contraria exiſtimarunt, vt Anaxagoras. Nam Democritus, Leucippus, & Epicurus, principia rerũ putarunt eſſe atomos & infinitum inane; atomi ſunt corpora partium expertia, non apta diuidi genere eadem, numero infinita, Figura, ordine, & poſitione differentia, non tamen verè contraria, cum Figura propriè contrario careat. Inquiunt hi in immenſo inani atomos innumeras reperiri, quæ cum ſint genere eędem, & pondere aliquo præditæ, per communem earum naturam continenter pro facultate deſcendunt, non tamen tendunt ad medium, cum id in infinito non reperiatur, vt cecinit Lucretius lib. primo inquiens.

Democritus.

Lucretius.

> *Nam medium nihil eſſe poteſt vbi inane, locuſque.*
> *Infinita, &c.*

Huiuſmodi atomi in immenſo inani deſcendentes ſibi mutuo contingenter occurrunt, & mutuo tactu, ordine, & poſitione corpora compoſita, Mundoſque varios cõſtituunt, qui infinities creſcunt, decreſcunt, intereunt, ac reficiuntur; adeò ut cæco atomorum caſu, & occurſu, contingenter gignantur cœli, qui ob connexionem, & inclinationem atomorum, cum nequeant rectè deſcendere, reuoluuntur in orbem, quã reuolutionem ſequitur deinde ſecretio, & ordo compoſitorum ſub eo, vt refert Ariſt. in ſecundo Phy. 44. De his Democritus, Leucippus, & Epicurus conſenſerunt. Diſsẽſerunt autem primò quia, ex Alexandri relatione, Democritus, & Leucippus putarũt atomos infinitas ne dum multitudine, verùm etiã figuris; Epicurus vero numero quidem eas cenſuit infinitas, figura autem innumetabiles quidem, at non infinitas: ideo Lucretius lib. ſecundo.

Conſenſio & diſſenſio Democriti & Epicuri.

Lucretius.

> *------Primordia rerum*
> *Finitas variare figurarum rationes &c.*

Inſuper diſſenſerũt, quia Democritus, & Leucippus putarũt Atomos recte penitus,

& per

Digitized by Google

& per lineas æquè diſtántes deſcendere; Epicurus verò aliquantulum inclinare aſſeruit,vt faciliùs ſibi mutuò occurrerent, & ne dum rectorum, ſed obliquorum etiam motuum ſua inclinatione eſſent origines. Hinc Lucretius lib. 2. cecinit. *Lucretius*

Quare etiam atque etiam parum inclinare neceſſe eſt
Corpora, nec pluſquam minimum,ne fingere motus
Obliquos videamur,& id res vera refutet.

Sententiam hanc referens Cicero in primo Academicarum q. dixit; Illæ Epicuri propriæ ruinæ;cenſet enim eadem illa indiuidua,& ſolida corpora ferri ſuo deorſum pondere ad lineam, hunc naturalem eſſe omnium corporum motum; deinde ibidem homo acutus,cum illud occurreret,ſi omnia deorſum è regione ferrentur,& (vt dixi) ad lineam,nunquam fore vt Atomorum altera alteram poſſet attingere, itaque attulit rem commẽtitiam,declinare dixit Atomum per paulum,quo nihil poſſet fieri minus:ita effici complexiones,copulationes,& adæſiones atomorum inter ſe. Hæc Cicero. Verùm prætermiſit potiorem inclinationis cauſam,relatam à Lucretio, nempè vt valeant eſſe principia obliqui motus,corporum compoſitorum. In hac opinione plurima inueniuntur cum vero pugnãtia,veluti infinitum,inane,corpus indiuiduum, figuræ innumeræ,cum tamẽ in indiuiduo figura ſeruari nequeat, ſimiliter multitudo Mundorum,ortus eorum per fortuitum concurſum,deſcenſus, & inclinatio omnium atomorum,& alia huius generis,quæ longum eſſet referre, & reijcere; nam vt pertinet ad indiuidua corpora,ea ſolùm concedere licet,vel ſecũdum ſenſum, vt in primo de Ortu & Interitu 35. vel ſecundum formam,vt patet ex primo Phyſic. contra Anaxagoram,& ſecundo de Anima 41. omnia enim quæ natura conſtant, terminata ſunt per maximum & minimum;vt verò pertinet ad Multitudinem mundorum,ea ſolùm concedi poteſt,dum Mundi nomen ſecundum metaphoram vſurpatur,at non dũ proprıè. Hęc itaque opinio,vt parum conſentanea vero,pręteꝛmittatur. *Cicero.*

Opinio Anaxagoræ. *Cap. XI.*

ANaxagoras inter veteres Philoſophos apprimè celebris,floruit tempore Xerxis, Olymp. 70. Hic primum ſtatuebat Deum, cui ſubeſſe putabat Chaos. Deum dicebat immunem ab omni mixtione, & præeſſe Chao; Chaos aſſerebat eſſe confuſionem cunctorum; nam in eo ſine ordine permixta dicebat corpora cuncta ſimilium partium, vt carnes, oſſa,neruos,& ſimilia,quæ in partes adeò exiguas eſſent diuiſa,ut ſenſum fugerẽt, ac ita eſſent permixta, ut in quauis parte cuncta includerentur;denominaretur tamen vnũquodque per id, quod in eo magis appareret, & dominaretur: inſuper dicebat eas exiguas partes corporum conſimilium,inuicem permixtas,eſſe infinitas, adeò vt in quauis parte ipſius Chai,infinitæ portiones carnis,infinitæque oſſis,& ſic de cæteris,inuenirentur:ex quo inferebat primò Ortum rerum eſſe rei latentis in lucem exitum,ac ita res non fieri ex nihilo; Inferebat ſecundo ex vnoquoque poſſe gigni vnũquodque, quia in vnoquoque unumquodque includitur;colligebat tertiò ortum rerum nunquam deſinere, cum partes conſimilium corporum incluſæ, ſint infinitæ. Sic itaque ex ſententia Anaxagoræ Principia rerum ſunt Deus, & infinitæ partes corporum conſimilium in Chao ſine ordine incluſæ: quæ partes fungerentur officio materię, Deus autem efficientis, dirigentis, ſecernentis; & ordinãtis. Hanc opinionem his carminibus retulit Lucretius libro primo. *Quæ colliguntur Ex opin. Anaxandræ.*

Principio rerum quam dicit Homæomeriam
Oſſa videlicet è pauxillis,atque minutis
Oſſibus,& ſic de pauxillis,atque minutis
Viſceribus viſcus gigni,ſanguemque creari
Sanguinis inter ſe multis coeuntibus guttis &c. *Lucretius*

Inſuper addit,

Cætera conſimili fingit ratione,putátque,
Nec tamen eſſe vlla parte idem in rebus inane
Concedit,neque corporibus finem eſſe ſecandis.

Ex his elicitur ſententia Anaxagoræ de Principijs rerum, quæ vt aliqua ex parte veritati conſona appareat, accipiendum eſt illum pro principijs ſtatuiſſe Diuinam Mentem,& materiam,vt etiam facere Stoici. Commendatur frequenter Anaxagoras ab Ariſtotele,quia Mentem ſtatuerit a Chao,& materia ſolutam,vt in 1. de Anima 34. in tertio de Anima.4.& 12.inſuper in 8.Phyſi.37.Cum enim ſit ſecreta,eſt principiũ motus,ordinis,& cognitionis;ſimiliter commendatur a Platone in Phædone,quamuis deinde ab vtriſque ei obijciatur, quod loquens de rerum ortu, officio Mentis non vteretur.Quod etiam per Chaos, & mixtionem denotauerit materiam, enunciatur ab Ariſtotele in 12.Metaphyſicæ,cont.9.Verè enim materia eſt ſimilis Chao,in qua tota,& quauis eius portione,cuncta confuſè,poteſtate,& ſine ordine includuntur; de qua etiam hoc rectè dicitur,vt ſecretioni rerum ex poteſtate eius nunquàm valeat imponi finis,cum natura illius hęc ſit,vt poteſtate ſit omnia.Nec aliud etiam putandum eſt denotaſſe Heſiodum,& alios,qui pro principio Chaos conſtituerunt. Et quia materia eſt tãquam locus formarum,effuſione præditus,& indefinitio quodam interuallo,ideò Ariſt.in 4.Phyſic.Chaos dixit denotare interuallum, & locum quendam ; ſimiliter Heſiodus cecinit:

De quo Anaxagoras commendetur

Primo Chaos factum eſſe,& poſtea Terram latam,

Quaſi oporteat primò fuiſſe interuallum his,quæ ſunt; propterea quod putabant, vt etiam alij multi,eſſe omnia in loco,& alicubi,vt refert Ariſt.in quarto Phyſi. cont. 6. Simplicius tamen in 8.Phyſic.cont.1.longe ſecus opinionem Anaxagoræ interpretatur;ait enim Anaxagoram per Chaos denotaſſe vnitatẽ Intelligibilem,hoc eſt, Mundum Idealem,ex quo per ſupernæ Mentis prænotionem ea ſecernuntur, quæ ſenſilem mundum conſtituunt. Similiter Ioan.Picus familia, ingenio & eruditione Illuſtriſſimus parùm à Simplicio recedens inquit,Anaxagorã denotaſſe Mundorum ordinem, inferioriſq; à ſuperiori emanationem;cum enim detur Mundus Intelligibilis,Aethereus,& Elementaris,in ſingulis includuntur omnia,eiſq; preeſt Mens Dei, cuius eminenti prouidentia cuncta in lucem prodeunt. Primus tamen explicandi modus magis videtur conſonus ſententiæ veterum,& verbis Anaxagoræ;non enim rectè Mundus intelligibilis,Chaos dicitur,cum hæc vox confuſionem, imperfectionem, priuationemq; ordinis indicet;quæ vt longè abſunt à conditione diuina, ita maximè congruunt materiæ.

Simplicius.

Io. Picus.

Opinio ſtatuentium Principia partim vnum,partim plura. Cap. XII.

Dicebatur Veterum Philoſophorum quoſdam vnum, alios plura, nonnullos partim vnũ,partim plura ſtatuiſſe Principia: in hoc tertio gradu locum habent Parmenides,Anaximander,Anaxagoras, & Empedocles,vt refert Ariſt.in primo Phyſi.32.Empedocles Principia dixit vnum, quatenus cuncta in Mundo ſphęro iuncta,& in vnum redacta primò inueniuntur;quæ mox ſunt plura,ob quatuor Elementa, quæ primò ſecernuntur,& per litem ac amicitiã redduntur principia proxima huius Mundi inimicitiæ. Anaximander etiam,quatenus pro principio corpus quoddam intermedium ſtatuebat,vnicum conſtituebat Principium; quatenus verò in eo intermedio cuncta includi exiſtimabat,& per ſecretionem ex eo dicebat res gigni, plura ſtatuebat principia: id enim unum ob varia,quæ includebat,diſtincta ratione, uariorum dicebatur principium.

Digitized by Google

pium. Similiter Anaxagoras, quatenus Chaos conſtituebat, in quo cuncta confusè erant iuncta, vnum ſtatuebat Principium; quæ mox erant plura, & innumera, ob innumera in Chao iuncta, & confusè permixta. Parmenides quoque dum ea, quæ ſunt, intrinſecùs, & ratione conſiderabat, dicebat cuncta eſſe vnum; dum verò ea conſiderabat extrinſecùs & ſecundum ſenſum, fatebatur eſſe plura. Cõſideratione prima nil gigni dicebat; altera verò affirmabat res videri gigni, nõ autem propriè gigni; & eius apparentis generationis. Principia ſtatuebat ignem & terram, ſiue calidũ, & frigidum: per ignem & calidum denotando Cœlum, quòd veteres maximè putarunt ignẽ; nam à Cœlo vt à Patre, à Terra tanquam matre, à calore formante, à frigore verò contemperante cuncta gigni videntur. Hæc ſunt principalia opinionum capita, quæ quamuis primo occurſu videantur abſurda, latere tamen nos nõ debet, hunc fuiſſe veterum philoſophandi modum, nonnulla extrinſecùs præter communem opinionem, & cum ſenſu pugnantia proferre, quæ intus inſignia myſteria includeret, vt vulgarium aures illuderent, admirationem in ingenuis animis excitarent, & myſteria Sapientiæ, tanquam Dei Arcana, puriora ſeruarẽtur, eaq; ab inanibus vulgi opinionibus, Sophiſtarumque garrulitate ſecernerent. Ariſtoteles verò, cum frequenter eorum ſententijs ſuam ſapientiam illuſtrauerit, eo præſertim cæteris præſtitit, quia vocibus proprijs, congruente Methodo, ordineq; aptiſſimo diſciplinas principales abſoluit, & edidit: neque ob id aditum ignauis ad eas patefecit, cum ea ſit vſus orationis breuitate, & explicandi arte, vt ſoli ingenio perſpicaci præditi, nec quidem ſine cura, & labore, latentem eius ſententiam valeant elicere. Frequenter Platonis, vetuſtiorumq; ſententias inſectatur, & turbat; nonnunquam quia re vera ab eis diſſentit, & tunc concilio non datur locus; ſæpe verò, quia male docent, vocibus utuntur minus proprijs, Metaphoras adhibent, Mathematica cum Phyſicis & diuinis permiſcent, adeò vt alijs occaſionem errandi præbere valent, & eo magis quo ſama fuerunt celebriores, & tunc lites facile componuntur, cum in externis ſint poſitæ. Hoc indicauit Plato in Theæteto inquiens, Et ſi Meliſſum atque alios, qui vnum immobile vniuerſum dicũt, vereor ne fortè oneroſi videamur, illos exagitantes, minus tamen, quàm vnicum Parmenidem vereor; Parmenides autem (vt Homericis vtar verbis) verendus mihi, acerque videtur; lòquutus ſum olim cum illo ſene admodum, adhuc adoleſcens, mihique viſus eſt profundam, generoſamq; ſapientiam poſſidere; formido itaque, ne dicta eius, vocesq; nequaquam intelligamus, quòd autẽ verbis ſubintelligit multo magis nos lateat, &c. indicat itaque Plato veteres myſteria philoſophica ſub velaminibus recondiſſe, & ob id frequentes lites in verbis eſſe poſitas.

Mos veterum Philoſophorum *Plat.*

Placita veterum Philoſophorum de Mundi ortu & interitu. Cap. XIII.

TRia ſunt principalia fundamenta vniuerſæ Philoſophię, ex quorum notitia pendet cognitio cęterorum; ea autem ſunt Principia ortus rerum Mundi cõditio, & Natura animorum; retuli opiniones attinentes ad primum caput, ſupereſt ut breuiſſimè reliquas percurram, ab vniuerſo ordiens. Vniuerſus corporeus Mundus, de quo eſt ſermo, vel eſt vnus, vel plures; ſi plures, vel ſunt plures ſimul, vel ſucceſſione; ſi plures ſunt ſimul, uel ſunt numero finiti, uel infiniti. Quòd ſimul ſint plures, exiſtimarunt Democritus, Leucippus, Epicurus, & Lucretius; qui in immẽſo inani, ex innumeris atomis innumeros putarunt incidenter gigni Mundos, qui perindè ac particularia animalia, creſcerent, decreſcerent, interirent, ac reficerentur: nam ſi Mundi ſunt plures, cum nulla adſit ratio definiti numeri eorum, iure optimo iudicãdi videntur infiniti. Si uero plures ſunt nõ ſimul, ſed ſucceſſione; emergit opinio Empedoclis, reciprocationem ſtatuentis inter

Tria fundamenta inſpectri cis Philoſophiæ. *Democritus.* *Empedocles.*

Heraclitus. Mundum ſphærum,& Litis,ſimiliter opinio Heracliti,& Principalium Stoicorũ,qui ſucceſſione mundos putarunt plures;nam definito temporum curſu, Mundum ſeruari,mox interire , ac rurſum tanquam Phœnicem refici exiſtimarunt ; idque fieri dixerunt infinities , vt etiam ex ſententia Empedoclis Mundus ſphærus,& litis infinities inuicem reciproeantur.Si ex aduerſo Mundus fuerit vnus,nec valeat multiplicari,vel caret principio,& fine temporis,vel præditus eſt vtroque, vel altero tantùm, & inde *Chaldæi.* prodeunt quatuor opinionum capita.Nam Chaldæi,Xenocrates,Plotinus,& Ariſto*Theologi.* teles putarunt Mundum omni ex parte æternum ; Econtrario noſtri Theologi deſuper illuſtrati,nocuerunt illum principio & fine præditum;finis tamẽ eius potiùs erit perfectio,quàm abſolutè interitus. Eiuſdem opinionis etiam ſunt Mauri, & Hebræi. Vel tertiò eſt præditus Principio,& caret fine,vt cenſuit Anaxagoras,qui Chaos ex*Anaxagoras.* cogitauit,cui Mens Diuina præeſſet,quæ cum primò infinito tempore quieuiſſet, cœpit deinde moueri, ſecernendo , ac in ordinem confuſa redigendo ; cui ſecretioni nullus poſſet competere finis,cum confuſa in Chao ſint infinita.Plato quoque (vt ei tri*Plato.* buit Ariſtoteles)id ipſum putauit,& Plutarchus in 2. de Placitis Philoſophorũ ca.4. ait Pythagoram eiuſdem fuiſſe opinionis. Vel demùm quartò Mundus caret principio temporis,cum tamen debeat attingere finem;cuius opinionis (referente Auer.1. *Saraceni.* Cœli 102.) fuere Sacerdotes ſuæ Legis;& hi fuere nonnulli Saracenorum,vt inquit Magnus Albertus in primo de Cœlo Tract.4. cap. 1. quam ſententiam maximè omnium rectè rationi eſſe aduerſam aſſerit Auer.& iure; nam ingenita omnia ab interitu omninò ſunt immunia. Nemo Philoſophorum repertus eſt , qui Mundos putarit plures,& æternos:multitudo enim parata eſt,vt quæ numero ſunt mortalia, ſeruẽtur ęterna ſucceſſione.Similiter nemo repertus ex Philoſophis eſt,qui Mundum adeò interiturum putarit,vt ex eius interitu, alius non refieeretur, vt rectè refert Simplicius in 8.Phyſi.Nam materia interire non valet, quæ cum ſeruetur, & ſeruari nequeat ſine forma,neceſſariò formam aliam induit,formam autem ſequitur ordo,qui eſt naturæ vniuerſi.Proptereà errauit Auer.qui in 8.Phyſi.cont.2.& in primo de Cœlo,102. inquit id exiſtimaſſe Anaxagoram.

Capita opinionum veterum Philoſophorum de eſſentia animorum. Cap. XIIII.

VArię veterum Philoſophorum de natura Animorum fuere ſententiæ: omnes tamen in ſex prima capita redigũtur,cuius numeri ratio,capitumq; ordo,ex huiuſmodi diuiſione refulgebit. Animus vel eſt nihil, *Sex prima capita opinionum.* vel aliquid:ſi nihil,conſurgit caput primum,approbatum à Pherecrate Chio,ex Dicæarchi ſentẽtia, referente Cicerone in primo Tuſcu*Pherecrates.* lanarũ q.Hic enim animi nomen dixit ex inane, & animũ nil eſſe,pręter commentum quoddam populare.Si verò Animus eſt aliquid : vel eſt accidens,vel ſubſtantia.Si accidẽs,vel extenſum eſt per corpus,vel non extẽſum.Si extenſum,oritur ſecundum caput approbatum à Galeno,& pluribus Medicis, aſſerentibus animũ *Galenus.* eſſe temperamentũ : & quamuis Galenus putarit temperamentum eſſe ſubſtantiam mixtorum,re vera tamen accidens eſt,ex primis qualitatibus conſurgens quę accidẽtia ſunt.Ad idem caput redigitur opinio putantium animũ eſſe naturalem, inſitũque *Zeno.* calorem viuentium, qui ob id ζῆν hoc eſt vitam, & viuere à caloris nomine deduci putarunt,ut cenſuit Zeno Citticus, Cleanthes, Antipater & Poſſidonius. Eiuſdem quoque ordinis eſt opinio putantium animum eſſe frigus,qui ob id aiunt animũ fuiſſe dictum ψυχὴν, vt denotaretur indigentia reſpirationis,& refrigerationis , qua animus ſeruatur,ut refert Ariſt.in primo de Anima 35. Si autem animus accidens quidem eſt,at non extenſum,ſed tanquam punctum,diuiſionis expers, prodit cap. tertiũ

putantium

putantium animum perinde ſe habere, ac punctum quoddam purum & lucidum; vel in principe aliqua corporis parte, capite ſcilicet, aut corde poſitum, indeque membra gubernans vt Chryſippus, & Archelaus exiſtimarunt; vel liberius aliquid, nullique parti addictum, ſed totum vnicuique corporis parti præſens, ex eaque pendens, *Chryſippus.* aut quia ex materia ſit eductum, aut quia ex temperamento conſurgat; cuius opinionis fuere Xenophanes Colophonius, Aſclepiades, Ariſtoxenus, & Critolaus putãtes animum eſſe vel vim quandam corporis indiuiduam, ad mouendum aptiſſimam, vel partium corporis, ac qualitatum harmoniam, quæ vbique tota exiſteret. *Xenophanes.* At ſi ex aduerſo animus fuerit non accidens, ſed ſubſtantia; ea vel eſt corpus, vel incorporea; Si corpus, vel ſimplex, vel mixtum; Si ſimplex, oritur caput quartum putantium animum vel eſſe portionem Aetherei corporis, vt cenſuit Heraclides Põticus; vel ignẽ, vt Heraclitus, & Zeno Stoicus; vel corpus mediũ, vt Anaximãder; vel aerem, vt Anaximenes, & Diogenes Apolloniates; vel aquam, vt Thales Mileſius, & Hippias; vel terram, ut Heſiodus, Pherecides Chius, & Pronopides. *Heraclides.* Hi putantes animum eſſe corpus, id exiſtimarunt eſſe eius naturam, & eſſentiam, quod etiam iudicarunt eſſe materiam cæterorum corporum. At ſi animus fuerit corpus mixtum, & modo aliquo compoſitum, oritur caput quintum, ad quod opiniones multorum rediguntur, ueluti Democriti, Leucippi, Epicuri, & Lucretij, dicentium Animum conſtare ex rotundis atomis motui aptis; *Democritus.* Empedoclis putanti animum conſtari ex quatuor Elementis; Xenophanis dicentis conſtare ex aqua & terra; Boethi putantis cõponi ex igne & aere, Critiæ aſſerentis animum eſſe ſanguinem: & demum Hippocratis, qui uiſus ex putaſſe animum eſſe ſpiritum: Spiritus autem eſt corpus mixtum, puriſſimum tamen, Ex aduerſo autem, ſi animus fuerit eſſentia & natura corporis expers; forma tamen corporis, conſurgit caput. 6. cæteris præferendum, approbatum à Pythagora; *Pythagoras.* ab Academicis, & Peripateticis omnibus, & præſertim a noſtris Theologis: quod caput in tres principales partes ſubdiuiditur, quatenus nonulli animos omnes putarũt immortales, ut Academicorum nonnulli, & præſertim Numenius: *Numenius.* Alij omnes dixerunt ortui & interitui eſſe obnoxios, ut Alexander & multi, qui eum ſequuntur: *Alexander.* Quidam demum rectiùs ſentientes animos quoſdam immortales, alios mortales aſſeruerunt, quod etiam fecerunt modo uario, ut diſtinctiùs in libris de Humana Mente patefaciam. Veteres Philoſophi animorum naturam indagaturi, per tria præſertim progreſſi ſunt, ut refert Ariſt. in primo de Anima: per motum, cuius animus eſt origo: per cognitionem ex animo prodeuntem: & per incorporeum uel ſaltem tenue corpus: cum enim animus præſit & dominetur corpori, iure optimo incorporeum aliquid iudicari debet.

Controuerſia nonnullæ ex relationibus opinionum emergentes, vel ab alijs non conſideratæ, vel ſecus ſolutæ: Controuerſia prima. Cap. XV.

VT Placita ueterum Philoſophorum illuſtriora reddãtur, cõtrouerſiæ nõnullę ea obũbrantes, ſunt diludendæ. Nã Ariſt. referens ueterum opiniones, nonnunquã ſibi non conſtare, & conſpicuè ſecũ pugnare uidetur. Et ordiẽs a Parmenide Ariſt. in primo Phy. inquit, eũ putaſse omne quod eſt, eſse unũ, & immobile: mox cõt. 4 t. ei tribuit, quòd putarit principia generationis rerum eſse plura, & cõtraria, nẽpè ignẽ, & terram: *Parmenides.* quod cum dicat triplici controuerſia ſecum pugnante uidetur: nam ex Parmenidis ſententia primò ait id quod eſt eſse unum, mox plura: *Triplex cõtrouerſia.* inſuper primò ait eſse ingenitum, mox genitum, & refert principia generationis eius: demũ primo ait eſse immobile, mox mobile: nã generatio eſt motus quidam, & non eſt ſine proprio motu.

Solutio aliorum. Soluitur communiter a Latinis interpretibus hæc controuerſia, diuidendo ea; quæ
ſunt, in intelligibilia, & ſenſibilia; & aiunt Parmenidem, loquētē de intelligibilibus,
aſſeruiſſe, quòd ſint vnum, & immobile; huiuſmodi namq; eſt Deus; Loquētem verò
de cadentibus ſub ſenſum, ſtatuiſſe plura, & mobilia: & hoc videtur etiam ſenſiſſe
Euerſio. Auer. in primo Phy. 41. vt multi referunt. Hanc ſolutionem nec veram, nec ab Auer-
roe traditam exiſtimo. Quod vera non ſit, ex eo patet, quia ſi Ariſt. putaſſet Parme-
nidem per ens vnum & immobile denotaſſe Deum, primò perperàm eius ſentētiam
retuliſſet & euertiſſet, cum verba faciat de principijs mortalium ſub ſenſum caden-
tium; inſuper nimiùm leuiter ſuam inconſtantiā in eodem libro patefeciſſet, & con-
ſpicuè ſe malignum indicaſſet, cū de eadem re loquens, modo vnum, modo alterum
Parmenidi tribuat, & eum damnet, quòd ſtatuerit ens vnum, & nouerit, quod Deum
denotauerit. Prætereà non conſtat Parmenidem nouiſſe ſubſtantias à materia ſecre-
tas, quas etiàm ſi nouit, non patet eum putaſſe vnam; & ſi vnam cenſuit, ratio tamen,
qua oſtendebat ens eſſe vnum, non de ea vim habet: dicebat enim quicquid eſt præ-
ter ens, eſt non ens, quare ens eſt vnum; deducitur conſequentia, quia ſi eſſent plura,
vnum differret ab altero vel per ens, vel per non ens; non per ens, quia hoc eſt com-
mune cunctis, neque per non ens, quia non ens eſt nihil, & ideo non poteſt conſtitue-
Propria ſolutio. re diſtinctionem, & multitudinem. Quare ſeruantes ſimul grauitatem, & conſtātiam
vtriusque Philoſophi, dicamus Parmenidem ea proferentē non de rebus varijs fuiſ-
ſe loquutum, nempè de Deo, & ſenſilibus, ſed de eadem, hoc eſt, de ſenſilibus; & indi
caſſe ea poſſe conſiderari dupliciter, primo extrinſecùs & ſenſu, ſecūdo intrinſecùs &
ratione: dum conſiderantur ſecundum ſenſum, ea, quæ ſunt, videntur plura, & mobi-
lia, quia accidentia ſunt varia, multiplicique permutationi obnoxia: cuius permuta-
tionis ſtatuuntur principia contraria: at dum cōſiderātur intrinſecùs, & ratione, quę
ratio ſubſtantiam iudicat, ita ens eſt vnum, & immobile, idque eſt materia, quam ſo-
lam veteres putarunt ſubſtantiam, & ſolùm ſubſtantiam abſolutè dixerunt ens, acci
dentia autem nuncuparunt habitus, & diſpoſitiones entis: & quia materia nunquam
fit, vel interit, ideo ens dicebatur vnum, & immobile. Controuerſiam hanc ita eſſe
componendam conſpicuè patet ex primo Metaphyſicæ cap. 5. quo loci Ariſt. de Par
menide loquens inquit, coactus ea, quæ apparent, ſequi, & vnum rationē, plura ſenſu
putans eſſe, duas cauſas rerum, & duo principia ſtatuit, calidum & frigidum, veluti
ignem & terram; quorū alterum, nempè ignem, cum ente, alterum cum non ente col-
locat &c. Id ipſum elicitur ex 8. Phy. 26. nam Ariſt. de Parmenide ait, eum putaſse id,
quod eſt, eſse immobile, at non apparere: conſpicimus enim ſenſu multa moueri, &c.
manifeſtè Ariſt. patefacit Parmenidem non de rebus varijs ea pugnantia protuliſse,
ſed de eadem, nempè de corporibus Phyſicis, vario modo conſideratis: nec ſecus pu-
Auerrois ſententia. to intelligendum eſse Auer. in primo Phy. 41. nam quamuis mentionem faciat de en-
te intelligibili, & exiſtimabili, per ens tamen intelligibile non Deum denotauit, ſed
eſsentiam Phyſicorum corporum, ratione & Mente apprehenſam: per exiſtima-
Elicitur primo. bile vero accidentia, & affectiones eius, ſenſui reſpondentes. Ex his elicio primo Par-
menidem non ſecum pugnaſse, nec inania penitùs protuliſse. Elicio ſecundo Ariſtot.
Secundo. nec leuem, nec malignum ſe indicaſse. Elicio tertio cōtrouerſiam minus rectè a mul-
Tertio. tis fuiſse ſolutam & minus rectè ſolutionem Auer. ab eis relatam. Sed duplex occur-
Dubitatio prima. rit dubitatio: vna eſt, quia Parmenides ne dum materiam, verùm etiam calidum, &
formam dicebat ens: nam calidum & ignem cum ente collocabat, vt patet ex primo
Secunda. Metaphyſicæ cap. 5. & ex primo de ortu & interitu cōt. 18. Altera dubitatio eſt, quia
ſi Parmenides ſtatuēs ens, vnum & immobile, denotabat materiam, male carperetur
Solutio primæ. ab Ariſt. cum ex eius quoque opinione materia ſit vna, & æterna. Soluitur prima du-
bitatio per tria fundamenta. Primum eſt, quòd calor ens, non ſecundum rationem,
ſed ſecundum ſenſum: inſuper calor eſt ens non abſolutè, ſed facta comparatione cū
frigore, quod eſt eius priuatio: tertio eſt ens, quia format, & perficit ens, & ita eſt ens

vna cum eo. Soluitur altera dubitatio, quia eatenus rectè carpitur Parmenides, quatenus perperàm putabat ſolam materiam eſſe eſſentiam rerum, & ita perperàm enunciabat ens eſſe vnum, & ingenitum, cum tamen ens per denominationem ſit compoſitum, & forma ſit magis ens, magis ſubſtantia, & potior pars eſſentię, quàm materia. *Solutio ſecunda.*

Controuerſia ſecunda. Cap. XVI.

ARiſtoteles in primo Phy. 42. inquit, omnes veteres Philoſophos putaſſe cōtraria eſſe Principia rerum, & id εὐλόγως, hoc eſt, recta ratione; mox in cont. 48. inquit eos id feciſſe ſine ratione; quare ſibi non conſtat. Auer. quē Zimara & alij multi ſequuntur, inquit, Veteres id feciſſe ratione quidem, at imperfecta; ſine ratione aūt perfecta; nam vſi ſunt inductione imperfecta, quia nō inducebant per oïa ſingularia. *Auerroe.* *Euerſio.* Hæc ſolutio multiplici rōne approbanda non eſt; primò verum eſt, veteres id oſtendiſſe ratione imperfecta, cū Ariſt. abſolutè dicat id protuliſſe ſine ratione, & ſola veritate coactos; quòd aūt ratione non ſint vſi, conſpicuè patet ex quinto capite primi Metaphyſicæ, quo loci inquit Ariſt. ſolum Alcmæonem, & Pythagoram animaduertiſſe, ſe ſtatuere principia contraria, adeò vt cęteri ſolum ex euentu ea ſtatuerint contraria, quatenus contingit, vt quę ab eis ſtatuebantur principia, eſſent contraria; & ideò in primo Phy. 48. ait id feciſſe non ratione, ſed veritate coactos: Si autē non animaduerterunt ea debere eſſe contraria, minimè id valuerunt oſtendere. Inſuper errat Auer. dum in cont. 42. inquit Ariſt. eo loci referre rationes, quæ mouerunt veteres ad ſtatuenda principia contraria; nam id longè abeſt à vero; ea enim oſtenſio ab Ariſt. excogitata eſt, & tanquam propria relata; non autem deprompta ex dictis veterum; Tertio minus rectè ſentit Auer. quia ex dictis eius colligitur rationem relatam ab Ariſtotele in cont. 42. eſſe imperfectam, cum cenſeat eam fuiſſe veterum Philoſophorum; quo ſuppoſito, ſequeretur Ariſt. quoque principia ſtatuiſſe contraria ſine ratione, vt veteres, quia non vtitur alia ratione, præter illam ibi formatam. Demum à vero videtur recedere, cum putet oſtenſionem illam ab Ariſt. eo loci formatam eſſe imperfectam; nam deprompta eſt ex conditionibus principiorum, quę eis neceſſariò, & per ſe competunt; nec pro oſtendenda contrarietate principiorū alia potior formari poteſt. Propterea dimiſſa ea cōi ſolutione, dicamus, quod aliud eſt ſententiam eſſe conſentaneam rationi, & eſſe oſtenſam ratione; multa pueri proferunt, quę ſunt conſentanea rationi, cum tamen ab eis nulla ratione oſtendātur; ſimiliter ſe habet de ea ſententia, quòd prima contraria ſint principia rerum; ea enim abſolutè conſiderata eſt conſentanea rationi; vt dicitur in cont. 42. & Ariſt. rationem ſuperaddit; veteres tamen eam protulere ſine ratione, vt mox legitur in cont. 48. Hoc rectè nouit Simplicius, & ideò exponens cont. 42. inquit Ariſt. oſtendere ratione, quod primò conſenſione veterum approbauerat: & clariùs exponens cont. 48. inquit, veteres Philoſophos ſolùm ex euentu, non ratione ſuaſos ſtatuiſſe principia contraria. Conſimili loquendi modo vtitur Ariſt. in primo Phy. 39. inquiens, Nunquam autem ſecretū iri, non ſcienter quidem dicitur, rectè autem dicitur; affectiones enim ſeparari nequeūt. *Solutio propria.*

Controuerſia tertia, & quarta. Cap. XVII.

ARiſtoteles in primo Phy. 41. inquit, Veteres omnes Philoſophos putaſſe contraria eſſe principia rerum: oppoſitum legitur in primo de Anima 35. quo loci inquit, Quicunque veterum Philoſophorum contraria ſumunt pro principijs, animam quoque ex contrarijs conſtituunt; quicunque autem alterum tantum contrariorum accipiunt, vt calidum, vel frigidum, vel aliud huiuſmodi, & animam ſimiliter vnum aliquid horum eſſe dicunt. Conſpicuè Philoſo-

phus

phus ait veterum quoſdam putaſse contraria eſse principia rerum, alios minimè, ſed
Solutio. alterum tantùm: Reſpondeo Ariſt. in primo de Anima loqui de ſola materia, & ideo ait quoſdam pro materia accipere plura, alios vnum, vt Heraclitus calidũ, ſiue ignẽ, Thales frigidum, hoc eſt, aquam: at hi ſuperaddebant deinde contrarietatem, quatenus dixere cuncta fieri condenſatione, & rareſactione.
Dubitatio Verùm ex hac ſolutione altera emergit obſcurior dubitatio, quia ſic multi veterum contrarietatem ſumpſiſſent pro materia, vt Parmenides calidum & frigidum, ſiue ignem & terram; & Empedocles quatuor Elementa inuicem contraria; hæc namque materia ſunt, quod fatetur Ariſt. in eo cont. 35. inquiens, Quicunque contraria ſumunt pro principijs, animam quoque ex contrarijs conſtituunt. At in primo Phyſic. cont. 32. & 55. inquit veteres contrarietatem ſumpſiſſe pro forma, & efficiente; Platonem è contrario contrarietatem ſtatuiſſe materiam, quam dixit magnum, & paruum; & eſt controuerſia ſatis con-
Solutio. ſpicua, quam diluens dico, Quicunque veterum pro materia ſumpſere plura, contrarijs prædita, vt Democritus Atomos vario modo figuratas; Parmenides ignẽ & terram; Empedocles quatuor Elementa, eas contrarietates non putabant fungi officio materiæ, ſed eſſe affectiones eius, ex quarum conſpiratione conſurgerent formę compoſitorum. At de Platone ſecus ſe habet; ipſe enim magnum & paruum, hoc eſt, illud indefinitum, ac interminatum, non cenſuit formã conſtituere, ſed eſſe ipſammet materiam, & eius fungi officio. Inſuper Democritus, & Empedocles præter attinentem ad materiam, alias ſumpſere contrarietates principales, vt Democritus plenum, & inane; Empedocles litem & amicitiam.
Controuerſia. Alia controuerſia in Ariſtotele apparens eſt, quia Meliſſus ſtatuebat eas eſſe vnum, infinitum, & immobile; colligebat autem id eſſe immobile ex eo, quòd eſt vnum & infinitum; ita enim nullus ſupereſſet locus, in quem transferri poſſet. Ariſtoteles in primo Phyſic. 24. arguit illum inquiens, poſtea cur erit immobile, ſi vnum eſt? vt enim & pars vna cum ſit hæc aqua, mouetur in ſeipſa, quare & non vniuerſa aqua? fatetur itaque Ariſtoteles, quamuis corpus ſit infinitum, tamen moueri poſſe; oppoſitum affirmat in tertio Phyſic. & in primo de Cęlo, agens de infinito; manifeſtat enim infinitum nec motu recto nec in orbem poſſe moueri. Ideò in 8. Phy. 17. inquit, ſi contingit moueri infinitum & quieſcere to-
Solutio. tum; quaſi dicat id non contingere. Solutio ex duobus elicienda eſt; primo ex eo, quia infinitum dupliciter conſiderari poteſt, vel vt infinitum & totum, vel ſecundũ partes; prima conſideratione non poteſt moueri, ſecunda verò nil repugnat. Ideò Ariſtoteles in octauo Phyſic. 17. accuratè addidit totum, inquiens, ſi contingit moueri
Inſtantia. infinitum totum, indicans ſecundum partes id poſſe moueri. At inſtabis, quia Ariſt. in primo Phy. 24. argumentatur à partibus ad totum; nam ſi partes moueri poſſunt, totum quoque poterit moueri, cum nil ſit, præter partes. Reſpondeo, rationem à partibus diuiſim ſumptis ad totum carere neceſſitate, quia totum non eſt partes diuiſim ſumptæ, ſed ſimul; vt ſinguli homines viuentes deſinere poſſunt; igitur & vniuerſa humana ſpecies, minimè id rectè infertur: ſolum neceſſitatem includit, dum additur reduplicatio partium, vt dicendo ſingulæ partes moueri poſſunt, igitur & totum, vt ex eis conſtat, & ratione earum: argumentatur itaque tunc Philoſophus à partibus ſignatis ad totum, vt indefinitè & confusè conſtat ex eis. Secundò elicienda eſt ſolutio ex ratione Meliſſi: nam dicebat Meliſſus, ens vnum & infinitum non poſſe moueri, quia non ſupereſt locus, in quem transferatur; hoc reijcit Ariſt. quamuis enim infinitum nequeat moueri, vt infinitum, & totum; valet tamen moueri ſecundum partes indefinitè ſumptas per reciprocationem, & mutuam ceſſionem loci partium, adeò vt ratio Meliſſi non obſit.

Contrar.

Controuerſia quinta. Cap. XVIII.

Triplex controuerſia.

ARiſtoteles referens opinionem Platonis de principijs generationis rerum natura conſtantium, ſatis conſpicuè ſecum pugnare videtur; & triplex prę ſertim refulget cõtrouerſia. Prima eſt, quia in 13. Metaphyſicæ, & in ſecundo de ortu & interitu cont. 5. ait eum numeros & figuras ſtatuiſſe principia rerum; Ex aduerſo in primo Phy. cõt. 55. & 80. inquit, Platonem putaſſe principia rerum eſse magnum, paruum, & vnum, ſiue materiam, & ideas, vel earum imitationem. Altera eſt, quia loquens de materia, primò ait Platonem putaſse, quod ſit non ens, ex qua cum res per ſe fiãt, inferebat eum putaſse res per ſe fieri ex non ente, vt legitur in primo Phy. 79. Ex aduerſo in primo Phy. 80. inquit, eum nuncupaſse materiam matrem, & in ſecundo de ortu & interitu cont. 4. eũdem carpit, in qua in Timęo dixit res eſse materiam, & materiam eſse hoc aliquid eique conuenire pronomina demonſtrantia; at ſi eſt mater, & hoc aliquid, quomodo erit non ens? Tertio ſecum pugnat, quia primò Platonem carpit, quòd priuationem à materia non ſecreuit, ſed putauerit eſse eandem numero, ratione, & poteſtate, & ob id materiam eſse ex ſe malam, vt patet ex cont. 79. 81. & alijs, primi Phy. Ex aduerſo ait, Platonem neglexiſse priuationem, & putaſſe materiam matrem, & partem eorũ, quę fiunt, priuationem verò eſse non ens, & maleficam; At ſi materia & priuatio omninò ſunt idem, quomodo varia & oppoſita eis competent? Ego in præcedentibus referens & explicans opinionem Platonis de principijs rerum, varia dixi conducentia pro diluendis huiuſmodi controuerſijs; ideò nunc breuiſſimè eas diluam. Et pro conſpicua ſolutione conſiderandum eſt ex ſententia Platonis tria reperiri, nimirum propriè ſumpta principia, ordinata ad generationẽ, & terminos neceſsarios ortus & interitus. Principium generationis id eſse cenſuit, ex quo res pendent, & eſse earũ; huiuſmodi eſt Deus, Mens, & Ideę, cuius principij conditio eſt, vt ſit æternum, alioquin non ſeruaretur generatio: Materia non eſt principium, nec cauſa, vt legitur in Phędone, ſed locus generationis & aliquid neceſsariò requiſitum pro generatione vt patet ex Timæo. Termini demum generationis, contraria ſunt, vt in Phędone, & Lyſide oſtenditur; nam ea, quæ gignuntur, ex contrario, vt ex termino fiunt, & contrarium ſiue priuatio requiritur pro ſubiecti conditione, vt expetat alterum contrarium. Ab Ariſtotele autem etiam termini, & neceſsaria pro generatione, Principij nomine denotantur. Ex his eliciuntur ſolutiones controuerſiarum: nam de prima dico Materiam, magnum & paruum, ac inſuper numeros & figuras dici principia latè, quatenus principia proxima in figuras & numeros reſoluuntur, tum ob conſimilitudinem proprietatum, tum quia reſoluuntur in figuras, & numeros eos, qui ſint non accidentia, ſed eſsentię rerum, incluſi in Ideis, & conſpirantes ad animæ conſtitutionem, vt patet ex Timæo; & cum ex anima prodeat Natura, & ex natura ea, quæ natura conſtant, iure numeri dicuntur principia eorum, quę natura conſtant. De ſecunda dico, Materia eſt non ens, vt contradiſtinguitur ab Ideis, & vero ente: non autem eſt non ens pro nihilo; inſuper eſt non ens pro alteritate, vt patet ex Sophiſta, & eſt non ens actu, & locus imitationis entis: ideò dicitur infra ens, & locus vmbrarum, denotatur autem per pronomina demonſtrantia, quia in permutationibus ea ſola ſeruatur, non autem quia ſit eſsentia rei, & id quod res eſt. Tertia controuerſia erat quomodo Plato cum priuationem dicat eandem cum materia, dicatur eam negligere? Reſpondeo, Platonem ea neglexiſse quatenus propriam eius rationem & formalitatem contradiſtinctam ab ea materię inter ordinata ad generationem, non numerauit: aſseruit autem eſse eandem cum materia, quatenus eam cõſiderauit, vt conditionem materia requiſitam pro eius appetitu, vt patet ex Lyſide.

Solutio.

Controuerſia ſexta. *Cap. XIX.*

ARiſtoteles in primo Phyſic.71.ait,veteres omnes de hoc conſenſiſſe, quòd ex nihilo nihil fiat:oppoſitū tribuit Platoni in cōt.79.inquiēs Platonem putaſſe ea,quæ fiunt, ſimpliciter fieri ex nō ente. Augetur controuerſia,quia in cont.43.ait,omne quod fit,per ſe fieri ex ſuo cō-

Cōtrouerſia. trario,vt album ex non albo,denotans priuationē,& in cont.76.inquit,ſi aliquid debet fieri animal nō ex accidēti,non ex animali erit. Ex aduerſo diluens rationem veterum euertentem generationem, inquit ens fieri ex non ente,ex accidenti:Philoſophus itaq; nonnunquam ait ens fieri ex non ente & ex

Solutio. priuatione per ſe,nonnunquam non per ſe,verū ex accidenti. Diluitur prima controuerſia,quia Plato per non ens nō denotabat nihil,ſed materiam, quam dicebat infra ens,nempè infra Ideas,& earum imitationes,ſiue participationes. Altera autē cōtrouerſia, quæ eſt obſcurior,diluitur per tria fundamenta; primum eſt,quod non ens,ſiue priuatio ad duo poteſt referri,ad generationē,& ad rem genitam; dum refertur ad generationem, ea eſt per ſe terminus a quo generationis, & accipitur in eius definitione:generatio enim eſt tranſmutatio ex non eſſe ad eſſe,vt patet ex 5.Phyſi.& hoc denotauit Philoſophus in 1.Phy.43.inquiens,omne quod fit,per ſe fieri ex ſuo contrario:dum verò priuatio refertur ad rem genitam, quia non eſt pars eius,dicitur principium ex accidenti,& genitum dicitur ex ea fieri ex accidēti,vt patet ex 1.Phy.75. Alterum fundamentū eſt,quod negatio eſt cōmunior affirmatione, ex prædicato priuatiuo,ſiue infinito,& ob id frequenter vera eſt negatio,non autem affirmatio,vt conſiderarunt Alexander & Themiſtius loquendo de prima materia,ita vera eſt hęc negatio prolata in cont.76. Animal non per ſe fit ex animali, affirmatio autem ex prædicato infinito falſa eſſet, dicendo: Animal per ſe fit ex non animali,dum hoc refertur ad rem genitam. Poſtremum fundamentum eſt,quod ea diſtinctio in per ſe,& ex accidēti,ad duo poteſt referri,nimirum ad ens,ſiue non ens,& ad generationem : ſi refertur ad ens denotando materiam,ſic omne quod fit,fit ex ente poteſtate per ſe;ex ente autem actu,ex accidenti;at ſi ea diſtinctio refertur ad generationem,quatenus eſt tranſmutatio;ſic id quod fit,per ſe fit ex non ente,ex accidenti autem ex ente, quia non fit quatenus eſt,ſed quatenus non eſt,& eſſe poteſt.

Controuerſia ſeptima, & octaua. *Cap. XX.*

ANaxagoras pro rerum origine & ortu Chaos excogitauit, in quo cuncta ſine ordine eſſent permixta. Ariſt.12. Metaphyſicæ cont.9.inquit Materiam iudicari debere illud vnū Anaxagoræ,ac ita per Chaos ait denotaſſe materiam. In 4.autem Phy.cont.6.inquit, Chaos denotare locū,interuallum,& receptaculum; locus autem non eſt materia. Augetur dubitatio,quia Ariſt.perperam interpretari videtur verba, & carmina Heſiodi in eo quarto Phyſic.cont.6.relata,dicebat enim, Primum namque Chaos factum eſt, deinde terra lata,quaſi oporteat primum eſſe receptaculum ijs, quæ ſunt &c. Simplicius eo loci inquit interpretationem illam verborum Heſiodi nimium rudem eſſe longeque abeſſe à ſententia Heſiodi, quippè qui eo verbo Chaos non receptaculum indicauit,ſed quandam infinitam originem, ignotamque,ac multiplicem Deorum cauſam,quam vaſtum,immenſumq; hiatum Orpheus nuncupauit &c. id ipſum affirmauit, exponens primum contextum octaui Phyſic. nam ait, Anaxagoram ab intelligibili vnitate,in qua ſimul cuncta erant,aſſeruiſſe, Mentem ea ſecreuiſſe, quæ Mundum

Solutio. conſtituunt. Pro lucida,& exacta reſolutione tria dico: primum eſt Ariſt. in interpretando Chao non ſecum pugnare; quia in 12.Metaphyſicæ loquitur de opinione Ana

xagoræ,

xagoræ,in quarto autē Phy.de opinione Heſiodi;ambo enim imaginati ſunt Chaos, ſed modo uario. Dico ſecundò aſserere Chaos eſse materiam, & eſſe interuallum & receptaculum,non eſt pugnantia proferre:quia Materia à Veteribus Locus,interuallum,& receptaculum,dicebatur;nam Plato loquens de materia in Timæo inquit,tertium genus locus eſt,qui interit quidem nunquam,ſed omnibus,quæ fiunt,ſedem exhibet &c.& Ariſt.in 4.Phy.59.inquit,quidam aiunt inane eſſe materiam corporum; ac ita explicatur uarietas uerborū in primo de ortu & interitu 27.& 31. nam in nonnullis codicibus legitur,daretur ſeparabile inane;in alijs daretur ſeparabile, quod eſt commune,nempè materia:utrunque enim ſine errore dici poteſt,cum materia ſit tanquam interuallum inane,ut in lib.de materia latius patefeci.Hinc Plotinus En.2.lib. *Plotinus.* 4.cap.11.inquit,fingitur autem materia tanquam moles quædam,ſiue dimenſio inanis;ideò nonnulli materiam,& inane idem eſſe tradiderunt:non itaque Ariſtot. leuis & inconſtans eſt.Addo tertiò perperam à Simplicio carpi: nam quòd Anaxagoras per Chaos denotarit materiam,non Idealem Mundum patere primò poteſt ex relationis eius ab alijs.Lucretius de eo ait lib.primo.

Nunc & Anaxagoræ ſcrutemur Homæomeriam,
Quam Græci memorant,nec noſtra dicere lingua
Concedit nobis Patrij ſermonis egeſtas &c.

& uſurpatur ab eo pro materia.Plutarchus lib.primo de placitis Philoſophorum, ſimiliter ad materiā refert.Plotinus En.2.lib.4.cap.7.id exponit non de Mundo Ideali,ſed de Materia.Similiter Plato in Phędone inquit,Anaxagoram per principio ſtatuiſſe quidem Mentem,at mox loquens de rerum ortu, ea non uſum fuiſse; nam dicebat cuncta fieri quadam materiæ neceſſitate: ex quo patet eum non denotaſſe ſecretionem ex Diuina Mente. Demùm id redditur conſpicuum perpendendo oſtenſionem, qua utebatur pro ſtatuendo Chao, rerumque mixtione; nam dicebat id eſſe neceſſario, quia ex nihilo nihil fit: hoc autem ad materiam pertinet, ex qua res fiunt,non ad Mundum intelligibilem,& Mentem:rectius itaque Ariſt.quam Simplicius interpretatur ſententiam Anaxagoræ.Id ipſum dicendum puto de opinione Heſiodi,qui primò excogitauit Chaos, hoc eſt, materiam,in quo dicebat primò ortum fuiſſe Amorem,quia materiam ſequitur appetitus formæ,boni,& perfectionis. Sed *Alia controuerſia.* in attinentibus ad Anaxagoram alia ſe offert controuerſia: nam Ariſt.in 8.Phy.cont. 2.ait,dixiſſe Anaxagoram,ſimul cunctis exiſtentibus & quieſcentibus tempore infinito,cępiſse Mentem res à Chao ſecernere,& in ordinem redigere.Hæc uerba uidentur includere pugnantia,quatenus ex una parte aſſeritur primò non fuiſſe motum,ex altera quieuiſſe tempore infinito,at tempus uel eſt motus,uel affectio eius,quare primò erat motus,& non erat. Confirmatur controuerſia per ſecundam rationem, qua utitur Ariſt.in 8.Phy.pro motus ęternitate,inquit in cont.10.cum tempus ſit ęternū, etiam motus eſt æternus,quia tempus eſt poſterius motu, & non ualet eſſe ſine ſuo priore,ut affectio ſine eo,cuius eſt affectio; Soluitur controuerſia primo dicēdo,quod *Solutio.* tempus ne dum motus,uerùm etiam quietis menſura eſt,ut dicitur in 4.Phy. id itaq; tempus antecedens erat menſura antecedentis quietis; addo ſecundò id non fuiſſe tempus propriè ſumptum, quod eſt fundamento idem cum primo motu: ſed fuiſſe tempus ſumptum pro ſucceſſione,imaginatione concepta,ſecundum noſtrum intelligendi modum æternitati reſpondente:nos enim ſubiecti tempori, etiam æternitatem ſupra tempus poſitam,per tempus explicamus & cum tempore excogitamus. Inquit Magnus Albertus ex ſententia Anaxagoræ tempus ſequi Chaos.

Contro-

Controuerſia nona. Cap. XXI.

DE attinētibus ad opinionem Anaxagorę cōſpicua in Auerroe ſe nobis offert controuerſia;nam in primo de Cęlo cont. 102. inquit,Anaxagoram putaſſe Mundum genitum,& interiturum,adeo quòd nullum ens erit ex eo omninò.Id ipſū affirmat in 8.Phy.cont.2.Inquiēs, aut Mundus fuit ex rebus quieſcentibus tēpore infinito, & poſt interibit tali modo,quòd cuncta erunt quieſcentia tempore infinito, vt Anaxagoras opinabatur,&c. Ex aduerſo in primo Phyſic.cont.32.Oppoſitum Anaxagoræ tribuit; inquit enim eum putaſſe Mundum habuiſſe principiū,& mox tempore infinito eſſe permanſurum. *Zimara.* Zimara,reiecta quorundam ſententia, perperàm exiſtimantium loco Anaxagorę legendum eſſe Anaximandrum,cuius tamen nec Auer.nec Ariſto. eo loci vllam mentionem faciunt,ſoluens ex propria ſententia vna cum Magno Alberto primo Cęli Tract.4.cap.1.inquit,ex opinione Empedoclis Mundum gigni,interire, & poſt annum magnum ſacramento Deorum confirmatum,eundem numero refici; Ex opinione verò Anaxagorę,Mundum ait habuiſſe principiū,& debere interire, adeò vt nunquam idem numero reuertatur, ſed ſolùm idem ſpecie; Erit itaque Mundus æternus ſpecie,numero verò infinities variabitur. In hac ſolutione plura ſunt errata, quàm verba; *Euerſio.* nam primò nunquam Auer.nec aliquis Græcorum interpretum tribuit Anaxagorę,quòd putarit Mundum infinities numero variari,immò ait Auer.in 8. Phyſi. ex ſententia Anaxagoræ,quòd Mundus peribit,adeo quòd cuncta erunt permanētia tempore infinito:& in primo de Cœlo ait,Mundum ita ex opinione Anaxagoræ interiturum,quòd nihil erit ex eo omninò. Inſuper Ariſtoteles in primo Phyſ.32.ait Empedoclem putaſſe multoties Mundos viciſſim fieri, Anaxagorā verò ſemel: male itaque Anaxagoræ tribuitur,quòd putarit Mundum,infinities interire, & refici eundem ſpecie,non numero:& confirmatur,quia Ariſtoteles in primo Phy.39.ait, Anaxagoram putaſſe Mūdum fore æternū, quia in Chao corpora ſimilium partium permixta, ex quibus cætera fiunt,infinita ſunt; & ideò ſecretioni nunquam imponetur finis. Præterea inquit Auer.in primo de Cœlo, quòd opinio Anaxagorę erat eadem cum opinione trium Legum,nempe Chriſtianorum,Iudæorum,& Maurorum; at hi minimè putant Mundum infinities numero variari,& ſeruari ſpecie,ſed abſolutè ſortiturum finem. Prętermiſſa itaque aliorum ſolutione, pro diluenda controuerſia, pręaccipio id,quod a Simplicio in 8.Phyſic.14.relatum fuit;nam ait, quod Eudemus carpit Anaxagoram,ne dum quia cenſuit motum recepiſſe principium, cum prius nō fuerit, *Solutio.* verùm inſuper quia quomodò ſeruaretur,vel deficeret,nō manifeſtauit; & pręſertim cum id non ſit perſpicuum; quid enim prohibet Mentem cuncta ſirmare, vt ille dixit mouere? &c. ſic itaque Anaxagoras de fine Mundi nil certi dixit. Hoc præaſſumpto dico,Ariſtotelem tribuere Anaxagorę,quòd putarit Mūdum,& motum recepiſſe principium,ſeruandum tamen fore ſemper,vt patet ex primo Phyſ.32.& 39. & clariùs ex 8. Phyſic. 15. quo loci Anaxagoram carpit, quia ſua opinione ordinem euertit,quatenus inter infinitam antecedentem quietem, & infinitum futurum motū,nec ratio,nec ordo eſſe poteſt. Similiter Themiſtius, & Simplicius id ipſum Anaxagorę tribuunt;nititur tamen Simplicius more ſuo ſub initio octaui Phyſic.opinionem Anaxagorę,redigere in eam Platonis,& vtroſque cum Ariſtotele conciliare. De Auerroe autem pro componenda in eo controuerſia, dico, illum,in referenda opinione Anaxagoræ,ab eo obſcurè prolata,modò fuiſſe ſequutum Ariſtotelē, vt in primo Phyſi.32.dum dixit,Mundum fore ſemper;modò vero rationē,& relationem aliorū; & quia orta intereunt,& nonnulli ſententiam Anaxagoræ cum ea Theologorum cōiunxerunt;ideò in primo de Cœlo ei tribuit,quòd putarit interiturum; non enim eſt abſurdum de opinione obſcurè prolata a varijs vario modo relata, varia enunciare, & præſertim dum ratio alicui relationi aduerſatur.

Contro-

Controuerſia decima. Cap. XXII.

ARiſtoteles in 8.Phyſ.cont.2.ait,motum poſſe putari non æternum, vt
exiſtimauit Empedocles, qui dicebat in parte moueri, & rurſus quie-
ſcere; Moueri quidem,cum amicitia ex multis facit unum,aut lis mul
ta ex vno; quieſcere verò in intermedijs temporibus, &c.tribuit itaq;
in eo cont.Philoſophus Empedocli, quòd putarit dari motum in mu-
tua permutatione Mundorum, temporibus verò intermedij cũcta quieſcere: tempo-
ra autem mediantia inter reciprocas permutationes,ea videntur eſſe,dum Mundus li
tis,vel ille amicitiæ,iam geniti ſunt, & ſeruantur. At ex aduerſo in Mundo litis iam
conſtituto,ſeruatur motus, quia ex ſententia Empedoclis ſeruatur generatio ex mix-
tione elementorum,ſeruatur latio eorum in ſua loca:inſuper ſeruatur mutua actio,&
perpeſſio,quæ fit per Poros, vt ei tribuit Ariſtoteles in primo de Ortu & Interitu ca.
de actione: Quare Empedocles etiam intermedijs temporibus ſeruari motum exiſti-
mabat. Controuerſia profectò eſt ſatis conſpicua,& ob difficultatem uarij uariã di-
cunt.Ait Auerroes quietem eſſe duplicem; unam oppoſitam productioni mundorũ,
& hæc ſeruatur temporibus intermedijs: alteram oppoſitam generi motus abſolutè, *Auer.*
hæc tunc non ſeruatur,quia in Mundo litis iam genito,ſeruatur etiam motus.Quæ ſo
lutio dubia eſt,quoniam Ariſtoteles in 8.Phyſic. loquens de æternitate motus, non *Euerſio.*
loquitur de motu,quo Mundus gignitur, ſed de motu uniuersè ſumpto, ut uerior eſt
ſententia,uel de motu primo,qui eſt motus Cœli,ut putat Auerroes, Ait doctiſſimus
Vicomercatus mediare quietem,quia illi motus ex uno mundo in alium,& uice uerſa
ſunt oppoſiti: inter motus autem oppoſitos neceſſariò mediat quies. Quæ explicatio
non eſt appobanda:tum quia labitur in ſententiam Auerrois iam reiectam,ut conſpi-
cuum eſt,tum quia Empedocli tribuit, quod conceſſerit motum ſolum in mutua Mun
dorum reciprocatione, non in Mundo genito: cum tamen in Mundo genito conſpi-
cuus inueniatur motus ab Empedocle approbatus, ut dixi:tum inſuper quia quamuis
motus conſiderati in Mundorum reciprocatione ſint oppoſiti inter ſe,non tamen op-
ponuntur motibus mundi geniti, & partium eius: inter motus autem non oppoſitos
non eſt neceſſe,ut mediet quies: tum demum quia quies medians inter motus oppo-
ſitos breuiſſima eſt,& ſenſum fugit: Mundi autem geniti diu ſeruantur, ideò moueri
poſſunt. Propterea longè meliùs cum Eudemo ſentiendum puto,qui referente Sim- *Verior ſo*
plicio in 8.Phyſic.cont.14.per tempora intermedia denotari cenſuit tempora Mun- *lutio.*
di ſphæri,ſiue amicitiæ,in quo cuncta requieſcerent: tempus enim Mundi ſphæri di-
citur mediare inter fluxum Mundi litis ex eo, & refluxum in eum: hoc comprobabat
Eudemus per carmina Empedoclis, eo loci à Simplicio relata. Id ipſum indicauit
Ariſtoteles,dum explicans carmina Empedoclis dixir, Hoc enim quatenus permu-
tantur,opinãdum eſt illum dicere permutationẽ hinc illuc,hoc eſt,in Mundum ſphę
rum,denotans,quòd cum res in Mundum ſphęrum peruenerint,requieſcunt; nam il-
le erat Mundus unitionis,eminentiæ:& quietis: Latere tamen nos non deber quod
(vt rectè primò conſiderauit Alexander,mox Simplicius,) ex uerbis Empedoclis ab
Ariſtotele in 8.Phyſic.cont.2.relatis,non id colligitur,quod eliciebat Ariſtoteles;nõ
enim dicebat Empedocles medijs temporibus cuncta quieſcere, ſed ſolùm aſſerebat
eam Mundorum reciprocationem definitis, & ſtatutis temporũ menſuris, eſſe firmã
& immobilem,hoc eſt,conſimiliter ſemper ſeruari & inuiolabilem eſſe,ut de Cęlo di
cunt Academici,quòd mouetur immobiliter, quatenus in eodem loco conſimiliter,
& ſemper mouetur; & de Fortuna canunt Poetæ, quod tantum conſtant in ſua leui-
tate eſt.

Controuerſia vndecima. *Cap.* XXIII.

LOquens Ariſtoteles in primo de Cœlo 107. de Mundi conſtitutione ex opinione Empedoclis inquit, Palàm eſt, qđòd elementis inuicē cōſpirantibus, non quiuis ordo conſtituitur, ſed idem, etiam ex eorum opinione, qui hoc dixere, & vtriuſq; diſpoſitionis cauſam ſtatuūt contrarium, nimirum litem & amicitiam, &c. His verbis aſſerit Philoſophus in conſtitutione Mundi vel ſphæri, vel litis, excogitati ab Empedocle, ſemper conſimilitet elementa quatuor in ordinem redigi: oppoſitum legitur in 2. Phyſi. 43. quo loci ait Ariſtoteles, Empedoclem dixiſſe non ſemper aerem conſtitui ſupra aquam, ſed vt accidit, nam dixit Empedocles in libro de Mundi Fabrica,

Sæpè alias aliter, ſed tunc ſic forte cucurrit.

Solutio. Controuerſia eſt ſatis conſpicua, quæ ſolui poteſt dupliciter, & vtraque ſolutio ex verbis Ariſtotelis elici videtur; prima eſt, quia Ariſtoteles in ſecundo de Ortu & Interitu conr. 44. inquit, Empedoclem non ſibi conſtare: verba ſunt hæc, Amplius autem Elementa videntur mota: ſecreuit enim lis, ductus eſt autem ſuperius æther non a lite, ſed quandoque à Fortuna, vt ait, ita enim tunc contingit frequenter autem ſecus: Quandoque autem ait, natum eſſe ignem, ſuperius duci, Aether autem ingrediebatur Terræ profundas radices, Simul autem & Mundum ſimiliter ſe habere inquit nunc in lite, & priùs in amicitia, &c. Ex his conſtat Ariſtotelem utrunque tribuere Empedocli & ſimul manifeſtare, quod ſibi non cōſtat, quatenus Elementa modò a lite, modò ſui natura, modò fortè Fortuna moueri dicebat: ac ex vna parte aſſerebat, Mundū ſimilirer ſe habere nunc in lite, & priùs in Amicitia: ex altera ſimplicia corpora ſecùs diſponi enunciabat: Ideo iure Philoponus in ſecundo de Ortu & Interitu ait, Ariſtotelem arguere Empedoclem de inconſtantia: & Ariſtoteles in primo de Ortu & Interitu cont. 2. inquit, Empedoclem cum ſibi, tum his quæ apparent aduerſari: Ex his elicitur non Ariſtotelem, ſed Empedoclem ſecum pugnaſſe. At ſi cupimus vtrumq; à cōtrouerſia vindicare, dicere ſecundò valemus, Empedoclem putaſſe cuncta fieri nō gratia finis, ſed cęco caſu, & materiæ neceſſitate, vt ei tribuit Ariſtoteles in 2. Phyſi. hinc aſſerebat partes animalium fortè fortuna componi; & ſi eueniat, vt componantur rectè tunc fœtus viuunt, in lucem prodeunt, & ſeruantur: at ſi perperàm connectuntur, diſſoluuntur & pereunt. Hoc enunciauit Ariſtoteles ex ſententia Empedoclis in ſecūdo Phyſic. 76. inquiens, cum igitur omnia contigerint: perinde ac ſi propter finem facta forent, ea quidem ſeruata ſunt, a caſu conſiſtentia rectè: Quæcunque verò non ita fuerunt diſpoſita, periere, pereuntq;, vt Empedocles dicit de Centauris, &c. Ex his elicitur ſolutio apparentis controuerſiæ, nam Elementa fortè fortuna, dum inuicem ſibi occurrunt poſſunt varium ſortiri ordinem: at non ſemper Mundus conſtituitur, & ſeruatur, ſed ſolùm dum congruenter & conſimiliter diſponuntur, & tunc dicuntur rectè diſponi, contingēter; *Lucretius* Lucretius etiam lib. 5. ex ſententia Epicuri id ipſum approbauit, nam loquens de ortu variorum animalium inquit,

Multaq; tum Tellus etiam portenta creare
Conata eſt, mira facie, membriſque coortū,
Androgynum inter vtra, neutrumque, & vtrumque remotum,
Orba pedum, partim manuum viduata viciſſim,
Multa ſine ore, etiam ſine vultu cæca reperta,
Vinctaque membrorum per totum corpus adhæſu,
Nec facere vt poſſent quicquam, nec cedere quoquam
Nec vitare malum, nec ſumere quod velet vſus, &c.

Controuerſia duodecima. Cap. XXIIII.

Egitur in primo de Cœlo cont. 102. veteres omnes Philoſophos putaſſe Mũdum genitum: quod etiam aſſeritur in 8. Phy. cõt. primo, vbi legitur veteres omnes Philoſophos, Phyſicè loquẽtes, cõcedere dari motum, quia Mundum generant. Ex aduerſo in primo de Cœlo. 22. legitur omnes cum Barbaros, tum Græcos locũ ſurſum tribuiſſe Deo immortali immortale aptantes; nequit enim ſecus ſe habere; &c. ex hoc elicitur veteres putaſſe cœlum omni ex parte æternum, nõ autem genitum cum Deus omni ex parte æternus ſit; id ipſum in eodem cont. Ariſtot. confirmat ratione ex Etymologia, deprompta inquiens, cœlum fuiſſe nuncupatum æthere, non a combuſtione, quia ſit igneum, ſed ab æterno curſu, quod etiam in primo Meteororum, cap. 4. affirmauit. Auer. etiam in primo de Cœlo cõt. 102. inquit, Chaldæos putaſse Mũdum æternum. Plutarchus quoque in lib. de Placitis Philoſophorum cap. 4. inquit Xenophanem ſtatuiſse Mundum ęternum, neque genitum, neque interiturũ. Ocellus Pythagoreus id ipſum ne dum exiſtimauit, verùm etiam demonſtrare conatus eſt, vt conſtat ex libro eius, qui circumfertur. Satis itaque conſpicuè videtur Ariſt. & ſecum, & cum vero pugnare. Auer. in primo de Cęlo 102. innuit ſolutionem inquiens: Ariſ. fuit primus Gręcorum Philoſophorum, qui Mũdum putarit ab ortu & interitu immunem; & hoc ſtatuebat Lex Chaldæorum antiqua &c. id ipſum affirmat in eodem lib. cont. 22. inquiens, Ariſt. fuit primus, qui ex Phyſicis Græcis dixit cœlum ingenitum, & attulit teſtimonium ex Chaldæis, apud quos Philoſophia erat perfecta, vt mox tempore Ariſtotelis &c. Solutio itaque erit, ſententiam prolatam in primo de Cœlo, quòd omnes putarint mundum genitum, debere intelligi non de cunctis abſolutè, ſed de Græcis; Chaldæos autem, quorum teſtimonio utitur, putaſse eſse ingenitum. Quæ ſolutio ſatis eſt dubia, primò quia Ariſto. oſtendit æternitatem, ſumpta ratione ex Ethymologia, quia Aether æternum curſum, & ęternitatem denotat: Aether autem eſt vox nõ Chaldæa, ſed de Græca, ex alijs græcis vocibus conflata. Pręterea in cont. 22. primi de Cœlo ait Ariſt. & Barbaros & Græcos locum ſurſum tribuiſſe Deo æternum æterno aptantes, indicans ne dum Barbaros, hoc eſt, exteras nationes, verùm etiam Græcos putaſſe Mundum æternum. Propterea dimiſſo Auer. dicamus ex ſententia Ariſt. Mũdum eſſe æternum, & propterea ſcientias, & prętantiores Artes æternas eſſe, nec earum dari primos inuentores, ſed tantum redintegratores, vt affirmauit Ariſ. in primo de Cęlo 22. nec non in primo Meteororum. Ex hoc elicitur ſolutio difficultatis; nam dum Ariſt. in primo de Cœlo 102. inquit, omnes putare Mundum genitum, denotauit non omnes abſolutè, ſed eos Philoſophos, quorum opiniones tunc florebãt, & circumferebãtur; dum verò ex aduerſo ait veteres noviſſe æternitatem, idque colligit cum ex nomine ætheris, tum ex ſede Deorum, putandum eſt denotaſſe eos, quorum opiniones obliuione erãt deletæ, ne dum Chaldæorum, verùm etiam Græcorum, quarum ſe profitetur reſtauratorem. At adhuc vrgebit aliquis, quia etiam Pythagorei, quorum opinio tunc circumferebatur, & vigebat, putarunt Mundum æternum, vt patet ex libro Ocelli Pythagorei, cuius ſupra feci mentionem, de quo loquẽs Philon Iudæus in lib. de Mundo non interituro inquit, cæterum ſunt qui tradunt opinionis huius non Ariſtot. primum auctorem, ſed Pythagoreos quoſdam fuiſſe; At mihi, hominis genere Lucani inſcriptum de vniuerſi Natura commẽtarium oblatum eſt, in quo quidem Mundum eſſe ingenitum, & nunquam interiturum, ne dum protulit, verùm etiam exquiſitiſſimis rationibus comprobauit &c. Huic obiectioni duplici modo valemus ſatisfacere; primò aſſerendo quod Pythagoras obſcurè, & per ænigmata loquebatur, & placita ſua renuit literis tradere; Ocelli autem ſententia vel Ariſto. fuit ignota, vel non fuit Pythagoræ, ſed eius propria, vel ab Ariſt. neglecta fuit, quia inter

Auerroes *Plutarchus.* *Ocellus.* *Solutio.* *Inſtantia.* *Solutio propria.* *Dubitatio* *Solutio.*

Philoſophos celebres non numeratur, quorum opiniones conſiderauit Ariſt. Secundò ſolui poteſt, quia opinio Pythagorę ab alijs alio modo refertur. Nam Magnus Albertus in primo de Cœlo tract. quarto cap. primo inquit, Pythagorei autem in Legibus Pythagoræ tradiderunt, Mundum per generationem cœpiſſe, & per interitum deſinere; cum quibus conſentiunt Empedocles, Anaxagoras, & Heraclitus, at vario modo. Verùm quòd refert de Anaxagora dubium iudico: Plutarchus in lib. 2. de Placitis Philoſophorum cap. 4. inquit, Pythagoras, & Plato Mundum à Deo factum arbitrati ſunt, non autem periturum. Prouidentia eum, & Deo continente: ita nil certi refertur de opinione Pythagoræ, quod valeamus obijcere Ariſtoteli.

Controuerſia decimatertia. *Cap.* XXV.

LEgitur in primo de Cœlo cont. 22. omnes eum, qui ſurſum eſt locum, Deo tribuiſſe, & Barbaros, & Græcos, quicunque putarunt Deos eſſe; id ipſum enũciatur in lib. de Mundo, & comprobatur auctoritate Homeri dicentis.

Eſſe ſolum Diuis, ſubnixum ſemper Olympum.
Fama eſt, &c.

At in 8. Phyſi. cont. 84. oppoſitum legitur; Nam Philoſophus loquens de ſede primi motoris ait: Neceſſe eſt autem aut in medio, aut in Circulo eſſe; hæc enim principia ſunt; ſed citius mouentur proxima mouenti; huiuſmodi autem eſt motus totius, ibi itaque eſt mouens, &c. cum Ariſt. dicat, Deum vel in medio, vel in circulo eſſe, indicat hac de re litem eſſe; & opiniones eſſe varias: Quod confirmatur, quia in ſecundo de Cœlo 73. ex opinione Pythagorę inquit, locum medium eſſe honorabiliſſimum maximè aptum ſeruare, propterea ibi poſitum eſſe ignem præſtantiſſimum inter Elementa; quem locum medium nuncupauit carcerem Iouis. Addit eo loci Simplicius Ariſt. in his; quę de Pythagoræ ſcripſit, aſſeruiſſe locum illum à Pythagoreis dictum fuiſſe Turrem Iouis, Locum conuiuij; cuſtodiam, & Thronum Iouis, quæ omnia indicant pręſtãtiam Medij, & Deum in medium eſſe collocatum; Quod etiam affirmauit Simplicius, in 8. Phy. 84. inquiens, Pythagorei putarunt Deum in centro collocatum: malè itaque Ariſt. ait omnes cum Barbaros, tum Gręcos putaſſe cœlum eſſe locum Deo-

Plato. rum. Augetur controuerſia, qui etiam Plato in Timæo inquit, Terra autem in medio poſitas ſedes Deorum eſt. Inſuper Plutarchus in ſeptima queſt. Platonica ait, affirmaſ-

Plutarchus. ſe Theophraſtum, Platonem ætate prouectum pœnituiſſe, quod Medium Mundi locum terrę aſſignaſſet, ei non congruentem; cum enim ſit ſedes præſtantiſſima, præſtantiſſimo competere debet. Pro ſolutione tria dicere valemus; primum eſt quod

Solutio. dum Ariſtot. dixit omnes putaſſe cœlum eſſe locum Deorum, denotauit opiniones communes, communiter approbatas, non paradoxa, quale eſt id, quod Deus ſit in Cẽtro; Secundò dicere poſſumus centrum ex ſententia Pythagoræ non propriè eſſe Dei ſedem, ſed carcerem Iouis, & locum inferni, in quo praui ſpiritus, & filij terræ detinentur, vt dent pœnas delictorum ſuorum; Hinc Simplicius in ſecundo de Cęlo cont. 49. inquit, Et Pythagoras fortè in centro per diuinum latus, malignos ſpiritus denotare voluit; id ipſum fateri videtur Ariſt. in ſecundo poſt. cap. 11. inquiens, Tonitrua in nubibus gigni minarum gratia, vt qui ſunt in Tartaro timeant: Inſuper terra dicitur carcer Iouis, quia cœlum quaſi terrę alligatum, circa illam reuoluitur. At per hæc non exactè vniuerſa dubitatio diluitur; tum quia Ariſt. inquiens motorem eſſe vel in medio, vel in circulo, non de immundis ſpiritus, ſed de primo motore loquitur; tum inſuper quia Pythagoras medium dixit pręſtantiſſimum, & propterea ſedem eſſe honorabiliſſimi nempè Dei; tum demum quia ſic indicamus Ariſt. magis ſecum pugnare, cum modò dicat in medio reperi nocentes, modò aſſerat ex ſententia Pythagoræ locum illum eſſe honorabiliſſimum. Propterea ut Ariſt. à cõtrouerſia vindicetur, & cla-

rior

rior reddatur ſententia Pythagoræ, conſiderandum eſt putaſſe nonnullos in vniuerſo cœlum quieſcere & terram reuolui, in qua nos conſtituti & cum ea reuolui putamus reuolui cœlum; ex horum numero fuerunt Heraclides Ponticus, referente Simplicio in ſecundo de Cœlo 51. nec non Philolaus Pythagoreus, Ecphantes ſimiliter Pythagoreus, & Niceta Syracuſanus, referente Cicerone in Academicis, & aſſerente Theophraſtum id retuliſſe; Plutarchus etiam in ſeptima quæſt. Platonica inquit, Ariſtarchum & Seleucum id ipſum exiſtimaſſe: Hi tamen in duas ſeries diuiſi ſunt; nonnulli enim putarunt terram in medio vniuerſi eſſe collocatã, in eoque reuolui, quod Ariſt. tribuit Platoni in ſecundo de Cœlo 76. & ex recentioribus Copernicus id ipſum tuetur; Alij non terram, ſed ignẽ putarũt eſſe in medio, & hi forte nomine ignis cœlum, vel Solem denotarunt, quę eſſe ignem exiſtimarunt; circa quod medium dicebant reuolui terram, & Lunam, quam terram alteram noſtræ oppoſitam nuncupabant, & inde aſſerebant conſurgere Eclypſes: hoc tribuit Ariſt. Pythagorę in ſecundo de Cœlo 73. nititur hæc opinio duobus fundamentis; vnum, quia medium eſt locus pręſtantiſſimus, pręſtantiſſimo congruens; Alterum, quia immobilitas eſt potior cõditio, quàm motus. Ex his colligo primo ex ſententia Pythagoræ hęc inuicem nõ pugnare; Deum eſſe in medio, & eſſe in cœlo, nam cœlũ igneum in medium terrarum eſt collocatum; In centro autem terræ immundi ſpiritus poſiti ſunt; colligo ſecundo interpretes minus rectè explicare ſententiam Pythagorę; colligo tertiò ſolutionem controuerſiæ ut Ariſt. conſideratam; nam in 8. Phy. 84. non quærit Ariſt. an Deus ſit in cœlo, vel in centro terræ, ſed num in medio, vel in circulo; Pythagoras putabat eſſe in medio, vt quieſcens in queſcente, id tamen medium erat cœlum; & ita omnes putarunt cęlum eſſe Sedem Deorum: nec obſunt vcba Platonis in Timæo dicentis terram in medio poſitam eſſe ſedem Deorum, quia Deorũ nomine ſublunares Deos denotabat, nempè Dæmones, & homines, vt interpretatur Proclus in expoſitione Timęi, nec non Simplicius in ſecundo de Cœlo 49.

Putantes terram reuolui.

Plutarchus.

Controuerſia decimaquarta. Cap. XXVI.

ARiſtoteles in primo Metaphyſicæ Democrito, & Leucippo tribuit, quòd cauſæ efficiẽtis fuerint ignari; propterea in calce 4. c. ait, De motu vnde, vel quõ ineſt his, quę ſunt, hi perinde, ac alij explicare neglexerunt, &c. At oppoſitũ legitur in ſecũdo Phy. 45. quo loci Ariſt. ait, Democritum putaſse Mũdos cæco caſu produci: Animalia autem & Plantas prę ditas eſse ꝓprijs, & diſtinctis principijs. Ex quo triplex oritur dubitatio: Prima eſt, Si Democritus cauſam efficientẽ non cognouit, ideò nõ valuit dicere, Mundos cæco caſu genitos, cum caſus ad cauſam efficientem redigatur. Altera eſt, ſi cauſam efficientem non cognouit, quomodo dixit Animalia & Plantas produci à proprijs principijs, veluti à Natura, Mente, & ſimilibus, cum hæ ſint cauſæ efficientes? Tertia dubitatio eſt, quia nõ videtur rationi conſentaneum, quòd Democritus, Leucippus, & alij ſimiles, ſapientia celebres ea protulerint, quę tam conſpicuè inter ſe, cum ſenſu, & cum ratione pugnant. Propterea recentiorum nonnulli Ariſt. carpunt, & damnant, quòd tam abſurda & pugnantia protulerit: At hi dum Ariſt. arguunt ſimul Platonem, Plotinum, Plutarchum, & alios ſapientia illuſtres etiam damnant, qui id ipſum Democrito & Leucippo tribuerũt. Inſuper Epicurus, & Lucretius, qui ſequuti ſunt Democritum, eaſdem ſententias enunciant. Propterea dicamus nos controuerſiam in Ariſt. eſse nullam, & inſtantias facilè dilui: Nam, dũ primò dicitur Democritum ignoraſse cauſam efficientem, & mòx oppoſitum manifeſtatur, dicendum eſt eam nouiſse confusè tantùm, non diſtinctè, vt in eodem cap. primi Metaphyſicæ ſubindicauit Ariſt. Addebatur, quòd ſi dixit Mundos gigni cæco caſu, nouit cauſam efficientem, cum caſus ſit cauſa efficiẽs. Reſpondeo veteres per gigni caſu deno-

Triplex dubitatio.

Sententia quorũd. m reijcitur.

taſſe fieri ex neceſſitate materiæ, vt rectè etiam Philoponus explicauit. His accedit; quod perperàm hoc obijcitur Ariſt. cum Ariſt. id exactè nouerit, & ob id in cont. 67. obiecit Democrito, quòd ſi cœlum caſu factum eſt, quia caſus eſt cauſa ſecundum accidēs, poſterior cauſa per ſe, oportebit priùs Mentem, & Naturam cauſas per ſe eſſe, cum aliorũ multorum; tum huius vniuerſi. At pro Democrito dicere poſſemus illud prius, eſſe naturam Atomorum, quæ ſui conditione deſcendunt: Addebatur non eſse rationi cōſonum Democritum virum celebrem tam abſurda protuliſse, & preſertim enunciaſse cœlum caſu factum; Animalia autem & Plantas proprijs, & per ſe cauſis eſse prædıtas. Reſpondeo quamuis ſententia Democriti pendeat ex falſis principijs tamen ea, quę protulit, principijs ſuis ſunt conſentanea; Nam Mundus, cum ſit totũ quoddam, & vniuerſum; ortum ducit ex cauſa prima, & communi, ea autem eſt deſcenſus Atomorum per propriam naturam; Animalia verò & plātæ, cum ſint effecta particularia, & diſtincta, ex cauſis proprijs, & diſtinctis debent proficiſci. At obijciebat ei Auerroes in ſecundo Phyſic. 44. quod pendet ex caſu facto, iudicari debet factum caſu; animalia & plantæ pendent ex cœlo per Democritum caſu, & contingenter facto; quare illæ quoque dici debent factæ caſu. Soluitur, eam maiorem ſolum eſse veram cum reduplicatione, nempè quatenus ex eo pendet, non abſolutè: Inſuper addo eam eſse veram, dum caſu factum eſt cauſa eius tota, quæ ei æquetur.

Controuerſia decimaquinta. Cap. XXVII.

CArpitur in ſecundo de Cœlo cont. 11. Pythagoras, quia duas ſolas differentias poſitionis, dextrum ſcilicet & ſiniſtrum Cœlo tribuerit, reliquas verò prætermiſerit; mòx in cont. 16. legitur, Pythagoram nos vergētes ad Borcàm dicere collocatos ſursùm, & in parte dextra; quare ne dum dextrum & ſiniſtrũ, ſed etiam ſursùm & deorsùm nouit, & Cœlo tribuit. *Solutio.* Reſpondeo non carpi ab Ariſtotele Pythagoram, quia abſolute cunctas loci differentias non cognouerit, ſed quia eas confudit, nec diſtinctis Cœli partibus diſtinctas differentias aſſignauit: & differentias priores, vt ſursùm, & deorſum redegit ad dextrum & ſiniſtrum, quæ ſunt poſteriores: Ac ita Ariſtoteles ſecum nō pugnat. Vt autem ratio appareat, ob quam id fecit Pythagora, conſiderandum eſt eũ pro principijs proximis rerum, & tanquam pro cōmunibus generibus decē ſtatuiſse contrarietates, à me relatas in explicatione opinionis eius, Quę ita erant diſpoſitę, vt pars vna bonorum, & formam denotaret: Altera malum & materiam ex differentijs poſitionis. Pro parte, denotante bonum, & formam, ſumpſit dextrum, quia per hāc magis, quam per aliam vllam differentiam, bonum denotatur; vt patet ex communi vſu, loquendi: pro parte, denotante malum & priuationem, ſumpſit ſiniſtrum: ad has duas non tanquam abſolutè primas, ſed tanquam magis denotantes formam & priuationem, cætera redigebat. Pythagoras itaque conſentanea protulit principijs ſuis: diſentiebat tamen ab Ariſtotele. Et hęc ſatis de contrarijs refulgentibus ex relatione opinionum ueterum Philoſophorum: cęteras miſsas facio.

FRAN-

FRANCISCI PICCOLOMINEI SENENSIS,

Expoſitio Primi,& partis Secundi Libri Phyſicorum.

QVONIAM intelligere & ſcire contingit circa omnes Methodos quarum ſunt Principia,cauſæ,aut Elementa ex horum cognitione; Tunc enim putamus cognoſcere vnumquodque, cum cauſas primas nouerimus,Principia prima, & vſque ad Elementa. Patet Naturali quoque ſcientiæ ea primum definire enitendum eſſe, quæ ſunt circa Principia. *Contex. 1.*

VT interpretes exactè, & lucidè ſuo ſungatur officio, octo præſertim ſeruare tenetur;niti enim pro viribus debet patefacere inſtitutum Philoſophi:connexionem cõtextuum; diuiſionem; ordinem; Methodum;inſuper niti debet verba elucidare; ſententias perpendere,& comprobare; ac demum emergentes difficultates diluere: quæ omnia ego,dum opus fuerit,breuibus & conſpicuè ſeruare conabor. *Octo ab interprete ſeruanda.* Inſtitutum Philoſophi eſt Naturali ſcię̃tię Procemiũ proponere,ne ſuo capite ſit deſtituta, & ne ſtudioſi animi ad eam confuſè,& ſine congruente directione accedant. *Inſtitutũ Ariſt.* Abſoluitur hoc procemium in quinque primis contextibus; & diuiditur in duas principales partes; in quarum prima patefacit Philoſophus inſtitutum ſuum, ſimul indicando ordinem,& rationem vtriuſque; in altera methodum aperit cognoſcendi Principia. *Diuiſio procemij.* Prima pars abſoluitur in hoc primo contextu, cuius vniuerſa ſententia hæc eſt; Tenetur naturalis Philoſophus primò conſiderare attinentia ad principia; & ratio eſt, quia per ea cognoſcuntur reliqua ad naturalem ſcientiam pertinentia. *Sententia primi contextus.* Pro patefaciendo ſuo inſtituto Philoſophus format Enthymema, cuius primò ponit antecedens; Secundò id communi conſenſione confirmat; tertiò infert conſequens; ac ita in tres partes hic contextus diuiditur. *Enthymema, & diuiſio primi cont.* Antecedens hoc eſt, Omnis Methodus,prędita principijs,acquiritur ex notitia eorum; comprobatio eſt,quia de hoc conſentiunt omnes: tunc enim putamus cognoſcere prædita principijs, dum ea nouerimus: ex quo comprobato antecedente infertur hoc conſequens, Naturali ſcientiæ enittendum eſſe primum, ea definire, quæ ſunt circa Principia: Et quoniam omne Enthymema in ſyllogiſmum redigi poteſt: ideo Enthymema hoc reſoluitur in duos ſyllogiſmos: & ratio, cur in duos reſolui debeat, eſt, quia Ariſtoteles ex præaſſumpto antecedente, infert non proximum conſequens, pro quo inſerendo formandus eſt primus ſyllogiſmus, ſed infert aliud, quod ex proximo colligitur, pro quo alter ſyllogiſmus formandus eſt. *Reſolutio Enthymematis in duos ſyllogiſmos.* Reſolutio in ſyllogiſmos hæc eſt: Omnis Methodus, prædita principijs, acquiritur ex notitia eorum: Naturalis ſcientia eſt Methodus, prædita Principijs: igitur Naturalis ſcientia debet acquiri ex notitia ſuorum principiorum, & hoc eſt conſequens, proximè ſequens illud antecedens: *Syllogiſmus primus.*

Digitized by Google

dens: Ariſtoteles tamen breuitati ſtudens, eo dimiſſo tanquam noto, infert aliud, pro quo inferendo, principale conſequens ſumendum eſt pro minori propoſitione, & maior alia eſt ſuperaddenda hunc in modum; Id, per quod aliud noſcitur, primò eſt conſiderandum: Scientia Naturalis noſcitur ex notitia ſuorum principiorum; igitur ſcientia Naturalis tenetur primò ea conſiderare, quæ ſunt circa principia. Hæc eſt conſpicua reſolutio præſentis contextus: perpendenda modò ſunt verba. Inquit [quoniam] hæc eſt particula denotans cauſam aſſumptam, tanquam notam: nectens antecedens cum conſequente: addit, [Intelligere, & ſcire,] εἰδέναι καὶ ἐπίστασθαι hæ voces frequenter confunduntur, & modò latiùs, modò preſſius vſurpantur: putandum eſt Ariſtotelem denotare cognitionem perfectam, vel abſolutè, vel ſaltem in genere: nam de hac ſola verum eſt antecedens, & confirmatio eius: & vera eſt ſententia cùm de cognitione rei incomplexæ per definitionem: tum rei complexæ per demonſtrationem: ideo earum vocum vel vna explicat alteram, vel ſecunda contrahit primam ad ſcientiam perfectam, vel per intelligere denotat cognitionem rei ſimplicis per definitionem: per ſcire verò cognitionem per demonſtrationem; quodcunque approbemus, nil refert: ſecunda tamen expoſitio eſt probabilior, quia ſcire eſt minus commune, quàm intelligere, & propriè denotat cognitionem perfectam ſaltem in genere: Additur, [contingit,] quod verbum parit dubitationem: cum enim hoc antecedens includere debeat, & omnium conſenſione includat neceſſitatem, cur dicitur contingit? Philoponus ait, per contingere denotari neceſſarium, nam ex libro de Interpretatione, poſſibile & contingens ſunt communiora neceſſario, & vera ſunt de eo quoque. hoc non videtur dicendum, cum enim adſit nomen proprium, non debuiſſet Philoſophus ſine ratione vti communi. Hieronymus Girellus Brixiēſis, Philoſophus & Theologus præſtantiſſimus, exponens hoc procemium ait, Ariſtotelem vti verbis intelligere & ſcire late pro quauis cognitione, ideo dixit contingere, quia nō ſemper prędita principijs cognoſcuntur per eorū principia: quæ expoſitio eſt reijcienda, quoniam Ariſtoteles loquitur de Methodis vniuerſalibus ſcientiarum, quæ ſolùm addiſcuntur per earum principia; inſuper confirmans hoc antecedēs, conſpicuè manifeſtat ſe loqui de ſola cognitione & ſcientia in ſuo genere perfecta: propterea dicamus ſcientiam perfectam prædictorum principijs, ad duo poſſe referri, vel ad ſcibilia, vel ad iuuenes adepturos ſcientiam; ſi refertur ad ſcibilia, ea non ſecus ſunt apta perfecte ſciri, niſi ex notitia ſuorum principiorum: at dum refertur ad nos, qui adepturi ſumus huiuſmodi Methodos, qui pauci eas aſſequuntur, iure Ariſtoteles inquit, contingit: Addit, [circa omnes Methodos:] conſiderandum Methodi nomen, latè ſumptum, extendi nonnunquam etiam ad ordines diſciplinarum: propriè tamen ſumptum denotat viam addiſcendi contradiſtinctam ab ordine. Quæ Methodus eſt via, & ratio nos ducens in rei cognitionem, & eſt duplex, vna particularis, altera uniuerſalis: Methodus particularis eſt vnaquæque particularis argumentatio: Methodus uniuerſalis eſt uniuerſa diſciplina, ueluti Dialectica dicitur Methodus diſputandi, Ars Medica dicitur Methodus Medendi, Methaphyſica in 8. Phyſic. cont. 3. dicitur Methodus de primo principio, Scientia de natura eſt Methodus de corpore Phyſico, & ſic de cæteris. Ariſtot. hoc in loco denotat Methodum uniuerſalem, quæ acquiritur ex noticia principiorum attinentium ad eam: ſententia tamen eſt uera etiam de Methodo particulari, ſcientiam pariente. Sequitur Philoſophus, [quarum ſunt Principia, aut cauſæ, aut elementa, ex horum cognitione.] Dubiū eſt, quid Ariſt. per has uoces denotet, & expoſitiones ſunt uariæ, quæ tamen in tria capita rediguntur. Plurimi inquiunt, Ariſtotelem per Principia, cauſas, & Elementa, denotare quatuor genera cauſarum: qui inter ſe diſſentiunt, quatenus per uoces illas, uarij uarias cauſas denotari affirmant, ueluti nonnulli aiunt per principia denotari quatuor genera cauſarum, quæ mox diuidātur in externas, denotatas per cauſas: & internas, denotas per Elementa: alij ſecus dicunt: quæ expoſitio approbanda non eſt, tum

Secundo.

Quoniam

Intelligere, & ſcire.

Contingit.

Philoponus.

Hieronymus Girellus.

Methodus.

Principia, Cauſæ, & Elemēta:

quia

quia Ariſt. inter principia etiam numerat priuationem, quæ non eſt cauſa; tum quia colligit primò agendum de principijs, cum tamen primò non agat de quatuor cauſis; tum demùm quia Ariſt. in principio ſexti Metaphyſicæ ait, etiam Mathematicorum eſſe principia, cauſas, & Elementa, cum tamen Mathematicus per ſolam formam demonſtret: propterea alij probabiliùs inquiũt, Ariſt. illis tribus vocibus vt indefinitè pro denotandis principijs; quouis nomine denotentur; quaſi dicat quarum Methodorum ſunt principia, ſiue nuncupentur cauſæ, ſiue Elementa, nil refert, & ideò infert conſequens de ſolis principijs, indicans per cauſas & Elementa ſe aliquid diſtinctum non denotaſſe; & hi deinde diſſentiunt de ſignificatione nominis principij; in qua opinione diſtinctiùs referenda & reijcienda morari nolo, & præſertim quia aliqua ex parte probabilis eſt: dimittẽda tamen mihi videtur, quia per eam nil artificioſi in verbis Ariſt. refulget, ſed potiùs confuſio quædam vocum ſine vlla diſtinctione, & arte.

Opinio propria. Propterea dicendum puto, Ariſt. tribus illis vocibus frequenter confuſè & ſine diſtinctione fuiſſe vſum, modò vnam, modò alteram proferendo; hoc tamen in loco tres illas ſimul protuliſſe pro denotandis non quatuor cauſarum generibus, ſed modis, ſiue conſiderationibus & relationibus tribus, quibus principia, & cauſæ ad eorum effecta referuntur; nam primò ſe offerunt conſiderandæ, vt ex eis tanquam ex internis principijs res fiunt; ſecundò vt ex eis tanquam ex Elementis intrinſecùs conſtituuntur & conſtant; tertiò quatenùs per eas, tanquam per externas & internas cauſas res fiũt & cognoſcuntur: ratio ordinis harum trium conſiderationum conſpicua eſt: primo enim res fiunt; ſecundò ſunt; tertio cognoſcuntur: prima conſideratione nuncupantur principia, quoniam Ariſt. diſputaturus aduerſus veteres Philoſophos ea voce vti voluit, qua veteres vtebantur, at illi ea nuncupabant principia, vt patet ex cont. 48. quo loci inquit Philoſophus, Elementa, & a veteribus nuncupata principia, eſſe contraria; quod lucidus adhuc ex Ariſt. colligitur quia in hoc primo cont. proponit primo eſſe agẽdum de principijs, & in calce libri epilogo colligit ſe declaraſſe principia: ex quo hanc elicio rationem, Ariſt. id per principia denotat, quod declarat, dum aſſerit ſe declarare principia; at in primo Phy. in quo proponit & colligit ſe declaraſse principia, declarat interna principia generationis; quare nomine principij ea denotat; alioquin ſecum pugnaret. In ſecunda conſideratione, dum referuntur ad rem genitam, quę ex eis conſtat, rectè dicuntur Eelemẽta, vt patet ex Elementi definitione; & quoniam elementum eſt interna rei eſſentia, & natura, ideo Philoſophus in principio ſecundi Phyſicorum agens de natura, egit de Elementis, quæ ſunt materia, & forma. Deum cauſæ nomen denotat quatuor genera cauſarum, per quæ genita intrinſecùs & extrinſecùs producuntur, & producta cognoſcuntur. Ex his varia ſcitu digna elicere valemus:

Confirmatio. Quid primo colligatur. colligo primò pro horum confirmatione, quòd interrogati ex ſententia Ariſt. quot ſint interna principia generationis rerum, ſecus rectè reſpondere non valemus, niſi quòd ſint tria, materia, forma, & priuatio; Interrogati de Elemẽtis; quòd ſint duo, Materia & forma; interrogati verò de cauſis, quòd ſint quatuor; quare per eas tres voces nil aliud, niſi id quod dixi intelligere valemus.

Secũdum quod elicitur. Colligo ſecũdò, Ariſt. de his loquuturum iure tria conſtituiſſe capita, in quorum primò, nempè in primo Phy. verba fecit de principijs; in altero, quod eſt à principio ſecundi vſque ad cont. 27. de Elementis, ſiue Natura; in tertio de cauſis, de quibus propoſuit agendum in cont. 27. & diſſeruit vſque ad cont. 75. ſupererat ſolùm pro exacta notitia principiorum, Elementorum, & cauſarum, verba facere de modo operandi naturæ, vt pateret, quomodo per huiuſmodi cauſas res producerentur: qua de re verba fecit vſque in finem libri, manifeſtans naturam operari non temerè, ſed propter finem.

Tertium. Elicio tertio curam Philoſophi, & ordinem admirabilem, ſeruatum in explicandis principijs: cuncta enim declarauit, quæ pro exacta eorum notitia requirebantur, idque fecit ordine congruentiſſimo, reſpondẽte conditionibus, & conſiderationibus eorũ: vt enim primo res fiunt: ſecundo ſunt: tertio cognoſcuntur: ita primo de principijs generationis;

Quartum nis;ſecundò de elementis conſtitutionis;tertiò de cauſis cognitionis verba facit. Ex quo elicio quartò,cũ in primo & ſecundo libris cuncta explicẽtur attinẽtia ad exactã notitiam principiorum,cauſarum,& elemẽtorum; eos duos ſolùm debere inſcribi de Principijs, reliquos de motu: Ideò Ariſtoteles in principio tertij libri nouo vtitur proœmio, in quo cùm de motu, tùm de communibus affectionibus cum eo iunctis
Quintum. proponit differendum. Inſuper elicio, quòd quamuis Ariſtoteles in ſingulis tribus principalibus capitibus,& de materia & de forma verba faciat, non propterea eſt re-
Sextum. dundans,quia id facit diſtincta relatione & conſideratione,vt patuit. Elicio ſexto inſtitutum Ariſtotelis in primis duobus libris, rationem inſtituti,& diuiſionem eorum in quatuor principales partes, miro ordine & nexu inuicem iunctas, & diſtributas.
Septimũ. Demùm conſidero, quòd cum Ariſtoteles in relatis quatuor partibus de principijs; & cauſis diſtinctè ſibi propoſuerit agendum, in ſingulis pręſertim de vno genere cauſæ diſſeruit; in prima præſertim egit de materia,e iq; iuncta priuatione,quia per eam res fiunt; in ſecunda præſertim de forma, quia per eam res ſunt, & præſertim ea eſt natura; in tertia præſertim de efficiente, quia cauſæ nomen apud veteres præſertim de efficiente dicebatur; ideò etiam de caſu & Fortuna diſſerit, quæ ad cauſam efficientem rediguntur; in quarta præſertim de fine manifeſtãdo naturam operari propter finem. Non me latent obiectiones variæ a nõnullis huic meæ expoſitioni oblatæ; illæ tamen adeò ſunt leues,vt potiùs eam confirment,quàm euertant;& alius forte dabitur oportunior locus eas diludendi. Redeo nunc ad Ariſtotelem dicentẽ, quo-
Cur loquitur cũ diſiũctione. rum ſunt principia, aut cauſæ, aut Elementa; loquitur cum diſiunctione, quaſi dicat id eſſe verum de quocunque eorum loquamur; inſuper quia non in omni Methodo tribus illis relationibus conſiderantur;in Mathematicis tamen, quarum ſunt principia,cauſę, & Elementa,vt legitur ſub initio ſexti Metaphyſicę,ſingulę ſeruantur; nã figuræ & ex lineis produci,& ex eis conſtare dicuntur tãquam ex terminis, & per eas multarum affectionum ſunt cauſæ. Addit Philoſophus, ex horũ cognitione, nomi-
Ex horũ cognitiõe. ne cognitionis denotans notitiam in eo genere diſtinctam,ſiue per demonſtrationẽ, ſiue ſecus noſcantur:& hæc de antecedente. Sequitur eius confirmatio,quę eſt ſecunda pars. [Tunc enim arbitramur cognoſcere vnumquodque, cum cauſas primas no-
Comprobatio antecedentis. uerimus,Principia prima,& vſque ad Elementa,] Hęc eſt non demonſtratio,ſed Dia-
Dialectica lectica approbatio antecedentis, ſumpta ex communi conſenſione, qua etiam utitur in primo Poſteriorum pro comprobanda definitione ipſius ſcire. Metaphyſicus id
Metaphyſica. oſtenderet,quia res,vt ſe habẽt pro eſſe,ita pro cognitione ſunt per cauſas,igitur per eas cognoſcuntur; Diceret Logicus tũc nos perfectè ſcire prędita cauſis, dũ amplius
Logica. non contingit quærere propter quid de illis,hoc autem nobis competit, dum reſolue-rimus vſque ad prima; vtitur Philoſophus declaratis tribus vocibus non in diſtincta, ſed in eadem ſignificatione,in qua illis vſus erat in antecedẽte;& miror de Auer. qui ſecùs eas interpretatur:non enim congruens eſt in comprobatione,& ſententia comprobata vti eadem voce in varia ſignificatione; & cum dicat vſque ad Elementa, in-
Cur dicat vſque. quit Auer. vocem vſq; denotare ordinem ſeruandum in explicandis principijs;nam progredi debemus ordine compoſitiuo à primis & ſimpliciſſimis principijs,& cauſis per media vſque ad Elementa,hoc eſt proxima & interna principia. Alij conſentiunt cum Auer. denotari ordinem,diſſentiunt tamen; quia aiunt denotari reſolutionẽ progrediendo ex proximis in prima: Quæ expoſitiones mihi dubiæ videntur, quoniam ordo,qui conſideratur inter remota & proxima,non verſatur inter Principia,& Elementa,ſed inter principia remota & proxima inter ſe,ſimiliter inter Elemẽta ſimpliciora & minus ſimplicia,& inter cauſas remotas & proximas. Propterea puto Ariſtotelem eo loquendi modo voluiſſe nobis regulam tradere iudicandi, quãdo exactè ali-
Cur de Elemẽtis nõ dixit prima. quid nouerimus;quod nobis cõpetit,dum id in prima & ſimpliciſſima reſoluerimus, vt loquendo de Principijs,dum id reſoluerimus in prima, ſimiliter de cauſis, & Elementis:Elementis tamen non addidit prima, tum quia ex 5. Metaphyſicæ patet conditionem

ditionem elementi eſſe,vt ſi primum;tum inſuper,quia minus propriè elementum diuiditur in primum,& non primum,quàm cauſa & principium;tum demum, quia denotatur per vocem vſque,& per id quod dixit de cauſis & Principijs. Hæc eadem ſententia & regula enunciatur ab Ariſtotele in ſecundo Phyſ.27.& 38.dum inquit oportere ſemper cauſam primam noſcere;& ſub initio octaui Metaphyſicę, nec non in primo Poſteriorum patefaciens demonſtrationem conſtare ex primis in demonſtrabilibus.Patet Naturali quoque ſcientiæ ea primùm definire enitendum eſſe,quæ ſunt circa principia.Hęc eſt pars tertia,& eſt conſequens non proximum, ſed ſecundarium, vt dixi,in quo Philoſophus id,quod vniuersè de omni Methodo enunciauit, colligit eſſe ſeruandum in Scientia Naturali,& ait enitēdum eſſe,vt indicet ſuam curam,nec non difficultatem & neceſſitatem cognitionis eorum;cum enim ſint difficilia, & cognitu neceſſaria,enitendum pro viribus eſt ea explicare. Et hęc pro verborum explicatione. *Pars tertia.*

Caput Difficultatum.

VT pertinentia ad hunc primū contextum reddantur clariora, difficultates varię ſe offerunt diluendæ;prima eſt,cum confirmatio,& conſequens debeant reſpondere antecedēti,& Ariſt.in antecedente aſſumpſit principia,cauſas,& Elemēta,eaq; protulit cum diſiunctione,cur in cōfirmatione prętermiſit diſiunctionem, & in conſequente ſolùm de principijs collegit primò eſſe agendum?prętereà in antecedēte nō aſſumpſit prima, quod addidit in confirmatione,quare antecedens,confirmatio, & conſequens non videntur ſibi mutuo reſpondere. *Prima dubitatio.* Reſpondeo hæc omnia iure optimo fuiſſe facta;nam Philoſophus in antecedente loquitur cum diſiunctione,quę etiam in confirmatione ſubintelligitur; tunc enim putamus cognoſcere vnūquodq; ſupple cuius ſunt principia,aut cauſę,aut Elementa,cum loquēdo de cauſis nouerimus primas ſimiliter de principijs; & Elementis: inſuper non debuit diſiunctionem repetere, quia per eam hoc denotauerat,quod de quouis loquamur,ſemper ſententia ſit vera; ideò in comprobatione abſolutè debuit loqui:In antecedente non debuit addere prima, ſed in confirmatione; tum quia in ea tenebatur diſtinctiùs loqui; tum inſuper quia tenebatur regulam tradere & patefacere quid eſſet illud,ex cuius cognitione cōſurgeret diſtincta & exacta cognitio rei.In conſequente ſolū colligit primò eſſe agendum de principijs,quia colligit id,quod inſtituto ſuo inſeruiebat, & quod verum eſt de omni,etiam colligi poteſt de parte ſub eo contenta ; & colligens de principijs indicat,ſimiliter id colligi poſſe de cauſis , & elementis,dum fiunt alię comparationes. *Solutio.*

Dubitatur ſecundo,cum Philoſophus dicat tūc nos putare cognoſcere vnumquodq;, cum cauſas nouerimus,num rei cognitio & cognitio cauſę ſint idem? *Secunda dubitatio.* Reſpondeo,vel loquimur de cognitione rei per demonſtrationem, vel de cognitione definiti per definitionem; ſi loquimur de primo, dico eſſe idem originaliter,& per modum cauſæ, non abſolutè & ſecundum formam ; oſtendo:nam vt ſe habet de ipſo eſſe rei, ita de eius cognitione ; cauſa quæ eſt medium demonſtrationis non eſt ipſum eſſe affectionis,quæ demonſtratur,ſed ſolùm cauſa eius,vt patet de Eclypſi,& terrę interpoſitione:quare ſimiliter cognitio cauſæ non eſt cognitio affectionis,niſi originaliter,& per modum cauſæ;hinc Auer.in ſecundo Poſt. cont. 38. ait, medium non eſſe partem eſſentiæ rei,quæ oſtenditur:Si autem loquimur de cognitione definiti per definitionē, quia definitio eſt explicatio eſſentię definiti,& ab eo ſolùm diſtinguitur ratione;ideò cognitio definitionis eſt formaliter cognitio definiti ſolùm ratione ſeiuncta, non ſecus ac diſtinctum ſeiungitur a confuſo. *Solutio.*

Dubitatur tertio,an materia ſit principium cognitionis?Ariſt.hoc in loco & alibi id affirmat,cum dicat rem non cognoſci niſi notis principijs,cauſis,& Elementis ; & ſæpè aſſerit Phyſica definiri per materiam ; & in *Tertia dubitatio.*

ſecundo

ſecundo Poſt.inquit,omnem cauſam poſſe eſſe medium demonſtrationis: Ex aduerſo,cum materia ex ſe ſit ignota:& actus ſit ratio intelligendi,& congnoſcendi;& per materiam res dicatur fieri;per formam autem eſſe,vt inquit Themiſtius ſub initio ſecundi de Anima:& patet ex earum definitionibus,ab Ariſt.traditis;nam materia dicitur ex quo fit aliquid;forma verò quod ſit id, quod res eſt, cuncta autem vt ſe habent ad eſſe,ita ad cognitionem.

Solutio. Zimara in Tabula cap. de principijs negat materiam primam eſſe principium eſſendi:ex aduerſo Theor. 85. ait eſſe principium eſſendi, non autem cognoſcendi. Dicamus difficultatem ex æquiuocatione ortum ducere; nã eſſe principium,per quod res eſt, intelligi poteſt dupliciter: vel ita, vt id principiũ ſit propria rei eſſentia,& id quod res eſt,& hoc competit ſoli formę, vel ita vt, id principiũ conſpiret in ſuo genere ad conſtitutionem, & eſſe rei: & ita omne genus cauſæ eſt principium per quod res eſt,& cognitionis;& materia,præter hoc,etiam eſt pars rei.

Tres Theſes. Hinc Ariſt.in primo Phy.loquens de materia & forma ait eſſe principia, per quæ res per ſe fiunt,& ſunt. De cognitione autem per materiam tria enũcio; Primũ eſt, quod materia nõ eſt prima,origo principaleque principium cognitionis,id enim competit actui,non poteſtati; Alterum eſt, materia cum fuerit inuenta,& per aliud modo ei conſentaneo nota, eſt proprium principium cognitionis affectionum ex ea prodeuntiũ, veluti quòd nõ valeat ſeorſum ſubſiſtere;quòd vnius ortus ſit alterius interitus; quòd omne genitum neceſſariò pereat;quòd compoſita ex ea ſit contingentiæ & varietati obnoxia,& ſimilia:nam interrogati, cur hæc rebus competant? reſpondemus ob conditionem materiæ,& quia ex materia conſtant; Tertium eſt, Materia vna cùm forma valet compoſitum manifeſtare;ea enim quamuis non ſit pars eſſentię ſumptę in prima ſignificatione, eſt tamen pars eius ſumptæ in ſecunda ſignificatione: hinc accipitur in compoſitorum definitione,tanquam vehiculum principalioris eſſentiæ, vt legitur in calce ſecundi Phy.

Quarta dubitatio. Dubitatur quartò an pro exacta rei cognitione ſit neceſſarium noſcere cauſſas oẽs? ex vna parte nõ videtur neceſſariũ, quia definitur ſcire,quod ſit cognoſcere cauſam,propter quam res eſt; non autem quod ſit cognoſcere cauſas omnes: Inſuper demonſtratio perfecta parit ſcientiam perfectam, quæ tamen non conſtat ex omni,ſed ex vna cauſa. Ex aduerſo Philoſophus hoc in loco,nec non in ſecundo Phy.27.& 72.& in 8.Metaphyſicæ cont.12.& in ſecundo de ortu,& interitu aſſerit cognoſcendas eſſe cauſas omnes,& principia,& propterea inquit,ſi ea eſſent infinita,non poſſemus de rebus aſſequi ſcientiam; & confirmatur ratione, quoniam vt res ſe habent ad eſſe, ita ad cognitionem; ſunt per cauſas omnes, igitur per omnes cognoſcuntur; & niſi notæ ſint omnes,animus ſcientiæ cupidus non acquieſcit.

Solutio. Pro reſponſione dico vel loquimur de exacta adeptione alicuius vniuerſæ Methodi,vel de cognitione partium eius; Si de prima, proculdubio eſt neceſſe cognoſcere cauſas omnes,& principia eius:idque fit per varias definitiones, & demonſtrationes,& de hac ſermo eſt in præſenti contextu: Si verò loquimur de cognitione partis, veluti hominis ſiue albedinis,vel rem illam cupimus noſcere abſolutè, & quauis conſideratione vel conſideratione aliqua contracta & limitata: ſi abſolutè, etiam abſolutè tenemur cognoſcere omnes cauſas,& principia eius cùm proxima, tũ remota, nã proxima non cognoſcuntur diſtinctè,ſine notitia pręcedentium: ſi uerò cupimus rem illam cognoſcere cognitione aliqua limitata, puta quatenùs eſt corpus Phyſicum, tunc tenemur noſcere cauſas omnes,ei competentes,vt corpus Phyſicum eſt,qua conſideratione Natura eſt eius primum principium. Inſuper vel rem illam cupimus noſcere cognitione Simplici, cognoſcendo per definitionem quid eſt; vel complexa cognoſcendo per demonſtrationem propter quid; vel ſimul vtrunque: ſi primum, tunc definitio,contradiſtincta à demonſtratione,reſoluit definitum in ſua interna principia,& Elementa, & præſertim in formam; ſi ſecundum,id fit per demonſtrationem, cuius medium eſt cauſa affectionis, & extra quid eſt eius, vt inquit Auer. in ſecundo Poſt.38. At dum cupimus ſimul noſcere & quid,& propter quid, quod competit no-

bis

bis per definitionem, ſola partium poſitione diſtinctam à demonſtratione, tunc rem
cognoſcimus per cauſas omnes cùm internas, tùm externas, vt exemplo definitionis
irę in procemio de Animas patefecit Philoſophus. At oritur dubitatio, quia dixi de- *Dubitatio*
monſtrationem conſtare ex cauſis externis, quod videtur falſum; tum quia forma eſt
medium potiſſimum; tum inſuper quia omne genus cauſæ valet eſſe medium, ut legi-
tur in ſecundo Poſt. Reſpondeo ea forma, quę eſt medium potiſſimum, eſt forma ſu- *Solutio.*
biecti, declarans quid ſubiecti, quæ dum refertur ad affectionem, quæ oſtenditur, eſt
principium ex quo ea fluit, non autem eſſentia & forma eius: & dum additur, quòd
omne genus cauſæ valet eſſe medium; reſpondeo poſſe quidem eſſe medium, at non
cuiuslibet, & pro quolibet demonſtrando; alioquin vel ea non eſt propriè demon-
ſtratio, vel materia & forma accipiuntur vt principia, ex quibus affectio fluit, non au-
tem tāquam pars eſſentiæ affectionis, ut accidit, dum materia ſumitur pro medio ad
oſtēdendas affectiones, ex eius cōditiones prodeuntes. At de his latiùs loqui ad Logi
cum pertinet. Dubitatur quintò, cum pro exacta rerum notitia requiratur cognitio *Dubitatio*
cauſarum omnium, cum internarum, tum externarum, quæ cauſæ magis pariant ſcien *quinta.*
tiam, num internæ vel externę? Reſpondeo cauſas internas explicare quid: externas
verò propter quid; & dum inuicem comparantur definitio explicans quid, & tradens *Solutio.*
propter quid, hæc eſt principium cognitionis alterius, ea verò eſt concluſio: & propte
reà abſolutè hæc, quæ eſt per externa, magis parit ſcientiam, quia propter quod vnū-
quodque, & illud magis: hinc quia externę eminentiori modo ſunt cauſæ, abſolutè
nuncupantur cauſæ; internæ verò concauſæ; & Deus cauſa eminentiſſima non dici-
tur materia & forma rerum, ſed finis & efficiens: & dum definitur ſcire, quòd ſit cau-
ſam cognoſcere, propter quam res eſt, & quod ſit cognoſcere cauſam primā, ea pręſer
tim per relationem ad id, quod oſtenditur, externa eſt ut in ſecundo Phy. 38. declara
tur exemplo artis ædificandi, quæ eſt cauſa prima ædificiorum; ſic etiam dum purè
conſideratur, quid res ſit: non conſiderantur cauſę externæ: at dum conſideratur rei
generatio, & motus, externæ cauſæ perquiruntur, vt aſſerit Ariſt. ſeptimo Metaphyſi
cæ 59. Sexta dubitatio eſt, num in omni ordine ſiue compoſitionis, ſiue reſolutionis, *Dubitatio ſexta.*
primò ſint declaranda principia. Inquiunt nonnulli hoc in reſolutione non eſſe ſer- *Opinio*
uandum, ſed ſolùm in compoſitione; nam componentes ordimur à principijs: reſol- *quorundā*
uentes verò a fine: & hoc ex eo patet, quia compoſitio & reſolutio inuicem oppo-
nūntur; quare ſi componentes ordimur à principijs, cogimur reſoluentes non ab eis,
ſed ab oppoſito ordiri: Ex quo colligunt ſcientias non ſecus ac per compoſitionem
tradi poſſe, cum pro ſcientia ſit neceſſarium primo declarare principia, ex quibus cę-
tera componuntur: Artes verò ſolum tradi per reſolutionem, cum tradantur ex præ-
notione finis; & cum Ariſtot. inquit Methodos non addiſci, niſi ex prænotione prin-
cipiorum, aiunt nomine Methodi ſolùm denotare ſcientias inſpectrices; non autem
Artes. Hæc opinio, quàm longè abſit à vero, in introductione ad ſcientiā de Moribus, *Euerſio.*
nec nō in Comite Politico latiſſimè patefeci: Nam omnis ordo ex ſui definitione in-
cludit relationem ad vnum primum, quod primum dicitur principium illius ordinis,
à quo ordiendum eſt: primum autem eſt duplex, vt ſępè diuidit Ariſt. vnum origine,
alterum inſtituto & appetitione; In compoſitione ordimur à primo origine, in reſo-
lutione à primo ſecundum inſtitutum, quòd primum finis eſt; hinc Ariſt. in primo Ni
comachiorum ait, finem & ſummum bonum eſſe principium: ſic itaque cum compo-
ſitio opponatur reſolutioni, & in compoſitione ordiamur à primis ſecūdum originē,
in reſolutione ordimur à primis eis oppoſitis, quę ſunt prima ſecundùm inſtitutum;
de quibus dicitur, quòd prima ſecūdum inſtitutum, origine ſunt poſtrema. Septima *Septima*
dubitatio eſt, quia Ariſt. videtur diminutus: nam tenebatur oſtendere ſcientię de Na- *dubitatio.*
tura competere principia, quod non fecit, ſed dixit in ea primò cōſideranda eſſe prin
cipia; & non patefecit ei principia competere; & præſertim id oſtendere tenebatur, *Porphy-*
quia cum conditione protulit antecedens, inquiens quarū ſunt principia. Porphyrius *rius.*

referente Simplicio) reſpondet id non fuiſſe oſtenſum, quia nullus Artifex oſtendit, ſed ſupponit ſuo ſubiecto competere Principia; Id ipſum cenſuit Alexander, vt colligitur ex Auer. 12. Metaphyſicæ cont. 5. nec non Auic. hinc Ariſtoteles in hoc primo Phyſic. cont. 8. inquit, non attinere ad Phyſicum diſſerere aduerſus negantes principia eius. *Theophraſtus.* Ex aduerſo Theophraſtus, in principio ſuorum Naturalium oſtendit corpori Phyſico competere Principia, quia compoſitum eſt: cum Theophraſto eſt Auer. in calce huius libri, inquiens aduerſus Auicennam à ſolo Phyſico poſſe oſtendi corpus Phyſicum conſtare ex materia & forma, cum id ſola tranſmutatione fieri valeat, quæ ad Phyſicum pertinet. *Simplicius* Simplicius hac de re ſummopetè eſt perplexus; nam ſub initio primi cont. inquit, teneri quemlibet Artificem oſtendere ſubiectum ſuum ex Elementis conſtare; at quam vim vnumquodque elementum habeat ſuperioris eſſe Artificis veluti Muſici vim literarum oſtendere, & Metaphyſici vim Naturalium principiorũ ideò Phyſicus ait, materiam per analogiam cognoſci, quam primus Philoſophus per cauſam demonſtrat; inſuper addit, quot quidem ſint rerum naturalium Principia, vniuerſa de Natura diſputatio demonſtrat: In expoſitione autem ſexti cont. inquit, quot & quę ſint principia ab Ariſtotele non indagari, ſed ad ſuperiorem Artificẽ pertinere, & in calce lib. inquit, Ariſtoteles tanquam manifeſtum aſſumpſit principia rerum naturalium eſſe, ſeruans limites, quos Naturali egredi non licet: ſic conſpicuè ſecum pugnat, & varia profert ſatis dubia, veluti quòd Metaphyſicus per cauſam oſtendat primam materiam, cum tamẽ Metaphyſicus dicat eam eſſe ignotam, & cognoſci per negationem: ſimiliter dum Phyſicus per analogiam declarat primam materiam, non patefacit eam eſſe, ſed quid ſit, eliciens circumſcriptionem analogicam, ex qua Ariſtoteles eo loci colligit ſe declaraſſe, quid ſit materia; ſimiliter à vero abeſt, quod perfert in cont. ſexto inquiens, Ariſtotelem nunquam indagare quot, & quæ ſint principia, cum conſpicuè id faciat in primo Phy. vt ipſemet alibi fatetur. *Solutio propria.* Propterea dimiſſo Simplicio, dicamus principia eſſe duplicia, quædam cognitionis tãtùm, alia cognitionis & eſſentiæ: Prima ſunt principia ex parte noſtri, vt in ſcientia de natura, motũ eſſe, & ea quæ ſunt eſſe multa: Alia ſunt principia abſolutè. Si de primis loquimur, ea nequeunt in ſcientia oſtendi, tũ quia ex ſe conſtant, tum inſuper, quia ſi poſſent oſtendi, non eſſent abſolutè principia cognitionis: adeo vt ſit neceſſe vel deuenire ad prima ex ſe conſpicua, vel dari progreſſum in infinitum, quod fieri nequit. Animaduertẽdum tamen eſt, quòd quamuis non valeamus oſtendere ea principia eſſe vera, valemus tamen inquirere cauſam, & propter quid eorum, vt patet, de motu, & multitudine rerum: At ſi loquimur de principijs rei, de illis varia quærere valemus, & præſertim an ſubiecto abſolutè principia competant? inſuper quot, quæ, & quid ea ſint? ſi de primo loquimur, profectò ſupponitur in ſcientia ſubiecto competere principia, hæc enim eſt conditio ſubiecti totius ſcientiæ, vt ſit præditum principijs; hæc eſt ſententia Ariſtotelis in 8. cont. dicentis, Geometram nõ diſputare aduerſus negãtes ſua principia; & confundebat eo loci Philoſophus principia ſcientiæ cum principijs rei, quia verè principia ſcientiæ, etiam ſunt principia rei; & confirmatur, quia omnis habitus Mentis ratione formatus, præditus eſt principijs, vt aſſeritur ſub initio ſexti Metaphyſicæ: omnis autem ſciẽtia eſt habitus mentis ratione formatus, quare &c. Si verò loquimur de cæteris, & quærimus an ſubiecto cõpetat hoc, vel illud principium, & quot, & quæ, & quid ſint, puto hæc poſſe oſtendi, non quidem per priora, cum in ea ſcientia illis careant, ſed per poſteriore, & poſse colligi ex ſenſu notis. hinc Ariſtoteles in primo Nicomachiorum cap. 7. ait principiorũ alia inductione cognoſcuntur, nonnulla ſenſu, quædam conſuetudine, aliaque aliter; ſimiliter in hoc primo Phyſic. dicet, ex omnibus quę fiunt colligi materiam neceſsariam eſſe pro rerum generatione, ſic Ariſtoteles in Phyſici patefacit quot, & quæ ſint principia corporis naturalis, non autem oſtendit corpori Phyſico competere principia, niſi ex euentu, reijciendo falſas veterum opiniones euertentes principia, & ſi eueniat, vt id oſtendatur, & fiat

per

per priora, dicendum eſt ea recipi ex ſuperiore ſcientia. Ex his varia ſcitu digna elicere valemus; primum eſt, quod iure Ariſtoteles non patefecit corpori Phyſico competere principia, ſed ſuppoſuit: Alterum eſt opinionem Porphyrij, Alexandri, & Auicennæ hac conſideratione veriſſimam eſſe, nempè non poſſe per ſe oſtendi ſubiecto competere principia; Colligo tertio ſententiam Theophraſti, rectè percepta m, a vero non abeſſe; nam dixit, At qui principia rerum naturalium eſſe conſtat ex eo, quia corpora naturalia compoſita ſunt; conſpicuè dixit id conſtare, nam in Syllogiſmo hypothetico per naturam, ſi antecedens ſequitur conſequens, antecedens cum modo ſequitur conſequens cum eodem modò, vt rectè patefecit Auer. in primo Priorum loquens de Syllogiſmo hypothetico per naturam: adeò vt dicere valeamus, ſi Phyſica ſunt compoſita, prædita ſunt principijs: antecedens eſt ex ſe notum, quare & conſequens: ex quo patet decipi nonnullos, Theophraſtum damnãtes, quia dixit principia oſtendi per compoſita; nam conſpicuè affirmauit conſtare, quòd dentur, vt patefeci. Verùm adhuc ei obijciũt, quia Ariſtoteles in progreſſu huius libri, per principia, quę ſunt materia & forma, oſtendit ea, quæ generantur eſſe compoſita, non autem vice verſa. Reſpondeo Ariſtotelem ex inſpectione & reſolutione compoſitorum colligere materiam, & formam eſſe principia rerum, mòx per regreſſum aſſignare cauſam, & propter quid ea, quę gignuntur, ſint compoſita. Dubitatur octauò, quoniam Ariſtoteles colligit primò agendum eſſe de principijs, & non declarat quid denotet nomine principij, adeò vt in eum labatur errorem, in quem in cõt. 15. ait lapſos fuiſſe ueteres, qui dixerunt ingenitum carere principio, & non explicarunt, in qua ſignificatione vterentur nomine Principij. Reſpondeo eum Auerroe in primo Poſt. 74. aliud eſſe vti voce æquiuoca, & ea vti æquiuocè; licet Philoſopho vti uoce æquiuoca, dummodo ea non vtatur ęquiuocè; hoc eſt, in varia ſignificatione, pro principio & concluſione, vt fecere veteres, colligentes ingenitum eſſe infinitum ex eo, quia caret principio; At Ariſtoteles ſemper in eadem ſignificatione in hoc cont. vtitur nomine principij, in ea nimirum ſignificatione, in qua veteres eo vtebantur, ut affirmat in cont. 48. & exactè, quid principij nomine denotet, patefacit declarando quot, & quæ ſint principia. Dubitatur nonò, quia Philoſophus non uidetur ſeruare præcepta ſuo, docet in 3. Rhetoricorũ hanc vnam eſſe cõditionem propriam procemij, vt proponatur id, de quo eſt agendum: cum autem corpus Phyſicum ſit ſubiectum, & de eo ſit agendum, principia autem conſiderentur in gratiam eius, tenebatur Philoſophus in procemio proponere explicandum, quid ſit corpus Phyſicum. Soluitur hęc dubitatio per duo fundamenta; primum eſt, quòd Ariſtoteles hęc ſuppoſuit, ut notum ex inſcriptione, & ex eo, quod ſeruarunt veteres Phyſici de corpore naturali differentes: Alterum eſt quia Ariſtoteles id propoſuit facultate & virtute: cum enim corpus Phyſicum elucęſcat ex notitia principiorum eius, Philoſophus, proponens primò agendum de principijs, facultate & uirtute, propoſuit agendum de corpore Phyſico: hinc in ſecundo Phyſic. cont. 4. ex declaratione formæ & materiæ, quæ ſunt naturę, colligit deſcriptionem corporis Phyſici, quod dicitur præditum natura. Dubitatur decimò, num omnis Methodus ſit prædita principijs, cauſis, & elemẽtis? Philoponus id negat, inquiẽs, Rhetoricam, & Dialecticam carere principijs proprijs, & propterea uti alienis: Vicomercatus ait, Methodos, in quibus res uel tantùm diuiduntur, vel definiuntur, deſtitutas eſſe Principijs: Ex aduerſo Simplicius, omni Methodo ea cõpetere affirmat; idq; colligit ex definitione Methodi tradita ab Alexandro, quæ eſt, Methodum eſſe habitum inſpectricem cum ratione eorum, quæ ad ipſam pertinent, ratio autem ex principijs conſtat: Confirmatur auctoritate Philoſophi in ſexto, & in 11. Metaphyſicæ dicentis, eſt aliqua ſanitatis, bonęque habitudinis cauſa: Mathematicorum quoque sũt Principia, cauſæ, & Elementa, abſolutè omnis rationalis ſcientia, ſiue modo aliquo *[Greek]*, hoc eſt rationis particeps, circa cauſas, & principia, aut certiora, aut ſimpliciora uerſatur, &c. Id ipſum nomen Methodi patefacit, denotat enim rectam docendi rationem,

Tria colliguntur.

Deffenditur Theophraſtus.

Inſtantia.

Solutio.

Octaua dubitatio.

Solutio.

Nona dubitatio.

Solutio.

Decima dubitatio.

tionem,ſiue progreſſum ad finem per viam rectè,riteque diſpoſitam; quæ ſine prin-
Solutio. cipijs ſeruari nequeunt. Propterea reſpondens dico, Methodum vſurpari, vel pro vni-
uerſa aliqua diſciplina, vel pro parte: ſi vſurpatur pro vniuerſa, ei neceſſariò compe-
tunt principia, tum quia eſt de ſubiecto aliquo, cui competunt principia, tum inſuper
quia traditur, vel ordine compoſitionis, vel reſolutionis; qui præditi ſunt principijs
ſuis: ſi autem vſurpatur pro parte, dico eam neceſſariò eſſe præditam principijs, niſi
rei: ſaltem cognitionis; omnis enim progreſſus, in quo vnum per aliud declaratur, in-
cludit principia ſaltem cognitionis; omnis Methodus eſt huiuſmodi, quare &c. nam
per hoc Methodus diſtinguitur ab ordine, quia in ordine poſt vnum declaratur aliud,
in Methodo verò per vnum declaratur aliud; & hoc denotauit Ariſt. in 6. Metaphyſi
cæ inquiẽs, omnem diſciplinam rationis participem verſari circa cauſas, & principia
vel certiora, vel ſimpliciora: certiora ſunt principia cognitionis, ſimpliciora verò rei.
Inſtantia. At dubitatur, quia datur Methodus de primo principio, cuius fit mentio in 8. Phyſic.
Solutio. cont. 3. cui tamẽ principia non competunt. Reſpondeo primo principio, nempe Deo
competere principia cognitionis ex parte noſtri: Inſuper addo Ariſtotelẽ eo loci de-
notaſſe Metaphyſicam, cui procul dubio principia competũt. At inſtatur adhuc, quia
Inſtantia. ſi omnis Methodus eſt prædita principijs, inaniter Ariſtoteles addit, quarũ ſunt prin
Solutio. cipia, &c. Reſpõdeo, Ariſtotelem per principia denotare principia rei, & quia dantur
Methodi de principijs per notiora nobis, ideò iure illud addidit. Inſtantia ſumpta ex
Rhetorica, & Dialectica inanis eſt: quoniam hæ diſciplinę dupliciter conſiderari poſ-
ſunt, primò vt Methodi explicantes pertinentia ad eas, ſecundò vt eis vtimur: Philo-
ponus eas conſiderauit ſecundo modo, qui ad rem non facit: At dum primo modo
conſiderantur, præditæ ſunt principijs ſuis, ex quibus pendent; vt Dialectica princi-
piorum loco conſiderat genera problematum, genera propoſitionum, & alia declara
ta ab Ariſtotele in primo Topicorum: Rhetorica quoque prædita eſt principijs ſuis,
qualia ſunt genus deliberatiuum, oſtenſiuum, & iudiciale; inſuper alia multa, quæ re-
cipit partim a Logico, partim a Ciuili, ideò ex vtriſque dicitur conflata. Id, quod ad-
debatur de Methodis, quæ vel ſolùm definiunt, vel ſolùm diuidunt, nullius eſt robo-
ris; tum quia non ſunt integræ Methodi, ſed partes alicuius vniuerſæ diſciplinæ: tum
inſuper, quia præditæ ſunt principijs: Definitio enim reſoluit in principia, & ex prin-
cipijs conſtat: Diuiſio verò orditur a genere, per differentias, quæ ſunt principia ſpe-
Vndecima dubitatio. cierum. Vndecima & poſtrema dubitatio eſt, num hoc procœmium ſit commune vni
uerſę Naturali Philoſophiæ, vel ſaltem ſit commune octo libris Phyſicorum, vel ſit
proprium partis eorum, & cuius partis? Apparet rationi conſentaneum id debere eſſe
commune, quia ſtatim in principio ſcientiæ commune procœmium eſt proponendum
vt ad vniuerſam ſcientiam paremur, ad eamque dirigamur; hinc nonnulli aiunt, hoc
eſſe procœmium commune, in eoque ordinem pateſieri in vniuerſa ſcientia ſeruandũ:
Ex aduerſo hoc procœmium videtur eſſe proprium primi libri; quia officium procœmij
eſt proponere id, de quo eſt agendũ: at Ariſtoteles proponit primò agendum de prin
cipijs, de quibus in hoc primo libro diſſeritur; & confirmatur, quia procœmio reſpon-
det Epilogus, tanquàm finis; at Ariſtoteles in calce primi libri Epilogo colligit ſe de
Solutio. principijs egiſſe: Propterea ſoluens dico, Procœmiũ hoc propriè inſeruire primo libro
proximè deinde etiam ſecundo, per conſecutionem autẽ, & facultate quadam, vniuer
ſæ naturali ſcientiæ; propriè inſeruit primo libro, quia propriè proponitur primo
agendum de Principijs, de quibus in calce libri epilogo colligitur actum eſſe; proxi-
me inſeruit etiam ſecũdo, quia etiam de Elementis, & cauſis fit mentio, de quibus in
ſecundo agitur; hinc ambo hi libri inſcribuntur de principijs, & in principio tertij li-
bri, nouo procœmio Philoſophus de communibus affectionibus proponit agendum;
demùm per conſecutionem, & facultate inſeruit vniuerſæ naturali ſcientiæ; tum quia
communia principia facultate ſunt omnia; tum inſuper quia proponens agendum de
principijs, facultate & virtute proponit agẽdum de corpore Phyſico, cuius ſunt prin-
cipia,

cipia, & in cuius gratiam ea declarantur; tum demùm quia patefaciens ordinem, & viam cognoſcendi principia, nos parat ad vniuerſam naturalem ſcientiam: partes autem conſiderandæ in partibus naturalis ſcientiæ, accommodatiùs proponuntur in principio primi de Cœlo, quia tunc ad magis propria, & partes incipit Philoſophus deſcendere. Varia, quæ dicuntur ab Auerroe, non diſtinctè perpendam, quia Ariſtotelem mihi explicandum propoſui, quod liberè efficiam, nec alicui expoſitori addictus ero.

INSITA autem eſt ex notioribus nobis via & manifeſtioribus, ad notiora, & manifeſtiora natura; Non enim eadem ſunt nobis nota & ſimpliciter; Propterea neceſſe hunc in modum progredi ex his, quæ natura minus ſunt manifeſta, nobis autem manifeſtiora, ad manifeſtiora Natura & notiora. Cont. 2.

PRopoſuit Philoſophus primò agendum de principijs; & quia aſſeruerat prædita principijs cognoſci per principia; principiorum autem non ſunt principia; ideò dubitatio occurrit, quomodo à nobis cognoſci debeant? Propterea inſtitutum Philoſophi eſt viam patefacere cognoſcendi principia. Ex quo patet ratio inſtituti, & connexio huius contextus cum antecedenti. Diuiditur pręſens cont. in tres partes; in prima proponitur via cognoſcendi principia; in ſecunda diluitur obiectio quædam; in tertia colligitur, quomodo per eam viã progredi debeamus in notitiam principiorum. Vt pertinet ad primam partem, inquit, Inſitam eſſe viam ex notioribus nobis ad ea, quę ſui natura ſunt notiora; & quoniam poſſet quiſpiam putare eadem eſſe nobis, & natura nota, ideò hoc reijciens inquit in ſecunda parte, non enim eadem ſunt nobis nota & natura, quaſi dicat, iure id dictum eſſe, quia non eadem ſunt nota nobis & ſimpliciter, hoc eſt natura; ex qua via in tertia parte colligit progrediendum eſſe pro notitia principiorum ex notioribus nobis, naturæ autem minus manifeſtis; ad principia, quæ ſunt manifeſtiora natura, & notiora. Conſidero primò iure Ariſt. dicere [per naturam nobis inſitum eſſe:] nam quòd progrediamur per notiora nobis, non ex aſſuetudine, nec ex diſciplina aliqua pẽdet, ſed ex natura; ideò hoc competit omnibus. Conſidero ſecũdò, quod inquit [via,] denotando Methodum, & progreſſum noſtræ cognitionis; quæ via diſtincta eſt ab ordine: in via enim per vnum noſcitur aliud, in ordine vero poſt vnum declaratur aliud. Conſidero tertiò rationem huius viæ; cum enim à nobis per vnum debeat noſci aliud, illud uel magis, vel æquè latet, vel eſt notius; ſi magis vel æquè latet, non valet aliud illuſtrare & patefacere; nil enim agit vltra proprium gradum, & propterea eſt neceſſe, vt nobis addiſcentibus ſit notius; hinc dicitur in primo Poſt. propter quod unumquodque, illud magis eſt; eandem viam frequenter alibi patefecit Ariſt. ueluti in primo Nicomachiorum cap. 4. in 7. Metaphyſicæ cont. 10. in 5. Metaphyſicæ cont. primo in calce ſecundi Poſt. & alibi. Eandem ſępè approbauit Auer. & pręſertim tertio de Cœlo 35. primo Poſt. 95. & 96. Plato quoq; frequenter eam protulit, ut in Sophiſta, & in ſexto de Repub. & ob id in Epiſtolis aſſeruit aſcendendum eſſe à nomine ad rationem; à ratione ad ſimulacra; ab his ad ſciẽtiam: & à ſcientia ad Intelligentiam, & Ideas; Cętera, attinentia ad uerba præſentis contextus, ex dictis ſunt conſpicua.

Primo cõſiderandũ. *Secundo.* *Tertio.*

Caput Dubitationum.

EX verbis Philoſophi variæ prodeunt difficultates: ego potiores propo
Prima dubitatio. nam & ſingulatim diluā. Dubitatur primò, quia Philoſophus id facit,
quod ad eum non pertinet; nam tradere Methodum addiſcendi, non
Solutio. Philoſophi, ſed Logici officiū eſt. Reſpondeo minus eſſe Logici huius
modi regulas ſolùm tradere vniuersè; Singularum autem ſcientiarum
officium deinde eſt, communes illas regulas cōtrahere, & ad proprium inſtitutum re-
ferre; idque efficiunt non habitu illius ſcientiæ, ſed Pædia, ſiue congruente inſtitutio-
Altera dubitatio. ne, qua inſtructi ad ſcientias accedere debemus: At hac difficultate ſoluta, quinque
aliæ inuicem iunctæ diluendæ ſe offerunt: Prima eſt an ea ſententia, quòd inſita no-
bis via ſit ex notioribus, ſit vera de ſola via, vel etiam ſit vera de ordine? Altera eſt, an
Dubitatio ea ſit Methodus vniuerſalis, ſeruanda in omnium cognitione, vel tantùm in cognitio
Dubitatio ne principiorum? Tertia, an ea regula vera ſit de omni Methodo cognoſcendi? Quarta,
Dubitatio quid ſit notius natura, notiusque nobis? Quinta, an eadem valeāt eſſe nobis & natura
Dubitatio notiora? Ordiens à prima exiſtimat D. Thomas regulam illam de ordine quoque ve-
De prima opinio D. Thomæ. ram eſſe, & putat Ariſt. in his quatuor contextibus de ſolo ordine verba facere. Auer.
quoque eam eſſe veram de ordine opinatur: ideò in quarto cont. putat Ariſtot. ex ea
colligere pertinentia ad ordinem, & inter cauſas tres, ob quas ait primò declaranda
Auer. communia, hanc refert, quia ſint nobis notiora. Ariſt. quoque nonnunquam à facilio-
Ariſt. ribus ait eſſe ordiendum. Hanc ſententiam ab Ariſt. decretis, & à vero puto eſſe alie-
Euerſio. niſſimam; Primò quia quotieſcunque Ariſt. eam regulam profert, ſemper de via, nun
quam de ordine loquitur, vt redditur notum perpendentibus ſingula loca in expoſi-
tione relata: Inſuper hoc conſtat ex uerbis præſentis contextus, inquit enim, inſitam
eſſe uiam ex notioribus nobis, ait viam, non ordinem; inſuper cum dicat per notio-
ra nobis noſcenda eſſe obſcura, conſpicuè id profert, quod ad viam, non ad ordinem
pertinet; Similiter dum in 3. cont. inquit Philoſophus diuidentibus confuſa reddi no-
ta principia & Elementa, manifeſtat pertinentia ad viam; Nam alia eſt ratio viæ ſiue
Methodi, alia ordinis; pro uia requiritur, ut progrediamur per notiora nobis, quia ex
uno aliud eluceſcere debet; non autem ſic ſe habet de ordine, in quo non vnum per
aliud, ſed unum poſt aliud declaratur. Hinc dum Philoſophus tradit rationem ordini
non hanc, ſed duas alias præſertim affert: vna eſt quia ſcientiæ ſunt imitatio rerum,
ideo ordo ſcientiarum ex naturæ ordine ſumendus eſt: proptereà in primo Phyc. 57.
dixit, eſt enim ſecundum naturam, ut communia primò dicamus: Ex hac principali
ratione pendet altera, quæ eſt, quia res vt ſe habent ad eſſe, ita ad diſtinctam cognitio
nē, proptereà principia & communia primò ſunt declaranda, quia abſque eorum no-
titia cętera cognoſci nequeunt, vt dicitur in primo cont. huius libri, & in ſexto Top.
cap. 3. Id ipſum efficaciſſima ratione confirmatur: nam ſi ordiendum eſſet à nobis
notioribus, nequaquam ordiendum eſſet a primis principijs: principia enim quo prio
ra & ſimpliciora ſunt, eo nobis ſunt obſcuriora, ut in hoc cont. inquit Philoſophus: di
cere igitur principia primo eſſe declaranda: & ordiendum eſse a notioribus nobis,
conſpicuè inuicem pugnant: Inſuper ſi à nobis notioribus ordiendum eſſet, primo
fuiſsent declarandæ communes affectiones, non communia principia, cum illæ ſint
nobis notiores. At reſpondent nonnulli, & aiunt ordiendum eſse à nobis notioribus
Solutio quorūdā. notitia diſtincta, non confuſa; Qui cum hoc dicant, indicant ſe non percipere vim ver
Euerſio. borum. nam dum quæritur, an pro recto ordine ſequi teneamur Naturam, uel noſtrū
cognoſcendi modum, procul dubio per noſtrum cognoſcendi modum, contradiſtin-
ctum a priore natura, ſolùm intelligimus propinquiora ſenſibus, ut ait Ariſt. in primo
Poſt. quæ ſunt priùs nobis nota confuſè, nam ea, quæ ſunt prius nota, diſtinctè, non
dicuntur notiora nobis, nec contradiſtinguuntur ab eis, quæ ſunt priora & notiora
natura.

natura. Confirmatur, quia conſpicuè Philoſophus hoc in loco per notiora nobis de-
notar priùs nota confusè, cum per ea dicat noſcenda eſſe principia remotiſſima à no-
bis, per quę ſola mox cognoſcũtur diſtinctè. Colligamus itaque, dum Ariſt. abſolutè
ait, inſitam eſſe viam ex notioribus nobis, ſemper de via loqui, non de ordine, & ſi
nonnunquam inquit aliquid prius eſſe declarãdum, quia eſt nobis notius, vt dum ait
partes humani corporis priùs eſſe declarandas partibus iumentorum; duo ſunt ani-
maduertenda; primum eſt, quia Ariſtot. eo loci pro ratione etiam addit id eſſe facien-
dum ob præſtantiam hominis; præſtãtius autem abſolutè dicitur natura prius, vt pa-
tet ex 8. Phy. & ſecundo de cœlo; Alterum eſt, quia inter huiuſmodi partes non eſt
ordo eſſentialis, adeo vt notitia vnius ſit neceſſaria pro notitia alterius. Ex his colli-
go minus rectè D. Thomam putaſſe à ſecundo cõt. vſque ad quintum ſermonem eſſe *Aduerſus D. Th.*
de ſolo ordine; ſimiliter errasse Auer. exiſtimantem in quarto cont. colligi pertinen- *Aduerſus Auer.*
tia ad ordinem; cum enim cuncta, quæ in his contextibus dicuntur, pendeant ex re-
gula tradita in hoc ſecundo cont. & ea tantùm ſit uera de uia, ſiue Methodo, non de
ordine; cuncta ad ſolam uiam, non ad ordinem ſunt referenda. Altera dubitatio erat, *Solutio alterius difficultatis.*
num ea regula, quod inſita uia ſit ex notioribus nobis, uera ſit de omni noſtra cogni-
tione, vel ſolùm de cognitione principiorum; cui breuibus reſpondens dico; ſi regu-
la abſolutè hunc in modum proferatur, quòd inſita ſit via ex notioribus nobis, ea ab-
ſolutè vera eſt de cognitione cùm principiorum, tùm cæterorum; at ſi profertur, vt in
hoc cont. profertur ab Ariſt. ea ſolũ eſt vera de cognitione principiorum; nam inquit
Philoſophus, inſitam eſſe viam ex ignotioribus natura, nobis autem notioribus, ad
ignotiora nobis, notiora natura; quod ſolùm ſeruatur, dum per ſigna, effecta & poſte-
riora eleuamur in notitiam principiorum: in Mathematicis autem, & in oſtenſione
propter quid, hoc non ſeruatur vt conſpicuum eſt. Dubitabatur tertiò de veritate re- *Solutio tertia.*
gulæ abſolutè prolatæ, num ſcilicet ſemper progrediamur per notiora nobis? Nam
tria ſunt, quæ pariunt difficultatem: primum attinet ad definitionem, quæ non per
notiora nobis, ſed ſolùm per notiora natura patefacit definitum; res enim definita eſt
nobis notior ſecundum nomen, quàm ſecundum definitionem, vt docet Philoſophus
in 5. cont. Alterum pertinet ad oſtenſionem propter quid tantum, quæ progreditur
per principia ſolùm notiora natura, non autem nobis, vt conſpicuum eſt. Tertium,
quod parit difficultatem, eſt diuiſio & compoſitio, quæ cum ducant per oppoſita, ſi
vna ducit per notiora nobis, altera id faciet per oppoſita. Hæ ſunt difficultates non le- *An definitio ſit Methodus.*
ues; de quarum prima attinentre ad definitionem inquiunt nonnulli definitionem
non eſſe Methodum, qua aliud declaretur; ſed eſſe rem latentem Methodo indagan-
dam; hinc Ariſt. in procemio de Anima cont. 4. & 5. inquirit, an vna eademque Me-
thodo rerum omnium indagentur definitiones, vel potius diſtincta; & in calce ſecun-
di Poſt. tradit Methodum indagandi definitiones per notiora nobis; & ea definitio
quæ explicat quid res ſit, quæ propriè eſt definitio, etiam eſt concluſio demonſtratio-
nis, & declaratur per alteram explicantem cauſam eius, & propter quid. Similiter etiã
inter genera problematum diſſoluendorum & explicandorum numeratur problema
de definitione, Quod ratione ſatis cõſpicua oſtenditur: omnis enim Methodus eſt ra-
tio, qua ex vno in aliud progredimur; definitio non eſt ratio, vt cõſpicuum eſt; Maior
elicitur ex Alexandro & Simplicio, qui Methodum definientes inquiunt, Methodũ
eſſe habitum inſpectricem ſiue indagatricem cum ratione; Hanc opinionem cum ve- *Euerſio.*
ro pugnare conſpicuum eſt, vt alibi latiùs patefecit: nũc autem, vt inſtituto noſtro in-
ſeruit, duo profero: primum eſt, eam regulam, quòd inſita via ſit, ex notioribus nobis,
etiam de definitione eſſe veram: Alterum eſt, definitionem partim eſſe, partim non
eſſe Methodum cognoſcendi: primum elicitur ex conſpicuis verbis Ariſt. nam in pri-
mo Metaphyſicæ cont. 48. inquit, omnem diſciplinam fieri per præcognita, aut om-
nia, aut quædam, aut per demonſtrationem, aut per definitionem: oportet enim ea,
ex quibus eſt definitio, prænoſcere, & eſſe nota: conſpicuè Philoſophus ait definitio-

primò noſcimus eſſe cauſam,mòx propter quid effectuũ.Hinc Ariſt. in ſexto Top. cap.3.inquit,nobis iam inſtructis ea eſſe notiora,quæ etiã Naturę notiora ſunt; quę, quamuis non ſint nobis notiora ſecundum eſſe abſolutè, ſunt tamen notiora, vt ſunt cauſæ; & quatenus ſunt notiora, eatenus quæſtionem abſoluunt, adeò vt ſemper inſita ſit via per notiora nobis. Afferebatur demùm inſtantia ex compoſitione & diuiſione ſumpta. De quibus dico, quòd vel non ſunt verè Methodi aliud patefacientes, vel ſi aliud patefaciunt, id efficiunt per notiora nobis; nam compoſitio nos eleuat in inuentionem definitionis generis, vel ſpeciei per notiora nobis, vt in ſecundo Poſt. docet Ariſt. ducit enim per confuſa actu; Diuiſio autem nil oſtendit, vt in ſecundo Poſt. affirmat Ariſt. quæ etiam progreditur per notiora, quatenus ordimur à communiore, quod eſt confuſum poteſtate, & eſt nobis notius facta abſtractione. Quarto loco occurrebat conſiderandum, quid intelligere debeamus per notius nobis, & quid per notius natura. Pro ſolutione accipiendum omnem noſtram cognitionem ortum ducere à ſenſu; propterea id iudicari debet notius nobis, quod magis cadit ſub ſenſum; hinc Ariſt. in primo Poſte. id ait eſſe nobis notius, quod ſenſui eſt propinquius, veluti calidũ & frigidum, vt legitur in decimo cont. tertij de Anima; cõſiderandum tamen, quòd eſſe nobis notius contingit dupliciter vel diſtinctè, vel confuſè: hoc indicauit Ariſt. in ſexto Top. cap. 3. inquiens, nobis in principio notiora eſſe ſenſilia, inſtructioribus autem factis è contrario; nam ſapiens cum Natura conformatur: dum tamen abſolutè fit mentio de notiore nobis, id intelligitur, quod contra diſtinguitur a notiore natura veluti in hoc cont. & eſt primò nobis notum confuſè. Explicato quid ſit notius nobis, ſupereſt explicandum quid ſit notius natura: Proculdubio per natura notius nõ debemus intelligere notius Deo, cuius Mens dicitur Natura melior & Natura Naturans; nil enim Deo eſt magis, vel minus notum, cum eius cognitio ſit eius eſſentia eminentiſſima & ſimpliciſſima. Neque etiam id ita intelligi debet, vt Natura vel vniuerſalis, vel particularis aliquid prius intelligat; nam agere per Naturam contradiſtinguitur ab agere per cognitionem; neque etiam id intelligi debet cum conditione dicẽdo, ſi natura intelligeret, id primò cognoſceret: Ariſt. enim abſolutè loquitur, & id quod primò nuncupat notius natura, mòx appellat notius ſimpliciter: Inſuper ſi natura cognoſceret, quamuis vt operans ordiretur a principijs, tamen vt cognoſcens & opera dirigens ordiretur à fine. Propterea dicamus aliquid dici Natura notius & prius, quia id abſolutè, ſui natura, ſuique conditione ſit tale: hinc Ariſtoteles, quod prius dixit naturæ notius, mòx nuncupat notius ſimpliciter; propterea rectiùs loquimur dicendo notius natura, hoc eſt, ſui natura & abſolutà, quàm dicendo notius naturæ; Ariſtoteles tamẽ dixit notius naturæ, vtens articulo τῇ vt reſpondet ei, quod dixit notius nobis. At perpendamus modò quid ſit hoc ſui natura & ſimpliciter prius & notius. Pro notitia accipiendum inueniri has voces, natura prius, natura notius, prius ratione, notius ratione, prius & notius ſimpliciter, prius eſsẽtia, prius inſtituto, prius generatione, ſiue origine: quæ voces partim idem denotant, partim diſtinguuntur; nam prius natura eſt duplex, vel ſecundum inſtitutũ, vel ſecundum originem; & hæc duo inuicem opponuntur; Natura enim conſideratur dupliciter, vel vt apperẽs; & ita finis, & perfectius eſt natura prius; vel vt operãs, ac ita ſimpliciora ſunt natura priora: hanc diſtinctionem indicauit nobis Ariſtoteles tùm in ſeptimo Metaphy. 23. tùm in tertio de Anima; tùm in calce ſecundi Phyſic. ex qua diſtinctione prodit ea regula; Primum in intentione, eſt vltimum in executione; Ariſtarchus tamen id conſueuit præſertim dicere natura prius, quod eſt perfectius, & prius ſecundum inſtitutum, & appetitione, vt etiam in poſtprædicamentis, quod à nobis magis diligitur, dicitur nobis prius & proximius; Sic in primo de Cœlo 12. perfectius nuncupat natura prius, vt etiã in ſecundo de Cœlo 23. in 8. Phyſic. 58. & 75. & in ſecundo de Ortu & Interitu cont. 7. viſum & viſibile, dixit eſſe priora natura, tactu, & tãgibili, cum tamẽ origine ſint poſtrema, & 9. Metaphyſicę 15. inquit, Virũ poſteriorem puero, generatione,

Quarta dubitatio quid notius nobis.

Nobis notius duplex.

Notius natura.

Quid ſit ſui natura prius.

Prius natura duplex.

tione,natura autem priorem. Similiter in ſecundo de partibus animalium cap.primo inquit, Sed cum contra in generatione ac in eſſentia ſe habeat, quæ enim poſteriora ſunt generatione,hæc natura ſunt priora, & quod eſt primum Natura, hoc vltimum eſt generatione:ſic materia eſt prior generatione & origine; forma verò natura & eſſentia. Et conſiderandum, quòd quamuis perfectius ab Ariſtotele abſolutè dicatur natura prius,non tamen ita propriè id ſemper dicitur natura notius, ſed ſolũ dum eſt principium cognitionis cæterorum;veluti uir eſt natura prior puero, & viſus tactu, non autem notius, niſi minus propriè, cum non ſit principium cognitionis aliorum; adeò vt natura prius modo aliquo ſit communius,quàm natura notius, propriè ſumptum;dico propriè,quia latè, id, quod magis appetitur, dici poteſt notius, quatenus primò ei offertur; Loquendo autem de eo, quod eſt prius origine, de eo quoque ferè ſimiliter ſe habet;nam quod eſt prius origine, & non eſt principium cognitionis alterius, propriè magis dicitur prius natura quàm notius, vt puer viro, & tactus viſu: prius ſecũdum eſſentiam eſt id,quod dicitur prius perfectione,& abſolutè ac propriè nũcupatur prius natura:datur demùm prius ratione & intellectu, de quo Ariſtoteles in primo Phyſic. 48. ait, quædam eſſe notiora ſenſu, alia uero κατὰ τὸν λόγον hoc eſt ratione. Nonnulli aiunt notius natura,& notius ratione idem eſſe; at errant conſpicuè enim Ariſtoteles hæc ſecernit ab inuicem,ueluti in 8.Phyſic.75.inquiens, perfectum eſſe prius ratione, natura, & tempore imperfecto: & in ſeptimo Metaphyſicæ cont.4.inquit,ſubſtantiam eſſe priorem accidente,ratione,notitia,tẽpore,& natura: Si Ariſtoteles putaſſet eſſe idem, redundans profectò fuiſſet, mentionem faciens de utriſque:Prætereà 13.Metaphyſicæ cap.2.inquit, Lineas eſſe priores corpore ratione:non tamen omnia,quæ ratione priora ſunt,etiam ſubſtantia ſunt priora: ſubſtantia namque ea ſunt priora,quæcũque ſeparata excedunt eſſentia:ratione uerò ea ſunt priora,quæ in alterius definitione accipiũtur,ſic albedo eſt prior homine albo, ratione,non ſubſtantia,&c.conſpicuè Philoſophus diſtinguit prius ratione a priore ſecundum ſubſtantiam,quod abſolutè conſueuit appellare prius natura:colligamus itaque differre Natura prius à priore ratione:id enim dicitur prius ratione, quod eſt ſimplicius,& in alterius definitionem ingreditur:prius uerò natura propriè id dicitur,quod eſt prius eſſentia & præſtantius:natura enim ſubſtãtia eſt & eſſentia rei: fateor tamẽ quòd ſi natura prius latè uſurpatur,etiã id, quod eſt prius ratione, poteſt dici natura prius,quatenus eſt ſimplicius,& prius origine,ut albedo homine albo, nam idem diſtincta ratione dici poteſt prius & poſterius altero, ut albedo homine albo. Ex his

An eadem nobis & natura valeant eſſe priora.

patet explicatio uocum. Supereſt demum, ut perpendamus, an eadem eſſe poſſint, nobis & natura priora, & notiora? Apparet primò id contingere non poſſe: tum quia Philoſophus abſolutè inquit,nõ eadem eſſe nobis & natura nota & prima: tum inſuper, quia in primo Poſter.cap. ſecundo ait, ea inuicem opponi, oppoſita autem nõ ſunt idem: tum demùm quia natura priora & notiora ſunt priora abſolutè, nobis autem priora ſunt abſolutẽ poſtrema,prima autem & poſtrema lõgè diſtant: ideo ut in ſexto Top.cap.3.legitur,aliud eſſe abſolutè ſalubre,& nobis ſalubre,& in 7. Metaphyſicę cont.10.aliud dicitur abſolutè bonum,& nobis bonum,& in 2.Metaphyſicæ cap.primo aliud abſolutè difficile, & nobis difficile: ita hoc in loco aliud dicitur natura notius,& nobis notius. Philoponus & ſimplicius hoc in loco abſolutè uidentur putare natura priora, nobis eſſe poſteriora & minus nota: Ex aduerſo frequenter ea in idem ſubiecto uenire uidentur,ueluti in Mathematicis,in quibus ex ſententia Themiſtij,& Auer.frequenter eadem nobis & natura dicuntur priora & notiora. Præterea ex ſententia eorundem datur oſtenſio tradens cauſam & eſſe,& abſoluẽs utranq; quæſtionem; ea autem conſtat ex principijs notioribus nobis & natura, ut patet ex Auer.tertio Cęli.35.primo Poſt.95.96.& in expoſitione præſentis cõt. Et quoniam Auer.putat oſtenſiones,dantes cauſam & eſſe, formari cùm in 8. Phy.tùm in ſecũdo de Anima, cogimur fateri ex opinione eius etiam in Phyſicis eadem nonnunquam

eſſe

Digitized by Google

eſſe notiora nobis, & natura: id ipſum conſpicuè ex Ariſt. elicitur; nam in primo Poſt. cap. 10. loquẽs de oſtenſione. Quia, inquit, prohibet nihil, æque prædicantium, notius aliquando eſſe non cauſam, nõ ait Philoſophus ſemper effecta eſſe notiora cauſis, ſed aliquando. Inſuper in quarto Phy. cõt. 104. oſtendit mobile eſſe nobis notius motu, & motum tempore; & per mobile ait cognoſci prius & poſterius in motu; at mobile etiam eſt prius natura motu, & motus tempore; hinc Auer. eo loci inquit mobile vt eſt prius inſtanti ſecũdum eſſe, ita etiam eſt notius nobis, & mobile eſt notius motu, quia eſt demonſtratum, motus autem ſimul iunctus, non eſt demonſtratus, ſed mens facit ipſum, & motus eſt notior tempore &c. ſic itaque mobile motu, & motus tempore nobis priora & notiora ſunt, ac eadem ſunt priora & notiora natura; affectiones enim ſunt natura poſteriores eo, cuius ſunt affectiones. Prætereà ait Philoſophus ſecundo Cęli 17. id, cuius eſt opus, eſſe gratia operis; id autẽ cuius gratia finis eſt, quare opus vt finis, & cauſa, eſt natura prius; vt autẽ res effecta ſub ſenſum cadens eſt prius & notius nobis; ita ſummum bonum eſt actio, & finis hominis. Præterea Ariſto. in ſecundo de Anima 33. ait operationes & obiecta eſt eſſe priora ſecundum rationem facultatibus ſentiẽdi: eſſe autem prius ratione, eſt eſſe prius natura, quia ratio cauſa eſt, & eadem ſunt priora & notiora nobis, cum ſub ſenſum cadant; ſimiliter in prædicamento relationis oſtendit ſenſilia eſſe priora ſenſu, quia illis demptis, aufertur ſenſus, non è contrario. Hinc Simplicius & Philop. exponentes 33. contextum ſecundi de Anima, affirmant actiones & obiecta eſſe priora natura, & notiora nobis, veluti etiã appetibile prius eſt, vt ait Simplicius. Philopponus autem id oſtendit per dicta in prędicamento relationis, iam relata, ac inſuper quia in definitionibus facultatum ſumuntur actiones, & in definitionibus actionum obiecta. Alexãder in primo de Anima c. 9. ait ea eſſe notiora nobis & priora ratione; Similiter etiam obiecta ſenſuum ſunt natura priora actionibus eorum ſpiritalibus, quarum ſunt cauſæ, ac etiam ſunt notiora nobis, cum ſub ſenſum conſpicuè cadant. Inſuper magis vniuerſale cum nobis, tum natura videtur eſſe prius & notius minus vniuerſali, & præſertim facta abſtractione; Natura quidem, quia ſunt ſimpliciora, ſunt cauſæ & principia cõtentorum ſub eis, priuſque generantur, vt dicitur in ſecundo de Gen. animalium cap. 3. hic Ariſt. in poſtprædicamentis ait, ea eſſe priora, quia ab illis non reciprocatur conſequentia exiſtendi in rerum natura; & in ſexto Top. cap. 3. genera & differentiæ dicũtur priores contentis; & ob id in primo Phyſic. 57. dicitur eſſe ſecundum naturam, vt primò communia declarentur. Quod eadem etiam ſint notiora nobis, aſſeritur ab Ariſto. in quarto cont. huius proœmij dicente, quia per notiora nobis progredi debemus; ideò ex vniuerſalibus in ſingularia progrediendum eſt; vniuerſale enim eſt quoddam totum, quod magis cadit ſub ſenſum; Inſuper pauciora actu includit, per plura offertur, eſt confuſius recta ratione reſpondens primæ noſtrę cognitioni confuſę; Similiter Elementa videntur priora natura mixto, cum ſint eius principia, & ſimpliciora; ac eadem videntur priora nobis, cum per ſummas qualitates maximè moueant ſenſum, & cætera ſentiãtur per illa. Demùm cum Natura prius ſit duplex vel origine, vel inſtituto: prius natura ſecundum inſtitutum eſt compoſitum, quod etiam nobis notius eſt ſuis principijs; prius origine eſt magis vniuerſale, quod etiam, vt patuit, eſt notius nobis: quare notius nobis & notius natura ſubiecto & fundamento valet eſſe idem. Pro reſolutione huius perplexæ ambiguitatis, primò Theſes proponam, mòx digrediar pro notitia quorundam ad eas attinentium, demùm aduerſas rationes diluam. Vt pertinet ad primum, ſit prima aſſertio, Viro ſapienti ea ſunt priora & notiora, quæ etiam ſunt priora & notiora natura; Altera ſit, ea nunquam ſunt idem ratione, nonnunquam tamen ſunt idem numero, ſiue ſubiecto; Tertia ſit, in Mathematicis nõ ſemper eadem ſunt notiora nobis & natura, ſed ſolùm nonnunquam. Vt pertinet ad primam, conſiderare debemus, hominem eſſe duplicis diſpoſitionis, imperitum ſcilicet, & ſapientẽ; dum loquimur de his quæ primò nobis ſunt nota, id debet referri ad imperitum, & debet

Reſolutio difficultatis.

Prima aſſertio.

Secunda.

Tertia.

Declaratio primæ.

bet intelligi de cognitione origine prima;conditio enim ignari prior eſt origine conditione ſapientis;propterea apertè decipiuntur illi, qui aiunt Ariſtot.in his contextibus loqui de cognitione noſtra diſtincta: Nam vir ſapiens conformatur cum natura; & quemadmodum viro ſano ea ſunt ſalubria,quæ ſui natura ſunt talia;& viro probo ea ſunt bona,quæ abſolutè ſunt bona: ita viro ſapienti ea ſunt priora & notiora,quæ etiam ſui natura ſunt talia. Hoc nos docuit Ariſt.in ſexto Topic.cap.3.inquiens,amplius eiſdem alia, interdum alia magis ſunt nota:nam à principio quidem ſenſibilia, inſtructioribus autem redditis è cõtrario:& paucis interpoſitis addit, Fortaſſe autem quod eſt ſimpliciter notum,non eſt id,quod omnibus eſt notum, ſed quod eſt notum bene diſpoſitis Mente,vt ſimpliciter ſalubre his,qui bene affecti ſunt corpore. Dicebatur ſecundò ea nunquam eſſe idem ratione, ſed ſolùm nonnunquam eſſe idem numero,ſiue fundamento.Quod ſemper diſtinguantur ratione patet; aliquid enim dicitur nobis notius,quatenus magis ſub ſenſum cadit:notius verò natura,quia abſolutè ſui natura,ſuique cõditione ſit primum vel origine vel inſtituto:quod autem in Phyſicis magna ex parte etiam diſtinguantur numero & fundamento patet, quia principia Phyſica,vt principia & cauſæ,ſunt natura prima,remotiſſima tamen a ſenſu,effecta verò,quatenus effecta,affectiones & accidentia, ſunt priora & notiora nobis,cum magis ſub ſenſum cadant.Et quòd non ſemper,ſed magna ex parte diſtinguantur fundamento patet,primò per rationes ſupra relatas;conſtat ſecundò, quia Ariſtot. alibi hanc ſententiam referens,eam profert in parte non vniuersè,veluti in ſeptimo Metaphyſicæ cõt.10.ait,quæ ſingulis ſunt nota & prima, ſæpenumero parùm nota ſunt & parùm,aut nihil entis participant. Et in 6. Top. cap.3. inquit, Simpliciter igitur notius eſt,quod prius poſteriore, vt punctum linea, Elementa Syllabis: nobis autem è contrario quandoque accidit: ſimiliter in primo Poſter. loquens de oſtenſione quia, inquit,prohibet nihil æquè prædicantium notius aliquando eſſe non cauſam: ſic etiã dum vſurpatur natura primum pro primo ſecũdum inſtitutum & appetitionem,euenire poteſt,vt idem diſtincta ratione & nobis & natura primum ſit. Ex his conſtat, quod dum Philoſophus ait,dari notiora nobis,& notiora natura,ea comparatio minimè fieri & intelligi debet inter nos & naturam, dicẽdo principia eſſe natura notiora, quàm nobis:ita enim ſine controuerſia non poſſent in idem venire, ſed fieri debet inter cognoſcenda,dicẽdo principia ſunt notiora,& priora natura,quàm effecta; & effecta ſunt nobis priora principijs: & ita nil prohibet dicere aliquid eſſe prius & notius natura altero,& id ipſum eſſe prius & notius nobis. Dicebatur tertiò in Mathematicis non ſemper eadem eſſe nobis,& natura notiora,vt nonnulli perperàm putant: nã hoc primò patet per Ariſtotelem in ſexto Topic. cap.3. dicentem, punctum linea,lineam ſuperficie,& hanc ſolido eſſe priorem,& notiorem,ſimiliter vnitatem numero, nobis autem è conuerſo quandoque accidere,&c. conſpicuè Philoſophus de attinentibus ad Geometriam,& Arithmeticam ait,non eadem eſſe nobis notiora, & ſimpliciter; ſimiliter in hoc proœmio cont.5. inquit, circulum eſſe nobis notiorem,vt denotatur per nomen,quam vt explicatur per definitionem,cum natura è contrario ſe habeat. Ex his conſtat in Mathematicis comparando interna principia cum pendentibus ex illis,nec non definitionem, cum nomine definiti, nequaquam eadem eſſe nobis,& natura notiora. Supereſt conſiderandum,an facta comparatione inter principia demonſtrationis,& affectiones, quæ per ea oſtenduntur, eadem ſint nobis & natura priora,& notiora?Opinãtur nonnulli media Mathematica per ſe,hæc ſimpliciter nec nobis, nec natura eſſe notiora; tum quia Mathematicus non oſtendit per principia reitum quia ea principia non ſunt propinquiora ſenſui, quàm cõcluſio:tum quia frequenter medium,& affectio,quæ demonſtratur,ſunt ex accidenti coniuncta, ut angulus externus,cum affectione trianguli,in oſtenſione 32.primi lib.Euclidis: tantùm aiunt in Mathematicis quòd eadem ſint notiora nobis, & natura verum eſſe de communibus dignitatibus,veluti quòd omne totum ſit maius parte, quòd ſi ab æqualibus

Declaratio ſecunda.

Declaratio tertia.

Opinio quorundã

æqualia

æqualia demas, ea, quæ ſuperſunt, ſunt æqualia; & cum ex his cętera principia prodeant, iure dici affirmant in Mathematicis eadem nobis, & natura eſſe notiora. Hi ſatis leuiter decipi videntur, primò quia ſi principia propria, ex quibus formantur oſtẽſiones, nec nobis, nec natura ſunt priora, & notiora, nullam parient cognitionem; tantùm enim notiora cognitionem pariunt. Secundò dicere principia propria Mathematicorum neutro modo eſſe notiora; & aſſerere ea pendere, & proximiùs duci ex communibus principijs, nobis, & natura prioribus, & notioribus, eſt pugnantia proferre; nam proximiùs pendentia ex notis notiora ſunt; Sed mittamus eos, & dicamus ſententiam illam in Mathematicis, eadem nobis, & natura eſſe notiora, debere intelligi, & veram eſſe, facta comparatione inter principia, ſiue media oſtenſionum, & affectiones, quæ per ea demonſtrantur, ſiue ea ſint communia, ſiue propria: Nam principia Mathematicorum vel ſunt cõmunes regulæ, vel definitiones, quæ ſunt explicationes terminorum, quæ vt obtinent conditionem principiorum, ſunt natura priores, & notiores; vt autem magis ſub ſenſum cadunt, quàm affectiones, & ſola vocum notitia ſunt conſpicuæ, dicuntur notiores nobis: hinc Ariſtoteles in ſecundo Phyſic. 48. ait, Mathematicum vltimò reſoluere in quid eſt; Et quamuis ea Mathematicorum non propriè ſint principia, tamen ſeruant ſimilitudinem, & conditionem quandam principiorum, vt nos docuit Ariſtoteles in ſecundo Moralium Eudemiorum cap. 5. inquiẽs Deus iuſtiſſimè omnium eſt principium; immobilia autem vt in Mathematicis, non per ſe quidem, ſed ſimilitudine quadam ſunt principia, &c. Colligo itaque in Mathematicis oſtenſionem fieri per notiora nobis, & natura; & addo id non eſſe verum ſemper, ſed ſolùm de principalibus oſtenſionibus: nonnunquam enim in Euclide, & alijs Mathematicis formantur oſtenſiones ex terminis reciprocis, ſecundũ circulum quendam, ut reciprocatio refulgeat, in qua reciprocatione id ſeruari non poteſt, vt conſpicuum eſt. Ex his conſtat quomodo cùm in Phyſicis, tum in Mathematicis eadem poſſint, & non poſſint eſſe nobis, & natura notiora. Aduerſæ rationes facilè diluuntur: dicebatur primò Ariſtotelem in hoc cont. inficiari eadem eſſe nobis, & natura priora, & notiora; reſpondeo ex negatione vniuerſalis affirmatiuę, non debere inferri vniuerſalem negatiuam, ſed particularem eius contradictoriam, ut in libro de interpretatione docet Philoſophus; reijcit Philoſophus eam vniuerſalem, quòd eadem abſolutè ſint nobis & natura priora, & notiora: vniuerſalis autem affirmatiua, etiã per vnicum particulare euertitur, vt ſiquis dixerit, omnem hominem eſſe improbum, patefaciens Socratem non eſſe improbum, euerſa eſt illa vniuerſalis; cum itaque Philoſophus dicat non eadem eſſe nobis nota, & ſimpliciter, hæc ſententia ſeruatur vera, ſi nonnulla afferantur, quæ talia non ſint, vt conſpicuè patet de principijs, & affectionibus Phyſicis. Addebatur prima, & poſtrema non eſſe eadem: reſpondeo non omnia nota nobis eſſe abſolutè poſtrema, ſed eſſe proximiora ſenſibus: Addebatur ea opponi; reſpondeo primò, quòd opponuntur ſaltem ratione; addo ſecundò Ariſtotelem non dicere nota nobis, & natura opponi, ſed ſingularia, & vniuerſalia, quę tunc exempli loco aſſumpſit: eſt tamen dubitatio de vniuerſalibus, an ſint nobis, & natura priora contentis ſub eo? qua de re in explicatione quarti cont. verba faciam.

Euerſio. Opinio propria.

SVNT autem nobis primò nota, et manifeſta confuſa magis, poſtea verò nota, ex his ſiunt Principia, & Elementa diuidentibus hæc. Cont. 3.

OStenſurus Philoſophus Methodum cognoſcendi principia Phyſica, in ſecundo cont. regulam protulit, ex qua elicitur maior propoſitio; modò autem ei minorem addit, adeò vt ratio ita formetur: Ea, quæ ſunt notiora nobis, ignotiora naturæ, nos ducunt in notitiam eorum, quę ſunt obſcura nobis, notiora au- Ratio.

tem, & priora natura; confuſa magis ſunt ignotiora natura, & notiora nobis: principia verò contra: igitur per confuſa, noſcenda ſunt principia. *Diuiſio.* Diuiditur contextus in duas partes: in prima ponitur minor propoſitio, quæ eſt, confuſa eſſe notiora nobis: in altera infertur concluſio ſecundum partem, & manifeſtatur modus noſcendi principia, per ea quę ſunt confuſa actu, nempè per compoſita, ex quorum reſolutione eluceſcunt principia, & Elementa hoc eſt, ea, quæ ab Ariſtotele dicuntur Elementa, à veteribus verò principia, vt dicitur in cõtextu 48. nam per reſolutionem ſolùm eluceſcũt principia interna, ex quibus compoſita conſtant, non autem externa.

Caput Dubitationum.

Quatuor explicãda proponuntur.

Q Væritur primò, quid denotet Philoſophus per cõfuſa? quæritur ſecundò cur addat [magis] dicẽdo, primò nobis nota eſſe confuſa magis? tertiò quid denotet per diuiſionem? Demùm quæritur de qua cognitione loquatur Philoſophus, num de confuſa, vel de diſtincta? *Quid confuſi nomine. D.Tho.* Vt pertinet ad primum, ſententia eſt D. Thomę. Ariſt. nomine confuſi denotare vniuerſale Phyſicum, quod eſt vnum in multis, & eſt confuſum, quia multa continet poteſtate; quæ expoſitio non videtur approbanda; tum quia D. Thom. cuncta refert ad ordinem, cum tamẽ ſint referenda ad ſolam Methodum, ut pateſeci: tum quia diuidendo communia, non redduntur nota principia, ſed ſolùm per differentias conſtituuntur ſpecies: tum demùm quia aderat nomen proprium, & non eſt putandum, *Auer.* quòd temerè loco vniuerſalis protulerit confuſum. Propterea Auerroes, & Simplicius putant nomine confuſi denotari compoſitum, quod eſt confuſum actu. Nec deſunt, qui putent Ariſtot. dixiſſe συγκείμενα, hoc eſt compoſita; at ob vocum ſimilitudinem, imperitiamque ſcribentium eam vocem fuiſſe permutaram in συγκεχυμένα, hoc eſt confuſa, vt ait Vicomercatus. Quæ ſententia etiam non eſt approbanda; primo quia nemo ex Græcis de hac mutatione ſuſpicatus eſt, & id dicere, eſt ſine fundamento vllo propriam ſequi imaginationem, & pręſertim quia ad libitum verba mutare eſt peruertere, non explicare: prætereà conſpicuè Ariſt. in quarto cont. ex hoc colligit ex vniuerſalibus eſſe progrediendum, & patefacit vniuerſalia eſſe nobis primò nota; quod facere nec valuiſſet, nec debuiſſet, niſi nòmine confuſi etiam vniuerſale denotaret: Demùm cum vox confuſi ſit communis, & ſit vniuersè prolata, in ſua com-*Opinio propria.* muni ſignificatione accipi debet; Propterea cenſeo, Ariſt. conſulto, & mira arte vſum fuiſſe nomine confuſi, eoque denotaſſe non vnum, ſed omnia confuſa; Nam confuſum eſt id, quod indiſtinctè plura continet. Continere plura contingit dupliciter: vel actu, & hoc eſt compoſitum: uel poteſtate, & eſt vniuerſale: hæc ambo denotauit Philoſophus, & iure optimo profectò; primo quia de vtriſque confuſis ea ſententia, quòd nobis ſint notiora, vera eſt; & de vtriſque id oſtendit: de vniuerſalibus in quarto cõt. de compoſitis in quinto: ſecundò quia vtraque inſeruiunt inſtituto Ariſt. per utraque enim cõfuſa, nos ducit in notitiam principiorum, per compoſita quidem vt patet ex cont. 65. dum inquit, componitur enim muſicus homo, ex homine, & muſico, reſoluitur enim ratio compoſiti in rationes eorum; inſuper inquit ex omnibus, quæ fiunt, patere neceſſitatem materiæ; ea autem quæ fiunt, compoſita ſunt: & in principio ſecundi Phy. nos eleuat in notitiam naturæ per compoſita Phyſica; Per communia autem, & vniuerſalia nos ducit in notitiam principiorũ, quatenus accipit principia vel eſſe vnum, vel plura, vel contraria, vel nõ cõtraria, uel mobilia, uel immobilia, & alia ſimilia communia? Confirmatur hæc expoſitio, quia Ariſt. dicens per confuſa eſſe noſcenda principia, concluſiones colligit de vtriſque confuſis; de compoſitis quidem in hoc contextu, inquiens per diuiſionem, hoc eſt per reſolutionem compoſiti reddi, nota principia, & Elementa; de vniuerſalibus autem in quarto cont. *Concluſio* Colligo itaque Ariſt. per confuſum id denotare, de quo oſtendit eſſe notius, de quo colligit concluſionem,

ſionem, & per quod declarat principia, ſed hoc eſt vtrũque confuſum, ideo vtrumque denotat. Addo inſuper Ariſtotelem iure ea voce fuiſſe vſum: primò vt voce communi vtrunque confuſum denotaret; ſecundò vt indicaret ſe loqui de prima craſſa: & confuſa noſtra cognitione; tertiò vt cauſam indicaret cur ea primò nobis ſint nota: vt enim noſtra cognitio primò imperfecta perficitur, primò confuſa diſtinguitur, ita per confuſa progredimur, & eleuamur ad ſimplicia, & diſtincta principia; confuſa autem primo nobis ſunt nota, quia vt confuſa vel actu, vel poteſtate, primò cadunt ſub ſenſum; & hæc vera ſunt de cognitione noſtra, cum per ſenſum, tum per intellectum, vt ex dicendis patebit. Quærebatur ſecundò cur Philoſophus addat comparatiuum dicendo [primò nota nobis eſſe confuſa magis?] Reſpondeo triplici præſertim ratione id fuiſſe factum; Prima eſt, vt indicaretur duplex comparatio; vna inter confuſum, & diſtinctum: altera inter confuſa varia ad inuicem: ſi fiat prima comparatio, confuſum dicitur notius; ſi altra magis confuſum eſt notius; cum Philoſophus dicat cõfuſa magis eſſe nobis primò nota, ſimul indicat vtrunq;. Altera ratio eſt, quia aliud eſt eſſe primò notum abſolutè, & eſſe primo notum facta comparatione cum principijs; abſolutè primo nobis nota ſunt calidum & frigidum, quæ non faciunt ad rem, facta autem comperatione cum principijs ſimplicibus, confuſiora. Tertio eſt quia ſub Deo poſita, cuncta ſunt confuſa, quædam tamen magis, alia minus, & id quod eſt confuſius, priùs apprehenditur noſtra cognitione craſſa, & cõfuſa. Et addit Philoſophus [poſtea ex his nota fiunt principia, & Elementa diuidentibus hæc?] dictio, poſtea, reſpondet ei, quod dixit primo: nam primo ſunt nota confuſa magis, poſteà vero, &c. & cum dicat poſteà, ſemper id verum eſt origine, & modo aliquo tempore: nam ſemper ea noſcuntur duobus diſtinctis indiuiſibilibus temporis, cum ſint duo diſtincta intelligibilia: at de hoc accuratiùs in lib. de humana Mente. Quærebatur tertiò quid Ariſt. denotet per diuiſionem, dum inquit, diuidentibus confuſa reddi nota Elementa? Reſpõdeo Ariſtotelem vti nomine diuiſionis latè, pro reſolutione, quæ eſt diuiſio quædam: in qua ſignificatione in 5. cont. ait, definitionem diuidere definitum in ſingula: definitio autem reſoluit definitum in ſua principia, & Elementa; utitur tamen voce diuiſionis, vt ſententia etiam ſit vera de cognitione principiorum per communia, quę propriè diuidi dicuntur: hoc tamen in loco præſertim denotat reſolutionem manifeſtando quomodo reſoluendo compoſitum, quod eſt confuſum actu, reddantur nota principia interna. Quærebatur poſtremo quam cognitionem denotet Philoſophus, dum ait primo nota eſſe confuſa magis? Breuibus dicò eum procul dubio denotare notitiam confuſam, & ideo vtitur voce confuſi; nam de cognitione diſtincta è cõtrario ſe habet: & hoc eſt notum, quia dum principia inueniuntur per effecta, & confuſa, ea non valent eſſe diſtinctè nota, cum diſtincta ſolùm noſcãtur per principia: inſuper clarius hoc ex eo refulgebit, quia Ariſtoteles manifeſtans confuſa eſſe nobis notiora, ſemper id patefaciet de cognitione confuſa, ut ex dicendis reddetur notum: pulchra eſt dubitatio de mixtis, quæ ſunt confuſiora Elementis, & de coloribus, & ſaporibus medijs, nec non de temperamento ex primis qualitatibus, quæ cum ſint magis confuſa, non tamen ſunt notiora nobis: extrema enim, & ſimplicia, cum ſint ſumma, efficacius mouent ſenſum, & propterea de his quoque dicendum puto, quod diſtincta ratione, & nobis, & natura ſint priora, & notiora: inſuper ea ſimplicia, dum conſiderantur pro eſſe abſoluto ſunt notiora, dum vero ut partes compoſitorum, è cõtrario ſe habet. Inquit Auer. ſi homo efficeret opera, Phyſica principia eſſent ei notiora: At dicet aliquis, non ne homo efficit opera Phyſica, cum ſol, & homo generent hominem ſecundo Phy. 26. Et præſertim quia 2. Metaphyſicæ 23. dicitur nõnulla eadẽ à Natura, & ab Arte effici poſſe? Reſpondeo hominem conſiderari dupliciter, vel vt corpus Phyſicum per naturam conſtitutum, vel vt hominem ratione operantem; ſecundum primam conſiderationem, quatenus eſt corpus Phyſicum efficit opera Phyſica, & operatur ſecundum naturam, at dum conſideratur ut homo, ratione utens,

Cur dicat cõfuſa magis.

Quid denotetur per diuiſionẽ.

De qua cognitione ſit ſermo.

Dubitatio de Mixtis.

Solutio.

Dubitatio

Solutio.

vtendum eſt altera diſtinctione, & dicendum; efficere opera Phyſica contingit dupliciter, vel tanquam inſtrumentum naturæ, vel tanquam efficiens principale; homo ratione vtens, per artem Medicam, Chymicam, & Agriculturam efficit opera Phyſica, tanquam inſtrumentum naturę nectendo agentia cum patientibus; & quamuis ſit inſtrumentum, tamen modo aliquo naturæ præeſt, quatenus eam ſua cognitione dirigit, componit, & perficit; per ſe autem homo ratione vtens, non Phyſicas, ſed humanas parit actiones.

Cont. 4. *VNDE ex vniuerſalibus in ſingula progredi oportet; totum enim ſenſu notius eſt, vniuerſale autem totum quoddã eſt, multa enim continet, vt partes vniuerſale.*

Connexio. IN exponendis præcedentibus contextibus conſentiunt nonnulli; at in expoſitione præſentis, diſſentiũt ferè omnes: ego referam primum ſententiam meam, mòx expoſitiones aliorum perpendam. Tradidit Philoſophus in ſecundo cont. Methodũ cognoſcendi principia per notiora nobis; notiora autem nobis in tertio cont. dixit eſſe confuſa, quæ dicebantur duplicia, vel actu vt compoſita, ex quorum reſolutione dixit reddi nota principia, vel poteſtate, vt vniuerſalia, de quibus modo tenebatur verba facere. Inſtitu-
Inſtitutū. tum itaque Philoſophi eſt concluſionem inferre, de altero confuſo quod eſt vniuerſale, per quod noſcuntur principia: ratio inſtituti eſt, quia per vtrumque confuſum cognoſcuntur principia, & in ſexto cont. ab hoc cõfuſo ordietur, quod eſt vniuerſale, inquiens principia eſſe vel vnum vel plura, &c. Duo habebimus ab Ariſtotele, uſque in finem procemij; primũ erit concluſio de confuſo poteſtate; alterum declaratio, quòd
Diuiſio. confuſum ſit nobis notius, idque fiet tribus rationibus. Diuiditur autem præſens contextus in duas partes, in quarum prima infertur relata concluſio, in altera affertur ratio prima, quòd confuſum ſit notius. Inquit itaque [διὸ vnde ſiue propterea, indicans hoc colligi ex antecedentibus, quod fit hunc in modum, A nobis notioribus progrediendum ad principia; confuſa ſunt nobis notiora; igitur à confuſis progrediẽdum ad principia; ſed vniuerſalia ſunt confuſa poteſtate, vt patuit, igitur ab vniuerſalibus progrediendum in notitiam ſimplicium, & diſtinctorum principiorum. Per vniuerſalia, quæ τὰ καθόλου dicuntur, denotat communia complexa, quæ de multis ſunt vera, conceduntur ab omnibus, & primo nobis per opera occurrunt, ueluti principia eſſe, uel unum, uel plura, uel finita, uel infinita; ex principijs cuncta fieri, ea non fieri ex alijs, & alia huiuſmodi. Ex his ducimur ἐπὶ τὰ καθέκαστα, ad ſingula eſt ad ſimplicia & diſtincta principia, & ne uideatur uox minus propriè uſurpari, conſiderandum quod eadem uoce utitur Philoſophus in cont. 5. inquiens, definitionem diuidere, hoc eſt, reſoluere definitum in καθέκαστα, & conſentiunt omnes eo loci denotari ſimplicia, & diſtincta principia, in quæ per definitionem reſoluitur definitũ: quare putandum eſt in eadem ſignificatione eandem uocem modò proferri. Confirmatur hęc expoſitio, primo quia hęc uox profertur ut oppoſita confuſo poteſtate, ei autem opponitur definitum & diſtinctum. Inſuper hæc eſt concluſio, quæ colligitur ex antecedentibus, quare debet eis reſpondere: ſermo erat in præcedentibus de cognitione principiorum per confuſa; quare concluſio debet intelligi de cognitione ſimplicium & diſtinctorum principiorum per uniuerſalia & communia, quæ confuſa ſunt. Prętereà Ariſtoteles id colligit eſſe faciendum, quod deinde ſeruabit: at ipſe per communia ex ſe nobis nota, & ex omnibus, quæ fiunt, collecta, nos ducet in notitiam ſimplicium & diſtinctorum principiorum. Ita Pſellus Græcus interpres rectè nouit per ſingula hoc in loco denotari ſimplicia & diſtincta principia, & Alexander per uniuerſalia optimè nouit denotari

communes enunciationes, quibus vtimur pro rerum oſtenſione, vt ei tribuit Simplicius. At cum Alexandro pugnans Simplicius ait, per vniuerſalia nõ poſſe denotari communes [illegible] ; primò quia ea communia ſupponunt dari principia, quare non ea oſtendunt; ſecundò quia ea communia principijs competunt, in eiſque inueniuntur, quare ea quoque per [illegible] notiora ſunt indaganda, non autem ſunt origines noſtræ cognitionis [illegible], veluti principia eſſe plura & contraria per cõpoſita cognoſcuntur. At leuiſſima hæc ſunt; De primo dico, Ariſtotelem per ea communia non [illegible] principia eſſe; id enim vt conſpicuum ſupponit, ſed ſolum declarat [illegible] & [illegible] talia ſint; De ſecundo dico, ea communia competere quidem principijs, at eſſe talia, vt ſub ſenſum cadant, ex ſe ſint conſpicua, & propterea ſumũtur pro explicatione cæterorum, quæ latent & ſunt obſcura. Pro confirmatione huius [illegible] perpendendum eſt, [illegible] exponatur ab alijs; euerſio enim expoſitionis aliorum eſt comprobatio propriæ. Cum interpretum ſententiæ variæ ſint, omnes tamen in tria [illegible] capita rediguntur; nam Ariſtoteles à ſecundo cont. vſque ad hunc, vel loquitur de ſolo ordine declarandorum, vt putat D. Thomas; vel de via & ordine, vt putat Auerroes, inquiens, Ariſtotelem in ſecundo & tertio cont. loqui de via, in hoc quarto de ordine; vel loquitur de ſola via & Methodo [illegible], vt [illegible] expono. Quod loquatur de ſolo ordine, vel de ordine & via [illegible], quod colligendum eſt loqui de ſola via; Aſſumptum oſtenditur, quia cuncta colliguntur, & [illegible] ex regula tradita in ſecundo cont. poſita via eſt ex notioribus nobis; at ea (vt patet ſecũ) non eſt via de ordine, ſed de ſola via cognoſcendi principia, quare de hac ſola loquitur; confirmatur, quia ſi in ordine progrederetur a notioribus, ea ſunt notiora [illegible]. Ariſtoteles modo loquitur de notioribus [illegible]. Præterea ſi Ariſtoteles de ordine loqueretur, partim redundans eſſet, partim [illegible]; redundans, quia ordinem inter principia, & pendentia ex [illegible] in primo cotex. ordinem verò inter magis & minus vniuerſalia patefaciet in cont. 57. quare eſſet redundans, ſi id ipſum hoc in loco patefaceret; aduerſaretur autem ſibimet, quia in primo de partibus animalium cap. primo inquit; Quamobrem, quonam modo [illegible] ſit latere non conuenit, vtrum, inquã, cõmuniter primò per generis explicationem, poſt vero res proprias conſiderare oporteat; an potius quæque perſequi ſingulatim rectius eſt, nõ enim de re hac adhuc præfinitum eſt, &c. Aſſerit Philoſophus vſque ad illum locum non fuiſſe præfinitum, an primò communiora ſint explicanda: nam quamuis in cõtex. 57. communiora primò dicantur declaranda, non propterea exactè id explicatur, vt fit in primo de Partibus. Præterea cum ſimpliciſſima, & prima principia primò ſint declaranda, id non eſt faciendum, quia ſint notiora nobis, nam maximè a nobis diſtant, ſed quia ſui natura & conditione ſunt prima: Demum niſi Ariſtoteles viam patefeciſſet cognoſcendi principia, diminutus fuiſſet, id enim prætermiſiſſet, quod maximè tenebatur declarare; At inquit D. Thomas, Ariſtotelem in ſecundo Phyſicorum patefeciſſe viam noſcendi principia, quod cum dicat, in conſpicuo verſatur errore, quia Ariſtoteles tenebatur primo viam patefacere indagandi principia, mòx ea indagare, non vice verſa: nam Ariſtoteles in calce primi Phyſi. colligit ſe declaraſſe principia. Præterea Ariſtoteles in ſecundo Phy. minimè tradit Methodum noſcendi principia, ſed ſolum in cont. 19. declarat modum definiẽdi res Phyſicas, & in cont. 70. manifeſtat Phyſicum reſoluere quæſita in omnes cauſas: at qua Methodo indagãda ſint principia, niſi in hac parte patefeciſſet, nullibi declaraſſet. Conſtat itaque aſſumptum illud, Ariſtotelem nec de ſolo ordine, nec de ordine & uia uerba facere: ex quo colligo de ſola uia loqui: & Græci rectè inquiunt, Ariſtotelis inſtitutum eſſe loqui de uia cognoſcendi principia, [illegible] tamen nõnunquam permiſcent attinentia ad ordinem. Cum autem Philoſophus de ſola uia loquatur, dicebat M. Antonius Genua, Philoſophus præſtantiſſimus de principijs duo eſſe noſcenda, primò quòd ſint: ſecundò quid ſint, addebat: Ariſtotelem in

Expoſitio aliorum.

M. Antonius Genua.

ſecundo & tertio cont. patefacere viam noſcendi quòd ſint, in quarto verò quid ſint; nam primò reſoluendo compoſita noſcimus principia eſſe, mox progrediēdo per cō-
Euerſio. munia noſcimus quid & quali ſint. Quæ expoſitio approbanda non eſt; tum quia non tenebatur Philoſophus patefacere viam noſcendi quod ſint, cum in cont. 8. dicat id non eſſe officium Phyſici; tum inſuper, quia ſi Ariſtoteles primò patefeciſſet viam noſcendi principia eſſe, etiam primo ea via id oſtendere debuiſſet, quod non fecit, ſed tanquam notum ſupponens ea eſſe, ſtatim in ſexto cōt. cœpit quærere [illegible] vnū vel plura, mobilia vel immobilia? Inſuper in hoc libro nunquam [illegible] a compoſitis oſtendit principia eſſe, ſed ſolùm reijcit falſas veterum opiniones euertentes principia. Colligamus itaque Philoſophorum à ſecundo contex. vſque in finē proœmij loqui de ſola vi noſcendi quot, quę, & qualia ſint principia; & ſi etiam declarare debuiſſet quod ſint, id non alia via faciendum eſſet. [Totum enim ſenſu notius eſt, vniuerſale autem totum quoddam eſt, multa enim continet, vt partes vniuerſale,]

Hæc eſt altera pars quarti contextus, quæ rectè [illegible] ; nam cum Philoſophus in tertio cont. dixiſſet cōfuſa magis eſſe nobis primò nota, [illegible] id declarare, ideò [illegible] eius eſt tribus rationibus oſtendere confuſa eſt nobis primò nota, & quoniam cōfuſum eſt duplex, vnum poteſtate, & eſt vniuerſale, alterum actu, & eſt compoſitum, ideo de vtroque id oſtendit, & ob [illegible] rationem diuiditur reliquum huius proœmij in tres partes, in quarum prima ſermo [illegible] confuſo
Vniuerſale eſſe notius. poteſtate, quia de eo ſermo erit in proximè explicatis verbis. Quod confuſum poteſtate, nempè uniuerſale ſit notius, ita oſtendit, Quod eſt totū, eſt ſenſu notius: uniuerſale eſt quoddam totum: igitur eſt ſenſu notius: maiorem, ut experientia notum, ſupponit, minorem ita oſtendit: quod multa continet tanquam partes, eſt totum: uniuerſale multa continet tanquam partes, nempè ſpecies ſuas; ideò eſt totum. Pro noti-
Vis rationis. tia animaduertendum primò rationem hāc duplicem includere uim, unam ex analogia pendentem, alteram abſolutam: pro prima ita formanda eſt ratio; ut ſenſibile ſe habet ad ſenſum; ita intelligibile ad intellectum: ſed totum ſenſibile eſt notius ſecūdum ſenſum; igitur totum intelligibile, quod eſt uniuerſale, eſt notius ſecūdum intellectum: pro ſecūda ita formari debet; Quod eſt totum, eſt ſenſu notius: Vniuerſale eſt totum, igitur eſt ſenſu notius: & animaduertendum, quòd uniuerſale dicitur ſenſu notius, non quia ſenſus uniuerſale apprehendat, ſed quia ſingularia repræſentantia id, quod eſt uniuerſalius, magis ſub ſenſum cadunt, ueluti Ariſtoteles in cont. 49. huius libri dicet, rarum & denſum eſſe notiora ſenſu, quamuis ea ſint uniuerſalia: id ipſum dixit de calido & frigido, quę a Parmenide ſtatuebantur principia. Et quouis modo formetur ratio, ſemper includit uim cauſæ, quatenus cognitio ſenſuum eſt cauſa cognitionis intellectus. Inſuper animaduertendum, quod Ariſt. oſtēſurus uniuerſale eſſe nobis notius, ait eſſe notius ſecundum ſenſum, quia in primo Poſt. cap. ſecundo deſcribens notius nobis, ait eſſe id, quod ſenſui eſt proximius: Inquit itaque Philoſophus totum eſſe ſenſu notius, & hoc eſt uerum: cum de toto ſimilium partium, quod potius mouet ſenſum, quam partes. tum de toto diſſimilium partium, quod ſupponitur ab Ariſtotele ut experentia notum: ueluti in cœlum noctu conuerſi, primò cōfuſè nobis ſe offert ea ſtellarum multitudo, mox incipimus Martē a Saturno, Sydus Vrſæ à Syder Orionis ſecernere. Ratio quod totum ſit ſenſus notius, eſt, quia id eſt ſenſui notius, quod efficacius illum mouet: totum autem potetius & efficacius mouet
Cur uniuerſale dicitur totū quoddam. partes. Vniuerſale dicitur totum quoddam, additur [quoddam] quia totum eſt commune [illegible] uniuerſali, quia totum reſpondet confuſo, quod eſt duplex, unum actu, ut, compoſitum, alterum poteſtate, & eſt uniuerſale. Differt unum totum ab altero: primo quia totum uniuerſale continet partes poteſtate, alterum actu: ſecundo totum uniuerſale dicitur de ſuis partibus, non alterum: tertio totum uniuerſale eſt totum in ſingulis, & ob id de illis dicitur, totum uero compoſitum, non eſt totum in ſingulis diuiſim ſumptis, ſed ſolum ſimul ſumptis: ideo dicitur totum ex ſingulis, quia ex partibus conſurgit;

ſurgit: Totum compoſitum, quia eſt totum actu, magis propriè eſt totum: vniuerſale verò, cum ſit ſimplex, & totũ, poteſtate, minus propriè, & ob id Ariſtoteles dixit eſſe totum quoddam. [Multa enim continet vt partes vniuerſale.] Oſtendit Philoſophus quod vniuerſale ſit totum: nam totum refertur ad partes, & id eſt totum, quod eſt pręd[..]um partibus: vniuerſale eſt huiuſmodi, continet enim ſub ſe ſpecies multas, tanqu[a]m partes, ideò dixit Porphyrius genus relatum ad ſpecies eſſe totum; & ſpecies dicuntur tanquam partes, quia non propriè ſunt partes intrinſecùs genus conſtituentes, cum non actu, ſed poteſtate in eo includantur. Et conſiderãdum; quod ſpecies cõparatæ cum genere diſtincta ratione ſunt partes & totum; ſunt partes per propriam differentiam, quæ eſt altera earum, quæ diuidunt genus; totum verò, quia ſpecies ex g[e]nere tanquam ex materia, ex differentia tanquam ex forma conſtat; ideò differẽtia definitur, quòd ſit ea, quam ſpecies includit [v]ltra genus; hinc ſpecies magis propriè eſt totum, quàm genus, ſpecies enim eſt totum actu; genus verò poteſtate: ſpecies igitur ita eſt pars, vt modo aliquo ſit pluſquàm totum. *Species verius eſt totũ quã genus.*

SVbſtinent hoc idẽ quodammodo & nomina erga definitionem; totum enim quoddam & indiſtinctè ſignificant, ut circulus; Definitio autem diuidit in ſingula. Et pueri primum appellant omnes viros patres, & fœminas matres: deinde diſtinguunt horum vnumquodque. Cont. 5.

HAec eſt ratio ſecunda pro oſtenſione, quòd confuſum ſit notius; prima id oſtendebat de confuſo poteſtate, hæc de confuſo actu; quod confuſum a[c]tu adhuc eſt duplex, vel compoſitum definibile, vel aggregatũ ex multis ſingularibus indefinitè & cum diſtributione ſumptis: ſecunda ratio eſt de compoſito definibili, pro cuius notitia cõſiderandum, huiuſmodi compoſitũ per duo denotari, per nomen & per definitionem, veluti homo & animal rationis particeps idem denotat, ſimiliter circulus, & figura plana in cuius medio ſit punctum, à quo omnes lineæ rect[æ] ductę vſq; ad circumferentiam ſint ęquales: hæc ſola eſt differentia, quia nomen d[e]not[a]t rem confusè & ſine reſolutione; definitio autem eam reſoluit in ſingula, hoc eſt, in ſ[im]plicia & diſtincta principia; indicatio rei per n[o]men eſt nobis familiarior, altera ſ[u]btilior, prima eſt communis etiam rudibus; nã ruſtici quoq; noſcunt ſe eſſe homines: altera verò ſolis ſapientibus cõpetit. Ratio ita formari poteſt; vt nomen pro re denotanda ſe habet ad definitionem, ita cõfuſum ſe habet ad diſtinctum; at nomẽ modo nobis magis familiari & conſpicuo rem parefacit, quam definitio: igitur confuſum eſt nobis familiarius & priùs notũ, quã diſtinctũ. Conſiderandum in verbis, quòd Ariſ. ait, [ſubſtinent hoc idem,] nempè quod confuſa ſint notiora; addit, [quodã modo,] quoniã pr[i]us ſermo erat de cõfusè poteſtate, modò vero de confuſo actu: [Et nomina ad definitionem] hoc eſt, dum nomen pro re denotanda comparatur cum definitione; nã denotant idem, ſed modo vario: nomẽ denotat rem confusè & ſine eius diſtinctione; definitio autẽ diuidit in ſingula: vtitur verbo diuiſionis pro reſolutione: definitio enim propriè reſoluit definitũ in ſingula, hoc eſt, in ſimplicia, & diſtincta principia: vtebatur Philoſophus etiam in tertio cõt. verbo diuiſionis pro denotanda reſolutione, vt eo loci dixi: ſimiliter voce καθέκαστα denotante ſingula vſus eſt & in quarto, & in hoc quinto cont. & quia conſpicuũ eſt hoc in loco denotare ſimplicia et diſtincta principia, ideo rationi cõſentaneũ eſt, id ipſum ibi denotaſſe, vt ego expoſui. Vtitur deinde exẽplo Mathematico ſumpto ex circulo, & eius definitione, vt indicet ſuã ſententiã eſſe verã ne dum de Phyſicis iunctis cũ materia, ſed etiã de Mathematicis & abiunctis. Et pueri primũ appellãt omnes viros patres, & fęminas matres, deinde diſtinguunt horũ vnũquodq;] Hæc eſt tertia & poſtre-

ma

Digitized by Google

ma ratio ad oſtendendum confuſa eſſe primo nobis nota,& eſt de confuſo actu, ſumpto pro congregato ex multis ſingularibus indefinitè ſumptis,relatis ad vnum diſtinctum & definitum ſingulare. Ratio pulcherrima eſt:nam eſt deſumpta ex prima noſtra ætate,præcurrente vſum rationis,in qua naturam ſequimur,& propterea in ea refulgent vires & progreſſus naturæ. Dum autem in eam conuertimur,inſpicimus puerulos,vbi primùm fari incipiunt,viros omnes confuſè & ſine diſtinctione nuncupare patres,& fœminas matres,mòx,progrediente ætate,incipere ſecernere proprium patrem ab alijs ſimiliter & matrem,quod eleganter expreſſit Vergilius inquiens,

Incipe parue puer riſu cognoſcere matrem.

Ratio:ita formatur:vt ſe habent viri & fœminæ omnes ad definitum patrem & matrem,in noſtra prima ętate:ita confuſum ad diſtinctum;Sed pueri per naturam primò omnes viros nuncupant patres, & fœminas matres: igitur confuſum eſt prius nobis notum.Et conſiderandum,quòd Ariſt.inquit τὰ παιδία hoc eſt, puerili,vtitur diminutiuo,quia hoc verum eſt de prima pueritiæ parte,dū primò pueri balbutire incipiunt; tunc enim primò pueri viros omnes nuncupant patres;Et conſiderandum,quòd Ariſtoteles more ſuo mira arte & cura vſus eſt his tribus ſignis & rationibus, prima inſeruit pro confuſo poteſtate:ſecunda & tertia pro duplici confuſo actu; inſuper prima & ſecunda ratio pertinēt ad cognitionem intellectus:tertia ad eam ſenſus.Ex quibus primò colligere valemus ſententiam illam,quod confuſa ſint nobis primo nota, veram eſſe cùm de cognitione intellectus,tum de ea ſenſus. Inſuper colligimus Ariſtotelem loqui & debere intelligi de cognitione confuſa, non de diſtincta, per quam ſapiens cum natura conformatur:ex quo patet ſolutio eius difficultatis, quia non videtur uerum nomen definiti clarius nobis patefacere definitum ipſa definitione, cum definitio tradatur gratia elucidationis, vt dicitur in ſecundo Poſt. nam definitio eſt clarior notitia diſtincta,non autem prima noſtra cognitione confuſa,ut etiam confuſa eſt ea cognitio,dum pueruli primò uiros omnes nuncupant patres.

Caput Dubitationum.

Primo dubitatio. *Opinio quorundā* DVbitatur primò dum Ariſtoteles inquit, pueros primò uiros omnes nūcupare patres,num id debeat intelligi de cognitione ſenſus, uel potius de ea Mētis? Videtur loqui de cognitione Mētis,quia inquit, eos appellare omnes uiros:omne autem eſt uniuerſale,quod nō ſenſu,ſed ſola Mente apprehenditur;cōfirmatur,quia Ariſtoteles modò loquitur de cognitione Mentis,qua noſcuntur principia,non de ea ſenſuum; Hinc Auer.inquit,cum intellectus puerorum redditur potētior,tunc ualent parentem ſuum ſecernere ab alijs,at qui ſunt huius opinionis conſpicuè aberrant, *Euerſio.* primò quia Ariſtoteles loquitur de puerulis,qui omninò carent uſu rationis:confirmatur,quia Ariſt.in ſecūdo Phyſ.ait in pueris Fortunam non habere locum,quia carent uſu rationis. Inſuper in ſeptimo de Repub.cap.15.ait,pueris non primò,ſed progrediente ætate competere uſum rationis & mentis.Prætereà eadem ſententia uera eſt de iumentis, Armentis, & Feris:ut enim pueruli primo non ſecernentes ſuam nutricem ab alijs, lac hauriunt ex uberibus uniuſcuiuſque,immo etiam ex uberibus caprarum;ita agni, & hædi nuper orti ſequuntur quamlibet pecudem, uel capram, & ex qualibet eis oblata lac hauriunt:quod non faciunt,dum incipiunt ſecernere propriam nutricem ab alijs. Additur demùm,quod niſi Ariſtoteles etiam de notitia ſenſuum fuiſſet loquutus,diminutè oſtendiſſet confuſa eſſe nobis primo nota. *Diluūtur rationes aduerſæ.* Rationes pro parte aduerſa facilè diluuntur dicebatur primo,omne denotare uniuerſale, quod ſola mente percipitur; Reſpōdeo cum Ariſtotele in ſecundo de Repub.cap.2.Signum omne dupliciter uſurpari:uel cum diſtributione denotando ſingulos diuiſim, ut ego uideo uos omnes: uel cum collectione,& hoc eſt duplex,uel per abſtractionem factam a mente, & hoc eſt

uniuerſale;

vniuerſale;vel ſine abſtractione,ſed per cōſpirationem ſingulorum,vt omnes illi ho-
mines ducunt currum;hoc in loco ſumitur omne ſine abſtractione, & collectione,ſed
cum diſtributione,hoc eſt ſinguli,vt dum dicimus canem latrare omnibus ingredien-
tibus domum,& hoc eſt confuſum actu,cōflatum ex ſingularibus indefinitè ſumptis,
vt dixi;Addebatur Philoſophum modò loqui de cognitione Mentis; reſpōdeo de ea
loqui ex principali inſtituto,at quia ſenſus famulantur Menti,ideò oſtendit id ipſum
eſſe verum de cognitione ſenſuum,& id facit,vt communiùs oſtendat confuſum eſſe
nobis primò notum:De Auerroe dico,cum nomine Mentis denotaſſe phantaſiā,quę
eſt Mens puerorum,& brutorum. Dubitatur ſecundò de attinentibus ad totū proœ-
mium,quia Ariſtoteles in primo & ſecundo contex. inuicem pugnantia videtur pro- *Secunda*
ferre;nam in primo inquit,primò declaranda principia;in ſecundo ait, ordiendum à *dubitatio.*
confuſis nobis notioribus. Solutio eſt conſpicua,nam in primo contex.ſermo eſt de *Solutio.*
ordine; in ſecundo de via & Methodo cognoſcendi principia; quaſi dicat Principia
primò ſunt declaranda, & in eorum notitiam progredi tenemur per confuſa notiora
nobis. Dubitatur tertiò,quia Ariſtoteles etiam in primo cont.loquitur de via, dum *Tertia du*
inquit,Methodos acquiri ex notitia principiorum,quod de via,non de ordine verum *bitatio.*
eſt;& augetur dubitatio quoniam in primo contex.ait, cognoſci attinentia ad ſcien-
tias per principia,cauſas,& Elementa;in ſecundo ait,oppoſitionē inquiens noſci per
confuſa notiora nobis. Reſpondeo Ariſtotelem in primo contex.loqui de via cogno- *Solutio.*
ſcendi concluſiones & compoſita,attinentia ad ſcientias diſtinctè;in ſecundo verò lo
qui de cognitione principiorum; nam per confuſa primò nobis confuſè nota eleua-
mur in notitia principiorum, mòx per principia inuenta,deſcendimus in diſtinctam
notitiam eorum confuſorum: Ex quo elicitur ſolutio alterius difficultatis; nam in- *Quarta du*
quiunt nonnulli,Ariſtotelem in his quatuor poſtremis contex.nō loqui de cognitio- *bitatio.*
ne confuſa,quia ea non attinet ad ſcientias;reſpondeo falſum eſſe,quod nō attineat: *Solutio.*
nam attinet,tāquam origo & via per quam tendimus in notitiam principiorum. Du *Quinta du*
bitatur quintò,quia ſi Ariſtoteles in tertio cont.per confuſa denotaſſet omnia confu *bitatio.*
ſa tum actu,tum poteſtate;ſalſa eſſet ſententia Ariſtotelis in quarto cōt.dicentis,vn-
de ex vniuerſalibus in ſingularia oportet procedere; nam dicerem id minimè eſſe ne-
ceſſarium,quia id efficere valemus ne dum per vniuerſalia,quæ ſunt confuſa poteſta-
te, ſed etiam per confuſa actu;Reſpondeo duplicem fieri comparationem, vnam in- *Solutio.*
ter compoſita & principia,de qua in tertio cont.dictum eſt nobis reſoluentibus com-
poſita,reddi nota principia;Alteram inter communia, & ſimplicia ac diſtincta prin-
cipia; ſecundum quam comparationem modò dicitur oportere ex vniuerſalibus ſiue
communibus ad ſimplicia, & diſtincta principia progredi. Dubitatur ſextò, quia *Sexta du-*
Ariſt.videtur ſecum pugnare,nam in 4.cōt.ait vniuerſale eſſe nobis notius,in quinto *bitatio.*
verò inquit definitum eſſe nobis notius,vt denotatur per nomen,quam ſit definitio;
At definitio conſtat ex vocibus communioribus, inquit enim Ariſtoteles in ſecundo
Poſt. partes ſingulas definitionis eſſe communiores definito,totam vero definitionē
cum definito reciprocari, quare primò ait vniuerſalius eſſe notius, mòx verò oppoſi
tum. Soluitur per duo fundamenta; primum eſt, quod vniuerſalia conſiderantur du- *Solutio.*
pliciter,primò vt cōfuſa,multa poteſtate includentia; ſecundò vt ſimplicia & partes
definiti,actu aliquid exiſtentia;prima conſideratione ſunt nobis notiora, non ſecun-
da;prima conſideratione ſumebantur in quartò, ſecunda uerò in quinto cont.in pri-
ma conſideratur confuſum poteſtate; in altera confuſum actu. Aliud fundamentum
eſt,quod ultima differentia,quæ eſt totum id, quod res eſt, ut dicitur in ſeptimo Me-
taphyſicæ 43. non eſt communior, ſed reciprocatur cum definito, & in ea præſertim
locum habet difficultas cognitioni; Ariſtoteles tamen in ſecundo Poſt.ait partes de-
finitionis eſſe communiores,quia ut plurimum tales ſunt,& etiam quia ut plurimum
ultima differentia latet,& per alias circumſcribitur.Septima dubitatio eſt, quia ſi no *Septima*
men clariùs patefacit rem definitam, quàm id faciat definitio, magis merebitur no- *dubitatio*

men

Digitized by Google

men nuncupari Methodus, quàm definitio, quod tamen nomine Methodi nunquam
Solutio. denotatur: Soluitur, quia nomen non conſideratur vt quid diſtinctum vel re, vel ra-
tione à definito, niſi vt ſignum à re, ſigno denotata; definitio autem ita ratione à de-
finito ſecernitur, vt diſtinctum à confuſo, & propterea eſt Methodus, qua res confuſa
Octaua diſtinctè noſcitur, quod non competit nomini; nomen enim ſolùm confuſè rem con-
dubitatio. fuſam ſignificat. Octauò dubitatur, quia Ariſtoteles cõſpicuè ſecum pugnare videtur,
Prima cõ- nam in quarto cont. ait, ex vniuerſalibus progrediendum eſſe in ſingularia; oppoſi-
trouerſia. tum docet eſſe faciendum in ſecundo Poſt. inquit enim ex ſingularibus, & minus vni-
uerſalibus progrediendum eſſe ad communiora; & ita docet definiones ſpecierum
eſſe colligendas ex ſingularibus, & eas generum & ſpeciebus, quia inferiora ſunt prio
Altera. ra & notiora nobis. Altera contruerſia huic iuncta, eſt quia in quarto cont. ait, vni-
uerſalia eſſe nobis notiora; in ſecundo autem Poſteriorum docens Methodum defi-
niendi communia, profert oppoſitum, vt etiam in primo Poſt. cap. ſecũdo, & in procе
mio Metaphyſicę ait, vniuerſalia eſſe remota à nobis, ſingularia verò eſſe nobis proxi
miora. Hæc controuerſia varios turbauit, & ad varia dicenda eos coegit, quibus ſi-
Solutio. lentio obuolutis, vt exactè dubitatio diluatur, tria profero. Primum eſt, quod in hoc
quarto cont. ſecundum meam expoſitionem nõ fit comparatio inter magis & minus
vniuerſalia, ſed inter communia, quæ vniuerſè vera ſunt de principijs, & ipſa princi-
pia ſimplicia & diſtincta, ſecundum quam comparationem nemini dubium ea com-
munia & confuſa eſſe nobis primò nota. Alterum eſt, quòd nobis duplex cõpetit pro-
greſſus: vnus pro conficienda abſtractione communium ex minus communibus; al-
ter pro iudicio rerum, cum facta fuerit abſtractio: in primo progreſſu minus commu-
nia obtinent locum confuſi, & ſunt nobis notiora: in ſecundo autem progreſſu è con-
trario communiora ſe nobis offerunt vt confuſiora, pluribuſque competentia; & ideo
ſunt nobis notiora. Tertium eſt, quòd uniuerſalia dupliciter conſiderantur, primò
vt communiora, pluribuſque competentia, & ita ſunt nobis notiora, quod accidit fa-
cta abſtractione: ſecundò vt ſimpliciora, & partes ac principia minus communium,
& ita ſunt remotiſſima à nobis. Ex his exactè elicitur ſolutio relatarum difficultatũ;
dum enim primò inſtatur, quia in ſecundo Poſter. legitur ex ſingularibus progredien-
dum eſſe in communia; Soluitur, tum quia per ſingularia in diſtinctis his locis varia
denotat, vt dixi, tum inſuper, quia ex ſingularibus tendimus in vniuerſalia, dum pri-
mò pro conficienda abſtractione minus communia ſe nobis offerunt ut confuſa actu;
communiora uero tanquam ſimpliciora, partes ac principia minus communium;
dum autem fuerit facta abſtractio, & communiora ſe offerunt ut confuſa poteſtate, è
contrario ſe habet, ut latiùs in libro de humana mente agens de primo cognito pate-
faciam. Similiter ſoluitur altera dubitatio, quod communiora, modo nobis notiora,
modo à nobis remotiora dicantur; nam utrunque uerum eſt diſtincta ratione, & di-
ſtincta noſtra diſpoſitione. Similiter ex his patet, quomodo communiora cum no-
bis, tũ natura poſſint dici priora & notiora: nobis quidẽ poſt abſtractionem, dum no-
bis ut confuſa poteſtate ſe offerunt; Natura uero, dum conſiderantur ut Simplicio-
ra, & tanquam principia, & partes minus communium. Non me latet Auerroem in
magnis commentarijs primi Poſt. com. 12. ſecus hanc controuerſiam componere, in-
quit enim in primo Poſt. per uniuerſalia, quæ dicuntur remotiſſima a nobis Ariſtote-
lem cauſas denotaſſe, per ſingularia uero, ſenſibus proxima denotaſſe effecta; quam
expoſitionem approbandam non puto; tum quia ſic minus propriè & præter conſue-
tudinem Ariſtotelis uoces uſurpantur; tum inſuper, quia per eam dubitatio & con-
trouerſia non diluitur: conſpicuè enim Ariſtoteles in ſecundo Poſt. comparans mi-
nus communia cum communioribus ait, minus communia eſſe proximiora nobis,
quod etiam confitetur in eius expoſitione Auer. com. 72. & in procemio Metaphyſi-
cæ ait, communiſſima, in quibus uerſatur Metaphyſicus, eſſe remotiſſima à nobis &
difficillima; ita inductio, per quam ex minus communibus colliguntur communiora,

dicitur

dicitur nos deducere per notiora nobis. Approbanda itaque eſt ſolutiò a me tradita quæ rationi,& experientiæ eſt conſentanea,& loca varia quæ inuicem pugnare videntur, lucidiſſimè conciliantur. Nona dubitatio pertinet ad vniuerſum proœmium: quęritur enim num Philoſophus in hoc proœmio ea tria ſeruauerit, quæ ad proœmium pertinere dicuntur; num ſcilicet auditores reddiderit attentos, dociles,& beneuolos? Pro ſolutione tria profero. Primum eſt, proœmium Rhetoricum differre a Philoſophico; eius enim inſtitutum eſt parare auditorum animos pro perſuaſione & iudicio; huius verò auditores dirigere & parare pro inſpicienda veritate; Dico ſecundò cum Ariſtotele in 3. Rhetoricorum, hanc vnam eſſe neceſſariam, proœmij conditionem, vt id proponatur, de quo eſt agendum, neceſſe eſt enim vt primò attingendum ſcopum nobis proponamus, ne in vniuerſo curſu ſimus ancipites: per hoc auditores rectè parantur & redduntur dociles; quod autem reddātur attenti, & beneuoli minus eſt neceſſarium: nam potius in progreſſu, quàm in principio debent reddi attenti; quia tūc incipiunt defatigari; & captare beneuolentiam magis Oratoris eſt proprium, quàm Philoſophi; & ea conditio potius elicitur ex deprauatione auditorum, quàm ex abſoluta conſtitutione proœmij. Addo tertiò Ariſtotelem in hoc proœmio inſtitutum ſuum patefeciſſe, ac inſuper ordinem indicaſſe, nec non Methodum attingendi ſcopum: dixit enim primò eſſe agendum de principijs, & ad ea eſſe progrediendum per notiora nobis; per hæc cumulatè auditorum animos parauit pro apprehenſione declarandorum; Quod cum fecerit, facultate quoque & virtute reddidit auditores dociles, attentos & beneuolos; dociles quidem proponendo ſcopum, ac inſuper ordinē, & methodum patefaciendo; attētos vero & beneuolos, quia ingenui animi tales redduntur, dum eis res proponuntur explicandæ, quę ſublimes ſunt & magni ponderis: ac inſuper manifeſtatur eas accuratè eſſe declarandas, quod communi inſcriptione denotauit Philoſophus, dum hos libros auſcultatorios nuncupauit, indicans debere accuratè audiri. His demùm addo decimam difficultatem; & eſt, num ſingularia debeant dici natura prima, vel potiùs poſtrema? hanc difficultatem, referēte Simplicio, excitauit Alexāder & iure profectò; nam ex vna parte, cum ſint proxima ſenſibus, videntur nobis prima, Natura verò poſtrema, cum maximè vniuerſalia ſint natura prima, & à ſenſibus remotiſſima, vt legitur in primo Poſter. cap. 2. Confirmatur, quia notitia ſenſuum antecedit notitiæ mentis, & eſt nobis familiarior; ſenſus autem eſt ſingularium; mens verò vniuerſalium, vt legitur in primo Phyſ. 49. Inſuper non videtur Natura primum cum mortale ſit & varietati obnoxium, non autem vniuerſale. Ex aduerſo videtur Natura primum, tum quia in proœmio de Anima contex. 8. legitur vniuerſale vel nihil eſſe, vel poſterius; tum inſuper, quia in prædicamento ſubſtantiæ ſingularia dicuntur ſubſtantiæ primæ; tum demùm, quia id, quod primo natura appetit, eſt ſingulare indefinitè ſumptum, vt vnà cum Auicēna cenſuit Scotus; & dempto opere mētis nil in vniuerſo reperitur niſi ſingulare, quod ſolùm per ſe ſubſiſtit, generat, & generatur: hoc indicauit Ariſtoteles, dum in quarto cont. collecturus nos progredi per confuſa notiora nobis, dixit progrediendum eſſe ex uniuerſalibus in ſingularia; quare ſingularia ſunt priora & notiora natura, cū in 2. cont. dixerit Ariſt. progrediēdum eſſe ex nobis primis & notis ad prima & nota naturę: Tertio ex dictis in pręcedentibus colligi uidetur ſingularia cū nobis, tum naturę eſſe prima: oſtenſum enim eſt uniuerſalia diſtincta ratione & nobis, & natura eſſe priora, quare eſt neceſſe, ut ea ratione, qua uniuerſalia ſunt priora, ſingularia ſint poſteriora: qua uerò ea ſunt poſteriora, hæc ſint priora. Res itaque eſt apprimè ardua, de qua Græci interpretes uaria dicunt: Philoponus exponens quartum cont. ait, ſingularia definita, & diſtincta eſſe natura priora & notiora, indefinita uerò eſſe notiora nobis: Quæ ſententia eſt dubia, tùm quia Ariſtoteles ſępe ait, maximè uniuerſalia eſſe natura prima, ut ī primo Poſt. & in proœmio Metaphyſicæ: tum inſuper, quia ſingularia definita nullo pacto uidentur poſſe dici natura prima, non origine: ita enim ſunt poſtrema, ut dicitur in ſecundo de

Nona dubitatio.

Solutio.

Decima dubitatio.

An ſingularia ſint natura prima.

Philoponus.

do de Gen.anim.cap.3. non inſtituto & appetitione, quia vnumquodque eorum eſt varietati obnoxiũ,& ſine eo natura ſpeciei ſeruari poteſt. Inſuper minus rectè addit Philoponus vniuerſalia ex ſingularibus collecta & nobis & Naturæ eſſe poſtrema; nam cum ſint ſimpliciora & communiora, a quibus non reciprocatur conſequutio exiſtendi in rerum natura, ſunt priora naturæ, & facta abſtractione ſunt priora etiam *Alexander.* nobis. Alexander in primo Nat.quæſt.cap.11. ait, vniuerſale eſſe accidens, & ob id eſſe poſterius cũctis ſingularibus, ſimul ſumptis, quorum naturę accidit, & dicitur eis accidere, quia eius conditio non eſt, vt ſit in multis; ſeruatur enim integra in vno ſolo; eſt tamen id vniuerſale prius vnoquoque eorum, ſingulatim ſumptorum. Quę Alexandri ſententia dubia etiam eſt: Nam aliud eſt conſiderare naturam rei communis abſolutam, vt naturam animalis, & aliud cõſiderare eã vel vt mente abiũctam, vel vt communis eſt; prima eſt conſideratio fundamenti, alia vero eorum, quę fundamento tribuuntur, idque ſupponunt: dubitatio modo eſt de fundamenro, non de ſuperadditis. *Simplicius.* Inquit Simplicius, cum communia ſint affectiones tenues, mente à ſingularibus ablatę iure ſunt poſteriora natura, nobis vero priora, & ſunt priora nobis cognitione confuſa, nam cognitio diſtincta poſteriùs aducnit. Sententia Simplici pro vtraque parte dubia eſt: nam quod vniuerſale ſit tenuis notio, noſtra mente formata, ad rem nõ facit, quia dubitatio eſt de natura rei abſoluta, non de notione, mente formata, & dum eminùs inſpicientes Socratem iudicamus, quod ſit aliquod animal, profecto nõ iudicamus, quod ſit tenuis aliqua notio, mente formata: ſed natura aliqua per ſe ſubſiſtens. Inſuper tenues illæ notiones non valent eſſe nobis priores ſingularibus, cum ex ſingularibus colligantur, menteque a nobis poſt notitiam ſingularium formẽtur. Præterea id, quod addit de notitia confuſa & diſtincta, verum non eſt, quoniam notitia diſtincta proculdubio nobis primo nota ſunt communiora, ſine quorum notitia non valemus minus communia diſtinctè noſcere; vt docet Ariſtoteles in ſexto Top. *Auer.* cap.3. Auer. 12. Metaphyſicæ 27. ex ſentẽtia Alexandri inquit, ſingularia eſſe priora ſecundum eſſe, vniuerſalia vero ſecundum mentem, quæ ſententia profecto vera eſt, at per eam non diluitur propoſita dubitatio: quæritur enim quid ſit natura primum, *Sententia propria.* num ſingulare, vel vniuerſale? Proprereà dico, ſingularia eſſe duplicia: nõnulla enim ſunt immunia à materia, ſub ſenſum non cadunt, & in eis conditio ſpeciei, ab ea ſingularis non diſtinguitur, de quibus modo non eſt ſermo, alia ſunt materiata, ſub ſenſum cadentia, de quibus ait Ariſtoteles tertio de Anima cont.9. quod aliud eſt caro, & eſſe carnis, & natura ſpeciei diſtinguitur ab ea ſingularium, & de his eſt dubitatio. De qua dico triplicem poſſe fieri comparationem, vnam inter magis & minus vniuerſale, de qua iam pateſeci in præcedentibus, quid ſit dicendum: alterã inter ſingulare & vniuerſale: tertiã inter ſingularia confuſè ſumpta, & diſtincta: de ſecunda compararione dico procul dubio ſingularia eſſe priora nobis, vt dicitur in primo Poſter. quia cadũt ſub ſenſum, & ex eis elicimus uniuerſalia: An autem etiam ſint priora Naturæ, dubium eſt: quod non ſint priora origiue patet: ſolum eſt dubium, an ſint priora appetitione, & ſecundum inſtitutum, & de hoc eſt lis. Academicis aiunt primum ſecundum inſtitutum naturæ eſſe ſpeciem, quæ eſt æterna, excludit accidentia, & ei respondet Idea: Auicenna uero, cui adhæret Scotus, putat naturam primo optare ſingulare, indefinitè ſumptum, quod per ſe ſubſiſtit, & ſimile generat: confirmatur, quia ultimum generatione appetitione eſt primum: ultimum generatione eſt ſingulare: cõponi poteſt hæc lis per ea, quæ profert Alexander in primo Nat.q. loquens de definitione: nam dubitans, an definitio ſit ſingularium, uel uniuerſalium, ait eam eſſe uniuerſalium exiſtentium in ſingularibus & ſingularium ſecundum id commune, quod eſt in eis, indicans Naturam ſpeciei eſſe eandem cum natura ſingularium, indefinitè ſumptorum ſolùm ratione diſtincta: nam ſingularia indefinitè ſumpta includunt cõditiones ſingularium indefinitas, quas non includit Natura ſpeciei, & propterea rectiùs uidentur loqui Auicenna & Scotus, quia natura primo expetit humanam eſſentiam

tiam cum ſingularibus conditionibus iunctam, cum quibus ſubſiſtunt, operantur, & hæc ſunt generatione poſtrema; Si demùm tertia fiat comparatio, & ſingularia indefinite ſumpta cum definitis & diſtinctis comparentur, ea ſunt naturæ prima ſecundũ inſtitutum, cum natura primò ea expectat, vt dixi: nobis verò, ante quam apparuerit multitudo, definitum aliquod ſingulare notius eſt, & per id iudicantur cętera; vt pueri primò appellant omnes viros ſub ratine ſui patris; nota verò multitudine, è contrario ſe habet, vt in quæſtione de primo cognito conſpicuè pateſeci.

Finis expoſitionis Procemij.

MELIVS autem eſt pauciora & finita recipere, quod quidem facit Empedocles. Porrò omnes contraria ſtatuunt Principia rerum, tum hi, qui omne quod eſt vnum & immobile inquiunt eſſe, vt Parmenides calidum & frigidum Principia facit, hæc autem appellat ignem & terram; tum qui rarum & denſum; Democritus quoque ſolidum & inane, quorum alterum id quod eſt eſſe ait, alterum autem vt id, quod non eſt: Inſuper autem ſitum, figuram, & ordinem, quæ contrariorum ſunt genera, ſitu vt ſurſum, deorſum, anterius, poſterius; Figura vt angulos habens & non habens, rectum & circulare. Quod itaque contraria modo aliquo Principia omnes ſtatuant, manifeſtum eſt. Cont. 41.

PRopoſuit in procemio Philoſophus primò agendum de principijs, quod ſeruaturus ordiebatur in ſexto cont. à communibus & confuſis, quæ primò nobis nota dicebantur, inquiens, principia vel vnum eſſe, vel plura, vel finita vel infinita, vel mobilia vel immobilia: reiecit hactenus duo extrema apprimè falſa, & primò id, quod Phyſico magis eſt aduerſum, nimirũ omne, quod eſt, eſſe vnũ, & immobile; idq; fecit vſq; ad cõt. 32. Mòx verò vſque ad præſentem cont. reiecit ſententiam aſſerentium principia eſſe infinita, idque fecit differens aduerſus Anaxagoram, & iure profectò; eius enim opinio erat cognatior opinioni ſtatuentium vnum, quàm ea Democriti: Anaxagoras enim partim ſtatuit principium vnum, partim infinita, vt legitur in cõt. 32. vnum quidem, quia cenſuit primò repertum fuiſſe Chaos, in quo cuncta eſſent permixta & iuncta; infinita verò, quia dixit in eo inueniri infinita corpora ſimilium partium. Ex euerſione extremarum opinionum, conſpicuum redditur principia nec vnum, nec immobile, nec infinita eſſe: ſupereſt itaque, vt ſint plura, mobilia, & finita; verum quot, & quæ ſint, latet; Propterea inquirendus eſt certus numerus eorum, tum ex parte Materiæ, tum ex parte attinentium ad formam; & quia materia per formam, potentiaque per actum refulget, indagaturus Philoſophus numerum principiorum, orditur à contrarietate attinente ad formam; & hoc pertinet non ad ordinem, ſed ad Methodum indagandi numerum principiorum: nam vt attinet ad ordinem, inuento numero principiorum, primò Materia explicabitur, & in calce libri proponetur differendum de forma: ex his elicitur primò connexio cum antecedentibus: elicitur ſecundò inſtitutum Philoſophi, quod eſt indagare definitum numerum principiorum, manifeſtando primò contraria eſſe principia rerum, quod oſtendit in præſenti cont. conſenſione vete- *Quæ ex dictis colligatur.*

rum Philoſophorum ; orditur autem à contrarietate, quia magis cadit ſub ſenſum: conſpicuè patefacit neceſſitatem materiæ, & confuſum quoddam eſt; nam principia dicebantur vel vnum, vel plura, vel finita vel infinita, vel contraria, vel non contraria. Abſolutus eſt ſermo de duobus primis communibus, & confuſis; ſupererat hoc tertium, de quo Philoſophus modò verba facit. *Diuiſio.* Diuiditur cont. in tres partes, in quarum prima opinionem dicentium principia eſſe finita præfert opinioni ſtatuẽtium ea eſſe infinita; in ſecunda profert hanc concluſionem, veteres omnes Philoſophos putaſſe contraria eſſe principia rerum; in tertia id oſtendit inductione. Vt pertinet ad primã partem, inquit, [Melius eſt pauciora & finita recipere, quod quidem facit Empedocles] quaſi dicat, Ea opinio, quam non ſequuntur abſurda, præferenda eſt ei opinioni, quam varia ſequuntur abſurda; opinionem putãtium principia infinita varia ſequuntur abſurda, vt patuit ex diſpoſitione pręcedente contra Anaxagoram, quæ quidẽ abſurda non ſequuntur opinionem putantium ea eſſe finita, vt patet ex opinione Empedoclis putantis principia eſſe ſex nimirùm quatuor Elementa, ac inſuper Litem & Amicitiam, quare opinio putantium principia finita alteri eſt pręferenda. Hanc concluſionem in cont. 50. confirmabit varijs rationibus, vt patebit. Conſiderandum in verbis, quòd Ariſtoteles inquit melius eſſe ſtatuere principia pauciora, & finita, indicãs duas poſſe fieri comparationes, vnam inter pauciora & plura principia, alteram inter finita, & infinita; quam duplicem comparationem etiam fecit in 8. Phyſ. 48. loquens de motoribus cœli. *Vna Lex Naturæ.* Ex prima comparatione prodit ea Naturæ Lex & regula, Natura ſuperuacaneis non abundat; & non facit per plura, quod valet efficere per pauciora; Natura enim Artificioſiſſima eſt. *Altera.* Ex altera comparatione prodit altera Lex & regula, quæ eſt, Natura infinitum renuit, finem quærit; Ratio eſt, quia Natura pręſertim eſt forma, quæ eadem eſt terminus, & finis, & operatur propter finem, ſolùm ex materia prodit infinitum id, quod poteſtate dicitur; Inſuper Natura relata ad Deum eſt ordinata, ſecundum ſe eſt ordo; relata vero ad ſua opera eſt cauſa ordinis: ordo autem infinito non competit, vt patet ex 8. Phyſi. 16. Vt pertinet ad ſecundam partẽ, inquit [omnes cõtraria ſtatuunt Principia] ait, [omnes,] indicãs cunctos Philoſophos fama celebres vſque ad ſua tempora, includẽs etiam Platonem; ait, [contraria,] vtens voce contrarij latè pro quouis genere oppoſitionis, non autem pro vera contrarietate, contradiſtincta à reliquis generibus oppoſitionum; addit, [ſtatuunt Principia,] denotans nomine principij confuſè quoduis internum generationis Principium, ſiue ad materiam, ſiue ad formam pertineat: nam Platoni tribuet, quod contrarietatem ſumpſerit pro materia: Et conſiderandum, quòd contraria obtinent locum ſubiecti enunciationis, Principia vero prędicati, dicendo contraria ſunt principia, & iure: nam dantur principia, quæ non ſunt contraria, & hoc clarius patebit ex contex. 42. In tertia parte oſtendit propoſitam concluſionem inductione, progrediendo per ſingula capita opinionum, & per ea præſertim, de quibus id minus apparet: Nam veteres vel ſtatuerunt principium vnum ſiue immobile, ſiue mobile; vel plura ſiue finita, ſiue infinita. Dubitatio præſertim eſt de illis, qui vel unum, uel infinita ſtatuerunt; in vno enim & in infinito non videtur poſſe contrarietas ſeruari: ideo de his ſolis loquitur, non de ſtatuentibus pro materia principia plura, & finita, vt fecit Empedocles: nam contrarietas in his propriè ſedem habet: Inſuper Ariſtoteles de illis debuit mentionem facere, aduerſus quos in præcedentibus diſſeruit, at ipſe ſolùm diſſeruit aduerſus eos, qui vel vnum, uel infinita ſtatuere principia. Proptereà ratio hunc in modum formanda eſt: *Formatur ratio.* Quicunq; vel vnum, vel infinita ſtatuere principia, putarunt contraria eſſe principia rerum: ſed veteres omnes, de quibus minus videtur, quod hoc putarint, vel vnum vel infinita ſtatuere principia: Quare veteres omnes, de quibus minus videtur putarunt contraria eſſe principia rerum: & ſi hoc putarunt illi, de quibus minus videtur, longè magis putarunt alij, de quibus magis videtur, quare omnes contraria ſtatuunt principia: minor patet ex priùs dictis: maior oſtenditur ab Ariſtotele, & primò de ſtatuẽtibus

bus

bus id, quod eſt eſſe vnum, & immobile, de quibus minime apparet: nam Parmenides quamuis conſiderans ratione eſſentiam rerum & interna ſubſtantiam, dixerit omne, quod eſt, eſſe vnum; tamen res conſiderans extrinſecùs ſenſu, & ſecundum accidentia conceſſit multitudinem & varietatem: cuius varietatis & permutationis principia ſtatuit calidum, & frigidum, nomine calidi denotans ignem, & nomine ignis Cęlum; nã veteres Cęlum præſertim putarunt ignem; nomine autem frigidi denotans Terram; & nomine Terræ, connexum ex terra, aqua, & aere ſub cœlo poſitis; quæ omnia veteres putarunt ex ſe frigida, calefieri autem à cœlo & ſtellis, quas perennes ignes nuncuparunt: ex qua mutua oppoſitione Cœli & Terræ cenſuit Parmenides ortum ducere permutationes rerum; Præſertim accipiebat Terram, quia maximè diſtat à Cœlo, & quia eam modo aliquo cæteris opponebat. Secundò id oſtendit Philoſophus per eos, qui putarũt principium vnum & imobile, vt Thales Mileſius, qui Aquam; Diogenes, qui Aerem; Heraclitus, qui Ignem dixere principia; hi namque addebant rarum & denſum, qua contrarietate cætera vel rariora, uel denſiora gigni putabant. Tertiò oſtendit id ipſum de ſtatuentibus principia infinita; & quoniam de Anaxagora id eſt conſpicuũ, nam Chaos ſtatuebat, in quo infinita corpora ſimilium partium inuicem oppoſita, & pugnantia reperirentur, idcò de Democrito & Leucippo loquitur, quos ſequutus eſt Epicurus: Hi primò imaginati ſunt inane immẽſum, in quo infinitę Atomi inuenirentur, innumeris figuris præditæ, & continenter in inani deſcendentes, ex quarum fortuitò concurſu, tactu, ordine, figura, & poſitione gignerentur Mũdi varij, & varia, quæ in eis inueniuntur. Ex horum ſententia principijs competit contrarietas triplici conſideratione: Primò referendo atomos ad inane, atomi enim ſunt id, quod eſt, inane verò id, quod non eſt; Secundò comparando atomos ad inuicem, quæ ſunt præditæ oppoſitis figuris, vt rectum & orbiculatum, præditum angulis, & eis deſtitutum: Tertiò referẽdo atomos ad compoſitum ex eis; ita enim dicuntur inuicem opponi, ſitu, & ordine, quę vna cum figura conſtituuntur tria genera oppoſitionum: nam in ſitu locum habent ſurſum, & deorſum, anterius, & poſterius: de figura iam dictum eſt; de oppoſitionibus ordinis nil ducit Philoſophus, & iure; nam oppoſitiones ſitui tributę diſtincta ratione ei, & ordini ſunt communes: dum enim varia comparamus ut unum eſt prius, ueluti ſurſum, dextrũ & anterius: aliud verò poſterius, ſic ad ordinem pertinent: dum autem ea conſideramus, ut pro totius conſtitutione diſpoſitionem aliquam includunt, ita pertinent ad ſitum, & ſunt differentiæ poſitionis: adeò ut mira arte & breuitate Ariſtoteles ſimul vtriuſq; attulerit exempla: propriè autem ad ſitum pertinent recumbere, ſtare, & ſimilia. Demùm colligit Philoſophus, Quod itaq; contraria modo aliquo Principia omnes ſtatuant manifeſtum eſt. Hæc eſt concluſio inductione cõprobata, & cum addat Philoſophus, [modo aliquo,] id ad duo referri poteſt, vel ad omnes, quaſi dicat modo aliquo omnes, vel ad contraria, quia modo vario, nec omnes propriè contraria ſumpſerunt; quæ ſecunda expoſitio primæ eſt præferenda; abſolutè enim in principio Philoſophus dixit, omnes ſtatuiſſe contraria.

Caput Dubitationum.

EX prȩſenti cont. hæ prodeunt difficultates; prima quia Philoſophus pugnantia profert, tribuit enim Parmenidi, quòd putarit omne, quod eſt, eſſe vnum: & quod ſtatuerit contraria: at in cont. 50. dicet in vno contrarietatem non ſeruari: Secundo tribuit Parmenidi, quod putarit id, quod eſt, eſſe immobile: ex aduerſo nũc ait, quod aſſignarit principia generationis, generatio autem ſine motu non ſeruatur. De his verba feci in ſolutionibus controuerſiarum. Sed dubitatur tertio, quia non ſecùs Thales Mileſius, Diogenes, & Heraclitus videtur putaſſe id, quod eſt, eſſe vnum, & immobile, ac id fe-

Dubitatio prima. *Secunda.* *Tertia.*

cerit Parmenides, cum tamen Ariſtoteles oppoſitum eis tribuat, & oſtendo: nam Parmenides videtur putaſſe id, quod eſt, eſſe vnum, quia per id, quod eſt, denotauit ſubſtantiam, quam ad ſolam materiam pertinere cenſuit: materiam autem cenſuit vnam ab ortu & interitu immunem: at hoc ipſum exiſtimarunt Diogenes, Heraclitus, Thales, & alij de quibus ait Ariſtoteles, in hoc primo Phy. cont. 53. quòd vniuerſum puta runt eſſe naturam vnam, & in ſecũdo Phyſi. cont. 9. ait, eos, putaſſe materiam ab ortu

Solutio. & interitu immunem. Dubitatio profectò non eſt leuis: quam ſoluens dico re vera eos ſolùm diſcrepaſſe per modum loquendi: omnes enim relati Philoſophi aſſerebant ens eſſe vnum, & ingenitum, renuendo ortum & multitudinem, vt patet ex cont. 71. & ſequentibus: Parmenides tamen præter conſiderationem vnius & æternæ materię, etiam vtebatur, rationibus varijs, ad abſurda ducentibus, quibus nitebatur oſtendere id, quod eſt, eſſe vnum & immobile, vt patet ex Parmenide Platonis: ideo Ariſtoteles

Dubitatio quarta. ait, eum ſtatuiſſe id, quod eſt, vnum ſecundum rationem. Alia dubitatio eſt, quia Ariſtoteles in hoc cont. Figuræ tribuit contrarietatem, cuius oppoſitum enunciat in prędicamento qualitatis. Soluitur, dicendo Ariſtotelem hoc loci contrarietatis nomen

Auer. vſurpare latè, vt dixi: in prædicamento verò qualitatis, preſſiùs, & propriè. Inquit Auer. figuræ nihil eſt contrarium, & longè minus circulo, cum ſit perfectiſſima figura rum: hæc ſententia duplici ratione eſt dubia; primò, quia ſimiliter dicerem, albedini non competere contrarium (cum ſit perfectiſſima colorum) ſimiliter nec calori, cum

Solutio. ſit præſtantiſſima primarum qualitatum; ſecundo quia Ariſtoteles ſub initio libri Mechanicarum ait in Circulo multiplicem includi contrarietatem. Soluitur dicendo ſententiam Auer. abſolutè deſtitutam eſſe neceſſitate, vim tamẽ includere præaſſumpto quòd illi generi non competat contrarietas: vt ſi dixero motoribus cœli non con

Dubitatio de Circulo. petit contrarietas, quare longè minus Deo, cum ſit præſtãtiſſimus eorum: & id ipſum dicitur de figuris, non autem dici poteſt de coloribus, & qualitatibus primis. Inſtãtia de circulo ſoluitur, primò dicendo eas non eſſe propriè contrarietates, Inſuper addo eas non toti circulo competere, ſed partibus eius, ac eis præſertim competere, quatenus eminenter etiam recti conditiones includit: hoc dicitur ab Ariſtotele in primo de Cœlo 87. aſſerente motum orbicularem verſari inter contraria, ratione partium op-

Dubitatio quinta poſitarum per diametrum; nam diſtantia per lineam rectam debet menſurari. Demũ ambigitur, qualis denominari debeat ratio ab Ariſtotele in præſenti cõt. formata; Reſpondeo duo conſiderari, primò, quòd oſtendatur contraria eſſe Principia rerum, & hoc oſtenditur conſenſione veterum, quæ eſt ratio Dialectica per ea, quæ approbantur ab omnibus ſapientibus; Secundò, quòd oſtendatur omnes putaſſe contraria eſſe principia, & hoc fit inductione, vt patuit.

Cont. 42. *ET id recta ratione, oportet enim Principia neque ex ſe vicifſim eſſe, neque ex alijs, & ex eis omnia; contrarijs autem primis inſunt hæc, ob id enim quod prima ſunt, non ſiunt ex alijs, ob id quod ſunt contraria, non ex ſe viciſſim.*

APparuit cõſenſione veterum contraria debere ſtatui Principia; & quoniam Philoſophus eatenus aliorum ſententiam ſequitur, quatenus iudicat eam rectæ rationi conſentaneam, proptereà quod patuit conſenſione veterum Philoſophorum, nũc ratione oſtenditur. Diuiditur cont. in tres partes; in prima formatur oſtenſio, & quoniam minor cõſtat ex tribus partibus, ideo in ſecunda oſtenditur pro vna parte, in tertia pro altera

Ratio. parte; pro tertia autem parte oſtendetur in ſequenti cont. Ratio ita formatur: Quæ-

cunque

cunque non fiunt ex alijs, neq; ex ſe viciſſim, & ex eis cætera fiunt, ſtatui debent Principia rerum: Prima contraria non fiunt ex alijs, neque ex ſe viciſſim, & ex eis fiunt cętera: quare debent ſtatui Principia rerum: maior ſupponitur, vt nota: minor prædita eſt tribus partibus, & oſtenditur pro duabus. Quòd non fiant ex alijs oſtenditur, quia ſunt prima, quibus repugnat, vt prædita ſint prioribus, ex quibus fiant. Quòd non fiãt ex ſe viciſſim, oſtenditur, quia ſunt contraria, quę cum ſint ſimplicia & pugnantia, nõ fiunt, nec mutuò ſe conſtituunt, ſed potiùs mutuò ſe euertent. Quòd verò cætera ex eis fiant, ex dicendis patebit.

Examen.

Cur principiorum tres ſint conditiones.

VT dicta exactiùs pateant, conſiderandum primò eſt, iure optimo tres ſtatui conditiones Principiorum, quæ relatæ ſunt; nam Principia ad tria poſſunt referri, ad ſupera, ad infera, & ad æqualia. Dum referuntur ad ſupera, quia ſunt prima, carent eis, & inde oritur prima conditio, vt non fiant ex alijs; huc accedit, quod ſi fierent ex alijs eſſent principia, & non principia; vt enim fiunt non eſſent principia. Dum ſecundò referuntur adinnicẽ, oritur ſecunda conditio, & eſt, vt non fiant ex ſe viciſſim. Ratio eſt, quia cum principia non debeant fieri alioquin principiorum eſſent principia, & daretur progreſſus in infinitũ: etiã non valent fieri ex ſe viciſſim, ita enim fierent, & nullũ eſſet abſolutè primum, nec vllum eſſet potiùs principium, quàm res effecta. Tertiò principia referri poſſunt ad ſequentia, quæ propriè fiunt; & inde oritur tertia conditio, vt ex eis cętera omnia ortui obnoxia fiant; quæ tertia conditio eis competit, quatenus prima & communia ſunt. Plures comparationes fieri nequeunt, & ob id non valent ex eis plures conditiones prodire. Hæ conditiones recta ratione Principijs congruunt: dum enim principia conſiderantur vniuersè & confusè, conditiones quoque ſimiliter ſunt intelligendæ; dum vero ad genus aliquod contrahuntur, veluti ad Grammaticam, vel ad res Phyſicas, ſimiliter conditiones ad id genus contrahi debẽt; Ariſtoteles autem cõfusè & vniuersè loquitur, vt per confuſa nos ducat ad diſtincta.

Quęſit cõditio potiſſima.

At quæritur, quæ nam earum trium conditionum potiſſima ſit? Reſpondendum non fieri ex alijs eſſe conditionem eminentiſſimam, cum prodeat ex eminentiore relatione, & ex eo quod ſunt prima: alteram tamen, quod ex eis fiant cuncta, eſſe magis propriam, & intimiùs conſtituere principia generationis: & eſt talis, vt ſupponat modo aliquo cæteras, & cum principijs primis, & communibus reciprocetur: eſt enim tanquam differentia poſtrema, conſtituens Naturam principiorum: nam quæcunque ita ſe habent, vt ex eis cuncta ortui obnoxia fiant, ſunt prima & communia principia: de reliquis conditionibus non ita ſe habet, vt conſideranti redditur notum.

Dubitatio

Quæritur inſuper, num hæ ſint ſolùm conditiones principiorum contrariorum, vel abſolutè omnium? inſuper num ſint conditiones principiorum internorum tantum, vel etiã externorum, vt finis, & efficientis?

Solutio.

Reſpondeo eas vniuersè ſumptas eſſe conditiones communes; cum aliqua autem contractione reddi proprias. Ariſtoteles eas contraxit ad contraria, quia de his erat ſermo, & de contrarijs eas oſtendit: Nam quatuor conſiderari poſſunt; primò fieri ex, tanquam ex termino, & hoc cõpetit contrarijs ſecundò fieri ex, tanquam ex parte, & hoc competit materiæ, & formæ: tertiò fieri ab aliquo, quod competit efficienti: quartò fieri alicuius gratia, quod cõpetit fini: Prima principia hoc expoſcunt, ut quatenus ſunt principia prima, & in ſuo genere includant eas tres conditiones, veluti de vltimo fine dicimus, quod non eſt gratia alterius, & eius gratia ſunt cætera.

Quatuor conſiderãtur in ortu.

Num ſint conditiones, vel affectiones.

Inſuper quæritur, num illæ tres cenſeri debeant conditiones, vel potiùs affectiones principiorum: ſi ſunt conditiones, antecedunt & conſtituunt principia; ſi vero fuerint affectiones, ſequuntur: affectio enim poſterior eſt eo, cuius eſt affectio.

Solutio.

Reſpondeo tria conſiderari: primo Naturam rei abſolutam: ſecundò condi-

tiones; tertiò principia; veluti primò conſideratur eſſentia materia abſoluta, qua conſideratione non eſt principium, quia hoc relationem includit; ſecundò refertur ad generationem, in qua relatione ei competunt conditiones, & inde tertiò oritur vt ſit commune principium. *Dubitatio* At quæritur vlterius, qualis nam iudicari debeat hæc oſtenſio, qua Ariſtoteles probat prima contraria eſſe principia? Nonnulli putant eſſe rationem leuem, & eſſe inductionem non progredientem per omnia ſingularia; at decipiũtur, nam hæc eſt ratio, qua potior pro hoc oſtendendo formari nequit; ſumpta enim eſt ex conditionibus principiorum, per quas principia conſtituuntur, & definiuntur, & eſt propter quid; conditiones enim, rem cõſtituentes, ſunt ratione priores, & cauſæ rei; hinc dicendo principia ſunt ea prima, quæ non fiunt ex alijs, neque ex ſe vicißim, *Dubitatio* & ex eis fiunt omnia, conſtituitur propoſitio in primo modo dicendi per ſe. At oritur dubitatio, primò quia à definitione ad definitum eſt locus topicus, nõ propriè demõſtratio: Inſuper inquit Auer. in ſecundo Poſter. 38. Medium oſtenſionis debere eſſe aliquid diſtinctum ab eſſentia, & eo, quod res eſt, & præſertim quia docet Ariſtoteles in calce octaui Metaphyſicæ non dari cauſam, ob quam res ſit id, quod eſt, vt quod homo ſit animal rationale; homo enim eſt animal rationale non ob aliud, niſi quia homo: His accedit, quod principia in ea ſcientia, cuius ſunt principia, non poſſunt per *Solutio.* priora oſtendi; alioquin principia non eſſent; Reſpondeo definitionem, explicantem quid rei, diſtingui à re definita ratione, vt diſtinctum à confuſo, veluti elicitur ex quinto cont. huius libri; & cum reſoluat definitum in ſua principia, conſideratur vt cauſa, & ratio ob, quam definitum eſt: forma enim eſt rei ratio, veluti Ariſtoteles in ſecundò Phyſic. 38. ait, homo ędificat, quia eſt ædificator. eſt autem ædificator per Artem ædificandi, & hæc eſt cauſa prima; ſic quamuis non detur cauſa media inter hominem & animal rationale, tamen animal rationale dicitur cauſa, ob quam homo ſit homo; & interrogati cur eſt homo, dicimus quia eſt animal rationale; ita dicendum eſt de principijs, & eorum conditione, & definitione; hinc definitio eſt Methodus cognoſcendi definitum diſtinctè. Inſtantię relatæ facilè diluuntur: dicebatur primò locum à definitione ad definitum eſſe Topicum; reſpondeo id eſſe verum, dum definitio conſideratur tanquam commune aliquid populariter approbatum: at non dum conſideratur, vt rei ratio, & forma: inſuper id eſt verum, dum ea definitio non colligitur inductione ex conſpicuis & ſenſu notis, vt hæc; quæ cum ſit cauſa, & reddita nobis notior diſtinctè definitum patefacit. Auerroi dicenti, medium eſſe extra id, quod res eſt: reſpondeo id eſſe verum de oſtenſione affectionum de ſuo ſubiecto, at non dum aſſignatur ratio, ob quam aliquid ſit id quod eſt ſententia, prolata ab Ariſtotele in calce octaui Metaphyſicæ, mihi non obeſt, vt priùs dixi; nam quòd ea contraria ſint principia habent ex illis tribus conditionibus, quòd autem deinde principia eis conditionibus debeant eſſe prædita, ex alia cauſa media non pendet, ſed ſolùm per poſteriora, & per nota ex ſe, oſtendi poteſt conditiones illas competere contrarijs, vt patefecit Ariſtoteles: Addebatur principia in ea ſcientia non poſſe oſtendi per priora: reſpondeo Principia cognitionis tantum per priora oſtendi non poſſe; Principia verò, per quæ res etiam ſunt, quamuis careant in ea ſcientia principijs prioribus, tamẽ ſunt prędita ſua definitione & cõditionibus, quæ ſunt ratio eorum, veluti etiam de Mathematico inquit Ariſtoteles in ſecundo Phyſic. 68. quod reſoluit in quid eſt, quod eſt definitio *Dubia de relatis cõditionibus* explicans formam eorum. His decurſis, ſuperſunt modò diluenda dubia attinentia ad veritatem relatarum conditionum. Primum eſt, quia non apparet Principia non fieri ex alijs, cum omnia ex Deo pendeãt, & ille ſolus non pendeat ex alio. Soluitur, tum quia ſolus Deus abſolutè non pendet, prima autem cõtraria ſaltem non pendent in ſuo genere; tum inſuper quia quamuis cætera, præter Deum, pendeant, non tamen cuncta propriè fiunt, ſed ſola compoſita. Inſuper Alexander in primo Not. quæſt. exponens hunc cont. dubitat, quia principia, & præſertim cõtraria non ſunt numero æterna, ſed fiunt, quia vel fiunt ex alij vel ex ſe viciſſim. Prætermiſſis, quæ ab Ale-

xandro dicuntur, reſpondeo breuibus, cõtraria variari quidem, at non propriè gigni; propriè gignuntur compoſita; contraria verò ſunt termini generationis eorum; differunt autem contraria prima ab alijs, quia prima contraria in alia priora non reſoluuntur, cętera autem reſoluuntur in ea. Dubitatur inſuper, quia forma eſt principium, & *Dubitatio* tamen fit ex alio, cum educatur ex poteſtate materię: ſoluitur primò dicendo formam *de forma.* educi quidem, at non propriè gigni; ſola enim compoſita propriè gignuntur, cuius *Solutio.* propriæ generationis modo quæruntur Principia; additur ſecundò formam educi quidem, & pendere, at non in genere formæ, ſed materiæ. Demùm dubitatur, quia condi- *Dubitatio* tiones illæ principiorum etiam alijs competere videntur, quare non ſunt propriæ eorum competunt enim actui & potentiæ, inſuper generibus generaliſſimis, nec nõ motoribus cœli. Reſpondeo duas earum competere quidem alijs nonnullis, quæ nõ ſunt interna principia generationis, at omnes ſimul nequaquam, vt conſideranti redditur notum; nam tertia non competit alijs, vt ex eis intrinſecùs cũcta fiant, quæ ortui ſubijciuntur: & dum dicitur non fieri ex ſe viciſſim, quia ſunt contraria, non aſſignatur ratio prima, ſed proxima & propria contrariorum.

ATQVI & ratione quonam modo hoc accidat conſiderandum eſt; Sumendum autem primò eſt omnium quæ ſunt, nihil in quoduis agere, aut à quouis pati, neque ex quouis quoduis fieri, niſi quis ſumpſerit ex accidenti. Quo namque pacto album ex Muſico poſſet fieri, niſi albo aut nigro Muſicum eſſe accideret? ſed album quidem fit ex non albo, & non ex quouis, ſed ex nigro aut intermedijs, & Muſicum ex non Muſico, & non ex quolibet; ſed ex immuſico, aut ex medio, ſi aliquod inter ea medium ſit. Cont. 43. *Neque igitur in quoduis primum interit, vt album non in Muſicum niſi interdum ex euentu, ſed in non album, non tamen in non album quoduis, ſed in nigrum, aut intermedium: Similiter & Muſicum non in quoduis; ſed in immuſicum, aut ſiquid eorum medium ſit.* Cont. 44.

DE inſtituto Philoſophi in his contextibus non cõſentiunt expoſitores; puto ego principale inſtitutum eius eſſe oſtendere cõtrarijs compete- *Inſtitutũ* re cõditionem tertiam, quòd ex eis omnia fiant; & ſimul manifeſtare, *philoſophi* quomodo id intelligi debeat, quòd contraria nõ fiant ex ſe viciſſim; adeò vt ſecunda conditio non aduerſetur primæ. Diuiduntur hi duo cõtextus in quinque partes, in quarum prima patefacit Philoſophus inſtitutum ſuũ, *Diuiſio.* in alijs profert quatuor regulas, ſuo inſtituto inſeruientes, manifeſtans ſimul quomodo intelligi debeant. Vt pertinet ad primam partem inquit, [ſed oportet & ratione conſiderare quomodo hoc accidat;] nã dixerat contraria non fieri ex ſe viciſſim; quod partim verum, partim falſum eſt; verum quidem, ſi fieri referatur ad contraria abſtracta, & intelligatur fieri propriè tanquam ex parte; falſum autem, ſi fieri referatur ad concreta, & intelligatur fieri tanquam ex terminis; adeò vt ſententia vera hæc ſit, contraria abſtracta vt albedo & nigredo non fiunt ex ſe viciſſim, quia ſic non fiunt, ſed ſunt termini generationis: at concreta ita ſe habent, vt verè fiant ex contrarijs tanquam ex terminis; nam album fit, & termini ortus eius ſunt ipſa cõtraria, vt nigredo & albedo. Iure itaque Ariſtoteles conſiderandum proponit quomodo id contingat. [Sumẽdum autẽ primò eſt omnium quæ ſunt, &c.] profert modò Philoſophus regu-

las,

Quatuor regulę. las,quarum prima eſt,omne agens agere in contrarium; ſecunda omne patiens patitur à contrario,vt ignis,quia calidus,agit in aquam, quia frigida; & hæc quia frigida ab igne patitur,quia calidus eſt;tertia omne, quod gignitur, fit ex contrario; quarta omne,quod interit, in contrarium interit; pro quarum regularum veritate duo addit Philoſophus;vnum eſt, quòd intelligantur per ſe, non ex euentu, nulla enim regula eſt,quæ ex euentu non valeat videri falſa; alterum eſt, nomine contrarij etiam denotari media;nam medium ex contratijs conſtat, & relatum ad vnum extremum obtinet locum alterius,vt tepidum relatum ad calidum dicitur frigidum,relatum ad frigidum dicitur calidum; ita calidum fit ex non calido vel ex medio, & Muſicus ex non Muſico vel ex medio, ſi medium adeſt. Et quoniam non Muſicus, & non calidum ſunt nomina infinita,quæ ſignificant vnumquodque,& quod eſt,& quod non eſt; termini autem tranſmutationum certi,& definiti ſunt; ideò inquit Philoſophus per nõ Muſicum nos debere intelligere non vnumquodque,ſed contrarium, vel medium, ſi medium adeſt;ſimiliter per non album & non calidum non denotari vnumquodque, ſed contrarium,vel medium.Ex quo elicimus ratione terminorum tranſmutationem *Quadruplex trãſmutatio.* eſſe quadruplicem,vnam ex extremo in extremum,alteram ex medio in medium,tertiam ex extremo in medium, quartam ex medio in extremum; omnis tamen abſolutè dicitur ex contrario in contrarium,quia media,cum conſtent ex contrarijs,gerunt vicem contrariorum. Hæc eſt ſententia duorum contextuum.

Caput Dubitationum.

EX dictis à Philoſopho varię prodeũt difficultates,quas breuibus proponã & diluam: inquit Philoſophus oportere hoc,de quo loquitur, conſiderare ratione. Quæritur quæ nam ſit ratio,qua vtitur? *Quæ ſit ratio.* Nonnulli aiunt eſſe ſumptam ex forma,vt Simplicius:alij inquiũt collocatam eſſe in inductione,qua patet,quę fiunt,fieri ex contrario; & quę patiũtur,pati à cõtrario,& ſic de cęteris. Puto dicendũ eam proximè *Solutio.* pẽdere ex forma;è lõginquo verò ex inductione;nã ratio ita eſt formãda;omnis trãſmutatio eſt ex contrario in contrarium; omnis generatio & interitus eſt tranſmutatio;quare eſt ex cõtrario in contrarium:pro medio ſumpta eſt tranſmutatio,quę cum ſit commune genus, dicitur forma communis; at deinde quòd omnis tranſmutatio ſit ex contrario,oſtenditur inductione;& enunciantur quatuor illæ regulæ,quæ inductione patent. *Secunda dubitatio.* Dubitatur ſecundò, cum ſermo ſit de internis Principijs ortus & interitus,cur Ariſtoteles inferit pertinentia ad agens,quod externum eſt, nec ad rem facit,& præſertim quia de agente non videtur verum, quod ſit contrarium, cum ſimile fiat a ſimili; & motores cœlorum agant in cœlum, & cœlum in hæc mortalia, inter quæ nulla vertitur contrarietas. Reſpondeo triplici ratione id ab Ariſtotele fuiſſe fa- *Solutio.* ctum; præcipua eſt,quia tenebatur oſtendere omnem tranſmutationem verſari inter contraria;tranſmutatio autem omnis fit actione & paſſione; Altera eſt, quia contrarietas inter agens & patiens eſt notior. Tertia,quia contrarietas agentis & patientis reſpondet cõtrarietati terminorum tranſmutationis,& eſt origo & cauſa eius,quatenus agens ſua contrarietate permutat patiens ex contrario in contrariũ, & eſt ei cõtrarium in principio actionis,ſimile autẽ in fine,& dum adeſt ſimilitudo deſinit actio & paſſio.Inſtantiæ de mororibus cœlorum,& cœlo ſoluuntur,tum quia eis competit oppoſitio actus & potentiæ,tum inſuper quia Ariſtoteles modo loquitur de actioni- *Dubitatio tertia.* bus mortalium per qualitates contrarias. Dubitatur tertiò, quia Ariſtoteles profert quatuor regulas. Omnis regula niti debet fundamento aliquo;ideò quæritur, quod nam ſit fundamentum earum? reſpondeo,fundamentum eſſe conditionem tranſmu- *Solutio.* tationis, nam tranſmutatio Grecè μεταβολὴ denotat poſt aliud aliud, vt dicitur in quinto Phyſic.& propterea oppoſitionem expoſcit terminorum;trãſmutatio autem

omnis

omnis fit actione & paſſione,& eſt ortus quidam & interitus,vt dicitur in eodẽ quin
to Phy. nec non in octauo. Inſuper, fundamentum aliud elicitur ex conditione agen-
tis & patiẽtis; nam agens nil aliud expetit,niſi reddere patiens ſibi ſimile,hoc autem
conſequitur repellendo ea,quæ ſecum pugnant,pugnantia autem ſunt oppoſita. At *Quarta*
dubitatur quartò,quoniam Ariſtoteles conſpicuè ſecum pugnare videtur:inquit hoc *dubitatio.*
in loco ortum & interitum verſari inter contraria, idque explicans ait album fieri ex
non albo, & non ex quouis; ſed ex nigro, vel medio; oppoſitum nos docet in quinto
Phyſic.cont.9.inquiens,ortum nõ inter contraria verſari,ſed inter eſſe & non eſſe, &
dicitur tranſmutatio ex non ſubiecto in ſubiectum;& ob id inficiatur eam eſſe motũ.
Auer.com.44.innuit ſolutionem inquiẽs, terminum tranſmutationis eſſe triplicem, *Auer.*
vnum per ſe & primum, vt album ex non albo; alterum per ſe & non primum, vt al-
bum ex nigro; tertium ex accidenti, vt album ex calido. Quæ ſolutio eſt dubia, pri-
mò quia quod eſt per ſe, eſt neceſſarium; at in ortu non neceſſariò antecedit contra-
rium,vt in ortu ſubſtantiæ, & ſciẽtiæ; præterea tranſmutatio eſt genus veri motus &
ortus,de quibus vario modo ſe habet. Propterea dicamus ſecus ſe habere de ortu & *Solutio.*
interitu, & de propriè ſumpto motu, hic verè & ꝑ ſe inter cõtraria verſatur, vt patet
ex quinto Phy. ortus autem & interitus inter contradicentia,per quæ etiam definiun
tur; nam ortus dicitur tranſmutatio ex non eſſe ad eſſe, & non verſatur ortus inter
quæuis contradicentia,veluti homo non fit ex quolibet non homine,puta ex lapide,
ſed ex eo quod,cum non ſit homo, eſt aptum fieri homo, quod propriè dicitur priua-
tio;hinc priuatio inter principia ortus & interitus numeratur;hanc priuationem fre-
quenter Ariſtoteles in hoc libro nomine contrarij circumſcripſit,& loquendo de ter
minis cõfundit in hoc libro terminos motus cum terminis ortus, & interitus, vt etiã
confundit motum cum mutatione, diſtinguit autẽ in quinto libro. Aſſignaturi itaq;
terminos motus,debemus dicere album fieri ex nigro: aſſignaturi verò terminos or-
tus,debemus dicere album fieri ex non albo,quod valeat reddi album; Explicare ra-
tionem huius varietatis terminorum generationis & motus non attinet ad hũc locũ,
ſed ad quintum librum Phy. Quinta dubitatio eſt, quia Ariſtoteles inquit Muſicum *Quinta*
fieri ex non Muſico,& non ex quouis,ſed ex immuſico,aut ex medio, ſi aliquid ſit in- *dubitatio.*
ter ea medium. Ex his verbis quincuplex oritur dubitatio, prima eſt quid denotet
particula ex? ſecunda, quid nomen medij? tertia, quid nomen immuſici? quarta, cur
Philoſophus loquatur cum conditione inquiens,ſi aliquid inter ea mediũ ſit? poſtre-
ma,num inter priuationem & habitum detur mediũ? Vt pertinet ad primam,inquit
Philoſophus in primo de Gen.animalium cap.18.particulam,ex,varia denotare,nõ-
nunquam partem,vt ex ære fit ſtatua;nõnunquam ordinem,vt dicimus ex puero fie-
ri virum,& ex autumno hyemem;nonnunquam cauſam efficientem,vt ex Leone di-
cimus gigni Leonem; nonnunquam inſtrumentum, vt ex ſemine Leonis Leonem;
nonnunquam demùm terminum per ſe tranſmutationis,in qua ſignificatione modò
dicitur Muſicum fieri ex immuſico. Quærebatur,quid denotet nomen medij? dico *Medium*
medium eſſe multiplex,vnum per negationem,vt Lapis mediat inter videns & cęcũ; *multiplex.*
Alterum poteſtate & per priuationem,vt materia inter contraria; Tertium compara
tione,vt aer & aqua mediare dicuntur inter grauia & leuia; Quartum eſt medium per
magis & minus, vt tempus veſpertinum media inter lucem & tenebras; Quintò da-
tur medium molis,& loci,ſic Terra in medio eſt collocata,& centrum eſt medium cir
culi; Sextò datur medium per compoſitionem, vt tepidum & colores medij, qui ex
extremis conſtare dicuntur;hoc mediũ modò denotat Philoſophus,ideò in cont.47. *Immuſi-*
ait,huiuſmodi medium ex contrarijs conſtare. Quærebatur tertiò,quid Philoſophus *cus.*
denotet per immuſicum,Gręce ἄμουσον? Pſellus & Ambroſius Nolanus,quos ſequitur
Vicomercatus inquiunt denotare non priuationem, ſed prauam diſpoſitionem, verè *Opinio*
contrariam; particula enim priuatiua & priuationem & diminutionem, & deprauа- *quorundã.*
tionem denotat, vt cũ Ariſtotele ait Galenus in quarto de Placitis Hippoc. & Plat.

confir-

confirmant ſuam ſententiam, quia Ariſtoteles per reliqua exempla contrarium deno-

Euerſio.

tauit inquiens, album fieri ex non albo, non ex quouis, ſed ex nigro. Hæc opinio non videtur approbãda; tum quia terminus à quo per ſe generationis nõ eſt contrarium, vt dixi, ſed priuatio, & Ariſtoteles nonnumquam de cõtrario mẽtionem facit pro circumſcribenda priuatione; tum inſuper, quia medium inter formam Muſicæ & deprauationem, ad rem non facit, id enim medium eſt priuatio, quod non conſtat ex contrarijs; Ariſtoteles autem loquitur de eo medio, quod conſtat ex contrarijs; vt ſemetipſum declarat. Inſuper ea deprauatio eſt terminus ex accidenti, non autem neceſſarius; non enim deprauatio eſt propriè forma contraria, ſed peruerſio

Opinio propria.

formæ. Dicamus itaque Ariſtotelem confusè vti voce contrarij, & confusè aſſignare terminos generationis & motus, diſtinctè autem id facere in quinto Phyſic. ex principali tamẽ inſtituto hoc in loco denotare priuationẽ, quam numerat inter principia. Rationes aduerſæ per ea, quæ dixi, ſolutæ ſunt. Quærebatur quartò & quintò cur Ariſtoteles loquitur cum conditione, ſi medium adeſt, inter muſicum & immuſicum,

An detur mediũ inter formã & priuationem.

& num detur medium? Reſpõdeo iure Philoſophum cum conditione loqui, quoniam eſt dubitatio, num inter formam & priuationem detur medium. Quòd inter contraria ſit medium, non eſt dubium, ideò abſolutè Philoſophus dixit album fieri ex nigro vel ex medio; at loquens de muſico & immuſico denotantia formam & priuationẽ; quia de his eſt dubitatio, ideò loquitur cum conditione, ſi mediũ adeſt; & dum quæritur, an prædita ſint medio? dicendum medium eſſe duplex, vnum ſecundum magis & minus ipſius formę, quod non diſtinguitur ſpecie à forma; alterum per mixtionem ex oppoſitis; inter priuationem & habitum non datur medium ſecundi generis, quoniam priuatio, quæ eſt non ens, miſceri non poteſt; datur tamen medium primi generis, non diſtinctum ſpecie à forma; vt inter lucem & tenebras mediat diluculum, & tempus veſpertinum, quia lux per varios gradus recipi poteſt, ex quo medio etiã per

Quomodo remiſſio fit per contrariũ.

magis & minus tanquam ex termino fieri poſſunt extrema: & dum dicitur, quòd remiſſio fit per contrarium, animaduertendum eſt, quòd vel contrarij nomen propriè vſurpatur, vel latè, vt etiam dicitur de priuatione; ſi vſurpatur propriè, ea regula non eſt vniuerſè vera, ſed ſolùm de contrarijs, quorum altero non valet ſubiectum nudari, vt ſe habet de calido & frigido, & in corpore mixto, de albo & nigro; de alijs id nõ eſt neceſſarium, vt de luce, cui non competit contrarium, & de Muſica, qua, eiusq́; deprauatione valet animus nudari; At ſi contrarij nomen extendatur etiam ad priuationem, ſic remiſſio ſemper fit per admixtionem cum contrario, ut priuationi competere ualet mixtio, ſiue connexio cum forma. Occurrit ſexto loco controuerſia in Ari-

Cõtrouerſia in Ariſtotele.

ſtotele, nam in his contextibus ait, quæ gignuntur, per ſe fieri ex contrario, pręſertim denotando priuationem; oppoſitum enunciat in cont. 74. quo loci ſoluẽs dubitationem ueterum inquit, ea, quæ fiunt, non gigni ex non ente, nimirum ex priuatione, niſi

Solutio.

ex accidenti: Reſpondeo priuationem ad duo poſſe referri, ad ortum, & ad rem ortã: ſi referatur ad ortum, dicitur per ſe principium, & terminus eius, & ingreditur definitionem illius: at ſi refertur ad rem genitam, quia non eſt eius pars, dicitur pricipium

Alia controuerſia, quomodo contraria fiant ex ſe uiciſſim.

ex accidenti. At euidentior emergit controuerſia: dixit Philoſophus in cont. 42. contraria non fieri ex ſe uiciſſim, mòx oppoſitum profert inquiens, cõtrarium per ſe fieri ex contrario, & interire in contrarium: controuerſia videtur conſpicua, de qua interpretes omnes, tum Græci, tum Arabes, tum Latini uaria dicunt. Auer. quem Latino-

Auer.

rum multi ſequuntur, ait, fieri ex contrario intelligi poſſe dupliciter, uel tanquam ex termino à quo, uel tanquam ex parte: dixit Philoſophus contraria non fieri ex ſe uiciſſim, nempè tanquam ex parte: nunc ait, omne, quod gignitur, fieri ex contrario tan-

Euerſio.

quam ex termino à quo. Hæc ſolutio non uidetur approbanda: primò, quia contraria, quæ ſunt principia, non fiunt, ſed ſunt principia generationis eorum, quę fiunt, & ſunt compoſita, quare non rectè de illis dicitur, quod fiant ex ſe uiciſſim, ut ex termino. Præterea etiam compoſita, quæ gignuntur, fiunt ex cõtrarijs ut ex terminis, ideò

ſi con-

Digitized by Google

ſi contraria fierent, nón minus eſſet concedendum fieri ex ſe viciſſim, quàm ex eis fieri alia; demùm tunc Ariſtoteles vteretur fieri ex, loquendo de contrarijs, in varia ſignificatione, & per æquiuocationem nos potiùs illuderet, quam doceret. Propterea dimiſſis cunctis, quæ dicuntur ab alijs, ex Platone in Phędone optimam elicio ſolutionem, & miror Simplicium in Platone verſatum eam nõ retuliſſe; Plato in Phędone loquens de terminis ortus & interitus latiſſimè patefacit omne, quod fit, fieri ex cõtrario, quod cum patefeciſſet, ſimulque manifeſtaſſet contraria non fieri ex ſe viciſſim, excitat hanc eandem difficultatem, nam ea duo inuicem pugnare videntur; quam ſoluens inquit, contrarium dupliciter vſurpari, vel pro abſtracto, vel pro concreto, vt albedo, & album; pro abſtracto non fiunt, ſed ſunt termini ortus, ſolum fiunt pro concreto, non enim fit albedo, ſed album, & omne, quod fit, eſt compoſitum, vt docet Ariſtoteles. Ex his elicitur cõſpicua ſolutio; nam cõtraria ſumpta pro abſtracto non fiũt ex ſe viciſſim, cum ſint contraria ſimplicia, & termini ortus, ſed omnia quę gignuntur, quæ ſunt concreta & compoſita, fiũt ex cõtrarijs, tanquam ex terminis: ſic fieri ſemper vſurpatur propriè & in eadem ſignificatione: Prima enim contraria non propriè gignuntur ex alijs, quia ſunt prima, & non gignuntur; ſimiliter non gignuntur ex ſe viciſſim, ſed omnia quæ gignuntur, quę ſunt compoſita, fiunt ex eis, adeò vt contraria in abſtracto, nec tanquam ex parte, nec tanquam ex terminis ex ſe viciſſim fiant, cum abſolutè non fiant, ſed ſint termini eorum, quæ fiunt. Hæc ſolutio optima eſt, verè digna ingenio & iudicio Platonis. Et ſi quis inſtet, quia eadem erit ratio cæterorum contrariorum, nam ea quoque non fient ex alijs. Reſpondeo hoc eſſe commune contrarijs omnibus non gigni ex ſe viciſſim, ut indicauit Ariſtoteles, at non ob id cætera ſunt principia, quia non ſunt prima & communia, ex quibus vt ex terminis cætera omnia, quæ gignuntur fiant.

Solutio.

NEC ſecus ſe habet in cæteris, quoniam & eorum, quæ ſimplicia non ſunt, ſed compoſita, eadem eſt ratio; verùm quia oppoſitæ affectiones nomine carent, id accidere latet; neceſſe enim eſt omne harmonia præditum, ex eo fieri quod harmonia non eſt præditum, et non præditum harmonia, fieri ex prædito, & interire harmonia præditum, in inconſonantiam & in hanc non quamlibet, ſed in oppoſitam. Nil autem refert vel de harmonia loquamur, vel de ordine, vel de compoſitione; conſtat enim quòd eadem eſt ratio, nam & domus, & ſtatua, & aliud quoduis, quod hoc modo compoſita hæc non eſſent, ſed diuiſa, fiunt; Et ſtatua, & figurata, ex non figurato, et vnumquodque horum partim ordo eſt, partim compoſitio.

Cont. 45. *Cont. 46.*

CVm Philoſophus loquendo de ſimplicibus oſtendiſſet id, quod gignitur, fieri ex contrario; inſtitutũ modò eius eſt patefacere id ipſum eſſe verum de cõpoſitis, quamuis de eis id magis lateat; ratio inſtituti eſt, vt vniuersè de omnibus colligere valeat, omne, quod fit, ex contrario fieri. Diuiduntur hi duo cõtextus in duas principales partes, in quarũ prima affirmat Philoſophus id quod dictum eſt de ſimplicibus, etiam eſſe verum de compoſitis; in altera id oſtendit. Vt pertinet ad primã partem, inquit id, quod dictum eſt de ſimplicibus, quod ex contrario fiant, etiam ſeruari in compoſitis; at quia com-

Inſtitutũ. *Diuiſio* *Expoſitio*

poſitorum

Digitized by Google

poſitorum oppoſitæ affectiones deſtitutæ ſunt proprio nomine, ideò latet ea ex contrario fieri; Neceſſe enim eſt omne harmonia præditum, &c. oſtendit in hac ſecunda parte Philoſophus compoſita quoque fieri ex contrarijs, & quoniam oppoſitiones propriæ eorum latent, ideo conſiderat quatuor communes oppoſitiones, quæ ad compoſita pertinent; compoſita enim includunt compoſitionem, ordinem, harmoniam, & figuram; ſi conſideramus compoſitionem, inſpicimus compoſitum gigni ex non compoſito, vt domus ex non compoſitis lapidibus, & interire in non compoſita: ſimiliter harmonia præditum fit ex non prædito, ordinatum ex non ordinato, & figuratū ex non figurato; quæ quatuor oppoſitiones in duo tanquam capita rediguntur, nimirum in compoſitionem & ordinem, nam figura ex eis conſurgit, ſimiliter harmonia; nam ordo eſt congruens ratio partium adinuicem, ex qua congruente ratione, & compoſitione; cùm figura, tùm harmonia conſurgit.

Caput Annotationum & Dubitationum.

Cūcta gigni ex cōtrario prius à Platone fuit oſtenſum.

Animaduertendum primò eſt vniuerſam hanc ſententiam ab Ariſtotele prolatam, latiſſimè etiam à Platone in Phædone explicari: in eo enim Dialogo legitur omne, quod fit, ex contrario fieri: id tamen de nonnullis latere, quia oppoſitę affectiones nomine carent, vt etiā hoc in loco dicitur ab Ariſtoteles: Sed oritur prima dubitatio, quia Philoſophus ſecum pugnare videtur. *Prima dubitatio.* Hoc in loco ait cum ſimplicia, tùm compoſita ex contrario fieri, adeò vt fateatur etiam fieri ſimplicia; in cont. autem 64. colligit ex dictis omne, quod fit, eſſe compoſitum. *Solutio.* Soluitur dicendo ſimplex & compoſitum eſſe duplex vel abſolutè, vel per comparationem: ſimplex abſolutè nō fit, omne enim, quod fit, conſtat ex materia & forma; fit tamen ſimplex per cōparationem: ut quatuor elementa dicuntur ſimplicia, quia non ſunt mixta. *Secunda dubitatio.* Sed oritur altera dubitatio: nam quæritur, quid nomine ſimplicium, nomineque cōpoſitorū hoc in loco denotet Philoſophus? *Themiſtius.* Themiſtius putat nomine ſimplicium denotari accidentia, quorum contrarietas eſt conſpicua; nomine vero compoſitorum denotari ſubſtantias, quarum contrarietas latet: quæ expoſitio eſt dubia, *Euerſio.* quoniam Elementorum oppoſitio conſpicua eſt. Præterea Ariſtoteles loquens de compoſitis conſiderat figuram, ordinem, & harmoniam, quæ ſunt accidentia: his accedit, quod Ariſtoteles confuſè nunc loquitur de ortu cùm ſubſtantiæ, tùm accidentium, non diſtinguendo vnum ab altero. *Opinio propria.* Propterea puto ego Ariſtotelem per ſimplicia denotaſſe, cùm quatuor Elementa, tum ea omnia quæ vna aliqua qualitate denominantur, vt album, Muſicum, & ſimilia: per compoſita verò denotaſſe mixta, & ea præſertim, quæ ſunt diſſimilium partium, vt viuentia, & cætera, quæ nomine aliquo proprio denotātur, vt homo, domus, plāta, & ſimilia, quorum oppoſitæ affectiones & differentiæ ſatis latent; & iure modo conſimilia appellat ſimplicia, cum adhuc nō patefecerit neceſſitatem materiæ, qua patefacta dicet omnia quæ fiunt, eſſe compoſita. *Dubitatio tertia & quarta.* Dubitatur tertiò, quomodo contrarietas compoſitorum magis lateat, minuſque ſit prædita nomine? Additur dubitatio quarta, quomodo ſubſtantia fiat ex contrario, cum careat contrario? *Solutio.* Reſpondeo contrarietatem ſimpliciū magis patere; tum quia ſimplicia ſunt quatuor Elementa, quorum contrarietates ad tactum pertinentes ſummæ ſunt, & maximè ſenſum mouent; tùm inſuper, quia per ſimplicia, ut dixi, Ariſtoteles etiam ea denotat, quæ per vnam aliquam qualitatē denominantur, vt album, dulce, muſicum, & ſimilia, quarum qualitatum cōtrarietas eſt conſpicua. *Pro ortu ſubſtātiæ triplex requiritur contrarietas.* De quarta difficultate dico pro ortu ſubſtantiæ triplicem requiri contrarietatem, vnam externam quatuor primarum qualitatum, ſine quarum pugna nullus fit ortus: ſecundam priuationis & formę; tertiam differentiarum ſubſtantiæ, quarum oppoſitio ad contrarietatem redigitur, vt docet Ariſtoteles in Metaphyſicis. Prima contrarietas requiritur vt inſtrumentum; Secunda pro terminis ortus & interitus, de

Digitized by Google

qua præſertim modò eſt ſermo: Tertia vt vnius ortus ſit alterius & interitus & e conuerſa, id enim ex eo pendet, quia pugnantes illæ formæ non ſimul ſeruantur, nec materia valet nudari vna forma, quin induat alteram: hę tres oppoſitiones in ſubſtantia mortali iunctæ ſunt, nec reperitur vna ſine altera. Dubitatur quintò, quinam ſit ordo earum quatuor oppoſitionum, quas Ariſtoteles in compoſitis conſiderauit, & quibuſnam competant? *Quinta dubitatio.* Pro ſolutione dico primam origine eſſe cõpoſitionem, primò enim *Solutio.* conſideratur compoſitio partium; ſecundò conſideratur congruens ratio partium adinuicem, & ad vnum primum, & hic eſt ordo: tertio ex huiuſmodi congruente ratione partium conſurgit harmonia, & conſonantia earum adinuicem: quarto ex eis conſurgit figura, veluti pro hominis conſtitutione componuntur membra, ex quorum congruente ratione adinuicem, & ad vnum primum, prodit ordo, & inde conſonantia partium adinuicem, & demùm figura: hinc iure Ariſtoteles ea quatuor ad duo prima, tanquam ad capita redigebat. At perpendendum ſupereſt, quibus nam ea cõpetant? Pro ſolutione conſiderandum ſubſtantiarum primas origine eſſe quatuor Elementa, quæ cum modò conſiderentur vt ſimplicia, nil eorum includere dicuntur: non enim modo conſideratur compoſitio ex materia & forma, cum adhuc non ſit oſtenſum materiam requiri pro rerum ortu; Secundò inueniuntur mixta conſimilia, vt vinum, ſanguis, & alia huius generis, quibus competit compoſitio ex quatuor Elemẽtis; non autem ea, quæ eſt ex partis diſſimilibus, quam præſertim modo conſiderat Philoſophus, nec aliud cæterorum, cum non ſint prædita varietate partium; ſolùm dicere valemus Elementa, ex quibus ea mixta conſtant, prædita eſſe quadam mutua ratione adinuicem, quæ eſt conſonantia quædam ſine ordine, quam modo Philoſophus non conſiderauit; ſolùm enim conſiderauit conſonantiam partium diſſimilium compoſiti; Tertio ſuccedunt plantæ, animalia, & artificioſa, quæ eorum ſunt imitationes: his competit compoſitio diſtinctarum partium, ordo, earum conſonantia & per cõſequutionem figura: nam ex rebus Phyſicis ſola viuentia ſunt prædita propria figura. Inquit Simplicius nullam dari compoſitionem, vel arte, vel natura factam ſine ordine: hæc ſententia eſt dubia ob compoſitionem ex quatuor Elementis in mixto: niſi dicamus, Simplicium loqui de compoſitione totius ex partibus diſſimilibus, ut hominis & domus, de qua etiam præſertim loquitur Ariſtoteles. Inquit Philoponus in ſtatua reperiri ordinem ſine compoſitione: quæ ſententia non eſt vera, ordo enim eſt poſterior compoſitione, & eam præſupponit; ſtatua autem compoſita dicitur ex partibus eam conſtituentibus, quæ ſunt imitationes partium hominis. At dicet aliquis in numero, in locatis, in ſenſibus, & in exercitu reperiri ordinem ſine compoſitione. Reſpondeo compoſitionem neceſſario antecedere, dum loquimur de eo, quod eſt vnum genitum, præditum varietate partium, non autem de varijs ſubordinatis totis, vera compoſitione deſtitutis.

QVod ſi ita res ſe habet, omne generabitur, quod generari natum eſt, & interibit quod natum eſt interire, vel ex contrario, vel in contrarium, & horum media; media autem ex contrarijs conſtant, vt colores ex albo, & nigro; quare omnia vtique erunt, quæ natura fiunt, vel contraria, vel ex contrarijs. *Cont. 47.*

OStendendum ſibi propoſuit Philoſophus in cont. 43. tertiam cõditionem communium principiorum, nimirum cuncta ex eis fieri, competere primis contrarijs, vt inde pateret ea eſſe principia rerum: & cum hactenus id cumulatè oſtendiſſet, in hoc cont. duplicem colligit conclusionem, vnam attinentem ad hortum, & interitum, alteram ad ea, quæ oriuntur & intereũt; quarũ ſecunda ex prima pendet. *Institutũ.* Diuiditur cõtextus in tres *Diuiſio.*

partes in prima infertur prima concluſio, in ſecunda diluitur tacita obiectio, in tertia infertur altera. *Expoſitio* Ait igitur in prima parte, [Quod ſi ita res ſe habet,] hoc eſt ſi vera ſũt ea, quæ diximus, omne quod oritur, orietur ex contrario, & interibit in contrarium. *Ratio.* Colligitur hæc concluſio ex dictis hunc in modum; Omnia cùm ſimplicia, tùm compoſita fiunt ex contrarijs, & intereunt in contraria; cuncta, quæ gignuntur, vel ſunt ſimplicia, vel compoſita; igitur cuncta, quę gignuntur, fiunt ex contrarijs, & intereunt in contraria; & quoniam obijcere quiſpiam poſſet, ne dum fieri ex contrarijs, ſed etiã ex medijs, Ideò Ariſtoteles in ſecunda parte hoc concedens ait media ex contrarijs conſtare, & ob id obtinere locum contrariorum; nam medium comparatum cum vno extremo, obtinet locum alterius, & ex medio fit vnum extremum, quatenus eſt particeps alterius; *Triplex contrarietas.* hinc triplex datur contrarietas, vna extremorum ad inuicem, ſecunda mediorum inter ſe, tertia mediorum, & extremorum. Prima eſt contrarietas abſoluta, aliæ in parte; *Triplex permutatio.* & ſimiliter triplex datur permutatio ei reſpondens. Tertiò infert Philoſophus concluſionem alteram attinentem ad ea, quæ oriuntur, & intereunt, inquiẽs; [quare omnia vtique erunt, quæ natura fiunt, vel contraria, vel ex contrarijs, vt media.] *Ratio.* Hæc ſecunda concluſio elicitur ex antecedente hunc in modum; Quæcunque fiunt ex contrarij vel medijs, ea vel contraria ſunt, vel conſtant ex contrarijs, vt omnia, quæ gignuntur, fiunt ex cõtrarijs, vel medijs; igitur omnia quæ gignũtur, uel ſunt contraria, uel ex contrarijs conſtant. Hæc eſt breuis explicatio uerborum.

Caput Annotationum.

Quid primo conſiderãdum. COnſiderandum primò eſt ſententiam hoc in loco à Philoſopho prolatam, & comprobatam, ei eſſe ſimilem, quam profert in primo de Cœlo cont. 20. inquiens, rectè Naturam liberaſſe cœlum à contrarijs, cũ ab ortu, & interitu debeat eſſe immune, quæ inter cõtraria uerſantur. *Quid ſecũdo.* Inſuper animaduertendum uerè Philoſophum nos deducere in notitiam principiorum per communia, & confuſa: nam fieri ex contrarijs commune eſt ne dum ortui Phyſico, verùm etiam uiolento: & artificioſo: ideo Ariſtoteles frequenter exempla ſumit ab arte, idque facit, quia ars æmulatur Naturam. Inſuper id uerum eſt de ortu ſubſtantiæ, & accidentium, ac demùm de ortu attinentium cùm ad corpus tùm ad animum, ideo etiam exemplum dedit de Muſico, & immuſico: *Quid tertiũ.* Inſtitutum tamen eius eſt loqui de Phyſicis, & præſertim de ortu, & interitu ſubſtantiæ. Prçtereà conſiderandum, quod dum contrarium refertur ad ortum, & interitum, id debet intelligi pro abſtracto: nam priuatio, & habitus ſunt termini ortus, & interitus: dum uero refertur ad rem genitam, debet intelligi pro concreto, quia compoſita gignuntur. Ariſtoteles tamen hæc modo non diſtinguit, quia adhuc non patefecit neceſſitatem materię, & ea quę fiunt conſtare ex materia, & forma. *Quid quarto.* Demùm eſt animaduertendum quod, cùm Ariſtoteles dicat medium conſtare ex contrarijs, non leuis eſt dubitatio quomodo id contingat: & quoniam exacta diſcuſſio non attinet ad hunc locum, ſed potiùs ad caput de mixtione, ideo nunc breuibus & lucidè ſolùm meam opinionem proferam. *Medium duplex.* Medium eſt duplex unum inter formam, & priuationem, Alterum inter contraria: Medium primum non eſt compoſitum, priuatio enim propriè miſceri non poteſt, ſed eſt forma, per gradus recepta in ſubiecto, ueluti diluculũ, & tempus ueſpertinum: Medium inter contraria etiam eſt duplex, unum ſecundum magis, & minus, quod conſtituitur, dum extrema inuicem agunt, & remittuntur, ſed noua forma non conſurgit, & tunc id medium non eſt forma una tertia, ſed ſunt duæ formæ oppoſitæ, remiſsæ: Aliud uerius medium, eſt dum ex contrarijs remiſſis tertia forma conſurgit, ut ex albo, & nigro color rubeus: & de hoc eſt dubitatio, de quo id ipſum dicendum puto, quod dixi in libro de mixtione de conſtitutione formę mixti, ex formis Elementorum: hoc enim medium fit ex extremis, non tanquam ex terminis ſolum, ita enim

iter

iter ex Athenis ad Thebas, ex Thebis, & Athenis conſtaret, ſed tãquàm ex partibus, & gradibus; ita tamen vt illi, qui fuerunt gradus inexiſtentiæ extremarum formarũ, euadant gradus inexiſtentiæ medij; dico gradus inexiſtentiæ, quia eſſentiæ formarum non competunt gradus, ſed omnis forma eſt ſimplex eſſentia.

HVcuſque ferè, vt antea diximus, & aliorum plurimi vnà Cont. 48. *progreſſi ſunt; omnes enim Elementa, & ab eis vocata Principia, quamuis ſine ratione, tamen contraria dicunt, quaſi ab ipſa veritate coacti; At differunt inter ſe, quòd alij priora, alii poſteriora, & nonulli ratione, alii ſenſu notiora accipiunt; Hi namque calidum, & frigidum, alii humidum & ſiccum, alii impar, & par, nonnulli concordiam, & diſcordiam, generationis cauſas ſtatuunt; hac autem inter ſe differunt eo modo, qui dictus eſt; Adeò vt eadem quodam modo, & varia dicant, varia quidem, quemadmodum videtur plurimis, Eadem autem Analogia, ex eadem namque ſerie ac-* Cont. 49. *cipiunt, nam contrariorum alia continent, alia continentur; ſic itaq; eodem, & vario modo, & melius, & deterius enunciant, & hi quidem notiora ſenſu, alii ratione, vt antea dictum eſt; Vniuerſum enim ratione eſt notum, ſingulare vero ſenſu, nam ratio vniuerſi eſt; ſenſus vero ſingularium, ceu magnum, & paruum ratione, rarum, & denſum ſenſu: patet itaque oportere principia eſſe contraria.*

PAtefecit Philoſophus primò conſenſione, ſecundò ratione, prima contraria eſſe principia rerum; modo inſtitutum eius eſt inter ſe compa- *Inſtitutũ.* rare veterũ Philoſophorum opiniones & patefacere, quomodo partim conſenſerunt, partim diſſenſerunt. Ratio inſtituti prima eſt, vt auditores excitet ac paret ad inuentionem verioris ſentẽtiæ; ſecunda vt patefaciat non omnia contraria eſſe principia rerum; tertia vt eliciat id, quod veteres, à veritate coacti, concordes protulerunt; & deſerat ea, de quibus diſſenſerunt ob deprauatas eorum rationes; demùm vt colligat contraria pro principijs ſeligenda debere eſſe prima. Hoc itaque eſt inſtitutum Philoſophi & ratio inſtituti. Diuiduntur *Diuiſio.* hi duo contextus in quatuor partes, in quarum prima refertur conſenſio opinionum; in ſecunda diſſenſio: in tertia repetitur vtrunque, in quarta colligitur concluſio. Vt pertinet ad primam partem, inquit Philoſophus, [Hucusq; ferè (vt anteà diximus) &c. *Expoſitio* aliorũ plurimi vnà progreſſi ſunt:] quaſi dicat Philoſophus, contraria eſſe Principia rerum non eſt inuentum noſtrum. Sed ſi abſolutè numerũ conſideramus; hominum, quid id putarunt, plurimi fuerunt; ſi conſideramus Philoſophos, omnes ita putarunt contraria eſſe principia rerum; ita non ſecũ pugnat, cum primo dicat plurimos, mòx omnes; nã Philoſophi omnes, qui plurimi fuerunt, id putarunt: addit [ferè,] quod quidem referri debet ad illud, vnà progreſſi ſunt, indicando eos non penitùs, ſed in parte conſenſiſse: & iure ita loquitur, quia inſtitutum eius eſt patefacere veteres partim cõſenſiſse, partim diſſenſiſse; & ſtatim referens ea, de quibus conſenſerunt, inquit, [oẽs enim Elementa, & ab eis nuncupata principia, quamuis ſine ratione, tamen cõtraria

 ſtatuunt,

ſtatuunt, quaſi ab ipſa veritate coacti.] Ex his verbis quatuor eliciuntur conſenſiones; prima eſt, quòd hæc interna, quæ (referente Simplicio ex ſententia Eudemi) primò à Platone, mòx ab Ariſtotele nuncupata fuere Elemēta, à veteribus omnibus denotabantur nomine Principij, quos ſequutus eſt Ariſtoteles, dum in primo cont. proponit primò agendum de principijs, & in calce libri colligit ſe de principijs egiſſe; Secunda conſenſio eſt, quòd omnes ea putarunt contraria; Tertia, quòd id protulerunt ſine ratione, non quidem ſine ratione perfecta, & cum ratione imperfecta, ſiue imperfecta inductione, vt vnà cum Auer. inquit Zimara, ſed abſolutè ſine ratione; quoniam vt legitur in primo Metaphyſicæ cap. 5. multi ſtatuere contraria principia, & id non animaduerterunt; Quarta conſenſio eſt, quod id protulerunt quaſi à veritate coacti; [At differunt inter ſe, &c.] relata conſenſione, refert in hac ſecūda parte Philoſophus diſſenſionem, inquiens differre inter ſe, quòd alij priora, & alij poſteriora, & nonnulli ratione, alij ſenſu priora ſumpſerunt; His verbis non duas, ſed vnicam (vt puto) Ariſtoteles refert diſſenſionem, & eſt quod nonnulli putarunt principia abſolutè poſteriora, quæ tamē eſſent priora ſenſu; alij verò priora ratione & abſolutè: & quod vnicam denotarit diſſenſionem primò patet, quia ſtatim vnius tradit exempla; Secūdò, quia dum mòx eam repetet pro vna, & non pro duabus refert; afferens exempla inquit, [hi namque calidum & frigidum,] vt Parmenides; [Alij humidū & ſiccū.] Alixander, referēte Simplicio, dixit hoc ſecundum exemplum vel eſſe referendū ad eundem Parmenidem, qui præter callidi & frigidi oppoſitionem, hanc quoq; ſtatuit principium: at Ariſtoteles hanc retulit tanquam opinionem diſtinctam, inquiens alij, &c. propterea addidit id fortè eſſe referendum ad Empedoclem; verùm contrarietas approbata ab Empedocle non hæc eſt, ſed lis & amicitia. Porphyrius id tribuebat Anaximeni, ſtatuenti pro principijs terram ſiccam, & aquam humidam; multi tamē Anaximeni tribuunt, quòd ſumpſerit aerem; fortè denotauit opinionem Thaletis, & eorū qui pro principio ſtatuerunt aquam humidam, at non ſine ſicco eius oppoſito: vel indefinitè ad intelligendum eſt, ſiquis id cēſuit; & hæc relata ſunt priora & notiora ſenſu, Natura verò & ratione priora illi ſtatuere, qui pro principijs ſumpſerunt par & impar, vt Pythagoras, ſtatuens numeros principia rerum, vel litem & amicitiam, vt Empedocles: & conſiderandum, quòd Ariſtoteles referēs oppoſitiones, primò refert partem denotantem formam, vt calidum, humidum & impar, quod non ſeruauit de litē, quam prætulit amicitiæ, & ratio huius fortè eſt, quia ex ſententia Empedoclis lis iudicabatur origo vniuerſæ generationis huius Mundi litis: Amicitia verò Mundi ſpheri. Calidum, frigidum, humidum, & ſiccū eſſe priora & notiora ſenſibus patet, cum ſint qualitates primæ, primò cadentes ſub ſenſum primum, nempè tactum. Par & impar eſſe priora ratione patet, quia ſola ratio eſt apta numerare: ſimiliter lis & amicitia ratione percipiuntur, cum ſint conſenſio & diſſenſio rerum, de quibus dicebat Empedocles, ſed Mente aſpice, neque enim oculis luſtrantur. [Adeo ut eadem quodam modo & varia dicunt, &c.] hæc eſt pars tertia in qua Philoſophus cōſenſionem & diſſenſionem repetit inquiens, eos partim diſſentire, partim conſentire: nam uaria dicūt quēadmodum videtur plurimis, hoc eſt multitudini, & viris ſolùm externa inſpiciētibus: nam ea diſſenſio ſingulis eſt nota, cum Philoſophi varij varia ſtatuerint principia, indicans conſenſionem non adeo eſſe conſpicuam, & ſolùm patere illis, qui intimiùs cōtraria conſiderant; ideo ait, [Eadem autem enunciant, ſecundum Analogiam,] hoc eſt ſimilitudinem rationis: quam ſimilitudinem explicans inquit, [Ex eadem namque ſerie accipiunt,] hoc eſt ſtatuunt pro principijs contraria eiuſdem ſyſtœchię, hoc eſt ſeriei & ordinis, nēpe formę & priuationis: veluti calidum & frigidum eiuſdem ſunt ſeriei & gradus, ſimiliter amicitia & lis, par & impar: & clarius hoc explicās inqt, [nā contrariorum alia continent,] hoc eſt obtinent locum formæ & exuperantię: [alia cōtinentur, [quia ſeruant locum priuationis & defectus, ut ſe declarat Philoſophus in cont. 55. inquiens contraria ſumpta à veteribus eſſe exuperātiam & defectionem, ut dictum

(Marginal notes: *Prima cōſenſio.* *Secunda.* *Tertia.* *Quarta.* *Diſſenſio.* *Alexāder.* *Porphyrius.*)

dictum eſt prius, indicans locum hunc. Analogia itaque, ſiue ſimilitudo rationis opinionum hæc erit, vt apud Parmenidem calidum ſe habet ad frigidum, ita apud Pythagoram impar ad par, & apud Empedoclem amicitia ad litem, quia vnum eſt tanquam forma & continens, alterum tanquam priuatio & cōtentum, indicando quòd omnes eminùs & confusè inſpexerunt hāc veritatem, quòd forma, & priuatio ſint principia ita explicanda puto hæc verba Philoſophi, ſecundum quā expoſitionem & vera ſunt, & ad rem faciunt; à plurimis tamen exponuntur ſecus; nam inquiunt veteres deprōpſiſſe ſua principia contraria ex ſerie contrarietatum conſtituta à Pythagora, in qua quædam contrarietatum continent, hoc eſt ſunt ſuperiores, aliæ continentur, & ſunt inferiores: quæ explicatio eſt falſa; tùm quia id non facit ad rem; tum inſuper quia nō explicatur analogia, hoc eſt ſimilitudo rationum: tum etiam quia Ariſtoteles nō ait contrarietatum, ſed contrariorū vnum cōtinere, aliud cōtineri; tum inſuper quia Ariſtoteles in cont. 55. ſe ipſum declarat, vt retuli, tum demùm, quia non omnes illæ cōtrarietates reperiuntur in ſerie contrarietatum conſtituta à Pythagora: & præſertim quia multi eorum Philoſophorum ſeniores ſunt Pythagora. Sequitur Philoſophus colligens ſummam dictorum, [ſic itaq; eadem, ac varia, & melius, & deterius enūciāt, & hi quidem notiora ſenſu, alij ratione, vt antea dictum eſt,] adeò quòd Philoſophus priora, & poſteriora redigat ad notiora ſenſu, quæ abſolutè ſunt poſteriora, & notiora ratione, quę abſolute ſunt priora, Quod declarans inquit; [vniuerſum enim ratione eſt notum, ſingulare vero ſenſu, nā ratio vniuerſi eſt, ſenſus vero ſingularium] dat exēpla, [ceu magnum, & paruum ratione, rarum & denſum ſenſu;] Magnum, & paruum pro principijs ſtatuebantur à Platone; rarum verò, & denſum à Thalete, Diogene, Heraclito, & alij. Ex dictis demùm colligit contraria eſſe principia rerum.

Quō veteres eadem ſecundum Analogiā.

Caput Annotationum & Dubitationum.

PAtefecit Philoſophus veteres de contrarietate Principiorum ſummoperè conſenſiſſe; nam conſenſere primò de nomine, quia ea nuncuparunt principia; ſecundò quia ea dixere contraria; tertiò quia ſine ratione: quartò veritate coacti: quintò quia dixere eadem ſecundum ſimilitudinem rationis; ſextò quia ea ſtatuerunt modo aliquo prima: Diſſenſerunt verò primò, quia varij varias ſeligebant contrarietates: ſecundò quia vario modo principia dixere prima: nonnulli enim ſenſu, alij ratione ſtatuerunt prima; ex primo Metaphyſicę elicitur tertia differentia, & eſt, quia plurimi inconſultò, & id nō animaduertentes, ſtatuerunt contraria: alij verò vt Alcmæon per ſe, & conſultò. Ea autem, quæ inſtituto Ariſtotelis præſertim inſeruiunt, hæc tria ſunt, contraria prima, formam, & priuationem præſeferentia eſſe Principia, quod aſſerit veteres protuliſſe veritate coactos. Dubitatur primò, quia perperam Ariſtoteles contraria appellat Elementa: nam inter contraria numeratur priuatio, cui non competit definitio Elementi, cum non ſit rei pars; dubitatur ſecūdò, quomodo valeamus cogi à veritate ad eam confitendam; tertiò inquit Philoſophus ſenſum eſſe ſingularium; oppoſitum profert in calce ſecundi Poſter. inquiens, ſenſum eſſe vniuerſalium, ſentire vero ſingularium; quartò dubitatur, quia Ariſtoteles inquit rationem eſſe vniuerſalium, cum tamē etiā ſingularia ingrediantur argumentationes; & Mens etiam ſingularia apprehēdat. Dubitatur quintò, Quomodo magnum, & paruum dicatur notius ratione, rarum, & denſum ſenſu; cum tamen magnum, & paruum numeretur inter ſenſilia communia, cunctis ſenſibus conſpicua, & in vtriſque locum habeant ſingularia, & vniuerſalia. Demū dubitatur, quomodo Ariſtoteles dicat quædam eſſe notiora ſenſu, alia ratione; cum enim hæ ſint facultates diſtinctè, & cognoſcant diſtincta, non rectè dicitur vnum notius ſenſu, ſi non apprehenditur ratione; neque notius ratione, ſi non apprehenditur ſenſu; comparatio enim cognitionis alicuius à varijs facultatibus expoſcit, ut ab eis id

Prima cōſenſio. Secunda. Tertia. Quarta. Quinta. Sexta. Prima diſſenſio. Secunda. Tertia. Quæ inſeruiunt inſtituto Ariſtot. Dubitatio prima. Secunda. Tertia. Quarta. Quinta. Sexta.

iudicetur:veluti non rectè diceremus coloratum eſſe prius, & notius ſecũdum viſum,
Solutio primę difficultatis. ſapore verò præditum ſecundum guſtatum. Soluitur prima dubitatio dicendo, Elementi nomẽ maximè propriè dici de materia, quæ origine eſt prima, & remanet poſt compoſiti interitum: ſecundò de forma, quæ rei eſt pars: extenditur tamen ad priuationem ex accidenti, quatenus eſt principium internum, eſt eadem numero cum materia, & etiam modo aliquo eſt forma, vt dicitur ab Ariſtoteles in ſecundo Phy. 14. Inſuper Ariſtoteles cuncta interna Principia appellat Elementa, ſumendo nomen à principalibus, & per ſe principijs: A veteribus ea nũcupabãtur principia, Ariſtoteles tamẽ principij nomẽ præſertim tribuit efficiẽti, quod definit per eſſe principium motus, vt patet ex 12. Metaphyſicæ 23.
Galenus. Galenus in lib. de Elementis, & de natura humana ſequitur veteres, & materiam, & formam negat debere dici Elementa compoſiti, ſed ait dicenda eius principia.
Solutio ſecunda. Quõ a veritate cogamur. Quærebatur ſecundò, quomodo veritas nos cogere valeat: pro ſolutione dico id contingere poſſe vel modo diuino, diuinaque reuelatione, ita legitur, Deum multifariàm multiſque modis loquutum fuiſſe cum hominibus: vel modo humano, & hoc tribus modis; vel enim cogimur à veritate primorum principiorum demonſtrationes, per quæ noſcimus rem, quæ oſtenditur non poſſe aliter ſe habere; vel ſecundò cogi poſſumus à veritate apparente in rebus, ſub ſenſum cadentibus, ut cogimur fateri motum eſſe, qui duo modi ad rem nõ faciunt, quia veteres, & ſine ratione, & ſine animaduerſione huius veritatis dixere contraria eſſe Principia rerum, vt dicitur in primo Metaphyſicæ cap. 5. vel id fit modo tertio; pro quo conſiderandum, quòd cum omnia pendeant ex bono, & vero, cuncta etiam communi quodã inſtinctu pro ſuæ conditionis capacitate, ad ea ſunt procliuia, & præſertim homo munere mentis, per quam proximiùs cũ vero, & bono necti valet: inde euenit, vt frequenter latenti aliqua excitatione, ab imaginibus rerum facta, etiam ipſo inſcio, & non animaduertente, ad bonum tendat, verumque proferat: Ideò dicebat Auer. 12. Metaphyſicæ 36. prophetas multa enunciare, quæ nõ intelligunt: hoc præclarè affirmauit Philoſophus ſeptimo Nichomachiorum cap. 13. inquiẽs, in omnibus diuinum quiddam ineſt natura, per quod in idem tẽdũt, proptereà Heſiodi ſententiã approbat dicentis.

Fama autem haud dubiè, non funditus interit illa,
Quam multi celebrant Populi,

Ita vox populi, vox Dei dicitur, quatenus interna commotione, diuinoque contactu profertur. Similiter aſſignatur ratio eius, quod dicitur, mulierum cõſilia ſine præcurrente meditatione eſſe meliora præmeditatis; nam proferunt per inſtinctum naturæ, vt etiam nonnunquam pueri. Hoc fundamento ſeruantur ex ſententia Ariſtotelis pertinentia ad propheriam, Diuinationem, bonamque Fortunam, quæ diſtinctius ſeruantur per Principia Academicorum, diſtinctiſſimè autem, & procul ab omni nube deceptionis, per decreta noſtrorum Theologorum, quibus me ſubijcio.
Solutio 3. Dubitabatur tertiò, quia ſenſus non videtur eſſe ſingularium: reſpondeo, facultatem ſentiendi dici vniuerſalium, quia non eſt contracta ad ſingulare aliquod, ſed æquè ſe habet ad omnia; actus aut ſentiendi contrahitur, deinde ad diſtincta ſingularia; & cum facultas ſentiendi, ſtatuatur vniuerſalium; ea non eſt vniuerſalium ſeiunctorum, ſed exiſtentium in ſingularibus; nec vniuerſaliũ actu, ſed poteſtate: de hoc vniuerſali loquebatur Philoſophus, dum dicebat pueros nuncupare viros omnes patres & fœminas matres: Ariſtoteles, autem hoc in loco conſiderat non facultatem, ſed actum ſecundum ſenſuum.
Solutio 4. Dubitabatur quartò, quia etiam Mens & ratio ſunt ſingularium. Reſpondeo vnicuiq; tribuendum eſt id, quod eius eſt proprium, Mens, vt commune aliquid ei eſt & ſenſui iudicat ſingularia, at propria cõditione vniuerſalium eſt: & præſertim dici debet vniuerſalium, quia facultates & vires per maximum menſurantur, ut nos docet Philoſophus in primo de Cœlo.
Solutio 5. Quinta dubitatio erat de magno & paruo, quæ dicuntur notiora ratione. Pro ſolutione tria dico: Primum eſt, Ariſtotelem hoc in loco per ſingularia notiora ſenſu nõ propriè ſingularia denotare, nemo enim veterum ſingularia

ſtatuit principia: ſed ea communia, quæ magis ſunt iūcta cum ſenſilibus proprijs, minusque ab eis ſecerni valent: ita rarum & denſum dicuntur notiora ſenſu, & ſingularia, cum magis ſint conttacta, & cum ſenſilibus proprijs iuncta, per quæ offerūtur ſenſibus: magnum verò & paruum, dicūtur vniuerſalia & priora ratione, cum magis abſtrahi valeant a materiā & ſenſilibus proprijs. Alterum eſt, Ariſtotelem conſideraſſe magnum & paruum, poſita à Platone, denotantia materiam, quę non ſenſu, ſed ratione apprehenditur. Addò tertiò magnum & paruum eſſe communiora, quàm rarum & denſum, quia ea competunt Phyſicis & Mathematicis, hæc verò ſolùm Phyſicis.

Solutio 5. dubitatio.

Poſtrema dubitatio erat, quomodo obiecta varia, diſtinctis facultatibus reſpondētia, poſſint dicit notiora vna facultate, cum per alteram non cognoſcātur? Redditur hæc dubitatio obſcurior, dum conſideramus hanc comparationem fieri inter nos & naturam: cum tamen naturæ non competat id cognitionis genus, quod competit nobis: proptereà minus rectè dici videtur aliquid notius nobis, aliud Naturæ. Reſpondeo quadruplicem poſſe fieri comparationem: vnā inter ſenſilia relata ad ſenſum, de quibus dicimus quędam magis & priùs, quædam minus vel poſterius cadere ſub ſenſum, & recta eſt cōparatio; Secundam inter ea, quæ ratione & mente apprehenduntur, de quibus rectè dicimus nonnulla eſſe priora, alia poſteriora mēte & ratione: Tertiā formamus comparationē inter obiecta ſenſuum & mētis, dicendo quædam notiora ſenſu, alia ratione, quorum duorum cognitio, niſi eadem facultate apprehendantur, tribuenda eſt homini vtenti vtriſque facultatibus dicendo quædā ei eſſe prima per ſenſum, alia per rationem, & quoniam prima & familiariſſima noſtra cognitio ex ſenſu pendet, ideò quæ ſenſibus primò occurrunt, abſolutè dicuntut priora & notiora nobis. Quarta comparatio uerſatur inter nos ad naturam, per quam dicimus principia eſſe notiora natura quàm nobis, confuſa uerò eſſe nobis notiora quàm naturæ: quæ comparatio minimè eſt propria, cum nobis & naturæ idem cognoſcendi genus non competat, niſi ad hunc ſenſum loquamur, dicēdo aliquid eſſe poſterius uel minus notum nobis, quàm ſui natura ſit aptum cognoſci, & aliquid ſui natura eſſe prius & magis aptum cognoſci, quam cgnoſcatur à nobis, quod minimè eſt abſurdum.

Quadruplex comparatio.

Cont. 50.

CONSEQVENS autem eſt, vt dicamus num duo, vel tria, vel plura ſint; Vnum enim eſſe non poteſt, quoniam non vnum contraria; Neque infinita, quoniam quod eſt ſub ſcintiam non caderet; Inſuper vna eſt contrarietas in omni genere vno, ſubſtantia autem vnum quoddam genus eſt; Et quoniam contingit ex finitis, præſtat autem ex finitis, veluti Empedocles, quàm ex infinitis, omnium namque cauſas aſsignare cenſet, perinde ac Anaxagoras ex infinitis; Sunt præterea alia alijs priora contraria, & fiunt alia ex alijs, vt dulce & amarum, album & nigrum: Principia autem oportet ſemper manere; Quod itaque nec vnum, nec infinita ſint Principia ex his conſtat.

Inſtitutū.

PAtefecit Philoſophus contraria eſſe Principia rerum: Inſtitutum modò eius eſt oſtendere definitum numerum principiorum, patefaciēdo neceſſitatem materiæ & unicam contrarietatem ſtatuendā pro principijs: ex quo refulgebit Principia eſſe tria, nimirùm duo contraria, & materiam. Vt ad hæc nos deducat, orditur iterum tanquā ab initio a conſideratione numeri principiorum, & in præſenti cont. quatuor facit, primò pate-

Diuiſio.

facit

facit conſilium ſuum; ſecundò vna ratione oſtendit principia non eſſe vnum; tertiò quatuor rationibus oſtendit non eſſe infinita; quartò colligit concluſionẽ oſtenſam.

Expoſitio.

Patefaciens primò conſilium ſuum inquit, oſtenſa contrarietate principiorum [, ſequitur vt perpendamus, num principia ſint duo ſola contraria; vel tria,] addẽdo materiã, [vel plura,] hoc eſt, quis ſit definitus numerus principiorum; Et quoniam non propoſuit conſiderandum, num principia ſint vnum vel infinita, ideò ſtatim rationem afferens manifeſtat ea duo extrema cum ratione pugnare; & in ſecunda parte ea non eſſe vnum hac ratione oſtendit: Contraria non ſunt vnum; Principia ſunt cõtraria; quare non vnum; maior profertur vt nota, & iure; nam contraria inuicem pugnant, ſe mutuò expellunt, & ſecundum conditionem & formam maximè diſtant.

Ratio prima.

Oſtendit in tertia parte ea nõ eſſe infinita, & primò hac ratione; Si principia interna eſſent infinita, id, quod eſt, nempè compoſitum ex eis, non caderet ſub ſcientiam; cõſequens eſt abſurdum, quare & antecedens: deducitur conſequutio, quia infinitum, vt infinitum, eſt ignotum; & conflatum ex principijs non cognoſcitur niſi per notitiam eorũ, vt dictũ eſt in primo contex. & in primo Poſter. & alibi: cõſequens eſſe abſurdum dimittitur vt notum; nam cum Phyſicus quærat ſcientiam de compoſitis Phyſicis, tenetur ſupponere dari ſcientiam, quam dari etiam confirmat deſiderium eius, nobis per naturã inſitum, ac inſuper, quia in quarto Metaphyſicę & in primo Poſter. ſententia negantium ſcientiam reiecta eſt, & præſertim, quia dicentes eam non dari, vel id oſtendũt, vel non; ſi non, tunc eis non erit adhibenda fides; ſi oſtendunt, dabitur oſtenſio, & ſcientia, & ſic deſtruentes ſcientiam illam conſtruent. Similem conſequentiam formauit Philoſophus in ſecundo de ortu & interitu trigeſimoſexto inquiens, ſi qualitates Elementorum eſſent infinitę, non poſſent Elementa cognoſci & definiti; infinitũ eſſe ignotum dicitur à Philoſopho in primo Phyſic. 35. nec non in tertio; quõ tamen ſit ignotum & non ignotum, in cap. de infinito patefeci.

Ratio ſecunda.

[Inſuper una eſt contrarietas in omni genere vno, ſubſtantia autem vnum quoddam genus eſt, &c.] hæc eſt ratio ſecunda, cuius varię Gręcorum interpretum à Simplicio referũtur expoſitiones, quas ſilentio præteriens, eam ſolam referam, quam veriorem exiſtimo; pro cuius notitia accipiendum primò eſt, quæri modo à Philoſopho ea principia, quæ prima ſint, hæc enim ſunt communia, primò inuenienda: Secundò eſt accipiendum, quæri principia ſubſtantiæ compoſitæ; ratio eſt, quia quæruntur principia corporis Phyſici, quod eſt ſubiectum huius ſcientiæ, & eſt ſubſtantia; Altera ratio eſt, quoniam (vt recte ait Auer.) tradens principia prædicamenti ſubſtantiæ, tradit principia cunctorum prędicamentorum; docet enim Ariſtoteles in 12. Metaphyſicæ eadem ſecundum Analogiam eſſe principia cunctorum prædicamentorum, & dum agitur de eo, quod eſt ab vno, præſertim, & propriè ſermo debet eſſe de primo, ut legitur ſub initio quarti Metaphyſicæ. His præaſſumptis, ita formatur ratio. In omni genere vno, vnica eſt prima contrarietas; ſubſtantia, hoc eſt, prædicamentum ſubſtantiæ, eſt genus quoddam vnum; igitur in eo vnica eſt prima contrarietas: at per præaſſumpta, nos quærimus contrarietatem primam, & eam ſubſtãtiæ, quare unicam ſtatuere debemus pro principijs.

Ratio tertia.

[Et quoniam contingit ex finitis, &c.] hæc eſt ratio tertia ita formanda: Eius, quod fieri poteſt per finita, nõ ſunt ſtatuẽda principia infinita; Phyſica gigni poſſunt per finita: quare eorum non ſunt ſtatuenda principia infinita: minor oſtenditur excẽplo, quia Empedocles ſtatuens ſex principia, nimirùm quatuor Elementa, ac inſuper litem & amicitiam, perinde ſeruat cũcta attinẽtia ad ortum rerum, eorumque rationem tradit, ac id faciat Anaxagoras ſtatuens pro principijs infinita corpora ſimilium partium in Chao cõfuſa:

Duæ Leges Naturæ.

Maior dimittitur vt nota; ea enim nititur duabus Naturę approbatiſſimis Legibus, quarum vna eſt, Natura infinitũ renuit, terminum quærit: ratio eſt, quia natura propter finem operatur, vt dicitur in ſecundo Phy. & ad nil tendit, ad quod deuenire non valeat. Inſuper natura eſt forma, quæ terminus eſt, cum infinito pugnans: Altera Lex eſt, Natura non efficit per plura, quod valet efficere per

pauciora;

pauciora:cum enim natura ſit ars Dei,artificioſiſſima eſt, nil ſuperuacaneum inclu-dit,& nil facit fruſtrà ex primo de Cœlo 31. [Sunt præterea alia alijs priora contra-ria,&c.]Hæc eſt ratio quarta,cuius vis à varijs vario modo explicatur; ego autem ita formandam puto:ſi principia contraria,de quibus modo præſertim eſt ſermo, eſſent infinita,omnia contraria eſſent iudicāda principia;cōſequens eſt abſurdū:igitur principia non eſſent infinita:connexum ſupponitur ex conditione infiniti, quæ eſt vt omnia includat,& nil extra ſe ſui generis derelinquat: aſſumptū eſſe abſurdū oſtēdit Philoſophus exemplis;nam cōtrariorum alia ſunt priora,alia poſteriora:ſimiliter alia gignuntur ex alijs,vt album & nigrū,dulce & amarū;at ea,quæ non ſunt prima, & fiūt ex alijs,non debent ſtatui principia,vt patuit in præcedentibus,dum conſiderabantur conditiones principiorum,& hoc explicat Philoſophus,inquiēs oportere principia ſemper manere,hoc eſt,eſſe prima,non fieri ex alijs,& in alia non reſolui,album autē & nigrum,dulce & amarum,præter id,quod pendent ex qualitatibus primis,etiam reſoluuntur in formam & priuationem,nec ad omnium productionem conſpirant. *Ratio 4.*

Caput Dubitationum.

VT dicta à Philoſopho exactiùs eluceſcant; variæ proponuntur diluendę difficultates. Dubitatur primò,an contraria poſſint eſſe vnum? Secundò,cur Philoſophus per id quod eſt,conſueuit frequēter denotare compoſitum,vt in hoc cont.in principio ſecundi Phyſic.& ſępe alibi? Tertiò,cur dicat[in omni genere vno,]cur,inquā addit vnum?Quartò cur in omni genere contrarietas prima una ſit?Quintò,cur accipiat genus ſubſtantię, vt eius tradat Principia?Sextò, cur contrarietas ſubſtantię ſit prima contrarietatum? Septimò,quomodo id ſit verum,quod oporteat principia ſemper manere? Octauò, num Principia dici poſſint vnum,& infinita? De prima difficultate, an contraria poſſint dici vnum,cōſiderandum eſt,quod ea,quę in vniuerſo reperiuntur, idque formoſiſſimum reddunt,quemadmodùm,quia pendent ex bono,boni aliquid includunt;ita quia pendent ex vno,cuncta conſpirant in vnum,& pro facultate connectuntur : hoc conſiderans Plato in Phædone dixit,cum Deus conditiones & formas contrariorum in vnum redigere non valuiſſet,quia eis repugnat,iunxit apices eorum.Nam contraria conſiderari poſſunt, vel ſecundum conditionem & formam propriā,& ita pugnāt & maximè diſtant: vel conſiderantur cōſideratione alia,& ita octo modis poſſunt dici vnum:Primò enim ſunt vnum genere;Secundo ſunt vnum ſubiecto,nam definiuntur,quod in eodem ſubiecto apta ſint fieri,& ſub eodem genere maximè diſtent: Tertio ſunt vnum permixtione tùm in cōſtitutione medij,tùm quia apud nos raro ſincera inueniuntur: Quarto ſunt vnum habitu, & ſcientia,pertinent enim ad eandem diſciplinam;Quinto ſunt vnum facultate animę,per quam cognoſcuntur, eadem enim facultate album & nigrum percipiuntur; Sexto ſunt vnum eminētia vt in primis cauſis,veluti dicimus in Luce eminenter includi quatuor primas qualitates; Septimo cō paratione,nam medium comparatum cum extremis ſeruat locum vtriuſque, ut dicitur in tertio Nicomachiorum;Octauo facultate,idem enim aptum eſt fieri vtrunque, vt puer iuſtus eſt & iniuſtus facultate:hic tamen modus ad ſecundum redigitur. Ex his reſulget,quomodo Deus per vnum,verum,& bonum effunditur per omnia, & eſt vbique,adeo vt iure enunciauerit Seneca,Deus eſt omne,quod vides, & quod non vides:Hinc etiam reſulget ratio & fundamentum antipathię, & ſympathiæ, ſiue conſenſionis & diſſenſionis rerum : in cunctis enim inuenitur ſimile aliquid & diſſimile. Quærebatur ſecūdo,cur Philoſophus per id quod eſt, frequenter conſueuit denotare compoſitum?ratio eſt,quia ens eſt vox concreta, deducta ab eſſentia ſiue exiſtentia; ſproptereà compoſitum denotat:In vniuerſo ſolus Deus eſt abſolutè ſimplex,ideo ſolus ab-

Prima dubitatio. Secunda. Tertia. Quarta. Quinta. Sexta. Septima. Octaua.

Solutio primæ, an contraria ſint vnum. Plato.

Contraria ſunt unum octo modis.

Cur per id quod eſt denotatur cōpoſitū.

lus abſolutè dicitur principium entis,vt patet ex 8.Phyſi.52.quo loci legitur principio nimirùm Deo manēte,neceſſe eſt manere omne,quod eſt,quod continuatur cum eo; Secundo loco ſimplices dicuntur cæteri motores cœlorum,nec non formæ & materia,non autem abſolutè & penitùs,cùm aliqua conſideratione cōpoſitione ſint prę dita:ideò & entia & principia entis dici poſſunt; cōpoſita demùm ex materia & forma conſpicuè ſunt compoſita,ideò magis propriè nomine entis denotantur. Tertiò, quęrebatur,cur generi addat vnum?reſpondeo id fieri,vt denotetur genus vniuocū, quod eſt genus alicuius prędicamenti:debuit autem denotare genus vniuocum, quia ei propriè competit contrarietas,quæ eſt prima oppoſitio differentiarum eius,nō autem generi ab vno,quale eſt ens,ſanum,& ſimilia;ratio eſt,quia vniuocum eſt natura vna,apta formari oppoſitis differentijs:id autem,quod eſt ab vno,non eſt natura vna & propterea ei non propriè competunt differentiæ oppoſitæ,ſed potiùs modi & gradus ſubordinati, vt enti ſubſtantia & accidens, actus & potentia: ideò de illis quæritur,quid ſit prius, non autem de oppoſitis differentijs. Quærebatur quartò, cur in omni genere contrarietas prima una ſit?Simplicius rationem afferens inquit, Genus denotate vniuerſitatem quandam,quę vel eſt ſuprema, vel infima: Si fuerit ſuprema qualis eſt, hæc,quę modo denotatur,ea per duo oppoſita primo diuiditur,per quæ cōſtituitur prima contrarietas:Si fuerit infima,ea eſt materia, quæ primo eſt poteſtate, ad duo oppoſita,quę valet recipere. Hæc ſententia dubia eſt: tum quia per eam non refulget conſpicua ratio,ob quam prima contrarietas vna ſit;tum inſuper quia cōtrarietas,quæ modo quęritur,eſt ſupra genus & illud conſtituit,non autem diuidit;tum tertio quia contrarietas,quę modo quęritur,præſertim referri debet ad materiam primam,quia in ea conſideratur:nec verum eſt materiam primam primo reſpicere duas formas oppoſitas,ſed potiùs oppoſitionem formæ & priuationis.Propterea dicamus genus vnum ſubſtantiæ ſupremum cōſtitui ex prima materia & forma materiata, cui opponitur priuatio,& ob id actus denotans formam,& potentia includens priuationem cum materia iunctam,dicuntur primo principia prædicamenti ſubſtantię, mox cęterorum prędicamentorum,vt oſtenditur in 12.Metaphyſicæ;Ex qua ſuprema oppoſitione deinde pendet, quod cum mox genus ſupremum & media per oppoſita diuidantur,ſemper vnum eorum ſeruat conditionem actus & formæ, alterum vero priuationis,ut dicitur ab Ariſtotele in 3.Phyſic.cont.5.& ob id etiam dicetur in progreſſu contrarietates diſtingui ſecundum prius & poſterius, non autem genere: omnes enim reſoluuntur in actum & potentiam,ſiue formam & priuationem. Ex his elicio rationes,cur prima contrarietas vnius generis vna ſit,nam ratio prima elicitur ex cōditione generis,quod,cum ſit vniuocum,eſt natura vna,quę per formam,ſaltem genere vnam conſtituitur,cui opponitur priuatio,natura enim vna ſequitur formam vnā; Secunda ratio elicitur ex conditione contrarietatis;nam contrarietas prima, eſt prima diſtantia maxima: in vno autem genere diſtantia maxima vnica eſt: Tertia ratio elicitur ex conditione primi,nam deſcendentes labimur in multitudinem, aſcendentes eleuamur ad vnum:Quarta ex conditione diuiſionis & ordinis: cum enim genus ſit ordinata ſeries, ex diuiſionibus per oppoſita prodiens, expoſcit ordo relationem ad unum primum,ut patet ex quinto Metaphyſicæ,cui primo non poſſunt ęquè primo hærere & competere oppoſitiones variæ,ita enim diſtinctè eſſent ordine. Quærebatur quinto,cur Ariſtoteles accipiat genus ſubſtātię,ut eius tradat Principia? Ratio eſt,quia quæruntur Principia corporis Phyſici,ortui & interitui obnoxij,id autem illud eſt,quod conſtituit genus prædicamenti ſubſtantiæ:nam alibi latiſſimè pateſeci, in prædicamentis propriè ſolùm mortalia collocari:genus itaque ſupremum prędicamenti ſubſtantiæ eſt corpus Phyſicum,ex prima ſublunarium materia, & forma genere vna conflatum:cuius præſertim traduntur principia, quæ ſecundo loco competunt conflatis ex reliquis prædicamentis. Quærebatur ſexto,quomodo contrarietas ſubſtantiæ ſit prima contrarietatem?Reſpondeo contrarietatem primam ſeligēdam pro

Cur generi additur vnum.

Cur in omni genere contrarietas prima ſit vna.

Cur tradātur principia ſubſtātiæ.

Quō contrarietas ſubſtantię ſit prima.

principio eſſe formam, & priuationem, hanc autem primò competere ſubſtãtię, quoniam ea ſubſtantiæ primò, & præſertim forma eſt, quare etiã priuatio eius, eſt magis propriè priuatio; Secundò, quia hæc contrarietas, ea eſt, quæ verſatur circa primum ſubiectum, quod eſt materia, vt dicitur in hoc libro, cont. 82. materia autem primò. & præſertim dicitur eſſe ſubſtãtię, mox cæterorum prædicamentorum, vt dicitur in primo de ortu, & interitu; Tertio, quia eſſe, & non eſſe, & ortus, ac interitus primo competunt ſubſtantiæ, quare, & termini eorum, qui ſunt forma, & priuatio. Ex quo etiam refulget ratio, cur tradendo principia ſubſtantiæ tradantur principia omnium prędicamentorum. Ratio prima eſt, quia ens ortui obnoxium eſt ab vno, & primò dicitur de ſubſtantia, ſecundò de alijs, quare ſimiliter etiam Principia; Inſuper id genitum eſt compoſitum, ſubſtantia eſt compoſitum per ſe, cum accidente vero eſt compoſitũ ſecundum accidens, quod eſt poſterius, & debet redigi ad per ſe; Tertiò, quia primò, & propriè forma, & priuatio, ſiue actus, & potentia dicitur de ea ſubſtantia, ſecundariò de alijs, vt dixi. Quærebatur ſeptimò, quomodo id intelligi debeat, quòd oportet Principia ſemper manere? Simplicius tribuit Alexandro, quòd putarit denotari eſſe æterna; quæ expoſitio vera non eſt, quia Philoſophus modò loquitur de contrarietate conſtituẽte terminos generationis, qui neceſſariò variantur, & vno præſente, alter perit; & in tertio de cœlo 61. legitur Principia mortalium eſſe mortalia, æternorum æterna; hinc eorum explodenda eſt ſententia, qui (referente Philopono) dicebant denotari Principia prima, cœleſtia, & æterna, quales ſunt Ideæ; nam modò ſermo eſt de internis, & contrarijs Principijs: ſimiliter explodenda eſt eorum ſententia, qui aiũt Ariſtotelem denotare formam corporis coæternã materiæ, nam præter id, quod non datur, etiam ſi daretur nil ei eſſet contrarium, aptum recipi in materia: His accedit, quòd Alexander ſecùs hanc ſententiam expoſuit; nam in primo naturalium quęſtionum cap. 16. præter cætera, quę profert, inquit, Principia ſemper manent, hoc eſt, ſemper in materia reperiuntur, & in quauis parte eius, ac ad omnium productionem concurrunt; Inſuper addit, Principia ſemper manere, hoc eſt, non fiunt ex alijs, ſunt prima, & in priora non valent reſolui; quæ expoſitio verior eſt; ex quo patet Simplicium diminutè, & minus rectè expoſitionem Alexandri retuliſſe; Simplicius autem ex propria opinione ait, Principia ſemper manere, hoc eſt, concurrere ad omnium productionem; at id manere non propriè denotat concurrere ad omnium productionem, ſed potiùs eſſe primum, vt in primo Poſter. cap. 3. Principia prima dicuntur ſtare, quod idem eſt, ac manere, nempè in eis dari ſtatum, & non poſſe ad ſuperiora eleuari. Propterea elicientes expoſitionem ex ipſomet Ariſtotele dicamus, cum duo denotaſſe, quæ requiruntur pro cõſtitutione primorum, & communium Principiorum, quæ modo inquiruntur, ob quæ multa contraria non poſſunt iudicari principia; vnũ eſt, quòd ſint prima; alterum, quòd ſint communia omni generationi: Primum denotauit inquiens, contrariorum alia alijs eſſe priora, & ob id non omnia poſſe iudicari principia, cum oporteat Principia ſtare, & manere, hoc eſt, eſſe prima: Alterũ denotauit inquiens, fieri alia ex alijs, hoc eſt, proximè pendere ex varijs & diſtinctis cõtrarijs; cum tamen oporteat principia manere ſemper denotando per id ſemper, neceſſarium, & communem concurſum ad omnium productionem: vt dum dicimus ſemper ea, quæ fiunt & intereunt pro terminis, habent formam & priuationem. At quæritur, num prima Principia, quæ in hoc libro inquiruntur, iudicãda ſint æterna? Plato in Phædro enunciauit Principia debere eſſe æterna, alioquin cuncta abolerentur, quæ pendent ex eis: Verùm Plato Principij nomine Ideas & primum efficiens denotauit, non autem terminos ortus & interitus, & ideò id non facit ad rem; propterea breuibus dicamus, Principia, quæ modò inquiruntur, eſſe duos terminos tranſmutationis, nimirum forma & priuationem, quæ quamuis in priora non reſoluantur, tamen in permutationibus variantur, & ſolum ſunt æterna genere, & ſucceſſione: differunt tamen à cæteris contrarijs, quatenus in priora non reſoluuntur, & neceſſario inueniuntur in

Quomodo oportet Principia ſemper manere.

Alexander.

Simplicius.

Verior expoſitio.

Plato.

tut in

Quomodo principia ſint vnum, vel infinita.

tur in omni ortu & interitu. De prima rerum materia quid ſit dicendum, patebit in explicatione cont: 82. Demùm quærebatur, num Principia dici poſſint vnum, vel infinita: breuibus dico, Si nomine Principij id intelligimus, quod abſolutè eſt primum, & ex nullo pendet, id abſolutè eſt vnum, nimirùm Deus, vt dicitur in 12. Metaphyſicæ. Si vero ea conſideramus, de quibus modo ſermo eſt, ea conſiderari poſſunt dupliciter, vel numero & ſucceſſione, & ita principia interna & propria rerum ſunt infinita, ex ſententia Ariſtotelis putantis ortum rerum & interitum eſſe ęterna: At ſi cōſiderantur communia & ſecundum genus ita ſunt finita, & non plura tribus. Inſuper Principia alia conſideratione dici poſſunt infinita, quatenus principia æterna duo ſunt, Deus & materia, & ambo vario modo ſunt infinita: Deus eſt infinitus ſupra terminos, quia excedit terminos omnes: Materia vero eſt infinita infra terminos, quia indefinita eſt, nullo proprio termino circumſcripta, apta tamen circumſcribi in omnibus, & ob id rectiùs indefinita, quàm infinita dicitur.

Cont. 51.

QVONIAM autem finita non facere duo tantum habet quandam rationem. Dubitabit enim aliquis quomodo denſitas raritatem facere apta ſit, aut hæc denſitatem, ſimiliter & alia quæuis contrarietas, non enim amicitia litem congregat, & facit aliquid ex ea, neque lis ex illa, ſed vtraque alterum quiddam tertium; Quidam autem & plura recipiunt, ex quibus parant eorum, quæ ſunt, naturam.

Inſtitutum.

INquitēdum propoſuit Philoſophus definitum numerum Principiorum, & ob id reiecit extrema, nimirùm Principia eſſe vnum, vel infinita: Et quoniam manifeſtauit contrarietatem ſumendam pro principijs eſſe vnam, ex qua duo prima prodeunt principia: poſſet quis putare ea ſola eſſe principia, ꝓpterea inſtitutū eius eſt patefacere ea non eſse ſatis, & neceſsario inter principia numerādā eſse materiā: ꝙ facturus oſtēdit in hoc cont. ſola cōtraria nō eſse ſatis, & diuiditur in tres partes: in prima

Diuiſio.

patefacit cōſilium ſuum, in ſecunda oſtēdit ratione cōtraria nō eſse ſatis, in tertia id

Expoſitio.

confirmat auctoritate. Inquit in prima, Cum ſit oſtenſum principia eſse finita, & ex parte contrariorum duo tantùm eſse Principia, ſe offert modo ratio, ex qua elici poteſt, principia eſse plura duobus: quam rationē referens in ſecunda parte inquit, [Dubitabit.n.quis quo pacto denſitas raritatem facere nata ſit, &c.] Ratio ita formatur: Tot ſunt ſtatuenda principia, quot ſint ſatis pro rerum ortu: ſola cōtraria non ſunt ſatis: quare ſola contraria non ſunt ſtatuenda: maior ex ſe patet, minor oſtēditur exemplo contrariorum ab alijs pro principijs conſtitutorum: nam raritas & denſitas, quæ à Thalete, Diogene, Heraclito & alijs multis iudicabantur principia, minimè ſunt ſatis, non enim denſitas raritatem, nec raritas denſitatem cōſtituit, vel aliud tertium ex ea efficit: ſimiliter amicitia & lis conſtituta pro principijs ab Empedocle, non ſunt ſatis, non enim amicitia litem congregat, ſed potiùs euertit, nec tertium aliquid ex ea efficit, ſed ambo congregant, ſiue formant alterum quoddam tertium, in quo vt in ſubiecto verſantur. Id ipſum in tertia parte comprobat auctoritate inquiens, nonnullos hac ratione ſuaſos pręter cōtraria, ne dum vnum, ſed plura quoque inter principia retuliſſe, ex quibus parant naturam & eſſentiam eorum, quę ſunt, nimirum compoſitorum: nam veteres materiam putarūt vniuerſam eſſentiam rerum. Facit mētionem Philoſophus de his, qui plura loco materiæ ſumpſerunt: tum ut magis neceſſitatē patefaciat, cum nonnulli non contenti vno tertio plura deſumpſerint: tum quia de uno tertio iam patefecerat ratione, dum dixerat, [Sed ambo alterum quiddam tertium.]

Caput Dubitationum.

DVbitare aliquis poſſet primo, quia Ariſtoteles ſtuſtrà de efficiente *Prima du*
mentionem facere videtur, inquiens, amicitia nil facere ex lite, cum *bitatio.*
modò non de efficiente, ſed de principijs internis ſermo ſit: dubitatur
ſecundò quia Ariſtoteles inquit amicitiam non efficere litem, nec rari *Secunda.*
tatem dēſitatem, quod etiam ad rem non facit, quia nec denſitas, nec
lis gigni debent, ſed compoſitum. Tertiò ambigitur, an ac ratione Philoſophus oſten *Tertia.*
dat materiam eſſe: Quartò dubitatur, quia inquit Auer. ſi ſola contraria eſſent princi- *Quarta.*
pia, id quod gignitur, eſſet ſimplex: contraria enim non poſſunt iungi pro tertij con-
ſtitutione: at dicam ego contraria remitti & conſtitui medium conflatum ex eis; me-
dium enim, vt inquit Ariſtoteles, ex cōttarijs conſtat. De prima difficultate dico pri- *Solutio*
mò, Ariſtotelem confusè loqui de principijs contrarijs, & adhuc nō manifeſtaſſe quo *prima.*
modo concurrant ad rerum ortum; Veteres autem etiam ea aliquid efficere dicebant,
vt Empedocles liti & amicitiæ, Parmenides calido, & frigido vim efficiendi & permu
tandi tribuebant. Addo inſuper efficere vſurpari dupliciter, vel propriè, quod eſt offi-
cium efficientis, vel latè pro conſtituete & producere & pro omni contradiſtincto à
patiente, ſic forma formans dicitur efficere compoſitum. Demùm addo Ariſtotelem
id facere valuiſſe, quia forma & efficiens fundamento idem ſunt. De ſecunda difficul *Solutio ſe*
tate dico, Ariſtotelem exactè argumentari à ſufficienti partium enumeratione, quaſi *cunda.*
dicat, ſi conttaria eſſent ſatis, vel ea ſe mutuò conſtitucrent, vel ambo cōſtituerent ter
tium: non primùm, quia mutuò ſe deſtruunt; non ſecundum, quia non valent ſimul
ſeruari. Quærebatut tertiò, num hac ratione Ariſtoteles oſtendat materiam eſſe, & *Solutio 3.*
num à Phyſico oſtendi poſſit? Auer. & qui eum ſequuntur, putant id fieri: hinc in cal- *An oſten*
ce libri Auer. diſputans contra Auicennam ait, id à ſolo Phyſico poſſe fieri; nam ſi ſo- *datur ma-*
la conttaria non ſunt ſatis, neceſſariò datur materia, ſed ea non ſunt ſatis (vt patuit) *teriā eſt.*
quare &c. Prætereà ſi datur tranſmutatio, neceſſariò datur materia: ea datur: quare &
materia. Inſuper dicet Philoſophus in progreſſu, ſi debent ſeruari rationes oſtenden-
tes contratia eſſe, & non eſse principia, neceſſariò debet dari materiæ; ſed illæ ſeruari
debent, cum in parte ſint veræ; quare neceſſariò datur materia; hinc Philoſophus in
calce libri colliget ſe oſtendiſse principia eſse, quod de ſola materia valet eſse verum.
Hanc opinionem approbandam non puto, primò quia argumentatio eſt ratio rei du- *Euerſio.*
biæ fidem faciens; dari materiam adeò patet, vt nemo veterum eam ſit inficiatus: con
firmatur, quia ſenſibile includit materiam, omne enim ſenſibile in materia eſt, vt pa-
tet ex primo de cœlo, quare materia per ſenſibilia in ea exiſtentia ſub ſenſum cadit, &
conſpicua eſt; prætereà Ariſtoteles non propriè loquitur de materia prima, ſed de ea
in genere, quæcunque ſit, vel aer, vel aqua, uel medium aliquid, ea autem in genere
ſumpta, notiſſima eſt. Quare dicamus, Ariſtotelem minimè oſtendere dari materiam,
ſed eam eſse numerandam inter principia, & quæ ac qualis ſit. Rationes aduerſæ fa-
cilè diluuntut; prima nullius eſt roboris, quia Ariſtoteles inquiens ſola contraria non
eſse ſatis, non oſtendit materiam eſse, ſed addendam contrarietati pro principio: Ad-
debatur, materiam oſtendi per tranſmutationem; tranſmutatio enim inter eſse, & nō
eſse patefacit materiam ortus: tranſmutatio ſecundum locum, materiam ad vbi. Re-
ſpondeo per Auerroem in primo, Priorum, cap. de Syllogiſmo hypothetico dicentē,
in Syllogiſmo hypothetico per naturā, quale eſt antecedens, tale eſt conſequens, cū
enim ſint per naturam, & eſsentiam coniuncta, vt ſe habet de vno, ita de altero; de his
vera eſt regula Ariſtotelis tradita in primo Priotum, ſi antecedens, ſequitur conſe-
quens; antecedens cum modo, ſequitur conſequens cum eodem modo: propterea re-
flectendo rationem dico, ſi datur tranſmutatio, & contrarietas, datur etiam materia;
at antecedens dari ex ſe patet, quare patet & conſequens. Addebatur Ariſtotelem in

calce libri colligere ex dictis, patere principia eſſe; reſpondeo id debere intelligi de principijs in genere, & patere, tum quia cum declarauerit quot, & quæ ſint, ſuppoſuit ea eſſe, tum inſuper quia euertendo ſententias veterum deſtruentium principia; ex accidenti, reddidit notum principia eſſe. Vertebatur in dubium poſtremò ſententia Auerrois dicentis, ſi principia ſolum eſſent contraria, id, quod gignitur, eſſet ſimplex. Reſpondeo, ſi ſolum eſſent contraria, nil gigni poſſet, vt rectè ait Ariſtoteles, & ſi aliquid poſſet gigni, id eſſet ſimplex, quia ea, quæ gignuntur, propterea ſunt compoſita, quia conſtant ex materia, & forma; quare dempta materia eſſet ſimplex: inſtabatur, quia poſſet eſſe medium conſtans ex contrarijs; reſpondeo id non contingere triplici ratione; prima eſt, quia hæc contraria ſunt forma, & priuatio, quorum non eſt mediũ per compoſitionem; Altera eſt, quia forma non recipit magis, & minus, niſi quatenus in materia ſuſcipitur, vt dicitur in 8. Metaphyſicæ cont. 10. Tertia, quia quamuis media conſtent modo aliquo ex extremis, tamen ſunt formæ ſimplices, vt colores, & ſapores medij; omnis enim forma eſt eſſentia ſimplex.

Solutio poſtremæ difficultatis.

Cont. 52. *INSVPER de hoc aliquis dubitauerit, niſi quis aliam ſuppoſuerit contrarijs naturam: Nullius enim videmus eorum, quæ ſunt ſubſtantiæ contraria; Principium autem non de ſubiecto oportet dici aliquo, erit enim Principium Principii; Subiectum enim Principium eſt, & prius videtur eſſe prædicato; Amplius non eſſe dicimus ſubſtantiam contrariam ſubſtãtiæ; quomodo igitur ex non ſubſtantiis ſubſtantia erit? aut quomodo prius non ſubſtantia quàm ſubſtantia erit?*

PRo patefacienda neceſſitate materiæ, manifeſtauit Philoſophus ſola contraria nõ eſſe ſatis pro rerum ortu; nũc, vt id ipſum colligat, oſtendit contraria nõ eſſe principia, quatenus nõ ſunt ea principia, ex quibus genita conſtituuntur. Diuiditur contextus in tres partes, quatenus tres ad id oſtendendum afferuntur rationes. Inquit igitur, [Inſuper de hoc (nempe quod contraria ſint principia rerum) dubitauerit aliquis, niſi quis aliam ſuppoſuerit contrarijs naturam,] ita loquitur indicans difficultatẽ ſolui ſtatim quòd inter Principia numerabitur materia; ait [ſuppoſuerit,] quia hoc tertium principium eſt ſubiectum & materia, quæ eſt natura alia, diſtincta a forma, & a contrarijs, quia ei nil eſt contrarium. Et ſtatim affert rationem primam, quam ita puto formandam. Principia ſunt ſubſtantiæ eorum, quæ ſunt, nempè compoſitorum; contraria non ſunt ſubſtantiæ eorum, quæ ſunt; igitur contraria nõ ſunt Principia; maior dimittitur vt nota, inquiruntur enim modò Principia interna, ex quibus rerum eſſentia cõſtituitur; minor profertur his verbis, [nullius enim videmus eorum quę ſunt ſubſtantiæ contraria;] ait, [videmus,] quia ſenſu & experientia eleuamur in notitiam principiorũ, ait, [eorum quæ ſunt,] more ſuo denotando cõpoſita, quæ ſunt confuſa actu, ex quorum reſolutione dicebatur in tertio cont. redduntur nota principia: [Principia autem non de ſubiecto oportet dici aliquo,] &c. hæc verba necti poſſent cum prima ratione; melius tamen puto ex eis debere elici ſecundam rationem hunc in modum formandam; Principia non ſunt in ſubiecto; contraria ſunt in ſubiecto; igitur, non ſunt Principia; minor dimittitur vt nota ex definitione cõtrariorum, quæ eſt vt in eodem ſubiecto apta ſint fieri, nã contraria ſunt formæ, quæ fundamento egent; Maior oſtenditur ducendo ad abſurdum, quia ſi principia eſſent in ſubiecto, prędita eſſent principio,

Inſtitutũ. *Diuiſio.* *Expoſitio* *Ratio prima.* *Ratio ſecunda.*

pio,ac ita daretur principium principij,quod eſt abſurdum,tum quia daretur progreſſus in infinitum,tum inſuper quia idem eſſet & nō eſſet principium. Nam ſubiectum eſt principium eorum quæ ſunt in eo, & videtur eſſe prius prædicato: ea enim quæ ſunt in ſubiecto præſupponunt illud: hinc adiuncta & adiecta dicuntur. Iacit tertiò Philoſophus fundamentum quoddam,& eſt[Amplius non eſſe dicimus ſubſtantiam contrariam ſubſtantię:] quo iacto ducit ad duo abſurda ſententiam illam, quod contraria ſint Principia; primum eſt,quomodo igitur ex non ſubſtantijs ſubſtantia erit? hoc eſt,tunc ex non ſubſtantia fieret ſubſtantia,nam fieret ex contrarijs,quæ ex iacto fundamento non ſunt ſubſtantiæ: Alterum eſt,quòd non ſubſtantia eſſet prior,quàm ſubſtantia, & deducitur quia Principium eſt prius eo,cuius eſt Principium: quare ſi contraria eſſent Principia ſubſtantiæ,cum non ſint ſubſtantiæ, erunt priora ſubſtantijs: at in 7. Metaphyſicæ contex. 4. aſſeritur ſubſtantiam priorem eſſe accidentibus omni genere prioris. *Ratio ducēs ad duo abſurda.*

Caput Dubitationum.

Dubitatur primò,quia Ariſtoteles, inquit contraria non eſſe eſſentiam rerum; quod videtur falſum,cum forma,quæ eſt alterum cōtrariorum pro principijs eligendorum,ſit id,quod res ſunt. *Dubitatio prima.* Secundò dubitatur, quia non omnia principia ſunt eſſentię rerum,vt patet de priuatione. *Secunda dubitatio.* Dubitatur tertiò,quia Ariſtoteles inquit nō dari principiū principij; quod videtur falſum,cum ſolus Deus principio careat,cætera omnia ex principio aliquo pendeant. *Dubitatio tertia.* Quartò dubitatur,quia falſum eſt Principia non eſſe in ſubiecto; nam forma & priuatio,quæ ſunt principia,in materia ſunt,vt in ſubiecto. *Dubitatio quarta.* Quinta dubitatio eſt,quia Ariſtoteles inquit ſubiectum eſſe prius prędicato; oppoſitum docet Porphyrius inquiens,ſuperiora prædicari de inferioribus, ſuperiora autem priora ſunt. *Quinta dubitatio.* Sextò dubitatur, quia Ariſtoteles inquit ſubſtantiā non eſſe contrariam ſubſtantiæ; quam falſum eſt: Nam dum dicimus contraria eſſe principia,vtimur nomine cōtrarij latè,quod etiam de forma ſubſtantiæ verum eſt. *Sexta dubitatio.* Septimò dubium eſt,id quod dicitur ab Ariſtotele,ex non ſubſtantia non fieri ſubſtantiam; nam habuimus in præcedentibus omne,quod fit fieri,ex ſui negatione,adeo ut ſi ſubſtantia fit,debeat fieri ex non ſubſtantia,alioquin eſſet,antequàm fieret. *Septima dubitatio* Dubitatur octauò,quia Ariſtoteles abſurdum iudicat non ſubſtantiam eſſe priorem ſubſtantia; at mox ipſe quoque in hoc abſurdum labetur,dum priuationem,quę non eſt ſubſtantia, ſtatuit principium ſubſtantię. *Octaua dubitatio.* Pro ſolutione accipio,non eſſe inſtitutum Philoſophia oſtendere contraria,non eſse principium, ſed ea non eſſe ſatis: Inſuper accipio, Ariſtotelem confuſè vti voce contrarij,quoniam adhuc non patefecit,quæ ſit hæc oppoſitio principiorum, & pręſertim id facit, tū quia veteres pro principijs varia ſumpſere partim propriè, partim non propriè contraria; tum inſuper,quia quouis modo opponantur, ſemper materiā præſupponunt; tum demùm,quia de nulla oppoſitione verum eſt,quod quæ fiunt,cōſtituantur ex ea. *Inſtitutū Ariſtot.* His præaſſumptis,de prima difficultate dico,formam ſolam non eſse eſſentiam eorum, quæ fiunt; nec formam iunctam cum priuatione, ſed iunctam cum materia. *Solutio primę diff.* Inſtabatur ſecundò,non omnia interna principia eſse eorum,quæ fiunt, eſſentiam, vt patet de priuatione; Reſpondeo,id eſse munus eorum,quę ſecundum ſe ſunt principia rei genitæ. *Secunda.* Dubitabatur tertiò,quia etiam Principiorum dantur principia; Reſpondeo regulas debere intelligi per ſe,& cum reduplicatione, ac ita principiorum,dum conſiderantur,quatenus principia & in eo genere,in quo ſunt principia non dantur principia; dum autem cuncta referuntur ad Deum, non conſiderantur vt principia,nec Deus eſt internum principium eorum. *Tertię.* Inſtabatur quartò, quia etiam principia ſunt in ſubiecto,vt forma & priuatio; Reſpondeo hæc non eſse in ſubiecto, vt accidentia,ſed in materia; inſuper dico hęc ita eſſe in ſubiecto, vt etiam ſubiectum *Quartæ.*

in ſuo genere principium ſit,& ideò nõ datur principium principiorũ abſolutè, quod
Quinta. etiam inter principia numerari non debeat. Dubitabatur quintò, quia ſubiectum non videtur eſſe prius prædicato: Reſpondeo ſubiectum eſſe duplex,vnum inhæſionis, alterum prædicationis; nunc ſermo eſt de primo, quod ſemper eſt origine prius eo,quod eſt in ſubiecto,ac ita eſt principium eius,quamuis ſecũdum inſtitutum ſecus
Sexta. ſe habeat,forma enim eſt finis materiæ,vt patet ex ſecundo Phyſicorum. Sexta dubitatio erat,quia etiam ſubſtantiæ competit contrarietas,& pręſertim hæc principiorum:Reſpondeo Ariſtotelem cautè loqui,non enim inquit ſubſtantiæ non competere contrarium,ſed ſubſtantiam non eſſe contrarium ſubſtantiæ:priuatio enim, quę ei opponitur,ſubſtantia non eſt:Inſuper addo, Ariſtotelem nomine contrarij denotare verè contrarium,vt indicet contraria ſtatuenda pro principijs non eſſe propriè cõtraria,& vt explodat ſententiam ſtatuentiũ pro principijs verè contraria, veluti calidũ & frigidum,vel humidum,& ſiccũ:hæc ſunt ea contraria, quæ ex ſerie principiorum
Septima. per hanc rationem exploduntur.Dubitabatur ſeptimò,quia ſubſtantia debet fieri ex non ſubſtantia,cum omne,quod gignitur,fiat ex ſuo oppoſito: Reſpondeo fieri ex aliquo contingit dupliciter:vel tanquam ex termino à quo,& ita fit ex contrario, vel tãquam ex parte conſtituente,quod modo conſiderat Philoſophus,& ita non fit ex cõtrario:Addo ſecundo ſubſtantiam abſolutè non fieri,ſed hanc,vel illam, quæ fiunt ex ſui negatione;demùm addo,quod cum ſubſtantia compoſita fiat ex materia & forma quę ſunt ſubſtantiæ,tamen ſecus ſunt ſubſtantiæ ac compoſitum; ſunt enim ſubſtantiæ ſimplices,& vt ait Simplicius potius ſubſtantiales,quàm abſolutè ſubſtantiæ.De
Octaua. mùm dubitabatur,quia ſi priuatio eſt principium,ſequũtur ea duo abſurda,nimirùm ſubſtantiam fieri ex non ſubſtantia,& non ſubſtantiam eſſe priorem ſubſtantia; Reſpondeo compoſita fieri ex priuatione,vt ex termino à quo,non vt ex parte, ac ita fit ex contrario;Inſuper priuatio eſt principium geniti ex accidenti,& non eſt accidens: ſed negatio & priuatio formæ,quæ neceſſario antecedit. Ex his patet quomodo addendo contrarietati materiam diluitur vniuerſa dubitatio,vt ſtatim dicitur à Philoſopho.

Cont. 53. *QVOCIRCA ſiquis & priorem veram putabit eſſe rationem,& hanc,neceſſe eſt,ſi debet ſeruare vtraſque, ſubiicere quoddam tertium, quemadmodum dicunt vnam quandam naturam eſſe vniuerſum, vt aquam aut ignem aut medium horum.*

PAtefacta contrarietate principiorum, eaque in dubium reuocata, ex
Inſtitutũ. hac apparẽte pugna elicere modo vult Philoſophus materiam neceſſario inter Principia eſſe numerandam: & ratio hunc in modum for-
Ratio. matur. Quicunque relatas rationes inuicem in parte pugnantes ſeruare debet,tenetur inter principia numerare materiã: ſed nos vt Phy
Diuiſio. ſici eas ſeruare debemus:quare cogimur inter principia numerare materiam. Diuiditur contextus in duas partes,in prima indicatur formata ratio, in altera confirmatur
Expoſitio. cõcluſio auctoritate veterum.Inquit in prima parte,[ſi quis putauerit rationem priorem,]quia patefecimus contraria eſſe principia,[eſſe verã,]ſimiliter[& hãc,] quia nuper patefecimus contraria non eſſe principia:[tenetur ſubijcere quoddam tertiũ,]ait [ſubijcere,]quia hoc tertiũ materiæ eſt,quæ contrarietati ſubſternitur:& ait[quoddã tertium,]quia nunc confusè materia conſideratur quęcunque ſit,& cum dicat,[ſiquis priorem veram putabit eſſe rationem,]indicat ſe ratione recta ſtatuiſſe cõtraria principia,

cipia,non ſine ratione,vt dixit de veteribus. In altera parte id confirmat auctoritate inquiens; [Quemadmodum dicunr vnam quandã naturam dicenres eſſe vniuerſam:] ita loquitur, quia vereres putarunt materiam eſſe vniuerſam narıram & eſſentiam rerum; Inſuper exiſtimarunt cœli & mortalium eandem eſſe mareriam: Ita Thales ſtatuens pro marcria aquam,putabar eſſentiam cunctorum eſſe aquam; Diogenes id ipſum exiſtimauir de aere, Heraclitus de igne, & Anaximander de intermedio. Et conſiderandum eſt eſſe regulam Logicam, dum ambæ enunciariones contrariæ falſę ſunt,ſub contrariæ ambæ ſunt verę;hoc ſeruatur numerando inter principia materiã; *Regula Logica.* cum enim omnia principia eſſe contraria, & nulla Principia eſſe conrraria falſæ ſint, addendo contrarietati materiam conſtituuntur duę enunciariones ſubcontrariæ ambæ veræ,& ſunt,Quędam Principia ſunt contraria,quædam non ſunr contraria; Ideò iure dixit Philoſophus,ſiquis vult ſeruare vtranque,ſubijciat tertium. Colligo,itaq; rationes aduerſus contrarietatem principiorum, cogere non numerata materia inter principia,& de principijs per ſe,& de propriè ſumptis coutrarijs, conſtitutis à veteribus pro principijs,& pręſertim pręditas eſse robore,ex ſententia veterum putantium materiam eſse vniuerſam rerum eſsentiam.

VIDETVR autem medium magis; Ignis enim & Terra, Aer, & Aqua contrarietatibus prædita ſunt, ideò non ſine ratione ſtatuunt pro ſubiecto alterum ab his; Aliorum autem, qui aerem;aer enim minimè aliarum præditus eſt ſenſilibus; conſequens autem eſt aqua. Cont. 54.

EX mutua variarum opinionum comparatione excitamur & dirigimur in ſelectionem verioris ſententię; ideò iure Philoſophus & prius loquens de cõtrarietate Principiorum, & modò loquens de materia inuicem comparat Priſcorum ſententias. Diuiditur contex. in tres partes; in prima tribuit principatum opinioni aſserẽtium materiam eſse aliquid diſtinctum à quatuor elementis; In ſecunda ſecundum locum tribuit opinioni,approbanti pro materia aerem;In tertia tertium ei,quæ aquam. *Inſtitutũ: Diuiſio.* Pro notitia conſiderandum eſt opiniones veterum conſiderari poſse dupliciter,primò abſolutè,ſecundò,facta comparatione inter eas;Si abſolutè conſiderantur, Ariſtoteles putar omnes cùm vero pugnare,facta autem comparatione quaſdam verò proximiores,alias ab eo remotiores affirmar:Er quia varia conſiderare valemus principijs comperenria, ideo mirum non eſt,ſi Philoſophus modo unam,modo alteram pręfert;hoc in loco loquẽs de materia,quia eius condirio eſt, vt ſit formarum expers,apra tamen omnes ſuſcipere,ideò magis pro materia approbat medium aliquod ab Elemẽtis diſtinctum, quam vnum aliquod Elemẽtorum;hinc ipſe pro materia medium poteſtate cõſtituit,quod ſit facultate vtrumque extremum; & comparans Elementa ad inuicem aerem præfert aquæ, & aquam igni; hæc enim duo elementa facilè ſuſcipiunt alienas formas: inuicem permutantur; ſunt media inrer Elementa per comparationem; & ſunt ſedes viuentium.

Caput Dubitationum.

Dubitatio prima. DVbitare aliquis primò poſſet, quia non videtur verum, quòd medium rectiùs ſtatuatur materia: tum quia dictum eſt in præcedentibus, medium conſtare ex extremis, & ideò nec primum, nec ſimplex eſt; tum inſuper quia includit plures oppoſitiones, cum includat qualitates extremorum. *Secunda dubitatio.* Dubitatur ſecundò, quia omnia Elemẽta, cum ſint ſimplicia, & prima inter corpora, expoſcũt duas primas qualitates ſummas, & ſinceras quare non vnum minus, quàm alterum eſt præditum contrarijs. *Dubitatio tertia.* Tertiò dubitatur, quia Terra maximè obtinere videtur conditionem materiæ; tum quia in ea ob denſitatem plurimum ineſt materiæ, vt dicitur in calce quarti Meteororum; tum quia ſubijcitur cæteris Elementis ab eiſque continetur; tum tertiò quia tanquam communis mater, Cęlo vt patri ſubijcitur, ab eo recipit ſemina, & ob id in ea, & ex ea præſertim plantę, & animalia gignuntur, ab eaque alimenta recipiunt: Hinc priſci Theologi, vt Heſiodus, & Pherecides Chius, Terram dixere materiam, quod etiam Moyſes in Geneſi feciſſe viſus eſt. *Dubitatio quarta.* Quarta dubitatio eſt de igne; nam Philoſophus ſecum pugnare videtur, hoc enim in loco ignem poſtpoſuit, in primo autem Metaphyſicę contex. 13. & in primo de Anima 29. opinionem ſtatuentium pro principio ignem cæteris prætulit. *Quinta dubitatio.* Demum dubitatur, cur Ariſtoteles ſolum inuicem comparet opiniones ſtatuentium pro materia Elementorum aliquod, & medium, non autem eam ſtatuentium cum Democrito Atomos, & cum Anaxagora mixta ſimilium partium? Pro ſolutione primò ſupponendum eſt, opiniones illas omnes abſolutè eſſe falſas: addendum ſecundò, quòd facta inter eas comparatione inſpiciendo varia, modò vna, modò altera præferri poteſt: *Stoicorũ ſententia.* cum enim ſententia fuerit Stoicorum, verum, falſum, bonum, & malum non recipere magis, & minus, ea ſententia ab Ariſtotele iudicatur falſa; nam falſum impoſſibile eſt magis falſum, quàm id, quod fieri poteſt, & propterea verum & falſum, latitudine ſunt prædita; addendum tertiò, Ariſtotelem modò conſiderare principalem materiæ conditionem, nimirùm vt ſit immunis à formis, & apta eas ſuſcipere. *Solutio primę.* Prima dubitatio erat de medio, quòd non rectiùs pro materia ſtatuatur. Reſpondeo medium duplex, vel poteſtatè, vel mixtione, & compoſitione; primum rectè ſtatuitur materia alterum, conſiderando compoſitionem, minus ſeruat conditionem primæ materiæ, quæ prima, & ſimpliciſſima eſt; at conſiderando, quòd contraria in eo ſunt remiſſa, minus mouent ſenſus, & faciliùs in extrema conuertitur, quàm extremum vnum in aliud, ſic rectiùs dici poteſt materia. *Solutio ſecunda.* Dubitabatur ſecundò, quia Elementa omnia expoſcunt duas qualitates, contraria prędita, ſummas, & ſinceras: Reſpondeo expoſcere quidem eas gradu ſummas, at non actione: inſuper Elementa media minus inueniuntur ſincera, quàm extrema, vt dicitur in ſecundo de Ortu, & interitu. *Solutio 3.* Tertia dubitatio erat de Terra, quæ magis ſeruare videtur conditiones materiæ. Reſpondeo, Ariſtotelem modò non conſiderare opinionem ſtatuentium pro materia ſolam Terram, quia, vt refert in primo Metaphyſicæ, nemo veterum Philoſophorum pro materia ſolam Terrãm ſumpſit; id ſolùm fecere nõnulli Theologorũ, vt Pherecides Chius, Heſiodus, & ſimiles; Inſuper Terra eſt maximè denſa: maximè eius qualitates mouẽt ſenſum: ob denſitatem difficillimè in alia mutatur, ideo Plato in Timæo inficiatus eſt eam mutari in alia Elementa; & demùm quamuis includat varias conditiones materiæ, minus tamen quàm Elementis medijs hæc ei competit, vt careat conſpicuis affectionibus proprijs; & præſertim quia Elementa media, cum ſint humida, magis hoc includunt, vt alienis terminis circumſcribi valeant. *De Igne.* Dubitabatur de igne: Reſpondeo, ignem inter Elementa maximè obtinere cõditionem formę: alia vero Elementa, ei tanquam materiam ſubijci, & alimentum præbere, vt dicitur in ſecundo de Anima, & in primo de Anima 29. legitur à nonnullis animam dictam fuiſſe ignem, cum maxi

mè

mè moueatur, maximè ſit tenuis, & agendo efficax; in primo autem Metaphyſicę 13. inquit Philoſophus; videbitur maximè Elementare eſſe omnium, ex quo primò fit cõgregatione, huiuſmodi autem eſt quod eſt partium tenuiſſimarũ, & ſubtiliſſimum eſt; propterea qui ignem pro principio ſtatunt, maximè proferunt conſentanea rationi. Ex his elicimus ignem maximè obtinere conditionem principij, & præſertim formę; non autem materiæ, niſi ex eorum ſententia, qui res gigni putarunt per congregationem. Dubitabatur poſtremò, cur Philoſophus nil dicat de atomis, & mixtis conſimilibus Anaxagoræ? Reſpondeo Ariſtotelem modò conſiderare eorum opiniones, qui materiam putarunt vnam, non eorum qui infinitas; inſuper atomi, & mixta conſimilia longiùs recedunt a conditione materiæ, quàm Elementa, vt conſpicuum eſt. *Solutio poſtrema difficultatis.*

VERUM hoc unum contrariis omnes figurant, & denſitate, ac raritate, & magis, ac minus; hæc autem ſunt exuperantia, & defectio, veluti dictum eſt prius; Et videtur antiqua eſſe hæc opinio, quod unum, & exuperantia, ac defectio ſint Principia eorum quæ ſunt, præterquam non eodem modo; nam veteres duo dixere facere, unum pati; poſteriorum autem nonnulli è contrario, unum quidem facere, duo pati potiùs inquiunt. *Cont. 55.*

PHiloſophus per mutuas comparationes opinionum ſenſim nos ducit in approbationem verioris ſententiæ: comparauit primò opiniones ex parte contrarietatis principiorum; ſecundò ex parte materiæ; nũc tertiò id facit ex parte vtriuſq; ſimul. Diuiditur contextus in tres partes, in prima explicatur cõſenſio, in ſecunda inuẽtio opinionis, in tertia diſſenſio: Vt pertinet ad conſenſionem inquit Philoſophus veteres, & recentiores de hoc conſenſiſſe, quod id tertium numeratum inter principia figurant contrarietate, vt Diogenes, & Thales denſitate, & raritate, & magis, ac minus, hoc eſt cõtrarietate, cuius vnum oppoſitum eſt magis nimirùm continens, & exceſſus, alterum eſt minus, hoc eſt contentum, & defectio; & hoc dicitur à Philoſopho, vt pateat quod quãuis neceſſarium ſit tertium, non ob id deſerenda eſt contrarietas: loquens mox de inuentione inquit, [& videtur antiqua eſſe hæc opinio, quod vnum, & exuperãtia ac defectio ſint principia eorum, quæ ſunt] indicat his verbis hoc non fuiſſe Platonis inuẽtum, ſed antiquum; & hoc facit, primò vt detrahat glorię, & auctoritati Platonis manifeſtando non illum fuiſſe huius veritatis inuentorem; ſecundò, vt ſententiã pluris faciendã indicet; ſemper enim honoranda vetuſtas, & vetuſtiores ſententiæ, temporũ curſu comprobatæ, firmiores iudicantur: nam inania inuenta delet dies.] Præterquã non eodem modo, &c. [manifeſtatur in hac tertia parte diſſenſio; nam veteres Philoſophi duo dixerẽ facere, hoc eſt, contrarietatẽ putarunt formare, efficere, & permutare; vnum verò diſtinctum à contrarijs dixère pati, & ſubijci contrarijs. Poſteriorum autem nonnulli, hoc eſt, Plato, & qui ſequuti ſunt eum; è contrario vnum dixerunt facere, & formare, duo vero pati, & officio materiæ fungi; nam Plato in Timæo materiæ tribuit contrarietatem, nuncupans illam magnum, & paruum; formam verò dixit vnum, quia eius officium eſt formare, terminare, vnumque reddere. *Inſtitutũ.* *Diuiſio.* *Expoſitio*

Caput Annotationum & Dubitationum.

Conſideratio verborum. Conſideranda ſunt ea verba Philoſophi, dum ait contraria eſſe exuperantiam,& defectionem, vt dictum eſt prius. His verbis manifeſtat, quomodo id intelligi debeat, quod dixit in cōtextu 49. contrariorum alia cōtinere, alia contineri; non enim denotat contrarietatum vnam eſſe ſuperiorem, alteram inferiorem, vt multi exponunt, ſed quod cōtrariorum vnum eſt exceſſus,& continet, alterum defectio & continetur: & ideo nūc ait, vt dictum eſt prius; at non eſt dictum alibi, niſi eo in loco,& ita veteres dicunt eadem ſecundum Analogiam, quia eorum opiniones per Analogiam in hanc rediguntur, quòd principia ſint vnum, exuperantia,& defectio. Inſuper animaduertendum, dum dicitur eam opinionem eſſe antiquam, id nòn eſſe referendum ad inuentionem primam, ſed ad reſtaurationem: ex ſententia enim Ariſtotelis, cum Mundum putet *Prima dubitatio.* æternum, non primi veritatis inuentores dantur, ſed reſtauratores. At dubitatur primo, cum ſermo ſit de principijs internis, cur inſerit Philoſophus attinentia ad cau*Secunda.*ſam efficientem, inquiens duo facere. Inſuper dubitatur, quia Plato in Phædone ſtatuens Principia contraria,& inquiens cuncta fieri ex contrario, minimè contrarietatem ſtatuit materiam, ſed non ſecùs ac id faciat Ariſtoteles, affirmat contrarietatem *Tertia.* terminos conſtituere. Tertiò dubitatur, quia non videtur priuatio, quæ eſt alterum contrariorum, facere,& formare, cum requiratur pro materia, & dicatur vna numero *Quarta.* cum materia. Dubitatur quartò, quia etiam alij præter Platonem contraria ſumpſere pro materia, vt Parmenides ignem,& Terram, alij aquam,& Terram, Anaxagoras *Quinta.* contraria ſimilium partium, Democritus contrarias atomos. Demùm dubitatur de veritate principalis concluſionis, quæ eſt, prima contraria eſſe Principia rerum. De *Solutio primæ difficultatis.* prima difficultate dico, Ariſtotelē mentionē facere de ipſo pati,& efficere; tum quia efficere, dum vſurpatur latè, etiam denotat formare, terminare, & modo aliquo afficere materiam; tum inſuper, quia nonnulli veterum contraria ab eis ſelecta, etiam dicebant propriè facere,& permutare, vt calidum,& frigidum, humidum,& ſiccum,& ſi*Solutio 2.*milia. De ſecunda difficultate dico, de principijs internis ortus, & interitus litem inter Platonem & Ariſtotelem eſſe de verbis, non de ſententia; nam Plato in Phædone latiſſimè patefacit cuncta fieri ex contrarijs,& in contraria interire; & hoc ait de multis patere, latere autem de nonnullis, quia oppoſitæ affectiones latent,& non ſunt prę ditæ proprio nomine, non ſecus ac etiam aſſeruerit Ariſtoteles: & dum in Timęo contrarietatem tribuit materiæ, nuncupans eam magnum,& paruum, non loquitur tunc de oppoſitione terminorum, de qua modo eſt ſermo, ſed ſolam circumſcribit conditionem indefinitam materiæ, vtens binario nominum, ſequens Pythagoram, qui materiam parem,& binarium nuncupabat: qua de re latius loquar in progreſſu: hæc tamen eſt differentia inter Platonem,& Ariſtotelē, quia Plato hos terminos oppoſitos generationis non nuncupauit principia, ut fecit Ariſtoteles, immo nec materiam, ſed ſolum dixit hęc eſſe neceſſaria pro rerum ortu: Principia eſſe cenſuit Mentē per ideas *Solutio 3.* rationes, & ſemina, quæ in materia, vt in loco reciperentur. Tertia dubitatio erat, quia priuatio non videtur formare, ſed potiùs ad materiam redigi. Reſpondeo Priuationem dupliciter conſiderari, primò vt alterum contrariorum diſtinctorum à materia, qua conſideratione dicitur afficere materiam,& nuncupatur forma quædam, vt patet ex ſecundo Phyſic. 14.& 5. Metaphyſicæ, ſecundo conſideratur ut oppoſita formæ,& neceſſario in materia requiſita, vt ſit apta formam recipere: qua conſideratione dicitur eadem numero cum materia,& includitur in ſecunda notione Materię. De *Solutio 4.* quarta difficultate, quia alij præter Platonem contraria ſtatuere materiam: dico primo, Ariſtotelem modo conſiderare opiniones ſtatuentium tria principia: addo ſecundo eos alios contrarietatem conſideraſſe non vt materiam; ſed vt diſpoſitionem ma-

teriæ,

teriæ; Platonem verò eam contrarietatem ſtatuiſſe naturam, & eſſentiam materiæ. Dubitabatur demùm, an cõtraria ſint Principia rerum, id enim apprimè dubium eſt, *Solutio. 5.* primò quia cui non competit eſſe primum, non poteſt iudicari Principium, conditio enim Principij eſt vt ſit primum; contrarijs non competit vt ſint prima, nam eorum definitio eſt vt ſub eodem genere maximè diſtent, quod autẽ eſt ſub alio non eſt primum, quare neque Principium. Similiter contraria, cum ſint nata in eodem fieri, ſunt poſteriora ſuo ſubiecto. Præterea conditio contrariorum eſt euertere, pugnare, deſtruere, non autem conſtruere; Inſuper ea, quæ variantur, non ſunt Principia, ſed prędita principijs, nec valent æternam ſeruare generationem. Demùm ſi prima contraria ſunt rerum Principia, calor, & frigus, humor, & ſiccitas ex ſecundo de ortu, & interitu ſunt prima contraria, quare hęc, & nõ forma, & priuatio ſtatui debent Principia. Ex aduerſo eſt Ariſtoteles, ratio ab eo formata, & inductio, & iure pſectò; nũc enim inquiruntur principia interna, & communia ortus, & interitus; & quoniam omnis trãſmutatio intrinſecùs expoſcit ſubiectum, in quo recipiatur, & duos terminos, vnũ à quo, alterum ad quem; ideo ortus, & interitus, qui ſunt tranſmutationes, eos expoſcunt; huiuſmodi autem termini debent inter ſe diſtingui, nil enim tendit ad id, quod habet; nec ſat eſt, vt ſint varij, quia definiti nõ eſſent, & præſertim, quia termini varij poſſent ſimul ſeruari, quod terminis tranſmutationis competere non debet; traſmutatio enim denotat poſt aliud aliud, vt dicitur in quinto Phyſicorum, ideò debẽt eſſe oppoſiti, nam oppoſita definita ſunt & mutuò ſe repellunt; hęc oppoſitio non debet eſſe relatio, quia ad eam per ſe non eſt motus, vt oſtenditur in quinto Phyſic. nec debet eſſe verè contraria, nam ea ſubſtantiæ non competit; ſed in quinto Phyſi. dicitur oppoſitio cõtradictoria, quia ortus & interitus verſantur inter eſſe & nõ eſſe. Verùm quia contradictio eſt oppoſitio nimiùm lata, & id, quod fit, non ex quolibet ſecundũ cõtradictionem oppoſito gignitur, non enim homo fit ex quolibet non homine, ſed ex eo; quod cum non ſit homo, eſt aptum eſſe homo; quod ad priuationem cum potẽtia iũctam pertinet, ideò generatio inter formam & priuationem verſari dicitur. Ariſtoteles tamẽ hęc duo in hoc libro appellat contraria, primò quia utitur voce cõtrarij latè; ſecundò quia adhuc non diſtinxit ortum à motu, quod facit in quinto libro; tertiò quia ueteres nonnulli pro principijs verè contraria ſumpſerunt: Ariſtoteles autem à confuſis orditur & per ea nos ducet ad diſtincta. Ex his modo facilè eſt elicere ſolutiones aduerſatum rationum. Inſtabatur primò, quia contrarijs non competit *Solutio prima rationis.* eſſe prima, ſed ſupponunt genus & ſubiectum. Reſpondeo ea eſſe prima, & ex alio nõ pendere in ſuo genere, adeò vt forma & priuatio in genere terminorũ tranſmutationis prima ſint & in priora non reſoluantur. Inſuper ea definitio, quod contraria ſint ſub eodem genere, eſt vera de propriè contrarijs, non de forma & priuatione, quę dicuntur principia prędicamenti ſubſtantię, & ſupra illud tanquã eius Principia collocantur, vt patet ex t 2. Metaph. Et dum additur, quòd prę ſupponunt ſubiectũ; Reſpõdeo, quòd ita illud præſupponũt, vt illud quoque inter Principia numeretur, & illud ſupponunt ut prius in diſtincto genere Principij. Addebatur conditionem contrariorum eſſe euertere & pugnare, non conſtruere; Reſpõdeo terminos trãſmutationis ita debere pugnare, vt mutuo ſe repellant, nec ſimul ſeruentur, quod competit formæ & priuationi. Inſuper inſtabatur, quia ſi variantur, egebunt principio & cauſa ſuæ permutationis, nec poterunt ortum & interitum ſeruare æternum? Reſpondeo formam & priuationem variari tanquam terminos; pendere autem ex efficiente & materia, nec eſſe cauſam æternitatis generationis; ea enim pendet ex materia & motu cęli, vt patet ex primo de ortu & interitu, nec non ex 8. Phyſic. Addebatur vltimo loco, prima contraria eſſe qualitates primas, ad tactum pertinentes; Reſpondeo eas redigi ad formam & priuationem, & conſtituere non primam oppoſitionem attinentem ad terminos ortus & interitus, ſed ad inſtrumenta communia, per quæ fit ortus omnis & interitus, vt patet ex ſecundo libro de ortu & interitu.

Tria

TRIA igitur dicere Elementa eſſe, & ex his, & ex huiuſ-
Cont. 56. *modi alijs conſiderantibus videbitur vtique habere quandam rationem, vt diximus; Plura autem his non amplius Ad patiendum enim ſatis eſt vnum; Si autem quatuor exiſtentibus duæ erunt contrarietates, oportebit ſeorſum ab vtraque eſſe quandam naturam mediam; Si autem ex ſe inuicem poſſint generare, ocioſa vtique altera contrarietatum erit, ſimul autem & impoſſibile plures eſſe contrarietates primas; ſubſtantia enim vnum quoddam genus eſt entis, quare eo quod prius & poſterius different ſolum inter ſe principia; ſed non genere; ſemper enim in vno genere contrarietas vna eſt, omnes autem contrarietates redigi videntur in vnam.*

DEclarata contrarietate principiorum, & oſtenſa aliqua ex parte neceſſitate materiæ, Inſtitutum Philoſohi in præſenti contex. eſt ex di-
Inſtitutū. ctis colligere principia eſſe tria, ac inſuper manifeſtare nō eſſe plura tribus; Ideò diuiditur in tres partes, in quarum prima colligit princi-
Diuiſio. pia eſſe tria, in ſecunda oſtendit nō eſſe plura ex parte materię, in tertia nō eſſe plura ex parte contrariorū. Ordiens à prima inquit [Tria igitur dicere Elemēta eſſe, &c.] ratio ita formatur, Quę ſunt duo cōtraria & vnū ter-
Expoſitio. tiū, ſunt tria; Principia, vt patuit, ſunt duo cōtraria, & vnū Tertiū; igitur ſunt tria; inquit [igitur,] quia colligitur ex dictis; ait [Elemēta,] qa hęc interna à veteribus nūcupata principia, primò à Platone, mòx ab Ariſtotele dicūtur Elementa, vt apparuit in contex. 48. ait, [& ex his & ex huiuſmodi alijs cōſiderātibus], indicans id ipſum poſſe alijs etiā rationibus comprobari: addit, [videbitur habere quādam rationem, vt diximus], indicans id, quod dixit in cont. 53. ſi debet ſeruari vtraque ratio, nempe cōſtituens, & euertens contrarietatem pro principijs, neceſſe eſt ſubijcere tertium. Sequitur, [Plura autem his non amplius]. Hæc eſt pars ſecunda, in qua oſtēditur princip a non eſſe plura tribus primò ex parte materiæ, mòx ex parte contrariorum. Ex quibus elicitur hæc ratio: Si principia eſſent plura tribus, vel eſſent plura ob materiā, vel ob contrarietatem; non ob materiam, quia officium materiæ eſt pati & ſubijci tranſmutationi, pro quo obeundo munere ſatis eſt vnum, natura autem non abundat ſuperuacaneis; neque iudicari debent plura ob contrarietatem, quod in tertia parte oſtenditur triplici ratione; prima eſt, ſi primę contrarietates eſſent duæ, conſtituentes quatuor Principia contraria, quoniam omnis prima cōtrarietas expoſcit vnum primum ſubiectum medium, oporteret materiam eſſe duplicem, quod eſt abſurdum, cum ſatis ſit vna; Inſuper vel ex vtraque contrarietate ſeorsùm poſſunt cuncta fieri, vel non; ſi poſſunt, altera erit redundans; ſi non poſſunt, tunc neutra contrarietatum erit cōmune principiorum, de quo eſt ſermo: & hoc prætermittitur ab Ariſtotele, vt conſpicuū ex conditione principium, quod ex eis omnia fiant. [*Simul autem impoſſibile eſt plures eſſe contrarietates primas*] hæc eſt tertia ratio formata etiam in pręcedētibus, contex. 50. hunc in modum. In omni genere eſt vna prima contrarietas; prædicamētum ſubſtantiæ eſt vnum quoddam genus; quare in eo vnica eſt prima contrarietas. Sed nos quęrimus contrarietatem primam generis ſubſtantiæ, quod eſt corpus Phyſicum, cuius principia quæruntur, quare vnica, & non plures contrarietates, ſeligenda & ſtatuenda principium. Ex quo colligit Philoſophus, Principia ſolùm differre inter ſe ordine, & per prius & poſterius, quatenus quædam ſunt principia proxima inferiorum ſpecierum, alia ſuperiorum, non autem differre genere, cum ſem-

Digitized by Google

per in vno genere contrarietas prima vnica ſit, in quam reliquæ eius ordinis rediguntur.

Caput Annotationum:

Quomodo alijs rationibus poſſit oſtendi principia eſſe tria.

COnſiderandum primò, quod Ariſtoteles inquit conſimilibus alijs rationibus poſſe oſtendi, Principia nõ eſſe plura tribus: id enim poteſt oſtendi per genus tranſmutationis, quod tria expoſcit; ſubiectum, & duos terminos. Præterea per actum, & potentiam, quæ ſunt communia principia eorum, quæ fiunt; actus eſt forma, potentia prodit ex ſubiecto & priuatione. Tertiò poteſt oſtendi per attinentia ad appetitum, qui in rerum ortu conſideratur, pro quo requiritur appetibile, oppoſitum eius, & appetens, vt patet ex contex. 81. Inſuper in principijs inueniri debet principium vt eſt priuatio, medium vt ſubiectum, & finis, qui forma eſt. Præterea perfectio multorum in ternario eſt poſita, vt dicitur ab Ariſtotele in primo de Cœlo, nec non in ſecundo de partibus animalium. Inſuper requiritur pro rerum ortu infinitum conſtitutum per materiam cum priuatione iunctam, & terminus infinitum contrahens & terminans. Secundò conſiderandum id, quod dicitur ab Ariſtotele ad patiendum ſatis eſſe vnum, hoc verum eſſe, dum genus paſſionum eſt vnum, veluti eſt mortalium: at ſi fuerit genere varium, vt eſt illud cœli, patiens debet eſſe varium. Hoc in loco occurrit quæſtio, an materia ſit vna, quæ explicata eſt in lib. de Materia, ideo prætermittitur. Tertiò conſiderandum id, quod dicitur ab Ariſtotele, ſi duæ eſſent contrarietates, oportebit ſeorſum ab vtraque eſse quandam naturam mediam: hoc exponi poteſt dupliciter primò dicendo, ſi contrarietates eſsent duæ, adhuc neceſsaria etiam erit materia, per quã ſi cum vna contrarietate poſsunt cuncta fieri, altera erit redundas; ſecundò poteſt exponi, vt iam dixi, quod ſi duę eſsent contrarietates primæ, vtrique ſeorsù propria materia reſpondebit, & hoc uerius puto; & tunc occurrit conſiderandum, quæ ſit ratio, quòd quæuis prima contrarietas propriam & diſtinctam materiam expoſcat; & dicendum primò rationem indicari ab Ariſtotele, cum eam nuncupet naturã mediam, nam variorum cõtrariorum varia ſunt media; materia eſt media; quare variorum primorum contariorum varia eſt: Inſuper materia eſt tanquam genus, poteſtate continens differentias, quare, vt quęuis prima oppoſitio differẽtiarum expoſcit proprium genus, ita de oppoſitione apta verſari in materia putandum eſt ſe habere: Confirmatur quia vni, ut unum eſt, proximè iũgitur ſolum vnum, quare vni primo ſubiecto, vt vnum eſt, una ſola prima cõtrarietas eſt apta competere: hinc nono Metaphyſicę 17. aſeritur per materiam res poſse eſse & non eſse, quod non eſse, cum ſit iũctum cum poteſtate, priuationem cõſtituit oppoſitam formæ, quę eſt prima oppoſitio materię.

Quomodo ad patiendum ſatis ſit vnum.

An materia ſit vna.

Quomodo ſeorſum à contrarietate requiritur natura media.

Cur quæuis prima contrarietas primã materiam ſibi reſpondẽtem expoſcat.

Conſiderandum quartò, Materiam ab Ariſtotele nuncupari naturam mediam, nam medium eſt multiplex; datur enim Medium per compoſitionem, vt colores & ſapores medij, datur medium per magis & minus, ut diluculum inter tenebras, & priuationem; datur medium per comparationem, ut aër & aqua dicũtur Elementa media, medio quodam modo grauia & leuia; datur medium circuli, & molis, quæ media ad rem non faciunt; inſuper datur medium per negationem, quod eſt duplex uel ſine potentia, ut lapis mediat inter ſapientem & ignarum, uel eſt cũ poteſtate, ut puer inter iuſtum & iniuſtum; hoc pacto materia media dicitur, quia ex ſui natura non eſt aliquod extremorum, apta tamen eſt fieri utrunque. Inquit Auer. materiam eſse mediam inter non eſse penitùs & eſse actu, quæ ſententia non eſt referenda ad medium inter oppoſita ſecũdum formam & priuationem, de qua modo eſt ſermo, ſed ad naturam & conditionem materiæ, quatenus ea non eſt actus, qui forma eſt; neque eſt pœnitus non ens, cum ſit ens per ſe, ideò dicitur media, non tamen per æqualem diſtantiam, ſed per conditionem quandam mediam eius propriam, nec ob id puto dicen-

Quomodo materia ſit media.

Auer.

dum,

dum,inter non eſſe pęnitùs,cui tamen non repugnet eſſe,& eſſe ipſius materiæ diſtātiam eſſe infinitam,& ob id creationem ex potentia, quam dicunt obiectiuam ad eſſe expoſcere vim immenſam, nam profectò ea diſtantia,vt alibi pateſeci,mēſuratur per receſſum à non gradu, qui non eſt intenſior, quam ſit eſſentia materiæ, & ob id puto diſtantiam materiæ ad eſſe actu,eſſe maiorem,quàm à non eſſe pęnitùs, qui non repugnet eſse;creatio autem expoſcit vim immenſam, non ob immenſam, diſtātiam,ſed ob modum productionis ſine ſubecto, & conſtitutionis rei in eſse abſolutè ; quod ſo-
Quomodo principia ſint eiuſdē generis. lùm poteſt eſse munus eius,quod abſolutè eſt,& ex alio non pendet. Demùm conſiderādum eſt,quòd Ariſtoteles inquit, principia ſolum inter ſe differre eo quod prius & poſterius,non autem genere;hoc enim videtur dubium,quia Principia rediguntur ad id prædicamentum, cuius ſunt Principia;quare cum ea, quæ fiunt,ſint dinſtinctorum prædicamentorum , eſt neceſse fateri Principia quoque eorum differre genere : Augetur dubitatio,quia cum dicat Philoſophus omnes cōtrarietates redigi in vnam, ea non videtur eſse forma & priuatio,ſed potiùs contradictio,ſiue eſse, & nō eſse, in quam omnis oppoſitio demùm reſoluitur. Reſpōdeo ſentētiam Ariſtotelis quatuor modis eſse veram; primò contraria ſunt eiuſdem generis, intelligendo nomine generis materiam,quæ genus eſt Phyſicum ; ſecundò ſunt eiuſdem generis conſiderando, genus modi, quo ſunt principia, nam ſunt termini , quibus ſubijcitur materia : tertiò ſunt eiuſdem generis ab vno,veluti entis,vt etiam cuncta,quæ fiunt, ſunt eiuſdem generis ab vno : demùm principia ſunt eiuſdem generis , quia inquiruntur (vt dixi) principia prædicamenti ſubſtantiæ,quod eſt corpus Phyſicum, cuius qui tradit principia,etiam tradit princpia cæterorum prædicamentorum,cum principia eorum ſint eadem ſecundum Analogiam; & hic quartus modus ad rem facit. Inſtabatur, quia oppoſitio formæ & priuationis non eſt prima,ſed contradictio: Reſpōdeo oppoſitionem ſecundum affirmationem & negationem eſse quidem communiorem , ſed non propriam generationis,& eſse communiorem ſecundum prædicationem,at non ſecū dum productionem,quoniam non ex omni non albo fit album,vt dicitur in cont.43. ſed ex nigro circumſcribente priuationem ; & quamuis generatio in quinto Phyſic. definiatur per eſse & non eſse,& dicatur uerſari inter contradicentia : tamen nō verſatur inter omnia abſolutè,ſed inter ens & id non ens,quod aptum eſt fieri,& id pertinet ad priuationem,

Cont. 57. *QVOD igitur neque vnum, neque plura duobus vel tribus ſit Elementum , manifeſtum eſt, ſed quod nam horum ſit aſſerendum,dubitationem habet multam,vt diximus. Sic itaque nos dicamus primum de omni generatione aggredientes, Eſt enim ſecundum naturam communia primò dicentes, ſic circa vnumquodque propria ſpeculari.*

CVm Philoſophus hactenus diſputando,& cōfusè ternarium numerum
Inſtitutum. principiorum declaraſset,inſtitutū eius modò eſt id ipſum diſtinctius pateſacere,exactiùs declarando neceſſitatem materiæ, & ſecernendo
Diuiſio. materiam à priuatione; In hoc contex. tria facit:in prima parte colligit concluſionem:in ſecunda pateſacit inſtitutū ſuum:in tertia tradit ordinis ſeruandi rationem. Inquit in prima parte, patere ex dictis, Elementa non eſſe [plura duobus , uel tribus] : loquitur cum diſiunctione, quia adhuc non exactè eſt pateſacta neceſſitas materiæ,nec diſtinctio eius à priuatione,ideò addit,[ſed quod nā horum ſit approbandum, dubitationem habet multam,ut diximus] : hoc non poteſt

ad aliud

ad aliud referri, niſi ad id, de quo verba fecit, num ſcilicet principia ſint contraria, vel
non, nam de alio in præcedentibus non dubitauit: Explicans in ſecunda parte inſtitu
tum ſuum inquit, [ſic itaq; nos dicamus declarantes numerum principiorum, primo
de omni generatione loquentes] hoc eſt explicantes principia communia generatio-
nis, cuius ſeruandi ordinis rationem tradit in tertia parte inquiens; [eſt enim ſecun-
dum naturam,] hoc eſt, expoſcit naturæ ordo, quem nos ſequi debemus, vt primo de-
claremus communia; mox ad propria vniuſcuiuſque deſcendamus.

Caput Dubitationum.

DVbitatur primò, cum iã Philoſophus oſtenderit principia eſſe tria, *Dubitatio*
cur modo inquit de hoc magnam eſſe difficultatem? Dubitatur ſecun *prima.*
dò, cur Philoſophus hoc in loco, & non in proęmio ordinẽ, ordiniſq; *Secunda.*
rationem manifeſtat? Tertiò dubiũ eſt, cur communia primò ſint de- *Tertia.*
claranda? Demũ dubitatur, nũ Philoſophus ſeruauerit ordinẽ hunc, *Quarta.*
quem ſeruandum affirmat? De prima difficultate dico, Ariſtotelẽ dubitaſſe in pręce- *Solutio.*
dentibus, an contraria ſint principia vel non; quam difficultatem leuiſſimè ſoluit, ſo- *prima diff.*
lùm inquiens, ſiquis voluerit ſeruare pugnãtes rationes, tenetur addere tertium, & id
approbauit auctoritate veterum; at non exactè patefecit id tertium eſſe neceſſarium,
qđ faciet in progreſſu, neq; id tertiũ ſecreuit à priuatione. Quærebatur ſecundò, cur *Secunda.*
Philoſophus hoc in loco & non in prooemio ordinem patefecit? Putauit Auer. hoc
fieri in quarto contextu; at manifeſtaui in eius expoſitione eo loci viam declarandi
principia, non ordinem tradi; & ſi ibi id factum fuiſſet, inaniter Philoſophus iterum
modò id ipſum repeteret; Propterea dicamus in primo contextu fuiſſe declaratũ or-
dinem inter Principia & pendentia ex illis; & ſancitum fuit primò eſſe agendum de
Principijs, Nunc autem, cum de illis ex ſua ſententia diſtinctiùs ſit agendum, manife-
ſtat ordinem ſeruandum, ordiẽdo à communioribus, quia modò huiuſmodi ordo de-
bebat inſeruire, veluti etiam in ſecundo de Anima 33. ad gradus animæ deſcenſurus,
de ordine & Methodo verba facit; Erat itaque hæc declaratio huic loco accommo-
data. At dubitatur, quia Ariſtoteles in primo de partibus animalium diſcutiendum
hoc proponit, an primò declaranda ſit communia, & ait nil adhuc ea de re fuiſſe de-
claratum, reſpondeo nil fuiſſe deciſum à veteribus Philoſophis; inſuper nil fuiſſe de-
ciſum ab eo exactè, & exquiſitè; nam hoc in loco, vt etiam in primo Elenchorum, in
ſecundo de Anima, & alibi ſolùm profert communia primò eſſe declaranda, at non *Cur cõmu*
exactè ea de re diſputat, & verba facit. Dubitabatur tertiò, cur communia primò ſint *nia primo*
declaranda? Auer. in proęmio magnorum commentariorum primi Poſter. tres affert *declarãda.*
rationes; prima, quia ſunt nobis notiora; ſecunda, ne fiat inanis repetitio declaratio-
nis eiuſdem communis; tertia vt affectio communium ſuo primo ſubiecto tribuatur.
Harum rationum prima non eſt vera, quoniam in ordine non tenemur exordiri à no-
tioribus, vt in proęmio patefeci; id enim ad viam pertinet; Aliæ duæ rationes non
cogunt, quia facilè eſſet ea abſurda vitare. Propterea dicamus eius ordinis duas eſſe
cauſas principales; vna eſt, quia res in ſcientia ita ſunt in ordinem redigendæ, vt per
naturam ordinatæ ſunt: ſcientiæ enim ſunt res ipſæ per imitationem: hanc rationem
attulit Philoſophus hoc in loco inquiens, id eſſe ſecundũ naturam, quia tenemur na-
turam ſequi, & eam æmulari, & hoc expoſcit natura rei. Ex hac prima cauſa pendet
ſecunda, nam quia res, vt ſe habent ad eſſe, ita ad cognitionem, cum communia ſint
principia minus communium & ignoratis cõmunioribus ignorentur minus commu
nia, ideò communiora primò ſunt declaranda. Hæc ratio elicitur ex primo contextu *An Philo*
huius libri, nec non ex ſexto Top. cap. 3. quo loci inquit Philoſophus, ignorato gene- *ſophus re-*
re, ignorari ſpeciem, hac de re latiùs verba feci in introductione ad Philoſophiam de *gulam ſer-*
moribus. Dubitabatur quartò, an Philoſophus regulam hanc ordinis ſeruet? nam mi- *uet.*

nimè videtur enim ſeciare, quoniam ſubiectum Naturalis ſcientiæ eſt corpus Phyſicum, cuius hæc mortalia ſunt exigua portio. Cum itaque Philoſophus trãdat principia ortus & interitus, tantùm abeſt, vt declaret communia omni corpori Phyſico, vt potius ſolùm de illis, quę minori parti competunt, verba faciat. *Opinio quorundã.* Ob hanc difficultatẽ dixere nonnulli, non corpus omne Phyſicum, ſed ſolùm mortale eſſe ſubiectum naturalis ſcientiæ, quod eſſe falſum in conſideratione ſubiecti pateſeci. *Opinio aliorum.* Dixerunt alij in hoc libro declarari principia mortalium, in 8. Phyſi. principia æternorum corporum, & ita principia omnium natura conſtantium explicari. Qui hoc dicunt primò difficultatem non ſoluunt; adhuc enim non patet, quomodo Ariſtoteles primò communia declarauerit, ſed primò declaraſſet ſolùm competentia mortalibus non communia. Prętereà falſa enunciant: non enim in 8. Phyſi. declarantur interna principia, ex quibus cœlum conſtat, de quibus internis principijs modò eſt ſermo, non autem de compoſitione ex motore & mobili, quæ declaratur in 8. Phyſi. Et confirmatur, quia Ariſt. ſolùm in primo de Cœlo manifeſtat Cœlum eſſe diſtinctæ naturę ab ea mortalium, quare non valuit prius eius interna principia pateſeciſſe. *Opinio propria.* Proptereà dicamus cœlum, vel conſideratur ex ſententia veterum, vel Ariſtotelis. Si conſideratur ex ſententia veterum, eſt eiuſdem naturæ cum mortalibus, & ita declarãtur principia communia; Si conſideratur ex ſententia Ariſtotelis, cœlum eſt corpus ſimplex, cui nõ competũt interna principia ortus & conſtitutionis, niſi vt eſt mobile motu ſecundum locum, nam omnis motus eſt quidam ortus & interitus, vt ſępe docet Ariſtoteles. *Elicitur primo.* Ex his elicio, primo Ariſtotelem declarare communia principia interna ortus omnium, quibus cõpetunt, at propriè ſolùm competunt mortalibus, ideo declarando principia horum, declarantur principia omnium, quibus competunt. Addo ſecundò, ex horum declaratione etiam refulgere principia cœli, quatenus eſt corpus Phyſicum & ortui ac interitui eſt obnoxium, quod ei competit, vt eſt mobile; nam cœli corpus, & termini motus eius ſecundum partem conſiderati, ſunt materia forma & priuatio; ideò rectè Alexander (referente Auer. 12. Metaphyſicæ 29.) aſſerebat ex horum principiorum declaratione refulgere principia cœli, & ea ſecundum quandam Analogiam, declarare. Demùm his addo, quod dum aliquid eſt ab vno, tradi debent principia primi, ex quorum noticia refulgent principia aliorum: Corpus Phyſicum eſt ab vno, primùm ſecundum proprietatem eſt corpus mortale, hoc enim eſt Phyſicum per formam & materiam, & per omnem motum; ſecundariò & minus propriè cœlum eſt Phyſicum, quia non per formam, ſed per ſolam materiam & per ſolum motum ſecundum locum, Phyſicum eſt: cœlum inter corpora Phyſica primum eſt ſecundum dignitatem, at non ſecundum proprietatem; eſt primum abſolutè, at non nobis. Colligo itaque declarari principia communia omnium, quibus propriè competunt; aliorum verò ſecundum Analogiam, & facultate quadam.

Cont. 58. *DICIMVS enim fieri ex alio aliud, & ex altero alterum, vel ſimplicia dicentes, vel compoſita; quod autem dico hoc eſt, fieri poteſt vt homo fiat muſicus, aut non muſicum quid fiat muſicum, vel non muſicus homo fiat homo muſicus; Ac ſimplex quidem factum, hominem, & non muſicum dico. ſimplex verò cuius eſt generatio muſicum; At compoſitum, tam quod fit, quàm cuius eſt generatio, cum hominem non muſicum dicimus fieri hominem muſicum. De horum autem altero non ſolum dicimus hoc aliquid fieri, ſed etiam ex hoc, vt è non muſico muſicus; de*

altero

altero verò in omnibus non dicitur, non enim ex homine muſicus fit, ſed homo fit muſicus.

DEclaraturus Philoſophus definitũ numerum Principiorum, & modũ, quo ad rerum ortum conſpirant, quia Plato viſus eſt non ſecreuiſſe *Inſtitutũ.* materiam a priuatione, ideò primo huiuſmodi diſcrimen ſibi patefaciendum proponit. Diuiditur præſens contextus in duas partes, in *Diuiſio.* quarum prima aſſignatur diuiſio generationis in ſimplicem & compoſitam ſecundum modum loquendi; in altera manifeſtatur diſcrimen ad modum loquendi pertinens. Pro cunctorum notitia, quinque ſunt prænoſcenda; primum eſt, *Quinq; p̃noſcend.* generationem eſſe duplicem, vnam ſubſtantiæ, per quam fit aliud, alteram accidentiũ per quam non aliud, ſed alterum fit. Prænoſcendum ſecundò generationem poſſe tribui tribus: vel ſoli ſubiecto, vt homo fit muſicus, vel ſoli priuationi, vt immuſicus fit muſicus; vel coniuncto ex vtriſque, vt homo immuſicus fit homo muſicus. Prænoſcendum tertiò, generationem diuidi in ſimplicem & compoſitam, ſecũdum modum loquendi; ſimplex quidem dicitur dum vni ſoli tribuitur, nimirùm vel ſoli ſubiecto, uel ſoli priuationi; compoſita verò, dum tribuitur congregato, ut homo non muſicus, fit homo muſicus. Quartò prænoſcendum, quod dum loquimur de generatione, id quod accipitur pro ſubiecto enunciationis ab Ariſtoteles dicitur τὸ γιγνόμενον, factum, quod vero pro prædicato ὃ γίνεται, quod fit. Prænoſcendum quinro, duos inueniri loquendo modos: vnum in recto, hoc fit hoc; alterum in obliquo, ex hoc fit hoc; Primus denotat ſubiectum permanens, quod competit generationi accidentium, vt dicendo homo fit muſicus; ſi autem tribuirur priuationi, ei competit, quatenus denotat ſubiectum priuatum: vt dicendo immuſicus fit muſicus: Alter verò modus in obliquo duo denotat: vel partem, & competit ſubiecto, vt dicendo ex ære fit Statua, ex lapidibus fit domus: vel receſſum & terminum à quo, & competit propriè ſoli priuationi, vel ſubiecto proximo generationis ſubſtãtiæ, quatenus interit, & terminnm à quo includit, vt ex lignis fit ignis, ex nube pluuia. Et quoniam priuatio omnis conſtituit terminũ generationis à quo, ideò de omni priuatione rectè dicimus ex hoc; dicimus autem hoc, dum per denominationem denotatur ſubiectum actu permanens; de materia verò dicimus hoc, dum eſt permanens & actu, vt ſubiectum accidentium; dicimus ex hoc dum interit uel ſaltem partem denotat, vt competit materiæ ſubſtantiæ, vel imitantium eam, vt ſtatuæ & domus. Ex his elicitur explicatio verborum; inquit *Expoſitio.* itaque Philoſophus, [Dicimus fieri ex alio aliud] indicans generationem ſubſtantiæ, [& ex altero alterum,] indicans generationem accidentium: [vel ſimplicia dicentes, vel compoſita,] nempe ſecundum modum loquendi, vt mox exemplis ſe declarat, tribuendo generationem vel ſoli ſubiecto, vel ſoli priuationi, vel congregato ex vtriſque. Quibus præaſſumptis diſcrimen ponit inquiens, [De horũ autẽ altero,] nempe de priuatione, [non ſolum dicimus hoc aliquid fieri, ſed ex hoc, vt ex immuſico fit muſicus; De altero vero, nempè de ſubiecto, in omnibus non dicitur: ex hoc; non enim ex homine dicitur fieri muſicus, ſed homo fit muſicus.] Adeo vt differentia hæc ſit de omni priuatione, dicimus ex hoc fit hoc, non autem de omni materia.

Caput Annotationum & Dubitationum.

Tres differentiæ attinétes ad modum loquendi. Conſiderandum eſt ex modo loquendi tres elici differentias, vt ex dicẽdis clariùs patebit; Vna eſt, modum loquendi in obliquo magis congruere priuationi, in recto vero ſubiecto; Altera eſt, de omni priuatione dicere valemus ex hoc, nõ de omni ſubiecto; Tertia eſt, de cadẽ priuatione frequenter vti valemus vtriſque loquendi modis, non autem de eadem materia. *Ratio quæ elicitur ex Ariſtotele* Conſiderandum ſecundo ex Ariſtotele hanc elici rationem, Ea de quibus rectè loquendo, vario modo loquimur, putanda ſunt varia: de materia & priuatione loquimur modo vario: quare putanda ſunt varia: *Dubitatio prima.* Sed tunc oritur dubitatio, quia Ariſtoteles in libro de interpretatione, nomina, & modum loquendi ait eſſe ad libitum, non autem ſecundum naturam: quare ex modo loquendi non valemus elicere attinentia ad naturam & conditionem rerum. *Secunda dubitatio.* Inſuper dubitatur, quia quod eſt in definitione alicuius, competit omni; fieri ex, ſumitur in definitione materiæ, nam Ariſtoteles in hoc primo Phyſic. 82. & in ſecundo Phyſicorum materiam definiens ait, ex quo fit aliquid, cum inſit. *Dubitatio tertia.* Tertio dubitatur, ſi modus loquendi in recto magis congruit ſubiecto, cur non de omni ſubiecto loquentes eo vtimur? & præſertim cum materia ſeruetur in rerum ortu, non autem intereat. *Solutio primæ.* De prima difficultate dico, in eo elocutione duo conſiderari, impoſitionem nominum abſolute, & rectam rationem: primum eſt ad libitum imponentis; alterum nequaquam; nomina enim debent congruere conditioni rerum, alioquin dicerentur perperàm impoſita: hinc imponere nomina eſt officium ſapientis, & ob id Ariſtoteles frequenter etiam vtitur ratione ſumpta ex Ethymologia, vt patet de caſu, in ſecundo Phyſico. de mutatione in quinto, & de alijs. At quæritur qualis? num iudicanda ſit ratio ſumpta ex modo loquendi, & ex Ethymologia? & dicendum eſſe ab auctoritate ſapientum, qui nomina impoſuere, *Solutio ſecundæ.* longo vſu à populis per ſucceſſionem approbata. Dubitabatur ſecundò, quia fieri ex ingreditur definitionem materiæ, quare debet competere omni. Reſpondeo materiã quatuor modis poſſe cõſiderari, Primo, vt ex ea educitur forma; Secũdò, vt eſt materia proxima, quæ interit, veluti ex ligno ſit ignis: Tertiò, ut eſt pars cõpoſiti, quod propriè generatur; & hac triplici cõſideratione ſemper de ea dicitur ex, & dum definitur conſideratur tertio modo; Quartò conſideratur vt ſubiectum actu, quod denominatur per formam, quæ in eo recipitur, & tunc ſolùm dicimus hoc fit hoc. Ex hoc patet primò ſolutio difficultatis; patet ſecundo Ariſtotelem in hoc primo Phyſi. non diſtinctè loqui de materia prima, de qua ſolùm dicimus ex, ſed de materia uniuersè ſumpta: hoc enim pertinet ad librum & conſiderationem communem, loqui tamen præ- *Solutio tertia.* ſertim de materia prima, tanquam de primo ab vno: patet demùm ſolutio tertiæ difficultates, cur non de omni materia vtamur recto: nã modus illæ loquendi magis congruit materiæ, non quidem omni, ſed ei, quæ eſt ſubiectum actu, & denominatur per formam, quæ acquiritur; competit autem priuationi, quatenus hanc conſignificat: hinc dum huiuſmodi loquendi modus non congruit materiæ, etiam non rectè tribuitur priuationi eius, non enim rectè dicimus non ignis fit ignis, dum per non ignem intelligimus ptiuationem eius in prima materia,

Cont. 59. ***AT verò eorum, quæ vt ſimplicia fieri dicimus, alterum permanens fit; alterum non permanens; nam homo quidem permanet, cum fit muſicus homo; Non muſicum autem, & immuſicum neque ſimplex, neque compoſitum permanet.***

Tra-

Digitized by Google

PRadita differentia materiæ à priuatione cõſiderata in modo loquendi, inſtitutum eſt Philoſophi aſſignare differentiam attinentem ad conditionem eorum, quæ eſt pręcipua cauſa varietatis modi loquendi. Diuiditur contextus in duas partes, in prima refertur differentia, in altera exemplo illuſtratur. Inquit Philoſophus in prima parte, [eorũ, quę ſecundum modum loquendi dicimus fieri, vt ſimplicia,] hoc eſt materiæ, & priuationis, in rerum ortu adueniente forma [alterum,] nempe materiam, [permanere] & forma perfici, [alterum vero,] nimirùm priuationẽ, [non permanere,] ſed euaneſcere. Quod explicans in ſecunda parte inquit, [nam homo,] hoc eſt ſubiectum & materia [permanet, cum fit muſicus; Non muſicus autem ſiue immuſicus,] hoc eſt negatio coarctata ad priuationem, quia ſic eſt terminus a quo generationis, [neq; ſimplex, neque compoſitum permanet;] nam compoſitum eſt homo immuſicus, quod perit pereunte altera partium, ex qua pendet. Pertinentia ad hunc contextum in explicationem ſequentis reijciuntur, quoniam eadem ſententia repetitur. *Inſtitutũ.* *Diuiſio.* *Expoſitio.*

DETERMINATIS autem his, ex omnibus quæ ſiũt, hoc eſt accipere, ſi quis inſpexerit vt diximus, quòd oportet ſemper aliquid ſubiici quod ſit, & hoc & ſi numero eſt vnum, forma quidem non eſt vnum; forma dico & ratione idem: non enim idem eſt homini & immuſico eſſe, & illud quidem permanet, hoc verò non permanet, etenim non oppoſitum permanet, homo enim permanet, muſicus autem & immuſicus non permanet, neque ex ambobus compoſitum, vt immuſicus homo. *Cont. 60.*

PAtefacta differẽtia materiæ à priuatione, ſiue potiùs varietate earum, comprobare vult modo Philoſophus neceſſitatẽ materiæ, ut pateat, quomodo principia, & duo & tria dici valeant: Diuiditur hic contex. in tres partes, in prima pateſit neceſſitas materiæ; in ſecunda manifeſtatur, quomodo materia ſit eadem cum priuatione; in tertia quomodo varia. Inquit in prima parte quod cum ſit traditum diſcrimen materiæ à priuatione, quibus modo vario tribuitur generatio, progrediendo inductione, & experientia per ea quæ fiunt, quæ ſunt compoſita, confuſa, & nobis notiora, & inſpiciendo, vt diximus, hoc eſt conſiderando diſcrimen, manifeſtũ redditur oportere ſemper aliquid ſubijci ortui rerum, quod vt ſubiectum dicitur fieri; mox in ſecunda parte ait, [& hoc & ſi numero eſt vnum,] hoc eſt, cum id ſubiectum fundamento ſit vnum, ac ita dicatur vnum numero cum priuatione, [forma quidem,] hoc eſt ratione, [non eſt vnum.] Declarans in tertia parte quomodo diſtinguantur ſpecie, forma, & ratione, affert diſtinctionem ſumptam ex conditione eorum, traditam in præcedente contex. inquiens, [non enim idem eſt eſſe,] eademque ratio [hominis & immuſici,] hoc eſt materiæ, & priuationis; [& illud,] nempè materia, & [permanet] & ſeruatur adueniente forma, non autem ſeruatur priuatio, nec compoſitum ex ea & materia, vt dictum eſt. *Inſtitutũ.* *Diuiſio.*

Caput Dubitationum.

Prima dubitatio. *Secunda.* *Tertia.* *Quarta.* *Quinta.* *Sexta.*

EX dictis à Philoſopho in hoc,& in præcedente contex.ſex prodeũt dubia:primum eſt, quomodo materia & priuatio dici poſſint vnũ numero,plura verò ſpecie & forma?cum vnum numero ſit maximè vnũ,includens cęreros modos vnius,vt patet ex quinto Metaphyſicæ.Dubitatur ſecundò, ſi priuatio adueniente forma perit, quia ei opponitur, cur etiam non perit materia, cum materia dicatur poteſtas,quæ formæ & actui maximè opponitur,vt dicitur ab Auer.in procemio de anima cõm. 8. Tertiò dubitatur, an verum ſit,quod adueniente forma, ſeruetur materia? inquit enim Themiſtius ex ſententia Boethi,præſente forma non amplius eſſe materiam,ſed ſubiectum: Ideo dubitabat Plotinus in lib. de materia , quomodo fieri poſſit, vt adueniente forma, quæ actus,bonum,& terminus eſt,non pereat materia,quæ eſt poteſtas, malum,& infinitum? Quartò dubitatur,an verum ſit, quòd diſtinguantur ratione; nam & priuatio per materiam,& materia per priuationem definitur;priuatio enim eſt abſentia formę in ſubiecto nato eam recipere; materia verò eſt ſubiectum carens forma, aptum eam recipere. Quintò dubitatur;Quia ſi priuatio perit,dabitur priuatio priuationis,quod videtur abſurdum,& præſertim quia conſideraretur progreſſus in infinitum; ac inſuper cum ſit non ens & interitus,vt non datur generatio generationis,ita nec interitus datur interitus; non ens enim non valet tranſire in non ens, alioquin eſſet intetemptum priùs,quàm interiret. Demùm dubitatur,cur materia potiùs dicatur vna numero cum priuatione, quàm cum forma, & num cum forma quoque dici valeat vna numero?

Quid primo conſiderandum

Pro ſolutione harum difficultatum conſidero primò à Philoſopho hoc in loco vſurpari vnum numero pro eo,quod eſt vnum ſubiecto,fundamento,& pro eſſe abſoluto;nam priuatio pro eſſe abſoluto non diſtinguitur à materia, cum materiæ ſolùm ſuperaddat relationem,& ideò non competit materiæ in prima notione.

Alterum conſiderandum.

Inſuper conſidero,quòd eſſe vnum ſubiecto,contingit dupliciter; vel quia ſint duo vni ſubiecto competentia,vt flauum & dulce mellis vel quia vnum fundamento competat, vt lac & albedo; priuatio dicitur vna numero cum materia fundamento hoc ſecundo modo.

Tertium.

Conſidero inſuper,quòd Ariſtoteles diſtinctionem ratione, nuncupat diſtinctionem forma & ſpecie , vſurpando formæ nomen pro eſſentia cuiuſuis rei ratione explicãda, adeò vt eſſentia materiæ, quæ eſt id,quod materia eſt,forma dicatur; ac ita materia,& priuatio diſtinguuntur forma, & propria conditione; hinc prodeunt etiam formalitates prædicamentorum,nam fas eſt vt prædicamenta diſtinguantur ratione,ita enim dicuntur diſtingui forma & conditione:

Quomodo ſemper eſſentia rei ſit forma.

Ex quo elicio ſemper id,quod res quæuis eſt,poſſe dici formam , & proptereà abſurdum non eſt concedere materiæ actum,quo dicunt,entitatiuum,ſumptum pro gradu entis & pro formalitate & ratione eius propria . Ex his facilè modo eſt elicere ſolutiones propoſitarum difficultatũ;

Solutio primæ difficultatis.

Quarum prima erat, quomodo materia valeat dici vna numero cum priuatione,& diſtincta ſpecie,ſiue forma? Nam vnum numero dupliciter vſurpatur; vel pro collocato in ordine prædicamenti ſub ſpecie, & ita vnum numero eſt vnum ſpecie, & genere;vel pro eo,quod eſt vnum ſubiecto & fundamento & pro abſoluto,contradiſtinctum ab eo,quod eſt ratione multiplex; & ita vnum numero, valet eſſe duplex ratione formalitate & ſpecie.

Solutio ſecundæ.

Dubitabatur ſecundò, quia adueniente forma,ne dum priuatio ei aduerſa, verùm etiam materia ob eandem rationem videtur debere perire, cum aduerſetur formæ.Reſpondeo materiam dupliciter poſſe conſiderari, primò pro ſuo eſſe proprio, ſecundò pro his, quæ ei competunt ex accidenti, ob ei iunctam priuationem : dum conſideratur pro ſuo eſſe proprio, eſt gradus entis denotatus per potentiam,ex qua & forma per ſe fit vnum,vt dicitur in 8.Metaphyſicę,& ſolùm formę opponitur per relationem,vt dicitur in ſecundo Phy.26.quæ non ſe mutuò deſtruũt;

At dum

At dum conſideratur ob ea, quæ illi per priuationem competunt, ſic eſt fœmina, turpis, informis, indefinita, quæ omnia abolentur adueniente forma: ita materia in contex. 81. dicitur fœmina & turpis ex accidenti, & in cont. 82. dicitur ex accidenti interire. At inſtabatur tertio, quia adueniente forma non amplius dicitur materia eius, ſed ſubiectum; reſpondeo, ſi Themiſtium & Boethum defendere cupimus, variari quidem tunc nomen, at non naturam & eſſentiam: Addo deinde ſententiam illam non eſſe approbandam; nam materia ante quàm recipiat formam aliquam, dicitur materia illius poteſtate, cum verò eam receperit, dicitur materia eius actu, & ideo tunc veriùs eſt materia illius. Confirmatur, quia definitur materia, quod ſit id, ex quo fit aliquid cum inſit, quare ineſſe & ſubijci formæ eſt pars definitionis materię, non autem eſt aliquid materiæ conditionem euertens. Dubitabatur quartò, quia materia & priuatio non videntur diſtingui ratione, cum vnum per alterum definiatur. Reſpondens dico, primò materiam in prima notione non includere priuationem, & proptereà non definiri per eam: Addo ſecundò, quòd quamuis vnum definiatur per alterum, nil proptereà obeſt, quin diſtinguantur ratione: ſemper enim definitiones iudicandæ erunt diſtinctæ, cum definitio vnius non competat alteri, vt definitio ſerui differt ab ea domini. Dubitabatur quintò, quia non videtur priuatio poſſe perire. Reſpondeo, priuatio dupliciter conſideratur, primo abſolutè & per ſe, vt eſt priuatio, ac ita, vt non datur abſentia abſentiæ, ita nec priuatio priuationis, ſed priuatio omnis dicitur eſſe formæ abſentia, & priuatio: Secundò cõſideratur, ut eſt forma quædam, per quam ſubiectum modo aliquo afficitur & denominatur, vt patet ex ſecundo Phyſic. 15. nec non ex 5. Metaphyſicæ, & hac conſideratione poteſt conſiderari priuatio quędam priuationis, quamuis minus propriè; nec ob id dabitur progreſſus in infinitum, quia per huiuſmodi priuationem ſubiectum non afficitur modo aliquo, adeo vt mox poſſit dici priuatũ ea affectione & forma, ſed ſolùm noſtra ratione id concipitur. Quo autem pacto priuatio valeat interire, in explicatione cont. 82. patebit. Demùm quærebatur, cur materia potiùs cum priuatione dicatur vna numero, quam cum forma? qua de re tria dico, primum eſt materiam iure dici vnã numero cum priuatione, quia pro fundamento & pro eſſe abſoluto nõ diſtinguũtur, ſed ſolùm relatione & ratione, vt prius dixi; de forma ſecùs ſe habet: Dico ſecundò priuationem intimiorem eſſe materię, & conditioni eius, cum materia ex ſui natura & cõditionem formam non includat, & actus aduerſetur conditioni eius; Addo tertiò materiã non rectè dici vnam numero cum forma, quia materia cum forma conſtituunt tertium, quod eſt vnum numero; priuatio autem cum materia tertium non conſtituit; rectiùs autem diceremus duo accidentia, eidem competentia, vnum numero eſſe, hoc eſt fundamento, & ſubiecto, ut in melle dulcedo & color flauus: At obijciet aliquis, quia Ariſtot. 8. Metaphyſicę 16. inquit, Eſt autem, vt dictum eſt, vltima materia & forma idem: cum dicantur idem, nil aliud denotari videtur, niſi quod ſint vnum numero. Reſpondeo dici idẽ, quia ex eis vnum per ſe conſtituitur, vt ſemetipſum declarat Philoſophus.

Solutio tertiæ. *Solutio quartæ.* *Solutio quintæ.* *Solutio ſextæ.*

SED ex aliquo fieri aliquid, & non hoc fieri, magis quidem dicitur in non permanentibus, vt ex immuſico muſicum fieri, ex homine autem non: At verò & in permanentibus aliquando dicitur ſimiliter, ex ære enim ſtatuam dicimus fieri, non æs ſtatuam. Hoc tamen ex oppoſito & non permanẽte vtroque modo dicitur et ex hoc hoc, & hoc hoc, namque ex immuſico, & immuſicus fit muſicus; Quocirca & de compoſito ſimiliter, nam ex immuſico homine, & immuſicus homo dicitur fieri muſicus. Cont. 61.

IN

Inſtitutū. IN præcedentibus ſecreuit materiam à priuatione per modum loquēdi, id tamen non exactè fecit: ideò repetito diſcrimine ſumpto ex conditione eorum, nunc repetit diſcrimen attinens ad modum loquēdi, idq; exactiùs declarat: dixi diſcrimē eſſe triplex, vnum quia ſermo in recto eſt magis proprius materiæ: alterum quia ſermo in obliquo, dū denotat receſſum, eſt magis proprius priuationis, & dicitur de omni priuatione: tertium, quia frequenter de eadem priuatione vtimur vtriſque loquendi modis. Pręſens cont. *Diuiſio.* diuiditur in tres partes, in prima ſecernitur materia à priuatione, quia modùs loquendi in obliquo, dum denotat receſſum, magis congruit priuationi; & dicitur de omni priuatione, non autem de omni materia, ſed de aliqua; dico dum denotat receſſum, quia dum denotat partem, cōgruit ſoli materiæ: in ſecunda parte, dum inquit [hoc tamen ex oppoſito & non permanente,] traditur alterum diſcrimen, & eſt quod de eadem priuatione frequenter vtimur vtroque loquendi modo; in tertia dum ait, [Quocirca & de compoſito ſimiliter,] manifeſtatur id ipſum, quod dictū eſt de priuatione, competere etiam compoſito ex materia & priuatione, cum tale compoſitum ex priuatione ſumat denominationem: pertinentia ad huiuſmodi differentias in præcedenti- *Dubitatio* bus ſunt explicata. Dubitatur, quia ſi priuatio non ſeruatur cum forma, nunquā principia erūt tria, ſed ante rei ortūm ſolùm aderit materia & priuatio: poſt verò ſola for- *Solutio.* ma & materia: Reſpondetur hæc tria principia poſſe eſſe ſimul in parte, dum forma recipit magis & minus, abſolutè autem nunquam ſunt, nec eſſe debent ſimul, quia termini tranſmutationum non valent eſſe ſimul; ſat eſt, vt conſpirent ad eandem tranſmutationem, ſolùm eſſe debent ſimul principia interna rei genitæ.

Digreſsio de priuatione.

Inſtitutū. CVm Philoſophus priuationem inter principia numeret, eamque ſecernat à materia, vt exactiorem de ea notitiam habeamus, operępretium duxi aliquātulum pro eius explicatione digredi: plura autem legi poſſunt in libris de materia: modò verò in quatuor verſabor: Declarabo *Quatuor explicāda.* primò quotuplex ſit priuatio: Secundo quid ſit: Tertio quomodo ad materiam ſe habeat: Quarto, quomodo ſit Principium. Ordiens à primo Ariſtoteles in 5. Metaphyſicæ, contex. 27. varias refert nominis priuationis ſignificationes, om- *Priuatio multiplex* nes tamen ita in ordinem redigendas cenſeo. Priuatio vel competit alicui ratione generis ſiue proximi, ſiue remoti vniuoci, ſiue communis ab uno, vel ratione propriæ ſpeciei, ratione communis ab vno; motores cœli dicuntur priuati perfectione Dei; ra- *Vide probis ca. 14. primi libri de materia.* tione communis generis vniuoci remoti, lapides dicuntur cœci, quia videre non repugnat ſubſtantiæ, ſimiliter Plantæ cœcæ, quia non repugnat corpori animato: talpę cœcæ, quia nō repugnat animali: per propriam autem ſpeciem homo dicitur cœcus, & Plato cœcus: quæ priuatio adhuc eſt duplex, vel in ſubiecto actu, vel in ſubiecto poteſtate, qualis eſt materia: & vtraque eſt triplex, vel deprauatio, vel diminutio, vel abſoluta remotio formæ: Inſuper priuatio & præſertim in materia conſiderata, vel antecedit formæ, vel formam ſequitur, ſiue potiùs interitum formę; priuatio, quæ formę recipiendæ antecedit, remouet actum ſiue formam, at non facultatem recipiendi eam priuatio vero, quæ ſequitur interitum formæ, remouet ne dum formam, ſed etiam facultatem ſaltem ad eandem numero; à priuatione antecedente ad formam non dicitur dari regreſſus, quia ea non præfuit, ſed progreſſus: & hæc eſt terminus à quo generationis; à priuatione vero ſequente interitum formæ ad eandem numero nunquam datur regreſſus, & hæc eſt terminus ad quem interitus: & nonnunquam non datur regreſſus ad eandem ſpecie, qualis eſt cœcitas, & ſurditas hominis, de quibus Ariſtoteles in poſt prædicamentis dixit à priuatione ad habitum nō dari regreſſum; quod intelligi debet de priuatione in ſubiecto actu euertēte formam & facultatem: & hęc de

prima

prima parte, ex qua hoc elicimus ſolum Deum eſſe omninò immunem à priuatione, cum cæteris omnibus modo aliquo competar. Quæritur ſecundo, quid nam ſit priuatio materię competens, numerata inter principia; de qua dico differre negationem à priuatione; nam negatio eſt communior. Negatio ab Ariſtotele numeratur inter ea, quę nõ ſunt, ea enim ſolùm remouet, nihil ponit; ideò competit vnicuiq; & quod eſt & quod non eſt, vt de vocibus infinitis dixit Ariſtoteles in libro de interpretatione; priuatio verò non omninò eſt non ens, ſed eſt non ens ex ſe, ens verò ex accidenti; dicitur ex ſe non ens, quia ex ſe eſt abſentia, & remotio; dicitur ens ex accidenti, quia connotat definitum ſubiectum, eſt enim abſentia formæ in ſubiecto nato recipe re forma. Hæc priuatio pro ſuo eſſe abſoluto non eſt aliquid diſtinctum à materia, nec, cum ſit in materia, conſtituit aliquid compoſitum, ſed inſequitur naturam materiæ, & ſolùm ſuperaddit quandam relationem, & ob id Ariſtoteles dicebat eſſe eandem numero, & diſtingui ratione, vt etiã ſe habet de proprijs affectionibus; nectitur enim priuatio cum ea affectione, quæ poteſtas eſt relata ad formam: Nam conſiderarur hic ordo; primò eſt eſſentia materiæ, quæ eſt poteſtas pro gradu entis, & pro abſoluto, de qua veræ ſunt negationes, quòd non ſit, quid, quale, quãtum, &c. mox ei eſſentiæ ſuperadditur poteſtas cum relatione ad formas, quæ eſt tanquam affectio materiæ, quam poteſtatem ſequitur propria ratio priuationis, per quam, vt poteſtas, cuius eſt comes, ita priuatio à materia ſecernitur, cum tamẽ ambo pro abſoluto & pro fundamento ſint idem cum materia. Dum dicimus adueniente forma potentiam, & priuationẽ euaneſcere, id debet intelligi de propria eorum ſuperaddita formalitate: hac conſideratione Ariſtoteles conciliatur cum Academicis, nõ diſtinguentibus materiam à priuatione; Academici enim conſiderarunt fundamentum; Ariſtoteles verò propriam ſupperadditam formalitatem & rationem; Sic etiam priuatio pro ſuo eſſe abſoluto, vt ẽt potentia, quam comitatur, rediguntur ad materiam; pro ſuperaddita verò relatione ratione & formalitate dicuntur quædam formæ. Inſuper conſiderandum eſt, quòd in priuatione conſiderantur tres gradus, vt etiam in potẽtia, quam comitatur: primò enim conſideratur eſſentia materiæ; ſecundò ſuperaddita relatio ad formas; tertiò priuatio propria & proxima prodiens ex diſpoſitione aliqua & ſequẽs formam antecedentem in materia; proxima, qualis eſt priuatio formę hominis in ſanguine menſtruo, non autem in lapide; per primum gradum priuatio & potentia non diſtinguuntur à materia; per ſecundum gradum conſtituuntur per intellectum & rationem conſpirante conditione materię; per tertium gradum prodeunt ex forma antecedente, & diſpoſitionibus; per primũ gradum ſunt coæterna materiæ; per ſecundũ concipiuntur & formantur ratione; per tertium incipiunt & deſinunt cum forma & diſpoſitionibus antecedentibus. At dicet aliquis, ſi priuatio pro abſoluto non diſtinguitur à materia, & pro ſecundo gradu eſt tanquam eius affectio, tunc materia erit per ſe fœmina, & turpis, quia erit talis per propriam eius affectionem; inſuper tunc adueniente forma non peribit priuatio: & ſi peribit, tunc peribit affectio rei æternæ, quod eſt abſurdum. Reſpondeo, inquit Ariſtoteles, quòd materia non eſt per ſe fœmina & turpis, quia non eſt talis per propriam conditionem, ſed per rationem priuationis ſequentem & ſuperadditam, quæ quamuis ſit tanquam affectio materiæ, tamen non eſt propriè affectio, cum conſpiret ratio & relatio pro ea conſtituenda: nec eſt per ſe in primo modo dicendi per ſe, quem conſiderauit Ariſtoteles. Addebatur quod tunc periret affectio rei æternæ; reſpondeo id quod propriè perit eſt gradus tertius priuationis, gradus enim primus nullo pacto perit, medius autem medio quodam modo ſe habet; de eo enim ſolùm dicimus, quod materia non amplius caret ea forma, nec, cum ea perierit, valet iterum eandem numero recipere: at non ob id aliquid materiæ perit, præter quàm id quod à nobis ea ratione concipitur, immò quatenus ad materiam pertinet, ſemper dicitur priuatione prędita, & poſſet eãdem numero formam recipere, vt patet de hominis anima à Deo creata; ſolùm dicitur nõ dari regreſſum ad idem numero,

Quid ſit priuatio.

Conciliatur Ariſt. cum Academicis.

In priuationes tres gradus.

Dubitatio.

Solutio.

numero,quia repugnat efficienti & tranſmutationi,vt idem numero efficiant,nō autem materię recipienti. Ariſtoles itaque inquiens priuationem interire conſiderauit ſecundum gradum eius iunctum cum tertio. Inquiunt Themiſtius & Alexāder materiam mediare inter formam & priuationem,& eſſe capacem vtriuſque: hæc ſentētia vera eſt de tertio gradu ptiuationis,ſequente formam antecedētem & diſpoſitiones: de primo gradu, qui in idem venit cum materia, nequaquam: de gradu autem medi o,ſe habet modo medio, quātus materia eſt capax illius proprię rationis priuationis,quę diſtinguitur à materia,& conſiderari poteſt materia ſine ea. Ex his patet quo

Quomodo priuatio ſit principiū. tuplex,& quid ſit priuatio,& quomodo ad materiā ſe habeat: Supereſt, vt breuibus declaremus,quomodo ſit principium: qua de re dico priuationem non per primum, ſed per ſecundum & tertium gradum conſtituere genus tertium pricipij, a materia diſtinctū,quia non conſpirat ad ortum & interitum tanquam ſubiectum,ſed tāquam terminus neceſſarius à quo ortus,& ad quem interitus: de potentia diſtincta à priuatione,nec non de dimenſione materiæ ſecus ſe habet, hæc enim vnà cum ſubiecto, & per modum ſubiecti conſpirant: Quæ priuatio duplici cōſideratione ad ortum referri poteſt: Primò poteſt referri ad ortum,quatenus per ortum res genita conſtituitur, & ita dicitur principium ex accidenti,quia non remanet tāquam pars rei genitę: hac conſideratione conſideratur in primo Phyſicorum: Secūdo referri poteſt ad ortum, quatenus ortus eſt tranſmutatio à motu diſtincta: qua conſideratione, cum ſit per ſe terminus ortus,dicitur,ptincipium per ſe,& hac conſideratione conſideratur in 5. Phyſic.hinc ortus & interitus per priuationem definiuntur: quod nō fieret, niſi eſſet principium per ſe, & quatenus eſt per ſe, eatenus etiam dicitur Principium neceſſarium. Inſtantiæ variæ,quæ afferuntur, quia ſi priuatio eſſe principium ſubſtantiæ: id quod non eſt,eſſet principium entis:ex non ſubſtantia fieret ſubſtantia: non ſubſtantia eſſet prior,quàm ſubſtantia:& aliæ ſimiles, per ſæpè dicta diluuntur, quæ non repeto,& plura explicantur in libro de materia.

Con. 62. *MVLTIFARIAM autem cum dicatur fieri & quædam non fieri ſimpliciter, ſed fieri aliquid, ſimpliciter autem fieri ſubſtantiarum ſolùm eſt, in alijs quidem conſtat ſemper aliquid ſubyci quod fit. Nam & quantum, & quale & ad aliquid & quando & vbi fiunt ſubiecto aliquo, propterea quod ſola ſubſtantia de nullo alio dicitur ſubiecto, ſed alia omnia de ſubſtantia. Quòd autem ſubſtantia & quæcunque alia ſimpliciter entia ex ſubiecto quodam fiant, conſideranti fiet vtique manifeſtum; Semper enim eſt aliquid, quod ſubiicitur, ex quo fit quod ſit, vt Plantæ et animalia ex ſemine.*

PHiloſophus in præcedentibus ſolùm indirectè patefecit neceſſitatem materiæ, manifeſtando quòd ſi ſola contraria ſtatuerentur principia, varia ſequerentur abſurda: Ideo patefacto diſcrimine materiæ a pri-
Inſtitutū. uatione, inſtitutum modò eius eſt directè neceſſitatem materiæ ma-
Diuiſio. nifeſtare:& in præſenti cōtextu tria facit, primo diſtinguit generationem ſubſtantiæ ab ea accidentium: ſecundò manifeſtat pro ortu accidentium neceſ-
Ratio. ſariam eſſe materiam: tertiò eſſe neceſſariam pro ortu ſubſtantiæ: Adeo ut ratio in hanc formam redigatur: omnis vel ſubſtantię, vel accidentium generatio expoſcit materiam: omnis generatio, vel eſt ſubſtantię, vel accidentium: quare omnis genera-

tio expoſcit materiam. Inquit in prima parte fieri dici multipliciter, non quidem pu- *Expoſitio.*
ræ æquiuocè, ſed ab vno, nam ſubſtantię ſolę dicuntur fieri ſimpliciter, cętera verò di
cuntur fieri aliquid; dum Plato oritur, abſolutè dicitur genitus; dum calefit, vel deal-
batur, non abſolutè dicitur gigni, ſed fieri calidus, vel albus; & id euenit, quia ſubſtan
tia eſt primò & abſolutè ens; accidentia verò non ſunt entia, niſi quia entis. In ſecun
da parte oſtendens accidentium ortum expoſcere materiam, hanc format rationem; *Ratio ſe-*
Quæcunque neceſſariò ſubiectum expoſcunt, igigni non poſſunt non conſpirante ſu- *cundæ par*
biecto; Prædicamenta accidentium neceſſariò ſubiectum expoſcunt, quare non gi- *tis.*
gnuntur non conſpirante ſubiecto, quod eorum eſt materia. [Quod autem ſubſtantia
& quęcunque alia ſimpliciter entia &c.] manifeſtat in hac tertia parte materiam eſſe
neceſſariam pro ortu ſubſtantiæ, hunc in modum. Ea, quorum generationi aliquid *Ratio ter*
ſubijcitur, ex quo fiunt, expoſcunt materiam: generationi ſubſtantiarum aliquid ſu- *tia partis.*
bijcitur, ex quo fiunt; quare neceſſariò expoſcunt materiam; minor oſtenditur exem-
plo Plantarum & Animalium, pro quorum ortu neceſſarium eſt ſemen, quod fungi-
tur officio materiæ.

Caput Annotationum & Dubitationum.

Conſiderandum primò, aliquid gigni ſimpliciter, duobus modis con- *Gigni ſim*
tigere, vt elicitur ex primo de Ortu & Interitu, vel abſolutè, vel facta *pliciter.*
comparatione; abſolutè ſubſtantia dicitur gigni ſimpliciter, accidētia
minimè; facta autem comparatione inter accidentia præſtantiora &
viliora, ea ſimpliciter, hæc aliquid fieri dicūtur, ſimiliter facta cōpara
tione inter ſubſtantias præſtantiores & viliores, illæ ſimpliciter, hæ verò aliquid fieri
dicuntur. Inſuper cum Philoſophus inquit, ſubſtantiam ſolam non dici de ſubiecto,
per dictum de ſubiecto, denotat eſſe in ſubiecto, & dici de eo ſubiecto, cui ineſt; abſolutè *Dici de*
tamen ſecundæ ſubſtantiæ dicuntur de primis. In dictis Philoſophi quatuor reful- *ſubiecto.*
gent controuerſiæ; Prima eſt, quoniam in hoc cont.ait ad aliquid, & quando fieri, in *Prima cō-*
quinto autem Phyſic. negat ad hæc prædicamenta eſſe motum vel mutationem; Se- *trouerſia.*
cunda eſt, nam primò ait ſolam ſubſtantiam fieri ſimpliciter, mox ait ſubſtantiam, & *Secunda.*
quęcunque alia ſimpliciter entia, indicans præter ſubſtantiam dari alia, quæ ſimplici-
ter entia dicantur; quæ ſi dantur, etiam fient ſimpliciter. Tertia controuerſia, quia *Tertia.*
Philoſophus hoc in loco ſemen ait eſſe materiam, in ſecundo Phyſic. 3.1. numerat id
inter efficientia: nec ei competit definitio materiæ, cum non ſeruetur in rerum ortu.
Quarta dubitatio eſt, cur Philoſophus de ſolis plātis & animalibus oſtēdit, quòd ma- *Quarta.*
teriam expoſcant, cum dentur aliæ multę ſubſtantiæ, quæ gignuntur? De prima con- *Solutio*
trouerſia dico, aliquid fieri, contingere dupliciter, vel per ſe & primò, vel ſecundariò *primę.*
& per conſequutionem; per ſe & primò non fiunt, quia non ſunt per ſe termini mo-
tus, ſed fiunt per conſequutionem, pro quibus etiam neceſſaria eſt materia. De ſecun *Solutio ſe*
da difficultate, quia concedere videtur præter ſubſtantiam dari alia quoque ſimplici- *cundæ.*
ter entia, dicunt nonnulli denotari artificioſa, quę ſunt imitationes ſubſtantiarum,
& non ſecùs ac ſubſtantię proprio nomine denotantur: at Artificioſa non ſunt præ-
ſentis conſiderationis, nec numerantur pro membro diſtincto rerum, quę ſunt; ea
enim ſolùm dicuntur eſſe vel ſubſtantię, vel accidentia; potius dicendum puto ab Ari
ſtotele id per modū explicationis proferri, vt pateſaciat nil ſupereſſe, quod materiā
non expoſcat; nam cum numeraſſet prędicamenta accidentium, inquit, quòd autem
ſubſtantia & quęcunque alia ſimpliciter entia, quaſi dicat, cętera omnia, præter acci-
dentia, quales ſunt ſubſtantię. Tertia controuerſia eſt de ſemine, quod modò mate- *Solutio 3.*
ria, alibi verò efficiens dicitur: ſoluitur per declarata à Philoſopho in primo de Gen.
animalium cap. 18. nam inueniuntur genitura, menſtruum, ſemen: genitura viri eſt
efficiens & formans, menſtruum materia, ſemen verò cōgregatum ex vtriſq; id enim

per

per partes craſſiores fungitur officio materiæ; per tenues & ſpiritales, efficientis; &
Solutio 4. ideò non eſt abſurdum cū pro materia, tùm pro efficiente accipi. Dubitabatur quartò; cur de ſolis viuentibus oſtendat materiam expoſcere? Inquiunt nonnulli id fieri, quia adhuc non eſt oſtenſum Elementa gigni, id enim veteres inficiati ſunt; quæ ſolutio non videtur approbanda, primò quia ſolus Empedocles id inficiatus eſt, cæteri de nonnullis id conceſſerunt; præterea præter Elementa inueniuntur metalla & foſſilia, quæ omnium conſenſione fiunt. Propterea dicamus iure ab Ariſtotele fuiſſe factum; & ratio potiſſima eſt, quia ſola viuentia propriè gigni, & generare dicūtur; nā animæ nutrientis officium eſt generare, cæteris autem minus propriè competit; ideo Ariſtoteles id patefecit de potiſſima generatione, & de primo ab vno. Inſuper viuentium materia proxima, ex qua fiunt, eſt magis definita, quàm reliquorum; demùm id fecit de viuentibus, de quibus minus videtur, cum ſint ſubſtantiæ pręſtantiores, remotiores à prima materia. Nonnulli aiunt Ariſtotelem id non oſtendiſſe de Elemētis, quia eorum materia eſt materia prima, cuius neceſſitas eſt patefacienda; ideò ſi id feciſſet, petijſſet in Principio; Quę ſententia vera non eſt, tùm quia propriè ſermo eſt de materia vniuersè ſumpta, non de prima; tùm inſuper quia ſaltē id debuiſſet oſtendere de metallis & foſſilibus; tum demùm quia dum aliquid oſtenditur inductione, non dicitur petitio in principio, ſed deſumptio ex conſpicuis & ſenſu notis.

Cont. 63. *FIVNT autem quæcunque ſimpliciter fiunt alia quidem transfiguratione, vt ſtatua ex ære, alia accretione, vt quæ augentur, alia detractione, vt ex lapide Mercurius, alia compoſitione, vt domus, alia alteratione vt quorum materia immutatur; omnia autem, quæ ita fiunt, ex ſubiecto fieri conſtat.*

Inſtitutū. DE inſtituto Philoſophi in præſenti cont. duæ ſunt opiniones; Alexander, & Magnus Syrianus putarūt, quòd cum Ariſtoteles ſeorſùm primò de accidentibus, ſecundò de ſubſtantia patefecerit neceſſitatē materiæ pro eorum ortu, nunc ſimul id oſtendat de vtriſque; & quoniam cuncta, quę fiunt, aliqua tranſmutatione fiunt; ideò inquiſit pro omni tranſmutatione manifeſtari neceſſitatem materiæ. Et dum Ariſtoteles ait, [quęcūq; ſimpliciter fiunt], exponunt ſimpliciter, hoc eſt vniuersè, & abſolutè quęcūque fiūt; hanc expoſitionem minus veram puto; tum quia Ariſtoteles vteretur in præcedente, & præſenti cont. voce ſimpliciter in varia ſignificatione; tum inſuper quia de accidētibus iam dixit ex ſe conſtare; de ſubſtantijs autem diminute id demōſtrauit, cum de ſolis viuentibus verba fecerit; tum demùm quia ratio eſſet diminuta, non enim includeret motum ſecundum locum, qui etiam eſt quædā generatio, nec propriè ſumptam alterationem; nam tranſmutatio ſecundum materiam non eſt propriè alteratio, ſed generatio ſubſtantiæ, neq; ad aliquid, & quando, de quibus tamen dixerat, quod fiūt. Ideo cum Simplicio & alijs dicendum puto inſtitutum Ariſtotelis eſſe id oſtendere exactiùs de ortu ſubſtantiæ, qui præſertim conſideratur, & imperfectè de eo fuit oſtenſum, de quo etiam dixerat, conſiderāti reddi manifeſtum, quòd materiam expo-
Diuiſio. ſcat: diſtinctè autem conſideratur perpendendo modos, quos enumerat. Diuiditur contex. in duas partes, in prima numerantur quinque modi, qui connectuntur cum
Quinque modi generationis. generatione ſubſtantiæ, in alia ex eis elicitur neceſſitas materiæ: modi ſunt quinque, transfiguratione, vt ex ære ſtatua: Accretione, vt, quæ augentur per additum alimentum: detractione, vt ſtatuarius ex lapide efficit ſtatuam Mercurij: Compoſitione, vt domus compoſitione lapidum, cęmenti, & lignorum: Alteratione, vt quæ inuicem mutantur ſecundum materiam, veluti dum nubes vertitur in pluuiam. Conſideranti

hos

hos modos conſpicimus, redditur pro ſingulis neceſſariam eſſe materiam. Ratio ita formatur; omnis generatio, quæ fit aliquo enumeratorum modorum, expoſcit materiam; omnis generatio ſimpliciter, quæ ſubſtantiæ eſt, fit aliquo eorum modorum; quare omnis generatio ſimpliciter expoſcit materiam. *Ratio.*

Caput Annotationum.

ANimaduertendum primo, quinque enumeratos modos ita in ordinē redigi: Id quod fit vel eſt compoſitum ex partibus diſſimilibus, vel non: ſi compoſitum, fit compoſitione, vt homo cōpoſitione variorũ membrorum; Si fuerit cōſimile, vel mutatur ſecundũ totum, & hoc dicitur fieri ea alteratione, quæ eſt ſecũdum materiā, per quam vnius vniuerſa ſubſtantia in aliud vertitur, vt ſanguis in carnem: Vel mutatur ſecundum partem, quod contingit dupliciter, vel extrinſecùs, vel intrinſecus: ſi extrinſecus, dicitur fieri transfiguratione: ſi intrinſecus id fit vel appoſitione, vt quæ creſcunt, vel detractione, vt quæ minuuntur. *Quō quinque modi generationis redigātur in ordinem.* Sed oritur dubitatio, quia accretio, diminutio, & transfiguratio, non ſunt generationes ſimpliciter, ſed accidentium, vt patet; Inſuper ſi Philoſophus numerat etiam mutationes accidentium, cur non numerat propriè ſumptam alterationem, pertinentem ad tertiam ſpeciem qualitatis? *Dubitatio* Pro ſolutione conſiderandum eſt, quòd quamuis Philoſophus loquatur de generatione ſubſtantiæ, tamen conſiderat complicata cum ea & modos quibus fit; nam ſi complicata cum ea materiam expoſcant, ea quoque neceſſariò illam expoſtulabit. *Solutio.* Inſuper conſiderandum, quòd Ariſtoteles id ipſum ſeruat, quod fecit in præcedentibus, dum patefecit compoſita quoque fieri ex contrarijs, quoque latebat: cōſiderauit enim tunc illa, quæ iuncta ſunt cum ortu compoſitorum; ſimiliter modò cōſiderat iuncta cum ortu ſubſtantiæ; nam frequenter illi quinque modi in vnius ſubſtantiæ ortu vnà conſpirant, veluti dum gignitur Plato, adeſt compoſitio ex varijs membris, detractio redundantium: appoſitio vtilium; transfiguratio ſanguinis, recipientis figurā fœtus, & permutatio eiuſdem in carnem, & ſubſtantiam fœtus: quæ omnia ſimul conſpirantia manifeſtant neceſſitatem materiæ pro ortu Platonis. Ex his eliciuntur ſolutiones, cùm relatarum, tùm aliarum difficultatum. *Solutio.* Inſtabatur primò, quia plures eorum modorum ſunt ortus accidentium, id concedo: tamen dico eos eſſe iunctos cum ortu ſubſtantiæ: Addebatur, Ariſtotelem ſiluiſſe propriè ſumptam alterationem: reſpondeo eam denotari per alterationem ſecundum materiam, cum qua neceſſariò nectitur: non enim fit ea permutatio ſine præcurrente alteratione; vel etiam eam denotauit per transfigurationem: Dicere etiam poſſemus enumeratos quinq; modos eſſe permutationes quaſdam ſubſtantiæ, ſaltem ſecundum partem, vel ſecundũ imitationē, vt transfiguratio: ſed primus ſoluendi modus mihi magis ſatisfacit. Et conſiderandum eſt, Ariſtotelem accuratè ſeruare id, quod dixerat, ex his quæ fiunt elicere neceſſitatem materiæ, id enim facit perpendendo modos, quibus res gignuntur.

QVARE manifeſtum eſt ex dictis, quòd omne, quod fit, ſemper compoſitum eſt, & eſt quidem aliquid quod fit, & aliquid quod hoc fit, & hoc duplex eſt, aut enim eſt ſubiectum, aut oppoſitum, dicitur autem opponi immuſicus, homo autem ſubijci; inſuper informitas infiguratio, & inordinatio oppoſita ſunt, æs autem, lapis, aut aurum ſubiecta. Cont. 64.

Digitized by Google

APprobata contrarietate principiorum, & neceſſitate materię, inſtitu-
Inſtitutũ. tum Philoſophi modò eſt ex declaratis principijs, tanquã ex cauſa
Diuiſio. colligere omne, qđ propriè generatur, eſſe cõpoſitum. Diuiditur cõ-
textus in duas partes, in prima colligitur relata concluſio, in altera
repetuntur tria declarata principia, & manifeſtatur quo ad genera-
tionem cõcurrant, eiſq; modo aliquo tribuatur generatio. Vt perti-
Expoſitio. net ad primã partẽ, inquit, [quare manifeſtũ eſt ex dictis, omne, qđ fit, eſſe cõpoſitũ;]
quæ concluſio intelligi debet de eo, quod propriè fit, cui cõpetunt principia genera-
Ratio. tionis. Concluſio colligitur hunc in modum; omne, cuius Principia ſunt contraria, &
ſubiectum eſt cõpoſitum: omne, quod propriè gignitur, prędıtum eſt huiuſmodi prin-
cipijs; quare omne, quod propriè gignitur, eſt compoſitum: conſtat.n. ex ſubiecto &.
forma, quæ eſt terminus, ad quem generationis: quæ concluſio ne dum vera eſt de
ortu ſubſtantiæ, ſed etiam accidentium: non enim fit albedo, ſed album, cum album id
fit, cui principia competunt. Declarato eo, quod propriè fit, pro eius exactiore expli-
catione, in altera parte refert tria alia, quibus modo aliquo competit generatio, nimi
rùm formam, ſubiectum & priuationem: denotat formam inquiens, [& eſt aliquid
quod fit]; nam forma dicitur fieri, quatenus eſt terminus ad quem ortus, & ſeruatur
in re genita, eamque cõſtituit. Inſuper [eſt aliquid quod fit hoc], qđ denominatur fie
ri per formam, & hoc cui competit huiuſmodi denominatio eſt duplex, nimirùm ſu-
biectum, vt homo fit Muſicus, & oppoſitum ſiue priuatio, vt immuſicus fit muſicus.

Caput Annotationum & Dubitationum.

Generatio tributur quatuor. COnſiderandum eſt quòd generatio tribuitur quatuor, varijs modis;
compoſito tribuitur, vt ei, cui propriè competunt principia ortus, &
id non fit ſine ortu; formæ, vt termino aduenienti, quæ forma nõ ab-
ſolutè dicitur fieri, ſed fieri in materia, vt dicitur in 7. Metaph. 27. tri
buitur tertiò materiæ, quæ, dũ eſt corpus actu, propriè denominatur
fieri, vt homo fit muſicus; dum autem eſt materia poteſtate, non denominatur fieri;
non enim dicimus materiam primam fieri ignem, ſed ſolùm ſubijci formæ ignis; fit
itaque ſubiectum vt deſerens tranſmutationem; Quartò tribuitur priuationi, vt ter-
mino à quo; priuatio tamen propria cõditione nõ denominatur fieri, ſed ſolũ dicitur
aliquid ex ea fieri; dum verò tribuitur ei denominatio, dicendum eſt, eam illi compe-
tere munere ſubiecti, quod conſignificat, vt dicendo immuſicus fit muſicus. Dubita-
Prima dubitatio. tur, quia Theophraſtus (referente ſimplicio) oſtendebat corpori Phyſico compete-
re principia, quia compoſitum eſt, & Ariſtoteles dicebat principia eſſe noſcenda per
confuſa, qualia dicebantur etiam compoſita; oppoſitum facit Philoſophus in pręſen-
Secundæ. ti contextu, ex principijs enim elicit ea, quæ fiunt, eſſe cõpoſita. Altera dubitatio eſt
quoniam omnia prædicamenta fiunt, vt dicebatur ab Ariſtotele in præcedentibus, &
iure, nam ſola mortalia verè ſunt in ſerie prædicamentorum; at prædicamenta acci-
dentium ſimplices formæ ſunt: quare non omne, quod gignitur, eſt compoſitum. Ter
Tertia. tiò dubitatur, quia id quod interit, dum interit, non dicitur gigni; priuatio in rerum
ortu interit: quare non rectè dicitur gigni. Quartò dubitatur, quia propriè gigni ſoli
Quarta. formæ videtur cõpetere, nil enim in compoſito fit præter eam, & per eam dicitur fieri
compoſitum, regula autem eſt, propter quod vnumquodque, illud magis eſt. Solui-
Solutio 1. tur prima dubitatio dicendo de compoſito duo conſiderari, primò quòd ſit compoſi-
tum, ſecundò propter quid: primum conſtat ſenſu, & experientia, per opera eius & re
ſolutionem: alterum noſcitur ex notitia Principiorum generationis: Ariſtoteles per
compoſita, vt confuſa, inquirit quæ ſint principia, mòx per ea aſſignat propter quid
compoſitorum, adeò vt ſit quidam regreſſus: quòd etiam per cõpoſita inquirat prin
cipia, patet, nam ea colligit ex omnibus, quæ fiunt, & in cont. 52. inquit nullius vide-

mus

mus eorum, quæ ſunt ſubſtantiæ contraria, & in cont. 65. dicit reſolues enim rationes compoſiti, in rationes componentium, & in principio ſecundi libri explicaturus naturam, progreditur per compoſita, diuidendo ea. De Theophraſto quid ſit dicendum iam pateſeci in expoſitione primi contextus. Inſtabatur ſecundò, quia prædicamenta accidentium fiunt, eiſque competunt principia generationis, vt oſtenditur in 12. Metaphyſicæ, & tamen ſunt formæ ſimplices: Iam dictum eſt ſimplices prædicamentorum formas non propriè fieri, ſed concreta, vt in ſeptimo Metaphyſicæ inquit Ariſtoteles, & concretorum ſunt principia, veluti ſæpe Ariſtoteles pro materia muſicæ hominẽ accipit; Nam accidentia includunt materiam pro eorum ortu, & pro eſſe concreto, abſolutè autem dicuntur ſolùm habere materiam, in qua recipiantur, nõ ex qua conſtent, vt docet Ariſtoteles in 8. Metaphyſicæ cõt. 12. Quarta dubitatio erat, quia forma videbatur propriè fieri. Philoponus diſputans contra Proclum id nedum concedit, verùm inſuper rationibus comprobat. At eo dimiſſo, cum Ariſtotele dico, compoſita ea eſſe, quæ propriè fiunt, nam eorum ſunt Principia, affectiones, operationes, denominationes, eiſque competit ſubſiſtere, & eſſe completum; formæ hæc competunt, vt cauſæ internæ principali, quæ cum ſit principium nõ rectè dicitur id quod gignitur: Ea autem regula propter quod &c. vera eſt de his, quæ ſunt ab vno, adeo vt prædicatum primò vni competat, & per illud alijs; at forma non eſt ea, cui primò cõpetat gigni, id enim competit compoſito, forma autem principium conſtituitur eorum, quæ gignuntur, & nil dicitur principium ſui.

Sententia Theophraſti. *Solutio ſecunda.* *Solutio quartæ.* *Philoponus.*

MANIFESTVM igitur, quòd ſiquidem ſunt cauſæ & Principia eorum, quæ natura ſunt, ex quibus primis conſtant & facta ſunt, & non ſecundum accidens, ſed vnumquodque quod dicitur ſecundum ſubſtantiam, quod omne & ex ſubiecto & forma fit; componitur enim muſicus homo ex homine & muſico quodam modo, nam reſolues rationes in rationes eorum; manifeſtum itaque eſt, quòd quæ fiunt, fiunt ex his. **Cont. 65.**

DVæ præcipuæ ſunt huius contex. expoſitiones; putant nonnulli inſtitutum Philoſophi eſſe oſtendere ea, quę gignuntur eſſe compoſita, quod protulit in præcedente contex. & non oſtendit; ex quorum ſententia ita formanda eſt ratio: ea, quorum interna & per ſe generationis principia ſunt materia & forma, ſunt compoſita; at omnium, quę fiunt hęc ſunt interna, & per ſe principia, omnia igitur quæ fiunt, ſunt compoſita. Expoſitio eſt probabilis, mihi tamen parùm ſatisfacit; tum quia Philoſophus in pręcedente cõtex. dixit id patere ex dictis, quare non tenetur id declarare; tum inſuper quia modus loquendi Philoſophi potiùs indicat ſe comprobare materiam & formã eſſe principia, & ideo in ſequenti contex. proſequitur ea declarare, quæ ad hoc pertinent; Ideo eſt ſecunda expoſitio, quod Ariſtoteles oſtendat materiam & formam eſſe per ſe principia rerum; ita exponunt Simplicius, Auerroes, & alij, & cum oſtendat ea eſſe per ſe principia, ſimul comprobat ea, quæ fiunt, ex eis conſtare, & eſſe compoſita. Diuiditur contextus in duas partes, in prima formatur enthymema, in ſecunda confirmatur coſequens eius. Vt pertinet ad primam partem, profert Philoſophus hoc antecedens, ſi rerum natura conſtantium ea ſunt principia, ex quibus primis conſtant, & facta ſunt, non ex accidenti, ſed ſecundum ſubſtantiam; Ex quo antecedente infert, [quòd omne ex ſubiecto & forma fit,] & eſt idẽ ac ſi dicat hæc eſſe per ſe principia. Hoc Enthymema ita in ſyllogiſmum redigitur; Ea ex quibus res per ſe fiunt & conſtant, ſunt prin-

Ratio. *Prima explicatio.* *Secunda explicatio Inſtitutũ.* *Diuiſio.* *Syllogiſmus.*

cipia per ſe earum; Ex materia & forma res per ſe fiunt & conſtant; quare ſunt per ſe earum principia. In altera parte comprobans illud conſequens addit id per quod oſtenditur minor relata propoſitio, quæ erat, Ex materia & forma res per ſe fieri & conſtare, ideo inquit, [componitur enim Muſicus homo ex homine & muſico quodã modo]: at ſi ex his componitur, patet, quòd ex his fiunt & conſtant; & ait [quodam modo], tùm quia compoſitio eſt multiplex, tùm inſuper quia componuntur ex accidenti non ſecundum ſe; Quod autem ex eis componatur, oſtenditur hac ratione; Id cuius definitio reſoluitur in definitiones aliorum, eſt cõpoſitum ex eis; definitio hominis muſici, reſoluitur in definitiones hominis & muſicæ; quare conſtat ex eis; definitio enim id ipſum denotat diſtinctè, qnod definiti nomen denotat confusè, vt patet ex 5. contex. Et animaduertendum eſt, quòd Ariſtoteles antecedens protulit cum conditione, quod ſæpè facit, dum profert ſententiam conſpicuam, & ab omnibus approbatam.

Caput Dubitationum.

Prima dubitatio. *Secunda dubitatio.* *Dubitatio tertia.* DVbitatur primò, quia Ariſtoteles, videtur vti circulo; nam primò ex declaratis principijs colligebat ea, quæ fiunt, eſſe compoſita, modò vero per compoſitorum reſolutionem declarat Principia. Dubitatur ſecundò, cur dixerit [cõſtant & facta ſunt]? Tertiò dubitatur, quomodo muſiea & homo diſtinguãtur definitione, eum definitionem Muſicæ ingrediatur liomo; affectiones enim per ſubiectum definiuntur. *Solutio primæ.* De prima difficultate dico, Ariſtotelem non vti circulo, ſed regreſſu; ex compoſitorum enim reſolutione inuenit principia, & per principia cauſam affert compoſitionis genitorum. *Solutio ſecunda.* De ſecunda difficultate dico, Ariſtotelem indicare ſe loqui de principijs primis & per ſe generationis eum relatione ad rem genitam; ideò inquit [ex quibus primis] indicando prima & communia; addit [conſtant & facta ſunt], indicando qiiod conſtituant rem genitã, qđ non cõpetit cauſis externis, de quibus modo non eſt ſermo: inſuper addit [non ſecundum accidens, ſed ſeeundum ſubſtantiam], vt exeludat priuationem, ex qua res genitæ non conſtant, & varia, quæ ex accidenti ad rerum ortũ conſpirant: & inquit [, ſed ſecũdum ſubſtantiam], denotãdo & per ſe, & eſſentiam rerum, nã ex materia & forma res per ſe fiunt, & ex eis conſurgit eſſentia earum. *Solutia tertię.* Dubitabatur tertio: quomodo Muſiea & homo diſtinguantur ratione? Reſpondeo, quãuis vnum definiatur per alterum, nil ob id prohibere, quod diſtinguantur ratione: ſat enim eſt eorum definitiones eſſe varias, vt ſerui & domini. Inſuper in definitione hominis Muſici inueniũtur partes propriæ hominis, & aliæ propriæ Muſieæ, vt conſpicuum eſt: ſic etiam 13. Metaphyſicæ inquit Ariſtoteles, albedinem eſse priorem homine albo, & accipi in eius definitione, vt etiã Muſica ĩ definitione hominis Muſici.

Cont. 66. *EST autem ſubiectum numero quidem vnum, forma vero duo, homo enim & aurum & omnino materia numeratilis eſt, nam hoc aliquid magis, & quod fit non ex accidenti ex ea fit; Priuatio autem & cõtrarietas accidens; Vnum autem forma, vt ordo aut Muſica, aut aliorum quippiam, quæ ſic prædicantur.*

PATE-

PAtefecit Philoſophus materiã & formam eſſe per ſe principiũ,& conſtituere eſſentiam eorum, quæ fiunt; inſtitutum modò eius eſt ea diſtinctiùs referre, inuicem comparare, & patefacere eorum cõditionẽ, vt pateat numerus proprius principiorum,& quomodo duo, quomodo tria ſint. Diuiditur contextus in tres partes, in prima ſermo eſt de materia comparata cum priuatione, in ſecunda de priuatione, in tertia de forma. Vt pertinet ad primam, ſubiectum ſiue materia dicitur vna numero, hoc eſt, fundamento & pro abſoluto; forma verò, hoc eſt, formalitate & ratione duo; quia aliã eſt ratio propria eius, alia priuationis, vt patefeci in explicatione contex. 60. nam quia forma eſt eſſentia rei, ideo latè omnis eſſentia dicitur forma, & præſertim ea totius, quæ dicitur forma totius, contradiſtincta à forma partis, quæ eſt altera pars compoſiti. Inſuper, quia forma & eſſentia eſt, quæ explicatur per definitionẽ, ideo etiam definitio dicitur forma, [Homo enim & Aurum & omninò materia] hoc eſt vnumquodq; fungẽs officio materiæ, & per hoc indicat propriè ſe loqui de materia vniuerſè ſumpta; ea enim pertinet ad libros communes, [Materia inquam eſt numerarilis,] hoc eſt, numeratur inter ea quæ ſunt, tanquam gradus entium, res enim ſunt numeri numerabiles, & præſertim quia ens & vnum reciprocantur, vnum autem ad numerũ pertinet; hinc etiam eſſentiæ rerum ſunt tanquam numeri, vt dicitur in 8. Metaphyſicæ contex. 10. & oſtẽdens Philoſophus quomodo ſit numerabilis, inquit [nam hoc aliquid magis]; hoc aliquid vſurpatur dupliciter, primò pro definita eſſentia rei, & præſertim ſubſtãtiæ, ac ita materia eſt aliquid infimum in ſerie ſubſtantiæ; ſecundò pro cõpoſito ſubſtantiæ per ſe ſubſiſtente, vt dicitur in prædicamento ſubſtantiæ; ac ita quamuis materia non ſit hoc aliquid, ea tamen eſt magis hoc aliquid, quàm priuatio, cum ſit pars compoſiti, cuius priuatio pars non eſt. Ex his conſtat prima differentia materiæ à priuatione; altera hanc ſequens eſt, quia ex materia non ex accidenti compoſita fiũt, ex priuatióne minimè. Ideò in ſecunda parte loquens de priuatione, vt contradiſtinguitur à materia inquit, [priuatio autẽ accidens,] priuatio vt eſt ens, ita eſt principiũ, eſt accidens & ens ſecundum accidens, ideo etiam relata ad genitum eſt principium ſecundum accidens, cum non ſit pars eius. At perpendamus, quomodo ea ſit accidẽs; profectò non eſt accidens aliquod nouem prædicamẽtorum, ita enim forma eſſet; ſed eſt accidens primò, quia eſt ratio & formalitas competens materiæ, dum refertur ad formas, quas non habet, & ideo dicitur ei accidere, cum ei competat per relationem ad aliud; Inſuper dicitur accidens, quatenus contra diſtinguitur à negatione, quæ omninò eſt non ens; priuatio vero ſaltem eſt ens ſecundum accidens, quia conſignificat ſubiectum; negãtio ſolùm auſert, nil ponit, priuatio verò auſert formam, ponit autem ſubiectum natum eam recipere; Tertiò eſt ens ſecundum accidens conſiderãdo priuationem in materia proxima & ſubiecto in actu; ita enim vel eſt forma deterior, vel nectitur cum antecedẽte forma, vel cum aduerſis diſpoſitionibus, vt ſurditas & cœcitas; quæuis tamen priuatio, quatenus priuatio, eſt nõ ens, & ſolùm ex accidenti eſt ens, [Vnum autem forma, vt ordo] loquitur in hac tertia parte de tertio principio, quod forma eſt, & inquit [vnum], quoniam forma non ita conſtituit duo principia, vt materiam per ei iunctam priuationem.

Inſtitutũ.

Diuiſio.

Cur omnis eſſentia dicatur forma?

Cur definitio dicitur forma?

Hoc aliquid duplex.

Prima differentia materiæ à priuatione.

Secunda.

Priuatio, vt eſt ens, ita principium.

Quo priuatio ſit accidens?

Caput Dubitationum.

DVbitatur primò, cur de forma Philoſophus dicat vnum; nam forma, quæ principium ſtatuitur, nec vna numero, nec ſpecie, nec genere eſſe poteſt, cum effundatur in omnia decem prædicamenta. Dubitatur ſecundò, quomodo materia poſſit dici magis hoc aliquid, cum ipſa nec quid, nec quale, nec quantum dicatur in ſeptimo Metaphy. hoc aliquid autem denotet perfectũ & per ſe ſubſiſtens? Tertiò dubitatur, ſi priuatio

Prima dubitatio.

Secunda.

Tertia.

eſt accidens,quomodo valeat eſſe principium ſubſtantiæ: ſi eſt principium ſecundum accidens, quomodo conſideratur in ſcientia, & præſertim quia ea, quæ ſunt ſecundum accidens, ſunt indefinita. Quartò dubitatur, quia Ariſtoteles videtur incidere in opinionem Platonis dicentis duo pati,& vnum agere: nam ipſe quoque duo dixit includi in ſubiecto, vnum verò dixit formam. Demum quæritur,quæ,& quot ſint differentiæ,quibus materia in hoc contex. ſeiungitur à priuatione? De prima difficultate dico, iure optimo formæ tribui vnum,nam vt dicitur in ſecundo de Anima contex.7. propriè ens & vnum dicitur de actu, & forma ea eſt, ex qua prodit vnũ & numero & ſpecie, & genere: ita formæ, quæ ſunt rerum eſſentiæ, in indiuiduo dicuntur poſitæ, tanquam numeri, vt dicitur in 8. Metaphyſicæ contex. 10. hoc tamen in loco præſertim ei tribuitur vnum, quia conſtituit non duo, vt ſubiectum, ſed vnum genus principij,quod tamen eſt vnum non vniuocè, ſed ab vno, & primo dicitur de ſubſtantia. Dubitabatur ſecundò, quomodo materia dicatur magis hoc aliquid. Inquit Simplicius Ariſtotelē inclinare in opinionem Platonis, qui ſumpſit hoc aliquid pro permanente,& ideo dixit id conuenire materiæ, quæ ſeruatur & non perit. Sed minus rectè ſentit Simplicius, primò quia Ariſtoteles ſolum id tribuit materię per cõparationem cum priuatione; Plato verò abſolutè,& ei putat magis congruere,quàm compoſito, & formæ eius, quę variantur: Secundò quia Ariſtoteles non accipit hoc aliquid pro permanente, ſed in alia ſignificatione: pro cuius notitia conſiderandum hoc aliquid vſurpari quinque modis; Primò pro genere ſubſtantiæ cõtradiſtinctio a generibus accidentium, vt in 3. Phyſ. contex. 3. Secundò pro indiuiduis prædicamenti ſubſtantiæ, vt patet ex prædicamento ſubſtantiæ. Tertiò pro gradu entis contradiſtinctio a non gradu & nihilo: Quartò, vt denotat diminutionem & contradiſtinguitur a ſimpliciter, vt ſubſtantia dicitur fieri ſimpliciter, compoſita verò ſecundum accidens dicitur fieri hoc aliquid, vt patuit in contex. 62. Demùm vſurpatur pro permanente poſt interitum compoſiti, in qua quinta ſignificatione vſurpatur apud Platonem. Materia ab Ariſtotele dicitur magis hoc aliquid, non abſolutè, ſed ſolùm facta comparatione cum priuatione, & id verum eſt conſiderando tres primò relatos modos. Dubitabatur tertiò, quomodo priuatio, cum ſit accidens, ſtatui poſſit principium ſubſtãtię: hæc dubitatio, perſæpè dicta, ſoluta eſt: nam eſt accidens non ſecundum formam, ſed per priuationem, vt mihi accidit non eſſe in foro, & eſt principium non pro conſtitutione, ſed pro tranſmutatione requiſitum, tanquam terminus à quo, & dicitur accidens quia eſt ens ſecundum accidens, vt iam pateſeci. Inquit Auerroes, ꝙ ſecundum accidens duplex eſt, vnum neceſſarium & huiuſmodi eſt priuatio, alterum nõn neceſſarium, & hanc diſtinctionem tradit, ne dum in hoc primo Phyſi. verùm inſuper 4. Phy. com. 20. & 5. Metaphyſicæ comm. vltimo. At per hanc diſtinctionem dubitatio redditur maior, quia neceſſarium, & ſecũdum accidens pugnant adinuicem: inquit enim Ariſtoteles in primo, & in 8. Phyſi. nec non in primo Poſt. omne ſecundum accidens poſſe non eſſe; Immo ipſemet Auer. in primo Poſtre. com. 35. damnat Alpharabium dicentem dari neceſſarium ex accidenti, quod non ſit per ſe, & inquit id non eſſe iudicandum neceſſarium. Propterea dicamus regulas ſemper debere intelligi per ſe, adeo quòd, ſecundum accidens poſſit non eſſe, quatenus eſt ſecundum accidens, priuatio relata ad generationem, eſt terminus à quo per ſe, & ideo non poteſt non eſſe: relata verò ad rem genitam eſt principium ſecundum accidens, ac ita compoſitum eam nõ includit: priuatio itaq; eatenus eſt neceſſaria, quatenus particeps eſt eius, quod eſt per ſe, & ita patet ſolutio reliquorum, quæ addebatur. Quarta dubitatio erat, quia Ariſtoteles videtur incidere in ſententiam Platonis, ꝙ duo patiantur? Reſpondeo id non eſſe verum: nam Plato magnum & paruum, quæ ſunt contraria, vtrunque dixit pati, & conſtituere ſubiectum: Ariſtoteles negat contraria conſtituere ſubiectum, ſed eſſe terminos, vnum tamen eorum maximè eſſe iunctum cum cõditione materiæ. Quærebatur demùm, quibus differentijs materia ſecernatur à priuatione: pro cuius

Quarta. *Quinta.* *Solutio prima.* *Secunda. Simplicius* *Euerſio.* *Hoc aliquid quinque modis.* *Solutio tertia.* *Auer.* *Solutio 4.* *Solutio 5.*

notitia conſiderandum eſt ex toto hoc libro duodecim præſertim elici differentias: prima eliciebatur ex modo loquendi, & erat triplex: ſecunda erat, quia materia non opponitur formæ, vt priuatio: tertia, quia materia ſeruatur vna cum forma, non autē priuatio ei oppoſita: quarta, materia numerabilis non priuatio: quinta, materia eſt magis hoc aliquid, quàm priuatio: ſexta, materia eſt ens per ſe, ſeptima, materia eſt principium per ſe, priuatio verò vtrumque eſt ex accidenti: & hæ quatuor nuper relatæ differentiç eliciuntur ex pręſenti contex. octaua eſt, quia materia eſt ſubiectum generationis, priuatio terminus à quo: nona, materia eſt beneficia, priuatio machinatur maleficium: decima, materia ſecundum ſe formam appetit, non priuatio: vndecima, materia ſecundum accidens eſt mala, turpis, & fœmina, priuatio ſecundum ſe, immò eſt ipſa turpudo: duodecima, materia ſecundum accidens fit & interit, priuatio ſecundum ſe, vt patebit in contex. 82. His addo, quòd materia eſt cauſa, priuatio autem nō eſt cauſa.

QVocirca eſt quidem, vt duo dicenda ſint Principia, eſt autem vt tria; & eſt vt contraria; vt ſiquis dicat muſicum & immuſicum, calidum & frigidum, conſonans et inconſonans, eſt autem vt non: à ſeinuicem enim pati contraria nequeunt: ſoluitur & hoc quod aliud eſt ſubiectum, hoc enim non eſt contrarium, quare neque plura contrariis principia, quodam modo ſunt, ſed duo (vt ita dicam) numero: Nec iterum penitùs duo, proptereà quòd alterum eſt eſſe ipſis, ſed tria, aliud eſt enim homini & non muſico eſſe & infigurato & æri. Cont. 67.

DVbitauerat Philoſophus in pręcedentibus, num principia ſint duo, vel tria, contraria, vel non contraria: & cum veritatem lucidè patefeciſſet, colligit in pręſenti contex. quomodo pars vtraque, vtriusque propoſitę difficultatis vera ſit: ratio huius īſtituti eſt, vt pateat quomodo per additam materiam diluatur omnis ambiguitas. Diuiditur contextus in duas partes, in quarum prima duas profert Theſes, in altera eas explicat. Theſes in prima parte prolatæ hę ſunt; Principia modo aliquo ſunt duo, alio vero tria: Inſuper partim ſunt contraria, partim non. Explicans in altera parte has Theſes, manifeſtat, quòd addendo materiam, diluitur vniuerſa dubitatio, ideò inquit [ſoluitur & hoc,] quia pręter contraria additur ſubiectum, quod nulli eſt contrarium, & ob id principia ſumpta pro terminis, contraria ſunt: relata verò ad ſubiectum, non ſunt contraria. Inſuper ſunt duo, & tria: nam principia, quodam modo non ſunt plura contrarijs, ſed vt contraria ſunt duo, ita principia ſtatui poſſunt duo, vt ita dicam, numero, quatenus materia & priuatio dicta ſunt vnum numero, & quia minus propriè materia & priuatio dicuntur vnum numero, ideò ait, [vt ita dicam]; Sed cum ſint duo numero, non abſolutè ſunt duo, ſed ratione ſunt tria, cū priuatio & materia diſtinguantur ratione, vt patuit: adeò, vt principia ſint contraria, conſiderando oppoſitos terminos: non ſint contraria referendo ea ad materiam, & conſiderando principia per ſe: inſuper ſint duo vel numero, vel conſiderando ſola contraria, vel ſola principia per ſe: ſint autem tria ratione, & numerando principia cuncta vel contraria, vel non contraria, vel per ſe, vel ex accidenti.

Inſtitutū. *Diuiſio.* *Expoſitio.*

Caput Annotationum & Dubitationum.

Conſiderandum in Ariſtotele, quòd accuratè nos docet de eadem re enunciare, & defendere cõcluſiones varias auxilio diſtinctionis vocũ, & conſiderationum; propterea cum ſequẽtes, de numero Principiorum Theſes varias ſtatuere valemus; Et primò, quòd ſunt vnũ, nempè Deus, cui ſoli competit, vt ſit principium abſolutè primũ Principium omniũ, & principiũ tantũ cũ ex nullo pẽdeat; ita Ariſtoteles in calce 12. Metaphyſicę vnicũ ſtatuit principiũ: Inſuper in orbe mortali Principiũ põt dici vnicum, & id ſola materia cũ veteribus, quia ea ſola ſeruatur æterna, cætera ex ea pendentia continenter varientur; Secũdò principia poſſunt ſtatui duo tantũ, cõſiderando principia æterna, & hęc ſunt Deus & materia, quæ tamẽ ita ſe habent, vt materia pendeat ex Deo, non autem ex nullo pendeat, vt perperàm putarunt Manichęi: Inſuper principia poſſunt ſtatui duo cum Ariſtotele, vt iam apparuit; Tertiò principia interna poſſunt ſtatui tria, vt iam patefeci, ex ſententia Ariſtotelis; Prętereà poſſunt dici quatuor, conſiderando quatuor genera cauſarum, quæ etiam principia ſunt: Inſuper dici poſſunt quinque addendo priuationem: ſimiliter ſex, addendo cauſam exemplarem, & ſeptem, addendo organicam: Præterea dici poſſunt triginta, tribuẽdo vnicuique prædicamento ſua tria Principia propria: Dici etiam poſſunt infinita, conſiderando principia propria ſingulorum, quæ ſucceſſione ſunt infinita, Prætereà verum eſt dicere, Principium internũ mortalium nullum eſſe, quia nil in eis inuenitur, quod abſolutè ſit primum, & ex alio non pendeat: ſimiliter dici poſſunt alia, quæ accuratis inuenibus conſideranda relinquo. Dubitatur, quia Ariſtoteles dubitans, an Principia ſint contraria inquit, [a ſe inuicem pati contraria nequeũt]: oppoſitum docuit in pręcedentibus, nam dixit omne agens agere in contrarium, & patiens pati à contrario. Inſuper dubitatur, quia Ariſtoles inquit [Principia eſse duo, vt ita dicã, numero], at dubium eſt, quomodo forma, quę eſt alterum principium, dici poſſit vna numero, cũ neque etiam ſit vna genere ob formam accidentium? De prima difficultate dico, paſſionem ducere ortum ex materia, ideo dicebat Philoſophus in primo de Ortu & Interitu, quod ſi forma eſset ſeiuncta à materia, non pateretur; propterea rectè nunc ait, quod contraria ſine materia non paterentur à ſe inuicem, nec ſe mutuo permutarẽt, at addita materia, omnis dubitatio diluitur. Pro ſolutione alterius difficultatis conſiderandum, quod vnum numero quinque modis vſurpatur; Primo propriè & per denominationem: ſic Plato eſt vnus numero: hoc definitur in 5. Metaphyſicæ cont. 12. quod ſit id, cuius materia eſt vna: Secundo pro cauſa proxima vnius numero, ſiue fuerit principalis, vt forma, ſiue ſecũdaria & ſine qua non, vt materia propria indiuidui: Tertio pro vno ſubiecto, & pro abſoluto, vt materia & priuatio: Quarto pro quauis eſsentia vna ſimplici & non multiplicabili, vt Deus dicitur vnus, materia prima vna, modo tamen vario: Quinto pro eo, quod eſt vnum genere & non multiplicabile, vt prædicamenta dicuntur numero decem, genera cauſarum dicuntur numero quatuor: & hoc vnum numero genus ſi fuerit vniuocum, rectius eſt vnum, minus autem ſi fuerit ab vno. Ex his elicio materiam dici vnam numero tertio & quarto modis: Formam vero eſse vnum numero principium in quinta ſignificatione.

Theſes varia de numero Principiorum.
Principia ſunt vnũ.
Principia ſunt duo.
Tria.
Quatuor.
Quinque.
Sex.
Septem.
Triginta.
Infinita.
Nullum principium.
Prima dubitatio.
Secunda.
Solutio prima.
Vnum numero quinque modis.

Quæ

VOT igitur Principia ſint rerum naturalium, quæ circa generationem, & quomodo tot, dictum eſt; & manifeſtum eſt, quòd oportet ſubijci aliquid contrariis, & contraria duo eſſe; quodam autem modo alio non neceſſarium eſt; ſufficiens enim erit alterum contrariorum abſentia & præſentia facere mutationem. Cont. 68.

Vm Philoſophus de cõmunium principiorum numero varia declaraſſet, inſtitutum eius eſt ad materiam cum priuatione iunctam deſcendere, eiuſq; abſoluere declarationem; de forma autem in calce libri ſe mox diſputaturum pollicebitur; Hoc antẽ facturus primò vtitur Epilogo, in quo tria facit; primò enim colligit communia principijs, ſecundò attinentia ad materiam, tertiò ad contrarietatẽ. Pro prima parte colligit declaratũ eſſe, quot ſint principia, & qũo tot, rerum naturaliũ, quę circa generationem, inquiens [quot], indicat & duo, & tria; addens [qũo tot,] quia ſunt duo numero, tria ratione, duo per ſe, tertium per accidens, duo contraria, tertium immune à contrario; ait [naturalium] pro diſtinctione ab his, quæ fiunt arte, quibus tamen per imitationem, & participationem generationis cõſimilia principia competunt; addit [quæ circa generationẽ], indicans hæc principia eſſe propria mortalium; cęlo autem ſolùm competere, vt eſt particeps motus, qui eſt quędam generatio, & competunt generationi relatę ad corpus naturale, non autem abſolute, vt generatio eſt; alioquin priuatio eſſet principium per ſe. Addit pro ſecunda parte id, quod pertinet ad materiam, inquiens, [conſtare quod oportet ſubijci aliquid contrarijs] quia ſola contraria non erunt ſatis; demùm colligens pertinentia ad contraria inquit, [patere contraria eſſe duo], quia vna ſola contrarietas prima erat, & addit [quodam autem modo non eſſe neceſſarium] ambo contraria ſtatuere principia, quia ſat eſt alterum eorum, nimirùm forma, quæ ſui abſentia interitum, ſui pręſentia ortum conſtituat. At dubitatur, quia dicebatur in præcedentibus tot eſſe ſtatuenda principia, quot ſint ſatis, & nunc dicitur duo ſola eſſe ſatis, quare Ariſtoteles eſt redundans inquiens eſſe tria. Natura enim non abundat ſuperuacaneis, & non facit per plura, quod facere poteſt per pauciora; Augetur difficultas, quia Ariſtoteles videtur aſſerere priuationem, ne dum non eſſe principium per ſe, verùm etiam nõ eſſe neceſſarium, nam inquit [quodam modo non eſt neceſſe, &c.] Reſpõdeo Ariſtotelem eo loquendi modo tria denotare voluiſſe, Primum, quòd priuatio non ſit principium per ſe, dum refertur ad genitũ; & vt nõ eſt per ſe, ita nõ eſt neceſſarium pro eius conſtitutione; Alterum, quòd priuatio non ſit ens per ſe, ſed abſentia formę; & cum Ariſtoteles inquit formã ſui abſentia facere mutationem, ea abſentia eſt priuatio; Demùm manifeſtat, quomodo id, quod eſt per accidens, redigatur ad per ſe, quia priuatio redigitur ad formam tanquam abſentia eius. Sunt itaque ſatis duo, quæ ſint principia & entia ſecundum ſe; at requiritur id, quod eſt ſecundum accidens.

Inſtitutũ. *Diuiſio.* *Expoſitio.* *Dubitatio* *Solutio.*

VBIECTA autem natura ſcibilis eſt ſecundum Analogiam; vt enim ad Statuam æs, aut ad lectum lignum, aut ad aliud aliquid habentium formam materia & informe ſe habet, ante quàm recipiat formam, ita hæc ad ubſtantiam ſe habet, & hoc aliquid, & quod eſt; Unum igitur prin- Cont. 69.

cipium

cipium hæc, non ita vnum, nec ita ens vt hoc aliquid; Vnum autem ſecundum quod ratio. Inſuper contrarium huic priuatio, hæc quomodo duo & quomodo plura dictum eſt in præcedentibus. Primum igitur di-
Cont. 70. *ctum eſt, quòd contraria ſolùm principia ſunt, poſteà quòd eſt neceſſe aliud ſubiici & eſſe tria; Ex his autem, quæ nunc manifeſtum quæ ſit differentia contrariorum, et quomodo ſe habent principia adinuicem, & quid ſubiectum, Vtrum autem ſubſtantia ſit ſpecies, aut ſubiectum, non dum manifeſtum eſt; ſed quòd principia tria ſint, & quomodo tria, & quis modus eorum manifeſtum eſt. Quot igitur & quæ ſint Principia ex his conſideretur.*

Inſtitutũ. EXplicatis illis, quę ſunt communia ternario numero principiorum, inſtitutum Philoſophi eſt diſtinctiùs declarare pertinẽtia ad materiã, & ei iunctam priuationem; quod facturus, tria in calce huius capitis
Diuiſio. patefacit; primò quomodo noſcatur materia; ſecundò colligit declarata à cont. 41. vſque ad hunc locũ; tertiò manifeſtat, quid ex decla-
Expoſitio. ratis adhuc non ſit notum. Vt pertinet ad primã partem, manifeſtat Philoſophus modũ cognitionis materiæ; ratio eſt, quia cũ materia ſit origine prima, primò eſt diuiſim explicanda; ſecundò quia in præcedentib. frequẽter de materia artificialium mentionẽ fecit; ideo ne leuiter id feciſſe videatur, manifeſtat materiã Phyſicam reddi notam per artificioſam; Ait [materiam noſci per analogiam:] In libris de materia exactiùs ſum loquutus de modis cognoſcendi eã, ideo nunc breuis ero. Cõſi-
Quatuor connexa. dero quatuor inueniri ſubordinata, nimirùm rationem, analogiam, commutatã proportionem, & metaphoram; Ratio eſt mutua habitudo duorum adinuicem, vt octo ad quatuor eſt ratio dupla; Analogia eſt ſimilitudo plurium rationũ, vt definitur ab Euclide in 5. ſuorum Elementorum, & ab Ariſtotele in 5. Nicomachiorum, quę analogia vel eſt continuata, veluti ſi dixero, vt octo ad quatuor, ita quatuor ad duo, vel eſt ſeiuncta, & ad minus conſtat ex quatuor relatis terminis, vt ſi dixero, vt ſexdecim ad octo, ita quatuor ad duo; Sequitur tertiò cõmmutata proportio, per quam inferimus, igitur vt primum ſe habet ad tertium, ita ſecundum ad quartũ: inde elicitur metaphora, per quam vnum nomine alterius denotamus, vt fundamenta lecti dicimus pedes. Ariſtoteles itaque inquit materiam noſci per analogiam ſumptam ex Artificioſis, & vtitur Analogia ſeiuncta, conſtituta ex multis rationibus, Inquiens, [vt æs ſe habet ad ſtatuam, & lignum ad lectum, aut ad aliud aliquod habentium formã, materia & informe ſe habet, ante quàm recipiat formam,] indicãs ſimiliter alia poſſe accipi, veluti vt Argentum ad Phialam, Terra ad vaſa, & ſic de alijs: Ita [hæc] ſubiecta natura rerum naturalium [ſe habet ad ſubſtantiam, hoc aliquid, & quod eſt,] hoc eſt, ad corpora naturalia, & hæc de prima parte: Inquit in ſecunda. [Vnum igitur principiũ hæc, &c.] Colligit tria declarata principia, quorum vnum eſt hæc, nimirùm materia & ſubiecta Natura: Alterum eſt ſecundum quod ratio, nimirùm forma, quę eſt rei ratio, & definitio: Tertium eſt priuatio formæ oppoſita, de quibus dictum eſt quomodo & duo & tria dici valeant. Et diſtinctiùs repetens declarata inquit [primò dictum eſſe, quod ſolùm contraria ſint principia,] mox fuiſſe patefactam neceſſitatem tertij. Ex nuper autem declaratis elicimus quomodo contraria inter ſe diſtinguantur, quia vnum eſt forma, alterum abſentia eius, & principium ſecundum accidens: Inſuper eſt oſtenſum quomodo principia adinuicem ſe habeant, quæ, inquam, ſint ſubiectum, & quæ verſentur circa illud, quæ ſint contraria, quę nõ, quæ ſecundum ſe, quæ minimè;

Demum

Digitized by Google

Demum eſt declaratum ſubiectum, quod reſulſit per Analogiam. [Vtrum autem ſubſtantia ſit ſpecies, aut ſubiectum, &c.] In hac tertia & poſtrema parte manifeſtat Philoſophus, quid nam adhuc non ſit declaratum; inquiens non conſtare ex dictis, num forma, vel ſubiectum ſit ſubſtantia, hoc eſt, natura & eſſentia eorum, quę natura conſtant; & hoc dicit quia in præcedentibus affirmauit veteres putaſſe materiam eſſe naturam, & id quod res ſunt; propterea ne quis deciperetur, & putaret id fuiſſe prolatū tanquam verum, ait [non dum eſſe manifeſtum]. Sed quæritur vbi nam hoc declarabitur, ſi Philoſophus per ea verba denotaret, quid ſit magis ſubſtantia, num forma, vel materia, profectò id fit in ſeptimo Metaphyſicæ; ea enim comparatio Metaphyſica eſt; At ſi denotat, quæ propriè & pręſertim ſit natura eorum, quæ natura conſtant, profectò id fiet in ſecundo Phyſicorum in Cap. de Natura; & puto Philoſophum hoc denotaſſe, quia inquit [non dum eſſe manifeſtum], quo loquendi modo indicat in progreſſu huius ſcientiæ eſſe declarandum; demùm iterùm repetit Philoſophus declarata principia, & verba ſunt conſpicua. *Dubitatio.*

Caput Annotationum & Dubitationum.

VAria ſe offerunt digna conſideratione, quorum multa prætereibo, vt exactè diſcuſſa in libris de materia; nõnulla ſolùm magis ad rē facientia breuibus perſtringā. Duo in vniuerſo inueniūtur maximè diſtantia, Deus, & Materia, quę duo diſtincta ratione ſunt difficillima cognitu; Deus ob imbecillitatem noſtrę Mẽtis; Materia ob vilē, & humilē ſuā conditionē; ideò dicebat Plato in Timęo, quòd materia ſine ſenſu tangentis tāgitur, hoc eſt, negatione percipitur, & adulterina cognitione, hoc eſt, per analogiam; quibus modis adhuc dicitur vix apta percipi. Nam materia, cum non ſit forma, nec formæ particeps, non eſt apta mouere, nec formare noſtram Mentem, quę in tertio de Anima contex. 6. dicitur locus ſpecierum, ſiue formarum, tēdimus autem in notitiam materiæ nõ vna, ſed multiplici via; nam quòd ea ſit, ex ſe patet, & ab omnibus conceditur. Quod numerandā ſit inter principia patet ex genere tranſmutationum, & ex reſolutione compoſitorum, vt dicitur in contex. 52. & 65. & in primo de Ortu & interitu 43. Quid autem & qualis ſit, cognoſcitur triplici via, vel per negationem, vt patet ex ſeptimo Metaphyſicæ contex. 7. & ex 10. Metaphyſicæ 24. vel per Analogiam, vt dicitur hoc in loco, vel per tranſmutationem, & prodeuntia ex neceſſitate materiæ; quæ omnes ſunt viæ quædam nos ducẽtes in notitiam materiæ, ex quibus elicimus varias materiæ circumſcriptiones; quæ omnes viæ, ita in ordinem rediguntur; nam cognoſcitur materia vel negatione, vel affirmatione; ſi affirmatione, vel cum relatione, vel ſine; ſi cum relatione, vel ſimplici, vel ſimilitudine plurium; ſimplici quidem, dum noſcitur per relationem ad formam, vt relatiua; ſimilitudine autem rationem, dum noſcitur per Analogiam; ſi noſcitur ſine relatione, vel id fit progrediendo per priora, at ea non habet, niſi communia quędā & confuſa, nil diſtinctè patefacientia, vel progrediendo per poſteriora, quæ vel ſunt compoſita, & ita noſcitur reſolutione, vel ſunt opera, vt tranſmutatio, quæ neceſſariò materiam expoſcit. Modus noſcẽdi materiam per negationem eſt magis proprius Metaphyſici; negatio enim competit materiæ in eius prima & abſolutiore notione; modus verò per analogiam magis cõgruit Phyſico, & materiæ competit notione relata, & eſt nobis familiarior, ideò antecedit, per negationem, tamen magis eleuamur. Cum Materia noſcatur per Analogiam, hæc peti poteſt ex varijs, veluti ex loco, ex matre, ex nutrice, ex ſilua, ex ſubiecto accidentium, rectiùs tamen elicitur ex Artificioſis, vt dicitur hoc in loco. Ex qua analogia elicitur hæc deſcriptio, Materia eſt ſubiectum per inde ſe habens ad corpora Phiyca, ac materia arte conſtantium ad Artificioſa, ex qua ducimur mox in notitiam alterius circumſcriptionis, quæ traditur in contex. 82. Materia eſt primum ſubiectum,

Duo maximè diſtātia.

Quomodo tendimus in notitiam materiæ.

biectum, ex quo primo & non ſecundum accidens fiunt, quæ oriuntur, & in quod ea, quæ pereunt, reſoluuntur; hinc venimus in notitiam, quòd ſit poteſtate, & ex ea eleuamur in notitiam per negationem, quatenus recipiens debet eſſe nudatum eo, quod recipere debet. Hi duo modi cognoſcendi, nimirum per Analogiam & per negationem competunt Deo, & materiæ; at per oppoſitas conditiones Deo, vt ſupremo, materiæ vt infimæ: hinc de Deo loquentes & vtentes negatione, addimus, ſed aliquid eminentius, vt Deus non eſt cœlum, non Angelus, ſed aliquid ſublimius, indicantes præſtantiam; de materia verò addimus, ſed aliquid inferius, & poteſtate, indicando conditionem eius vilem. Ex his, quæ de cognitione materiæ per Analogiam dicta ſunt, varia elici

Quæ ex dictis colliguntur.

poſſunt vtilia cognitu: primò etenim apparet, quid ſit Analogia, quæ minus rectè à nonnullis explicatur: Apparet ſecundò minus rectè nonnullos dicere materiam noſci per Analogiam ad formam, vt etiam inquit Scotus 2. ſent. diſt. 12. q. 1. nam relatio vnius ad alterum non eſt analogia, ſed ratio; ſimiliter male loquuntur, qui aiunt eam noſci per Analogiam ad Artificialia: nam relatio ad aliud, non eſt analogia: ſed dicitur noſci per Analogiam depromptam ex Artificioſis, vt etiam dixi, poſſe peti ex alijs. Inſuper ex cognitione Analogiæ elicimus, quid denotet Philoſophus per ea verba, cũ inquit [ad ſubſtantiam, hoc aliquid etiam quod eſt,] quæ à varijs vario modo exponun-

Quid denotârit Ariſt. per ſubſtantiã hoc aliq., & , quod eſt.

tur: & profectò minus rectè, nam per ea nil aliud denotare valuit Ariſtoteles, niſi compoſitum natura conſtans: ratio eſt quia Ariſtoteles de Artificioſis loquens, [illegible] riam referebat ad compoſitum, inquiens [vt æs ad ſtatuam, lignum ad lectum, & inſ[illegible] me ad formatum:] quare transferens hoc ad Phyſica, vt ſeruetur ſimilitudo rationũ, nil aliud denotare valuit, niſi compoſitum, dum inquit [ita hæc materia naturalis ad ſubſtantiam hoc aliquid & quod eſt:] nam ſi aliud denotaſſet, non ſeruaretur eadem ratio, & ſententia eſſet falla. Itaque per ſubſtantiam intelligit cõpoſitum, collocatam in prędicamento, quę cum ſit quid completum, dicitur hoc aliquid, & præſertim quia particularia ea ſunt, quę gignuntur, & dicitur quod eſt, quia frequenter Ariſtoteles per id quod eſt, compoſita denotat. Inſuper animaduertendum, quod Ariſtoteles repetens declarata principia inquit, [vnum igitur Principium hoc nimirum materia, nõ ſic vnum, nec ita ens, vt hoc aliquid &c.] his verbis denotat ens, & vnum vſurpari

Ens & vnum dupliciter.

dupliciter, primò propriè & per denominationem, & huiuſmodi eſt hoc aliquid, nimirum indiuiduum ſubſtantię & compoſitum, quo pacto materia nec vnum, nec ens eſt; ſecundò pro principio, & pro eſſentia conſimili cõtradiſtincta à nihilo, & à varietate: quo ſecundo modo materia eſt ens & vna: ideò in libro de materia pateſeci materiam diſtincta ſignificatione eſſe ens, & non eſſe, inſuper eſſe & non eſſe vnam: & hic modus loquendi Philoſophi eſt dignus conſideratione. Inſuper animaduertendum, quod Philoſophus denotans formam inquit [vnum ſecundum quod ratio:] For-

Forma dicitur ratio.

ma dicitur ratio: tum quia eſt eſſentia compoſiti, quę per definitionem explicatur: tũ ſecundo quia eſt ratio & cauſa affectionum ex ea prodeuntium: tum tertiò, quia eſt ratio, per quam compoſitum eſt id, quod eſt, nã quod homo ſit animal rationale, alia ratio aſſignari non debet, vt dicitur in 8. Metaphyſicę, & hęc eſt vna & ens non per denominationem, ſed tanquam principium, & cauſa Principalis; & eſt vna, quia denotat vnum genus principij, eſt potiſſima cauſa per quam compoſitum eſt vnum, & eſt vna ratione, non autem eſt duplex, vt materia. Demùm conſiderandum quod Philoſophus colligit ſe declaraſſe quid ſit ſubiectum, non autem id colligit de forma, ſed in calce libri eam poſterius ait declarandam, vt indicet, quod declarato numero principiorum deſcendens ad ſingulorum diſtinctam explicationem orditur à materia, vt ſępe dixi.

QVOD autem hoc ſolo modo ſoluitur & antiquorum dubitatio, dicamus poſt hæc; Quærentes enim Philoſophi primi veritatem, & naturam eorum quæ ſunt, conuerſi ſunt veluti in viam quandam depulſi ob inexperientiam; Dicuntque neque fieri eorum, quæ ſunt, vllum, neque interire, quoniam quod fit, neceſſe eſt fieri vel ex eo, quod eſt, vel ex eo, quod non eſt, ex quibus vtriſque impoſſibile eſt; neq; enim quod eſt fieri, eſſe enim iam, & ex eo, quod non eſt, nil vtique fieri ſubijci enim quippiam oportet, ita deinceps quod conſequenter accidit augentes, neque eſſe multa dicunt, ſed tantum id quod eſt: illi igitur in hanc venere ſententiam ob ea, quæ dicta ſunt.

Cont. 71. *Cont. 72.*

VEritas perinde ſe habet ac Sol; ab ea.n.omnes ambiguitates tanquã nubes longè repelluntur; propterea Ariſtoteles, patefacta de principijs ſententia ſua, vt manifeſtet veram eſſe, ſibi proponit oſtendẽdũ per eam ſolã ambiguitates veterum poſſe dilui, adeò vt hęc ſit tanq̃ comprobatio ſuę opinionis; Quaſi dicat ea opinio, per quã ſolã ambiguitates exactè diluuntur, iure optimo eſt approbãda; per opinionem noſtram de Principijs, & pręſertim per ea, q̃ dicta ſunt de materia & priuatione, ambiguitates veterum diluuntur: quare tanq̃ vera eſt approbanda. Hoc explicaturus Philoſophus in his duobus conte. tria facit, primò inſtitutum ſuum patefacit, ſecundò refert difficultatẽ principalẽ, tertiò manifeſtat, quõ ex vno errore veteres in alios lapſi ſint. Vt pertinet ad primam partem, inquit Philoſophus, [Quòd autem μοναχῶς, hoc eſt, ita ſolum, & nõ ſecus ſoluitur veterum dubitatio, dicamus poſt hæc; [ideò in conte. 78. colliget, quare quod dicebamus dubitatio ſoluitur &c. Proponens autem difficultatem in ſecunda parte inquit, [Quærentes enim Philoſophi primi veritatẽ, & naturam;] ait quærentes, quia tot ſunt ea, quæ inquirimus, quot ea quæ ſcimus; addit [Philoſophi primi,] quia ea dubitatio non fuit Platonis, Socratis, vel Pythagorę, ſed vetuſtiorum Philoſophorũ, nec denotat primos abſolutè, quia Ariſtoteles non putat dari, ſed primos inter celebres fama, quorum opiniones circunferebantur: & eiuſdem difficultatis mentionem fecit Ariſtoteles in pręcedentibus contex. 34. addit [veritatẽ & naturam,] hoc eſt, veritatem de natura; nam veritas erat finis eorũ, quæ conſormantur cum natura rerum, denotans ſuo more per ea, quæ ſunt compoſita. Sequitur [conuerſi ſunt veluti in viam quandam depulſi;] nam ſcientiæ per metaphoram dicuntur viæ, & methodi, & qui errant dicuntur deſerere viam rectam, quæ regia eſt; & deuiare dicuntur: [depulſi,] quia cogebantur ratione, quam non valebant ſoluere, quod eis competebat [ob inexperientiam,] non ob ignorãtiam Logicæ, vt perperam ait Auer. non enim Logica cum experientia affinitatem habet, ſed quia in communibus verſabantur, nec conſiderabant ſingula naturæ opera: ideò Ariſtoteles in ſexto Nicomachiorum inquit, iuuenes non poſſe eſſe Prudentes, & Phyſicos, quia hæc egent experientia, & in præcedentibus dixit debere colligi notitiam principiorum ex his, quæ fiunt, ac etiam per reſolutionem; [Dicuntque neque fieri eorum, quæ ſunt vllũ, &c.] dubitatio ita formatur: ſi ens fit, vel fit ex ente vel ex non ente: non ex ente, quia ſic fieret ex ſeipſo, & eſſet antequam fieret: non ex non ente, quia generationi oportet aliquid ſubijci, & ex nihilo nihil fit, vt Philoſophi omnes conſiderantes naturę opera conſenſerunt, quare ens non fit, & eſt ingenitum. [Ita deinceps quod conſequenter accidit augentes, neq; eſſe multa dicunt, &c.] In hac tertia & poſtrema parte manife-

Inſtitutũ. *Ratio.* *Diuiſio.* *Expoſitio.* *Dubitatio Veterum.*

ſtatur quomodo ex vno in alia mendacia lapſi ſint: nam vno abſurdo dato, varia ſequuntur, & exiguus error in principio in progreſſu fit maior; & præſertim error in attinentibus ad principia, quæ facultate ſunt omnia, adeò vt mendacium magis ſit fœcundum in pariendis mendacijs, quàm verũ in veris: facile enim eſt labi, ideo in principijs accuratiſſimi eſſe tenemur; & niti debemus ea ab illis addiſcere, qui rectè illa percipiunt; & iure Ariſtoteles in attinentibus ad definitiones ſe accuratiſſimum præbuit, quia ſunt principia cognitionis aliorum; ſic itaq; veteres huiuſmodi ratione coacti, vt primo inficiati ſint ortum eius quod eſt, ita conſequenter negarunt multitudinem; ſed ſolùm dixere id reperiri, quod eſt, idque eſſe vnum, & cum negarint tranſmutationem, & multitudinem, quæ ſunt nota ſenſu, & principia Phyſicæ cognitionis, de nullo rectè ſentire ualuerunt.

Caput Annotationum, ſiue Dubitationum.

Prima dubitatio. VAria nobis offert Philoſophus, quæ conſiderationem expoſcunt; Primò quæritur, quomodo veteres oſtẽderint ens non interire: nam Ariſtoteles id patefecit de ortu, non de interitu;
Secunda. Quæritur ſecundò, quomodo colligebant id quod eſt eſſe vnũ;
Tertia. Tertiò, cum Philoſophus dixerit veteres erraſſe ob inexperientiã, conſiderandũ eſt, quæ ſint pręcipuę cauſę noſtrarũ deceptionũ;
Quarta. Quartò, ſi veteres inficiati ſunt ortum rerũ, cur aſſignarunt principia generationis, non enim dantur principia eorũ, q̃ non ſunt.
Quinta. Quintò occurrit conſiderãdum, quæ ſit vis propoſitæ difficultatis.
Solutio 1. Ordiens à primo dico, veteres collegiſſe ens non interire, cùm ex concluſione, tùm ex ratione formata de ortu: ex cõcluſione quidẽ, quia ſi ens eſt ingenitum, omne ingenitũ immune eſt ab interitu, vt patet ex primo de cœlo; ortus.n. & interitus prodeunt ex eodem principio interno, nimirùm ex materia, & apta ſunt fieri in eodem: Ex ratione verò, quia ſi ens interit, vel interit & tranſit in ens, vel in non ens; non in non ens, quia vt ex nihilo nil fit, ita nil tranſit in nihilum, & præſertim quia vt ortui, ita interitui debet aliquid ſubijci: neq; etiã in ens, quia ſic diſſolueretur in ſeipſum & eſſet corruptũ antequam interiret, vt de materia dicit Philoſophus in conte. 82.
Solutio ſecunda. Quærebatur ſecundò, quõ colligebant id quod eſt eſſe unum. Pro notitia conſiderandum, quòd ueteres omnes ſtatuentes materiam unam, & putantes eam eſſe uniuerſam eſſentiam rerum, coacti fuerunt colligere id quod eſt eſſe unum, & ingenitum unam per ens denotabant ſubſtantiam, &
Ratio. ratio ita formatur: ea, quorum ſubſtantia eſt una, immunis ab ortu, & interitu, unum ſunt, ſed ea, quorum una eſt materia, ſubſtantia eſt una, immunis ab ortu, & interitu, igitur unum ſunt, & hoc eſt principale fundamentum opinionis ueterum, quorum tamen uarij diſtinctis utebantur rationibus pro eodem colligendo, ut elicitur ex diſputationibus Ariſtotelis aduerſus eos, cùm in hoc primo Phyſicorum, tùm in primo Metaphyſicæ.
Meliſſus. Nam Meliſſus ita ratiocinabatur; ſi ens eſt ingenitum, igitur caret principio, ſi hoc caret, etiam caret fine: deſtitutum principio, & fine, eſt infinitum, quod infinitum, etiam eſt unum.
Parmenides. Parmenides uarijs utebatur rationibus, & hac præſertim, ut elicitur ex Parmenide Platonis. Quicquid eſt præter ens, eſt nõ ens, igitur ens eſt unum: deducitur conſequutio, quia ſi eſſent plura, ſecernerentur ab inuicem, uel per ens, uel per non ens; non per ens, quia id eis eſſet commune; non per non ens, quia eſt nihil, & quæ nihilo diſtinguuntur, non dicuntur diſtingui. Fundamentum itaque eorum idem erat, rationes autem particulares uariæ.
Latini. Latinorum multi ita rationem formant; Quicquid eſt præter ens, eſt non ens: ſed ens, & unum reciprocantur, quare id, quod eſt, unum eſt. Hæc ratio ad rem non facit, quia non eſt dubitatio de eo uno, quod cum ente reciprocatur, & tranſcendens dicitur.
Cauſæ noſtrarũ deceptionũ. Proponebantur tertiò conſiderandæ cauſę principales noſtrarum deceptionum, quas dico eſſe
Prima. uarias; Primò enim inepti ſumus ad ſcientias ob deprauationem conditionum indi-

uidui

vidui, veluti ſunt illi, qui dicuntur cæci oculo mentis, nec valent ſecernere ex ſe notum à non ex ſe noto, vt qui diſputare volunt de coloribus, cum ab ortu ſint cœci, vt dicitur in ſecundo Phyſic.contex.6. *Secunda.* Secundò ob ignorantiam Logicæ, & priuationem eius Pædiæ, ſiue rectæ inſtitutionis, qua muniti eſſe tenemur, dum ad ſcientiam aliquam addiſcendam accedimus, vt dicitur ab Ariſtotele in primo Nicomachiorũ, in ſecundo Metaphyſicæ, & alibi; *Tertia.* Tertiò ob prauã aſſuetudinem in audiendis falſis, vt euenit pueris, qui aſſueti audire falſa, ea iudicant vera; *Quarta.* Quartò ob nimiam fidem, quam docenti adhibemus, vt faciunt, qui iurare dicuntur in verba docentis, vt nimiũ addicti Scoto, D. Thomæ, Ariſtoteli, Platoni, & ſimilibus; *Quinta.* Quintò ob inexperientiam; nam viri Prudentes, & Phyſici experientia egent, qua deſtituti errant; hinc legitur in primo Metaphyſicæ nos magis debere confidere in medico experto, & minus erudito, quàm in eruditiore, & minus experto; & de hac loquitur in hoc cõt. Philoſophus, dum inquit veteres Philoſophos erraſſe ob inexperientiam. *Sexta.* Miſſum facio iuuenes frequenter errare; quia nimium indulgent ſenſibus; ſequuntur appetitum ex eis prodeuntem; vitant labores, neque accurate dant operam ſcientijs; nam ſine labore, nil præclarum aſſequi valemus. *Solutio ſecundæ diff.* Dubitabatur quartò, quia dicere veteres negaſse generationem, & ſtatuiſse Principia eius, eſt pugnantia proferre. Reſpondeo eos negaſse generationem entis, hoc eſt, ſubſtantiæ, cõceſſiſse autem mutationes & varietates accidentium, quarum ſtatuebant principia, vel ſaltem conceſſiſse generationem ſecundum ſenſum, non autem veram; & id facere varijs modis; qui omnes vt appareant, *Modi cõtra generationum.* animaduertendum nouem præſertim eſse modos, quibus viri ſapientes putarunt, res poſse fieri; *Primus.* Primus eſt modus communicationis diuinarum perſonarum, per quam pater generat filium, & vnà cum eo ſpirat Spiritum ſanctum; *Secundus.* Secundus eſt creatio; *Tertius.* Tertius, ex ſententia Pythagoræ, & Platonis, participatio, ſiue imitatio numerorum, & idearum: *Quartus.* Quartus eſt ſecretio mixtorum in chao, vt cenſuit Anaxagoras: *Quintus.* Quintus eſt per condenſationem, vel rarefactionem materiæ, ſiue eius quod eſt, vt Thales Mileſius aquæ, Diogenes aeris: *Sextus.* Sextus eſt per tactum, ordinem, & connexionem primorum corporum, vel eorum ſecretionem, vt Democritus, & Epicurus atomorum, ex quorum ſententia Lucretius libro primo dixit.

Huc accedit vti quæque in ſua corpora rurſum,
Diſſoluat Natura, neque ad nihilum interimat res,

Septimus. Septimus eſt Parmenidis dicentis variari accidentia, & diſpoſitiones actione, & perpeſſione, prodeunte ex calido, & frigido; *Octauus.* Octauus eſt per apparentem mixtionẽ quatuor Elementorum, vt putauit Empedocles: *Nonus.* Nonus eſt Ariſtotelis putãtis res ꝓpriè gigni per eductionem formarum ex poteſtate materiæ: *Decimus.* His addere valemus modum decimum, & eſt prædefinitio ab æterno Idearum rerum procreandarum, ob quã Dei mens dicitur liber rerum procreandarum, antequàm extrinſecùs fiant, vt legitur in Geneſi: quorum modorum tres ſunt ſupra naturam, reliqui naturæ ſubijciuntur. Demùm quærebatur, qualis iudicari debeat ea ratio, ob quam veteres inficiati ſunt ortũ entis: qua de re cum verba fecerim in libro de Placitis veterum Philoſophorum, nũc *De vi rationis.* breuibus dico, ſi nomine entis denotamus materiam rerum, vel ſubſtantiam vniuersè ſumptam, vel ens ſumptum vniuersè, ratio cogit, & ſolui non poteſt, quia nil eorũ per naturam fieri poteſt, ob relatam rationem, vt conſideranti redditur notum: ſolùm cũ Theologis rectè ſentientibus dicere valemus ens ex Deo pendens per creationem cõſtitutum eſse ex non eſse in eſse: at ſi nomine entis denotamus particularia compoſita, ſub ſpeciebus poſita, quæ ſola verè generantur, ratio de illis vim non habet, & diluitur ab Ariſtotele, præcipua autem origo erroris veterum hæc fuit, quòd materia eſset vniuerſa eſsentia rerum.

Cont. 73. *NOS autem dicimus, quòd ex eo quod eſt, aut ex eo quod non eſt fieri, aut quod non eſt, aut quod eſt facere aliquid, aut pati, aut quodcunque hoc fieri vno modo nil differt, aut Medicum facere aliquid, aut pati, aut ex*
Cont. 74. *medico eſſe, aut fieri. Quare cum hoc dupliciter dicatur, manifeſtum quod & ex quod eſt, & id quod non eſt, aut facere aliquid, aut pati; Aedificat igitur Medicus, non vt medicus, ſed vt adificator; & albus fit non vt medicus, ſed vt niger; curat autem, et non medicus fit, vt medicus; Cum autem maximè propriè dicimus Medicum facere quid, aut pati, aut ex medico fieri, ſi qua Medicus hac patiatur, aut faciat: Manifeſtum quod & ex non ente fieri, & hoc ſignificat quatenus non eſt, quod illi non diſtinguentes errarunt, & ob hanc inſcientiam adeò inſuper deliquerunt, vt nil aliorum opinati ſint fieri, aut eſſe, ſed ſubſtulerunt omnem generationem.*

Inſtitutū. VUlt Philoſophus propoſitam difficultatem diluere, idque efficiet duplici diſtinctione; vt enim ex varia vocum, & interrogationum ſignificatione, innumeræ prodeūt deceptiones, vt dicitur in lib. Elenchorum; ita ex diſtinctionibus, earum euerſiones eliciuntur: hinc monemur in libro de interpretatione, interrogationes multiplices primò diſtinguere, mòx reſpondere. Dicebant veteres, ſi ens fit, vel fit ex ente, vel ex non ente, diſtinguit Philoſophus fieri ex ente, ſiue ex non ente, in per ſe, & ex accidenti; & quia diſtinctio in agente, & patiente eſt clarior; ideò extendit id, quod diuidi debet ad agentia, & patientia: inſuper quia in artificioſis eſt nobis notior, ideò diſtinctionē tradit medentium.
Diuiſio. Diuiduntur hi duo contextus in tres partes: in prima accipitur quod vel de ente loquamur, vel de medico, vt pertinet ad dandam diſtinctionem, nihil refert: in ſecunda diſtinctionem tradit de medico: in tertia nectit diſtinctionem cum interrogatione diſtinguenda, patefaciens quomodo intelligi debeat.
Expoſitio. Vt pertinet ad primam partem, inquit. [Nos] ex propria ſentētia [dicimus quod ex eo quod eſt, aut ex eo quod non eſt fieri, aut quod nō eſt, aut quod eſt facere aliquid, aut pati;] & ita extendit ſermonē ad agentia, & patientia, [vno modo, nil differt,] hoc eſt, vt pertinet ad tradendam diſtinctionem, nil refert, ſiue loquamur de ente, ſiue loquamur de Medico, & ita ſermonem transfert ab ente ad Medicum; [Quare cum hoc dupliciter dicatur, &c.]
Pars ſecunda. facta tranſlatione ad medicum, tradit in hac ſecunda parte diſtinctionem: nam medicus dicitur facere, vel pati, vel ex eo aliquid fieri dupliciter, vel ſecundum ſe, & cum reduplicatione, vt medicus medetur: aut ex accidenti, vt medicus ædificat. [Cum autem maximè propriè dicamus medicum facere aliquid, dum id facit, qua medicus.]
Tertia. In hac tertia parte manifeſtat propriè ea medico tribui, quæ ei competunt ſecundum ſe, ex quo colligit, ſimiliter fieri ex ente, uel ex nō ente propriè id denotare, quod eſt ſecundum ſe: adeo ut uniuerſa ſententia hæc ſit, uel loquamur de ente, vel de medico nil refert; ſed loquendo de medico conſpicuum eſt, quod ea, quæ illi tribuuntur, ualent ei competere dupliciter, & ſecundum ſe, & ex accidenti: quare ſimiliter loquendo de ente, & quærendo an ens fiat ex ente, uel ex non ente. Et quia propriè interrogatio id denotat, quod eſt ſecundum ſe: ideò fieri ex ente, uel ex non ente hoc propriè denotat, quod eſt ſecundum ſe: qua diſtinctione cum non ſint vſi

veteres, errarunt in attinentibus ad propoſitam difficultatem, ob quem errorem in ſtuam hanc opinionem venerunt, vt nil opinati ſint fieri, aut eſſe, ſed ſolùm reperiri id, quod eſt, ingenitum, & vnum.

Caput Annotationum, ſiue Dubitationum.

ELicimus ex verbis Philoſophi regulam apprimè vtilem, & eſt, quòd ſermo abſolutè prolatus debet intelligi per ſe: hinc regulę & definitiones ſemper debēt intelligi per ſe, nā ex accidenti nulla eſt regula, *Regula.* quæ non valeat reddi falſa; Et ratio eſt, quia ſermo intelligi debet in *Ratio regula.* potiore ſignificatione; potior autem ea eſt, quæ eſt ſecundū ſe. Inſuper ea ſunt cōſiderāda, quę definita ſunt: huiuſmodi ſunt ea, q̄ ſunt p ſe, ea autē quę ſunt ex accidenti, indefinita ſunt, & excludūtur ex ſcientijs. Inſuper cōſiderandū eſt, diſtinctionē traditā tribui poſſe & enti, & fieri, vt vnà cum Alexandro *Sententia quorundā* conſiderauit Simplicius: & nonnulli putant tribuendā eſſe enti, vt etiā per diuiſionē entis, in ens actu & ens poteſtate, traditur ſecunda ſolutio. At profectò verior expoſi- *Sententia verior.* tio eſt, quod dimidatur fieri, nō ens; Nam Philoſophus non medicū diſtinguit, ſed fieri ex eo: ſimiliter dum traditur ſolutio à Philoſopho, ea nectitur cum ipſo fieri, non cum ente, & ſi cum ente necteretur ſolutio, non eſſet omni ex parte vera, vt patebit: Quare dicamus Philoſophum duplici diſtinctione ſoluere difficultatē, quarū hæc prima eſt diſtinctio ipſius fieri, ſiue facere, altera erit diſtinctio entis, p actū, & potētiā; & vtrumque debuit diſtingui, vt refulgeat exactiſſima ſolutio. At dubitatur, quia *Dubitatio* Ariſtoteles inquit medicum curare vt medicum, quod non videtur verum; nam reduplicatio debet verti in vniuerſale, & reciprocari: hęc non eſt huiuſmodi, nō enim omnis medicus curat, nec omnis curans eſt medicus. Confirmatur, quia affectio, ex qua conſtituitur enunciatio per ſe, eſt facultas, non officium: medicus enim vt medicus, eſt aptus curare, non autem curat, quia poteſt eſſe medicus, & non curare. Inquiunt nonnulli, id non debere intelligi pro reduplicatione, ſed pro ſpecificatione, vt aiunt; quæ ſolutio non ſatisfacit, quia Ariſtoteles explicat id, quod eſt ſecundum ſe, ex quo elicitur reduplicatio: Propterea dicamus cōſiderandum eſſe ordinem: prima eſt Ars *Solutio.* medendi conſtituens medicum, hanc ſequitur facultas, facultatem ſequitur officium; Medicus vt medicus eſt aptus curare, mox dum curat, id facit vt aptus curare, adeò vt medicus curans dicatur curare vt medicus: ac ita vertitur in vniuerſale & conuertitur, nam omnis medicus curans, curat vt medicus: & omnis curans vt medicus, eſt medicus curans. Inſuper dubitatur, quia Philoſophus inquit [medicum fieri album, quia *Dubitatio* niger,] quod dubium eſt, nam fortè non niger, ſed rubeus eſt. Inſuper ſi fit albus, quia niger, omnis niger deberet fieri albus, quod non eſt verum, vt patet de Aethiope, & coruo. Soluitur dicendo, Ariſtotelem per nigrum circumſcribere modò omnem terminum à quo per ſe, nimirùm priuationem albedinis: de altera difficultate id dicendum eſt, quod eſt dictum de medico curante.

NOS autem dicimus fieri quidem nihil ſimpliciter ex eo *Cont. 75.* *quod non eſt, ſed tamen fieri, ex eo, quod non eſt, vt ſecundū accidens; Ex priuatione enim, quæ eſt per ſe non ens, non inexiſtente fit: Mirabile autem hoc eſt, & impoßibile* *Cont. 76.* *videtur, ſic fieri aliquid ex eo, quod non eſt; Similiter autem neque ex eo quod eſt, neque id quod eſt fieri niſi ſecundum accidens, ſic autem, & hoc fieri eodem modo eſt, ac ſi ex animali animal vtique fiat; & ſi*

ex quodam Animali quodam animal, vt ſi canis ex equo fiat; fiet enim non ſolum ex quodam animali canis, ſed etiam ex animali, at non quatenus eſt Animal; eſt enim iam hoc, ſi autem aliquid debet fieri Animal non ſecundum accidens, non ex Animali erit; Cont. 77. *Et ſi aliquid fit non ex eo quod eſt, neque ex eo quod non eſt, Quid enim ſignificat ex eo quod non eſt, iam dictum eſt quod quatenus non eſt.* Cont. 78. *Amplius autem & eſſe omne, aut non eſſe non remouemus; Vnus igitur modus hic eſt.*

Inſtitutu. Diuiſio.

INſtitutum Philoſophi eſt, vt tradita diſtinctione pro ſolutione propoſitæ difficultatis. Diuiduntur hi contex. in tres partes, in prima oſtenditur quomodo id, quod fit, fiat ex non ente; in ſecunda quomodo ex ente; in tertia diluitur tacita obiectio: per traditam diſtinctionem patet quomodo intelligi debeat ea maior, ſi ens fit, vel fit ex ente, vel ex non ente; ideò nunc ſoluens conſiderat attinentia ad minorem; ſolutio autem vniuerſa in hoc eſt poſita, quod ex neutro fit ſecundum ſe, ex vtriſque autem ſecundum accidẽs. Pro notitia ſolutionis, & verborum conſiderandum eſt, quod Philoſophus primò manifeſtat, quomodo ens fiat ex non ente, & per non ens debet intelligi priuatio, ex qua ait res fieri ex accidenti, quia non remanet in re genita, ſed recedit vt terminus à quo, adueniente forma; dum verò Philoſophus ſecundò manifeſtat, quomodo fiat ex ente, per ens denotat materiam & præſertim proximam, vt dum dicimus ex lignis fieri ignem; nam quomodo res fiant ex prima materia, manifeſtatur per ſecundam ſolutionem; res itaque fit ex ente, vt ignis ex ligno ſecundum accidens, quia lignum non fit vt eſt, ſed vt non eſt, nimirum quatenus non eſt ignis. Iure Philoſophus per non ens denotat priuationem, per ens verò materiam, quia id denotat quod eſt per ſe, priuatio per ſe non eſt, materia verò per ſe eſt. Et quoniam aliquis poſſet putare per hanc ſolutionem euerti commune effatum, De quouis dicitur eſſe, vel non eſſe, quatenus dicit neque ex ente, neque ex non ente fieri, adeò vt cùm affirmatio, tùm negatio entis reijciatur vt falſa; ideò in poſtrema parte inquit Philoſophus, [Amplius autem & eſſe omne, aut non eſſe non remouemus,] indicans effatum illud non euerti, vt in cap. annotationum patefaciam.

Caput Annotationum & Dubitationum.

DEcurſa breuibus ſententia verborum, varia cùm ad ſententiam, tũ ad verba attinentia, ſe offerunt conſideranda. Primò conſiderandũ eſt, quòd Ariſtoteles ſoluens difficultatem, ſemper diſtinctionem refert ad fieri, non ad ens, vel non ens; ideò inquit [res fieri ex nõ ente, ſiue ex ente ſecundũ accidens.] At obijciet aliquis, ſi diſtinctio refertur ad fieri, cũ priuatio ſit principium per ſe generationis, deberemus dicere res per ſe fieri ex priuatione. Reſpõdeo, quãuis diſtinctio referatur ad fieri, tamen id fieri ſemper conſideratur cũ relatione ad rem, quæ gignitur. At perpendamus ſecũdò, quomodo ex priuatione res fiant ſecundũ accidens; multi dicunt fieri ex ea ſecundum accidens, quatenus accidit materiæ, nec reperitur ſeorſum ab ea, quæ explicatio vera non eſt, quoniam etiam formæ ſunt in materia, ex quibus tamen non dicimus res fieri ex accidenti; propterea cum Ariſtotele dicendum eſt ex ea res gigni ex accidenti, quia non ineſt in re genita, & non eſt neceſſaria pro re genita. Sed dubitatur, quia dicam omne quod gignitur fit ex priuatione, priuatio eſt per ſe non ens; quare omne, quod

Dubitatio

Quo ex priuatione res fiant ex accidẽti.

Dubitatio

gignitur,

gignitur, fit ex non ente per ſe. Inſuper dicam omne, quod fit, eatenus fit, quatenus non eſt; quare per ſe fit ex non ente; nam reduplicatio denotat per ſe. Reſpondeo res gigni quidem ex per ſe non ente, nimirum ex priuatione, ex eo tamen per ſe non ente fieri ſecundum accidens, quia non remanet in re genita; ex quo patet diſtinctionem illam nectendam eſſe cum generatione, non cum ente. At addebatur omne, quod fit, eatenus fieri, quatenus non eſt. Reſpondeo, id denotare priuationem eſſe per ſe terminum à quo generationis, non autem principium per ſe rei genitæ. Tertiò conſideranda ſunt ea verba Philoſophi, [Mirabile autẽ & impoſſibile ſic videtur fieri aliquid ex eo quod non eſt;] Inquit mirabile, quia latet modus, quo per naturam res ex non eſſe transferuntur ad eſſe, per eductionem formæ ex potentia materię, & cum veteres modum illum noſcere non valuerint, impoſſibile abſolutè indicarunt res fieri, quę priùs non eſſent, & ex non ente, nam admiratio prodit ex ignorantia cauſæ, & dum putamus cauſam non inueniri, dicimus id, ob quod miramur, eſſe impoſſibile. Quartò conſiderandum eſt, quomodo ens dicatur fieri ex ente ſecundum accidens; id enim videtur falſum, nam inquit Philoſophus ens fieri ex priuatione ſecundum accidens, quia non remanet in re genita, quare cum materia remaneat, deberent res fieri ex ea ſecundum ſe per regulam primi Poſteriorum, Si negatio cauſa eſt negationis, affirmatio debet eſſe cauſa affirmationis. Confirmatur; quia id, quod fit per ſe, fit ex materia; & materia ſecundum ſe eſt ens; quare per ſe fiet ex enti? Soluitur, dum dicimus ens fieri ex ente ſecundum accidens, conſiderari materiam proximam non primam, & materiam, quæ actu fit per antecedentem formam, de qua etiam Ariſtoteles dedit exempla; nam dum conſideramus materiam primam, ea nil dicitur eſſe actu, & omnia poteſtate; ex qua & forma per ſe vnum cõſurgit, vt dicitur in 8. Metaphyſicæ, & hoc patebit per ſecundam ſolutionem. Inſuper ex materia prima, vt includit gradum entis, compoſitum fit quidem per ſe vt ex parte, at non vt ex termino, quia non fit quatenus eſt, & includit gradum entis, ſed quatenus non eſt actu, & eſt poteſtate aliud; omne enim, quod permutatur, eatenus permutatur, quatenus eſt poteſtate. De prima inſtantia dico, dum conſideratur materia vt manens & per ſe, ſic ens fit ex ente ſecundum ſe; at ſic conſideratur vt eſt poteſtate; De altera inſtantia dico, compoſitũ gigni quidem ex eo quod eſt, ens ſecundum ſe; ex eo tamen gigni ex accidenti, referendo diſtinctionem ad gigni, non ad ens, vt dixi. At quinto loco occurrit conſiderandum exemplum, quo vtitur Philoſophus, nam ait, Vt ſi canis ex equo fieret, non fieret quatenus eſt animal, iam enim eſt, ſed quatenus nõ eſt latrabile, & reddi poteſt latrabile. Dedit Philoſophus exemplum in re quæ fieri nequit, ſequens imaginationem, more Phyloſophorum. Nonnulli putant exemplum fore naturæ conſonum, ſi diceremus ex Tauro & vaccis gigni apes, & ex equis veſpas, ita animal ex animali gignitur; at hoc minimè verum eſt, quia non animal ex animali gignitur, ſed ex cadaueribus, q̃ animalia non ſunt. Philoponus putat exemplum eſſe accommodatius, loquendo de vermibus ſericis, & alijs, qui cum primò non ſint alati, deinde fiunt vermes alati. At hoc quoque omnino ſimile non eſt, quoniam vermes illi primò non alati, mòx alati, non ſunt diſtinctæ ſpeciei, & varietas non eſt niſi accidentium; Ideo dicamus exemplum conformius eſſe naturæ rerum, ſi cum Ariſtotele in ſecundo de Gen. animalium dicimus, non ſimul gigni Animal & equum, adeo vt in vtero ex animali fiat equus, nõ quatenus animal, ſed quatenus equus; ſimiliter ex ente fit ens, & ex ſubſtantia, fit ſubſtantia, non tamen quatenus ens vel ſubſtantia eſt, nam ens abſolutè, & ſubſtantia nõ fiunt. Sexto conſiderandum, quomodo per ſolutionem à Philoſopho traditam non euertatur communis enunciatio, De quouis dicitur eſſe, vel non eſſe, Et breuibus dico, eam non euerti duplici ratione; primò quia interrogatio non eſt per affirmationẽ, & negationem, nam quęrendo, num ens fiat ex ente, vel ex non ente, ambæ enunciationes ſunt affirmatiuæ, & ambę falſę; negatiuæ autem ambæ veræ; ſunt autem ambæ affirmatiuæ, quia negatio non cadit ſupra verbum, ſed ſupra prædicatum: dicere ens

Solutio.

Mirabile & impoſſibile.

Quõ ens fiat ex ente ſecundũ accidens.

Solutio.

Si canis ex equo fieret

Philoponus.

Exemplũ accõmodatius.

Quomodo non euertatur axioma.

fit ex ente eſt affirmatio, cuius negatio eſt, ens non fit ex ente; ſimiliter ens fit ex non ente eſt affirmatio, cuius negatio eſt, ens non fit ex non ente; affirmationes ſunt falſę, negationes autem veræ. Similiter, ſi dixero ens per ſe fit ex ente, ens per ſe fit ex non ente, ambæ ſunt affirmatiuæ; quia negatio non cadit ſupra modum, negatiuę autem erunt dicendo, ens non per ſe fit ex ente, ens non per ſe fit ex non ente, quæ ambę ſunt veræ, & mediant inter affirmationes. Inſuper non euertitur illud effatum, quia non abſolutè negamus ens fieri ex ente, vel ex non ente, ſed id negamus ſecundum ſe, concedimus ſecundum accidens. *Nũ creatio fit ex non ente per ſe.* Demùm eſt dubitatio, cum generatio non valeat eſſe ex non ente per ſe, num creatio dici debeat ex non ente per ſe: nonnulli id affirmant, quia generatio non eſt ex nihilo, ideò non eſt ex non ente per ſe, at creatio ex nihilo eſt: hinc Simplicius ait, ſi quid fieret ex nihilo prorſus, id certè nec per accidens ex eo fieret: ſimiliter Auer. com. 63. inquit, per creationem res ex non eſſe indiuidui vertitur in eſſe: confirmatur, quia in creatione id non eſſe, ex quo res conſtituitur in eſſe, non accidit materiæ & enti, ſed abſolutè eſt non ens. *Solutio.* Soluens dico creationem pro termino à quo, vt ei terminus competit, non expoſcere priuationem, quia priuatio ſolum competit ſubiecto apto recipere formã, nec ſat eſſe abſolutam negationem, quoniam expoſcit non repugnantiam ex parte obiecti, ſed negationem eatenus ſimilem priuationi, quatenus includit non repugnantiam obiecti, quam nuncupant potentiã obiectiuam: ex hac creatum conſtituitur in eſſe ſecundum accidens, quatenus non eſt pars rei creatę: non autem ſecundum accidens, quia accidat ſubiecto; & hoc ſecundum conſiderarunt Auer. & Simplicius: ſi autem id referatur ad creationem, vt creatio eſt, ſic erit terminus à quo eius ſecundum ſe, vt priuatio eſt terminus a quo generationis ſecundum ſe.

Cont. 78. *VNVS igitur modus hic eſt, alter vero quod contingit eadem dicere ſecundum potentiam & actum; hoc autẽ in aliis definitum eſt diligentius. Quare vt dicebamus dubitationes diluuntur, quibus coacti remouent dictorum quædam; ob hoc enim tam longè receſſere veteres à via in ortum, interitum, & omninò mutationem. Hæc enim viſa natura omnem diluit eorum ignorationem.*

Conſtitutũ. DAta prima ſolutione, Philoſophus alterã tradit, & in pręſenti contextu quatuor habemus; *Diuiſio.* primo diſtinctionẽ entis per actum & potẽtiã, per quã ſoluẽtes dicitur ea, quę fiũt, fieri ex nõ ente actu, ex ente poteſtate, & ita fieri ſecũdũ ſe; In ſecunda parte exactiorem explicationẽ huius diſtinctionis & modi ſolutionis per eam, reijcit in primum de Ortu & Interitu; In tertia colligit ſe id ſeruaſſe & patefeciſſe, quod pollicitus eſt in contex. 71. inquiens hoc ſolo modo, nimirùm per noſtram explicationem principiorum, & præſertim materiæ & priuationis, dilui difficultates, quibus veteres coacti inficiabantur ortum, interitum, mutationem, & multitudinem eorum, quæ ſunt; Demùm colligit ex inſpectione materiæ, eique iunctæ priuationis elici euerſionem deceptionis eorum.

Digitized by Google

Caput Annotationum.

PRimò occurrit conſiderandum, quòd Ariſtoteles difficultatem hanc proponit, & diluit in quarto Metaphyſicæ, & præſertim in primo de Ortu & Interitu, & hoc in loco: & vt pertinet ad difficultatem aduertendum, quod hoc in loco, tãquam in libro communiore eam proponit modo communiore, dubitando de ente, num gignatur; in primo autem de Ortu & Interitu, modo minus communi, dubitãdo, an detur generatio ſimpliciter, ſiue ſubſtantiæ: in idem tamen veniunt, quia veteres nomine entis ſubſtantiam denotarunt. *Primo cõſiderandũ.* Conſiderandum ſecundò, vt pertinet ad ſolutionem, quod Ariſtoteles hoc in loco duplicem tradit ſolutionem, ſecundam tamen ſolum leniter tangit, non explicat: in primo autem de Ortu & Interitu primam dimittit, & ſecundam latiſſimè explicat, ne videatur redundans vel diminutus. *Secundo conſiderãdum.* Inſuper conſiderandum, q iure Ariſtoteles in primo de Ortu latè explicat hãc ſecundam ſolutionem; Ratio eſt, quia non ens actu, ens autem poteſtate, per quod diluitur, eſt materia prima, de qua diſtinctè loqui magis pertinet ad illum librum: ad hũc autem propriè pertinet de materia loqui vniuersè, & latiùs ſumpta. *Tertio cõſiderãdũ.* At iure quæritur, cur Ariſtoteles duplici ſolutione eſt uſus? *Cur Philoſophus duplicìter ſoluat.* Reſpondeo, id factũ fuiſſe multiplici ratione; prima eſt, quia per primã non manifeſtatur ex quo res per ſe fiant, ſed ſolùm per ſecundam; *Ratio prima.* Altera eſt, quia dubitatio ex duobus conſtat, ex ente & fieri, & utraque diſtingui debent: per primam diſtinguitur fieri: per alteram ens; veteres autem neutrũ diſtinxerunt. *Secunda.* Inſuper cum dubitatio conſtet ex maiori & minori propoſitione: per primam aſſignatur medium inter fieri per ſe ex ente, & fieri per ſe ex non ente, & eſt fieri ſecundum accidens ex utriuſq;, quod uerum eſt, & pertinet ad maiorem propoſitionem; per alterã aſſignatur medium inter ens actu, quod denotabant antiqui, & nihil; & eſt non ens actu, ens autem poteſtate, ex quo compoſita per ſe fiunt, & pertinet ad minorem propoſitionem; *Tertia.* demùm per primam ens uſurpatur, ut apud veteres pro ente actu & materia proxima, per ſecundam uerò latiùs, ut includit ens poteſtate, quod inducitur ab Ariſtotele, ex quo conſtat eas non eſſe ſolutiones omninò diſtinctas, ſed ex eis conſurgere ſolutionem unam, omni ex parte perfectam. *Quarta.* Quarto animaduertendum eſt, quòd Philoſophus loquens de ſolutione per ſecũdam diſtinctionem inquit, [hoc autem alibi diligentius definitum eſt.] *Quarto cõſiderandũ.* Non conſtat, quẽ librum denotet Philoſophus inquiens [alibi] nonnulli aiunt denotari nonum Metaphyſicæ, at in eo libro quamuis agatur de actu & potentia, non tamen diluitur per huiuſmodi diſtinctionem ea dubitatio: id autem fit in quarto Metaphyſicę, exactius tamen, & tanquam in loco magis proprio in primo de ortu & interitu, quem locum modò denotari puto. At occurrit dubitatio, quia in hoc conte. ait [de hoc alibi eſſe definitum diligentius,] ibi autem cont. 11. dicitur oppoſitum: nam inquit Philoſophus, de his in alijs dubitatum eſt ſermonibus amplius. *Dubitatio.* Soluitur dicendo hoc in loco id [diligentius] debere referri ad ſolutionẽ per actum & potentiam; eo autem loci, cum legatur, de his in alijs dubitatum fuiſſe amplius, ſiue latiùs, id referri debet ad uniuerſam dubitationem, quam latius hoc in loco proponit & explicat. Quinto conſiderandum, quòd Ariſtoteles inquit [quare, quod dicebamus, dubitationes ſoluuntur,] inquiẽs, [quod dicebamus.] denotat id, quod dixerat in cont. 71. hoc ſolo modo ſolui difficultatem: & utitur plurali inquiens [dubitationes,] quamuis ea uideatur una: tum quia per eam rationẽ in uarios lapſi ſunt errores, adeò, ut tum habeat plurium: tum quia ea erat dubitatio in duas partes diuiſa; tum demùm ut indicetur ſimiliter poſſe dilui difficultates alias ad ortum & interitũ pertinentes, & addit Philoſophus q [ueteres coacti remouent dictorum quædam.] *Quinto cõſiderãdũ.* Inquit Plato in Hipparcho, nos ſæpè cogi, dum ſoluere non ualemus, & non ſuaderi iudicando id, quod colligitur non eſſe uerum, ueluti ſi dicerem, qui ait Platonem eſſe

animal

Digitized by Google

animal dicit verum: qui dicit eum eſſe equum,dicit eſſe animal; quare dicẽs eum eſſe equum,dicit verum; qui neſciret ſoluere & concluſionem putaret falſam, cogeretur, at non ſuaderetur: Veteres autem per propoſitam difficultatem ne dum cogebantur, ſed etiam ſuadebantur. Inſuper inquit Philoſophus [veteres remouère dictorũ quædam;] nam proculdubio non cuncta auferebant, vt non accidentia, non ortum ſecundum ſenſum, non materiam & ſimilia; ideo cum Ariſtotele dicendum eſt eos primò remouere ortum, & interitum: per conſecutionem verò multitudinem eorum, quæ ſunt: conceſſerunt mutationem,& alterationem conſequentium,vt non entis; quòd

Hæc viſa natura. putarunt ſolam ſubſtantiam,& hanc ſolam materiam. Demùm cõſiderandum,quod Philoſophus inquit[hæc viſa natura,omnem ſoluit eorum ignorantiã.] Hæc profert Philoſophus,quaſi dicat dubitatio relata perinde ſe habet,ac Sphynx Thebanorum, quæ hac lege proponebatur populis,vt qui eius ænigmata non diluerent,vorarentur, qui autem diluerent,perderent illam; Veteres non valuerunt diluere,ideò vorati fuerunt & in nihilum redacti,cum mendacium ſit non ens: Ariſtoteles eam diluens coegit eam ruere & præcipitem dari,ideo inquit[hæc viſa natura,&c.] quid autem denotet per hanc viſam naturam, varij varia dicunt, vt refert Simplicius: at profectò nil aliud denotare valuit niſi materiã,vt eſt eadẽ numero cum priuatione, & ſeiuncta ratione;ideò in ſequenti conte.inquit nonnullos eam tetigiſſe, at nõ ſecreuiſſe à priuatione,nam ex ea connexione & ſecretione eliciuntur diſtinctiones, quibus dubitatio diluitur. Et iure dubitatio ſoluitur inſpiciendo naturam & conditionẽ materiæ,quia per materiam res fiunt, & ex notitia principij prodit cognitio pendentium ex eo.

Cont. 79. *TANGENTES igitur et alij quidam fuerunt ipſam, at non ſufficienter; primum enim confitentur ſimpliciter fieri aliquid ex eo quod non eſt, quatenus Parmenidem rectè dicere cenſent; Præterea videtur, ſi quidem numero vna eſt, & poteſtate vnicam eſſe, hoc autem differt plurimum: Nos enim materiam & priuationem alterum eſſe dicimus, & hanc quidem non eſſe ſecundum accidens, nimirum materiam, priuationem verò ſecundum ſe; Et materiam quidem propè, & quodam modo eſſe ſubſtantiam, priuationem verò nequaquam.*

Inſtitutũ. CVm Philoſophus enunciaſſet ex notitia materiæ prodire ſolutionẽ difficultatis; potuiſſet quis ei obijcere,non ne & alij materiã nouerunt? cur itaq; ipſi quoque non valuerunt dubitationi ſatisfacere? Ideò in-

Diuiſio. ſtitutum Philoſophi eſt ei obiectioni occurrere, & tria facit; primò fatetur alios quoque nonnullos tetigiſſe materiam, & eius conditionem ſed leuiter,& per cõmunia quędã,& ob id verum exactè inſpicere nõ valuerunt; & hic fuit Plato,qui in Timæo,Philebo, Sophiſta & Lyſide varia refert, ad materiæ notitiam pertinentia. Secundò, vt oſtendat quàm leuiter id fecerint,patefacit duo præcipua eorum errata; primum eſt,quia dixerunt id,quod eſt,ſimpliciter ſine per ſe & abſolutè fieri ex non ente,quod apparuit falſum; & q̃d Plato id dixerit, ex eo colligit Philoſophus,quia Plato ſummoperè cõmendabat Parmenidem, qui oſtendens ens eſſe vnum,dicebat quicquid eſt præter ens,eſt non ens, igitur ens eſt vnum; Plato nulla vtens diſtinctione entis, vel vnius,abſolutè cõcedebat illud aſſumptum: mox addebat dari non ens, ex quo res per ſe fierent; quod non ens, erat materia. Hæc explicatio elicitur ex Sophiſta Platonis 193. & ex Ariſtotele in hoc lib. conte. Alter

error

error Platonis erat, quia uicebatur ei, ſiquidem materia numero eſt vna cum priuatione, & poteſtate etiam eſſe eadem, non enim materiam à priuatione ſecernebat, & ideò vtriuſque eandem putabat potentiam, & eodem modo ad ortum & interitũ cõſpirare, non autem diſtincta ratione, vt cenſuit Ariſtoteles, & hic ſecundus error affertur tanquam fundamentum primi. Cum enim materia non diſtinguatur a priuatione; materia per ſe erit non ens; & quia ex materia res per ſe fiunt, fient ex nõ ente per ſe; dicere autem quòd ſint vnum numero, & vnum facultate, differunt plurimum; vnum enim eſt verum, alterum falſum; verum autem & falſum maximè differunt; falſum enim eſt, quòd ſint vnum poteſtate, hoc eſt, ratione, conditione, & modo concurrendi ad ortum[. Nos enim materiam & priuationem alterum eſſe dicimus, &c.] In *Duplex* hac tertia parte refert Philoſophus ſententiam ſuam ſecernẽs materiam à priuatio- *differentia* ne duplici differentia; prima eſt, quia materia eſt non ens ſecundum accidens, ideſt ob *materiæ à* priuationem, hinc in prima notione non dicitur non ens; priuatio verò ſecundum ſe; *priuatio-* Altera differentia eſt, quia materia eſt propè, & quodam modo ſubſtantia; priuatio *ne.* autem minimè.

Caput Annotationum.

COnſiderandum primo, quòd iure Ariſtoteles inquit Platonem tetigiſſe materiam. Nam Platone dum tetigit, ſed etiam exactiſſimè naturã, & conditionẽ eius patefecit, vt patet ex Timęo, Philebo, Sophiſta & alijs dialogis; & quamuis eã dixerit non ens, non proptereà putauit eſſe nihil, ſed infra ens; nã Deum cũſtituebat ſupra ens, Ideas Menti cõpetentes verè eſſe putabat, quarũ imitationes, *Concilia-* in materia apparentes, dicebat eſſe vmbras; materiã dixit infra ens, locũ imitationũ *tur.* & vmbrarũ exemplar, diuinitatis expers, non autem nihil; Vt enim ab Ariſtotele in *Ariſt. cum* primo de ortu & interitu dicitur ens poteſtate, non ens actu, & aliquando ens, ita à *Plat.* Platone nuncupabatur infra ens, & non ens pro alteritate ab ente, & imitatiõe. Quo aũt pacto materia & ens & non ens dici poſſit, in libro de materia patefeci. Inſuper *Materia* conſiderandum, quòd Ariſtoteles de materia inquit[, quòd ſit prope, & quodam mo- *prope &* do ſubſtantia] quod verum eſt duplici ratione; primò quia eſt ſubſtantia poteſtate, *quodam* quæ eſt propè & quodam modo ſubſtantia; Secundo quia ſubſtantia vſurpatur dupli- *modo ſub-* citer, vel pro compoſita, collocata in prædicamento, cuius materia eſt pars, & dicitur *ſtantia.* propè; vel pro contradiſtincto ab accidẽte, & hoc modo ſubſtantia eſt. Apparet in A- *Contro-* riſtotele controuerſia, nam in contex. 33. & in præcedentibus dixit, veteres cõſenſiſ- *uerſia pri-* ſe ex nihilo nil fieri, modò autem Platoni tribuit, quod dixerit res per ſe fieri ex non *ma.* ente. Soluitur quia, vt dixi, id non ens non erat nihil, ſed infra ens. Inſuper alia re- *Altera.* fulget controuerſia; hoc enim in loco Ariſtoteles Platonem damnat, quia materiam dixerit non ens & eadem cum priuatione; in ſecundo autem de Ortu & Interitu contex. 4. inquit, quòd eam putauerit & nuncupauerit hoc aliquid; at hoc aliquid verè eſt. Reſpondeo Platonem vſum fuiſſe hoc aliquid, non pro denotando vero ente, ſed pro denotando eo, quod permanet & non variatur, quod & ideis & materię competere dixit, hinc eam in Timæo dixit eſſe locum, qui nunquam interiret.

HI autem quod eſt magnum & paruum ſimiliter, vel ſimul Cont. 80. *vtrunque vel ſeorsùm vtrunque, Quare omninò alter eſt hic modus ternarij & ille. Huc vſque itaque deuenere, quod oportet quandam ſubijci naturam, hanc tamen vnã faciunt: Et enim ſi quis dualitatem facit nuncupans eam magnum &*

paruum

Digitized by Google

paruum nihilominus idem facit, alteram enim deſpexit priuationem; Illa enim permanens cum forma concauſa eſt eorum, quæ fiunt vt mater; altera verò pars oppoſitionis ſæpè videbitur non eſſe ei, qui ad eius maleficium animum adhibuerit.

DIxerat Philoſophus nonnullos leuiter, nec vt ſatis ſit, tetigiſſe materiã, quia eã à priuatione nõ ſecreuere: & quoniam poſset quis putare eã ſecreuiſse, quatenus materiã nuncuparunt magnũ & paruum, quę duę voces fortè duplicem ſubiecti rationem indicant; Ideò inſtitutũ Philoſophi eſt huiuſmodi ſententiã & euaſionem euertere. *Inſtitutũ.* *Diuiſio.* Diuiditur cõtextus in tres partes; in prima refertur, qũo materia diceretur à Platone magnum & paruum; Secũdò manifeſtatur quid rectè nouerint veteres; Tertiò confirmat Platonem non ſecreuiſse materiam à priuatione, afferẽs rationem. *Expoſitio.* Inquit itaque [, Hi autem] nimirum Plato, & eius aſseclæ [, quod nõ eſt,] hoc eſt, materiam, quam non ens & infra ens nũcuparunt [, magnum & paruum ſimiliter,] hoc eſt ſine diſtinctione & varietate ſignificatorum, appellarũt [: vel enim ſimul, vel ſeorsũ] illæ voces proferentur, ſemper tamen ſolam materiam denotare opinati ſunt; putabat tamen Plato voces eas ſimul eſse proferendas, vt conditionem indefinitam materiæ patefacerent. Ex quo elicitur ternarium approbatum ab Ariſtotele pro principijs, diſtingui à ternario approbato à Platone, ſtatuentè magnum, paruum, & vnum, ternarius enim Platonicus eſt ternarius vocum, nõ autem diſtinctarum rationum, vt Peripateticus. Patefacit mox Philoſophus, quid tetigerint, & nouerint; id autem fuit materiam eſse neceſsariam pro rerum ortu: At ſtatim repetit diminutionẽ cognitionis; quatenus materiam à priuatione non ſecreuerunt; nam quamuis vſi ſint duplici voce, non ob id putarunt ſecerni; neglexerunt enim priuationem, & vſi ſunt ſolo officio materiæ, quoniam materia remanet in compoſito vnà cum forma, & perinde ac mater eſt concauſa compoſiti: quod à Platone dicebatur proles: ſi autem mentem adhibemus maleficio priuationis, iudicabimus eam non eſse penitùs, quoniam maleficium eius eſt interitus, cuius terminus eſt nõ eſse: ſtatim enim quòd in materia imaginamur priuationem alicuius, veluti ignis, ſtatim imaginamur eius interitũ: ex quo *Ratio.* elicitur hæc ratio. Id, quòd in rerum orta perinde ſe habet ac mater, debet numerari inter requiſità pro ortu, id verò quomodo eſt euerſio, debet negligi: primum competit materiæ, alterum priuationi: quare materia numeranda eſt, priuatio autem negligenda.

Caput Annotationum & Dubitationum.

Quatuor conſideranda. QVatuor præſertim ſe offerunt explicanda, Primum eſt, cur materia à Platone dicta ſit magnum, & paruum: Alterum, quomodo materia ſit concauſa, tanquam mater: Tertium, quia Ariſtoteles videtur ſecum pugnare, nam ex vna parte inquit, Platonem non ſecreuiſse materiam à priuatione: ex altera ait eum neglexiſse priuationem, non autem materiam & vnam eſse maleficam, alteram per inde ac matrem, quæ magnam indicant diſtinctionem: Quartò, conſiderandum maleficium priuationis. Ordiens à primo, cur, inquam, Plato materiam magnum & paruum nuncupauerit; ternariumque conſtituerit à Peripatetico diſtinctum? *Cur materia dicitur magnũ & paruum.* Conſidero primò Platonem per magnum, & paruum non denotaſse conditionem materiæ à priuationis conditione diſtinctam, ſed iunctum ex vtriſque: id enim illud eſt, quod eſt indefinitum: Conſidero inſuper, quòd Plato in Philebo quatuor refert ad ortum cõſpirantia, nimirùm infinitum, terminũ,

vnum,

vnum, & commiſcens, quibus etiam addit quintum, quod eſt eſſentia: infinitum eſt materia cum priuatione iuncta, quæ in Timæo dicitur magnum & paruum; terminus eſt imitatio ideæ, quæ ab Ariſt. dicitur forma; vnum eſt compoſitum, quod in Timæo dicitur proles; commiſcens, ſiue vniens eſt efficiens; eſſentia eſt Idea, cuius terminus eſt imitatio. Ariſtoteles, referens ſententiam Platonis, non conſiderat eſſentiam, efficiens, & compoſitum, quia ad rem non faciunt; ſermo enim eſt de principijs internis; Ideò ſolùm conſiderat infinitum, quod dicitur magnum, & paruum, & terminũ, quem dicit formam. Ex quo conſtat, quomodo ternarius ſit diſtinctus, quia magnũ, & paruum ſolùm denotat vnum, quod & infinitum & locum generationis appellat; Nuncupauit autem infinitum, ſiue materiam magnum & paruum, Primò, vt circumſcriberet & denotaret indefinitam materiæ conditionem, nam vt monuit in Cratilo, nomina debent eſſe conſona rebus, magnum autem & paruum denotãt indefinitam molem, vt patet ex prædicamento quantitatis; Secundò, vt ſequeretur Pythagoram, qui numeros dicebat eſſe cõditionem rerum, & materiam appellabat binarium; quia vt binarius eſt initium multitudinis, ita materia: numerantes enim ſtatim poſt vnum labimur in binarium: Inſuper materiam dicebat parem, quia vt impar eſt cauſa conſimilis figuræ numerorum, nimirùm quadratæ: ita par diſſimilis, quod competit conditioni materiæ; ſeruare itaque voluit Plato binarium & parem numerum pro denotanda materia: illi enim dicebãtur numeri fœminini: Tertiò id fecit, vt indicaret molem indefinitam, coæuam materiæ; Quartò, vt ſimul etiam circumſcriberet terminos oppoſitos tranſmutationum, quę fiunt circa materiam, vt dum Elementa inuicẽ permutantur; Quintò, vt indicaret materiam eſſe locum & ſedem contrariorum; Sextò, quia vt pro rerum ortu poſt Deum conſideramus materiam, tanquam Chaos; ita binarius eſt numerus ille, qui vnitati tanquam Deo ſuccedit.

Cur materia cõcauſa.

Quærebatur ſecundò, quomodo materia diceretur concauſa eorum, quæ fiunt tanquam mater? Et quoniã Philoſophus loquitur cum Platone, ſiue de prolatis ab eo; ideò pro notitia conſideremus verba nonnulla Platonis.

Verba Platonis.

Legitur in Timæo, Tria nunc ſumenda ſunt, vnũ quod gignitur, aliud à quo ſimilitudinem trahit; & hęc ita comparare decet; Quod recipit, materia, vnde recipit, patri; naturam horum mediam, nimirũ compoſitum vel ſaltẽ imitationem, Ideę, proli, adeo vt Mens tanquam Pater impartiatur per medias rationes & ſemina imitationes Idearum materiæ, tanquam matri: Sentẽtiam hanc Platonis conſiderat modò Philoſophus, quam explicauit Plotinus Enn. 3. lib. 6. c. 19. at eo dimiſſo, dico metaphoram ſumptam ex matre non abſolutè, ſed in parte eſſe ſimilem.

Similitudo materiæ & matris.

Similitudo in quatuor præſertim eſt poſita; Primò, quia ex ſententia Ariſtotelis mater ſolùm patiendo, & prębendo materiam conſtituit prolem, vt etiam materia ſolùm patitur; Secundò, quia proles ex viſceribus matris educitur, vt forma ex potẽtia materiæ; Tertiò, quia Mater ſeruat, fouet, & auget fœtum, vt materia tribuit molem, & extenſionem compoſito; Quartò, quia vt Mater id non efficit ſine ſemine, & officio Patris, ita nec materia ſine officio mouentis & efficientis.

Materia concauſa.

At perpendamus, quomodo materia, permanens vnà cum forma, dicatur concauſa eorum, quæ fiunt. Multi dicunt eam eſſe concauſam, quia eſt interna, ſeruatur, & vnà cum forma conſtituit compoſitum. Dicitur enim concauſa, quia eſt ſimul cum re effecta, non autem ita ſe habent cauſæ externæ: quæ explicatio vera non eſt, quoniam Ariſtoteles modo cõſiderat ſententiam Platonis, & vtitur modo loquẽdi eius: pro cuius notitia duo ſunt conſideranda; primum eſt quod συναίτιον gracè, concauſa latinè, non principalem cauſam denotat, ſed inſtrumentum & id quod principali inſeruit: & quoniam apud Platonem cauſa denotat èfficientem, vt dicitur in Philebo: ideò nec materia, nec forma cauſæ ſunt, ſed concauſæ, quia motæ ab efficiente, eique famulantes, compoſitum conſtituunt; Inſuper conſiderandum, quòd cauſæ diuiduntur in cauſas & concauſas; externæ abſolutè dicuntur cauſæ, quia præſunt, mouent, & dirigunt internas: internę verò, vt ab eis directæ & motę, dicuntur concauſæ. Sic itaque quamuis materia & for-

ma poſſint dici concauſæ ex ſententia Ariſtotelis, quia ſunt vnà cum re effecta, & ambo ſimul compoſitum conſtituunt: vt tamen ad hunc locum pertinet, dicuntur cõcauſę, hoc eſt, non propriè & principales cauſę; tum relatæ ad efficiens, quod ſolùm à Platone dicebatur verè cauſa; tum relatæ ad externas, quæ abſolutè cauſæ, hæ vero concauſæ apud Academicos nuncupabantur, & dicuntur concauſæ eorum quæ fiunt, hoc eſt, compoſitorum, quæ ſimilia ſunt Proli.

Solutio tertia. Dicebatur tertiò, quòd Ariſtoteles videbatur ſecum pugnare. Reſpondeo, Ariſtotelem rectè nouiſſe Platonem per materiam denotaſſe ſubiectum priuatum, quod magnum, & paruum nuncupauit; quod ſubiectum cum duplicem includat rationem; vnam materiæ, alteram priuationis ait, rationem priuationis vt ſeiunctam ab ea materiæ neglexiſſe, non numerãdo eam pro principio diſtincto generationis, nec pro diſtincto à materia, ſed pro nihilo habuiſſe, cum ſit abſentia formæ, interitus, & non ens. Poſtremò conſiderandum proponebatur maleficium priuationis; nam inquit Philoſophus, [altera pars oppoſitionis ſæpe videbitur non eſſe ad maleficium eius adhibenti mentẽ.]

Maleficiũ priuationis. Maleficium priuationis profectò maximum eſt, vt enim in attinentibus ad naturam eſſe eſt optimum, ita non eſſe eſt deterrimum; at ſtatim quòd in materia conſideramus priuationem alicuius, conſideramus eius interitum; priuatio enim eſt abſentia & interitus formę; vtitur Philoſophus hoc loquendi modo, [ſæpe videbitur non eſſe;] ait [ſæpe,] hoc eſt, dum conſideratur ſecundũ ſe, nam ex accidenti eſt ens.

An priuatio ſit principiũ interitus ſecundum ſe. Lud. Boecaſ. At quæret aliquis, num priuatio debeat dici principium interitus ſecundum ſe? Ludouicus Boccaſ. nec non Sueſſanus id affirmant; nã terminus non differt à via: terminus interitus ad quem, eſt priuatio, ideo priuatio eſt interitus, & cum ſit interitus non debet dici, quòd ex accidenti neceſtatur cum eo, vel ſit principium eius;

Euerſio. Hæc opinio mihi videtur dubia, quia Ariſt. generationis & interitus communia aſſignauit principia, quæ vt vnius, ita alterius principia eſſent vel ſecũdum ſe, vel ex accidenti, & præſertim quia oppoſitorum eadem eſt ratio. Confirmo, quia Ariſtoteles dubitans, an ens fiat; ſimiliter dubitabat, an intereat; & vt ſoluit de ortu inquiens, ex accidenti res fieri ex non ente, ita putandum eſt ſoluiſſe de interitu; alioquin diminutè ſoluiſſet. Confirmatur, quia (vt rectè ait Philoponus) Principia, vt ſunt entia, ita ſunt principia; quare cum priuatio ſolùm ſit ens ſecundum accidens, etiam ſolum ſecundum accidens poteſt dici principium ſiue ortus, ſiue interitus: Quare dicamus priuationem relatam ad ortum vel interitum eſſe principium per ſe; relatam verò ad rem, quæ gignitur vel interit, eſſe principium ſecundũ accidens; id enim, quod interit ſecundum ſe, in ea interit, ex quibus conſtat; at ſolùm conſtat ex materia & forma; ideò ſecundum ſe deſinit eſſe forma; remanet autem materia; priuatio põt quidem dici interitus, cum ſit non eſſe, & abſentia, & non per ſe principium rei corruptæ. Hoc nos docuit Ariſtoteles in præcedentibus inquiens ſatis eſſe formam, quę ſuã præſentia & abſentia conſtituat mutationes, indicans priuationem ſolum ex accidenti eſſe principium vtriuſque.

Dubitatio At obijciet aliquis omne principium boni, & generationis eſt beneficium; priuatio eſt principium boni & generationis, quare benefica eſt.

Solutio. Reſpondeo, priuationem eſſe principium boni ex accidenti, & cum ſuo receſſu, vt etiã ægritudo in laborante eſt cauſa, vt ſanitatem quærat; in vniuerſo autem nil adeò eſt malum, quin Dei Prouidentia dirigatur in bonum, bonoque ſeruiat.

Cont. 81. E*XISTENTE enim quodam diuino bono & appetibili, aliud quidem contrarium ei dicimus eſſe, aliud autem quod ſui natura aptum eſt appetere id: Quibuſdam autem accidit contrarium appetere ſui ipſius interitum; Attamen neque ſe ipſum apta eſt appetere forma, propterea quòd non eget, neque contrarium; mutuò enim ſe contraria deſtruunt; ſed hæc eſt ma-*

teria,

teria, vt fœmina marem, & turpe pulchrum; verum nō ex ſe turpis eſt, ſed ſecundum accidens, neq; fœmina, ſed ſecundum accidens.

NEctitur hic contextus cum antecedente, & inducitur vario modo. Ego
ita inducendum puto; Cum Philoſophus materiam dixiſſet ſimilem
matri, priuationem verò maleficam, inſtitutum modo eius eſt mani
feſtare, quomodo ſit ſimilis matri, & per relationem ad ortum diſtin *Inſtitutū.*
guatur à priuatione, conſpirando ad eam vario modo. Hinc Philoſo-
phus aſſignaturus rationem dictorum vtitur particula [enim] denotante cauſam & ra *Diuiſio.*
tionē. Diuiditur contextus in quatuor partes; in prima numerantur tria requiſita pro
quauis appetitione; in ſecunda ducit Platonem non ſecernentem materiam à priua-
tione in conſpicue abſurdum; in tertia patefacit, quomodo materia formam optet;
in quarta, quomodo ſit mala & fœmina. Redeundo ad primam partem, duæ ſunt eius *Expoſitio.*
aliorum expoſitiones; quidam aiunt Ariſtotelem per diuinum, &c. denotaſſe Deum,
cui materia recipiendo formam optat reddi ſimilis: Alij denotaſſe genus materiata-
rum formarum, quas materia appetit, & probabiliter poſſent defendi; quia tamē ex-
poſitiones illæ nil artificioſi patefaciunt, & quia Ariſtoteles vtitur vocibus communi
bus, non autem ad aliquod definitum genus ſe contrahit, ideò puto Ariſtotelem mira
Arte euerſurum ſententiam Platonis primò iacere fundamentum, ex ipſomet Plato-
ne in Lyſide depromptum, numerando tria pro quauis appetitione requiſita, adeò vt
loquatur indefinitè & vniuersè, non autē de re aliqua definita; Primum, qđ requiri-
tur, eſt appetibile, quod ſecūdum ſe obtinet conditionē boni; omne enim appetitur,
quia indicatur bonum; Alterum eſt oppoſitum rei appetibilis, excitans appetitum;
Tertium eſt appetens. Hæc tria in omni appetitione locum habent, vt explicat Plato
in Lyſide, ſiue in dialogo de amicitia. Primū denotat Philoſophus inquiens, [exiſten-
te quodam diuino bono & appetibili,] quodcūque ſit illud; ea tria ſubiecto ſunt idē,
diſtinguuntur ratione; nam Diuinum dicitur, quia eſt conditio Dei, vel ex Deo duci-
tur: Bonum verò ſecundum gradum ſuæ naturæ; Optabile demum relatum ad ea, quę
illo egent. Diuinum eſt vt principium; bonum tanquam medium optabile vt finis
facultatum appetentium; Quia eſt Diuinum, ideò eſt bonum; & quia bonum opta-
bile: Poteſt eſſe Diuinum bonum & optabile, vel verè, vel quia apparet: Inſuper po-
teſt eſſe bonum vel abſolutè, vel alicui: Demum vel ex ſe, vt Deus, vel per participa-
tionem. Refert deindè Philoſophus alterum pro appetitione requiſitum inquiens,
[hoc quidem contrarium ipſi dicimus eſſe] Requiritur cōtrarium rei appetibilis, qđ
competat vel appetenti, vel ſaltem ei, pro quo appetimus, quod eſſe debet non verè
contrarium, ſed priuatio rei optabilis: hæc ſola eſt neceſſaria: quia recipiens debet eſ-
ſe nudatum eo, quod recipere debet, ſi autem fuerit verè contrarium, id ob incluſam
priuationem neceſſarium eſt, ob contrarietatem verò eſt tāquam calcar & ſtimulus:
vt frigus nos excitat ad appetendum calorem. Inſuper requiritur, vt id contrariū non
ſit congruens naturæ appetentis, ut calor, nobis ſecundum naturam congruens, non
excitat appetitum frigoris, ut docet Plato in Lyſide: affert deinde tertium, quod re-
quiritur, & eſt appetens, inquiens [hoc verò quod aptum eſt expetere ipſum ſui natu
ra,] & hoc illud eſt, quod per appetibile perfici debet, quod cū ſit poteſtate, quatenus
perfectibile & poteſtate eſt, dicitur aptum appetere, ac ita cum reduplicatione & per
ſe, tale appetens eſt tanquam medium aptum fieri vtrunque extremum: ſic materia
appetit in ſecunda ſui notione, dū conſideratur vt eſt poteſtate & perfectibilis. [Qui-
buſdam accidit contrarium expetere ſui ipſius interitum, &c.] Hæc eſt pars ſecūda in
qua Platonem non ſecernentem materiam à priuatione deducit in conſpicuè abſur-
dum: & eſt vt illud contrarium appetibili, ſecundatio requiſitum, expetat ſuimet in-
teritū: & ratio ita formatur: materia ſecundum ſe appetit formam: Per Platonē pri- *Ratio.*

ua tio eſt eadem cum materia, igitur eà ſecundum ſe formam ſibi contrariam expetet, contrarium autem vnum eſt interitus alterius, quare expetet ſui interitum. Manifeſtat mòx in tertia parte materiam eſſe id, quod formam appetit, vt pateat quomodò *Ratio.* Plato in id abſurdum labatur, & veritas propriæ ſentētiæ. Ratio autem ita formatur; id, quod formam appetit, vel eſt forma, vel priuatio, vel materia; non eſt forma, quia appetens eget appetibili, nil autem eget ſeipſo; non eſt priuatio, quia mutuo ſe deſtruunt; Quare hoc appetens materia eſt, quæ ita formam appetit, vt turpe pulchrū, & fœmina marem. Hac metaphora etiam vtitur Plato in Timæo inquiens, tria nunc genera ſumenda ſunt, vnum quod gignitur, aliud à quo ſimilitudinem trahit: Quę ita comparare decet. Quæ recipit, matri, vnde recipit, Patri naturam horum mediā proli, quæ natura media eſt compoſitum; ex ſententia tamē Platonis, Pater eſt Mens per ideam; ex ſententia vero Ariſtotelis eſt efficiens proximum, ſimile ſpecie proli. Demum manifeſtat Philoſophus, quomodo materia ſit turpis, & fœmina inquiens, [præterquam non ex ſe mala, ſed ſecundum accidens, neque ex ſe fęmina, ſed ſecundū accidens;] profert hoc Philoſophus, vt manifeſtet Platonem verè labi in id abſurdum, quia non ſecernens materiam à priuatione coactus fuit putare eam eſſe malam & fœminam ſecundum ſe: at ex ſententia Ariſtotelis materia eſt mala & fœmina ob iunctam & ab ea diſtinctam priuationem.

Caput Annotationum, & Dubitationum.

VAria ſe offerunt digna accurata cōſideratione: verùm quia in libro de materia exactè fuerūt diſcuſſa, nonnulla breuiſſimè explicabo. *An materia appetat formā.* Quæritur primò, an materia appetat formā? Soluitur, eā non expetere appetitu proximè ſequente cognitionem, vt appetunt animalia; nec appetitu ſequēte formā; vt grauia appetunt locū deorſum; ſed appetitu ſumpto pro facilitate ſuę conditionis & ordine in formā; eſt. n. materia ad formā facilis & Dei prouidentia ordinata in eā; Et appetit ſeruare eā, quā habet, idq; præſertim optat, & cum eā ſeruare non valet, ſe prębet facilē pro futura. Materia conſiderata cum aliqua externa diſpoſitione dicitur appetere eam formam pro qua eſt parata; conſiderata verò prorſus ſine externa diſpoſitione, cum ęque ſit facilis ad varias formas, dicitur primò appetere quatuor formas elementorum; mox mediantibus illis cæteras: & demùm, vt quo ordine eſt apta ſui natura formas recipere, eodem dicitur eas appetere. Quæritur ſecundò, an materia formam appetat ſecundū *An materia formā appetat ſecūdum ſe.* ſe? Videtur, quod non, quia formam appetit ob priuationem ei iunctam: hæc in prima notione non dicitur eam appetere, cum appetitus priuationem præſupponat. Reſpondeo appetere formam per ſe, poteſt intelligi dupliciter, vel ut per cauſam princi- *Solutio.* palem, vel vt per neceſſariò requiſitum. Materia vt per cauſam principalem per ſe optat formam, quia hoc ei competit per propriam conditionem & rationem ab ea priuationis diſtinctam, appetit enim quia ex ea & forma tanquā ex perfectibili, & perfectione unum per ſe fit: Vt verò per neceſſariò requiſitum pro appetitu, dicitur appetere ob priuationem ei iunctam, quæ priuatio non eſt cauſa appetitus, ſed occaſio, & aliquid neceſſariò requiſitum pro appetitu. Et quod res ita ſe habeat, patet conſiderando materiam Artificialium, quæ cum ſui natura non ſit facilis ad formam, ſed per violentiam eam recipiat, non dicitur ſui natura formam appetere, quamuis ea ſit priuata; Appetit itaque ſui natura & conditione materia formam, at nō ſine antecedente priuatione. *An priuatio appetat formam.* Quæritur tertiò, an dicere valeamus priuationem appetere formam? videtur, ꝙ ſic, quia bonum omnia optant, & propter quod vnumquodque & illud magis; per priuationē appetimus, quare longè magis priuatio dicetur appetere. *Solutio.* Reſpondeo, priuationem non poſſe per ſe appetere, quia per ſe eſt non ens, ſolùm eſt ens ſecundum accidens, nimirùm ut conſignificat materiam, & ita ſecundū accidens, hoc

eſt per

eſt per materiam appetit, ſolùm dicere valemus eam dirigi in bonum, & requiri pro bono; nec de ea ſeruatur regula, Propter quod vnumquodq; &c. quia non eſt verè & propriè cauſa appetitus, vt dixi. Quæritur quartò, an forma appetat materiã? Et dicendũ, quòd forma, quæ in materia eſt, appetit in ea materia pro facultate ſeruari; nam appetere aliquid contingit dupliciter vel vt finem, vel pro fine; vt appetimus ſanitatem, & medicamenta. Quæritur quintò, an verum ſit quod appetitus expoſcat priuationem? id enim dubium eſt; tum quia Deo tribuimus appetitum, cui tamen nil deeſt: tum inſuper quia frequenter etiam dicimur ea appetere, quę poſſidemus, vt ſanitatem, diuitias, & ſimilia. Soluitur dicendo priuationem neceſſariam ſemper eſſe pro appetitu, ſed nõ in appetente, nam requiritur priuatio in eo, pro quo appetimus; ſi appetimus pro nobis, requiritur in nobis; ſi pro alio, in alio: Deus non appetit pro ſe, quia non eget, ſed pro alio, quod denotamus dicentes, Deus vult omnem hominem ſaluum eſſe; ita etiam medicus & amicus optant ſanitatem pro alio laborantes: inſuper priuatio eſt duplex vel pro præſenti, vel pro futuro; dum ſumus ſani, nõ optamus ſanitatem pro tunc quando ſumus ſani, omne enim quod eſt, quando eſt, neceſſe eſt eſſe, ſed pro futuro, de quo timemus & non poſſidemus, vt rectè docuit Plato in conuiuio. Dubitatur ſextò, an aliquid poſſit expetere ſui interitum? Ariſtoteles id dereliquit, vt conſpicuè abſurdum, cuncta enim per naturæ inſtinctum cupiunt eſſe: & vitam pro facultate non eſſe: nam interitus eſt malum aliquid, id autem, quod optatur, bonum eſt. Soluitur interitum per ſe non optari, cum malus; & vltimum terribilium dicatur, optari tamen ex accidenti, & id contingit dupliciter, vel ob imbecillitatem pro vitando præſenti malo, vt qui ob amorem, vel paupertatem ſe necarunt: vel ob fortitudinem pro aſſequendo maiori bono, vt Paulus, cupio diſſolui & eſſe cum Chriſto, vel pro vitando deteriore ſcelere: at de his latius in Philoſophia Ciuili. Septimò dubitatur, quia Ariſtoteles videtur ſecum pugnare; primo inquit contrarium non appetere ſuum contrarium, mox ait turpe appetere pulchrum, quę cõtraria ſunt. Reſpondeo turpe duo denotare: ſubiectum & turpitudinem; ſubiectum, quod neutrũ & medium dicitur, pulchritudinem appetit: ſi quis turpitudinẽ non ſecerneret a ſubiecto, vt Plato priuationem à materia, ille in abſurdum laberetur, quod contrarium optaret ſuum contrarium, & interitum. Dubitatur octauò, quia Ariſtoteles inquit fœminam appetere marem: quæritur quomodo id intelligi debeat? Nonnulli aiunt fœminam optare ſe eſſe marem, alij optare parere marem; at hæc ad rem non faciũt, nec reſpondent metaphoræ & inſtituto Ariſtotelis: non enim materia appetit ſe eſſe formam, nec formam vt fœtum ſeorſum exiſtẽtem parere, ſed necti cum forma, vt inde prodeat compoſitum tanquam proles: ſimiliter fœmina appetit necti cum mare, vt inde prodeat compoſitum, tanquam proles; ac ita etiam reſpõdet metaphoræ Platonis, qui conſiderabat cauſam efficientem, materiam tãquam matrem, compoſitum vt prolem. At dicet aliquis, ſi conſideramus appetitum connubij & connexionis, nedum fęmina appetit marem, ſed etiam mas fœminam, & quidam cenſent, quod magis eam appetat, quam vice verſa appetatur. Reſpondeo appetere aliud contingit dupliciter, vel tanquam bonum optabile vt finem, de quo Ariſtoteles loquitur, vel tanquam neceſſarium pro fine: fęmina per naturam appetit marem vt bonum optabile includens perfectionem & finem: mas verò per naturam appetit fęminam vt neceſſariam pro fine, veluti agricola appetit fœcundam terram pro fructu & fine: & ſiquis ſecus appetit fœminam, ille eſt appetitus præter naturam. Demum dubitatur, an verum ſit id, quod dicitur à Philoſopho, quòd materia ſit fęmina & turpis ſecundum accidens? Aduerſus quod multa pro Platone dicuntur à Plotino in lib. de materia: nam tale vnumquodq; iudicari ſui conditioni debet, quale remanet, ablato omni eo, quod ab alio ei tribuitur: at ablato vniuerſo genere materiatarum formarum nil aliud remanere imaginamur, niſi indefinitum, priuatum, & turpe aliquid: confirmatur, quia ex ſententia Ariſtotelis materia ſui natura & conditione eſt poteſtas: Potẽtia eſt tan

An forma appetat materiã.

An appetitus expoſcat priuationem.

Solutio.

An aliquid optet ſui interitum.

Solutio.

Cõtrouerſia.

Quõ fęmina marem optet.

An mas optet fęminam.

Quõ Materia ſit fęmina & turpis.

quam fœmina & turpe, cum includat priuationem, quare materia ex ſe non ſecũdum accidens fœmina & turpis eſt. Hinc legitur in quarto Phyſi. conte. 15. cum remouentur termini & affectiones à ſphæra, relinquitur nihil præter materiã, at id quod relinquitur profectò indefinitum & informe eſt. Soluens dico materiam ex ſe eſſe turpem & fœminã dupliciter poſſe intelligi; vel per ſe in primo modo, adeò vt ea ſit eſſentia eius: vel per ſe in ſecundo modo, quia ea turpitudo ſequatur conditionem materiæ, dum materia in ſecunda notione refertur ad aliud, tanquam affectio vnà cum potentia includẽte relationem ad formam. Ariſtoteles negat eſſe per ſe primo modo, adeo vt non diſtinguatur ab eſſentia materiæ: non negat ſecundo modo. Academici non diſtinguentes modum vnum ab altero abſolutè affirmant materiam per ſe turpẽ: ita patet conditio priuationis, & quomodo materia ſit & non ſit per ſe turpis, nec nõ cõcilium opinionum. At obijciet aliquis; id, quod alicui per ſe competit, non poteſt perire ſuperſtite eo cui cõpetit, priuatio autem præſente forma euaneſcit ſuperſtite materia. Reſpondeo eam regulam eſſe veram de his, quæ per ſe competunt abſolutè, nõ autem de ſequentibus relationem, quæ variantur per varietatem relatorum. Inſuper interitus priuationis nil aliud eſt niſi exequutio officij eius; competit enim materiæ, vt eam reddat aptam pro recipienda forma, & interit priuatio huius vel illius nõ abſolutè, veluti cum homini per ſe competat, vt ſit diſciplinæ capax, quamuis diſciplinam ſuſcipiat, non ob id abſolutè perit ea facultas recipiendi, ſed potius fungitur officio, cuius gratia parata erat.

Cont. 82. *CORRVMPITVR autem et fit eſt quidem vt ſic, eſt autem vt non; quatenus enim eſt id in quo, ſecundum ſe corrumpitur, quod enim interit in hoc eſt priuatio, quatenus autem ſecundum potentiam non per ſe; ſed incorruptibilem & ingenitam neceſſe eſt eſſe ipſam; Si enim fiat, ſubijci aliquid oportet primum, ex quo inexiſtente fiat, hoc autem eſt ipſius natura, quare erit antequam fiat. Dico autem materiam primum ſubiectum vniuſcuiuſque ex quo fit aliquid, cum inſit non ſecundum accidens, et ſi quid interit in hoc abibit vltimum, quare corrupta erit antequam corrumpatur.*

Inſtitut ũ. PAtefacta neceſſitate materiæ, oſtenſo per analogiam quid ſit, poſita differentia inter eam & priuationem, declarato cęteros leuiter tantũ eam attigiſſe, quomodo appetat formã, & turpis ſit, vt abſoluat eius declarationem, manifeſtat in præſenti conte. quòd fiat & intereat, ac etiam quomodo nec fiat, nec intereat: ex quo ẽt patebit maleficium

Diuiſio. priuationis, & diſtinctio eius a materia. Diuiditur conte. in tres partes, in prima declaratur, quomodo materia ſit & non ſit expers generationis & interitus: in ſecundã

Expoſitio declaratur ea ſecundum ſe non gigni; in tertia non interire. Vt pertinet ad primam partem inquit Philoſophus, Materiam partim gigni & interire, partim non: nã materia dupliciter cõſideratur, primò ex parte priuationis ei iunctæ ac ita gignitur & interit; ſecundò ex parte ſuę eſſentię, ſecundum quam nec gigni nec interire valet: variatur propria ratio priuationis, ſeruatur ſemper propria ratio & eſſentia materię. [ſi enim fieret, ſubijci aliquid oporteret, ex quo inexiſtente fieret.] In hac ſecunda parte oſtẽditur materiam non gigni, & rõ ita formatur; omne, qđ gignitur, ex aliquo inexiſtente gignitur: materia non valet ex tali inexiſtente gigni: quare nõ gignitur: maior

patet

patet ex eo, quod eſt oſtenſum, pro omnium ortu neceſſariam eſſe materiam; minor oſtenditur,quia id, ex quo inexiſtente res fiunt,materia eſt;quare ſi materia fieret,ea eſſet antequam fieret,id enim,ex quo fit aliquid,antecedere debet . Quod autem id, ex quo res fiunt,ſit materia;oſtenditur per definitionem eius, quæ hæc eſt; Materia eſt primum ſubiectum,ex quo inexiſtente per ſe res fiunt,& in quod ea, quę pereunt, reſoluuntur. Ex prima parte definitionis elicimus materiam non poſſe gigni, quia eſſet antequam fieret;ex altera verò quòd nequeat interire,quia omne, quod interit, demùm in primam materiam reſoluitur; at ipſa iam ſimplex eſt, & terminus reſolutionis poſtremus, quare erit corrupta antequam corrumpatur, & ſimul erit, & non erit,quod maxime eſt abſurdum. Hæc eſt ſententia verborum.

Caput Annotationum & Dubitationum.

Materiã Philoſophi omnes putarũt ęternam.

VT pertinet ad principalem concluſionem,quæ eſt,materiam ſecundũ propriam eſſentiam, nec oriri nec interire poſſe, cõſiderãdum eſt, de hoc Philoſophos omnes conſenſiſſe;omnes enim ęam indicarũt ęternam;nec putarunt poſſe gigni, quia re vera per naturam gigni nõ poteſt,vt dicitur in ſecundo Phyſic.contex.10.Theologi tamẽ rectè nouerunt eam non per generationem,ſed per creationem recepiſſe principiũ,ex quo etiã cõſtat,Ariſtotelem nullo pacto creationẽ nouiſſe; nam ex eo,quòd materia per propriã generarionẽ fieri non poteſt,abſolutè intulit nec gigni,nec interire poſse,quod nõ fecifset,ſi putaſset ſecùs, ac per veram generationẽ ex non eſse eã poſse conſtitui in eſse. Conſiderandum ſecundò,quòd declarans Philoſophus materiam per priuationem interire,inquit[,vt enim id in quo,ſecũdum ſe interit,] hoc eſt dum conſideratur ratio propria priuationis, quæ ineſt materiæ, ea ratio ſecundum ſe interit,hoc eſt nõ per materiam,ſed ex ſe vt terminus à quo;ideo ſtatim addit[,quod enim perit,in hoc eſt priuatio:]per hanc explicationem diluitur duo dubia;Primum eſt,quia cum priuatio ſit non ens,non videtur vt non ens, & ſecundum ſe poſse corrũpi;alterum eſt,quòd ſi materia interit per priuationem, nõ rectè dicitur corrumpi ſecundum ſe, ideò nõnulli aiunt debere legi ſecundum hoc nimirum per priuationem. Soluitur prima dubitatio,quia priuatio dicitur interire ſecundum ſe,nõ quia propriè intereat,ſed quia interitus ei competit ratione propria;non per aliud vt materiæ: & dum à Philoſopho dicitur,ſecundum ſe corrumpitur,id non debet intelligi de materia,ſed de propria ratione priuationis; nam conſiderat materiam & priuationem, vt vnum numero, prędirum duplici diſtincta ratione; & conſiderando rationem priuationis dicit ſecundum ſe corrumpitur,quia non per rationem materię, & ſe declarans inquit[,quod enim interit,eſt priuatio,]at ſi cõſideratur propria ratio materię,ita nec gigni,nec interire valet.

Quomodo materia per priuationem intereat.

Dubitatio.

At inſtat adhuc & vrget ambiguitas,quia ſi priuatio perit; dabitur abſentia abſentiæ; priuatio priuationis, non ens tranſibit in non ens: & erit corruptum antequam corrumpatur;& demùm dabitur interitus ipſius interitus,priuatio enim eſt quidam interitus.

Solutio.

Reſpondeo, priuatio non eſt omninò non ens, vt negatio,ſed conſignificat ſubiectum,eique tribuit denominationem, ac inſuper affirmatione denotatur,vt dicitur in quinto Metaphyſicæ,veluti nudus, edentulus, & in ſecundo Phyſic.15. dicitur quædam forma; quæ præſertim vera ſunt de priuatione proxima:& demũm vt priuationi competit eſse, ita competere poteſt interitus.

Dubitatio.

Sed dubitatur,q̃a Ariſtoteles dubitat de Ortu & Interitu, mox explicat de ſolo interitu, inquiens,quod interit,priuatio eſt,de ortu non loquitur,& non patet quomodo priuatio oriri valeat, & materia ex accidenti per eam.

Solutio.

Reſpondeo,vel loquimur de priuatione communi & indefinita,quæ eſt eadem numero cũ prima materia,vel de proxima prodeunte ex antecedentibus diſpoſitionibus, & iuncta cum antecedente forma, ſi de prima loquimur,ea non ſit,ſed materiæ naturam ſequitur:ſolùm dicitur cõ-

ſiderari

quam fœmina & turpe, cum includat priuationem,quare materia ex ſe non ſecũdum accidens fœmina & turpis eſt.Hinc legitur in quarto Phyſi. conte.15.cum remouentur termini & affectiones à ſphæra,relinquitur nihil præter materiã, at id quod relinquitur profectò indefinitum & informe eſt.Soluens dico materiam ex ſe eſſe turpem & fęminã dupliciter poſſe intelligi; vel per ſe in primò modo, adeò vt ea ſit eſſentia eius: vel per ſe in ſecundo modo, quia ea turpitudo ſequatur conditionem materiæ, dum materia in ſecunda notione refertur ad aliud,tanquam affectio vnà cum potentia includẽte relationem ad formam.Ariſtoteles negat eſſe per ſe primo modo, adeo vt non diſtinguatur ab eſſentia materiæ: non negat ſecundo modo. Academici non diſtinguentes modum vnum ab altero abſolutè affirmant materiam per ſe turpẽ: ita patet conditio priuationis,& quomodo materia ſit & non ſit per ſe turpis,nec nõ cõcilium opinionum.At obijciet aliquis;id,quod alicui per ſe competit,non poteſt perire ſuperſtite eo cui cõpetit, priuatio autem præſente forma euaneſcit ſuperſtite materia.Reſpondeo eam regulam eſſe veram de his,quæ per ſe competunt abſolutè, nõ autem de ſequentibus relationem, quæ variantur per varietatem relatorum. Inſuper interitus priuationis nil aliud eſt niſi exequutio officij eius; competit enim materiæ,vt eam reddat aptam pro recipienda forma, & interit priuatio huius vel illius nõ abſolutè, veluti cum homini per ſe competat, vt ſit diſciplinæ capax,quamuis diſciplinam ſuſcipiat, non ob id abſolutè perit ea facultas recipiendi, ſed potius fungitur officio,cuius gratia parata erat.

Cont.82. *CORRVMPITVR autem et ſit eſt quidem vt ſic, eſt autem vt non; quatenus enim eſt id in quo, ſecundum ſe corrumpitur, quod enim interit in hoc eſt priuatio, quatenus autem ſecundum potentiam non per ſe; ſed incorruptibilem & ingenitam neceſſe eſt eſſe ipſam; Si enim fiat, ſubijci aliquid oportet primum, ex quo inexiſtente fiat, hoc autem eſt ipſius natura, quare erit antequam fiat. Dico autem materiam primum ſubiectum vniuſcuiuſque ex quo ſit aliquid, cum inſit non ſecundum accidens, et ſi quid interit in hoc abibit vltimum, quare corrupta erit antequam corrumpatur.*

Inſtitutū. PAtefacta neceſſitate materiæ, oſtenſo per analogiam quid ſit, poſita differentia inter eam & priuationem, declarato cęteros leuiter tantũ eam attigiſſe, quomodo appetat formã,& turpis ſit,vt abſoluat eius declarationem,manifeſtat in præſenti conte.quòd fiat & intereat,ac etiam quomodo nec fiat,nec intereat: ex quo ẽt patebit maleficium

Diuiſio. priuationis,& diſtinctio eius a materia. Diuiditur conte. in tres partes, in prima declaratur,quomodo materia ſit & non ſit expers generationis & interitus: in ſecunda declaratur ea ſecundum ſe non gigni; in tertia non interire.

Expoſitio Vt pertinet ad primam partem inquit Philoſophus,Materiam partim gigni & interire, partim non: nã materia dupliciter cõſideratur, primò ex parte priuationis ei iunctæ ac ita gignitur & interit; ſecundò ex parte ſuę eſſentię,ſecundum quam nec gigni nec interire valet: variatur propria ratio priuationis,ſeruatur ſemper propria ratio & eſſentia materię. [ſi enim fieret,ſubijci aliquid oporteret, ex quo inexiſtente fieret.]In hac ſecunda parte oſtẽditur materiam non gigni,& rõ ita formatur; omne,qđ gignitur,ex aliquo inexiſtente gignitur:materia non valet ex tali inexiſtente gigni:quare nõ gignitur: maior

patet

patet ex eo, quod eſt oſtenſum, pro omnium ortu neceſſariam eſſe materiam ; minor oſtenditur,quia id,ex quo inexiſtente res fiunt,materia eſt;quare ſi materia fieret,ea eſſet antequam fieret,id enim,ex quo fit aliquid,antecedere debet . Quod autem id , ex quo res fiunt,ſit materia;oſtenditur per definitionem eius, quæ hæc eſt ; Materia eſt primum ſubiectum,ex quo inexiſtente per ſe res fiunt,& in quod ea, quę pereunt, reſoluuntur. Ex prima parte definitionis elicimus materiam non poſſe gigni , quia eſſet antequam fieret;ex altera verò quòd nequeat interire,quia omne, quod interit, demùm in primam materiam reſoluitur; at ipſa iam ſimplex eſt, & terminus reſolutionis poſtremus, quare erit corrupta antequam corrumpatur , & ſimul erit , & non erit,quod maxime eſt abſurdum. Hæc eſt ſententia verborum.

Caput Annotationum & Dubitationum.

Materiã Philoſophi omnes putarũt ęternam.

VT pertinet ad principalem concluſionem,quæ eſt,materiam ſecundũ propriam eſſentiam, nec oriri nec interire poſſe, cõſiderãdum eſt, de hoc Philoſophos omnes conſenſiſſe;omnes enim eam iudicarũt ęternam;nec putarunt poſſe gigni, quia re vera per naturam gigni nõ poteſt,vt dicitur in ſecundo Phyſic.contex.10.Theologi tamẽ rectè nouerunt eam non per generationem,ſed per creationem recepiſſe principiũ,ex quo etiã cõſtat,Ariſtotelem nullo pacto creationẽ nouiſſe; nam ex eo,quòd materia per propriã generationẽ fieri non poteſt,abſolutè intulit nec gigni,nec interire poſse,quod nõ fecisſet,ſi putaſset ſecùs, ac per veram generationẽ ex non eſse eã poſse conſtitui in eſse. Conſiderandum ſecundò,quòd declarans Philoſophus materiam per priuationem interire,inquit[,vt enim id in quo,ſecũdum ſe interit,] hoc eſt dum conſideratur ratio propria priuationis, quæ ineſt materiæ, ea ratio ſecundum ſe interit,hoc eſt nõ per materiam,ſed ex ſe vt terminus à quo;ideo ſtatim addit[,quod enim perit,in hoc eſt priuatio:]per hanc explicationem diluitur duo dubia;Primum eſt,quia cum priuatio ſit non ens,non videtur vt non ens, & ſecundum ſe poſse corrũpi;alterum eſt,quòd ſi materia interit per priuationem, nõ rectè dicitur corrumpi ſecundum ſe, ideò nõnulli aiunt debere legi ſecundum hoc nimirum per priuationem. Soluitur prima dubitatio,quia priuatio dicitur interire ſecundum ſe,nõ quia propriè intereat,ſed quia interitus ei competit ratione propria;non per aliud vt materiæ : & dum à Philoſopho dicitur,ſecundum ſe corrumpitur,id non debet intelligi de materia,ſed de propria ratione priuationis; nam conſiderat materiam & priuationem , vt vnum numero, prędıtum duplici diſtincta ratione ; & conſiderando rationem priuationis dicit ſecundum ſe corrumpitur,quia non per rationem materię, & ſe declarans inquit[,quod enim interit,eſt priuatio,]at ſi cõſideratur propria ratio materię,ita nec gigni,nec interire valet. At inſtat adhuc & vrget ambiguitas,quia ſi priuatio perit; dabitur abſentia abſentiæ; priuatio priuationis, non ens tranſibit in non ens : & erit corruptum antequam corrumpatur;& demùm dabitur interitus ipſius interitus,priuatio enim eſt quidam interitus. Reſpondeo , priuatio non eſt omninò non ens , vt negatio,ſed conſignificat ſubiectum,eique tribuit denominationem, ac inſuper affirmatione denotatur,vt dicitur in quinto Metaphyſicæ,veluti nudus, edentulus, & in ſecundo Phyſic.15. dicitur quædam forma ; quæ præſertim vera ſunt de priuatione proxima:& demùm vt priuationi competit eſse,ita competere poteſt interitus. Sed dubitatur,qa Ariſtoteles dubitat de Ortu & Interitu, mox explicat de ſolo interitu , inquiens,quod interit,priuatio eſt,de ortu non loquitur,& non patet quomodo priuatio oriri valeat,& materia ex accidenti per eam . Reſpondeo,vel loquimur de priuatione communi & indefinita,quæ eſt eadem numero cũ prima materia,vel de proxima prodeunte ex antecedentibus diſpoſitionibus , & iuncta cum antecedente forma, ſi de prima loquimur,ea non ſit,ſed materiæ naturam ſequitur:ſolùm dicitur cõ-

Quomodo materia p priuationem intereat.

Dubitatio.

Solutio.

Dubitatio.

Solutio.

ſiderari

ſiderari in materia, dum per rationem refertur ad formam, & deſinere in parte dum adeſt forma: abſolutè tamen nil poſitiui in materia deſinit, vel incipit eſse: ſi verò de altera loquimur, ea verè incipit & deſinit, dum incipiunt vel deſinunt eſse antecedentes formæ vel diſpoſitiones. Conſiderandum tertiò, quòd Ariſtoteles loquens de

Eſſentia materiæ p̃ potentiam denotat. propria ratione materię inquit [, Quod vero ad potentiam, non ſecundum ſe interit,] per potentiam denotauit eſsentiam materiæ, & dicens non interit ſecundum ſe, indicat ſe prius denotaſse per priuationem non ſecũdum ſe, ſed ex accidẽti interire, adeo vt priuatio ſecundum ſe intereat, materia ex accidenti per priuationem, ſecundum ſe autem nec fiat nec intereat. Inſuper conſiderandum, quòd eſsentiam materiæ nuncupauit potentiam, quod quidem eſt verum accipiendo potentiã pro fundamento, pro gradu entis, & pro abſoluto, non autem pro ſuperaddita reſolutione: hæc potentiam ſemper comitatu materiam in quauis notione, & nũquam interit, ſed perficitur

Cur tradatur definitio materiæ. per formam. Quintò conſiderandum, quòd iure Ariſtoteles oſtenſurus materiã nec gigni, nec interire, affert definitionem materiæ: ex definitione enim ſubiecti, elicitur ratio affectionum ei competentium. Definitur materia in ſecunda notione, vt conſideratur à Phyſico, & cum alibi ſolùm definiatur per generationem, quia ad eam dirigitur ſecundum ſe, hic tamen etiam definitur per interitũ, vt ex definitione elici poſſit vtrunque, nimirùm, quod nec oriatur, nec pereat. Elicitur hæc definitio materiæ ex analogia, per quam dicebatur noſci materia, & elicitur non proximè, ſed intermedia aliqua ratione, ex ſenſu & experientia notis deprompta. Definitur prima materia, quia quamuis ad hunc librum pertineat conſideratio materiæ communis, & vniuerſæ, tamen dũ ſermo eſt de his, quæ ſunt ab vno, primò & propriè conſiderari dici-

Genus materiæ ſubiectum. tur id, quod in eo genere eſt primum. Pro genere accipitur ſubiectum, quia eſt communius, & notius quàm prima materia, cum conſpicuè dicatur de ſubiecto accidentium. Additur [primum,] quia materia prima eſt ſubiectum primum origine, vltimũ reſolutione: ſecundum ſubiectum ſunt Elementa; tertium mixta ſimilium partium; quartum membra: quintum compoſita, quę ſunt ſubiectum accidentium: ſextum eſt ſubiectum motus ſecundum locum. Cum materia ſit ſubiectum primum, etiam eſt ſubiectum formæ ſubſtantialis, quę prima eſt. Inſuper cum ſit ſubiectum primum, etiam eſt commune omniũ mortalium, id enim, quod eſt primum origine, pręſupponitur ab alijs. Sequitur [ex quo fit aliquid,] dicitur aliquid, tum quia non omnia fiũt, tum inſuper, quia ea, quæ fiunt, ſunt particularia: ſimiliter dicitur [& ſi quid interit in hoc abibit vltimum,] nam primum origine, eſt vltimum reſolutione: Et cũ dicatur [in hoc abibit vltimum,] indicatur nõ ſemper fieri reſolutionem in primam materiã, ſed ſolùm per reſolutionem poſtremam: & dicitur compoſitum reſolui in primam materiam, dum nil eius remanet præter eam: vt dum aqua vertitur in ignem. Cætera attinentia ad definitionem materiæ, & ad id vnũ potẽtia ſit eius eſsentia, exactè ſunt explicata in libris de materia: ideò prætermittuntur. Occurrunt demum varia dubia:

Prima dubitatio. Quæritur primò, cum materia dicatur oriri & interire per priuationem, num etiam

Secunda. oriatur & intereat per formam? Dubitatur ſecundo, quia Ariſtoteles tertio cęli 61.

Tertia. ait æternorum æterna, mortalium mortalia eſse principia, nunc autem mortaliũ ſtatuit Principia ęterna: Tertio dubitatur, cum per materiam compoſita pereant, ea ma-

Quarta. ximè videtur perire per regulam, Propter quod vnumquodque &c. Quarto dubitatur, quia ſi materia eſt æterna, compoſitum & forma mortalia, & æterna pręſtantiora sũt

Quinta. mortalibus, materia præſtabit vtriſque. Quinto, cum compoſitum vltimo dicatur

Sexta. reſolui in materiam primam, num etiam dicatur reſolui formam? Sexto dubitatur, quia Ariſtoteles 10. Metaphyſicæ contex. 26. inquit nil interire ſecundum accidens,

Solutio primæ. hoc autem in loco ait materiam ſolum ex accidenti interire. De prima difficultate dico, materiam rectiùs dici interire ex accidenti per priuationem, quàm per formam, tum quia dicũtur idem numero ut pateſeci, tum inſuper quia priuatio eſt affinior cõditioni materiæ, & tanquam eius affectio: per formam autem dicitur fieri & interire

compo-

compoſitum, materia prima non denominatur gigni vel interire per formam, ſed ſo-
lum ſubiectum accidentium, vt homo dicitur fieri muſicus, vel interire ſecundum ac-
cidens per interitum muſicæ. De ſecunda difficultate dico, principia propria morta *Solutio ſe-*
lium eſſe mortalia; principium autem commune, qualis eſt materia, ſat eſt vt intereat *cundæ.*
ſecundum accidens; dum enim interit ſecundum accidens per interitum priuationis,
eſt principium generationis. Dicebatur tertiò, compoſita perire per materiã & pro-
pter quod vnumquodque, &c. Reſpondeo per duo fundamenta; primum eſt, quia re- *Solutio*
gula vera eſt de illis, quæ ſunt ab vno, adeo vt affectio competat primo & per id alijs, *tertia.*
de interitu relato ad materiam non ſic ſe habet; Alterum eſt quia materia non eſt cau
ſa integra, nec principalis interitus, huiuſmodi ſunt contraria & corrumpentia, mate
ria eſt cauſa ſine qua non, & locus interitus & ortus. Obijciebatur quartò, quia ſic ma *Solutio 4.*
teria præſtaret formæ & compoſito; legitur enim in 9. Metaphyſicæ æterna præſtare
mortalibus. Reſpondeo æterna actu præſtant mortalibus, non æterna poteſtate ut
materia: Inſuper æterna ſupra ortum præſtant mortalibus, non æterna infra ortum,
vt materia, quæ ortui & interitui ſubijcitur; demum æterna, quæ non intereunt ex ac-
cidenti, præſtant, at materia ex accidenti interit. Dubitabatur quintò, num compoſi
tum dicatur etiam reſolui in formam? Reſpondeo non reſolui vltimò in formam, ſed *Solutio*
in materiam, quia materia vt eſt prima origine, ita eſt poſtrema reſolutione; Inſuper *quinta.*
rectiùs dicitur reſolui in materiam, quia ea remanet & ſeruatur; forma autem perit.
Dicimus tamen compoſitum etiam reſolui in formam, quia vnumquodque compoſi-
tum dicitur poſſe reſolui in ſua componentia, & id præſertim fit per intellectum & ra
tionem; ideò Ariſtoteles de homine muſico dixit reſolui in hominem & muſicum,
quia definitio compoſiti reſoluitur in definitiones componentium; Demùm dubita- *Solutio*
batur, quia ex decimo Metaphyſicæ nil interit ſecundum accidens. Reſpondeo inte- *ſexta.*
rire ex accidenti poſſe dupliciter intelligi; Primò vt pereat non principaliter, ſed per
conſequutionem & ſecundario, ac ita multa pereunt ex accidenti; Secundò vt cum
ſit aptum interire non intereat & valeat non interire; & hoc non conceditur ab Ari-
ſtotele, omne enim mortale neceſſario interit, & nullum mortale ſeruari valet æter-
num; & hoc eſt, quod dicitur in calce decimi Metaphyſicę, quod ſententię hoc in lo-
co prolatæ non aduerſatur.

De Principio ſecundum formam, num vnum vel plura ſint, & quale vel qualia, primæ philoſophiæ officium eſt exquiſitè decernere; quare in id tempus reijciatur. De Phyſicis autem & corruptibilibus formis in poſterius demonſtrandis dicemus. Quòd igitur ſint Principia, & quæ & quot numero, determinatum ſic à nobis ſit; Rurſus autem aliud principium ſumentes dicamus. **Cont. 83.**

Conſtituto numero principiorum, & abſoluta declaratione materiæ ei-
que iunctæ priuationis, cupiens Philoſophus primo libro congruentem *Inſtitutũ.*
tribuere finem; quia poſſet quis putare modò declarandam eſſe primam
formam, quæ eſt tertium Principium; Ideo in præſenti contextu qua- *Diuiſio.*
tuor facit; primò reijcit conſiderationem principij ſecundum formam in primam
philoſophiam; Secundò in ſequentibus proponit agendum de formis Phyſicis; *Quid per*
Tertiò dicta colligit; Demùm ad dicenda nos dirigit; ait in prima parte, [de *Principiũ*
Principio ſecundum formam;]hoc exponitur vario modo; nonnulli putant deno- *ſecundum*
tari vniuerſum genus formarum materialium, quod non eſt dicendum, quia tale ge- *formam.*

nus eſt

nus eſt natura, de qua agitur in ſecundo Phyſic. inſuper denotatur ea forma, quę contradiſtinguitur à mortalibus; alij hoc referunt ad Deum, quod etiam verum non eſt; quia non quęritur de Deo, quot, & qui ſint; Ideo hoc referri debet ad genus ſeparatarum formarum, & hoc reſpondet contextui 43. duodecimi Metaphyſicæ; quo loci oſtenſo dari genus ſeparatorũ à materia, quærit, an huiuſmodi formę & motores ſint vna vel plures, & oſtendit eſſe tot, quot ſunt orbes cœlorum: Et hoc propriè eſt principium ſecundum formam, quia principij nomen propriè denotat primum, hoc autẽ genus eſt abſolutè primum. *Dubitatio.* At obijciet aliquis, quia hoc non eſt id, quod ſumptum ſit pro principio generationis mortalium, ideò non videtur ad rem facere. *Solutio.* Reſpõdeo re verà non eſſe illud; & proptereà non attinere ad Phyſicum, ſed ad diuinum; eſt tamen principium ſecum formam abſolutè: & poſſet quis putare quod vt prima materia, ita illud primũ attineret ad Phyſicũ, ideò Ariſtoteles hoc reijcit, Et quòd hoc denotet, conſpicuè ex eo patet, quia ei generi opponit genus Phyſicarum formarum mortalium: de eo itaque in prima philoſophia quæret, an ſit vnum, vel plura: nã primum abſolutè oſtenditur vnum, & eſt Deus: primum autem in vniuerſo genere ſeparatorum, eſt multiplex: de hoc exactè agere, & tanquã in proprio loco, attinet ad Metaphyſicum: dicit [exactè] quia confusè, obiter, & tanquã in loco alieno etiã in Phyſicis nonnunquam de eo eſt ſermo: hoc dicitur genus formę, quia eſt actus, & ſaltem eſt forma aſſiſtens: *Metaphyſica eſt prima philoſophia.* Metaphyſica autem dicitur prima Philoſophia, quia eſt prima abſolutè & ſui cõditione, quamuis ſit vltima; & poſt naturalia ex parte noſtri [De Phyſicis & corruptibilibus in poſterius demonſtrandis dicemus.] Hęc eſt pars ſecunda in qua proponit in ſequentibus agendum de eo formarum genere, quod eſt natura, ad Phyſicum pertinet, & pro principio generationis cõſtitutum eſt, quòd genus formarum rectiùs natura, quàm naturale dici meretur; vſurpatur tamen naturale latiùs; vt etiam dicitur de natura, quatenus pertinet ad naturalem ſcientiam. Forma Phyſica & mortalis inuicem reciprocantur, nam ſi eſt Phyſica pendet ex materia, & mortalis eſt, & vice verſa: & intelligi debet genus formarum ſubſtantialium, quia hoc, non autem accidentia eſt natura; accidentia autem conſiderantur ob connexionem, & per conſequutionem. De hoc genere formarum in poſterius dicendis erit ſermo; nam de eo vniuersè, vt eſt natura, ſermo erit in prima parte ſecũdi Phyſic. ſingulatim autem & in ſpecie agetur in alijs libris. [Quod igitur Principia ſint, & quot, & quæ definitum ſit hoc modò,] Hæc eſt pars tertia in qua vtitur Epilogo reſpondente Proœmio: propoſuit in primo textu primò agendum de Principijs: colligit modò ſe id ſeruaſſe, ex quo conſtat quid eo loci nomine Principij denotauerit: nam ſequens veteres denotauit interna Principia generationis. De his ait ſe declaraſſe quod ſint, id autem fecit partim ex accidente, reijciendo falſas veterum opiniones euertentes Principia, partim indutus habitu dialectico, vel Metaphyſico, nam in contex. 8. dixit id propriè ad Phyſicum non attinere; de his inſuper declaratum ait [quot ſint], nimirùm tria, [& quę], hoc eſt materiam, formam, & priuationem, [Rurſus alio ſumpto principio dicamus]. Hæc eſt pars poſtrema, in qua accingitur Philoſophus & nos dirigit ad dicenda.

Capu

Caput Annotationum & Dubitationum.

QVeritur primò, quod principium denotet Philoſophus, dum poſtremo ait, [alio principio ſumpto dicamus:] Auer. hoc ex ponit tripliciter, *Auer. qd noīe principij.* primò quòd denotetur primus motor, de quo eſt ſermo in 8. Phyſi. in cuius gratiam cætera declarantur; quæ ſententia non eſt vera, nam primus motor in 8. Phyſic. gratia alterius, nimirùm æterni motus inquiritur, & propriè ad Phyſicum non pertinet; ſed iam reiectum eſt in primam Philoſophiam; Secundò exponit, quòd denotetur principiū aliud doctrinæ, quatenus abſolutè & re vera principium naturalis ſcientiæ, ſtatui deberet ſecundus liber; quæ ſententia vera non eſt, vt patebit in procemio ſecūdi libri; nam liber hic, in quo verſamur abſolutè primus ſtatui debet, nō ex accidenti, ut quidam aiunt. Ideò tertiò exponit, quòd denotetur natura, quæ eſt principium motus, & corporis Phyſici, de qua mox agetur, hoc profectò eſt probabilius, at non apparet ratio connexionis, & cur dicatur Principium aliud. Propterea dicamus, cum Philoſophus pro exacta Principiorum declaratione quatuor ſibi explicanda propoſuerit, nimirùm ex quibus principijs intrinſecùs res fiant, ſecundò ex quibus Elementis res genitę conſtent, *Opinio propria.* tertiò per quas cauſas cognoſcantur, demùm qui nam ſit modus operandi naturę, abſoluto primo capite, iure nunc ait, [Alio principio ſumpto dicamus:] Hoc autē erit principium ſecundi capitis, principium libri, Principium rei quæ cōſideratur, ea enim eſt Natura: Principium communis diuiſionis, nam in primo libro contex. 6. Orſus eſt à diuiſione principiorum, nunc uerò ordietur a diuiſione eorum, quę ſunt: Inſuper cōſiderandum ex hoc contex. conſpicuè elici non dari formam corporis ad prædicamentum ſubſtantiæ pertinenrem, quæ ſit coæuà materiæ: nam Ariſtoteles ſolùm ponit *Non dari formā corporis.* principium in genere formæ à materia ſolutum, & formas Phyſicas ac mortales, ea forma corporis neutra harum eſt, ut patet, & præſertim, quia ſi daretur, ut materia, ita ea ad Phyſicum pertineret, at Ariſtoteles de Phyſicis & mortalibus proponit agendum. Inſuper conſiderandum conſpicuè refulgere errorem eorum, qui inficiantur in hoc primo Phyſicorum Ariſtotelem ordiri à conſideratione materiæ: conſpicuè enim patet, quòd Ariſtoteles ſtatuto numero principiorum, de eis ſingulatim loquuturus à materia, eique iuncta priuatione orditur, & colligit ſe declaraſſe quid ſit materia: nunc uerò indicans ſe non egiſſe de Principio in genere formæ, de eo in progreſſu diſſerendum proponit. Inſuper conſiderandum ex hoc contextu colligi in ſecundo *Ariſt. eſt orſus à materia.* Phyſic. de ſola mortalium natura eſſe agendum: nam de ſolis mortalibus formis, quæ naturæ ſunt, ſe diſputaturum pollicetur; materia autem conſideratur vt ad formam refertur. Demùm conſiderare debemus primum hunc librum, ſui natura & conditione rectaq; ratione primum eſse; nam generatio antecedit rei genitę, ideo principia primò ſunt conſideranda, ut ad generationem, mox ut ad rem genitam referuntur. Inſuper Ariſtoteles abſoluta ratione in primo contex. oſtendit primo agendum de principijs, non autem ex accidenti, vt explodantur errara veterum; ac ita Epilogo colligit ſe ea declaraſse.

De ſola natura mortaliū eſſe agendum.

Epilogus totius Libri Primi.

PRopoſuit Philoſophus primò agendum de principijs internis generationis, viamque pateſecit indagandi ea; De quibus loquens diſputans aduerſus veteres pateſecit primò Principia nec vnum, nec infinita eſſe; oſtenſurus mox definitum numerum, pateſecit primò, contraria eſſe principia, declarauit ſecundo ea non eſſe ſatis, ſed addendam materiam; & inde patuit eſſe tria. Quæ declaraturus orditur à materia, eique iuncta priuatione, manifeſtans quomodo diſtinguantur, quomodo cognoſcatur materia, quid & qualis ſit: abſoluta autem materiæ & priuationis declaratione, cum ſequatur agendum de forma, ſecretas formas Metaphyſico deſerit conſiderandas; Phyſicas vero & mortales ſe in progreſſu declaraturum pollicetur.

FRANCISCI PICCOLOMINEI SENENSIS,

PROEMIVM ET INTRODVCTIO AD SECVNDVM LIBRVM Phyſicorum.

DECLARATVRVS Ariſtoteles in primis duobus Libris Phyſicorum cōmunia Principia rerum, Natura conſtantium; conſiderauit pro exacta earum explicatione quatuor eſſe patefacienda; primò, ex quibus internis Principijs producantur; ſecundò, ex quibus Elementis genita conſtent; tertiò, per quę genera cauſarum cognoſcantur; demùm, qui nam ſit modus operandi Naturæ. Ideò vniuerſam eorum explicationem in quatuor capita redegit, & ſequens more ſuo ordinem naturæ, quia res primò gignuntur, ſecundò ſunt, tertiò cognoſcuntur, demùm conſiderandus occurrit modus operandi naturæ per genera cauſarum, iure optimo in eorum explicatione exactiſſimè eundem ordinem ſeruauit. Egit de principijs generationis in vniuerſo primo libro; mòx inquiēs in calce libri Principiū aliud eſſe ſumendum, egit de Elementis rei genitæ, quæ ſunt natura eius, vſq; ad cont. 27. quo loci nouo vtens proœmio proponit agendum de cauſis, per quas Phyſica cognoſcūtur, & de illis diſſerit vſq; ad cont. 75. in quo quartum ſtatuens principium proponit agendum de modo operandi Naturæ, de quo vſque in finem libri verba facit; mòx vero in principio tertij libri proponit agendum de communibus affectionibus: hoc expoſcebat recta ratio ordinatæ explicationis principiorum, & hoc conſtat ſeruaſſe Philoſophum. Hinc interrogati ex ſententia eius, quot ſint interna Principia generationis? nil aliud reſpondere valemus, niſi quòd ſint tria; materia, forma, & priuatio; interrogati, quot ſint Elemēta rei genitæ? dicimus eſſe duo, materiam, & formā; Interrogati de cauſis, dicimus eſſe quatuor; ita nos, docente Philoſopho, reſpondere cogimur? Nomina profecto Principiorum, cauſarum, & Elementorum frequēter variari poſſunt, at ea diſtincta ratio ſemper ſeruatur. Ex quo conſtat, ꝙ quamuis de materia, ſimiliter & de forma ſermo ſit in tribus primis capitibus, quia tamen id fit diſtincta ratione, Philoſophus non eſt redundans; inſuper hoc ſeruare licet; quòd cum quatuor ſint cauſæ, in ſingulis quatuor relatis capitibus, vna præſertim ei capiti accōmodatior conſideratur, veluti quia per materiam res fiunt, ideo in primo libro pręſertim explicatur materia, & quia per formam res ſunt, & ſua natura ſunt prędite, ideo in capite de Natura & Elementis præſertim explicatur forma, & quoniam cauſæ nomen apud veteres præſertim denotabat efficientem, & Plato in Philebo cauſam cum efficiēre reciprocari aſſeruit, ideo in tertio capite, quod eſt de cauſis, pręſertim ſermo eſt de efficiente, cùm per ſe, tùm ex accidenti; demùm quia Natura operatur propter finem, ideo in quarto cap. ad modum operandi Naturæ pertinente, multa declaran-

Nouē quę ex dictis colligun-tur. tur cognitioni finis conducentia. Ex his nouem eligere valemus ſcitu dignà, & vti-
lia; *Primum.* Primum eſt, ſolos duos primos libros eſſe nuncupandos de principijs, cum in eis
abſoluatur explicatio attinentium ad ea: Alterum eſt, Principia exactiſſimè fuiſſe de-
clarata, cum explicatæ ſint relationes omnes eorum, & modi conſiderandi inſtituto
Secūdum. inſeruiētes; Tertium eſt, fuiſſe declarata ordinariſſimè, cum ſeruatus ſit ordo naturæ
Tertium. variorum modorum conſiderandi; Colligitur quartò, Librum primum non ex acci
Quartum denti, vt perperam nonnulli aiunt, ſed abſoluta ratione & ſui cōditione eſſe primum,
cum res primò per interna principia gignantur: Colligo quintò, Inter primum & ſe-
Quintum cundum librum nil aliud mediare, vt male putant nonnulli exiſtimantes inſeri debe-
re librum ſecundum Metaphyſicæ, at hoc facientes euertunt admirabilem ordinem,
& connexionem capitum pro notitia Principiorū cōducentium; Sextò colligo etiam
Sextum. principio ſecundi libri competere proœmium, nam finis primi libri, dum proponitur
Septimū. agendum de formis mortalibus, inſeruit pro ſecundi libri proœmio; Ex quo ſeptimò
colligo, de qua natura ſit inſtitutum Philoſophi agere in ſecundo libro, nimirùm de
Octauum. natura mortalium, cum de formis mortalibus propoſuerit agendum. Colligo octauò,
Conſilium Ariſtotelis in ſecundo libro, id autem eſt abſoluere explicationem attinē
Nonum. tium ad partem de Principijs; Et quoniam ea ſunt tria, ideo elicio nonò, ſecundum
librum diuidi in tres partes, quarum prima eſt de Natura, ſecunda de cauſis, tertia
de modò operandi Naturæ. Loquuturus itaque Philoſophus de Principio ſecundum
formam, quod eſt genus formarum mortalium, quia id vnà cum materia eſt natura,
Elementum, & principium rei genitæ: ideo de natura loquitur, quæ eſt vox naturali
conſiderationi ſummoperè accommodata. Et quia Natura conſideratur, vt aliquid
ſimplex, cui competunt, duæ ſimplices quæſtiones an ſit, & quid ſit, cum ex ſe pateat
naturam eſſe, explicaturus quid ſit, inquirit eius definitionem inquiens.

Cont. 1. *EORVM quæ ſunt, quædam ſunt natura, alia verò pro-
pter alias cauſas: Natura ſunt & Animalia, & partes
eorum, & Plantæ & Simplicia corpora, vt Terra, &
ignis, & aer, & aqua; hæc enim & huiuſmodi natura
eſſe dicimus; Omnia autē, quæ dicta ſunt, videntur dif-
ferre ab ijs, quæ non natura exiſtunt; quæ. n. Natura ſunt omnia viden
tur habere in ſe Principium motus et ſtatus, hæc quidem ſecundum locū,
illa ſecundum accretionem & diminutionem, quædam autem ſecundū
Cont. 2. alterationem. Lectus autem & indumentum, et quæ huius generis ſunt,
quatenus ſortita ſunt prædicationem vnamquamq;, et quatenus ſunt
ab Arte, nec vnam quidem habent propenſionem mutationis inſitam,
quatenus autem accidit eis lapidea, aut terrea eſſe, aut mixta ex his,
eatenus habent.*

Inſtitutū. COllecturus Philoſophus per nobis notiora definitionem naturæ, or-
ditur à diuiſione compoſitorum, quæ confuſa ſunt, & ex conſpicua
Diuiſio. diſtinctione naturalium ab artificioſis, definitionē eam eliciet. Diui-
duntur hi duo contextus in tres partes: in prima traditur diuiſio: in
Expoſitio ſecunda numerantur ea, quæ natura cōſtant: in tertia manifeſtatur di
ſtinctio eorum ab artificioſis. Vt pertinet ad primā partem inquit [eorum, quæ ſunt,]

per

per ea quæ ſunt, more ſuo, vt apparuit in primo Phyſicorum, indicando compoſita, & ex cauſis pendentia: hæc vel dicuntur ex natura pendere, vel ex alijs cauſis, & pręſertim ex Arte, hæ namque ſunt cauſæ principales & per ſe compoſitorum, quæ fiunt. Numerans in ſecunda parte ea, quæ natura conſtant, inquit [Natura eſſe & animalia & partes eorũ & Plantas, & Simplicia corpora,] Quæ tertiò ab artificioſis diſtinguuntur, quia cuncta natura conſtantia videntur prædita interno principio alicuius naturalis motus, vel ſtatus, vt ſimplicia corpora prædita ſunt interno principio motus ſecundum locum, Plantæ accretionis, & diminutionis, hæ, & animalia alterationis, alterant enim hæc ſemetipſa ob partium varietatem, veluti cor calefacit præcordia, cerebrum obtundit calorem cordis, & ſic de cæteris. At ex aduerſo Lectum, indumentũ, & artificioſa, dum cõſiderantur vt artificioſa nedum carent principali principio motus, quo prædita ſunt animalia, verùm inſuper deſtituta ſunt propenſione ad motum, quæ ὁρμὴ dicitur, qua prædita ſunt ſimplicia corpora; at dum conſiderantur quatenus includunt materiam, & ſubiectum Phyſicum, ex quo conſtant, ita non ſecundum ſe, verùm ex accidenti ob illud incluſum ſubiectum prędita inſpiciuntur principio aliquo motus, per quod Statua marmorea ruit, ſimiliter & alia arte conſtantia modo aliquo mouentur.

Caput Annotationum, & Dubitationum.

Conſiderandum primò eſt, ꝙ quemadmodum Philoſophus in primo Phyſicorum contex. ſexto primæ parti principium dedit per diuiſionem Principiorum, ita modo ſecũdę parti principium tradit per communem diuiſionem eorum, quę ſunt; inſuper quemadmodum in primo Phyſi. loquens de Principijs generationis dicebat ea refulgere per illa, quæ gignuntur, ita modo loquens de Principijs rei genitæ, non generationẽ diuidit, ſed ea, quæ ſunt, nimirùm compoſita, quę omnia & pręſertim mortalia ex cauſa aliqua pendent: ita ſoluitur inſtantia de Deo, qui ex nulla cauſa pendet. *Primũ cõſiderandũ.* Secundò conſiderandum eſt, ꝙ cauſæ, ex quibus res pendent vario modo ab Ariſtotele referuntur, nam in primo Rheto. ſeptem dicuntur, nimirùm Fortuna, Violentia, Natura, Conſuetudo, Ratio, Ira, & Cupiditas, quæ tamen in duodecimo Metaphyſicę in quatuor rediguntur in Artem, Naturã, Fortunã, & Caſum. *Cauſæ, ex quibus orta pendẽt.* Et quoniã harũ quatuor, duæ ſunt cauſæ ſecundum accidens, ideo eis derelictis, conſiderat ſolum pendentia ex cauſis principalioribus, & per ſe, quæ ſunt Natura & Ars. Et hæc inuicem comparat, & cum dicat quædam eſſe Natura, alia per alias cauſas, numerat membra ſimplicia, ex quorum notitia refulgent compoſita, nam dantur varia, quæ ex Natura & Arte vnà conſpirantibus prodeunt, vt Plantæ, & homines, qui ſanantur. Conſiderandum tertio, ꝙ ea, quæ natura conſtant, in quatuor gradus diſtribuuntur, & ſunt corpora ſimplicia, mixta conſimilium partium, Plantæ & Animalia. *Gradus eorũ, quæ natura cõſtant.* Ariſtoteles tria tantùm numerauit, dimiſſo gradu mixtorum conſimilium: ratio huius eſt, quia conſiderat corpora Phyſica cum relatione ad motum & ſtatum ſecundum naturam; at mixta conſimilia non ſecus mouentur ac ſimplicia. Hinc in primo de Cœlo dicuntur moueri per Elementum in eorum mixtione dominans, ideo fuit ſatis referre ſimplicia. Conſiderandum quarto, ꝙ Philoſophus, loquens de Animalibus, dixit Animalia, & eorum partes natura conſtare; loquens de cęteris, nullam partium fecit mentionem, cuius varietatis cum à varijs variæ afferantur rationes, quas ſilentio prætereo, ratio verior explicata non fuit: ea autem eſt, quia vt dixi, conſiderantur corpora Phyſica cum relatione ad motum ſecundum naturam; proprium autem eſt partium animalis, vt prędîtæ ſint principio aliquo proprij motus, diſtincti à motu totius, ut oculi in ſuo loco reuoluuntur, lingua proprio aliquo motu mouetur, diſtincto ab eo totius, hoc competit partibus animalium, nõ aliorum, ideo diſtinctè eas, & eas tantùm referre tenebatur; *Cur dicitur animalia & partes.*

tur; in qua corporum natura conſtantium enumeratione hoc quoque conſiderandum eſt, quòd ſolùm mortalia, non autem cœleſtia corpora referuntur; neque illis eſt aſſentiendum, qui inquiunt nomine animalium etiam cœlum denotari; non enim conſueuit Ariſtoteles cœlum inter animalia, ſed potiùs inter ſimplicia corpora referre, vt patet ex primo de Cœlo: neque de cœlo verum eſt, quòd partes diſtincto motu moueantur, vt illæ animalium. At hæ ſe offerunt diluendæ difficultates; *Prima dubitatio.* Prima eſt, quid denotet Philoſophus per principium motus, dum ait omnia Phyſica videri prædita principio interno motus, num denotet ſolum efficiens, reſpondens Arti, vel etiam patiens; *Secunda.* Secundò dubitatur, cur numerans motus, quibus videntur moueri, de ortu & interitu non facit mentionem, ſed de ſola latione, accretione, diminutione, & alteratione; *Tertia.* Tertio dubitatur, quia motus Animalium non videntur ſecundum naturam, illi enim producuntur per maſculos, qui voluntarij motus, non autem Phyſici dicuntur Principia. *Quarta.* Quartò dubitatur de homine, dum mouetur per intellectum, qui non eſt natura, num per motum animalium motus quoque eius denotetur? *Solutio primæ.* De prima difficultate dico, Ariſtotelem per principium motus denotaſſe, & propriè efficiens, & inclinationem ad eum ſequentem formam; Nam principiorum motus tres ſunt gradus, Primò conſideratur verè efficiens, cui reſpondet internũ patiens reſiſtens, quale principium competit animalibus, quæ ad libitum mouentur, & quieſcunt, non autem inanimis; Secundò conſideratur ὁρμὴ, inclinatio, & propenſio ſequens formam, quale principium competit grauibus & leuibus inanimis, cuius mentionem fecit Ariſtoteles in ſecundo contex. Tertium eſt principium patiens cum facilitate, & propenſione ad formam, ſequente conditionem materiæ, per quod Principium generatio ſæpè dicitur Phyſica. Ariſtoteles primum & ſecundum principium denotaſſe viſus eſt, quæ competunt rebus natura conſtantibus, quia hæc ſunt ea principia, quæ Arti reſpondent, & hoc patet, quia in ſecundo contex. ait Artificioſis, nec quidem impetum competere mutationis, inſitum, quaſi dicat, ne dum eis non competit principium primi ordinis, verùm neque ſecundi, nullam de eo tertij ordinis mentionem faciens; Et iure profectò, nam quamuis etiam per hoc tertium principium, motus ſit Phyſicus, & præſertim generatio, tamen id latet; & Ariſtoteles cuncta accipit, vt ſenſu cõſpicua, ideò ſæpè ait, [videntur.] *Solutio ſecundæ.* Dubitabatur ſecundo, cur de generatione, & interitu mentionẽ non fecit, numerans mutationes ſecundùm naturam? Putat Auerroes nomine alterationis etiam generationem denotaſſe, nam Ariſtoteles in primo Phyſic. generationẽ nuncupauit alterationem ſecundum ſubiectum, & hoc facere valuit, tum quia adhuc non patefecit aduerſus veteres formam eſſe ſubſtantiam, tum inſuper quia res tunc dicitur gigni, dum per antecedentes diſpoſitiones materia per alterationem diſponitur pro forma. Ego tamen hanc ſententiam minus veram puto, primò quia ſi per alterationem denotaſſet vtrumque, tunc vteretur voce æquiuocè, & quæ genere diſtant, pro vno genere retuliſſet; ſi autem ſolam denotaſſet generationem, tunc diminutus fuiſſet, prætereundo propriè ſumptam alteratione: propterea dico iure optimo Ariſtotelem de generatione non feciſſe mentionem; ipſe enim conſiderat corpora naturalia, quatenus prædita interno Principio, per quod mouentur, at dicere aliquid eſſe præditum interno principio, per quod generetur, eſt pugnantia proferre; nil enim valet ſe generare; Solùm de ſemine dicere valemus, quòd ſit præditum interno principio generationis, non tamen ſui, ſed alterius. *Diluitur tertia.* Tertia dubitatio erat de motu animalium, de quo dico illum quoque eſſe ſecundum naturam, vt inquit Philoſophus in octauo Phyſic. 27. Conſiderandum tamen, quòd motus dupliciter dicitur ſecundum naturam, vel quia pendeat ex principijs per naturam & ſine cognitione operantibus, vel quatenus ex interno principio pendet; quòd etiam natura ſit motus animalium, non eſt ſecundum naturam primo modo, ſed ſecundo; anima enim omnis ex materia pendens natura eſt, & dicitur mouere ſecundum naturam, quamuis cum cognitione, & ſponte moueat: ille tamen motus ſæpè contradiſtinguitur à motu per naturã & ſine

cogni-

Digitized by Google

cognitione producto, vt etiam anima cõeradiſtinguitur à natura infra eam poſita. At dubitabatur quartò de motu hominis ex mente prodeũte: de quo dico motum hominis proximè pendere ex Phantaſia, & appetitu attinentibus ad animam, quæ natura eſt; Vt autem pendet ex mente, nõ amplius dicitur motus ſecundum naturam, ſed ſecundum rationem ſupra naturam poſitam, à qua tamen non motus pendet, ſed ordo, diſpoſitio, & modus eius, qualis etiam eſt motus pendens ex Arte ſaltandi, qui diſtincta relatione & Phyſicus, & Artificioſus, & rationalis dici poteſt: vt enim proximè pendet ex phantaſia & appetitu Phyſicus eſt. *Diluitur quarta.*

TANQVAM exiſtente Natura Principio quodam et cauſa, quod res moueatur & quieſcat, in qua eſt primò per ſe, & non ſecundum accidens. Dico non ſecundum accidens, quoniam fiet vtique ſibiipſi aliquis cauſa ſanitatis, cum ſit medicus; attamen non quatenus ſanatur medicus eſt, ſed accidit eundem medicum eſſe & ſanari; quapropter & ſeparantur aliquando abinuicẽ; ſimiliter autem & aliorum, quæ fiunt vnumquodque, nullum enim ipſorum habet in ſeipſo effectionis Principium, ſed alia quidem in alijs & ab externo, vt domus & aliorum manufactorum vnumquodque; alia autem in ſeipſis quidem, ſed non ſecundum ſeipſa quæcunque ex accidenti cauſa fieri poſſunt ſibiipſis. Eſt igitur Natura, quod dictum eſt. *Cont. 3.*

EX conſpicua differentia eorum, quæ arte cõſtant, à rebus natura conſtantibus colligit Philoſophus definitionem naturę: & diuiditur hic context. in duas partes; in prima colligitur definitio: in altera declaratur pars vna, quæ magis eget explicatione. Vt pertinet ad primã partem animaduertendum, ꝙ ſentẽtia eſt Ariſtotelis ſub initio ſext. Metaphyſicæ particulares ſcientias, vel accipere definitiones à Metaphyſico, vel eas colligere ex ſenſu cõſpicuis. Ariſtoteles definitionẽ hanc ex differentia ſenſu conſpicua colligit, ideò dicebat, Phyſica vidẽtur differre ab artificioſis, quia videntur prædita interno principio motus; dicebat videntur indicãs ex ſenſu notis ſe hoc elicere. Ratio poteſt formari duobus modis vel abſoluta, vel hypothetica; Abſoluta dicendo, Differentia Naturalium ab Artificioſis eſt principium internũ motus; Natura eſt differentia Naturalium ab Artificioſis; Quare Natura eſt internum principium motus, &c. Vt tamẽ clarius indicetur eã non oſtendi, ſed ex conſpicuis colligi melius eſt, vt formetur ratio hypothetica hunc in modum. Si Naturalia differunt ab Artificioſis per internum principium motus; Natura eſt internum motus principiũ; ſed antecedens eſt verum & ſenſu conſtat, quare & conſequens. Nam in Syllogiſmo hypothetico per Naturam, vt ſe habet de antecedente, ita de conſequente. Ait igitur Philoſophus [tanquam,] quæ eſt particula diminutiua, indicans ſe non oſtendiſſe, verũ ex conſpicuis eã collegiſſe, ideò non ait igitur ſed tanquã. Sequitur, [Exiſtente Natura;] Hæc eſt res definienda, dubiũ eſt an definiatur Natura cõmunis Cęlo & mortalium; Et ſi definitur ea mortalium, num definiatur pro ſola forma, vel pro forma & materia? Dico nunc definiri naturam mortalium, ſumptam pro forma & materia; primò tamen pro forma, Secundò pro materia, quia hoc ordine natura eſt, vt ex dicendis patebit. Sequitur [Principio quodam & cauſa,] Id ſignum particulare quo- *Inſtitutũ. Diuiſio.* *Ratio.* *Expoſitio.*

dam non eſt pars definitionis, omnis enim definitio vniuerſaliter competit ſuo definito; additur tamen nonnunquam id ſignum particulare generi, vt denotetur addendas eſſe differentias, cum genus ſit communis, & non reciprocetur, vt ſi dixero homo eſt animal quodam, nimirùm rationale. Vtitur Philoſophus duabus vocibus principio, & cauſa, quæ frequenter confunduntur & modò in vna, modò in altera ſignificatione vſurpantur; hinc à varijs vario modo exponuntur: poſſemus probabiliter dicere Ariſtotelem eis vti indefinitè, quia adhuc non conſtat quomodo natura ſit principium, apparebit autem dum declarabitur, de quibus dicatur naturæ nomen; Si autem volumus definitam eis tradere ſignificationem, dicamus per principium denotari præſertim efficiens, ſecundariò patiens, nam cùm Potentia efficiendi, tùm ea patiendi per Principium definitur, per cauſam verò finem, & preſertim Principium refertur ad motum, finis verò ad quietem. Confirmatur hæc expoſitio per Ariſtotelem in primo de Partibus Animalium dicentem, Naturam dici de materia & de eſſentia ſiue forma, q̃ eſt efficiens & finis motus; quod res moueatur & quieſcat, vtitur Philoſophus verbo paſſiuo τὸ κινεῖσθαι, quia hoc refertur ad mobile; quaſi dicat natura eſt id principium, per quod mobile mouetur & quieſcit; & hoc verum eſt ſiue natura ſit Principium efficiens, ſiue patiens, vt etiam dicimus animam eſſe id Principium, per quod animalia mouentur: Et denotatur motus omnis ſecundum naturam, quicunque ſit, qui ex interno prodeat Principio, preſertim tamen motus ſecundum locum, ſimiliter & quies. Phyſica enim mouentur vt quieſcant, & quoniã quies magis propriè dicitur de quiete in loco, ideò Ariſtoteles frequenter vtitur nomine ſtatus, vt anima nutriens eſt internum principium motus, accretionis, & ſtatus eius, qui eſt finis accretionis. Sequitur [in quo eſt primo, per ſe, & non ſecundum accidens,] Inquit in quo eſt, denotando quod ſit Principium internum mobili, ait primum, quòd quamuis ſit verum de Principio motus, quia natura eſt primum principium Phyſici motus; nunc tamen refertur ad id, in quo eſt, indicando quod eſt in eo primo, non per ſubiectum aliud medium; & hoc in loco vſurpatur primum non pro prædicato primo, minus communi, quàm per ſe vt in primo Poſter. Sed pro ineſſe ſine alio medio, vt corpus primò eſt in loco, & albedo primò dicitur eſſe in ſuperficie, cùm tamen in ea ſit ſecundum accidens; ideò iure additur ſecundùm ſe: id demùm quod dicitur & non ſecundum accidens, profectò non eſt pars diſtincta definitionis, ſed explicat id ſecundum ſe, vt ſæpè explicare conſueuit Philoſophus, hinc alibi Philoſophus referens hanc naturæ definitionem, nunquam addit non ex accidenti. Duæ itaque ſunt differentiæ, quarum ſecunda contrahit primã, & ita ſunt duæ, vt in vnam redigi valeant, quod fecit Ariſtoteles in quinto Metaphyſicæ cap. de natura, quo loci has differentias in vnam redigens inquit naturam dici de materia; item vnde primus motus in vnoquoque eorum, quæ natura ſunt, in eo ſecundum quod ipſum eſt, adeò vt eas differentias in hanc redigat, quatenus Phyſicum eſt; quæ reduplicatio includit per ſe & primum: vſus eſt tamen Philoſophus clarioris diſtinctionis gratia hoc in loco diſtinctis vocibus, vt per primò ſecernat naturalia ab Artificioſis, quæ ſecundariò, & per Phyſica includunt tale principium; per ſecundum ſe, ea ſecernat ab Artifice, veluti à medico ex accidenti curante ſe. [Dico autem non ſecundum accidens, &c.] in hac ſecunda parte rationem affert Philoſophus, cur dixerit ſecundum ſe, & non ex accidenti inquiens, id eſſe dictũ pro diſtinctione ab Artifice in ſe operante ex accidenti, vt ſe habet de medico, quod autem curet ſe ex accidenti, oſtendit vtens pulcherrima regula, quæ eſt; Cuncta ſecundum ſe iuncta, ſecerni non poſſe, neceſſariò enim connectuntur; at medicus, & ſe curans frequenter ſecernuntur, frequenter enim medicus curat alios, accidit tamen nonnunquam vt medicus & laborans in vnum veniant, & tunc ſe curat ſecundum accidens; quo declarato colligit vniuersè ſola Phyſica eſſe prædita interno Principio motus, artificioſa verò omnia effici per principium externum, vt Domus ab ædificatore, & ſtatua à ſtatuario, & ſolùm ex accidenti contingere, vt Ars ſit prin-

cipium

Digitized by Google

cipium motus eius, in quo eſt: & propterea definitio tradita cum Natura reciprocatur.

Caput Annotationum & Dubitationum.

In explicādis definitionib. tenemur eſſe accurati.

PRo omni definitione rectè explicanda & intelligenda accurati eſſe tenemur, cum ſit principium cognitionis aliorum; præſertim tamen id ſeruandū eſt in definitione Naturæ, cum ex ea pendeat cognitio vniuerſæ Naturalis ſcientiæ, quæ frequenter ab Ariſtotele nuncupatur ſcientia de Natura; Propterea vt cuncta ad eam pertinentia redditur conſpicua, proponam difficultates varias, & eas ſingulatim diſſoluam. Ordiar à difficultatibus attinentib. ad rem definitam; Cum enim definiatur Natura, dubito primò an hæc natura, quæ definitur, ſit ſola natura mortalium, vel Natura communis Cœlo & mortalibus? Multi cenſet eſſe Naturam communem, tum quia primò ſunt declaranda communia, tum inſuper, quia Ariſtoteles in primo de Cœlo contex. 5. loquuturus de natura Cœli, vtitur hac definitione, tum demum quia de quo vera ſunt Principia, etiam vera eſt concluſio: Principia ex quibus colligitur definitio Naturę, ſunt vera de Cœlo; quare & definitio: Minor oſtenditur, quoniam colligitur ex differentia Phyſicorum ab Artificioſis, qua differentia etiam cęlum ab eis ſecernitur, cum ſit corpus Phyſicum, includens internum principium motus.

Prima dubitatio.

Quæ Natura definiatur?

Solutio.

Reſpondens dico Ariſtotelem profectò conſiderare modò & definire naturam mortalium, id tamē ita facere, vt per analogiam & exigua facta mutatione etiam eliciatur definitio communis naturę cœli; adeò vt propriè naturam mortalium definiat, facultate verò & virtute etiam definiat Naturam cęli. Ratio huius eſt, quia non poterat Ariſtoteles naturam cęli diſtinctè definire, cum adhuc non pate fecerit naturam cœli ab ea mortalium diſtingui, quod faciet in primo de cœlo; veteres autem non exiſtimarunt diſtingui. Inſuper loquendo de his, quæ ſunt ab vno, conſueuit propriè & præſertim de primo loqui. Natura de ea cœli, & mortalium non vniuocè dicitur, ſed ab vno; & quamuis ea cęli ſit præſtantior, magis propriè tamen dicitur de ea mortalium, verè cōſtantium ex materia & forma, & præditorum principio cuiuſque Motus naturalis. Confirmatur, quia ea natura, quę definitur, eſt Principium motus & finis quietis; quies autem cœlo nō competit. Hinc Ariſtoteles in primo de Cœlo contex. 5. transferens definitionem hanc ad cœlum, vtitur aliqua permutatione; nam prætermittit quietem, & ſolùm mentionem facit de motu ſecundum locum, inquiens omnia corpora Phyſica ſecundum ſe mobilia eſſe ſecundum locum: Sic etiam Ariſtoteles in primo Phyſic. loquutus eſt de Principijs mortalium, in calce propoſuit conſiderandum genus formarum mortalium, & in progreſſu de ſola materia & forma mortalium oſtendet dici Naturam. Rationes aduerſæ facilè diluuntur. Dicebatur communia eſſe primò declaranda. Reſpondeo id ſeruandum, quando apparet eorum varietas; inſuper maximè id ſeruandum in vniuocis; de his, quæ ſunt ab vno, ſat eſt, vt id fiat facultate, & virtute. Addebatur Ariſtotelem in primo de Cœlo definitionem transferre ad Cœlum; iam dixi, quod id facit cum aliqua mutatione. Dicebatur principium, ex quo colligitur definitio, etiam de cœlo verum eſſe. Reſpondeo, id minimè verum eſſe de cœlo, nam ſumebantur ea, quæ ſunt, quę profectò ſunt compoſita ex materia & forma; Cœlum autē eſt corpus ſimplex. Inſuper ſumebatur Phyſica eſſe prædita interno principio motus & ſtatus. Hoc non competit cęlo cum ſolùm moueatur; differt tamen etiam cęlum ab Artificioſis; ideò ſecūdum ſimilitudinem & analogiam formari ita poteſt definitio, vt etiam ei competat.

Diluūtur rōnes aduerſæ.

Secūda dubitatio.

An definiatur pro ſola forma.

Dubitabatur ſecūdo, cum Philoſophus definiat Naturam mortalium & ea ſit forma & materia, num definiat pro ſola forma, vel pro ſola materia, vel pro vtriſque? quòd definiat pro ſola materia nemo dicit: Nonnulli autē ſatis probabiliter aiunt definiri pro ſola forma; Tum quia hęc eſt primum ab vno, quod præſertim & propriè conſide-

randum

rādum eſt, vt dicitur ſub initio quarti Metaphyſicæ; Tum inſuper quia in calce primi libri de formis mortalibus, quæ naturę ſunt, propoſuit agendum; Tum tertiò, quia for ma ea eſt, quæ recta ratione reſpondet Arti, quam mutuam reſponſionem conſiderauit Philoſophus; Tum quartò, quia ea dicitur principium motus & quietis, non mate ria; Tum demùm quia conſpicuè Philoſophus in 5. Metaphyſicæ cap. 5. quod eſt de natura inquit, naturam eſſe principium motus & quietis; materiam verò dici naturã, quia tale principium recipit; conſpicuè Philoſophus definitionem tribuit formæ, & inficiatur materiam eſſe principium motus, ſed ait eſſe ſubiectum recipiens id principium.

Euerſio. Hanc opinionem non puto veram; Primò, quia ſi definitio non deberet competere materię, tenebatur Philoſophus primò diſtinguere, mox partem definiendam accipere; Inſuper conſpicuè Philoſophus data definitione naturæ, inquit naturam di ci de materia & forma; quod dicere non debuiſſet, ſi materia quoque non fuiſſet definita; Præterea ſæpè affirmat motum dici Phyſicum etiam per principium patiens, dum affert vim; Inſuper in progreſſu quæret cum duplex natura ſit, Phyſicus de qua tenetur verba facere? at ſi definitio ſoli formæ competeret, non duplex, ſed vna eſſet Natura, non enim ei competit nomen, cui non competit definitio niſi æquiuocè: Cōfirmatur, quia cum veteres putarint conditionem & definitionem Naturæ competere Materiæ, Ariſtoteles id non inficiatur, ſed approbat; ſolùm negat competere mate

Solutio. rię & ſoli & primò. Proptereà dicamus Ariſtotelem more ſuo loquẽtem de eo, quod eſt ab vno, inſpexiſſe quidem principale, id tamen ita definiuiſſe, vt ea definitio præſertim & maximè competeret principali, ſecundariò verò etiam minus principali, qualis eſt materia; quod confirmatur, quia dum definitio transfertur ad cœlum, cum id ſit corpus ſimplex, & ſolùm ſit natura, vt eſt materia & ſubiectum motus, cogimur fateri definitionem etiam competere materiæ. Rationes aduerſę diluuntur. Dicebatur primò formam eſſe primum ab vno, & in calce libri propoſitam ſuiſſe. Reſpō deo hæc indicare id, quod dixi, nimirùm eſſe primam, quę conſideratur & vt prima reſpō det Arti, & magis propriè eſt principium motus: materia tamen eſt principium, quatenus facilis eſt ad recipiẽdam formam, & hoc indicauit Philoſophus in 5. Metaphy ſicæ inquiẽs materiã dici naturam, quia recipit proprium principium motus, & cum ad id recipiẽdum ſit facilis, præbet vim, & redditur in ſuo genere principium motus ſic Elementa dicuntur moueri ſecundum naturam, quãuis Ariſtoteles dicat in 8. Phy ſic. 32. ea eſſe prædita principio motus, non agendi, ſed patiendi.

Dubitatio tertia. An includatur anima. Dubitatur tertiò, cum definiatur Natura mortalium, & præſertim forma, num definiatur Natura ſumpta pro vniuerſo genere formarum, ex materia pẽdentium, includente etiam animas, vel definiatur ſolùm pro forma & natura infra animam poſita?

Opinio quorundã. Putarunt nonnulli, & pręſertim Simplicius ſolùm definiri Naturam infra animam poſitam: conſiderarunt enim vnà cum Academicis in vniuerſo hunc ordinem, primò Mẽtem, ſub ea Animã, ſub Anima Naturam; Ideò frequenter Natura vſurpatur pro contradiſtincto ab anima. Conſiderat Simplicius pro confirmatione ſuæ ſententię, Quòd Ariſtoteles definiens vtitur verbo paſſiuo inquiens, Naturam eſſe principium, quod res moueatur: Inſuper Natura dicitur id principium, quòd primò eſt in mobili, adeò vt ſit vel ſubiectum, vel in ſubiecto, & competit corpori Phyſico, vt Phyſicum eſt: Anima nō eſt hu iuſmodi, ea enim nō primò eſt in materiã, ſed per inſtrumenta media, vel communia vt ſpiritus, uel propria partium animę; & eſt in corpore, non quatenus Phyſicum eſt,

Euerſio. ſed quatenus animatum, & eſt principium animarij motus, non Phyſici. Hęc opinio longè abeſt à uero: & pro notitia conſiderandum, quòd in hoc mortalium orbe ex for mis ſola Mens hominis ab interitu eſt immunis, ideò nō eſt natura, ſed ſupra naturã: nec proximè mouet, ſed per mediam Phantaſiam, & appetitum, nec terminus eſt generationis, quę omnia debent Naturę competere. Hinc Ariſtoteles in primo de partibus Animalium, latiſſimè oſtendit Mentem non eſſe naturam, & in calce pręceden tis libri de formis mortalibus diſſerendum propoſuit. Cum itaque Mens non ſit Na-

tura,

tura,reliqui gradus animę ſub mente poſiti Naturę ſunt,& eis competit definitio Naturę:quod oſtendo; Primò quia hic eſt liber de communibus,ideò tenetur Philoſophus ea declarare, quę ſunt communia vniuerſo generi formarum ad Phyſicum attinentium,non autem ea,quæ vni ſoli parti competunt: hinc Ariſtoteles in calce præcedentis libri vniuerſè de omni forma mortalium propoſuit differendum; Pręterea luce clariùs Ariſtoteles in primo de partibus animalium oſtēdit animam attinere ad Phyſicum,quia eſt natura,& ei competit definitio naturæ,cum ſit principium mouēs & finis,& ob id ait omnem animam,excepta mente,ad naturalem ſcientiam pertinere,quæ eſt ſcientia de natura; Pręterea in hoc ſecundo Phyſic.numerans ea, quæ natura conſtant,numerat animalia & partes eorum,inſuper Plantas,quę accretionis, & diminutionis principio prędite ſunt; Pręterea in contex.13. oſtendens formam eſſe naturam,quia ſimile generat,inquit homo generat hominem, id autem facit per animam, & in contex.26.oſtendens Naturalem cōſiderare naturam pro forma ſumptam,id oſtendit de forma hominis,inquiens ſol & homo generant hominem; Pręterea in cont.80.oſtendens Naturam operari propter finem, cōſiderat opera formicarum,hirundinum,aranearum,& ſimilium,quæ tamen fiunt per Phantaſiam, vt patet ex ſecundo de Anima contex.156.& in 8.Phyſ.27.contex. inquit animalia,cum moueantur, ab interno principio moueri ſecundum naturam,& ita animæ ait competere definitionem naturę: at in re conſpicua non eſt diutiùs immorandum; Rationes aduerſæ facile diluuntur. Dicebatur primò in ſerie cauſarum mentē Animæ & Animam Naturę pręſtare. Reſpondeo id eſſe verum ex ſententia Academicorum,ſecùs de natura ſentientium,ac ſentiant Peripatetici,vt ſuo loco patebit:Inſuper id eſt verum nomine animæ intelligendo rationalem, vt intelligunt Academici: Demùm id eſt verum ex ſententia Ariſtotelis,dum natura vſurpatur,vt cōtradiſtinguitur ab Anima, non autem dum accipitur latè pro omni forma ſubſtantię ex materia pendente, vt hoc in loco. Addebatur, quòd Ariſtoteles vtitur verbo paſſiuo, indicando Naturam non efficiendi,ſed patiendi eſſe principiū: Cum Simplicius hoc dicat in grauiorem dabitur errorem:cōſpicuè Ariſtoteles & in primò de partibus Animalium, & in octauo Phyſic.27.& in hoc ſecundo libro cont.8. affirmat Naturam eſſe principium efficiens, & ob id oſtendit eam operari propter finem,& ait caſum ob id redigi ad cauſam efficientem,quia redigitur ad Naturam,quę efficiens eſt: Cum autem in definitione vtatur verbo paſſiuo,id referri debet non ad Naturam,ſed ad mobile, & verum eſſe poteſt de principio cùm patiente,tum efficiēte, ueluti ſi dicerem animam eſſe id internum principium,per quod animalia mouentur:ita natura eſt id principium,per quod mouentur naturalia. Demùm dicebatur Animam non primò eſſe in corpore Phyſico, vt Phyſicum eſt, ſed in viuente, & in eo per media. Reſpondeo Naturam vniuerſè ſumptam referri ad corpus naturale vniuerſè ſumptum: ſumptum verò in ſpecie,ut eſt anima,referri ad corpus Phyſicum in ſpecie, & huiuſmodi eſt corpus uiuens pręſtantiſſimum inter corpora Phyſica, & in eo eſt,quatenus in ſpecie eſt Phyſicum,hoc eſt,quatenus eſt uiuens,& in eo non eſt per medium aliud ſubiectū: primò enim dicitur eſſe perfectio corporis uiuentis, ut uiuens eſt: inſtrumenta non euertunt,quia ei primò competat,cum non ſint proprium & totum ſubiectum animę. Conſtat itaque,ut pertinet ad definitum, definiri Naturam mortalium, pręſertim ſumptam pro forma: ſecundariò pro materia, & intra terminos definitionis contineri omnem formam ſubſtantię ex materia pendentem.

Diluūtur rationes aduerſæ.

Dubia

Dubia attinentia ad partes definitionis Naturæ.

Prima dubitatio. *Solutio.* DEſcendens ad partes ſingulas definitionis, definitur Natura, quòd ſit Principium & cauſa; ex hoc erit prima dubitatio, quia genus debet eſſe vnum, Ariſtoteles autẽ duo tribuit Naturæ genera Principium & cauſam, quę varia denotant. Reſpondeo Naturam eſſe vnum commune vnitate ab vno, ideò ei tribuendum eſt genus, quod ſit vnum vnitate ab vno, hmõi ſunt Principiũ & cauſa; hęc enim habent hoc cõmune, vt ambo dici poſſint cauſę, & ambo dici poſſint principia, omnis enim cauſa Principiũ eſt; & propterea quãuis nomina ſint duo, indicant tamen vnũ cõmune, vnitate ab vno. Sequitur [quòd res moueatur & quieſcat], ex hoc prodeunt tres difficultates; *Altera dubitatio.* Prima eſt, quia agens per naturam non eſt per ſe cauſa oppoſitorum, vt dicitur in 8. Phyſic. contex. 8. & 10. Metaphyſicæ; motus & quies ſunt oppoſita: quare Natura nõ *Secunda.* valet eorum eſſe per ſe cauſa. Altera eſt, quia id non competit omni naturæ, non ei ignis, qui eleuatus in ſuum locum adhuc reuoluitur vna cum cęlo, nec cœlo, quod ſo- *Tertia.* lum mouetur; nec terræ, quæ dicitur immobile centrum in ſecundo de cœlo. Tertia dubitatio eſt, cum ex natura prodeat motus & quies, quid horum eſt principalius & *Solutio.* magis coſentaneum Naturæ? Pro ſolutione accipio, vt dixi, Ariſtotelem definire Naturam mortalium; mortalia mouentur vt requieſcant, adeò vt motus ſit via, quies verò terminus & finis: Inſuper conſidero quietem eſſe duplicem, vnam in termino à quo, & eſt violenta, non ex natura, ſed ex aliqua uiolentia pendens; altera eſt in termino ad quem, & eſt ſecundum naturam, ex naturaque pendens. Prima quies verè opponitur motui naturali, & ab eo deſtruitur, altera verò conſtruitur, eique ſubordinatur; ſubordinatorum autem idem eſt principium, hoc tamen eis competit, vt cum ſint varia, pendent ex eodem vario modo ſe habẽte. Natura enim extra ſuum locum eſt cauſa motus; in proprio autem loco quietis, vt rectè dixit Auerroes, ſecundo Cœli 92. Ex his eliciuntur ſolutiones propoſitarum difficultatum. Dicebatur primo Naturam non eſſe per ſe cauſam oppoſitorum; iam patuit ſubordinatorum eandem debere eſſe cauſam, vt etiam idem dicitur agens diſponens & inducens formam. Addebatur id non competere omni. Reſpondeo competere Terræ ſecundum partes, dum ex ſuo loco remouentur, competere etiam igni, quia habet definitum terminum ad quem eleuatur, adeò vt altius eleuari non poſſit; ſi autem tunc circumfertur, nil refert, ſat eſt, quòd quieſcit quiete, quæ eſt terminus ad quẽ, & finis ſui motus Naturalis. De Cœlo iam dixi definiri Naturam mortalium; qui autem putant includi etiã *Porphyrius.* naturam cœli varia dicunt. Porphyrius dicebat id debere intelligi cum diſiũctione; quod ſit principium motus, vel quietis; aut quod ſit principiũ motus in his, quę mouentur, quietis ſimiliter in his, quibus ea competit: at conſpicuum eſt, quod hi minus propriè indicant Ariſtotelem fuiſſe loquutum, quod conditioni definitionis aduerſa- *Alij.* tur. Alij aiunt cœlo competere quietem ſecundum totum, vel per Polos, vel per relationem ad antecedentem motum, vt ait Simplicius, quę omnia cum vero pugnare videntur; Nam quietis ſiue immobilitatis cęli ſecundum totum non eſt cauſa Natura, ſed Deus, vt dicitur in 8. Phyſic. 52. Manente primo neceſſe eſt manere vniuerſum, quod continuatur cum eo; immobilitas Polorum non eſt ea, quæ finis ſit motus, de qua modo eſt ſermo, nec cuius Natura ſit Principium; Quies per relationem ad motum antecedentem, veluti quòd Sol in Meridie quieſcat à motu tendente in Meridiẽ, & moueatur in occaſum, penitùs impropriè quies dicitur, & in ſola imaginatione eſt poſita, ita enim etiã diceretur in medio aeris quieſcere lapides, dum deſcẽdũt. Colligamus itaque Ariſtotelem definiuiſſe naturam mortalium; nam mortalia mouẽtur, vt quieſcant, & dum voluit definitionem etiam competere naturæ cœli, prætermiſit quietem, vt patet ex primo de Cœlo contex. 5. Dubitabatur tertiò, cuius præſertim

Natura

Natura ſit principium, num motus, vel potius quietis? communiter dicitur, quòd mo
tus ſit forma, quies priuatio. Ex aduerſo tamen Pythagoras, & cum eo Academici
quietem dicunt eſſe formam & habitum: Motum verò priuationem: ideò in ſerie cõ-
trariorum denotantium formam ſtatuerunt quietem ſiue ſtatum, motũ verò in ſerie
priuationum. Et Ariſtoteles in quarto de Cœlo ait, quòd tendere ad locum, in quo
Elementa quieſcunt, eſt tendere ad formam: hinc Themiſtius dixit quietem Natura-
lem eſſe habitum & formam. Reſpondens dico, æterna moueri, vt moueantur, mor- *Solutio.*
talia verò moueri, vt quieſcant: quies relata ad Naturam eſt prior ſecundum inſtitu-
tum & appetitionem, motus ſecundum originem: quies eſt priuatio externi actus mo
toris, eſt autem habitus per motum acquiſitus, actus ille motoris dirigitur ad actum
acquirendum per motum, ideò eo eſt ignobilior: perinde enim ſe habet ad quietẽ, ac
pugna ad coronam: motus tamen magis patefacit vires naturæ, quàm quies, vt pugna
militis, quàm corona: & etiam magis cadit ſub ſenſum. Sequitur altera particula de-
finitionis [in quo eſt] denotans quod ſit principium internum mobili, ex qua duæ
prodeunt difficultates: Prima eſt, quia efficiens & finis dicuntur cauſæ externæ: Na- *Prima dubitatio.*
tura dicta eſt efficiens & finis, per Ariſtotelem in primo de partibus animalium, qua-
re eſt Principium externum, non autem internum: Altera eſt, quia Natura magnam *Secunda.*
cum generatione habet affinitatem, & connexionem, generans autem externum eſt,
cum nil valeat generare ſeipſum: non ſemper itaque Natura eſt principiũ motus in-
ternum: definitio autem debet tanquam proprium competere omni, ſoli, & ſemper.
De prima difficultate dico eſſe internũ contingere dupliciter vel mobili, vel rei effe- *Solutio prima.*
ctę: motor & efficiẽs poſſunt eſſe interna mobili, ut dicitur de Natura, at non rei effe-
ctæ: non enim motor intrinſecus conſtituit motum, id enim ſolùm eſt officiũ formæ,
& materiæ: finis quoque generationis & finis cui internus eſt mobili. De altera dif- *Solutio ſecunda.*
ficultate dico Naturam operari poſſe & in id in quo eſt, & in externa, vt patet de alte
ratione, & generatione: quòd agat in externa eſt ei commune cum Arte, ideò id de-
buit accipi per quod ab ea diſtinguitur: competit autem omni naturæ, vt ſit principiũ
alicuius interni motus. Inſuper aduertendum, quòd dum Natura alterando, & gene-
rando agit in externum, id ſecus facit ac Ars: natura agens redditur modo quodam
interna patienti, permutando ea, quæ intus ſunt, & formã educẽdo ex poteſtate ma-
teriæ, ad quam materia ſit facilis, quę non competunt Arti. Sequitur in definitione,
[primo per ſe & non ſecundum accidens], quæ rediguntur in hoc, quatenus Phyſicũ
eſt. Sed occurrit dubitatio, quoniam vt conſiderauit Proclus in Timæum hac de re *Dubitatio.*
Ariſtoteles cum Platone pugnare videtur: nam Plato naturam dicit Principium po-
ſtremum, Ariſtoteles verò primum. [Inſuper dubitatur, quia dum aliquid vni per ſe *Secunda*
competit, & eſt in eius definitione, non valet id ſine eo inueniri: at inueniri poteſt na *dubitatio.*
tura, quæ nec quietis naturalis, nec motus ſit principiũ, quod patet de igne genito in
fornace, & in ea extincto, qui non ualet per naturam ferri furſum, nec ibi per naturam
quieſcere, cum non ſit locus proprius eius. Pro ſolutione huius ſecundæ difficultatis *Solutio ſecunda.*
dico ea eſſe conſideranda, quę ſunt ſecundum ſe, Phyſica, vt Phyſica, ſemper ſeruant
propenſionem ad motum & quietem ſecundum naturã: ſi ſecus de ſecundo actu eue-
niat, eſt ex accidenti & per violentiam. De prima autem difficultate, conſidero id pri *Solutio prima.*
mum ad tria poſſe referri, ad id in quo eſt, ad Principium, & ad motum, & ſemper ſẽ-
tentia eſt uera: hoc in loco refertur ad id in quo eſt, adeo ut in eo ſit primo, non exclu
dendo tamen inſtrumenta, vt patet de anima, ſed ſubiectum aliud medium, vt artifi-
cioſis ſecundario competit. Si refertur ad motum, vt Ariſtoteles in 5·Metaphyſicæ re
tulit inquiens Naturam eſſe principium primi motus, id etiam verum eſt, pro diſtin-
ctione ab Arte ſaltandi, quæ non primi motus eſt origo, ſed ordinis & diſpoſitionis
eius: inſuper etiam pro diſtinctione ab illis motibus, qui per artem ſequuntur motum *Cõciliatur*
primum naturalem, vt in horologijs, & ſtatuis, que moueri ex ſe uidentur. Tertio ſi *Ariſt. cum*
referatur ad principium, etiam id uerum eſt: & quia inſtabatur per Platonẽ ſtatuen- *Platone.*
tem

tem naturam Principium poſtremum, reſpondeo vtrunque eſſe verum; Natura enim eſt principium primum in eo in quo eſt, vt conſiderauit Ariſtoteles, poſtremum verò in ordine vniuerſi; nam ſupremum principium eſt mens, ſub Mente eſt anima, quæ dicitur Media, Natura vero infima; quamuis itaque Natura non ſit principium abſolutè primum, quia huiuſmodi eſt ſolus Deus ſuperaque mens, eſt tamen primum in corpore Phyſico, quod ſimul eſt primum & proprium; non enim cauſis ſecundis repugnat, vt in aliquo genere primę ſint, vt repugnat inſtrumentis.

Dubia attinentia ad vniuerſam definitionem Naturæ.

Prima dubitatio.

SOlutis difficultatibus attinentibus ad Naturam, quæ definitur, & ad ſingulas eius partes, ſupereſt vt illæ diluantur, quę attinent ad definitionem vniuerſam, quarũ principaliores tres ſunt; Prima, quia videtur definitio competere alijs, nam varia Artificioſa per internũ principium artificiosè mouentur, vt patet de horoligijs, & radio eorũ, patet de varijs imaginibus, quas circũferunt geſticulatores, quæ poſitæ ſuper tabulã, ambulant, & lyram pulſant; patet de ſtatuis Dędali, de quibus inquit Plato in Memnone, quod niſi ligabantur, ſugiebãt; aiunt Archimedẽ cõſtruxiſſe colũbã ligneã volantem; ſimiliter id patet de alijs. Inſuper competit Arti ſaltandi, & canendi, competit etiam calori, qui eſt primum principiũ calefaciẽdi, quia vt dicitur in lib. de ſenſu & ſenſili, ignis calefacit non vt ignis, ſed vt calidus, at principiũ primũ trãſmutationis naturalis, qualis eſt calefactio, cenſeri debet natura; ſimiliter eadem definitio competit Prudentiæ, quę eſt internum Principium noſtrarum actionum, & dicitur recta ratio agibilium, vt etiam Ars eſt habitus, & internum principiũ, per quod Artifex mouetur pro efficiendis Artificioſis. *Altera dubitatio.* Altera dubitatio eſt, quia tradita definitio non explicat, quid Natura ſit, quod eſt officiũ definitionis, ſed quid agat & cuius ſit Principium. *Tertia.* Poſtrema dubitatio eſt, num fortè natura rectiùs definiatur ab alijs?

Solutio primæ, definitionem non competere alijs.

De prima difficultate dico definitionem ſoli Naturę competere, & cum ea reciprocari. Inſtantię ſumptę ex Artibus & Artificioſis ſoluuntur, quia nõ ſunt Principia motus naturalis, ſed artificioſi, & violenti: non ſunt principia primi motus, ſed ſequentium primum: non ſunt abſolutè principia motus, ſed ordinis, & figuræ eius: Nam dum Artificioſa videntur ex ſe moueri, id eis competit, quia per Artem inſertum habent aliquid, quod per naturam moueatur, cuius motum ſequuntur motus connexorum, & id præſertim fit ope circuli, cuius conditio plurimorum admirabilium cauſa eſt, vt docet Ariſtoteles ſub initio ſuarum Mechanicarum; ſic in horologijs vtimur ponderibus pro motu rotarum, & in horologijs ſolaribus vtimur lapide herculeo, qui ſui conditione vergit ad Polum; ſic Ars ſaltandi & canẽdi ſunt principia non prima, ſed ſecũdaria; non motus, ſed figuræ, & ordinis eius. His accedit, quòd huiuſmodi Artes pro fine habent componere motus & voces, non magis ſuas, quàm aliorum; & ſi componunt ſuas, id eſt ex accidenti, vt ſe habet de Medico ſe curante; hinc frequenter huiuſmodi Artifices ſua Arte componunt motus aliorum & voces. Inſtantia de prudentia ſoluta eſt per iam dicta; ea enim eſt principium non primum & primi motus, nec Phyſici, ſed ſecundarij voluntarij, & eſt principium modi & qualitatis actionum. Inſtantia ſumpta ex calore nobis non obeſt, tum quia nõ eſt principium motus eius in quo eſt, tum inſuper quia accidentia ſunt quidem Principia productionis ſui ſimilis, & præſertim calor & frigus, at non oĩa huiuſmodi principia naturę ſunt, ſed vel naturæ accidunt, vel cum natura connectuntur. *Solutio ſecunda.* Dubitabatur ſecundò, nam dicebat Plotinus Peripateticam Naturæ definitionem non declarare quid ſit, ſed quid faciat; *Philoponus.* Propterea Philoponus id concedens dixit definitioni addendas eſſe partes nonnullas, quas Ariſtoteles ſuppoſuit, & dicendum Naturam eſſe facultatẽ, & vim, quę per corpora diffunditur, eorum formatricem & gubernatricem, principium motus &

quietus,

quietis eius in quo eſt, primo & per ſe. Similiter D.Auguſt.partes nonnullas conſi- *D. Augu.*
miles addidit, vt patebit. At hi non exactè percipiunt curam & diligentiam Ariſto-
telis,qui cum nouerit Naturam eſſe commune ab vno,& vario modo conſideratã, ac
ad varia relatam debere vario modo definiri,triplicem eius aſſignauit definitionem:
hoc in loco cupiens tradere definitionem commune materiæ & formæ, quia id com-
mune eſt valdè tenue, ideò definitionem dedit ſatis leuiter conditionem naturæ pate
facientem,quam volens reddere communem etiam cœlo modo aliquo eam, permu-
tauit in 5. contex. primi de cœlo inquiens, eam eſſe principium motus ſecundum lo-
cum,corporum Natura conſtantium; At in quinto Metaphyſicæ diſtinctiùs Naturã
explicans,diſtinctè naturam formæ ab ea materiæ definiens,dixit Naturam eſſe ſub-
ſtantiam, quæ eſt principium motus eorum,in quibus eſt, quatenus talia; materiam
verò eſſe naturam,quia recipit tale principium: quo loci dixit Naturam eſſe ſubſtan-
tiam,denotando formam, quæ abſolutè dicitur eſſentia & quid eſt ipſis compoſiti.
In hoc ſecundo Phyſic. non dixit naturam eſſe ſubſtantiam, tum quia id conſiderare
magis attinet ad Metaphyſicũ,tum inſuper quia ſubſtantia magis propriè dicitur de
forma; tamen ab Ariſtotele non recedentes vſurpando ſubſtantiam latè, vt dicitur
etiam de materia,poſſemus dicere,Naturam eſſe ſubſtantiam,quæ eſt principium &
cauſa,quòd res moueatur & quieſcat,in qua eſt primò & per ſe.Nam duo ſunt mune- *Duo mu-*
ra Naturæ, primum vt ſit eſſentia rei,vt dicitur in contex.7. & ſequentibus, aliud vt *nera Na-*
ſit internum principium operationum eius. Ex his patet primò inſtãtias eſſe inanes, *turæ.*
nam hoc in loco id patefecit,quòd eſt commune,& magis Phyſicum, & inquiens Na
turam eſſe principium, cum mox declaret tale principium eſſe formam & materiam,
facultate & virtute manifeſtat naturam eſſe talem. Et Philoponus cupiens definitio-
nem perficere, eam euertit, quia reddit illam propriam formæ,non communem ma-
teriæ, cum tamen Ariſtoteles ipſomet conſentiente definitionem tradat communẽ,
adeò vt ſimul ſecũ & cum Ariſtotele pugnet. At veniamus ad tertium caput & per- *An va-*
pendamus,an fortè alij rectiùs naturam definiuerint. Academici putantes Naturam *leat ſecùs*
eſſe vitam poſtremam,nam vitam primam dixere Mentem, Mediam animã rationa- *rectiùs de*
lem,quia de re definienda ſecùs ſentiebant,quàm Peripatetici,ideò mirum non eſt, ſi *finiri.*
ſecùs eam definientes dixerunt, Naturam eſſe vim ſeminariam, à Mundi anima infu- *Academi-*
ſam materiæ.Stoici (referente Diog.Laet.) dicebant,Naturam eſſe habitum, ex ſe- *ci.*
ipſo motum, accipientem,iuxta ſeminariam rationem, efficientemque & continen-
tem,quæ ex ipſo conſtant, conſtitutis temporibus. Alij eorum dixere eſſe ignem Ar-
tificioſum ad gignendum congruente via progredientem; ita enim definiebat Zeno, *Zeno.*
referente Cic.in ſecundo de natura Deorum. Seneca in ſecundo de Beneficijs dixit, *Seneca.*
Natura eſt Deus,Diuinaque ratio toti Mundo,& partibus eius inſerta.D.Auguſtin. *D.Augſt.*
dixit Naturam eſſe vim,& facultatem,diuinitùs rebus inſitam, quæ vnicuique ſuum
eſſe tribuit,qua cum quis male vtitur,malus eſſe iudicatur. Epicurus, omnia naturæ *Epicurus.*
nomine appellauit, inquiens omnium quę ſunt naturam eſſe,corpora & inane,& quę
his accidunt. Has & ſimiles definitiones ſi conſideramus,inſpiciemus vel naturam di
ſtinctæ ſignificationis explicare, vel non rectiùs locoque congruentiùs eam declara-
re, ac fecerit Ariſtoteles.

NATVRAM autem habent quæcunque huiuſmodi ha- Cont. 4.
bent Principium, & ſunt hæc omnia ſubſtantia: Subie-
ctum enim quoddam & in ſubiecto eſt Natura ſemper;
Secundum autem naturam ſunt & hæc, & quæcunque Cont. 5.
his inſunt ſecundum ſe, vt igni ferri ſurſum; hoc enim natura quidem

non eſt, nec habet Naturam, ſed à natura & ſecundum Naturam eſt. Quid igitur ſit Natura dictum eſt, & quid à natura et ſecundum Naturam.

Inſtitutū. TRadita definitione naturæ, patefacienda occurrunt ea, quæ ex natura pendent, & cum Naturæ nomine habēt affinitatem; quæ tria ſunt, habens Naturam, ſecundum Naturam, & à natura. Hæc declarans Philoſophus in his contextibus tria facit; *Diuiſio.* Primò, declarat quid ſit habere Naturam, Secundò oſtendit omne habens Naturam eſſe ſubſtan- *Expoſitio.* tiā, Tertiò, quid ſit ſecundū Naturam & à Natura. Declarās primum inquit [ea habere Naturam, quæ ſunt prædita huiuſmodi principio, nimirum motus, & quietis, &c.] *Ratio.* & ratio ita formatur. Quæcunq; includunt definitionem, dicuntur habere definitū; includentia principium motus includunt definitionem naturæ, Igitur includentia tale principium dicuntur habere Naturam. Oſtendens autem in ſecunda parte omne habens naturam eſſe ſubſtātiam inquit, [& ſunt hæc omnia ſubſtantia;] quæ ſentētia vera eſt & de Natura, & de habente Naturam; hæc enim eſt prima cōditio Naturæ, vt ſit eſſentia rei: hoc autem in loco id videtur eſſe referēdum ad habentia naturam, de quibus eſt ſermo; Nam habens Naturam eſt corpus Phyſicum, & eſt propriè ſubſtantia ad prædicamentum pertinens, quæ maximè omnium nomine ſubſtantiæ denotatur, vt dicitur ſub initio ſecundi de Anima; Et ideo confirmans addit. [Subie- *Ratio.* ctum.n. quodā, & in ſubiecto eſt natura ſemper,] hoc eſt, omne cōſtans ex ſubiecto & propria ſubiecti forma, eſt ſubſtantia compoſita, & propriè ſubſtantia; habens naturā conſtat ex ſubiecto & propria ſubiecti forma, quare &c. minor oſtenditur, quia Natura ſemper, hoc eſt omnis, ſubiectum eſt vel in ſubiecto. Declarat tertiò, quid ſit ſecū dum Naturam inquiens, hoc eſſe communius, quàm habēs Naturam, nam omne habens Naturam, dicitur ſecundum Naturam, non vice verſa: quęcunque enim ſecundum ſe inſunt in habente Naturam, dicuntur ſecūdum naturam, quales ſunt affectiones corporis Phyſici, quæ tamen nec ſunt natura, nec habent Naturam, vt latio ignis ſurſum, & terræ deorſum, & ſimiles affectiones: ſed dicuntur eſſe à natura & ſecundū naturam, vt homo à natura & ſecundum naturam dicitur aptus ridere. Colligit demum Philoſophus declarata, & conſpicuum eſt,

Caput Annotationum, & Dubitationum.

Primò cōſiderandū. COnſueuit Philoſophus frequenter vti aduerbio temporis ſemper, pro denotanda vniuerſitate, vt in primo Phy. inquiens id, quod gignitur, ſemper debere eſſe compoſitū, & oportere Principia ſemper manere, & alibi. Id ipſum facit hoc in loco, inquens [ſubiectum.n. quoddam & in ſubiecto eſt natura ſemper]; & iure hoc tribuitur naturæ, cum ea ſit ſubſtantia materiata, non apta ſeiungi niſi ratione, & finis ſit generationis, vt dicetur à Philoſopho. Inſuper conſiderandū, quòd Ariſtoteles vtitur eſſe in ſubiecto pro *Secundò conſiderādum.* eſſe in materia, quod valdè differt à modo, quo accidentia dicūtur eſſe in ſubiecto, vt Alexander cōſpicuè patefecit: forma enim materiæ tribuit terminos & cōpoſito largitur eſſe, & nomen abſolutè, quæ per definitionem explicantur; quæ non efficiunt acciden tia, vt conſpicuum eſt. Occurrunt ſex dubia diluenda; *Sex dubia Primum.* Primum eſt, quia Ariſtoteles videtur vti circulo, primò enim ex compoſitis Phyſicis eliciebat definitionē naturæ, nunc contrà per naturæ definitionem declarat corpora Phyſica, quæ dicūtur habere Naturam; *Secundū.* Alterum eſt, quia videtur peruertere ordinem declarans ſecūdum naturam poſterius, quàm habens Naturam, cum tamen ſit communius; *Tertium.* Tertium eſt, quia videtur diminutus, non enim tradit diſcrimen inter à natura & ſecundum Naturam,

ram, quod tamen aſſignant Græci interpretes: Quartum, num tradens definitionem *Quartum.*
habentis naturam, dicatur definire ſubiectum Naturalis ſcientiæ? Dubitatur quintò, *Quintum*
quid de cœlo dicendum ſit, num dicatur habere naturam? Poſtremo dubitatio eſt de *Sextum.*
accidentibus ſecundum accidẽs, quomodo ſe habeant ad naturam: omne enim quod
à Phyſico conſideratur, eatenus conſideratur, quatenus eum natura connectitur. Pri-
ma dubitatio per tria fundamenta diluitur. Primum eſt, quia Ariſtoteles in præceden *Solutio prima.*
tibus non demonſtrauit, ſed ex conſpicua differentia collegit definitionem naturæ;
nec modo demonſtrat habens naturam, ſed tanquam notum ex definitione Naturæ
colligit. Alterum eſt, quia natura & naturatum, hoc eſt habens naturam, ſunt ad ali-
quid, ideò non eſt abſurdum, ſi ſe mutuò patefaciunt? Tertium eſt, quia dum conſide-
rãtur pro abſoluto, natura eſt prior & cauſa, ideò potius dici deberet regreſſus, quàm
circulus. De ſecunda difficultate dico tunc communius debere primo declarari, dum
eſt verè communius, adeò vt ſit cauſa & principium minus communium, & ſit ſimpli *Solutio ſecundæ.*
cius, vt animal ſe habet ad hominem; de his contra ſe habet, nam quamuis ſecundum
naturam dicatur de pluribus, tamen habens naturam eſt ſimplicius, quia non de tot
dicitur, & eſt cauſa & principium accidentium ſecundum ſe, de quibus dicitur ſecun-
dum naturam, vt ab eo contradiſtinguitur: rectè itaque Ariſtoteles ſeruauit ordinem
naturæ: nam primò natura conſtituit habens naturam, & inde prodeunt mox acci-
dentia ſecundum ſe. Dubitabatur tertiò, quia Ariſtoteles videtur diminutus, cũ non *Solutio*
ſeiunxerit à natura, & ſecundum naturam: Græci interpretes rectè inquiunt à natura *tertiæ.*
eſſe latius, quàm ſecundum naturam; id enim, quod eſt ſecũdum naturam, etiam eſt à
natura, ſed non vice verſa, vt omne, quod eſt ſecũdum Artem, eſt ab Arte, non cõtra;
nam effecta prodire poſſunt ex natura, & Arte dupliciter, vel ſeruatis legibus & regu
lis Naturę & Artis, & hęc dicuntur ſecundũ naturam, ſiue ſecundum Artem, vel non
ſeruatis legibus, vt dum Artifex errat perperàm formando Artificioſa, & natura pro-
ducendo monſtra: primũ eſt ſecũdum ſe, alterum ex accidenti, adeo vt in his, quę ſunt
ſecundum ſe non diſtinguantur, ſed ſolùm in his, quæ ſunt ex euentu, & quoniam in
ſcientijs ea ſunt conſideranda, quæ ſunt per ſe, non ea quæ ſunt ſecundum accidens,
ideò iure Philoſophus ſcientiam docens, & id quod eſt ſecundum ſe cõſiderans, vnũ *An definiatur ſubiectũ naturalis Philoſophiæ*
ab altero non ſecreuit: ſi id diſcrimen manifeſtaretur, redderetur doctrina latior & cu
mulatior, at cum facile cognoſcatur, error non eſt, ſi obuoluitur ſilentio. Quarta dubi
tatio eſt, an Ariſtoteles definiat ſubiectum Naturalis Philoſophię: Sentẽtia eſt Auer.
in procemio primi de Cœlo id ſubiectũ non definiri niſi in procemio librorum de cœ *Auer.*
lo; quæ ſententia vera non eſt, nam ibi non debuit definiri, nec definitur, hoc autem *Euerſio.*
in loco & definiri debuit & definitur: oſtendo vtrunq;, nam definire commune ſub-
iectũ ſcientiæ pertinet ad librum communem, qualis non eſt liber de cœlo, ſed liber
Phyſicorum. Inſuper attinet ad partem de Principijs, quia ſubiectum commune, prin
cipium eſt, & refulget ex notitia principiorum. Et Ariſtoteles in primo Poſter. inter
prænoſcenda in ſcientijs id conſtituit? Inſuper attinet ad eam partem, in qua explica
tur natura, quia definitio corporis naturalis elicitur ex definitione naturę & maximè
damnandus eſſet Ariſtoteles, ſi hæc duo ſecreuiſſet: nec rectè valuiſſet in principio
tertij libri proponere declarandas communes affectiones, niſi prius declaraſſet com-
mune ſubiectum. Quod autem id non definiuerit in proęmio libri de Cęlo patet, quia
ibi definitur non naturale corpus, ſed corpus, quod quantitas eſt, & definitur defini-
tione communi etiam Mathematico, per trinam dimenſionem. Inquiunt nonnulli
Ariſtotelem ſolùm obiter id feciſſe in hoc contex. at errant: id fit quidem breuibus,
quia definita natura, ſtatim refulget quid ſit corpus naturale; potius obiter fit in proę
mio de Cœlo, cum ibi id fiat, non vt definiatur commune ſubiectum, ſed vt refulgeat
præſtantia corporis vniuerſi. Dubitabatur quintò, an Cœlum ſit Natura, vel habens
naturam? Reſpondeo, vt modò definita eſt natura mortalium, ita definita ſunt corpo *Solutio*
ra mortalia naturam habentia: Et quemadmodum definitio naturæ cũ aliqua tamen *quintæ.*

mutatione eleuabatur ad Naturam cęli, ita putandum eſt ſe habere de habente naturam, adeo vt definitum proximè ſit corpus Phyſicum mortale, facultate tamen & virtute vniuerſum corpus Phyſicum, quod eſt ſubiectum Naturalis ſcientiæ; vniuerſum enim eſt corpus præditum interno principio motus ſecundum locum; cęlum propriè potius eſt natura, quàm habens naturam, cum in libro de cęlo pateſecerim eſſe corpus ſimplex, ſolùm compoſitum ex mobile & motore, vt ad ſubſtātiam pertinet, qui motor natura non eſt, ſed ſupra Naturam, tamen quia id eſt corpus actu ſaltē per negationem, quatenus alio actu non eget, & eſt procliue ad motum in orbem, vt grauia & leuia ad rectum, ideo proportione reſpondet ſimplicibus quatuor Elemētis, & vnà
Solutio. cum eis ſuo ordine conſtituit vniuerſum; quod eſt corpus Phyſicum. Dubitabatur, poſtremo loco de accidentibus ſecundum accidens, quomodo ſe habeant ad naturā? Reſpondendum eſt ea eſſe varia, & non vno, ſed vario modo ſe habentia; Nam accidentia, vel ſunt ſecundum ſe, vel ſecundum accidens; ſi ſecundum ſe, vel id habent à forma, vel a materia; ſi à forma, quæ natura ſit, abſolutè & primo dicūtur à natura & ſecundum naturam; ſi à materia, vt colores ſequentes temperamenta, ſimiliter odores & ſapores, dicuntur à natura, & ſecundum naturam non abſolutè, vt ea formę, ſed materiæ; at ſi ſequuntur naturam ex accidenti penitus, dicentur eſſe à natura, ſed nō ſecundum naturam, & frequenter per relationem ad varia vario modo denominantur, vt calor aquæ, ſi refertur ad ignem calefacientem, eſt à natura, ſi ad aquæ conditionem, eſt præter naturam. Sic inuenitur in vniuerſo, Natura, habens naturam, ſecundum naturam formæ, ſecundum naturam materiæ, à natura, pręter naturam, & cōtra naturam, vt igni ferri deorſum.

Cont. 6. *QVOD autem ſit Natura, tentare oſtēdere ridiculum eſt; manifeſtum enim eſt, quòd huiuſmodi entia ſunt multa, demonſtrare autem manifeſta per immanifeſta, non potentis iudicare eſt, quòd ex ſe, & non ex ſe notum eſt; Quod autem contingat hoc pati non immanifeſtum eſt, ſyllogizare enim quis poſſet de coloribus, cum à natiuitate ſit cæcus? quare neceſſe talibus de nominibus eſſe ſermonem, nil autem intelligere.*

Inſtitutū. POſſet quis Ariſtoteli obiicere, ꝙ diminutus ſit, cum declarauerit, quid natura ſit, non præoſtenſo eam eſſe: Ideo inſtitutum eius eſt obiectioni occurrere, & manifeſtare, ꝙ iure id non fecit, & ſi tentaſſet
Diuiſio. id efficere deridendus eſſet, & ob id modò eos eſſe deridendos indicat, qui auderent illum carpere. Diuiditur contextus in duas partes; in prima declaratur non debere virum mentis compotem niti oſtendere naturā eſſe, alioquin ſe deridendum redderet; In altera id oſtenditur exemplo eorum, qui ab ortu ſunt capti oculis. Vt pertinet ad primam partem, formatur hęc ratio: Nemo ſanæ Mē
Expoſitio. Ratio. tis debet niti id oſtendere, quod eſt ex ſe notum; Naturam eſſe ex ſe eſt notum: Quare nemo ſanæ mentis niti debet oſtendere eam eſſe. Quòd ex ſe pateat Naturam eſſe, oſtendit Philoſophus inquiens, [manifeſtū enim eſt, quòd huiuſmodi entia ſunt multa,] denotando prædita interno principio motus, nam vt ſe habet de definitione, ita putandum eſt ſe habere de definito. Quòd nemo ſanæ mentis debeat niti oſtendere ex ſe notum, manifeſtat, quia ſe deridendum redderet: nam vel id oſtenderet per notius, vel per æquè notum, vel per latentius: non per notius, quia ex ſe tali non datur magis tale: non per æque notum, quia conſimilium par eſt ratio, & vnum non agit in aliud, nec id valet reddere clarius. Si id efficiet per latentius, indicabit ſe mentis

tis

Digitized by Google

tis inopem, non aptum ſecernere ex ſe notum ab eo, quod ex ſe nõ eſt notum; nam ſi ea ſecerneret, non niteretur per ignotius illuſtrare notius, cum id fieri nequeat, nam perinde ſe haberet, ac ille qui die media accẽſa lucernula niteretur patefacere ſolem, [Quod autem contingat hoc pati non immanifeſtum eſt, &c.] In hac ſecunda parte ſuam ſententiam illuſtrat exemplo, inquiens, quod qui niteretur id facere, perinde ſe haberet, ac captus oculis ab ortu, & niteretur differere, ſcientiamque aſſequi de coloribus, quam tamen non eſt aptus aſſequi, cum regula hæc ſit, deſtitutum ſenſu aliquo ab ortu, non poſſe aſſequi ſcientiam de ſenſilibus proprijs & per ſe eius ſenſus.

Caput Annotationum, & Dubitationum.

Primũ cõſiderandũ. Conſiderandum, quòd Philoſophus priùs definiuit Naturam, quàm diuiſerit in materiam, & formam, indicando hanc eſſe definitionẽ communem vtrique; nam ſi communis non eſſet, prius fuiſſet diuidenda: *Cur non prius diuiſit.* Inſuper prius definiuit, quàm rationem attulerit, cur non oſtenderit eã eſſe; ratio eſt, quia veteres nomine naturæ varia denotarunt; ideo *Cur non prius patefecit conſtare naturam eſſe.* primò patefaciẽdum fuit, quid eo nomine denotaretur; hæc enim eſt ea cognitio, quę cæteris antecedit, diſtinctè autem noſcitur quid nomine denotetur, per definitionem eius. Prætereà tertiò animaduertendum, quòd Ariſtoteles inquit captum oculis ab ortu, non poſſe notitiam aſſequi de coloribus; Addit ab ortu, quia ſi cui id accidat in *Cęcus ab ortu.* progreſſu ætatis, poterit ille eam aſſequi, cum eos præuiderit, & eorum imagines memoria ſeruauerit, & id ipſum de ſenſilibus proprijs cęterorum ſenſuum intelligi debet. *Cur multi nõ ſint apti addiſcere.* Conſiderandum quartò, ab Ariſtotele indicari rationem vnam, ob quam multi non valent aſſequi ſcientiam, & eſt deprauata cõſtitutio per naturam eius indiuidui; aliæ rationes ſunt, Ignorantia diſciplinarum organicarum, & præſertim Logicę; praua aſſuetudo, deſtitutio experientiæ; Nimia fides, quæ perperam docenti adhibetur; & demum odium laboris. Quintò animaduertendum, quòd Ariſtoteles perpulchra *Pulchra Metaphora.* vtitur Metaphora; Nam vt dantur oculi corporis, ita per Metaphoram mens dicitur oculus animi, vt dicitur in primo Nicomachiorum ca. 6. de quo animi oculo dicebat Plato, quòd pluris fieri debet vnus, quàm mille corporis: Et vt duplex eſt oculus, ita duplex eſt cæcitas, & quia ea, quæ attinent ad corpus, ſunt nobis notiora, ideo rectè Ariſtoteles exemplo cęcitatis corporis patefecit cęcitatem animi, quæ amentia dicitur. Demùm conſiderandum eſt, ꝙ accuratè Ariſtoteles dixit, [quòd ſit natura tentare, ſiue niti oſtendere,] non autem abſolutè dixit, oſtendere, nam ita ſuppoſuiſſet poſſe oſtendi; tentare namque & niti valemus, etiam ea facere, quæ ex ſe fieri nequeunt. *Prima dubitatio.* At dubitabit aliquis, primò quia varijs rationibus dialecticis poſſemus colligere naturam eſſe; *Secunda.* Inſuper id, cuius cognitio pendet ex notitia alterius, non dicitur ex ſe notum, cognitio naturæ pendet ex cognitione motus, nã legitur in principio tertij Phy. *Tertia.* ignorato motu ignorari Naturam: quare ea non eſt ex ſe nota, quod enim eſt ex ſe tale, remoto quouis alio, ſemper eſt tale. Augetur dubitatio, quia ſi naturam eſſe ex ſe patet, & ob id non debet oſtendi, etiam ex ſe patet quid ſit, nam dicitur in 8. Phy. 22. *Quarta.* ſuppoſitionem eſſe, quòd natura ſit principium motus, ſuppoſitio autem non oſtenditur, ſed ſupponitur. Prætereà adhuc redundans videtur eſſe excuſatio, quòd id non oſtenderit, quia oſtendere rem eſſe, officium eſt Metaphyſici, vt etiam quid ſit, veluti dicitur in principio ſexti Metaphyſicæ. *Quinta.* Prætereà ea enunciatio dicitur ex ſe nota, cuius prædicatum eſt definitio vel pars definitionis ſubiecti, de hac, quod natura ſit, nõ ita ſe haber, vt conſpicuum eſt. Hinc Auicenna in primo ſuę ſufficientiæ ca. 5. inquit, ſi natura eſſet, aliquid ex ſe notum, non adeò laboraſſet Ariſtoteles primo inueniendo motore cuiuſque rei. Hinc ait, Naturam eſſe indicari debere principium in Phyſicis, nec debere Phyſicum niti id oſtendere, Metaphyſicus tamen id facere valet, tenetur euertere ſententias euertentibus eam. *Solutio.* Pro ſolutione conſiderandum primò non

omne ex ſe notum eſſe huius conditionis, vt prædicatum ſit ratio ſubiecti, nam datur etiam ex ſe notum, quod tale dicitur, quia ex ſe cadit ſub ſenſum, vt motum eſſe, & ea, quæ ſunt, eſſe multa, & ita ex ſe notum eſt Naturam eſſe; & proptereà Ariſtoteles in primo Topicorum dicebat negantes ea, quæ cadunt ſub ſenſum, vt ignem eſſe calidū, egere non ratione, ſed ſenſu. Secundò conſiderandum eſt, quòd dum quæritur, ad quem pertineat oſtendere aliquid eſſe, vel conſideramus medium, vel id quod quæritur: ſi medium, dicendum id poſſe etiam à ſcientijs particularibus tradi, vt æternitas motus pro oſtenſione abſtractorum à Phyſico oſtenditur; Si autem conſideramus id quod quæritur, id vt ad rem facit, eſt eſſe, quod conſiderari pōt dupliciter, vel ſub ratione entis abſolutè, ac ita ad ſolum Metaphyſicum pertinet, vt etiam quid, & hoc dicitur in principio ſexti Metaphyſicæ, Vel cum contractione ad aliquod definitum genus, veluti ad Phyſicum; ita valet Phyſicus id conſiderare, & oſtendere. His præaſſumptis dico ex ſe patere naturam eſſe, quia cadit ſub ſenſum, & Phyſicum non poſſe id oſtendere, neque etiam Metaphyſicum id poſſe facere, tanquam rem obſcuram, ſed poſſe occurrere negantibus eam, & vnà cum dialectico rationibus communibus & probabilibus poſſe id colligere, at facere hoc non eſt oſtendere rem obſcuram per notiora, ſed formare rationes ad homines perperàm affectos per conceſſa ab eis, & redigendo eos ad pugnantia & conſpicuè abſurda. Rationes aduerſæ facilè diluuntur; dicebatur primò id poſſe varijs rationibus colligi; iam hoc ſolutum eſt. Addebatur ſecundò notitiam eius pendere ex notitia alterius. Reſpondeo id, per quod aliquid cognoſcitur, vt ad rem facit, eſſe duplex, vel eſſe aliquid diſtinctum ab eo, & tanquam cauſam eius, vt interpoſitio Terræ ſe habet ad Eclypſim Lunæ, & tunc per id propriè dicitur poſſe oſtendi; vel eſt aliquid, quod ita iunctum eſt cum eo, vt ſit eiuſdem rationis cum illo, veluti priuatio luminis & Eclypſis, & tunc vnum non dicitur oſtendi per aliud, ſed dicimus vt de vno, ita de altero ſe habere; & ex eis formatur ſyllogiſmus hypotheticus per naturam, de quo vera eſt ea regula, Si antecedens ſequitur conſequēs, antecedens cum modo ſequitur conſequens cum eodē modo, vt patet ex primo Priorum. Hoc indicauit Philoſophus in hoc contex. nam vice eius quod conſtet naturam eſſe, dixit, [manifeſtum enim eſt huiuſmodi entia, (nimirum prædita interno principio motus) eſſe multa:] indicans quòd eadem eſt ratio definiti & definitionis, declarantis quid. Dicemus itaque, ſi datur internum principium motus, datur & natura; quòd antecedens ſit, patet, quare & conſequens; & cum lateat, quid ſit motus quāuis proximè pateat naturam eſſe principiū motus, tamen non diſtinctè conſtat, quid ſit, quouſque quid ſit motus, non patuerit; & ob id Ariſtoteles in procemio tertij libri proponit declarandum, quid ſit motus. Addebatur etiam ex ſe patere, quid ſit natura. Reſpondeo ab Ariſtotele hoc non oſtendi, ſed colligi ex ſenſu conſpicuis; nam inquit Philoſophus in primo de Moribus, Principia aſſuetudine, vel inductione, vel ſenſu innoteſcere. Addebatur excuſationem eſſe redundantem, quia oſtendere rem eſſe, officium eſt Metaphyſici; iam dixi id eſſe verum, dum conſideratur pro eſſe abſolutè, non cum contractione ad definitum genus. Quomodo autem naturam eſſe ſit ex ſe notum, iam dixi. De ſententia Auicennæ dico quamuis de Natura hoc conſtet, quod ſit; tamen de ea formari poſſunt quæſtiones variæ, ad alia ei competentia pertinentes: & ſi accuratè perpenduntur dicta Auicennæ, parùm eius ſententia à nuper explicata ſeiungitur, at in eius dictis mo- rari no- lo.

VIDE.

VIDETVR autem nonnullis Natura & ſubſtantia eo- Cont. 7.
rum, quæ Natura ſunt, eſſe id quod primum ſubiectum
eſt vnicuique, non formatum ex ſe, vt Lecti Natura Li-
gnum, Statuæ autem æs: Signum autem affert Antiphon,
quoniam ſi quis Lectum Terra obruat, adeò vt putredo vim recipiat,
& inde prodeat Germen, non vtique fieri Lectum, ſed Lignum, tan-
quam accidens ſit ea diſpoſitio, quæ eſt ſecundum Legem, & Ars; Sub- Cont. 8.
ſtantiam autem eſſe eam, quæ permanet hoc patiens continuè, ſi autem
& horum vnumquodque ad aliud hoc patitur, vt æs quidem & aurum
ad Aquam, oſſa autem & ligna ad Terram, ſimiliter autem & alio-
rum quodlibet, illa naturam eſſe & ſubſtantiam ipſorum. Quocircà hi Cont. 9.
quidem Terram, alij ignem, alij aerem inquiunt, quidam aquam,
nonnulli autem quædam horum, alij omnia, hæc Naturam ſtatuunt
eorum, quæ ſunt: Quod enim aliquis eorum exiſtimauit, idipſum ſiue
vnum, ſiue plura inquit eſſe vniuerſam ſubſtantiam, Alia autem om-
nia putauit eſſe affectiones eorum, & habitus, & diſpoſitiones, Et eo- Cont. 10.
rum quodlibet eſſe perpetuum, non enim eis competere poſſe mutatio-
nem ex ſeipſis, alia autem fieri & interire infinities. Vno igitur modo
natura ita dicitur prima vnicuique ſubiecta materia habentium in ſe
motus principium & mutationis.

DEclarato quid ſit Natura, patefaciendum occurrit, quæ ſint ea, quibus *Inſtitutũ.*
cùm nomen, tùm definitio naturæ competat, & iure; nam de primo
conſenſere Philoſophi oẽs; putarunt conditiones Naturæ duas eſſe,
vnam vt ſit eſſentia rerum natura conſtantium, alteram vt ſit princi
pium operationis earum; At cui ea competant, longè ſecus ſenſerũt
ac Ariſtoteles, proptereà tenebatur id patefacere. Diuidſitur hi qua- *Diuiſio.*
tuor iuncti contextus in quinque partes, quæ in earum explicatione patebunt. Inquit
primò nonnullis, hoc eſt veteribus Philoſophis videri Naturam, quæ eſt eſsentia re-
rum, eſse ſubiectum primum, & id quod ipſi materiam primam putarunt, quod Anti-
phon Sophiſta ita oſtendit. Id quod in permutationib. ſeruatur, & ſimile generat, iu-
dicari debet Natura, huiuſmodi autem eſt materia, quod oſtendit exemplo Lecti li- *Expoſitio.*
gnei Terra obruti, adeò vt putredo eius facultatem recipiat gignẽdi; inſpicimus enim
tunc germen prodire, quod Planta & lignum eſt, non autem prodire lectum, idq; ac-
cidit quoniam ea forma & diſpoſitio lecti ex lege, hoc eſt, ex recta Artis ratione pen-
dens, & Ars quædam eſse dicitur, quia eius eſt opus, accidens eſt, ſubſtantia autem &
Natura lignum eſt, quod varijs accidentibus, & permutationib. ſubijcitur; Et quoniã
id, quod de lecto & ligno dictum eſt, ad Artem pertinet, & gratia exempli eſt prolatũ,
Ideò in ſecunda parte inquit id ipſum debere intelligi de cunctis natura conſtãtibus,
adeo vt id, quod fungitur officio materiæ, ſit natura, & ſubſtantia; forma verò ſit acci-
dens, veluti æris & auri natura eſt aqua, quoniam metalla ſunt, quæ ex vapore aqueo
gignuntur, & à Platone in Timæo inter ſpecies aquæ numerantur & dicuntur fuſiles
aquæ; Lignorum autem & oſſium natura & ſubſtantia eſt Terra, quæ in eorum mix-
tione imperium obtinet; Ex quo in tertia parte elicit, quod id quod veteres materiam

ſtatuerunt,id ipſum dixere naturam & eſſentiam rerum, veluti Heſiodus & Pherecides Chius, ſiue vt ait Galenus in lib. de hiſtoria Philoſophorum, Pherecides Syrus præceptor Pythagoræ terram, Heraclitus ignem, Diogenes aerem, Thales Mileſius aquam, Parmenides ignem & terram, Empedocles omnia quatuor Elemēta, vt materiam, ita naturam putarunt & vniuerſam ſubſtantiam rerum; cætera verò omnia dixerunt accidentia, vel firma & conſtantia vt habitus, vel facilè mobilia, vt diſpoſitiones. Ac vt latiùs explicet ſententias veterum, & cōditiones materiæ, & Naturę cōſimilitudinem, Addit pro quarta parte, Veteres vt Naturam, & eſſentiam rerū, ita id, quod materiam ſtatuerūt, iudicaſſe immune ab ortu & interitu, quoniā omne, quod fit, ex materia fit; quare materia fieri nō poteſt, alioquin fieret ex ſeipſa & eſſet antequam fieret: qua ratione etiam eſt vſus Ariſtoteles in primo Phyſi. 82. cætera autem, quę accidentia putarunt, dixere infinitiès variari, ac ita ens dixere ingenitū, & concеſſerunt permutationem accidentium, & generationem ſecundum ſenſum. Ex quibus omnibus, conſenſione veterum colligit Philoſophus quinto loco concluſionem, quæ eſt, [Vno modo Naturam dici primam vnicuiqne ſubiectam materiam, habētiū in ſe principium motus, & mutationis], inquit vnicuique, quia veteres cœli & mortalium eandem putarunt materiam; addit habentium in ſe principium motus, denotando Phyſica, contradiſtincta ab Artificioſis, quæ eo carent; & ob id etiam in contex. 6. dixit, patere huiuſmodi entia, nimirùm prędita interno principio motus eſſe multa: non autem dixit omnia, ob artificioſa.

Caput Annotationum & Dubitationum.

Ex falſis colligi verum. COnſiderandum primò, ex principijs falſis poſſe colligi concluſionem veram; quod ſeruatur in relata oſtenſionem, nā veteres per principia, quæ vera non ſunt, colligebant materiam eſſe naturam, quam concluſionem Ariſtoteles approbat, inficiatur tamen ea ſimile generare, ſed hoc officium tribuit formæ. *An lignū generet lignum.* Conſiderandum ſecundò, quòd lignum putreſcens nō emittit germē, id enim eſt officiū ligni viuentis per animā nutrientē, vt inſpicimus frequenter ligna ſalicis, adhuc ſeruātia vitā, pullulare; tamē Ariſtoteles hoc exemplū populare concedit. *Duo principalia ad naturā attinentia.* Conſiderandū tertiò, quòd Ariſtoteles cōſiderans cui competat Naturę nomen, & conditio, duo inſpicit, nimirùm eſſentiam & operationes & præſertim generationem, hęc enim ſunt duo ad Naturam attinentiā. Conſiderandum quartò, quòd vis putredinis, dę qua loquitur Ariſtoteles, *Vis putredinis.* eſt collocata in eo ſpiritu humoris putridi, proportione reſpōdente genituræ & ſemini, per quem ſpiritum materia putris redditur fęcunda & valet viuens aliquod gignere. *Albertus Magnus.* Albertus Magnus inficiatus eſt Plantas gigni poſſe ex putri; Ariſtoteles tamen id concedit, & rationi eſt conſentaneum; cum enim ex putri gignantur animalia, longè magis putandum eſt poſſe gigni Plantas nonnullas, quamuis ligna deſtituta uita nō valeant pullulare & ſimilia generare, vt dixi: nam ea, quę fiunt ex putri non dicuntur fieri à ſimili. *Octo dubia.* At octo præſertim ſe offerunt difficultates, quas ſingularim proponam & diluam. *Primum.* Primò Philoſophus videtur pugnantia proferre; nam ex vna parte inquit materiam eſſe naturam, quia ſimilem generat, vt lignum lignum; Ex altera inquit veteres putaſſe naturam, & materiam nec gigni, nec interire. *Solutio.* Soluitur dicendo quod quando Ariſtoteles ex ſententia Antiphontis inquit lignum emittere germen & lignum, non denotat lignum fieri, ſed idipſum ſeruari, & mutari accidentia, ideò inquit ſubſtantiam eſſe eam, quæ permanet, hoc patiens continuè. *Secundū.* Dubitatur ſecundò, quid denotet Philoſophus inquiens [primum ſubiectum vniuſcuiuſque non formatum ſecundum ſe] Nonnulli aiunt denotari propriam & proximam materiam rerum, vt lecti, lignum, ęris aquam, ligni terram: nam hęc dicitur informis ſecundum ſe, hoc eſt

vt

vt materia eius, prima autem materia eſt informis abſolutè. At hi aberrant, nam Ariſtoteles eam denotat materiam, de qua colligit concluſionem, at ipſe eam colligit de prima materia; confirmatur, quia veteres de hoc conſenſerunt, quod ea eſſet Natura, quam putarunt materiam primam, vt etiam refertur ab Ariſtotele. *Solutio.* Propterea dicamus Ariſtotelem denotare materiam primam, de cæteris autem mentionem facere gratia exempli, & per analogiam; quę prima materia ſecundum ſe eſt informis per negationem, hoc eſt ex ſui conditione & pro ſui cōſtitutione nullam includit formã; nam materia non eget forma vt ſit, ſed vt actu exiſtat, & ſubſiſtat. *Tertiũ dubium.* Tertiò dubitatur, quia Ariſtoteles ligna dicit Terrea, in quarto Meteororum cōt. 45. inquit eſſe aerea, & terrea, præſertim tamen aerea & ob id ſupernatare in aqua, preter ebenum. *Solutio.* Dicamus ligna dupliciter conſiderari, vel ſecundum propriam ſubſtãtiam, ac ita ſunt Terrea, vel ſecundum aerẽ incluſum in poris & cauitatibus eius, & ita eſſe aerea, excepto Ebeno, quod eis caret & aerem excludit. *Quartum dubium.* Quartò dubitatur, quia in primo Metaphyſicæ 14. & in primo de Anima 32. ait Elementa omnia ſumpta fuiſſe à veteribus pro materia, excepta Terra; nemo enim Terram ſolam putauit materiam; nunc oppoſitum profert. Soluitur per ipſummet Ariſtotelem in primo Metaphyſicæ dicentem id debere intelligi de Philoſophis nō de Theologis; nam Heſiodus, Pherecides, & Moyſes inter Theologos numerantur. *Quintum dubium.* Quintò dubitatur de materia proxima; an ea quoque ſit Natura. Ariſtoteles in hoc cap. id tribuit materiæ primæ, nam materia proxima, vt carnes & membra, Naturam habent; in quinto autem Metaphyſicę cap. de Natura, etiam id tribuit materię proximæ. *Solutio.* Soluitur dicendo materiam proximam dupliciter poſſe cōſiderari; Primò pro ſuo eſſe abſoluto, & ita eſt compoſita & habet naturam; Secundò cum relatione ad ſequentem formam, quę natura ſit, ad quam eſt facilis, & parata, & hac conſideratione ea quoque eſt natura. Ariſtoteles tamen id ſolum tribuit materiæ primæ, tum quia per eam cæteræ redduntur materiæ; tum inſuper quia ea ſolum eſt natura, non autem modo aliquo naturã habet, vt materia proxima. *Sextũ dubium.* Sexta dubitatio eſt de Materia Cœli, an ea ſit natura; & videtur quòd non, quoniam ea non iunctã m habet generationem, quę eſt opus naturæ maximè conſentaneum. Inſuper Ariſtoteles in 5. Metaphyſicæ ait materiam eſſe naturã, quia recipit naturam, quę eſt principiũ motus; at ea cœli naturam non recipit, motores enim Cœlorum ſunt ſupra naturam, non naturæ. *Solutio.* Reſpondeo Ariſtotelem modò loqui de Natura mortalium, vt dixi, hæc tamen ſecundum quandam analogiam mox transferuntur ad cœlum, in qua eleuatione (vt dixi in præcedentibus) Cœlum diſtincta conſideratione & Natura, & habens naturam dici poteſt; nam quæ apud nos diſtinguuntur, frequenter in ſuperis veniunt in idem; magis propriè tamẽ dicitur Natura. Addebatur, quia non nectitur cum ortu. Reſpondeo, cœlum necti cum primo motu, qui modo aliquo eſt generatio, & interitus, & eſt commune principiũ generationis mortalium. Addebatur, quòd non recipit Naturam. Reſpondeo primò ſat eſſe, quod recipiat motum naturalem, ad quem ſit procliuis; inſuper recipit formam, quæ cum ſit ſupra naturam, præbet naturæ munera ſecundum quandam eminentiam. *Septimũ dubium.* Dubitatur ſeptimò, cur materia artificialium non ſit Natura, cum ea ſit ſubſtantia & ſubiectum alicuius generationis. *Solutio.* Reſpondeo eam eſſe totum quoddam completum, quod habet Naturam; inſuper non eſt natura, quia naturam non recipit, nec formam ſupra naturam, ſed ſolum accidentia, addo tertiò generationem, cui ſubijcitur, non eſſe Phyſicam, ſed Artificioſam & violentam, ad quam ſui conditione non eſt facilis. *Octauum dubium.* Octaua dubitatio eſt de prima materia, an rectè dicatur Natura? Videtur quòd non, quia non eſt principium motus, ſed dicitur materia habentium principium motus, tãquam aliquid ab eo diſtinctum. Inſuper natura eſt eſſentia rei, & principium operationis eius, hæc autem ſunt munera formæ non materiæ. Preterea inquit Ariſtoteles in cont. 11. quòd antequam forma carnis adueniat, nil naturæ carnis ad eſſe dicitur; quare materia non eſt pars Naturæ eius; Sic forma dicitur eſſentia & totum id quod res eſt. Sol-

uitur

Solutio. ultur dubitatio, dicendo materiam primam non eſſe naturam propriam, ſed communem; nec eſſe principalem, ſed ſecundariam; nec eſſe partem eſſentiæ in prima ſignificatione, ſed in ſecunda; & hoc oſtendunt inſtantiæ: hinc antequam adueniat forma alicuius, nil naturæ propriæ eius adeſſe dicitur, cum tamen adſit natura communis.

Nonũ dubium. At quæritur, cum variæ ſint notiones materiæ, in qua notione ei competit nomen & conditio naturæ? Solutio. Reſpondeo materiam in prima notione non dici naturam, niſi latè, vt naturæ nomen dicitur de quauis eſſentia, non autem propriè, quia nullius eſt pars nec principiũ tranſmutationis; in ſecunda notione dum refertur ad formã recipiendam eſt natura poteſtate, & natura, vt facilis & parata ad formam; in tertia notione dum conſideratur cum forma, eſt natura actu, cum actum ſit prędita forma, & vnà cũ ea, ſaltem vt cauſa ſine qua non, conſpiret ad permutationes ſecundum naturam, quę compoſitorum eſſe dicuntur. Decimũ dubium. Sed alia occurrit pulchra dubitatio, cum omnis gradus formarum materiatarum dicatur natura, cur etiam non omnis gradus materię dicitur natura, ſed ſola prima materia? Solutio. Soluitur primò dicendo etiam omnem gradum materiæ, dum refertur ad formam ſibi reſpondentem, dici naturam, vt patuit in præcedentibus. Addo tamen id magis dici de forma, quàm de materia proxima, quia quęuis forma ſimplex eſt, non autem materia proxima, vt carnes. Inſuper non datur vna communis materiata forma, per quam cæteræ ſint formæ, vt datur vna communis materia, à qua habent ſequentes gradus, vt materiæ ſint.

Cont. 11. *ALio autem modo forma & ſpecies, quæ ſecundum rationem: Vt enim Ars dicitur quod Arte conſtat atque Artificioſum, ita natura quod ſecundum naturam dicitur & Naturale; Neque enim id dicimus modo aliquo habere ſecundum Artem quid, ſi poteſtate ſolùm eſt Lectica, & non dum habet ſpeciem lecticæ, neque eſſe Artem; neque in his, quæ natura conſtant; Quod enim poteſtate caro eſt, vel os, non dum habet ſui naturam, antequam formam acceperit, quæ ſecundum rationem, quam* Cont. 12. *definientes dicimus quid eſt caro vel os, neque natura eſt. Quare alio modo natura erit habentium in ſe motus principium forma & ſpecies, quæ niſi ratione ſeparari non poteſt.*

Inſtitutũ. OStenſo conſenſione veterum naturæ nomen dici de Materia, oſtendit modò Philoſophus ex opinione ꝓpria id ne dum dici de forma, ſed Diuiſio. Expoſitio. pręſertim & magis propriè; & tria facit, primò proponit ſententiam ſuam, ſecundò eam oſtendit, tertiò concluſionem colligit. Sententia eius eſt, alio modo naturæ nomen dici de forma rerum natura conſtã tium, per quam in ſpecie conſtituuntur, & quæ per definitionẽ explicatur, indicando formas ſubſtantiales ex materia pendentes; Hanc ſentẽtiam ratione analogica, ex Artificioſis deprõpta in ſecũda parte ita cõfirmat. Vt Artificioſum nũcupatur Ars, ita quod Natura conſtat nũcupatur Natura; ſed artificioſũ tunc ſolùm dicitur Ars, artisque particeps, dũ formam includit; quare ſimili modo quod natura conſtat, tunc ſolùm naturæ ſuę conditionem dicetur includere, dum forma fuerit prępditum, veluti caro, os, & ſimilia tunc ſolùm dicuntur ſua natura prędita, dum formam receperint, quæ eſt ratio & definitio eius: at quia propter quod vnumquodque & id magis eſt, forma maximè iudicanda eſt natura; Ex quo in tertia parte colligit Philo-

ſophus

ſophus,alio modo naturam dici de forma prædirorum interno principio motus, quæ ſeiungi apta non eſt, niſi ratione.

Caput Annotationum & Dubitationum.

Conſiderandum primò, quòd quamuis Natura primò dicatur de forma, &. *Primo cõſiderandũ.* ob id iudicare valeamus Ariſtotelem debuiſſe ordiri ab ea, tamen recta ratione à materia eſt orſus; tum quia eſt origine prima; tum quia ea veterum omnium conſenſione natura eſt; tum tertiò, vt valeat priſcam ſententiam explodere putantium materiam ſolam eſſe naturam. Inſuper conſiderandum, quòd Artificioſa nonnunquam nil aliud ſunt, niſi Phyſica, vno vel alio modo *Secundo.* diſpoſita, & ordinata, vt patet de Plantis ab Agricola paratis, & diſpoſitis; nonnunquam re vera ſunt forma aliqua ex Arte pendens, vt patet de muſica, de forma domus,de picturis, quæ formę etiam ad ſpeciem aliquam prędicamenti prȩſertim qualitatis rediguntur; non enim in ſerie prædicamentorum ſola Phyſica locum habent, vt patet de habitibus animi,vel aſſuetudine,vel diſciplina formatis. At quinque oc- *Primo dubitatio.* currunt dubia; Primum eſt, quia Ariſtoteles inquit artificioſa dici Artem,quod verum non eſt,cum Ars ſit habitus Mentis;ſimiliter dicit natura conſtantia dici Naturam,cuius oppoſitum docebit in ſequenti contex. Soluitur dicendo Ariſtotelem eo *Solutio.* loquendi modo noluiſſe aſſerere ea compoſita dici Artem vel naturam,ſed indefinitè ſiſſe loquutum,vt patefaceret perinde Naturã ad naturalia ſe habere, ac Ars ſe habet ad Artificioſa. Quod ſi etiam ſeruare volumus ea eſſe Artem, ſiue Naturam, dicemus cõpoſitum eſſe Naturam naturatam,inſuper eſſe naturam per denominationem & participationem formæ,& demùm eſſe Naturã pro primo ſignificato; docet enim Philoſophus in 8.Metaphyſicæ contex.7.& 8.nomina compoſitorũ primò denotare formam,vt Animal animam,Non autem eſſe Naturam propriè pro contradiſtincto ab habente Naturam,vt ſemetipſum declarabit.Dubitatur ſecundò, quia non *Secunda.* videtur Natura reſpondere Arti,vel vice verſa,vt ait Philoſophus; Natura enim eſt forma rerum Natura conſtantium,non ſeparabilis ab eis; Ars autem non eſt forma Arte cõſtantium, ſed eſt habitus animi; quare ex ratione Ariſtotelis non colligemus formam eſſe naturam,ſed opus aliquod eius,vt forma arte conſtantium non eſt Ars, ſed opus Artis. Hinc Simplicius ait propriè Naturam Arti reſpondentem non eſſe *Simplicius.* formam naturalium,ſed propenſionem materiæ ad formam & tanquam ſemen eius. At Simplicio dimiſſo,qui Platonẽ ſequitur,de quo in digreſſione aliquid dicam, Reſpondeo cum Ariſtot.Artem & Naturam partim ſimilia,partim diſſimilia eſſe;nam *Solutio.* duo ſunt officia Naturæ,conſtituere & eſſe principiũ operationis, & præſertim generationis;quæ duo in forma, quæ natura eſt,ſunt coniuncta, quia ſimile generat ſimile,in Arte impotentiore ſunt ſeiuncta; Naturę vt operanti reſpondet Ars pro habitu Mentis, Naturæ vt conſtituenti reſpondet forma artificioſi;Et quoniam hoc erat id, quod inſeruiebat Ariſtoteli,ideò cõſiderauit Artem pro forma Artificioſi, & ei dixit naturam eſſe ſimilem; vt enim ea eſt id totum Artis, quod prȩſertim in Arficioſo refulget, ita forma rerum natura conſtantium eſt propria natura eorum: ita ſumẽda eſt ſimilitudo Naturæ & Artis,nõ vt minus rectè explicatur à Simplicio. Dubitatur ter- *Dubitatio tertia.* tiò,quia regula eſt nil debere colligi in concluſione, quod non fuerit aſſumptũ in prȩmiſſis; Ariſtoteles non ſeruat hanc regulam,nam colligit formam eſſe Naturã,& addit [quę ſeparari non poteſt niſi ratione] hoc non eſt prȩaſſumptum, neque aliquid eſt dictum,ex quo videatur poſſe elici. Reſpondeo nil debere colligi in concluſione, *Solutio.* quod niſi actu, ſaltem facultate non includatur in prȩmiſſis:quod forma, quę eſt natura,non ſit apta ſeiungi niſi ratione,includitur in prȩmiſſis facultate,quia in prȩmiſſis accipiebatur ea forma,quę tribuit eſſe compoſito,& eſt id,quod ipſum eſt; huiuſmodi autem ſunt illę ſolæ formæ, quæ ſeparari nequeunt, cum perfectio & eſſentia

compoſiti

Dubitatio quarta. compoſiti non valeat eſſe ſine eo. At quarta oritur dubitatio, quia Ariſtoteles videtur ſecum pugnare; in hoc contex. concedit formas Pyſicas poſſe ratione ſeiungi; oppoſitũ affirmabit in contex. 19. eo enim loci inquit formas Phyſicas perinde ſe habere, ac ſimum, quod definitum expoſcit materiam & ſine ea definiri nequit. *Solutio.* De hoc varia dicuntur à viris doctis, quibus ſilentio decurſis, breuibus dico formas Phyſicas dupliciter poſſe cõſiderari; vel pro ſuo eſſe abſoluto, vt actus ſunt, vel pro eſſe relato, nimirùm vt Formæ Phyſicæ, expoſcentes definitam materiam: pro ſuo eſſe abſoluto poſſunt circumſcribi ſine materia, vt etiam materia pro ſua prima notione circũſcribi poteſt ſine forma; at pro eſſe relato, ac vt forma Phyſica eſt, non valet ſine materia rectè definiri: Et addo, quòd quamuis forma per materiam, & materia per formã definiantur, tamen dicuntur diſtingui ratione, quia eorum diſtincta eſt definitio, vt etiam ſeruus à domino ratione diſtinguitur, quatenus definitio vnius non competit alteri. Mens itaque vt dicitur ab Auer. 12. Metaphyſicæ 39. eatenus eſt potentior quàm natura, quatenus valet multa reſoluere, & ſecernere, quæ per naturam ſeiungi nequeunt; ſic in primo Phyſic. de homine Muſico dicebat Ariſtoteles reſolui definitionem totius in definitiones componentium. *Quinta dubitatio.* At dubitatur quintò, an vera ſit concluſio, quòd forma ſit natura? *Solutio.* Dico, forma non quæuis; ſed ſpecies. hoc eſt, ea per quã Phyſica in ſpecie conſtituuntur, & quæ eſt id, quod compoſitum Phyſicum eſt, & per definitionem corporis Phyſici explicatur; materia uerò, eius dicitur vehiculum, vt patet ex calce huius libri. *An mens ſit Natura.* At dubitatur, quia etiam forma ſeparabilis, vt humana mens, videtur Natura, cum ſit internum principium motus, & conſideretur à Naturali Philoſopho, & ſit actus corporis Phyſici Organici, vt patet ex ſecundo de Anima. Pręterea formæ Phyſicæ non videntur naturæ: primò quia inquit Philoſophus, vt ſe habet de Arte, ita de Natura; addo minorem, forma Arte conſtantium non eſt Ars, igitur nec forma conſtantium Natura. Præterea huiuſmodi formæ ſunt in ſubiecto. variãtur ſeruato ſubiecto, recipiunt magis, & minus, præditæ ſunt cõtrarietate differẽtiarum, propterea videntur eſſe accidentia, & ſola materia cum veteribus videtur iudicanda Natura. His addo, quòd Natura debet præeſſe materiæ, quia collocatur ſub Deo, non autem debet ex materia pendere, vt pendent materiatæ formæ. Demùm Natura videtur præeſſe etiam cœlo, nam in primo de cœlo 31. Phyloſophus loquens de cœlo & motu eius, patefaciẽs in cœlo nil eſſe fruſtra, inquit Deum & Naturam nil facere fruſtra, indicans etiam cœlum ex Natura pendere, quod tamen non pendet ex Phyſicis, & materiatis formis. *Solutio.* Arduas tetigi difficultates, quibus nitar breuibus ſatisfacere. *Quatuor gradus formarum.* Pro notitia accipio formas quatuor eſſe graduum, quædam ſunt ſupra naturam à materia ſolutæ, quarum caput, formarumque forma Deus eſt; Aliæ ſunt formæ ex materia pendentes, quarum ſuprema eſt Phantaſia; infimæ ſunt formę Elemẽtorum quæ nomine Naturæ denotantur; Tertium genus conſtituunt formæ magna ex parte æmulæ naturæ, & ſunt formæ Arte conſtantium; Quarti generis ſunt formæ accidentium affectę Naturæ. *Mens hominis non eſt Natura.* Humana mens non eſt Natura, vt oſtenditur in primo de partibus animalium, nec pro ſuo eſſe abſoluto attinet ad Phyſicum, vt eodem in loco docet Philoſophus, ſed ſolùm pro eſſe relato, vt particula animæ. Natura nexum habet cum generatione; conſtituit corpus Phyſicum; & eſt internum principium operationum naturalium eius, huiuſmodi ſolùm ſunt materiatæ formæ. Inſuper conſiderandum materiatas formas latere ſenſum, operari per accidẽtia, & per eadem cognoſci, & ob id veteres putarunt eas eſſe accidentia, non ſubſtãtiam, & Naturam. Pythagoras & Socrates præſertim cœperunt eorum errorem explodere; Id quod maxime indicat eas eſſe ſubſtantiam, eſt, quia oſtenditur dari formas à materia ſolutas, quas veteres non cognouerunt; & per id ducimur in notitiam, quòd detur genus formarum ſubſtantialium, quæ dominantur materiæ: id ipſum colligimus, quia per earum varietatem, variatur eſſentia, nomen, definitio, & operatio rerum, quæ indicant imperium ſupra materiam. Ex his eliciuntur ſolutiones inſtantiarum. De humana mente iam

dixi;

dixi: Addebatur formas arte conſtantium non eſſe Artes; iam patefeci ſimilitudinẽ & differentiam Artis & Naturæ, quam non repeto. Addebatur eis competere conditiones accidentium. Reſpondeo eſſe in parte ſimiles, at non eaſdem, vt alibi patefeci, & conſpicuum eſt. Dicebatur Naturam præeſſe materiæ & dominari Cœlo, non autem ex materia pendere: Reſpondeo, Naturam pro ſuo eſſe abſoluto, & ordine dignitatis præeſſe materiæ, & materiam eſſe naturam infimam; at ordine originis, in his quæ fiunt & intereunt, contra ſe habet; poſterius enim origine, eſt dignitate prius. Et dum dicitur Cœlum ex natura pendere. Reſpondeo, tunc ſecùs vſurpari naturæ nomen, vt in digreſſione patefaciam.

QVOD autem ex his eſt Natura quidem non eſt, ſed conſtat Natura; Atque Natura magis ipſa eſt, quàm Materia, quoniam vnumquodq; tunc dicitur, cum actu fuerit magis, quàm cum poteſtate: Adhuc gignitur ex homine homo, ſed non lectica ex Lectica, & proptereà inquiunt non figuram eſſe Naturam, ſed Lignum, quia ſi germen proferat, non Lectica, ſed Lignũ exoriatur; ſi itaque hoc eſt Ars, forma quoque eſt Natura, gignitur enim ex homine homo. *Cont. 12.* *Cont. 13.*

DEclarato materiam & formam eſſe naturam, conſiderat modò compoſitum ex vtriſq; ac inſuper cõparat duplicẽ naturam ad inuicẽ, & ſoluit rationem Antiphontis. Diuiduntur hi duo cõt. in tres partes; In prima conſideratur cõpoſitum ex materia, & forma, & dicitur cõſtare natura, natura præditũ, naturamq; habens; quod conducit pro confirmatione, ꝙ forma ſit natura; non.n. compoſitum diceretur habere Naturam, niſi cõponentia illud & præſertim forma natura eſſet: In ſecunda parte comparans materiam & formam adinuicem, aſſerit formam præſertim eſſe naturã, quod ita oſtendit; Id magis ſtatuendũ eſt natura, per quod conſtantia natura actu conſtant, quàm id per quod conſtant poteſtate, actus enim eſt finis & abſolutio; ſed per formam actu conſtant, per materiam poteſtate, forma itaque magis iudicanda eſt natura. Nonnulli, è quorum numero eſt Simplicius, inquiunt Ariſtotelem comparare cõpoſitum cum materia, adeò vt ſententia ſit, compoſitum magis quàm materiã, eſſe naturam: quæ expoſitio non eſt approbanda, tum quia dixit compoſitum non eſſe naturam; tum quia ratio ſumpta ex actu & potentia indicat comparari formã cũ materia: tum quia Ariſtoteles ſolùm colliget naturam dici de materia & forma; tum demùm quia verba Ariſtotelis conſpicuè hoc denotant. [Adhuc gignitur ex homine homo, &c.] In hac tertia parte argutè Ariſtoteles ſuo more euertit fundamentũ Antiphontis relatum in contex. 7. & ita euertit, vt id reflectat in Antiphontem, & ex eo ſuam ſententiam colligat. Argumentabatur Antiphon, Id eſt natura, quod generat ſimile, concedit hoc Ariſtoteles: at addit minorem oppoſitam, quæ eſt, ſed forma generat ſimile, quare ea eſt natura; oſtẽditur minor, quia homo generat hominem, ſimilitudo quorum ex forma pendet, & in ea eſt poſita; dicebat Antiphon, quia Lectica non generat ſimile, non eſt natura, ſed Ars, & accidẽs; infert Ariſtoteles, ſi non eſt natura, ſed Ars, quia non generat ſimile, igitur propria forma Phyſicorum, quia generat ſimile, natura erit, per regulam poſterioriſticam, ſi negatio eſt cauſa negationis, affirmatio erit cauſa affirmationis. *Inſtitutũ.* *Diuiſio.* *Expoſitio.* *Simplicius.*

Caput Annotationum, & Dubitationum:

Conſiderandum primò Ariſtotelem nomine endelechiæ denotare omnem formam, quæ natura eſt; vt pateat perperàm Ciceronem dixiſſe vocem eam denotare motum perennem,& formatã ab Ariſtotele fuiſſe,pro denotanda eſſentia quinta animæ, diſtincta ab ea quatuor Elemẽtorum: nam Ariſtoteles ea voce vtitur pro denotando quouis actu,potentiæ oppoſito ſiue ſeparato,ſiue materiato,ſiue ſubſtantiæ, ſiue accidentiũ, vt explicans animæ definitionem pateſeci. Inſuper conſiderandum, ꝙ quemadmodũ forma eſt magis natura,quàm materia: ita magis eſt eſſentia rei, veriuſque internum principium operationum,ex quo nomen,diſtinctio,& rei definitio eliciatur. At quæ-

Prima dubitatio. ritur primò,cum compoſita naturalia dicantur habere naturam, num etiam compoſita Artificioſa dicantur habere Artem? id enim verum non videtur, quoniam Arti-

Solutio. fex ille eſt, qui Artem habet,non opus Artificioſum.Soluitur dicendo ea duo officia, quæ in natura ſunt iuncta,nimirùm vt ſit eſſentia rei,& principium operationis eius, in Arte eſſe ſeiuncta,& ob id cùm Artifex, tùm Artificioſum dicuntur habere Artẽ, Artifex pro principio productionis, Artificioſum pro forma conſtituente; omnis.n. forma, quæcunque forma ſit, in ſuo genere largitur eſſe compoſito. At dubitatur ſe-

Secunda. cundò,Si compoſita,quæ natura conſtant, includunt duplicem naturam, tunc vnius non erit natura vna, ſed duæ. Reſpondeo vnius eſſe duas Naturas ſubordinatas,ex

Solutio. quibus conſurgit per ſe vnum; nam ex actu & potentia per ſe vnum conſurgit, vt dicitur in octauo Metaphyſicæ: Inſuper vnius duæ ſunt naturæ, vna communis, altera propria contrahens communem tanquam poſtrema differentia, quæ dicitur totũ id, quod res eſt,vt patet ex 7.Metaphyſicæ 43. Sed occurrit tertia dubitatio,cum de-

Tertia. tur forma totius conſurgens ex forma & materia partis,num ea forma totius dici debeat Natura,vel habens naturam? nam videtur natura,cum ſit forma vna, verè principium integrum operandi? Reſpondeo formam partis eſſe naturam originalem,ſimplicem & naturantem,quam modo conſiderat Ariſtoteles,formam verò totius, relatam ad eam partis, eſſe præditam natura,& dici poſſe naturam conſurgentem, & na-

Solutio. turam. At dubitatur quartò,quoniam Philoſophus hoc in loco inquit Artificioſa nõ fieri à ſimili,cum tamen in 12. Metaphyſi.18.dicat ea quoque à ſimili fieri: Soluitur ea fieri à ſimili exemplò,repræſentatione,& recta ratione,qualis eſt Ars,non autẽ fieri à ſimili ſecundum exiſtentiam,& modum exiſtendi,vt fiunt Phyſica.Quo autẽ pacto huomo generet hominem,cum mens extrinſecùs accedat,non eſt præſentis conſi-

Quinta. derationis. Dubitatur quinto,quia Ariſtoteles non videtur rectè ſoluere rationẽ Antiphontis; Nam Antiphon dicebat ex ligno fieri lignum, & fieri ex accipiebat vt pertinet ad Materiam;Ariſtoteles ſoluens ait ex homine fieri hominem,ſumendo ex vt

Solutio. pertinet ad efficientem: Reſpondeo materiæ non competere munus producendi ſimile,ſed efficienti,ideo ſententiam falſam Antiphontis Ariſtoteles in veram conuertit: Et ſi etiam lignum pullularet,germenque emitteret, id faceret non quia materia ſimile produceret,ſed per facultatem ſeminariam,vel putrem ei ſimilem, cui competeret vis efficiendi aliquid,quæ modo aliquo forma eſt.

Cont. 14. *ADHVC natura,quæ vt generatio dicitur,via eſt ad Naturam,non enim vt medicatio ad ſanitatem non ad Artẽ medendi eſt via: oportet enim ab Arte medendi nõ ad Artem medendi eſſe medicationem; Sic Natura ſe habet ad Naturam,ſed quod fit ex aliquo in aliquid,venit quatenus fit; ad quid itaque fit; non ad id ex quo,ſed ad quod; forma itaque Natura eſt.*

Affer-

Inſtitutũ. Ratio.

AFfertur ratio tertia, quod forma ſit natura, quæ ſic formatur; Id per quod via ad illud nuncupatur natura, debet iudicari natura, ſed per formam, generatio, quæ eſt via ad formam, nuncupatur natura, quare forma eſt iudicanda natura. Diuiditur cõtextus in duas partes; in prima profertur id, quod includit vim vniuerſæ rationis; in altera explicantur attinentia ad minorem propoſitionem. *Diuiſio.* Inquit in prima, quod natura dicta de generatione, eſt via ad naturam, hoc eſt generatio nũcupatur natura, quia dicit, & via eſt ad naturam; *Expoſitio.* ex quo elicimus rationem ſupra formatam. Et pro minoris explicatione & approbatione, ait in parte ſecunda, Non ſe habere de Generatione, dũ nuncupatur natura, vt ſe habet de medicatione, quæ denominationem recipit non à fine, qui eſt ſanitas, ſed à principio, quod eſt Ars medendi; nam de natura dicta de generatione ſecùs ſe habet; ea enim recipit nomen à fine, quia id, quod per naturam generatur, dicitur tendere in definitum aliquid, à quo nomen recipit, id autẽ ad quod tendit, finis eſt, qui eſt forma.

Caput Annotationum, & Dubitationum.

Primò cõſiderandũ.

COnſiderandum primò, quemadmodum cum natura ſummopere iuncta eſt generatio, adeò vt dicatur opus naturæ ſummoperè conſentaneum, ita nomina, quæ debent eſſe conſentanea rebus, adeò ſunt iuncta, vt vtrunque nomine naturę honeſtetur; quæ connexio, vt apud latinos eſt conſpicua, conſiderando naturam, naſci, & natiuitatem, ita præſertim eſt conſpicua apud Gręcos. Natura enim dicitur φύσις, gigni verò & φύεσθαι, & φύεται, vt etiam retulit Philoſophus in quinto Metaphyſicæ, loquens de natura, & putandum eſt viam recipere nomen à fine, non vice verſa. *Secundò.* Secundò conſiderandum, nos denotare generationem nomine naturæ, dum ea, quæ nobis ab ortu & per generationem competunt, dicimus nobis competere per naturam, & ea à natura recepiſſe, & dum finis non eſt natura, generatio quoque eius non rectè dicitur natura, veluti calefactio, dealbatio, & ſimilia, non rectè nomine naturæ denotarentur. *Tertiò.* Cõſiderandum tertiò, quòd cum Ariſtoteles aſſerat generationi competere nomen naturæ, non ob id cenſet ei competere definitionem, quod indicat inquiens dici naturam, quia via ſit in naturam, quaſi dicat non ex ſe naturam eſſe, ſed ob aliud, nimirùm vt viæ tribuitur nomen finis, & etiam, quia via eſt quædam finis participatio & adeptio, præſertim dum conſideratur mutatio non pro fluxu, ſed pro forma, quæ per fluxum acquiritur, qua conſideratione mutatio eſt forma imperfecta tendens ad perfectionem, & quamuis non omnis natura recipiat magis & minus, ſed ſola forma infra animam poſita, conſideratur tamẽ id magis & minus in diſpoſitionibus parantibus pro forma; Ex quo elicio errare Philoponum, & cum eo omnes, qui laborant in declarãndo modo, quo definitiõ naturæ competat generationi, cum ei competere non debeat, vt etiam exercitio non competit definitio ſanitatis; non enim generatio, quę eſt mutatio, rectè dicitur internum principium motus. *Quartò.* Conſiderandum quartò, mutationes cùm in Phyſicis, cùm in Artificioſis magna ex parte denominari à fine, vt nos docet Philoſophus in quinto Phyſic. contex. 48. inquiens, Et dicitur vnumquodque id quod mutatur magis, quam ex quo, vt ſanatio in ſanitatem, & ægrotatio in ęgritudinem ducens: quod etiam affirmauit in primo Nicomachiorum; ratio eſt quia finis ille eſt, qui optatur, quæritur, acquiritur, & per quem principia & media in eum diriguntur; *Error quorundam.* Ex quo conſtat decipi eos, qui hoc in loco inquiunt in Artificioſis denominationes magis recipi à principio: id enim abſolutè falſum eſt; ſolùm poteſt dici verùm facta comparatione; *Ratio.* nam comparando Artificioſa cum Phyſicis, præſertim Phyſicæ mutationes à fine nomen recipiũt, quod eis competit duplici ratione: prima eſt, quia

finis naturæ magis certus magiſque in facultate Naturæ eſt poſitus, quàm finis Artis ſit poſitus in facultate Artificis, vt patet de officio medici, quod non ſanatio eſt, quia non eſt in facultate eius: Altera ratio eſt, quia Phyſica fiunt à ſimili, ideò à quouis petatur denominatio, ſemper ſeruatur, vt ea quoque ſit à fine; Artificioſa verò non ſimiliter à ſimili fiunt. Sed oritur dubitatio, cum generatio Phyſica nuncupetur Natura num etiam generatio Artificioſa nuncupetur Ars? Reſpondeo eam quoq; nuncupari poſſe Artem, veluti ædificationem nuncupamus Artem ædificādi, & dicimus in ea ſeruari vel non ſeruari Leges Artis. Dubitatur ſecundò, num generationes Phyſicę nonnunquam recipiant nomen à principio? Ariſtoteles dixit eas recipere nomē à fine, quod intelligi debet de nomine Naturæ, de quo erat ſermo, & vt plurimùm; nam aliquando illæ quoque denominantur à principio, & præſertim dum aliquid nō fit à ſimili: vt vini potio, non ſemper dicitur inebriatio, ſed potio vini, & productio vermis putredo: inſuper dum ea, quę eueniunt ſunt incerta, vt concubitus potius cōcubitus dicitur, quàm prolificatio, quia proles dubia eſt. Colligamus denominationes abſolutè rectiùs peti à fine, & id præſertim in Phyſicis ſeruari, & petendas eſſe à fine non ſecundum accidens, ſed ſecundum ſe, non communi, ſed proprio, non remoto, ſed proximo.

Dubitatio. *Solutio.* *Secunda dubitatio.*

Cont. 5 *SED forma & Natura dupliciter dicitur; Nam priuatio ſpecies quodammodo eſt; Si autem eſt ſpecies & contrarium aliquod circa ſimplicem generationem, aut non eſt, poſterius conſiderandum eſt.*

Inſtitutū. APparuit materiam & formam eſſe naturas; ſupereſt aliquid dicendum de priuatione, & præſertim quia forma dupliciter vſurpatur pro principali, & pro ei oppoſita priuatione; ideò inſtitutum Philoſophi eſt formam diuidere, & quid de vtraq; diuiſionis parte ſit dicendum manifeſtare. *Diuiſio.* Diuiditur contextus in duas partes; in prima traditur diuiſio formæ, in altera reijcitur in alium locum conſiderandum, an ea diuiſio competat formæ ſubſtantiæ. *Expoſitio.* Inquit in prima, cum forma dicta ſit natura, diuiditur forma in principalem, & priuationem ei oppoſitam, & propterea vtraq; iudicari debet Natura, nā priuatio eſt quodammodo forma. At dubium eſt, an huiuſmodi priuatio, quæ ſpecies dicitur, & contraria eſt formæ, locum habeat in generatione ſimplici, quæ ſubſtantiæ eſt, quod poſterius ſe conſideraturum pollicetur.

Caput Annotationum, & Dubitationum.

Quid denotetur nomine priuationis. ANimaduertendum primò, quòd non conſtat, quid Philoſophus denotet per priuationē, quā ſpeciem, & naturam affirmat, & duæ ſunt expoſitiones. *Prima expoſitio.* Nonnulli putant denotari abſolutā priuationē, quæ inter principia numerata eſt, nā ea afficit modo aliquo materiā, & antecedenti formæ iuncta eſt? Quam expoſitionem approbandam non puto, tū quia ea priuatio per ſe eſt nō ens, & malefica, ideò non eſt natura, & pręſertim cū non ſit pars rei, & opponatur formæ, nec ſit principiū motus, ſed solū terminus à quo: Ideò eſt alia expoſitio verior, q denotetur contrariū deterius; *Secunda.* nam in 1. Phyſi. confuſè vtens nomine contrarij, manifeſtauit contraria omnia eſſe ſuperabundantiam, & defectū, & hęc eſſe principia: propterea nunc ait ambo eſſe formam & naturam. Et quoniam conſtat veram priuationem cōpetere ſubſtantiæ, latet autem, an ei competat priuatio ſumpta pro cōtrario deteriore, ideo ſe id cō-

ſidera-

ſideraturum pollicetur: & huiuſmodi forma deterior,cum ſit tāquam priuatio & defectio,dicitur ſpecies quodammodo,non abſolutè, quia eſt forma,& natura deterior. Secundò conſiderandum nonnullos viros doctos putaſſe per huiuſmodi priuationē, quæ forma ſit,Ariſtotelem denotaſſe formam corporis coæuam materiæ.Quæ ſententia explodenda eſt;tum quia ea non conceditur ab Ariſtotele; tū inſuper quia in progreſſu,an detur,non conſiderabit: tum tertiò, quia non eſſet contraria formis,ſed ſeruaretur cum eis: tum quartò,quia ea non magis accidentium,quàm ſubſtantiæ ortui conduceret. Tertiò animaduertendum,quòd cum Ariſtoteles dicat eſſe conſiderandum,an locum habeat in ortu ſimplici,hoc eſt ſubſtantiæ,vbi id conſideretur,non apparet. Puto dicendum conſiderari & in quinto Phyſic. vbi manifeſtatur in ſubſtantia non eſſe motum, quia ei non competit huiuſmodi contrarietas requiſita pro motu,& in primo de Ortu,& interitu,vbi conceditur modo aliquo,& facta comparatione in ſubſtantia locum habere generationem ſimpliciter,& ſecundum quid: dū enim Elemētum vnum comparatur cum altero,id, quod eſt deterius, dicitur modo aliquo priuatio,& eius generatio dicitur generatio ſecundum quid:quamuis abſolutè ſit generatio ſimpliciter,adeò vt huiuſmodi priuatio & cōtrarium modo aliquo competat & non competat ſubſtantiæ,non enim competit abſolutè, ſed ſolùm facta comparatione. At dubitatur,quia vni contrarium non rectè dicitur eſſe illud,non enim albedo rectè dicitur nigredo:At priuatio eſt contraria formæ,igitur male dicitur forma. Soluitur priuationem ad duo poſſe referri,primò ad formam,cui opponitur,& ita nō eſt forma: ſecundò ad Materiam,circa quam vnà cum oppoſita forma verſatur,& ita dici poteſt forma. Addo inſuper formam dupliciter vſurpari & pro principali, & pro ea latè ſumpta; priuatio oppoſita formæ principali non eſt principalis forma, eſt tamen forma ſumpta latè, & dicitur forma quodam modo.

Non denotari formā corporis.

Dubitatio

Solutio.

Digreſſio attinens ad Natura.

NE dum vtilis, verum neceſſaria quoque naturali Philoſopho eſt ſcientia de Natura,quæ vnà cum vtilitate,honeſtatem,& iucunditatē iunctam habet. Explicaui in præcedentibus eius definitionem, ſupereſt modò,vt de reliquis ad eius notitiam attinentibus verba faciā. Diuidā hanc digreſſionem in quatuor partes:referā primò ſignificationes varias nominis naturæ: tradam ſecundò varias eius diſtinctiones; patefaciam tertiò connexionem eius cum Fato; quartò nonnulla dubia proponam & diluam. Ordiens à ſignificationibus nominis eius,accipio duo præſertim naturæ competere; Primum vt ſit eſſentia rei,ideò veteres id,quod retum eſſentiam putarūt, materiam nimirùm, etiam iudicarunt naturam, & ob idipſum nonnunquam pro quauis eſſentia vſurpatur; Alterum eſt,vt ſit principium operationum naturalium,& pręſertim generationis,& ob id fęcūda celebratur: propterea quibuſcunque aliquid horum modo aliquo competit,naturæ nomine denotatur.Et primo origine, & conſenſione veterum dicitur de Materia prima,poſtremò tamen dignitate,& proprietate, dum cum forma cōparatur: hæc materia natura eſt:tum quia eſt pars ſubſtantię compoſiti;tum inſuper quia eſt facilis & parata pro recipienda forma: Secundò dicitur de materia proxima, relata ad ſequentem formam ob eaſdem rationes:Tertiò de cœleſti corpore,quod eſt materia motus,ad quem eſt facile & procliue. Quartò de forma ſubſtantiæ infra animam poſita,vt de formis Elementorum & mixtorū conſimiliū, quæ ſunt eſſentia cōpoſitorum, & modo aliquo principia motuum. Quintò de omni anima ex materia pendente, quæ eſt eſſentia viuentium,& verius principium efficiens motus. Sextò de priuatione ſumpta pro forma deteriore, vt dum ſit comparatio inter Elementa. Septimò de compoſito,quod eſt natura naturata,& natura pro principali ſignificato

Sciētia de Natura naturali Philoſopho neceſſaria.

Diuiſio.

Significationes nominis Naturæ.

Natura dicitur de materia prima.

De materia proxima.

De cœleſti corpore.

De forma infra aīam

De anima.

De priuatione.

De compoſito.

De generatione. *De inſtrumentis generationis.* *De eſſētia.* *De ſerie cauſarum.* *De propria ſingulorum conſtitutione.*

vt patuit in præcedentibus. Octauò de generatione, quatenus eſt via ad formam, & modo aliquo participatio eius. Nonò de inſtrumentis cùm virilibus, tùm muliebribus generationis. Decimò dicitur de quauis eſſentia, omnis enim eſſentia & conditio rei dicitur Natura eius; ita Cicero conſtruxit libros de Natura Deorum. Vndecimò natura dicitur de ſerie & ordine communium cauſarum; quę nuncupatur Natura vniuerſalis & à Poetis dicitur Deus Pan, denorans totum, & vniuerſum, eique tribuunt fiſtulam denotantem conſonantiam vniuerſi, & alia multa vniuerſi conditionibus reſpondentia. Duodecimò dicitur de proprietate conditione & particulari conſtitutione ſingulorum, de qua legitur,

Naturæ ſequitur ſemina quiſque ſuæ.

De virtute ſeminaria.

ſecundum quam dicimus Platonem eſſe benignæ Naturæ, alium malignæ, quoſdam facilis & mutabilis naturæ, alios difficilis. Decimotertiò demùm dicitur de facultate Seminaria, veluti apud Academicos. Nam qui Platonem ſequuntur, Primum conſtituunt Deum, cui ſubijciunt Mentem, ad quam pertinent Ideæ; Menti ſubijciunt Animam, ad quam aiunt pertinere rationes; Ex anima per rationes, & præſertim ex ea Mundi aiunt prodire vim ſeminariam, eamque Materiæ infundi, quam dicũt eſſe Naturam, adeò vt Natura ſit Vis ſeminaria à Mundi anima infuſa materię; quę vis ſeminaria non eſt materia, nec forma, ſed media inter vtrunque, & via ad formã, quæ forma mox inducitur per huiuſmodi ſemina, munere rationum, & Idearum ex quibus pendent.

Natura quò vita poſtrema.

Hinc Natura ab eis nuncupatur vita poſtrema; dicitur vita, quia motionem aliquam ſeruat, & ex anima pendet; dicitur poſtrema, quia prima & vera vita ad Mentem pertinet, media ad animam, poſtrema ad Naturam; Deus eſt ſupra vitam & Vitę principium, Materia infra vitam, Vita Mentis eſt caput Vitæ, ea animæ Medium, ea Naturæ, finis: Vita mentis eſt tanquã Sol, ea animæ vt Lumen, ea Naturæ vt vmbra, & imago. Et hæc ſatis de ſignificationibus nominis Naturæ.

De diſtinctionibus, Naturæ. *Prima.* *Secunda diuiſio.*

Loquens pro ſecunda parte de diſtinctionibus, variæ poſſunt aſſignari diuiſiones Naturæ; Nam primò Natura dicitur duplex vna æterna, quale ex ſententia Ariſtotelis eſt cœlum; altera mortalis; prima ætherea & cœleſtis, altera dicitur Elementaris. Diuiditur ſecundò in marem & fœminam, ſiue Naturam patientem, qualis eſt Materia, & efficientem, qualis eſt forma; quæ agentia & patientia ſibi mutuò reſpondent, & ſunt ſemina & origines eorum, quæ fiunt.

Tertia.

Tertiò diuiditur in Naturam infra animam poſitam cognitionisq; expertem, & in Naturam ad Animam ex materia pendentem extenſam, ob quã Naturæ diſtinctionem, etiam vniuerſa ſcientia de Natura in duas partes diſtribuitur.

Quarta.

Quartò diuiditur Natura in communem & propriam; Natura communis mortalium eſt materia, propria verò forma; Inſuper Natura Generum & ſpecierum dici poteſt Natura communis, Natura verò ſingulorum, propria.

Quinta.

Quintò diuiditur in Naturam vniuerſalem, & particularem; Natura vniuerſalis ſtatui poteſt triplex; primò Deus, Diuinaque Mens; Secundò Cœlum comparatum cum mortalibus, & his quæ cœlo ſubijciuntur, ex eoque pendent; Tertiò rectiùs Natura vniuerſalis dicitur ſeries cauſarum, ordiendo à Deo, ſuperiſque Mentibus, deſcendendo ad Cœleſtia corpora, tertiò ad Elementa, ac ita progrediendo vſq; ad poſtrema effecta; de qua vniuerſali Natura id intelligi debet, quod dicitur ab Ariſtotele in primo de Cœlo 32. Deus & Natura nil faciunt fruſtrà; nam conſideratur ſeries cauſarum, vt à Deo pendet & dirigitur, de qua etiam legitur in 12. Metaphyſicæ 38: quod ex Deo pendet vniuerſa Natura: de eadem vera eſt ſententia Auerrois 12. Metaphyſicę 18. Naturã dirigi ab intelligentia non errante; & hæc eſt ea Natura, quæ cum Fato mirum in modum nectitur, vt in progreſſu patebit. Ex notitia Naturę vniuerſalis, reſulget quæ ſit Natura particularis ab ea contradiſtincta.

Sexta.

Sextò diuiditur Natura in meliorem & deteriorem; de qua meliore legitur,

Hanc Deus & melior litem Natura diremit.

Natura melior eſt Natura ex materia non pendens, ſupra materiã poſita, & materiæ

domina;

domina;natura deterior eſt natura materiata,ex materiáque pendens. Septimò diui- *Septima*.
ditur natura à Boetio in libro de conſolatione Philoſophiæ,nec non ab Auer.ſub ini-
tio primi de Cœlo, In naturam naturantem,& naturam naturatam, cui addere vale-
mus membrum tertium,quod eſt & naturans & naturata. Hac diuiſione frequenter
vtebantur Philoſophi Pariſienſes. Ex ſententia Ariſtotelis per tres comparationes
triplex ſtatui poteſt natura naturans;nam primò Deus,ſuperaque Mens,quia eſt ori-
go omnium,dici poteſt natura naturans,cætera verò ex eo pendentia,natura natura-
ta. Secundò comparando Cœlum cum mortalibus,id dici poteſt natura naturans,ſe-
mináque infundens in collocata ſub eo,mortalia verò,natura naturata; Tertiò com-
parando formam & materiam cum compoſito,& cum forma totius, dici poſſunt na-
tura naturans,compoſita verò natura naturata. His quartò addo naturam vniuerſa-
lem ſumptam pro ſerie cauſarum eſſe naturam naturantem,prodeuntia autem ex illa
eſſe naturam naturatam. Ex ſententia Platonis anima Mundi, infundens ſemina in
materiam,dici poteſt natura naturans,Materia verò prædita ſeminibus,natura natu-
rata. Dicebam dari etiam membrum tertium, nam Cœlum diſtincta relatione dici
poteſt natura naturans, & naturata, ſimiliter nonnulla alia, vt conſideranti redditur
notum.Et quoniam cum natura,& præſertim cum ea,quæ dicta eſt vniuerſa, & com-
munis,ſummoperè iunctum eſt Fatum,ideò pro abſolutiore naturę explicatione bre-
uibus de Fato aliquid eſt dicendum. Fatum ex ſententia Ariſtotelis fundamēto idem *Fatum.*
eſt cum natura,diſtinguitur tamen ratione;dicitur enim natura, vt eſt eſſentia rei, &
principium operandi, Fatum verò magis præſefert ordinem ex aliquo principio pen-
dentem,quaſi effatum,mandatum & enunciatum.Nam vt in Ciuili imperio conſide
ratur Princeps,cui congruit Sapientia,& Prouidentia,quam ſequitur conſtitutio Le-
gum,promulgatio,& executio;Ita in vniuerſo Princeps omnium eſt Deus,Diuinaq;
Mens,cui competit Sapientia,eminentiſſima, quam ſequitur Prouidentia, tanquam
conſtitutio Legum vniuerſi; Prouidentiam ſequitur Fatum, tanquam promulgatio
Legum. Fatum ſequitur natura, tanquam exequutio Legum,adeò vt Fatum præſer-
tim relationem ſeruet ad primum Principium, natura verò magis referatur ad præ-
ſentia,vt eſt eſſentia,& ad ſequentia,vt eſt principium operandi. Hinc natura,vt ſe-
quens Fatum,dicitur ordinata,in ſe eſt ordo,relàta ad ſequētia, dicitur proxima cau-
ſa ordinis. Diuiditur autem vt natura,ita Fatum in vniuerſale & particulare: Fatum
vniuerſale eſt vniuerſa Legum ordinis vniuerſi promulgatio; Fatum particulare ad
particularia contrahitur,& Fatum dicitur,vt cum eo vniuerſali eſt iunctum,ex eóque
pendet; propriè tamen & abſolutè Fatum eſt id,quod vniuerſale eſt, quod eleuatur
vsque ad primum principium,& effunditur vsque ad poſtrema effecta. Diuidunt non
nulli Fatum in Diuinum,Aſtronomicum,& Phyſicum. Diuinum ex Deo ducitur,
Aſtronomicum ex ſyderibus, de quo Manilius

Sunt qui Sydereis tribuunt hæc omnia Fatis.

Phyſicum verò ex Materia,ex cuius neceſſitate putarunt veteres Phyſici cuncta pro-
dire. At Aſtronomicum,eſt portio Diuini Fati, & Phyſicum propriè ſumptum eſt
portio eius poſtrema. Rectius diceremus, cum Fatum denotet progreſſum ex ali- *Propria*
quo primo principio, quoniam eorum,quæ fiunt, nonnulla dicuntur fieri propter fi- *ſententia.*
nem,vt attinentia ad ordinem vniuerſi, Alia ſequi neceſſariò materiam, vt obitus &
imbecillitates,ideò duplex eſſe Fatum,vnum Diuinum, aliud materiatum, quod ta-
men etiam Diuino ſubijcitur à quo in bonum finem dirigitur, vt interitus vnius in
generationem alterius. Academici tres ſtatuerunt principales ordinum gradus; pri-
mum in Deo,ſuperaque Mente per Ideas; ſecundum in Anima & preſertim ea Mun- *Academi-*
di per rationes, tertium in Materia per ſemina; primum gradum tribuerunt Proui- *ci.*
dentiæ, ſecundum Fato, tertium naturæ; adeò vt Sapientia & Prouidentia ſit tan-
quam Dux & caput, Fatum Medium, natura poſtremum; includitur tamen natura
in Fato,vt in proximo principio, & Fatum in Prouidentia & Sapientia, vt in prima
cauſa.

cauſa. Et quoniam Fatum eſt medium, & Animę, quę mediæ eſt conditionis, reſpondet; Ideò Academici Animam Mundi Fatalem Deam nuncuparunt, ut patet ex 10. de Rep. Platonis, cuius tres aiunt eſſe filias, æquali inuicem interuallo in Throno ſedentes, nuncupatas Parcas, ueſtibus albis, capiteque coronato, Lacheſim, Clothon, & Atropon, quæ ad Sirenum harmoniam canant, Lacheſis præterita, Clotho præſentia, Atropos futura; quę parcę reuera, cum patefaciant facultates & opera Fati, nil aliud denotant niſi communium cauſarum ordinem, conſtituentium Vniuerſalem Naturam. Atropos enim denotat inerrantem Sphęram, Clotho ſeptem Planetas, Lacheſis res ſub Luna poſitas. Prima loquitur, ſecunda ſcribit, tertia fila deducit: de his uaria dixi in Ciuili Philoſophia. Hę dicuntur Parcę, ut ait Seruius, a cõtrario sẽſu quia nemini parcant, uel ut cenſet Varro apud Gellium lib. 3. a pariendo, nam parca immutata litera vna, à partu dicta eſt; Vel quia a recipientibus earum munera ſemper parcæ nimiùm & auaræ iudicantur. Pertinentia ad Fatum & Parcas diſtinctè explicarunt Academici, vt etiam diſtinctè loquuti ſunt de ſapientia ſuperæ Mentis, de ideis & de Prouidentia, & ob id Fatum à natura magis ſecreuerunt. Ariſt. hæc omnia minus diſtinxit & confuſiùs retulit, quia Ideas nõ conceſſit, ſuperæque menti cognitionem & Prouidentiam tribuit ſatis obſcuram, vt alibi patefeci. Stoici nil ſupra corpus excogitãtes longè deteriùs de Fato ſenſerunt, cum putarint eius neceſſitati cuncta ſubijci. Noſtri Theologi veritatem rectè paratis animis patefecerunt: hine D. Aug. in 5. de ciuitate Dei inquit, Siquis virtutem, vel poteſtatem Dei nomine Fati appellat, ſententiam teneat, linguam corrigat; Poteſt tamen fatum ſine errore dici nedum poteſtas Dei, verùm inſuper tãquam promulgatio Prouidentiæ eius, & Natura communis, adeò vt Natura, Fatum, Prouidentia & Sapientia Dei ſummoperè ſint iuncta, & quæcunque non per abſolutam, ſed per ordinatam poteſtatẽ Dei fiunt, vt prouidentia & Fato, ita etiam natura dicuntur fieri, & vice verſa, quæ fiunt natura, dicuntur fieri fato, & quæ non fiunt natura, etiam non fiunt fato; hoc nobis patefecit Ariſtot. in 5. Phyſic. quo in loco fatum nomine proprio εἱμαρμένην appellans in cont. 57. inquit dari generationes nonnullas violentas & non fato definitas, ſi itaque generationes non fato definitæ non ſunt ſecundum naturam, ſequitur omnem generationem ſecundum Naturam eſſe fato definitam: In ſecundo autem de cœlo cont. 6. Fatum denotans, quod μοῖραν Parcarum nomine appellat, inquit, ſed neceſſe Ixionis cuiuſdam Fatum detinere ipſam ſempiternam. In calce libri de Mundo ad Alexandrum varia de Fato leguntur; nam aſſeritur Deum ob varia munera & officia, varijs denotari nominibus. Dici neceſſitatẽ, eo quòd Natura quædam ſit immobilis: dici Fatum à ſerie rerum conſerta, inoffenſoque tenore procedente, dici Sortem græcè μοῖραν à partitione rerum; & Nemeſim ob facultatem diuinam diſtributricem munerum; Adraſtiam etiam, quaſi cauſam quandam Natura comparatam, quam fallere nemo queat. Hæc eadem leguntur apud Senecam de beneficijs, verùm vt puto, liber de Mundo ad Alexandrum, non eſt Ariſtotelis: Cicero tamẽ opinionem hãc tribuẽs Ariſtoteli fortaſſe deprõpſit illam ex eo libro de Mũdo. Qui diſtinctiùs opiniones de Fato inſpicere vellet, in ſex capita eas poſſet redigere; Prima, quòd ſit Virtus & poteſtas Dei, vt dixit D. Aug. Secunda, quòd ſit ordinata ſeries cunctarum cõmuniũ cauſarum; Tertia, quòd ſit ordo non omnium, ſed corporatum cauſarum; Quarta, quòd ſit conſtitutio cęleſtium corporum ex ſententia quorũdam Aſtronomorum; Quinta quòd ſit natura mortalium, adeo vt cœlum ſit ſupra Fatum & Principium eius, vt cẽſuit Alexander in libro de Fato cap. 3. & 4. Sexta, quòd ſit materia, quam ſolam veteres putarunt Naturam. Quæritur, ad quod genus cauſæ redigatur Fatum? Alexander in libro de Fato ait redigi ad efficientem, & iure; nam mediat inter Prouidentiam & Naturam, quæ ſunt cauſæ efficientes; Verùm exactiùs quæſtionem ſoluens dico duo eſſe genera eorum quæ fiunt, vt iam dixi; quædam ſequuntur Prouidentiam & diriguntur in finem, & hæc fati ſeries ad cauſam efficientem redigitur; alia ſequũtur

Fatũ quæ cauſa ſit.

Alexander.

Opinio ꝓpria.

Materiam,

Materiam, & fiunt ex neceſſitate eius, quę eſt diſtincta ſeries Fati, pendens tamen ex præcedente, & Fatum huius ſecundi generis ad materiam redigitur; Præter Fatales has duas cōſtitutiones, reperitur ordo prodeuntium ex humana mēte per rationem, quę cùm ad effectiones, tùm ad actiones pertinent. Ex quibus colligo primò non omnia Fato fieri, ſed quędam Fato, alia pręter fatum, vt violenta, quę pręter naturam fiunt, alia humana ratione. Colligo ſecundò, non omnia neceſſariò fieri; nam collocata in ordine humanę rationis neceſſaria non ſunt; Collocata in ordine diuini Fati ſeruant neceſſitatem quandam, deſcendendo vſque ad cœlum; mox in hoc mortali orbe varietati redduntur obnoxia & contingentię, ob inconſtantiā materię recipientis, attinentia ad Materiatum Fatum neceſſitati huic ſubijciuntur, vt orta neceſſariò pereant, non autem omnia fiant, quę gigni ſunt apta. Colligo tertiò Ariſtotelem iure optimo de Fato diſtinctè non egiſse, cum tamen attinentia ad illud exactiſſimè declarauerit; nam Fatum varia includit partim ad Metaphyſicum, partim ad Phyſicum attinentia; ea quę attinet ad Metaphyſicum declarauit in prima Philoſophia, veluti Diuinam Sapientiam, originalem ordinem in prima cauſa, & quòd ex Deo pendet cęlum & vniuerſa natura, de quibus in 12. Metaphyſicę ſermo eſt; pertinentia autem ad Phyſicum, patefecit dum de Natura verba fecit; noluit enim ea confundere, quę ad varias Philoſophię partes attinent. De quo Fato à Platone diſſentit, tum quia animam Mundi à Deo diſtinctam nō conceſſit, tum inſuper, quia ſeriem idearum, rationum, & ſeminum, qui ſunt nerui Fatales, eneruauit, progrediendo per diſtincta Principia. Varia ſuperſunt, quę de Fato dici poſſent, quę miſſa facio, & pręſertim cum plura declarauerim in Philoſophia Ciuili; proptereà ſolùm nōnulla ad definitionem pertinentia addam. Boetius in 4. de Conſolatione dixit, Fatum eſse inhęrentem rebus mobilibus diſpoſitionem, per quam Prouidentia ſuis quoque nectit ordinibus. Chryſippus perperàm cum Stoicis de Fato ſentiens, dixit Fatum eſse ſempiternam quandam, & indeclinabilem rerum ſeriem, & catenam, ſeſe voluentem, & implicātē, per ęternos conſequentię ordines, è quibus connexa eſt; quæ de Fato ſententia reddidit, & iure optimo, apud Theologos rectè ſentientes Fati nomē prophanum, & explodendum. Ex ſententia Ariſtotelis Fatum principalius ita definiendum putarem, Fatum eſt ſeries, Dei Prouidentia, cauſis ſecundùm Naturam operātibus inſerta, qua opera Naturę, niſi quid prohibeat, in definitum finem deducuntur. In quarta & poſtrema parte dubia nonnulla ad Naturam pertinētia proponam & diluam. Varia ſcituque digna de natura quęruntur, veluti an operetur cum cognitione? An utatur conſultatione? An dignitate pręſtet Arti? Quid ſit inſtinctus naturę? An faciat aliquid fruſtra? & alia ſimilia, quę cum à me in Philoſophia Ciuili ſint explicata, minimè repetēda cenſui. Proptereà ſolùm neruos pręcipuos modò tangam, differentiasque perpendam, ex quibus prodit cōſenſio, & diſsenſio operum naturę, quę Antipathia, & Sympathia dicitur, ex qua frequenter varia prodeunt, & eximiam admirationē in ingenuis animis excitantia. Quęcunque ad uniuerſi corporei Mundi conſtitutionem conſpirant, nonnulla habent communia, quę ſunt tanquam communes nerui, ea ligantes & nectentes, ex quibus conſenſio oritur; alia habent pugnantia & oppoſita, ex quibus conſurgit Antipathia & diſsenſio, & ex utriſque pēdet, uireſque ſuſcipit admirabilis Magia Phyſica, cuius & Ars Medendi, & Agricultura ſunt partes. Communem hāc ſimilitudinem & diſſimilitudinem Plato in omnibus ſub Deo poſitis locū habere exiſtimauit, proptereà utranque inter communia principia numerauit, quę dixit, eſse eſſentiam, Motum, Statum, Identitatem, & alteritatem: ex quorum cognitione etiam ortum ducit exacta conſideratio, diſtinctaque cognitio rerum omnium: ſtatim enim quòd cognoſcimus id, quod rebus eſt commune, & id per quod diſtinguuntur, dicimur eas cognoſcere. Hanc etiam cōſideratione Amor & Odium cum Empedocle & Heſiodo dici poſſunt Principia omnium. Summoperè admirati ſunt ſemper Animi ingenui, quomodo ex rebus genere, natura, & conditione diſtinctis Mundus conſurgere

Colligitur primo. *Secundo.* *Tertio.* *Quomodo Ariſt. de Fato à Platone diſſentit.* *De Fati definitione.* *Boetius.* *Chryſippus.* *Sententia propria.* *Dubia.* *Conſenſio & diſſenſio.* *Magia Phyſica.* *Amor & odiū principia.*

gere valeat, qui ne dum ſit vnus, verùm inſuper ſummoperè ſit inctus, eximieque colligatus: propterea Academici pro hoc fungendo munere neceſſariam putarunt Animam Mundi. Stoici imaginati ſunt ſpiritum quendam communem cuncta ligantem; quæ redundantia putarunt Peripatetici, ex quorum ſententia dicimus Neruos dilectione cuncta ligantes hos eſſe; Nam primo cuncta pendent ex communi principio, qui dicitur Mundi Parens; & quia id principium eſt vnum, bonum, & pulchrum, inde prodeunt tres communes nerui, ob quos cuncta dicuntur vniformia, boniformia, & pulchriformia, quæ tria ita ſe habent vt pulchrum excitet ad bonum, bonum vero eleuet ad vnum, per quos neruos vt omnia prodeunt ex vno, ita cuncta diuino quodã & latenti tractu, trahuntur ad vnum, & in vnum finem conſpirant. His primis originalibus neruis ſuccedunt alij eis famulãtes, & inter corpora primum eſt cœlũ, quod cunctis ſub eo poſitis fert opem & ad cunctorum ortum conſpirat; Ei deinde inſeruiunt communia duo inſtrumenta, quæ ſunt lumen & motus, & præſertim hoc cõpetit motui diurno, qui dicitur motus totius: Sub cęlo conſideratur deinde materia prima communis omnium, ex qua per quatuor primas qualitates & Elemẽta, mortalia cuncta, vt ex ſubiecto prodeunt. In his communibus neruis conſidero tres principales fluxus & refluxus; Nam omnia fluunt ex Deo, & in Deum vt in finem refluunt. Cuncta mortalia pendent ex cœlo, & in cęlum refluunt, à quo fiunt, ſeruantur, & puriora redduntur. Cuncta demùm materiata ex materia per ortum fluunt, & in materiam refluunt per interitum. Ita ſententia Heracliti rectè percepta ſeruari poteſt vera, quòd cuncta fluant, & refluant: Vt ex vna parte refulſerunt communia ligamenta, amorem & conſenſionem parientia; Ita ex aduerſo refulgent origines diſſenſionum, litis, & oppoſitionis. Et ordiendo à cœlo, in eo apparent varietates, cùm ex parte motus, tùm ex partes luminis; ex parte motus ĩ eo apparet quadruplex varietas; vna ob duplicem motum vnum ab ortu in occaſum, alterum ab occaſu in ortum; ſecunda varietas, quia cœlum quieſcit ſecundum totum & polos, mouetur per partes; tertia, ob velocitatem, & tarditatem motuum; quarta, ob acceſſum & receſſum planetarum ad noſtros vertices. Ex parte autem luminis ſimiliter quadruplex refulget varietas; vna lucidi à non lucido; ſecunda perſpicui à non perſpicuo; tertia, lucidioris à minus lucido; quarta diſtantiæ & varietatis aſpectuum, adeò vt cœleſtia vario modo per lumẽ & motum influant vires ſuas in mortalem orbem, in quo conſideratur acceſſus ad cęlum, receſſusque ab eo, conſideratur varietas potentiarum primæ materiæ, ob quam oppoſitis qualitatibus primis, varietateque formarum Elemẽtorum afficitur, & formatur, & inde prodit mox varietas mixtorum, & facultatum eorum. Ita cuncta ad naturam attinentia, ex amicitia & lite, ex ſimilitudine & diſſimilitudine conflata videntur, ac propterea iure optimo enunciauit Heraclitus naturam ex bello genitam, & affirmauit Homerus eam in contentione & lite eſſe poſitam. Hæc opoſita in vniuerſo adeò æquantur, vt vnum abſolutè non ſuperet aliud, & ideò ſeruantur cœua Mundo, & ſunt tanquam venenum, & antidotus; nam ſi ſolùm reperiretur ignis calidus, cuncta conſumerentur, ideò Antidoti loco inueniri debet aqua frigida; & ſic de cæteris. Hæc ſimilitudo & diſſimilitudo, ex qua pendet conſenſio & diſſenſio, vt apparent in vniuerſo, ita locum habent in ſingulis animalibus, & pręſertim in homine, quorum partes nonnullæ diſſentiunt ab alijs, nonnullæ verò conſentiunt; ex qua cõſenſione & diſſenſione conſurgit primò congruens partium harmonia, mox admirabilis conſpiratio pro obeundis munerum functionibus, & ſalute animalium: ita inſpicimus Animalia conſpicuo veneno prædita, etiam antidotum includere, adeò vt eadem animalia, dempto veneno, nobis frequenter ſint remedia aduerſus venenum, vt patet de Scorpione & vipera. Colligo itaque in vniuerſo inueniri ſemina conſenſionis & diſſenſionis, adeò vt principia cum Principijs, Principia cum rebus effectis, & res effectæ adinuicem pugnent & iunctæ ſint, ex quibus ortum ducit lis & amicitia Phyſica, prodeunt opera varia eximiam admirationem parientia, Et vires

recipit

Primi nerui cũcta ligantes.

Nerui ſequentes.

Nerui tertij ordinis.

Tres admirabiles fluxus & refluxus.

Sententia Heracliti.

Origines diſſenſionum.

Heraclitus.

recipit Magia Phyſica, quę rectè dicitur Hymenæus Naturæ. Varia poſſem addere, at ne longiùs ab inſtituto recedam, finem digreſſioni impono.

QVONIAM autem determinatũ eſt. quot modis Natura dicitur; poſt hoc ſpeculandum eſt, quo differt Mathematicus à Phyſico; etenim Plana & ſolida habent Phyſica corpora & longitudines, & puncta, quæ conſiderat Mathematicus; Ampliùs num Aſtronomia altera ſit, vel potiùs pars Phyſicæ? ſi enim Phyſici eſt ſcire, quid ſit Sol & Luna, putare quòd non teneatur cognoſcere accidentia per ſe eorum, abſurdum eſt, Et præſertim cum Philoſophi, qui in conſideratione Naturæ verſantur, videantur verba facere de figura Solis & Lunæ; & num Sphærica ſit Terra & Mundus, vel non. **Cont. 16.** **Cont. 17.**

EX declaratione Naturæ & corporis Naturalis, in cuius cōſideratione verſatur Phyſicus, oritur vna dubitatio, quā Ariſtoteles modò ſibi diluendam proponit. Cum enim Phyſicus verſetur in cōſideratione habentium Naturam, quę corpora ſunt, prędita punctis lineis, & planis, non videtur diſtingui à Mathematico, hęc eadē conſiderante. Pro notitia pręnoſcendū Mathematicas eſſe duplices, puras, & medias. Mathematicę purę cōſiderant quantū à materia ratione ſecretū, quod quātū eſt duplex; vel diſcretū, & conſtituit Arithmeticam; vel continuū, quod cōſtituit Geometriā, & Stereometriam. Geometra conſiderat puncta, lineas, & plana, ſiue ſuperficies; Stereometra conſiderat corpora prædicamenti quantitatis, quæ ſolida dicuntur; hoc tamen in loco Geometriæ nomine etiam Stereometria denotatur, vt conſueuere veteres, ex relatione Platonis. Sub puris Mathematicis conſtituuntur illæ, quæ mediæ nuncupantur, quia ad Phyſicam conſiderationem accedunt; & pręſertim ſub Arithmetica reperitur Muſica; ſub Geometria Perſpectiua; ſub Stereometria Aſtronomia. Ariſtoteles primò proponit difficultatē de Mathematicis puris, & ex eis accipit Geometriam, includentem etiam Stereometriam, quia ſimilior eſt Naturali ſcientię, quā Arithmetica; Ex medijs verò accipit Aſtronomiam valdè ſimilem naturali Philoſophiæ. Diuiduntur hi duo contextus in tres partes, in prima Philoſophus patefacit inſtitutum ſuum; in ſecūda dubitat de Mathematicis puris: in tertia de medijs: inquit in prima parte, [Quoniā definitum eſt quot modis natura dicitur, ſpeculandum quomodo differt Mathematicus a Phyſico]; quo loquēdi modo indicat difficultatem ex declaratis emergere, vt patefeci. [Etenī plana & ſolida habēt Phyſica corpora, &c.] in hac ſecunda parte proponitur dubitatio de Mathematicis puris, nimirùm de Geometria: & ratio ita formatur: Diſciplinę, quę rem eandem conſiderant, videntur eſſe eædem: Phyſicus & Geometra rem eandem conſiderant: quare eædem eſſe videntur: Maior ſupponitur vt nota, nam ſcientię ſunt res in eis conſideratę per imitationem, & ex eis ſuſcipiunt conditionem & affectiones: Minor oſtenditur, nam Phyſica corpora ad ſubſtantiā pertinentia, prędita ſunt planis, ſiue ſuperficiebus, ſolidis, hoc eſt, corpore quanto, lineis, & punctis: hęc autem ſunt illa, quę à Mathematico, nimirùm à Geometra, & Stereometra cōſiderantur. [Ampliùs num Aſtronomia altera ſit, vel potius pars Phyſicę?] In hac tertia parte proponitur dubitatio de Mathematicis medijs, & pro eis de Aſtrologia, quæ cum conſideret partem conſideratorum à Phyſico, videtur

Inſtitutū. *Mathematicæ dupli ces.* *Diuiſio.* *Expoſitio.* *Ratio.*

Digitized by Google

Ratio. videtur pars Naturalis ſcientiæ. Ratio ita formatur, Ea diſciplina, quę conſiderat partem conſideratorum in altera, videtur iudicanda pars eius; Aſtrologia conſiderat partem cōſideratorum in Naturali Sciētia; quare videtur pars eius; maior derelinquitur vt nota, veluti etiam in præcedente difficultate; minor oſtēditur dupliciter; Primò ratione, nam ſcientia, conſiderans ſubiectum, tenetur etiam cōſiderare affectiones eius; Phyſicus conſiderat Solęm, Lunam, & Aſtra, quę ſunt corpora Phyſica, quare & eorum affectiones, veluti motus & figuras, quas etiam conſiderat Aſtrologus; Secūdò oſtenditur auctoritate, nam inſpicimus veteres Philoſophos, vt Empedoclem, Heraclitum, & ſimiles, de Natura & corpore Phyſico loquentes, etiam verba facere de Figura Solis, Lunæ, Terrę, & Mundi, quæ ab Aſtrologo conſiderantur. Prima ratio erat vniuerſalis de omnibus ſcientijs & affectionibus, Secunda eſt de ſolis Phyſicis; Prima ſumebatur ex conſideratione diſciplinarum abſolutè; Secunda ex parte noſtri, qui in diſciplinis verſamur.

Caput Annotationum & Dubitationum.

Ad quem pertineat diſtinguere ſcientias. Conſiderandum primò, quòd diſtinguere Scientiam vnàm ab altera non eſt officium alicuius particularis diſciplinæ, vel ſcientiæ, ſed communis; nam conſtituens diſcrimen, tenetur cognoſcere vtrunque, vt in calce ſecundi de anima docet Ariſtoteles; proptereà propriè id officium eſt partim Logicæ docentis communia inſtrumenta ſcientiarum, quod ſeruat Ariſtoteles in primo Poſteriorum, partim Metaphyſicæ, quæ tanquam domina præeſt ſcientijs omnibus, iudicans in quibus verſentur, quibus terminis circumſcribantur, quibuſque differentijs ſecernantur: & hoc ſeruat Ariſtoteles in ſexto Metaphyſicæ. Logicus id facit per inſtrumenta; Metaphyſicus per Principia & fundamenta. Verùm mox illæ communes regulæ in particularibus ſcientijs contrahuntur & ad inſtitutum earum referuntur, quod non fit habitu eius particularis ſcientiæ, ſed per eam, quæ [illegible] dicitur, ſiue recta inſtitutio ad eam ſcientiam, qua recta inſtitutione tenetur eſſe munitus illè, qui ad aliquam diſciplinam addiſcendam accedit, de qua pædia in Philoſophia Ciuili latiſſimè verba feci.

Secundo conſiderādum. Conderandum ſecundò, quòd Ariſtoteles dubitans de Mathematicis, an ſecernantur à ſcientia de Natura, de Arithmetica mentionem non facit; Ratio eſt, quia apparuit Naturalē ſcientiam verſari in conſideratione corporis Phyſici, quod continuum eſt, non diſcretum, ideò dubitatio oritur de Mathematicis, quæ in continuorum conſideratione verſantur. Phyſicus conſiderat numerum numerarum rerum naturalium, qui non conſideratur ab Arithmetico conſiderante numerum numerantem; Phyſicus tamen conſiderat numerum numerantem, non quidem conſiderando ſpecies & affectiones eius, ſed explicando Principia, & modum productionis: officium enim eſt rationis huiuſmodi numerum formare, eoque vti.

Tertiò cōſiderandū. Tertiò conſiderandum, quòd Philoſophus dubitans de Geometria abſolutè dubitauit, an ſit eadem cū Phyſica: de Aſtrologia autē dubitauit, an ſit pars eius? Ratio huius varietatis eſt, q̃a Geometria eſt latior, & abſolutè magnitudinem omnem cōſiderat, proptereà magis videtur ſimul effundi cum Naturali ſciētia, quamuis re vera non æquè extendatur; plura enim conſiderat Phyſicus; Aſtrologia autem conſpicuè in ſola parte videtur verſari, cum ſit portio Mathematicarum; ideò Philoſophus ita dubitauit, vt expoſcebat conditio earum.

Dubitatio. At dubitatur, cum Naturalis Philoſophus diſtinctionem tradat Naturalis ſcientiæ à Mathematica, num etiam vice verſa id faciat Mathematicus?

Solutio. Reſpondeo iuuenem rectè inſtitutum ad Mathematicas, & Philoſophum Mathematica explicantem, teneri huiuſmodi diſtinctionem cognoſcere; Proptereà Ptolemęus in primo Almageſti cap. primo diſcrimē manifeſtat: & id ipſum faciunt periti Mathematici: hoc tamen magis tenetur facere Phyſicus, quàm Mathematicus. Primo, quia Phyſicus magis eſt affinis, & iūctus Me-

taphyſico quàm mathematicus. Secundò, quia Phyſicus plura cognoſcit, quàm mathematicus; nam cognoſcit cõſiderata à mathematico, & alia plura, & præſertim cognoſcit ſubſtantiam, quam non cognoſcit mathematicus. Præterea quamuis mathematicus abſtrahat, vraturque abſtractione, non tamen indicat varios abſtrahendi gradus, quos iudicat Phyſicus, ex quibus abſtractionum gradibus elicitur diſtinctio earũ ab inuicem. Demùm id accidit, quia Phyſica quamuis ob complicationem cum materia ſit minus certa, quàm mathematica; abſolutè tamen eſt ſcientia præſtantior, cum eleuetur ad potiora & intimiora principia, qualia ſunt ea ſubſtantiæ. Iure itaq; id potius fit in ſcientia Phyſica, quàm mathematica. Et hoc debet fieri in parte de principijs, qualis eſt hæc, cum ſit cõmunior. Addo etiam eam diſtinctionem tradi poſſe per principia Dialectica; nam Problema de eodem & diuerſo Dialecticum eſt.

DE his quidem Mathematicus quoque agit, ſed non quatenus vnumquodque terminus eſt Phyſici corporis, nec accidentia conſiderat, quatenus huiuſmodi rebus accidunt. Propterea ſeparat, ſeparari namque cogitatione poſſunt à motu, nihilque intereſt, nec quid falſi efficiunt quicunque abſtrahunt. Cont. 18.

PRopoſitis duabus difficultatibus, eas modò vnica ſolutione ſoluit: pro cuius notitia prænoſcendum in ſcientijs duo inueniri, nimirùm rem conſideratam, tanquam materiam, & modum conſiderandi ſungentem munere formæ; poſſunt ſcientiæ ſeiungi per rem conſideratam, vt dum dicimus Phyſicum verſari in materiatis; Diuinũ vero in abiunctis; id tamen non eſt neceſſariũ, nec principale, præſertim enim & principaliter, per modum conſiderandi ſecernentur; tum quia hic eſt tanquam forma, ex qua pendet conſtitutio & diſtinctio; tum inſuper quia principia & definitiones eliciuntur ex modo conſiderandi, eique reſpondent; ex principijs autem vel eiſdem, vel varijs pẽdent oſtenſiones, & ex his ſcientiæ: ideo ſi modus conſiderandi fuerit varius definitio Principia & demonſtratio erunt varia, & per conſequutionem ſcientiæ. Hoc præaſſumpto, Philoſophus ſoluens in hoc contex. duo facit, primo tradit ſolutionem, mox eam explicat: Solutio eſt limitando maiorem propoſitionem; nam dicebatur ſcientiæ rem eandem conſiderantes eædem ſunt, addendum rem eandem & eodem modo; & tunc minor redditur falſa, quia quamuis rem aliquam eandem conſiderent, id tamen faciunt diſtincto modo conſiderandi; ideo inquit Ariſtoteles [de his mathematicus quoque agit,] hoc eſt concedo rem eandem conſiderare, nego tamen quòd eodem modo, quia non ea conſiderat cum relatione ad corpus Phyſicum, quatenus termini ſunt eius, vel eius affectiones, vt facit Phyſicus. [Propterea ſeparat, &c.] hæc eſt pars ſecunda, in qua ſolutionem explicans inquit mathematicum ſeparare non omnia, ſed ea, quæ apta ſunt ſeparari; & ſeparare nõ ſubſiſtentia, ſed cogitatione, conſiderando vnum non conſiderato altero, & ſeparat à motu, hoc eſt, à corpore Phyſico, in quo eſt principium motus & natura: & quatenus attinet ad veritatem, nil intereſt ſiue ea conſiderentur cum abſtractione vel ſine, hinc rectè vtentes abſtractione non errant, nec mendaces ſunt.

Inſtitutio.

Diuiſio.

**
*

Caput Annotationum, & Dubitationum.

Conſiderandum primò, ea, quæ ſunt, trium eſſe conditionum; nonnulla enim ex ſe abiuncta ſunt, & conſiderantur in metaphyſica, quę ob id dicitur ſcientia de abiunctis; alia ſunt materiata expoſcentia definitam materiam, & ſunt Phyſica, quæ abſtrahi à materia nequeunt, vt animalia, plantæ, & ſimilia; Quædam ſunt materiata, quæ tamen definitam materiam non expoſcunt, ſed in quauis ſeruari poſſunt, & huiuſmodi ſunt mathematica, quę nuncupatur non de abſtractis, vt metaphyſica, ſed ex abſtractione; ſic itaque mathematicus dicitur abſtrahere ea, quæ apta ſunt abſtrahi. Inſuper conſiderandum, ꝙ abſtractio eſt duplex; Vna per naturam, vt dum Elementa ſecernuntur ex mixto; Altera ſecundum cognitionem, & hæc eſt duplex, vna complexa, per quã dicimus aliquid poſſe eſſe ſine alio, vt dum dicimus mentem poſſe eſſe ſine corpore; altera incomplexa, quæ dicitur præciſio, ſiue conſideratio vnius non conſiderato altero, cum quo iungitur: abſtractior mathematica non eſt per naturam & ſubſiſtẽtiam, ſed per rationem, & cognitionem: neque eſt complexa, dicendo linea poteſt eſſe ſine materia, quæ eſſet falſa, ſed eſt præciſio & conſideratio quanti, non conſiderato ſubiecto, quod facere licet ſine errore. Tertiò animaduertendum, mathematicum conſiderare tanquam ſubiectum quantitates, vt lineas & plana; modus conſiderandi eius eſt vt quantitates ſunt, hoc eſt, vt aptæ ex ſe menſurari, & diuidi. Phyſicus cõſiderat eaſdem quantitates, at non tanquam ſubiectum, ſed tanquã affectiones ſui ſubiecti, adeo vt conſideratio quãtitatis mathematica differat à Phyſica duplici diſtinctione, vt patet. Quartò conſiderandum, quòd quemadmodum dubitatio propoſita ortum ducebat ex declaratis de Natura in Naturali corpore: ita Ariſtoteles ex declaratis elicit ſolutionem; nam inquit [Mathematica poſſe ſeparari à motu:] inquit à motu, quia patefactum eſt corpus Phyſicum eſſe præditum interno principio motus, à quo cum abſtrahat Mathematicus, dicitur abſtrahere à motu, hoc eſt, à ſubiecto prædito interno principio motus. At duæ ſe offerunt diluendæ difficultates: Prima eſt, Quia mathematicus videtur mendax, nam qui rem conſiderat ſecus ac ſe habeat, dicitur mendax, huiuſmodi eſt mathematicus, cum conſideret materiata ſine materia: Altera eſt, quia poſterius non valet abſtrahi à ſuo priore: cum enim ex eo pendeat pro ſuo eſſe, etiam pendet pro cognitione: at mathematicus, abſtrahens accidens à ſubiecto, abſtrahit poſterius a ſuo priore. Et confirmatur dubitatio, quia accidentis eſſe eſt alteri inhærere, quare accidens ſine ſubiecto non includit eſſe, & propterea ſi mathematicus deſerit ſubiectum, verſabitur in eo, quod non eſt, & penitus erit inanis. Pro ſolutione primæ difficultatis conſiderandum eſt, ſcientiam omnem abſtahere à particulari ſubſiſtẽtia, non enim de particularibus eſt ſcientia, & ea abſtractio eſt cum præciſione, conſiderando eſſentiam non conſiderata particulari ſubſiſtentia, ſiue inexiſtentia: ideo dum inſtatur, quia Mathematicus conſiderat quantum ſecùs ac ſe habeat: dico primò id facere cum præciſione, non autem cum affirmatione: dicendo quòd valeat exiſtere ſine eo: addo ſecundò, mathematicum non conſiderare rem ſecus ac ſit, tribuendo ei quod illi non competat: id enim eſſet mendacium: ſed ſecùs ac inexiſtat, quia abſtrahit à particulari inexiſtentia. Addebatur ſecundò, poſterius non poſſe abſtrahi à ſuo priori: miſſa facio varia, quæ dicuntur à Zimara, & dico poſterius nõ poſſe abſtrahi a ſuo priore pro ſcientia abſolutè perfecta, id tamẽ poſſe fieri pro ſcientia perfecta in eo genere, qualis eſt ſcientia mathematica, quę quamuis dicatur certa, non tamen eſt abſolutè perfecta: hac de re latius ſum loquutus in calce libri de materia, verba faciens de materia mathematicorum. Dicebatur tertiò, quòd ſi mathematicus abſtrahit accidens à ſubiecto, verſabitur in eo, quod non eſt? Reſpondeo, aliud eſt verſari in eo, quod non eſt, quod non competit mathematico, & non

Multiplex. Abſtractio.

Prima dubitatio.

Secunda.

Solutio prima.

con-

conſiderare quãtum vt eſt, quod ei competit; Verſatur enim in eo, quod eſt, & eſt accidens, & quantum: at id non conſiderat vt eſt, neque an ſit accidens, ſed illis ſuppoſitis, ſolùm conſiderat quantum, vt quantum eſt. Sed alia occurrit dubitatio, quia mathematicæ mediæ non abſtrahunt à motu, vt patet de Aſtrologia cõſiderante motus *Alia dubitatio.*
Cœlorum; immò etiam non abſtrahunt à corpore Phyſico, cum ea, quæ conſiderant, nectant cum corpore Phyſico, vt patet de eadem Aſtrologia. Reſpondeo ea, quæ dicta ſunt, vera eſſe cùm de mathematicis puris, tùm de medijs: nam modus conſiderandi vtrarumque differt à modo conſiderandi Phyſico: quamuis enim Aſtrologus nectat ſphæram cum mundo, non tamen eam conſiderat vt affectionem corporis Phyſici, ſed vt quanta eſt: Et dum inſtatur, quia conſiderat motum. Reſpondeo cõſiderare *Solutio.*
motum vt quantum, non vt affectionem corporis Phyſici; non enim noſcit Aſtronomus principium internum motus cęli, & hac ratione dicitur à motu abſtrahere, quatenus abſtrahit à materia, & natura, quæ ſunt principia motus; Phyſicus autem motum ad ea refert, vt rectè etiam explicauit Auerroes in primo metaphyſicæ cont. 19. Nam ſcientiæ ſibi mutuò opem ferunt; nonnulla recipit Aſtrologus à Phyſico, ſeruans tamen ſemper modum communem conſiderandi mathematicum, & ab eo præſertim recipiendo principia: Interpretes tamen frequẽter multa Phyſica cum Aſtronomicis, & vice verſa permiſcent. Quæritur hoc in loco, an diſtinctio per modũ conſiderandi competat ſingulis diſciplinis? Nam Dialecticæ & Sophiſticæ cõpetere non videtur cum nullo coarctentur conſiderãdi modo: nam inquit Auerroes in primo Poſte. 85. Metaphyſicum includere profectò proprium conſiderandi modum, non autẽ Dialecticum, & Sophiſtam, quia verſantur circa omnia quouis modo conſiderata.

Pro cuius exactiore notitia conſiderandũ eſt, diſciplinas non eſſe indefinitas, ſed cunctas proprijs, quibuſdam terminis eſſe circũſcriptas, qui ſunt triplices, vel enim pertinent ad rem conſideratam, vel ad modum conſiderandi, vel ad conditionem diſciplinæ: & per hos inuicem diſtinguuntur: & intra hos ea conſiderant, quæ ad eas pertinent: coarctantur per rem conſideratam ſolùm particulares diſciplinæ, non autem vniuerſales, quæ ſunt metaphyſica, Dialectica, & Sophiſtica, quæ vagantur per omnia. Inſuper ſcientiæ particulares coarctantur etiam modo conſiderandi & conditione diſciplinæ, ſiue conſiderationis: metaphyſica quoque his duobus terminis circumſcribitur, conſiderat enim id, quod eſt, & quatenus eſt, & modo ſcientiam includenti: Dialectica & Sophiſtica nec per rem conſideratam, nec per modum conſiderandi contrahuntur, ſed ſolùm per conditionem ſuæ diſciplinæ, quatenus verſantur circa omnia quouis modo conſiderata, quatenus in eis probabile, vel verum apparens includitur. Ex his patet Dialecticam, & Sophiſticam latiores eſſe quàm metaphyſicam, cum proprio conſiderandi modo non contrahantur, ſed ſolùm conditione ſuæ diſciplinæ.

DECIPIVNTVR autem, qui hoc faciunt, & qui Cont. 19.
Ideas dicunt, nam ſeparant Naturalia, quæ minus quàm mathematica ſunt apta abiungi; quod reddetur notum, ſi vtrorumque tentauerit quis afferre definitiones, & ipſorum & accidentium; nam par quidem & impar, rectum et curuum, ac etiam numerus & linea ſine motu definientur, caro autem & os & homo minimè, ſed hæc vt ſimum, non vt curuum dicuntur.

Inſtitutũ. DIxit Philoſophus Mathematicos, vtentes rectè abſtractione & ſeiungentes ea, quę apta ſunt abſtrahi, non eſſe mendaces; vult modo manifeſtare quoſdam re vera eſſe mendaces; tum quia abſtractione male vtuntur, tum inſuper quia ea abſtrahunt, quæ non ſunt apta ratione abſtrahi. Expoſitores putant Ariſtotelem ſolùm inuehi in Platonis Ideas: at ſi verba & rationes accuratè perpendimus, inſtitutum Philoſophi eſt duos explodere errores, vnum attinẽtem ad Mathematica & ad Pythagoram, alterum ad Phyſica & ad Platonem, qui etiam ambo ad Platonem pertinent, quatenus Plato Pythagorã ſequebatur. Dicebat Pythagoras numeros & Mathematica eſſe principia rerum; Plato in Timæo & alibi hoc frequenter approbat, ac inſuper addit Ideas, quas etiam excogitarunt Pythagorei; & videbatur Plato vtraque ſtatuere abiuncta, & putare eſſe priora Phyſicis, cum ea ſtatuat principia Phyſicorum; ita errabat abſtrahendo Phyſica nõ apta abſtrahi: inſuper errabat male vtens abſtractione, ea namq; ſeparabat à materia non ſola ratione, ſed abſoluta exiſtentia. Hęc expoſitio cõſona eſt verbis præſentis contextus, ſimiliter rei de qua in præcedente erat ſermo, necnon dicen-
Ariſto. dis in ſequenti contex. Et vt expoſitio reddatur clarior, conſideranda ſunt verba Ariſtotelis in primo Metaphyſicæ ca. 6. dicentis, Philoſophiam Platonis ſimilem eſſe illi Pythagoræ: nã Pythagoras imitatione numerorũ, Plato participatione Idearum attres gigni. Inſuper Plato præter ſenſibilia & Ideas, Mathematicas formas conſtituit medias, & differre à ſenſibilibus eo quòd perpetuę & immobiles ſint, ab Ideis vero eo quòd illæ quidem multæ, quædam ſimiles ſunt. [Idea vero ipſa vnaquęque ſola, &c.] Inſuper lucidius hoc elicitur 13. lib. Metaphyſicæ, ca. 2. & ſequentibus, in quibus cu-
Magnus mulatè Ariſtoteles varijs rationibus oſtendit minimè dari poſſe Mathematica ſepa-
Syrianus. rata à ſenſilibus. Ideo Magnus Syrianus explicandum aſſumpſit lib. illum vt Platonem à calumnia vindicaret. Inſtitutum itaque Phyloſophi in præſenti conte. eſt euer-
Diuiſio. tere duplicem abſtractionem à Platone perperam factam, vnam Mathematicorũ, alteram Phyſicorum: & diuiditur contextus in duas partes, in prima refertur vterq; er-
Expoſitio. ror: in altera exploditur ille, qui attinet ad Ideas, inquit in prima parte. [Decipiuntur autem qui hoc faciunt:] his verbis indicat errorem attinentem ad Mathematica, nam de his erat ſermo: & ideo cum dicat, qui hoc faciũt, debet illud, [hoc,] referri ad abſtractionẽ Mathematicorum, de quibus aduerſus Platonem ait Ariſtoteles in decimotertio metaphyſicæ, nec ſeparatas eſſe tales naturas poſſibile eſt à ſenſibilibus: & præſertim hic error tribuitur Platoni, quia vt legitur in tertio Phyſic. 25. Pythagoras non ſtatuebat ſeparatum numerum, ſed in ſenſibilibus: Et cum additur, [& qui ideas dicunt,] indicatur alter error attinens ad Ideas rerũ naturalium: Et explodẽs hunc ſecundum errorem ait, [Phyſica. n. abiungunt, cum minus ſint apta abiungi, quàm Ma-
Ratio. thematica:] & ratio ita formatur, Si de quo magis videtur ineſſe nõ ineſt, nec de quo minus; ſed magis videtur mathematica poſſe abiungi, quàm Phyſica, & tamen ſecundum ſubſiſtentiam nequeunt abiungi; quare minus Phyſica. Minor oſtenditur conſiderando modum definitionis eorum patefacientem eorũ conditionẽ; Nam ſi conſideramus mathematica, vt lineas, planas, & numeros, nec non eorum affectiones, vt rectum, curuũ, par, & impar; hæc definiuntur ſine motu, hoc eſt ſine materia & ſubiecto, quibus competit motus, & prædita ſunt principio eius: At caro, os, homo, & reliqua Phyſica non definiuntur ſine materia origine & fundamento motus, & affertur ratio huius varietatis; nam Phyſica ſunt, vt ſimum expoſcẽs definitam materiam, ſine qua cognoſci nequit; Mathematica verò vt curuum, quod ſine diſcrimine in quouis ſubiecto ſeruari poteſt, ideo valet ſine ſubiecto definiri. Quòd autem mathematica non ſeiungantur ſecundum exiſtentiam à ſubiecto, patebit ex ſequenti contextu.

Digitized by Google

Caput Annotationum, & Dubitationum.

Conſiderandũ de Phyſicis formis.

CONſiderandum primò, ꝙ hęc, quę pro euerſione ſententiæ Platonis afferuntur, re vera nullius ſunt roboris; nam vt pertinet ad Phyſica, nõ ſtatuebat Plato formas Phyſicas per ſe ſubſiſtentes ſeorſum à materia, ſed ſtatuebat Ideas in ſupera Mente, quæ eſſent originales formę, longè varię ab his, quę ſunt in materia, & dicũtur vmbrę earũ: Ideas autẽ noſtri Theologi ſummoperè cõmendarunt. Inſup conſiderandũ, vt pertinet ad Mathematica, ꝙ Plato non ea ſtatuebat ſeorſum per ſe ſubſiſtẽtia, ſed putabat, vt Ideas Menti, ita Mathematica Animę per rõnes cõpetere, & quemadmodũ anima mediat inter Mentem & Naturã, ita dicebat Mathematica mediare inter Ideas, & ſenſibilia, vt refertur ab Ariſtotele in primo Metaphy. vnitates tamen numerorum capita Ideis tribuebat. De his varia dicuntur à Magrio Syriano in 13. Metaph. Ariſtoteles tamen, ne quis perperam ea intelligens deciperetur, falſas imaginationes euertere nititur.

De Mathematicis

Tertiò cõſiderandũ.

Tertiò conſiderandum, ꝙ quamuis quantitas maximè omnium ſit materiata, quia materiæ eſt coæua, & in ea primò recipitur, & cum ea diuiditur, tamen maximè eſt apta ſeiungi duplici ratione; primò quia quamuis ſit materiata, non tamen expoſcit materiam definitam, ſed cõfusè quamuis: ideò ſat eſt vt confusè ſupponatur eã expoſcere materiam ſine eo quòd propria eius materia explicetur, vt eſt neceſſarium de alijs; Secundò id accidit ob modum conſiderandi Mathematicum; nam Mathematici, cum non conſiderent quantum, neque vt ens, neque vt accidens, ſed ſolùm extrinſecus, vt quantum & menſurabile, quod nõ habet ex materia, ſed ex propria conditione, ideò valet abiungere à materia. At quatuor ſe offerunt diluendæ difficultates;

Prima dubitatio.

Prima eſt, quia dubium videtur, quòd Phyſica minus ſint apta ſeiungi; nam ſubſtantia magis eſt apta ſeiungi, quàm accidens, cum ſubſtantiæ eſſe non ſit alteri ineſſe; Phyſica autem ſunt ſubſtantiæ & Mathematica ſunt accidẽtia. Confirmatur quia Ariſtoteles in contex. 11. ait formam, quæ eſt natura, poſſe ratione ſeiungi; & Simplicius hoc in loco digrediens pro Ideis inquit, etiam Phyſicas formas definiri poſſe ſine materia.

Solutio.

Soluitur dicendo Phyſica eſſe compoſita ex materia & forma, ideò Ariſtoteles gratia exempli dixit Caro, os, & homo hæc autem compoſita ſunt, & cum ſint ſubſtantiæ includunt materiam ex qua conſtant, ideò ſine ea non definiuntur: accidentia autem non habent materiam ex qua, ſed in qua recipiuntur, vt legitur in 8. Metaphyſicæ contex. 12. Inſuper conſideratio Phyſica eſt conſideratio perfectior & potiorum principiorum, quàm Mathematica: Et dum additur, ꝙ forma poteſt definiri ſine materia. Reſpõdeo, quòd ea definitio erit imperfecta, & nõ Phyſica: quomodo autem dicatur ſeparabilis ratione, in præcedentibus pateſeci.

Secunda dubitatio.

Dubitatur ſecũdò, quia Ariſtoteles ſecum pugnat: nam hoc in loco ait Mathematica eſſe vt curuum, at in 3. de Anima contex. 11. ait eſſe vt ſimum.

Solutio.

Reſpondeo Mathematica ad duplicem materiam poſſe referri vel Phyſicam, & ita ſunt vt curuum, vel Mathematicam, quæ eſt continuum & partes per quam ſunt, vt ſimum: ideò Ariſtoteles in tertio de Anima expreſſit materiam Mathematicam inquiens ea eſſe cum continuo.

Tertia.

Tertiò dubitatur, quia non videtur verum id, quod dicitur ab Ariſtotele, Mathematicum & Phyſicum conſiderare eandem rem, non eodem modo; nam linea ſuperficies, & ſolidum non ſecus definiuntur ab Ariſtotele in proœmio libri de Cęlo, ae id fiat à Geometra. Linea dicitur magnitudo prædita longitudine; ſuperficies prædita longitudine & latitudine, ſolidum trina dimenſione, quæ non ſecus definiuntur à Geometra.

Solutio.

Reſpondeo ea, quæ pro magnitudinum definitione cognoſcuntur à Geometra, etiam cognoſci à Phyſico, ideo ſepè Phyſicus ea profert, vt ſibi communia cum Mathematico: at pro exacta & Phyſica eorum cognitione etiam requiritur, vt noſcãtur alia, veluti quòd ſint affectiones corporis Phyſici, quòd ſequantur materiam, reddant

eam quantam & aptam diuidi, & alia ſimilia, quę noſcit Phyſicus, vt Phyſicus eſt, nō *Dubitatio quarta.* autem noſcit, nec conſiderat Mathematicus, vt Mathematicus. Quarto dubitatur, quia non videtur ſoluta dubitatio de Aſtrologia, nam ea non abſtrahit, ſed cōſiderat ſubſtantiam & motum, vt dicitur in 12. Metaphyſicæ 44. Et in primo Metaphyſicæ contex. 19. legitur, Mathematica eorum eſſe, quæ ſunt ſine motu, præter Aſtrologiã; Diſputant tamen & conſiderant omnia de natura, Generant enim Cœlum, & quæ partibus eius accidunt obſeruant, &c. ſic in contex. ſequenti dicitur à Philoſopho perſpectiuum conſiderare Lineam vt Phyſica eſt, non itaq; per abſtractionem ſecernuntur à Phyſica. *Solutio.* Hæc dubitatio per dicta in præcedentibus ſoluta eſt, nam quamuis Aſtrologus nectat ſphæram cum mundo, tamen ſeruat communem modum conſiderãdi Mathematicum; & ſiquid dicit, quod eliciatur ex natura cœli, id accipit à Phyſico, & de multis cognoſcit quia, quorum Phyſicus cognoſcit cauſam, & propter quid; & ita dicitur abiungere, quatenus pertinet ad modum conſiderandi; nec vtitur definitionibus diſtinctis ab eis, quibus vtitur Geometra, eas enim tanquam principia recipit à Geometra.

Cont. 20. *DEMONSTRANT autem & ex Mathematicis, quæ magis Phyſicæ ſunt, vt perſpectiua, Muſica, & Aſtrologia; è contrario enim quodam modo ſe habent ad Geometriam; Geometra enim Phyſicam lineam conſiderat, ſed non quatenus eſt Phyſica; Perſpectiua autem Mathematicam quidem Lineam, ſed non quatenus Mathematica, ſed quatenus Phyſica eſt.*

Inſtitutũ. PAtefecit Philoſophus Phyſica minus eſſe apta abiũgi Mathematicis, manifeſtat modò Mathematica ſecundum exiſtentiam non eſſe à ſubiecto abiuncta: & hoc facit; tum vt colligat Phyſica per Ideas nō eſſe abiuncta ſecundum ſubſiſtentiã; tum ſecundò, vt pateat error alter ad Mathematica pertinens eorũ, qui Mathematica ſtatuebant abiuncta exiſtere. *Diuiſio.* Quòd aũt Mathematica non reperiantur abiuncta, oſtenditur conſiderando conditionem mediarũ Mathematicarũ. Diuiditur hic contex. in duas partes, in prima indicatur id patere ex Mathematicis medijs, in altera id explicatur. *Expoſitio.* Inquit igitur, [Demonſtrant,] nimirum hoc, quòd Mathematica non ſint ſupra Phyſica, & abiuncta. Ex Mathematicis diſciplinis illæ dicuntur Mediæ, & cõparatæ cum puris Mathematicis ſunt magis Phyſicæ, eiq; ſimiliores, q̃ puræ; vt ſe habet de perſpectiua, quæ ſubalternatur Geometrię; de Muſica, quæ Arithmeticæ; & Aſtrologia, quæ Stereometriæ ſubijcitur. Explicans autem hoc in ſecunda parte inquit has medias Mathematicas in ſuo progreſſu è contrario ſe habere puris; Nam vbi deſinit vna, inde incipit alia. Geometra videns lineas in ſubiecto & materia, eas abiungit & conſiderat ac definit, non conſiderato ſubiecto, & ideò dicitur conſiderare lineam vt Mathematicã, hoc eſt, vt ſeiunctam à materia; è contrario perſpectiuus orditur à Linea Mathematica, hoc eſt, ſeiuncta, & ab eius definitione tanquam à principio, & deſinit in eam vt Phyſicam, hoc eſt, vt iunctam cum aliqua materia Phyſica: Similiter Stereometra orditur à ſphæra exiſtente in vniuerſo orbe, & eam conſiderat non conſiderato ſubiecto: è contrario Aſtrologus orditur ab ea ſphæra abiuncta, ac ab eius definitione, & eam conſiderat vt Phyſicam, hoc eſt, vt iunctam cum materia & vniuerſi orbe: qui oppoſitus progrediendi modus indicat ea, quæ conſiderantur, non reperiri abiuncta à materia: *Ratio.* & ratio ita formatur, Id quod per rationem a materia abiun-

gitur, mox cum materia nectitur, non reperitur abiunctum à materia; Conſiderata à Mathematicis puris & medijs ſunt huiuſmodi; non itaque ſeparata exiſtunt.

Caput Dubitationum.

An Mathematicæ mediæ ſint magis phyſicæ?

CVm Philoſophus vtatur ratione ſumpta ex Mathematicis medijs, occurrit dubitatio, num illæ iudicari debeant magis Phyſicę, vel potiùs magis Mathematicæ? Nam primò apparet huiuſmodi ſcientias non dari, quia inter abiunctum, & non abiunctũ non datur mediũ; at abiunctum eſt purum Mathematicum, nõ abiunctum Phyſicum, quare medium aliud ſtatui non debet; Quod ẽt ſi concederetur, videretur iudicandum magis Phyſicum per Ariſtotelem dicentem in principio contextus [quæ magis Phyſicæ ſunt.] Inſuper talis eſt ſcientia, qualis eſt modus conſiderandi; At Ariſtoteles inquit, eas medias conſiderare lineas, & cætera, quę conſiderant, non vt Mathematica, ſed vt Phyſica; reduplicatio indicat modum conſiderandi; hinc D. Thomas hoc in loco affirmat eas magis eſſe Phyſicas: & confirmatur, quia denominatio præſertim petitur ex fine, Mathematicæ mediæ inchoant à linea vel ſphæra Mathematica, & deſinũt in Phyſicam, quare præſertim iudicandæ videntur Phyſicæ, & præſertim Aſtrologia, q̃ conſiderat ſubſtantiam & motum, ac inſuper multorum noſcit ſolùm quia, quorum Phyſicus cognoſcit propter quid, vt cœlum moueri in orbem, moueri motu Phyſico, & aliorum ſimilium. *D. Tho.* Ex aduerſo tamen varia maioris momenti nos cogunt fateri eas eſſe magis Mathematicas; tum quia abſolutè nuncupantur Mathematicæ & conſtituuntur in ſerie Mathematicarum; tum inſuper, quia ſubalternantur Mathematicis puris, non autem Phyſicis; tum etiam quia principia recipiunt ex Mathematicis puris, ex quibus formant oſtenſiones; nam talis eſt ſcientia, qualis eſt demõſtratio, talis eſt demonſtratio, qualia ſunt eius principia: demonſtrationes, quibus vtuntur Medię, conflantur ex principijs Mathematicis, quare iudicari debent ſciẽtiæ præſertim Mathematicæ; tum demum quia ſeruant modum conſiderandi Mathematicum; quamuis enim nectant ea, quæ conſiderant cum aliquo ſubiecto, tamen id ſubiectum non cognoſcunt niſi confusè, & cognitione quia, non propter quid; & niſi ſeruarent communem modum conſiderandi Mathematicum, ſed potiùs Phyſicum, Ariſtoteles non ſoluiſſet difficultatẽ de Aſtrologia, quæ oſtendebatur pars Phyſicæ, Imò potiùs eam comprobaſſet, quia dixiſſet Aſtrologiam conſiderare varia, quę conſiderantur à Phyſico, & modo conſiderandi Phyſico. Hinc D. Thomas exponens Mathematica Boetij, conſiderans abſolutè conditiones earum, dixit eſſe magis Mathematicas, hoc autem in loco oppoſitum enunciauit, ob verba Ariſtotelis minus rectè ſumpta.

Solutio.

Pro ſolutione itaque dicamus tria; Primũ eſt Medias has diſciplinas ex parte materiæ magis eſſe Phyſicas, quia conſiderant formam iunctam materiæ Phyſicæ, etiam conſideratam à Phyſico: Alterum eſt eas ratione modi conſiderandi præſertim eſſe Mathematicas, quia ſeruant communem modum conſiderandi Mathematicum, conſiderando ea, quæ conſiderant vt quanta, & apta menſurari: Addo tertiò eas abſolutè magis eſſe Mathematicas, quia ſcientię præſertim recipiunt conditionẽ ſuam ex modo conſiderandi; modus autem conſiderandi earum eſt Mathematicus, accedens tamen ad Phyſicum, ob connexionem cum materia.

Diluũtur rõnes aduerſæ.

Aduerſæ rationes facilè diluuntur: afferebantur primò verba Ariſtotelis, dicentis eas eſſe magis Phyſicas; at hoc reflectitur; nã Ariſtoteles eas abſolutè nuncupat Mathematicas, quod non faceret, ſi eſſent magis Phyſicæ; ſolùm ait eas eſſe magis Phyſicas, facta comparatione cũ Mathematicis puris, quæ longiùs diſtant à Phyſicis, quaſi dicat eas abſolutè eſſe Mathematicas, cõparatas tamen cum puris minus diſtare à Phyſica, quàm diſtent puræ.

Solutio ſecunda.

Addebatur eas vti modo conſiderandi Phyſico, quia ait Ariſtoteles perſpectiuum conſiderare lineã vt Phyſica eſt. Reſpondeo, reflectendo rationem, quia vtuntur modo conſiderandi

Mathe-

Mathematico, vt pateſecei, & Ariſtoteles inquiens, perſpectiuum conſiderare lineam, vt Phyſica eſt, non indicauit modum conſiderandi principalem, per quem diſtinguuntur à Phyſica, ſed modum rei conſideratæ, per quem diſtinguuntur à puris: Nam perſpectiuus, vt Mathematicus diſtinctus à Phyſico, conſiderat lineam radiorum viſus, vt quanta eſt, ſeruando modum Mathematicum; vt tamē diſtinguitur a puris Mathematicis, eam lineam conſideratam vt quantam, conſiderat iunctā cum aliqua materia; & dum Ariſtoteles ea verba protulit, conſiderabat hanc diſtinctionem à puris.

Solutio. Inſtabatur tertiò, quia finis, à quo petenda eſt denominatio, eſt Phyſicus. Reſpondeo aliud eſt eſſe vltimum, aliud propriè eſſe finem; deſinere in lineam iūctam cum materia, eſt quid vltimum, progreſſus abſtractionis, at non verè finis demōſtrationis, q. eſt ſcientia prodiens ex medio demonſtrationis, quod medium Mathematicum eſt.

Solutio. Demùm dicebatur, Aſtrologum conſiderare motum, & ſubſtantiam. Reſpondeo hęc conſiderare vt quanta, & apta diuidi, & menſurari, nō autem vt prędita interno principio motus, quod natura ſit, ex qua conſtituatur mobile, & prodeat motus; & quāuis Aſtrologus varia recipiat à Naturali Philoſopho, quorum dicitur cognoſcere q at tamen dum format oſtenſiones, vtitur principijs Mathematicis, ad menſuram attinētibus, & ob id eis dicuntur ſubalternari. Hoc tamen addendum eſt, quòd cum Mathematicæ mediæ ſint variæ, non omnes æquè accedunt ad ſcientiam de natura, ſed quędam magis, & pręſertim Aſtrologia, alię minus, & hæ ſunt mediæ, non quia detur medium inter abiunctum, & non abiunctū, ſed quatenus eadem magnitudo, modo quodam medio conſiderari poteſt.

De ſubalternatione. Hoc in loco pulchra ſe offert occaſio diſputandi de diſciplinis ſubalternis; Nam diſciplina poteſt dici ſubalterna, vel latè, ac ita dummodo ſubiectum eius conſtituatur ſub eo alterius, & ab altera recipiat principia, dicitur ei ſubijci, & ſubalternari; ſic Metaphyſica ſibi ſubalternat particulares ſcientias, quæ quoniam nōn ſeruant eundem communem conſiderandi modum, numerum augent capitum; ſimiliter Phyſica ſibi ſubalternat Artem Medendi. At vſurpatur deinde magis propriè, dum ſeruatur idem communis conſiderandi modus, vt competit Mathematicis, & hę numerum capitum non augent. Vti itaque debemus diſtinctione ſubalternationis, non autem inficiari Phyſicum Artem Medendi, & Metaphyſicum particulares ſcientias ſibi ſubalternare.

Cont. 21. *CVM autem Natura duplex ſit & ſpecies, & materia, vt dum ſimitatem conſideramus, ita in naturæ conſideratione nos verſari putandum eſt; Quare neque ſine materia, neque ſecundum materiam, quæ huiuſmodi ſunt; Etenim de hoc dupliciter dubitabit quis, cum duæ naturæ ſint, quam earum conſideret Phyſicus? Num id quod eſt ex vtriſque? At ſi id, quod eſt ex vtriſque, vtranque conſiderabit, Num igitur eiuſdem officium ſit vtranque cognoſcere?*

Cont. 22. *Veterum ſententiam conſideranti apparebit officium Phyſici eſſe materiam ſpeculari. Leuiter Empedocles, & Democritus ſpeciem, & id quod res eſt tetigerunt; Si autem Ars imitatur Naturam, eiuſdem profecto eſt ſcientiæ cognoſcere ſpeciem & materiam, vſque ad aliquid, vt Medici ſanitatem, bilem, & pituitam vſque ad aliquid, ſimiliter ædificatoris ſpeciem domus, & materiam, lateres nimirùm & ligna, & ſic de reliquis; Et Phyſici vtique erit cognoſcere vtranque naturam.*

Con-

COnſtituto diſcrimine inter Naturalem ſcientiam, & Mathematicam, redit Philoſophus ad Naturæ conſiderationem, & manifeſtat utranque naturam debere à Phyſico conſiderari: *Inſtitutũ.* ratio huius inſtituti duplex eſt, vna vt pateat officium Phyſici, altera vt inde eliciatur diſtinctio Naturalis ſcientiæ à prima Philoſophia. Diuiduntur hi duo contextus in quatuot partes, in *Diuiſio.* prima lucidè refert Philoſophus ſententiam ſuam, & eſt, quòd cum duo ſint, quibus competit definitio Naturæ, nimirùm forma, & materia, tales eſſe tenemur in *Expoſitio.* conſideratione corporis Phyſici, quales in conſidetatione Simi, at Simum, & Simitatem conſiderantes primò noſcunt formam, ſecundariò materiam, cui ineſt: quare ſimiliter conſiderantes corpus Phyſicum, primò tenemur conſiderare formam, quę primò natura eſt, & primò nomine corporis Phyſici denotatur; ſecundariò autem materiam, tanquam eius vehiculum, & cauſam, ſine qua corpus Phyſicum & forma eius eſſe non valent. [Etenim iam de hoc dupliciter quis dubitare poſſet, &c.] In hac ſecunda parte Sententiam telatam in dubium vertit, duaſque proponit difficultates: ptima eſt, cum Naturæ ſint duę materia & forma Phyſica, quæ dicitur ſcientia de Natura, quam earum conſiderare tenetur? Et ſiquis, dicat reneri cõſiderare compoſitum, inde inferetur, quod teneatur conſiderare vtranque, & orietur hæc ſecũda dubitatio, num teneatur conſiderare vtranque, vel alteram tantùm? Hæ ſunt difficultates ſatis iunctę, & ideò vnica ſolutione diluentur. [Veterum ſententiam conſideranti apparebit, &c.] Hæc eſt pars tertia, in qua ſuo more Philoſophus refert opinionem veterũ; Illi enim cum ſolam materiam putarint eſſentiam, & naturam rerum, putarunt officium Naturalis Philoſophi eſſe ſolam materiam conſiderare, propterea attinẽtia ad eam accuratè indagarunt, formas neglexerunt, & ſolùm leuiter tetigerũt. Veluti Empedocles accuratè Elementa quatuor conſiderauit litem autem & amicitiã, vel ſiq́d *Empedocles.* aliud formę officio fungeretur, leuiter tetigit; Similiter Democritus atomos magnifecit, quas putauit materiam, figuras autem, vel formas alias leuiter tetigit. *Democritus.* Et dicũtur id feciſſe leuiter, tum quia id, quod putarũt formam, non erat vera & propria forma; tum inſuper, quia de eius conſideratione parum fuere ſoliciti. [Si autem Ars imitatur Naturam, &c.] In hac quarta parte Philoſophus ſentẽtiam ſuam in prima parte prolatam ratione prima oſtendit, quę ita formatur; Vt ſe habet de imitatione, ita putandum eſt ſe habere de eo, cuius eſt imitatio; Sed Ars æmulatur Naturam, & Artifex conſiderat materiam & formam, vſque ad aliquid, nimirùm quatenus ſuo fini conducunt, & ad modum conſiderandi eius pertinent; Quare Phyſici quoque officium erit vtranque naturam conſiderare.

Caput Annotationum.

COnſiderandum primò, quòd ratio Ariſtotelis vim habet à minori ad maius; *Primò cõſiderandũ.* nam minus videtur officium eſſe Artificis cognoſcere vtrunque, tum quia finis eius non eſt cognoſcere, ſed operari, tum inſuper, quia eſt ignobilior & minus principalis, cum ſit imitatio. Inſuper animaduertendum, *Secundò.* cum Ariſtoteles dicat, [ſi Ars imitatur Naturam], Imitationem eſſe duplicem, vnam Naturæ producentis, alteram Philoſophi contemplantis; Nam Ars & Artifex operando æmulatur naturam operantem, conſiderando autem & cognòſcendo, Philoſophum contemplantem, non autem naturam, quæ dicitur operari ſine cognitione. Inſuper conſiderandum, quòd Ariſtoteles inquit [eiuſdem eſſe ſcien- *Tertiò.* tiæ conſiderare ſpeciem, & materiam vſque ad aliquid]: addit vſque ad aliquid, quia ſingulæ ſcientię particulares & Artes circumſcriptę ſunt proprijs terminis, quos egredi eis non licet; qui termini denotantur per modum conſiderandi, qui in Artibus petitur ex proprio fine Artis, veluti in Arte Medendi cuncta conſiderantur, vt

Dubitatio. tur, vt conducunt pro ſanitate. At dubitatur, cur Philoſophus referens eos, qui de forma aliquid dixerunt, nil dicit de Anaxagora, qui tamen formam viſus eſt magnifeciſſe, cum ſtatuerit Mentem à chao ſecretam, eique dominantem; Mens autem eſt
Soluio. forma ſuprema. Soluitur, quia vt ait Plato in Phędone, & Ariſtoteles in contex. 75. dum loquebatur de rerum ortu, non vtebatur officio Mentis, ſed cuncta tribuebat neceſſitati materiæ; at hoc non ſatisfacit, quia ſimili ratione non debuiſset mentionem facere de Empedocle, cum id ipſum Ariſtoteles ei tribuat, vt patet ex cōtex. 75.
Solutio verior. Propterea dicamus iure ſilentio pręterire Mentem, ab Anaxagora excogitatam, quia modò ſermo eſt de forma, quæ eſt Natura; Mens autem ſtatuebatur ſeiuncta, & eſt ſupra naturam, ideò ad rem non facit.

Cont. 23. *INSVPER eiuſdem eſt id cuius gratia, et finem, & quacunque ſunt eius gratia; Natura autem finis eſt & id cuius gratia, Quorum enim continuo motu exiſtente eſt aliquis finis eius motus, hoc vltimum eſt, & id cuius gratia: Propterea Poeta deridendus eſt, qui dixit adeptus eſt finem, cuius cauſa factus eſt, vult enim non omne vltimum eſſe finem, ſed optimum.*

Inſtitutũ. AFfert Philoſophus pro confirmatione ſuæ ſententię rationem ſecundam.
Diuiſio. Diuiditur contextus in tres partes, In prima affertur ratio ita formanda,
Ratio. Quæcunque ita ſe habent, vt vnum ſit finis, aliud in id vt in finem dirigatur, eiuſdem ſunt conſiderationis; At forma, quæ eſt Natura, eſt finis, materia verò in eam dirigitur, vt in finem; Quare Scientia de Natura, cum teneatur Naturam conſiderare, tenetur cognoſcere vtranque. Maior dimittitur vt nota, nam via & finis inuicem iuncta ſunt ſecundum eſſe, & cognitionem. Minor oſtenditur in ſecunda parte textus; Nam quicunque eſt finis alicuius continui & non impediti motus, ille verè & propriè eſt finis, includens duas eius conditiones, nimirùm vt ſit quid vltimum & cuius gratia, hoc eſt optimum; At forma huiuſmodi eſt, dum enim à permutatione abeſt impedimentum, ea in formam deſinit; quare forma eſt verè, & propriè finis. Et per duas relatas conditiones finis, reijcit Philoſophus in tertiam partem ſententiam Euripidis, qui de morte cuiuſdam viri loquens dixit, adeptus eſt finem, cuius gratia natus erat: inquit Ariſtoteles illum ſe deridendũ patefeciſſe, quia conditio finis eſt, vt ſit non quoduis vltimum, ſed id ſolum, quod eſt optimum; Mors autem eſt deterrimum malorum Naturæ.

Caput Annotationum & Dubitationum.

ANimaduertendum eſt, quòd Ariſtoteles inquit: [Quorum enim continuo motu exiſtente, eſt aliquis finis, &c.] ait motu exiſtente continuo, hoc eſt ſine impedimento, nam dum impeditur, quãuis finẽ habeat, ille tamẽ eſt finis nõ propriè, ſed latè ſumptus, pro quouis vltimo, & termino, vt accidit, dũ ignis aſcẽdens detinetur à tecto ne altiùs eleuetur, & ille eſt finis latè. At ſi abſit impedimẽtũ, erit ꝓpriè finis, includẽs duas finis cõditiones; & dũ ita explicantur verba, ſentẽtia eſt cõſpicua,
Prima dubitatio. & nulla eſt eorũ facienda mutatio, vt nonnulli putarunt. Verùm tria ſe offerunt diluenda dubia; Primum eſt, quia ſi finis; & ordinata in eum, eiuſdem ſunt ſcientię cun-
Secunda. cta ad eandem ſcientiam pertinebunt; cuncta enim quæ ſunt in vniuerſo, vel ſunt finis, vt Deus, vel ordinata in eum; Alterum eſt, ſi mors non eſt finis, quis erit finis ge-

generationis

Digitized by Google

nerationis hominis? Tertium, num Euripides defendi poſſit? De prima difficultate, *Tertia.*
dico regulas debere intelligi ſemper per ſe, & cum reduplicatione, & ita veriſſimum *Solutio*
eſt, quòd conſiderans Deum vt Finem vniuerſi, etiam tenetur cōſiderare vniuerſum, *primæ.*
vt ordinatum in huiuſmodi Finem, & hoc eſt officium Metaphyſici, nec ob id euaneſcunt cæteræ diſciplinę, quia ſuperſunt alij modi conſiderandi. Quærebatur ſecundo, quis ſit Finis generationis hominis, ſi non eſt Mors? Reſpondeo, finē eſſe duplicem, vnum generationis, alterum rei genitæ, finis generationis adhuc eſt duplex, vel generationis abſolutè, & huiuſmodi eſt adeptio formę, vel generationis pfectè, & eſt adeptio formæ cum ea corporis perfectione, vt valeat ſimile generare. Finis deinde rei genitæ etiam duplex eſt, vnus cuius gratia, qui dicitur ſcopus, & huiuſmodi eſt felicitas; alter cui, qui adhuc eſt duplex, vel proximus, vel poſtremus; proximus eſt homo, qui frui debet felicitate, poſtremus eſt Deus, cui omnia ſeruiunt; mors autem nullo modo eſt finis, ſed ſolùm optari poteſt, vt iter ad finem, veluti D. Paulus optabat diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Quærebatur tertiò, an Poeta defendi poſſit. Inquiunt *Solutio*
multi facilè defendi, quia ſentētia eſt Ariſtotelis in 5. Metaphyſicæ 21. Mortem poſ- *tertia.*
ſe dici finem ſecundum Metaphoram, congruunt autem Poetis Metaphoræ; ſic varij poetæ & Latini, & Græci, & Etruſci Mortem nuncuparunt finem. Reſpondeo, Poetam proferentem ſententiam, relatam ab Ariſtotele, defendi non poſſe; Nā aliud eſt abſolutè mortem nuncupare finem latè, & per methaporā; Aliud eſt, eam nuncupare finem, cuius gratia nati ſumus, nam id cuius gratia, denotat optimum; dum Poetę abſolutè mortem nuncupant finem, non errant, nec ſunt deridendi; at dum addunt, cujus gratia nati ſumus, vt addebat Euripides, ſe irridendos patefaciūt, quatenus deterrimum dicunt optimum. Quæri demùm poteſt, cum non omne vltimū ſit optimum, *Dubitatio.*
num contrà, omne optimum ſit vltimum? & dicendum, quòd per relationem ad appetitum omne optimū eſt vltimum, quatenus in eo appetitus requieſcit, nec id ob aliud *Solutio.*
vlterius expetit; ſic Deus, cum ſit primus, & optimus, etiam dicitur finis, & vltimus.

QVONIAM et faciunt Artes materiam, alia quidem abſolutè, alia vero operi congruentem, & vtimur tanquam propter nos omnibus, quæ ſunt, ſumus enim & nos quodam modo finis, duplex enim eſt id, cuius gratia, dictum autem eſt de hoc, in eo qui de Philoſophia eſt. *Cont. 24.*

DVplici ratione oſtenſum eſt officium Naturalis Philoſophi eſſe cognoſcere vtranque Naturam; inſtitutū modò Philoſophi eſt nonnulla declarare, conducentia abſolutioni earum rationum. Et quoniam *Inſtitutū.*
pro ſecunda ratione ſumpſerat formam eſſe finē, ideò in pręſenti cōtextu id declarat exemplo Artium parantium materiā p forma, tanquā pro fine; ac inſuper de fine difficultatē occurrentē ſoluit. Diuiditur pręſens cōtextus in tres partes; in prima accipitur tāquā experiētia notū Artes *Diuiſio.*
efficere materiam pro forma, tanquam pro fine, & eas efficere, vel abſolutè, loquendo de materia proxima, veluti efficiunt Calcem, Gypſum, lateres & ſimilia, vel eam parant reddendo aptam operi efficiendo, vt faber lignarius parat ligna. In ſecunda parte manifeſtatur artificioſa omnia, de quibus eſt ſermo, inſeruire homini, & hominem illis vti, adeò vt eorum ſit finis. Et quoniam priùs dixerat finem eſſe formā, modò uerò ait hominem eſſe finem, ideò pro diludenda controuerſia affert diſtinctionē finis; nam forma eſt finis generationis, homo uerò eſt finis rei genitæ; forma eſt finis cuius gratia paratur materia, homo uerò eſt finis, cui compoſitū ex utriſque inſeruit:
quam

quam diſtinctionem ait eſſe traditam in eo Libro, qui de Philoſophia, inſcribitur, denorando fortaſſe libros de Philoſophia, quos conſtruxit; at periere. Elicitur hæc diſtinctio ex ſecundo de Anima, & quodam modo ex libris Nicomachiorum.

Caput Annotationum & Dubitationum.

Primò cõſiderandũ.

Conſiderandum eſt, dum dicimus materiam parari pro forma, & in eã dirigi, id præſertim eſſe verum de forma, quæ eſt ſubſtantia, non autem ſemper de ea, quæ eſt accidens, veluti tribuitur auro & argento figura pro cõſtituenda pecunia, ſimiliter fuco decoratur puella; quæ formę paratur pro materia, non autẽ vice verſa, vt conſpicuũ eſt; pro artificioſis tamẽ cõſtituẽdis materia paratur pro forma, vt lapides ꝓ domo, ligna pro ſcamno. At duę ſe offerunt diluendę difficultates; prima eſt an Ars valeat efficere materiã? altera, qũo dicatur hominem eſſe finem, & vti gratia ſui omnibus, quę ſunt? Ordiendo à prima, dum dicimus Artem efficere materiam, id intelligi debet de materia proxima eorum, quę arte conſtant, non de prima, quę pręſupponitur; verùm id non caret dubitatione, quia Ars eſt habitus mentis, & accidens; materia autem illa eſt ſubſtantia, accidens non valet efficere ſubſtantiam. Pro reſponſione vtendum eſt diſtinctione, & dicendum, Artem efficere ſubſtantiam intelligi poſſe dupliciter, vel tanquam cauſam principalem, vel tanquam famulam eius: Ars non valet tanquam principalis cauſa materiam efficere, cum Ars ſit accidens, valet tamẽ eã parare, & eam efficere tanquam miniſtra Naturę, nectendo agentia cum patientibus, quæ mox per naturam operentur; veluti agricola producit plantas, & artifex efficit Gypſum, & calcem nectendo ignem cum lapidibus, quæ duo per naturam ita iuncta operantur, & aliquid efficiunt. Quærebatur ſecundò, quomodo homo ſit finis & vtatur omnibus, quę ſunt, gratia ſui. Indicatur his verbis hominem eſſe finem cui, & loquendo de his, quæ Arte fiunt, de quibus pręſertim modò loquitur Philoſophus, nemini dubium eſt, hominem illis vti, eorumque eſſe finem, ſunt enim paratæ Artes ob humanam imbecillitatem, tanquam medelæ eius: & quamuis multa fiant Arte propter Armenta, Canes, Equos & ſimilia, ea tamen proximè diriguntur quidem ad Armenta; è longinquo vero tanquam in finem vlteriorem diriguntur in hominem, cum armenta ei inſeruiant. Dubium eſt, an ſententia Philoſophi etiam ſit vera de Phyſicis? Ariſtoteles enim vniuersè inquit [nos uti omnibus, quę ſunt]. Nonnulli ex iunioribus Philoſophis inficiati ſunt hominem eſſe finem cæterorum mortalium: nam inquiunt finem cunctorum ueluti Elementorum, plantarum, & iumentorum hunc eſſe, ut tanquam diſtincta corpora naturalia fruantur ſuo eſſe, & exiſtentia, non autem ut gradus unius inſeruiat alteri, & in alterum ut in finem dirigatur. Hęc ſententia, conſẽtanea magis eſt principijs, & decretis Democriti, Epicuri, Empedoclis, & ſimilium reijcientium Prouidentiam ab uniuerſo, quàm Academicorum, Peripateticorum, & noſtrorum Theologorum eam approbantium. Et ut de cæteris ſileam, loquendo cum Ariſtotele conſpicuum eſt, quod ipſe in 12. Metaphyſicæ contex. 51. affirmat ea, quæ ſunt in uniuerſo ita ſubordinata eſſe, ut unum reſpiciat aliud tanquam finem; ita etiã in primo de cœlo manifeſtatur ordinem eſſe formam uniuerſi: & in libro de Mundo ad Alexandrum definitur Mundus, quòd ſit cunctorum ſeries à Deo & per Deum ſeruata: in ordine autem antecedentia referuntur ad ſequentia, ut ad finem: hinc Natura ab Ariſtotele dicitur ordo, ordinata, & cauſa ordinis: ordo ſecundum ſe, ordinata dum refertur ad Deum: cauſa ordinis, dum refertur ad ſequentia ex ea prodeuntia. Mitto alia multa, quę alibis latiùs retuli, & aſſero hominem eſſe finem proximũ cunctorum mortalium, quibus conſpicuè dignitate præſtat. De attinentibus autem ad cœleſtia & ęterna, dico hominem uti etiam beneficio eorum, & eſſe finem non tamẽ principalem, ſed ſecundarium: Ita dicebat Alexander cęlum agere ob hæc mortalia,

Prima dubitatio. *Secunda.* *Qũo Ars Materiã efficiat.* *Solutio prima.* *Solutio ſecunda.*

non

non quidem per principale inſtrumentum, ſed ſecundarium. Et Ariſtoteles inquiens [nos vti omnibus, quæ ſunt,] denotauit & Artificioſa & compoſita mortalia, quæ frequenter nomine entis denotare conſueuit.

DVAE igitur ſunt Artes, quæ dominantur materiæ, & quæ ſunt cognoſcentes; ea quæ vtitur, & ea quæ architectonica eſt efficientis; propterea & ea quæ vtitur, modo quodam eſt Architectonica: Differt autem quatenus hæc quidem architectonica ſpeciem cognoſcit: Alia autem vt effectrix materiæ; Gubernator enim qualis ſit ſpecies aliqua temonis cognoſcit, & præcipit: alius autem ex quo ligno, & quibus ex motibus eſt. In iis igitur, quæ ad Artes attinent, nos facimus materiam propter opus, ſed in Phyſicis eſt. Com. 25.

QVoniam ex mutua comparatione Artis & Naturę eliciebat Philoſophus rationem primam pro oſtenſione, quòd ad Phyſicum pertineat cognitio vtriuſq; Naturę, ac etiam quia Ars & Naturalis ſciētia, partim ſimiles, partim diſſimiles ſunt: ideo pro lucidiore explicatione eius rationis, inſtitutū Philoſophi eſt, manifeſtare quomodo Artes ſe habeant in conſideratione Materię & formæ. Pro notitia conſiderandū eſt, in attinentibus ad Artes quatuor reperiri gradus: Nonnulli enim non ſunt Artifices, ſed ſolum vtuntur Arte confecta, vt Princeps in Arce reſidet; Alij vtuntur & ſunt Artifices, vt Muſicus vtitur inſtrumentis muſicis, & Nauta Naui: Alij tertio non vtuntur, ſed pręſunt miniſtris, qui proximè opus efficiunt; Demùm dantur miniſtri, qui ſolùm exequuntur & obediunt, non autem præditi ſunt habitu Artis. Conſtituti in primo gradu ſunt ſupra Artem: Cōſtituti in quarto ſunt infra Artem: Duo medij re vera ſunt Artifices, prędici habitu Artis, ſunt Architecti, hoc eſt domini cognoſcentes & imperantes, ideo Ariſtoteles hos ſolos duos gradus conſiderat, manifeſtans, quod cum ſint ſubordinati, ita ſe habent, vt ille, qui vtitur, formam præſertim cognoſcat: qui vero efficientibus, & miniſtris imperat, præſertim noſcit materiam, & attinētia ad eam, veluti Faber lignarius cognoſcit ex quo ligno cōſtruenda ſit nauis, non ex ligno nimiū graui, nec quod facilè putreſcat, vel frāgatur: inſuper ex quibus motibus, hoc eſt, quo modo materia paranda ſit. Diuiditur contextus in tres partes: In prima referuntur illi duo gradus Artium & Artificum, qui cum ſint Artifices, noſcunt & imperant: In ſecunda parte dum ait, [Differt autem, &c.] Manifeſtatur diſcrimen inter eos, & eſt, quod vtens noſcat formam, alter vero materiam: Tertio traditur differentia inter Artifices & Naturalem Philoſophum, & eſt, ꝙ Artifices efficiunt vel parant materiam: Naturalis autem Philoſophus nil efficit, ſed ſolùm materiam, formam, & naturę opera ſpeculatur. Ex his elicitur hæc ratio, Vt ſe habent Artifices imperantes & cognoſcentes in attinentibus ad materiā & formā Artiū, ita Naturalis Philoſophus in attinentibus ad Naturam, ſed ſubordinatæ illæ Artes noſcunt cùm formam, tùm materiam: quare Naturalis ſcientia, quæ eſt vniuerſa ſubordinatio cōſiderationis naturæ, tenetur cognoſcere vtranque: Adeo vt naturalis ſcientia vniuersè illi ſubordinationi Artium reſpondeat: hinc non ſemper in eodem libro materia & forma conſiderantur, ſed in ſubordinatis, veluti in libro de Partibus animalium declaratur materia animalium, in libris vero de Anima conſideratur forma.

Inſtitutū. *In Artibus quatuor gradus.* *Diuiſio.* *Ratio.*

Caput Annotationum, & Dubitationum.

Cognitio & imperiũ feliciſſimè connectũtur. ANimaduertendum, quòd cognoſcere, ac dominari ſiue dirigere, iure optimo connectuntur, & propterea Artes, quæ dominantur, etiã dicuntur cognoſcentes: facultates enim nõ cognoſcentes nõ ſunt aptæ dirigere: famulantibus autem non eſt neceſſaria cognitio: veluti in animalibus facultas iudicans & appetens connectuntur, & ſola ratione diſtinguuntur: vt enim dirigens dicitur cognoſcere, vt exequẽs appetere, veluti docet Philoſophus in 3. de Ani. 29. *Dubitatio.* Sed oritur dubitatio, quia Ariſtoteles inquit Artifices efficere materiã, in Phyſicis verò eſſe & ſolũ cognoſci. Hoc dubium eſt, nam Ars vt efficiens reſpondet Naturæ efficienti, non autẽ Philoſopho cõtemplanti, natura autem efficit materiam propter opus, hoc eſt, niſi primã, ſaltẽ proximam longè magis, quàm Ars. *Solutio.* Reſpondeo re vera Artem operantem recta ratione reſpondere naturæ: tamen quia hoc in loco conſideratur cognitio materiæ & formæ competens cùm Artifici, tùm naturali Philoſopho, ideo ad naturalem Philoſophum refertur, & aſſeritur materiam ab eo non effici, ſed ſolùm præexiſtentem cognoſci. Et ſi quis quærat, an etiam Natura efficiat materiam propter opus? dicendũ eſt procul dubio efficere & parare materiam proximam. De prima eſt dubitatio, an habeat cauſam efficientem? puto dicendum ex ſententia Ariſtot. eam & æterna, vt æterna ſunt, carere efficiente: Nonnulli ei tribuunt cauſam efficientem, quod ſi concedimus, non propterea erit producta à natura, ſed vel à Deo vnà cum Mundo creata, vt rectè aiunt noſtri Theologi, vel æterna quadam emanatione ex Deo fluxa.

Cont. 26. *AMPLIVS eorum quæ ad aliquid materia eſt, ad aliã .n. ſpeciem alia materia dirigitur. Quouſq; ergo Phyſicum oportet cognoſcere ſpeciẽ, & quid eſt? An quemadmodum Medicum Neruum et Fabrum æs, vſq; ad aliquid, alicuius .n. gratia vnumquodq;, Et circa ea quæ ſunt ſeparabilia quidem ſpecie, in materia autem, homo enim hominem generat & Sol. Quomodo autem ſe habeat hæc ſeparata & quid ſit, Philoſophiæ primæ officium eſt decernere.*

Inſtitutũ. et diuiſio. IN hoc contex, duo habemus ab Ariſtotele: primò rationem tertiã pro oſtenſione, Phyſici munus eſſe conſiderare vtranque Naturam: ſecundò terminos Phyſicę conſiderationis. *Ratio.* Vt pertinet ad primum ratio ita formatur, Relatorum eadem eſt diſciplina: materia & forma inuicem referuntur: quare cum Phyſica ſit ſcientia de natura, & teneatur Naturam conſiderare, conſiderans vnam, tenetur etiam conſiderare alteram, quòd relatorum eadem ſit diſciplina. Patet quia frequenter regula profertur de omnibus oppoſitis, dicendo oppoſitorum eandem eſſe diſciplinam: maximè tamen vera eſt de oppoſitis per relationem, quia vnum dicitur eſſe alterius, & in ea relatione eſt collocatum: quæ regula vt ſit firmior, ſumenda eſt per ſe, & cum reduplicatione, adeo vt relatorum, vt inuicem referuntur, eadem ſit diſciplina. Quod materia referatur ad formam, patet, quia vt materia vniuersè ſumpta ſe habet ad formam vniuersè ſumptã; ita definita materia ad definitam formam. [Quouſque ergo Phyſicum oportet, &c.] Oſtenſo Phyſici officium eſſe conſiderare vtranque naturam, ſtatuit in hac altera parte terminos conſiderationis eius: Et quoniã termini locũ habent in ſcientijs particularibus,

laribus, tum ex parte modi conſiderandi, tum ex parte rei cōſideratæ, ideo ſtatuit terminos ex parte vtriuſque. Et primò ex parte modi conſiderandi, dubitat, qui ſint termini conſiderationis formæ; Soluit exemplo artium de materia, vt indicet terminos modi conſiderandi pertinere ad vtranque, ideo ait [quemadmodum inſpicimus medicum conſiderare Neruum, & materiam ſanitatis, & fabrum æs, vſque ad aliquid,] hoc eſt per relationem ad proprium finem, & quatenus ei conducunt, ita putandum eſt teneri Phyſicum conſiderare & formam & materiam, nimirùm quatenus conſtituunt corpus Phyſicum, & eius ſunt principia; nam principia conſiderantur gratia eius, cuius ſunt Principia: loquitur modò Philoſophus de materia & forma; in contextibus autem 71. & 73. dum erit ſermo de cauſis, aſſignabit terminos attinentes ad motores, & cauſam efficientem, conſtitutis terminis ex parte modi conſiderandi, attinentibus ad vtranq; naturam, ſtatuit deinde terminos attinentes ad rem conſideratam; eosque tribuit ſoli formæ, non materiæ; ratio eſt, quia Phyſicus conſiderat omnem gradum materiæ, non autem formæ; & ideo inquit Phyſicum verſari in conſideratione earum formarũ, quæ ſeiungi poſſunt ſpecie & ratione, non exiſtentia; nã ſunt in materia & ex ea pendent; quæ materiatæ formæ iure ad Phyſicum pertinent, cum ſint naturæ: quòd autem in materia exiſtant, materiatæq; ſint, probat de forma hominis, de qua minus videtur, cum ſit præſtantiſſima mortalium, & per hominis formam non denotat Mentem, quam in primo de Partibus animalium inficiatur eſſe naturam, ſed materiatam formam ſub Mente collocatã, quæ terminus eſt generationis, vt dixit in præcedentibus. Et ait, [homo enim & Sol generant hominem,] hoc eſt, ea forma, quæ producitur per generationem ab efficiente materiato, materiata eſt, & ex materia pendet: forma hominis talis eſt, cum Sol tãquam cauſa communis, & homo vt cauſa propria, hominẽ generent. Quomodo autem ſe habeat hæc ſeparata, & quid ſit Philoſophiæ primæ officium eſt decernere, hoc eſt, ſi eleuamur ſupra Naturam, & materiatas formas, egredimur terminos Naturalis ſcientię, quia conſiderare quid ſit, & quomodo ſe habeat ſeparata forma, officium eſt eius Philoſophię, quę per relationem ad nos dicitur poſt Naturalia; abſolutè autem eſt prima Philoſophia.

Termini ex parte modi cõſiderandi.

Ex parte rei conſiderata.

Ratio.

Caput Annotationum, & Dubitationum.

APparuit triplici ratione officium Phyſici eſſe conſiderare vtranq; naturam; id ipſum poſſet oſtendi per antecedentia, quia conſiderans cõpoſitum, tenetur conſiderare principia eius: per coniuncta, quia vtraque natura particeps eſt modi conſiderandi Phyſici; per ſequentia, quia vtraque natura eſt principium Phyſici motus, qui ad Naturalem ſcientiam pertinet. Inſuper conſiderandum, quòd materia dicitur ad aliquid, nam ei competit duplex eſſe, vnum abſolutum, per quod dicitur ſubſtantia, alterum relatum, dum refertur ad formam: Phyſicus conſiderat materiam pro fundamẽto relato, & dicitur ſecunda notio eius: Diuinus autẽ materiã conſiderat & pro eſſe abſoluto, & pro relato: Inſuper cum Phyſicus & Metaphyſicus materiam cõſiderent pro eſſe relato; differunt tamen, quia Metaphyſicus eam refert ad ens, hoc eſt, ad ſubſtãtiam compoſitam, quatenus eſt: Phyſicus autẽ ad corpus Phyſicum, vt Phyſicum eſt. Ex quo elicio Phyſicum non propriè conſiderare materiam primam, ſed Metaphyſicum: quod oſtendo, quia ille propriè materiam primam conſiderat, qui eam conſiderat priore notione, at hoc facit Metaphyſicus, qui eam conſiderat cum notione abſoluta, tum relata ad ens, quæ notiones ſunt priores notione relata ad corpus Phyſicum, vt Phyſicum eſt; propterea alibi latè patefeci ſolum Metaphyſicum in quouis genere cauſæ eleuari ad primum, & abſolutè reddi ſapientem. Inſuper animaduertendum, quòd iure dixit Philoſophus, alterius formæ alteram eſſe materiam, non autem alterius materiæ alteram formam; quoniam materia dirigitur in formã, & forma eſt finis materię,

Alijs rõnibus oſtenditur Phyſicũ conſiderare vtranq; naturam.

Materia ad aliquid

Phyſicus non propriè materiã primã cõſiderat.

Dubitatio non vice verſa. At oritur dubitatio de hac ſententia; vel enim Philoſophus loquitur de materia prima, vel de proxima; ſi de prima, ſententia eſt falſa, quod alterius formę altera ſit materia, cum eadem ſit materia omnium mortalium; ſi de proxima, ſententia non facit ad rem, quia ſermo eſt de materia, quæ eſt natura; ea autem eſt materia

Solutio. prima. Reſpondeo ſententiam eſſe veram de vtraq; materia, de prima quidem, quia quamuis fundamento ſit vna, tamen ratione & potentia eſt multiplex, & per diſtinctam potentiam diſtinctæ formę materia eſt: Ideo Ariſtoteles quarto de Cœlo 37. dixit materiam primam eſſe quadruplicem ob quatuor primas eius potentias, ad quatuor formas Elementorum. Vera eſt etiam de materia proxima, quæ ea quoque eſt

Secunda dubitatio. natura, dum refertur ad ſequentem formam. At dubitatur ſecundò, quia Ariſtoteles de materia Cœli, an pertineat ad Phyſicum, nihil dixit; ea enim nullius formę eſt materia, ſed eſt ſubiectum motus. Reſpondeo nil valuit Ariſtoteles de materia cęli diſtinctè proferre, cum adhuc non patefecerit eam diſtingui à materia mortalium; tamen per ea, quæ profert de materia mortalium, nos ducit in notitiam æternorum ad eam cœli, de qua non eſt dubitatio, quòd ad Phyſicum pertinet, cum ſubijciatur motui. Vt pertinet ad poſtremam partem contex. animaduertendum; quòd iure Philoſophus non aſſignauit terminos ex parte conſiderationis graduum materię, cum materia omnis ad Phyſicum pertineat; aſſignauit tamen terminos ex parte modi conſiderandi, qui ei competunt, vt dixi: loquens antē de forma aſſignauit terminos ex parte vtriuſque, nam formæ materiatę conſiderantur à Phyſico pro eſſe relato ad corpus Phyſicum; à Metaphyſico vero & pro eſſe abſoluto & pro relato ad ens, ſiue ſubſtantiā cõpoſitam; formæ autem ſeparatæ abſolutè ad diuinum pertinent. Et demùm animaduertendum, ꝙ cū Ariſtoteles dixerit, [quomodo autem ſe habeat hęc ſeparata, & quid ſit, primę philoſophiæ officium eſt decernere,] inquiens [hęc ſeparata] poteſt duo denotare; vel Mentem hominis, quæ ex primo de Partibus animalium ad Phyſicū non pertinet; vel, quod verius puto, vniuerſum genus formarum ſeparatarum, ſiue vna, ſiue multiplex ſit, vt dicebatur in calce primi Phyſicorum, & vtitur ſingulari, quia cõſideratur vt genus vnum nō vniuocè, ſed ab vno inquiens [quid ſit hoc genus formarum,] denotans quæſtiones ſimplices, [& quomodo ſe habeat, denotans compoſitas; ambæ enim propriè ad Metaphyſicum pertinent.

Cont. 27. *DETERMINATIS autem his, conſiderandum eſt de cauſis, et quæ & quot numero ſint. Cum.n. ſciendi gratia hoc negocium, ſcire autem non prius opinamur vnumquodque, quàm nouerimus propter quid de vnoquoque, hoc autem eſt cognoſcere primam cauſam; Manifeſtum quòd & nos hoc facere tenemur de ortu et interitu, et de omni Phyſica mutatione loquentes, vt ſcientes eorum principia, redigere in ea enitamur quæſitorum vnumquodque.*

DEclaratis internis principijs generationis rerū, necnon Elementis, ſiue internis principijs rei genitę, ſequitur modò tertium caput explicandum, in quo de rerum cauſis eſt agendum; Ideo Philoſophus nono vtitur proœmio, & de illis differēdū proponit. Diuiditur hoc proœmiū, quod in hoc conte. abſoluitur, in duas partes; in prima proponitur id, de quo eſt agendū, in altera affertur ratio. Inquit itaq; Philoſophus [determinatis his,] hoc eſt cū primò res fiant, ſecundò ſint, tertiò cognoſcantur, decurſis primis duobus, ſequitur nunc tertio, vt de cauſis agamus, & cõſideremus q̄ & quot numero ſint genera cauſarum. Affertur deinde ratio, quę ita formatur. Qui-

Inſtitutū. *Diuiſio.* *Expoſitio* *Ratio.*

cunque

cunque ſibi pro fine conſtituit ſcire,tenetur eſſe ſolicitus de notitia cauſarum; Naturalis Philoſophus ſibi pro fine conſtituit ſcire attinentia ad naturalem ſciẽtiam;quare tenetur eſſe ſolicitus de notitia cauſarum; Minor eſt conſpicua,cũ Naturalis ſcientia ſit pars inſpectricis Philoſophiæ;Maior oſtenditur,quia tunc putamus cognoſcere vnumquodque,cum cauſam primam nouerimus,propter quam res eſt,vt etiam dictum eſt in proœmio primi libri,necnon in primo Poſteriorum.Tenetur itaq; Phyſicus accuratè cauſas cognoſcere,vt agens de ortu interitu cæteriſq; Phyſicis tranſmutationibus,valeat in ens reſoluere quæſtiones omnes, & cauſas quæſitorum tradere; nam vt ex declaratione Elementi, nimirùm materiæ & formæ Ariſtoteles eliciebat, quid ſit corpus Phyſicum; ita modo ex notitia cauſarum ait refulgere propter quid affectionum eius, quia ſcire per cauſam propriè eſt ſcire per demonſtrationem, quæ præſertim eſt ipſarum affectionum.

Caput Annotationum, & Dubitationum.

Conſiderandum, ꝙ frequenter Ariſtoteles ait pro rerum notitia requiri cognitionem cauſæ primæ, ſiue ſummæ; quid verò denotet per cauſam primam,patebit in explicatione contex.38.nũc autẽ conſiderandum,ꝙ ſcire per cauſam, propriè eſt ſcire per demonſtrationem; demõſtratio eſt affectionum: inter affectiones corporis Phyſici prima eſt motus, ſiue mutatio, ideo iure Philoſophus ait conſiderãdas cauſas,vt in eas reſoluere valeamus quęſtiones, attinẽtes ad ortum, interitum,omnemq; Phyſicã tranſmutationẽ.At tres ſe offerunt diluendę difficultates: Prima eſt,cur Philoſophus nõ ordiatur à definitione,definiendo primò cauſam, mox declarãdo de quibus dicatur, vt fecit de natura? Altera eſt, quia videtur peruerti ordo; nã communiora prius declaranda; cauſa,cũ dicatur de pluribus, eſt cõmunior internis principijs generationis,vel rei genitæ.Tertiò dubitatur,q̃a in hoc capite vniuerſè agitur de cauſis,quod videtur officiũ Metaphyſici,non autẽ declarantur cauſæ affectionũ,competentium corpori Phyſico.De prima difficultate dico, Ariſtotelẽ nõ ordiri à definitione cauſæ,tum quia conſtat,quid nomine cauſæ denotetur, tum inſuper quia cauſa diminutè valet definiri,cum ſit tenuis notio, & cõmune ab vnõ reſulgẽs ex notitia eorum,de quibus dicitur.Putarem ego ita poſſe definiri,Cauſa eſt Principium, ex quo res effecta pendet;pro ſuo eſſe,& cognitione.Dicebatur ſecundò peruerti ordinem,& non primò declarari communiora, cum cauſa ſit communior internis principijs,& Elementis: Ob hanc rationem putarunt nonnulli ſecundum librum Phyſicorum re vera eſſe primum,permutatum tamen fuiſſe ordinem, & prȩlatũ fuiſſe primum ex accidenti, vt purgarẽtur animi ab erroribus veterum Philoſophorum. At qui hoc dicunt,conſpicuè hallucinantur: Primò, quia abſolutè in proœmio primi Phyſicorum patefecit Philoſophus primò eſſe agendum de principijs; Secũdò, quia abſolutè res primò ſiunt,ſecundò ſunt,tertiò cognoſcuntur,qui ordo à tradente ſciẽtiam ſeruandus eſt,Tertiò,quia hi non valent rationem tradere,cur in ſecundo Phyſicorũ prius declarata fuerit Natura,cum ſit minus communis,quàm cauſa. Propterea dicamus communia vniuoca, quorum cognitio eſt neceſſaria pro notitia contentorum, neceſſariò eſſe primò declaranda; at de communi ab vno, cuius cognitio non eſt neceſſaria pro cognitione aliorum,ſecùs ſe habet; hoc enim eſt notio tenuis, quæ præſertim refulget ex notitia contentorum. Inſuper communius eſt priùs declarandum,quando ſeruatur eadem relatio; non autẽ dum variatur relatio includens rationem poriorem ordinis, vt de his ſe habere patefeci. Dubitabatur tertiò, quia in hoc capite non declarantur cauſæ affectionum corporis Naturalis, quod profectò attinet ad Phyſicum, ſed conſiderantur genera cauſarum vniuerſè, quæ conſideratio Meta-

Quid cauſa prima.

Prima dubitatio.

Secunda.

Tertia.

Solutio 1.

Cur nõ ordiatur à definitione.

Definitio cauſæ.

Solutio ſecundæ de ordine.

Solutio verior.

Solutio tertia.

phyſica potiùs eſt; ideò in 5. Metaph. legitur hoc caput. Reſpondeo reverà hanc conſiderationem non eſſe Phyſicam, ſed eſſe Pædiam, & rectam inſtitutionem ad Phyſicam, & cum ſit conſideratio communis attinens & ad Metaphyſicum, & ad Dialecticum, in calce capitis declarato Caſu, & Fortuna contrahetur ad Phyſicam & manifeſtabitur, quæ cauſæ à Phyſico ſint conſiderandæ, & vſque ad quem terminum, præſertim loquendo de cauſa efficiente.

Cont. 28. *VNO igitur modo cauſa dicitur ex quo ſit aliquid, cum inſit, vt æs ſtatuæ & argentum phyalæ, & horum genera; Alio autem modo ſpecies & exemplar, hæc autem eſt ratio ipſius quid erat eſſe, & horum genera, vt ipſius diapaſon duo ad vnum, & omninò numerus, & partes, quæ in ratione.*

Inſtitutũ. REfert Philoſophus genera cauſarum ordiens à materia; & tradens ſingularum definitiones manifeſtat, quæ ſit propria ratio vniuſcuiuſque generis cauſæ, per quam id genus cauſæ conſtituatur diſtinctum à reliquis. In hoc contex. traditur definitio primò materiæ, ſecundò formæ. Definitur materia, quod ſit id, ex quo fit aliquid; non tanquam ex termino à quo, vt priuatio, ſed tanquam ex parte; ideò dicitur, cũ inſit, nimirùm in compoſito, vt æs eſt materia ſtatuæ, & argentum phyalæ. Sumit exẽpla ab Artificioſis, quia materia cognoſcitur per Analogiam ex eis ſumptam; addit, & horum genera, veluti metallum, indicando ordinem generis materiæ; qui ordo vel eſt abſtractionis, vt æs, metallum, mixtum, conſimile & ſimilia; vel eſt diſtinctorum graduum materiæ, vt Materia prima, quatuor Elementa, mixta ſimilium partium, & membra. Alio autẽ modo ſpecies & exemplar; Pro ſecundo genere cauſæ ſtatuit formam, & addit exemplar indicando id non conſtituere diſtinctum genus cauſæ, ſed redigi ad formam; Quam definiens, inquit, [quod eſt ratio ipſius quid erat eſſe;] forma dicitur ratio tribus modis, primò ſecundum ſe, quia eſt eſſentia & actus, qui definitione explicatur; ſecundò per relationem ad compoſitum, quod ex ea conſtituitur, nam quòd homo ſit homo, hæc ſola eſt ratio, quia formam hominis includit; tertiò eſt ratio per relationem ad affectiones ſpecierum eam ſequentes: Ariſtoteles tamen denotat relationem ad compoſitum, ac ita dicitur [ratio ipſius quid erat eſſe,] hoc eſt, dicitur id, per quod compoſitum eſt id, quod eſt, & eſt vniuerſa eius eſſentia ſumpta in prima ſignificatione; materia autem ſolùm eſt pars eſſentiæ, ſumptę in ſecunda ſignificatione: addit, [& horum genera,] indicando ordinem, qui duplex eſt; vel abſtractionis, vt homo per animam eſt homo, animal & corpus viuens; vel diſtinctorum graduum formarum, vt formæ Elementorum, mixtorum conſimilium, plantarum & animalium. Vtitur exemplo Mathematico, [veluti ipſius diapaſon,] hoc eſt rationis duplæ; forma & eſſentia eſt ratio duorum ad vnum, quæ ratio pro genere habet numerum, qui dicetur forma remotior. Addit, [Et partes, quę in ratione;] nam dũ definitio conſideratur conſideratione Logica, dicitur conſtare ex genere & differentijs; genus eſt forma communis, differentiæ formæ propriæ. Inſuper dum conſideratur conſideratione Metaphyſica, vt eſt eſſentia, & quid, id ſolùm dicitur pars definitionis, quod eſt pars eſſentiæ, & vltima differentia dicitur totum id, quod res eſt. At dum conſideratur vt explicans quid, & propter quid, ita conſtare poteſt ex omni genere cauſæ, quales frequenter ſunt definitiones Phyſicæ, & præſertim affectionum; & inquit [partes, quæ in ratione,] potiùs quàm rationis, quia omnes prædicantur ſub ratione totius.

Diuiſio.
Expoſitio.

Attinen-

Attinentia ad materia.

IN libris de materia cumulatè ſatis attinentia ad notitiam materię explicaui, proptereà modò pauciſſima perpendam. Materia poteſt conſiderari & pro ſuo eſſe abſoluto, & pro fundamento relato; quo ſecũdo modo eſt pręſentis conſiderationis. Inſuper materia relata duplex eſſe poteſt, vel materia prima eorum, quæ natura conſtant, & hæc definita fuit in primo libro contex. 82. quod ſit ſubiectum primum, &c. vel materia vniuersè ſumpta, quæ dicitur de quauis materia cũ prima, tùm proxima, cùm ſubſtantiæ, tùm accidentium, ac demùm cùm eorum, quę natura conſtant, tũ eorum, quæ conſtant Arte. Hoc in loco quia conſiderantur prima capita & genera cauſarum, definitur materia vniuersè ſumpta. Inſuper conſiderandum, quòd materia ad duo referri poteſt, primò ad formam, ſecundò ad compoſitum; nam vtriusque dicitur materia; magis propriè tamen refertur ad compoſitũ, quia eius eſt pars & principiũ: hinc Ariſtoteles præſertim eam refert ad compoſitum, ita tamen id facit, vt ſimul includat relationem ad formam, inquiens, [ex quo fit aliquid, cum inſit;] ſiluit Ariſtoteles genus, in primo Phyſicorum id expreſſit inquiens, materiam eſſe ſubiectum. At perpendamus, quæ nam ſit propria ratio, per quam conſtituitur cauſa in genere materiæ. Hæc ratio non eſt ſola receptio formæ, ita enim materia eſſet cauſa animorũ, qui creantur & in materia recipiuntur; ſed propria materiæ ratio duo expoſcit, primum eſt, vt per eius tranſmutationem vel naturalem, vel violentam ex ea educatur forma; alterum eſt, quod ſubijciatur formæ, & ſit pars cõpoſiti; Ariſtoteles inquiens [ex quo fit aliquid,] denotauit primum, dicitur enim fieri per tranſmutationem; addens, [cũ inſit,] denotauit alterum. Sic formę aſſiſtentes non dicuntur præditæ materia, niſi per metaphoram. Inſuper animaduertendum, quòd Ariſtoteles in primo Phyſic. 82. definiens materiam, eam retulit ne dum ad ortum, verùm etiam ad interitum; modò verò de ſolo ortu fit mentio. Ratio prima eſt, quia ortus ille eſt, qui propriè expetitur; Altera, quia ibi definiebatur materia prima, hoc autẽ in loco materia vniuersè ſumpta; Tertia, quia ibi tenebatur oſtendere materiam non interire, ideò etiam de interitu tenebatur mentionem facere. At quæritur, num hæc definitio competat etiam materiæ Cœli? Reſpondeo per Ariſtotelem in 8. Metaphyſicæ contex. 12. & 12. Metaphyſicæ cont. 10. Cœlo competere materiam ad vbi, ſiue motus, de qua verè dicitur, quòd ex ea fit corpus motum, & exiſtit in eo, vt ſe habet etiam de omni materia accidentium; nam concretum gignitur, non ſola forma. Cætera ad materiæ notitiam pertinẽtia latiſſimè in libris de materia ſunt explicata; pertinentia autem ad formam in calce huius capitis declarabuntur.

Materia pro abſoluto & pro relato.

Materia relata duplex.

Materia ad duo poteſt referri.

Quæſit ꝓpria ratio materiæ.

AMPLIVS vnde Principium mutationis primum, aut quietis vt conſultor cauſæ, & Pater filij, & omninò faciens facti; & permutans permutati. Præterea vt finis hic autem eſt id cuius gratia, vt ambulandi ſanitas, cur enim ambulet interrogati, reſpondemus, vt ſanus ſit, & ita locuti opinamur aſſignaſſe cauſam; Et quæcunque mouente alio intermedia ſunt, fiunt gratia finis, vt ſanitatis extenuatio, aut purgatio, aut medicamenta, aut organa; omnia namque hæc ſunt gratia finis, differunt tamen ab inuicem, quia alia ſunt opera, alia verò organa; cauſa igitur ferè tot modis dicuntur. Cont. 29.

Relata

Inſtitutū.
Diuiſio.

Relata materia & forma, refert Philoſophus cauſam efficientem, & finem; ideò contextus diuiditur in duas partes, in quarum prima referens efficientem inquit, [Amplius,] hoc eſt, tertio modo [cauſa dicitur principium primum mutationis, aut quietis,] denotans nomine mutationis quamcunque ſpeciem motus, ſiue ſecundum naturam, ſiue violenti; nomine verò quietis oppoſitum eius. Addit [primum,] quia id verè principium eſt, & verè efficit, cætera verò ad id relata mouentur ab eo, eiuſque ſunt inſtrumenta; denotando per primum, vel primum abſolutè vt Deus, vel in genere vt pater filij, ſtatuaria Ars, & ſimilia. [Præterea vt finis, &c.] Refert in hac ſecunda parte Philoſophus quartum genus cauſæ, nimirùm finem; & quoniam finis à veteribus non iudicabatur cauſa, cum ſit quid vltimum, ac etiam quia non putarunt naturam operari propter finē, ideò leui quadam, & Logica ratione eum eſſe cauſam oſtēdit; quæ ita formatur; quod pro reſponſione affertur interroganti propter quid, eſt cauſa; finis eſt huiuſmodi; quare cauſa eſt; maior patet ex ſecundo Poſteriorum, nam quærentes propter quid, cauſam quęrunt; minor patet exemplo, interrogati enim cur ambulemus? reſpondemus, vt ſani ſimus; Quod etiam patet, quia quæcunque mediant inter efficientem, & finem, ſunt gratia finis, id autem propter quod alia ſunt, dicitur cauſa eorum; & interrogati cur fiant, reſpondemus fieri gratia finis, vt gratia ſanitatis paratur diæta, tribuuntur pharmaca, educitur ſanguis, & fiunt alia ſimilia, quorum nonnulla ſunt opera, vt exercitium, emiſſio ſanguinis, alia organa, vt Ventoſæ, Phlebotomum. Demum colligit Philoſophus cauſas ferè tot modis dici, nimirùm quatuor; addit, [ferè,] tum quia non ſunt genera vniuoca, ſed ab vno; tum inſuper, quia in omni genere variæ inueniuntur diſtinctiones, & modi; tum demum, quia id non probauit. Digreſſio apparebit in calce.

Ratio.

Cont. 30.

ACCIDIT autem cum multipliciter dicantur cauſæ, & multas eiuſdem cauſas eſſe non ex accidenti, vt Statuæ Ars ſtatuaria & æs, non ſecundum alterum quid, ſed quatenus eſt ſtatua, at non eodem modo, verùm hoc quidem vt materia, illud autem vt vnde principium motus. Sunt etiam quædam ſibi mutuò cauſæ, vt exercitium cauſa eſt bonæ habitudinis, & hæc exercitii; at non eodem modo, verùm hoc quidem vt finis, illud autem vt principium motus. Præterea eadem contrariorum cauſa eſt; quod enim præſens cauſa huius eſt, hoc abſens inſpicimus aliquando cauſam contrarii, vt abſentiam nautæ naufragii, cuius præſentia eſt cauſa ſalutis.

Inſtitutū.

Declaratis quatuor communibus generibus cauſarum, declarat modò Philoſophus communia quædam eis competentia, vt appareat ne dum quot, quæ, & quid ſint, verùm inſuper qualia ſint, & quomodo inuicem & ad effecta ſe habeant; ea autem ſunt tria, ob quæ contextus in tres partes diſtribuitur; Primum eſt, quòd eiuſdem variæ poſſunt eſſe cauſæ, nam hominis, domus, & ſimilium quatuor ſunt cauſæ, genere tamen diſtincto: & ſi quis quærat, an eædem genere valeant eiuſdem plures eſſe cauſæ? Reſpondeo id contingere, vt homini competunt varij gradus materiæ, formæ, efficientium, & finium; tamen Ariſtoteles dixit id contingere diſtincto genere, quia inſpexit cauſam primā,

Diuiſio.

vt

vt eiuſdem rei in vno genere vnica eſt cauſa prima, quæ abſolutè dicitur eius cauſa. Alterum, quod competit cauſis, eſt, vt valeāt eſſe ſibi mutuò cauſæ, veluti materia eſt cauſa formæ, exercitiū ſanitatis, & vice uerſa, at vario cauſæ genere; omnis enim prima cauſa in ſuo genere prima eſt, & non pendet ex alio; at genere diſtincto poteſt nō eſſe prima, & pendere ex alio. Et ſiquis quærat, an etiam in eodem genere id euenire valeat? Dicendum cum Ariſtotele in ſecundo Poſter. hoc quoque cōtingere poſſe, vt patet de pluuia & nube, quæ in genere materiæ viciſſim ſunt ſibi cauſæ; & etiam in genere cauſæ efficientis homo generat hominem, & generatur ab homine; at id euenit per relationem ad varia indiuidua, & propterea non ſequuntur abſurda, ad quæ deducit Ariſtoteles in primo Poſteriorum, loquens de oſtenſione circulari; nam circulus eſt omnino ſimilis & uniformis, hæc autem diſſimilitudinem aliquam includunt, & nō eſt abſurdum vt idem relatū ad idem, modo vario, vel per varia indiuidua ſit prius ac poſterius, cauſa & res effecta. Tertiò competit cauſis, vt eadem valeat eſſe cauſa oppoſitorum, vt Natura ſui præſentia eſt cauſa ſalutis nauis, ſui verò abſentia naufragij: ſimiliter ſol in ſecundo de Ortu & interitu, ſuo ad verticem capitis noſtri acceſſu, dicitur cauſa ortus plantarum, ſuo verò receſſu, interitus. Quod idem valeat eſſe cauſa oppoſitorum, vnius ſecundum ſe, alterius ſecundum accidens, conſpicuum eſt; nam calor nedum caloris ſecundū ſe, verùm etiam frigoris ex euentu ualet eſſe cauſa; ita uentres ob frigus ambiēs hyeme ſunt calidiores, quàm æſtate, ut docet Hippocrates: Similiter Naura ſolùm ex euentu eſt cauſa naufragij. At dubium eſt, num ualeat ſecundum ſe eſſe cauſa oppoſitorum? Profectò agenti per naturam id non competit, ſed ſolùm agenti libero & per rationem, ut in Philoſophia Ciuili latiſſimè patefeci.

OMNES autem nunc dictæ cauſæ in quatuor rediguntur modos manifeſtiſsimos; Elementa enim ſyllabarum, & materia effectibilium, & ignis, & huiuſmodi corpora, Et partes totius & ſuppoſitiones concluſionis, vt id ex quo cauſæ ſunt; Harum autem aliæ quidem ſunt vt ſubiectum, veluti partes, Aliæ autem vt quod quid erat eſſe, & totum & compoſitio & ſpecies; Semen autem, & medicus, & conſultor, & omninò efficiens omnia ſunt vnde principium mutationis, aut ſtatus, aut motus; Aliæ demùm vt finis & bonum aliorum; Id enim cuius gratia optimum & finis aliorum vult eſſe; Differat autem nihil idem dicere bonum, vel videri bonum. Cauſæ igitur tales, et tot ſunt ſpecie. Cont. 31

RElatis quatuor generibus cauſarum, & tribus earum affectionibus, quoniam in omni genere multę inueniūtur varietates, ob quas poſſet quis putare genera cauſarum eſſe plura, ideò inſtitutū Philoſophi eſt huiuſmodi varietates referre, & patefacere cūctas redigi ī ea quatuor cauſarum capita; & cum id facit de omni genere cauſæ, ideò contextus in quatuor partes diuiditur: & patefacto inſtituto ſuo, ordietur ſuo more à materia. Inquit igitur omnes cauſæ, de quibus ſermonem habuimus, & quarum affectiones ſunt patefactæ, rediguntur in quatuor modos, hoc eſt capita, genera ab vno & formalitates manifeſtiſſimas: nam hæc communia capita conſpicua ſunt, latent autem varietates eorum: Sic Elementa grammaticæ ſunt materia ſyllabarum: lignum, æs, & ſimilia ſunt materia effectibilium: ignis, aer, aqua, & terra, ſunt materia mixtorum, &

Inſtitutū. *Diuiſio.* *Expoſitio.*

partes

partes integrantes & quãtitatis ſunt materia totius. Nam materia: vel eſt cõpoſitionis tantùm, vt litteræ, & partes totius: vel ſolùm alterationis, vt vinum ſanguinis; vel vtriuſque, vt ſimplicia corpora mixtorum. Refert ſecundò varietates formarum inquiens [totum, cõpoſitio, & ſpecies;] rectè Philoſophus tres formarum refert varietates: nam forma vel eſt totius, vel partis: forma partis, quæ eſt altera pars compoſiti indicatur per ſpeciem; forma totius eſt duplex, vel partium eſsentialium, quæ denotatur per compoſitionem, quia illæ ſecundum ſe componuntur: vel partium quantitatis & integrantes, quæ denotantur per totum: ita Philoſophus conſpicuè approbat diſtinctionem formæ in formam totius, & partis; quæ cũ competat formę, etiam neceſsariò competit materię, ut in libris de materia patefeci: formam autem totius cõſpicuè approbauit in ſeptimo Metapyſicæ, contextu vltimo, vt nullum reliquerit dubitandi locum. Et quoniam, vt rectè ait Themiſtius, per materiam res fiũt, per formam res ſunt: ideò vt materia dicebatur ex quo inexiſtente res fiunt, ita de forma dicitur, quòd ſit id, quod res eſt. Tertio loco refert Philoſophus varietates cauſæ efficientis inquiens, [ſemen autem, & medicus & conſultor.] Nam cauſa efficiens: uel ſolùm dirigit, & non attingit effectum, ueluti cõſultor: vel effectum attingit ſine ſui interitu, vt Medicus: vel id facit cum ſui interitu, vt ſemen. [Hęc omnia ſunt vnde Principium mutationis, aut ſtatus, aut motus.] Philoſophus vſque in quintum librum nõ diſtinguit motum à mutatione, ideò ſine diſtinctione illis utitur. Semẽ ab Ariſtotele modò ſumitur pro cauſa efficiẽte, ut hoc in loco: modò pro materia, ut in primo Phyſicorum ob uarietates partium eius, uel magis materiatarum, uel magis ſpiritalium. Demùm refert finem, cuius conditiones ſunt, ut ſit ultimum quid, & optimum: uarietas autem præcipua eius eſt, quia bonum duplex eſt, uel uerè bonum, uel apparens: uerè bonum eſt ſui natura finis, id autẽ, quod apparet, ſolùm eſt finis ei, cui apparet, non autem abſolutè. Poſsent in ſingulis generibus cauſarum aliæ varietates manifeſtari, at hæ ſunt pręcipuę, ideò iure Ariſtoteles colligit cauſas eſse tales, & tot ſpecie, hoc eſt, forma: quia ſunt quatuor formalitates & diſtinctæ rationes cauſarum conſtituentes quatuor cauſarum genera, non quidem uniuoca, ſed ab uno.

Cont. 32. *MODI autem cauſarum numero quidem ſunt multi, in*
capita verò redacti pauciores, & ſunt hi. Dicuntur cau-
ſæ multipliciter, & eorum, quæ ſimilium ſpecierum ſunt,
nam alia eſt prior, alia poſterior, vt ſanitatis Medicus,
& Artifex, & ipſius diapaſon duplum, & numerus, & omnino quæ
Cont. 33. *continent ad ſingularia & contenta. Inſuper vt accidens, et horum*
genera, vt Statuæ aliter Polycletus, & aliter ſtatuarius; nam accidit
ſtatuario vt ſit Polycletus, & continentes etiam accidens, vt ſi homo
cauſa ſit ſtatuæ, aut omninò Animal; ſunt enim accidentium alia alijs
Cont. 34. *remotiora & propinquiora, vt ſi albus et muſicus dicantur cauſa ſta-*
tuæ. Præter omnes autem cum propriè dictas, tum ſecundum acci-
dens, aliæ quidem vt potentes dicuntur, aliæ verò vt operantes, velut
ædificandæ domus ædificator, aut ædificans ædificator.

Cum

Digitized by Google

CVm Philoſophus pro oſtenſione, quòd quatuor ſint genera cauſarum, manifeſtaſſet ſingulas varietates ſub ſingulis diſtinctè poſitas in quatuor ea capita redigi, modò inſtitutum eius eſt modos cõmunes patefacere, qui in omni cauſarum generē locum habēt. Ratio inſtituti eſt, vt pateat, quòd quamuis genera cauſarum ſint quatuor, tamen modi principales earum ſunt plures: inſuper vt notæ reddantur varietates cùm proprię ſingularum, tùm communes. Hoc autem facit tradendo quatuor communes ſingularũ cauſarum diuiſiones; quarum tres habemus in his tribus contextibus, qui ob id in tres partes diuiduntur. Inquit Phyloſophus in prima parte, quamuis genera cauſarũ ſint quatuor, modi tamen earum, qui genere non diſtinguuntur, multi ſunt: verum ſi in capita redigentur, erunt pauciores: Nam cauſę dicuntur multipliciter non quidem æquiuoce, ſed ab vno: quæ multiplicitas in quolibet genere cauſæ locum habet, & earum vna eſt, quod cauſarum quædam prior, quædam poſterior eſt, vt ſanitatis cauſa efficiens proximior eſt Medicus, & quia medicus eſt artifex, ideo caſua poſterior & remotior erit artifex; Similiter in genere formæ ipſius proportionis duplæ forma proximior eſt duplum, remotior numerus, & ſic de cæteris communioribus & continentibus. Animaduertendum in cauſis conſiderari prius & poſterius dupliciter; vel ſecũdum gradus cauſarum, vt materia prima, Elementa, mixta ſimilia & membra ſunt materia prior & poſterior hominis; vel ſecundum gradus abſtructionis, vt medicus, & artifex. Ariſtoteles de hoc ſecundo modo dedit exempla, quia per cauſam denotabat primam & propriam, quæ per nomen proprium & ſuorum generum explicari poteſt. [Inſuper vt accidens & horum genera.] In hac ſecunda parte diuiditur cauſa in cauſam ſecundum ſe, & cauſam ſecundum accidens, vt Polycletus eſt cauſa ſtatuæ ſecundum accidens, Statuarius verò ſecundum ſe; accidit enim ſtatuario, vt ſit Polycletus; nam ſi conſideramus eſſe abſolutè, ſtatuarius accidit Polycleto, vt accidens ſubſtantiæ: at ſi conſideramus modum cauſæ, quia ſtatuarius eſt cauſa per ſe, ideò, vt pertinet ad productionem ſtatuæ, Polycletus accidit ſtatuario, vt id quod eſt ex euentu, ei quod eſt ſecundum ſe. Addit Philoſophus [& continentes etiam accidens:] his verbis manifeſtat diſtinctionem primò traditam competere membris ſecũdę diſtinctionis; & id declarat de cauſa ſecundum accidens, de qua magis eſt dubium, cum infinita vni accidant, & in infinito non ſeruetur ordo; ideò inquit, [vt ſi homo cauſa ſit ſtatuæ, & omnino animal], indicans hominem eſſe cauſam ſtatuæ ex accidenti propinquiorem, animal verò remotiorem: [ſunt enim accidẽtium alia alijs propinquiora, & remotiora;] indicat his verbis, quòd quamuis accidentia ex propria conditione ſint indefinita, & deſtituta ordine, tamen dum includunt aliquid per ſe, vel referuntur ad aliquid per ſe, valent ordinem includere; & vtriuſque modi Ariſtoteles mira arte dedit exempla; indicauit modum primum, dicendo homo & animal ſunt cauſæ ſtatuæ; indicauit ſecundum inquiens, vt ſi albus & Muſicus dicantur cauſę ſtatuæ; nam muſicus eſt cauſa proximior, quia competit ſoli homini, cui ſoli etiam cõpetit, ut ſit ſtatuarius; albus eſt cauſa communior & remotior, cum accidat ne dum homini, verùm alijs quoque corporibus Phyſicis. [Pręter omnes autem tum propriè dictas, &c.] in hac tertia parte traditur tertia diſtinctio, quia cauſa vel eſt actu, vel poteſtate; tunc cauſa dicitur actu, dum iunctum habet actum ſecundum, vt ędificator ędificans, ſtatuarius ſtatuam efficiens: Poteſtate verò, dum caret ſecundo actu, vt ędificandæ domus cauſa poteſtate eſt ędificator ędificaturus, & tunc cauſa includit perfectionem ſuam, dum eſt iuncta cum ſecũdo actu: quia cauſa, vt cauſa, dirigitur ad rem effectam, & id cuius eſt opus, eſt gratia operis; vnumquodque autem tũc dicitur abſolutè perfectum, dum eſt iunctum ſuo fini.

Institutũ. Diuiſio. In cauſis duplex ordo.

Per-

Cont. 35. *PERINDE autem dicitur & in ijs, quorum cauſa ſũt ipſæ cauſæ, ac in ijs, quæ dicta ſunt, vt huius ſtatuæ, aut ſtatuæ, aut omninò imaginis, & æris huius, aut æris, & omninò materia, et in accidentibus ſimiliter.*

Inſtitutũ. PHiloſophus tradens etiam diſtinctionem, eam tribuebat etiam rei effectę, inquiens, [vt ædificandę domus, &c.] denotando effecta poteſtate; ideò plenioris explicationis gratia modò manifeſtat diſtinctiones cauſarum etiam effectis competere, & iure; nam relatorũ eędem ſunt diſtinctiones; cauſæ autem & effecta inuicem referuntur: id autem declarat exemplis attinentibus ad primam & ſecũdã
Diuiſio. diſtinctionem, nam de tertia iam dixit, [vt ædificandę domus &c.] ait igitur [ſimiliter ſe habere de ijs, quorum cauſę ſunt ipſę cauſę,] hoc eſt, de effectis, [vt huius ſtatuę, ſtatuę, & imaginis,] indicando effecta priora & poſteriora, ſiue proximiora & remotiora: [ſimiliter ęris huius, & ęris, & metalli;] nam quamuis ęs ſit materia ſtatuę, tamen eo vtitur pro re effecta, quia in contex. 24. dictum eſt artes materiam efficere; & hęc exempla attinent ad primam diſtinctionem: addit [& in accidentibus ſimiliter,] indicando attinentia ad ſecũdum diſtinctionem in ſecundum ſe & ex accidenti, in quibus etiam locum habet prius & poſterius, vt apparuit.

Cont. 36. *AMPLIVS autem connexæ & hæ & illa dicuntur, vt non Polycletus, neque ſtatuarius, ſed Polycletus ſtatuarius; Attamen omnes hæ ſunt multitudine quidem ſex, dictæ autem dupliciter; aut enim vt ſingulare, aut vt genus, aut vt quod ex accidenti, aut accidentis genus, aut vt connexa hæ, aut vt ſimpliciter dictæ, aut autem omnes actu exiſtentes, aut poteſta-*
Cont. 37. *te; differunt autem, quia operantes & ſingulares, & ea quorum ſunt cauſæ ſimul, ſunt & non ſunt, vt hic medens cum hoc qui ſanatur, & hic ædificator cum hoc quod ædificatur; Quæ autem ſunt poteſtate non ſemper, perit enim non ſimul domus & ædificator.*

Inſtitutũ. REdit Philoſophus ad cauſas, tradens earum quartam diſtinctionem, quæ eſt per complexas, & incomplexas, & tria facit; Primò hãc diſtin
Diuiſio. ctionem tradit; Secũdò diſtinctiones quatuor in ordinem redigit manifeſtans ex eis duodecim conſurgere membra: Tertio differentiã cõſtituit inter cauſas actu, & cauſas poteſtate. Vt pertinet ad primum,
Expoſitio. cauſę vel ſunt, ſiue proferũtur cũ connexione, vel ſimplices cũ connexione, vt dicẽdo, Polycletus ſtatuarius cõſtruxit ſtatuã, nectitur enim cauſa ſecũdũ ſe cũ ea ex accidẽti; Simplices verò indicantur, vt dũ vna ſola profertur: hæc connexio locum habet cùm in cauſis, tùm in modo loquẽdi, & connecti poſſunt multipliciter; vt conſpicuum eſt; necti enim poſſunt & cauſæ vnius generis cum cauſis alterius, & cauſæ vnius generis cum alijs eiuſdem generis; & hoc modis varijs, quos inutile eſſet referre. Attamen omnes hæ ſunt multitudine quidem ſex, &c.] in hac ſecunda parte conſiderat Philoſophus modos, qui ex traditis diſtinctionibus prodeũt, inquiẽs primo ex tribus diſtinctionibus prodire membra ſex, quæ mox diuiſa per actum & po-

tentiam

tentiam vertuntur in duodecim, quæ cum locum habeant in omni genere cauſæ, & cauſę ſint quatuor, prodibunt modi quadraginta & octo, hic eſt numerus conſurgentium ſecundum cōſiderationem Ariſtotelis, at ſi exactius cupimus illum patefacere, inueniemus in omni genere cauſę non duodecim, ſed ſexdecim inueniri modos: quod patet diuidendo membra primę diuiſionis per ſecundam, ſecundę per tertiam, & tertię per quartam: nam per primam diſtinctionem duo conſtituuntur membra, quæ per ſecundam redduntur quatuor, & ea quatuor per tertiam redduntur octo: quæ diuiſa per quartam redduntur ſexdecim, & multiplicata per quatuor genera cauſarum, redduntur ſexaginta quatuor: at Ariſtoteli fuit ſatis fundamēta principalia multiplicationis patefacere. [Differunt autem, quia operantes & ſingulares, &c.] in hac tertia parte aſſignatur diſcrimē inter cauſas actu, & cauſas poteſtate, & eſt quod cauſę actu ſunt ſimul cum effectu actu, poteſtate autem non ſunt ſemper ſimul: quia non ſimul perit domus, & ędificator. Iure cauſa actu, & effectus actu ſunt ſimul, quia idem eſt actus agentis, & patientis, vt patet ex 3. Phyſicorū, ſolùm ratione diſtinctus: & propterea dum adeſt actus agentis, neceſſariò aderit etiam actus patientis: dum autem accipiuntur poteſtate, ſecùs ſe habet; poteſt enim perire vnum, ſuperſtite altero. At *Dubitatio.*
oritur dubitatio, quia Ariſtoteles domum priùs conſtructam ſumpſit pro ædificio poteſtate, cum tamen prędita ſit forma, & ſit actu: Soluitur; quia domus ad duo referri *Solutio.*
poteſt: Primò ad actum ædificandi, qui abeſt, & ob id dicitur poteſtate, non quidem propriè; quia talis eſt ante quàm ędificetur, ſed per negationem, quia non adeſt actus ille: Secūdò referri poteſt ad actum rei ędificatę, qui forma eſt, ac ita dicitur actu. Inſuper conſidero, ꝙ relata dupliciter conſiderari poſſunt, uel pro eſſe abſoluto, vel pro eſſe relato: pro eſſe relato rectè & propriè ſumpto ſemper ſunt ſimul, at non pro eſſe abſoluto; de quo vera eſt ſententia Ariſtotelis, quòd non ſimul perit domus, & ędificator; Demùm cum Ariſtoteles dixerit Polycletum ſtatuarium eſſe cauſam cō- *Dubitatio.*
plexam; dubitatur num hoc complexum ex cauſa per ſe, & cauſa ex accidenti debeat iudicari cauſa per ſe, vel potiùs ex accidenti? Reſpondendum eſt, diſtincta conſideratione tria rectè dici poſſe; Primum eſt, quòd abſolutè id ſit connexum ex cauſa ſe- *Solutio.*
cundum ſe, & ex accidenti; Secundum quòd ratione connexionis ſit cauſa ſecūdum accidens, ea enim quæ ex accidenti, vel inuicem, uel cum effectu nectūtur, iudicari debent cauſę ſecundū accidens, Polycletus & ſtatuarius ex accidenti nectuntur, cum ualeant non necti: Tertium ſi ſtatuarius profertur ita vt explicet modū, quo Polycletus efficiat ſtatuam, dicetur cauſa per ſe, quaſi dicamus, Polycletus, vt ſtatuarius, ſtatuam efficit. Dubitatur, cur Ariſtoteles non diuiſit cauſas in externas, & internas, inſuper in cauſas & concauſas? Soluitur, quia conſiderabat diſtinctiones, quę locum habent in ſingulis generibus cauſarum: de his autem ſecùs ſe habet, ut conſpicuum eſt.

OPORTET autem ſemper cauſam vniuſcuiuſq; ſummum quærere, & vt de cæteris ſic homo ædificat, quia ædificator eſt, ædificator autem eſt per Artem ædificandi: hæc igitur cauſa prior eſt, & ſic in omnibus. Amplius alia quidem genera ſunt generum & ſingulares ſingularium, Vt ſtatuarius cauſa eſt ſtatuæ, hic autem huiuſce; Et quæ ſunt poteſtate cauſæ ſunt eorum, quæ ſunt poteſtate; quæ vero actu, eorum, quæ ſunt actu. Quot igitur cauſæ & quomodo cauſæ ſunt, ſint definita ſatis. Cont. 38.

Inſtitutũ. Q Voniam conſiderantur cauſæ gratia ſciendi, & in eis multiplex varietas apparuit, ideò manifeſtari debuit, quæ ſit ea cauſa, per quam propriè ſcimus, & pro ſcientia quærimus; quod declarat Ariſtoteles in præſenti con *Diuiſio.* textu, in quo manifeſtat & quæ, & qualis cauſa quæratur. Diuiditur contextus in tres partes; in prima inquit, quotieſcunque diſtinctè aliquid ſcire cupimus, neceſſariò teneri quærere cauſam ſummam, quod declarat exemplo ædificationis; in ſecunda aſſerit effectuum vniuerſalium cauſam vniuerſalem, ſingularium ſingularem tradendam eſſe; in tertia effectuum actu, tradendam eſſe cauſam actu, effectuum verò poteſtate, cauſam poteſtate, adeò vt cauſa rei effectæ reſpondeat, & iure; nam ſunt ad aliquid, & vni relato, alterum quod propriè ad id referatur tribuendum eſt: ſimiliter in ſecundo Poſteriorum addit Ariſtoteles futurorum futuram, præſentium præſentem, præteritorum præteritam aſſignandam eſſe cauſam; ſimiliter rei effectæ ſecundum accidens cauſa ſecundum accidens tribuenda eſt, vt patet de fortuitis. Verba ſunt conſpicua, propterea duo ſola conſiderabo. Primum eſt, quid denotet Ariſtoteles per cauſam ſummam? pro notitia animaduertendum, quòd frequenter Philoſophus hanc ſententiam protulit, nimirùm quærendam eſſe cauſam ſummam, ſiue primam, vt in præcedentibus contex. vigeſimoſeptimo, ſub initio octaui Metaphyſicæ, in libro de Generatione animalium, nec non in primo Poſteriorum, inquiens demonſtrationem conſtare ex primis indemonſtrabilibus. Cauſa poteſt eſſe ſumma & prima dupliciter; vel ſecundum prædicationem & abſtractionem, quod non facit ad rem; vel ſecundum ordinem productionis; Et hæc poteſt eſſe ſumma dupliciter; aut abſolutè, quæ eſt cauſa remota, non propriè pariens ſcientiam; aut in genere rei effectæ, adeò vt ſimul ſit ſumma, prima, & propria; & hæc ea eſt, quæ denotatur ab Ariſtotele, quæ eſt medium demonſtrationis, reciprocatur cum re effecta vniuersè ſumpta, & variorum eſt varia; quod manifeſtat Philoſophus exemplo inquiens. [homo ædificat quia eſt ędificator, ædificator autem eſt per Artem ędificandi,] hæc igitur cauſa prior eſt; ſic Ars ædificandi ſtatuitur cauſa ſumma, quæ non ſecus eſt ſumma, niſi modo declarato.

Quæ ſit cauſa ſumma.

Ratio. Ratio huius ſententiæ conſpicua eſt, quia ea cauſa parit ſcientiam, propter quam res eſt, & propriè ad eam refertur; huiuſmodi eſt ea, quæ declarata eſt, quæ dicitur cauſa prima ſecundum eſſe, vltima in quæſtione, vt rectè ait Auerroes. Alterum, quod occurrit explicandum, eſt, quia Ariſtoteles inquit ſingularium ſingulares cauſas aſſignandas eſſe, quod eſt dubium; quia ſingularium non eſt ſcientia, & ſolum ſciuntur per notitiam vniuerſalium. Soluitur dicendo ſententiã Philoſophi non eſſe contrahendam ad demonſtrationem, ſed vniuersè intelligẽdam de omni inquiſitione cauſæ ſiue pro ſcientia, & demonſtratione, ſiue pro quauis interrogatione: nam interrogati de ſingulari effectu, non vniuerſalem, ſed ſingularem cauſam aſſignare debemus; & quamuis de ſingularibus non ſit ſcientia, parant tamen viam ad eam. In explicandis poſtremis contextibus huius capitis, pertinentia ad annotationes, & dubia prætermiſi, quia in digreſſione cuncta latiùs explicare decreui, ad quam propero.

Digreſsio pro attinentibus ad cauſas vniuersè ſumptas.

Conſtat, cauſam eſſe. C Auſam eſſe conſpicuum eſt, cum conſtet dari effecta propterea eam omnes cõceſsere. Definiri autem poteſt, quòd ſit Principium, ex quo effecta per ſe pendent, pro eſſe, & diſtincta cognitione: dicitur principium, quia eſt latius, & notiũ; effecta dicuntur ex ea pendere pro eſse, non quia omnis cauſa ſit eſse rei, hoc enim ſoli competit formæ, ſed quia eſse rei effectæ, diſtincto modo ex diſtincta cauſa pendet. Cauſæ ab Ariſtotele ſtatuuntur quatuor, nam tot ſunt, per quot reſpondemus interroganti, propter quid;

Definitio cauſæ.

hoc

hoc autem facimus modis quatuor, & per quatuor genera cauſarum, vt experientia conſtat; nam quærens propter quid cauſam quærit.

Cauſę cur quadrupliciter.

Inſuper tot ſunt cauſæ, per quot diſtinctè cognoſcimus effecta, & couſtitui poſſunt oſtenſiones per priora, quod ſolũ competit per genera quatuor cauſarum, quæ omnes valent eſſe medium oſtenſionis propter quid, vt oſtenditur in ſecundo Poſteriorum: Præterea cauſæ vel ſunt internæ, vel externæ, ſiue concauſæ, vel cauſæ; internæ vel ſunt ſubiectum, vel in ſubiecto, & ſunt materia, & forma; externæ vel ſecundum eſſe proprium antecedunt, vel ſequuntur rem effectam; ſi antecedunt, eſt efficiens, ſi ſequuntur, eſt finis; de exemplari, & inſtrumento quid ſit dicendum, in progreſſu patebit. Demùm id ipſum confirmatur, quia cauſa vel eſt eſſentia rei effectæ, & eſt forma; vel eam defert, & eſt materia, vel eam producit, & eſt efficiens: vel eam perficit & eſt finis.

Veteres.

Veteres ex his cauſis primo nouerè materiam, quam putarunt eſſe vniuerſam rerum eſſentiam: Secundo loco per tranſmutationem excitati fuerunt in inuentionem efficientis; formas putarunt accidentia: de fine autem loquẽdo, partim negarunt naturam operari propter finem, partim negarunt finem eſſe cauſam, ſed dixerunt eſſe rem effectam.

Pythagoras, Socrates.

Pythagoras, & Socrates nouerunt conditionem formæ, & putarunt eam eſſe eſſentiam rerum, & id quod ſunt: ſimiliter nouere finem & putarunt Naturam agere propter finem: quos ſequutus eſt Plato, & Ariſtoteles: Veteres materiam dixerunt Principiũ rerum, non autem eam nuncuparunt cauſam. Plato ſimiliter inficiatus eſt eam eſſe cauſam: Ideo in Philebo inquit, cauſam non eſſe partem eius, quod ex ea generatur, & addit efficientis naturam, nomine dumtaxat ab efficiente differre: adeo vt cauſa & efficiens idem ſint. Plato itaque cauſæ nomen cenſuit competere ſoli efficienti; Ideas dixit verè principia: materiam verò eſſe locum generationis & ſedem imitationis idearum.

Cauſa & concauſa.

Nonnulli tamen partim Platonem, partim Ariſtotelem ſequuti, cauſæ nomine latè vtentes, dixere cauſas diuidi in cauſas abſolutè, quales ſunt externæ, quę denominantur, & permutant, & concauſas, quæ ſunt internæ & famulantur, ac permutantur: cauſas dixere finem efficientem, & exemplar: concauſas verò materiam, formam, & inſtrumentum. Ariſtoteles verò prætermiſſo inſtrumento & exemplari, ſingula quatuor genera nomine cauſæ nuncupauit.

Dubitatio.

At oritur dubitatio, quia tertio Metaphyſicæ contex. 11. inquit Ariſtoteles Principium & cauſam oportere eſſe præter res, quarum ſunt principia, & poſſe ab eis ſeparara eſſe, quare nec materia, nec forma ſunt principia, vel cauſæ.

Solutio.

Pro ſolutione dico primo Ariſtotelem eo loci dubitari, eiſque vocibus in ea ſignificatione vti, in qua vtebatur Plato: Addo ſecundò cauſam, & principium dupliciter vſurpari, vel latè, ac ita dicũtur quatuor genera cauſarum, & cunctę ſunt principia: vel preſſiùs, vt principium & cauſa contradiſtinguuntur ab eo, quod eſt eſſentia rei; ac ita externæ dicuntur cauſę & principia: internę eſſentia & elementum: in qua ſignificatione Ariſtoteles in tertio de Anima 19. vtitur principij nomine pro efficiente. Nonnunquam etiam apud Ariſtotelem cauſa vſurpatur latè pro omni genere cauſę, & diuiditur in principium ſumptum pro cauſis externis, & elementum ſumptum pro internis, vt in 12. Metaphyſicæ contex. 23. Ex his patet ſolutio difficultatis.

Diuiſio cauſarũ.

Statuto numero cauſarum loquens de diuiſione, Ariſtoteles in præcedentibus quatuor tradidit cauſarũ diuiſiones, vnicuique generi earũ competentes, & addendo alias, non ſingulis, ſed vniuerſo generi competentes, dicere ualemus, cauſarum quaſdam eſſe internas, alias externas: quaſdam eſſe cauſas, quaſdam concauſas? Inſuper diuiduntur in cauſas primas & ſecundas: nam abſolutè Deus ſolus, modo autem aliquo, uniuerſum genus ſeparatorum, ac etiam Cęlum motores includens, poteſt dici cauſa prima: ſequentia ſunt cauſæ ſecundę. Præterea cauſarum quędam dicuntur ęquari effectui, & reciprocantur cum eo, alię non.

Ordo iter cauſas.

Demùm alię dicuntur cauſę principales, alię organicę, hę tamen non propriè ſunt cauſę. Cęteris decurſis, quę ad cauſarum notitiam pertinent, de ordine earum eſt agendum:

Ordo inuentionis.

Varius in cauſis conſiderari poteſt ordo: nam primo eis competit ordo noſtrę inuentio-

nis; dum enim rerum cauſas indagamus, primò nobis occurrunt compoſita, conſtantia ex materia & forma; & quia materia eſt prior, & per eam res cadunt ſub ſenſum, ideo ea primo inuenta fuit, ſecundò forma, tertio, cognito compoſito, excitamur ad indagandum componens, & quia componens eſt efficiens, operans propter finem, ideo quarto in notitiam finis ducimur. Hunc ordinem ſeruauit Ariſtoteles in explicandis cauſis. Secundò in cauſis conſideratur ordo dignitatis, ſecundum quem fini tribuimus primam ſedem, ſecundam efficiēti, tertiam formæ, poſtremam materiæ; nam efficiens vel eſt abſolutè præſtantius, vel ſi eſt æquale effectui, præſtat tamen, quia forma genita ex generante pendet. Tertiò conſideratur ordo modi, quo cauſæ conſpirāt ad efficiendum opus; de quo dicendum eſt, quod finis excitat cauſam efficientem, ad permutandam materiam, pro educenda forma, adeo vt finis ſit primus, ſuccedat efficiens, ſequatur materia, vltima ſit forma, quæ etiā dicitur finis generationis. Quartò conſideratur ordo explicationis rei effectæ, de quo dicimus cauſas internas explicare quid, externas propter quid, eas eſſe principium, has concluſionem demonſtrationis. Et quia id, quod eſt principium, & parit notitiam propter quid, abſolutè eſt præſtantius, ideo hac quoque conſideratione cauſæ externæ præſtant internis. Demùm in cauſis conſiderari poteſt ordo originis, ſecundum quem prima eſt materia, ſecundum efficiens, tertia forma, poſtremus eſt finis, qui vt eſt origine poſtremus, ita inſtituto eſt primus. Animaduertendum, quòd cauſis duplex tribuitur ordo; vnus dicitur ſecundum eſſentiam, alter ex accidenti; Ordo ſecundum eſſentiam eſt diſpoſitio cauſarum eiuſdem generis, diſtinctarum ſpecie, ſubordinatarum pro rei effectæ productione, ſimulque ad eam producendam conſpirantium; Ita Deus, intelligentiæ, cœlum, & proxima efficientia dicuntur neceſſario, & ſecundum eſſentiam ordinata pro rebus mortalibus producendis; qui ordo in omni genere cauſæ locum habet, præſertim tamen in efficiente: Ordo cauſarum ex accidenti eſt diſpoſitio præſertim indiuiduorum eiuſdem ſpeciei; quorum vnum ex altero proximè antecedente pendet, & non eſt neceſſe, vt antecedentia omnia ſimul conſpirent proſequentium conſtitutione; ita in humanis indiuiduis locum habet ordo ex accidenti. Differunt hi ordines, nam pro ordine eſſentiali neceſſariū eſt primum, quia id magis operatur, & cætera operari non valent, eo non cooperante, quod non requiritur in ordinatis ex accidenti: Inſuper ordinata ſecundum eſſentiam ſimul cōſpirant ad efficiendū opus, non autem ordinata ex accidenti; ex his pendet, quòd in ordinatis ſecundum eſſentiam non poteſt dari progreſſus in infinitum, quia nō daretur primum, daretur infinitum actu; nec valēt actu infinita & ſimul requiri pro vnius ortu, quia nil fieri poſſet; in ordinaris autem ex accidenti nil repugnat dari progreſſum in infinitum, ob oppoſitas cauſas, vt patet. Sed pulchra ſe offert diluenda dubitatio, & componenda cōtrouerſia; nam ex vna parte dicitur in ordinatis ex accidente dari progreſſum in infinitum, ex altera in 8. Phyſi. 15. inquit Ariſtoteles aduerſus Anaxagoram, in infinito ordinem non ſeruari, & iure; nam ordo expoſcit relationem ad vnum primum, quod in infinito non reperitur. Fortè dicemus in infinito non habere locum ordinem ſecundum ſe, at ordinem ordinatorum ſecundū accidens poſſe in eo reperiri? Quæ ſolutio non ſatisfacit, quoniam dum aliquid pugnat cum natura & conditione alterius, nec ſecundū ſe, neq; ex accidēti poteſt in eo reperiri. Propterea dicamus in infinito, vt infinitum eſt, non ſeruari conditionem ordinis, ſeruari tamen per relationem ad nos, & quatenus modo aliquo, ſaltem ſecundum partem, in eo principium conſideramus: veluti conſiderando particulares homines, ex ſententia Ariſtotelis falſa quidem, carēt principio, & ſunt infiniti, vnus non eſt prior altero, nec auus nepote, vel pronepote, nullus enim eſt propinquior primo, quàm alter, cum primus deſit; at per relationem ad nos conſiderando pro principio, in parte, vel auum, vel proauum, vel alium, & cōſiderando remotionem à præſentibus hominibus, ſeruatur ordo aliquis, vt etiam reperitur modo aliquo primum.

Ordo dignitatis.

Ordo productionis.

Ordo explicationis.

Ordo originis.

Ordo ſecūdum eſſentiam et ex accidenti.

Differentia.

Dubitatio.

Solutio.

De forma Phyſica.

PRætermiſſa materia, de qua ſeorſum latiſſimè diſſerui, forma formoſiſſima occurrit, quę à vetuſtioribus penè euertebatur, cum eam putarent affectionem & accidens; Plato eã nimium extulit, cum putaret ſolas Ideas verè eſſe formas, cæteras autem vmbras & imitationes; Ariſtoteles ſe medium conſtituit, & aduerſus veteres, principales formas iudicauit ſubſtantias, aduerſus aũt Platonẽ, inficiatus eſt Ideas, & has, quę in materia inueniuntur, ſedemq; habẽt, veras formas iudicauit. Denotatur forma varijs nominibus, dicitur n. forma, idea, exẽplar, ſpecies, actus, terminus, ratio, totum, habitus, quid erat eſſe, eſſentia. Et diuiditur varijs diuiſionibus: datur forma, q̃ *Formæ nomina.* eſt accidens, & forma, quæ eſt ſubſtantia; & hęc vel eſt abiuncta à materia, vel ex ea *Diuiſio.* pendet; ſimiliter vel aſſiſtit, vel format, vel extenditur vnà cum corpore, vel indiuidua penitùs eſt, vel eſt æterna vel mortalis; Inſuper forma, quæ eſt accidens, vel eſt Phyſica, vel artificioſa; ſi Phyſica, vel expoſcit definitam materiam & ſubiectum, vel non; ea omnino dicitur Phyſica, hæc autem etiam Mathematica: Præterea diuidi poteſt forma ſubſtantiæ, in ſimplicem, vt ea Elementorum, & compoſitam, quæ etiam eſt duplex; vel enim eſt forma mixtionis, vt formę metallorum, vel formæ mixtionis *Gradus* ſuperuenientis, vt formæ viuentium: Inſuper diuiditur in formam partis, & formã to- *formarũ* tius. Gradus formarum ſubſtantiæ ſunt ſeptem, primæ ſunt formæ Elementorum, ſe- *ſubſtãtiæ* quuntur formę mixtorum conſimilium primò imperfectorum, vt Meteororum; mox *ſeptem.* perfectorum vt metallorum; tertiæ ſunt formæ plantarum; quartæ ſtirpanimalium, quintæ animalium abſolutiorum; ſexta eſt forma hominis, cui ſeptimo loco præſunt formę cœlorum: per formas Elementorum, & mixtorũ compoſita recipiunt eſſe, per eam plantarum, quæ eſt anima nutriens, viuunt; per ſenſum ſine motu conſtituuntur ſtirpanimalia: per ſenſum cum abſolutiore motu animalia; per animam rationis compotem conſtituitur homo; per mentem ſupra rationẽ conſtituuntur motores cœlorum, quorũ caput ex nullo pendens, & ex quo pendent cætera omnia, Deus eſt Gradus formarũ accidentium ſimiliter ſeptem ſtatui poſſunt: Primum ſibi optat quantitas; Secundum quatuor qualitates ad tactum pertinentes vnà cũ connexis; Succedunt tertio qualitates ſecundæ; Quartò figuræ; Quintus gradus eſt actionũ perpeſſionũ, & fluxuum; Sextus relationum, quæ ex aliis prodeunt; Septimus formarum ſpiritalium, quarũ Princeps eſt Lux, facultate cæteras continens: omnes tamen formæ, ut ſub ſcientiã cadunt, in tria capita rediguntur; uel n. ſunt abiunctæ: uel omnino cũ materia iunctæ, nec aptæ ſecus definiri; uel mediæ, & inde prodeunt tres inſpectricis Philoſophiæ partes, quarum Phyſica dicitur eſſe de iunctis cum materia, Mathematica ex abſtractione, diuina demum de abſtractis: Multi formam inter cauſas non numerarunt, ſed putarunt eã eſſe rem effectam: Ariſtoteles tamen dicens rem effectam eſſe compoſitum, eam iudicauit cauſam compoſiti, & originem actus cęterorum. Definitur forma, quod ſit ἐντελέχεια, ſiue perfectio prima ſub initio ſecundi de Anima. *Definitio.* Inſuper dicitur id bonum, quod à materia expetitur in primo Phyſicor. 81. Similiter dicitur terminus indefinitæ conditionis materiæ. Præterea dicitur cauſa, quæ cũ fuerit, erit id, cuius eſt forma, ex ſecundo Poſteriorum. Dicitur etiam fundamentum uniuerſitatis, quia ex ea eliciuntur cõmunes notiones. Demùm dicitur ratio ipſius, quod quid erat eſſe, Græcè λόγος τὸ τί ἦν εἶναι, ut definitur in ſecundo Phyſicorum. Omnis cauſa dicitur ratio, quatenus affertur pro ratione eorum, quæ ex ea prodeunt, ſola tamen forma eſt ratio ipſius, quid erat eſſe; nam forma ad duo poteſt referri, primo ad eſſentiam compoſiti, ſecundo ad affectiones per formam compoſito competẽtes. Forma eſt ratio, & definitio explicans quid compoſiti, & propter quid affectionum: Ariſtoteles formam referens ad compoſitum rectè inquit, quòd ſit ratio ipſius

quid erat eſſe: dicitur ratio, tum quia eſt definitio, quatenus per definitionem explicatur, tum quia eſt ratio, ob quam formatum eſt id, quod eſt, ex ſeptimo Metaphyſi. 58. vt hominis anima eſt ratio, quod homo ſit homo, quaſi dicat Ariſtoteles forma eſt id totum, quod res eſt, & ratio quod id ſit; ait autem erat, inquit Alexander; quia apud Græcos frequenter vſurpatur præteritũ pro pręſenti, erat, pro eſt; & ſi volumus etiam huius modi loquendi rationem aliquam afferre, dicere valemus, Ariſtotelem ita fuiſſe loquutum, vt indicaret conſimilitudinem, & æternitatem, quia eſſentiæ rerum æternæ ſunt; nam vt dicebat Philoſophus in quarto Metaphyſicæ aduerſus Heraclitũ, res variantur ſecundum quantum, ſeruantur ſecundum quale, hoc eſt, ſecundum eſſentiam, & ſpeciem, quaſi dicat Philoſophus, forma eſt ratio eius eſſe, quod erat, & dicendo quòd ſit id, quod erat, conſeruationem, & æternitatem indicat. Ex his patet, quæ ſit propria ratio formæ, per quam eſt cauſa contradiſtincta ab alijs cauſis; nam eſt hæc, vt per eam compoſitum ſit id, quod eſt; ex qua propria ratione elicitur, vt ea ſit definitio, natura, eſſentia, & id quod verè, & primò eſt, per quod deinde ſint alia; hæc ratio competit omni formæ, diſtincto tamen modo, conſiderando ſemper compoſitum cum reduplicatione, quatenus eam includit; ita album per albedinem, domus per ſuam formam eſt id, quod eſt; ſimiliter hoc verum eſt de forma aſſiſtente, quatenus aliquid tradit; nam Cœlum quatenus animatum, tale eſt per ſuam Mentem, præſertim tamen verum eſt de forma formante, quam præſertim conſiderauit Ariſtoteles, cum formam definiuerit vt cauſam. Et pro exactiore notitia, animaduertendum

Forma tripliciter cõſideratur.

formam tribus modis poſſe conſiderari; primò ſecundum ſe, ſecundò cum relatione ad materiam, tertiò cum relatione ad compoſitum. Dum conſideratur ſecundum ſe,

Forma cõſiderata ſecũdum ſe.

non dicitur propriè cauſa, quia cauſa includit relationem ad aliud, ſed dicitur eſſentia ſimplex: motores tamen cœlorum dici poſſunt formæ, tum quia aſſiſtunt, tum inſuper quia ſunt actus, & principia agendi, contradiſtincta à materia, & principio patiendi; tum tertiò quia ſunt eſſentia & ratio, ob quam ſunt id, quod ſunt, non diſtincta ab eo, cuius eſt, vt in materiatis. Hinc omnis eſſentia ab Ariſtotele nonnunquam dicitur ratio, & forma, veluti etiam ea materiæ, & priuationis, vt patet ex primo Phyſicorũ ſexageſimo, & ſexageſimoquinto: propriè tamen hoc dicitur de formis ſeparatis, minus propriè de formis materiatis, minimè demùm de materia, & priuatione, ſic tertio

Conſiderata cum relatione ad materiam.

de Anima ait Ariſtoteles tex. 9. in nonnullis idem eſſe quid eſt, & id cuius eſt. Secunda autem conſideratione, vt refertur ad materiam dicitur modo aliquo cauſa eius, quatenus ei tribuit, vt actu ſit, & ſubſiſtat; qua ratione etiam dicitur prior, quàm materia; cum tamen origine abſolutè è contrario ſe habeat: ideò Auerroes in primo Phyſici ſeptuageſimo, ait formam eſſe cauſam materiæ, quia eſt complementum eius, & non

Forma relata ad cõpoſitum.

poteſt materia nudari ea, & ſine ea ſubſiſtere. At dum tertiò refertur ad compoſitum, propriè eſt eius cauſa, eoque prior origine: Inſuper eadem formæ definitio vera eſt ne dum de forma partis, verùm etiam de forma totius; nam conſiderando formam totius, vnà cum materia ei reſpondente, dicimus formam totius eſſe id totum, quod compoſitum eſt; & quoniam in forma totius includitur materia partis, ideò hac conſideratione materia partis modo aliquo eſt pars eſſentiæ, & eius, quod compoſitum eſt.

Quomodo autem materia ſit pars eſſentiæ in libro de materia patefeci.

De Efficiente.

Diuiſio efficientis.

EFficiens tam propriè dicitur cauſa, vt à Platone id ſolum nomine cauſę dignum fuerit iudicatum. Diuiditur multiplici diuiſione; Nam primo uel eſt efficiens propriè, vel per metaphoram; Finis dicitur mouere, & efficere (vt dicitur in primo de Ortu, & Interitu) at per metaphoram, immò cauſa omnis per metaphorã dicitur efficere, quatenus effectum in ſuo genere conſtituit. Efficiens propriè adhuc eſt duplex, vel conſeruans, vel producens: conſeruans eſt duplex, vel ſine vlla uarietate, ueluti ex ſententia Ariſtotelis Deus eſt cauſa efficiens conſeruans intelligẽtiarũ, quatenus ſi Deus per imaginationẽ non eſſet, illę non eſſent, vel cũ varietate partiũ, vt Cœlum dicitur efficiens, conſeruans vniuerſitates Elementorum, veluti dicitur ab Auer. primo Cęli 105. Efficiens deniò, & uerè producens eſt triplex, uel ſupra naturam ſine tranſmutatione, ut creans, uel per naturam cum trãſmutatione, & quiete naturali, ut agẽs Phyſicum, uel infra naturam, & cum tranſmutatione uiolenta, ut Artifex. Inſuper diuiditur, quia efficiens uel ſolùm dirigit, ut conſultor, uel attingit rem effectam ſine ſui interitu, ut medicus curat, uel id facit cum ſui interitu, ut ſemen: hoc indicaui Ariſtoteles contex. 30. Prćtereà diuiditur in externum, ut mouens violentia, & internum ut natura. Prętereà in naturale, & liberum, in agens per eſſentiam, & agẽs per potentiã. Inſuper uel eſt prius tempore re effecta, uel ſolùm origine. Demùm uel ex eo pendet opus pro ſola productione, uel etiam pro conſeruatione, ut eclypſis pendet ex terræ interpoſitione. Gradus efficientium ſubordinati, ſex ſtatui poſſunt. Primum eſt agens per naturam infra animam poſitam: Alterum per animam ſine cognitione operantẽ ut plantę; Tertium per animam operantem cum cognitione ſine ratione, ut operantur iumenta: Quartum per animam operantem cũ ratione ſine Arte, ut homo habitu artis non præditus: Quintum per animam operantem cum ratione & habitu Artis: Sextum ſupra naturam eſt poſitum, & ad ſeparatas Mentes pertinet. Ariſtoteles in primo Rhetoricorum diſtincta ratione, ſeptem numerat modos, quibus efficientia operantur inquiens ea, quæ fiunt, vel fieri Fortuna, uel violentia, vel natura, vel conſuetudine, vel ratione, vel ira, vel cupiditate: qui ſeptem modi in 12. Metaphyſicæ in quatuor rediguntur, in Artem, Naturam, Fortunam, & Caſum, quorum principales, & ſecundum ſe operantes, duo ſunt, Ars & Natura. Definiri poteſt efficiens non ſecus ac potentia efficiendi varijs modis: nam dicitur principium tranſmutandi alterum, vt alterum eſt: Inſuper principium redigendi ad actum ea, quæ ſunt poteſtate. Definitur tamen ab Ariſtotele in ſecundo Phyſ. 29. quòd ſit principium mutationis primum, vel ſtatus. Nonnunquam prætermittit Philoſophus id primum, vt latiorem reddat definitionem; nonnunquam verò addit, vt denotet efficiens principale, & primum non abſolutè, ſed in eo genere. Efficiens poteſt ad tria referri, ad materiam, formam, & compoſitum: dum refertur ad materiam dicitur efficiens, quatenus eam permutat, ita dicitur principium permutandi aliud: dum refertur ad formã, dicitur principium educendi illam ex poteſtate ad actum: dum demùm ad compoſitum, dicitur principium nectendi materiam cum forma, eius facultate ex illa educta. Dum quæritur, in quo ſit poſita ratio efficientis, vt eſt cauſa contradiſtincta ab alijs? Dicendũ cũ Ariſtotele efficientem primò producere motum, vel quietem, & per ea efficere mox opera varia: nam ſolus Deus ſine medio attingit, & creat eſſentias rerum. Hinc Ariſtoteles definiens efficiens dixit eſſe principium vnde motus, vel ſtatus: quę ſententia eſt vera de efficiente Phyſico: at Diuinum, eleuatum ſupra tranſmutationem, ſecùs ſe habet: hoc enim proximè, & non per motum attingit eſſentiam rerum: hinc non debet dici principium primum vnde motus, ſed vnde opus, qualis eſt creatio: nec debet addi primum, quia in creatione non habet locum ordo efficientium, ſed ſine vllo medio creauit Deus Cœlum & Terram.

Gradus ſex efficientium.

Definitio.

Efficiens ad tria referri poteſt.

Ratio efficientis.

De

De Fine.

Diuiſio. PAuci veterum Philoſophorum finem numerarunt inter cauſas; Ariſtoteles autem illum ne dum cauſam, verùm inſuper cauſarum cauſam iudicauit; & ordiendo ab eius diuiſionibus, diuiditur primò finis; vel enim eſt finis latè & per Metaphoram, vel propriè. Finis per metaphoram dicitur omne vltimum, ex oppoſito reſpondens principio, de quo dicimus, cui competit principium, competere etiam finem, ſic anno, lineæ, viæ, princium & finis competunt; in qua ſignificatione etiam Mors finis dicitur, cuius finis vnica eſt conditio, vt ſit quid vltimum. Finis autem propriè ille eſt, cuius gratia ſunt ea omnia, quæ inter efficiens & illum mediant, cuius conditiones duę ſunt: prima, vt ſit quid vltimum: altera, vt ſit optimum, vt dicitur ab Ariſtot. in ſecundo Phyſic. 23. & in quinto Metaphyeæ. 21. Finis dictus per metaphoram non eſt cauſa, ſed ſolum finis propriè ſumptus, de quo agemus. Finis, qui propriè finis eſt, & eſt cauſa, diuiditur, nam vel eſt finis generationis, vel rei genitæ: finis generationis eſt duplex, vel generationis abſolutè, & huiuſmodi eſt forma, vt dicitur in ſecundo Phyſic. vel generationis perfectæ, & eſt adeptio per accretionem eius molis, per quam genitum valeat ſimile procreare; tunc enim perfectum eſt, vt dicitur in quarto Meteororum. Finis rei genitæ etiam eſt duplex, vel enim eſt finis cuius gratia, vel cui; finis cuius gratia; qui etiam ſcopus dicitur, eſt id bonum, in quod genitum dirigitur, vt ſummum hominis bonũ, & habitatio domus; finis cui duplex eſt, vel proximus & proprius, vel poſtremus & communis; proximus & proprius eſt id, cui finis, qui dicebatur gratia cuius, debet cõpetere, vt homo eſt finis cui ſũmi boni, & incolę Vrbis ſunt finis cui parata eſt Vrbs; finis autem, cui, poſtremus & communis, eſt Deus, cui omnia ſeruiũt. Inſuper diuiditur finis in bonum abſolutè & bonum alicui; natura enim vnicuique tribuit id, quod ei bonum eſt, vt dicitur in progreſſu libri. Præterea diuiditur, quia vel verè eſt bonus, vel ſolum apparet, vt diuiditur in ſecũdo Phyſic. 31. at ille qui verè eſt bonus abſolutè finis eſt; alter verò eius ſolùm eſt finis cui, ob deceptionẽ videtur bonus. Demùm diuiditur finis ab Ariſtotele in proœmio Nicomachiorum in operationem, & opus peractum; actionis finis eſt operatio, ſiue muneris functio; effectionis verò, opus effectum.

Definitio. Progrediendo modo ad definitiones, Finis, latè ſumptus, eſt id vltimum, quod principio cuiuſlibet rei reſpondet, vt principio temporis reſpondet finis temporis; Principio molis finis molis; Finis propriè ſumptus, eſt cauſa cauſarum. Eſt cauſa excitans agens ad operandum, idque dirigens pro ſui adeptione; Eſt id vltimum, cuius gratia agens operatur, & cum ſit optimum, eius gratia ſunt Principia & media. Inſuper eſt id, quod ſecũdum inſtitutum eſt primum abſolutione, ſiue opera poſtremum; Prętereà eſt id, quod pręſente abſoluta dicitur actio ſiue effectio; & demùm eſt res in inſtituto agentis, pro eo eſſe, quod extrinſecùs habere valet. Hæ definitiones confusè cõpetunt fini; diſtingui autẽ poſſunt aſſignando finibus varijs ex diſtinctione refulgentibus, definitiones varias, eiſque proprias, vt fini generationis, finis rei genitæ, & contentis ſub eis, quòd, cum ex ſe ſit conſpicuum, miſſum facio.

Ratio. Quæritur primò in quo ſit poſita propria ratio, per quam finis eſt cauſa diſtincta ab alijs? Et dicendum; quòd ea eſt, vt ſit vltimum, cuius gratia operatur agens & parantur ea, quæ mediant inter efficiens & illud; de hac cauſa inquit Ariſtoteles in primo de Partibus animalium cap. 1. Pincipatum ſanè inter cauſas ea obtinere videtur, quam hoc verbo cuius cauſa ſignificamus; hæc enim ratio eſt, ratio autem principium eſt, nam ex fine ſumitur ratio, cur ita fiant.

Ratio quadrupliciter. Et conſidera, quòd ratio quadrupliciter vſurpatur; primò vniuersè pro cauſa rei; ſecundò, vt diſtinguitur à cauſis explicantibus quid res ſit; tertiò pro eſſentia & forma rei, vt dicitur octauo Metaphyſicæ cõtex. vltimo; Demùm pro fine, qui eſt ratio cuius gratia ſunt, & operantur alia.

Quomodo finis ſit cauſa. Inſuper eſt dubitatio, quomodo

finis

finis valeat iudicari cauſa;nã cauſa antecedit, finis eſt poſtremus, cauſa aliquid producit, finis autem eſt huius conditionis, vt eo præſente, nil vltra producatur; cauſa debet eſſe aliquid primum nõ pendens ex alijs, finis ex cæteris cauſis pendet. Hinc Stoici & alij plurimi nequaquam putarunt finem eſſe cauſam. Reſpondens dico pro completa conſtitutione finis duo debere cõſpirare; Primò, vt ſit, vel poſſit eſſe extrinſecus; Secundò, vt ſit in inſtituto agentis; per primum explet appetitum agentis: per alterum antecedit, dirigit, & mouet per primum eſt quid optimum, & eo pręſente abſoluta eſt permutatio: per alterum ex nullo pendet, ſed cætera ex eo: adeo vt de fine ſine pugna nõnulla vera ſint, quæ maximè inuicem pugnare videntur, nimirùm vt ſit primus & vltimus, ex nullo pendeat, & maximè ex reliquis cauſis pendeat. Finis pro eſſe abſoluto eſt quid pręſtantius, at pro eſſe in inſtituto agentis magis includit rationem cauſæ. Finis, vt eſt in facultate noſcente, dicitur modo aliquo efficere, at quatenus eſt in appetitu, propriè ſeruat conditionem finis, ut alibi latiùs pateſeci. Sic itaq; res in inſtituto agentis non pro eo eſſe quod habet in inſtituto, ſed pro eo quod habere ualet extra, dicitur Finis: ſic dum dicitur, finem eſſe aliquid ultimum, & optimum: inſuper dum aſſeritur, quòd cauſæ ſunt ſibi inuicem cauſæ, ut exercitium ſanitatis, & quod id cuius eſt opus, eſt gratia operis, hæc, & ſimilia uera ſunt de fine per eſſe extrinſecùs, at non eſt cauſa ſine relatione ad inſtitutum; id eſſe extrinſecùs eſt tanquam fundamentum, & materia, relatio ad inſtitutum eſt tanquam formalitas eius: ob quæ duo uidentur fini uaria competere inuicem pugnantia, cum tamen non pugnent, quia referantur ad uaria. At duæ non leues emergunt difficultates: Prima eſt, cum finis ſeruet relationem ad inſtitutum agentis, agentia ſine cognitione non poterunt operari propter finem, cum uideantur inſtituto carere; Altera eſt, ſi finis expoſcit relationem ad inſtitutum agentis, tunc nil poterit eſſe præditum fine, cui non competat agens, cum tamen intelligentiæ ex ſentẽtia plurimorum Peripateticorum pendeant ex Deo, ut ex fine, non autem ut ex efficiente, quia ab Ariſtotele iudicantur ingenitæ. Soluitur prima dubitatio, quia inſtitutum competit agenti, uel per eius cognitionem, uel per inſtinctum, & propenſionem naturæ, quemadmodum etiam appetitus, agentia cognitionis expertia inſtinctu naturæ ducuntur, & diriguntur ad bonum, cum ex bono pendeant. De ſecunda difficultate dico ea, quæ non ſunt genita, ſunt deſtituta ſine generationis, at non ſine rei genitæ, uel in rerum ſeriè conſtitutæ: ſic Motores cœlorum inſeruiunt Deo, ut poſtremo fini, & propter finem operantur, qui finis habet ſedem non in generante eos motores, ſed in motoribus finem optantibus, & pro eo mouentibus. Demùm cum detur finis generationis, & rei genitæ, quæritur quis eorum præſtet, & magis ſit finis? Similiter dubitatur de fine cuius gratia & cui. Et dicendum ſemper finem poſteriorem eſſe pręſtãtiorem, quia eius gratia cæteri ſunt, quod ut conſpicuè ſit uerum, debet conſiderari non pro eſſe abſoluto, & ſeorſùm ab antecedentibus, ſed ut eis iunctus, & perfectionem adhibens, adeò ut uerè, & abſolutè finis ſit homo fœlix; de hoc alibi latiùs. Demùm dubitatur, quia cum natura non erret, ſemper diriget ad finem uerè bonum, & propterea errabũt illi, qui ei aduerſantur, vt qui caſti eſſe, volũt; & Abraã contra inſtinctum naturæ præeligens interficere filium. Soluitur dicendo, quòd aliud eſt repugnare naturæ, & operari contra eam; aliud eleuari ſupra naturam; primum eſt malum, hoc autem bonum eſt: nam poteſt homo, & ſecundum naturam, & contra naturam, & ſupra naturam operari.

Solutio. *Duæ difficultates.* *Solutio prima.* *Solutio ſecunda:* *Dubitatio.* *Soluio.* *Dubitatio.* *Solutio.*

De

De Inſtrumento, quotuplex, & quid ſit, & ad quod genus cauſæ redigatur.

PVtarunt nonnulli inter genera cauſarum id quoque numerandum
eſſe, quod inſtrumẽtariū appellant. Propterea conſiderandum eſt
quotuplex; & quid ſit inſtrumẽtū, & ad quod genus cauſę rediga-
Nomen instrumenti ſex modis vſurpatur. tur. Conſidero ſex modis inſtrumenti nomẽ vſurpari. Primò enim
nonnũquã vſurpatur pro cauſa ſecũda, quæ tamen nõ propriè in-
ſtrumentũ eſt, nam cauſa ſecũda eſt omnis cauſa, quę ſub Deo col-
locatur, adeò vt cęli quoque ſint cauſę ſecũdę; Verùm hęc eſt dif-
Differentia inſtrumenti & cauſæ ſecunda. ferentia inter inſtrumentũ, & ſecũdam cauſam, quia inſtrumento repugnat vt primũ
ſit, inſtrumentum enim ſuperioris dirigentis eſt inſtrumentum, cauſa verò ſecunda,
quamuis abſolutè ſit ſub prima, tamen valet in ſuo genere, & pro conſtituendo pro-
ptio effectu iudicari prima; & quamuis homo abſolutè ſit cauſa ſecunda, vel potiùs
tertia, tamen in gignendo homine, vt homo eſt, cauſa prima dicitur. Secundò vſurpa-
Manus cur inſtrumentum inſtrumentorum. tur inſtrumentũ pro membro, & parte viuentis, in quo genere Manus præſertim eſt
inſtrumentũ, & rectè dicitur inſtrumentum inſtrumentorum, cũ efficiat ea, & vtatur
varijs inſtrumentis, & Menti principali artifici inſeruiat. Tertiò vſurpatur pro quali-
tate, vel quantitate inſeruiente principali agenti, & cum eo iuncta, vt lumẽ, & motus
ſunt inſtrumenta cęli, & quatuor primę qualitates dicuntur inſtrumẽta formarũ Ele-
mentorum pro gignenda ſimili ſubſtantia, & conſtituendo mixto: quæ tamen vt ſi-
milem qualitatem generant, inſtrumenta non ſunt, ſed agẽtia principalia: ignis enim
calefacit vt calidus, vt dicitur in libro de ſenſu, & ſenſili. Quartò pro affectionibus &
diſpoſitionibus materię, & ſubiecti, inſeruientibus efficiẽti pro educẽda forma. Quin
tò pro inſtrumento externo inſeruiente artifici, vt malleus, calamus, gladius, & ſimi-
lia, quæ non mouent, niſi ab Artifice moueantur. Demùm pro diſciplina cæteris in-
ſtrumenta parante, Veluti Logica, & Grammatica diſciplinæ organicæ nũcupantur.
Agitur modo de inſtrumento contradiſtincto ne dum à prima, uerùm etiam à ſecun-
Definitio. dis cauſis: Et cum varium & multiforme ſit, nõ facilè vna definitione circũſcribitur:
dicere tamen poſſumus. Inſtrumentum eſt concauſa directa ab efficiente, eique inſer
uiens pro ſuo fungendo munere: Vel eſt concauſa inſeruiens efficienti pro aſſequẽdo
fine: Inſuper eſt id, quo utitur agens Principale pro educenda forma, munereque ſuo
Conditiones inſtrumenti. obeundo. Quęritur quot, & quæ ſint conditiones inſtrumẽti? Auerroes in Paraphraſi
ſecundi de Gener. anim. tres conſtituit inſtrumenti conditiones: Prima eſt, vt non ſit
Auer. pars rei, quæ eo efficitur: Altera, vt completo opere, ſeiungatur ab eo: Tertia, ut tãgat
omnem partem rei, quæ permutatur intus & extra. Primæ duæ ſunt communes Phy-
ſicis & Artificioſis, præter quàm inſtrumentis in quarta ſignificatione, quę tamẽ mi-
nus propriè dicuntur inſtrumenta. Tertia eſt propria Phyſicorum. At prętermitti-
tur conditio principaliſſima, conſtituens naturã inſtrumenti, & eſt vt ſubijciatur ope
ranti, & dirigatur ab eo. Inſtrumenta Artis, per quæ Artifex in externam materiam
proxime operatur, magna ex parte non ſunt partes artificis: nonnunquam tamen
etiã ſunt eius partes, vt dum panes, & alia ſimilia fiunt. At inſtrumenta propria agen
tis per naturam magna ex parte ſunt partes eius: natura enim nõ tribuit agenti facul
Cur inſtrumentũ nõ ſit cauſa. tatem ſine inſtrumentis. At quęritur, cur inſtrumẽtum inter cauſas non numeretur,
& præſertim quia nonnunquam interroganti propter quid, reſpondemus per inſtru-
mentum, vt propter quid tam formoſę formatę ſunt litterę? dicimus quia optimo ca-
lamo, qui ſcripſit, vſus eſt: inſuper Ariſtoteles in ſecundo Phyſic. ſemen numerat in-
ter efficientia, cum tamen in ſecundo de Generat. animalium, ſemen ſtatuatur inſtru
mentum Parentis pro generatione: Similiter lumen & motus cœli, quæ ſunt inſtru-

menta

menta cœli frequenter variorum communes cauſæ nuncupantur. Reſpondeo inſtru- *Solutio.* menta iure optimo non conſtituere genus diſtinctum cauſæ; nam conditio cauſæ eſt, vt ſit quid primum; conditio autem inſtrumenti, vt non ſit primum; quare vt famulo repugnat, vt ſit dominus; ita inſtrumento vt ſit cauſa; dici tamen poteſt cõcauſa, quatenus cauſæ inſeruit, & facultate cauſæ dirigentis operatur. Inſtantiæ diluuntur: nam ſi interroganti propter quid reſpondemus nonnunquam per inſtrumentũ, id facimus manifeſtando non cauſam, ſed concauſam, & modum, quo efficiens principale rẽ efficit: ſemen ab Ariſtotele nuncupatur efficiens, quia eſt inſtrumentũ includens facultatem ab agente ei tributam, per quam efficere dicitur. De lumine & motu cœli dico non eſſe abſurdum, idem vna ratione dici cauſam, altera verò inſtrumentum, vt calor ignis pro efficiendo calor eſt cauſa principalis, pro gignendo igne eſt inſtrumentum formæ ſubſtantialis ignis. At cum inſtrumentum abſolutè non ſit cauſa, quæritur cui generi cauſæ propriè inſeruiat, ad quod modo aliquo redigi dicatur? Nonnulli aiunt redigi ad materiam, quia eſt concauſa, & mouetur ab alio, ac inſuper frequẽter eſt diſpoſitio materiæ. Alij partim ad materiam ob rationes dictas, partim ad efficientem, quia efficienti inſeruit. Ego abſolutè dicendum puto redigi ad cauſam efficientem, & *Redigi ad efficientẽ.* ad eam redigi non vt cauſam, ſed vt famulum, & inſtrumẽtum eius; ratio eſt, quia inſtrumentum nil aliud eſt, niſi id, quo operans vtitur, pro efficiendo opere, id autem ad efficiens pertinet; diſpoſitiones autem materiæ ſolùm funguntur officio inſtrumenti, quatenus agenti conducunt pro educenda forma: nam vt materiam parant, non inſtrumenta, ſed diſpoſitiones materiæ nuncupantur. Hinc rectè Alexander inſtrumenta dixit redigi ad cauſam efficientem, quod conſpicuè approbauit Ariſtoteles in primo de Ortu & Interitu 53. inquiens medicum vino vt inſtrumento producere ſanitatem, & clariùs in octauo Phy. 33. & 35. id ipſum affirmauit diuidens motorẽ in principalem, & quo vt inſtrumento mouet. Ex his elicio primò minus rectè Philoponum *Philoponus.* in 2. Phyſ. 27. dicere inſtrumẽtum in Phyſicis redigi ad materiam, quia redditur pars rei, quæ gignitur, vt calor: nam calor, vt redditur pars, non eſt inſtrumentum, ſed ſolũ vt famulatur efficienti, & ob eandẽ rationem alij decipiuntur affirmantes inſtrumentum in Artificioſis poſſe redigi ad efficientem, in Phyſicis tamen redigi ad materiam, cum reddatur pars eorum. Quòd etiam ad materiam redigatur oſtẽdit Zimara Theoremate 85. exemplo perſpicui, quod eſt inſtrumentum pro effundendo lumine; non tamen eſt efficiens, & id ipſum patet de arterijs, venis, & ſimilibus inſtrumentis deferentibus, quæ potiùs materiæ, quã efficientis funguntur munere: & confirmatur, quia inſtrumentum dicitur concauſa, efficiens non eſt concauſa, ſed id potiùs cõpetit materiæ. Hæc & ſimilia rectè conſiderata opinioni meæ non aduerſantur; ea enim conſiderari poſſunt dupliciter; vel vt famulantur agẽti pro fungẽdo ſuo munere, ac ita ſunt id, quo efficiens operatur, & ad id rediguntur, vt ei famulantia, qua ſola conſideratione dicuntur inſtrumẽta, vel conſiderantur vt diſpoſitiones & partes ſubiecti, vel operis, ac ita minimè ſunt inſtrumenta, ſed alterius affectiones. Dicitur autem inſtrumẽtum concauſa, quatenus non eſt cauſa principalis, ſed famula, non autem quia ſit materia, & pars rei, quæ gignitur. Colligo itaque inſtrumentum non eſſe cauſam; ſed famulum cauſæ, & redigi ad efficientem, quia eius conditio eſt, vt ſit id, quo efficiens vtitur pro fungendo ſuo munere.

De Exemplari.

PLutini Academicorum inter cauſas apud eos latè ſumptas, Exemplar quoque numerarunt, idque dixerunt mediare inter efficientem & finem; & iure profectò: frequenter enim interroganti propter quid, per exemplar reſpondemus; vt interroganti, cur ſtatua Socratis prædita ſit naſo ſimo? Reſpondemus, quia exemplar eius, nempè Socrates talis erat; Propterea conſiderandum occurrit, quid nomine exemplaris denotetur, num concedenda

ſint

ſint exemplaria, & num conſtituant diſtinctum cauſæ genus. Vt pertinet ad nomen, *Exẽplar Idea.* duo ſunt affinia nomina, Exemplar, Græcè παράδειγμα, & Idea, quæ quamuis frequenter pro eodem vſurpentur, re vera tamen diſtincta ſunt, & exemplar eſt latiùs, quàm propriè ſumpta Idea: Ideò ego de exemplari loquens, cuius in contex 28. mentionẽ *Exẽplar triplex.* fecit Ariſtoteles, ſimul etiam de Idea verba faciam: Exemplar triplex eſt, Diuinum, *Exẽplar Diuinum.* Naturale, & Humanum. Exemplar Diuinum ſunt Ideæ, Diuinę Menti competentes, de quo Boetius 3. de Conſol. metro 9.

Tu cuncta ſuperno.
Ducis ab exemplo, Pulchrum Pulcherrimus ipſe
Mundum Mente gerens, ſimilique ab imagine formans, &c.

Phyſicũ. Humanũ. Phyſicum exemplar ſunt ipſęmet formæ rerum Natura conſtantium, quatenus ſimiles ſunt aptę producere; Exemplar humanũ eſt id, quod vſui hominum & præſertim *Exẽplar Diuinum duplex.* Artificum inſeruit. Ordiendo ab exemplati Diuino id dupliciter vſurpatur, nonnunquam populariter denotando Ideas tanquam formas, ſeorſum ſubſiſtentes, & veluti Angelos quoſdam, quam opinionem nonnulli perperàm tribuerunt Platoni, ex relatione Simplicij, & Philoponi: & varię rationes Ariſtotelis aduerſus huiuſmodi fatuã imaginationem vim habent, vt eas conſideranti redditur notum. Propterea ſecundò rectiùs vſurpatur Diuinum exemplar pro Ideis in Dei mente inſitis, inter ſapientes *Plato non fuit primus, qui Ideas excogitauit* ſummoperè celebratis; non enim Plato primus fuit, qui eas excogitauit, vt ipſemet in Sophiſta ingenuè fatetur, ſed lõgè priùs alij, ideò Orpheus cecinit, Iuppiter idea omnium, & Pythagoras per originales; & eſſentiales numeros, huiuſmodi ideas denotauit, quas noſtri Theologi libentiſſimè approbarunt, & pręſertim Magnus Dionyſius *Magnus Dionyſi. D. Aug.* in libro de Diuinis nominibus, & Diuus Auguſt. qui in ſeptimo de Ciuitate Dei, capi. 28. Ex ſententia Marci Varronis ait à Poetis Ideam Mineruæ nomine fuiſſe celebratam, dum inquiunt ex capite Iouis ortam eſſe indicantes Ideam eſſe Dei Sapientiam, & in 7. li. Confeſſionum inquit, Formaſti mihi Domine quoſdam Platonicorũ libros, in quibus per varia verba id legi, quod enunciatum in Euangelio, In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, Ideas namq; vult verbum eſſe Dei, &c. Nec deſunt viri Sapientia celebres, ex quorum numero eſt Phi- *Philo Iudæus.* lo Iudæus, in lib. de Mundi opificio, qui in Geneſi à Moyſe Ideas pateſieri exiſtimant, & pręſertim vbi legitur, faciamus hominem iuxta imaginem, & ſimilitudinẽ noſtrã, indicando primò reperiri Deum, ſecũdò imaginem Dei, quæ ſit Idea hominis, tertiò hominem formatum iuxta imaginem Dei. Plato in Phyſicis ſequens Heraclitum dicentem cuncta fluere, putauit pro rerum ſcientia neceſſarias eſſe Ideas, & præſertim quia in attinentibus ad mores ſequutus eſt Socratem, qui pro facultate definitiones ad Ideas eleuantes indagabat, & in Diuinis maximè imitatus eſt Pythagorã, qui per numeros diuina exemplaria denotauit; ideò Ideas ſummoperè neceſſarias exiſtimauit, ex cuius ſententia de Ideis loquens præaccipio tria eſſe Idearum principalia offi- *Tria Idearũ officia.* cia: primum eſt, vt ſuperæ mentis eminentiſſimam perfectionem patefaciant; alterũ eſt, vt conducant pro diſtincta cunctorum cognitione; tertium vt ſint eminentiſſima ratio rectè operandi, quæ tria perinde ſe habent, ac principium, medium, & finis eminentiſſimę perfectionis ſuperę mentis; nam primo conſideratur rerum opifex principio, & fine carens, ex quo tamen cætera omnia principium, & finem recipiunt; ſecundò conſideramus illum cuncta intelligentem; tertiò vt ab eo cuncta prodire valent; in primo ſigno apparent radices Ideatum, in ſecundo, & tertio refulgent diſtinctę, & multiformes Ideę: inſuper hę diuinę Ideę excogitantur iunctę tribus eminentiſſimis *Tres communes ſpiritus Idearum.* ligamentis, tãquam neruis ex Deo, vt ex capite prodeuntibus, & ſunt bonum, vnum pulchrum, quæ perinde ſe habent, ac communes ſpiritus, & formæ, ob quarum participationes Ideę omnes dicuntur vniformes, boniformes, & pulchriformes; & nonnunquam illę quoque Ideæ nomine honeſtantur, vt dum dicitur Idea boni, Idea Pulchri, Idea vnius, quamuis longè ſecùs id eis competat, quã ſequentibus. Diuiditur ab Aca-

demicis,

Digitized by Google

demicis, & præſertim a Plutarcho, Lydo, & Simplicio mens in non participatam, quæ eſt tanquam Sol, & Origo mentium, & mentem participatam, quales ſunt cæteræ mentes, quarum animæ redduntur participes, & ad eas ſe habent perinde ac lumen ad perſpicuum: ſimiliter ab eis diuiduntur Ideæ in non participatas, & participatas; qua diſtinctione non vtuntur Theologi, quia Ideas ſoli diuinæ menti tribuunt, non alijs: inſuper altera ex parte diuiduntur a noſtris Theologis Ideæ in prędefinitas, & non prædefinitas; prædefinitas eas appellant, quas Deus æterno, & eminentiſſimo conſilio prædefiniuit, hoc eſt, decreuit earum imitationes fore in lucem edendas, cæteras autem reſpondentes illis, quæ valuiſſet producere, non tamen decreuit producenda, non prædefinitas appellant. Academici hanc diſtinctionem non approbant; putat enim Plato in Timæo omni Ideæ ſuperæ mentis debere aliquid in Mundo corporeo reſpondere; alioquin inquit Plato Mundus non eſſet perfectus; ſed ratio Platonis non cogit; nam dicimus Mundum ea perfectione eſſe præditum, qua Deus ab æterno decreuit debere eſſe præditum.

Ideæ non participatæ & participatæ. Ideæ prædefinitę, et non prædefinitæ.

Definitur hæc diuina Idea à varijs modo vario; Alcinous ſequens Xenocratem dixit eam eſſe exemplar æternum eorum, quæ ſecundum naturam fiunt: inſuper ab eodem Alcinoo definitur, quòd ſit intellectio Dei æterna; à Diuo autem Auguſtino in lib. 83. quæſt. definitur, quòd ſit exemplar rerum producibilium in mente diuina, cuius participatione, & ad cuius ſimilitudinem, quæ ex Deo pendent, producuntur. Philo Iudæus in lib. de Monarchia hanc attulit circumſcriptionem inquiens, Ideas eſſe Dei poteſtates, quæ ſuam cuique reddant proprietatem, inordinata redigant in certum ordinem, ac infinita, indeterminata, & informia terminent, definiant, & forment, & in vniuerſo deteriora in melius redigant; Scotus in primo Sentent. diſtinct. tertia inquit, quòd ſit ratio æterna in mente, diuina ſecundum quam aliquid eſt aptum formare extra ſe, ſecundum propriam rationem eius. Ego ita definiendam eſſe exiſtimarem dicendo, Idea eſt eſſentia ſuperæ mentis, quatenus eſt ratio ſuprema, æternumque exemplar, quo mens diuina noſcit, extrinſecusque ea formare valet, quæ Idæis ſunt apta participare, Vel eſt exemplar æternum, eminenter includens, diſtinctéque repræſentans quęcunque extrinſecùs per Dei mentem procreari ſunt apta. Varia Ideis tribui poſſunt, veluti quòd ſint formarum origo, intelligibilia ſuprema, ſcientia, ſapientia, & intelligentia Dei. Inſuper quòd ſint poteſtas, fœcunditas, prouidentia, & verbum Dei.

Definitiones Ideæ Diuinæ. Alcinous. D. Aug. Philo Iudæus. Scotus. Propria definitio.

Explicata conditione diuinarum Idearum, conſiderandum ſupereſt, quarum rerum dentur Ideæ, & ſequens præſertim Platonem, Dico primò non dari Ideam Dei, ſed Deum eſſe caput Idearum, Mentemque Dei eſſe Ideam omnium, vt cecinit Orpheus. Dico ſecundo, quòd deſcendendo ad Mentes participatas, earum quoque non datur Idea, tum quia ipſæ ſunt participatio totius ſuperæ mentis, tum inſuper quia illæ quoque præditæ ſunt Ideis participatis. Theologi tamen non ſecernentes animam rationalem à mente participata etiam Mentis aiunt dari Ideam; Magnus Syrianus in 12. Metaph. refert Numenium Chronium, & Amelium putaſſe etiam Intelligibilium dari Ideas; Porphyrium verò, ſolum ſenſibilium; Intelligibilia verò ea eſſe, quæ participantur. Sententia Porphyrij magis eſt conſentanea principijs Academicorum; altera verò Theologorum. Et deſcendendo ad ſenſilia, ea vel fiunt Arte, vel Natura; eorum, quæ Arte conſtant, non dantur Ideæ, nam prodeunt ex humana ratione; Attinentia autem ad Naturam, vel ſunt ſubſtantiæ, vel accidentia: Subſtantia diuiditur in materiam, formam, & compoſitum; Materiæ non datur Idea, quoniam Idea eſt forma, actus, & perfectio, materia autem dicitur Locus participationis Idearum, & exemplar diuinitatis expers: compoſiti ſimiliter non datur Idea, ſed ſolum formæ, quæ ob id dicitur deinde vniuerſa eſſentia compoſiti in prima ſignificatione; compoſitum autem dicitur proles. Inſuper forma vel eſt vna genere, vel ſpecie, vel numero; generum non dantur Ideæ, quia non ſunt aliquid abſolutum & perfectum, neque indiuiduorum, quia inter ſe non

Quorum ſint Ideę. Syrianus. Materię non datur Idea. Ideæ non ſunt generum.

abſoluta eſſentia diſtinguuntur, ſed ſolùm per accidentia, & conditiones indiuiduantes, quæ continenter variantur. Quare Ideæ ſolùm ſunt poſtremarum ſpecierum, nec quidem omnium, vt non eorum, quæ fiunt ex putri, neque ex concubitu animalium diſtinctæ ſpeciei; quia non primò per naturam expetuntur, & fiunt, ſed genitorum ex ſemine, adeò vt Idea principaliſſima Animæ ſit; & quia verè anima eſt ea, quæ rationis eſt particeps, reliquæ ſunt vmbræ, Idola, veſtigia,& imagines; Ideò eius ſolùm datur Idea, quæ vna eſt, cuius prima participatio eſt anima Mundi, mox illæ cœlorum, Dæmonum & hominis. Et hæc animæ Idea adeò eſt fœcunda vt includat modo aliquo Ideas cæterorum omnium. Quatenus anima ex communibus principijs conſtat, cunctorum rationes includit, & per ſemina eſt apta cuncta parere, quæ per naturam fiunt. Et quamuis in Timęo quatuor ſtatuantur Animalium Ideæ, & in Appendice Legum quinque, eas tamen Plato non cenſet verè diſtinctas, niſi per purius & impurius, vt in eodem Timęo ſe declarat inquiens, Hæc fatus in eodem rurſus cratere, hoc eſt Idea, in quo Mundi animam permiſcens temperauerat, ſuperioris temperationis reliquias miſcendo perfudit, modo quodam eodem, non tamen perfectas ſimiliter; ſed & ſecundo, & tertio gradu à primis deficientes, &c. Nam eorum, quæ ſunt ab vno & ad vnum non vniuerſi generis eſt Idea, ſed prima, quod natura vna, & prima eſt, & ſequentium eſt origo. Sed iure dubitabit aliquis, ſi vniuerſæ animæ vnica erit Idea, vniuerſa anima, vel eſt genus vnũ,& ita Idea erit generis;vel ſi fuerit ſpecie vna,animalia oĩa erunt eiuſdem ſpeciei, quod maximè eſt abſurdum; ita enim & Mundus & dœmon, & homo, & iumenta eiuſdem erunt ſpeciei. Reſpondeo ea, quæ ſunt ab vno, non propriè eſſe genus vnum, quia non ſunt natura vna, ſed ſunt tanquam ſpecies ſubordinatæ, quarum ſequentes ex prima pendent, vt Peripatetici aiunt ſe habere de orbibus cœli, & hoc indicauit Plato inquiens, diſtingui per purius & impurius. Sic itaque in Mente fulget Idea vna Animæ, in qua modo aliquo includuntur ideæ omnes, adeò vt ſit vna, & multiplex, & propterea in anima includuntur rationes omnes Ideis Mentis reſpondentes, & effundendo naturam, quæ eſt vis ſeminaria infuſa materię, parit per naturam ſubſtantias infra animam conſtitutas, quæ deinde per animam, vt anima per participatam mentem, cum prima Mentę nectuntur. Altera ex parte loquendo de accidentibus ea ſunt varia. Nam ſi conſideramus accidentia per ſe, eorum non datur Idea, ſed rediguntur ad Ideam formæ, quam ſequuntur, vt riſibilitas ad Ideam animæ hominis. Similiter accidentium, quæ ad temperamentum pertinent, vel ex eo prodeunt, Academici Ideas non ſtatuunt, vt primarum qualitatum, ſaporum, odorum,& colorum; nam pro eorum productione ſatis ſunt rationes & ſemina, ex quibus pendent, & per quæ cognoſcuntur. Dantur tamen Ideæ eorum, quæ Naturali perfectioni conducunt, & rationes ac ſemina non ſequuntur, vt rectè etiam Magnus Syrianus in 12. Metaph. patefecit, veluti datur Idea ſapientiæ virtutis, & ſimilium, vt etiam dantur Ideæ Mathematicorum. Conſiderandum tamen, quòd dum perfectionum aſſignantur Ideæ, frequenter ſunt Ideæ latè ſumptæ, quatenus apud nos aliquid eis ſimile reperitur; ita dicimus Dei Sapientiam eſſe Ideam Sapientiæ humanæ, Prouidentiam Prudentiæ, Aeternitatem Temporis, Mundum Originalem Idealem, & Intelligibilem eſſe Ideam huius Mundi ſenſibilis, ac ita de ſimilibus; adeò vt ex cunctis ſeptem prodeant gradus; in quorum ſupremo eſt Deus ſupra intelligibilia & entia poſitus; ſequitur mens non participata, quæ dicitur eminentiſſima entis & intelligibilium vnitas, cui iunctæ ſunt tanquam eius radij, Mentes participatæ; ſuccedunt tertiò communes ſpiritus Idearum vnum, bonum, & pulchrum; quartò conſideratur Idea latè ſumpta pro quouis ibi reperto, cui apud nos aliquid proportione reſpondeat; quintò adeſt propriè ſumpta Idea animæ tanquam fons animarum omnium; ſextò conſiderantur incluſa in Idea animæ, veluti ſunt Mathematica eam conſtituentia. & ratio-

Plato. *Dubitatio.* *Solutio.* *Idea anima vna.* *Accidentia.* *Idea late ſumpta.* *Septem gradus ex ſententia Academicorum.*

& rationes rerum ſequentium, ex quibus prodit vis ſeminaria, quæ eſt Natura; ſo primò inueniuntur ea, quæ naturam ſequuntur, vt quatuor primæ qualitates, temperamenta, & quæ ea ſequuntur. Conſentiunt de Ideis ſummoperè Theologi cum Academicis, non ita tamen vt decem inter eos non refulgeant varietates: Prima attinet ad Mentem non participatam, & ſuperam, quam Theologi non diſtinguũt à Deo, vt eam diſtinguunt potiores Academici; Secunda verſatur in Ideis participatis, quas Academici inquiunt inſitas in participatis Mentibus, non autem Theologi, qui etiam animam rationalem à Mente participata non diſtinguunt; Tertia differentia eſt, quia Theologi Ideas diuidunt in prædefinitas & non prædefinitas, Plato autem omni Ideæ aliquid extrinſecùs ait reſpondere; Quarta, quia Theologi etiam Artificialium Deo tribuunt Ideas, & eorum aiunt Deum eſſe cauſam principalem; Quinta, Theologi etiam genitorum ex putri, & ex diſtinctis ſpeciebus aiunt Deo competere Ideas, vt cuncta diſtinctè noſcat; Sexta, Theologi ſingularum animarum humanæ ſpeciei Deo tribuunt Ideas; Septima, animarum diſtinctorum animalium diſtinctas ſtatuunt Ideas; Octaua, Theologi non ita Mathematicorum & attinentium ad Naturam ideas ſine rationes in ideam animæ redigunt, nec putant naturam ex anima prodire; Nona, Theologi compoſitorum ex materia, & forma conſtituunt Ideas & nonnulli etiam materiæ, vt Scotus. Decima, Theologi etiam accidentium omnium Deo tribuunt Ideas, cum diſtinctè noſcat cuncta; & ſine medio valeat cuncta producere. Decem controuerſia.

De Exemplari Phyſico, & Humano.

DE Crucis attinentibus ad Diuinum exemplar, ſupereſt, vt de Phyſico, & Humano loquamur; & ordiens à Phyſico, dico id eſſe duplex; nam primò forma cuiuis, quę Natura eſt, quatenus eſt principium generandi alteram ſimilem, dicitur exemplar formæ, quæ gignitur, in qua ſignificatione cenſuit Alexander, Ariſtotelem in ſecundo Phyſ. 28. vſum fuiſſe nomine exemplaris; dum referens cauſam in genere formæ dixit, forma & exemplar. Secundò frequenter corpora Phyſica ſunt exemplaria artificibus, & præſertim Pictoribus & ſtatuarijs, vt conſpicuum eſt. Loquendo autem de exemplari humano, id valet eſſe multiplex, multa enim homo eſt aptus imitari, Nam cum homo dirigatur vel ad effectionem, vel ad actionem, vel ad contemplationem, in omni eius conſtitutione vtitur exemplaribus; & ordiendo ab effectione attinente ad Artes, inſeruiunt Artifici trium genera exemplarium; nam primò Phyſica frequenter ei inſeruiunt loco exemplarium, vt dixi de pictore, & ſtatuario: Secundò opus vnius Artificis frequenter eſt exemplar alteri, vt ſtatuæ Dædali, vel Polycleti inſeruiebant imperitioribus Artificib. vice exemplaris; Tertiò ipſemet habitus Artis dicitur exemplar. Ars enim medendi eſt tanquam exemplar ſanitatis in animo Medici; propterea Ariſtoteles in 12. Metaph. 18. inquit etiam Artificioſa fieri à ſimili. Si loquimur de attinentibus ad humanas actiones, vtitur ſimiliter homo ciuilis & in actione conſtitutus, triplici genere exemplarium ſumpto vel ex operibus modoque operandi naturæ, in quibus refulgent formæ virtutum; vel ex actionibus aliorum hominum, Hiſtorijs & fama notis; vel demùm ipſamet Prudentia, eſt forma originalis, & exemplar actionum ex ea pendentium; Inſuper omne, quod nos ad agendum excitat, & dirigit nuncupabatur à Platone nomine Ideę & exemplaris; in qua ſignificatione enunciauit in Phędro duas in vno quoque noſtrum Ideas eſſe dominantes atque ducentes, quas ſequimur quocunque ducunt; altera quidem eſt inſita nobis voluptatum cupiditas, altera verò acquiſita opinio, optimi affectatrix. Hę autem in nobis quandoque conſent unt, quan-

Exemplar humanũ. *Pro effectione triplex exemplar.* *Pro actione triplex exemplar.* *Plato.*

Digitized by Google

Pro contemplatione. doque in ſeditione, & diſcordia ſunt, & modò hæc, modò altera vincit, &c. Demùm loquendo de exemplari contemplationum, non animi noſtri notiones debent dici exemplaria rerum, ſed vice verſa; exemplar enim & Idea non imagines ſunt, ſed formæ originales, & principales; ſic itaque obiecta facultatum cognoſcentium dici poſſunt exemplaria notionum animi, ad quorum imaginem & ſimilitudinem formatur animus, & ob id Ariſtoteles in tertio de Anima cont.8. dicebat, Mentem fieri omnia, nam fit omnia per imitationem, & repræſentationem, in hoc tamen tertio vitæ gradu minus ſeruatur conditio exemplaris, cum præſertim exemplar ad operandum dirigat. *Quinque Theſes.* De his, quæ hactenus retuli, quinque conſtituo Theſes; Prima eſt, dari exemplaria; Altera, concedi ab Ariſtotele exemplaria Phyſica, & humana; Tertia reijci exemplaria Diuina; Quarta, Exemplar non conſtituere diſtinctum genus cauſæ; Quinta, Exemplar partim redigi ad formam, partim ad cauſam efficientem; Prima, & ſecunda Theſes conſpicuè ſunt; Tertia, quòd Diuina exemplaria ab Ariſtotele reijciantur, patet ex primo Poſteriorum, & latiùs ex prima Philoſophia, quibus in locis nedum reijcit Ideas tanquam ſuperuacaneas, & redundantes, verùm inſuper rationes omnes euertit, quibus eas Plato approbare nixus eſt. Putabat Plato eas eſſe neceſſarias pro rerum definitione, & ſcientia, pro diſtincta rerum productione & exitu ex primo parente, pro ſimilis ortu, pro ſupera prouidentia, pro exacta eſſentias rerum, quarum cætera ſunt vmbræ, & imitationes, ac pro alijs ſimilibus, pro quorum nullo nititur Ariſtoteles oſtendere eas conducere. *Quomodo ex ſententia Ariſt. cõcedi poſſint Ideæ.* Proptereà dum cupimus Ideas Diuinas cum Ariſtotele ſeruare, ita dicendum puto, dari Diuinas Ideas dupliciter poſſe intelligi; vel ſecundum propriam formam in ſupera Mente, vel ſecundum eminentiam in Deo, quatenus cum ſit ipſum bonum, & ordo eminens, cuncta ex eo pendentia ad eius imaginem ſunt bona & ordine prędita, vt etiam dicebatur formas Phyſicas eſſe exemplaria. Approbantur Ideæ ab Academicis in prima ſignificatione, vt etiam à Theologis, ab Ariſtotele verò in ſecunda ſignificatione, in qua etiam & cognitionem tribuit Deo, & concedit prouidentiam vniuerſi. Dicebatur quartò exemplar non conſtituere diſtinctum genus cauſæ; hoc oſtenditur, quia exemplar & Idea vſurpatur dupliciter, vel pro ſuo eſſe abſoluto, ac ita eſt actus & forma, vt ait Ariſtoteles in ſecundo Phyſic.28. Vel conſideratur pro modo, quo ad rerum productionem conſpirat: & quoniam nil aliud eſt niſi recta ratio, qua agens operatur, vt Ars Medendi eſt recta ratio, qua operatur Medicus, ideò redigitur ad cauſam efficientem, & ob id Academici illam rectam rationem ab efficiente ſecernentes inquiunt, exemplar mediare inter cauſam efficientem, & finem, quatenus eſt recta ratio, per quam efficiens attingit finem; ex quo patet etiam veritas quintæ concluſionis. His omnibus addo magis per principia Academicorum inſtrumenta, & exemplaria numerari debere inter cauſas, quam per principia Patipateticorum; ratio varietatis eſt, quia ex ſententia Platonis dantur Ideæ Diuinę ſecundum propriam formam, quarum cætera ſunt imitationes, vel participationes, non autem ex ſententia Ariſtotelis: Inſuper ex ſententia Academicorum cauſæ ſecundæ ſolùm ſunt inſtrumenta primæ, & generant ſimile, ſolùm virtute primæ cauſæ, non autem ſunt cauſæ primæ & ſummæ productionis ſimilis, vt putat Ariſtoteles, & ob id dixit quærendam ſemper eſſe vniuſcuiusque rei cauſam ſummam, quæ ſit propria eius, vt patuit in cont.38. huius ſecundi libri. Et de cauſis hactenus. Sequitur conſideratio caſus, & fortunæ, de quibus cumulatè diſſerui in Philoſophia Ciuili. Quòd natura operetur propter finem, patet ex conſideratione Prouidentiæ Mundi; Quare tenemur modò de Motu, & communibus affectionibus corporis Phyſici verba facere.

DICVN-

DICVNTVR autem Fortuna, & caſus, ex numero cauſarum eſſe, multaque eſſe, & fieri caſu, et Fortuna; Quomodo igitur cauſæ ſint caſus, & Fortuna? et num idem ſint, vel diſtinguantur? & omnino quid ſint Fortuna, & caſus, conſiderandum eſt. Gont. 39.

LOquuturus Philoſophus de caſu, & Fortuna, primò more ſuo vtitur particulari Procemio, quod in hoc contextu abſoluitur. Conditio neceſſaria Procemij eſt, vt in eo, id tanquam ſcopus proponatur, de quo futurus eſt ſermo, quod accuratè in hoc contextu ſeruatur, qui ſecatur in duas partes, in quarum prima refertur cauſa inſtituti, in altera inſtitutum proprium infertur, & explicatur, quaſi dicat Philoſophus, quia ſermo eſt de cauſis, & inter cauſas communi voce numerantur caſus, & Fortuna; ideò de his eſt agendum. Redigitur hoc Enthimema in Syllogiſmum hunc in modum, Loquentes de cauſis, tenentur agere de illis, quæ inter cauſas numerantur; Nos modò loquimur de cauſis, è quarum numero dicuntur eſſe caſus, & Fortuna; igitur de his agere tenemur. Vt pertinet ad primam partem inquio Philoſophus, [Dicuntur autem Fortuna, & caſus ex numero cauſarum eſſe,] Loquens Philoſophus de re ſatis Populari, vtitur communi Populorum voce inquiens [dicitur;] & hoc per ſequentia verba confirmans ait, [multaque eſſe, & fieri caſu, & Fortuna,] nam id à quo aliquid fit cauſa eius eſſe dicitur, cum itaque multa dicantur fieri caſu, & Fortuna, caſus & Fortuna inter cauſas referuntur. Ex hac prima parte pro antecedente ſumpta, altera pro conſequente infertur, dum dicitur; [Quomodo igitur cauſæ ſint, &c.] in qua ſecunda parte tria ordine præpoſtero de illis declaranda proponuntur. Primum eſt, quomodo ſint cauſæ, hoc eſt, ad quod genus cauſæ rediguntur? de quo agitur vltimo loco. Alterum eſt, num diſtinguantur? Tertium, quid ſint? dum hæc explicanda proponit, inſpicit ordinem conſilij & inſtituti, id autem quod in inſtituto eſt primum, in exequutione eſt vltimum, vt dicitur in 3. de Anima.

Inſtitutũ. Diuiſio. Syllogiſmum. Expoſitio. Tria quæ declarãda proponuntur.

Caput Annotationum, & Dubitationum.

COnſiderandum primò, vt pertinet ad connexionem, quod cum Philoſophus numeraſſet quatuor genera cauſarum, potuiſſet aliquis ſuſpicari ca eſſe plura, ob caſum, & Fortunam, quæ inter cauſas numerantur, propterea vt pateret ob id non reddi plura, oſtendit Caſum, & Fortunam ad vnum eorum generum redigi: Et quia hoc erat inſtitutum principale, ideò vltimo loco de eo loquitur. Quo explicato deinde Ariſt. colligit, & confirmat genera cauſarum tantùm eſſe quatuor, indicans ſe ob id de caſu, & Fortuna egiſſe. Præterea cum Ariſtoteles cauſas per ſe priùs declaraſſet, tenebatur ſeorſum etiam de cauſis ex accidenti agere, & de illis præſertim, quæ celebres erant, & diſtinctis nominibus erant præditæ, quales ſunt caſus, & Fortuna: nam oppoſitorum eadem eſt diſciplina. Conſidero ſecundò, quòd Ariſt. Loquuturus de caſu, & Fortuna, quæ ſunt cauſæ apprimè populares, vtitur communi modo loquendi multorum, nam quod videtur omnibus, vel pluribus, probabile eſt, ideò ait [dicitur autem, &c.] Propterea in ſeptimò Nicomachiorum cap. 13. ait, Communem hominum opinionem omninò falſam eſſe non poſſe. Quod affirmauit etiam in lib. de ſomno & vigilia; Quem ſequens Ciccro dixit, hominum conſenſum

Primum conſiderandum. Connexio cum antecedentib. Alterum conſiderãdum. Vox communis. Cicero.

Heſiodus. eſse quaſi Naturæ vocem: & Heſiodus enunciauit, Fama, quam multi Populi celebrant, perire penitùs non poteſt. Dea enim quædam & ipſa eſt. Hinc dicitur vocem Populi eſse vocem Dei. Cuius ſententiæ ratio duplex eſt, vna externa, altera interna: Externa quidem, quia viri Populares ea inſpiciunt, & approbant, quæ per communia effecta, & opera refulgent: ea autem cum ex Deo pendeant, dicuntur *Quomodo vox Populi ſit vox Dei?* voces Dei, qua voce Cœli enarrant Gloriam Dei: Interna verò ratio eſt, quia viri Populares magna ex parte ſequuntur inſtinctum, & internam Naturæ commotionem; Natura autem pendet ex Deo, & ab eo dirigitur, & quia Deus eſt ipſum bonum, & verum; ideò Natura, niſi peruertatur ad bonum, & verum excitat, ac ita *Fœmina Cōſilium.* vox Populi prodiens ex inſtinctu Naturæ, dicitur vox Dei, Fœminæ quoque cum ex ſe minus ſint Prudentes, dum ſequuntur internam commotionem, & inſtinctum Naturæ, rectiùs dicuntur ſentire, quam dum ſequuntur conſilium, & rationem pro-*Tertium.* priam. Conſidero tertiò, iure poſse quempiam ambigere, quomodo Philoſophus in Philoſophia inſpectrice, quæ ſcientia eſt, valeat de caſu, & Fortuna verba facere? *An de caſu, & Fortuna ſit ſcientia.* nam in primò. Poſt; nos monet, ſolùm de his ſcientiam eſse, quæ ſunt ſecundum ſe, & neceſsaria, qua neceſſitate carent Fortuita, quæ nec ſemper, nec frequenter euenire dicuntur. Cui ambiguitati reſpondens, dico Caſum, & Fortunam dupliciter poſse conſiderari, Primò ſecundum propriam, & communem eorum conditionem, Secundò cum relatione ad cauſas & effecta, ex huiuſmodi cauſis prodeuntia. Prima conſideratione, cadunt ſub ſcientiam, definiuntur, & affectionibus ſecundum ſe eis competentibus ſunt prædita, ac ita conſiderantur, & explicantur ab Ariſtotele. Altera verò conſideratione, ſunt extra limites ſcientiæ, & in nulla ſcientia conſiderantur, non enim ſcientia eſt de fortuita inuentione Theſauri, & de fortuito occurſu debitoris, à quo pecuniam recipiamus, cum horum cauſæ indefinitæ, & variæ ſint.

Quartum Ad quem pertineat de caſu loqui. Quartò in dubium verti poteſt, cuius partis Philoſophiæ officium ſit, de caſu, & Fortuna verba facere? nam ſcientiæ variæ, in variarum rerum conſideratione verſantur. Cui difficultati, reſpondens, vnam cum Ariſtotele in hoc libro cont. 17. dico, Rem eandem, diſtincta ratione, à varijs poſse conſiderari: Scientiæ enim per modum conſiderandi præſertim ſunt diſtinctæ, ob quam conſiderationis varietatem, Caſus, & Fortuna, à Theologo, à Metaphyſico, à Phyſico, ab Aſtronomo, & *Reſolutio.* à Philoſopho morali conſiderari poſsunt. Primò conſiderantur à Theologo per relationem ad Deum, vt ſunt latentia iudicia Dei, & occultum aliquid ex latente, & occulto prodiens, vt enunciauit D. Auguſt. Secundò conſiderantur à Metaphyſico cum communi relatione ad eas, vniuersè ſumptum, & cauſam, vt diuiduntur in ſecundum ſe, & ex accidenti. Tertiò, à Phyſico cum relatione ad corpus Phyſicum, & cauſas eius, quæ ſunt Natura, & Mens cum Natura iuncta, & iure id fit in hoc libro, cum ſit de cauſis, & de communibus, ad Phyſicum attinentibus. Quartò conſiderantur ab Aſtronomo, cum relatione ad Sydera Cœli, & aſpectus ſtellarum, quorum nonnullos Fortunatos, alios infortunatos appellant, pro varietate eorum, quæ ex illis pendent; frequenter tamen multa mendacia, cum exigua veritate permiſcent. Quintò conſiderantur à Philoſopho morali, cum relatione ad ſummum bonum hominis, hanc vitam viuentis: hic Ariſt. in magnis moralibus multa dicit de

Quintum Ariſt. partim redundans, partim diminutus. bona Fortuna. Quintò conſiderandum occurrit, quod iure aliquis ambigere poſset, quia Ariſt. proponens conſideranda de caſu, & Fortuna, partim redundans, partim diminutum eſse videtur; Ait enim conſiderandum eſse, ad quod genus cauſæ redigantur, an diſtinguantur, & quid ſint, quod etiam repetit in cont. 47. At ſub initio ſecundi Poſt. ait, Quæſtiones eſse quatuor, An ſit, Quid ſit, Quale ſit, & Propter quid ſit tale: ac ita de caſu, & Fortuna hæc quatuor deberent indaganda proponi Ariſt. autem prætermiſit. An ſint, Quales ſint, & Propter quid ſint tales, & *Solutio.* addidit, an diſtinguantur, & ad quod genus cauſæ redigantur, quæ duo inter genera quæſtionum non numerantur. Huic difficultati reſpondens, dico Ariſtotelem

Digitized by Google

non in dubium vertere An ſint, ſed id vt notum accipere ex communi conſenſu, & modo loquendi hominum; & elicere ēt ex illiſmet, qui id inficiari videntur; & ob id nulla ratione oſtendet dari, ſed ſolùm nonnullas aduerſas rationes diluet, vt occaſiones errandi explodat. Cum itaque, vt conceſſum præſupponat dari, & eſſe, inquirendum proponit quid ſint, quod per definitiones explicatur, definitio autem eſt principium, per quod oſtenditur qualem aliquid ſit, & cur ſit tale. Ideò facultate, & virtute etiam explicandum proponit qualia ſint. Addit autem, quomodo diſtinguantur, & ad quod genus cauſæ redigantur, non quia hęc conſtituant genera quæſtionum, à quatuor præcipuis diſtincta; nam rediguntur ad quæſtionem quid res ſit, definitio enim ex differentijs conflatur, & pro genere caſus, & fortunæ includit, quòd ſint cauſæ efficientes, adeò vt ad quid res ſit redigantur; de illis tamen Ariſt. diſtinctam fecit mentionem, quia diſtinctè, & ſeorsùm de illis verba facit, vt ſuo inſtituto maximè inſeruientibus.

QVIDAM enim num ſint, vel ne dubitant, nil enim à Fortuna fieri dicunt, ſed cunctorum definitam aliquam eſſe cauſam, quacunque dicimus caſu, aut Fortuna fieri, vt veniendi forte Fortuna in forum, & inueniendi quem optabat quidem, non autem putabat ſe ibi illum inuenturum, cauſa eſt deſiderium emendi aliquid, ſimiliter de reliquis, quæ forte Fortuna fieri dicuntur, ſemper enim eorum aſſignare licet propriam aliquam cauſam, non autem Fortunam. Cont. 40.

CVm Philoſophus ex communi Populorum conſenſione ſumpſiſſet dari Caſum, & Fortunam, quia nonnulli ſapientes ſecùs ſenſiſſe viſi ſunt, ideò inſtitutum eius in præſenti contextu eſt, eorum opinionem, opinioniſque fundamentum referre. Ratio autem inſtituti eſt, vt id ſeruet, quod ſeruandum præcepit, in primo poſt, nimirùm vt præaccipiat id eſſe, de quo eſt agendum: & errorem explodat id negantium, vt etiam in primo poſt: reiecit falſas de ſcientia, & Demonſtratione ſententias. Diuiditur præſens cont. in duas partes, in quarum prima Philoſophus opinionem refert, in altera verò rationem, & fundamentum eius. Referens opinionem ait. [Quidam enim num ſint, vel ne dubitant,] cum dicat [quidam] præſertim Empedoclem denotat, vt ex dicendis patebit, cum addat [dubitant] id ita intelligendum eſt, quod nobis id in dubium nitantur vertere, ipſi tamen aduerſæ opinioni aſſentiebant, & abſolutè negabant dari, vt ex altera ratione patebit. Profertur hæc pars prima cum particula [enim,] denotante cauſam, quaſi dicat Philoſophus, iure conſideranda eſſe attinentia ad caſum, & Fortunam, cum nonnulli inficientur dari. Vt pertinet ad partem alteram, ratio ita formanda eſt, Nil eorum, quorum eſt cauſa definita, diſtincta a caſu, & Fortuna, Caſu vel Fortuna fieri putandum eſt; Sed cuncta, quæ fiunt, ac ea quoque, quæ caſu, vel Fortuna fieri dicimus, ſunt huiuſmodi; nil itaque eorum quæ fiunt, caſu, & Fortuna fieri putandum eſt. Maior dimittitur, vt nota, quia in vno genere cauſæ vnius vna eſt aſſignanda propria cauſa. Minor oſtendere exemplo, nam ſiquis in forum ſe conferat, vt emat olera, & eo loci debitorem inueniat, quem optabat quidem inuenire, non tamen in forum tunc ſe contulit, vt eum inueniret, vel quia putaſſet ſe inuenturum, ea pecuniæ receptio, populari voce, dicitur facta caſu, vel Fortuna, cum tamen eius non Fortuna, ſed deſiderium emendi cauſa fuerit.

Inſtitutū. *Ratio inſtituti.* *Diuiſio.* *Expoſitio.* *Ratio.*

Caput Annotationum.

Primum. *Habere cãm definitam contingit dupliciter.* VT pertinet ad maiorem propoſitionem rationis, conſidero, quòd habere cauſam definitam, contingit dupliciter, vel ſecundum ſe, vel ex accidenti: Dum dicimus nil eorum, quorum eſt cauſa definita dicitur fieri caſu, ea eſt vera, ſi cauſa ita fuerit & definita, vt etiam fuerit ſecundum ſe, non autem ſi fuerit cauſa alicuius ex accidenti. Et per hoc ſoluenda erit ratio. *Secundũ.* Conſidero ſecundò, vt pertinet ad minorem propoſitionem, dum dicitur omnium eſſe cauſam quandam propriam, diſtinctam à caſu & Fortuna, eam eſſe veram vel ſecundum ſe, vel ex accidenti, non autem ſemper ſecundum ſe ac ita ſeruatur caſus, & Fortuna, & dicitur definita poſt opus, non ante opus. *Tertium.* Conſidero tertiò, vt pertinet *Quã vim habet ratio veterum.* ad rationem totam, quòd ea vim habet, & cogit, aduerſus Popularem quandam ſententiam, putantium Fortunam eſſe Deam quandam, præſidentem bonis Fortunæ, eaque diſtribuentem: nam ſi ea cuncta, quæ fiunt, prædita ſunt cauſa aliqua propria, diſtincta ab ea excogitata Fortuna; nil ab ea prodibit: at vim non habet aduerſus ſententiam Ariſtotelis. *Quartum.* Conſidero quartò, quòd Ariſt. formans rationem Veterum inquit, [& inueniendi quem optabat quidem, non autem putabat, &c.] addit quem optabat, nec apparet ratio huius: propterea dico, vt in progreſſu patebit, conditionem Fortunæ eſſe, vt in his verſetur, quæ apta ſint expeti, & præeligi, veluti inuentio debitoris apta eſt expeti à creditore, at de hoc latiùs in progreſſu.

Cont. 41. *NAM ſi Fortuna aliquid eſſet, re vera abſurdum videbitur, & dubitabit aliquis, cur nullus Veterum Sapientum, explicans cauſas ortus, & interitus rerum, de Fortuna aliquid dixit? Sed vt apparet, nil putabant ipſi eſſe à Fortuna.*

Inſtitutũ. HÆc eſt ratio ſecunda, per quam Fortuna in dubium vertitur. Ratio prima abſolutè euertebat caſum, & Fortunam: hæc verò proximè oſtendit Veteres ſapientes non putaſſe dari. *Diuiſio.* Diuiditur contextus in duas partes, in prima formatur ratio, in altera dicitur concluſio. *Ratio.* Ratio hunc in modum formatur, Si Fortuna daretur, Veteres ſapientes, de rerum ortu loquentes, debuiſſent de ea loqui: hoc non fecerunt: quare non datur, & Veteres non putarunt cauſa dari. *Primum.* Conſidero primò hanc eſſe rationem ex auctoritate, quæ dialetica eſt; *Ratio ex auctoritate eſt dialectica.* id enim quod videtur ſapientibus, probabile eſt. Conſidero ſecundò rationem ex auctoritate duplicem eſſe, vnam cum affirmatione, quæ firmior eſt, alteram cum negatione, quæ eſt debilior, qualis eſt hæc, non enim ex eo, quòd de Fortuna non ſint loquuti, abſolutè inferre valemus, quòd non detur, vel quòd non opinati ſint dari; nam forte ob aliam cauſam eam prætermiſerunt. Includit tamen hæc ratio vim aliquam, quia ſi putaſſent dari, & eam non explicaſſent, diminuti fuiſſent, quod de viro ſapiente non videtur dicendum. *Tertium.* Conſidero tertiò, quòd Ariſt. inquit, Veteres de rerum ortu, & interitu loquentes, nil de Fortuna dixiſſe, ait [de rerum ortu,] duplici ratione. Prima eſt, quia caſus, & Fortuna ſolùm in his verſantur, quæ oriuntur, & intereunt, non in æternis. Altera eſt, quia per veteres ſapientes præſer-

tim

tim Empedoclem denotat, qui libros ſuos inſcripſit de Mundi productione. Nam Democritus, & Leucippus dixere etiam Mundos fieri caſu.

SED & hoc mirabile, multa enim & fiunt, & ſunt à Fortuna, & caſu, quæ non ignorantes, quod licet vnumquodque eorum, quæ fiunt, referre in aliquam cauſam, vt veterum dicebat ratio, euertens Fortunam, & caſum, horum tamen alia quidem eſſe dicunt omnes à Fortuna, alia vero non à Fortuna. *Cont. 42.*

RElatis duabus rationibus euertentibus caſum, & Fortunam, inſtitutum modò Philoſophi eſt, ne dum eas diluere, verùm inſuper eas aduerſus Veteres retorquere: Et orditur à prima. Contextus diuiſione non eget, ſed ſola explicatione. Vis primæ rationis hæc erat, Cuncta, quæ fiunt prædita ſunt cauſa aliqua definita; quare nil fit caſu, & Fortuna; Negat Philoſophus hanc conſequutionem, quia quamuis cuncta ſint prædita cauſa aliqua definita, non tamen ſemper ea eſt cauſa ſecundum ſe, aliquando enim ea eſt cauſa ex accidenti, nec eſt definita ante rei produtionem, adeò vt in eam dirigatur, ſed poſt, & ea cauſa ex accidenti, eſt Fortuna, vel caſus. Retorquetur autem ratio in antiquos, quia cum omnia ſint prædita cauſa aliqua definita, omnes tamen affirmant quędam fortè Fortuna fieri, alia verò minimè: Id autem quod ab omnibus concedere, reijciendum non eſt, ſed approbandum. *Inſtitutū.*

Caput Annotationum.

COnſidero primò, quòd mirabile dicitur id, cuius cauſa latet. Cum autem conſtet omnium dari definitas cauſas, & omnes affirmont quædam fieri caſu, alia nonnulla; apparet ratio, quòd Veteres ſapientes id negent, & ob id Ariſt. ait hoc eſſe mirabile. *Primum.*
Conſidero ſecundò, quòd Ariſt. ait multa fieri, & eſſe caſu, inquit fieri, & eſſe, duplici ratione. Prima eſt, quia quæ fiunt caſu, mox dum facta fuerint, dicuntur eſſe caſu. Altera ratio eſt, quia prudentiam ex Fortuna; quædam dicuntur fieri, quia ſunt actiones, vt inuentio amici; quædam dicuntur eſſe, quia ſunt opera permanentia. *Alterum.*
Conſidero tertiò, quòd Ariſt. videtur ſecum pugnare, nam ex vna parte ait omnes dicere quædam fiere forte Fortuna, alia non. Ex altera inquit, Veteres ſapientes id negare, nam ſi id negant ſapientes, quibus maior adhibenda eſt fides, non omnes id affirmant. *Tertium.* *Cōtrouerſia.*
Diluitur controuerſia, Primò dicendo Ariſt. per omnes denotare Populos, & multitudinem, contradiſtinctam à Veteribus Philoſophis. Secundò addendo, quòd illimet ſapientes, quamuis inficientur dari Fortunam; tamen veritate coacti eam concedunt, deque ea mentionem faciunt, vt mox patefaciet Ariſtoteles: de Empedocle. *Solutio.*
Quartò, pulchra occurrit cōſideratio, dū controuerſia eſt inter populum, & ſapientes, cui maior adhibenda ſit fides? Ariſt. hoc in loco neglectis ſapientibus, Populo adhæret. Ex aduerſo in 9. Metaphyſicæ ait, non hominem, ſed ſapientem eſſe menſuram rerum. *Quartū.* *Pulchra dubitatio.*
Soluens dico potiùs ſequendum eſſe virum vnum Sapientem, quàm multitudinem vulgarem, & popularem: Sapiens enim cum natura conformatur, eſt menſura rerum, & vt Sapiens errare non valet; Sapientia enim eſt habitus Mentis *Solutio.*

tis ſemper rectus. At ſi rationi aduerſatur, & ſecum pugnat, non id facit vt Sapiens. Dum itaque dicitur, Ariſtotelem ſequi multitudinem, & negligere Sapientes, dico in ea multitudine etiam includi ſapientes; & illi ſapientes, quos deſerit, quatenus rationis, & ſibimet aduerſantur, non ſunt iudicandi Sapientes: tenetur enim Philoſophus fidem principalem adhibere rationi.

Cont. 43. *PROPTEREA modo aliquo tenebantur de Fortuna, & caſu loqui. At vero neque eorum aliquid putabant Fortunam eſſe, veluti Amicitiam, aut Litem, aut Ignem, aut Mentem, aut aliud tale. Abſurdum itaque eſt, ſiue non putarunt dari, ſiue putantes dereliquerunt, & præſertim cum nonnunquam eis ſint vſi, veluti Empedocles. Non ſemper aerem ait ſecerni ſuperius, ſed vt accidit, inquit enim in libro de Mundi Fabrica,*

Sæpè alias aliter, ſed tunc ſic fortè cucurrit.

Inſuper partes animalium plurimas ait forte Fortuna fieri.

Inſtitutũ, et Diuiſio. REiecta, & reflexa prima Veterum ratione, id ipſum modò facit de altera, & diuiditur contextus in tres partes; In prima ex nuper dictis infertur concluſio; In ſecunda reijcitur tacita quædam Solutio; In tertia formatur ratio, per quam ſecunda ratio euertens Fortunam, diluitur, & reflectitur.

Expoſitio. Redeundo ad primam partem inquit Philoſophus. [Propterea modo aliquo tenebantur de Fortuna, & caſu loqui.] Hæc concluſio colligitur ex nuper dictis, cum enim Philoſophi teneantur de rerum cauſis verba facere: & inter cauſas communi conſenſione referantur Fortuna, & caſus. Veteres ſapientes tenebantur de illis loqui; & præſertim quia oppoſitorum eadem eſt diſciplina, cauſæ autem ſecundum ſe, & ex accidenti inuicem opponuntur. Sequitur pars ſecunda, dum dicitur. [At vero neque eorum aliquid putabant, &c.] nam aliquis pro Veteribus dicere poſſet, eos de Fortuna & caſu fuiſſe loquutos, dum verba fecerunt de principijs rerum, nam forte Empedocles: per litem, & Amicitiam, conſtitutus inter Principia, Fortunam, & caſum denotabat: Similiter Anaxagoras per Mentem præſidentem Chao; Et Heraclitus per ignem pro Principio ſumptum, & ſic de cæteris: Philoſophus hoc reijcit, has enim putarunt eſſe cauſas ſecundum ſe, à caſu & Fortuna diſtinctas, ex quibus res vel ſemper, vel vt plurimum prodirent. Mox in tertia parte dum dicitur, [Abſurdum itaque eſt, &c.] formatur ratio hunc in modum, Veteres Sapientes vel putarunt dari caſum, & Fortunam, vel non: ſi dari putarunt, errarunt, quia tenebantur de illis loqui, & explicare quid ſint, quod non fecerunt: ſi non putarunt, etiam errarunt, quia id negarunt, quod communi confeſſione approbatur. Et confirmatur error, quia ipſimet veritate coacti, propriam ſententiam explicantes, vſi ſunt pro cauſis caſu, & Fortuna, vt patet exemplo Empedoclis, qui in Libro, de Mundi Fabrica in ſcripto affirmauit, Elementa in hunc ordinem pro Mundi conſtitutione redigi caſu, & Fortuna, inquiens quòd in Mundorum conſtitutione, aer non ſemper ſupra Terram, & aquam eleuatur, ſed frequenter ſecùs; contigit tamen, vt in huius noſtri Mundi conſtitutione, forte Fortuna ſupra aquam eleuatus fuerit: Similiter dicebat, partes Animalium non ab agente propter finem operante ita formatas, iunctas, & ordinatas fuiſſe, ſed Fortuna vel caſu, vt latiùs referet Philoſophus in poſtremo huius libri capite.

Caput

Caput Annotationum.

COnſidero primò, quod Ariſt. videtur ſecum pugnare, cum primò dicat Veteres de Fortuna non fuiſſe loquutos; mox dicat ea fuiſſe vſos, ac ita de ea fuiſſe loquutos. Soluitur, quia vſi ſunt nomine, at quid ſit non explicarunt. Conſidero ſecundò, quòd Ariſt. in ſecunda parte, reijciens taciram eualionem inquit, per Litem, Amicitiam, Mentem, & Ignem veteres non denotaſſe Fortunam, mentionem facit de illis, quorum officium præſertim eſt agere, quia Fortuna eſt cauſa efficiens, & quamuis ignis ab Heraclito pro principio conſtitutus etiam ſit materia, tamen inter elementa maximè agit formans, loquens, & ſecernens. Conſidero tertiò, quòd Ariſt. ſibimet aduerſa enunciare videtur, nam referens opinionem Empedoclis, hoc in loco ait Elementa, non ſemper in Mundorum Fabrica eodem modo in ordinem redigi, ſed ſæpè alias aliter: Oppoſitum profert in primo de Cœlo cont. 107. quo loci referens Empedoclis opinionem de mutuo reciprocatione Mundorum ſphæri, & litis, ait, Palam enim eſt, quòd inter ſe Elementis conuenientibus, non quiuis ordo ſit, & conſtitutio, ſed idem, præſertim ſecundum eos, qui hunc ſermonem dixerunt, qui diſpoſitionis vtriuſque cauſam faciunt cōtrarium, &c. Conſpicua refulget controuerſia, cum aliquando dicat elementa non eodem modo in ordinem redigi; & aliquando oppoſitum. Pro ſolutione legi debent, quæ proferuntur ab Ariſtotele in 2. de ortu, & interitu, cont. 44. quo loci patefacit Philoſophus Empedoclem ſecum pugnaſſe, adeò vt non Ariſt. ſibi aduerſetur, ſed Empedocles, qui modò vnum, modò alterum enunciauit. Inſuper ſolui poteſt dicendo, Elementa caſu quodam ſic, vel ſecùs in ordinem redigi, vt quando ſecùs diſponuntur, non conſurgit Mundus, ſed diſſoluitur quouſque caſu quodam Elementa rectè in ordinem diſponantur, vt dicebat Empedocles, ex relatione Ariſtotelis, de compoſitione partium animalis. De hac controuerſia verba feci in digreſſione de opinionibus veterum Philoſophorum. Conſidero quartò, quòd pro defenſione Veterum dicere poſſet aliquis, iure eos de caſu, & Fortuna non deſſeruiſſe, cum ſint cauſæ ex accidenti, & ſatis fuiſſe, de illis obiter feciſſe mentionem, conſiderandæ enim ſunt illæ cauſæ, quæ ſunt ſecundum ſe. At hæc euaſio non ſatisfacit, quia dum ita nitimur tueri veteres, damnamus Ariſtotelem: qui de eis verba fecit, & ſilentes increpauit. Proptereà dicamus, quòd aliud eſt explicare quid ſint caſus, & Fortuna, aliud pro rerum cauſis fortuitas, & eas quæ ſint ex euentu tradere. Primum profectò faciendum eſt, cum caſus, & Fortuna ſint conditiones quędam cauſarum definitæ, & natura quę dam vna, de qua eſt ſcientia, & definitio. Alterum verò negligendum eſt. Primum ſeruauit Ariſtoteles, quod perperàm veteres neglexerunt.

Primum Dubitatio. Solutio. Secundū. Tertium. Cōtrouerſia. Solutio. Quartum. An Veteres poſſint defendi? Solutio.

SVNT autem quidam, qui & Cœli huius, & Mundanorum omnium cauſam eſſe dicunt caſum. Caſu enim fieri dicunt reuolutionem, & motum, qui ſecreuit, & conſtituit in hunc ordinem vniuerſum. *Cont. 44.*

RElata, & reiecta opinione negantium caſum, refert modò Philoſophus opinionem concedentium, nimiumque extollentium illum: & duo facit, nam primò opinionem refert, ſecundò cauſa explicat. Vt pertinet ad partem primam, inquit Philoſophus, [Sunt quidam,] hi fuerunt Democritus, & Leucippus, quos ſequuti ſunt Epicurus, & Lucretius, qui putarunt caſum

Inſtitutū. Diuiſio. Expoſitio.

eſſe

eſſe cauſam[Cœli huius,] nimirum noſtri, ſub quo Cœlo nos degimus, [& munda-
norum omnium,] hoc eſt, omnium conſpirantium ad ordinem & conſtitutionem
Mundi. Pro hac prima parte conſidero, quòd Ariſt. ait [Cœli huius,]quia refert
ſententiam Democriti & Leucippi, qui putarunt innumeros gigni, & interire Mun-
dos: & quod dixerunt de noſtro,etiam exiſtimarunt de reliquis. Inſuper conſidero,
quòd cum dicat [& Mundanorum omnium,]id poſſet exponi cum relatione ad Mun
dos omnes: at cum non dicat Mundorum,ſed Mundanorum, melius cenſeo & deno-
tentur cuncta, ex quorum ordine hic noſter Mundus conſurgit. Conſidero tertiò,
quòd non ait Fortuna,ſed caſu fieri,quoniam non Mente,ſed naturę impetu fieri exi-
ſtimabant,ad quam non Fortuna,ſed caſus redigitur. Relata opinione, mox in par-
te ſecunda cauſa explicat inquiens,[Caſu enim fieri dicunt reuolutionem, & motum
&c.] Pro notitia animaduertendum, quòd relati Philoſophi opinati ſunt dari inane
immenſum,in quo innumerę atomi, innumeris figuris prẹditæ reperirentur, quæ ſua
propenſione deſcenderent, cum aliqua tamen in vnam partem inclinatione, quo de-
ſcenſu, & inclinatione, caſu quodam coinciderent, & nectentur: ob quem nexum
cum nequeant vlterius ad perpendiculum deſcendere, reuoluuntur Cœli in orbem,
ac ita reuoluti repellunt grauiora ad medium, extrudendo à medio leuiora, ex quo
conſurgit ordo, & conſtitutio Mundi. Attinentia ad hanc opinionem, in digreſſio-
ne de veterum opinionibus latiùs retuli, & explicaui. Conſidero pro hac ſecunda
parte, quòd cum Cœli dicantur à Democrito caſu producti, & reuoluti, etiam pen-
Regula. dentia ex ea reuolutione dicuntur caſu facta. Nam regula eſt,prodeuntia ex caſu fa-
ctis, dicuntur fieri caſu. Ratio huius regulæ eſt regula altera, quæ eſt, Quicquid eſt
Ratio eius. cauſa cauſæ, etiam eſt cauſa prodeuntium ex illa. Cuius ſecundæ regulæ ratio eſt
regula tertia tradita ab Ariſt. in 8.Phyſic. quæ eſt,Cauſa prior magis eſt cauſa,quàm
Inſtantia. poſterior,quia ex ſe,& ſine altera cauſa eſt. At occurrit inſtantia, quia Agricola for-
te Fortuna inueniens pecuniam,ea,non forte Fortuna,ſed ſpontè, & cum ſelectione
emit equum,quæ emptio non forte Fortuna dicitur facta. Inſuper non ſemper pen-
dentia ex neceſſario ſunt neceſſaria;quare ſimiliter non ſemper producta à fortuito,
Solutio. ſunt fortuita. Pro ſolutione dico, regulas omnes ſemper debere intelligi ſecundum
ſe, & cum reduplicatione; nam ex accidenti, nulla eſt regula, quæ non poſſit reddi
falſa. Quod cum in omni regula ſeruari debeat,etiam eſt ſeruandum in relatis, quod
refulget ex reduplicatione,adeò vt omne pendens ex caſu facto, vt ex eo pendet,dici-
tur fieri caſu,& pendens ex fortuito,vt ex eo pendet,fortuitum eſt: ſi autem ſecùs ſe
habeat,id erit ex euentu, quatenus ad id conſpirat aliud præter fortuito factum, ve-
luti in exemplo prolato,conſpirant ratio propria, voluntas, & ſelectio; id ipſum de
neceſſario dicendum eſt.

Cont. 45. *ET valde hoc mirabile eſt, quod dicunt Animalia, &
Plantas à Fortuna nec eſſe, nec fieri, ſed vel Naturam,
vel Mentem, vel quippiam tale aliud eſſe cauſam, non
enim quoduis ex quouis ſemine fit, ſed ex tali quidem o-
lea, ex tali autem homo. Cœlum autem, & diuiniora ſenſibilium, ca-
ſu fieri, talem autem nullā eſſe eorum cauſam, qualem Animalium, et
Plantarum, Atqui ſi ita hoc ſe habet, dignum eſt conſideratione, &*
Cont. 46. *congruens eſt dicere aliquid de hoc. Nam præterquam quod abſurdum
id eſt, quod dicunt, adhuc abſurdius eſt dicere hæc, cum videant in
Cœlo nil caſu factum. in iis autem quæ non à Fortuna fieri dicunt, mul-
ta forte Fortuna euenire, attamen par erat oppoſitum fieri.*

Relata

RElata ſententia Democriti,& Leucippi,inſtitutum modò Philoſophi eſt, eam patefacere leuẽ,& conſiderandã proponere; cum in animo indagantium veritatem, admirationem pariat. Breuis ſententia horum duorum contextuum hæc eſt. Opinio Democriti quòd Cœlum ſit caſu factum, conſiderari poteſt dupliciter. primò abſolutè, ſecundò cum comparatione. Dum conſideratur abſolutè, ea abſolutè videtur falſa, cum nil appareat in Cœlo caſu factum. Dum verò conſideratur cum comparatione ad genita ſub cęlo, ea refulget abſurdior,nam dicebat Democritus,Cęlum caſu fieri, Plantas verò,& animalia, non caſu,ſed ex proprijs,& definitis Principijs gigni, cum opera nobis per ea Philoſophãtibus oppoſitum patefaciant. Diuiduntur hi duo contextus in duas partes. In prima refertur opinio Democriti: in altera oſtenditur, quòd conſiderata abſolutè eſt falſa; conſiderata autem cum comparatione abſurdior eſt, & verba ſunt conſpicua. *Inſtitutũ.* *Sententia verborũ.* *Diuiſio.*

Caput Annotationum.

ANimaduertendum primò, quòd Ariſtoteles ait ſententiam Democriti admirationem parere,& conſiderandam eſſe. Admirabile eſt,quòd Democritus vir ſapiens ea proferat, quæ ſibi inuicem, & ſenſui aduerſantur: & ob id quia cauſa latet eius ſententiæ, conſideranda eſt. At inquiret aliquis, vbi nam hoc conſideretur ex explicetur ab Ariſtotele? Cui reſpondens dico primò, quòd Ariſtoteles: hoc, indagantibus veritatem conſiderandum proponit. Addo ſecundò,Ariſtotelem hoc in loco de ea opinione aliquid dicere;cum patefaciat experientiæ,& ſenſibus aduerſari:opera autem,& ea quæ ſenſibus apparent,ſunt initia rectè Philoſophantium. Quòd etiam ea opinio abſolutè ſit falſa, patefaciet Philoſophus in calce capitis,adeò vt ex hoc cont. pateat eam eſſe falſam facta comparatione,ex dicendis autem in calce capitis,quod ſit falſa abſolutè. Conſidero ſecundò, quòd Ariſtoteles referens ea,quæ ſecundum ſe,& per definita principia fiunt, numerat Plantas,& Animalia,& iure,nam hæc ea ſunt,quę conſpicuè,& præſertim à ſimili fiunt, & per diſtincta principia. Inſuper referens Philoſophus,quæ ſint hæc principia, ait, [vel Naturam, vel Mentem,] inquit Naturam, quatenus à ſimili fiunt, nam ſimile generare eſt opus maximè conſentaneum Naturę: ait Mentem,quia plantę & Animalia ſunt prædita anima, quam Democritus à Mente non ſecernebat, vt refertur in primò de Anima.23. Tertiò conſidero,quòd Ariſtoteles inquit ex ſententia Democriti,Cœlum,& diuiniora ſenſibiliũ eſſe facta caſu,Iure ait Cęlum, & diuiniora ſenſibilium, ſemper Cœlum denotando,nam vt ſententia Democriti conſiderabatur & abſolutè, & facta comparatione, ita Cœlum dupliciter conſideratur, primò abſolute, & Cœlum dicitur,ſecundò facta comparatione, & dicitur Diuinius inter ſenſibilia, ac ita diuinius plantis, & Animalibus, quæ non dicebantur fieri caſu. Inſuper Cœlum dicitur diuinius, non abſolutè, ſed inter ſenſibilia: nam Deus abſolutè diuinior eſt. Democritus tamen,& cum eo Leucippus, Epicurus,& Lucretius: nil ſupra corpus excogitarunt. Conſidero quartò in dubium verti poſſe,num caſus, & Fortuna locum habeant in Cœlo? Democritus, Leucippus, & Epicurus id affirmarunt. Inſuper Eclypſes cum fiant rarò, videntur fieri caſu; & præſertim cum fortè fine careant,vt dicitur ab Ariſtotele in octauo Metaphyſicæ. Præterea Aſtronomi ſtellarum nonnullas,nec non aſpectuum earundem, dicunt eſſe Fortunatos, alios infortunatos. Demùm id quod eſt cauſa euentorum,caſu vel Fortuna euenientium, dicitur caſus, vel Fortuna. Cœlum autem eſt communis cauſa cunctorum, ſub eo conſtitutorum. Ex aduerſo Ariſtoteles id infiatur: & oſtenditur ratione, quia in Cœlo nil caſu factum apparet, nos autem per opera eleuamur in notitiam cauſarum. Hinc poetæ fingunt Fortunam eſſe ſpuriam, ſororem Parcarum,ex Cœlo in *Primum.* *Secundũ.* *Tertium.* *Quartũ.* *An in Cęlo reperiatur Caſus.*

mortalem orbem depulſam. Et iure dicitur ſoror Parcarum, & ſpuria: ſoror quidem, quia Parcę dicuntur facultates communes, ex quibus opera prodeunt; huiuſmodi autem etiam eſt Fortuna: ſed dicitur ſoror ſpuria, quia ſolùm ex accidenti ex ea prodeunt. Pro ſolutione dicendum caſum, & Fortunam duplici modo in aliquo ſedem habere poſſe, vel vt in cauſa, vel vt in re effecta. Caſus & Fortuna locum habent in Cœlo, vt in cauſa: ac ita Cęlum poteſt dici Fortuna, vel caſus communis, & diſtans. Democritus putauit caſum competere Cœlo, vt rei effectæ, ob id damnatur. Eclypſes quamuis rarò fiant, non tamen fiunt caſu, quia earum ſunt cauſæ definitæ, & neceſſariæ, & cum relatione ad eas ſunt ſemper, quamuis cum relatione ad tempus ſint rarò. Quòd ſtellæ, & aſpectus ab Aſtronomis dicantur Fortunati, vel infortunati, id tribuunt eis, non vt rebus effectis, ſed vt cauſis proſperitatum, & infortuniorum hominum. Conceditur itaque caſus, & Fortunæ ſedes in Cœlo, vt in cauſa, non autem vt in re effecta. *Solutio.*

Cont. 47. *NONNVLLI putant quidem Fortunam eſſe cauſam, occultam tamen humanæ Menti, tanquam diuinum aliquid & felicius, Quare conſiderandum eſt, & quid ſit vtrunque, & num idem, vel aliud ſint caſus, & Fortuna, & quomodo in definitas cauſas incidant.*

Inſtitutū. RElatis de caſu & Fortuna duabus opinionibus, conſilium modo Philoſophi eſt, tertiam referre, ac ea proponere, quæ de caſu, & Fortuna ſunt explicanda: hactenus enim nos ſolùm excitauit, & parauit. *Diuiſio.* Diuiditur contextus in duas partes. In prima refertur tertia opinio, in altera ea *Expoſitio.* quæ ſunt explicanda proponuntur. Ordiendo à prima parte, opinio tertia eſt quorundam ſapientum, putantium Fortunam eſſe cauſam occultam humanæ Menti, ob eius præſtantiam, & eminentiam, eſt enim non Naturale, non humanum, ſed Diuinum aliquid, & Felicius cæteris, quæ per participationem Felicia dicuntur, ea enim, ex illorum ſententia, eſt ipſa Felicitas. In altera parte infert eſſe declarandum quid ſint, quomodo diſtinguantur, & ad quod Genus cauſæ redigantur. *Ratio.* Ratio autem ita formanda eſt, Id quod latet, & de quo variæ circumferuntur ſententię, à Philoſopho, indagante veritatem, accuratè eſt conſiderandum. Attinentia ad caſum, & Fortunam, ſunt huiuſmodi; quare accuratè conſiderari debent.

Caput Annotationum.

Primum. COnſidero primò opiniones tres relatas conſtituere duo extrema, vnum eſt, quod caſus, & Fortuna nil ſint, aliæ nimium extollunt, opi- *Secundū.* nio Ariſtoteles media erit. Conſidero ſecundò, quòd iure Ariſtoteles referens opinionem tertiam, de Fortuna mentionem facit, non autem de caſu. Ratio eſt, quia Fortuna ea eſt, quæ humanis bonis dicitur præeſſe, & cum ſummo præſentis vitæ bono connecti. Caſus verò humilior *Tertium.* eſt, & ad naturam pertinet. Conſidero tertiò, in dubium verti, quorum nam fuerit ea opinio tertiò relata? at dicendum eſt plures fuiſſe eius ſententiæ. Primò enim *Plato.* Academicorum multi id affirmarunt, nam Plato in libro de Legibus air, vt Deus om- *Speuſippus.* nia, ita poſt Deum Fortuna, & tempus humana gubernant. Speuſippus in lib. de Pla- *Proclus.* tonis definitionibus inquit, Fortuna eſt motus, ab occulto, in occultum, caſu quodam Felicis actionis cauſa, id autem occultum eſt diuinum aliquid. Proclus in commentarijs

mentarijs Timęi inquit, Fortunam eſſe Dęmonicā poteſtatem, congregantem cauſas inuicem diuulſas. Inſuper Stoici id ipſum affirmarunt. Hinc Seneca Stoicus inquit, tot Dei eſſe nomina, quot Munera, Deus enim eſt Feres, Pallas, & Fortuna pro munerum varietate. Similiter etiam noſtri Theologi id ipſum approbarunt. Proptereà D. Auguſtinus in 5. de Ciuitate Dei inquit, Cauſæ, quæ dicuntur Fortuitæ, vnde & Fortuna nomen accepit, nullæ ſunt, ſed latentes, eaſque tribuimus vel veri Dei, vel quorundam ſpirituum voluntati. Græci vaticinia tribuerunt Fortunæ, eamque Apollini prætulerunt, ideo in Delphis enunciatum legitur, referente Simplicio hoc in loco, ò Fortuna, & Apollo, ſic alicui vaticinamini? Romani quoque Fortunæ, vt Deæ templum erexerunt, eique Sacra fecerunt, referente Plinio. De Ariſtotele eſt dubium, num ex eius ſententia Fortuna poſſit dici Numen Diuinum? Cicero ei tribuit, quòd putauerit Deum verum diſtincta ratione dici poſſe & Fatum, & Fortunam, & nominibus alijs denotari pro munerum varietate, & hoc legitur in libro de Mundo, ad Alexandrum qui Ariſtoteli adſcribitur, quem tamen ſpurium iudico. Vt autem elicitur ex hoc libro, dicere poſſumus, quòd cum Deus moueat, ex ſententia Ariſtotelis, primum mobile ex quo cætera pendent, vt per hunc motum eſt cauſa eorum, quæ fortuita dicuntur, dici poſſit Fortuna, & præſertim quia ex falſa eius ſententia Deus ſolum eminenter, non autem ſecundum propriam formam hæc cognoſcit. Conſiderò quartò, quòd Ariſtoteles inquit, Fortunam eſſe immanifeſtam, vt diuinum aliquid, & Felicius, iure ita loquitur, nam res dici poſſunt cognitu arduæ; vel ratione ſui, quia ſunt viles, & tenues, nec ſunt aptæ mouere facultatem cognoſcentem, vt motus, & materia prima; vel quia ſuperant humanas vires, & ſunt actus à materia ſoluti: & hac ratione Fortuna, vt Diuinum numen, iudicabatur cognitu ardua: ex ſententia tamen Ariſtotelis ea eſt difficilis cognitus ob ſui imperfectionem, cum ſit cauſa ex accidenti, & indefinita. Quinto loco conſidero, quòd Ariſtoteles non ait conſiderandum num caſus, & Fortuna ſint, tum quia id accipit ex communi quadam conſenſione, tum inſuper, quia declarans quid ſint, ſimul patefaciet quod ſint, vt enim diſpoſiti ſumus erga quid, ita ſumus diſpoſiti erga quæſtionem an ſit, vt legitur in ſecundo Poſt. Demùm inquirendum ſupereſt, num Fortuna, & caſus ſint, vel ne? Quomodo pateat, quod ſint, iam apparuit, ex aduerſo tamen videtur dicendum, quòd non ſint. Primò, quia quæ ſunt certa definita, & præuiſa, non fiunt caſu: at cuncta ſunt huiuſmodi, nil enim ſubterfugit prouidentiam, & cognitionem Dei: nil itaque fit caſu, vel Fortuna. Prętereà caſus dicitur eſſe aliquid fruſtrà, vt Græcum nomen patefacit: at cùm in primo, tùm in ſecundo libro de Cœlo, ac etiam alibi frequenter, ait Ariſtoteles, quòd Deus, & Natura nil faciunt fruſtrà. Inſuper ea, quæ Fortuna, vel caſu fieri dicuntur, frequenter ab Aſtronomis, & Diuinatorib. prædicuntur, & pręnoſcuntur; ex quo patet ea non caſu, & forte Fortuna fieri. De propoſita difficultate opiniones ſunt tres. Vna eſt, non dari. Altera, omnium eſſe cauſas. Tertia eſt media. Vt pertinet ad ſecundam opinionem, cecinit Claudianus.

Sępem mihi dubiam, traxit ſententia Mentem,
Curarent ſuperi terras, an nullus ineſſet.
Rector, & incerto fluerent mortalia caſu?

Pro ſolutione dicendū de caſu & Fortuna duas eſſe opiniones, cū enim fortuita, & ea quæ caſu dicuntur fieri, ad duo poſſint referri, nimirùm ad Deum, qui cauſa prima eſt, & ad cauſas ſecundas, & proximas. Conſentiunt omnes, tum Theologi, tum Academici, tum Peripatetici, per relationem ad cauſas proximas, dari Fortunam, & caſum, cum multa extra ſemper & frequenter fiant, & præter inſtitutum agentis. At dum referuntur ad Deum, & ſuperam Mentem, rectè affirmant Theologi, & cum eis Academici nil fieri caſu, & forte Fortuna, q̄a nil ſubterfugit Prouidentiā, & cognitionem eius. De Ariſtotele hoc eſt dubium, nam Simplicius, & D. Thomas, ei tribuunt, quòd idipſum putauerit. At ſi accuratè eius principia perpendimus, dicendum

Stoici. *D. Aug.* *Græci.* *Romani.* *Cicero.* *Quartū.* *Quintum.* *Sextum.* *An Fortuna & caſus ſint.* *Opiniones tres.* *Claudianus.* *Solutio.* *Theologi Academici.* *Peripatetici que.*

cenſeo, ex Ariſt. ſnīa ſortuita, & caſu facta,ad quameunque cauſam referantur, ſemper eſſe talia,inquit enim Philoſophus in 12. Metaphyſicæ, quòd vileſceret Deus ſi hæc noſceret. Inſuper cum denominatio præſertim perenda ſit ex eauſa prima, quia Ariſtoteles abſolutè concedit dari caſum,& Fortunam,& quodcunque ex ſe & abſolutè eſt tale,ad quodcunque referatur ſemper eſt tale, abſolutè inferenda eſt, dari caſum & Fortunam ad quamuis eauſam referantur. Hine dicet Philoſophus in cauſis ex accidenti, ex quibus ſortuita prodeunt, dari proximius, & remotius. Rationes aduerſæ facilè diluuntur. Nam prima, ſumpta ex prouidentia, & notitia Dei, iam

Diluūtur rōnes aduerſæ. eſt ſoluta, ex quo patet magis ex ſententia eius,Deum poſſe dici Fortunam,quam ex ſenrentia Theologorum.Addebatur ſecūdò,Deum,& Naturā nil facere fruſtrà. Soluitur quia regulę intelligi debent ſecundū ſe;illę cauſę ex ſe,& in ſpecie nil faciunt fruſtrà,at ex accidenti,& in particularibus,multa efficiunt præter inſtitutum,& fruſtrà. Dieebatur tertiò,quòd prænoſcuntur, & prædicuntur. Reſpondeo, quòd nonnulla prædicuntur,quia ea quamuis latenter fiant, abſolutè tamen non fiunt caſu, vt nonnulla,quæ prænoſcuntur ab Aſtronomo,prodeuntia ex motu Cœlorum. Nonnulla autem quæ abſolutè fiunt caſu, vel Fortuna, ſolùm prædicuntur ex accidenti, tum enim diuinatores, & Aruſpices multa dicāt,accidere poteſt,vt inter mulra mendacia proferant vnum verum. Vt exemplum Ariſtoteles in lib.de Diuinatione inquiens, ſe habere de illis,vt de his qui in ſcopum, ſimul proijciunt lapillos plures, veluti toramento bellico nonnunquam impellantur nullæ exiguæ portiones plumbi, & mirum non eſt, ſi aliqua eatum ſcopum attingit.

Cont. 48. *PRIMVM igitur, cum videamus, alia quidem ſemper conſimiliter fieri; alia autem frequenter, manifeſtum eſt nullius horum cauſam eſſe Fortunam. Id enim quod fit Fortuna, neque eorum eſt quæ neceſſariò, & ſemper fiunt, neque eorum quæ frequenter. At quoniam nonnulla præter hæc fiunt, et omnes hæc dicunt fieri Fortuna, manifeſtum quod aliquid ſunt Fortuna, & caſus, talia enim à Fortuna, & facta à Fortuna talia eſſe ſcimus.*

Inſtitutū. CVm Philoſophus nos ad indagandam Fortunam, & caſum paraſſet, inſtiturum modo eius eſt, de vtriſque ſententiam propriā patefacere,ſimulque manifeſtare,& quod ſint,& quid ſint. Et quoniam cauſæ refulgent per effecta; & definitiones facilè ex diuiſionibus colliguntur,ideò definiturus caſum,& Fortunam, quæ ſunt cauſæ,per rerum effectarum diuiſiones progreditur,& ex quatuor

Diuiſio. diuiſionibus,vniuerſam ſuam ſententiam eliciet. Diuiditur contextus in duas partes,cum enim diuidat effecta. In prima parte pateſacit, in quibus membris caſus,& Fortuna non habeant locum. In altera colliget, in quo diuiſionis

Expoſitio. membro ſedem habeant. Vt pertinet ad primam partem,diuiſio effectorum eſt,quia quædam fiunt neceſſariò, & ſemper; alia frequenrer; Nonnulla extra ſemper & frequenter. Caſus & Fortunam, omnium conſenſione, in primis duobus membris ſedem non habent:ea enim ſecundum ſe,non ex euentu fiunt,inquit [primum,] indicans hanc eſſe diuiſionem primam addit. [Cum videamus,] quia progreditur per effecta ſenſu nota,& nobis conſpicua. Vt pertinet ad ſecundam partem, inquit. [At quoniam nonnulla præter hæc fiunt,&c.] pro tertio mēbro accipit ea,quæ nec ſemper,nec frequenter fiunt,& ea ait communi voce dici caſu, vel Fortuna fieri, & viee

verſa,

verſa, quæ fiunt forte Fortuna inquit eſſe talia, vt fiant extra ſemper, & frequenter.

Caput Annotationum.

TRia præſertim in hoc contextu ſe nobis offerunt digna conſideratione. Primum eſt, quòd Ariſt. ex tertio membro ne dum elicit quòd ſint, verùm etiam quòd ſint caſus, & Fortuna; cum enim dentur ea, quæ fiunt caſu, & Fortuna, neceſſe eſt, vt etiam caſus, & Fortuna dentur, quia cauſæ per ſua effecta refulgent, ideò iure Ariſt. inquit, quoniam nonnulla præter hæc fiunt, & omnes hæc dicunt fieri Fortuna, manifeſtum quod aliquid ſunt caſus, & Fortuna. Conſiderandum ſecundò, quòd Ariſt. videtur dicere, facta extra ſemper & frequenter, & facta caſu, & Fortuna reciprocari, vt patet ex eodem contextu, quòd tamen verum non eſt, nam facta extra ſemper, & frequenter, communiora ſunt, multa enim nec ſemper, nec frequenter eueniunt, quæ tamen nec caſu, nec Fortuna fiunt, veluti ſunt ea, quæ optantur, quæruntur, & rarò acquiruntur, non enim vt fiunt caſu, ſat eſt, vt fiant extra, ſemper & frequenter, ſed etiam requiritur, vt fiant ab agente operante propter finem, & præter inſtitutũ. Ludouicus Boccaſ. dicebat, Ariſtotelem hoc protuliſſe ex communi aliorum ſententia, non ex propria. Sed hoc eſt dubium, nunc enim Philoſophus propriam vult ſententiam proferre, & id ſolùm profert ex communi conſenſu, quod ipſe etiam approbat. Propterea dicendum puto, Ariſtotelem id dixiſſe, ſolùm ea inſpiciendo, quæ pertinent ad hanc primam diſtinctionem, quæ tamen mox contrahet per ſequentes diſtinctiones, quaſi dicat Philoſophus, vt pertinet ad hanc primam diſtinctionem, non facta ſemper vel frequenter, ſed facta præter hæc dicuntur fieri caſu, quæ tamen mox per alias diſtinctiones, & conditiones ſunt contrahenda. Conſidero tertiò, quòd cum Ariſtoteles dicat ea caſu fieri quæ fiunt extra ſemper, & frequenter, quia hæc ſunt duplicia, vel enim fiunt rarò, vel æquè fieri, & non fieri poſſunt, & dicuntur ad vtrumlibet, dubium eſt, num in vtriſque locum habeant caſus, & Fortuna? Auerroes: hoc in loco, & qui eum ſequuntur, inquiunt in eis ſolis verſari Fortunam, & caſum, quæ rarò fiunt. Ratio eorum eſt, quia caſus, & Fortuna non ad materiam, ſed ad efficiens rediguntur. Materia, & principium patiens poteſt quidem eſſe indifferens, & æquè ad oppoſita ſe habere, nam per efficiens contrahitur, & determinatur. At efficiens non poteſt eſſe indifferens, alioquin eſſet fruſtrà; ab agente enim æquali nil produci poteſt. Ex aduerſo Auicena, & Græci interpretes oppoſitum approbant, & in vtriſque aiunt verſari poſſe caſum, & Fortunam, quod videtur conſentaneum modo loquendi Ariſtotelis, qui abſolutè ait verſari in his, quæ fiunt extra ſemper, & frequenter, adeò vt hæc ſola excludat. Et confirmatur, quia ſi ſolùm denotaſſet facta rarò, diuiſio eſſet diminuta, quia prætermiſiſſet Ariſtoteles quæ æquè fieri, & non fieri poſſunt, quæ dari affirmauit in primo Priorum, & in lib. de interpret. nam hoc in loco diuidit effecta, non cauſam efficientem. Præterea, falſum eſt non dari cauſam efficientem, æquè ſe habentem ad oppoſita, nam ſaltem dari poſſunt duo, quæ æquè moueant facultatem appetentem, ea autem funguntur munere efficientis, veluti ſi nobis duo offerantur vel aurei, vel poma, vel gladij omnino conſimiles, & nobis liceat alterutrum tantùm accipere, profectò conſimiliter mouebunt facultatem appetentem: & ſi vnum eorum bonum fuerit, alterum malum, quod tamen nos lateat, ſi bonum ſuſcipiemus, dicemur forte Fortuna id ſuſcepiſſe, adeò vt etiam communi hominum voce pateat, in æqualibus locum habere caſum, & Fortunam. Et dum dicitur ab æquali non prodire actionem, rectè reſpõdet ſimplicius, inquiens ab æquali non prodire actionem ſecundum ſe, quia ratio aſſignari non poteſt, cur potius vnum, quàm alterum fiat; poſſe tamen prodire ex accidenti: Et hoc in loco

Primum.

Secundũ.

Ludouicus Bocc.

Tertium.

Num in his, q. ſunt ad vtrumlibet, locũ habeãt caſus, & Fortuna.

Auerroes.

Auicena.

An ab æquali prodeat actio.

tria ſunt animaduertenda. Vnum eſt, quòd vt patiens, ęquè ſe habens ad oppoſita, per efficiens poteſt contrahi ad vnum, ita efficiens poteſt contrahi per patiens, veluti cum radius ſolis ęquè valeat deſiccare, & liquefacere; per niuem contrahitur ad liquefaciendum; per Lutum verum ad deſiccandum. Alterum eſt, quòd cum Fortuna verſetur cùm in factis raró, tum in ęqualibus; exactiùs tam in factis raró refulget, & ea magis fieri fortè Fortuna dicuntur, ex quo patet Fortunam, & caſum ſuſcipere magis, & minus. Tertiò animaduertendum, quòd verſari in his, quæ æqualia dicta ſunt, magis competit Fortunę, q̃ caſus: ſic in ſingulari certamine, in itineribus dum in biuio conſtituimur, & in vnius ex ſimilibus ſelectione Fortunam refulgere inſpicimus, id autem ex hominis libertate, ſępè ad oppoſita æquè ſe habenti, ortum ducit.

Caſus & Fortuna recipiunt magis & minus.

Com. 49.

EORVM autem quæ fiunt, alia quidem propter aliquid fiunt, alia verò non. Horum autem alia ſelectione, alia verò non ſelectione. Ambo autem ſunt in ijs, quæ propter aliquid fiunt. Ex quo patet, quod etiam in ijs, quæ nec neceſſariò, nec frequenter fiunt, reperiuntur quædam, in quibus locum habet id quod eſt propter aliquid, ſunt autem alicuius gratia, & quæcunque à Mente fiunt, & quæ à Natura.

Inſtitutũ. *Diuiſio.* *Expoſitio.*

TRadita prima diſtinctione inſtitutum Philoſophi modò eſt ſecundam, & tertiam tradere. Tertia tamen non principalis eſt, ſed ſubdiuiſio vnius membri ſecundæ diuiſionis. Diuiditur contextus in tres partes, in quarum prima refertur ſecunda diſtinctio, in ſecunda ſubdiuiditur vnum membrum eius, in tertia colligitur id, quod elicitur ex ea ſubdiuiſione. Vt pertinet ad primam. Diuiduntur ea quæ fiunt: nonnulla enim prodeunt ab agente, operante propter finem, vt ab ædificatore construitur domus: alia verò ab agente prodeunt temerè, & nullius finis gratia operante, vt nonnumquàm mouemus manum, paleam ſuſcipimus, & frangimus; interrogati cur id faciamus; reſpondemus nos obiter, & leuiter id facere, non autem ob finem aliquẽ. [Horũ aũt alia ſelectione &c.] tradita ſecunda diſtinctione, in hac ſecunda parte ſubdiuiditur vnũ membrũ eius, nimirum ea quæ ab operante propter finem fiunt, alterum enim ad rem non facit, nec ad illud pertinet caſus, & Fortuna. Hoc autem ſubdiuiditur, quia facta propter finem, vel fiunt ab operante cum pro hæreſi, hoc eſt, cum præelectione, ſiue ſelectione, ſiue, vt nonnulli interpretantur, conſilio. Et hæc ea ſunt, quæ ab homine fiunt, pręcurrente ratiocinatione: Alia autem non fiunt ſelectione, vt ea quæ per naturam fieri dicuntur, & vtrunque horum membrorum continetur ſub agente propter finem, nam eius eſt ſubdiuiſio. [Ex quo patet, quòd etiam in ijs &c.] In hac tertia parte ex dictis infert Philoſophus, etiàm in ijs, quæ nec ſemper, nec frequenter fiunt, reperiri nonnulla, in quibus locum habet id quod eſt propter aliquid. Quod quidem contingit dupliciter: primo, quia cauſa efficiens, ex qua prodeunt, operatur ob finem aliquem: Secundo, quia ea quę producuntur, quamuis dum caſu fiunt non expetantur ab efficiente, ſunt tamen apta expeti. Hoc autem colligitur non ex tertia nuper tradita diſtinctione, ſed ex ſecunda, quę erat, quòd eorum quę fiunt quędam propter finem, alia nullius finis gratia fiunt. Nam cum diuiſa eſt omnia quę fiunt, inter quæ per primam diſtinctionem numerantur etiam ea quę nec ſemper, nec frequenter fiunt; iure colligitur in his quoque locum habere

bere id quod eſt propter finem: & ſtatim explicat,quæ ſint hęc, inquiens ea eſſe, quę à Mente & quę à Natura fiunt, dum ſecundum ſe operantur.

Caput Annotationum.

QVatuor ſe offerunt conſideranda. Primum eſt, an detur agens, quod non operetur propter finem? Apparet non poſſe dari, tum quia eſſet fruſtrà, tum inſuper quia finis ille eſt, qui excitat cauſam efficientem ad operandum, quare dempto fine, efficiens non operatur. Soluitur, quia dari huiuſmodi efficiens contingit vel ſecundum ſe, & toto genere, vel ex accidenti, & aliquando: non datur modo primo, ſed ſecundo; & non eſt abſurdum vt ex accidenti, & in particularibus detur aliquid fruſtrà. Quæritur ſecundò, cum Ariſt. dixerit facta propter aliquid fieri vel Natura, vel Mente, ea quæ propter aliquid non fiunt, à quo fient? Reſpondeo ea prodire ex eiſdem cauſis, dum ex accidenti, & non excitatæ à fine operantur, nam oppoſita in eodem verſantur. Quæritur tertiò, Num omnia, quæ propter aliquid fiunt, fiant vel Mente, vel Naturam? Nam apparet ea fieri poſſe etiam per alias cauſas, quia Ariſt. in Primo Rhetoricorum ſeptem numerat cauſas, per quas res fiunt, nimirùm Fortunam, Vim, Naturam, Conſuetudinem, Rationem, Iram, & Cupiditatem. Has in 12. Metaphyſicæ redigit in quatuor, in Artem, Naturam, Caſum, & Fortunam; ac ita q̃ eſt propter aliquid non per duas ſolas, ſed per plures cauſas poſſe fieri videtur. Soluitur, dicendo vel conſideramus prima capita cauſarum, vel membra varia, & varietates eorum: Capita prima duo ſunt, quæ modò referuntur; varietates autem eorum ſunt plures. Capita prima ſunt Natura, ad quam redigitur Caſus, Ira, & Cupiditas. Alterum eſt Mens, ſiue Ratio, ad quam redigitur Fortuna, Ars, & Conſuetudo. Violentia autem in vtraque locum habet. Quarto loco conſiderandum, quòd Ariſt. inquit facta propter finem vel fieri cum pro hæreſi, hoc eſt, cum ſelectione, ſiue præelectione, ſiue conſilio, rectè autem dicimus ſelectione: Nam duo dantur Electio, & Selectio; Electio latior eſt, & competit etiam expertibus rationis, veluti canis neglecto auro, eligit panem; At Selectio ſoli competit homini, cum ratione operanti, eſt enim exequutio eius, quod ratione approbatur. Hæc Selectio propriè, & præſertim locum habet in actionibus moralibus, & ciuilibus, extenditur autem etiam ad Artes, & effectibilia, in quibus minus propriè locum habet; Ariſt. tamen hoc in loco latiùs vtitur nomine Selectionis, vt etiam in Arte factis reperitur, in quibus dicet Fortunam habere locum, quæ non ſeruatur ſine Selectione. At de Selectione latè diſſerui in Scientia Ciuili.

Primum An detur agens non operans propter finẽ? Solutio.

Secundũ. Dubitatio. Solutio.

Tertia dubitatio. An cuncta facta propter finem fiant Mẽte vel Natura? Solutio.

Quartum.

HVIVSCEMODI igitur, cum ex accidenti fiunt, à Fortuna dicimus eſſe, vt enim & quod eſt, aliud quidem ſecundum ſe eſt, aliud verò ex accidenti, ita & cauſam contingit ſe habere: Veluti ipſius domus, per ſe quidem cauſa eſt ædificator, ex accidenti autem album, aut Muſicum cauſa itaque ſecundum ſe definita eſt, quæ vero ex accidenti, indefinita, infinita enim vni accidunt. Com. 50.

Tribus

Inſtitutū. TRibus traditis diſtinctionibus, inſtitutum modò Philoſophi eſt quartam ſuperaddere, vt ex omnibus elucidetur, quæ pertinent ad caſum, & Fortunam. Diuiditur contextus in tres partes, in quarum prima ex nuper dictis colligit, quòd quæ fiunt ab agente propter finem, ex accidenti, dicuntur à Fortuna fieri, dummodo tamen adſint cætera pro ea requiſita. [Vt enim quod eſt, &c.] ex collecta concluſione, elicit occaſionem tradendi in hac ſecunda parte diſtinctionem cauſæ in ſecundum ſe, & ex accidenti, quam diſtinctionem accipit vt notam ex effectibus: per opera enim refulgent cauſæ: ideò veluti quod eſt, aliud eſt ſecundum ſe, aliud ex accidenti, ita putandum eſt ſe habere de cauſis, quod exemplo cauſæ efficientis domus patefacit. [Cauſa itaque ſecundum ſe definita eſt, &c.] In hac tertia parte ſecernit cauſam ſecundum ſe, ab ea quæ eſt ex accidenti: nam cauſa ſecundum ſe vna, & definita eſt in quouis genere cauſæ, quæ verò ex accidenti, indefinita. Quod oſtenditur, nam quæ accidunt cauſæ ſecundum ſe, dicuntur cauſæ ex accidenti: Accidentia cauſæ ſecundum ſe ſunt infinita; quare cauſæ ex accidenti indefinitæ ſunt.

Diuiſio, & expoſitio.

Capvt Annotationum.

Primum. TRia ſe offerunt conſideranda. Primum, quòd id quod eſt diuiditur in ſecundum ſe, & ex accidenti, veluti etiam diuiditur in quinto Metaphyſicæ. At conſiderandum eſt, quid denotet Ariſtoteles per id quod eſt. Et procul dubio denotat compoſita, ex cauſis pendentia. Quod patet, quia accipitur id quod eſt, vt contradiſtinguitur à cauſa, veluti etiam in eadem ſignificatione diſtinguuntur ea, quæ ſunt in principio huius libri. & ratio nam ens propriè ſumptū denotat compoſitum, quia eſt nomen concretum, deducta ab eſſe ſiue eſſentia, omnia autem, quæ ſunt, compoſita ſunt, niſi propter, ſaltem modo aliquo ex actu, & potentia. Hinc ex ſententia Platonis Deus eſt ſupra ens, & principium entis, velut etiam ex ſententia Ariſtotelis: qui 8. Phyſic. 52. dicit, Manente principio, nimirum Deo, neceſſe eſt manere omne, quod connectitur cum eo; ac ita manet ens ipſum, nimirum corporeus Mundus in ſeipſo. At de hoc alibi latius. Conſidero ſecundò, non omnem cauſam ex accidenti eſſe caſum, vel Fortunam. Cauſa enim ex accidenti latior eſt; nam cauſa ex accidenti dupliciter dicitur, vel cum relatione ad cauſam ſecundū ſe, vel cum relatione ad rem, quæ efficitur. Inſuper cauſa ex accidenti, vel producit, & attingit rem, quæ efficitur, vel non. Caſus & Fortuna ſunt cauſæ ex accidēti, cum relatione ad rem, quę efficitur, eamque attingunt: ſic album, & Muſicum, quæ accidunt ædificatori, non dicuntur caſus, vel Fortuna, ſed Fortuna dicetur ipſemet ædificator, dum ex accidenti, & extra ſemper, & frequenter aliquid efficit. Conſidero tertiò, quòd Ariſtoteles: inquit infinita vni accidere, quòd verum non videtur, cum infinitum dari nequeat. Soluitur dicendo, Ariſtotelem non denotare infinitum actu, quod ab eo reijcitur, ſed indefinitum & certo numero non circumſcriptum, vt contradiſtinguitur à definito competente cauſæ ſecundum ſe: ſimiliter denotare infinitum ſucceſſione, quod dicitur infinitum poteſtate, & conceditur.

Quid denotetur per ens.

Secundū.

Tertium.

Quomodo infinita vni accidant.

SICVT

SICVT igitur dictum eſt, dum in ijs quæ propter aliquid *Com. 51.*
fiunt, hoc fiat, tunc dicitur caſu, & Fortuna fieri. Diffe-
rentia autem eorum abinuicem poſterius explicabitur.
Nunc verò hoc ſit manifeſtum, quòd vtraque ſunt in ijs,
quæ propter aliquid fiunt. Vt gratia recipiendi argentum veniſſet, re-
cepturus pecuniam, ſi ſciuiſſet, venit autem non huius gratia, ſed con-
tigit veniſſe, & id feciſſe recipiendi gratia, hoc autem nec frequenter,
nec neceſſariò venientem recipere. Eſt autem finis receptio pecuniæ,
non cauſarum quæ in ipſo, ſed ſeligibilium, & à Mente, et dicitur tunc
forte Fortuna veniſſe, ſi autem præeligens & huius gratia, aut ſemper
veniens, aut frequenter pecuniam recipiens, non forte Fortuna.

TRaditis quatuor diſtinctionibus, inſtitutum Philoſophi modò eſt, ex *Inſtitutũ.*
eis tria colligere, quæ ſunt communia caſui, & Fortunæ, & ea exemplo
elucidare. Diuiditur contextus in tres præcipuas partes; in quarum pri- *Diuiſio.*
ma ea colligit, quæ ſunt communia vtriſque; in ſecunda affert exem-
plum; in tertia quale ſit id exemplum manifeſtat. Redeundo ad partem primam, *Expoſitio.*
colligens Philoſophus communia caſui, & Fotunæ inquit, [vt dictum eſt,] nimirùm
in principio præcedentis contextus, dum ab agente propter finem, aliquid ex acci-
denti fiat, id dicitur caſu, vel Fortuna fieri, & hoc eſt commune vtriſque: differen-
tia autem in progreſſu patebit, adeò vt communia ſint tria, nimirùm. Vt ſint effi- *Tria com*
cientia, propter finem operantia. Ex accidenti aliquid extra ſemper, & frequenter *munia.*
producentia. [Vt gratia recipiendi pecuniam veniſſet &c.] Hęc eſt pars ſecunda,
in qua exemplum affertur, & eſt, ſiquis putaret ſe in foro inuẽturum debitorem, & ab
eo pecuniam recepturum, profectò in forum, vt eum reciperet, ſe conferret, & eam
recipiens, non caſu, vel forte Fortuna reciperet, ſed ſecundum ſe, & ſecundum pro-
prium inſtitutum: at ſi ignorat in foro ſe reperturum debitorem, & in forum ſe con-
fert non eius gratia, ſed vt emat equum, & iter id gratia emendi equum ex acci-
denti, & extra ſemper, & frequenter ſit cauſa, vt recipiat pecuniam, tunc dicimus
id Fortuna fieri, nam ex accidenti illud inter eum inuentione debitoris connecti-
tur? [Eſt autem finis receptio pecuniæ &c.] Hęc eſt pars tertia, in qua Philoſo-
phus qualis ſit ea cauſa, exemplo relata, manifeſtat, inquiens receptionem pecu-
nię eſſe finem, & rem effectam prodeuntem non ex cauſa, quę in ipſo, hoc eſt, non ex
natura, quæ definitur, quòd ſit internum principium motus, ſed ſeligibilium, & à
Mente: homo enim ratione, & Mente dirigente operatur, quę non eſt principium
motus eius, in quo eſt, ſed alterius; nam aliquid extrinſecùs efficit.

Caput Annotationum.

COnſidero primò communia caſui, & Fortunę eſſe quatuor. Primum vt *Primum.*
ſint cauſę efficiẽtes, de quo Ariſtoteles modò non loquitur, quia in calce *Quatuor*
capitis declarabitur. Alterum, vt ſint cauſę ex accidenti, quod elicitur *commu-*
ex quarta diſtinctione. Tertium, vt eſt cauſę operantes propter finem, *nia.*
non tamen ob eum qui caſu dicitur fieri, & hoc elicitur ex ſecunda diſtinctione.
Quartum, vt id quod pręter inſtitutum euenit; nec ſemper, nec frequenter eueniat,
& elicit ex prima diſtinctione. Per attinentia autem ad tertiam diſtinctionem ſe-
cernetur

Digitized by Google

Differentia. *Secundũ.* cernetur caſús à Fortuna;nam Fortuna ad agens cum ſelectione, caſus verò ad agens per naturam redigitur. Conſidero ſecundò, quòd Ariſt. afferens in ſecunda parte exemplum inquit, [vt gratia recipiendi pecuniam veniſſet,ſi ſciuiſſet,] non apparet, cur hoc addat, & quomodo hoc ad id exemplum pertineat. Dicendum puto id duplici ratione ab Ariſtotele fuiſſe additum; Vna eſt, vt per mutuam comparationem cum his,quæ fiunt ſecundum ſe,refulgerent facta caſu, ſiue Fortuna; Altera eſt, vt patefaceret conditionem fortuiti euentus eſſe, vt ſit aliquid aptum ſeligi, nam fieri ſecundum ſe, & ex accidenti oppoſita ſunt, quæ apta ſunt fieri in eodem. Et ob id ipſum mox in 3.parte inquit Ariſt,receptionem pecuniæ eſſe finem,non cauſæ agentis per Naturam , ſed ſeligibilium, & a Mente, indicans fortuita hæc expoſcere, vt ſint apta ſeligi,& ex accidenti ab Agente cum ratione & mente produci.

Cont. 52. *PATET itaque Fortunam eſſe cauſam ex accidenti operantem cum ſelectione, & propter finem; & propterea in eodem Mens & Fortuna verſantur, ſelectio enim non reperitur ſeorsùm à Mente.*

Inſtitutũ. *Diſtinctio.* RElatis communibus caſui,& Fortunæ,& allato exemplo fortuiti euentus, ex eo elicit definitionem Fortunæ, quæ diſtinctius patebit per dicenda de differentia inter caſum, & Fortunam. Diuiditur contextus in duas partes, in prima definitur Fortuna, in altera ex definitione elicitur, Mentem, & Fortunam in eodem verſari. Redeundo ad partem primam colligens Philoſophus definitionem Fortunæ ait,eam eſſe cauſam,ex accidenti operantem,cũ ſelectione,& propter finem. Cauſa eſt genus commune,efficiens,proximius.Ex accidenti eſt differentia ſecernens à cauſa ſecundum ſe: & cum dicat ex accidenti ſimul,indicatur,quòd ſit cauſa eorum,quæ fiunt extra ſemper, & frequenter. Additur etiam,quòd operetur propter finem,pro diſtinctione ab operante temerè, & nullius finis gratia,& pro conſtitutione proximioris generis. Similiter additur, quòd operetur cum ſelectione,pro diſtinctione à caſu. [Et propterea in eodem Mens, & Fortuna verſantur, &c.] In hac ſecunda parte ex tradita definione infert Philoſophus Mentem, & Fortunam in eodem verſari, cuius illationis rationem afferens inquit [ſelectio enim non eſt ſine mente,] cum itaque ſelectio non ſit ſine Mente; & Fortuna expoſcat ſelectionem;Fortuna neceſſariò erit cum Mente coniuncta.

Caput Annotationum.

Primum. *Secũdum.* COnſidero primò electionem poſſe fieri ſine mente, Selectionem verò nequaquam, quia ſelectio expoſcit antecedentem rationẽ, quæ dicitur propria Mentis. Conſidero ſecundò, quòd cum Ariſt. dicat Fortunam, & Mentem in eodem verſari, id eſt verum cùm ex parte cauſæ, tùm ex parte rei effectæ: Ex parte cauſæ quidem, quia eadem cauſa, & principium efficiens, diſtincta ratione,dicitur Mens,& Fortuna; Mens quidem, vt eſt cauſa rerũ ſecundum ſe,vt verò eſt cauſa ex accidenti, dicitur Fortuna: Ex parte autem rei effectæ veniunt in idem,quia illi euentus dicuntur fortuiti, qui ſunt apti fieri à Mente

Tertium. ſecundum ſe,vt dixi in præcedentibus. Conſidero tertiò,quòd quamuis hoc in loco Mens, & Fortuna dicantur iuncta, & in eodem verſari, non propterea Ariſt. ſecum pugnat,cum in 2.Magnorum Moralium,cap. 9. dicat, vbi plurimum fortunæ eſt, ibi

minimum eſt Mentis, & vice verſa vbi plurimum eſt Mentis, ibi minimum Fortunæ eſt. Hæc enim ambo vera ſunt,dum enim dicimus Mentem,& Fortunam in eodem verſari,indicamus Fortunam ad Mentem ex accidenti aliquid efficientem redigi, & ſine ea non ſeruari: dum verò dicimus vbi plurimum Mentis,ibi minimum Fortunæ refulgere,id verum eſt,quia Mens eminens conſpicuè euentura prænoſcit, & vel nil, vel pauca ei contingenter accidunt. Adeò vt cum relatione ad Deum ex vera ſententia Theologorum nil fiat forte Fortuna: Cum relatione ad Angelos, ex ſententia Theologorum, vel Dœmones ex ſententia Academicorum pauca talia eueniant: Cum relatione ad humanam Mentem, de qua tunc loquitur Ariſt. in viro prudente præordinante & prænoſcente futura parùm refulget Fortuna,non enim vox prudētis eſt dicere non putaram: In viro autem imprudente,fungente tamen munere Mētis,ſatis conſpicuè Fortuna verſatur. At dum caret vſu rationis, vt accidit puero, & viro Amenti,ab eo abeſt Fortuna. Conſidero quartò,Fortunæ varias tradi definitio- *Quartum.*
nes,Nam dicitur motus ab occulto in occultum, caſu quodam fęlicis actionis cauſa, vt à Speuſippo definitur: à proclo autem in commentarijs Timæi, definitur, quòd ſit Poteſtas Dœmonica,congregans inuicem cauſas inter ſe diſtinctas,& ab alijs ali- *Definitio*
ter definitur:ex ſententia autem Ariſtotelis Fortuna eſt Mens hominis,operans cum *Fortunæ.*
ſelectione, & propter finem, ex accidenti & extra ſemper & frequenter aliquid efficiens, quod aptum ſit ſecundum ſe fieri. Chilon interrogatus, quid eſſet Fortuna? Cœcus reſpondit Medicus, multos enim excęcat.

NECESSE itaque eſt indefinitas eſſe cauſas eas,à quibus *Cont. 53.*
id fiat, quod forte Fortuna dicitur fieri. Propterea videtur Fortuna indefinitum aliquid eſſe, Hominique in manifeſtum. Similiter verum eſt, vt nil à Fortuna videatur fieri, omnia enim hæc rectè dicuntur, quoniam ſunt rationi conſentanea, fit etiam aliquid à Fortuna, ſed ex accidenti. Adeò vt Fortuna *Cont. 54.*
ſit cauſa quorundam ex accidenti, abſolutè verò nullius ſit cauſa, veluti domus cauſa eſt ædificator, ex accidenti verò, muſicus; ſimiliter vt tendens in forum, recipiat à debitore pecuniam, cuius gratia non ſe in forum contulerat, ex innumeris cauſis euenire poteſt, veluti quia cupiebat aliquem ibi inuenire, vel quia inimicum perſequebatur, vel fugiebat, vel aliquid ſe ibi viſurum ſperabat.

SEntentia eſt Ariſtotelis in primo Nicomachiorum, Veritati cuncta *Inſtitutū.*
conſonare, à falſo autem citò diſſonare verum. Similiter in 4. Phyſic.nos monet ita de re eſſe agendum,vt ea ſeruentur,quæ communi conſenſione ei tribuuntur. Propterea comprobaturus Ariſt. ſententiam ſuam de Fortuna, manifeſtat per eam cuncta ſeruari, quæ populari voce de ea dicuntur: & de tribus in his contextibus loquitur; vnum, quòd ſit indefinita;alterum,quòd ſit latens;Tertium, quòd nil efficiat. Diuiduntur hi duo contextus in duas partes; in quarum prima aſſeritur per ſuam de Fortuna ſententiam, ea tria ſeruari, quæ retuli;in altera verò exemplis duobus manife- *Diuiſio.*
ſtatur Fortunam eſſe indefinitum aliquid:& hoc præſertim declaratur,quia eſt principale,& tanquam ratio reliquorum duorum. Redeundo ad primam partem,colli- *Expoſitio.*
git Philoſophus ex dictis,indefinitas eſſe eas cauſas, ex quibus fortuiti euentus prodeunt,cum enim dictum ſit Fortunam eſſe cauſam ex accidenti,& hoc appareuerit eſ-

ſe

Digitized by Google

ſe aliquid indefinitum, iure colligitur eum eſſe indefinitum. Inſuper ex eo quòd Fortuna ſit indefinita, infertur quòd etiam ſit occulta, & incerta, nam ſcientia eſt de illis, quæ definita, & neceſſaria ſunt. Præterea ex eo quòd dictum eſt, Fortunam ſolùm eſſe cauſam ex accidenti, colligitur aliquid veri includere opinionem primam, quòd nil à Fortuna fiat. Nam ſermo, abſolutè prolatus, intelligi debet in potiore ſignificatione: potior ea eſt, quæ eſt ſecundum ſe, & quia ſecundum ſe à Fortuna nil fit, ideò abſolutè loquendo, ea nullius eſt cauſa, ſed ſolùm eſt cauſa cum additione, dicendo ex accidenti. [Veluti Domus cauſa eſt ædificator, &c.] Hæc eſt pars ſecũda, in qua Philoſophus duplici exemplo patefacit cauſam ex accidenti eſſe indefinitam, veluti domus cum ſecundum ſe, conſtruatur à cauſa definita, quæ eſt ædificator, ex accidenti ab indefinitis conſtruitur, vt à Muſico, ab albo, & ſimilibus. Similiter receptio pecuniæ in foro à debitore, ſecundum ſe ſolùm producitur ab agente cum conſilio, & eius gratia in forum tendente; ex accidenti verò ab innumeris, vt dictum eſt.

Caput Annotationum.

Primum. Conſidero primò, quòd oſtenſurus Philoſophus Fortunam eſſe aliquid indefinitum, id oſtendit non de ſola Fortuna, ſed de genere, nimirùm de omni cauſa ex accidenti. Nam vt pertinet ad primum exemplum de domo, & ędificatori, cui accidere innumera poſſunt: ea quę ędificatori accidunt, quamuis ſint cauſę domus ex accidenti, non propterea ſunt Fortunæ, quia non attingunt domum, nec eam efficiunt. Vt verò pertinet ad alterum exemplum de receptione pecunię, id magis facit ad rem, quia in eo Fortuna refulget, Ariſtoteles tamen id facere voluit, vt de omni cauſa ex accidenti pateret, quòd ſit indefinita.

Secundũ. Quomodo Fortuna ignota. Conſidero ſecundò, quòd per tertiam ſupra relatam opinionem, Fortuna dicebatur ignota, at diſtincta ratione ab ea, quam affert Ariſtoteles: ex ſententia fautorum eius opinionis, quia iudicabatur diuinum aliquid, quod Diuinum à nonnullis dicebatur Deus, qui ob varia munera diſtinctis denotaretur nominibus, à quibuſdam Dęmum, vel Intelligentia infima Cœli, vel Angelus, quæ principia dicuntur latere, tum quia ſunt numina ſupra hominis mentem eleuata, tum inſuper, quia latenter, & per occulta media fortuitos euentus producunt, ideò dicebatur occultum aliquid, ab occulto. At ex ſententia Ariſtotelis: Fortuna eſt in manifeſta oppoſita ratione, non quidem ratione noſtrę imbecillitatis, ſed ratione ſuę diminutionis, & imperfectionis, cum ſit cauſa ex accidenti.

Tertium. Quomodo à Fortuna nil fiat. Conſidero tertiò, quòd Ariſtoteles ait, à Fortuna nil fieri, veluti etiam dicebant, qui erant primę opinionis. At ab ea nil fieri multiplici ratione à varijs profertur. Ariſtoteles ait ab ea nil fieri propriè, & ſecundum ſe. Ex vera Theologorum ſententia à Fortuna nil fit cum relatione ad Deum, cui omnia certa, & definita ſunt. Ex opinione prima negantium caſum, & Fortunam, nil fit à Fortuna, tanquam à cauſa, fundamento diſtincta à cauſis per ſe, nam cauſa ex accidenti, ſola ratione diſtinguitur à cauſa ſecundum ſe. Inſuper nil fit à Fortuna, tanquam à Dea præſidente bonis Fortunę, eaque diſtribuente in qua ſignificatione cecinit Poeta.

Nullum numen abeſt, ſi ſit Prudentia, ſed te
Nos facimus fortuna Deam, Cœloque locamus.

Cont. 55. *RECTE etiam dicitur Fortunam eſſe aliquid præter rationem, nam ratio vel eſt eorum quæ ſemper, vel eorum quæ frequenter, Fortuna autem eſt eorum, quæ præter hæc ſunt; Quare cum huiuſmodi cauſæ ſint indefinitæ; Fortuna quoque indefini-*

ta erit. At de quibuſdam aliquis ambiget, nunquid quæuis ſint Fortunæ, veluti ſanitatis, aut ſpiritus, aut calor, ſed non tonſio; cauſarum enim ex accidenti, ſunt aliæ alijs proximiores.

PRoſequitur Ariſtoteles eorum aſſignare rationem, quæ communi populorum voce de Fortuna dicuntur: & in præſenti contextu duo facit, & ob id in duas partes diuiditur. In prima rationem aſſignat cur Fortuna dicatur præter rationem, hoc eſt, temeraria & cæca; ſimulque confirmat eam eſſe indefinitam. In altera dubitationem quandam proponit. Vt pertinet ad partem primam, Fortuna dicitur rationis expers, & ob id dicitur cæca, & temeraria. Quod ſic oſtenditur, omnis ratio vel eſt eorum quę fiunt ſemper, vel quę fiunt frequenter: Fortuna nullius horum eſt: Fortuna itaque ratione caret. Inſuper quæcunque ſunt extra ſemper, & frequenter, ſunt indefinita: Fortuna eſt eorum, quæ nec ſemper, nec frequenter ſunt: ea itaque eſt indefinita: quia itaque eſt eorum, quæ fiunt extra ſemper, & frequenter, eſt indefinita, & cum ſit indefinita, dicitur præter rationem. [At de quibuſdam aliquis ambiget &c.] Hęc eſt pars ſecunda, in qua Philoſophus dubitationem proponit, quæ cum nuper dictis ita connectitur, Cum dictum ſit cauſas, ex quibus fortuiti prodeunt euentus, eſſe indefinitas, & varias, num omnes Fortunæ nomine mereantur appellari? veluti ſiquis ob humorum copiam febre correptus, capillorumque longitudine turbatus iubeat accerſiri tonſorem, à quo tondeatur, & poſt tonſionem à vento, vel à ſolis calore agitentur humores, quorum agitationem ſequatur eorum eiectio, ac inde ſanitas, cum illę forte Fortuna ſanetur, dubium eſt, num omnes illę ex accidenti cauſæ, debeant Fortunę nomine denotari? Cui difficultati ex quorundam ſententia Ariſtoteles non reſpondet, ſed eam ſub dubio derelinquit, & dum addit, quòd [cauſarum ex accidenti ſunt aliæ alijs proximiores,]aiunt per hæc verba Ariſtotelem: non ſoluere, ſed rationem difficultatis afferre, ideò inquit enim, & ratio eſt, quia cum cauſarum ex accidenti ſint alię alijs proximiores, dubium eſt, num cauſę illę omnes cùm proximæ, tùm remotæ mereantur dici Fortunæ? Expoſitio eſt probabilis: Ego tamen puto, Ariſtotelem latenter ſoluere, ſolutionemque patefacere per rationem eius; ideò vtitur particula denotante cauſam. Solutio autem, quæ ſilentio obuoluitur, eſt, quòd illæ omnes cauſæ, ex quibus ex accidenti prodit euentus fortuitus, debeant iudicari, Fortunæ; & rationem afferens ait quod quemadmodum cauſarum ſecundum ſe, ſunt aliæ, alijs proximiores, ita cauſarum ex accidenti, vt apparuit in præcedentibus in diſtinctionibus cauſarum, adeò vt ſolutio hæc ſit. Conſiderando eas cauſas ſubordinatas, ex quibus ex accidenti prodeunt fortuiti euentus, omnes merentur dici Fortunæ, dummodo adſint reliquæ conditiones, pro Fortunæ conſtitutione requiſitæ; hoc autem ſubintelligendum eſt, quia (vt apparuit in præcedentibus) non omnis cauſa ex accidenti. Fortuna eſt, ſed ita debet eſſe ex accidenti, vt cum externo aliquo occurſu rem effectum attingat.

Inſtitutū.
Diuiſio.
Expoſitio.
Fortuna. Cæca.

Caput Annotationum.

COnſidero primò, quòd cum ſermo ſit de caſu, & Fortuna, Ariſtoteles tamen præſertim loquitur de Fortuna; tum quia multa, quæ dicit de Fortuna, etiam ſunt vera de caſu; tum inſuper, quia Fortuna eſt dignior, hominique familiarior, ob eius nexum cum ratione; tum demùm, quia eſt magis popularis, & longè plura ei tribuuntur, quàm caſui. Hinc Fortuna ficta eſt Dea, non caſus. Conſidero ſecundò, vt pertinet ad difficultatem, in contextu propoſi-

Primum.
Secundū.

tam, & à me ſolutam, quòd iam appatuit in præcedentibus, quomodo verum ſit, quòd omne pendens ex eo quod fit caſu, dicatur fieri caſu, id enim apparuit eſſe verum ſecundum ſe, & eum reduplicatione, nimirùm quatenus ex ea pendet, & ideò modò dicitur omnes illas cauſas ex accidenti, quæ ſubordinatæ ſint, poſſe nuncupa-
Fortuna proximior, & remotior. ri Fortunas. Sunt enim Fortunæ remotiores, & proximiores, ac inſuper vel magis, vel minus. At dubium eſt, quæ nam earum magis merearur Fortuna dici? Cui difficultati reſpondeo cum Ariſtotele, cauſam primam maximè eſſe cauſam, ex
Dubitatio. ea enim pendent aliæ, adeò vt in exemplo propoſito tonſio præſertim iudicari Fortuna debeat, cum prima ſit inter cauſas ex accidenti, & cæteræ dicũtur forte Fortunæ cauſæ ſanitatis, quatenus ex ea prima cauſa pendent, quæ ex accidenti eſt.
Tertium. Conſidero tertiò, quòd iure Ariſtoteles inquit rationem eſſe eorum, quæ vel ſemper ſunt, vel frequenter. Nam ratio vel oſtenſiua eſt, vel Dialectica: Oſtenſiua eſt eorum, quæ neceſſaria & ſemper ſunt: Dialectica verò eſt eorum, quæ ſunt frequen-
Quartũ. ter: Sophiſtica, cum ſit fallax, dicitur eſſe eius quod non eſt. Conſidero quartò, quòd cum Fortuna, populari voce referatur ad diuitias, Imperia, proſperitates, & reliqua, nuncupata Fortunæ munera: nec non ad oppoſita, ex eorum varia conditio-
Fortuna inconſtās. ne ortum ducunt varia, quæ de Fortuna dicuntur: Ea enim dicitur conſtans, & inconſtans. Firma, & volubilis; certa, & incerta; Cœca, & oculata; Præter rationem, & rationalis; Potens, & impotens; Audax, & timida; Furibunda, & lenta; Dura, & molis; Latens, & conſpicua. Dum enim fortuiti euentus referuntur ad Deum, tunc eorum cauſa Fortunæ nomine denotata, eſt conſtans, firma, certa, oculata, Rationalis, Potens, & latens. Dum verò referuntur ad cauſas proximas, ex quibus prodeunt ex accidenti; Fortuna dicitur infinita, incerta, inconſtans, rationis expers, latens, & incerta. Inſuper relata ad conditionem munerum Fortunæ, eorumque adeptionem, dicitur conſtãs, & firma in ſua volubilitate, conſtanter enim & continenter reuoluitur, abſolutè autem eſt inconſtans, & volubilis, quia munera eius talia ſunt, adeò vt, nemo ſit adeò fortunatus, qui timere non debeat, nemoque adeò
Fortuna potens. infortunatus, qui non valeat ſperare. Fortuna eſt potens relata ad imprudentes viros. Impotens verò relata ad Prudentiam, cui ſuccumbit, & cedit. Inſuper dici-
Cœca. tur cœca, & irrationalis, quia munera eius perperàm videntur diſtributa, cum frequenter vitioſi eis abundẽt; probi autem careant; ac etiam quia tales frequenter reddit eos, quos amplectitur. Nam Fortuna quem fouet, frequenter ſtultum reddit, vt dixit Seneca: quem verò deprimit, reddit humilem, & prudentem. In aduerſitatibus enim prudentia creſcit, ſic inſpiciendo varia, modo vario, variorum redditur ratio; Hinc de Fortuna canitur.

Paſſibus ambiguis Fortuna volubilis errat,
Et manet in nullo certa, tenaxque loco,
Sed modò læta venit, vultus modò ſumit acerbos,
Et tantùm conſtans, in leuitate ſua eſt.

Inſuper.

Fortuna arbitrijs Cœlum diſpenſat vbique,
Illa rapit iuuenes, ſuſtulit illa ſenes,
Quaque ruit furibunda ruit, totumque per orbem.
Fulminat, & cæcis cæca triumphat equis.

Inſuper.

Hos premit, hoſque leuat, hos deijcit, erigit illos,
Cogit & in varios homines deſcendere caſus.

Cont. 56. *FORTVNA autem bona quidem dicitur, dum bonum aliquid euenit: Mala vero dum malum; εὐτυχία autem ſiue proſperitas Fortunæ, & ἀτυχία ſiue infortunium, dum ea magnitudine ſunt prædita: propterea & dum parùm abeſt, vt quis malum,*

lum, vel bonum aliquod magnum aſſequatur, bene Fortunatus, vel inſortunatus dicitur; nam Mens id iudicat, perinde ac ſi eſſet. Quod enim parùm abeſt, tanquam nihil diſtare videtur. Amplius autem recta ratione proſpera Fortuna incerta dicitur, vel enim eorum, quæ forte fortuna eueniunt, eſt vel ſemper, vel frequenter.

CVm Philoſophus varia de Fortuna declarauerit, inſtitutum eius modò eſt eam diuidere; diuiſionemque elicere ex fortuitis euentibus; idque facit vt omni ex parte reddatur conſpicua. Diuiditur contextus in tres partes; in prima ſecatur fortuna in bonam & malam; in altera ex diuiſione vna elicietur, & inferetur; in tertia oſtenditur proſperam fortunam incertam eſſe. *Inſtitutū.* *Diuiſio.* Redeundo ad primam partem, diuiditur fortuna in bonam & malam, quia euentus fortuiti, vel boni, vel mali ſunt: cum enim fortuna ſit cauſa, & euentus ſint nobis notiores cauſis, ideò inre Ariſtoteles: ex eo quòd euentus vel boni, vel mali ſunt, infert fortunam diuidi in bonam, & malam. Hinc fulgent loca ex cauſis, ſiue ex euentibus: nam ſi vnum eſt vel bonum, vel malum, conſimile eſt alterum. Inſuper hæc ſubdiuiduntur, quia vel prædita ſunt magnitudine, vel ne: ſi non, abſolutè dicuntur bona, vel mala: At ſi ea prædita fuerint magnitudine, tunc fortuna valde bona, dicitur fortuna proſpera, & à vulgaribus felicitas: ſi verò valde fuerit mala, dicitur infortunium, miſeria, calamitas, & infelicitas. [Propterea dum parùm abeſt, vt quis bonum vel malum aliquod magnum aſſequatur &c.] Hæc eſt pars ſecunda, in qua Ariſtoteles ex dictis colligit, quòd nedum illi, qui magnum aſſequuti ſunt bonum, dicuntur bene fortunati, veluti reges; verùm inſuper etiam illi, qui proximè ad id acceſſerunt, veluti filij regum. Contra verò ſe habet de lapſu in magnum malum, vel ei proximum; illi enim infortunati dicuntur, vt reges, dum vniuerſo priuantur Regno, vel maxima eius parte. Et quòd proximè attingentes, debeant dici valde fortunati, vel infortunati, oſtendit Philoſophus per regulam illam: Quod parùm diſtat, ferè nihil diſtare videtur: & ſenſus id iudicat perinde, ac ſi nihil diſtaret: ſimiliter & Mens. Et quemadmodum qui propè attingit magnum bonum, dicitur fortunatus: ita qui cum propè attigerit, eoque priuatur, dicitur infortunatus, vt qui poſt proſperam nauigationem, propè portum naufragio mergitur. Similiter qui morti deſtinatus, & ſupra furcam eleuatus, voce populi à morte liberatur, bene fortunatus dicitur. Ariſtoteles tamen præſertim id, quod primò retuli patefecit. [Amplius autem recta ratione &c.] Hæc eſt pars tertia, in qua Philoſophus rationem affert cur proſpera fortuna dicatur incerta. Et ratio ita formatur, quod nec ſemper eſt, nec frequenter, incertum dicitur; quæ fortè fortuna eueniunt ſunt huiuſmodi; quare ſunt incerta, & cum fortuna omnis ſit incerta, proſpera quoque incerta erit. *Expoſitio.*

Caput Annotationum, & Dubitationum.

QVinque ſe offerunt digna conſideratione. Primum eſt, quia Ariſtoteles ſecat fortunam in bonam, & malam; quæritur, cur potius ſecet fortunam, quàm caſum? Ratio eſt, quia ſecans fortunam, ſimul etiam indicat diuiſionem caſus; præſertim tamen fortunam diuidit; quia ea verſatur in humanis actionibus, quæ propriè & præſertim dicuntur bonæ vel malæ. Inſuper quia ſolus homo, in quo fortuna habet ſedem ſummi boni, & miſeriæ eſt capax. Secundò, conſiderandum quòd *Primum.* *Secundū.*

cum fortuna in bonam, & malam ſecetur, dubium eſt, num diuiſio ſit diminuta?

An detur Fortuna Neutra? Solutio.

apparet enim quòd etiam detur medium, dari enim poteſt actio neutra, & Fortuna neutra. Pro ſolutione has profero concluſiones. Prima eſt, Omnem Fortunam poſſe dici neutram. Ratiò eſt, quia omne, quod per rectum vſum eſt bonum, per prauum eſt malum, ex ſe modo quodam iudicari poteſt neutrum: at fortuna omnis eſt talis, omni enim valemus bene, & male vti. Secunda eſt, Omnem Fortunam poſſe dici bonam: omne enim quod ex Deo pendet, vt pendet ex eo, bonum eſt, nam etiam mala, pœnæ, à Deo directa, bona ſunt. Inſuper omnis eſt bona, quatenus per rectum vſum boni aliquid valemus ex ea elicere. Tertia eſt, omnem fortunam poſſe dici malam. Ratio eſt, quia omne ex accidenti, vt eſt receſſus ab eo quod eſt per ſe, includit conditionem mali. Inſuper vt inconſtans, & volubilis mala eſt. Tertia eſt mala, vt quamuis valemus male vti. Quarta eſt, dum euentus fortuiti ſecundum ſe conſideratur; eorum nonnulli ſunt boni, vt inuentio Teſauri; alij mali, vt vulnus, & confuſio capitis à lapide deſcendente; alij neutri, qui nil boni, vel mali afferre videntur, veluti ſi quis forte fortuna formicam pede interficiat. Addo poſtremo, rectè Ariſtotelem diuiſiſſe fortunam in bonam & malam, quia ea, quæ neutra eſt, leuis eſt pœnitus, & nullius conſiderationis.

Tertium. Diuitiæ in vſu poſitæ.

Conſidero tertiò, diuitias quæ dicuntur fortunæ bona in vſu eſſe collocatas, nam dempto vſu, nullius ſunt precij: hinc dixit Seneca, fortuna vitrea eſt, quia dum ſplendet, frangitur; ſplendet enim dum ea vtimur, qui vſus eſt ejus conſumptio; hinc de ea dicere valemus, quòd

Quartum.

ſolùm fulget, & ſpirat, dum moritur. Conſidero quartò regulam illam, Quod parùm abeſt, tanquam nihil diſtare videtur: & propterea dicitur, Proximè coronandus, judicatur coronatus.

Ratio cur parum diſtãs nil diſtare videtur.

Ratio eſt, quia maior pars eſt ea, quæ mouet facultatem judicandi, propterea in eam conuerſi alteram partem exiguam negligimus. Inſuper denominatio petitur ab eo, quod denominatur. Præterea maior pars facultate, & virtute includit exiguam, & paruam. Et qui proſperè per longam maria nauigauit, iudicatur quòd id ipſum facere valeat per exiguam partem. Hinc regula emergit, Qui poteſt maius, poteſt & minus.

Quintò. Fortuna proſpera incerta.

Conſidero quintò, Ariſtotelem declarare proſperam fortunam eſſe incertam. Fortuna dicitur incerta cùm ratione generis, tùm ratione propria; Ratione generis, quia omne quod eſt extra ſemper, & frequenter, dicitur incertum, & indefinitum; Fortuna autem, & cum ea caſus eorum eſt, quæ ſunt extra ſemper, & frequenter; Ratione autem propria, quia non valet per prudentiam hominis regi, nam prudentia non eſt eorum, quę nec ſemper, nec frequenter fiunt; cum ſit ratio recta, & ratio ſit eorum, quæ vel ſemper, vel frequenter fiunt. Præterea iure Ariſtoteles incertitudinem potiùs declarat de proſpera, quàm de aduerſa fortuna; & potiùs de proſpera, quàm de bona vniuersè. Ratio vtriuſque eſt, quia Fortuna aduerſa certior eſt, quàm proſpera: propterea dicitur, rebus in aduerſis mala ſors non fallitur; at in proſperis maximè fallitur. Facilius enim eſt labi in malum, quàm aſſequi bonum, & cum bonum ſit vnum, receſſus ab eo, quæ mala dicuntur, multa ſunt. Hinc etiam oritur, quòd fortuna proſpera informior, & inconſtantior eſt, quàm aduerſa: & ob eaſdem rationes Ariſtoteles id potiùs declarat de fortuna proſpera, quàm de abſolutè bona: quo enim fortuna eſt ſublimior, eo eſt

Seneca.

inconſtantior, & maioris periculi, propterea Seneca Epiſt, 3, ait, Neminem eo fortuna prouexis, vt non tantum illi minaretur, quantum promiſerat; noli huius tranquillitati confidere, nam mare euertitur, & eodem die vbi luſerunt nauigia, abſorbentur. Et Io, Chriſoſtomus, bona fortunæ in ſeipſis veteraſcunt, & conſumuntur. Boetius 2, de conſol. Cum inſtabilis ſit Fortuna, quid ergo refert, tunc illam moriendo deſeras, an te illa fugiendo derelinquatur. Quomodo altius aliquis per Fortunam euehitur, eo facilius ruit, & infelicior eſt caſus.

Sunt

SVNT igitur ambo cauſæ, vt diximus, ex accidenti, cum. *Cont. 57.*
Fortunam, tum caſus, eorum quæ fieri poſſunt nec ſemper, nec frequenter, ab operante propter finem. Differunt autem, quia caſus latior eſt, quod enim fit Fortuna, etiam dicitur fieri caſu; at non contra, non enim omne caſu factum, dicitur factum fortuna, Fortuna enim, & quod fit forte fortuna, in eis verſatur, qui fortunati eſſe valent, & quibus competit actio.

Inſtitutũ. CVM Philoſophus de caſu, & fortuna varia declaraſſet, inſtitutum eius modò eſt, ex dictis ea colligere, quæ communia ſunt vtriſque: mox differentiam patefacere. Primò enim id quod eſt commune, declarandum eſt, mox deſcendendum ad propria. *Diuiſio.* Diuiditur conteſtus in duas partes. In prima colliguntur tria vtriſque communia. In altera differentia explicatur. *Expoſitio.* Redeundo ad primam; Ea, quæ ex dictis vtriſque communia colliguntur, tria ſunt; primum eſt, quòd ſint Cauſæ ex accidenti; alterum, quòd eorum ſint cauſæ, quæ nec ſemper, nec frequenter fiunt; tertium, vt competant operanti propter finem. Dimittit, vt ambæ ſint cauſæ efficientis, tùm quia denotatur per nomen cauſæ, tùm inſuper quia adhuc non eſt declaratum. [Differunt autem, quia caſus latior eſt, quod enim &c.] Ex tribus traditis diſtinctionibus colligit Philoſophus tria vtriſque communia; nunc verò ex quarta diſtinctone, tertio loco tradita, dicrimen vnum elicit. Pro notitia animaduertendum, quòd nomen caſus vſurpatur dupliciter, vel pro genere, vel pro vna eius ſpecie, nomine generis denotata, contradiſtincta à Fortuna. Ariſtoteles hoc in loco eo vtitur latè, & pro genere, ideo inquit fortunam omnem dici caſu, adeò vt ſit tanquam genus, non autem vice verſa; non enim genus reciprocatur cum ſpecie, nam fortuna in ſolo homine verſatur, operante cum ſelectione; verò extenditur ad omnia operantia per Naturam. Confirmat Ariſtoteles ſententiam ſuam hac ratione, in eo verſatur fortuna, cui competunt, & de quo veræ ſunt denominationes, ex fortuna deſumptæ; illæ autem de ſolo homine veræ ſunt, ſolus enim homò fortunatus, vel infortunatus denominatur. Inſuper in eo verſatur fortuna, cui competit actio: hæc autem ſoli competit homini, vt patebit.

Caput Annotationum, & Dubitationum.

COnſidero primò, quod quemadmodum caſus, ita quoque Fortuna, & latè & preſſiùs vſurpatur. Ariſt. tamen loquens de Fortuna, more ſuo eam conſiderat in principaliſſima eius ſignificatione, ex quo elicitur ſolutio duarum apparentium controuerſiarum. *Prima cõtrouerſia.* Vna eſt, quia hoc in loco ait Philoſophus, Fortunã in actione verſari, cuius principium eſt ſelectio; at in ſexto Nicomachiorum ait verſari in Artè, idque confirmat Agathonis ſententia, dicentis Fortunam diligere Artem, Artemque Fortunam; Ars verò non agendi, ſed efficiendi eſt principium, eiuſque initium, non eſt ſelectio. *Solutio.* Soluitur, quia vt dixi hoc in loco explicatur principaliſſimam in quo verſatur. *Secunda cõtrouerſia.* Altera controuerſia eſt, quia in 1. Rhet. inquit Philoſophus. Eſt autem fortuna nonnullorum cauſa, quæ etiam ab artibus fiunt, ſed plerumque eorum cauſa eſt, quæ nulla Arte fieri poſſunt, vt eorum quæ Natura quidem fiunt, ſed etiam contra naturam fieri poſſunt, nam bonæ valetudinis Ars, cauſa eſt, Pulchritudinis autem, & magnitudinis Natura. Inſuper inquit fortuna cauſa eſt, vt ſi cæteri fratres

deformes ſunt,hic ſit formoſus. Inſuper in eodem libro ait, fortunam videri poſſe cauſam eorum omnium, quæ contra naturam homini competunt. Ex his patet Ariſtotelem fortunæ nomen extendere ne dum ad agentia, verùm etiam ad efficientia, quales ſunt Artes, & ad ea quæ homini per naturam competunt.
Solutio. Soluitur per iam dicta,vt conſpicuum eſt, & quamuis Ariſt. fortunam extendat ad artes,& ad ea quæ homini per naturam & contra naturam competunt, vt monſtra, ſemper tamen ſeruat connexionem cum homine.
Secundũ. Conſidero ſecundò,quòd Sors magnam habet affinitatem cum fortuna: eſt tamen ea latior,omnis enim fortuna dicitur Sors,non vice
Sors latior quam fortuna. verſa,Sors enim extenditur etiam ad eorum adeptionem,quæ optantur, & quæruntur,veluti venatores, piſcatores, & alij ſimiles, dum copioſè id aſſequuntur, quod quærunt, bonam dicuntur habuiſſe ſortem. Similiter dum qui ludunt lucrantur, vel in nuncupatis Lottis præmium aſſequuntur,bonam dicuntur habuiſse ſortem, cum tamen id non ſit præter inſtitutum; accidit tamen vt frequenter hæc quoque dicantur fortuna fieri.
Tertium. Conſiderò tertiò, fortunæ nomen his nouem modis vſurpari;
Nouem ſignificationes fortunæ. Primo,nonnunquam dicitur de bonis fortunæ,vt tenues vel copioſæ ſunt fortunæ meæ; Secundo,de euentu fortuito, vt Teſaurus dicitur fortuna agricolæ inuenientis; Tertio,de concurſu cauſæ ſecundum ſe,cum externo aliquo, vt de concurſu, quòd vnus in eo loco theſaurum abſconderit,in quo alius cupiat plantare arborem; Quarto, de cauſa ſecundum ſe operante,cui id extrinſecùs occurrat, vt apud Ariſtotelem modò vſurpatur, cum contractione tamen ad humanas actiones; Quinto, de quauis ſorte dicitur; Sexto, extenditur etiam ad attinentia ad Artes, & opera Naturæ, vt patuit ex Rhetoricis; Septimo,pro qualibet facili finis oprate adeptione; Octauo, pro ſuæ conditionis participatione,vbi enim diuiſio, & participatio, ibi fortuna habet locũ vt ait Simplicius,ſic dicimus fortunam,hoc eſt conditionem participatã Martis differre ab ea Saturni; Nono, vſurpatur pro cauſa prima,vt ex ea latenter pendent fortuiti euentus.
Caſus. Caſus autem apud veteres vſurpabatur pro materia prima, quatenus omnia quæ ex eius impetu,& neceſſitate prodeunt, dicebant caſu fieri,in qua ſignificatione Democritus dicebat Mundos fieri caſu. Seneca ſequens Stoicorum Placita, in Epiſtolis dixit, nihil neque boni, neque mali dare poteſt fortuna;valentior enim omni fortuna eſt Animus,qui in vtranque partem res ſuas ducit. Nam ex ſententia Stoicorum munera fortunæ neutra ſunt,& propterea fortuna nec bona, nec mala dici debet; ex ſententia tamen Ariſtotelis ſecùs ſe habet, munera enim fortunæ ab eo dicuntur bona ſimpliciter, quæ tamen nobis & bona, & mala eſſe valeant ob varietatem vſus. Hinc in libris de moribus ait, Enitendum eſse,vt per ea, quæ ſunt nobis bona,quales ſunt virtutes,ea quæ ſunt ſimpliciter bona, qualia ſunt munera fortunę, & Naturæ, reddantur nobis bona.

Cont. 58. *QVOCIRCA neceſſe eſt circa agenda verſari Fortunam, cuius rei ſignum eſt, quia proſpera Fortuna videtur vel eadem eſſe cum felicitate, aut propè; felicitas autem actio quædam eſt, nam eſt actio proba. Propterea quibuſcunque non competit agere, eis neque etiam*
Cont. 59. *competit aliquid forte Fortuna facere. Et ob id neque inanimum aliquod, neque bellua, neque puerulus, aliquid faciunt forte Fortuna, quoniam careat ſelectione, neque proſpera Fortuna, neque aduerſa eis ineſt, niſi ſimilitudine quadam, veluti Protarchus fortunatos dixit lapides, ex quibus conſtruuntur Aræ, quia honore afficiuntur, iunctt autem*

tem cum eis conculcantur. Inſuper pati aliquid ſorte Fortuna, his competere poteſt, dum agens circa ea aliquid agat ſorte Fortuna, at non ſecus.

Inſtitutũ. CVm Philoſophus diſcrimen fortunæ à caſu patefeciſset, eamq́ue à caſu per id ſecreuiſset, quia in actione verſatur, quæ ſoli competit homini, inſtitutum modò eius eſt, id ipſum latiùs patefacere, & manifeſtare in quibus fortuna verſetur, & in quibus non. *Diuiſio.* Diuiduntur hi duo contextus in tres partes; In prima oſtenditur fortunam in ſolo homine verſari operante cum ratione, & ſelectione; In ſecunda manifeſtatur in carentibus vſu rationis fortunam propriè non habere ſedem; In tertia oſtenditur in eis verſari ſimilitudine tantùm, & paſſiuè. *Expoſitio.* Vt pertinet ad primam partem inquit [quo circa neceſſe eſt circa agenda verſari fortunam,] *Ratio.* Ratio ſic formatur, omnis actio verſatur in agibilibus; fortuna eſt actio, quare in agibilibus verſatur. Quòd autem ſit actio, confirmatur ſigno, Nam quod eſt vel felicitas, vel ei proximam eſt actio, cum felicitas ſit actio proba; Fortuna eſt vel felicitas, vel ei proxima; eſt itaque actio. Hoc autem ab Ariſtotele dicitur ſignum, quia eſt per aliquod ei iunctum, fortuna enim cum felicitate iuncta eſt. [Et propterea quibuſcunque non competit agere, &c.] Oſtenſo in quibus verſetur fortuna, oſtenditur in quibus locum non habeat, cum enim fortuna, in actione verſetur, infertur, quòd quibus non competit actio, eis non competit forte fortuna aliquid agere; cui enim non conuenit genus, non valent competere contenta ſub eo. Ex quo infertur inanimis, Animalibus rationis expertibus, & pueris ante vſum rationis, fortunam non competere, cum enim eis non competat ratio, nec ſelectio rationem ſequens, non competit agere, cuius principium eſt ſelectio: & propterea nil forte fortuna efficere valent. Et confirmatur, quia cui non competit proſpera, vel aduerſa fortuna, non valet fortuna competere, non enim genus ſeruatur ſine aliqua ſuarum differentiarum & ſpecierum. [Niſi ſimilitudine quadam, &c.] Hæc eſt pars tertia, in qua manifeſtatur, quòd cum expertibus vſus rationis nam competat propriè fortuna, tamen modo aliquo in eis locum habet. Et id contingit dupliciter, primò ſimilitudine, & per metaphoram, ſecundò paſſiuè, exemplum primi ſumitur ex Protarcho, qui lapides ex quibus conſtruuntur altaria, fortunatos dixit, quia ſuper eis collocantur holocauſta, & honorantur, eos vero, ex quibus pauimenta conficiuntur, dixit eſſe infortunatos, quia numeroſo populorum concurſu conculcantur. Exemplum ſecundi modi, vt dicimus in auro forte fortuna inuento, verſari fortunam:

Caput Annotationum, & Dubitationum.

Primum. COnſidero primò, Actionis nomen ſæpè numero latè dici de omni operatione, propriè tamen ea eſt actio, cuius principium eſt ſelectio, *Quid actio.* finis verò non eſt aliquid permanens, quod elaboratum ſuperſit, ſed eſt id bonum, vel verum, vel apparens, quod in muneris functione includitur, veluti ſunt actiones Morales. *Secũdum.* Conſidero ſecundò, *Quomodo fortuna ad felicitatẽ ſe habet.* quòd Ariſt. ait fortunam proſperam videri vel eãdem cum felicitate, vel ei proximam; oppoſitum enunciaſſe videtur in primo Nicomachiorum c. 9. quo loci dixit felicitatem non eſſe munus Fortunæ. Soluitur, quia Ariſt. ait videtur, indicans ſe loqui populariter. Addo inſuper ex vulgi ſententia, in bonis fortunæ ſummum bonum conſtituentis, proſpera fortu-

na

na eſt eadem cum felicitate, ex propria autem opinione eſt propè, quia eſt inſtrumẽtum eius, ideò in primo Nicomachiorum dixit, ſine bonis, quorum domina eſt fortuna, non poſſe hominem eſſe felicem. Stoici verò nec eandem, nec eius inſtrumentum proſperam fortunam exiſtimarunt. Conſidero tertio, quòd Ariſt. ait felicita-
Tertium. tem eſſe actionem probam, nam in primo Nicomachiorum oſtendit non in ſola virtute collocatum eſſe ſummum bonum hominis, hanc vitam viuentis, ſed in actione ſecundum virtutem perfectam, & in ætate perfecta, conſpirantibus Naturæ, & Fortunæ muneribus, adeò vt ſit cumulus, & conſpiritio omnium bonorum, quæ omnes Philoſophorum de ſummo bono ſententiæ per decreta noſtræ religionis ſunt corri-
Quartum gendæ. Conſidero quarto, quòd Ariſt. ait, in puero ante vſum rationis non propriè verſari fortunam, ſed per ſimilitudinem, & metaphoram, vt filij regum dicuntur fortunati vel paſſiuè, vt ſiquid forte fortuna ab agente aliquo in eo fiat, veluti ſi vccidat vt ei delegata ſit hæreditas. Addi poteſt modus tertius, & eſt, quòd ſpe ſit fortunatus, quia ſit bonæ & gratioſæ indolis. Inſuper quartò poteſt dici fortunatus vel infortunatus, intelligendo nomine fortunæ munera eius, ſic infantes mendici dicuntur
Quintũ. infortunati. Conſidero quintò, ex dictis ab Ariſtotele elici in viro demente non reperiri fortunam, adeò vt forte fortuna aliquid efficiat, cum careat vſu rationis, & ſe-
Pueri quo modo fortunati. lectione; vulgo tamen oppoſitum dicitur, nam aiunt fortunam Cęcam & inſanam amplecti dementes, & de illis curam habere. Quæ ſententia ſolùm eſt vera ſecundũ
Dementes. ſimilitudinem, & paſſiuè; dicuntur autem à fortuna curari, & defendi, quia cum ſe periculis exponant, & aliquando non lædantur, quia id prudentiæ tribui non poteſt, cum careant ea, tribuitur fortunæ; frequenter tamen miſeri ſunt, & calamitoſi. Con-
Sextum. ſidero ſextò, cum fortuna refulgeat in agente, operante ratione, & ſelectione; vnde oritur quod vulgo dicitur fortunam aduerſari virtuti, probitati, & ſapientiæ? Reſpondeo, uirum ſapientem & prudentem eleuati ſupra fortunam, eamque rationis uiribus conculcare, & necare, adeò ut illi potiùs mereantur dici aduerſi fortunæ,
Sapiens dominat fortunæ. quàm uice uerſa. Addo ſecundo, fortunam dici uiro ſapienti aduerſãm, quoniam ille negligit bona eius, nec accumulationi eorum dat operam, ideò mirum non eſt, ſi eis non abbundat. Dico tertiò, fortunæ bona frequenter uiolentia, & iniuſtè acquiri, quod uir probus, & ſapiens facere renuit. Quartò, id euenit, quia nonnulli principes magis diligunt adulatores, & miniſtros obſcenarum uoluptatum, quàm ſapientes, cupientes ſincera ueritate eo corrigere; neglecti autem à Principe, infortunati iudicantur. Quintò, quia uiri inſipientes, ſequentes ſenſum, ſunt longè plures, quam ſapientes, & ſolam probitatem diligentes, pauci autem à multitudine conculcantur. Sextò, quia uiri probi, & ſapientes, cum ſint liberales honorificè impendunt, & egenis impartiuntur fortunas ſuas; Hinc dicimus, quòd liberalis non ob aliud eſt pauper, niſi quia liberalis eſt. Septima ratio ſumitur ex eorum modeſtia, & uerecundia, non enim à Principibus diuitias petunt, uel ab alijs diuitibus, ſed modeſtè uiuunt, & ob id dicitur, qui timidè petit, negare docet. Inſuper audaces fortuna iuuat, illi enim occaſionis, & opportunitatis capillos in fronte poſitos audacter arripiunt, nam igna uis precibus fortuna repugnat, timidoſque & tardos repellit. Aſtronomi id referun-
Pacuuius. tur ad pugnam inter Saturnum, & Iouem, ſed ualde Leuiter. Pacuuius de fortuna hæc protulit,

Fortunam inſanam eſſe, & cæcam, & brutam perhibent Philoſophi,
Saxoque inſtare globoſo prædicant volubili,
Ideò quo ſaxum impulerit Sors, eo cadere Fortunam exiſtimant,
Cæcam ob eam rem iterant, quia nihil cernat, quo ſeſe applicet;
Inſanam autem aiunt, quia atrox, incerta, inſtabiliſque eſt;
Brutam, quia dignum atque indignum nequeat internoſcere, &c.

Plinius. Plinius de fortuna hæc protulit, Toto Mundo, & locis omnibus omnibuſque horis, omnium uoce, fortuna ſola inuocatur, & una nominatur, una accuſatur, una agitur

tur rea, vna cogitatur, ſola laudatur, ſola arguitur, & conuicijs colitur, volubiliſq;, à pleriſque verò & cęca exiſtimata, vaga, inconſtans, incerta, varia, indignorumque fautrix, huic omnia expenſa, huic omnia feruntur accepta, & in tota ratione mortalium ſola vtranq; paginam facit, adeoque obnoxiæ ſummam Sortis, vt Sors ipſa pro Deo ſit &c.

SED Caſus, & alijs animalibus, & inanimorum multis, veluti equus caſu (dicimus venit, quoniam veniens ſoluatur eſt) non autem ſalutis gratia venit; Et tripes caſu cecidit, ſtetit enim ſedendi cauſa, at non eius gratia cecidit. Quare manifeſtum eſt, quòd in ijs quæ ſimpliciter propter aliquid fiunt, cum non eius quod euenit gratia fiunt, cuius extra eſt cauſa, tunc caſu dicimus fieri, Forte Fortuna autem ea dicimus fieri, quæ caſu fiunt ſeligibilia ab agente cum ſelectione. Cõtex.60. Cõtex.61.

DEclarans Philoſophus diſcrimen Fortunæ à caſu, patefecit Fortunam attinere ad agentia cum ſelectione, nunc verò pro eiuſdem diſcriminis elucidatione, manifeſtat caſum etiam in inanimis, & expertibus rationis locum habere. *Inſtituti.* Diuiditur contextus in duas partes; in prima duobus exemplis oſtẽditur caſum verſari in expertibus rationis, & rebus inanimis; in altera colliguntur communia caſui & fortunæ, & additur id quod eſt proprium fortunæ. *Diuiſio.* Ait itaque in prima parte, quòd caſus extenditur etiam ad animalia experta rationis; & ad inanima corpora. *Expoſitio.* Exemplum primi eſt, ſi equus in bello, proſtratò ab hoſte domino ad fluuium properat, vt bibat, & inde redit domum, dicitur caſu ſaluari, quia id fecit ob ſitim, vt biberet, non vt ſaluaretur. Exemplum de inanimis eſt, ſi ex muro ſublimi, ob eius grauitatem ruat lapis, & in via ita diſponatur, vt ſit aptus ſeſſioni, dicimus ſedile illud, & tripodem caſu factum. [Quare manifeſtum eſt quod in ijs quæ ſimpliciter &c.] Hæc eſt pars ſecunda, in qua primò colligens communia ait, patere, quòd dum abſolutè, & ſecundum ſe operans, alicuius finis gratia operatur, non autem operatur gratia eius, quod euenit, ſed per aliquid extrinſecùs occurrens id euenit, tunc dicimus id caſu fieri: exaduerſo dicimus ea Forte Fortuna fieri, quæ præter relata hoc includunt, vt verſentur in aptis ſeligi, & ab agente operante cum ſelectione.

Caput Annotationum.

DVo ſe offerunt conſideranda. Primum eſt, quòd Ariſtot. inter communia caſui & fortunæ hoc retulit, quòd cauſa ſit extra, nam dum aliquid caſu, vel fortuna fit, agens operatur ob aliquem finem, vt euenit vt extrinſecùs aliquid occurrat, ob quem externi concurſum euenit, vt præter inſtitutum aliquid fiat, veluti lapidi deſcendenti, extrinſecus occurrit homo, per viam ambulans, cuius caput caſu obtunditur, & in eo externi concurſum maximè refulget conditio caſus. *Primum.* Conſiderandum ſecundo eſt, quòd Ariſtot. proprium ait eſſe Fortunæ, vt nedum prodeat ab agente cum ſelectione, verùm inſuper, vt verſetur in his, quæ apta ſint ſeligi. *Secũdum.* Ratio eſt, quia oppoſita ſunt apta fieri in eodem; & propterea vt finis ſecundum ſe eſt aliquid agibile, & ſeligibile, ita id quod ex accidenti euenit, debet eſſe tale. Et hoc idem etiam affirmauit

uit Philoſophus in contextu 51. & in 58. dixit, neceſſariò Fortunam in agendis verſari. Nonnulli huic ſententiæ aduerſantur, quia nonnunquam forte fortuna nonnulla dicuntur fieri, quæ non ſunt apta ſeligi, veluti ſunt fortuna aduerſa, & infortunia, ſimiliter vulnera, & ſimilia; At hi conſpicuè aduerſantur rationi, & auctoritati Ariſtot. & ea quæ obijciunt facilè repelluntur. Primò, quia infortunia, & vulnera ſunt apta ſeligi ſaltem ab inferente ea, veluti dicit Ariſtot. in context. 63. nam ait, decidit lapis, non gratia percutiendi, caſu igitur decidit, quoniam cecidiſſe potuit proiectus ab aliquo gratia percutiendi. Inſuper ad actionem, & ſelectionem pertinent nedum optanda, ſed etiam vitanda; ſelectio enim verſatur circa perſequutionem & fugam; & propterea cùm bona optanda, tùm mala vitanda ad actionem, & ſelectionem pertinere dicuntur.

Cont. 62. *SIGNVM autem eſt ipſum fruſtrà, id enim dicitur quando non fit id cuius gratia, ſed id quod eius gratia fiebat; fit gratia alicuius contingentis, vt ambulare ſi fiat gratia purgationis, & ambulans non purgatur, dicitur, fruſtrà ambulaſſe, & ambulatio fruſtrà, tanquam hoc ſit fruſtrà, quod paratur alterius gratia, dum non attingit id cuius gratia paratum erat. Nam ſiquis fruſtrà dicat ſe totum, quia Sol eclypſatus non eſt, deridendus erit, non enim huius gratia id fiebat,*

Cont. 63. *Caſus igitur ſecundum Ethimologiam erit, dum fit ipſum fruſtrà, veluti decidit lapis non vt obtunderet caput tranſeuntis, caſu igitur decidit, nam cecidiſſe potuit proiectus ab aliquo, & gratia percutiendi.*

Intentio. PAtefecit Philoſophus eſſe commune caſui & fortunæ, quòd ſint cauſæ operantes propter finem, dum ex accidenti aliquid præter inſtitutum attingunt; vult modò Philoſophus id ſigno ſumpto ab eo, quod dicitur fruſtrà confirmare. Ratio ſic formatur, fruſtra eſt receſſus à ſuo fine; caſus & fortuna ſunt fruſtrà; quare ſunt neceſſaria à ſibi propoſito fine. Minor oſtenditur ratione ſumpta ex Ethimologia Græci nominis, nam caſus dicitur αὐτόματον, hoc eſt ipſum fruſtrà, & cum id oſtendat de caſu, ſimul etiam oſtendit de fortuna, omnis enim fortuna eſt caſus, & quod competit generi, etiam competit contentis ſub eo.

Diuiſio. Diuiditur contextus in duas partes, in prima declaratur quid ſit fruſtrà; in altera colligitur, caſum eſſe aliquid fruſtrà, & exemplo declaratur.

Expoſitio. Inquit igitur in prima parte [ſignum quod vera ſint ea quæ dicta ſunt de caſu, eſt ipſum fruſtrà] nam caſus Græcè dicitur αὐτόματον, hoc eſt αὐτὸ μάτην, ipſum fruſtrà [Nam id dicitur fruſtrà, quod alicuius gratia eſt paratum eſt, & non id attingit cuius gratia eſt paratum, ſed ex euentum redditur cauſa alterius,] vt ſi quis ambulat, vt ſudet; & non ſudat, fruſtrà dicitur ambulaſſe. Quod etiam patet exemplo ſumpto ab oppoſito, hoc eſt, à non ordinato in illum finem, veluti ſi quis dicat fruſtrà ſe ingreſſum fuiſſe balneum, quia Sol non defecit, irridendus eſſet, quia non intelligeret quid ſit fruſtrà, non enim eius gratia ingreſsus eſt balneum; nec lotio in eum finem dirigitur. [Caſus igitur ſecundum nomen &c.] Hæc eſt pars ſecunda, in qua Philoſophus dicta de eo quod eſt fruſtrà, refert ad ſuum inſtitutum, colligens caſum ex Græci nominis Ethimologia eſse ipſum fruſtrà, vt cum Lapis ob ſuam grauitatem deſcendat, petatque centrum; ſi caput tranſeuntis obtundat, fruſtrà dicitur cecidiſse, nam cecidiſse etiam potuit, proiectus ab aliquo, vt inimicum percuteret, & tunc ſi id faceret, non diceretur cecidiſse fruſtrà.

Caput

Digitized by Google

Caput Annotationum, & Dubitationum.

COnſidero primò, quòd Ariſtoteles per verba poſtrema ait, [nam cecidiſſe *Primum.*
potuit proiectus, & gratia percutiendi,] quæ verba duplici ratione fue-
runt addita. Prima eſt, vt per oppoſitum patefaceret propoſitum, nam
ſi eius gratia fuiſſet proiectus, non eſſet ſruſtrà. Altera eſt, vt indicaret
id eo exemplo ſeruari, quòd in præcedentibus ſeruandum dixit, nimirùm vt id quod
caſu, vel fortuna fit, quamuis tunc non optetur, ſit tamen aptum expeti. Conſi-
dero ſecundò, quòd quamuis nomina ex parte abſolutæ impoſitionis ſint ad libi- *Secundũ.*
tum, tamen ex parte rectitudinis eius, ad libitum non ſunt, ſed reſpondere debent
conditioni denotatæ, & debent eſſe ei conſona, & inde vim recipit ratio ſumpta ex
ethimologia, quæ eſt ratio dialectica, cum ſit ſumpta ex illis, quæ videntur vera vel
multitudine, vel ſapienti, nam ſapiens eſt idoneus conditor nominum. Conſidero *Tertium.*
tertiò, quòd hæc ratio ab Ariſtotele dicitur ſignum, quia eſt per aliquid ſi iunctum,
quod tamen communius eſt, nam caſus, & fruſtrà ita iuncta ſunt, vt fruſtrà ſit ali-
quid communius: Hinc caſus dicitur ipſum fruſtrà, & receſſus à ſcopo, non autem
contra, fruſtrà dicitur caſus, vt animal non dicitur homo. Et quamuis caſus dicatur
fruſtra, tamen diſtincta ratione caſus, & fruſtrà dicitur; nuncupatur fruſtrà, vt eſt
receſſus à ſcopo; dicitur caſus accidit aliud præter inſtitutum. Conſidero quartò, *Quartum.*
quòd caſus, & fruſtrà tribus modis ſe habere valent. Aliquando eſt fruſtrà ſine ca-
ſu, vt Agricola incipiens fodere Terram pro plantanda Arbore, mox defatigatus deſi
nat fodere, fruſtrà ſolùm dicitur id feciſſe. At ſi fodiens inueniat Pecuniam, quam
inuenta deſinat fodere, per relationem ad pecuniam dicetur fortunam, vt vero Ar-
borem non plantat dicitur fruſtrà. Tertiò, ſi idem agricola, inuenta pecuniam, ad
proſequatur fodere, & plantet Arborem: per relationem ad pecuninam dicetur for-
tuna, & fruſtrà; at diſtincta ratione, nam vt inuentio eſt receſſus ab inſtituto, dice-
tur fruſtrà, vt eſt aliquid ex ea cauſa contingenter prodiens, dicitur fortuna; Adeò
vt fruſtrà ſit aliquid latius. Conſidero quintò, in dubium verti poſſe, num omnis *Quintum*
Fortuna ſit fruſtrà, vt demum eſt ex ſententia Ariſtotelis? Nam id non videtur ve- *Num om-*
rùm. Primò, quia cauſa poteſt dici fortuna, quamuis ex finem ſibi propoſitum aſſe- *nis fortius*
quatur, vt dixi de plantante arborem. Secundò, quia inuentio Theſauri non vide- *ſit fruſtrà.*
tur fruſtrà, cum valdè ſit vtilis. Similiter ſi presbyter Romam petat, vt videat Pon-
tificem, quo viſo dignitatem aliquam præter inſtitutum aſſequatur, quamuis id ei
Forte fortuna cõpetat; tamen dicimus non fruſtrà iuiſſe Romam, cũ ea dignitate fue
rit honeſtatus. Inſuper proſpera fortuna nõ dicitur aliquid fruſtrà, ſed aliquid appri-
mè utilè. Reſpondeo omnem caſum, & fortunam, ut ſunt receſſus à ſcopo, & per *Solutio.*
relationem ad illum, dici fruſtrà, quamuis quatenus agens ſcopum attingit, aliquan-
do non ſit fruſtrà. Addo ſecundò, quòd inuentio Auri, adeptio dignitatis, & omni
proſpera fortuna dupliciter conſiderari poſſunt. Primò, per relationem ad particu-
lare inſtitutum agentis, id efficientis, ob quam relationem cum ſit receſſus à particu-
lari eo ſcopo, dicitur fruſtrà. Secundò, per relationem ad commune hominum, deſi-
derium, ac ita dicitur non fruſtrà, ſed aliquid ualdè optatum.

MAXIME autem ſeiunctum eſt, quod ſit forte Fortuna, Cont.64.
in his quæ Natura fiunt, Nam cum ſit aliquid præter Na-
turam, tunc non à Fortuna, ſed magis Caſus factum dici-
mus. Eſt autem & hoc alterum, huius enim extra eſt cauſa, illius ve-
rò in-

rò intra. Quid igitur ſit caſus, & quid fortuna dictum eſt, & quomodo inuicem ſecernantur.

Inſtitutū. *Diuiſio.* *Expoſitio.*

DEclarauit Philoſophus diſcrimen fortunæ à caſu, & ſententiam ſuam de conditione utriuſque patefecit, ſigno ſumpto à nomine, denotante receſſum à ſcopo. Nunc redit ad explicationem diſcriminis, patefaciens id refulgere in operibus Naturæ. Diuiditur contextus in tres partes; In prima oſtenditur diſcriminen patere in operibus Naturæ; In ſecunda id diſcriminen explicat; In tertia dicta colligit. Ait itaque primò, maximum ſciungi factum à fortuna, ab eo quod fit caſu, in operibus Naturæ. Dum enim in ortu monſtrum gignitur, & aliquid extra leges Naturæ, non dicimus id à fortuna fieri, quia non fit ab agente cum ſelectione, ſed potiùs caſu. [Eſt autem & hoc alterum &c.] Hæc eſt pars altera, quæ duobus modis exponi poteſt. Primò (& id uerius puto) quod explicetur diſcrimen caſus à fortuna, quia cauſa, quæ dicitur fortuna, eſt extra, quia agens per Mentem in externum operatur; Illius uerò, hoc eſt, caſus cauſa eſt intra, quia Natura definitur, quòd ſit principium internum. Secundò exponi poteſt, quòd tradatur diſcrimen inter monſtra, quæ non abſolutè ſunt dicta fieri caſu, ſed magis caſu, & ea quæ abſolutè dicantur fieri caſu. Nam quæ abſolutè fiunt caſu, non prodeunt & cauſa interna, & definita, ut prodeunt monſtra, ſed ex aliquo extrinſecùs occurrente. In parte poſtrema colligit patere quid ſint, & quomodo diſtinguantur.

Caput Annotationum, & Dubitationum.

Primum. An monſtra fiāt caſum.

COnſidero in dubiū uerti, nā monſtra dicantur fieri caſu vel ne? Quòd fiant caſu oſtenditur, nam fiunt præter intentionem Naturæ, contingenter, & extra ſemper, & frequenter. Confirmatur auctoritate Ariſtot. dicentis in principio contextus, in eis maximè reſulgere diſcrimen caſus à fortuna: at non maximè refulgeret in eis diſcrimen, niſi fierent caſu. Inſuper in prima Rhetorica ait Philoſophus, fortuna cauſa eſt, vt ſi cæteri fratres deformes ſunt, hic ſit formoſum. Præterea addit, Fortunam eſſe cauſam eorum omnium, quæ contra Naturam fiunt &c. Abſolute Ariſtoteles ait monſtra, & quę præter naturam fiunt fieri Fortuna, vtens nomine fortunæ latè, etiam pro caſu vt dixi in præcedentibus. Et quamuis in contextu hoc dicat Philoſophus, Monſtra fieri non à fortuna, ſed magis caſu, addit id magis, quia latè nonnunquam dicuntur à fortuna fieri, & magis propriè dicuntur facta caſu. Ex aduerſo non videntur fieri caſu, quia eorū definitæ ſunt cauſę; prodeunt enim vel ex copia, uel ex inopia, uel ex deprauata qualitate Materię. Inſuper caſus eſt cauſa efficiēs; Monſtri aūt cauſa eſt materia, vt declaratur ab Ariſtotele in libris de Gener. Animaliū. Preterea mōſtra fiunt ſeruata ea lege Naturę, vt de his quę fieri poſſunt, id faciat, quod melius eſt, adeò vt à communi ſuo ſcopo non recedat. Demùm de his quæ fiunt caſu non eſt ſcientia, ideo Ariſtoteles dicebat eſſe ignota, vt de inuentione auri latentis, ſcientia non eſt, de Monſtris aūt eſt ſcientia, vt patet ex libris de Gener. animalium. Res itaque eſt ambigua. At pro elucidatione duo accipienda ſunt. Vnum eſt, quòd caſus & fortuna recipiunt magis & minus, ut in præcedentibus patefeci. Alterum eſt, quòd frequenter ad quorundam productionem uarię cauſę conſpirant, quarum nonnullæ ſunt ex accidenti, aliæ ſecundum ſe, adeò vt productio ſit modo quodam mixta: & inſpiciendo vnum ſit ſecundum ſe, per aliud verò ex accidenti ac ita partim caſu, partim non caſu facta dicitur. Hoc ſeruari puto in monſtri produ-

Solutio. (margin note beside "lium. Res itaque eſt ambigua")

ctione; & propterea partim caſu, partim non caſu dici poſſunt gigni; ſunt enim ap-
primè ſimilia eis, quæ abſolutè fiunt caſu. Et ex his eliciuntur ſolutiones rationum
utriuſque partis. Conſidero ſecundò ob ea, quæ dicta ſunt, in dubium uerti poſſe, *Secundũ.*
num fœmina poſſit dici facta caſu, & modo aliquo ſit Monſtrum? Nam leſio Natu-
ræ uidetur fieri caſu: fœmina autem ab Ariſtotele dicitur mas leſus. Inſuper receſſus
à ſcopo uidetur aliquid fruſtra, & caſus; productio fœminæ eſt receſſus à ſcopo: Na- *An fœmi-*
tura enim ſibi pro ſcopo id pręfigit, quod perfectiſſimũ eſt, mas autem perfectiſſimus *na fiat ca-*
eſt, & propterea fœmina uidetur fruſtra, & caſu facta, & monſtrum. Ex aduerſo cum *ſu?*
generare ſit opus maximè conſentaneum Naturæ, & id non fiat ſine fœmina, non ui
detur dicendum eã gigni caſu, eſſe fruſtra, & monſtrum. Soluitur dicendo fœminam *Solutio.*
non eſſe præter inſtitutum Naturæ. Inſtitutum enim naturæ per generationem eſt
ſeruare ſpeciem: Mas autem & fœmina non diſtinguuntur ſpecie, ſed ſolùm ex acci-
denti, & per materiam, ut dicitur in 10. Meth. 25. Addo inſuper inſtitutum Naturę
eſſe duplex, unum principale, alterum ſecundarium; facta comparatione inter ma-
rem & fœminam, mas primariò intenditur, fœmina autem non ex accidenti, ſed ſe-
cundariò, ideò nec caſu fit, nec fruſtrà, eſt enim tanquam materia, quæ paratur pro
forma, ita fœmina pro mare, & generatione.

VT de modis cauſarum, in quibus ſunt loquentes, dicimus v- *Cont. 65.*
trauque ipſorum collocari ſub eo quod dicitur principium vn
de motus; Nam cauſæ ſunt eorum quæ, vel ſunt Natura,
vel Mente, at horum multitudo indefinita eſt.

Abſoluta & collecta explicatione reliquorum capitum, ſupereſt ut de poſtre
mo verba faciat, nimirum ad quod genus cauſæ fortuna, & caſus rediga- *Inſtitutũ.*
tur. Quod cum ſit poſtremum explicatione, eſt tamen principale inten-
tione, & maximè inſeruit ſuo præſenti inſtituto. Diuiditur contextus in *Diuiſio.*
duas partes, in prima proferttur concluſio, in altera affertur ratio eius. Concluſio eſt, *Expoſitio.*
caſum, & fortunam redigi ad eam cauſam, quę in proprio capite deſcripta eſt per eſſe
principium vnde motus, hoc eſt, ad cauſam efficientem. [Nam cauſæ ſunt eorum
&c.] Affert modo rationem prolatæ concluſionis, quę ſic formatur, cauſæ eorum,
quæ ſunt aut Mente, aut Naturam, ſunt efficientes: fortuna, & caſus ſunt cauſæ co-
rum quæ ſunt, ſiue fiunt Mente, aut Natura: quare ſunt cauſæ efficientes. Maior o-
ſtenditur, quia Natura, & Mens ſunt cauſæ efficientes ſuorum operum. Minor ex di-
ctis eſt nota. Addit tamen Ariſtoteles diſcrimen inter Mentem, & Naturam ex vna
parte; & caſum, ac fortunam ex altera. Mens enim, & Natura dum ſecundum ſe o-
perantur, ſunt cauſæ definitæ, optantes finem, & ad eum media dirigentes: de caſu, &
Fortuna ſecùs ſe habet, nam ſunt cauſę numero indefinitæ, quatenus idem fortuitus
euentus, indefinitè ex innumeris cauſis valet ex accidenti prodire.

Caput Annotationum, & Dubitationum.

Conſidero primò, quòd cum caſus ad Naturam; fortuna verò ad Men- *Primum.*
tem redigi dicantur, ex ſententiam Ariſtotelis ita redigi putandum *Quomodo*
eſſe fundamento, & pro abſoluto ſint idem; ratione verò, & rela- *caſus, &*
tione diſtinguantur, nam Mens, vt ſecundum ſe aliquid efficit quod *fortuna ad*
ſibi efficiendum propoſuerat, dicitur Mens, & opus eius dicitur Men *Naturã et*
te elaboratum, vt verò à ſcopo recedit, & præter inſtitutum, aliud ex- *Mentẽ re-*
tra ſemper, & frequenter attingit, dicitur fortuna, & idipſum de caſu dicendum eſt. *digantur.*

Secũdum. Dubitatio. Solutio. Conſidero ſecundò: in dubium verti poſſe, ſi fortuna, & caſus rediguntur ad Mentem,& Naturam,cum Mens & Natura ſint cauſæ definitæ,quomodo fortuna,& caſus dicuntur cauſæ indefinitæ? Soluitur id euenire ob rationis, & relationis diſtinctionem, nam Mens dum ſecundum ſe operatur, dicitur definita,quia rem efficit per definitam eius appetitionem: at dum aliquid efficit ex accidenti,eſt indefinita ratione ſui, ratione mediorum, & ratione euentus. Primò ratione ſui, quia ex indefinitorum appetitu ex accidenti idem fortuitus euentus prodire poteſt. Secundò ex parte mediorum,quia eidem operanti, extrinſecùs ex accidenti indefinita occurrere poſſunt. Tertiò ratione euentus, quia idem euentus fortuitus ex variorum appetitione prodire poteſt,& ex eadem appetitione ex accidenti indefiniti euentus valent prodire. Ariſtoteles tamen hoc in loco primum inſpexit. *Tertium. An redigantur ad cauſam efficientem.* Conſidero tertiò,dubiam eſſe ſententiam Ariſtotelis,quod redigantur ad cauſam efficientem. Nam inquit quòd rediguntur ad Naturam,& Mentem,at Natura dicitur Materia,& forma,quare per eius rationem ad Mteriam & formam redigentur. Confirmatur dubitatio, quia per materiam Fortuna, & caſus ingrediuntur in Mundum mortalem, & ex cęlo diſſimilis materiæ extruduntur; quare ad Materiam potius redigi videntur, quæ etiam indefinita eſt, & indefinitionis origo. Hinc veteres ad materiam videbantur redigere caſum, & quæ ex neceſſitate,& impetu materiæ prodibant, caſu fieri exiſtimabant. Prætereà Monſtra dicebantur fieri caſu, quæ tamen ab Ariſtotele in libris de Gen. Animalium,dicuntur ex materia ortu ducere. *Solutio.* Reſpondeo iure ad efficientem redigi,nam denotaturi finem,dicimus eius gratia;de materia,& forma dicimus eſſe vel fieri ex illis;de efficiente fieri ab eo; de caſu, & fortuna non dicimus eſſe vel fieri ex illis, nec gratia eorum, ſed ſolùm ab illis, quare ſunt cauſæ efficientes. Materia niſi ſit proxima: & aliquid efficiat, non dicitur producere euentum caſu productum, ſed dicitur campus in quo caſus, & fortuna verſantur, cauſas ſine qua non, & ianua per quam ingrediuntur in orbem mortalem. Et veteres dicentes ea quæ prodeunt, ex neceſſitate materiæ fieri caſu, minus rectè vtebantur nomine caſus,ita enim ſenium,mors,& excrementa dicerentur caſu fieri,quod verum non eſt. Inſuper veteres magis ſeruare potuerunt caſum redigi ad materiam, quia pro materia aliquid ſumpſerunt, cui competeret principium motus vt Atomis ex ſententia Democriti,& elementis ex opinione Empedoclis. Ratio autem, quæ ex Ariſtotele eliciebatur, facilè ſoluitur, nam dicebatur, ſi caſus, & fortuna rediguntur ad Naturam,& Mentem,Natura eſt forma,& Materia, quare ad formam, & materiam redigentur. Reſpondeo, Naturam etiam efficere naturalia, & Ariſtoteles: dicebat ita redigi caſum ad Naturam, vt ab ea efficiuntur, & producuntur producta caſu, non autem vt ex ea conſtituuntur, nam dicebat,quòd ſunt cauſę eorum,quę fiunt,hoc eſt, producuntur à Natura, vel Mente.

Cont.67. *QVONIAM autem caſus, & Fortuna cauſa ſunt eorum, quorum aut Mens cauſa ſit, aut Natura, dum ex accidenti ſunt cauſa eorum, nil autem ex accidenti, prius eſt eo quod eſt ſecundum ſe; manifeſtum eſt,quòd neque cauſa ex accidenti prior eſt ea qua eſt ſecundum ſe. Poſterior itaque eſt caſus, & Fortuna, Mente, et Natura; Quare ſi quàm maximè Cœli huius cauſa eſt caſus, neceſſe eſt prius Mentem, & Naturam cauſas eſſe & multorum aliorum, & huius Vniuerſi.*

Quem-

QVemadmodum lucis conditio eſt repellere tenebras; ita conditio veri, tanquam lucis eſt mendacia, tanquam tenebras longè repellere. Propterea mos fuit Ariſtotelis, declarata veritate, pro eius confirmatione explodere errores, quòd modo ſeruat. Nam explicata ſua ſententia de caſu, & fortuna, explodit fatuam Democriti opinionem, dicentis deſcenſu Atomorum, cœco caſu Mundos gigni. Qua de re etiam verba facit, quia dixerat in præcedentibus bene ſe habere de hac opinione aliquid dicere. Diuiditur contextus in duas partes; in quarum prima oſtenditur cauſam ſecundum ſe, antecedere cauſæ ex accidenti; in altera ex eo elicit euerſionem ſententiæ Democriti. Vt pertinet ad primam partem, formatur hæc ratio. Nil ex accidenti eſt prius eo quod eſt ſecundum ſe; Caſus, & fortuna ſunt cauſę ex accidenti; quare non ſunt priores cauſis ſecundum ſe, quibus accidunt, quę ſunt Mens, & Natura. Maior dimittitur, tanquam ex ſe nota: nam accidens ſemper præſupponit id, cui accidit, & eſt poſterius niſi tempore, ſaltem origine, & Natura. Minor ex declaratis eſt conſpicua. Ariſtotelis more ſuo præaſſumpſit minorem, cui maiorem ſuperaddit, concluſionemque infert, quòd caſus, & fortuna ſint poſteriores Mente, & Natura. [Quare ſi quàm maximè Cœli huius &c.] In hac ſecunda parte Ariſtoteles partim ex dictis, partim ex conceſſis à Democrito, euertit ſententiam eius, nam conſueuit Ariſtoteles veterum ſententias euertere per conceſſa ab illis, manifeſtando, quòd ſecum pugnant. Format Philoſophus hanc conſequutionem, caſus per Democritum cauſa eſt huius noſtri Cœli; Quare neceſſe eſt Mentem, & Naturam prius eſſe cauſas, & multorum aliorum Mundorum, excogitatorum à Democrito, & huius noſtri Mundi; conſequutio deducitur, quia cauſa ex accidenti pręſupponit cauſam ſecundum ſe, cui accidit; cauſę autem ſecundum ſe, quibus accidunt fortuna & caſus, ſunt Mens, & Natura.

Inſtitutũ. *Diuiſio.* *Expoſitio.*

Caput Annotationum, & Dubitationum.

COnſidero primò dubium eſſe, quomodo Mens, & Natura dici poſſint priores caſu, & fortuna, cum fundamento idem ſint, & nil ſit prius ſeipſo? Reſpondeo, quamuis pro abſoluto vnum non ſit prius altero; tamẽ pro ſuperaddita ratione, & relatione dicm poteſt dici prius, & poſterius ſe, adeò vt Mens conſiderata tanquam cauſa ſecundum ſe ſit prior ſeipſa conſiderata, vt eſt cauſa ex accidẽti, quia hæc ratio illam pręſupponit, eique accidit. Conſidero ſecundò, ex conſequutione deducta ab Ariſtotele oriri difficultatem, nam ait, Si hoc Vniuerſum eſt factum caſu, igitur prius eius cauſa cenſeri debet Natura, aut Mens. Quę conſequutio videtur carere neceſſitate, quia perinde ſe habet, ac ſi dicam, inuentio Theſauri eſt à fortuna, igitur prius eſt à Mente: ita enim ſequeretur omne factum caſu, vel fortuna, per ſe fieri à Mente, vel Natura, quod falſum eſt. Soluitur dubitatio per duo fundamenta. Primum eſt, quòd omne factum caſu, debet eſſe aptum expeti, & fieri ſecundum ſe, ut in pręcedentibus pateſeci, ex quo elicio, ſi hoc Vniuerſum eſt factum caſu; igitur debet eſſe aptum fieri ſecundum ſe ab aliquo operante pꝛopter finem; id autem aliud eſſe non poteſt, niſi vel Mens, uel Natura. Alterum fundamentum deprompmm ex efficiente eſt, quòd cauſa ex accidenti aliquid efficiens, debet operari propter finem, adeò vt cauſæ, ſecundum ſe operanti accidat, ut ſit cauſa alterius ex accidenti; hæc autem cauſa ſecundum ſe operans eſt Mens, uel Natura; quare ſi Mundus ſit caſu, debet dari Mens, uel Natura, quæ ſecundum ſe aliqnid faciunt: ut nil facere poſſunt, niſi attinentia ad Vniuerſum, & præſertim quia cauſæ primæ ſecundum ſe facere debent effectũ primum. Conſidero tertiò, quòd uidetur poſſe defendi id, quod dicebatur à Democrito,

Primum. *Quomodo Mens et Natura antecedãt caſui, & fortunæ.* *Secundũ. Dubitatio.* *Solutio.* *Tertium.*

 crito,

erito, quia ipſe unà cum Leucippo, & Empedocle id dicebat fieri caſu, quod fit ſecundum impetum, & neceſſitatem materiæ: & propterea utebatur nomine caſus in alia ſignificatione ab ea, in qua eo utitur Ariſtot. Et dum inſtatur, quia id quod eſt ex accidenti, eſt poſterins, & accidit ei quod eſt ſecundum ſe. Reſponderet atomos ex propria conditione, & ſecundum ſe deſcendere in immenſo inani, per quem deſcenſum eis accidit, ut conſpirent pro Mũdi productione. At inſtabatur, quia omne quod fit caſu, & ex accidenti, debet eſse aptum fieri ſecundum ſe. Reſponderet, quòd Mundo ratione propria id non repugnaret; ei tamem id non competit ob defectum alicuius primi agentis, & producentis. Verum cum ita defendatur, innumera ſupponuntur inania penitus, quæ à Democrito, Leucippo, & Epicuro approbabantur. Conſi-

Quartũ. dero quartò, nonnullos ex hoc contextu elicere Ariſt. noviſse Mundum genitum, & prædictum cauſa efficiente, quatenus colligit neceſsariò debere dari Mentem, uel Naturam, quæ ſit cauſa, & multorum aliorum, & huius Vniuerſi. At hoc leue eſt, non enim id profert abſolutè, ſed ſuppoſita opinione Democriti, quòd Mundi fiunt caſu.

Quintum. *Cur homi nũ nonnulli dicuntur fortunati?* Quintò conſiderandum, unde eueniat, quòd hominum nonnulli dicantur fortunati, alij infortunati. Er uera Theologorum ſententia, id tribuendum eſt peculiari uoluntati Dei, qua de re loquitur D. Thom. 3. contra Gent. cap. 92. Aſtronomi leuiter id referunt ad ſydera cœli, & aſpectus ſtellarum. Medici id tribuunt humoribus, & temperamentis. Ex ſententia Ariſtot. homo dicitur fortunatus; Vel ex accidenti, quia forte fortuna ei uaria bona competunt; Vel ob eius prudentiam, per quam fit ſuę fortunæ faber; Vel ob curam, & diligentiam: nam uigiles & accurati occaſionis crinem arripiunt; Vel ob propriam aliquam, ſibi per naturam inſitam gratiam, ob quam à multis fouentur, & diliguntur; Vel demum ob peculiarem ſui conditionem, naturam, & temperamentum. Varia, eaque ſcita digna ſe offerunt de caſu & fortuna dicenda, variaque problemata diluenda: verùm quia in ſcientia ciuili multa dixi, ea ſilentio prætereo, & ſolùm verſabor in attinentibus ad expoſitionem verborum, & ſententiæ Ariſtotelis.

Cont. 68. *QVOD autem ſint cauſæ, & quod tot numero, quot diximus manifeſtum eſt, tot enim numero ipſum propter quid includit. Aut enim reſponſio ad propter quid, redigitur vltimò ad quid eſt, in immobilibus, veluti in Mathematicis, ad definitionem enim rectè, aut com-*

Cont. 69. *menſurabilis, aut alterius cuius piam vltimò redigitur. Aut ad mouens primum, vt cur certauerunt? quia furati ſunt. Aut cuius gratia? vt dominentur. Aut in ijs, quæ fiunt Materia. Quòd igitur cauſæ hæ, & tot ſint, manifeſtum eſt.*

Inſtitutũ. ABſoluta explicatione caſus & fortunæ, & oſtenſo ad cauſam efficientem redigi, adeò ut non conſtituunt diſtinctum genus cauſæ, redit ad cauſatum declarationem, & ea explicat, quæ de illis explicanda remanſerunt. Et quia de caſu & fortuna egit ob numerum cauſarum, ideò ſtatim huiuſmodi numerum colligit, & patefacit.

Diuiſio. Diuiditur contextus in tres partes; in prima ex declaratis colligit numerũ cauſarum; in ſecunda illum ratione & exemplis explicat; in tertia vt explicatum colligit.

Expoſitio. In prima itaque ait patere cauſas eſſe, & tot eſſe, quot dictum eſt, nimirùm quatuor. Non declarauit Ariſtot. cauſas eſſe, ſed vt notum, & conceſſum ſuppoſuit, & ex

eo quod manifeſtauit, quid ſint, apparuit eas eſſe. In ſecunda parte id oſtendit ratione,& exemplis. Ratio Logica eſt,& ſic formatur, Tot ſunt genera cauſarum, per quot reſpondetur interroganti propter quid: at hoc fit per genera quatuor, & non per plura,nec pauciora: quatuor itaque ea ſunt. Maior dimittitur vt nota, nam vt patet ex principio ſecunda poſt; quærere propter quid, eſt quærere cauſam. Minor exemplis oſtenditur,ordiendo à forma,veluti in immobilibus qualia ſunt Mathematica,demùm interrogatiò reſoluitur in quid eſt, nimirùm in definitionem explicantem formam, veluti in definitionem recti anguli, uel commenſurabilis, uel alterius cuiuſuis. Hic Euclides primò accipit definitiones conſiderandorum, mox in eas reſoluit problemata, in quas vltimò dicitur reſoluere, quia eis traditis abſoluta eſt quæſtio,& ipſius quid eſt non eſt alia cauſa. Aut quæſtio reſoluitur in mouens primum,addit primum,quia id eſt. verè efficiens,& in eo genere,eius non eſt alia cauſa, vt interroganti cur Thebani pugnauerint cum Phocenſibus? reſpondemus quia ſurati ſunt,ſine templum expoliarunt, adeò vt furtum, & læſio dolorem & iram peperit,ira autem excitat & mouet ad bellum. Aut tertiò res pondemus per finem, veluti interrogati,cur Imperator pugnet cum Principe Turcarum? reſpoendemus, ut dominetur ei,& præſit illis Regionibus, quibus iure præeſſe debet. Dmum in his quæ fiunt, reſpondemus per materiam, vt interrogati, cur elementa inuicem per mutantur? reſpondemus, quia communi materia ſunt prædita.

Caput Annotationum.

Conſidero primò Ariſtotelem priùs non oſtendiſſe geneta cauſarum eſſe quatuor,quia adhuc nō patefecerat caſum, & fortunam non conſtituere diſtinctum genus cauſæ: id autem cum ſecerit, oſtendit numerum definitum eorum ratione quadam Logica, quæ eſt confirmatio per conſpicua, & approbata. Conſidero ſecundò,quòd Ariſtot. de formæ loquens accipit immobilia,huiuſmodi autem ſunt ea,quæ a materia vel ex ſui conditione uel cogitatione, & Mente ſunt ſecreta, Sic Deus & Cœlorum motores ſunt formæ immobiles, cum ſui eſsentia à materia ſint ſolutæ. Ariſtoteles tamen exemplum petit à Mathematicis nobis certioribus, & notioribus. Mathematica autem dicuntur immobilia, quia ſunt formæ cogitatione à materia, & à principio motus ſecretæ. Et cum dentur Mathematicæ puræ, quæ ſunt Geometria, Stereometria, & Arithmetica, & Mathematicæ mediæ, vt Aſtronomia, Perſpectiua, & Muſica; Ariſtot. præſertim puras denotat, quæ abſtrahunt à corpore phyſico, & mobili, quamuis modo aliquo etiam de medijs id verum ſit: Nam quamuis Aſtronomus conſideret ſphęram Mundi,& orbes Cęlorum,qui perenni motu mouentur, dicitur tamē à motu abſtrahere,quatenus abſtrahit à natura,quæ eſt principium motus:& ſolùm conſiderat orbes,& motum,vt quanta ſunt, ſeruando communem modum conſiderandi Marhematicum. Conſidero tertiò in dubium verti, num Mathematicus conſideret aliud genus cauſæ à forma? Qua de re cum alibi ſim loquutus, dico breuibus; Mathematica non carere fine, varias enim præbent vtilitates; vt eo non utuntur pro formandis ſuis oſtenſionibus. Inſuper includunt materiam Mathematicam,quæ ſunt continuum,& partes,ex ea tamen minus propriè oſtenſiones conſtituunt; propriè autem pro oſtenſionum immediato principio utuntur definitionibus,& regulis nonnullis, ex ſe conſpicuis. Conſidero quartò,quòd cum Mathematicæ dicantur demonſtrare per formam, ex qua prodeunt affectiones, ea forma non conſideratur, vt forma partis, dans eſse compoſito, & cum relatione ad materiam;

Primum

Secundū.

Tertium.

Quas cauſas conſideret Mathematicus.

Quartum

Digitized by Google

ſed tanquam forma totius, ex forma partis & materia Mathematica conſurgens, *Quintum* & quatenus eſt ipſum quid eſt, & explicatio eius. Conſidero quintò, quòd Ariſtot. relaturus materiam ait, & in his quæ fiunt Materia, iure ait in his quæ fiunt, denotans conſiderata à Phyſico, nam ut rectè ait Them. per formam res ſunt, per materiã fiunt, denotando non materiam Mathematicam, ſed Phyſicam, de qua etiam intelligi debet ſententia Auerrois, quòd qui conſiderat materiam, conſiderat omne ge- *Sextum.* nus cauſæ. Conſidero ſextò, genera cauſarum includere aliquid commune, & aliquid proprium commune eis eſt, ut referantur pro reſponſione interroganti propter quid, omnis enim cauſa valet eſse medium oſtenſionis, vt dicitur in ſecundo Poſteriorum, propria autem ſunt, ut forma ſit quid, efficiens à quo, materia ex quo, finis gratia cuius.

Cont. 70. *CVM autem cauſæ quatuor ſint, valet Phyſicus noſcere omnes, & per omnes Phyſicè reſpondere, per materiam, formam, mouens, & finem. Plerumque tamen tres earum in vnam veniunt, nam quid eſt, & cuius gratia vna eſt: Principium autem primum motus ſpecie idem eſt eis, homo enim* *Cont. 71.* *hominem generat. Atque omninò quæcunque mota mouens, quæ autem non, non amplius Phyſicæ ſunt, non enim ita mouent, vt in ſe motum, aut principium motus includant, ſed immobilia ſunt. Propterea tria ſunt negotia, vnum circa immobile, alterum circa mobile quidem, ſed ab interitu immune, tertium circa mortalia.*

Inſtitutũ. OStenſo numero cauſarum, inſtitutum Ariſtotelis modò eas contrahere, & referre ad conſiderationem Phyſicam, terminoſque patefacere Phyſicæ conſiderationis. Et in hoc cont. quatuor facit. Pri- *Diuiſio.* mò, ait Phyſicum ſecundum ſe poſse reſpondere per omne genus cauſæ. Secundò, manifeſtat, quòd quamuis quatuor cauſarum genera ſecundum propriam formam, & rationem ſemper diſtinguantur; tamen abſolutè, & pro fundamento valeat nonnulla earum in idem venire. Tertiò, conſiderat conditiones cauſæ efficientis. Quartò, colligit tria genera conſi- *Expoſitio.* derationum ex parte rerum, quæ conſiderantur. In prima parte profertur hæc concluſio cum cauſæ ſint quatuor, valet Phyſicus ſecundum ſe, & habitu proprio reſpondere per omne genus cauſæ, & orditur à materia, quia eius cõſideratio eſt Phyſici maximè propria, & qui eam conſiderat, etiam conſiderare tenetur cauſas reliquas, vſque ad definitum terminum, cum enim Phyſicus conſideret corpus Phyſicum, cui vt Phyſicum eſt competit omne genus cauſæ, iure pro exacta illius notitia tenetur, vt Phyſicus eſt, noſcere genus omne cauſæ, cum relatione ad illud. Et quoniam hæ cauſæ, quamuis diſtinctæ ſint ratione, fundamento tamẽ, & pro abſoluto valeat in idem venire, ideò quibus, & quomodo eis competere valeat, oſtenditur in ſecunda parte, in qua ait Philoſophus, quòd plerumque tres in vnum veniunt, Nam forma in idem numero venit cum fine generationis: Hinc præſente forma, abſoluta eſt generatio, non autem in idem uenit cum fine rei genitæ. Loquendo autem de efficiente, id plerumque eſt idem ſpecie, nam efficiens eſt id, quod dicitur generare, nil valet generare ſe, ſed aliud ſimile ſpecie; ideò efficiens, & forma non ſunt idem numero, ſed ſolùm ſpecie, homo enim generat hominem, non autem Plato Platonem. Et cum Philoſophus dixerit Phyſicum reſpondere per omne genus cauſæ, & in ſecunda parte de

efficiente

efficiente dixiſset, quòd coincidit cum forma non numero, ſed ſpecie, aſſignat terminos conſiderationis cauſæ efficientes, manifeſtans, quòd ut Phyſicus, ſolùm conſiderat id efficiens, quod mouetur, & per id reſpondet, nam conſiderata à Phyſico debet ſubijci motui, quæ verò ſunt ſupra motum, ſunt ſupra Phyſica, & ad Metaphyſicum ſupra Phyſica eleuatum pertinent. Ex quo in quarta parte infert, quod conuerſi ad ea, quæ conſiderantur, inſpicimus negocia eſſe tria, & tres eſſe gradus eorum, quæ conſiderantur; in quorum ſupremo collocata ſunt immobilia, attinentia ad Metaphyſicum; in medio mobilia æterna, attinentia ad vnam partem naturalis ſcientiæ; in infimo mobilia mortalia, attinentia ad alteram partem naturalis ſcientiæ.

Caput Annotationum, & Dubitationum.

VAria ſe offerunt digna conſideratione, quorum primum eſt, quòd *Primum.* hæc explicatio, & declaratio attinentium ad cauſas, non Phyſica eſt, ſed partim Metaphyſica, partim Dialectica. Nam patefacere leges, & circumſcribere terminos diſciplinarum, ad communem, & dominam diſciplinam pertinet; ideò hæc eſt Pedia, & recta inſtitutio ad Phyſicum, in qua ſolùm valet ex ſe Phyſicus noſcere nonnulla propria eius, conſtituentia in contractione minorem propoſitionem. Con- *Secūdum.* ſidero ſecundò, quod Philoſophus patefaciens Phyſicum reſpondere per omne genus cauſæ, addit, quòd id efficere valet Phiſicè, & conſtitutus intra terminos Phyſicæ conſiderationis: Et iure, nam ſcientiæ ob connexionem frequenter ſunt permixtæ; & una fert opem alteri, adeò ut etiam in Phyſicis referantur nonnunquam Metaphyſica; & vice verſa. At Phyſicus valet ſecundum ſe reſpondere per omne genus cauſæ, dum id de quo eſt ſermo, omni genere cauſæ præditum eſt, non egrediendo ſibi præſcriptos terminos. Conſidero tertiò, quòd Ariſtot. loquens de connexio- *Tertium.* ne cauſarum, ait tres in vnam plerumque venire. iure addit [plerumque.] Primò, quia non omnis finis eſt idem numero cum forma, ſed ſolùm finis generationis, non autem finis rei genitæ. Secundò, quia non omnis forma eſt eadem cum fine, ſed ſolùm forma optata ab agente, non autem ea quæ præter inſtitutum educitur. Tertiò, quia non ſemper agens eſt idem ſpecie cum forma, non enim agens remotum, nec organicum, ſed proximum, & principale; nec agens ex accidenti, ſed ſecundum ſe: & demùm non agens æquiuocum, ſed vnicoſum, veluti etiam Artificioſa non fiunt à ſimili ſpecie ſecundum eſſe, ſed ſolùm ſecundum cognitionem. Conſidero quartò, *Quartum* Dubiam eſſe ſententiam Ariſtot. quòd efficiens non ſit idem numero cum forma: *Dubitatio.* nam eadem numero Anima eſt forma Socratis, finis generationis, & principium efficiens operationum eius, ut oſtenditur in 2. de Anima. Similiter eadem numero Natura ignis, eſt forma ignis, eſt finis generationis eius, & principium efficiens generationis ſui ſimilis. Soluunt nonnulli, ſententiam Ariſtot. eſse ueram plerumque: at ea ſolutio falſa eſt, quia etiam forma & finis ſunt idem numero plerumque: & cauſa efficiens eſt eadem ſpecie plerumque, ut dixit Ariſt. Inſuper forma Phyſica, & efficiens ſemper veniunt in idem numero, quia omnis forma Phyſica eſt efficiens, & vice verſa. Reſpondebat Ludouicus Boccafertus præceptor meus, memoria colendiſſi- *Lud.Boc.* mus, ſententiam Ariſt. debere intelligi cum relatione ad generationem, quia nil ſe generat. Quæ ſolutio etiam eſt dubia, quia Ariſtot. abſolutè conſiderat, quomodo cauſæ coincidunt cum relatione ad ſolutiones difficultatum, non autem ad ſolam generationem. Præterea omnis forma generans ſimul eſt forma, & efficiens. Propte- *Solutio* reà dicamus, quòd cum Ariſt. de hoc loquatur cum relatione ad ſolutiones difficul- *propria.* tatum, id conſiderauit cum relatione ad idem numero, ex cauſis prodiens: qua conſideratione forma, & finis ueniunt in idem numero, efficiens autem ſolùm ſpecie, ve-

luti

Digitized by Google

ſua Anima Platonis eſt forma Platonis, eſt finis generationis Platonis; at non eſt efficiens eius, ſed alterius ſpecie ſimilis. Id ipſum de Natura dicendum eſt. Conſide- *Quintum.* ro quintò, quòd Ariſt. non manifeſtat, num Materia in idem venire valeat cum alijs. Et iure, nam cęteræ omnes cauſæ ſunt quidam actus: Materia autem actu caret. At *An materia in idē veniat cū alia cauſa?* eſt inſtantia de cœlo, quod eſt materia motus, & efficiens commune mortalium. Inſuper dantur operationes immanentes, vt intelligere, ſentire, ſaltare & ſimiles, in quibus efficiens, & ſubiectum videntur in idem numero venire. *Solutio.* Soluitur, Ariſtotelem loqui de prima mortalium materia, quæ primò & præſertim materia eſt, & cuius conditio eſt potentia; Cœlum autem, & materia proxima ſecùs ſe habent. Nam materia proxima includit formam per quam agit: Cœlum autem dicitur materia actu, & eſt materia motus; cuius non eſt efficiens: & relatum ad mortalem orbem eſt tanquam forma, adeò ut relatum ad idem non ſit materia; & efficiens, loquendo de actionibus, quæ immanentes dicuntur. Semper origo actionis, eſt diſtincta ab origine paſſionis. *Sextum.* Conſidero ſextò, quod Ariſtot. ſtatuens terminos conſiderationis Phyſicæ, id facit de cauſa efficiente, quia ut pertinet ad terminos conſiderationis formæ, & Materiæ, quæ ſunt Naturæ, id fecit in calce capitis de Natura: & aſſignans eo loci terminos conſiderationis formæ, ſimul id fecit de fine, cum qua eſt idem numero. Solum itaque remanebat, ut de efficiente loqueretur, quod maximè *Septimū.* propriè cauſa nuncupatur ex ſententia Platonis. Conſidero ſeptimò, quòd Ariſtoteles ſtatuens terminos conſiderationis cauſæ efficientis, inquit, quæ mouent mota, eſse Phyſicæ conſiderationes, quæ mouent non mota non amplius: quod etiam approbabit in cont. 73. & hoc eſt conſimile ei, quod oſtenditur in primo de partib. animalium, dum manifeſtatur Mentem ex materia non pendentem, non attinere ad *Dubitatio.* Phyſicum. At hoc eſt apprimè dubium, in octauo Phyſicorum agitur de motoribus Cœlorum, qui non mouentur; & in 3. de Anima agitur de humana Mente. Et confirmatur, quia nulla forma mouetur, quamuis ſit principium motus, ſola enim corpora mouentur, ex ſexto Phyſic. Præterea Auerroes, quem multi ſequuntur, ait primū *Solutio quorūdā.* efficiens à ſolo Phyſico conſiderari, cum tamen moueat & non moueatur. Propterea nonnulli ſequentes Auerroem inquiunt, quòd dum hoc in loco Ariſt. ait mouentia non motu non eſſe Phyſicæ conſiderationis, denotat non conſiderari à Phyſico, ut ſubiecta; ſed ſolùm, uti principia. Quæ ſolutio approbanda non eſt. Primò, quia *Euerſio.* conſpicuè aduerſatur inſtituto Ariſt. hoc enim in loco ſibi conſiderādum propoſuit; non in quo ſubiecto uerſetur Phyſicus, ſed per quas cauſas ſecundum ſe reſpondere teneatur. Inſuper ſi id conſideraremus, tunc Phyſicus nullam formam diceretur conſiderare, quia nullam formam conſiderat, ut ſubiectum; ſed ut principium corporis Phyſici. His accedit, quòd dum abſolutè dicimus aliquid ad aliquam ſcientiam attinere, uel non attinere, abſolutè eſſentiam eius inſpicimus, non autem uel ut princi- *Sententia propria.* pium, uel ut ſubiectum. Colligamus itaque Phyſicum in nullo genere cauſæ abſolutè eleuari ad primum, nam materiam primam in prima, & abſoluta notione nō conſiderat. Addimus poſſe quidem Phyſicum reſoluere vſque, ad motores immobiles; at interrogatus, quid ſint? non ualet amplius, ut Phyſicus, reſponderi. Inſtantiæ relatæ facilè diluuntur, nam in octauo Phyſicorum agitur de motoribus immobilibus, quia medium, per quod noſcuntur, Phyſicum eſt; propterea per tale medium, nimirùm per æternitatem motus, declarat nonnulla de ipſis, per quæ nectitur cum prima Philoſophia. Hinc iure Philoponus ait, Ariſtotelem per Phyſica eleuari ſupra Phyſica. Similiter in 3. de Anima eſt ſermo de humana Mente, non quidem abſolutè, ſed ut nectitur cum mortalibus, & fungitur officio mortali, ut latiùs alibi hac de re uerba feci. At addebatur nullam formam moueri. Reſpondeo formas ex materia pendentes moueri ex accidenti moto corpore, & hoc eſt ſatis, ut reddantur Phyſicæ *Octauum.* conſiderationis. Conſidero octauò, Ariſtotelem ex eo, quod dixerat motores immobiles non eſſe Phyſicæ conſiderationis, inferre negocia eſſe tria. Circa immobile, circa

le, circa mobile æternum,& circa mobile mortale: verùm quid per tria hæc negocia denotet, non facilè conſtat. Multi putant denotari tres partes Inſpectricis Philoſophiæ. Nam per immobilia aiunt denotari Metaphyſicam; per mobilia æterna Aſtronomiam; & per mobilia mortalia naturalem ſcientiam. Quæ exemplo eſt falſa, tum quia Ariſtoteles Mathematica conſueuit nuncupare de immobilibus, ut potuit in cont. 68. tum inſuper quia in 12. Metaph. cont. 6. omnia mobilia ſiue æterna, ſiue non, dixit eſſe Phyſica. Propterea dicendum puto tria eſſe negocia, & conſiderationes rerum, cum relatione ad mobilia vel immobilia. Vna eſt circa immobilia nimirùm Mathematica, & Metaphyſica. Altera eſt circa mobilia æterna, vt pars naturalis ſcientiæ, in qua agitur de Cœlo. Tertia, circa mobilia mortalia, vt altera pars naturalis ſcientiæ. Hæc exemplo elicitur partim ex cont. 68. huius libri, ubi per immobilia etiam denotauit Mathematica, partim ex 12. Methaphyſicæ. 6. vbi omnia mobilia dixit eſſe Phyſica. Poſſemus etiam probabiliter dicere, Ariſtotelem denotare tres gradus conſiderationis motorum, de quibus erat ſermo, dimittendo Mathematica, quæ ad rem non faciunt.

QVARE ipſum propter quid, & in materiam redigere, & in quid eſt, & in primum mouens, de rerum enim ortu hunc in modum cauſas inquirunt, quid poſt quid, fiat quid primum fecit, aut quid paſſum eſt, & ſic ſemper quòd deinceps eſt. *Contex. 72.*

INſtitutum Philoſophi eſt in præſenti contextu colligere naturalem ſcientiam reſoluere quæſtiones Phyſicus in quatuor genera, cauſarum, & id facere ſeruando ordinem ex communioribus ad minus communia deſcendendo. *Inſtituti.* Diuiditur contextus in duas partes, in prima patefit reſolutio, *Diuiſio.* in altera exemplo conſiderationis generationes ſuperadditur ordo. In prima itaque parte colligit Philoſophus ex dictis queſtionem propter quid reſolui in materiam, *Expoſitio.* in quid eſt, hoc eſt formam, quæ fundamento eſt eadem cum fine: & ob id de fine non fit diſtincta mentio: & in primum mouens. [De rerum enim ortu hunc in modum Phyſici cauſas inquirunt,] In hac ſecunda parte addit exemplum Phyſicum, & ordinem. Phyſicus maximè in rerum ortu verſatur, progrediendo hoc ordine, & conſiderando [quid, poſt quid fiat] denotando formam, quæ eſt finis, & terminum ad quem generationis, [quid primum fecit] denotando motorem primum, [& quid paſſum eſt,] denotando materiam. Addit [& ſic quę deinceps,] denotando progreſſum ex communioribus ad minus communia, & ex prioribus, ad poſteriora, qui eſt ordo compoſitiuus, & frequenter ſeruatur in ſcientia Phyſica, quamuis loquendo de Methodo & via frequenter contra ſe habeat. Conſidero, quòd per propter quid denotatur etiam quid. Inſuper dum eſt ſermo de primo in genere cauſæ, id vel refertur abſolutè ad ſcientiam, & denotat primum abſolutè: vel refertur ad definitam ſcientiam, & tunc denotatur primum in ea ſcientia, ſemper enim quærimus cauſam ſummam, ſiue primam, vel abſolutè, vel in ſcientia aliqua definita.

Duplicia

tè,ſed conditioni eius, vt melius eſt conditioni Auium habere Alas, conditioni. E quorum habere quatuor pedes, ac ita de cæteris. Quam finium diſtinctionem etiam tradidit Philoſophus in ſeptimo Nicomachiorum cap.12. & in cont.31. huius libri diuiſit bonum in verum,& apparens.

Caput Annotationum, & Dubitationum.

COnſidero primò, quòd Ariſtoteles ait, [principia mouentia Phyſicè eſſe duplicia,& alterum eorum non eſſe Phyſicum] cum dicat Principia, conſpicuè aduerſatur ſententiæ eorum, qui aiunt immobilia mouentia non conſiderari à Phyſico vt ſubiecta, ſed vt principia,cum tamen abſolutè neget conſiderari,vt principia. *Primum.*
Conſiderandum ſecundò, quòd Ariſtoteles ſecum pugnare videtur, nam ait immobilia mouere Phyſicè. Oppoſitum profert in 3. Phy.cont.8.inquiens,Omne mouens Phyſicè,eſſe mobile. *Secũdum. Cõtrouerſia.* Soluitur,quia mouens Phyſicè accipitur in diſtincta ſignificatione; nã in tertio Phy.per mouens Phyſicè, denotat motorem à Phyſico conſideratum,qui mouendo mouetur;hoc autem in loco per mouens Phyſicè denotat motorem,producentem motum naturalem, contradiſtinctum ab Arte, & violentia. *Solutio* Conſidero tertiò, quòd Ariſtoteles hoc in loco ait, Motores cęlorum, qui immobiles ſunt mouere Phyſicè,quod verum eſt,cùm ex parte motus, qui eſt Phyſicus, & ad Phyſicum pertinet, tùm ex parte motoris, qui ex ſententia Ariſtotelis, mouet cum conditionibus mouentium per naturam, quæ ſunt,vt moueant pro viribus, motu vno, & quando mouere velent, vt pateſeci in libro de Motoribus cęlorum. *Tertium.* Sic motus cæli in primo de cælo numeratur inter motus naturales,qui ſunt à medio, ad mediũ, & circa medium. Auerroes tamẽ diſp.11. in ſol.primi dubij ait,Deum nec ſecundum naturam, nec ſecundum mentem mouere,quæ eſt in nobis,& diſp.13.dixit,nullum circulare moueri ſecundum naturã.Quę ſententia vera eſt,quia motus cæli,& modus mouendi Dei eminens eſt, & abſolutè eſt diſtinctus à motu,& modo mouendi mortaliũ,includit tamen eminenter,& procul ab imperfectione competentia mortalibus. *Auerroës* Conſidero quartò de modo,quo moueat Deus,ex ſententia Ariſtoteles,eius interpretes non conſentire. D.Thomas,& alij nonnulli putant ſolum mouere in genere finis,non efficientis;at conſpicuè ex verbis Ariſtotelis elicitur oppoſitum.Ait enim id,quod penitus eſt immobile,& omniũ primum,non conſiderari a Phyſico,& loquitur de efficiente motum,de quo dixerat, quòd duo ſunt principia mouentia Phyſicè, adeò vt conſpicuè affirmet Principium motus,quod penitus eſt immobile,& omnium primum eſſe principium efficiens, de quo erat ſermo.Id autem quod eſt omnium primum,eſt ſolus Deus,adeò vt hæc formetur ratio,Principium immobile,& primum omniũ ẽſt mouens,vt efficiens: Deus eſt principium immobile,& omnium primus:igitur mouet, vt efficiens. Et profectò eſt ratio,quæ ex ſententia Ariſtotelis non ualet ſolui; nam ambæ propoſitiones proferũtur ab Ariſtotele hoc in loco. *Quartum An Deus moueat vt efficiens.* Cõſidero quintò,quòd cum Ariſtoteles dicat Phyſicum reſpondere per omne genus cauſæ,id debet intelligi de prædictis omni genere cauſæ, non autem abſolutè de omnibus. Nam Mundus, & cæli ex falſa Ariſtotelis ſententia,carent cauſa efficiente,cũ ab eo non iudicentur geniti.Similiter de Eclypſi dixit in octauo Metafiſicæ,quòd fortè caret fine,vt etiam monſtra,& prodeuntia ex neceſſitate materiæ. *Quintum*

Dicendum

Digitized by Google

Cont. 75. *DICENDVM igitur primum, quòd Natura earum cauſarum eſt, quæ ſunt propter finem; mox de neceſſario quomodo competat Phyſicis. Ad hanc enim cauſam redigunt omnes, cum enim calidum ſui natura tale ſit, & frigidum, ac vnum quodque talium, hæc neceſſariò ſunt, & fiunt, aptaque ſui natura ſunt. Nam ſi aliam proferunt cauſam, ſolum tangentes valere ſinunt, veluti hic quidem li-*
Cont. 76. *tem, & Amicitiam, ille verò Mentem. Dubium enim eſt, quid prohibent Naturam non propter finem operari, nec ob id quod melius eſt, ſed quemadmodum pluit Juppiter, non vt frumentum augeat, ſed neceſſario. Quod enim ſurſum eleuatur refrigerari oportet, refrigeratum verò in aquam verti, & cadere, quod cum fiat, accidit augeri frumentum. Similiter autem ſi cuipiam diſperditur in Area frumentum, non eius gratia pluit, ſed id euenit ex accidenti. Præterea quid prohibet, ita ſe habere de partibus à natura productis, vt dentes neceſſario produci, anteriores acutos, inciſioni aptos, collocatos à latere latos, vtiles ad terendum alimentum, cum tamen non ob hoc ita facti ſint, ſed ex accidenti, ita ſunt vtiles. Similiter putandum eſt ſe habere de reliquis partibus, quibus videtur competere, at ſint propter aliquid. Dum itaque cuncta ceciderint, perinde ac ſi ob aliquid fuiſſent facta, ea quidem ſeruata ſunt, cum caſu rectè conſtiterint. Quæcunque autem ſecùs ſe habuerunt, periere, pereuntque, veluti ait Emp. ea quorum pars anterior erat hominis, poſterior verò & tauri. Ratio itaque ob quam dubitare poſſet aliquis, hæc eſt, & ſi qua alia eſt tales.*

PAtefeci in Principio duos primos libros, qui de Principijs inſcribuntur, mira quadam Arte ab Ariſtotele in quatuor principales partes fuiſſe diuiſos, ex quibus exactiſſimè refulgent cuncta, ad principiorum notitiam attinentia, quatenus ad rem faciebat. In
Connexio. prima parte declarata fuerunt interna Principia generationis, & præſertim materia, per quam res fiunt. In ſecunda declarata fuerunt Elemēta, rem conſtituentia, & præſertim forma, per quã res ſunt. In tertia declarata ſunt genera cauſarum, per quæ res cognoſcuntur, & præſertim efficiens, quod ex ſententia Platonis propriè cauſa dicebatur. Supereſt modò, vt in quarta parte explicetur modus operandi Naturæ, & præſertim finis cuius gratia natura operatur; Hinc Ariſtoteles quatuor ſtatuat principaliora ſui ſermonis prin-
Inſtitutũ. cipia; quorum hoc quartũ eſt, in quo inſtitutum Ariſtotelis eſt oſtendere Naturam non cęco caſu, & per abſolutam materiæ neceſſitatem operari, ſed propter finem, & cum neceſſitate ex ſuppoſitione finis. Proponit Philoſophus diſcutiendas duas
Diuiſio. quæſtiones, adeò iunctas, vt ex ſolutione vnius pendeat ſolutio Alterius. Vniuerſus contextus, qui modò explicandus proponitur, diuiditur in tres partes. In quarum

prima

primò duo dubia proponuntur, & manifeſtatur ratio ſecundi dubij. In ſecunda oſtenditur Naturam operari cum quadam materiæ neceſſitate, non autem propoter finem. In tertia parte colligit, quod quæ contingenter rectè conſtituuntur, ea ſeruantur: quæcunque verò cęco concurſu perperamque diſponuntur, ea perierunt elapſis temporibus, & nunc pereunt, cũ non ſint apta ſeruari, quod per verba Empedocles confirmat ſummopere approbata ab Epicuro, & Lucretio. Redeundo ad *Expoſitio.* primam partem, inquit Philoſophus [Dicendum igitur primum, quòd Natura earum cauſarum eſt, quæ ſunt propter aliquid,] ait hoc primo dicendum, quia ex huius declaratione refulgebit, quomodo in rebus Phyſicis reperiatur neceſſitas, & ait igitur, quia Ariſtoteles in cap. de Natura dixit formam eſſe finem, & etiam loquens de caſu ſuppoſuit naturam operari propter finem; & mox affirmauit formam in idem venire cum fine, & in contextu antecedente dixit formam eſſe finem, & Naturam operari propter finem, quod cum à nonnullis in dubium vertatur, & agendum ſit de modo operandi naturæ, iure ait [Dicendum igitur, &c.]. Quo explicato, mox patefaciendum erit, quomodo in Phyſicis reperiatur neceſſitas. Et afferens rationem huius conſiderationis ait, iure hoc eſſe declarandum, quia veteres, & præſertim Empedocles, & Democritus afferentes cauſam eorum, quę fiunt, cuncta redigunt in abſolutam neceſſitatem, & aiunt cuncta ita facere, vel fieri, quia ita ſui natura neceſſariò apta ſunt facere, & fieri; vt calidum neceſſariò rarefacit, attenuat, diſſoluit; frigidum oppoſita efficit. Quod ſi Empedocles inter principia numerat litem, & Amicitiam; Anaxagoras Mentem, tamen dum de ortu rerum loquuntur, his non vtuntur. [Dubium enim eſt, quid prohibent, &c.] Propoſitis duabus difficultatibus, & relata ratione ſecundæ difficultatis, quæ etiam eſt ratio primæ, cum apprimè ſint iunctæ, in hac ſecunda parte ad primam redit; & rationem affert pro opinione Veterum, quòd Natura neceſſariò, & non propter finem operetur, veluti neceſſariò, & non propter finem animalia ſeneſcunt, & moriuntur. Ratio ita formatur, id *Ratio.* non eſt affirmandum, ad quod dicendum nulla nos cogit neceſſitas, & cuius oppoſitum ſummopere eſt conſentaneum rationi. At nulla neceſſitas nos cogit dicere Naturam operari propter finem, & oppoſitum eius ſummoperè eſt conſentaneum ratione. Quare dicendum non eſt, Naturam operari propter finem. Cum Maior ſit conſpicua, oſtenditur Minor, conſiderando ea quæ maximè videntur fieri propter finem: hujuſmodi autem ſunt Pluuiæ, quæ populari uoce dicuntur fieri in gratiam Plantarum, vt nutriantur, & creſcant meſſes. Similiter partes animalium, quæ in gratiam vſus & vtilitatis earum produci, & formari dicitur, quæ tamen ſecùs ſe habent. Nam de pluuia loquendo ea gignitur abſoluta quadam neceſſitate. Cum .n. Sol reuoluatur in orbem, neceſſariò calefacit, & attenuat humida, uaporeſque eleuat, qui eleuati neceſſariò à radijs dereclicti refrigerantur, denſantur, & vertuntur in aquam, quæ cum ſit grauior aerem, per guttulas deſcendit: Accidit autem, vt deſcendens opem terat meſſibus, cum tamen non gratia earum, ſed abſoluta neceſſitate deſcendat. Et hoc ex eo patet, quia etiam nonnunquam accidit, vt in area frumentum diſſipetur, cum tamen nemo dicat eius gratia pluere. Idipſum de partibus animalium dicendum eſt. Nam vulgo dicitur dentes anteriores à Natura acutos fuiſſe genitos, vt apti eſſent ad incidendum cibum; poſitos autem à latere fuiſſe latitudine donatos, vt inciſum cibum tererent, cum tamen id abſoluta quadã neceſſitate eueniat. Cum .n. pars anterior maxillę tenuiores includat humores, poſitæ à latere craſſiores, ea neceſſariò dentes acutiores, hæ verò latiores emittunt. Accidit autem, vt dentes ita formati eos pariant vſus, cum enim neceſſitate quadam Naturæ conſpirent partes variæ in vtero ad conſtitutionem fœtus, dum ex accidenti rectè ſe habent, ſeruatur fœtus, & perficitur, dum verò ſecus, diſperditur, cum viuere, & ſeruari nequeat. Hinc Ariſtoteles in tertia parte colligit, [dum itaque cuncta ceciderint; perinde ac ſi ob aliquid fuiſſent facta, cum caſu rectè conſtiterint, ſeruantur, dum ve-

cùs,periere elapſis temporibus,& nunc etiam pereunt.] ac vt indicet ſe rectè Veterum opinionem referre addit verba Empedoclis, qui de Centauris loquens dicebat, eorum anteriorem partem fuiſſe hominis, poſteriorem verò Tauri, & perijſſe quia perperàm compoſiti, ſeruari non valuerunt. Demum colligit Philoſophus hac ratione poſſe nonnullos in dubium vertere, quòd natura operetur propter finem, vel alia ſimili.

Caput Annotationum, & Dubitationum.

Primum. COnſidero primò, quòd Ariſtoteles ait Naturam eſſe earum cauſarum quę ſunt propter finem. Nam cauſæ ſunt duplices, vel ſecundum ſe, vel ex accidenti. Cauſæ ex accidenti ſunt Fortuna, & caſus, quę non dicuntur eſſe propter finem, cum ſint receſſus ab eo. Cauſæ ſecundum ſe ſunt Natura, & Mens, ad quam Mentem pertinet actio, & effectio; & hæ ſunt propter finem, non ſola Natura: & ob id Ariſtoteles dixit, Naturam eſſe ex illis cauſis, quæ ſunt propter finem.

Secundũ. Conſidero ſecundò, quòd Ariſtoteles comprobaturus ſententia Veterum, putantium naturam non operari propter finem, mentionem facit de Deo, denotato nomine Iouis, inquiens, quòd pluit Iuppiter non ob meſſes, & iure id facit; nam quòd Natura operetur propter finem, habet ex Deo, illam dirigente, & curam habente de Mortalibus, quam prouidentiam in libris de Repub. latiſſimè approbauit Plato, nec non Ariſtoteles in ſecundo de cœlo. Et qui negant Naturam operari propter finem, ſimiliter negant Deo eſſe cauſæ mortalia, ut impiè nixus eſt id oſtendere ex ſententia Epicuri Lucretius, in primo libro. Vera itaque ſententia eſt, quòd cum ex Deo pendeat Natura, per Dei Prouidentiam cuncta in finem diriguntur.

Quod Natura operetur propter finẽ, ex Dei ꝓuidẽtia pẽdet.

Tertium. Conſidero tertiò, quòd Ariſtoteles de Empedocles, & Anaxagora loquens ait, leuiter tetigiſſe, & mox neglexiſſe alias cauſas præter materiam, quòd etiam de Democrito enunciauit in cont. 22. & id ipſum legitur apud Platonem in Phędone. Veteres enim ſupra corpora non eleuati, Materię, & eius neceſſitate imperium tribuerunt.

Quartum. *De fine Pluuię.* Conſidero quartò, Dubium eſſe de fine Pluuię. Popularis ſententia, quam modò ſequitur Ariſtoteles eſt, Plantas, & earum nutritionem, & accretionem eſſe finem, nam quamuis per Pluuiam nonnunquam diſsipetur frumentum, id parùm refert, quia natura non neceſſariò, ſed vt plurimum attingit ſibi propoſitum finem. Ex aduerſo Alexander Aphrod. ait finem eſſe æqualitatem elementorum, debent enim elementa ſeruare æqualitatem quandam, congruente ratione ligatam; alioquin Vniuerſum diſſolueretur.

Solutio. Pro exacta ſolutione duo dicenda ſunt. Vnum eſt, finem eſſe duplicem, proximum, & remotum, Alexander patefecit finem proximum mutuæ permutationis elementorum, & latentiorem; Ariſtoteles verò remotum, & euidentiorem. Addo ſecundò, loquendo de pluuia, duo conſiderare ualemus, vel abſolutam permutationem mutuam elementorum, vel modum, & locum permutationis; ſi primum conſideramus rectè ait Alexander, finem eſſe æquationem elementorum. At quia hæc ęquatio ſecus fieri poſſet, ideò ſi modum inſpicimus, iure cum Ariſtotele dicimus, Aquam gigni in media aeris regione, & diſtributam in guttulas deſcendere pro inſperſione eius in plantas, ac etiam pro aeris expurgatione, & contemperamento, vt in eo feliciùs animalia viuant, quę Aquæ productio etiam apparet in cauitatibus montium, vt terra reddatur fęcundior, & alię ex ea prodeant vtilites, veluti fontium, Thermarum, & ſimilium.

Quintum Conſidero quintò, quòd cum Ariſtoteles rationem retuliſſet pro opinione Veterum, addit [& ſi qua alia eſt talis.] Nam præter hanc aliæ ab Epicuro, & Lucretio afferebantur rationes, & præſertim quia inquiunt, ut Deus

ſincero

ſincero fruatur gaudio, non debet nulla cura detineri. Nec decet, vt Deus rerum innumerarum, & vilium ſit cuſtos. Nec mortalia tot malis eſſent obnoxia, ſi curarentur à Deo. Hinc enunciauit Boetius. Si Deus his præeſt, vnde prodeunt mala? Si non præeſt, vnde prodeunt bona? Inſuper argumentabatur Empedocles, Natura peccat, gignit monſtra, conſtantia ex partibus animalium diſtinctæ ſpeciei, non cognoſcit, non ratiocinatur de medijs præaſſumpto fine; non itaque propter finem operatur. Et confirmatur, quia præſtantiora non diriguntur in uiliora, tanquam in finem; nec ob viliora, vt ob finem laborant. Ex dicendis autem apparebunt ſolutiones harum rationum.

AT fieri nequit, vt hæc ita ſe habeant Cuncta enim quæ Natura ſunt, aut ſemper conſimiliter fiunt, aut frequenter; Eorum autem quæ Fortuna, vel caſu fiunt, nihil. Neque enim ſorte Fortuna, neque caſu frequentes ſint hyberno tempore pluuiæ, ſed ſi id accidat ſub cane. Neque Caumata, hoc eſt, aëris incenſiones dicuntur caſu fieri ſub Cane, ſed ſi fiant hyeme. Si igitur hæc vel fiunt caſu, vel propter finem, cum fieri nequeat vt Fortuna fiant, vel caſu, propter finem vtique fient. At huiuſmodi omnia Natura fiunt, vt aduerſarij quoque fatentur. Quare in his, quæ natura fiunt, & conſtant reperitur propter aliquid. Com. 77.

RElata, & comprobata opinione Veterum, Inſtitutum modò Philoſophi eſt eam euertere, & in præſenti contextu ratione vna eam cum vero pugnare manifeſtat. Diuiditur præſens contextus in duas partes: In quarum prima oſtenditur opera naturæ nec caſu, nec ſorte Fortuna fieri; In altera ex eo colligitur fieri propter finem. Vt pertinet ad partem primam, ratio ita formatur, Quæcunque vel ſemper, vel frequenter eodem modo fiunt, non debent iudicari fieri caſu, vel Fortuna; Pluuiæ, partes animalium, & dentes, vel ſemper, vel frequenter eodem modo fiunt; Quare non debent iudicari fieri caſu, vel Fortuna: Maior patet ex dictis de caſu, & Fortuna, & illuſtratur exemplis Pluuiæ hybernæ, & incenſionis æſtiuæ, quæ cum fiant frequenter illis temporibus, non dicuntur fieri caſu. [Si igitur hæc vel fiunt caſu, vel propter finem, &c.] Hæc eſt pars ſecunda, in qua ſumpta pro maiori propoſitione concluſione antecedentis rationis, addendo minorem, infertur opera naturæ non caſu fieri, ſed propter finem hunc in modum, Pluuiæ, partes Animalium, dentes & ſimilia non fiunt caſu vel Fortuna; Hæc ſunt opera Naturæ; Quare nec caſu, nec Fortuna fiunt; Si non fiunt caſu & Fortuna; Igitur fiunt propter finem. Minor confirmatur conſenſione aduerſariorum, numerantium ea, inter opera Naturę. Inſtitutū. Diuiſio. Expoſitio.

Caput Annotationum, & Dubitationum.

Primum. Dubitatio. DVo ſe offerunt conſideranda. Primum eſt, num incenſio aeris, quę fiat hyberno tempore, & frequens Pluuia æſtiua, iudicari debeant fieri caſu, vt ait Ariſtoteles? Id enim non uidetur dicendum, quia quamuis ex parte temporis rarò fiant, tamen prædita ſunt cauſis determinatis, ex quibus, & non ex alijs prodire valent, & de illis eſt ſcientia, eisque competit definitio Pluuię, & incenſionis. Reſpondeo, incenſiones relatas, & Pluuias poſſe dupliciter conſiderari, Primò ex parte ſui, ac ita non fiunt caſu, cum prædita ſint definitis proximis cauſis. Secundò ex parte temporis, quæ tempora non ſunt parata pro illis, ſed potiùs pro oppoſitis, & hac conſideratione poſſunt dici fieri caſu: Nam quamuis cauſa proxima ſit definita; cauſa tamen remota, ex qua pendet eo tempore proxima indefinita eſt. Id enim accidere poteſt ex varietate uentorum ad id non directorum, ex aliquo ſtellarum aſpectu, vel ex alio ſimile: ideò Ariſtoteles inſpiciens tempus de incenſione dixit, [ſi hyeme] adeò vt indicet ea ex parte temporis, ſimilia eſſe factis caſu, non autem quòd abſolutè fiāt caſu, vt dictum eſt de Monſtris, nam hæc quoque ſunt quædam Naturæ Monſtra.

Solutio.

Alterum. Dubitatio. Alterum, quod conſiderandum occurrit, eſt, quia Ariſtoteles ex eo quod relata non fiunt caſu, infert fieri propter finem, ait enim ſi hæc uel fiunt caſu, vel propter finem, cum non fiant caſu, propter finē vtique fient, quæ diuiſio uidetur diminuta, & deductio videtur carere neceſſitate, quoniam multa reperiuntur, quæ nec propter finem fiunt, nec caſu, vel Fortuna, vt Senium, imbecillitates, Mors, & multa quæ frequenter oſcitanter fiunt, & nullius finis gratia, vt Ariſtoteles per ſecundam diuiſionem in cap. de caſu, & Fortuna affirmauit.

Solutio. Solui poteſt hæc dubitatio. Primò dicendo, quòd Ariſtoteli inſpexit duas hac de re opiniones, quaſi dicat vel uera eſt opinio Veterum, quòd fiant caſus, vel noſtra, quòd fiant propter finem, non ea Veterum, quare vera eſt noſtra, nam hac de re non ſunt aliæ opiniones. Secundò ſolui poſſet dicendo, Rationem habere vim aduerſus Veteres, qui latiùs vtentes nomine caſus: Omne, quod non fit propter finem, dicebant fieri caſu: Ex quo etiam vnum elicio, quòd Veteres non concederent propoſitionem illam, Omne factum caſu, fieri extra ſemper, & frequenter, nam ea quę ſequuntur neceſſitatem materiæ, dicebant fieri caſu, vt imbecillitates, & interitus, qui neceſſarij ſunt; nam dicebant oppoſitorum eandem eſſe rationem, & propterea vt res caſu fiunt, ita caſu intereunt, cum intereant ſecundum neceſſitatem materiæ.

Cont. 78. *PRAETEREA in quibuſcunque finis aliquis eſt, eius gratia agitur id quod prius, & quod conſequens eſt. Quare vt agitur, ita aptum naturam eſt fieri; & vt aptum naturam eſt fieri ita vnumquodque agitur, niſi aliquid impediat. Agitur autem propter aliquid, quare & propter id aptum eſt fieri, vt domus ſi eorum eſſet, quæ naturam fiunt, ita facta eſſet, vt nunc ab Arte. Si autem quæ naturam fiunt, non naturam ſolum, ſed etiam Arte fierent, non ſecus vtique fierent, ac apta ſui naturam ſunt fieri. Ob vnum ergò alterum fit.*

Digitized by Google

PRo eiuſdem concluſionis oſtenſione formatur modò ratio ſecunda: & *Inſtitutū.*
diuiditur contextus in duas partes: In prima formatur ratio: in al- *Diuiſio.*
tera confirmatur, comparando Naturam cum Arte. Ratio ita for- *Expoſitio.*
matur, quæcunque ita fiunt, ut apta ſunt fieri; & ut apta ſunt fieri, ita
fiunt, dicuntur fieri propter finem, adeò vt antecedentia dirigantur
in ſequentia: Opera naturæ ita fiunt, ut apta ſunt fieri, & uice uer-
ſa, niſi aliquid impediat; quare fiunt propter finem. Additur [niſi quid impediat,]
quia opera naturæ nonnunquam ob impedimenta ſecùs fiunt, ac apta naturam ſint
fieri, veluti monſtra; [Vt domus ſi eorum eſſet &c.] In hac ſecunda parte Philoſo-
phus confirmat minorem propoſitionem, quæ erat, opera naturæ ita fieri, ut apta
ſunt fieri, & id facit per mutuam reciprocationem operum Artis, & Naturæ. Nam ſi
domus eſſet opus Naturæ, non ſecùs fieret, ac Arte formetur; & uice uerſa, ſi opus
aliquod Naturæ fieret Arte, non ſecùs Arte fieret ac fiat per naturam, adeò ut appa-
reat cuncta per naturam non ſecùs fieri, ac apta ſunt fieri. Et utitur exemplo Artis,
quia eſt nobis notior, & conſtat eam operari propter finem. Sic inſpicimus naturam
vnicuique id tribuere, quod eius conditioni eſt conſentaneum; & quemadmodum
natura pro inducenda, & ſeruanda ſanitate, æquat humores, concoquit, & expurgat,
ita ars medendi, & uice uerſa. Quæri poteſt, num arte fieri poſſint opera eiuſdem
ſpeciei cum factis per naturam? Et breuibus dico, poſſe quidem fieri arte, ut inſtru- *Solutio.*
mento naturæ, nectente agentia cum patientibus; at non tanquam ab agente prin-
cipali, ut patet de productione ignis, & nonnullorum metallorum.

ET omnino Ars alia quidem perficit, quæ per Naturam *Cont.79.*
fieri nequeunt, alia verò imitatur. Quare ſi Arte elabo-
rata fiunt propter aliquid patet ea quoque, quæ per natu-
ram fiunt, propter aliquid fieri. Conſimiliter enim ſe ha-
bent adinuicem poſteriora ad priora, cùm in Arte, tùm in Natu-
ra elaboratis.

HAEC eſt ratio tertia ſumpta ex conſimilitudine Artis & Naturæ,
cuius Ariſtot. primò confirmat maiorem propoſitionem, mox for-
mat rationem. Ratio hæc eſt, ut ars ſe habet ad artificioſa, ita na- *Ratio 3.*
tura ad opera naturalia: ſed ars omnium confeſſione operatur pro-
pter finem: quare & Natura, & in utriſque conſimiliter ſe habent
poſteriora ad priora, quia in vtriſque poſteriora ſunt fines priorum. Maior propoſi-
tio refulget per prima uerba, dum Ariſtoteles ait artem uel perficere, uel æmulari na-
turam, & ob id conſimiliter ſe habent.

Caput Annotationum, & Dubitationum.

COnſidero primò rationem Ariſtotelis uim habere per locum à minori *Primum.*
ad maius, ut rectè conſiderauit Porphyrius, nam ſi ars uilior natura,
eiuſque æmula, & imitatrix, operatur propter finem, longè magis id
naturæ eſt tribuendum, nam operari propter finem indicat perfectio-
nem operantis, ut operari temerè imperfectionem. Conſidero ſecun- *Secundū.*
dò, non leuem eſſe litem de præſtantia inter artem, & naturam, de *Lis inter*
qua latè diſſerui in ſcientia de moribus. Nonnulli artem præferunt: tum quia natu- *naturam,*
ram perficit, ut inquit hoc in loco Ariſtoteles; tum quia operatur cū Ratione, & ad *& artem.*

mentem pertinet,quæ præfertur naturę,tum quia eſt dux certior,quàm natura; hinc Ariſtoteles in principio Rhetoricorum ait,quæ fieri poſſunt naturam, & arte, longè meliùs fiunt arte,quàm naturam tantùm; Similiter Cicero in quarto de finibus ait, Ars eſt dux certior,quàm natura. Ex aduerſo ars ſine natura nil efficere ualet. Inſuper dicitur imitari naturam; Imitatio poſtponitur ei, cuius eſt imitatio, ut docuit Plato. Præterea ars eſt accidens, & ſola accidentia efficere ualet; Hinc Ariſtoteles in ſecundo Nicomachiorum cap.6. ait,ut natura,ſic uirtus eſt certior,præſtantiorq́; quàm ars omnis: Et propterea rectè Porphyrius dixit, rationem in hoc contextum formatam habere vim per locum à minori, quia minus apparet, quòd ars ignobilior operetur propter finem. Pro reſolutione dico, Vel comparatio verſatur inter artem ſolam,& naturam, ac ita ars cedit naturæ; Vel inter artem, naturæ additam, cum ſola natura: & ſic ars præfertur; & hoc indicauit Ariſtot. in principio Rhetor. per uerba relata. Et quia vnicuique id tribuendum, quod eius eſt proprium, & per id menſurandum, ideo abſolutè loquendo, natura eſt præferenda arte. Nec obeſt id,quod dicebatur de arte,quòd pertineat ad mentem,& operetur cum ratione; tum quia quamuis attineat ad mentem, non ob id eſt mens, & ſubſtantia, ut natura eſt forma, & eſſentia; tum inſuper,quia ut ars à ratione dirigitur, ita natura dirigitur à Deo,& prouidentiæ eius eſt miniſtra. Inſuper ars perficit naturæ opera, non tanquā domina, ſed tanquā famula eius. Conſidero tertiò,quòd Ariſt.ait, Artem uel imitari naturam,uel perficere opera eius: in hac diſtinctione non eſt putandum Ariſtot. numeraſſe omnes artes. Dantur enim nonnullæ præter relatas, ueluti inquit Ariſtoteles ſub initio Mechanicarum quæſt. nos arte ſuperare ea, à quibus per naturam uincimur,ut arte domamus Tauros, & ope circuli eleuamus grauiſſima pondera,quibus per naturam ſuccumbunt humanæ vires, quæ nec ſunt imitationes naturæ, niſi ualdè obſcurè, nec naturam perficiunt. Ariſtoteles tamen eas numerauit, quæ ſuo inſtituto inſeruiunt.

Solutio. *Tertium.*

Cont. 80. ***MAXIME autem conſpicuè refulget in cæteris Animalibus, quæ nec Arte, nec inquirendo, neque conſultando operantur. Propterea dubitant nonnulli, num Mente, aut alio quodam operentur, et Aranei, & Formicæ, & alia huius generis. Ac ita progredienti in plantis quoque apparent nonnulla conducentia fini, vt folia pro cooperiendis fructibus. Quare ſi per naturam, & propter finem hirundo nidum conſtruit, Araneus telam, & plantæ folia edunt gratia fructuum, radicesque non ſurſum eleuant, ſed deorſum effundunt, pro alimento hauriendo, patet in his quæ naturam fiunt, & conſtant, huiuſmodi cauſam reperiri, cuius gratia cætera fiant.***

Inſtitutū. *Diuiſio.* FOrmatur in hoc contextu ratio quarta, quæ maximè conſpicua dicitur, quia in operibus conſpicuè refulgent attinentia ad principia, quæ opera modò ab Ariſtotele conſiderātur. Diuidetur contextus in tres partes; In prima per opera animalium operantium per naturam,oſtenditur naturam operari propter finem; In ſecunda id fit per attinentia ad plantas; In tertia colligitur concluſio.

Expoſitio. Ait itaque primò,conſpicuè refulgere naturam operari propter finem,conſiderando opera multorum Animalium,rationis expertium,quæ tam conſpicuè propter finem operantur,ut dubitent multi,num id faciant Mente,uel alio quodam principio; opera enim

ra enim formicarum, hirundinum, apum, araneorum, & conſimilium eximiam in
animo ea conſiderante excitant admirationem, cum tam exactè in finem dirigan-
tur, vt exactiùs id ab homine fieri poſſe non appareat. [Ac ita progredienti in plan
tis quoque,&c.] In hac ſecunda parte id ipſum elicitur ex attinentibus ad plantas,
nam producuntur folia pro tegendis fructibus; & radices per uiſcera terræ effun-
duntur, pro hauriendo alimento. [Quare ſi per naturam, & propter finem,&c.]
In hac tertia parte colligitur uis rationis, & ex ea infertur concluſio hunc in mo-
dum, Animalia expertia rationis opera uaria efficiunt propter finem; & partes plan *Ratio 4.*
tarum in definitum finem diriguntur; Et hæc fiunt per naturam; Quare natura non
cęco caſu, ſed propter finem operatur.

Caput Annotationum, & Dubitationum.

COnſiderandum primo eſt, quòd iure Ariſtoteles, inquit ex operi- *Primum.*
bus animalium ratione carentium maximè refulgere naturam
operari propter finem: Cum enim modus operandi principio-
rum per opera reſulgeat, quatuor ſunt gradus operum naturæ,
quæ nobis conditionem eius ualent oſtendere. Corpora animę
expertia, Plantæ, Animalia carentia ratione, & homo. Inani-
ma parùm refulgent, & officia eorum nō ita ſunt multa, & con-
ſpicua, ut uiuentium. Plantæ uiuunt, at uitam habent obſcuram, & earum officia
non ualdè ſunt præclara. Animalia rationis expertia ſunt præſtantiora, eorumque
officia ſunt uaria & inſignia, adeò ut ſummoperè à natura cuſtodiantur. Homo
præſtat quidem iumentis, at vires naturæ in eo minus refulgent, quia mente, & ra-
tione ſupra naturam collocata uiuit, & operatur. Iure itaque Ariſtoteles dixit id
maximè patere in animalibus expertibus rationis, & ſecundo loco in plantis.
Conſidero ſecundò, quòd Ariſtoteles ait dubitare nonnullos, num mente, uel alio *Secũdum.*
quodam ea animalia operentur: & iure nam præuidere futura, rationis, & mentis
eſt proprium: at formicæ præſagæ futuræ hyemis colligunt grana, grues, & turdi
mutant regiones, & hirundines pro futura prole nidum conſtruunt: ac id ipſum pa-
tet de multis: Hinc dicuntur prudentia. Similiter ranæ & cornices prænunciant
pluuiam, & gallus diem. Inſuper conſpicuè ratiocinantur, nam ex uno aliud infe-
runt, & exemplo corrigunt. Propterea Democritus mentem ab anima non ſecre-
uit, & prædita anima dixit eſſe prædita mente, vt refert Ariſtoteles in primo de Ani
ma 23. Similiter Empedocles, non ſecernens internum ſenſum à mente, cunctis
animalibus mentem competere exiſtimauit. Inſuper cum Academici ſolam animã
rationis compotem putent uerè animam, cęteras autem ueſtigia, & umbras eius,
coguntur fateri animam rationis compotem, niſi ineſſe ſaltem præeſſe illis. Et pro- *Plutarch⁹.*
pterea Plutarchus, Platoni ſatis addictus, putauit iumentis quoque, & feris ratio-
nem competere. Et Porphyrius in ſuo præclaro libro de abſtinentia ab eſu carnium *Porphyri⁹*
acutiſſimis rationibus, & latiſſimè eandem opinionem approbauit. Quam tamen
opinionem longè a uero diſtare, in libro de humana mente pateſeci. Conſidero ter- *Tertium.*
tiò, quòd cum animalia, infra hominem poſita, careant facultate ratiocinandi, non
ratione dicuntur, & diriguntur, ſed inſtinctu naturæ, & ob id eorum opera dicuntur
opera naturæ. Naturæ enim inſtinctus eſt interna excitatio ad efficiendum aliquid, *Naturæ i-*
conditioni eius, cui competit, conſentaneum, ſequens formam eius, ut natura eſt, ut *ſtinctus.*
latiùs alibi pateſeci. Qui naturæ inſtinctus in iumentis feris, & pueris maximè ſul-
get, latet autem in homine, dum ratione utitur. Conſidero quartò, quòd Ariſtote- *Quartum*
les uidetur ſecum pugnare, hoc enim in loco ait animalia efficere ea opera per natu- *Cõtrouer-*
ram: vt in ſecundo de Anima cont. 155. ait ea efficere per phantaſiam, quæ dicitur *ſia prima.*

mens

Secunda. mens brutorum. Inſuper hoc in loco nutritionem tribuit plantis per naturam, & ob id ait radices deorſum infra terram effundere: & in ſecundo de Anima cont. 40. contra Empedoclem ait non per naturam, ſed per animam nutriri, & creſcere.

Solutio ſecunda. Soluitur ſecunda controuerſia, quia natura uſurpatur dupliciter. Primò ut contradiſtinguitur ab anima, & infra animam eſt poſita, in qua ſignificatione in ſecundo de Anima, damnatur Empedocles putans nutritionem, & accretionem tanquam à primo principio à natura prodire, calor enim eſt inſtrumentum, non agens principale nutritionis, & accretionis. Secundò vſurpatur naturæ nomen, vt extenditur ad omnem animam, infra mentem poſitam, in qua ſignificatione modò nutritio di-

Solutio prima. citur opus naturæ. Prima autem controuerſia etiam ſoluitur dicendo ea opera fieri per naturam, & per phantaſiam non inuicem pugnare, quia phantaſia, cum infra mentem ſit poſita, etiam natura eſt in ſecunda ſignificatione, ſuper relata. Animaduertendum tamen eſt, quòd quamuis phantaſia dicatur natura, diſtinguitur tamen ratione ab ea, adeò ut diſtincta ratione dicatur hirundo conſtruere nidum per naturam, & per phantaſiam: vt enim operatur excitata ab inſtinctu naturæ, dicitur operari per naturã, ut uerò utitur cognitione, & memoria, dicitur operari per phantaſiam, adeò ut cùm inſtinctus naturæ, tùm cognitio, & memoria conſpirent ad ea opera efficienda. Verum eſt dubitatio, quid nam eorum præſtet, & in efficiẽdo opere principatum obtineat, num inſtinctus naturæ, uel potius cognitio? Rectè Scotus inquit, inſtinctum eſſe ducem, cognitionem uerò ei tanquam famulam inſeruire, ſine qua inſtinctus non poſſet opus ſuum abſoluere, uelut i hirundo capta oculis, nidum non conſtruit: conſimilitudo operandi ex inſtinctu prodit, uarietas uerò &

Dubitatio. cognitione. At iure ambigere quis poterit, quomodo inſtinctus naturæ in fugiendis illis muneribus præferatur cognitioni? ita enim cæcus ducet oculatum: & non

Solutio. cognoſcens diriget cognoſcentem. Reſpondeo, id iure euenire, quia inſtinctus naturæ ad finem proprium dirigitur à primo motore, qui eſt dux certior, quàm phantaſia; Phantaſia autem verſatur circa media, & operantia parat ergo illa. Conſide-

Quintum ro quintò, quòd quamuis Ariſtoteles dicat plantas effundere radices deorſum, non ob id putandum, radices eſſe partem plantæ deorſum, ſunt enim pars ſurſum, recta ratione ori reſpondens, collocata tamen in ordine vniuerſi deorſum, perinde ſe habens, ac ſi homo pede eſſet ſuſpenſus, hinc homo dicitur planta euerſa.

Cont. 81. ***E**T quoniam natura duplex eſt, una ut materia, altera autem ut forma; Hæc eſt finis, cætera autem propter finem: hæc vtique erit cauſa cuius gratia.*

Inſtitutũ. Diuiſio. Expoſitio OStenſo Naturam operari propter finem, inſtitutum Philoſophi in hoc context. eſt manifeſtare, qui nam ſit huiuſmodi finis. Diuidit Philoſophus primò Naturam in Materiam, & Formam; Mox formam dicit eſſe finem, adeò vt reliqua ſint gratia eius, nam efficiens operatur vt formam educat, quæ eſt finis generationis, ſimiliter gratia eius parat materiam, nam alterius formæ tanquam diſtincti finis altera eſt materia, vt dictum eſt in cont. 26. Similiter in præcedentibus dictum

Finis duplex. eſt formam in idem numero venire cum fine. Conſidero finem eſſe duplicem. Vnum generationis, & hic forma eſt. Alterum rei genitæ, & eſt officium eius, dum dicimus naturam operari propter finem, id verum eſt de vtroque fine. De fine rei genitæ loquebatur Ariſt. in præcedentibus, quando dicebat dentes gigni pro incidendo, & terendo cibo, Pluuias verò vt creſcant ſegetes. De fine generationis modò loquutus eſt, Natura enim parat materiam pro forma, & formatum conſtituit pro eius officio, ne in vniuerſo aliquid ſit fruſtrà. Primus finis refertur ad eſſe, & conſeruationem.

ſeruationem. Alter uerò ad bene eſſe,& perfectionem; quæ perfectio in hoc ternario eſt poſita, vt aiunt Academici,& approbant Peripatetici, nimirùm in Eſſentia, Potentia, & ſui muneris functione.

Cont. 82.

PECCATVM autem fit & in ijs, quæ Arte gignuntur. Veluti ſcripſit non rectè Grammaticus, & Medicus non rectè Medicamentum parauit. Propterea conſpicuum eſt, idipſum contingere in illis, quæ fiunt Naturam. Si igitur in Artificioſis, ea quæ rectè formantur, fiunt propter finem, & ſi quis accidat error, id fit propter finem, ſed ſuo fine fruſtratur; ſimiliter putandum eſt ſe habere de rebus Phyſicis, nam Monſtra Peccata ſunt Naturæ, propter finem operantis. Et in ijs, quæ in vniuerſi principio prædita erant parte anteriore hominis, & poſteriore bouis, ſi ſeruari, & in finem deduci non poterant, putandum eſt id eueniſſe ex deprauatione principij generationis eorum, vt modò ex ſeminis corruptione prodeunt Monſtra.

Inſtitutū.

QVatuor rationibus patefecit Philoſophus in præcedentibus Naturam operari propter finem, modò verò inſtitutum eius eſt, mira arte rationem principalem aduerſariorum ſoluere, & reflectendo eam in aduerſarios, pro eiuſdem veritatis comprobatione, quintam formare rationem. Et quia artificioſa ſunt nobis notiora, & omnium conſen[illegible]unt propter finem, ideò id facit comparando Phyſica, cùm Artificioſis. Dicebant Veteres Natura errat, & in Principio generationis Mundi dum Terra, & Elementa erant fęcundiora, gignebantur Centauri & alia Monſtra, quæ cum ſeruari non valuerint periere, igitur non operatur propter finem, Negat Philoſophus hanc conſequutionem, & eam carere neceſſitate oſtendit, exemplo Artificum, qui quamuis errent, tamen omnium conſenſione operantur propter finem.

Ratio 5.

Reflectitur autem ratio hunc in modum, Omne peccans operatur propter finem. Natura peccat, quare propter finem operatur. Maior ab Ariſtotele elicitur ex conditione peccantis, refulgente ex errore Artificum, illi enim ob id dicuntur errare; quia cum ſibi præfigant ſcopum, recedunt ab eo.

Diuiſio.

Diuiditur contextus in tres partes. In prima oſtenditur, quòd cum Artifex erret, tamen operatur propter finem, & niſi ita operaretur, non diceretur errare. In ſecunda infertur ſimiliter ſe habere de Natura. In tertia manifeſtatur, quid dicendum ſit de monſtris olim genitis, & non ſeruatis; quæ omnia ex ſe conſpicua ſunt.

Caput Annotationum, & Dubitationum,

Primum.

TRia ſe offerunt conſideranda. Primum eſt, quòd Ariſt. ait Artificem peccare, cuius oppoſitum affirmauit Plato inquiens Artificem non poſſe errare.

Dubitatio an artifex peccet?

Fundamentum eſt id, quod dicitur ab Ariſt. in ſexto Nicomachiorum, nam eo loci Ars numeratur inter quinque habitus Mentis, in quorum ratione eſt, vt ſint ſemper recti, ex recto autē non prodit error.

Solutio.

Solutio elicitur ex octauo contextu octaui Phy. Nam peccare contingit dupliciter, vel ſecundum ſe, ac ita Artifex, vt Artifex, non errat;

vel

vel ex accidenti, ac ita errare poteſt, & id contingit dupliciter, vel ex prauo vſu, vel ex diminutione, & imperfectione habitus, adeò ut Artifex, vel quia eſt imperitus, vel male vtens, errare valeat: At quatenus Artifex nequaquam. Regulæ autẽ con-

Secundũ. ſiderari debent ſecundum ſe. Conſidero ſecundò, ex eo quòd Natura errat, neceſſario elici eam operari propter finem, ac ita rationem Veterum aduerſus eos reflecti nam errare nil aliud eſt, niſi recedere à regula, à lege, & à ſcopo: & propterea qui in finem, & ſcopum actiones non dirigunt, non dicuntur peccare: Hinc oritur, quòd Religioſi in plura peccata labi poſſunt, quàm alij, quia pluribus regulis ſe ſubijciũt.

Tertium. Conſidero tertiò putaſſe Empedoclem, Democritum, Leucippum, & Epicurum in Mundi principio ex putredine Terræ, & Aquæ cuncta Animalia prodijſſe, & multa orta fuiſſe maiora, & difformiora; nunc autem non gigni niſi exigua quædam, vt muſcas, ranas, & ſimilia, quia terra, ſenio confecta, iam reddita eſt ſterilis, vt cecinit Lucretius. Hoc denotare voluit Ariſt. dum in tertia parte dixit, quæ in vniuerſi Principio prædita erant, &c. indicans ea grandiora monſtra primò, dum fecundior erat terra, fuiſſe genita, non autem fuiſſe ſeruata, quia caſu quodam perperàm erant compoſita.

Cont.83. *AMPLIVS neceſſe eſt ſemen fieri primum, at non ſtatim animalia, & ea prima humida moles, ſemen erat. Præterea in Plantis quoque ineſt id propter aliquid, quamuis minus diſtinctum. Num igitur in Plantis quoque fiebant, vt in animalibus prædita parte anteriore hominis, & poſteriore bouis, ita prædita parte poſteriore vitis, & anterior olea; an non? Abſurdum enim id eſt. Et tamen neceſſarium id fuiſſet, ſi contigiſſet in animalibus.*

Inſtitutũ. *Diuiſio.* *Ratio 6.* IN præſenti contextu duo facit Ariſt. primò format rationem ſextam, mox exactiùs euertit fundamentum Veterum, depromptum ex monſtris. Vt pertinet ad primam partem, ratio ita formatur, Quæcunque prædita ſunt definita materia neceſſario præcurrente, non debent dici facta caſu; Animalia, & Plantæ ſunt huiuſmodi; non itaque fiunt caſu; Maior patet, quia oſtenſum eſt facta caſu ex indefinitis principijs prodire poſse. Minor oſtenditur ab Ariſtotele per conceſsa a Veteribus, nam dicebant Empedocles, Democritus, & alij; quòd generationem viuentium antecedit [illegible] hoc eſt, mollis quædam moles at inquit Ariſtot. ea ſemen erat, quod mollè eſt. [Præterea in Plantis quoque, &c.] In hac ſecunda parte euertit iterum Philoſophus fundamentum Veterum, nam dicebant Natura gignit Centauros, & Monſtra, conſtantia ex partibus animalium diſtinctorum ſpecie: igitur cęco caſu, & non propter finem operatur. In antecedente contextu reſpondebat per conceſſionẽ aſsumpti, negando conſequutionem, nunc verò reſpondet per inſtantiam, negando aſsumptum, quod eſse negandum ita oſtendit, In plantis vel fiunt huiuſmodi monſtra, vel ne, dicere quod fiant aduerſatur ſenſui, non enim apparent Plantæ, quarum (Gratia exempli) pars poſterior ſit vitis; anterior oleę; faberi, quòd non fiant aduerſatur Veteribus, nam ſi id contingit in animalibus, longè magis contingeret in Plantis, cum ſint viliores, & minus à natura curetur. Adeò vt uis rationis ſit à maiori, ad minus cum negatione. Magis apparet, ut debeant fieri in Plantis, & non fiunt, igitur longè minus in animalibus.

Caput Annotationum, & Dubitationum.

QVinque præſertim ſe offerunt conſideranda. Primum eſt, quòd humor,& ſpiritus ſunt principium generationis omnium uiuentium,& hoc nomine ſeminis denotatur, nam vel eſt verè ſemen, vel aliquid ſemini proportione reſpondens, vt materia putris,ex qua prodeunt animalia, ex putri ortum ducentia. Hoc humidum cum ſpiritu iunctum ab Empedocle dicebatur ὑλογενὲς, ab Ariſtotele ſemen, denotando vel proprium ſemen, vel id quod ſemini proportione reſpondet. Conſidero ſecundò in dubium uerti, an Natura erret; Ariſtoteles id affirmar, & vatia Monſtra id patefaciunt. Ex aduerſo Id, quod ex his,quæ fieri poſſunt,ſemper facit quod eſt melius, non errat; Natura Peripateticorum, & Academicorum conſenſione, eſt huiuſmodi. Prætereà Natura pendet ex bono, ac vt ait Auerroes dirigitur ab Intelligentia non errante: quare ſine errore in bonum tendit. Hinc Ariſtoteles in primo de cœlo ait, eam nil fruſtrà efficere; & in ſecundo de Cœlo ait, nil efficere caſu, ac vt contingit. Soluitur dicendo, Naturam ſecundum ſe & in ſpecie non errare, & nil fruſtrà facere; ex accidenti autem, & in indiuiduis errare, nonnunquam ob materiæ, & temperamentorum in perfectionem. Dicebatur ſemper efficere id, quod melius. Reſpondeo,bonum eſſe duplex, vel abſolutè, vel pro tunc, id autem quod pro tunc eſt bonum, poteſt abſolutè eſſe malum, ſed minus malum altero, vt proijcere merces in Mare, imminente periculo Naufragij,abſolutè malum eſt: at pro tunc eſt bonum, quia eſt minus malum, quàm Naufragium: minus autem malum comparatum cum deteriore, includit conditionem boni.adeo vt Natura nonnunquam ob materiæ deprauationem erret,non attingendo principalem ſcopum, minus tamen erret, quàm fieri per eam poſſit. Addebatur, quòd dirigitur à principio non errante. Reſpondeo, quòd ob id ſemper facit id melius quòd poteſt, non tamen ſemper ſcopum principalem valet attingere; & errat non in ſpecie; & ſecundum ſe, verum ex accidenti, & in indiuiduis. At dicitur, quòd Natura nos reddit ad malum procliuis. De hoc latè verba feci in Philoſophia Ciuili. Conſidero tertiò, dubium eſſe, an à Natura produci poſſint animalia conſtantia ex partibus diſtinctę ſpeciei? Ariſtoteles primò conceſſit Naturam peccare, modò verò negat gigni huiuſmodi Animalia: nam primò reſpondebat per conceſſionem,modò verò per inſtantiam: primò concedebat eam peccare, modò verò negat, quòd quamuis peccet, valeat tamen animalia generare ex partibus animalium diſtinctę ſpeciei. Ratio eſt, quia partes ſunt in ſpecie per formam totius, & cum totum ſit vnius ſpeciei per formam vnam poſtremam, partes quoque dicuntur eſſe eiuſdem ſpeciei. Mouet hanc difficultatem Ariſtoteles in 4. de Gen. Animalium, eamque ſoluens ait id non poſſe contingere ſecundum eſſentiam, ſed ſolùm ſecundum imaginem, & ſimilitudinem, veluti etiam dicimus faciem alicuius hominis præſeferre imaginem Simiæ, & quaſdam partes Muli veluti auriculas, eſſe ſimiles auriculis Aſini, alias equi: & quod dicitur de Centauris, Hircocernis, & ab Ariſtotele in ſecundo de hiſtor. Anim. cap. 1. de equipardo, & equiceruo, & ab alijs de puero prædito capite Vituli, vel Agni, id vel ad fabulas eſt reijciendum, uel concedendum id eſſe verum, vt dixi, ſecundum ſimilitudinem, uel tertiò quòd ſint animal genitum ex coitu duorum animalium diſtinctæ ſpeciei, vt ſe habet de Mulo, & Lyciſca, cum tamen id animal ſit tertiæ ſpeciei diſtinctæ à duabus parentum, & membra omnia eius ſint eiuſdem ſpeciei. Conſidero quartò, in dubium uerti poſſe, num in Plantis gignantur monſtra? & num plura, vel pauciora,quàm in animalibus? Quòd monſtra gignantur experientia patet: frequenter enim duo producuntur poma coniuncta,

Primum.

Secũdum. An Natura erret.

Solutio.

Tertium An gigni poteſt animalis,conſtantia ex partibus Animaliũ diſtincta ſpeciei.

Quartum. An in plantis mõſtra.

iuncta, & Roſæ, quæ cum flore permixtas habent folia plantæ, & Arbores præditæ ramorum & foliorum multiplici difformitate, adeò vt in eis ne dum gignantur monſtra, verùm longè plura quàm in animalibus. Et hoc indicauit Ariſtoteles inquiens, Si Centauri gignerentur in animalibus, longè magis gignerentur in Plantis; & id accidit; tum quia minus accuratè curantur; tum inſuper, quia proximius ex terra prodeunt, cuius multæ ſunt varietates. At quamuis in Plantis plura, quàm in animalibus gignantur monſtra, tamen ea minus apparent, minoremque pariunt admirationem, primò quia forma earum minus eſt certa, & definita, quàm illa Animalium, ideò receſſus ab ea minus apparet; tum inſuper quia viliores ſunt, & minus accuratè conſiderantur. At quinto Loco ſupereſt conſiderandum, num in Plantis apparere valeant ea monſtra, quæ conſtent ex partibus Plantarum diſtinctæ ſpeciei? Ariſtoteles in hoc contextu id negat, inquiens non gigni Plantam, cuius pars prior ſit oleę, & poſterior vitis. Verùm hæc ſententia dubia eſt. Primò, quia non appparet in Planta, quæ pars prior, & quæ poſterior cenſeri debeat. Secundò, quia frequenter apparet planta ex diſtinctis conſtituta, & Quercus ex Quercu, viſco, & Polypodio. Tertiò, quia frequenter eadem planta per diſtinctos ramos parit fructus diſtinctæ ſpeciei, indicantes eas partes diſtingui ſpecie. Reſpondens, & de prima difficultate dico, plantis non competere anterius, & poſterius, cum careant ſenſu, & motu ſecundum locum, competere tamen prius, & poſterius, primò ex parte originis, ſecundò ex parte nutritionis, & ratione vtriusque radices, & partes eis proximiores, ſunt priores, alię poſteriores. De Quercu, viſco, & Polypodio, dico ex his non conſurgere plantam vnam, ſed ſunt plures, & diſtinctæ, quarum vna in alia gignitur, vt etiam in cute animalis gignuntur pediculi, cum ea iuncti. De tertia difficultate ſumpta ex Plantis, varios fructus producentibus, dico id per naturam non fieri, cum non dentur ſemina apta eas producere; fieri tamen poſſe per artem, non in animalibus, ſed in plantis per inſertiones variorum ſurculorum, quod cum fiat, non propterea conſurgit planta vere vna, ſed plures communi trunco iunctæ, quę tamen non valde ſint diſtinctæ ſpecie, ſed apprimè ſimiles.

Quintum. Dubitatio de plantis.

Solutio.

Cont. 84.

AMPLIVS oportebat, & in ſeminibus, fieri vt accidit. Omninò autem euertit, qui hoc dicit, tam qua Natura ſunt, quàm Naturam. Natura enim ſunt quæcunque ab aliquo in ſeipſis principio continenter mota; veniunt in aliquem finem. Ab vno quoque autem non idem quibuſque, nec quiuis, ſemper tamen ad eundem, niſi aliquid impedierit.

Inſtitutũ. Diuiſio. Ratio ſeptima.

Sex iam explicatis rationibus, ſeptimam, & octauam Philoſophus in hoc contextu ſuperaddit; & ob id contextus in duas partes diſtribuitur. Ratio ſeptima hæc eſt, Quæcunque ex accidenti & caſu fiunt, ex accidenti etiam ex indefinitis principijs ortum ducunt; Phyſica non ex indefinitis, ſed ex certis principijs ortum ducunt; non itaque caſu, ſed propter finem fiunt. Octaua ratio ita eſt formanda, Illi qui ſe Phyſicos profitentur, & tam Naturam, quàm ea, quæ naturā conſtant, euertunt, negligendi ſunt: At hoc faciunt, qui inficiantur Naturam operari propter finem. Quare ſunt negligendi. Maior oſtenditur, quoniam dum aliquam ſcientiam profitemur, tenemur ea prænoſcere, & ſupponere, in quibus verſatur; Scientia autem Phyſica dicitur ſcientia de Natura, & de iis, quæ naturam conſtant. Minor ab Ariſtoteles oſtenditur, quia naturam conſtantium hæc eſt conditio, vt per internum principium, continuato motu veniant in aliquem finem, qui finis non idem eſt vniuſ-

Ratio octaua.

cuiusque

cuiuſque rei natura conſtantis, ſed variarum uarius; nec eiuſdem quiuis eſt finis, ſed proprius,& definitus, in quem ſemper deducitur, niſi impediatur. Ex quibus hæc elicitur ratio, Quæcunque per definitum Principium in definitum finem tendunt, eumque attingunt, niſi impediantur, non caſu,ſed propter finem operantur; Naturæ, & Naturalium hæc eſt conditio, vt per definita principia, definitum finem continenter tendant; Quare eorum conditio eſt, at propter finem operentur;& propterea qui hoc inficiantur, cùm Naturam, tùm conſtantia Natura euertant, & labefactant.

Caput Annotationum.

BReuibus duo conſidero. Primò eſt quòd Ariſtoteles de Phyſicis loquens ait [continue mota,] nam conditio operantis per Naturam eſt, vt operetur eodem modo, quando pòteſt, & quantum poteſt, & ideo dicitur continuè mouere, ac in eundem finem tendere, illumque attingere, niſi impediatur, vt etiam dicebatur in contr.23.nam impedimenta detinent, ne proprius & optatus finis attingatur, & motum reddunt non continuum vſque in finem. Conſidero ſecundò,quòd Ariſtoteles in octauo Phyſic.cont.15. in tertiò de cœlo 24. & hoc in loco affirmat. Ordinem eſſe conditionem quandam Naturæ, & naturalium, & includi in eorum ratione. Hinc Natura eadem fundamento eſt cum fato, in cuius ratione eſt Ordo. De natura autem tria rectè enunciari poſſunt, primò quòd ſit ordinata, ſecundò quòd ſit Ordo, tertiò quòd ſit cauſa ordinis: & hæc omnia ei ab Ariſtotele tribuuntur. Nam primò relata ad Deum, Deique prouidentiam, dicitur ordinata, nam vt ait Simplicius, Deus per mediam Naturam, cuncta dirigit. Secundò, dum Natura ſecundum ſe conſideratur, ea eſt ordo ſuorum graduum, eſt ordo ordinatus, & ordinans. Demùm relata ad ſua opera, dicitur cauſa ordinis eorum, & eſt recta ratio per quam in ſuum finem ea, quæ naturam conſtant diriguntur, & tendunt.

Primum.

Secundũ.

Tria quæ tribuũtur Naturæ.

ID autem cuius gratia, & quod eius gratia, fient vtique à Fortuna, veluti dicimus forte Fortuna veniſſe hoſpitem, lotumque receſſiſſe, quaſi huius gratia venerit, cum tamen non venerit gratia huius, ſed hoc fecerit ex accidenti. Fortuna enim earum cauſarum eſt, quæ ex accidenti aliquid faciunt, vt diximus. At dum aliquid ſemper fit, vel frequenter, nec ex accidenti, nec Forte fortuna dicitur fieri. Phyſica autem ſemper conſimiliter ſe habent, niſi aliquid impediat.

Cont. 85.

OCto rationibus patefecit Philoſophus Naturam operari propter finem: ac inſuper ſoluit rationem aduerſam, ſumptam ex erroribus Naturæ. Nunc autem inſtitutum eius eſt, euertere ſolutionem quandam, qua Veteres,& præſertim Empedocles vtebantur? Nam vt retulit in contex.76.dicebant, quòd ſi aliquid per Naturam rectè fiat, id ex accidenti fit, ueluti pueri nonnunquam ducentes calamum, caſu quodam literam aliquam rectè formant. Diuiditur contextus in duas partes. In prima Philoſophus concedit,& approbat poſſe caſu,& forte fortuna fieri aliquid, quod vtile ſit, & rectè ſe habeat, veluti contingere poteſt, quòd aliquis Romam petens,

Inſtitutũ.

Diuiſio.

tens, tranſiens per Balnea Viterbi non ſine eximia vtilitate in balneum ingrediatur, & lotus recedat cum tamen non eius gratia illuc venerit: conceditur itaque hoc. At in altera parte negatur hæc conſequutio, quòd ob id Natura non operetur propter finem: & formatur hæc ratio, Id quod caſu fit, & forte fortuna rectè ſe habet, nec ſemper, nec frequenter eodem modo fit, vel ſe habet; opera Naturę, uel ſemper, vel frequenter eodem modo fiunt, & ſe habenr; tum itaque ex accidenti, nec caſu fiunt. Conſidero, quòd Veteres per fieri caſu denotabant fieri per quandam materiæ neceſſitatem, per quam poſſunt quidem nonnulla fieri neceſſariò, & frequenrer, vt ſenium, Imbecillitates, & Mors; at hæc non ſunt opera principalia Naturæ, ſed imbecillitates eius. Nos autem, dum dicimus Naturam operari ptopter finem, non imbecillitates, ſed opera principalia conſiderare tenemur; inſuper ea ſunt deprauationes, non autem rectæ conſtitutiones;

Cap. 86. *ABSVRDVM autem eſt non putare opera propter finem fieri, niſi appareat operantia vti conſultatione. Cum tamen Ars quoque ea non vtatur. Nam ſi interna Ligno eſſet Ars conficiendæ Nauis, non ſecùs eam efficeret, ac ſi per Naturam fieret. Quare ſi in Arte ineſt id, quod eſt propter aliquid, etiam in Natura inerit. Id autem conſpicuè patet, dum Medicus ſe curat. Nam et ſimilis eſt Natura. Quòd itaque Natura, ſit cauſa, ac ita vt propter finem operetur, manifeſtum eſt.*

Ratio veterum. RAtio potiſſima, quæ mouit Veteres ad putandum Naruram non operari propter finem ea eſt, quia non deliberat nec conſultatione vtitur, inſpicimus enim agentia propter finem, primò ſibi finem proponere, mòx ratiocinando, & deliberando, media inquirere, eaque parare pro aſſequendo finem: at Natura nec ratiocinatur, nec deliberat: non itaque propter finem operatur. *Inſtitutū.* Ariſtoteles modò rationem hanc ſibi diluendam proponit, & duo facit. *Diuiſio.* Primò affirmar hanc conſequutionem, dum dicimus, Natura non deliberat; quare non operatur propter finem, nullius eſſe roboris, & neceſſirate carere. Mox exemplo Artis pacefacit, quòd carer neceſſitate, eodemque exemplo confirmat, Naturam operari propter finem.

Expoſitio. Redeundo ad primò partem, inquit Philoſophus, vt operans agat propter finem non eſt neceſſe, vt conſultatione vtatur, & ideò inanis eſt hæc conſequutio, Natura non deliberat; quare non operatur propter finem. [Cum tamen Ars quoque, &c.] Quòd ea conſequutio ſit inanis, oſtenditur in hac ſecunda parte exemplo Artis. Artifex enim omnium conſenſione operatur propter finem, cum tamen, dum operatur, non vtatur conſultatione, non enim ſcribens formata prima litera, ratiocinatur, & deliberat, quæ alia ſit formanda, ſed habitu Artis Grammaticæ literas, & dictiones format. Ars operans ſimillima eſt Naturę. Hęc tamen refulget differentia: quia Natura eſt Principium internum, Ars verò externum; ideò Medicus, ſe curans, eſt ſimillimus Naturę. Hęc ſola eſt differentia, quia Natura eſt Principium internum ſecundum ſe; Ars verò medendi ex accidenti, cum itaque apprime ſint ſimiles. Et Ars, ſiue Artifex operetur propter finem, Natura quoque propter finem operabitur.

Caput

Caput Annotationum, & Dubitationum.

PRo exacta præſentis capitis explicatione tria declaranda ſuperſunt. Primum eſt, an Artifex vtatur conſultatione & deliberatione? Ariſtoteles id negat inquiens [cum tamen Ars quoque conſultatione non utatur,] nam conſultatio ſiue deliberatio, & decretio eſt dum propoſito fine, ratiocinamur de medijs, & decernimus, ſiue deliberamus per quæ media aſſequi valeamus finem; Artifex per habirum artis, ſine media conſultatione operatur non ſecùs ac corpus Phyſicum per naturam mouetur, veluti qui lyram pulſat, tacta prima corda, non ratiocinatur, quæ ſequatur tangĕnda, nimium enim temporis conſumeret. Similiter ſi impero Grammatico, vt nomen Platonis ſcribat non connſultat, & deliberat, quomodo ſcribendum ſit, ſed ſolo Grammaticæ habitu ſtatim id facit. Ex aduerſo ea ſententia videtur dubia; tum quia Ars eſt recta ratio effectibilium, vt definitur in ſexto Nicomachiorum; tum inſuper quia ait Plato Artem non uoco, quæ ratione caret. tum etiam quia aduerſatur experientiæ, nam Medici frequenter conſulationibus vtuntur, & plures congregantur, vt maturiùs decernant quid agendum: Similiter Nauta, imminente periculo Naufragij, ſocios conuocat, ut cum eis decernat quid agendum: In Arte militari etiam refulget deliberatio, Dux enim exercitus ſibi conſiliarios parat, & vnà cum eis decernit quid ſit agendum. Quare non videtur verum, Artificem non uti conſultatione. Pro exacta ſolutione quatuor ſunt animaduertenda. Primum eſt, quòd, vt elieirur ex ſexto Nicomachiorum, conſultatio, & deliberatio propriè locum habent in actione; in effectione vero minus propriè, nec tanquam in propria materia. Alterum eſt, quòd, ut ait Ariſtoteles in tertiò Nicomachiorum cap. 3. Ars eſt duplex; vna certa, eodem modo ſemper operans; altera incerta, & uaria ob occurrentium conſtantiam, & varietatem, veluti Ars medendis, Naualis, Militaris, & ſimiles. Tertium eſt, quòd Artifex eſt duplex, vel perirus, qui verè eſt Artifex, vel imperitus. Quartum eſt, quòd pro deſtruenda neceſſitate, & propoſitione vniuerſali, ſat eſt, ſi pateſiat de vno particulari ſecùs ſe habere; hinc dicitur pro deſtructione ſatis eſſe vnum, pro conſtructione verò requiri omnia, Ex his ſolutionem elicio, nam dico Artificem peritum, & cerrum non uti conſultatione; Artificem verò vel imperirum, vel non certum, vti frequenter conſultatione, quatenus in effectione locum habet. Addo, Ariſtoteli modò ſat eſſe, quod aliquis artifex conſultatione non vtatur, vt pateſaciat eam conſequutionem eſſe inanem. Secundo loco inquirendum occurrit, an narura opererur propter finem? Dum admirabilem vniuerſi ordinem, & præclara. Naruræ opera intuemur, lucidè noſcimus Naturam operari propter finem, adeò vt id exactiore oſtenſione non egeat, ſed ſola comprobatione, & quarundam ambiguitatum elucidatione. Ariſtoteles vnà cum Platone, & Pythagora conſtanter affirmat, Naturam operari propter finem, & in ratione eius inquit hoc includi. Pro quo approbando attulit rationes octo, ſolutiones reiecit, & rationes aduerſas diſſoluit. Verùm id, quod non leuem parit difficultatem, eſt, quia ſi Natura in finem tendit, & proptet finem operatur, vel id ei competit facultate propria, vel munere dirigentis; at neutrum dici poteſt; non itaque propter finem operarur. Neutrum dici poſſe oſtendo, & primò id ei non poſſe competere munere proprio patet, quia Natura vel eſt ſola materia, vt putarunt veteres, vel præſertim eſt forma ex matetia pendens, vt cenſet. Ariſtoteles ſi eſt ſola materia, ea eſt cęca, indefinita, & ſolùm poteſtate; & propttereà ex ſe nec operari, nec in finem tendere valet; ſi præſertim fuerit materiata forma, ea vel non cognoſcit, vel ſolùm noſcit præſentia vt ſenſus, nec de futuris valet eſſe ſolicita, cum ea non præno-

Primum An Artifex vtatur conſultatione?

Solutio.

An Natura operetur propter finem?

Ariſtoteles.

Dubitatio precipua.

prænoſcat,& propterà ſui conditione non valet pro futuro fine operari. Quod etiam id ei competere non valeat manere dirigentis oſtendo. Et primò ex ſententia Veterum Materia, quæ ſola iudicabatur Natura à nullo dirigebatur, ſed cęco ducebatur impetu, adeò ut per Principia Veterum, nullo pacto ſeruari poſſit, Naturam operari propter finem. Ex ſententia autem Ariſtotelis dirigens eſt Deus, de quo Themiſtius, & Auerroes dicunt, Naturam dirigi ab Intelligentia non errante: at quomodo etiam Deus ex ſententia Ariſtotelis valet in proprios fines dirigere ea, quę naturam conſtant, cum ex falſa eius opinione in. 12. Metaph. non cognoſcat mortalia, alioquin vileſceret? veluti etiam Principes non cognoſcunt ſingula, quæ in Vrbe fiunt; Non cognoſcens ſcopum, non uales in illum media dirigere. Noſtri Theologi noſcentes, & approbantes Deum ſingula diſtinctiſſimè noſcerè, optimè patefaciunt, quomodo Deus agentia naturalia in proprios fines dirigat, tribuendo ſingulis eminentiſſima Iuſtitia id, quòd eis congruens eſt, & expedit pro aſſequendo proprio fine. Academici etiam ſatis propè accedunt ad notitiam huius ueritatis, quorum opinionem alibi latiùs explicaui. Adeò ut opiniones quatuor ſint.

Opiniones Quatuor. Vna deterrima Veterum, putantium cuncta impetu materiæ, & cœco caſu fieri. Altera optima, & veriſſima Noſtrorum Theologorum iam relata. Tertia ei proxima Academicorum, putantium id fieri per Mentem ſupremam ſub Deo poſitam Ideis præditam, & miniſtros Dœmones. Quarta eſt ea Ariſtotelis, ex cuius opinione dicendum puto, quòd vt ſpeciem rerum comitatur propria affectio, pendens ex ea, ei tamen tempore coęua, ita Deum, ut eſt ſummum bonum, cuius conditio eſt fęcunditas, comitantur ſinguli rerum gradus, ex eo pendentes, eique coęui: Et quoniam pendentia ex aliquo ſeruant pro uiribus conditionem eius; ideò cuncta ex bono prodeuntia, ſeruant conditionem boni proprio gradui congruentis: bonum autem proprium eſt includere requiſita pro adeptione ſuæ perfectionis, & hæc iudicari debet Prouidentia Phyſica, & directio in proprium finem, adeò vt ob id Natura dicatur operari propter finem. Quæ directio ita ſolùm poteſt dici prodire ex cognitione, quatenus ſummum bonum, ex cuius fœcunditate cuncta tendent, cognitione eminenter includente perfectionem cuiuslibet cognitionis, ſeipſum exactiſſimè noſcit.

Sententia Ariſtotelis.

Ex his elicitur reſolutio uniuerſæ difficultatis; & dum inquirebatur, ſi natura operatur propter finem, uel hoc ei competit ratione propria, uel munere dirigentis; Dico ratione vtriſque, & primò ratione dirigentis, quod ut bonum cuncta ex eo pendentia reddit procliuia in bonum: Secundò ratione propria, quia Natura eſt forma, & quemadmodum artifex per habitum artis operatur, ut decet; ita corpora Phyſica per formam, tanquam per habitum id efficiunt, quòd eorum perfectioni eſt conſentaneum, ac ita cuncta tendunt in ſui conſeruationem, perfectionem, ſimiliumque procreationem. Tertiò, & poſtremò pulchra ſe offert conſideratio, cum Natura, & Mens hominis ſupra Naturam eleuata operentur propter finem, quæ nam earum exactiùs, & diſtinctiùs id facit? Pro parte Mentis argumentari ualemus, quia imminentiori gradui eminentior competit modus operandi, Mens præſtat Naturæ; Quare præſtantiori modo propter finem operatur. Inſuper agens cum cognitione, ratione, & cōſultatione, exactiùs propter finem operatur, & præſertim cum finem cognoſcit, cuius gratia operatur; Hæc autem Menti competunt, non Naturæ. Confirmatur, quia Dux tutior, & certior, exactiùs & conſtantiùs in finem ducit; Mens eſt dux exactior, & certior, de quo Ariſtoteles ſub initio Rhetoricorum dixit, quæ fiunt arte, & Naturam, longè meliùs fiunt arte, quàm Naturam tantum. Et Cicero Ariſtotelem ſequens in quarto de finibus artem dixit eſſe ducem certiorem Naturam. Hinc de prudentia, & arte, quę ad Mentem pertinent, nemo dubitat, quod propter finem operentur, cum de natura multi id negent. Ex aduerſo pro parte naturę varia non minoris roboris afferri poſſent. Quorum id principaliſſimum eſt, quia dirigitur à Deo, & Mentem ſuprema, quæ immunis eſt ab omni deceptione, & errore,

An Mens vel Naturam magis operetur propter finem.

Pro mēte.

Pro Natura.

Digitized by Google

errore, cum tamen homo frequenter ad malam properet, & inclinet. Præterea id confirmatur, nam quod prodit ex ipſo bono, firmiùs, & exactiùs tendit in bonum, quàm quoduis aliud; Inſtinctus naturę imprimitur a Deo, qui eſt ipſum bonũ: Quare operantia per inſtinctum naturæ firmiùs, & exactiùs tendunt in bonum, quam operantia per rationem hominis, & eius conſultationem; tendere autem in bonum, eſt operari propter finem, cuius conditio bonum eſt, adeò vt exactiſſime, & conſtantiſſime à ſummo bono per inſtinctum naturæ cuncta reuoluantur in bonum. Hinc Ga- *Galenus.*
lenus in ſettimo de vſu partium affirmauit, Naturã eſſe priorem tempore, & ſapientiorem Arte, & in 7. de morbis vulgaribus cap. 5. addidit Naturæ uim eſſe potentiorem qualibet Arte. Similiter in 5. de vtil. partium cap. 9. dixit, Naturam eſſe ſagacẽ, iuſtam, artificioſam, conſultricem, & Prouidam. Et Ariſt. primo cęli 31. ait Deum, & Naturam nil facere fruſtrà: Et in ſecundo de Cęlo 59. addit, eam nil facere, quod rationi aduerſetur, & fruſtrà ſit. Inſuper in ſecundo Nicomachiorum cap. 6. inquit, vt natura ſit virtus, eſt certior & pręſtantior, quàm ars omnis. Ambiguitas itaque eſt ſatis perplexa, & dubia. Pro cuius reſolutione utendum puto, quatuor diſtinctionibus. Prima eſt, magis operari propter finem cõtingit dupliciter, vel ratione propria; *Solutio.*
uel munere alterius dirigentis. Natura id magis facit munere alterius; Homo uerò munere proprio, & propriæ rationis. Altera diſtinctio eſt, magis operari propter finem contingit dupliciter, uel làtentiùs, vel euidentiùs. Naturæ id competit latẽtiùs; Homini euidentius, tertia eſt, operari propter finem contingit dupliciter, uel firmiùs & conſtantiùs, uel mobilius, & inconſtantiùs, Primus modus eſt naturæ; alter Hominis, ſic natura conſimilius; Homo diſſimilius operatur. Quarta eſt, operari propter finem contingit dupliciter, uel per rationem eminentiorem, & diſtantiorem, vel per rationem humiliorem, & proximiorem. Id competit naturæ; hoc uerò homini. Natura itaque munere dirigente latentiùs, firmiùs, conſimilius eminentius, & per principium remotius magis operatur propter finem; Homo verò ratione propria, euidentius, inconſtantius, variabilius, & per rationem inferiorem, ac proximiorem, magis id facere dicitur. Abſolute tamen Principatus concedendus eſt naturæ, cum eius opera, dicantur opera ſupremæ mentis, a quouis err ore immunis.

NEceßitas autem qualis eſt, num ex ſuppoſitione, vel abſolutè? Nunc enim opinantur neceßitatem eſſe in rerum generatione, perinde ac ſiquis murum neceſſariò putet eſſe factum, quia grauia ſui natura deorſum apta ſunt ferri, leuia autem ſurſum. Et propterea lapides deorſum reperiri, & fundamenta conſtituere: Terram verò locari ſurſum ob leuitatem: ſuprema autem eße. Ligna, quia ſunt leuiſsima. Cont. 87.

IN contextu 75. Philoſophus duas quæſtiones diluendas propoſuit. Prima fuit, an natura operetur propter finem, quæ hactenus diſſoluta eſt. Altera fuit, quæ neceſsitas competat rebus Phy- *Inſtitutũ.*
ſicis, num abſoluta, vel potiùs ex ſuppoſitione? Quam modò ſibi diſcutiendam proponit. Diuiditur contextus in duas partes. *Diuiſio.*
In prima difficultatem proponit. In altera ſuo more refert opinionem Veterum. Difficultas itaque hæc eſt, nam in rebus Phy- *Expoſitio.*
ſicis ſedem habeat neceſsitas ex ſuppoſitione finis, uel potius abſoluta? Vt pertinet ad opinionem Veterum, & præſertim Empedoclis, Democriti, Leucippi, quos ſequuti ſunt Epicurus, & Lucretius, ipſi putarunt in Phyſicis neceſsitatem abſolutam ſe-

dem habere,cuncta enim fieri putarunt impeta, & neceſsitate materiæ, ueluti dixerunt Arborem radices infra terram effundere,quia ſunt magis terreæ & grauiores,ramos autem, & folia eleuari ſurſum, quia ſunt leuiora,nam de Phyſicis non ſecùs ſe habere putarunt,ac ſi quis donum materiæ impetu, & neceſsitate fieri exiſtimaret, quatenus ex lapidibus grauioribus, magis deſcendentibus conſtituuntur fundamenta,ex terra illis lapidibus leuiore parietes, ex lignis adhuc leuioribus ſublimiora petentibus tectum.

Caput Annotationum, & Dubitationum.

Primum. QVatuor hoc in loco ſe offerunt conſideranda. Primum eſt, quòd hæ
duæ quæſtiones apprimè ſunt iunctæ,nam putantes naturam operari propter finem, rebus Phyſicis tribuunt neceſsitatem ex ſuppoſitione finis: Qui uerò id negant, & putant cuncta fieri impetu,& neceſsitate materiæ, eis tribuunt neceſsitatem abſolutam, & cum ſint iunctæ,prior tamen eſt ea,an natura operetur propter finem?quia ea
eſt cauſa alterius,& ex eius reſolutione pendet reſolutio alterius,ut conſideranti red
Dubitatio. ditur notum. At dicet aliquis ſi ex prioris reſolutione elicitur reſolutio ſecundæ, fru
ſtrà ea modò diſcutienda proponitur.Reſpondeo id duplici ratione non fieri fruſtra.
Solutio. Prima eſt,quia quamuis ex ea eliciatur reſolutio, tamen utile eſt eam elicere,& modum explicare,& patefacere. Altera eſt,quia nonnunquam ea ſecernuntur, nam in cçlo refulget neceſsitas abſoluta,quæ tamen non deſtruit finem,& in nonnullis mortalibus reperitur id,quod eſt propter finem, prodiens ex neceſsitate materiæ, ut ait Ariſtoteles in ſecundo poſter. de lumine, prodeunte ex candela accenſa intra laternã,nam exitus ſequitur neceſsitatem materiæ,cum parietes laternæ ſint perſpicui,& id fit vt nocte illuſtretur iter.Secundo conſiderandum, quòd ea dicitur neceſsitas abſoluta,dum ſumptis ſui naturã prioribus ex eis inferimus neceſsitatem ſequentium,
Secundũ. ut ſi dixero,homo eſt materiatus,igitur neceſſariò morietur,eſt rationalis,igitur ne-
Quæ ſit neceſſitas abſoluta. ceſſario riſibilis; Luna obijcitur inter nos & ſolem,igitur neceſſariò Sol Eclypſatur.
Neceſsitas uerò ex ſuppoſitione finis eſt,dum ſuppoſito fine inferimus neceſsitatem ordinatorum in illum,vt ſi adeſt domus,neceſsariò adſunt lapides, & cementum, &
Quæ ex ſuppoſitione. ſi aui, uolat neceſſario habet alas.Et hæc neceſsitas ſeruari poteſt etiam in illis,quæ fieri nequeunt, ut ſi dixero,ſi homo uolat, neceſſario habet alas,poteſt etiã dari neceſsitas ex ſuppoſitione prioris,ut ſi dixero, ſi cçlum eſset præditum materia morta-
Tertium. lium, eſset mortale.Ariſt. tamen modò non de hac,ſed de altera loquitur. Tertium, quòd explicandum occurrit, eſt Diuiſio neceſsarij, quam puto eſse hanc, neceſsa-
Diuiſio. rium eſt duplex, uel coactum,ut cogitur a proijciente lapis ferri ſurſum,uel ſecũdum
Neceſſarij naturam: Diuiſionem hanc dedit Ariſt.in ſecundo poſt. Inſuper neceſsarium ſecundum naturam eſt duplex,uel abſolutum,uel ex ſuppoſitione finis ſine principij.Inſuper neceſsarium abſolutum eſt duplex,uel cçleſtium, uel mortalium; cçleſtium, ut Sol eſt in poſtremo gradu Arietis, ideò neceſsario cras ingredietur primum gradum Tauri. Neceſsarium abſolutum mortalium eſt duplex,uel ſecundum formam,ut homo eſt rationalis, igitur neceſsario eſt riſibilis, uel ſecundum materiam,vt homo eſt materiatus,igitur neceſsario morietur. Cum multiplex ſit neceſsarium, neceſsitas abſoluta cçleſtium, & neceſsitas mortalium ſecundum formam,non euertunt finẽ, & de hac non loquitur Ariſtoteles. At neceſsitas abſoluta mortalium, finem euer-
Quartum tit, & de hac loquitur Philoſophus in hoc cap. Quartò ſupereſt conſiderandum, ꝙ
Ariſt. in conſtructione domus ait; Terram conſtitui ſurſum, hoc eſt,ex ea confici Pa-
Quomodo Terra leuis? rietes propter leuitatem. At dubium eſt, quomodo Terra elementorum grauiſſima poſſit dici leuis? Indicat Philoſophus his verbis ſuo tempore præſertim fuiſſe domos

ex terra conſtructos,ut etiam hac noſtra tempeſtate conſtruuntur nonnullæ rufticorum domus, & etiam quorundam oppidorum vetuſtiſſima menia apparent ex terra conſtructa,quorum fundamenta ex lapidibus conſtāt, qui ędificandi modus eſt ſimilis modo conſtruendi antea per naturam,quæ ſunt domicilia belluarum, adeò ut cum ars ædificandi excitata fuerit per naturam, primò ædificia fuerint ſimiliora ædificijs naturæ,mox ars exactior & exquiſitior reddita,magis à natura receſſerit,& ſen ſim illuſtrior refulſerit.Ea terra,ex qua conſtituebantur parietes,& etiam modò con ſtructi apparent,non eſt valde grauis, ſed longe grauiores apparent lapides pro fundamentis inſeruientes,& ob id dicitur leuis per comparationem.

ATTAMEN non ſine his factus eſt, at non propter hæc,niſi tanquam per materiam,ſed gratia abſcondendi quadam, & ſeruandi. Id ipſum de cæteris eſt dicendum, in quibus refulget id quod eſt propter aliquid, ea enim non ſunt ſine eis, quæ neceſſariam habent naturam, non tamen ſunt ob ea, niſi ut materia ſunt, ſed propter aliquid. Vt propter quid ſerra eſt talis? vt hoc,et huius gratia ſit, id tamen cuius gratia non poteſt fieri, niſi ferrea ſit. Neceſſe itaque eſt ferream eſſe, ut ſit ſerra & opus eius. Ex ſuppoſitione igitur neceſſarium eſt,at non ut finis, nam in materia neceſſarium eſt, id autem cuius gratia ſit in ratione. Con.88.

RElata veterum opinione,inſtitutum modò Philoſophi eſt ſententiam propriam patefacere, quę eſt rebus Phyſicis competere neceſſitatem ex ſuppoſitione, non autem abſolutam. Et quia artificioſa ſunt nobis notiora, ideò utitur duobus exemplis, ex arte depromptis; Vnū ſumitur ex conſtructione domus; Alterum ex ſerra ferrea, qua ſecantur ligna,& lapides: Ideò contextus in duas partes diuiditur. Vt pertinet ad primum, inquit Philoſophus, Non eſſe putandum domum fieri per impetum, & propenſionem materierum conſpirantium ad eius productionem, ſed fieri gratia conſeruationis habitantium, & ſuppellectilium, pro qua tamen neceſſariam eſſe materiam, adeò ut materia ſit id,ſine quo nec domus eſt,nec conſeruatio. Et id ipſum iudicandum eſt de cęteris, in quibus reperirur id, quod eſt propter aliquid. Quod etiam ſecando loco exemplo ſerræ manifeſtatur,cum enim ferrum ſit eius materia,non eſt putandum ſecundum abſolutum ferri neceſſitatem fieri ſerram, ſed ferrum eſſe neceſſarium,ſuppoſito fine. Hinc non dicimus eſt ferrum, igitur ſerra; ſed vice uerſa, ſuppoſito fine,inferimus ferri neceſſitatem. Inſtitutū. Diuiſio.

Caput Annotationum.

QVatuor breuibus ſe offerunt conſideranda, Primum eſt, quòd cauſa, per quam agens producit opus,eſt duplex: una principalis, & huiuſmodi eſt finis: altera dicitur ſine qua nō, & huiuſmodi ſunt inſtrumenta, & materia. De inſtrumento dicimus ſcriptorem formare literas,at non ſine calamo: De materia dicimus, fabrum efficere enſem, at non ſine ferro, per id non ſine, indicamus aliquid minus principale, & neceſſarium pro principali. Veteres referentes omnia ad impetum, Primum.

impetum,& neceſſitatem materiæ,eam iudicarunt principalem: quod negat Ariſto-
Secundū. teles. Inſuper ſecundò conſidero,quòd cum principale, & id quod pro antecedente accipi debet, ſit finis, quia finis eſt duplex, unus generationis, alter rei genitæ; de utroque fine eſt uera ſententia Ariſtotelis; & utrunque denotauit, inquiens, quòd eo præaſſumpto infertur neceſſitas materiæ; ideò dixit neceſſe eſt ferrum eſſe, ſi ſit ſerra,& opus eius. Per ſerram denotauit finem generationis; per opus uerò finem
Tertium. rei genitæ. Conſidero tertiò,quòd Ariſtoteles ait[nam in materia neceſſarius eſt,id autem cuius gratia fit in ratione,] indicat his uerbis contra ſe habere,ac putauerint Veteres,nam illi rationem eorum,quæ fiunt depromebant ex materia,& ex materię conditione, & propenſione eliciebant rationem eorum, quæ fiunt. Ariſtoteles uerò rationem elicit ex fine,ex quo infert neceſſitatem materiæ. Hinc finis dicitur rei ra-
Quartum. tio. Conſidero quartò, non in omnibus, quæ fiunt refulgere propter aliquid, nam Ariſtoteles loquens de caſu,& fortuna, diuidens ea quæ fiunt, dicebat quædam fieri propter finem, alia uerò nullius finis gratia. Similiter ea quæ prodeunt ex imbecillitate materiæ, neceſſariò ſequuntur materiam, & non ſunt gratia alicuius finis, ut ſenium interitus,& ſimilia. Ideò iure Ariſtoteles inquit ſimiliter ſe habere de cęteris,in quibus ineſt propter aliquid, indicans in nonnullis non ineſse propter aliquid.

Cont. 89. *EST autem neceſſarium in diſciplinis, & in ijs quæ ſecundum naturam ſiunt, quodam modo ſimiliter. Cum enim rectum hoc ſit, neceſſe eſt triangulum duobus rectis æquales habere: at non ſi hoc eſt, illud eſt, ſed ſi hoc non eſt, neque illud rectum eſt. In ijs autem quæ propter aliquid fiunt, contra ſe habet, ſi finis erit, aut eſt, & id quod eſt ante, erit aut eſt. Si uerò non. ſi habebit ut ibi, ſi non eſt concluſio, principium non erit, ita & hic finis, & id gratia cuius. Principium enim & hoc eſt, non actionis, ſed cogitationis, ibi autem cogitationis, ….. actio-*
Cont. 90. *nes enim non ſunt. Quare ſi erit domus, hæc neceſſe eſt fieri, aut exiſtere, aut eſſe, aut omnino materiam, quæ propter aliquid eſt,ut lateres, & lapides ſi domus. Non tamen propter hæc eſt finis, niſi ut ob materiam, neque erit ob hæc, abſolutè tamen niſi ſint, neque domus,neq; ſerra erit, ea quidem niſi ſint lapides, hæc uero, niſi ferrum. Neque enim ibi principia ſunt, niſi triangulum duobus rectis. Patet itaque neceſſarium in Phyſicis reperiri, quod ut materia dicitur, & motiones eius.*

Inſtitutū. AFfirmauit, & patefecit Philoſophus in rebus Phyſicis id neceſſarium reperiri, quòd ex ſuppoſitione dicitur: modò inſtitutum eius eſt id ipſum illuſtrare, comparando neceſſarium generationis Phyſicis
Diuiſio. cum eo, quòd includitur in rationibus ſcientiarum. Diuiditur vniuerſus uerborum contextus in tres partes. In prima declaratur ſimilitudo neceſſitatis generationis,& rationis ſcientiarū.In ſecunda manifeſtatur diſſimilitudo. In tertia explicatur ratio diſſimilitudinis,& ſingula exē-
Expoſitio. plis illuſtrantur. Pro notitia dicendorum animaduertendum hanc eſſe communem regulam omnium rationum,formam ſeruantium. Quòd ex ueris nil,niſi uerum infertur.Ex qua communi regula duæ eliciuntur, una eſt,ſi principia fuerint uera,concluſio ne-

ſio neceſſario uera erit: Altera eſt, Si concluſio fuerit ſalſa, principia vel ambo, vel alterum falſa erunt. Hoc præaſſumpto, ſimilitudo neceſſitatis rationis, & generationis, hæc eſt vt ſi principia rationis fuerint, nimirum vera, concluſio erit uera, ita ſi finis generationis fuerit, neceſſario erit materia. Inſuper vt ſi concluſio non fuerit, nimirum vera, Principia non erunt, ſcilicet uera; ita niſi adfuerit materia, non aderit nec forma, nec finis rei genitæ. Vtraque itaque videtur neceſſitas cum aliqua ſuppoſitione. Et hæc eſt ſimilitudo. [In ijs autem quæ propter aliquid fiunt contra ſe habet, &c.] In hac ſecunda parte manifeſtatur diſſimilitudo, quæ in hoc eſt poſita, dum loquimur de rationibus ſcientiarum, dicimus, ſi principia fuerint, cõcluſio erit, nimirũ uera, & ſi concluſio non fuerint, non erunt Principia, ſ. uera. De Phyſicorũ generatione, nec non Arte conſtantium, contra ſe habet: non dicimus, ſi principia fuerint, ſed ſi fuerit finis, erunt principia, & niſi fuerint Principia, non erit finis, adeò ut Principia rationis reſpondeant fini generationis, & concluſio rationis reſpondẽt principio generationis. [Principium enim & hoc eſt non actionis, ſed cogitationis, ibi enim actiones non ſunt, &c.] Hæc eſt pars tertia, in qua aſſignatur ratio apparentis uarietatis & oppoſitionis. Ratio enim eſt, quia primũ, ſiue Principium eſt duplex, unum actionis, alterum cogitationis. Similiter finis, & ultimum duplex eſt actionis vnum, alterum cogitationis, & hæc ita ſe habent, vt principium actionis ſit finis cogitationis, & finis actionis ſit principium cogitationis, ueluti etiam dicimus, Primũ in intentione eſſe vltimum in opere. Et hæc illuſtrat Philoſophus exemplo trianguli, conſiderati a Mathematico; ſimiliter exemplo domus, & ſerræ, ex quibus omnibus concluſionem eliciens ait, Patere in Phyſicis reperiri id neceſſarium quod vt materia dicitur, & motiones eius.

Caput Annotationum:

VAria ſe offerunt, quæ uel notatu ſunt digna, uel patiunt difficultatem. Primò conſiderandum occurrit, quòd Ariſtoteles loquens *Primum.*
de diſciplinis, quamuis id nomen ſit commune multis, præſertim tamen denotare conſueuit Mathematicas, vt etiam id ſeruat hoc in loco. Et id facit; tum quia ſunt certiſſimæ, & exquiſitiſſimæ; tum quia reddunt animum ſummoperè aptum ad capeſcẽdas omnes diſciplinas; tum tertiò, quia nauaturi operam ſcientijs, primò conſueuerunt apprehendere Mathematicas: Hinc dicuntur Mathematicæ à uerbo μανθάνω quod eſt *Secundũ.*
addiſco. Conſidero ſecundò, quòd Ariſtoteles volens denotare uerum & falſum, dixit eſſe, & non eſſe, inquiens ſi principia ſunt, concluſio eſt, & ſi cõcluſio non eſt, prin *Falſum eſt*
cipia non ſunt; & iure, nam ſalſum eſt non ens, verum eſt ens. Hinc in primo poſt. di *non ens.*
xit, principia debere eſſe uera, quia quod non eſt, hoc eſt falſum, non eſt ſcire, & alibi inter ſignificationes non entis numerauit falſum. Conſidero tertiò, quòd Ariſtote- *Tertium.*
les vtens exemplo Mathematico inquit, [Cum enim rectum hoc ſit, neceſſe eſt triangulum duobus rectis æquales habere, &c.] trianguli hæc eſt affectio, vt habeat tres angulos æquales duobus rectis, quod oſtenditur ab Euclide in primo Elementorum oſtenſione 32. quia angulus externus æquatur duobus internis oppoſitis. Ariſto. autem pro Principio accipit definitionem recti, inquiens [ſi rectum hoc eſt] ut ſeruet id quod dixit in cont. 68. in Mathematicis ultimò propter quid redigi in definitionem. Et quamuis proximè ea affectio oſtendatur ab Euclide per Angulum externũ, equalem duobus internis oppoſitis, tamen ultimò ea oſtenſio redigitur in definitionem, explicantem quid ſit rectũ, quæ in ſecundo poſter. ſtatuitur principium immediatum demonſtrationum. Conſidero quartò, quòd cum Ariſtoteles hoc in loco pro *Quartum.*
principio oſtenſionis eius proprietatis de triangulo accipiat quid rectum ſit, hoc

eſt

Digitized by Google

eſt definitionem recti, ac ita affirmare uideatur medium demonſtrationis eſſe defi-nitionem paſſionis,ut in ſecundo Poſter. dixit eſſe rationem primi termini. Id quomodo debeat intelligi,alibi latè pateſeci. Cum enim medium ſumatur in demonſtratione tanquam cauſa affectionis oſtendendæ,ſemper debet ad eam referri,in qua relatione dicitur notius, prius, cauſa, & ratio paſſionis, eiuſque definitio, non quidem & explicat quid, ſed ut patefacit propter quid. Hinc ea ab Ariſtotele in 8. metafice potiùs nuncupanda iudicatur cauſa definitionis,quàm propriè definitio affectionis. Cognitio autem ipſius quid eſt affectionis,& eſt id quod per nomen denotatur, inter præcognitiones numeratur,in quas etiam modo quodam fit reſolutio. Conſi-

Quintum dero quintò,quòd cum Ariſt.de oſtenſione affectionis trianguli dicat, ſi Principium eſt uerum, concluſio eſt uera,at non uice verſa, id nō debet intelligi de exacta oſtenſione illius affectionis, ſed uniuersè de omni argumentatione. Nam in demonſtratione exacta medium & extrema reciprocantur, vt patet ex primo Poſt. quo loci etiam dicitur in Mathematicis diſtinctiorem fieri reſolutionem, quia reciprocantur. Ariſt. tamen exemplo illius Mathematicę oſtenſionis, uoluit patefacere communes regulas formarum ratiocinandi, relatas à me in præcedentibus,& propterea ex eo exemplo nil elicere debemus,quod ſit proprium eius oſtenſionis, ſed ſolum commu-

Sextum. ne. Conſidero ſextò, quòd Ariſtoteles aſſignans rationem uarietatis, generationis, & rationis diſciplinarum, ait id ex eo euenire, quia generationis, & rationis oppoſitus eſt progreſſus; Ratio orditur a fine, Generatio a principijs origine prioribus: hoc de generatione ſemper eſt verum. Similiter ſemper eſt verum de intentione. Semper enim id quod intentione primum eſt, opere, & exequutione eſt poſtremum, intentio enim ſemper reſpicit finem. De ratione, quam

ratione Ariſtoteles appellat non ſemper eſt verum, quòd principium eius ſit finis,ſiue forma, quæ cum fine coincidit, tum quia omnis cauſa poteſt eſſe medium demonſtrationis, tum inſuper quia nonnunquam ratiocinamur per poſteriora, & opera. Seruatur autem ſententia Ariſtotelis per duo fundamenta. Primum eſt, quòd Ariſtoteles more ſuo inſpicit id quod eſt optimum, & rationem potiorem, quæ eſt per finem, & formam. Alterum eſt, quia neceſſitas rationis eſt duplex; una abſolutè, & ex parte formæ, altera ex parte materiæ, in qua verſatur. Ariſtoteles inſpicit id, quod ſemper verum eſt ex parte formæ; quòd autem ex materia, vel efficiente inferatur forma, & finis, hoc non eſt ſemper,ſed ſolùm de nōnullis eſt verum; hinc Ariſtoteles in ſecundo Poſter. abſolutè dixit ex fine, & forma inferri id cuius eſt finis,

Septimũ. & forma; non autem ex efficiente & materia. Conſidero ſeptimò poſtrema verba contextus, quæ ſunt, [patere neceſſarium eſſe in Phyſicis quod vt materia dicitur,

Quid per motionis. & motiones eius,] non conſtat quid denotet per motiones materiæ. Multi putant denotari diſpoſitiones materiæ, per motum in ea productus. nam finis, & forma expoſcunt præcurrentes diſpoſitiones, quæ ad materiam rediguntur, quatenus conſtituunt materiam proximam. Quam expoſitionem non damno: puto tamen alteram ei eſſe præferendam, quæ eſt, quòd Ariſtoteles per ea verba denotet cauſam efficientem, quam per motum conſueuit circunſcribere, vt ſeruetur id, quod dicitur in ſecundo Poſterio. quòd ex fine, & forma neceſſariò inferatur materia, & efficiens, adeò, vt ambo ſint neceſſaria pro fine,& forma rei,quæ producitur.

Et au-

Digitized by Google

T amba quidẽ à Phyſico dicẽda ſunt, cauſa magis tamẽ ea cuius gratia, illa enim eſt cauſa materia, at non hæc ipſius finis. Et finis is cuius gratia, & qui principium eſt, à definitione, & ratione petitur, veluti in iis quæ Arte fiunt, ſi domus eſt tale, hæc oportet fieri, & eſſe neceſſariò: & quoniam ſanitas hoc eſt, hæc oportet neceſſariò fieri, & eſſe; Similiter ſi homo eſt hoc, hæc, ſi verò hæc hæc. Cont. 91.

Stenſo Phyſicis competere neceſſitatem ex ſuppoſitione finis, adeò ut vnum ſit id quod optatur alterum verò ſit neceſſarium pro eo. Inſtitutum Philoſophi modò eſt patefacere officium Phyſici eſſe utranque cauſam conſiderare, præſertim tamen finem, quia etiam forma eſt. Inſuper manifeſtare formam & finem explicari per definitionem, & eſſe principium cogitationis ſiue rationis; Ac ita contextus in duas partes diſtribuitur, ait itaque in prima, ambas eas cauſas aſſignandas eſſe à Phyſic. vt etiam de natura dictum fuit, eam tamen quæ eſt cuius gratia præſertim eſſe dicendam, & conſiderandam, quod ita oſtenditur. Id quod eſt cauſa alterius præſertim dicendum, & conſiderandum eſt; finis eſt cauſa materiæ, non nec nerſa; finis itaque præſertim eſt conſiderandus. Maior oſtenditur, quia ſcientia præſertim verſatur in cauſarum contemplatione. Inſuper propter quod vnumquodque id magis tale eſt. Minor oſtenditur, quia materia paratur pro fine, & forma; & alterius formæ altera eſt materia, vt dicitur in cont. 26. [Et finis cuius gratia, & qui principium eſt in definitione, & ratione accipitur, &c.] In hac altera parte manifeſtat Philoſophus, quòd finis cuius gratia, hoc eſt propriè ſumptus finis, non autem latè pro quouis ultimo; inſuper finis, qui dicitur cuius gratia, non finis cui accipitur in definitione rei genitæ. Quæ definitio eſt principium demonſtrationis, per quod aſſignatur ratio requiſitorum pro re genita, quod exemplis illuſtratur, ut quia domus eſt tegumentum defendens, & ſeruans, neceſſe eſt, ut erigantur parietes, & adſint lapides, & ligna. Et quoniam ſanitas eſt quædam conſonantia corporis, neceſſe eſt, ut coquantur, & æquentur humores. Similiter cum homo ſit animal rationis particeps, neceſſe eſt, ut ei competant oſſa, carnes, & nerui. Et demùm ſi hæc, nimirùm quiuis finis adſit, neceſſe eſt ea adeſſe, quæ pro fine illo ſint neceſſaria.

Inſtitutũ. *Diuiſio.* *Expoſitio.*

Caput Annotationum, & Dubitationum.

Onſidero primò, quòd Ariſtoteles ait finem eſſe cauſam materię, non uice uerſa, quod uidetur falſum. Nam, ut ait Auerroes in primo Phyſ. Materia, & forma ſunt ſibi inuicem cauſæ: materia eſt cauſa formæ in genere materiæ; & forma eſt cauſa materiæ in genere formæ. Soluitur dicendo, quòd materia paratur gratia formæ, non autem forma gratia materiæ; nec forma ſequitur neceſſitatem materiæ, vt putarunt veteres. Et hoc eſt, quod modò affirmat Philoſophus, nec ob id inficiatur materiam eſſe cauſam in genere materiæ, immò in præcedente contex. id affirmauit, inquiens non tamen propter hæc eſt finis, niſi vt per materiam. Conſidero ſecundò, quòd cum Ariſtoteles inquit [à Phyſico vtramque cauſam eſſe dicendam,] nimirùm materiam & finem, magis autem finem; Id magis non debet referri ad extenſionem,

Dubitatio. *Solutio.* *Secundũ.*

nem, nil enim Phyſicus, ſine materia conſiderat, ſed ad intentionem, & dignitatem nam finis eſt id cuius gratia ſunt, & conſiderantur alia. Conſidero tertiò, quòd Ariſtoteles pręaſſumpto fine ait, [neceſſariò cætera antecedentia eſſe, & fieri,] id ESSE referendum eſt ad materiam, id FIERI debet ad id referri, quod dixit in præcedente contextu motiones materiæ, denotando vel diſpoſitiones, vel attinentia ad cauſam efficientem quod verius indico. Conſidero quartò, quòd Ariſtoteles ait [finem eſſe principium, & peti a ratione, & definitione.] De fine vera hæc ſunt, quòd ſit primum intentione, vltimum exequutione; à nullo pendens pro eſſe in intentione, maximè pendens pro eſſe extra intentionem; Inſupereſt principium demonſtrationis, & ratio cunctorum, quæ pro eo requiruntur, & ex fine petitur initium ordinis reſolutionis. Ratio autem vſurpatur dupliciter, vel propriè, & pertinet ad finem, cum quo forma coincidit, & hoc indicat modò Philoſophus, uel latè, & extenditur ad omnem cauſam, cùm enim per omnem cauſam ſolui poſſit quęſtio propter quid, omnis cauſa poteſt dici ratio; Sic materia eſt ratio, cur homo ſit mortalis, & interpoſitio terræ eſt ratio, quòd Luna eclypſetur. Conſidero quintò, quòd Ariſtoteles ait [finem à definitione peti,] Hoc tamen eſt dubium; tum quia finis eſt cauſa externa, & eſt extra eſſentiam rei; definitio autem eſſentia explicat; tum inſuper quia homo ſine fine definitur, quòd ſit animal rationale; tum tertiò quia Auerroes in magnis commentarijs primi Poſter. cont. 36. ait, finem ingredi definitionem ex accidenti, dum propriæ differentiæ latuerunt. Soluitur dubitatio diſtinctio diſtinguendo primò finem, mox definitionem, tertiò definibilia. Finis diuiditur in finem generationis, qui eſt forma, & finem rei genitæ: finis generationis, cum ſit forma, neceſſarium explicatur per definitionem explicantem quid; Inſuper definitio, uel explicat quid, uel propter quid: definitio explicans, quid explicat formam; altera finem externum, & cauſam efficientem, ut patet ex octauo Metaphyſicæ. Definibile autem diuiditur, quia uel eſt ſubſtantia, uel accidens proprium; & hoc præſertim definitur duplici definitione, una explicante quid, altera propter quid, ut latè patefeci in digreſſione de definitione in principio libri de rerum definitionibus. Ex his eliciuntur ſolutiones aduerſarum rationum. Dicebatur primò finem non ingredi definitionem, quia non includitur in eſſentia. Reſpondeo, hoc non eſſe uerum de fine generationis, qui eſt forma; finis autem rei genitæ accipitur in definitione explicante propter quid, quæ propriè dicitur cauſa definitionis, Sic homo nō definitur per finem rei genitæ, dum definitur definitione ſolùm explicante quid, quæ eſt concluſio demonſtrationis, dum comparatur cum explicante propter quid. Dum autem Auer. in cont. 36. ait, finem ingredi ex accidenti, ea ſententia eſt vera de fine generationis, relato ad definitionem explicantem quid. Sexto conſiderandum, quòd duplex poteſt fieri comparatio. Vna inter definitionem explicantem quid conflatam ex materia, & forma, & definitionem conflatam ex externis quarum prima dicitur concluſio, altera principium oſtenſionis, quam fecit Ariſtoteles in ſecundo Poſter. in 8. Metaphyſicæ, & in proœmio de Anima, & præſertim uera eſt de definitionibus accidentium propriorum. Altera comparatio fit inter materiam, & formam, quatenus ex vna infertur altera, quæ comparatio pręſertim competit ſubſtantijs, de qua hoc in loco uerba fecit Philoſophus, inquiens ex fine qui forma eſt inferri materiam, non autem ex materia finem, ſiue formam.

Tertium. *Quartū.* *Ratio dupliciter vſurpatur.* *Quintū.* *Dubitatio.* *Quomodo finis ſumatur?* *Definitionem.* *Solutio.* *Sextum.*

Fortaſſis

FORTASSIS autem & inratione ineſt neceſſarium. Definienti enim opus ſerra, quod diuiſio huiuſmodi eſt, hæc autem non eſt, niſi habeat dentes tales, hi verò non niſi ferrum ſit: Sunt enim & in ratione quadam partes, vt materia rationis. Cont.92.

CVM Philoſophus dixiſſet finem in ratione & definitione accipi, & ex eo inferri materiam,& motiones eius,modò inſtitutum eius *Inſtitutū.* eſt manifeſtare materiam quoque in definitione accipi, & quomodo eam ingrediatur. Diuiditur contextus in tres partes in prima *Diuiſio.* ponitur concluſio, in ſecunda eius explicatio, in tertia colligitur modus quo materia ſit pars definitionis.Concluſio hæc eſt,[Fortaſſis in ratione ineſt neceſſarium] hoc eſt in definitione, quæ e- *Expoſitio.* tiam dicitur ratio,per quam affectiones ſubiecto competunt. [Fortaſſis ineſt, & accipitur neceſſarium] hoc eſt materia, quæ dicta eſt neceſſaria: & ait [Fortaſſis,] tum quia modò hoc non exactè oſtenditur, ſed in ſeptimo Metaphiſicæ,tum inſuper quia non ingreditur definitionem omnem,ſed Phyſicā,& explicante quid eſt. [Determinanti enim opus ſerræ, &c.] Hec eſt pars ſecunda, in qua aſſignatur ratio prolatæ concluſionis,nam dum conſideramus ſectionem, quæ eſt finis cuius gratia paratur ſerra,dicimus eam eſſe diuiſionem rei duræ,quæ fieri non poteſt, niſi per dentes duros: hi autem ut ſint duri debent eſſe ferrei; ex quo elicimus ſerrā eſſe inſtrumentum ferreum,dentibus præditum,aptum ſecare dura. [Sunt enim & in ratione quædam partes,ut materia rationis.] Hæc eſt pars tertia, in qua modus ſuperadditur, quo materia in definitione includitur,recipitur enim in ea non tanquam ratio grecè λόγος. ſed tanquam materia, ut vehiculum rationis,quæ eſt forma,& finis.

Caput Annotationum, & Dubitationum.

NON leuis eſt dubitatio, an materia iudicari debeat pars eſſentiæ, ſiue vt aiunt quiditatis? Qua de re Ariſtoteles in ſeptimo Metaphy- *An materia ſit pars eſſentia.* ſicæ multa dicit, & opiniones ſunt variæ. Ego in libris de Materia cumulatè de hac quæſtione diſſerui: nunc autem ſolam eius reſolutionem, quam ex Ariſtotele elicio, breuiſſime referam. Dico *Reſolutio.* primò eſſentiam definiti, & id quod definitum eſt, quod quiditatem barbarè appellant, non debere diſtingui, ut non diſtinguitur apud Græcos & minus rectè diſtinguuntur apud Auerroem, & Zimaram. Dico ſecundo cum Ariſtotele in primo Phy.cont.5.& in quarto Metaphiſicæ cont.11. Nomen, & Definitionem idem denotare: Nomen enim rem confusè ſignificat, quæ per definitionem explicatur. Addo tertiò, nomina compoſitorum eſſe ab uno, & denotare duo; unum primò, & eſt forma partis, alterum ſecundò, & eſt compoſitam ex forma, & materia, quæ eſt pars altera compoſiti, vt dicitur ab Ariſtotele in 8.Metaphyſicæ cont.7. & 8. Ex his elicio nomen rationis, ſiue definitionis, ſiue eſſentia duo denotare, primò formam partis, ſecundò compoſitum, quod etiam dicitur forma totius. Elicio ſecundò, conſpicuam reſolutionem difficultatis, quærebatur, an materia ſit pars eſſentiæ, & definitionis? Solutio eſt, quòd ſi eſſentia accipitur in prima ſignificatione, materia non eſt pars, ſed uehiculum eius; ſi uerò uſurpatur in ſecunda ſignificatione, ſic dicitur pars ex qua cum altera parte con-

FRANCISCI PICCOLOMINEI SENENSIS,

De Communibus affectionibus corporis Phyſici LIBER VNVS.

Proponitur de infinito agendum, eiuſque ſignificationes & diſtinctiones manifeſtantur. Cap. I.

COMMVNES corporis Phyſici affectiones, quia per vniuerſum effunduntur, cunctaque Phyſica corpora ſuis conditionibus afficiunt, cum gratia ſui, tùm pro cęterorum notitia ſummopere ſunt cognitu neceſſariæ; & propterea animi Sapientiæ ſtudioſi in earum conſideratione accuratè, & libenter verſari tenentur; in quorum gratiam ex Peripateticorum ſententia ego de illis mihi diſſerendum propoſui. Philoſophus in Proęmio tertij Phyſicorum, ſex numerat communes corporis Phyſici affectiones, quæ ei vel competunt, vel competere uidentur, nimirùm motum, cum quo nectitur quies, infinitum, continuum, Locum, Inane, & Tempus; nonnulli addendam putant figuram, & magnitudinem, alij ſenſile: at fallũtur. Nam Figura non eſt affectio communis, ſed ſolùm competit viuentibus, vt patet ex ſecundo libro de Cœlo, cætera ab alio figuram recipiunt, nec definitam ſibi figuram expoſcunt. Magnitudo denotatur per continuum. Senſibile, quamuis competat omni corpori Phyſico, nõ tamen ei cõpetit pro eſſe abſoluto, ſed per relationem ad ſenſus, ideò in gradu ſenſuum collocatur. Sex itaque ſunt affectiones communes, & iure profectò: nam corpus Phyſicum ea ratione qua Phyſicum, iunctum habet motum, per quem etiam definitur: Ideò motus dicitur affectio prima corporis Phyſici, qua Phyſicum eſt; motus autem intrinſecùs includit continuum, & infinitum poteſtate, extrinſecùs ex parte mobilis expoſcit Locum, & ex quorũdam opinione inane; ex parte autem ſui, pro menſura expoſcit Tempus. Harum affectionum Motus principaliſſima eſt, & plura cæteris pro ſui explicatione expoſcit, propterea ſeorſũ de eo diſſerui; continuum verò partim vt notius, partim quia eius exacta explicatio minus eſt Phyſico neceſſaria, partim quia ex infiniti poteſtate declaratione modo aliquo redditur notum, à me dimittetur, & de quatuor reliquis verba faciam, ſumpto principio ab eo, cui nec principium, nec finis competit, nimirùm ab infinito. De quo loquuturus clarioris cognitionis gratia, à ſignificationibus nominis infiniti, ab eiuſque diſtinctionibus ordiar, mox an detur, quid ſit, & quale nitar explicare. Ariſtoteles in tertio Phyſic. quinque refert nominis infiniti ſignificationes; Prima eſt de non apto pertranſiri, quod dicitur infinitum per negationem, vt uox dicitur inuiſibilis; ſic extra Cœlum concedi poteſt infinitum per negationem ex ſententia Ariſtotelis. Secundò per priuationem finis, cui eſt aptus cõpetere tranſitus, ſed ſine fine, ut ex ſentẽtia

Vtilitas cõſiderationis.

Numerus affectionũ cõmuniũ.

Sententia quorundã reijcitur.

Cur ſint ſex.

De quatuor cõmunibus affectionib. agendũ proponitur.

De Infinito.

Ariſtot.

Quinq; infiniti ſignificationes.

Digitized by Google

Stoicorum extra cęlum reperitur interuallum inane infinitum ; Tertiò pro apto cum difficultate pertrãſiri,ſic dicimus Stellas cœli infinitas;Quartò pro ordinato in fine, quem ſit aptum habere,eo tamen careat,vt ſemiconſtructa Ciuitas, infinita,ſiue nõ prædita fine dicitur; ad quem modũ etiam redigitur infinitum pro indefinito ſumptum,vt moles & dimenſio materiæ;Quintò pro infinito poteſtate; Verùm vt attinentia ad infinitum clarius pateant,accipiendum primò eſt infinitũ propriè ad quantitatem pertinere,vt nos docuit Ariſtoteles in primo Phyſic.contex.15.Finitũ enim & infinitum ſunt affectiones magnitudinis & numeri:At ſi latiùs vſurpetur,vt magnitudo per metaphorã ad plura extenditur; ita etiam finitum & infinitum pluribus tribuitur:nam ſex ſunt,quibus finiti vel infiniti denominationem tribuere valemus; eam primò tribuimus virtuti,veluti dum dicimus Deum eſſe infiniti roboris;ſecundò actioni eius, vt creationem dicimus actionem uirtutis immenſæ, & nullum aſſignari tempus,in quo vis infinita moueat;tertiò diuiſioni, vt dicentes continuũ diuidi in infinitum;quartò extenſioni, vt Anaximander dicebat,Terræ competere radices in infinitum deſcendentes,quibus niteretur,ne rueret;quintò numero, vt Democritus atomos dicebat numero infinitas;ſextò conſeruationi & moræ, ut Ariſtoteles Cœli motum iudicat infinitum. Infinitum omne in duo capita redigitur, vel enim eſt infinitum actu,vel poteſtate: Infinitum actu quatuor tribui poteſt; primò Intenſioni formæ,vt Deus immenſi roboris; ſecundò actioni,vt creatio, & non dari tempus,in quo vis infinita moueat;tertiò extenſioni molis: quartò numero. Infinitum poteſtate ſolùm reſidet in iunctis cum materia,& eſt quincuplex,vel mora continuata,vt motus cœli,vel ſucceſſione non continuata,vt motus mortalium, vel diuiſione continui,vel accretione oppoſita diuiſioni,per quam imaginamur partes medietatis diuiſæ in infinitum addi alteri parti,quintò numero,vt dicẽtes numerum eſſe aptum creſcere in infinitum. Inſuper alia quoque conſideratione infinitum in duo capita redigitur;Vel enim eſt infinitum ſupra terminos,exuperans terminos omnes,ut Dei virtus: Vel infra terminos,& eſt id quod indefinitum dicitur,vt prima Materia,& ſemiconſtructa domus.Cum igitur infinitum ſit multiplex & varijs tribuatur;dum tamen propriè accipitur,præditum eſt vna aliqua communi Natura, & cõditione,niſi vniuoca,ſaltem ab vno,ob quam enunciauit Ariſtoteles in primo de Cœlo cõt.130. infinitum modo aliquo definitum,& terminatum eſſe,quatenus eſt natura vna, apta definitione circumſcribi,vt dicendo eſſe id,quo non datur maius,vel ut dicebãt alij, eſſe id,extra quod nihil eſt,uel vt rectiùs inquit Ariſtoteles,eſſe id,in quo ſemper eſt aliquid vltra accipere;nam primæ circumſcriptiones etiam competunt Mundo, qui tamen infinitus non eſt: poſtrema verò cum infinito reciprocatur; ſecundum quam ſignificationem mihi de infinito ex ſententia Ariſtotelis diſſerendum propono.

Sex tribui poteſt infinitum.

Infinitum duplex.

Infinitum actu quadruplex.

Infinitum poteſtate quincuplex.

Infinitum duplex.

Infinitum eſt definitum.

An infinitum ſit? *Cap. II.*

DIcebatur ex ſententia Ariſtotelis infiniti nomen quinque modis vſurpari,de quorum quatuor dubium non eſt,an detur;omnes enim Mentis cõpotes fatentur dari infinitũ,pro non nato tranſiri, pro apro cũ difficultate tranſiri,pro indefinito, & pro infinito poteſtate: ſolũ eſt dubitatio de quinta & principali ſignificatione,an ſcilicet detur magnitudo,vel numerus infinitus actu,in quo ſemper ſit aliquid vltra accipere?Ariſt.in tertio Phyſic.nec nõ in primo de Cęlo,infinitũ poteſtate,cõceſſit,infinitum verò actu renuit:Ratio eſt,quia potentia pertinet ad materiã,quæ cũ ex ſe ſit indefinita,origo eſt infiniti; actus uerò ex forma pendet, quę forma ut eſt actus, ita eſt terminus & aliquid ſui cõditione definitum:hinc Ariſtoteles in octauo Phyſ.48. loquens de ſeiunctis a materia,inquit Naturam infinitum renuere.Cõfirmatur quoniam

De quo infinito ſit dubitatio an detur.

Nõ dari infinitum actu.

niam

niam omne productum,& in eſſe conſtitutum,vt tale eſt,etiam dicitur præditũ fine, & termino ſuę conſtitutionis,& propterea controuerſiam includeret,ſi diceremus eſſe cõſtitutum in eſſe,& eſſe infinitum;ita enim infinitum pertranſiretur, nec eſſet in eo ſemper aliquid ultra accipere,deuentum enim eſſet ad poſtremum,& infinitũ non eſſet infinitum.Præterea id,cuius conditio eſt,vt ſit terminatum, non valet eſſe infinitum,conditio corporis actu exiſtentis eſt,vt termino ſit præditum,quod oſtendo, nam conditio corporis eſt terminari ſuperficie;inſuper conditio corporis, vt in uniuerſo actu exiſtentis,eſt terminis Mundi coarctari,ueluti etiam conditio numeri eſt, ut ſit aptus numerari,ſit pár vel impar,quæ infinito competere nequeunt; nõ itaque datur infinitum actu. Ex aduerſo tamen non defuere,qui actu infinitum inane repe riri affirmarunt,vt Stoici;Et qui infinitum numerum atomorũ approbarunt, vt Democritus & Epicurus,necnon qui putarunt dari corpus in infinitũ extenſum,vt Anaximander,quorũ ſententiam his rationibus cõprobare ualemus; Primò, quia Deus ſupra terminos eſt poſitus,eorumque eſt expers; Secũdo, cum detur infinitum poteſtate,& cuilibet potentiæ actus reſpondeat,eſt neceſſe vt etiam detur infinitum actu, ne potentia ſit fruſtrà;Tertiò,ſi datur vnum oppoſitorum,debet dari & alterum;opposita enim in uniuerſo ęquari dicuntur,vt docet Ariſtoteles in ſecundo de Cęlo 18. quare cum detur finitum,eſt neceſſe vt etiam detur infinitum, & cũ detur infinitum infra terminos,etiam dari debet infinitum exuperãs terminos;Quartò,ſi datur ſubiectum affectionis,eſt neceſſe vt etiam detur affectio;Finitum & infinitũ per Ariſtotelem in primo Phyſic. 15. ſiunt affectiones quanti,& datur quantum omne,cùm continuum,tùm diſcretum,quare eſt neceſſe vt detur infinitum eius affectio; Præterea Finitum omne,per aliud finiri & terminari debet, quare non licet ad vltimum deuenire, quod termino ſit præditum, quia eſſe vltimum & termino præditum controuerſiam includit;Demum id,cui nil poteſt addi,extra quod nihil eſt,quo non datur maius,& caret principio & fine,eſt infinitum;Huiuſmodi per Ariſtotelem eſt Mundus; quare infinitus,& iure,cum ſit imago Dei, qui infinitus eſt. Pro reſolutione difficultatis tres profero concluſiones. Prima eſt,datur infinitum actu, ſupra corpus poſitũ, quod cunctorum eſt Principium. Altera eſt, infinitum actu ad quantitatem pertinẽs non datur. Tertia eſt,datur infinitum poteſtate. Prima concluſio a Theologis rectè explicatur,quorum decreta ego vbique,ut abſolutè vera ſupponere conſueui. Ariſtoteles tamen ſupero lumine deſtitutus erga hanc immenſam Lucẽ, ſe impotem patefecit;Nam Deus cum ex alio non pendeat,nulloque coerceatur termino, iure ſupra terminos,& infiniti roboris ſtatuitur.Altera concluſio iam oſtenſa eſt in præcedẽtibus;res enim ex alio pendentes,vt actu productæ & abſolutæ ſunt,ſuo termino ſunt circumſcriptæ,& conditionem infiniti actu includere non ſunt aptæ,ut latiùs patefeci,dum de Mundi vnitate diſſerui.Tertia concluſio,quòd detur infinitum poteſtate à Peripateticis omnibus,vnà cum duce Ariſtotele in tertio Phy. & in primo de Cœlo conceditur;Huiuſmodi infinitum competit quantitati continuæ, quod explicamus dicentes, continuum eſſe aptum diuidi in infinitum; competit numero,de quo dicimus eſſe aptum in infinitum creſcere,& quouis excogitato,poſſe excogitari maiorẽ; competit motui Cœli,qui ab Ariſtotele dicitur unus,ęternus,& cõtinuus,& demum competit motibus mortalium,& rerum ortui ſucceſſione æterno, vt etiam mortalia ſucceſſione æterna dicuntur,& numero infinita. Hoc infinitum poteſtate,cum competat continuo & diſcreto, eis dicitur competere modo quodam oppoſito; Nam de continuo dicimus eſſe aptum diuidi in infinitum;de numero uerò,eſſe aptum in infinitum creſcere;Ratio eſt,quia continuum non conflatur ex minimis indiuiſibilibus, vt numerus conflatur ex unitatibus,& proptereà continuum non ualet in indiuiſibilia reſolui, ſed pars omnis eius eſt apta diuidi; ex cuius diuiſione in infinitum conſurgit numerus partium,natus in infinitum creſcere.Et animaduertendum eſt, quod non rectè dicimus continuum eſſe aptum diuidi in infinita,nam ita dicentes indica-

Sententia aduerſa.

Ratio prima.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Reſolutio.

Concluſio prima.

Concluſio ſecunda.

Concluſio tertia.

Infinitũ poteſtate vario modo competit cõtinuo & diſcreto.

Ratio.

Recta loquutio. remus poſſe actu in infinita reſolui,& poſſe diuiſioni imponi finem, quod falſum eſt: ſed dicere debemus eſſe aptũ diuidi in infinitũ,quod verum eſt,quatenus ad indiuiſibile peruenire non licet, cum ex eo non conſtet, & ſecùs loquentes loquimur minus propriè,& ſolùm eſt uerum in hac ſignificatione.Ex his autem,quę dicta ſunt, elici-

Solutio aduerſarũ rationum. tur ſolutio aduerſarum rationum . Oſtendebatur primò dari infinitum actu , quia Deus actu eſt infiniti roboris . Reſpondeo ſermonem modò eſſe de infinito quantitatis,& addo infinitum actu repugnare magnitudini,& rei productæ,non autem perfe-

Solutio primæ. ctioni primi principij ex nullo pendentis . Inſtabatur inſuper,ſi datur vis agens immenſa,debet dari immenſum patiens,& ſi datur vis mouens infinita,etiam debet dari mobile infinitum ei reſpondens. Soluitur quia vis ea agens infinita eſt nota Theologis,ex quorum ſententia dicimus, quòd Deus generans non eget patiente,nã creat ſine ope materiæ;mobile autem infinitum dari nequit,quia infinitum totum moueri

Solutio ſecunda. non ualet,nec expedit, vt detur . Dicebatur ſecundò,cum detur infinitum poteſtate debere etiam dari infinitum actu. Reſpondeo,actus diuiſionis in infinitum hic eſt,vt diuiſioni nec imponatur,nec liceat imponi finis,vt nos docet Ariſtoteles 9.Metaphyſicæ contex.11.& propterea actus proprius eius ſemper dicitur iunctus cum potẽtia,

Solutio tertia. vt aſſeritur in tertio Phyſic.contex.57.Addebatur tertiò , dum datur vnum oppoſitorũ,dari & alterum:Reſpõdens dico primò id eſſe verum de formis oppoſitis perfectionem denotantibus,non de oppoſitis per formam & priuationem,ut patet de pleno & inani,Addo ſecundò dari infinitum modis varijs,vt eſt aptum dari: Dicebatur

Sol. quarta. quartò cum detur ſubiectum affectionis debere dari etiam affectionem : Reſpondeo debere dari,vt apta eſt ei ſubiecto competere . Inſuper addo , dum affectio in oppoſitione eſt poſita, vt reperiatur ſubiectũ , ſat eſt vt pars vna oppoſitionis inueniatur.

Sol. quintę. Dicebatur quintò,omne finitum per aliud finiri.Reſpondeo hoc eſſe verum de terminatis,nõ de terminis, veluti linea terminatur pũctis,ſuperficies lineis,corpora ſuperficiebus;ita corpora dantur,quę proprijs ſuperficiebus claudũtur,vt ſe habet de Mũdo corporeo ; & in terminis non datur progreſſus in infinitum,ſed ad primos & ſim-

Sol. ſextę. pliciſſimos eſt deuenire,veluti ad puncta. Poſtrema inſtantia nullius eſt roboris;quia vt iam dixi,illæ circumſcriptiones non reciprocantur cum infinito,ſed hæc ſola,vt in eo ſemper liceat aliquid vlterius accipere.

Quale ſit infinitum. *Cap. III.*

Quõ infinitũ ſit ignotum. IAM apparuit quotuplex ſit infinitum,quomodo detur,quid ſit,& quibus competat:Explicãdum modo ſupereſt,quale ſit,& dubia varia ad id pertinentia ſunt dilucẽda. Sentẽtia eſt Ariſtotelis in tertio Phy.*66.* infinitum vt infinitum eſſe ignotum, & iure profectò , nã ratio prima eſt,quia cognoſcentis ad cognoſcibile debet eſſe congruẽs ratio,finiti ad infinitum nulla eſt ratio . Inſuper Mens noſtra cognoſcens dicitur fieri id, quod cognoſcit,vt dicitur in tertio de Anima contex.8.& 37.finitum autem non poteſt fieri infinitum.Præterea cognitio eſt apprehenſio,ſiue comprehenſio quædam obiecti ; infinito autem,vt eſt infinitum repugnat comprehendi,nã comprehenſio eſt rei prę-ditæ ſuis terminis,adeò vt non excedat terminos comprehẽdentis,infinitum autem, vt infinitum eſt,exuperat omnes terminos . Præterea duo ſunt , quæ conſtituunt rationem rei aptæ intelligi,nimirùm ens,& actus. Infinitum actu non datur,& cum nõ ſit,nulla earum rationũ ei competit,& propterea non eſt aptum intelligi. Infinitum autem poteſtate cum prodeat ex materia ſecundum ſe ignota,iure etiã,ut tale,igno-

Dubitatio tum erit . Verùm obijciet aliquis , ſi infinitum non eſt aptum noſci , fruſtrà laborat Phyſicus,quærens de eo aſſequi ſcientiam:Præterea,quod eſt ex ſe tale, ad quodcunque referatur,ſemper eſt tale; at infinitum relatum ad Deum,non videtur ignotum , alio-

alioquin Deus ſuimet eſſet ignarus. Pro ſolutione duo ſcitu digna ſunt pręnoſcenda. *Solutio.*
Primum eſt, quod infinitum dupliciter conſiderari poteſt; Primò, vt eſſentia, & natu-
ra vna, apta per definitionem explicari, ob quam Ariſtot. in primo de cęlo cont. 130.
enunciauit infinitum modo aliquo eſſe definitum; nam ita definitè eſt id, vt nõ aliud;
qua conſideratione infinitum poteſt cognoſci, comprehendi, definiri, & ſub ſciẽtiam
cadere; Secundò conſiderari poteſt cum reduplicatione, vt infinitum, vt non aptum
tranſiri, non aptum comprehendi, ac ita eſt ignotum, non cadit ſub ſcientiam, & ne-
mo mentis compos quærit apprehendere, numerare, vel menſurare illud; id enim cõ-
tradictionem includit; eſſet enim quærere numerum eorum, quorum non eſt nume-
rus, & terminum eorum, quorum non eſt terminus; Adeò quòd cùm continuum di-
catur diuiſibile in infinitum, Deus per infinitam potentiam non cognoſcit numerum
partiũ eius, quia non datur; & dicere quòd noſcat, eſſet ei tribuere mendaciũ. Ex his
elicio rectè dici poſſe, nos cognoſcentes infinitum id noſcere, quod noſci nequeat. Al
terum prænoſcendum eſt, quòd cum duplex ſit infinitum, vnum actu ſupra terminos
competens Deo, alterum poteſtate infra terminos, ex materia prodiens, eorum oppo
ſita eſt conditio; nam infinitum poteſtate, vt infinitum, dicebatur ignotum; infinitũ
autem actu, & ſupra terminos, eſt ſui natura maximè intelligibile, primũ intelligibi-
le; & id per quod cætera dicuntur intelligibilia; & iure, nam actus eſt ratio intelligen-
di, id autem eſt actus primus, & actus puriſſimus, & ſimpliciſſimus, de quo tamen ve-
rificatur, quòd vt infinitus à mente aliqua creata comprehendi non poteſt; ideò rectè
dicitur, quòd ſolus Deus noſcit Deum, nimirùm adæquatè. At tunc remanet dubi- *Dubitatio.*
tatio, quia ſi infinitum eſt ignotum, vt infinitum: igitur Deus non ſe noſcet, ut infini-
tum. Reſpondeo cognitionem Dei eſſe diſtincti generis à cognitione noſtra; in Deo *Solutio.*
cognoſcens & cognoſcibile non ſunt diſtincta, ſed cognitio, cognoſcens, & cognoſci-
bile ſunt eſſentia vna, & ea eſt ipſemet Deus. Hinc Plotinus, hoc ſub nube conſiderãs,
enũciauit, Deum nec eſſe intelligentem, quia hoc dirigitur ad aliud, nec intelligibile,
quia hoc competit Ideis; ſed eſſe claritatem & conſpicuitatem, quia ſimpliciſſimè in
eo illa tria in idem veniunt, adeò vt non ſe intelligat, vt comprehendens infinitum,
ſed tanquam exiſtens illud. Infinitum autem eſt ignotum, ut infinitum, cognitione
ab eo diſtincta, & illud comprehendente; & ex his patet ſolutio difficultatum.

Vt clariùs appareat quale, & cur tale ſit infinitum, dubia varia ad id pertinentia proponuntur. Cap. IIII.

VT infinitum fine caret, ita indefinita ea ſunt, quę de infinito ſe offerũt
cõſideranda, ex quorum explicatione conditio, & Natura infiniti ali
qua ex parte refulget; quorum ego potiora breuibus proponã, & di-
luam. Quęritur primò, an infinitum ſit totum, vel pars? & nũ ſit prędi
tum partibus vel non? prętereà num contineat, vel contineatur? num
ſit perfectione prędítum, vel ea deſtitutũ? num ſit particeps rationis,
& ordinis, vel potiùs vtriuſque expers? an valeat creſcere, vel minui? an alteri infini-
to ſit ęquale vel inęquale? & demùm an infinita valeãt eſſe plura? Vt veritas appareat
clarior, cum duplex conſtitutum ſit infinitum, de vtroque ſeorsùm agendũ eſt. Quæ-
rebatur primò, an infinitum ſit totum, vel pars? loquendo de infinito ad materiã per- *An infinitum*
tinente, id verè totũ dici non meretur; tum quia totum ad formã pertinet ex. 5. Meta. *ſit totum.*
& 2. Phyſ. tum inſuper, quia totum perfectionem includit ex fine prodeuntẽ, infinitũ
autem fine caret; tum demùm quia totum refertur ad partes, infinitum verò caret
partibus propriè ſumptis; Dicitur infinitum carere propriè ſumptis partibus, quia *Quõ infinitum*
partes illę ſunt, quę aliquoties ſumptę conſtituunt totum, & inter eas ad inuicẽ, & ad *caret*
totum eſt ratio aliqua; ab infinito autem, ut infinitum eſt, abeſt ratio, & quæuis por- *partibus.*
tio

tio eius excogitetur, finita eſt, quę aliquoties ſumpta non valet conſtituere infinitum infinities autem ſumi non poteſt. Quare dicamus infinitum conceſſum ab Ariſtotele nec verè totum eſſe, nec propriè partibus præditum, ſed potiùs partis conditionem

Infinitum non continet. ſeruare, qualis eſt materia, quæ terminum recipit à forma. Similiter id infinitum non propriè continet, quia non eſt infinitum actu, nec ſupra terminos, ſed potiùs continetur, quia terminos aliunde recipit. Dicere tamen aliqua ratione ualemus infinitum poteſtate, & in ſucceſſione poſitũ ex duabus partibus infinitis conſtare, vt tempus ex præterito, & futuro, qua conſideratione etiam vera eſt ea ſententia, partes infiniti eſſe

Infinitum nõ eſt perfectum. infinitas, ſimiliter hoc infinitum minimè indicat conditionem perfecti, ſed potiùs imperfecti cum perfectio ex fine prodeat, ideò iure Ariſt. primo cœli cont. 12. & 3. Phyſ. 63. & 65. enunciauit infinitum nõ mereri dici perfectum. Quærebatur inſuper num

Non eſt particeps rationis nec ordinis. infinitum ſit particeps rationis & ordinis? ſententia eſt Ariſt. in 8. Phy. 16. infinitum carere ordine; idque oſtendit, quia ordo eſt congruens ratio partium adinuicem, & ad vnum primum; infiniti autem nec ad infinitum, nec ad finitum aliquod eſt ratio vlla; Nam definitur ratio ab Euclide, in 5. ſuorum elementorum definitione tertia: quòd ſit duarum magnitudinum eiuſdem generis, certa unius ad alteram habitudo; quæ certitudo, cum ſit definitum quoddam, cum infinito conſpicuè pugnat. Sed ori-

Dubitatio. tur non leuis dubitatio, quia etiam infinito, cùm ordo, tùm inſuper ratio conuenire videntur; quod patet primò conſiderando tempus, in quo & anni, & dies, & reliquæ partes, cùm præteritæ, tùm futuræ exactiſſimo ordine, certaque ratione, dum inuicem comparantur, inueniuntur præditæ, quamuis tempus ab Ariſt. iudicetur infinitum; Secundò id ipſum conſtat perpendendo attinentia ad cœlorum motus; nam ordinatiſſimi omnium conſenſione inſpiciuntur, & orbiculationes præteritæ definito ordine antecedunt præſentibus, & præſentes futuris, quamuis ſucceſſione ſint infinitæ; Similiter tertiò id patet comparando reuolutiones varias diſtinctorum orbium adinuicem; nam cum Saturnus triginta annis abſoluat ſuam reuolutionem, Luna vero tempore vnius Menſis reuolutionem Solis, erunt trigecuplo plures eis Saturni; & reuolutiones Lunæ duodecuplo plures reuolutionibus Solis, adeò vt reuolutiones orbium cœli miro quodam ordine, exactiſſimiſque rationibus inuicem inueniantur colligatę. Quartò dubitationem pariunt ſingularia ſub ſpecie conſtituta, ſucceſſione infinita ex accidenti ordinata, de quibus dicitur in ordinatis ex accidenti dari progreſſum in infinitum; quare ordo & infinitum non pugnant, ſed ſimul ſeruari valent.

Solutio. Hæ, ac ſimiles alię difficultates facile diluuntur, hoc præaſſumpto, quòd regulę intelligi debent per ſe, & cum reduplicatione; nam ex accidenti facilè redduntur falſę, Sic itaque tempus, motus, reuolutiones cœli, & indiuidua vltimarum ſpecierum conſiderari poſſunt dupliciter; primò, vt modo aliquo ſunt finita, vel per relationẽ ad nos, vel ad aliud quoddam definitum, quod modo aliquo ſit vltimum, ſiue primum; qua cõſideratione cum nõ ſint infinita, valent eſſe prædita ratione, & ordine, vt apparuit: Secundò conſiderari poſſunt, ut infinita ſunt; qua conſideratione, vt carent primò, & ultimo, ita carent conditione prioris, poſterioris, antiquioris, & recentioris, adeò ut auus non ſit prior Nepote, dies præteritus die futuro, Nec plures præceſſerint horæ, quàm anni, nec plures fuerint reuolutiones Lunæ reuolutionibus Saturni, vt rectè

An infinita ſint æqualia? etiam explicauit. Auer. in prima diſp. contra Algaz. in fol. 5. difficultatis. At remanet adhuc dubitatio, quia ſaltem infiniti ad infinitum videtur eſſe ratio æqualitatis; cũ enim per quantitatem res dicantur æquales, vel inequales, & vnum infinitum non ſit maius altero, neceſſariò erit ei æquale, ac ita inter ea ſeruabitur ratio æqualitatis. Auer. in 3. Phy. 49. inficiatur infinita debere dici æqualia vel inæqualia; in ſecundo

Solutio. autem de cœlo 38. inquit ea eſſe æqualia. Soluitur dubitatio, quia ęquale vſurpatur dupliciter, vel per negationem, quia vnum non ſuperat alterum; vel per affirmationẽ, & veram adęquationem, quę ſecundum formam eſt, per quam ſola terminis circumſcripta per eorum terminos æquari dicuntur; in prima ſignificatione infinita poſſunt

dici

Digitized by Google

dici æqualia, non in ſecunda; nam ea ſunt verè æqualia, quorum principum & finis vnius reſpondent principio,& fini alterius. Dubitari etiam poteſt de infinito, an valeat creſcere vel minui; nam antecedentes horæ & dies dicunrur infinitæ, quibus tamen nouæ continenter adduntur:ſimiliter ſe habet de Cœli reuolutionibus,nec non de ſingularibus ſub ſpecie poſitis. Quæ dubitatio etiam per iam dicta ſoluitur;nam ſi infinitum conſideratur ut aliqua ex parte finitum & terminatum eſt, poteſt ei aliquid addi; at dum conſideratur vt infinitum,ita nec creſcere,nec minui poteſt. Et de hoc, quod poteſtate infinitum dicitur, id enunciare valemus, quòd totum non ſit maius ſua parte, quatenus non magis eſt aptum diuidi in infinitum corpus quoduis totum, quàm ſingulæ partes eius.

An infinitum creſcat.

De infinito actu ſecus ſe habere ac de infinito poteſtate, & num omne infinitum poteſtate prodeat ex materia? Cap. V.

IAm ſatis apparuit quale ſit infinitum poteſtate, at ſi ad infinitum actu conuertimur, qualis eſt ſolus Deus, lucidè intuebimur longè varia ei competere; Vt enim infinitum poteſtate dicebatur ſecundum ſe ignotum, ita hoc infinitum actu ſui natura & conditione notiſſimum, & maximè aptum intelligi apparuit. Inſuper infinirum poteſtate non dicebatur totum,ſed potiùs pars,nec dicebatur cōtinere,ſed potius contineri;hoc aūt infinitum actu verè eſt totum,verè vniuerſum,verè omnia continet,cum ſit prima & eminētiſſima forma; immò de eo ſolo hoc verè dicitur,quòd totum,& vniuerſum ſit. Similiter de infinito poteſtate dicebatur,quòd ordine & ratione ſit deſtitutum, cum de hoc rectè dicamus, quòd ſit ratio omnium eminentiſſima, & vera ratio, per quam omne,quod bonum eſt, bonum ſit; ac inſuper ſit ordo originalis, ex quo pendet ordo cæterorum,vt elicitur ex 12.Metaphyſicæ.51. Demùm vt de infinito poteſtate dicimus,quòd conditione principij & finis omnino ſit deſtitutum, ità de hoc infinito ſupra terminos collocato enunciamus,quòd ſit initium & finis cunctorum. Verùm dubitare quis poſſet,quomodo id verum ſit,quòd infinitum omne poteſtate,conceſſum ab Ariſtotele ex materia prodeat: nam motus Cœli, cum ſit æternus,æternitatem recipit non à materia,ſed à ſeparato motore,à quo etiam æterno motore ſeruatur æterna generatio mortalium;Inſuper Mathematicus cōſiderat infinitum,& ait numerum in infinitum creſcere,& continuum diuidi in infinitum, cum tamen abſtrahat à materia prima. Soluens difficultatem dico infinitum actu adeò diſtare ab infinito poteſtate,vt quemadmodum infinitum actu ſequitur ſecretionem à materia,& immunitatem ab ea,Deus enim eſt infinitus,quia eſt actus primus & puriſſimus; Ita infinitum poteſtate,ſequirur materia,vel conditionem aliquam eius;ſequirur autem materiam per intermediam quantitatem,cuius finirum & infinitum dicuntur affectiones,vt patet ex primo Phyſi.contex.15.Inſtantia de æternitate motus & ortus,ſoluitur dicendo motum ex eo præſertim eſſe ęternum,quia ex ſeparato motore pendet; at quòd ſit infinitus poteſtate,& ſucceſſione,non habet ſine aliqua materia & ſubiecto quāto, à quo etiam habet,vt ſit extenſus & continuus,nam id quod motor includit indiuiduè, & ſimul,recipirur in mobili,cum extenſione,& infinita ſucceſſione. Et quamuis Mathematicus abſtrahat à materia ſenſibili,non tamen abſtrahit ab intelligibili,quę eſt continuum & partes,quę eſt proxima ratio,per quam aliquid eſt finitum vel infinitū.

Infinitum actu quā longè differat ab infinito poteſtate.

Dubitatio an infinitū omne poteſtate, prodeat ex materia?

Solutio.

Solutio.

Quæri ſolet de infinito,an valeat pertranſiri?& iure profectò;nam ex vna parte nō videtur id fieri poſſe,quia pugnat cum eius definitione, quæ eſt, vt in eo ſemper ſit aliquid vltra accipere:ex aduerſo dicimus tempus prǫterirum eſſe infinitum,ſimiliter & motum Cęli, quæ tamen pertranſierūt, & abſoluta ſunt; ex quo colligit Philoponus in prima diſp.contra Proclum, etiam infinitum pertranſiri, veluti etiam interuallum

An infinitū valeat pertranſiri?

conti-

Digitized by Google

Solutio. continuũ,& ob id diuiſibile in infinitum,mobili cõtinuo pertranſitũr. Pro ſolutione duplici vtendum eſt diſtinctione,Prima eſt,infinitum dupliciter cõſiderari, primò vt infinitum,ac ita pertranſiri non poteſt,nam continuum vt diuiſibile in infinitum,nõ pertranſitur; ſecundò conſideratur vt terminis circumſcriptum, qua conſideratione vnum continuum pertranſitur ab alio. Altera diſtinctio eſt,quòd pertranſiri vſurpatur dupliciter;vel propriè,& hoc eis competit ſolùm,quę terminis ſunt prædita, tranſitus enim conſideratur ex vno termino in alterum; vel vſurpatur latè pro eo, quod ſemper fuerit; in qua ſignificatione, tempus dicitur præteritum, & pertranſiſſe, non quòd propriè pertranſierit,vel ab alio numerante pertranſiri valeat, ſed quia ſemper fuerit. De tempore igitur, & motu rectè loquendo dicere debemus, quòd ſemper fuerint,ſemperque futura ſint. *An infinitum diuidi poſſit in duo ęqualia?* Sed aliud adhuc de infinito occurrit cõſideratione dignum,& eſt,an diuidi poſſit in duo æqua dimidia? Videtur id poſſe contingere, nã tẽpus diuiditur in præteritum & futurum,quorum vnum non eſt maius altero;ſimiliter continuum in duas æquales partes diuidi poteſt;ex aduerſo Auer.in 3.Phy.53.negat id fieri poſſe,& iure,cum infinitũ non ſit verè totum,vt apparuit,neq; ei cõpetat vlla æqualitas & menſura. *Solutio.* Solutio elicitur ex priùs dictis,nam infinitum conſideratum vt modo aliquo finitum eſt, diuidi poteſt in partes æquas, vt patet de cõtinuo;dum vero conſideratur, vt infinitum eſt,dicitur poſſe diuidi in partes ęquas per negationem, quia vna non eſt maior altera,at non per affirmationem, & ęqualitatem ſecundũ formam. *An infinitũ ex vna parte ſit infinitũ ex altera?* Sed noua adhuc emergit dubitatio,& eſt num vera ſit ſententia Ariſt.in primo de Cęlo,omne infinitum ex vna parte,etiam infinitũ eſſe ex altera? quæ ſententia rationi eſt conſentanea; cum enim infinito repugnet termini, non magis ex vna parte videntur ei repugare, quàm ex altera. Miſſas facio rationes, quæ ex Ariſt.eliciuntur in primo de Cęlo formatas,& indicatas: Ex aduerſo tamen varia occurrunt,quę eam reddunt dubiam; Nam creata à Deo prædita ſunt principio, cum tamen mox ſeruentur æterna; Inſuper numerus eſt præditus principio,nimirũ vnitate,& caret fine: Demùm potentię primę materię ad ſingulas formas, & priuationes earum coęuę fuerũt materiæ,& tamen aduenientibus formis deſinunt eſſe.Pro ſolutione dico eam ſententiam,ęternum ex vna parte,etiam eſſe ęternũ ex altera,enũciari à Philoſopho,& pręſertim veram eſſe de attinentibus ad ortum, interitum, & eorum oppoſita, adeò, vt omne,quòd oritur,intereat,& vice verſa; & id, quod ortui non eſt obnoxium, etiam non eſt obnoxium interitui; ratio elicitur ex cõditione materię, per quam res ut poſſunt eſſe,ita non eſſe,quemadmodum nos docet Ariſt.9.Meta.17. & 1.de Cęlo 136. & 140.& propterea creata illi regulę non ſubijcientur,cum ex materia non pendeãt. Inſtantia ſumpta ex ſingularibus priuationibus & potentijs inanis eſt, ut alibi patefeci;nam dum conſiderantur uniuersè,& indefinitè,coęuę ſunt materiæ primæ, & carent principio & fine; dum autem contrahuntur ad diſtincta ſingularia,per diſtinctas præcurrentes diſpoſitiones,ita ut deſinunt,etiam incipiunt. Numerus & diuiſio continui prædita ſunt principio,& deſtituta ſunt fine;at regula non de his formatur, ſed de præteritis & futuris, adeò ut æternum ex una parte ſit ęternum ex altera, & cui competit initium per ortum, etiam competat finis per occaſum.

Diluuntur tria dubia ad infiniti notitiam attinentia. Cap. VI.

An infinito competat motus? QVoniam Phyſici officium eſt cuncta, quę conſiderat modo aliquo referre ad motum uel quietem,ideò de infinito, hoc iure conſiderandũ eſt, an ſit aptũ moueri,uel quieſcere? quę dubitatio locũ habet ſuppoſito,ꝙ detur corpus aliquod mole infinitum. Ariſt.in 1.Phy.24. id cõcedit,inquiẽs & cur ens eſt immobile,ſi vnũ eſt? vt enim pars vna, cũ ſit hęc aqua,mouetur ĩ ſeipſa, quare nõ & totũ? hęc ꝓfert Philoſophus diſputans contra Meliſſum putantem id,quod eſt,eſſe vnum,infinitum,& immobile.

In

In tertio autem Phy.nec non in primo de Cœlo negat infinitum moueri, & demùm in 8.Phy.17.id in dubium uertit inquiens,ſi contingit moueri infinitum totũ,& quieſcere.

Solutio.

Soluẽs difficultatem dico infinitum poteſtate,quale eſt continuũ, proculdubio poſſe moueri; omne enim,quod mouetur, continuum eſt.Infinitum verò actu, dupliciter cõſiderari poteſt,primò vt vniuerſum quoddam,ſecundò vt partes modo aliquo includit,quamuis non propriè;ſi conſideratur ſecundum partes,ei non repugnat motus,vt dicitur in 1.Phy.24.quia pars valet alteri parti locum cedere,at ita etiam valet moueri totum ex accidenti,ſecũdũ partes ſingulas eius indefinitè ſumptas, vt eo loci argumẽtatur Philoſophus; At ſi cõſideratur ſecũdum totũ & per ſe, vel loquimur de motu ſecundum locum, vel de alijs; ſecundũ locum moueri non poteſt,quia vel moueretur motu recto,vel in orbem;non recto, quia infinitum nõ habet aliud ſupra, vel infra,nec deſerit locum extra ſe;non in orbem, quia tunc eſſet Sphæricum & terminatum. Si loquimur de motibus alijs,creſcere & minui non poteſt, vt patuit in præcedentibus. Alteratio ei vt infinito non repugnat, quia non expoſcit mutationem loci; propterea Ariſtoteles aduerſus Meliſſum dicentem id quod eſt, eſſe vnum, infinitum, & immobile, in eo contex.24.inquit; Præterea alteratio cur non erit? quaſi dicat eam infinito, vt infinitum eſt, non repugnare.

An ſecretis à materia valeat competere numerus infinitus actu?

Verùm dubitatur adhuc, cum infinitum actu nõ valeat competere complicatis cum corpore & materia, nũ ſaltem rebus,à materia ſolutis valet competere numerus infinitus actu; non enim his repugnare videtur,cum locum & interuallum non occupent.D.Thomas in ſecundo contra Gent.loquens de animorum immortalitate cap.81.inquit ſeparatis à materia numerum actu infinitum nõ repugnare,& Ariſtotelem in tertio Phyſi. & primo de Cęlo reiecisse infinitum actu à rebus materiatis,non autem à ſecretis à materia. In ſecundo autem ſent.diſt.prima alterius eſt ſententiæ,nam inquit,Mũdum nõ potuiſſe fuiſſe ſemper, quia daretur numerus animorum actu infinitus, quod renuitur ab Ariſt.in tertio Phyſic.ita de re dubia,& obſcura,non ſibi conſtat.

Solutio.

At veriorem puto hanc ſententiam numerum actu infinitum etiam repugnare ſecretis à materia, vt repugnare dixi omninò ex alio pendenti & in vniuerſo conſtituto.Hoc lucidè elicitur ex octauo Phyſic.48. quo loci loquens Philoſophus de motoribus Cœli à materia ſecretis ait, eos non eſſe numero infinitos, quia Natura infinitũ renuit: hinc Auerroes in quarta diſput.contra Alg.in ſol.4.dubij; inficiatur infinitum actu ſecretis à materia competere poſſe.

An conditio infiniti denotet perfectionem.

Sed alia pulchra & non leuis ſe offert diluenda & elucidanda ambiguitas, & eſt,an cõditio infiniti denotet perfectionẽ vel potiùs imperfectionem? Quòd perfectionem denotet,elicitur ex Ariſtotele, qui in octauo Phy.contex.75. inquit incorruptibile præſtare mortalibus Natura,ratione & tempore;incorruptibile autem,ęternum & infinitum eſt,& huiuſmodi infinitum tribuitur Deo,motoribus cœli,cęlo,motuique eius; quod non fieret,niſi præſtantiam aliquam denotaret:& cõfirmatur, quia infinitum excludit limitem,& interitum,quę mala ſunt.Ex aduerſo Ariſtoteles in primo de cęlo,contex.12.inquit infinitum indicare priuationem perfectionis, cum indicet priuationem finis, & in tertio Phyſic.ait ortum ducere ex materia; ea autem quæ materiam ſequuntur,imperfectionem denotãt,vt imbecillitas,ſeniũ,interitus, & alia huiuſmodi. Præterea in primo Nicomachiorum cap.6.inquit Philoſophus albedinẽ vnius anni,non eſſe candidiorem ea vnius diei, Nec Ideam boni ob æternitatem pręſtare participationibus,ſiue imitationibus eius mortalibus.

Solutio.

Pro ſolutione difficultatis accipiendum primò eſt infiniti nomen denotare abſentiam finis; vel per negationem,quia illum nec habeat,nec aptum ſit habere, vt ſui natura æternum, dicitur infinitum; vel per priuationem,quia illum nõ habeat,aptum tamen ſit habere,vt id quod dicitur infinitum infra terminos, veluti materia conſiderata cum indefinita mole. Inſuper conſiderandum nomen finis vſurpari dupliciter,vt dicitur in 5. Metaph.21.vel propriè pro vltimo & optimo,vel per metaphoram,pro vltimo nõ optimo;vt Mors, dicitur finis vitæ,& creaturę dicuntur termino circumſcriptæ. His præaſſumptis dico, ſi

co,ſi finis vſurpatur propriè,infinitum denotat imperfectionem,vt inchoata domus, & indefinita moles, qua conſideratione vera eſt ſententia Ariſtotelis in primo de Cęlo cont.12. Si vero finis vſurpetur latè pro termino, & vltimo, tunc vel ſermo eſt de bonis,vel de malis; ſi de bonis infinitum denotat extenſionem boni,& præſtantiam; de malis verò accretionem mali & deprauationem; ut dum pęnę apud inferos dicuntur infinitæ. Similem ſententiam protulit Ariſtoteles in nono Metaphyſicę de actu & potentia inquiens,in malis finem & actum eſſe deteriorem potentia. Animaduertendum tamen, dum dicimus æternitatem & remotionem vltimi denotare præſtantiam, quòd Æternitas non eſt cauſa eius præſtantiæ, ſed ſignum; non enim quia res eſt æterna,ideò pręſtat,ſed vice uerſa,præſtantiam naturę & condirionis rei ſequitur æternitas; hoc denotauit Ariſtoteles in primo Nicomachiorum inquiens, Ideam boni non ob æternitatem præſtare bonis mortalibus.

Quomodo à Mathematico & Phyſico,de infinito ſine pugna varia proferantur, quæ inuicem pugnare videntur. Cap. VII.

Enunciata à Mathematico.

MAthematicis de infinito loquens inquit, continuum eſſe aptum diuidi in infinitum, continuo poſſe aliquid addi in infinitum, ſiue appoſitione cōtradiſtincta à diuiſione,ſiue abſolutè; & demùm numerum eſſe aprum creſcere in infinitum; neque ob id Mathematicus vtitur infinito aliquo actu, ſed ſolùm quanto, ad libitum magno, vt nos docet Philoſophus in tertio Phyſic.75. Hæc ſunt, quæ enunciantur à Mathematico. Ex aduerſo inquit Phyſicus continuum poſſe diuidi in infinitum, numerum partium eius poſſe creſcere in infinitum, Inſuper continuum poſſe creſcere in infinitum, accretione oppoſita diuiſioni eius, quę tamen non ſuperet molem definitam rei, quę diuiditur, vt patet ex 3.Phyſ. 59. de his Mathematicus & Phyſicus conſpicuè conſentiunt; Diſſentiunt tamen primo,quia Phyſicus inquit in diuiſione deueniri ad minimum ſecundum formam, & ſecundum ſenſum,quod dicitur minimum naturale,quod non dicitur à Mathematico;Inſuper Phyſicus inquit,deueniri ad corpus maximū, quo maius dari nō poteſt, quale eſt corpus Mundi,& dari lineam maximā, quę eſt diameter Mundi, De quibus tria ſe offerunr conſideranda; Primum eſt, vnde pendeat ea varietas; Alterum quia etiam Ariſtoteles,vt Phyſicus in ſecundo de Anima 41.inquit ignem creſcere in infinitum, ſi adeſſer combuſtibile; Tertium quia Ariſtoteles in primo de Cęlo cont.12. inquit cuilibet finito poſſe aliquid addi,& ita vt Phyſicus concedit accretionem molis in infinitum,& in 4.Phy.71.imaginatur medium,per quod grauia deſcendunt, rarefieri in infinitum, quod tamen repugnat formæ Phyſicæ. De prima difficultate dico varietatem illam ſenrentiarum prodire ex vario abſtractionis gradu, varioque modo conſiderandi. Ar dicet aliquis,cum diuiſio continui in infinitum, non minus aduerſetur formæ Phyſicæ, quàm accretio, cur Phyſicus concedit primum & non alterum? Auer.quē ſequitur Zimara,ait,id contingere, quia creſcere denotat progreſſum ad formā & perfectionē,cui aduerſatur infinitū; Diuidi verò denotat ꝓgreſſum in diminutionē & imperfectionem pertinentem ad materiā,cui nō repugnat diuiſio in infinitum.Hæc ſolutio nō videtur approbanda,tum quia accretio,quę eſt progreſſus ad formam,& perfectionem,& propriè eſt accretio, eſt ea,quæ uiuentibus competit,nō autem illa,qua imaginamur maius quouis dato & excogitato;tum inſuper,quia vt accretio,ita diuiſio in infinitum aduerſatur formæ.Propterea dicamus Mathematicum nunquam dicere dari magnitudinem cōtinuam minimam,vel maximam, quia formā non cognoſcit,quę natura eſt,ex qua pendēt termini magnitudinum;Phyſicum verò dicere & dari,& non dari vtrūque; Ratio eſt,quia Phyſicus conſiderās materiā,formam,& cōditionem continui,etiam cognoſcit,quid corpori Phyſico cōpetat,vel aduerſetur,aut ratione vnius,aut ratione alterius;& dum ſequitur cōſiderationem Phy

Enunciata à Phyſico.

Tria conſideranda.

Solutio prima.

Auer.

Euerſio.

Propria ſolutio.

ſicam

Digitized by Google

ſicam abſolutam & perfectã,conuerſus ad formam dicit dari maximũ & minimum ; dum verò perpendit conditionẽ propriã continui,ait non cõſtare ex indiuiſibilibus , & eſſe aptum diuidi in infinitum,vt patet ex 6.Phy.nã cognoſces totum, etiã cognoſcit ea, quæ competũt,vel aduerſantur vni,vel alteri parti, quod non valet facere Mathematicus,quia ſolam magnitudinem conſiderat,non autem corpora Phyſica cõpoſita.Hinc etiam Ariſt.conſiderans lineam rectã ex parte ſui inquit in 1.de Cęlo cont. 12.ei ſemper poſſe aliquid addi;Similiter in 2.de Anima 41.inquit ignem creſcere in infinitum,conſiderando,quòd ignis & quodius Elementũ eſt tanquam congregatum ex varijs indiuiduis ſuæ ſpeciei, quorum numerus definitus nõ eſt,& terminum recipit partim ex ordine vniuerſi,partim ex neceſſitate materiæ;Et Phyſicus potiùs dicit corpus poſſe diuidi in infinitum,quàm poſſe creſcere, quia id ſolum repugnat formę, hoc autem repugnat & formæ & materiæ, cuius per naturã definiti ſunt termini extenſionis; & ſolùm nõ repugnat dimẽſioni conſideratæ ſeorsùm à forma Phyſica, & à materia prima,hoc eſt,ratione propriæ conditionis. Similiter Ariſt.in 4.Phy. dum conſiderat rarefactionem in infinitum, conſiderat rarum & denſum pro eſſe ſuo abſoluto,non cũ relatione ad definitũ ſubiectum.Inquiunt nonnulli, quòd dum Phyſicus ea profert,quæ enunciãtur à Mathematico,id facit vtens abſtractione Mathematica, quia ſcientiæ ſibi mutuò opem ferunt; At quòd ſcientiæ ſibi mutuo ferant opem, veriſſimum eſt; Quòd autem Phyſicus ea proferat auxilio Mathematico non puto dicẽdum,quoniam Phyſicus,vt dixi,conſiderans totum,etiã ſua facultate noſcere valet , quid uni parti repugnet,vel non repugnet,& quid alteri;hinc Phyſicus eſt,qui oſtendit continuum non confici ex indiuiduis,vt patet ex 6.Phy.inſuper ſi id eſſet,tunc ſimiliter Mathematicus poſſet ea enunciare,quæ dicuntur à Phyſico,quod tamen non facit.Sed obijciet aliquis,quia conſideratio ſeorsùm à materia,& forma, quæ natura eſt,non eſt Phyſica,quare ea vt Phyſicus enunciare non valet. *Dubitatio.* Reſpondeo eã non eſſe perfectam conſiderationem Phyſicam,ſed includi in ea vt imperfectum in ſuo perfecto; *Solutio.* nam conſiderans varia,quid vni,uel alteri repugnet uel non repugnet,& unde infinitum ortum ducat,undeque terminos recipiat,noſcere ualet , Verùm,ut infinitum Naturæ aduerſum explodamus , conſiderationi eius imponamus finem .

De Loco. *Cap. VIII.*

Locus & cũ his quę ſunt , & cum motu eſt maxime iunctus.

CVncta,quæ in uniuerſo reperiuntur, eam cum loco habent connexionem , ut modo aliquo eis conſentaneo, loco tanquam ſede dicantur prædita; & quę nullibi ſunt, dicantur non eſſe,ut legitur ſub initio 4.Phyſ.Propterea Deum diſtincta conſideratione & in cęlo,& extra,& ubique eſſe enunciamus; Similiter Locus cum motu adeò eſt coniunctus,ut in primo de Anima 38.enunciauerit Philoſophus, omne , quod mouetur , eſſe in loco : Ideò iure locus à Phyſico accuratè eſt conſiderandus . Locus uſurpatur dupliciter, uel propriè , uel per Metaphoram. Vt autem appareant modi omnes,quibus res dici poſſunt eſſe in loco,hac diſtinctione utendum puto. *Diſtinctio locatorũ.* Locus uel eſt corporum,uel rei incorporeæ;Si fuerit corporum, uel eſt eorum ex accidenti,uel ſecundum ſe; ſi ex accidenti, uel eſt partium corporis per ſe exiſtentis in loco,uel eſt cęli nõ egentis loco ſecundũ ſe;Si fuerit ſecundũ ſe,uel eſt Locus cõmunis,ut cęlum dicitur locus mortaliũ,uel proprius,de quo pręſertim eſt ſermo.Ex aduerſo ſi locus fuerit expertiũ corporis,uel eſt locꝰ ſpecierũ ſpiriraliũ,ut ſenſus dicitur locus ſpẽrũ ſenſibiliũ,Mens uerò ſpẽrũ intelligibilium,uel eſt locus eorũ,q̃ uerè & principaliter ſunt,& hæc uel ſunt iuncta cũ corpore, uel ſeiũcta ; ſi iuncta, uel eſt materia,uel forma,& hæc uel ſubſtãtia,uel accidẽs;forma ad ſubſtantiã pertinens per ſe quidẽ ut forma eſt in materia,ex accidẽti aũt eſt in loco totius cõpoſiti:ſimiliter forma,q̃ eſt accidens,eſt in loco per ſubiectũ in quo eſt;Si uerò forma fuerit à materia ſoluta,ut cęli motores,de illis eſt dubitatio,an ſint ĩ loco ꝑ eſſentiã,ut cẽſuit Scotus,uel ꝓ opinionẽ trãſeũtẽ, ut exiſtimauit D.T.qua de re mõ nõ eſt ſermo.

Locum eſſe patet. Quæritur itaque locus propriè ſumptus, qui corporum eſt, de quo non quæritur an ſit, quia ex ſe conſtat, & ab omnibus conceditur, Quæritur autem quid ſit, quod appꝛimè later, & ſententiæ ſunt variæ. Et quoniam per ea, quæ communi conſenſione definibili competunt, illuſtratur via ad noſcendum quid ſit, ideò ab eis ordiar. Sententia
Sex loco competẽtia. eſt Ariſtot. in 4. Phyſ. 3 1. ſex præſertim ea eſſe, quæ loco competere conceduntur, Primum, vt contineat locatum; Alterum, vt nil ſit rei locatæ; Tertium, vt ei æquetur; Quartum, vt non ſeiungatur à corpore indefinitè ſumpto, ſeiungi tamen valeat à quouis ſignato corpore, ita legitur in nonnullis codicibus, rectiùs tamen legitur in alijs, vt locus deſeri poſſit à corpore contento, nam dicere locum ſemper includere corpus, eſt ſupponere non dari inane, quod oſtendi debet; Quintum, vt ſit præditus differentijs poſitionis, & præſertim ſursùm & deorsùm; Sextum, vt in illum ea corpora per naturam moueantur, in eoque quieſcant, quorum conditioni fuerit conſentaneus; His Theophraſtus, & Eudemus ſeptimum addunt, nimirùm vt ſit immobilis; id tamen ab Ariſtotele iure dimittitur, quia colligi debet ex alijs notioribus, & accipiendum eſt in definitione, & propterea non rectè ſumeretur pro principio.

Quid ſit Locus opiniones variæ. Cap. IX.

Proclus. QVoniam locus corpora ſeruat, in eumque tanquam in ſuam formã, & perfectionem ꝑ naturam feruntur, ideò Proclus vir ſapiens, ingenioque ſublimi prǫditus, exiſtimauit Locum eſſe prǫclarum aliqd, inſignique facultate prǫditũ, & huiuſmodi cenſuit eſſe ſpiritũ, ab anima Mundi ſpiratũ, qui in cǫlo eſt ſine alijs corporibus, & eſt ipsũ cǫlum, alia aũt nõ ſunt ſine eo hunc ſpiritũ dixit eſse corpus immobile, indiuiſibile, expers materiæ puriſſimum: & quia huiuſmodi eſt Lumen, ideò Locum nil aliud eſſe exiſtimauit niſi Lumen, ex anima Mundi prodiens, in orbem vnà cum vni-
Euerſio. uerſo effuſum. Quǫ ſententia plurima includit, quǫ difficultatem pariũt, veluti Quòd Lumen ſit corpus, Quòd corpus recipiatur in corpore, Quòd cǫlum ſolum ſit Locus, cum tamen moueatur motu ſecundum Locum, & alia huius generis. Deſumpſit ſuam
Syrianus. ſententiam Proclus ex Syriano ſuo præceptore, qui præter id quod aſſeruit Locum eſſe interuallum, etiam addidit id eſſe præditum forma, & facultate excellentiore ea
Damaſcius. corporum, in loco contentorum, cũ ea ſeruet & trahat. Damaſcius prǫceptor Simplicij exiſtimauit, vt datur menſura longitudinis, numeratorum, & motus, ita dari menſuram naturalis poſitionis corporum exiſtentium in vniuerſo, quam menſuram dixit eſſe Locum, adeò vt Locus ſit menſura congruentis poſitionis partium vniuerſi, non diſtincta niſi ratione ab ea cõgruente poſitione, vt tempus ratione diſtinguitur à mo-
Euerſio. tu. Quǫ ſententia etiam dubia eſt, quoniam adhuc non patet quid ſit huiuſmodi mẽſura, & prǫſertim quia locus etiam menſura eget, cum dicatur menſurari per diſtantiã
Democritus. à Cǫlo. Ideò opinio fuit Democriti, Leucippi, Epicuri, & Stoicorum locum eſſe interuallum nullo termino circumſcriptum, imaginantur enim primò interuallum immen-
Philoponus. ſum, in quo mox corpora recipiantur: Philoponus, & plurimi Academicorum de hoc conſenſerunt, quòd Locus ſit interuallum, ex ſe corporis expers, id tamen non putarunt immenſum, ſed dixerunt æquari Mundo & nunquam ſine corpore aliquo reperiri. Quæ ſententia profectò cæteris relatis præferenda eſt, & apprimè eſt probabilis:
Ariſt. Ariſtoteles tamen eam reprobat, & varijs rationibus euertere nititur; non enim dari exiſtimat interuallum, & dimenſionem diſtinctam ab ea corporum natura conſtãtiũ; nam ſi datur interuallum diſtinctũ, vel eſt ens, vel nihil, ſi nihil, negligatur; ſi ens vel eſt ſubſtantia, vel accidens; non accidens, quia non eſt in ſubiecto; non ſubſtãria, quia nec materia, nec forma, nec compoſitum eſt, vt patet. Inſuper huiuſmodi interuallum cum ſit cõſimile, & qualitatum expers, nec virtute aliqua conſeruandi, nec diſtinctione differentiarum valet eſſe præditum, quæ tamen loco debent competere. Inſuper

huiuſ-

huiuſmodi interuallum vel pendet ex primo principio, uel non; ſi non, tunc Deus non omnium eſſet Princeps; ſi pendet, quomodo pendere valeat non apparet; nam Deus in principio creauit cœlum & Terram, non autem primò interuallum; id enim, quod eſt origine primum, eſt materia, non interuallum. Præterea ſi daretur huiuſmodi interuallum, vel eſſet infinitum, vel termino præditum; ſi infinitum, titubaret in eo Mundus, nec ratio vlla eſſet, cur potius in hac quàm in alia eius parte eſſet poſitus. Inſuper fruſtra eſſet huiuſmodi interuallum immenſum, cum nullum reperiatur immenſum corpus, quod in eo recipi debeat; ſi verò eſſet termino præditum, ut exiſtimauit Philoponus, à quo recipiat terminos, & in quid deſinat non apparet; nam ſi clauditur ſuperficie, corpus eſſet; ſi deſinit in nihil, nec ex ſe, nec ab alio terminatum eſſet, quod apprimè videtur abſurdum.

Quid ſit Locus, opinio Ariſtotelis. Cap. X.

Sententia Ariſt.

CVm relatæ ſententię ſatis apparuerint dubię, propterea Ariſtoteles ſeruans ea, quæ loco competere videntur, aſſeruit Locum eſſe intimum terminum immobilem corporis proximè ambientis; & iure, nam affectio ſequi debet, id, cuius eſt affectio, non anteire; Locus autẽ dicitur affectio corporis Phyſici, & propterea corpus aliquod Phyſicum neceſſariò præſupponit. Inſuper Locus debet eſſe præditus facultate ſeruandi, quæ inani interuallo competere non poteſt, optimè autem competit intimæ ſuperficiei munere corporis, cuius eſt terminus. Præterea Locus debet eſſe præditus differentijs poſitionis, quæ vt inani interuallo competere nequeunt, ita intimæ ſuperficiei ambientis cumulatè competunt per definitam diſtantiam à cœlo, quod dicitur Faber Locorum & locus communis. Inſuper Locus debet eſſe non pura priuatio: quale eſt interuallum, ſed potius perfectio & forma quædam, & præſertim quia priuatio, & potentia egent fundamento aliquo; interuallum verò denotat priuationem, & potentiam ſine vllo fundamento. Præterea conditio loci eſt, vt contineat, terminumque eis tribuat; quæ ex ſe termino carenti interuallo hæc non competunt, cum ex ſe terminorum ſit expers, nec verè contineat, vt intima ſuperficies ambientis, ſed potius extendatur vna cum corpore. Similiter Locus debet eſſe terminus ad quem lationis, in quem deſinat latio, vt in formam rei ad illum tendentis; huiuſmodi eſt ſolùm ſuperficies ambiẽtis. Demùm Locus includit ordinem, vt per illum ſeruetur ordo locatorũ, qui ordo abeſt ab inani interuallo, competit autem intimæ ſuperficiei corporis ambientis, per naturam, & conditionem ſupremi corporis, quod cœlum eſt. Ex his colligo primò Locum non eſſe interuallum, ſed intimã ſuperficiem ambientis. Colligo ſecundò Locum propriè competere corporibus mortalibus, & præſertim ſimplicibus. primò quia hæc egent ſeruante, cum ex ſe ſint mortalia: ſecũdò quia egent terminante & continente, cum ex ſe ſint expertia figuræ, & terminorum; tertiò quia mouentur motu recto ex ſe deſtituto terminis, & locum quærente: quartò quia ex alio pendent, prima non ſunt, ideo eorum conditio expoſcit, vt contineantur in alio. Colligo tertiò Cœlo non debere locum propriè competere, ob quatuor rationes oppoſitas illis quatuor iam relatis, ſed eſſe fabrum, opificem, & menſuram locorum, & locum cõmunem cunctorum mortalium: hinc ex acceſſu, & receſſu ab eo prodeunt primæ & communes loci differentiæ, quæ dicuntur ſursùm & deorsùm. Poſsemus conciliando dicere interuallum eſſe locum per modum materiæ, intimã ſuperficiem per modum formæ, congregatum verò eſse locum per modũ vtriusque; Probabilius tamen eſt dimiſso concilio cum Ariſtotele dicere, huiuſmodi interuallum diſtinctum ab eo corporum minimè dari; Sed opinio Ariſtotelis etiam dubitatione non caret, & varia ſe nobis offerunt, quæ ei aduerſari videntur; Nam primò ſi Locus non eſset interuallũ, ſed

Colligitur primò.
Secundò.
Cur ſola mortalia proprie in loco?
Tertiò.
Conciliũ
Dubia aduerſus ſententia Ariſtot.

intima ſuperficies, non totum corpus eſſet in loco, ſed ſola extima eius ſuperficies. Secundò locatum non æquaretur loco, non enim corpus trina dimenſione præditum æquari dicitur ſuperficiei. Tertiò quia ſuperficies intima mouetur per motum eius, cuius eſt terminus, locus autem dicitur immobilis. Quartò tunc nec cęlum, nec Mundus eſſent in loco, quia à nullo continentur, cum tamen omnia quæ ſunt, & pręſertim corpora alicubi eſſe dicantur, immò Ariſtoteles in quarto Phyſicorum 32. inquit, Cœlum maximè in loco eſſe putamus, quia ſemper mouetur, & cũ per ſe moueatur motu ſecundum locum, etiam per ſe debet eſſe in loco; vt enim mobile ſe habet ad terminũ motus, ita dicitur ſe habere ad motum? Quintò ſi imaginamur Mundum in nihilũ redigi, etiam eſt neceſſe vt imaginemur ſupereſſe interuallum inane, adeò, vt id renuere non valeamus, vt etiam inter duos parietes interuallum imaginamur, non conſiderato corpore incluſo. Sextò Ariſt. nonnunquam id interuallũ concedit, vt in ſecundo de Cœlo 27. quo loci oſtendens cęlum eſſe ſphæricum inquit, ſi alia figura eſſet præditum, vel daretur corpus ſine loco, uel locus ſine corpore; quod vt abſurdum derelinquit, id autem ſupponit corpus omne debere eſſe in loco, & præter corpus dari interuallum, quod ſit locus. Demùm dubitatio eſt de corpore Mathematico, an ſit in loco vel non. Hæc ſunt dubia non leuia, quæ ſententiam Ariſt. dubiam reddunt.

Diluuntur difficultates relatæ aduerſus opinionem Ariſtotelis de Loco. Cap. XI.

Solutio prima difficultatis. *Solutio ſecunda.* INſtabatur primò aduerſus Ariſtotelẽ, ſi locus eſſet intima ſuperficies ambientis, non totum corpus eſſet in loco. Soluitur cum totũ corpus intra locum contineatur, totum corpus dicitur eſſe in loco, & in loco ſeruari, proximè tamen per extimã eius ſuperficiem, nam eſſe in loco nil aliud eſt, niſi intra locum cõtineri. Dicebatur ſecundò, quòd locus nõ ęquaretur locato; at id non ſequitur, quoniã locus eſt ſuꝑficies, & locatum proximè per ſuperficiem eſt in loco, ideò ſat eſt, vt ꝑ ſuperficies ęquentur. Inſuper locus ęquatur locato ꝑ facultatem continendi illud. Addebatur Tertiò, locũ eſſe immobilem, ſuperficiem verò mobilem. Reſpondeo locùm dupliciter cõſiderari,
Solutio tertia. vel ſecundum materiam, vel ſecundum formam; dicitur conſiderari ſecundum materiam, dum conſideratur definita ſuperficies ambientis, & ita eſt mobilis, ſaltem ex accidenti; conſideratur autem ſecundum formam, dum conſideratur pro definita diſtãtia à cœlo, vel centro, includente definitam poſitionem erga cęlum, qua conſideratione eſt immobilis; inſuper dicitur immobilis, quia non mouetur per motum rei locatę.
Solutio quarta. Inſtabatur quartò, quia Mundus, & cęlum non eſſent in loco. Solutio patet ex dictis, nam aſſerui locum illis competere, quę contineri, ſeruari, & terminari debent, Mundus, & Cœlum non debent contineri, ſed continere, ſeruare, & terminare, nam repugnat vniuerſo eſſe in loco, quia eſſe in loco eſt eſſe in alio, quod vniuerſo, & cœlo competere non poteſt; ſed inſtabatur, quia omne quod eſt, alicubi eſt, & quod ſecundum ſe mouetur, ſecundum ſe debet eſſe in loco, & maximè Cęlum cum maxime moueatur, ut inquit Ariſtoteles. Pro ſolutione dicendum primò eam ſententiam prolatam ab Ariſtotele ſub initio quarti Phyſic. quod omne quod eſt, alicubi eſt, præſertim eſt uera ex opinione ueterum, nil excogitantium ſupra corpus, & putantium locum eſſe interuallum; Ex ſententia autem Ariſtotelis uera eſt, ut unumquodque aptum eſt eſse alicubi; Ideò conſiderandum ſecundò, quomodo Mundus & Cęlum ſint
Quomodo Mundus, & cęlum in Loco. in loco; Nam Ariſtoteles in cont. 32. inquit cęlum maximè in loco putamus eſse, q̃a ſemper mouetur; in contex. 46. ait Terram eſse in aqua, hanc in aere, aerem in æthere, ętherem in cęlo, cęlum autem non amplius in alio eſse, ac ita non eſse in loco. In contex. autem 45. inquit Animam & cœlum eſse in loco ex accidenti, adeò ut partũ ſibi

conſtare

conſtare videatur,& ambiguitatem potiùs inuoluat,quàm euoluat. Pro reſolutione loquendo de toto Mundo,dico ei repugnare eſſe in alio,& eſſe per ſe in loco; eſſe tamen in ſe & in loco ex accidenti,nempè per partes,quatenus pars vna alteram cōtinet; & hoc aſſeritur ab Ariſtotele in contex.45. nam partium Mundi vna cōtinet alteram,alterique adhæret. Si loquimur de orbibus cœli infra primum collocatis, illi videntur eſſe in loco per ſe,cum verè ab alio cōtineātur; aſſerendum tamen, quòd vt orbes ex ſe æterni,ſua figura præditi,mobiles in orbem locum non expoſcunt, nec ut tales in loco ſunt, vt tamen eis accidit non eſſe primos orbes, & ex primo pendere, ita locum expoſcunt, adeò vt quatuor Elementa propriè & abſolutè ſint in loco, orbes planetarum medio quodam modo ſe habeant; loquendo autem de orbe ſupremo,& primo mobili; id nec vt æternum,nec vt ex ſe terminatum,nec vt mobile in orbem locū expoſcit: vt autem eſt primum & ſupremum ex ſe habet ut in loco non ſit, alio non egeat,& ab alio non cōtineatur, adeò vt ex accidenti penitùs dicatur eſſe in loco,de quo id præſertim intelligi debet, quod ab Ariſtoteles enunciatur in quarto Phyſic.45.dicente cælum,& animam ex accidenti eſſe in loco; & iure aſſimilatur animæ,nam magis anima continet corpus,quàm corpus animam,vt dicitur in primo de Anima.90.egrediente enim anima,corpus diſſoluitur,& vt anima continens corpus, ex accidenti,ratione contenti dicitur eſſe in loco,ita ſupremum cœlum cætera continens ex accidenti,ratione corporum contentorum dicitur in loco eſſe; veluti ex accidenti tempus per motum,& menſura per menſuratum menſuratur.Eſt itaque ſupremus orbis primus faber,& prima origo locorum,& menſura eorundem,& ſolùm dici tur eſſe in loco ex accidenti, vt iunctus cum locatis, terminatus ad locata & ſeruans relationem ad ea,circa quæ mouetur. Ita in parte uera eſt ſententia Auerrois dicentis cœlum eſſe in loco per centrum, hoc eſt, per relationem quandam ad illud, circa quod etiam reuoluitur: hinc Ariſtoteles patefecit aliquid eſſe in ſe per partes, vt amphora uini eſt in amphora vini, quod etiam uerum eſt de mundo, nam cætera continentur à primo corpore,& id definit in ea, ad eaque terminatur. At inſtabatur,quia dicebat Philoſophus cœlum maximè putamus eſſe in loco, quia ſemper mouetur, & mouetur per ſe? Reſpondeo per duo fundamenta: primum eſt, quia cœlum, vt rectè dicebat Alexander,non mouetur motu ſecundum locum,vt Elementa,quę ex uno in alium locum transferuntur,& propriè ſunt in loco,ſed potiùs mouetur motu circa locum; Addo ſecundo,motum maximè,& per ſe competentem cęlo hoc indicare,quod uel per ſe ſit in loco,uel ſit faber & origo locorum,ut eius motus eſt origo cęterorum motuum,& hoc cœlo competit. At inſtabatur adhuc, quia ſi imaginamur Mūdum in nihilum redigi,neceſſariò remanebit interuallum, in quo reperitur. Reſpondeo ſi in nihilum redigeretur Mundus, nil ſupereſſet. At dices igitur Mundus eſt in nihilo. Reſpondeo Mundum eſſe in nihilo per negationem, quia nihilo eget, & repugnat ei egere aliquo, alioquin non eſſet uniuerſum. Addebatur Ariſtotelem in ſecundo de Cœlo 27.concedere locum pro interuallo. Reſpondeo frequenter Ariſtotelem in loco alieno uti ſententijs communibus, quod ſeruauit de loco in ſecundo de Cœlo 27. Quærebatur poſtremo,an corpora Mathematica ſint in loco? Ariſtoteles in quarto Phy.contex.5.inquit,Mathematica non eſſe in loco,mox tex.76.ait,ut enim in aqua ſi ponat aliquis cubum,cedet tanta aqua,quātus eſt cubus,ſic & in aere; ſed ſenſu manifeſtū non eſt,&c. In primo de Ortu & Interitu, loquens de tactu ait,Mathematicis ſimiliter competere locum & tactum; res itaque eſt dubia. Reſpondeo Mathematica non eſſe in loco,nec ut corpora,alioquin omne corpus deberet eſſe in loco,nec ut Mathematica,quia Mathematicus abſtrahit à loco & à diſpoſitionibus locum ſibi expoſcentibus; ſed eſſe in loco ſecundum imaginationem,quatenus imaginari ualemus ea uel in aqua,uel in aere eſſe,& ibi erunt,non ſecundum,nec contra naturam,quia non includunt conditiones cum loco pugnantes,uel ei conſentaneas,ſed erunt non ſecundum naturam,& non occupabunt interuallum; non enim datur, ſed ſolum diſtare facient

Alexander.

Mes Ar.

An Mathematica ſint in loco.

Solutio.

cienr partes aeris,quia non datur penetratio dimenſionum. At inſtatur,quia Ariſto. les in eo contex. inquit cubum à graui & leui ſeiunctum, occupabit æquale interuallum. Reſpondeo Ariſtotelem tunc argumentari aduerſus veteres id interuallum concedentes,ducendo eos ad abſurdum. Eſt itaque propriè ſumptus locus intima ſuperficies corporis ambientis immobilis.

De Inani. *Cap. XII.*

Inane quotuplex.

CONſideratio inanis cum cõſideratione loci ſummoperè iuncta eſt,cum inane dicatur Locus quidam;de quo videndum quid nomine eius denotetur,mox an ſit. Nomine Inanis ſex denotari poſſunt; Primò corpus parùm ſub ſenſum cadẽs,ita aerem dicimus inane quoddam; Secundò id,in quo non reperitur illud corpus,pro quo paratũ eſt, vt crumena ſine pecunia,& domus non habitata;Tertiò vſurpatur inane pro nihilo,ita extra cœlum poteſt concedi inane; Quartò pro materia prima, quatenus in ea non eſt forma aliqua ſubſtantialis,ſiue ſubſtantia corporea,vt dicitur 4.Phyſ.59.quo loci ait Philoſophus alio modo dicimus inane, in quo non eſt aliquid, neque ſubſtantia aliqua corporea: quocirca nonnulli inquiunt inane eſſe corporum materiam, & id ipſum dicentes eſſe locum,non rectè tamen; & in contex.15. inquit, quatenus videtur locus eſſe diſtantia,videtur eſſe materia magnitudinis,hæc namque diuerſa eſt à magnitudine,quæ dimenſio eſt id,quod continetur ſub ſpecie,& definitur, vt ſub plano & termino;eſt autem tale materia & indefinitum,&c. indicat Philoſophus naturam ſua conditione eſſe effuſionem quandam inanem & indefinitam,quã ſequitur dimenſio, & tertio adueniunt termini; Quintò per Metaphoram dicitur de fatuis & falſis opinionibus,quas imaginationes inanes nuncupamus;Sextò vſurpatur pro interuallo, apto recipere corpus, eoque priuato.

De quo inani ſit dubitatio.

De inani ſecundum quinq; primas ſignificationes non eſt dubitatio & conceditur ab omnibus; ſolùm de eo eſt dubitatio in ſexta ſignificatione. Vacuum itaque, de quo eſt ſermo,eſt interuallum, in quo cum nullum reperiatur corpus,valet tamen reperiri. Dicebat Zenarchus, referente Simplicio in primo de Cœlo,non eſſe dicendum, inane eſſe præditum facultate recipiendi; ita enim ſine corpore eſſet fruſtrà:inſuper cum ſit nõ ens,non ualet eſſe præditum facultate;ſed eſſe dicẽdum,quòd ſit ſuſceptiuum, quatenus ei non repugnat ſuſcipere corpus. De hoc inani quatuor ſunt opiniones;Nonnulli putant id dari,& eſſe immenſum,& reperiri ſeorſum a corpore cùm intra hunc mũdum, tùm extra,vt Democritus,Leucippus,Epicurus,Lucretius,& ſimiles; Stoici putarunt dari,& eſſe immenſum,ac intra Mundum non reperiri ſeorſum à corpore, ſed ſolùm extra. Philoponus exiſtimauit dari illud interuallum,non tamen immenſum,ſed æquale Mundo,nec ſeiunctum à corpore aliquo, ſed ſemper cum corpore iunctum: Demùm Ariſtoteles id omninò inficiatus eſt,adeò vt nec ſeorſum,nec iunctum corpori inueniri exiſtimauerit; aſſeruit tamen contex. 81. quarti Phyſic.minus eſſe abſurdum id concedere iunctum cum aliquo corpore,vt mox exiſtimauit Philoponus,quàm ſeiũctum. Hęc ſunt capita opinionum. Quòd detur inane, oſtenditur præſertim ratione ſumpta ex condenſatione; dum.n.corpus condenſantur,& in minorem locum contrahitur,uel pars vna meat per alias,vel priùs inter eas inueniebatur portio aliqua interualli ſine corpore; primum dici non poteſt, quare concedendum eſt alterum, ſimiliter, dum corpus redditur rarum,id fieri poſſe nõ uidetur, niſi per portiones interualli corpore deſtitutas,& præſertim quia rarum & denſum per Ariſtotelem in prædicamento qualitatis denotant poſitionem partium.

Lucreti⁹.

Præterea Lucretius ex ſententia Epicuri,& cum eo Stoici ita oſtendunt extra cœlum reperiri inane; nam ſi quis in cœli dorſo conſtitutus uellet aut manum proferre,aut ſagittã,uel lapidem proijcere,uel id poſſet efficere,uel non; ſi poſſet inuenitur itaq; ibi interuallum,in quo reciperetur; ſi non poſ-

ſet,

ſet,inuenietur aliquid impidiens, quod nil niſi corpus eſſe poteſt.id enim ſolùm impedit tranſitum corporis,& eadem ratione oſtendebant id inane eſſe infinitum,quia quouis termino excogitato,id ipſum de eo, quod de dorſo cœli interrogabant;rationem hanc refert Alexander tertio.Nat.cap.12.Id ipſum Cleomedes in Lib.de Mundo comprobare nitebatur,quia ſi cum Heraclito imaginamur Mũdum in ignem verti,maius interuallum occupabit, & ſi imaginamur ex eo, in quo eſt, in alium locum transferri,cogimur imaginari interuallum,in quod transferatur, & quod deferatur; alioquin nõ teneremur aſſignare rationem,cur Mundus non titubet,ſed ſeruetur immobilis;quam tamen aſſignat Ariſtoteles in octauo Phyſi.52.inquiens,cum primum ſit immobile(nempè Deus)neceſſe eſt vniuerſum quoque,quod continuatur cum eo immobile eſſe. Prætereà id nihil, quod extra cœlum conceſſit Ariſtoteles, profectò nil aliud niſi inane interuallum eſſe poteſt, & cum Theologi inquiant in principio creatum fuiſſe Cœlum & Terram,ſupponere uidentur primò dari interuallũ,in quo recipiantur,veluti etiam qui primò dari chaos exiſtimarunt,vt Heſiodus,de quo inquit Ariſtoteles in quarto Phyſic.contex.6.Videtur autem vtique & Heſiodus rectè dicere faciẽs primò chaos; inquit enim omnium quidem primum chaos factum eſt, poſtea Terra lata,quaſi oporteat primum fuiſſe receptaculum his quæ ſunt,&c. nam chaos receptaculum quoddam denotat,& quamuis in 12.Metaphyſicæ cont.9. Ariſtoteles aſſerat denotare materiam, id parum refert, quia materia quoque eſt quædam effuſio,& diſtantia inanis; ideò inquit Ariſt.in quarto Phy.59. quidam inquiũt inane eſſe corporum materiam.

Cleomedes *Heſiodus.*

Reſolutio difficultatis an detur inane,& ſolutio aduerſarum rationum. Cap. XIII.

CVM attinentia ad inane ſatis apparuerint dubia,profectò ſententia Ariſtotelis,& experientiæ & rationi ſummoperè uidetur conſentanea, & ob id præferenda cęteris; ſecundum quam dicimus minimè dari interuallum diſtinctum ab eo corporum,nec cum corpore iunctum,nec ſeorſum,nec intra,nec extra Mundum, ut latiùs loquens de loco pateſeci; nam proculdubio ſi daretur intra, non uideo cur etiam non deberet dari extra Mundum, idque eſſe immenſum,vt putarunt multi veterum,cum id interuallum non ſit pars Mundi, nec aliquid ex prima cauſa pendens,ſed abſolutè tanquam priuatio quædam præcurrens,& ſi extra Mundum ſeruari poteſt ſine corpore,non uideo cur etiam intra inueniri non valeat,cum abſolutè minimè repugnet dari ſeiunctum.Inſuper ſi intra Mundum pro replendo huiuſmodi interuallo recedente uno corpore maximo impetu, & neceſſitate ſequitur aliud ne(vt aiunt) detur tale interuallum ſeiunctum, non video cur immenſum interuallum extra Mundum derelictum,non rapiat & diuellat Mundum vniuerſum & eius partes,trahendo ad ſe illas.Demùm quia Natura ſuperuacaneis non abundat,& cuncta ſine eo diſtincto interuallo ſeruari valẽt, nos eius legem ſequentes,interuallum id reijciamus & tãquam inane penitùs iudicemus. Hinc dum corpus unum ex aliquo loco recedit,& aliud ei ſuccedit,non eſt putandum, quòd ſuccedat pro replendo eo interuallo,ne detur inane,ſed aſſerendum eſt,quòd neceſſariò aliud ſequitur per attractionem,& connexionẽ, quia corpora vniuerſi neceſſariò iuncta ſunt,cum interuallum non detur ab eo corporũ diſtinctũ,ſic extra cęlum nihil eſt, quia Mundus eſt omnia ea,quæ ſunt,& non eget alio à quo contineatur,ſed ſibi met ſatis eſt. Rationes aduerſæ facilè diluuntur.Ratio ſumpta ex condenſatione ſoluitur ab Ariſtotele in quarto Phyſic.84.nam materia prima vel proximè,uel per intermedia,capax eſt omniũ diſpoſitionum,& formarum,è quarum numero ſunt raritas, & denſitas,& ideò quamuis non detur interuallum ab eo corporis diſtinctum,tamẽ valet na-

Sententia verior. *Diluuntur rationes aduerſæ.*

let naturale corpus modò rarius, modo denſius reddi, veluti, dum aqua in aerem vertitur, redditur rarior, non per mixtionem cum interuallo inani, ita ſine ea permixtio ne aer per vim aliquando condenſatur vel rareſit, mox per ſuam naturam redit in ſibi propriam conſtitutionem. Inſuper conſiderandum eſt apud Ariſtotelē duplex eſſe rarum & denſum; vnum attinens ad qualitates tertiæ ſpeciei, ſenſui tactus reſpondentes, de quo modo eſt ſermo, & competit corporibus vel ſimplicibus, uel mixtis, dummodo fuerint conſimilia; alterum denotans ſitum partium competens mixtis diſſimilibus, vt ſpongiæ, pumici, Lunæ, de quo Ariſtoteles mentionem fecit in prędicamento qualitatis, excludēs id a genere Qualitatum. Afferebatur deinde ratio ſumpta ex Epicuro & Stoicis de extenſione manus, & impulſione ſagittæ extra Mundū, de qua à varijs varia dicuntur; Inquit Alexander manum ob id proferri non poſſe, quia extra cęlum nihil eſt, ac inſuper addit id includere controuerſiam, tum quia in nihilo eſſet aliquid, tum inſuper quia vniuerſum, non eſſet uniuerſum, non enim cunta in unum eſſent verſa, ſed hæc ſolutio mihi uidetur apprimè dubia, primò quia apparuit corpus non egere loco, ut corpus eſt, cum totum vniuerſum in loco non ſit; ſecundò quia nil repugnat imaginari diſpoſitionem aliquam pręter naturam, vt uideamus quid inde ſequatur, ac ita imaginari valemus aliquid in dorſo cœli & extra; ſed dicemus eam eſſe conſtitutionem præter naturam, aduerſam mūdo & partibus eius; Mundo quia non eſſet uniuerſum, Parti quia eſſet ſeorſum à toto; quare diceremnil repugnare, ut manus extendatur, conſiderando ſolùm id, quod eſt in ratione corporis, quia poteſt ſine alio ambiente reperiri, & ibi eſſet non ſecundum naturam, nec præter, modo contrario, ſed per negationem; ſagitta autem & lapis impelli non poſſent, quia id non fit ſine medio deferente: ita licet imaginari cum Heraclito Mundum in ignem verti, & reddi maiorem, non autem occupare maius interuallum a corpore diſtinctum: Minimè tamen imaginari ualemus Mundum ex hoc interuallo in aliud transferri poſſe, cum non detur, & ob id Mundus non titubat, nec in aliam interualli portionem labi poteſt; dicitur tamen egere Deo detinente, non quia in oppoſitum ſit procliuis, alioquin præter naturam detineretur, ſed quia nil eſt in eo, quod ex Deo non pendeat, & ſi oportet (ut dicitur in primo Meteororum) mortalem orbem ſuperis lationibus eſſe continuum, vt omnis inde uirtus regatur; Longè magis eſt neceſſe Mundum totum cum Deo eſſe continuum, ut ab eo regatur, nec pro Mundi creatione ex ſententia Theologorum eſt neceſſe, ut præcurrat interuallū, ſed cum creatur Mundus, creatus quoque interuallum, cum non detur interuallum ab eo corporum diſtinctum. Non me tamen latet ſententiam Ariſtotelis modo aliquo conciliari poſſe cum ea veterum, quod cum patefecerim in lib. de Mundo cap. 13. nunc non repeto.

Duplex rarū & denſum.

Alexāder.

Dubitatio.

De tempore diuiſione & opiniones. *Cap.* XIIII.

TEmpus eſſe affirmant homines omnes, idque perſentiunt, & præſertim ſenes; quid autem ſit, ſumma difficultate percipiunt. Vſurpatur nomen temporis nōnunquā pro aeris conſtitutione, vt dicentes tempus eſſe ſerenum, vel humidum, vel caliginoſum, & inde ortum ducit diſtinctio anni in quatuor Tempora; Nonnunquam pro conſtitutione noſtrę uitæ, vt dum dicimus diuites habere bonū tempus, hoc eſt, ducere uitam lætam; Tertiò uſurpatur tempus pro cōmuni quadā affectione ſequente motum, cui dicimus cūcta ſubijci, quæ ortui, & interitui ſunt obnoxia, in qua ſignificatione mihi de tempore differendum propono. Academici conſiderantes duplicem motum, etiam conſiderarunt duplex tempus; motum primum, & originalem tribuerunt animæ, de quo dixerunt animam eſſe numerum ſe mouentem;

Tēpus triplicitet vſurpatur.

Academici.

Motum

Motum alterum ex originali prodeuntem tribuerunt corpotibus, & quoniam tempus ſequitur motum, ideò duplex tempus excogitarunt, unum originale, & anamaſticum, ſequens motum originalem, Alterum ex eo prodiens, ad corpora pertinens. Tempus originale, dixere terminum & finem æternitatis, principium verò temporis ſequentis. Peripatetici, ut negarunt animam ex ſe moueri, ita cum motum, tum tempus originale neglexerunt, & ſolùm de motu & tempore, ex principijs immobilibus *Peripatetici.* prodeunte, & ad corporea pertinente loquuti ſunt; de quo quid ſit, varij varia enunciarunt. Architas Tarentinus, ex relatione Simplicij in primo Phyſ. 93. dixit eſſe dimenſionem, ſiue extenſionem naturæ vniuerſi, eſt enim extenſio conſeruationis eius, *Architas.* verùm quid ſit huiuſmodi dimenſio non patefecit. Pythagoras ex relatione Plutarchi in primo de Placitis Philoſophorum, dixit tempus eſſe ſphæram vniuerſi, quam *Pythagoras.* opinionem refert etiam Ariſtoteles quarto Phyſic. 93. ex aduerſo tamen idem Plutarchus in 7. q. Academica inquit, Interrogatus Pythagoras quid nam eſſet tempus, vniuerſi eſſe animam reſpondit: poſſemus conciliando dicere Pythagoram indicaſſe id duplex tempus, quod mox explicauit Plato, tempus nempè originale ad animam uniuerſi pertinens per animam denotatum, & tempus attinens ad motum corporum denotatum per ſphæram vniuerſi. Alij aſſeruere Tempus eſſe motum, qui tamen inter ſe diſſenſerunt. Epicurus dixit eſſe motum diuturnũ. Eratoſthenes motus omnes cœlorum vnà conſpirantes tempus conſtituere affirmauit, & ob id viam Mundi *Epicurus.* *Eratoſthenes.* Tempus nuncupauit. Stoici id retulere ad Motum Solis. Anaximenes, & Anaximander vniuerſè motum omnem dixere eſſe tempus. Pindarus enunciauit Tempus omnes exuperare beatos, indicans tempus eſſe aliquid diuinum, & eum commendat Plutarchus in 7. q. Platonica; ex propria autem ſententia inquit eſſe originem & cauſam *Stoici.* *Anaximenes.* *Anaximander.* eius proportionis & ordinis, qui cuncta, quæ oriuntur continet, & Ariſtotelem damnat, qui tempus definiuit, eſſe menſuram & numerum motus; & inclinare videtur in *Pindarus.* opinionem Platonis, explicantis tempus originale ad animam pertinens, ex quo pendet ordo vniuerſi. Speuſippus in lib. de Platonis definitionibus dixit, Tẽpus eſſe motum Solis, & progreſſionis menſuram: hinc Plutarchus in 7. q. Academica inquit *Plutarch.* *Speuſipp.* Speuſippum putaſſe tempus eſſe quantitatem in motu, vel vt Stoicorum nonnulli dixere, interuallum motus. Plato in Timæo definiens tempus primum, quod principale indicauit, dixit eſſe imaginem æternam numero fluentem, æternitatis in unitate *Plato.* manentis, adeò ut æternitas ſit exemplar, Tempus imago eius; æternitas manet, tempus fluit; æternitas eſt tanquam nunc manens, Tempus tanquam nunc fluens; æternitas in vnitate impartibili poſita eſt, tempus verò in numero. Iamblichus Platonẽ ſequens dixit, Tempus eſſe motionem primam anomaſticam, omnium cauſam ſecundum primam notionem rationum productam; cuius ſententia ſimilis eſt ſententiæ Plutarchi. Plotinus ſimiliter ſequens Platonem En. 3. lib. 7. inquit, Tempus eſſe *Iamblichus.* *Plotinus.* actum animæ, procedentem perpetuò, quodam tranſitorio motu ex una uita in aliã; ac ita eſſe imaginem mobilem immobilis æui, adeò ut antecedat æternitas ad Mentem pertinens, mediet tempus, terminus, & imago æternitatis ſequatur tempus, vt vmbra ad corporea pertinens.

Hæc ſunt principaliora eorum, quæ ab alijs de tempore enunciata fuere, quæ cum ſint ſatis dubia & obſcura, vt diſtinctiùs pateat quid tempus ſit, & num aliquid veri in eis includatur, opinio Ariſtotelis eſt explicanda.

De Tempore opinio Ariſtotelis. Cap. XV.

CVncta, quæ in vniuerſo reperiuntur, præter Deum, quia definita, & modo aliquo terminata ſunt, menſura aliqua menſurari dicuntur, quæ eſt aliquid primum eius generis; ita numerabilia vnitate, & numero menſurantur, continua permanentia, vt corporum longitudines menſurantur digito, vel grano, vel alio ſimili conſiderato tanquam minimo; præſtantiæ rerum, & formæ graduum latitudine præditæ per gradum præſtantiæ;

Variorum mēſuræ variæ.

locata menſurantur per locum conſideratum ſecundum propriam formam conſtitutam in definita diſtantia à cœlo; ea quæ ſecundum ſubſtantiam non variantur, dicuntur menſurari vniuerſo ſuo, vt aſſeritur primo Cęli 100. Et ea demùm quæ varietati & motui ſubijciuntur, dicuntur ſubijci tempori, & tempore menſurari. Hinc inſtinctu quodam naturæ, inſpicientes diem & noctem, tanquã partes quaſdam temporis,

Plato.

menſuramus curſus & moras rerum: hoc enunciauit etiam Plato, qui in Timæo dixit vſum numerandi ortum duxiſſe ex circuitu cœli diurno, & in Epinomide aſſeruit, ex noctis & diei varietate prodijſſe vſum numeri: ita excogitauimus horas, tanquã exiguas portiones temporis, quibus tranſmutationum moras menſuramus. Et quoniam menſura debet eſſe aliquid primum, & minimum illius generis; ideò iure tempus debet iudicari aliquid, ad primum motum pertinens, qualis eſt motus diurnus, qui cum ſit primus, etiam eſt velociſſimus, & ob id minimus; inſuper eſt motus totius, primò tamen competens orbi ſupremo, & eſt regula cęterorum motuum. Cum itaque tempus ad hunc primum motũ pertinere debeat, & tanquam menſura motus, modo aliquo debeat a motu diſtingui,

Sēt. Ariſt. de tēpore.

ideò recta ratione Ariſtoteles exiſtimauit tempus eſſe motum primum, vt aptum à nobis menſurari per prius & poſterius in eo conſtitutũ, adeò vt ſola ratione ſecernatur à primo motu, nã vt eſt actus mobilis, dicitur motus, vt verò per priora & poſteriora nunc in eo conſiderata eſt aptus à nobis numerari, dicitur tempus, quæ ratio temporis, eſt poſterior ratione motus, & ſequitur illam: hinc tempus dicitur eſſe idem cum primo motu, quia eſt idem, dum conſideratur pro fundamento; dicitur autem affectio eius, & poſterius, dum conſideratur ſecundum propriam rationem; abſolutum enim eſt prius ea relatione cuius eſt fundamentum; ita motus primus, vt motus, prior eſt quàm vt numerabilis.

An ſit numerus numerans.

At quæritur, cum tempus dicatur numerus & menſura motus, num debeat dici numerus numerans motum, vel potius numerus numerabilis à nobis? Ariſtoteles in cõtex. 104. quarti Phyſic. inquit eſſe numerum numeratum ſiue numerabilem; Auer. eo loci de re hac dubitans, ex propria ſententia ait tempus ex ſe eſſe numerum numerantẽ, quia eo numeratur motus; ex accidenti autem eſſe numeratum per motum; ſed conſpicuè videtur aduerſari Ariſtoteli, qui numerum ſumptum in definitione temporis ait eſſe numerũ numeratum; in definitione autem ea ſunt accipienda, quæ ſunt per ſe.

Tēpus ad tria relatum.

Pro ſolutione dicendum tempus ad tria poſſe referri, primò ad nos, ſecundò ad motum primum, tertiò ad ſequentes motus; Dum conſideratur pro ſua abſoluta eſſentia, & ad nos refertur, vt cõſideratur eo loci ab Ariſtotele, rectè dicitur numerus numerabilis à nobis; dum ſecundo refertur ad motum primum, a quo ſola ratione diſtinguitur, ita dicitur numerans illum, quatenus eſt id, per quod primus motus à nobis numeratur. At dum tertio refertur ad alios motus, verè dicitur numerus eos numęrans tanquam cunctorũ regula & menſura:

An ſine ratione ſeruetur tēpus.

Ex quo elicitur ſolutio alterius difficultatis; nam quæri ſolet, an homine non exiſtente, qui ſolus inter mortalia dicitur aptus numerare, ſeruaretur tempus vel non? ſimiliter quęritur, an iumenta & expertia rationis tempus cognoſcant, cum numerare non valeant? Dicendũm eſt cum Ariſt. 4. Phyſi. contex. 131. non exiſtente apto numerare non ſeruari tempus pro ea ratione formali, per quã dicitur aptum numerari; ſeruari tamen pro ſuo eſſe abſoluto, & etiam vt menſura menſurans & nu-

merans

merans cæteros motus. Expertia rationis cum non ſint apta numerare, non cognoſcunt tempus pro ſuo eſſe formali & numerabili; cognoſcunt ſolùm confusè pro ſuo eſſe abſoluto, vt eſt idem cum motu, & noſcunt potiùs varietates, & qualitates temporum comitantes illud, quàm propriè tempus; vt dum regiones mutant aduenien-te hyeme, & id faciunt potiùs inſtinctu quodam naturæ, quàm cognitione diſtincta temporis, vel motus. Demùm elicimus explicationem definitionis temporis ex ſententia Ariſtotelis; nam cum Ariſtoteles dicat tempus eſſe numerum motus ſecundum prius & poſterius, nos eam explicantes dicemus, tempus eſſe motum diurnum menſurantem reliquos motus, vt aptus eſt per eius ſucceſſionem numerari à nobis ſecundum prius & poſterius. *Explicatio definitionis temporis.*

Dubia ex approbata definitione temporis emergentia.
Cap. XVI.

Mirum non eſt ſi ex re obſcura obſcuræ prodeunt difficultates; nam primò dubium eſt, quomodo motus & tempus, quæ continua ſunt, rectè valeāt per numerū explicari, qui eſt quantitas diſcreta, & præſertim quia mēſura debet eſſe eiuſdem generis, adeò vt continuorū ſit continua, diſcretorum diſcreta. *Dubitatio prima.* Præterea Straton Lampſacenus ſententiam approbatam reijciebat, quia tempus in fluxu eſt poſitus, numerus verò nequaquam. *Secunda.* Inſuper motus primus eſt unus continuus, & æternus, quare non eſt numerabilis; infinitum enim numerabile non eſt. *Tertia.* Præterea Menſura debet eſſe aliquid primum, Tempus dicitur ſequi motum, quare non eſt eius menſura. *Quarta.* Inſuper dubitatur, an ſi plures eſſent Mundi, ut exiſtimarunt Democritus, & Epicurus, plura quoque eſſent tempora? *Quinta.* Præterea quæritur quid ſit eſſe in tempore, & menſurari à tempore, & quæ nam ea ſint, quæ tempori ſubijciuntur? *Sexta.* Demùm quæritur, num tempus debeat dici cauſa interitus, & deprauationis rerum, vel potiùs perfectionis & generationis? *Septima.* Pro nonnullarum difficultatum ſolutione accipiendum primò eſt, numerum eſſe quantitatem priorem continuo, & ob id continua in numeros modo quodam redigi, & ſine numero non menſurari: hinc dicimus lineam eſſe duorum uel pluriū cubitorum, & hoc nos docet etiam Ariſtoteles in 5. Metaphyſicæ cont. 12. *Numerus eſt prior continuo.* Accipiendum ſecundo motum menſurari ſtatuendo in eo terminos, qui ſunt ipſa mutata, & nūc, per quos motus in partes diuiditur, quæ à nobis numerantur, vt patet experientia; vtimur enim numero horarum, dierum, & menſium, numerando partes definitas primi motus. *Solutio primę dif.* Demùm addendum rectè tempus definiri per numerum, quia ſine ratione non apprehenditur; ratio autem dum menſurat non continuo, ſed numero numerante præſertim utitur, tanquam ei magis congruente; & quamuis motus abſolutè ſit continuus, tamen partes eius, quia plurès & variæ ſunt, numero ſunt prędítæ. Ex his patet ſolutio primæ difficultatis. Inſtabatur ſecundò, quia tempus in fluxu eſt poſitus, non autem numerus. Reſpondeo Tempus & motum non rectè dici fluere, & eſſe poſita in fluxu, ſed rectiùs dici eſſe fluxum, per quem mobilia, & ſubiecta tempori fluunt, & quamuis numerus ſit aliquid in anima numerante permanēs, tamen numerabilia poſsunt eſſe & permanētia, & fluentia, quia animo concipimus numerum partiū, quę fluxerunt, vt patet dum numero horarum menſuramus motum diurnum. *Solutio ſecunda.* Obijciebatur tertiò, quia infinitum non eſt numerabile. Reſpondeo non eſse numerabile ſecundū totum, ſimul ſumptū, eſſe tamen numerabile ſecundum partes quaſlibet, ſeorsùm conſideratas. *Solutio tertia.* Dubitabatur quartò, quia menſura debet eſse aliquid prius. Reſpondeo, dum Tempus conſideratur vt menſurans, uel refertur ad motum diurnum, vel ad ſequentes; ſi ad ſequentes, verè dicitur eos menſurare, & requiri pro illis, ac ita etiam eſt aliquid eis prius; dum verò refertur ad motum primum, non propriè illū menſurat, ſed eſt id, per quod *Solutio quartæ.*

ille

Digitized by Google

ille à nobis eſt aptus menſurari; at id quod reddit aliquid menſurabile, non ſemper eſt aliquid prius, vt quamuis longitudo reddat hominem menſurabilem, nõ proptereà eſt prior homine. Quærebatur quintò, ſi plures eſſent Mundi, an etiam plura eſſent tẽpora? Reſpondeo per principia Ariſtotelis, quot eſſent Mundi, tot eſſent tempora; hinc in quarto Phyſi. cont. 93. inquit, Si plures eſſent cœli, ſimiliter eſſet tẽpus cuiuslibet ipſorum motus, quare multa tempora ſimul eſſent, &c. Ariſto. hoc profert diſputando aduerſus eos, qui tempus dixerunt eſſe motum vniuerſi, non ſecernentes ratione tempus à primo motu, & præſertim quia ipſi putarunt Mundos eſſe plures; Ariſtoteles autem ratione ſecernit tempus a primo motu, & iudicat Mundos non poſſe eſſe plures, & ob id non poſſe multiplicari tempora, & confirmatur, quia ex ſententia Ariſtotelis in duodecimo Metaphyſicæ 49. ſi Mundi eſſent plures, etiam motores primi plures eſsent; at quemadmodum ex eius immobilitate fluit motus, ita ex eius æternitate tempus, quare ſi plures eſsent mundi, plura eſsent prima æterna, & plura tempora: de quo primo principio cecinit Boetijus,

Qui tempus ab æuo,

Ire Iubes, ſtabiliſque manens das cuncta moueri.

Quæ tẽpore menſurantur.

Sexta dubitatio erat de his, quæ tempore menſurantur, eique ſubijciuntur; quam ſoluens accipio, Cum tempus ſit quidam fluxus, ac ita ab æternitate diſtinctum, quæ eſt conſtans & permanens, non valet menſurare, & ſibi ſubijcere niſi ea, quæ fluunt: hinc quęcunque in vniuerſo reperiuntur, vno trium modorum ad tempus ſe habent; vel enim ſunt ſupra tempus, vel ſunt vnà cum tempore, vel ſubijciuntur tempori. Supra tempus ſunt æterna, & immobilia penitùs, & præſertim Deus, qui eſt ipſa æternitas. Vnà cum tempore ſunt mobilia æterna, vt cœli, quorum eſsentia non variatur, ideò non ſubijciuntur tempori, quia tamen mouentur, dicuntur eſse unà cum tempore; ad quod tempus vario modo ſe habet primum mobile, cuius motus ſola ratione diſtinguitur à tempore & cæteri orbes, qui primo ſubijciuntur, & quorum motus per primum menſuratur. Tertiò ſubijciuntur tempori, & ab eo propriè menſurantur mortalia, quorum ne dum operatio, verùm etiam eſsentia vnà cum tempore fluit:

Mortalia tripliciter conſiderantur.

Quæ mortalia tripliciter conſiderari poſsunt, vel ſecundum eſſentiam abſolutè, & hęc tempori non ſubijcitur, cum ſit æterna; vel ſecundum eſſentiam eum exiſtentia & fluxu iunctam; vel ſecundum ſolum fluxum. Tempus primò & per ſe menſurat fluxum, ideò dicitur menſura motus, conſequenter autem menſurando fluxum menſurat eſſentiam fluentem, in particularibus exiſtentem. Hinc Ariſtoteles in in quarto Metaphyſicæ aduerſus Heraclitum dixit mortalia fluere ſecundum quantum, at non ſecundum quale, hoc eſt, non ſecundum abſolutam eſſentiam, quæ ęterna eſt; hinc rectè Auerroes in quarto Phyſicorum 98. dixit, quòd motus, qui cum ſentitur primò & per ſe percipitur tempus, eſt motus quo ſentimus nos ſubijci tranſmutationi, id tamen non percipimus, niſi nouerimus motum primum, & Ariſtoteles in contex. 114. aſseruit motum eſse in tempore, nil aliud eſse niſi menſurari tempore & ipſum eſse eius. Simul enim motum & eſse eius menſurat, & hoc eſt motui in tempore eſse, menſurari ipſius eſse, &c. adeò vt Tempus primò & per ſe menſuret moram & fluxum motus, qui eſt eius eſsentia exiſtens in mobili, & deinceps menſuret mortalia transmutationi obnoxia cum motu iuncta.

An Tempus iudicari debeat potius cauſa interitus quàm ortus. Cap. XVII.

QVæritur de Tempore,cuius nam præſertim iudicari debeat cauſa,num ortus & perſectionis,vel potiùs deprauationis & interitus? Sentẽtia fuit Simonidis,Tempus eſſe ſapientiſſimum, & latentem veritatem ſuo curſu detegere, & Ariſtoteles in primo Nicomachiorum dixit, *Simonides.* Tempore diſciplinas & Artes perfici, & confirmatur ratione, quia Tempus eius præſertim iudicari debet cauſa,quod optatur ab agẽte, & eſt per ſe terminus motus;huiuſmodi autẽ eſt perfectio & eſſe, non oppoſita quæ mala ſunt,& non optantur.Prętereà cum omnia pendeant ex bono,omnia etiam ſui conditione bonum quærunt,& pro bono ſunt conſtituta,quare abſurdum videtur putare Tempus per ſe,& præſertim malum efficere,& pro malo conducere, & præſertim cum ſit idem cum motu primo,qui in bonum dirigitur, & ſit imago æternitatis. Ex aduerſo tamen Ariſtoteles in quarto Phyſicorum 128.inquit, Tempus interitus potiùs eſſe per ſe cauſam,quàm generationis;remouet enim per ſe mutatio id, quod adeſt;ortus autem potiùs ex accidẽti eſt cauſa; ſignum ex ſe ſatis eſt,quia fit quidem nihil niſi moueatur quodam modo ipſum,& agat:interit autem etiam cum nihil mouet, & hunc pręſertim dicere conſueuimus interitum à tempore factum, & cæt. hinc legitur.

Tempus edax rerum, tuque inuidioſa uetuſtas
Omnia conſumitis ; & alibi
Cuncta trahit ſecum, voluitque volubile tempus.

Hinc inſpicimus res ſolo tempore,nulla apparente externa cauſa,ad interitũ progredi, & propterea fingitur tempus vorare filios ſuos. *Solutio.* Pro ſolutione accipiendum primò tempus eſſe fluxum quendam,& non eſſe principalem cauſam ortus uel interitus rerum , ſed aliquid requiſitum pro ortu & interitu, & id in quo, vel per quod res fiunt vel intereunt: cum enim ſit quidam motus, & omnis motus ſit quædam generatio & interitus,vt generatio & interitus non generant,nec interimunt, ita tempus nec generat,nec interimit,ſed in eo vel per illud res fiunt & intereunt. Cum itaque tempus pro ortu & interitu requiratur , videndum eſt quid præſertim ſequatur tempus,num ortus vel interitus?Et pro ſolutione vtendum puto triplici diſtinctione. *Prima diſtinctio.* Prima eſt,Tempus ad duo referri poſſe, vel ad præſentia, vel ad futura: ſi refertur ad futura, conducit pro ortu eorum: ſi ad pręſentia pro interitu. Hinc dicitur, naſcentes morimur, quia rerum definitum eſt æuum, & quo magis res a principio recedunt, quamuis primò perficiantur,tamen ſenſim magis accedunt ad finem, & quia in tempore propriè ſunt, & tempore menſurantur non futura, ſed præſentia, ideò rectè Ariſtoteles inquit , Tempus potiùs deſtruere, quàm conſtruere. *Secunda.* Altera diſtinctio eſt,Tempus & motum dupliciter poſſe conſiderari; primò ſecundum propriam naturam, & conditionem; ſecundò cum relatione ad inſtitutum agentis principalis. Prima conſideratione tempus præſertim interimit; cum enim ſit quidam motus , & fluxus, per fluxum res recedunt à termino à quo, & amittunt diſpoſitionem præſentem: hinc tempus ſua conditione præſertim dicitur conſumere: At dum refertur ad inſtitutum agentis ſecùs ſe habet;agens enim formã & bonum optat. *Tertia.* Tertiò, Tempus dupliciter conſiderari poteſt,vel ſecundum ſolam ſibi propriam facultatem, vel ſecundum facultatem agentis ei iunctam;per propriam facultatem, & conditionem euertit;per facultatem agentis præſertim generat. His addo, Tẽpus dupliciter poſſe conſiderari; *Quarta.* primò conſideratione Academicorum,ſecundò conſideratione Peripatetica. Academici tempus conſiderant cum relatione ad æternitatem, cuius aiunt eſſe

imaginem: hinc Plotinus En.3.lib.7.ait, tempus nõ eſſe menſuram corporei motus, nec aliquid motum ſequens, ſed eſſe perſeuerantiam quandam in mutationibus animæ Mundi, æmulam æternitatis, & eſſe actum animæ, motu quodam tranſitorio ex alia vita in aliam perpetuo procedentem, ac ita eſſe imaginem mobilem immobilis cui, ſecundum quam conſiderationem, vt æmulum æternitatis, dicitur cauſa conſeruationis rerum, vt tamen ab æternitate ſecernitur, dicitur iunctum cum varietate. At dum conſideratur conſideratione Peripatetica, ſecùs ſe habet, vt priùs patefeci. Simplicius tamen in quarto Phyſic. exponens cont.107. nititur ſuo more Ariſtotelẽ cum Platone conciliare, quem miſſum facio. Ex his eliciuntur ſolutiones aduerſarum rationum. Dicebatur primò, Tempus detegere veritatem, & eo multa perfici. Reſpondeo hæc fieri virtute & cura agentium, non tamen ſine tempore; at neglecta cura & remora facultate agentium per propriam Temporis conditionẽ ſcientiæ obliuioni traduntur, & res ad interitum tendunt. Addebatur tempus præſertim eius eſſe cauſam, quod optatur ab agente, & eſt per ſe terminus motus. Reſpondeo hoc eſſe verum per relationem eius ad inſtitutum agentis, at non per propriam conditionẽ motus & temporis, quæ eſt remouere quod adeſt. Inſtabatur inſuper, quia Tempus manat ex æternitate & pendet ex bono, quare per ſe in bonum ducit: Hinc Plutarchus Pindarum commendauit exiſtimantem tempus eſſe aliquid diuinum. Reſpõdeo hęc eſſe vera de tempore per relationem ad inſtitutum agentis, & quatenus eſt imago quædam æternitatis; At quia per ſuam propriam conditionem ab æternitate degenerat, & varietatem ac fluxum addit, vt ab ea recedit, ſecum defert interitum, & obliuionem, & rectè de eo dicitur.

Obliuioſum cunctas, ſed tempus vorat.

De Anno. *Cap. XVIII.*

DEclarato Tempore, ſupereſt agendum de partibus eius; Sententia eſt Platonis in Timæo Dies, noctes, Menſes, & annos eſſe partes Temporis, erat verò, & erit, eſſe eius ſpecies; Nam diuiditur Tempus in præteritum & futurum; quæ ſunt varietates eius, ſua conditione diſtinctæ, & ob id dicuntur ſpecies; non tamen ſunt propriè ſpecies, ſed modi quidam varij eius & ſubordinati: dimittitur preſens, quia non eſt tempus, ſed inſtans nectens præteritum cum futuro, & cum Tempus ſit fluxus quidam, vt ſit, non expoſcit præſentiam partium, ſed ſolam connexionem per inſtans, & præſens. Annus, menſis, & ſimilia dicuntur partes, quia magis conſimilitudinem includunt, & ſolùm addunt menſuram quandam, quæ ad partes pertinet; nec etiam ſunt propriè partes Temporis, vt infinitum eſt, quia pars debet eſſe apta aliquoties ſumpta conſtituere totum, & id modo aliquo menſurare, quod infinito competere non poteſt: dicuntur tamen partes per relationẽ ad nos, qui terminata & diſtincta tempora conſideramus, eiſque varia tribuimus principia. Partes huiuſmodi variæ ſunt, quarũ præcipua dicitur Annus, de qua primò agendum. Annus eſt duplex, vnus vniuerſi, qui dicitur annus magnus, Mundanus, & vertens; alter particularis & proprius. Annus magnus eſt reuolutio orbium Cæli & reditus in eandem diſpoſitionẽ, in qua primò fuerunt: De hoc anno magno loquens Cicero in lib. de ſomnio Scipionis inquit, Homines populariter annum tantummodo ſolis, ideſt, vnius aſtri reditu metiuntur; re autẽ ipſa, cum ad idem, vnde ſemel profecta ſunt, cuncta aſtra redierint, eãdemque totius cęli deſcriptionem longis interuallis retulerint, tum ille verè vertẽs annus appellari poteſt. De eodem loquens Plato in Timæo ait, Eſt tamen intellectu facile, quòd perfectus numerus Temporis, perfectum tunc demum compleat annũ, cum octo ambitus confectis ſuis curſibus, quos orbis ille ſemper idem, ſimiliterque procedens metitur, ad

Species tẽporis.

Partes tẽporis.

Annus duplex.

Annus magnus.

tur,ad idem ſe caput retulerint. Inſuper de eodem mentionem facit in lib.de Regno inquiens, vniuerſum hoc aliàs Deus ipſe regit,agitat, atque rotat, alias verò dimittit, cum Mundi circuitus competentia ſibi curricula temporis expleuerunt. In Phædro etiam ſub indicans annum magnum hæc uerba profert,in idē vnde profecta eſt, cuiuſque anima annis decem milibus non reuertitur. Ex ſententia Empedoclis annus magnus eſt æuum; & definita periodus ſingulorum Mundorum, vel litis, vel amicitię,quos ſibi mutuò ſuccedere,ac inuicem definitis temporum menſuris reciprocari exiſtimauit. Ex opinione autem Heracliti, & Stoicorum annus magnus eſt mora & conſeruatio Mundi ab eius ex igne ortu, ad eiuſdem in ignem conuerſionem; quam mutuam Mundi & ignis reciprocationem definitis temporum menſuris fieri exiſtimauit. De longitudine,& menſura anni magni opiniones ſunt variæ: Ex opinione Empedoclis, & Heracliti nil certi hac de re dicere valemus. Ex opinione autem eorum Aſtronomorum,qui putarunt octauam ſphęram reuolui tempore quadraginta & nouem millium annorum ſolis, annus magnus eſt illa periodus quadragintanouem millium annorum. Qui verò putarunt octauam ſphæram ſingulis centum annis decurrere gradum vnum, inquiunt annū magnum eſſe trigintaſex milliū annorum.Macrobius in lib.de ſomnio Scip.inquit,Annus magnus,qui Mūdanus vocatur, ſeu vertens,ex Phyſicorum ſententia eſt quindecim milliū annorum. Franciſcus Cataneus Diacetius vnam ſcribit Epiſtolam, in qua nititur oſtendere annum magnum ex ſententia Platonis eſſe duodecim milliū annorū.Marſilius Ficinus in ſua Platonica Theologia lib.4.c.2.ait,Zoroaſter iiſdem aliquando cauſis omnino redeuntibus, eoſdem ſimiliter effectus reuerti putat; qua ratione tàm ipſe, quā alij multi ſucceſſores eius,humanorum corporum reſurrectionem confirmarunt.Circuitus autem vniuerſi interuallum annis ſolaribus ſex & triginta millibus expleri voluere Platonici, quem magnum & mūdanum appellant annum; huius finem Mercurius anni ſenium appellat: Plato verò in lib. de Regno Mundi reſtitutionem. Idem Ficinus in 10.de Rep.Platonis,diſtinguit annum magnum Mundi ab anno magno animarū inquiens annum magnum animarum ex ſententia Platonis eſſe duodecim millium annorum ſolis,ex tribus autem eiuſmodi annis confici annum magnum Mundi,quo Mundi anima motu firmamenti ſuum abſoluit ambitum.De anno magno animarum in ſexto Aeneidos ex ſententia Platonis hæc protulit Vergilius,

Empedocles. *Heraclit.* *Aſtronomi.* *Macrobi.* *Diacetius.* *Marſilius Ficinus.* *Vergilius.*

Donec longa dies perfecto temporis orbe
Concretam exemit labem, purumque reliquit
Aethereum ſenſum, atque aurai ſimplicis ignem.
His omnes vbi mille rotam voluere per annos
Lethaum ad fluuium Deus euocat agmine magno,
Scilicet immemores ſupera vt conuexa reuiſant
Rurſus & incipiant in corpora velle reuerti, &c.

Et quemadmodum ſecantur anni ſolares in hiemem & æſtatem, ita aiunt Stoici, & multi cum eis annum magnum diuidi in orbis Terrarum inundationem tanquam hiemem,& conflagrationem tanquam æſtatem. Ex ſententia noſtrorum Theologorum vniuerſa Mundi conſeruatio poteſt dici annus magnus, cui ætates tribuunt. Ex ſententia Albumuſaris,& quorundam Aſtronomorum hic annus magnus eius eſt facultatis,vt in eius recurſu cum cęli & ſtellarum conſtitutiones redeant eædem,conſimiliter effecta eadem redibunt, adeò vt hæc ex Cœlo pendentia, & ſub cęlo poſita eadem numero reuertantur. Hæc ſunt potiora eorum, quæ à viris doctis de anno magno dicuntur.

De Anno magno ſententia propria. Cap. XIX.

DE re apprime ardua varia probabiliter protulerunt viri ſapiẽtes; qua de ré vt breuibus & diſtinctè dicam quod ſentio, decem profero in quam Theſes. Dico primò ſi pro conſtitutione anni magni conſideramus cũ Empedocle, Heraclito, & Stoicis reciprocationes, & ſubordinatas regenerationes Mundorũ; annus magnus eſt inane commentum, vt inanis eſt ea vel mundorũ Empedoclis, vel Mundi & ignis re- *Prima conclusio.* *Secunda.* ciprocatio Stoicorũ. Dico ſecundò, ſi pro conſtitutione eiuſdẽ conſideramus deſcenſum, & aſcenſum animarum certo numero definitarum, per ſphęras Mundi, & trãſitum earum per varia diſtinctorum animalium corpora gratia purgationis, quæ conſiderauit Plato in Phædro & alibi, ea erit opinio Academica ex Pythagora defluxa, abſolutè autem cũ vero pugnans, & varia includens mendacia, vt definitũ numerum animarum, tranſitũ per corpora diſtinctorum animalium, morã per mille annos in ſin- *Tertia.* gulis ſphęris, & alia huiuſmodi. Addo tertiò, quod ſi etiã Platonem ſequeremur, nõ cogimur dicere annum magnum animarum eſſe duodecim millium annorum, quia in ſingulis duodecim ſphærarũ, octo Cœli, quatuor Elementorum morentur per mille annos, quoniam ſphæræ cœli repertæ ſunt plures quã octo; inſuper pro reditu in octauam ſphæram non eſt numerandum tẽpus, quo mox animę morantur in ea; nec tempus quo ante receſſum mãſerunt in Terris: Hinc Plato in Phædro, cuius verba retuli, ſolum mentionem facit de decem millibus annis, & iure nam Plato Pythagorã ſequitur, ex cuius ſententia numerus denarius eſt completus, & maximus: Cæteri au- *Quarta.* tem numeri ſunt multiplicationes eius. Dico quartò, ſententiam doctiſſimi Ficini de anno magno animarum, ꝙ ex opinione Platonis ſit duodecim milliũ annorũ & annus magnus Mundi ſit trigintaſex millium annorum, quia eo tempore octaua ſphęra abſoluat reuolutionem ſuam, conſpicuè pugnare cum ſententia Platonis; quoniam Plato, vt etiam Ariſtoteles putauit octauam ſphæram eſſe primum mobile, & ſolùm moueri motu diurno, non autem tempore trigintaſex millium annorum, vt mox nõnulli aſtronomi exiſtimarunt; hinc Plato in Timęo pro anno magno non cõſiderauit ſolam firmamenti reuolutionem, ſed vniuerſum curſum octo ſphærarum, adeò vt in eandem conſtitutionem & mutuum aſpectum reuerterentur; immò dixit octauam *Quinta.* ſphæram motu ſuo nempè diurno menſurare motus aliarum ſphærarum. Addo quintò, hunc annum magnum, conſtitutum per motum proprium octauæ ſphęræ, diſtinctum à motu diurno, ſimiliter pugnare cum opinione Ariſtotelis, qui octauam ſphæ- *Sexta.* ram vnà cum Eudoxo, & Calippo ſolùm motu diurno moueri putauit. Dico ſextò, ſi per annum magnum, intelligimus reditum octo ſphærarum Cœli in eandem, à qua primò receſſerunt, conſtitutionem, & aſpectum, vt aſſerit Plato in Timæo, illa conſimilis conſtitutio, & in eam reditus eſt quid inane, vt conſpicuis rationibus oſtẽditur ab Haly in expoſitione primi libri apoteleſmatum, per fundamẽta Ptolemęi, & à Ni- *Septima.* colao Orem viro docto in tractatu de proportionibus proportionũ. Addo ſeptimò, conceſſo eo definito tempore dari reditum in conſimilem pęnitùs cœlorum conſtitutionem, non ob id eadem numero effecta ſub cœlo reuerſura; quia per naturam, quod eſt corruptum, non valet idem numero refici: mitto rationes alias, & pręſertim quia pro eiuſdem numero regeneratione, non ſat eſt eadem numero communis cau- *Octaua.* ſa, ſed etiã requiritur vt principia propria, & tẽpus eadem numero ſint. Aſſero octauò, eam diſtinctionem anni magni animarum, ab anno magno Mundi neceſſitate carere, & rationi non eſſe conſentaneã; cum enim animæ ſint principales formæ, Mundi ordinem ſeruantes, eique reſpõdentes, rationi conſonum videtur, quòd vt ſe habet de vno, ita ſe habeat de altero: Hinc Ariſtoteles in calce ſecundi de Ortu & Interitu recurſum & reditum aſſerit ſolùm fieri poſſe ad eadem ſpecie, non autem numero.

Nono

Nono dico, annum magnum magna ex parte etſi cõmentum quoddam & nullo conſtanti niti fundamento, ſolùm autẽ concedi poſſe ſentiendo cum recẽtioribus Aſtronomis octauam ſphæram non eſſe primum mobile, & moueri motu proprio, nõ diurno, ſed tardiſſimo, & ita aſſerendo annum magnum eſſe tempus, quo ſuam reuolutionem abſoluit, quod à varijs varium dicitur. Demùm addo ea, quæ præſertim Phyſicos nonnullos & Aſtronomos excitarũt ad anni magni cogitationem, præſertim ſex fuiſſe; Primò, conſideratio temporis proprij curſus octauæ ſphæræ, ignoti vetuſtioribus Aſtronomis; Secundò, conſolatio mortalium optantium in hoc mundo ſeruari, vel ſaltem in eum redire; Tertiò, vt in infinito Mundi curſu ordo aliquis refulgeret; Quartò, inanis imaginatio quorundam Academicorum ſtatuẽtium definitum numerum animarum; & earum aſcenſum & deſcenſum pro æterna Mundi conſeruatione; Quintò, opinio quod Cœli poſt varias reuolutiones in eandem conſtitutionẽ & mutuum aſpectum redeant; Sextò, quia veritas reſurrectionis noſtræ in die iudicij diuinitùs nobis reuelata, latenter animos excitauit ad ſimile aliquid excogitãdũ, & cum verum exactè non valuerint inſpicere, vmbram quandam tenuem inſpexere. *Nona.* *Decima.*

De Anno communi, ſiue Solis. Cap. XX.

DEclaratio Anno magno, declarandus ſupereſt annus communis, qui relatus ad illum, paruus nũcupatur: pro cuius notitia conſiderandũ, quòd annus particularis latè ſumptus dici poteſt quælibet reuolutio cuiuſlibet Planetæ, vt diſtinguitur a die cõſtituto per curſum primi mobilis; ita datur annus Iouis, annus Saturni, & ſic de cęteris planetis, Hinc Lactantius in ſecũdo ſuarũ inſtitutionũ inquit, Chaldęos, & Arabes pro annis mẽſes numeraſſe, qui dici poſſunt anni Lunares: Similiter Virgilius in 3. Aeneidos annũ Solis relatum ad eum Lunę nuncupauit magnum inquiens, *Lactãtius* *De principio anni.*

Interea magnum Sol circumuoluitur annum.

Magis propriè tamen annus dicitur ille, qui proprio Solis motu conſtituitur, redeundo ab eodem ad idem, & nuncupatur annus Ciuilis, cuius principium eſſe poteſt receſſus a quouis gradu cœli, finis uerò reditus ad eundem; propriè tamen principium ſecundum naturam diſtinctum ſumitur a punctis vel Solſtitiorũ vel æquinoctiorum; ideò ea à Ptolemæo nuncupantur puncta reſtitutionis, quæ cum ſint quatuor, inde ortum duxere opiniones quatuor de Principio anni; nã ex ſententia Ptolemæi, principium anni eſt indefinitum, & peti poteſt a quouis quatuor punctorũ principalium. Ex ſententia autem Aegyptiorum nec non Atheniẽſium ſumitur initium à Solſtitio æſtiuo, quos ſequitur Plato in lib. de Legibus. Ex ſententia Romanorum, vt etiã ex ſententia noſtrorum Theologorũ ex Solſtitio hiberno, in quo ortus eſt Chriſtus dominus noſter. Ex ſententia Aſtronomorum, Poetarum, & populari ex æquinoctio Veris, de quo Vergilius, *Ptolemę°.* *Aegyptij.* *Plato.* *Romani.*

Non alios prima creſcentis origine Mundi
Illuxiſſe dies, aliumve habuiſſe tenorem
Crediderim, Ver illud erat, Ver magnus agebat
Orbis, &c.

Plurimi quoque Hebræorum ex eo puncto ſumunt principium anni, & creationis Mundi, quod etiam ex vera ſentẽtia fuit principium redemptionis humani generis. Ex opinione tamen aliorum Hebræorum, Mundi creatio fuit tempore Autumni, & æquinoctij autumnalis; nam legitur in Geneſi, Germinet Terra herbam virentem, & facientem ſemen, & lignum pomiferum faciens fructum; id autẽ eſt tẽpore Autumni, cuncta enim à Deo creata fuerunt perfecta, perfectum eſt viuens, dum valet generare ſimile: Hinc in Exodo de menſe Martio legitur; Hic menſis ſit vobis primus in *Hebræi.*

anno, indicando priùs ob tempus creationis Mundi, Martiũ non fuiſſe primũ. Apud nonnullos ob conſpicuam quatuor temporũ anni varietatem, vnũquodque eorum temporum dicebatur annus; nam de longitudine ſolaris anni variæ fuere ſententiæ. Apud vetuſtiores Romanos erat decem menſium Lunarium, de quo Ouidius,

Annus erat decimum quum Luna receperat Orbem,
Hic numerus magno tunc in honore fuit,
Seu quia tot digiti, per quos numerare ſolemus,
Seu quia bis quino fœmina menſe parit;
Seu quod ad vſque decem numero creſcente, venitque
Principium ſpatijs ſumitur inde nouis, &c.

Inſuper de eodem anno loquens ait

Tempora digereret cum conditor Vrbis in anno
Conſtituit menſes quinque bis eſſe ſuo;
Scilicet arma magis, quàm Sydera Romule noras,
Curaque finitimos vincere maior erat:
Eſt tamen & ratio Cæſar quæ mouerit illum,
Erroremque ſuum quo tueatur habet.
Quod ſatis eſt vtero matris dum prodeat infans,
Hoc anno ſtatuit temporis eſſe ſatis, &c.

Auctus mox à nonnullis aliquantulum fuit annus, & redditus fuit tercentum & quatuor dierum; Quibus ſucceſſit Numa Pompilius, qui addidit dies quinquaginta; adeo vt ex diebus 354. annus conſtaret, & diebus his quinquaginta ab eo additis alios ſex adiecit ablatos à ſex menſibus, qui ex triginta diebus conſtabant, quos quinquaginta & ſex dies in mẽſes duos pari ſectione diuiſit, & alterum, quem primum eſſe voluit, Ianuarium nuncupauit, Alterum Februo Deo dicauit, quẽ præeſſe luſtrationibus ſe putat; Mox exactè inſpecta imperfectione anni, quia dictis 354. diebus reuolutio Solis non abſoluitur, auctus fuit vſque ad 365. dies, Sol enim tempore 365. dierum & ſex horarum ferè reuolutionem complet, quas ferè ſex horas, neglexerunt: & curſu temporis conſpicuus cœpit apparere error, quem I. Cæſar cupiens emendare, Soligene ad hoc adhibito, vt refert Plinius lib. 18. cap. 25. ſanciuit vt quarto quoque anno dies vnus per vniuerſum intercalaretur, quem biſextum, quaſi bis ſextum nuncuparunt, quia ſingulis annis quaternis, bis circa Februarij finẽ ſexto Kal. Martias ſcribere conſueuerunt, de quo Ouidius 3. Faſtorum,

Numa Pō pilius. *I. Cæſar.*

Ille moras Solis, quibus in ſua ſigna rediret
Traditur exactis diſpoſuiſſe notis;
Is decies ſenos tercentum & quinque diebus
Iunxit, & è pleno tempora quarta die.

Hoc olim facere conſueuere ſolemniter & publicè conuocato Populo. Et cum poſt I. Cæſarem hic intercalandi mos obliterari cœpiſſet, Cæſar Auguſtus denuò iuſſit obſeruari: Verùm in eo quadrantis additamento inuentus eſt error, quia plus additur, quàm addi debeat: Ideo Alfonſus Rex Hiſpaniæ pro quarta illa die, quinque dumtaxat horas cum 49. ferè minutis parùm ab Alphagrano diſſentiens credidit ſingulis annis eſſe addendas, adeò vt ſingulis quatuor annis minuta 44. redũdantia intercalarentur, quę curſu 130. annorum ferè errorem vnius diei conſtituunt, adeò vt progreſſu temporis error conſpicuus refulgeat, qui varietatẽ parit pro Inueniẽda Luna Martij, & celebrando feſto Paſchali decimaquarta die primi menſis, vt præcipitur in Exodo, A Dionyſio Abbate conſtitutum fuit æquinoctium 21. Martij, & id mox ſeruatũ eſt vſque ad noſtra tempora, ſed quoniam curſu temporis ob errorem intercalationis æquinoctium Veris præceſſit, hinc ordine Gregorij XIII. Pont. Max. pro remouendo magna ex parte errore decurſo dempti ſunt dies decem; Hebræi non vtuntur eo intercalationis ordine, ſed pro anni conſtitutione numerantes curſus Lunæ, vtuntur

tur intercalatione vnius Lunationis. Demùm conſiderandum ex ſententia recentiorum Aſtronomorum Zodiacum & lineam Eclypticam in eius medio collocatam, per cuius interſectionem cum æquatore, ea quatuor principalia puncta conſtituuntur, eſſe duplicem; nam conſideratur Eclyptica in octaua ſphæra, quę aliquantulum eſt mobilis per proprium motum eius ſphæræ, diſtinctum à diurno; inſuper conſideratur in ſphæra nona, & primo mobili, quæ inuariabilis eſt penitus, cum id mobile ſolùm motu diurno moueatur. Hinc oritur annus duplex, vnus vetus, & eſt reditus ad punctum interſectionis, vel ſolſtitij in nona ſphæra; alter apparens, & eſt reditus ad idem punctum apparens in ſphæra octaua. *Annus verus & apparens.*

De Menſe. *Cap. XXI.*

MEnſis eſt principalis quædam portio anni, qui duplex eſt, vnus Naturalis, alter Ciuilis. Menſis Ciuilis eſt definitus numerus dierũ, quem homines gratia vſus, & diſtinctionis partium anni obſeruare cõſueuere; ita mẽſium alij ex viginti octo, alij ex triginta, alij ex vno ſupra triginta dieb. conſtant; & Martius apud Albanos ex triginta ſex diebus conſtabat. Mẽſis naturalis adhuc eſt duplex vnus Solis, alter Lunę; Menſis Solis eſt duodecima anni pars, qua Sol ſuo motu duodecimã Zodiaci partem decurrit, qui menſes æquales ſunt. Menſis Lunæ eſt triplex, vnus peragrationis, alter coniunctionis, tertius conſpicuæ uiſionis. Menſis peragrationis Lunæ eſt id tẽpus, quo Luna ſuo motu decurrit integrum circulum ſignorum Zodiaci, qui etiam annus Lunaris dicitur; & id efficit tempore viginti ſeptem dierum cum tertia alterius partes ferè. Menſis coniunctionis in ueteri teſtamento ſeruatus, qui etiam Lunatio dicitur, eſt id tempus, quod inter vnam Lunæ cum Sole coniunctionem, & ſequentem intercipitur, & eſt tempus 29. dierum & duodecim horarum ferè, & variari poteſt aliquantulum ob eccentricitatem orbis Lunæ, ut aiunt Aſtronomi. Menſis conſpicuæ viſionis, eſt id tempus, quo Luna conſpici poteſt medians inter duas cum Sole coniunctiones; qui menſis minor eſt menſe coniunctionis, ob tempus quo Luna Soli proxima inſpici non poteſt, & eſt trium ferè dierum & aliquando minus: Ex quo conſtat menſem conſpicuæ viſionis, minorem eſſe menſe peragrationis, & menſem peragrationis minorem eſſe menſe coniunctionis, & menſem coniunctionis ſæpè minorem eſſe menſe Ciuili; dico ſæpè ob Februarium. Nomina Latina Menſium hæc ſunt; Ianuarius à Iano biſronte, quia eſt principium & finis anni; Februarius Neptuno ſacer; Februa dicuntur quæcunque purgamenti cauſa ſacrificijs adhibebantur; Martius à Marte genitore Romuli; Aprilis ab aperiendo,

Menſis Ciuilis. *Menſis naturalis duplex.* *Mẽſis Lunę triplex.* *Nomina Menſium.*

> *Candidus auratis aperit dum cornibus annum,*
> *Taurus, &c.*

Vel quaſi aphrilis à ſpuma, quam Græci [illegible] vocant, ex qua fertur ortam Venerem matrem Aeneæ; Maius vel à Maia, vel à maioribus dictus, quorum conſilio Reſpublica adminiſtrabatur; Iunius vel à Iunone, vel à iunioribus, qui rem armis gerebant, vel (vt alij putant) à Iuuenta Dea vxore Herculis, Hebe à Gręcis dicta; Iulius ante Quintilis, quia quintus eſſet, poſtea ita nuncupatus in honorem Iulij Cęſaris; Auguſtus, primò Sextilis, in honorem Auguſti ex Senatus conſulto ita denominatus; September, October, Nouember, December ob ſequentium principum Tyrãnidem priſca nomina ſeruarunt.

Digitized by Google

De die. Cap. XXII.

DIei nomen vſurpatur dupliciter; nonnunquam latè pro quouis proprio curſu alicuius orbis; ita Menſis dici poteſt dies Lunę, vt etiam annus magnus à Vergilio dictus fuit dies.

Donec longa dies perfecto temporis orbe, &c.

At magis propriè dies eſt integra primi mobilis reuolutio, quę viginti quatuor horis abſoluitur; & quoniam huiuſmodi curſus in Sole eſt *Diuiſio dies.* magis conſpicuus, ideò populariter pro conſtituendo die Solem inſpicimus. Diuiditur dies in Ciuilem, quem artificialem appellant, & Phyſicum: Dies ciuilis eſt mora ſolis ſupra horizontem, cui nox opponitur: huius diei principium eſt, dum centrum Solis fuerit in oriente; finis dum fuerit in occaſu: Dies Phyſicus eſt integra reuolutio primi mobilis, & conſideratus in Sole apud eos, quibus quotidie Sol oritur & occidit, eſt cõflatus ex die & nocte; ita legitur in Geneſi, & factus eſt veſpere & mane dies vnus; dixi quibus quotidie Sol oritur; & occidit, quoniam degentibus ſub Polis, Sol per continuatos ſex menſes reuoluitur ſupra horizontem, & per ſequentes ſex ſub horizonte; adeò vt dies Phyſici, vel ſint omninò tenebricoſi, uel omni ex parte lucidi; & annus totus quamuis conſtet ex multis diebus Phyſicis, tamen dici modo aliquo *Aſtronomi.* poteſt dies vnus Phyſ. Apud Aſtronomos trium dierum naturalium ſermo eſt, ueri, medij, & æquati. Dies uerus conſtituitur per verum motum ſolis; Dies medius attenditur penes lineam & motum medium eius: Dies æquatus, redditus eſt omnino ęqualis; Nam dies vel conſideratur vt conſtituitur per primum mobile, & ita ſemper eſt æqualis, vel conſideratur vt conſtituitur per Solem, motum motu diurno; & inde oritur ea diſtinctio trium dierum veri, medij, & ęquati; nam & dies artificiales, & dies na- *Dies artificioſi inęquales.* turales conſtituti per Solem, inęquales ſunt. Dies artificioſus & ciuilis, qui eſt mora Solis ſupra horizontem, conſpicuè eſt inæqualis, & eo eſt inæqualior, quo conſtituitur in partibus Terræ ab æquatore diſtãtioribus; eius inęqualitas oritur ex obliquitate horizontis ſecantis reuolutiones diurnas ſolis in partes inæquales, præter quàm *Dies naturales inæquales.* dum ſol reperitur in punctis æquinoctiorum. Dies naturales quamuis ſenſu iudicẽtur æquales, tamen alicuius inęqualitatis ſunt participes ob tres cauſas: Prima & præcipua eſt obliquitas Zodiaci, ob quã modò directè & tardè, modò obliquè & citò portio Eclypticæ eleuatur, vel deſcendit, quam ſol ſuo proprio motu in oppoſitum pertranſiuit, quam ſolam inæqualitatis cauſam affert Plinius lib. 2. Altera cauſa, quæ affertur à Ptolemæo lib. 3. Almag. eſt eccentricitas Solis; cum enim ſol ob Eccentricũ ſuũ orbem aliquando ſit in Auge, aliquando in oppoſito, & aliquãdo in Longitudinibus medijs, ideò proprio eius motui aliquando maior, aliquando minor Eclypticę portio reſpondet; maior dum eſt in oppoſito, & inde oritur dies aliquanto longior; minor dum fuerit in auge, vt tempore æſtiuo, & inde oritur dies Naturalis aliquanto breuior. Tertia cauſa eſt obliquitas horizontis, ob quam Zodiaci portiones decurſæ à Sole motu proprio modò citiùs, modò tardiùs eleuantur & occumbunt: hæc tamen non eſt cauſa principalis, quia ex ſe ſola non id efficeret, ſed iuncta cauſæ primæ modò auget, modò minuit inæqualitatem. Inſuper non eſt cauſa firma, & certa, ſed apud varios uaria; præterea ea cauſa uitatur, ſi ſumitur initium diei uel à meridie, vel à li- *Dies uerus.* nea mediæ noctis; hinc Ptolemæus eam prætermiſit. Dies uerus conſtitutus per uerum diurnum motum ſolis, ob ſingulas tres cauſas eſt inæqualis. Dies medius conſtitutus per lineam & motum medium ſolùm eſt inæqualis ob Zodiaci obliquitatẽ. Dies æquatus omninò redditus eſt ęqualis: at hæc ad Theoricas Planetarũ pertinẽt.

Principiũ dierũ naturalium. Demùm conſiderandum, quòd principium dierum naturalium apud uarios uarium conſtituitur; nam Babylonij, referente Varrone, initium ſumebant ab ortu ſolis, quod etiam ſeruat Romana Eccleſia; Hebræi ab occaſu ſequentes Geneſim, in qua nox

diei

Digitized by Google

diei præfertur, & factus legitur veſpere, & mane dies vnus; ordine enim originis & generationis priuatio antecedit, quam nox denotat, & ſeruatur in Geneſi; at pro humani generis recuperatione, ortus ſolis, nempè Chriſti domini noſtri antecedit; Romani initium ſumunt à linea mediæ noctis, quod etiam ſeruant Iuris prudentes; Vmbri, Arabes & Aſtronomi à meridie, ac ita vitant inæqualitatem dierum ex obliquitate horizontis prodeuntem. Ex numero ſeptem dierum conſurgit Hebdomas; pro cuius notitia conſiderandum, quòd Hebdomas vſurpatur uel propriè, uel latè; propriè *Hebdomas.* ſumpta eſt numerus ſeptem dierum numero ſeptem Planetarum reſpondens, ex numero dierum creationis Mundi depromptus; nam ortum duxit obſeruatio Hebdomadis primò ex Mundi creatione, nam die ſeptimo quieuit Deus; ſecundò à numero Planetarum, quorum ſinguli ſingulis primis horis ſeptem dierum præeſſe dicuntur; tertiò ex conditionibus & affectionibus numeri ſeptenarij, qui dicitur numerus Criticus. Denominantur dies Hebdomadis à Chriſticolis per ferias dicēdo prima, ſecunda, tertia feria vſque ad ſeptimam; ab Hebræis per ſabbatha addendo numerum prima ſabbathi, ſecunda ſabbathi, &c. à Gentilibus nomine alicuius ſeptem Planetarũ, vt populariter ſeruatur. Hebdomas latè ſumpta extenditur, & ad annos vt Hebdomades annorum, & anni Hebdomatici, & [illegible] illi dicuntur, qui ſeptenario menſurantur, & præſertim annus ſexageſimus tertius; inſuper extenditur ad ægritudines, hinc dies ſeptimus febrium Hebdomaticus, & iudiciarius dicitur.

De Hora. *Cap.* *XXIII.*

QVemadmodum annus in menſes, menſis in Hebdomadas, Hebdomas in dies, ita dies in horas, & Hora in minuta reſoluitur. Horæ nomen multipliciter vſurpatur apud Romanos. Hora Dea fuit uxor Quirini, de qua Ennius, *Ennius.*

Teque Quirine pater, veneror, Horamque Quirini, &c.

Apud nõnullos Horæ dicuntur eædem cum Gratijs, & per Horas intelligunt quatuor anni tempora, Hiemem, Ver, Æſtatem, & Autumnum, quæ dici poſſunt gratiæ, & Apollinis aſſeclæ, quatenus Sol quatuor anni temporibus munera ſua in mundum mortalem effundit; in qua ſignificatione, non tres, ſed quatuor ſunt gratiæ, coronatæ floribus vt Ver, ſpicis Æſtas, vuis Autumnus, oliuis Hyemes; Hinc *Quatuor Gratiæ.* apud veteres pingebatur Apollo geſtans dextera has Horas; & Homerus inquit eas præeſſe portis Cœli, curamque habere vt Cœlum modo ſerenum, modo madidum ſit; & Horatius de Ioue loquens ait,

Varijſque Mundum.
Temperat Horis.

Et Ouidius primo Faſtorum.

Præſidio foribus cæli, cum mitibus Horis, &c.

Quatuor principalia Cœli puncta per metaphoram dicuntur portæ, quatenus per ea ex ſententia Aſtronomorum deſignantur principia quatuor tẽporum anni; In hac ſignificatione ſumpſit Plato in Cratylo nomen Horæ, inquiens [illegible] ideſt veris Tempora, priſca, & attica voce dicenda ſunt, ſi vis quod conueniens eſt cognoſcere; Horæ namque vocantur, quia [illegible] ideſt terminant Hyemem, atque Æſtatem, ventoſque & fructus ex Terra naſcentes, &c. Referente tamen Macrobio, Hora dicta eſt ab Horo, quo nomine Ægyptij Apollinem vocabant; alij aiunt dictam eſſe ab [illegible] quod eſt cuſtodire. Inſuper vſurpatur Horæ nomen pro miniſtris cuſtodientibus equos Apollinis, & dicuntur decem, quarum nomina prætereo; de quibus Ouidius.

Iungere equos Titan, velocibus imperat Horis.

At Hora in eiuſmodi ſignificationibus ad rem non facit; ideò vſurpatur Hora pro parte quadam diei; & quemadmodum dies dictus eſt duplex, vnus Phyſicus, alter ciuilis, ita

lis, ita

Duplices hora. lis,ita duplices ſunt Horæ,quædam æquatoris,& hæ ſunt æquales, quibus diem Phyſicum in vigintiquatuor Horas ſecamus,& eſt tempus eleuationis quindecim graduũ æquatoris ſupra horizontem, vel tempus quo punctum quoduis æquatoris per quindecim gradus à linea verticis cuiuslibet regionis recedit; Aliæ ſunt Horæ Zodiaci,& ſunt eleuatio quindecim graduũ Zodiaci;& quia hoc nõ accidit in omni regione,ideò rectiùs deſcribuntur dicendo,quod ſunt tempus, quo punctum quoduis Zodiaci, per quindecim gradus à linea verticis motu primi mobilis recedit; & quoniam Zodiacus ob ſuam obliquitatem non eodem modo ſemper ſecat vel horizontem,vel lineam meridiei,inde oritur inæqualitas huiuſmodi Horarum;Et quoniam ſingulis diebus ciuilibus aſcendunt ſupra horizontem ſex ſigna,vt etiam ſingulis noctibus,inde oritur vt ſinguli dies,& noctes in duodecim horas diſtribuantur, & dicitur, non ne duodecim horæ ſunt diei? de his ſermo eſt in Euangelio, dum operarij vocati ad uineam hora vndecima,& per vnicam horam laborarunt,æqualem illis recepere mercedem,qui laborarunt tota die. Fertur etiam veteres ob duodecim ſigna Zodiaci ſecaſſe diem Phy
Dubitatio. ſicum in duodecim tantùm horas. Dubium tamen eſt, an horæ Zodiaci vnius diei artificialis ſint inuicem æquales,nam ſi ſunt eleuatio quindecim gradum Zodiaci, quia ea non eſt æqualis,æquales non erunt:ex aduerſo alij aiunt eſſe æquales, & eſſe duo-
Solutio. decimas æquales partes vnius diei artificialis. Dicendum puto huiuſmodi horas ex natura,& propria conditione earum non eſſe æquales,at ſecundum vſum popularem & obſeruationem earum ſtatuuntur æquales;non enim ſenſu conſtat,dum portiones Zodiaci quindecim graduum incipiunt, & deſinunt eleuari.

De Olympiade. Cap. XXIIII.

CONſentiunt omnes ex Ludis Olympicis Olympiadis nomẽ fuiſſe deductum;Ludi Olympici vetuſtiſſimi ſunt,nam etiam ante dirutam Troiam erant in vſu, & erant ſacri Ioui Olympico,qui in Elide, magno vniuerſæ Græcię concurſu ſingulis quinque annis celebrabantur, aiunt ab Atreo huiuſmodi Ludos fuiſſe inſtitutos, cum Pelopi patri funebres Ludos efficeret,in quibus aiunt Herculem omni genere certaminis fuiſſe victorem; celebrabantur huiuſmodi Ludi circa Solſtitium æſtiuum, & inde initium ſumunt Olympiades; nam apud Athenienſes id erat initium anni, vt dixi in præcedentibus;& quamuis inſtitutio eorum Ludorum Troiam captam anteceſſerit, vſus tamen numerandi tempus per Olympiades, initium ſumpſit poſt Troiam captam quadringentis quinque annis ferè, inter Troiam captam & Romam conditã aiunt mediaſſe annos quadringentos triginta duos ferè; Romam enim conditam a-
Prima Olympias. iunt anno primo ſeptimæ Olympiadis. Cępit numerari prima Olympias Iphito Elio certamen Olympicum iam pridem intermiſſum renouante,in cuius initio aiunt obijſſe Heſiodum. Hi ludi celebrabantur ſingulis quinque annis, adeò vt inter eos, quatuor anni mediarent; hinc nuncupatur ſpatium quinquennale, non quia ſit quinque annorum,ſed quia progrediatur ex quinto in quintum,vt tertiana ex tertio in ter-
Luſtrum. tium,quartana ex quarto in quartum. Olympias à Latinis dicitur Luſtrum à Luẽdo, hoc eſt, ſoluendo, quod quinto quoque anno vectigalia & tributa ſoluebantur, & Vrbs purgabatur,quæ purgatio etiam dicebatur Luſtrum. Quaternarij intermediorum annorum numeri rationem nonnulli putant ſumptam fuiſſe ex tempore intercalationis annorum;nam inter duas intercalationes,quatuor mediãt anni;at intercalatio non adeò eſt antiqua, vt orum Ludorum inſtitutio; ideò alij aiunt fuiſſe depromptam ex numero quatuor fratrum Herculis, quibus Hercules natu maior huiuſmodi certamen propoſuit. Eſt itaque Olympias tempus quatuor annorum Solis, ab æſtiuo Solſtitio initium ſumens, ab Olympicis Ludis nomen & terminos recipiens, pro temporum ſupputatione conducens.

De terminis Temporis. Cap. XXV.

VAriæ ſunt voces denotantes terminos temporis, vel ad tempus modo aliquo pertinentes; vt nunc, momentum, præſens, inſtans, aliquãdo, iam, nuper, repentè, olim, & ſimiles, de quib. Ariſt. in 4. Phyſ. loquẽs de tempore verba facit; de quibus ego quoque breuibus & lucidè aliquid dicam: primò reperitur nunc, græcè [illegible], quod etiam dicitur *Nunc.* præſens, græcè [illegible], quæ vox vſurpatur dupliciter, vel propriè, & denotat terminum indiuiſibilem, finem præteriti temporis, & principium futuri; uel latè, & denotat tempus exiguum quod per ſenſum vix diuidi poteſt, includens terminum indiuiſibilẽ præſentẽ, ut docet Ariſt. in 4. Phyſ. 122. Ex quo conſtat ſolutio eius *An detur tẽpus præſens.* difficultatis, quæ eſt, an detur tempus præſens? nã ſi uſurpatur nunc & præſens in prima ſignificatione, non eſt tempus, ſed ſolũ terminus; in ſecunda verò, eſt tẽpus. Inſtãs *Inſtans.* dum propriè uſurpatur, idem denotat, quod præſens & nunc, ideò Cic. 4. Tuſculanarum dixit; quæ uenientia metuuntur, eadem efficiunt ægritudinem inſtantia; uſurpatur tamen aliquando latè, pro quouis indiuiſibili termino temporis, etiam ſi nõ fuerit præſens; vt dĩ dicimus, grauia in inani deſcenderẽt in inſtanti, & lumen in inſtanti effunditur. Momentum denotat quemlibet indiuiſibilem terminũ temporis, ſiue præſentem, ſiue præteritum, ſiue futurum, ut momento radij Solis effunduntur per hemiſphærium; momentum tamen maximè dicitur de termino motus, quaſi mutatum; ſed *Momentum.* quia motus & tempus iuncta ſunt, ideò dicitur de vtriſque; Et animaduertendum, quod momentum, ſiue inſtans, diuiditur in inſtans temporis, & Naturæ, ut elicitur ex 8. Phyſ. 65, nam frequenter inſtans relatum ad tempus continuum unum eſt, relatum uerò ad diſtinctas rerum naturas, quæ in eo inſtanti deſinũt, & incipiunt, ob earum uarietatem dicuntur duo; eſt. n. unum abſolutè; duo uerò ratione & relatione, ut *Duplex inſtans.* ſe habet de puncto axis meantis per intimam cœli ſuperficiem, & extimam ignis; id enim punctum conſideratum in linea continua eſt unum, conſideratum verò ut iunctum diſtinctis ſuperficiebus, ob variam earum naturam, dicuntur duo, hoc eſt vnum numero, & fundamento, duo ratione. Aliquando, Grecè [illegible] denotat terminum ali- *Aliquãdo.* quem, ſiue partem temporis diſtantem à præſenti, ſiue fuerit præterita, ſiue futura: ita dicimus aliquando fuiſſe, vel fore aliquid. Iam Græcè [illegible] denotat terminum tem- *Iam.* poris vel pæteriti, vel futuri, parùm diſtantem à præſenti. Nuper Græcè [illegible], ſolùm *Nuper.* denotat terminum, vel partem temporis præteriti, parùm à præſenti diſtantem, non autem futuri. Olim Græcè [illegible], denotat terminum, ſiue partem temporis præteri- *Olim.* ti, valde diſtantem à præſenti, non autem dicitur de futuro, & per hoc diſtinguitur ab eo, quod eſt aliquando. Repentè, ſiue ſubito Græcè [illegible] denotare poteſt, tum *Repentè.* præteritum, tum præſens, tum futurum, & ſignificat mutationem factam, vel momento, vel tempore exiguo, & ſecundum ſenſum indiuiſibili; ita dicimus repentè nonnulla, vel facta, vel fieri, vel fore; & præſertim vtimur hac uoce, dum aliquid ex improuiſo fit, & cum aliquo terrore vel admiratione; ita dicimus repentè factum de cœlo ſonum, repentè ad nos deſcendere fulgura, & ita de ſimilibus.

De Aeternitate, æuo, & ætate. Cap. XXVI.

CVm tempus ab æternitate fluat, pro exacta temporis notitia, etiam de æternitate, tanquam de euis fonte loquendum eſt: inueniuntur hæ voces inuicem affinitate quadam coniunctæ, æternitas, æuum, ætas, pro quarum notitia animaduertendum eſt, voces has apud Ariſtotelem, Academicos, & Theologos in varia ſignificatione vſurpari, proptereà ego primò ſententiam Ariſtotelis, ſecundò Academicorum, tertiò eam Theologorum diſtinctè, & breuibus explicare

Aeternitas. Aeuum. Aetas.

care conabor. Vt pertinet ad opinionem Ariſtotelis animaduertendum primò, eas tres voces idem denotare, denotant enim eſſe ſemper; hæc ſola eſt differentia, quia æternitas,& ętas denotant abſtractum, ęuum verò concretum, nam denotat ſemper ens,cuius abſtractum eſt ęternitas, ſimiliter ętas; ab ęuo enim deducitur ęuitas, quæ per ſyncopem dicitur ętas;& cum voces idem denotent, ideò apud Platonem, Ariſtotelem & Grçcos interpretes non conſtituitur inter eas differentia; quod etiam

D.Tho.

non latuit D.Tho.& propterea quol.5.Art.7. dixit inſcitiam linguę grçcę fuiſſe cauſam, vt apud nonnullos ęuum ab æternitate diſtingueretur: cum itaque idem denotent,& ſint menſura quędam, vt clariùs refulgeant,conſideranda ſunt ea,quę menſurantur. Dicebat Damaſcius pręceptor Simplicij (referente Simplicio in 4.Phyſ.cap. de tempore) tria eſſe quę menſurantur, diſcreta, quæ menſurantur numero, poſitiones corporum & diſtantias magnitudinum, quę menſurantur loco;& moram ſiue conſer-

Simplici.

uationem rerum, quę menſuratur tempore,& ęternitate; His Simplicius addit quartum quod menſuratur,& eſt quantum continuum,quod menſura magnitudinis men

Quinque menſurabilia.

ſuratur. Æternitas itaque & tempus moram menſurant; nam rebus tria ordine quodam competunt eſſentia, exiſtentia, mora, ſiue conſeruatio; hoc tertium tempore & ęternitate menſuratur:& quatuor menſurabilibus relatis poſſet addi quintum, & eſt latitudo perfectionis, & formæ, quę per gradus menſurari valet. His præaſſumptis cum ęternitas,ęuum, & ętas denotent eſſe ſemper, rem eſſe ſemper contingit dupliciter; vel abſolutè, vt Deus, Intelligentię, & cœli ex ſententia Ariſtotelis fuere ſemper; vel in partem pro periodo & curſu vitę & morę, ſibi per naturam pręſcripto, vt dicimus Alexandrum ſemper, hoc eſt vniuerſo ſuę vitę curſu fuiſſe Fortunatum, &

Aeuum in parte.

Socratem ſemper fuiſſe temperatum. Ex hac diſtinctione oritur prima diſtinctio ęternitatis & ęui,in ęuum vniuerſale, & ęuum in parte,tradita ab Ariſtotele in 1.de Cęlo cont.100. ęuum in parte eſt periodus ac circumſcriptio per maximũ denotata,includens tempus,quo vnumquodque mortale per naturam eſt aptum exiſtere & ſeruari;

Aeuum vniuerſale.

Eſſe ſemper modi quatuor.

ęternitas ſiue ęuum vniuerſale,& abſolutè,eſt abſolutè ſemper eſſe, & hoc contingit quatuor modis,primò ex ſe,adeò vt ſit ipſa ęternitas ex nullo pendens,quod competit ſoli Deo, vt dicitur duodecimo Metaphyſicę 39. Secundò vt ſit ſemper, & ſupra motum,non tamen ex ſe, adeò vt ex alio non pendeat, & ita competit Intelligentijs mouentibus cœlum; tertiò vt ſit ſemper idem numero, ſed cum motu, vt ſe habet de Cœlo, & de Mundo; quartò vt ſit ſemper, non tamen idem numero, ſed per ſucceſſionem indiuiduorum, vt ſpecies rerum mortalium: inquit Ariſtoteles in primo de

Aeuum Cœli.

Cœlo 100. Æuum Cœli eſſe terminum & finem,omne tempus & infinitatem continentem,ab eo quod ſit ſemper ſumpta denominatione, immortale, & diuinum, &c. pro notitia conſiderandum eſt omne abſolutè ęternum cōtinere vniuerſum tempus,

Continendi uniuerſum tempus modi varij.

ſed modo vario; Deus continet vniuerſum tempus abſolutè vt cauſa, nam producit motum primum,qui eſt idem cum tempore; ideo rectè de eo dicitur,

Qui tempus ab æuo
Ire iubes, ſtabiliſque manens das cuncta moueri.

Intelligentiarum æuum continet vniuerſum tempus, quatenus vt imitentur Deum, mouent ſuum orbem motu diurno, & etiam quatenus motus proprius earum coextenditur cum motu primo: cœlum continet vniuerſum tempus includendo motum, qui vel eſt idem cum tempore,vel coextenditur cum eo;& demùm quatenus relatorum trium eſſentia eſt ſupra tempus,& nullo clauditur temporis termino. Hæc de æternitate & æuo eſt ſententia Ariſtotelis. Plato,& Academici de hoc idem ſentiunt cum Ariſtotele,quatenus æternum ab æuo,& æternitatem ab ætate non diſtinguunt,

Academici.

diſſentiunt tamen de ordine, & modo loquendi; Academici enim primum ſtatuunt Deum,quem aiunt eſſe ſupra menſuram,& ſupra æternitatem,ei ſubijciunt Mentem primam,cui ęuum ſiue æternitatem tribuunt non participatam; Hanc ſequi aiunt cęteras mentes,quę ut dicuntur Mentes participatæ, ita aiunt eis competere æuum, ſiue æter-

ue ęternitatem participatam; Menti ſubijciunt animam, quæ ratione ſuę inuariabilis eſſentiæ particeps eſt æternitatis, at quia eſt numerus ſeipſum mouēs, ratione motus eius, qui primus dicitur, includit tempus animaſticum & primum, ſic anima mediat inter æternitatem, & tempus; in ea enim finem recipit ęternitas, tempus verò principium, cui in parte ſimile eſt cœlum; adeſt tamen uarietas, quia cœlum nō motu primo, ut anima mouetur, nec ex ſe, hinc eis competit menſura modo quodam uaria, & media, quæ tamen proprio nomine caret; poſſet autem ea animæ dici vita, ea cęli dici vniuerſitas; ac ita mota, & conſeruatio rerum æternitate, ſiue ęuo, uita uniuerſitate, & tempore menſuratur; quæ tamen quatuor in ęternitatem & tempus rediguntur; æternitas dicitur exemplar, tempus verò imago eius. De his Plato in Timæo hæc verba profert. Tempus vnà cum cœlo factum eſt, vt unà orta, vnà etiam diſſoluantur, ſi quā unquam diſſolutio his contigerit. Et ad exemplar æternæ naturæ factū eſt tempus, ut Mundus hic illi præſtantiori, vt valet, ſimillimus ſit; ille enim Mundus huius exemplar omne per æuum eſt, hic uerò perpetuò per omne tempus fuit, ſitque ſolus, & erit; Hac ratione, conſilioque Dei Tempus creare volētis, Sol, & Luna, & aliæ quinque Stellę, quæ uocantur errantes, factæ ſunt, quo temporis numerus diſtinguatur, atque obſeruetur, &c. Er conſiderandum quòd tēpus ab æternitate diſtinguitur, nedum quia ęternitas expoſcit eſſentiam rei permanentem, tempus verò labentem, uerùm inſuper quia tempus non eſt quid definitum, conſeruatione, & mora, ſed & lōgius & breuius eſſe poteſt; æternitas uerò, ſiue æuum, eſt quid definitum, quia æuum vniuerſale continet vniuerſum tempus, particulare partem eius aliquam definitam, denotat enim periodum, & ętatem definitam rei, cui competit; & eſt tanquam menſura temporis; mēſura autem definita & determinata eſſe debet, ut legitur in quinto Phyſic. contex. 24. & in primo de Cœlo contex. 130. inquit Philoſophus tempus infin itum eſſe aliquid terminatum, & definitum, quatenus definitur quod ſit id, quo no n eſt maius. Hinc cū tempus ſit unem, æua quę ſunt, quęd?m menſuræ definitæ tēporum, poſſunt eſſe plura. Sententia fuit Magni Alberti in lib. de cauſis, Aliquid eſſe æternum in æternitate adeò vt ſit ipſa ęternitas, vt Deus; Alia eſſe æterna in æternitate, non tamen ita vt ſint ipſa æternitas, ut formę abiunctę ſub Deo poſitę: Alia eſſe ęterna nō in æternitate, nec ita vt ſint ipſa ęternitas, ut motus, Tempus, & Mundus; Boetius in quinto de Conſol. dixit, Si congruentia rebus nomina uelimus imponere, Platonem ſequentes Deum quidem æternum, Mundum verò dicemus eſſe perpetuum; at in harum ſententiarum explicatione morari nolo. Demùm ex ſententia Scholaſticorum Theologorum, tria ſubordinata inueniuntur, æternitas, æuum, & tēpus; æternitatem tribuunt Deo, immutabili penitùs & ſecundum eſſentiam, & ſecundum actionem; æuum tribuunt Angelis, & rebus immutabilibus ſecundū eſſentiam; mutabilibus ſecundum actionem; Tempus autem rebus etiam ſecundum eſſentiam ſiue exiſtentiam uariabilibus. Diſſentiunt autem inuicem in aſſignanda propria ratione æui, per quam diſtinguitur ab æternitate & tempore: nam D. Bonauentura ſecundo ſentent. diſtinct. 2. q. 3. inquit ęuum eſſe moram rei; includentem prius & poſterius ſine uarietate eſſentię rei, & competere Angelis quatenus egent, vt ſeruentur à Deo. D. Thom. prima parte, q. 10. Artic. 5. inquit æternitatem eſſe menſuram rei penitùs immutabilis, tempus rerum omninò mutabilium, ęuum rerum immutabilium ſecundum eſſe, mutabilium ſecundum operationes & affectiones; hinc definitur à Gaetano eum ſequente, quòd ęuum ſit unitas immutabilis uitæ, mutabilitati coniuncta: inſuper dicitur participatio æternitatis à re non uariabili ſecundum eſſentiā, variabili ſecundum actionem. Scotus in ſecundo ſentent. diſtinct. 2. inquit rationem ęui in eo eſſe poſitam, ut ſit menſura moræ rei permanentis, & quę ſit tota ſimul: Et ſeptē, ex eius ſententia, menſurantur æuo, Viſio beatorum diuinę eſſentię, operationes naturales immanentes Intelligentiarū, ut intelligere & uelle, Exiſtentia Angeli, eſſe cœli, eſſe animę noſtræ, eſſe materię primę, & demùm eſſe ſubſtantię morta-

Plato.

Tempus quō diſtinguitur ab æternitate

Albertus Magnus.

Boeti⁹. 1.

Sententia Scholaſticorū Theologorum.

D. Thom.

Scotus.

Digitized by Google

lis, cuius exiſtere menſuratur Tempore. Hæ ſunt lites nullius ponderis, non de rebus, ſed de nominibus, nam omnes de hoc conſentiunt, dari duo extrema & mediũ; duo extrema aiunt menſurari vnum æternitate, alterum Tempore, medium autem æuo, quòd medium ſumunt vel latiùs, vel preſſius, & ideò lis ſolùm eſt de vocum ſignificatione, & cum medium ſit præditum varijs conditionibus, per quas ab extremis diſtinguitur, varij varias conſiderant: ſat eſt itaque rerum naturas & conditiones perpendere, deinde vel vna, vel altera voce denotentur, parùm refert. Opinio D. Bonauenturæ conſimilior eſt opinioni Philoſophorum; ipſe enim id æternum, quod pendet ex alio nomine æui ait denotari, & eſt idem cum æternitate participata Platonis, & pendente Ariſtotelis, nam ex ſententia Ariſtotelis non valemus dicere intelligentias menſurari æuo, quia non variantur ſecundum eſſentiam, ſed ſecundum operationem; ex ſententia enim Ariſtotelis, ut ſecundum eſſentiam, ita ſecundum actionem non uariantur, & ob id omnes æternitate menſurarentur. *Boetius.* Boetius æternitatẽ ab æuo contradiſtinctã definiens in 5. de Conſol. ait, quòd ſit interminabilis tota uitæ ſimul & perfecta poſſeſſio. *Quotuplex ſit æuum.* Similiter lis inter eos eſt quotuplex, & quid ſit æuum; nã D. Th. prima parte q. 10. Art. 6. & quol. 5. Art. 7. putat vnicum eſſe æuum, idque eſſe menſuram omnium æuiternorum, quod æuum primo Angelo tribuit: Héricus quol. 5. q. 13. & Aegidius, in tractatu de menſura Angelorum totidem aiunt eſſe æua, quot æuiterna; Scotus in ſecundo ſent. diſt. 2. q. 3. inquit quodlibet ſuperius æuiternum, eſſe menſuram æuiterni proximi inferioris: Ocham, & Durandus in 2. ſent. diſt. 2. aiunt nõ dari æuum diſtinctum ab æternitate & tempore, & hi maximè ſentiunt cum Philoſophis: nam cum ſolùm hæc duo ponant, tradunt deinde diſtinctionem æternitatis, ita Ariſtoteles inter æternitatem latè ſumptam, & tempus, mediũ non conſtituit, ut neque etiam Plato, qui dixit tempus eſſe imaginẽ æternitatis. Ex ſi quis quærat ex ſententia Ariſtotelis quomodo æternitas, quæ dicitur menſura, ſe habeat ad rem æternam, dicendum puto, quòd quemadmodum tempus fundamento eſt idem cũ primo motu, ſola ratione diſtinctum, ita æternitas nil ſit aliud, niſi res ipſa æterna, vt eius mora eſt apta mente per ſemper eſſe indicari, quæ menſura à nobis ſubiectis tempori ſit per relationem ad tempus, & dicimus eſſe ſempiterno tempore, quod indicauit Ariſtoteles in primo de Cęlo 100. inquiens æuum cœli eſſe terminum & finem, omne tempus & infinitatem continentem, ab eo quod ſit ſemper ſumpta denominatione: hinc iure optimo Damaſcius præceptor Simplicij, referente Simplicio indig. de tempore non cenſuit dari aliam menſuram moræ, diſtinctam a tempore; ſic itaque ex ſententiæ Ariſtotelis æternitas non eſt menſura diſtincta a re æterna, & tot ſunt æternitates, quot res æternæ, vt tot ſunt æua particularia, quot res, quarum ſunt æua; ſingulis enim per naturam competit proprium æuum, quatenus competit interna conditio, per quam ſeruari valeat, & ſi æternorum menſuram aſſignare volumus, adeò vt vnum æternum ſit menſura cęterorum, id erit ſolus Deus, quia in omni genere, quod eſt primum, eſt menſura cæterorum, quę menſurantur per quandam relationem ad illud; cui ſupremæ menſuræ per omnia ſecula ſit honor & Gloria.

FRAN-

FRANCISCI PICCOLOMINEI SENENSIS, DE MOTV LIBRI DVO.

Proponitur de motu agendum, & manifeſtatur ordo ſeruandus. Cap. I.

MOTVS adeò cum Natura eſt complicatus, vt per ipſum natura faciat cuncta quæ facit, per eundem ſe nobis manifeſtet, & circũſcribatur, & denique vniuerſa ſciẽtia de Natura, ſcientia de motu eſſe dicatur, per motum Cęleſtia corpora famulantur Deo, perficiunt mortalia, & ſeruant ordinem vniuerſi; nil eſt in Mundo, quod non ſit vel principium motus, vel ſubiectum eius, uel ſaltem ex motu non pendeat: iure itaque dignus eſt, vt accuratè cõſideretur ab omnibus & præſertim à Naturali Philoſopho: hinc Ariſtoteles in octauo Phyſic. 22. dixit Scientias omnes, & opiniones vti motu & multi Philoſophorum cuncta in motu eſſe poſita exiſtimarunt; propterea ob eximiam vtilitatem & neceſſitatem cognitionis motus, de motu ex ſententia Ariſtotelis mihi diſſerendum propoſui; in cuius conſideratione, ut ordine aliquo progrediar, conſiderabo primò an ſit, Mox quid ſit, & abſolutis attinentibus ad quæſtiones ſimplices, ad compoſitas me transferens perpendam qualis ſit, & præſertim an continuus, & æternus, & quæ ſint cauſæ affectionum eius. Placeat Deo vt quemadmodum ex eo immobili motus fluit, ita ego per motum in illum immobilem valeam eleuari.

Motus cũ Natura iũctus.

Declaranda de motu.

An Motus ſit? Cap. II.

HVMANA conditio adeò perplexa & cum inſcitiæ tenebris eſt complicata, vt quamuis motus omni ſenſu percipiatur, tamen etiam de eo an ſit, ambigere cogamur, nec defuere Parmenides, Meliſſus, & alij, qui motum excludentes cuncta eſſe immobilia aſſeruerunt; quorum ſententia his præſertim rationibus comprobari poſſe videtur, & primò; Id cuius partes non ſunt, eſſe non valet, cum totum ſit ſuę partes: At partes motus non ſunt, nam partes ſunt præteritum & futurum, pręteritum præterijt, futurum adhuc non eſt, quare motus inter ea, quæ nõ ſunt, reijci debet. Prætereà inquit Ariſtoteles in lib. de interpretatione id quod fit non eſſe, motus cum ſit quidam fluxus continentur fit, quare non eſt. Prætereà quæcunque in vniuerſo ſunt, ex Deo, vt ex fonte, fluunt: Motus non fluit ex Deo, quare non eſt; nam Deus adeò eſt immobilis, vt in ratione eius ſit immobilitas, ex immobilitate non fluit motus, cum ex uno oppoſito alterũ fluere nõ valeat. Demùm adſunt rationes Zenonis ab Ariſtotele relatæ, vt interim eas Par-

Negantes motum.

Ratio prima.

Secunda.

Tertia.

Rationes Zenonis. menidis,& Meliſſi tanquam leuiores miſſas faciam,quæ Zenonis rationes ex ſpacio, quod à mobili debet percurri,ortum ducunt;id enim cum ſit continuũ, habet partes infinitas,nullũ autem infinitum tangi & pertranſiri poteſt tempore finito, & præſertim quia cum continuum ſit diuiſibile in infinitum,& priùs debeat pertranſiri medietas quàm totum, & medietates partium diuidendarum ſint infinitæ, nunquã a mobili percurri poterunt.Mitto alias minoris momenti,nam vt legitur in ſexto Phyſic. contex.77.quatuor Zeno vtebatur rationibus,quas ſilentio prætereo.Ex aduerſo tamen,qui motũ renuit,& aſſerit cuncta quieſcere,aduerſatur rationi,ſenſui,ſibi met, & pugnantia profert.Rationi aduerſatur,quia varietates terminorum motus non ualent mobili ſine motu cõpetere,at mobilia modò in vno,modò in alio loco reperiuntur;Inſuper ſi in vniuerſo inuenitur vnum oppoſitorum,inuenitur & alterũ; quare ſi datur quies.dabitur etiam motus.Quòd aduerſetur ſenſui patet,quia motus eſt ſenſibile commune & omni ſenſu percipitur; hinc Diogenes auditis rationibus Zenonis euertentibus motum,loco ſolutionis ſurrexit,& ambulauit,indicans in attinentibus ad ſenſum credendũ eſſe ſenſui. Tertiò aduerſatur ſibimet,quia putare non dari motum,eſt opinio id aſſerentium,cuius oppoſita ex eorum ſententia falſa eſt; at opinio & præſertim falſa motum ſupponunt:opinio enim non eſt ſine Phãtaſia, quæ eſt motus factus a ſenſu,& opinio falſa quæ eſt receſſus à vero,ſolum illis competit, quibus competit motus,opiniones enim mutationi ſunt obnoxiæ & præſertim falſæ,quæ innumeræ ſunt.Demùm pugnantia proferunt,quoniam quies eis ſolùm competit,quæ ſunt apta moueri,quare dicere nil moueri,& cuncta quieſcere eſt pugnãtia proferre, ita nos docet Ariſtoteles euertere ſententias negantium ex ſe nota, redigendo eos in

Aduerſus negãtes dari motum.

Soluuntur aduerſæ rationes. manifeſtè abſurda.Nec difficile eſt rationibus eorum ſatiſfacere. Et pro ſolutione accipiendum ea,quæ in uniuerſo reperiuntur uel manere,vel fluere, vel eſſe ipſum met fluxum,ſiue ipſammet manſionem;Manent quæ non mouentur, fluunt quæ mouentur,motus & tempus non fluunt,ſed ſunt ipſimet fluxus,vt etiam quies non quieſcit, ſed eſt ipſamet quies;conditio fluxus eſt,ut non conſtet ex partibus permanentibus, ſed partim fuerit,partim ſit futurus,& tunc eſſe dicitur,dũ adeſt præſens nectens præteritum cum futuro;immò dicere partes fluxus eſſe permanentes,eſſet pugnãtia proferre,& ita patet ſolutio primæ rationis.Altera erat,quia quod fit non eſt,motus fit, &c.Minor propoſitio falſa eſt,nam motus(vt dixi)non fit,ſed eſt ipſamet generatio, generationis autem non eſt generatio.Hinc Ariſtoteles in octauo Phyſic. 24. dixit, ferè autem & ipſum moueri, fieri quippiam, & corrumpi uidetur omnibus: Et dum pro maiori propoſitione dicitur,quod fit,non eſt;ſi volumus minus propriè loquẽdo concedere motum fieri,dum adeſt,aſſerendum erit eam enunciationẽ ſolùm eſſe veram de his,quæ propriè gignuntur,non de fluxu; Motus autem ſolùm dicitur modo aliquo fieri,dum abſolutè tranſit ex non eſſe ad eſſe, & habet initium per negationẽ de præſenti dicendo nunc non eſt, & ſtatim poſt erit;in qua ſignificatione Ariſtoteles in octauo Phyſic.contex.1.inquirẽdũ proponit,an motus ſit genitus,ita vt priùs non fuerit. Dicebatur tertiò,ex Deo immobili non poſſe fluere motum. Reſpondeo Deum non eſſe immobilẽ immobilitate aduerſa motui, ſed immobilitate ſupra motum & quietem collocatã,ex qua cùm motus,tùm quies prodire valeat;proptereà rectè de eo cecinit Boetius,

Solutio ſecũdæ rationis.

Solutio tertiæ.

Boetius. *Stabiliſque manens das cuncta moueri.*

Ratio Zenonis. Ratio Zenonis ſoluitur ab Ariſt.cùm in ſexto, tũ in octauo Phyſic. Soluitur in ſexto Phyſi.19.nam ratio erat infinitum non poſſe finito tẽpore tangi,& tranſiri. Solutio eſt ut ſpaciũ eſt infinitum diuiſione,terminatum verò extenſione, ita tempus, adeò vt interuallum infinitum diuiſione,valeat in tẽpore ſimiliter infinito pertranſiri, At quia adhuc non uidetur omni ex parte dubitatio ſoluta, dubium eſt enim quomodo infinitum numerari,& percurri valeat, & quomodo tempus vnius horæ valeat pertrãſire,cum præditum ſit infinitis medietatibus partium diuiſibilium; ideò Ariſtoteles in

les in octauo Phyſic. 78. abſoluens ſolutionem addit, infinitum pertranſire, ſiue pertranſiri dupliciter poſſe intelligi uel actu, & per ſe, vel poteſtate & ex accidenti; infinitum actu, & per ſe tranſiri non poteſt, altero modo poteſt; dicitur infinitum tranſiri actu & vt infinitum, dum inuiſibile nectens partes continui diſtinctè ſumitur, & vt finis præcedentis partis, & vt initium ſequentis, quo pacto infinitũ pertranſiri non poteſt; vt dum percurritur vt terminatum & non fit diuiſio actu, dicitur percurri per ſe ut terminatum, & ſolùm vt infinitum potentia, nõ autem actu & per ſe: An autem veri aliquid includat opinio negantium motum, in libro de placitis veterum Philoſophorum pateſeci. Alexander referente Simplicio in tertio Phyſic. pro euerſione motus hac vtebatur ratione; genus non prædicatur de ſua differẽtia, ens eſt genus, quod diuiditur per mota & quieſcentia, quare nec motus nec quies entia ſunt; at ſoluitur, tum quia ens non verè eſt genus, ſed commune ab vno, tum inſuper quia motus & quies non propriè ſunt differentiæ entis.

Alexãdri ratio.

Quid ſit motus? *Cap. III.*

QVemadmodum conſpicuè patet motum eſſe, ita quid ſit ob tenuem eius conditionem ſummoperè latet. Pythagoras duas conſtituebat oppoſitorum ſeries, quarũ vna bonum, formam, actum, & id quod eſt denotaret, altera malum, priuationem, potentiam, & id quod nõ eſt; in ſerie bonorum conſtituebat ſtatum, in ſerie oppoſitorum, motum, indicando motum eſſe quãdam priuationem & receſſum ab eo quod eſt, & iure, cum ſtatus & immobilitas primò & per propriam conditionem competat Deo; at ex hoc non patet, quid propriè motus ſit.

Pythagoras.

Plato Pythagorã libenter ſequens quinque conſtituebat prima genera rerum, nẽpè eſſentiam, motum, ſtatum, identitatem, & alteritatem, eaque in cunctis ſub Deo poſitis modo tamen vario reperiri exiſtimabat, de quibus varia leguntur apud Platonẽ in ſophiſta, & plura apud Plotinũ in libro de generibus entis Enn. 6.

Plato.

Ariſt. in tertio Phyſ. Pythagoræ & Platoni obijciens inficiatur motum eſſe genus, inſuper eſſe alteritatem, inęqualitatem, & non ens: lis tamen tota præſertim in uocibus eſt poſita, quia Plato ſumpſit Genus pro quouis cõmuni omnibus, vel uniuoco, vel ab vno; Ariſtoteles conſiderauit Genus vniuocum; ſimiliter Plato latiùs quàm Ariſtoteles vſurpauit nomen motus, Ariſtoteles autẽ ſolum conſiderauit propriè ſumptum motum competentem corporibus, de quo modo ſermo eſt: propterea Ariſtotelem ſequens dico cum motus inter ea, quę ſunt, numeretur, & ea uel ſint ſubſtantiæ, vel accidentia, conſpicuum eſt motum non eſſe ſubſtantiam; cum nõ per ſe ſubſiſtat, ſub ſenſum cadat, & adſit ac abſit præter ſubiecti corruptionem, propterea accidens eſt; Inſuper cum omne ens redigatur vel ad actum vel ad potentiam, motus non eſt potentia, id enim quod actu eſt deſtitutum, & penitùs eſt poteſtate, non mouetur; quare motus eſt actus quidam; Actus autem duplex eſt vel perfectus, vel imperfectus; motus non eſt actus perfectus, nam perfectus actus vel eſt totus ſimul, vt illuſtratio & indicium ſimplicis obiecti, vel includit poſtremã formæ perfectionem, quorum neuter eſt cum motu, ſed termini dicuntur alicuius motus, quibus præſentibus motus deſinit eſſe; quare motus eſt actus imperfectus; Actus autem tunc dicitur imperfectus, dum adnexam habet potentiam ad vlteriorem perfectionem, & quod mouetur vel tendit ad actum quem habet, vel ad vlteriorẽ gradum, & perfectionem, ad quam eſt in potentia, non ad gradum, quem habet, nil enim quærit quod habet, vel tendit ad id quod poſſidet, quare motus eſt actus complicatus cũ potentia, & mobile mouetur, & motor mouet tendendo ad id, ad quod mobile eſt in potentia. Hinc rectè Ariſtoteles ait motum eſſe actum eius, quod eſt poteſtate, quatenus poteſtate eſt, vel motus eſt actus mobilis ut mobile eſt; vel demùm motus eſt actus motoris & mobilis, vt eſt poteſtate: prima definitio eſt per terminos cõmunio-

Aristot.

Definitiones motus.

res & metaphyſicos, Secunda eſt per terminos magis proprios & Phyſicos, Tertia vltra mobile explicatum per primas includit etiam motorē, ideò ab Ariſtotele in tertio Phyſi. 23. dicitur notior. Inquit Auerroes primam definitionem eſſe formalem, ſecundam materialem, quod abſolutè verū non eſt, ambæ enim conſtant ex eiſdem cauſis, forma ſcilicet & materia; ſolùm defendi poteſt Auerroes dicēdo per definitionem formalem denotaſſe definitionem per voces cummuniores traditam, vt etiā in procemio de anima Ariſtoteles definitionem per communia formalem & dialecticā appellat; Tertia autem definitio hoc præter cæteras includit, quod actum motoris, & mobilis denotat eſſe eundem; cū enim motus vnius mobilis ſit vnus, & ſit actus motoris & mobilis, eſt neceſſe vt vtriuſque idem ſit actus; id enim quod tribuit agēs, recipitur in patiente; at cum actus ille pro ſuo eſſe abſoluto & pro fundamēto ſit vnus, eſt tamen ob diſtinctam relationem, & diſtincta principia, ratione & formalitate duplex, & inde duo prodeunt prędicamēta, vnum actionis, alterum paſſionis, forma ratione, & ipſo eſſe diſtincta. Definitio tradita, cōmuniſſima eſt & competit omni motui; nam cōpetit motui nouo, & æterno, cum enim Cœlum moueatur in orbem, ſemper mouetur quatenus partes ſunt in potentia ad vlteriorem locum, magis tamen competit motui mortalium, quia mobile magis eſt poteſtate, cū ſit poteſtate ſecundum totum, non autē ſecundum partes ſolùm, & formam, vt Cœlum. Inſuper competit motui Phyſico & violento; varia tamen eſt potentia, nā mobile ſecundum naturam includit poteſtatem Phyſicam, alterum violentam, vt lapis poteſtate ſurſum violenta eſt; præſertim tamen competit motui Phyſico, cuius mobile rectiùs dicitur in poteſtate ad terminum motus; cum ſit ſecundū naturam; ſimiliter competit motui Phyſico & Artificioſo, nam motus Artificioſus ad violentum redigitur. Prætereà cōpetit motui corporum & animę, vt ei aptus eſt competere; nā Ariſtoteles in ſeptimo Phyſic. aſſeruit motum attingere ſenſum, non autem mentē, & in tertio Phyſi. context. 7. τῆς μαθήσεως, hoc eſt diſciplinæ exemplum dedit, quamuis latinus interpres id prætermiſerit; nā diſciplina non fit ſine permutatione aliqua ſpirituū & organorum inſeruientium ſenſibus. Demū competit ea definitio omni ſpeciei motus, nempè lationi, accretioni, diminutioni, alterationi, ortui, & interitui; ideò Ariſtoteles definitionem traditam comprobauit inducendo per omnes ſpecies motus.

Auerroes.

Definitio motus cōmuniſſima.

Proponuntur & diluuntur dubia nonnulla ad definitionem motus attinentia. cap. IIII.

VT tradita motus definitio reddatur magis conſpicua, dubia nonnulla ex ea emergentia proponam & diluam; pro genere motus ſumebatur actus, qui Græcè ab Ariſtotele modo ἐντελέχεια, modo ἐνέργεια dicitur, nam frequenter illæ voces pro eodem vſurpantur, magis propriè tamen ἐνέργεια dicitur agentis, ἐντελέχεια verò recipientis: vtitur Philoſophus τῆς ἐντελεχείας nomine pro denotando quouis actu, ſiue primo, ſiue ſecundo, ſiue ſubſtantiali, ſiue accidentali, ſiue materiato, ſiue ſecreto à materia, vt patet ex primo, ſecundo, & tertio Phyſicorum, nec non ex locis alijs innumeris; ſic in 12. Met. contex. 49. Deum nuncupauit ἐντελέχειαν primam; Ex quo elicio primò perperàm Simonem Portium in lib. de Humana Mente dixiſſe Endelechiam apud Ariſtotelem denotare ſolas formas materiatas; Elicio ſecundò Ciceronem perperàm interpretatum fuiſſe nomen Endelechiæ, cum dixerit denotare perennem motum, nam ita pro genere motus ſumeretur perennis motus, quo nihil eſt abſurdius; inſuper cum dixerit Endelechię nomen formatum fuiſſe ab Ariſtotele pro patefacienda natura animæ, cum tamen Ariſtoteles eo nomine tanquam communiſſimo vtatur; at de hoc alibi. Dixit Porphyrius, referente Simplicio in tertio Phyſic. cōtex. 6. Motum eſſe energiam perfectam,

Error Portij.

Porphyrius.

Endele-

Endelechiam verò imperfectam;& carpitur à Simplicio,quia Ariſtoteles ſiue vtatur voce energiæ,ſiue endelechiæ ſemper addit eius quod eſt poteſtate,quod imperfectionẽ denotat:defendi tamẽ pōt Porphyrius,quia perfectio in hoc trino eſt poſita, in eſſentia,potẽtia,& actione,ideò agens dũ agit, perfectionẽ includit, alioquin cũ Deus moueat,imperfectionis eſſet particeps;iure itaque dixit Porphyrius motum eſſe energiam perfectam, quia eam retulit ad agens; endelechiam verò imperfectam, referendo eam ad mobile: & quamuis motor dicatur mouere per potentiam, ea tamen eſt potentia actiua denotans perfectionem; & imperfectio eſt in mobili non in motore;

Dubitatio. Cum pro genere & forma motus ſit ſumptus actus, pro materia & differentia cõtrahente additur id quod eſt poteſtate, quod mox in mobile trasfertur; at quęritur cum ſubiectum & materia proxima motus ſit corpus,cur Ariſtoteles prætermiſſa materia proxima ſumpſit id quod eſt,quę eſt materia cõmuniſſima & remota? & cur id quod eſt mox tranſtulit in mobile? *Solutio.* De prima difficultate dico, Ariſtotelem non ſumpſiſſe corpus, ſed id quod eſt multiplici de cauſa; Primò quia non adhuc oſtenderat omne mobile eſſe corpus,quod facit in ſexto libro; Plato autem motum, quem commune genus ſtatuebat,cunctis tribuebat ſub Deo poſitis,& præſertim animę: quòd autem motus competat ei quod eſt,omnes approbarunt; Inſuper id fecit, vt definitio eſſet latior, & ad ea quoque extenderetur, quæ ex accidenti mouentur, veluti ſunt materiatæ formæ,quamuis propriè & præſertim definiatur motus eorum, quæ per ſe mouentur; Tertiò,vt definitio magis competeret ortui & interitui;nam quamuis ortus & interitus,dum conſiderantur vt affectiones, competant corpori naturali compoſito,ut patet ex primo Phyſic.& etiam corpori competant,dum conſiderantur ut fiũt, tamen dum conſiderantur in facto eſſe ſubiectum formæ, quæ eſt terminus ad quem eſt materia; neque ob id motus debet iudicari affectio entis, ſed corporis, quia tanquam affectio ſoli corpori competit. *Solutio alterius difficultatis.* De altera difficultate cur Ariſtoteles trãſferat ens poteſtate in ens mobile? *Simplici⁹ Alexander.* Simplicius unà cum Alexandro dixit id eſſe factum,quia actus entis in potentia eſt communior,quàm actus mobilis;potentia enim latior eſt, motu,& competit omni prædicamento;Secundò addebat Alexander id eſſe factum, ut pateret ex definitione motum eſſe in mobili; *Euerſio.* at neutra harum rationum cogere uidetur; non prima, quia prima definitio & ſecunda inuicem reciprocantur, nec prima ad plura extenditur; alioquin non rectè fuiſſet tradita; hinc minus rectè Simplicius inquit primam definitionem competere motui animæ;non ſecundam,nam omnis actus eius quod eſt potentia, ut eſt in potentia, eſt actus mobilis, & quamuis potentia competat omni prædicamento,non tamen ei competit cũ conditionibus requiſitis pro motu,adeò ut ſit actus perfecta per ſe tẽdens ad perfectionem, ut ſuo loco patebit;ſimiliter ſecunda non cogit, quia ſimiliter dicentes motum eſſe actũ eius quod eſt poteſtate,colligemus motum eſſe in eo quod eſt poteſtate;ideò dicamus *Solutio propria.* Ariſtotelem id feciſſe,ut circumſcriptionem uerteret in circũſcriptum, & uoces magis Metaphyſicas uerteret in magis Phyſicas,& proprias. *An definitio motus cõpetat illuminationi?* Quæritur inſuper,an definitio motus competat illuminationi,& motui ſenſuum ab obiecto?uidetur competere illuminationi, quia eſt actus perſpicui illuminabilis, ut eſt illuminabile; hinc Smplicius alterationem etiam tribuit Cœlo:ſimiliter uidetur competere motioni ſenſuum, cũ ſit actus ſenſuum exiſtentium in potentia ut moueantur ab obiecto,quatenus ſunt in potentia. De illuminatione dico ei definitionem non competere; hinc Ariſtoteles in ſecundo de Anima negat lumen moueri, nam illuſtratio eſt actus perfectus, totus ſimul, hinc dicitur præſentia Lucidi,& eſt terminus motus lucidi, quo præſente perſpicuum dicitur illuſtratum, non illuſtrari, nec ita eſt actus illuminabilis, ut motus actus mobilis;nam motus ita dicitur actus mobilis, ut eſt mobile, quatenus eſt actus imperfectus tendens ad perfectionem; & mobile partim eſt in termino à quo,partim in eo ad quem,ut in ſexto Phyſicorum docet Philoſophus; illuſtratio autẽ eſt actus perſpicui, ut forma ſubiecti & materiæ. *De ſenſibus.* Dubitationem alteram de ſenſibus mouit

Eudemus,

Eudemus, & dimiſſis quæ de ea à Simplicio dicuntur in tertio Phyſic. breuibus dico, In ſenſibus vel conſideramus motionem factam ab obiecto cum aliqua permutatione ſpirituum, vel ſolùm iudicium; ſi iudicium conſideramus, non eſt motus, nec ei competit definitio; ſi conſideramus motionem ab obiecto cum permutatione ſpirituum in tempore factam, ei competit definitio motus, & conditiones pro eo requiſitæ; hinc Ariſtoteles in ſeptimo Phyſi. motum tribuit ſenſibus, & in ſecundo de Anima phantaſiam dicit eſſe motum. Demùm conſiderandum eſt, quòd cum motus ſit affectio pendens ex efficiente, pro ſuo eſſe & conſeruatione, ex eorum genere eſt, quæ exactè definiuntur per cauſas externas & internas, & per definitionem explicantem quid & propter quid; idcò mirùm eſt, cur Ariſtoteles id non ſeruauerit? Reſpondens dicò Ariſtotelem ſolùm prætermiſiſſe finem, tum quia motus latè ſumpti finis eſt valde indefinitus, tum inſuper quia refulget per ea, quæ dixit; cum enim motus ſit actus imperfectus, finis nil aliud eſt, niſi perfectio illius actus, quæ eſt conſecutio termini ad quem: dicere autem poſſumus, Motum eſſe actum mobilis, vt mobile eſt, prodeuntem ex motore pro aſſequendo termino ad quem, ſiue, quod idem eſt, pro aſſequenda ſui perfectione; & ex hac definitione elicitur demonſtratio hunc in modũ; *Demonſtratio.* Omnis actus motoris pro aſſequendo termino ad quem eſt actus mobilis, vt mobile eſt; motus eſt actus motoris pro attingendo termino ad quem; quare eſt actus mobilis, vt mobile eſt.

Diſtinctiones nonnullæ Motus. *Cap. V.*

Motus ſecundum & præter naturam. VAriæ circumferuntur diſtinctiones motus; Nam diuiditur primò in motum ſecundum naturam, & præter naturam; Motus ſecundum Naturam, vel eſt ſecundum naturam totius, vt dum Elementa mouentur in orbem, vel ſecundum Naturam propriam, vt grauia tendunt ſursùm; motus qui eſt ſecundũ naturã totius eſt eminentior, & eſt ſupra naturã propriã; Motus violentus vel eſt violentus violentia contraria naturali, vt grauia motu ſursùm, vel violẽtia & raptu diuino, vt inferiores Cęli orbes mouentur motu primi mobilis, & ille motus dici etiam poteſt ſecundum naturam totius, & raptus diuinus; re vera enim violentus non eſt, cũ mobile tanquã pars vniuerſi vim aliquã conferat & propenſionem. *Platonis ſententia.* Ex ſententia Platonis & Proleinęi ſecũs tradenda eſſet hęc diuiſio; nã ex eorũ opinione motus Elemẽtorũ in ſuũ locum nõ eſt naturalis, ſed reditus in naturã, reuolutio verò eſt ſecundum Naturam; ſecò inquiunt motum vel eſſe ſecundum naturam, vel ſupra naturam, vel reditum in naturã, vel receſſum ab ea. Similiter diuiditur motus in naturalem & Artificioſum, motus tamen Artificioſus ad violentum redigitur; *Motus violentus quadruplex.* Qui motus Violẽtus vel eſt tractio, vel pulſio, vel vectio, uel uertigo; & motus ſecundum naturam, uel prodit ex naturã niſi ſ animam poſita, uel ad animam extenſa, ut motus animalium mortalium. Præterea diuiditur motus in primo de Cœlo ab Ariſtotele in ſimplicem & mixtum; *Diuiſio in ſimplicem & mixtũ.* ſimplex uel eſt rectus, uel circularis; mixtus uel conſtat ex recto & recto, ut dum grauia cum impedimento deſcendunt; ſimiliter dum deſcendunt mixta, quorum deſcenſus per Elementa leuia incluſa remittitur; uel ex circulari & circulari, ut dum formica ambulat ſupra ſphæram in oppoſitum reuolutam; uel ex recto & circulari, ut dum corpora aſcendunt, uel deſcendunt per figuram Helicis. Inſuper diuiditur in per ſe, per accidens, & per partem, ut diuiditur ſub initio quinti Phyſicorum: & quia motus per partem cõpetit toti ex accidenti, ideò ea trimembris diſtinctio in octauo Phyſic. ad bimembrem redigitur, *In ſecundum ſe & ex accidenti.* & omne quod mouetur uel per ſe, uel ex accidenti moueri dicitur, ut etiam motor uel per ſe, uel ex accidenti mouet. Præterea diuiditur in unum, & plures; unus uel numero, uel ſpecie, uel genere, uel analogia; *In unum, & plures.* ſimiliter dicuntur plures, uel numero, uel ſpecie, uel genere, uel analogia. Vt motus ſit unus requiritur, quod mobile, forma,

quæ

quæ acquiritur,motor,& tempus vnum ſint, aliquo eorum modorũ reſpondente vnitati motus. Prætereà motus vel eſt regularis,vel irregularis,vel conſimilis,vel diſſimilis;motus cœli maximè eſt regularis,ſolùm ſeruat diſſimilitudinem velocitatis facta compatatione inter motus variorum circulorum,magis vel minus ab ęquatore diſtantium; motus elementorum etiam ſunt regulares, præditi ſunt tamen diſſimilitudine aliqua, quatenus elementa quo diutiùs mouentur, eo feruntur velociùs. Inſuper diuiditur motus in æternum, qualis eſt motus cœli, & nouum, qualis eſt, motus mortalium. Diuiditur quoque motus, quia vel conſideratur ſecundum materiam,vel ſecundum formam,vt diſtinguitur ab Auer. in tertio Phyſic.com.4. & in 5. com.9.Dum conſideratur ſecundum formam,tunc conſideratur fluxus, vt fluxus eſt, qui relatus ad motorem dicitur actio, relatus ad mobile dicitur paſſio, in ſe autem ut continuus & diuiſibilis ad quantitatem redigitur, ut patet &c.5.Phyſi.18.quod ſi in prædicamento quantitatis de eo non fecit mentionem, illum denorauit per tempus, cum quo & præſertim ob continuationem nectitur.Dum mox conſideratur motus ſecundum materiam,tunc conſideratur pro re,quæ per motum acquitur, & ita dicitur eſſe in quatuor prædicamentis ſubſtantia,quantitate,qualitate, & vbi, & quoniã his quatuor prædicamentis nil eſt commune vniuocum, ideò hac conſideratione motus non eſt natura vna diſtincta à contentis ſub eis pręaicamentis, vt rectè docet Philoſophus in tertio Phyſic.cont.4. Sed pulchra ſe offert dubitatio, cum motus conſideretur & ſecundum materiam, & ſecundum formam, dum definitur ab Ariſtotele definitione in præcedentibus relata, qua conſideratione definitur? Breuibus dicendum puto definiri ſecundum materiam iũctam formæ, adeò vt vtraque conſideratio includatur,præſertim tamen ſecundum materiam;hinc Ariſtoteles pro colligenda definitione,primò diuiſit prædicamenta per actum & potentiam,& manifeſtauit motũ nõ reperiri præter res,quæ per motum acquirũtur,& actus imperfectus ad perfectionem tendens eſt motus conſideratus ſecundum materiam; denotatur tamen adnexa forma cum ſubindicetur continuatio,& quod mobile mouetur,vt eſt poteſtate.At inſtabit quiſpiam,quia per definitionem præſertim explicanda eſt forma non materia. Reſpondeo id eſſe verum, dum propriè eſt forma, quæ ſit principalis eſſentia rei; at de motu ſecùs ſe habet,eſſentia enim & conditio pręcipua motus nõ eſt fluxus,ſed actus ille imperfectus ad perfectionem properans,quem pręſertim conſiderauit Ariſtoteles.

In regularis irregul. — *In æternũ & nouũ.* — *Motus conſideratus ſecundum materiam,& ſecundũ formam.* — *Dubitatio.* — *Solutio.*

Quotuplex ſit Motus? *Cap. VI.*

DEcurſis varijs diſtinctionibus motus, exactiùs conſiderandum occurrit,quotuplex ſit motus, quot gradus eius, & quibus prædicamentis competat.Sẽtentia fuit Platonis quatuor eſſe gradus motuũ, vt quatuor ſunt gradus rerum ſub Deo collocatarum; nã ex Academicorũ ſententia Mens dicitur moueri ex eſſe ad agere; Anima per rationẽ moueri eſſentiali quodã,& non tranſeunte motu, quatenus eſt numerus ſe mouens; Corpora moueri motu tranſeunte aliunde recepto; Materia demùm Mundi moueri dicitur inordinato motu, quatenus includit primã quandã excitationẽ,& facilitatẽ ad formã & generationem. Inſuper motũ magis propriè ſumptũ diuidunt Academici in motũ primum & ſecundum; Motum primum Plato in decimo de Legibus ait eſſe motum animæ,quo ea eſſentialiter ſe mouet;motus ſecundos nuncupat motus corporum ex motu animæ prodeuntes, adeò vt niſi anima ex ſe moueretur, cætera moueri non poſſent;quos omnes motus cùm primos, tùm ſecundos in decem diſtribuit, in circuitum cœli, in lationem ex vno in alium locum, in condenſationem,rarefactionem,accretionem,diminutionem,ortum,interitum, alterationẽ ab alio in alio factam,& mutationem in ſe,tum in ſe,tum in alio factam, qualis eſt ea animæ;

Quatuor gradus motuum. — *Alia Academica diuiſio.* — *Diſtributio in decẽ gradus.*

ctum actu, tamen mutatis terminis contrarijs in contradictorios dicitur eſſe generatio, non quidem ſimpliciter, ſed in parte; ſi enim dico album fieri ex nigro, denoto alterationem & motum; ſi dico fieri ex non albo, denoto generationem quandam, ſimiliter de cæteris; & quoniam omnis contrarietas reſolui poteſt in contradictionẽ, non autẽ uice uerſa, ut patet de contradictione ſubſtantiæ, ideò omnis motus poteſt dici generatio, ut aſſeritur in 5. Phyſ. nec non in 8. cont. 23. non autem generatio ſimpliciter poteſt dici motus, ex quo pendet quòd oppoſitio inter motus dicitur contraria, cũ uerſetur inter contrarios terminos; oppoſitio autem generationis & interitus dicitur contradictio, ut patet ex. 5. Phyſi. quia primò & per ſe inter contradictorios terminos verſatur; & qualis eſt oppoſitio terminorũ, talis dicitur oppoſitio mutationis: Et dũ dicimus terminos generationis eſſe contradictorios, non debemus intelligere contradictionem ſecundum uniuerſam ſuam latitudinem, nam ita generatio & interitus nõ mediarent inter ſuos terminos, ut mediare debet omnis tranſmutatio, cum inter cõtradictoria non detur medium; ſed intelligere debemus contradictionem in parte; & hoc patefecit nobis Ariſtoteles in primo Phyſ. 43. inquiens album fieri ex nõ albo, at non ex omni, ſed ex nigro uel medio; ſimiliter muſicum ex non muſico, non tamen ex omni; nam per negationẽ, quæ eſt terminus à quo generationis, intelligere debemus priuationem in ſubiecto nato recipere formam: & inter huiuſmodi cõtradictoria in parte, mediare poteſt generatio ſumpta pro fluxu, quę neutrum eorũ oppoſitorum eſt: dixi pro fluxu, quia ſi ſumeretur pro termino, qui per fluxũ acquiritur, generatio eſſet ipſum eſſe, interitus non eſſe, non autẽ medium. Sed pulchra emergit dubitatio quę ſit ratio, cur motus uerſari debeat inter cõtraria, generatio uerò & interitus inter contradictoria? Reſpondeo rationẽ eſſe triplicem. Prima ſumitur ex termino ad quẽ, nam per generationẽ res acquirunt eſſe, ipſi autẽ eſſe opponitur non eſſe, quæ cõtradictoria ſunt; per motũ res nõ abſolutè acquirunt eſſe, ſed eſſe, tale, uel tantũ, uel ubi, quorum oppoſita contraria ſunt. Secunda ratio ſumitur ex cõditione permutationis, nã maxima permutatio inter maximè oppoſita uerti debet, ortus & ĩteritus eſt maxima mutatio, ideò debet uerti inter maximè oppoſita, huiuſmodi aũt ſunt cõtradictoria. Tertia ratio ſumitur ex ſubiecto, nam ſubiectũ generationis eſt materia, per quam res poſſunt eſſe & non eſſe; ſubiectũ motus eſt actu, quod eſt ſubſtantia contrariorũ.

De oppoſitionibus Motus. Cap. VIII.

Mutatio ortum ducit ex oppoſitione.

Quemadmodum mutatio omnis ex oppoſitione ortum ducit, quæ verſatur tum inter agens & patiens, tum inter actum & potentiam, tum inter terminos; ita mutationũ genus uarijs oppoſitionibus eſt prędítũ; ei nãque competũt primò oppoſitiones ad eius conditionẽ attinentes, mox oppoſitiones affectionum; oppoſitiones ad eius conditionẽ attinẽtes ſunt tres; prima verſatur inter motũ & immobilitatẽ; ſecũda inter motũ & quietẽ; tertia inter motũ & motũ. Oppoſitiones attinentes ad eius affectiones ſimiliter præſertim ſunt tres; nam motus opponuntur uel per unũ & multiplicẽ; uel per ſecundũ naturam & præter eam; uel per conſimilem & diſſimilem, ad quam redigitur oppoſitio per regularem & irregularem: adſunt etiã oppoſitiones p velocem & tardum, per nouum & ęternum; ſed primò numeratæ ſunt principaliores, ideò in eis uerſabor. Pro prima oppoſitione, quę uerſatur inter motum & ſtatum, ſiue immobilitatẽ, cõſidero quatuor principalia ſubordinata immobilia; primũ eſt Deus, alterum ſunt Poli Mundi, tertium eſt centrum, ex quibus tribus oritur quartum, nẽpe immobilitas uniuerſi Mũdi: hine Ariſt. in 8. Phy. 52. dixit, manẽte primo, nẽpe Deo, neceſſe eſt manere uniuerſum, quod cõtinuatur cũ eo. Quæritur quę ſit oppoſitio inter motũ & ſtatũ, ſiue immobilitatem? Simplicius in 8. Phyſ. exponẽs cõt. 19. inquit eam eſſe oppoſitionem contrariam; quod dubium eſt, tum quia Deo nil eſt contrariũ

Quomodo termini generationis ſint cõtradictorij.

Oppoſitiones attinentes ad conditionẽ oppoſitionũ.

Attinentes ad affectiones.

Quatuor immobilia.

Quę ſit oppoſitio inter motum & ſtatum.

ex 12.Metaphyeæ tum inſuper,quia contraria apta ſunt fieri in eodem; motus & im mobilitas ſecus ſe habent: dicamus ea non propriè eſſe contraria, ſed ſui conditione maximè diuerſa,& cum ambo denotent habitum,& formam quandam,ideò fuſa voce,non autem propriè dici poſſunt contraria, vt etiam oppoſitio differentiarũ ad cōtrarietatem redigitur;& ſtatus maiorem denotat perfectionẽ, quàm mobilitas, hinc tribuitur Deo,qui ſtabilis manens dat cuncta moueri. Pro ſecunda oppoſitione, quæ verſatur inter motum, & quietem conſidero primò ea ſola quieſcere, quæ apta ſunt moueri, dum non moueantur, hinc quies dicitur abſentia motus à ſubiecto apto moueri; conſidero inſuper quietem poſſe conſiderari dupliciter,primò cum relatione ad illum actum,qui eſt motus, ſecundò cum relatione ad terminum ad quem, & ad formam,quam poſſidet:in prima conſideratione quies eſt priuatio,& prę ſertim quies in termino à quo;in ſecunda conſideratione quies eſt habitus, motus verò priuatio: & præſertim quies ſecundum naturam,quod patet,quia mobilia mortalia mouentur,vt quieſcant,finis autem eſt habitus & forma,non priuatio:hinc Ariſt.in quarto de Cęlo ait tendere ad locum eſſe tendere ad formam;& Pythagoras motũ ſumebat pro cōtrario deteriore,priuationem pręſeferente, quietẽ verò pro potiore denotãte actum. Inſuper quies in termino ad quem & ſecundum naturam pręſertim eſt forma & habitus,quies verò in termino à quo & præter naturam,præſertim eſt priuatio, cum ſit remotio à perfectione,& diſpoſitio prę ter naturã; ſic quamuis motui vniuersè ſumpto opponatur quies, propriè tamen motui ſecundũ naturam opponitur quies præter naturam,& mutuò ſe deſtruunt; motui verò præter naturam quies ſecundum naturam.

Status mobilitati prę fertur. *Oppoſitio motus & quietis.* *Pythagoras.*

At motus & quies ſecundũ naturam rectiùs ſubordinari dicuntur,quàm opponi;hinc natura per ſe vtriusque eſt principium,vario tamen modo ſe habens,nam in ſuo loco eſt principium quietis, extra verò motus; Motus & quies inuicem comparara ita ſe habent,vt motus non dicatur fieri,ſed ſit ipſamet generatio;quies verò,quoniam eſt adeptio,& poſſeſſio formæ,fieri dicitur,& tunc fit dum mobile mouetur;hinc dicitur eſſe partim in termino à quo,partim in termino ad quem, & quoniam quo magis, & velociùs mouetur mobile,eo magis & citiùs formam acquirit,&portionem eius poſſidet,hinc Paradoxum hoc veriſſimum enunciare valemus, mobile quo magis & velociùs mouetur,eo magis quieſcere,vt quod calefit,quo vehemẽtius calefit,eo magis dicitur calidum; Loquendo de tertia oppoſitione, quæ verſatur inter motum & motu m,ſiue inter quietem & quietem,illi motus ſunt oppoſiti,qui ex oppoſitis terminis in oppoſitos tendunt; vt motui ex calido in frigidum motus ex frigido in calidum,& aſcenſui deſcenſus;ita motus ſecundum naturam opponitur motui ſecundum naturã, & violentus violento, vt deſcenſui Terræ aſcenſus ignis, & deſcenſui igni deſcenſus Terræ;propriè tamen & præſertim opponitur, dum præter oppoſitionem terminorum,etiam includunt oppoſitionem diſpoſitionum,& cōſiderantur in eodem,vt motui Terræ deorsùm, qui eſt ſecundum naturam, opponitur motus Terræ ſursùm, qui eſt præter naturam;Ita etiam generationis ne dum opponitur interitus,verũ inſuper generationi ſecundum naturam opponitur generatio præter naturam;& interitui ſecundum naturam interitus præter naturam, præſertim tamen generationi vnius ſecũ dum naturam opponitur interitus eiuſdem præter naturam. Quod dixi de motu etiã intelligi debet de quiete;nam quies in vno termino opponitur quieti in oppoſito termino, & quieti naturali quies violenta; propriè tamen & maximè quieti naturali in vno termino opponitur quies violenta in termino oppoſito,vt quieti Terrę deorsùm quies Terræ furſùm. Et ſi-quis quærat,quæ maior ſit oppoſitio, num ea, qua motus opponitur quieti,vel potentia ea,qua motus opponitur motui,& quies quieti? Dicendum eſt motum & quietem magis eſſe diuerſa,cum diſtinguantur genere, motum tamen motui magis opponi, quia magis inuicem pugnant,vnum non dirigitur ad alterum,ut motus ad quietem,& oppoſitio contraria includit priuationem,& habitum, ut dicitur in primo Phyſicorum, non autem uice uerſa.

Motus nõ fit. *Paradoxũ.* *Oppoſitio inter motus.* *Dubitatio.* *Solutio.*

Duplices horæ. his, ita duplices ſunt Horæ, quædam æquatoris, & hæ ſunt æquales, quibus diem Phyſicum in vigintiquatuor Horas ſecamus, & eſt tempus eleuationis quindecim graduũ æquatoris ſupra horizontem, vel tempus quo punctum quoduis æquatoris per quindecim gradus à linea verticis cuiuslibet regionis recedit; Aliæ ſunt Horæ Zodiaci, & ſunt eleuatio quindecim graduũ Zodiaci; & quia hoc nõ accidit in omni regione, ideò rectiùs deſcribuntur dicendo, quod ſunt tempus, quo punctum quoduis Zodiaci, per quindecim gradus à linea verticis motu primi mobilis recedit; & quoniam Zodiacus ob ſuam obliquitatem non eodem modo ſemper ſecat vel horizontem, vel lineam meridiei, inde oritur inæqualitas huiuſmodi Horarum; Et quoniam ſingulis diebus ciuilibus aſcendunt ſupra horizontem ſex ſigna, vt etiam ſingulis noctibus, inde oritur vt ſinguli dies, & noctes in duodecim horas diſtribuantur, & dicitur, non ne duodecim horæ ſunt diei? de his ſermo eſt in Euangelio, dum operarij vocati ad uineam hora vndecima, & per vnicam horam laborarunt, æqualem illis recepere mercedem, qui laborarunt tota die. Fertur etiam veteres ob duodecim ſigna Zodiaci ſecaſſe diem Phyſicum in duodecim tantùm horas. *Dubitatio.* Dubium tamen eſt, an horæ Zodiaci vnius diei artificialis ſint inuicem æquales, nam ſi ſunt eleuatio quindecim gradum Zodiaci, quia ea non eſt æqualis, æquales non erunt: ex aduerſo alij aiunt eſſe æquales, & eſſe duodecimas æquales partes vnius diei artificialis. *Solutio.* Dicendum puto huiuſmodi horas ex natura, & propria conditione earum non eſſe æquales, at ſecundum vſum popularem & obſeruationem earum ſtatuuntur æquales; non enim ſenſu conſtat, dum portiones Zodiaci quindecim graduum incipiunt, & deſinunt eleuati.

De Olympiade. *Cap. XXIIII.*

CONſentiunt omnes ex Ludis Olympicis Olympiadis nomẽ fuiſſe deductum; Ludi Olympici vetuſtiſſimi ſunt, nam etiam ante dirutam Troiam erant in vſu, & erant ſacri Ioui Olympico, qui in Elide, magno vniuerſæ Græcię concurſu ſingulis quinque annis celebrabantur, aiunt ab Atreo huiuſmodi Ludos fuiſſe inſtitutos, cum Pelopi patri funebres Ludos efficeret, in quibus aiunt Herculem omni genere certaminis fuiſſe victorem; celebrabantur huiuſmodi Ludi circa Solſtitium æſtiuum, & inde initium ſumunt Olympiades; nam apud Athenienſes id erat initium anni, vt dixi in præcedentibus; & quamuis inſtitutio eorum Ludorum Troiam captam anteceſſerit, vſus tamen numerandi tempus per Olympiades, initium ſumpſit poſt Troiam captam quadringentis quinque annis ferè, inter Troiam captam & Romam conditã aiunt mediaſſe annos quadringentos triginta duos ferè; Romam enim conditam aiunt anno primo ſeptimæ Olympiadis. *Prima Olympias.* Cępit numerari prima Olympias Iphito Elio certamen Olympicum iam pridem intermiſſum renouante, in cuius initio aiunt obijſſe Heſiodum. Hi ludi celebrabantur ſingulis quinque annis, adeò vt inter eos, quatuor anni mediarent; hinc nuncupatur ſpatium quinquennale, non quia ſit quinque annorum, ſed quia progrediatur ex quinto in quintum, vt tertiana ex tertio in tertium, quartana ex quarto in quartum. *Luſtrum.* Olympias à Latinis dicitur Luſtrum à Luẽdo, hoc eſt, ſoluendo, quod quinto quoque anno vectigalia & tributa ſoluebantur, & Vrbs purgabatur, quæ purgatio etiam dicebatur Luſtrum. Quaternarij intermediorum annorum numeri rationem nonnulli putant ſumptam fuiſſe ex tempore intercalationis annorum; nam inter duas intercalationes, quatuor mediãt anni; at intercalatio non adeò eſt antiqua, vt eorum Ludorum inſtitutio, ideò alij aiunt fuiſſe deprompta ex numero quatuor fratrum Herculis, quibus Hercules natu maior huiuſmodi certamen propoſuit. Eſt itaque Olympias tempus quatuor annorum Solis, ab æſtiuo Solſtitio initium ſumens, ab Olympicis Ludis nomen & terminos recipiens, pro temporum ſupputatione conducens.

De terminis Temporis. Cap. XXV.

VAriæ ſunt voces denotantes terminos temporis, vel ad tempus modo aliquo pertinentes; vt nunc, momentum, præſens, inſtans, aliquãdo, iam, nuper, repentè, olim, & ſimiles, de quib. Ariſt. in 4. Phyſ. loquẽs de tempore verba facit; de quibus ego quoque breuibus & lucidè aliquid dicam: primò reperitur nunc, græcè [illegible], quod etiam dicitur *Nunc.* præſens, græcè [illegible]. quæ vox vſurpatur dupliciter, vel propriè, & denotat terminum indiuiſibilem, finem præteriti temporis, & principium futuri; uel latè, & denotat tempus exiguum quod per ſenſum vix diuidi poteſt, includens terminum indiuiſibilẽ præſentẽ, ut docet Ariſt. in 4. Phyſ. 122. Ex quo conſtat ſolutio eius *An detur tẽpus pręſens.* difficultatis, quæ eſt, an detur tempus præſens? nã ſi uſurpatur nunc & præſens in prima ſignificatione, non eſt tempus, ſed ſolũ terminus; in ſecunda verò, eſt tẽpus. Inſtãs *Inſtans.* dum propriè uſurpatur, idem denotat, quod præſens & nunc, ideò Cic. 4. Tuſculanarum dixit; quæ uenientia metuuntur, eadem efficiunt ægritudinem inſtantia; uſurpatur tamen aliquando latè, pro quouis indiuiſibili termino temporis, etiam ſi nõ fuerit pręſens, vt dũ dicimus, grauia in inani deſcenderẽt in inſtanti, & lumen in inſtanti effunditur. Momentum denotat quemlibet indiuiſibilem terminũ temporis, ſiue pręſentem, ſiue præteritum, ſiue futurum, ut momento radij Solis effunduntur per hemi *Momentum.* ſphęrium; momentum tamen maximè dicitur de termino motus, quaſi mutatum; ſed quia motus & tempus iuncta ſunt, ideò dicitur de vtriſque; Et animaduertendum, quod momentum, ſiue inſtans, diuiditur in inſtans temporis, & Naturæ, ut elicitur ex 8. Phyſ. 65, nam frequenter inſtans relatum ad tempus continuum unum eſt, rela- *Duplex inſtans.* tum uerò ad diſtinctas rerum naturas, quæ in eo inſtanti deſinũt, & incipiunt, ob earum uarietatem dicuntur duo; eſt. n. unum abſolutè; duo uerò ratione & relatione, ut ſe habet de puncto axis meantis per intimam cœli ſuperficiem, & extimam ignis; id enim punctum conſideratum in linea continua eſt unum, conſideratum verò ut iunctum diſtinctis ſuperficiebus, ob variam earum naturam, dicuntur duo, hoc eſt vnum numero, & fundamento, duo ratione. Aliquando, Grecè [illegible] denotat terminum ali- *Aliquãdo.* quem, ſiue partem temporis diſtantem à præſenti, ſiue fuerit præterita, ſiue futura: ita dicimus aliquando fuiſſe, vel fore aliquid. Iam Græcè [illegible] denotat terminum tem *Iam.* poris vel pæteriti, vel futuri, parùm diſtantem à præſenti. Nuper Græcè [illegible] ſolùm *Nuper.* denotat terminum, vel partem temporis præteriti, parùm à præſenti diſtantem, non autem futuri. Olim Græcè [illegible], denotat terminum, ſiue partem temporis præteri- *Olim.* ti, valde diſtantem à pręſenti, non autem dicitur de futuro, & per hoc diſtinguitur ab eo, quod eſt aliquando. Repentè, ſiue ſubito Gręcè [illegible] denotare poteſt, tum *Repentè.* præteritum, tum pręſens, tum futurum, & ſignificat mutationem factam, vel momento, vel tempore exiguo, & ſecundum ſenſum indiuiſibili; ita dicimus repentè nonnulla, vel facta, vel fieri, vel fore; & pręſertim vtimur hac uoce, dum aliquid ex improuiſo fit, & cum aliquo terrore vel admiratione; ita dicimus repentè factum de cœlo ſonum, repentè ad nos deſcendere fulgura, & ita de ſimilibus.

De Aeternitate, æuo, & ætate. Cap. XXVI.

CVm tempus ab ętemitate fluat, pro exacta temporis notitia, etiam de ęternitate, tanquam de euis fonte loquendum eſt: inueniuntur hę voces inuicem affinitate quadam coniunctę, ęternitas, ęuum, ętas, pro quarum notitia animaduertendum eſt, voces has apud Ariſtotelem, Academicos, & Theologos in varia ſignificatione vſurpari, propterea ego primò ſententiam Ariſtotelis, ſecundò Academicorum, tertiò cum Theologorum diſtinctè, & breuibus explicare

care

Aeternitas. care conabor. Vt pertinet ad opinionem Ariſtotelis animaduertendum primò, eas
tres voces idem denotare, denorant enim eſſe ſemper; hæc ſola eſt differentia, quia
Aeuum. Aetas. æternitas,& ętas denotant abſtractum, ęuum verò conc retum, nam denotat ſemper
ens, cuius abſtractum eſt ęternitas, ſimilirer ętas; ab ęuo enim deducitur ęuitas, quæ
per ſyncopem dicitur ętas; & cum voces idem denotent, ideò apud Platonem, Ariſtotelem & Gręcos interpretes non conſtituitur inter eas differenria; quod etiam
D. Tho. non latuit D. Tho. & propterea quol. 5. Art. 7. dixit inſcitiam linguę gręcę fuiſſe cauſam, vt apud nonnullos ęuum ab æternitate diſtingueretur: cum itaque idem denotent, & ſint menſura quędam, vt clariùs refulgeant, conſideranda ſunt ea, quę menſurantur. Dicebat Damaſcius pręceptor Simplicij (referente Simplicio in 4. Phyſ. cap. de tempore) tria eſſe quę menſurantur, diſcreta, quæ menſurantur numero, poſitiones corporum & diſtantias magnitudinum, quę menſurantur loco; & moram ſiue conſer-
Simplici⁹. uationem rerum, quę menſuratur tempore, & ęternitate; His Simplicius addit quartum quod menſuratur, & eſt quantum continuum, quod menſura magnitudinis men-
Quinque menſurabilia. ſuratur. Æternitas itaque & tempus moram menſurant; nam rebus tria ordine quodam competunt eſſentia, exiſtentia, mora, ſiue conſeruatio; hoc tertium tempore & ęternitate menſuratur: & quatuor menſurabilibus relatis poſſet addi quintum, & eſt latitudo perfectionis, & formæ, quę per gradus menſurari valet. His pręaſſumptis cum ęternitas, ęuum, & ętas denotent eſſe ſemper, rem eſſe ſemper contingit dupliciter; vel abſolutè, vt Deus, Intelligentię, & cœli ex ſententia Ariſtotelis fuere ſemper; vel in partem pro periodo & curſu vitę & morę, ſibi per naturam pręſcripto, vt dicimus Alexandrum ſemper, hoc eſt vniuerſo ſuę vitę curſu fuiſſe Fortunatum, &
Aeuum in parte. Socratem ſemper fuiſſe temperatum. Ex hac diſtinctione oritur prima diſtinctio ęternitatis & ęui, in ęuum vniuerſale, & ęuum in parte, tradita ab Ariſtotele in 1. de Cęlo cont. 100. ęuum in parte eſt periodus ac circumſcriptio per maximũ denotata, includens tempus, quo vnumquodque mortale per naturam eſt aptum exiſtere & ſeruari;
Aeuum vniuerſale. ęternitas ſiue ęuum vniuerſale, & abſolutè, eſt abſolutè ſemper eſſe, & hoc contingit quatuor modis, primò ex ſe, adeò vt ſit ipſa ęternitas ex nullo pendens, quod competit ſoli Deo, vt dicitur duodecimo Metaphyſicę 39. Secundò vt ſit ſemper, & ſupra
Eſſe ſemper modi quatuor. motum, non tamen ex ſe, adeò vt ex alio non pendeat, & ita competit Intelligentijs mouentibus cœlum; tertiò vt ſit ſemper idem numero, ſed cum motu, vt ſe habet de Cœlo, & de Mundo; quartò vt ſit ſemper, non tamen idem numero, ſed per ſucceſſionem indiuiduorum, vt ſpecies rerum mortalium: inquit Ariſtoteles in primo de
Aeuum Cœli. Cœlo 100. Æuum Cœli eſſe terminum & finem, omne tempus & infinitatem continentem, ab eo quod ſit ſemper ſumpta denominatione, immortale, & diuinum, &c. pro notitia conſiderandum eſt omne abſolutè ęternum cõtinere vniuerſum tempus,
Continendi uniuerſum tempus modi varij. ſed modo vario; Deus continet vniuerſum tempus abſolutè vt cauſa, nam producit motum primum, qui eſt idem cum tempore; ideo rectè de eo dicitur,

Qui tempus ab æuo
Ire iubes, ſtabiliſque manens das cuncta moueri.

Intelligentiarum æuum continet vniuerſum tempus, quatenus vt imitentur Deum, mouent ſuum orbem motu diurno, & etiam quatenus motus proprius earum coextenditur cum motu primo: cœlum continet vniuerſum tempus includendo motum, qui vel eſt idem cum tempore, vel coextenditur cum eo, & demùm quatenus relatorum trium eſſentia eſt ſupra tempus, & nullo clauditur temporis termino. Hæc de æternitate & æuo eſt ſententia Ariſtotelis. Plato, & Academici de hoc idem ſentiunt cum Ariſtotele, quatenus æternum ab æuo, & æternitatem ab ætate non diſtinguunt,
Academici. diſſentiunt tamen de ordine, & modo loquendi; Academici enim primum ſtatuunt Deum, quem aiunt eſſe ſupra menſuram, & ſupra æternitatem, ei ſubijciunt Mentem primam, cui ęuum ſiue æternitatem tribuunt non participatam; Hanc ſequi aiunt ceteras mentes, quę ut dicuntur Mentes participatæ, ita aiunt eis competere æuum, ſi-

ue æter-

ue ęternitatem participatam; Menti ſubijciunt animam, quæ ratione ſuę inuariabilis
eſſentiæ particeps eſt æternitatis, at quia eſt numerus ſeipſum mouẽs, ratione motus
eius, qui primus dicitur, includit tempus animaſticum & primum, ſic anima mediat
inter æternitatem, & tempus; in ea enim finem recipit ęternitas, tempus verò princi-
pium, cui in parte ſimile eſt cœlum; adeſt tamen uarietas, quia cœlum nõ motu pri-
mo, ut anima mouetur, nec ex ſe, hinc eis competit menſura modo quodam uaria, &
media, quæ tamen proprio nomine caret; poſſet autem ea animæ dici vita, ea cęli di-
ci vniuerſitas; ac ita mora, & conſeruatio rerum æternitate, ſiue ęuo, uita uniuerſita-
te, & tempore menſuratur; quæ tamen quatuor in ęternitatem & tempus redigunt;
æternitas dicitur exemplar, tempus verò imago eius. De his Plato in Timæo hæc *Plato.*
verba profert. Tempus vnà cum cœlo factum eſt, vt unà orta, vnà etiam diſſoluan-
tur, ſi qua unquam diſſolutio his contigerit. Et ad exemplar æternæ naturæ factũ eſt
tempus, ut Mundus hic illi præſtantiori, vt valet, ſimillimus ſit; ille enim Mundus hu
ius exemplar omne per æuum eſt, hic uerò perpetuò per omne tempus fuit, ſitque ſo
lus, & erit; Hac ratione, conſilioque Dei Tempus creare volẽtis, Sol, & Luna, & aliæ
quinque Stellę, quæ uocantur errantes, factæ ſunt, quo temporis numerus diſtingua-
tur, atque obſeruetur, &c. Et conſiderandum quòd tẽpus ab æternitate diſtinguitur, *Tempus*
ne dum quia ęternitas expoſcit eſſentiam rei permanentem, tempus verò labentem, *quo diſtinguitur ab*
uerùm inſuper quia tempus non eſt quid definitum, conſeruatione, & mora, ſed & lõ *æternitate*
gius & breuius eſſe poteſt; æternitas uerò, ſiue æuum, eſt quid definitum; quia æuum
vniuerſale continet vniuerſum tempus, particulare partem eius aliquam definitam;
denotat enim periodum, & ętatem definitam rei, cui competit; & eſt tanquam men-
ſura temporis; mẽſura autem definita & determinata eſſe debet, ut legitur in quinto
Phyſic. contex. 24. & in primo de Cœlo contex. 130. inquit Philoſophus tempus in-
finitum eſſe aliquid terminatum, & definitum, quatenus definitur quod ſit id, quo
non eſt maius. Hinc cũ tempus ſit unum, æua quę ſunt, quędam menſuræ definitæ tẽ-
porum, poſſunt eſſe plura. Sententia fuit Magni Alberti in lib. de cauſis, Aliquid eſſe *Albertus*
æternum in æternitate adeò vt ſit ipſa ęternitas, vt Deus; Alia eſſe æterna in æterni- *Magnus.*
tate, non tamen ita vt ſint ipſa æternitas, ut formę abiunctę ſub Deo poſitę: Alia eſſe
ęterna nõ in æternitate, nec ita vt ſint ipſa ęternitas, ut motus, Tempus, & Mundus;
Boetius in quinto de Conſol. dixit, Si congruentia rebus nomina uelimus impone- *Boeti°. 1.*
re, Platonem ſequentes Deum quidem æternum, Mundum verò dicemus eſſe perpe-
tuum; at in harum ſententiarum explicatione morari nolo. Demùm ex ſententia *Sententia*
Scholaſticorum Theologorum, tria ſubordinata inueniuntur, æternitas, æuum, & tẽ- *Scholaſticorũ Theologorum.*
pus; æternitatem tribuunt Deo, immutabili penitùs & ſecundum eſſentiam, & ſecun
dum actionem; æuum tribuunt Angelis, & rebus immutabilibus ſecundũ eſſentiam;
mutabilibus ſecundum actionem; Tempus autem rebus etiam ſecundum eſſentiam
ſiue exiſtentiam uariabilibus. Diſſentiunt autem inuicem in aſſignanda propria ra-
tione æui, per quam diſtinguitur ab æternitate & tempore: nam D. Bonauentura ſe-
cundo ſentent. diſtinct. 2. q. 3. inquit ęuum eſſe moram rei; includentem prius & pò-
ſterius ſine uarietate eſſentię rei, & competere Angelis quatenus egent, vt ſeruentur
à Deo. D. Thom. prima parte, q. 10. Artic. 5. inquit æternitatem eſſe menſuram rei pe *D. Thom.*
nitùs immutabilis, tempus rerum omninò mutabilium, ęuum rerum immutabilium
ſecundum eſſe, mutabilium ſecundum operationes & affectiones; hinc definitur à
Gaetano eum ſequente, quòd ęuum ſit unitas immutabilis uitæ, mutabilitati coniun
cta: inſuper dicitur participatio æternitatis à re non uariabili ſecundum eſſentiã, va-
riabili ſecundum actionem. Scotus in ſecundo ſentent. diſtinct. 2. inquit rationem *Scotus.*
ęui in eo eſſe poſitam, ut ſit menſura moræ rei permanentis, & quę ſit tota ſimul: Et
ſeptẽ, ex eius ſententia, menſurantur æuo; Viſio beatorum diuinę eſſentię, operatio-
nes naturales immanentes Intelligentiarũ, ut intelligere & uelle, Exiſtentia Angeli,
eſſe cœli, eſſe animę noſtræ, eſſe materię primę, & demùm eſſe ſubſtantię morta-

lis,cuius exiſtere menſuratur Tempore. Hæ ſunt lites nullius ponderis,non de rebus,
ſed de nominibus,nam omnes de hoc conſentiunt,dari duo extrema & mediū ; duo
extrema aiunt menſurari vnum æternitate,alterum Tempore,medium autem æuo,
quòd medium ſumunt vel latiùs,vel preſſius,& ideò lis ſolùm eſt de vocum ſignifica
tione,& cum medium ſit præditum varijs conditionibus, per quas ab extremis di-
ſtinguitur,varij varias conſiderant: ſat eſt itaque rerum naturas & conditiones per-
pendere,deinde vel vna,vel altera voce denotentur,parùm refert. Opinio D. Bona-
uenturæ conſimilior eſt opinioni Philoſophorum;ipſe enim id æternum, quod pen-
det ex alio nomine æui ait denotari,& eſt idem cum æternitate participata Platonis,
& pendente Ariſtotelis,nam ex ſententia Ariſtotelis non valemus dicere intelligen
tias menſurari æuo,quia non variantur ſecundum eſſentiam,ſed ſecundum operatio-
nem;ex ſententia enim Ariſtotelis,ut ſecundum eſſentiam, ita ſecundum actionem
Boetius. non uariantur,& ob id omnes æternitate menſurarentur. Boetius æternitatē ab æuo
contradiſtinctā definiens in 5. de Conſol.ait,quòd ſit interminabilis tota uitæ ſimul
Quotuplex ſit æuum. & perfecta poſſeſſio. Similiter lis inter eos eſt quotuplex,& quid ſit æuum; nā D.Th.
prima parte q.10.Art.6.& quol.5.Art.7.putat vnicum eſſe æuum,idque eſſe menſu-
ram omnium æuiternorum,quod æuum primo Angelo tribuit: Hēricus quol.5.q.13.
& Aegidius,in tractatu de menſura Angelorum totidem aiunt eſſe æua,quot æuiter-
na;Scotus in ſecundo ſent.diſt.2.q.3.inquit quodlibet ſuperius æuiternum, eſſe men
ſuram æuiterni proximi inferioris: Ocham,& Durandus in 2.ſent.diſt.2.aiunt nō da
ri æuum diſtinctum ab æternitate & tempore, & hi maximè ſentiunt cum Philoſo-
phis:nam cum ſolùm hæc duo ponant,tradunt deinde diſtinctionem æternitatis,ita
Ariſtoteles inter æternitatem latè ſumptam,& tempus, mediū non conſtituit,ut ne-
que etiam Plato,qui dixit tempus eſſe imaginē æternitatis. Ex ſi quis quærat ex ſen-
tentia Ariſtotelis quomodo æternitas, quæ dicitur menſura, ſe habeat ad rem æter-
nam,dicendum puto,quòd quemadmodum tempus fundamento eſt idem cū primo
motu,ſola ratione diſtinctum,ita æternitas nil ſit aliud, niſi res ipſa æterna, vt eius
mora eſt apta mente per ſemper eſſe indicari,quæ menſura à nobis ſubiectis tempori
fit per relationem ad tempus, & dicimus eſſe ſempiterno tempore, quod indicauit
Ariſtoteles in primo de Cęlo 100.inquiens æuum cœli eſſe terminum & finem, om-
ne tempus & infinitatem continentem,ab eo quod ſit ſemper ſumpta denominatio-
ne:hinc iure optimo Damaſcius præceptor Simplicij, referente Simplicio indig. de
tempore non cenſuit dari aliam menſuram moræ,diſtinctam a tempore;ſic itaque ex
ſententiæ Ariſtotelis æternitas non eſt menſura diſtincta a re æterna, & tot ſunt æter
nitates,quot res æternæ,vt tot ſunt æua particularia,quot res,quarum ſunt æua; ſin-
gulis enim per naturam competit proprium æuum,quatenus competit interna con-
ditio,per quam ſeruari valeat,& ſi ęternorum menſuram aſſignare volumus, adeò vt
vnum æternum ſit menſura cęterorum,id erit ſolus Deus,quia in omni genere, quod
eſt primum,eſt menſura cæterorum, quę menſurantur per quandam relationem ad il
lud;cui ſupremæ menſuræ per omnia ſecula ſit honor & Gloria.

FRAN-

FRANCISCI PICCOLOMINEI SENENSIS,

DE MOTV LIBRI DVO.

Proponitur de motu agendum, & manifeſtatur ordo ſeruandus. Cap. I.

Motus cũ Natura iũ ctus.

MOTVS adeò cum Natura eſt complicatus, vt per ipſum natura faciat cuncta quæ facit, per eundem ſe nobis manifeſtet, & circũſcribatur, & denique vniuerſa ſciẽtia de Natura, ſcientia de motu eſſe dicatur, per motum Cęleſtia corpora famulantur Deo, perficiunt mortalia, & ſeruant ordinem vniuerſi; nil eſt in Mundo, quod non ſit vel principium motus, vel ſubiectum eius, uel ſaltem ex motu non pendeat: iure itaque dignus eſt, vt accuratè cõſideretur ab omnibus & præſertim à Naturali Philoſopho: hinc Ariſtoteles in octauo Phyſic. 22. dixit Scientias omnes, & opiniones vti motu & multi Philoſophorum cuncta in motu eſſe poſita exiſtimarunt; propterea ob eximiam vtilitatem & neceſſitatem cognitionis motus, de motu ex ſententia Ariſtotelis mihi diſſerendum propoſui; in cuius conſideratione, ut ordine aliquo progrediar, conſiderabo primò an ſit, Mox quid ſit, & abſolutis attinentibus ad quæſtiones ſimplices, ad compoſitas me transferens perpendam qualis ſit, & præſertim an continuus, & æternus, & quæ ſint cauſæ affectionum eius. Placeat Deo vt quemadmodum ex eo immobili motus fluit, ita ego per motum in illum immobilem valeam eleuari.

Declaranda de motu.

An Motus ſit? Cap. II.

Negantes motum. *Ratio prima.* *Secunda.* *Tertia.*

HVMANA conditio adeò perplexa & cum inſcitiæ tenebris eſt complicata, vt quamuis motus omni ſenſu percipiatur, tamen etiam de eo an ſit, ambigere cogamur, nec defuere Parmenides, Meliſſus, & alij, qui motum excludentes cuncta eſſe immobilia aſſeruerunt; quorum ſententia his præſertim rationibus comprobari poſſe videtur, & primò; Id cuius partes non ſunt, eſſe non valet, cum totum ſit ſuę partes: At partes motus non ſunt, nam partes ſunt præteritum & futurum, pręteritum præterijt, futurum adhuc non eſt, quare motus inter ea, quæ nõ ſunt, reijci debet. Præterea inquit Ariſtoteles in lib. de interpretatione id quod fit non eſſe; motus cum ſit quidam fluxus continentur fit, quare non eſt. Prætereà quæcunque in vniuerſo ſunt, ex Deo, vt ex fonte, fluunt: Motus non fluit ex Deo, quare non eſt; nam Deus adeò eſt immobilis, vt in ratione eius ſit immobilitas, ex immobilitate non fluit motus, cum ex uno oppoſito alterũ fluere nõ valeat. Demùm adſunt rationes Zenonis ab Ariſtotele relatæ, vt interim eas Par-

Digitized by Google

Rationes Zenonis. menidis,& Meliſſi tanquam leuiores miſſas faciam,quæ Zenonis rationes ex ſpacio, quod à mobili debet percurri,ortum ducunt;id enim cum ſit continuũ, habet partes infinitas,nullũ autem infinitum tangi & pertranſiri poteſt tempore finito,& præſer tim quia cum continuum ſit diuiſibile in infinitum,& priùs debeat pertranſiri medie tas quàm totum,& medietates partium diuidendarum ſint infinitæ, nunquã a mobili percurri poterunt.Mitto alias minoris momenti,nam vt legitur in ſexto Phyſic. contex.77.quatuor Zeno vtebatur rationibus,quas ſilentio prætereo.Ex aduerſo ta men,qui motũ renuit,& aſſerit cuncta quieſcere,aduerſatur rationi,ſenſui,ſibi met, *Aduerſus negãtes da ri motum.* & pugnantia profert.Rationi aduerſatur,quia varietates terminorum motus non ua lent mobili ſine motu cõpetere,at mobilia modò in vno,modò in alio loco reperiun tur;Inſuper ſi in vniuerſo inuenitur vnum oppoſitorum,inuenitur & alterũ; quare ſi datur quies.dabitur etiam motus.Quòd aduerſetur ſenſui patet,quia motus eſt ſenſibile commune & omni ſenſu percipitur; hinc Diogenes auditis rationibus Zenonis euertentibus motum,loco ſolutionis ſurrexit,& ambulauit,indicans in attinentibus ad ſenſum credendũ eſſe ſenſui. Tertiò aduerſatur ſibimet,quia putare non dati motum,eſt opinio id aſſerentium,cuius oppoſita ex eorum ſententia falſa eſt; at opinio & præſertim falſa motum ſupponunt:opinio enim non eſt ſine Phãtaſia, quæ eſt mo tus factus a ſenſu,& opinio falſa quæ eſt receſſus à vero,ſolum illis competit, quibus competit motus,opiniones enim mutationi ſunt obnoxiæ & præſertim falſæ,quę innumeræ ſunt.Demùm pugnantia proferunt,quoniam quies eis ſolùm competit,quæ ſunt apta moueri,quare dicere nil moueri,& cuncta quieſcere eſt pugnãtia proferre, ita nos docet Ariſtoteles euertere ſententias negantium ex ſe nota, redigendo eos in *Soluuntur aduerſæ rationes.* manifeſtè abſurda.Nec difficile eſt rationibus eorum ſatisfacere. Et pro ſolutione ac cipiendum ea,quæ in uniuerſo reperiuntur uel manere,vel fluere, vel eſse ipſum met fluxum,ſiue ipſammet manſionem;Manent quæ non mouentur, fluunt quæ mouentur,motus & tempus non fluunt,ſed ſunt ipſimet fluxus,vt etiam quies non quieſcit, ſed eſt ipſamet quies;conditio fluxus eſt,ut non conſtet ex partibus permanentibus, ſed partim fuerit,partim ſit futurus,& tunc eſse dicitur,dũ adeſt præſens nectens præteritum cum futuro;immò dicere partes fluxus eſse permanentes,eſset pugnãtia pro *Solutio ſecũdæ rationis.* ferre,& ita patet ſolutio primæ rationis.Altera erat,quia quod fit non eſt,motus fit, &c.Minor propoſitio falſa eſt,nam motus(vt dixi)non fit,ſed eſt ipſamet generatio, generationis autem non eſt generatio.Hinc Ariſtoteles in octauo Phyſic. 24. dixit, ferè autem & ipſum moueri, fieri quippiam, & corrumpi uidetur omnibus: Et dum pro maiori propoſitione dicitur,quod fit,non eſt;ſi volumus minus propriè loquẽdo concedere motum fieri,dum adeſt,aſſerendum erit eam enunciationẽ ſolùm eſse ve ram de his,quæ propriè gignuntur,non de fluxu; Motus autem ſolùm dicitur modo aliquo fieri,dum abſolutè tranſit ex eſſe ad eſſe, & habet initium per negationẽ de præſenti dicendo nunc non eſt, & ſtatim poſt erit;in qua ſignificatione Ariſtoteles in octauo Phyſic.contex. 1.inquirẽdũ proponit,an motus ſit genitus, ita vt priùs *Solutio tertia.* non fuerit. Dicebatur tertiò,ex Deo immobili non poſſe fluere motum. Reſpondeo Deum non eſſe immobilẽ immobilitate aduerſa motui, ſed immobilitate ſupra motum & quietem collocata,ex qua cùm motus,tùm quies prodire valeat;propterea re ctè de eo cecinit Boetius,

Boetius. *Stabilisque manens das cuncta moueri.*

Ratio Zenonis ſoluitur ab Ariſt.cùm in ſexto, tũ in octauo Phyſic. Soluitur in ſexto *Ratio Zenonis.* Phyſi. 19.nam ratio erat infinitum non poſse finito tẽpore tangi,& tranſiri. Solutio eſt ut ſpaciũ eſt infinitum diuiſione,terminatum verò extenſione, ita tempus, adeò vt interuallum infinitum diuiſione,valeat in tẽpore ſimiliter infinito pertranſiri, At quia adhuc non uidetur omni ex parte dubitatio ſoluta, dubium eſt enim quomodo infinitum numerari,& percurri valeat, & quomodo tempus vnius horæ valeat pertrãſire,cum præditum ſit infinitis medietatibus partium diuiſibilium; ideò Ariſtoteles in

Digitized by Google

les in octauo Phyſic. 58. abſoluens ſolutionem addit, infinitum pertranſire, ſiue pertranſiri dupliciter poſſe intelligi uel actu, & per ſe, vel poteſtate & ex accidenti; infinitum actu, & per ſe tranſiri non poteſt, altero modo poteſt; dicitur infinitum tranſiri actu & vt infinitum, dum inuiſibile nectens partes continui diſtinctè ſumitur, & vt finis præcedentis partis, & vt initium ſequentis, quo pacto infinitū pertranſiri non poteſt; vt dum percurritur vt terminatum & non fit diuiſio actu, dicitur percurri per ſe ut terminatum, & ſolùm vt infinitum potentia, nō autem actu & per ſe: An autem veri aliquid includat opinio negantium motum, in libro de placitis veterum Philoſophorum pateſeci. Alexander referente Simplicio in tertio Phyſic. pro euerſione motus hac vtebatur ratione; genus non prædicatur de ſua differētia, ens eſt genus, quod diuiditur per mota & quieſcentia, quare nec motus nec quies entia ſunt; at ſoluitur, tum quia ens non verè eſt genus, ſed commune ab vno, tum inſuper quia motus & quies non propriè ſunt differentiæ entis. *Alexādri ratio.*

Quid ſit motus? *Cap. III.*

QVemadmodum conſpicuè patet motum eſſe, ita quid ſit ob tenuem eius conditionem ſummoperè latet. Pythagoras duas conſtituebat oppoſitorum ſeries, quarū vna bonum, formam, actum, & id quod eſt denotatet, altera malum, priuationem, potentiam, & id quod nō eſt; in ſerie bonorum conſtituebat ſtatum, in ſerie oppoſitorum, motum, indicando motum eſſe quādam priuationem & receſſum ab eo quod eſt, & iure, cum ſtatus & immobilitas primò & per propriam conditionem competat Deo; at ex hoc non patet, quid propriè motus ſit. Plato Pythagorā libenter ſequens quinque conſtituebat prima genera rerum, nēpè eſſentiam, motum, ſtatum, identitatē, & alteritatem, eaque in cunctis ſub Deo poſitis modo tamen vario reperiri exiſtimabat, de quibus varia leguntur apud Platonē in ſophiſta, & plura apud Plotinū in libro de generibus entis En. 6. Ariſt. in tertio Phyſi. Pythagoræ & Platoni obijciens inficiatur motum eſſe genus, inſuper eſſe alteritatem, inequalitatem, & non ens: lis tamen tota præſertim in uocibus eſt poſita, quia Plato ſumpſit Genus pro quouis cōmuni omnibus, vel uniuoco, vel ab vno; Ariſtoteles conſiderauit Genus vniuocum; ſimiliter Plato latiùs quàm Ariſtoteles vſurpauit nomen motus, Ariſtoteles autē ſolum conſiderauit propriè ſumptum motum competentem corporibus, de quo modo ſermo eſt: propterea Ariſtotelem ſequens dico cum motus inter ea, quę ſunt, numeretur, & ea uel ſint ſubſtantiæ, vel accidentia, conſpicuum eſt motum non eſſe ſubſtantiam, cum nō per ſe ſubſiſtat, ſub ſenſum cadat, & adſit ac abſit præter ſubiecti corruptionem, propterea accidens eſt; Inſuper cum omne ens redigatur vel ad actum vel ad potentiam, motus non eſt potentia; id enim quod actu eſt deſtitutum, & penitùs eſt poteſtate, non mouetur; quare motus eſt actus quidam; Actus autem duplex eſt vel perfectus, vel imperfectus; motus non eſt actus perfectus, nam perfectus actus vel eſt totus ſimul, vt illuſtratio & iudicium ſimplicis obiecti, vel includit poſtremā formæ perfectionem, quorum neuter eſt cum motu, ſed termini dicuntur alicuius motus, quibus præſentibus motus deſinit eſſe; quare motus eſt actus imperfectus; Actus autem tunc dicitur imperfectus, dum adnexam habet potentiam ad vlteriorem perfectionem, & quod mouetur vel tendit ad actum quem habet, vel ad vlteriorē gradum, & perfectionem, ad quam eſt in potentia, non ad gradum, quem habet, nil enim quærit quod habet, vel tendit ad id quod poſſidet, quare motus eſt actus complicatus cū potentia, & mobile mouetur, & motor mouet tendendo ad id, ad quod mobile eſt in potentia. Hinc rectè Ariſtoteles ait motum eſſe actum eius, quod eſt poteſtate, quatenus poteſtate eſt, vel motus eſt actus mobilis ut mobile eſt; vel demùm motus eſt actus motoris & mobilis, vt eſt poteſtate: prima definitio eſt per terminos cōmunio- *Definitiones motus.*

Pythagoras. *Plato.* *Ariſtot.*

tes & metaphyſicos, Secunda eſt pet terminos magis proprios & Phyſicos, Tertia vltra mobile explicatum per primas includit etiam motorẽ, ideò ab Ariſtotele in ter- *Auerroes.* tio Phyſi.23.dicitur notior. Inquit Auerroes primam definitionem eſſe formalem, ſecundam materialem, quod abſolutè verũ non eſt, ambæ enim conſtant ex eiſdem cauſis, forma ſcilicet & mareria; ſolùm defendi poteſt Auerroes dicẽdo per definitionem formalem denotaſſe definitionem per voces cummuniores traditam, vt etiã in procemio de anima Ariſtoteles definitionem per communia formalem & dialecticã appellat; Tertia autem definitio hoc præter cæteras includit, quod actum motoris, & mobilis denotat eſſe eundem; cũ enim motus vnius mobilis ſit vnus, & ſit actus motoris & mobilis, eſt neceſſe vt vtriusque idem ſit actus; id enim quod tribuit agẽs, recipitur in patiente; at cum actus ille pro ſuo eſſe abſoluto & pro fundamẽto ſit vnus, eſt tamen ob diſtinctam telationem, & diſtincta principia, ratione & formalitate duplex, & inde duo prodeunt prędicamẽta, vnum actionis, alrerum paſſionis, forma ra- *Definitio motus cõmuniſſima.* tione, & ipſo eſſe diſtincta. Definitio tradita, cõmuniſſima eſt & competit omni motui; nam cõpetit motui nouo, & æterno, cum enim Cœlum moueatur in orbem, ſemper mouetur quatenus partes ſunt in potentia ad vlteriorem locum, magis tamen competit motui mortalium, quia mobile magis eſt poteſtate, cũ ſit poteſtate ſecundum totum, non autẽ ſecundum partes ſolùm, & fotmam, vt Cœlum. Inſuper competit motui Phyſico & violento; varia tamen eſt potentia, nã mobile ſecundum naturam includit poteſtatem Phyſicam, alrerum violentam, vt lapis poteſtare ſurſum violenta eſt; præſertim tamen competit motui Phyſico, cuius mobile rectiùs dicitur in poteſtate ad terminum motus; cum ſit ſecundũ naturam; ſimiliter competit motui Phyſico & Artificioſo, nam motus Artificioſus ad violentum redigirur. Prætereà cõpetit motui corporum & animę, vt ei aptus eſt competere; nã Ariſtoteles in ſeptimo Phyſic. aſſeruit motum attingere ſenſum, non autem mentẽ, & in tertio Phyſi. context.7. τῆς μαθήσεως, hoc eſt diſciplinæ exemplum dedit, quamuis latinus interpres id prætermiſerit; nã diſciplina non ſit ſine permntatione aliqua ſpirituũ & organorum inſeruientium ſenſibus. Demũ competit ea definitio omni ſpeciei motus, nempè lationi, accretioni, diminutioni, alterarioni, ortui, & interitui; ideò Ariſtoteles definitionem traditam comprobauit inducendo per omnes ſpecies motus.

Proponuntur & diluuntur dubia nonnulla ad definitionem motus attinentia. cap. IIII.

VT tradita motus definitio reddatur magis conſpicua, dubia nonnulla ex ea emergenria proponam & dilnam; pro genere motus ſumebatur actus, qui Græcè ab Ariſtotele modo ἐντελέχεια, modo ἐνέργεια dicitur, nam frequenter illæ voces pro eodem vſurpantur, magis propriè tamen ἐνέργεια dicitur agentis, ἐντελέχεια verò recipientis: vtitur Philoſophus τῆς ἐντελεχείας nomine pro denotando quouis actu, ſiue primo, ſiue ſecundo, ſiue ſubſtantiali, ſiue accidentali, ſiue materiato, ſiue ſecreto à materia, vt patet ex primo, ſecundo, & tertio Phyſicorum, nec non ex locis alijs innumeris; ſic in 12.Met.contex.49.Deum *Error Portij.* nuncupauit ἐντελέχειαν primam; Ex quo elicio primò perperàm Simonem Portium in lib. de Humana Mente dixiſſe Endelechiam apud Ariſtotelem denotare ſolas formas materiatas; Elicio ſecundò Cicerouem perperàm interpretatum fuiſſe nomen Endelechiæ, cum dixerit denotare perennem motum, nam ita pro genere motus ſumeretur perennis motus, quo nihil eſt abſurdius; inſuper cum dixerit Endelechię nomen formatum fuiſſe ab Ariſtotele pro patefacienda natura animæ, cum tamen Ari- *Porphyrius.* ſtoteles eo nomine tanquam communiſſimo vtatur; at de hoc alibi. Dixit Porphyrius, referente Simplicio in tertio Phyſic.cõtex.6.Motum eſſe energiam perfectam,

Endele-

Digitized by Google

Endelechiam verò imperfectam; & carpitur à Simplicio, quia Ariſtoteles ſiue vtatur voce energiæ, ſiue endelechiæ ſemper addit eius quod eſt poteſtate, quod imperfectio nē denotat: defendi tamē pōt Porphyrius, quia perfectio in hoc trino eſt poſita, in eſ ſentia, potētia, & actione, ideò agens dū agit, perfectionē includit, alioquin cū Deus moueat, imperfectionis eſſet particeps; iure itaque dixit Porphyrius motum eſſe energiam perfectam, quia eam retulit ad agens; endelechiam verò imperfectam, referendo eam ad mobile: & quamuis motor dicatur mouere per potentiam, ea tamen eſt potentia actiua denotans perfectionem; & imperfectio eſt in mobili non in motore; Cum pro genere & forma motus ſit ſumptus actus, prò materia & differentia cōtrahente additur id quod eſt poteſtate, quod mox in mobile traſfertur; at quæritur cum ſubiectum & materia proxima motus ſit corpus, cur Ariſtoteles prætermiſſa materia proxima ſumpſit id quod eſt, quę eſt materia cōmuniſſima & remota? & cur id quod eſt mox tranſtulit in mobile? De prima difficultate dico, Ariſtotelem non ſumpſiſſe corpus, ſed id quod eſt multiplici de cauſa; Primò quia non adhuc oſtenderat omne mobile eſſe corpus, quod facit in ſexto libro; Plato autem motum, quem commune genus ſtatuebat, cunctis tribuebat ſub Deo poſitis, & præſertim animę: quòd autem motus competat ei quod eſt, omnes approbarunt; Inſuper id fecit, vt definitio eſſet latior, & ad ea quoque extenderetur, quæ ex accidenti mouentur, veluti ſunt materiatæ formæ, quamuis propriè & præſertim definiatur motus eorum, quæ per ſe mouentur; Tertiò, vt definitio magis competeret ortui & interitui; nam quamuis ortus & interitus, dum conſiderantur vt affectiones, competant corpori naturali compoſito, ut patet ex primo Phyſic. & etiam corpori competant, dum conſiderantur ut fiūt, tamen dum conſiderantur in facto eſſe ſubiectum formæ, quæ eſt terminus ad quem eſt materia; neque ob id motus debet iudicari affectio entis, ſed corporis, quia tanquam affectio ſoli corpori competit. De altera difficultate cur Ariſtoteles trāſferat ens poteſtate in ens mobile? Simplicius unà cum Alexandro dixit id eſſe factum, quia actus entis in potentia eſt communior, quàm actus mobilis; potentia enim latior eſt, motu, & competit omni prædicamento; Secundò addebat Alexander id eſſe factum, ut pateret ex definitione motum eſſe in mobili; at neutra harum rationum cogere uidetur; non prima, quia prima definitio & ſecunda inuicem reciprocantur, nec prima ad plura extenditur; alioquin non rectè fuiſſet tradita; hinc minus rectè Simplicius inquit primam definitionem competere motui animæ; non ſecundam, nam omnis actus eius quod eſt potentia, ut eſt in potentia, eſt actus mobilis, & quamuis potentia competat omni prædicamento, non tamen ei competit cū conditionibus requiſitis pro motu, adeò ut ſit actus perfecta per ſe tēdens ad perfectionem, ut ſuo loco patebit; ſimiliter ſecunda non cogit, quia ſimiliter dicentes motum eſſe actū eius quod eſt poteſtate, colligemus motum eſſe in eo quod eſt poteſtate; ideò dicamus Ariſtotelem id feciſſe, ut circumſcriptionem uerteret in circūſcriptum, & uoces magis Metaphyſicas uerteret in magis Phyſicas, & proprias. Quæritur inſuper, an definitio motus competat illuminationi, & motui ſenſuum ab obiecto? uidetur competere illuminationi, quia eſt actus perſpicui illuminabilis, ut eſt illuminabile; hinc Smplicius alterationem etiam tribuit Cœlo: ſimiliter uidetur competere motioni ſenſuum, cū ſit actus ſenſuum exiſtentium in potentia ut moueantur ab obiecto, quatenus ſunt in potentia. De illuminatione dico ei definitionem non competere; hinc Ariſtoteles in ſecundo de Anima negat lumen moueri, nam illuſtratio eſt actus perfectus, totus ſimul, hinc dicitur præſentia Lucidi, & eſt terminus motus lucidi, quo præſente perſpicuum dicitur illuſtratum, non illuſtrari, nec ita eſt actus illuminabilis, ut motus actus mobilis; nam motus ita dicitur actus mobilis, ut eſt mobile, quatenus eſt actus imperfectus tendens ad perfectionem; & mobile partim eſt in termino à quo, partim in eo ad quem, ut in ſexto Phyſicorum docet Philoſophus; illuſtratio autē eſt actus perſpicui, ut forma ſubiecti & materiæ. Dubitationem alteram de ſenſibus mouit

Eudemus,

Dubitatio.

Solutio.

Solutio alterius difficultatis.

Simplicij

Alexander.

Euerſio.

Solutio propria.

An definitio motus cōpetat illuminationi?

De ſenſibus.

Eudemus, & dimiſſis quæ de ea à Simplicio dicuntur in tertio Phyſic. breuibus dico, In ſenſibus vel conſideramus motionem factam ab obiecto cum aliqua permutatione ſpirituum, vel ſolùm iudicium; ſi iudicium conſideramus, non eſt motus, nec ei competit definitio; ſi conſideramus motionem ab obiecto cum permutatione ſpirituum in tempore factam, ei competit definitio motus, & conditiones pro eo requiſitæ; hinc Ariſtoteles in ſeptimo Phyſi. motum tribuit ſenſibus, & in ſecundo de Anima phantaſiam dicit eſſe motum. Demùm conſiderandum eſt, quòd cum motus ſit affectio pendens ex efficiente, pro ſuo eſſe & conſeruatione, ex eorum genere eſt, quæ exactè definiuntur per cauſas externas & internas, & per definitionem explicantem quid & propter quid; ideò mirùm eſt, cur Ariſtoteles id non ſeruauerit? Reſpondens dicò Ariſtotelem ſolùm prætermiſiſſe finem, tum quia motus latè ſumpti finis eſt valde indefinitus, tum inſuper quia reſulget per ea, quæ dixit; cum enim motus ſit actus imperfectus, finis nil aliud eſt, niſi perfectio illius actus, quæ eſt conſecutio termini ad quem: dicere autem poſſumus, Motum eſſe actum mobilis, vt mobile eſt, prodeuntem ex motore pro aſſequendo termino ad quem, ſiue, quod idem eſt, pro aſſequenda ſui perfectione; & ex hac definitione elicitur demonſtratio hunc in modū;

Demonſtratio. Omnis actus motoris pro aſſequendo termino ad quem eſt actus mobilis, vt mobile eſt; motus eſt actus motoris pro attingendo termino ad quem; quare eſt actus mobilis, vt mobile eſt.

Diſtinctiones nonnullæ Motus. *Cap. V.*

Motus ſecundum & præter naturam. VAriæ circumferuntur diſtinctiones motus; Nam diuiditur primò in motum ſecundum naturam, & præter naturam; Motus ſecundum Naturam, vel eſt ſecundum naturam totius, vt dum Elementa mouentur in orbem, vel ſecundum Naturam propriam, vt grauia tendunt ſursùm; motus qui eſt ſecundū naturā totius eſt eminentior, & eſt ſupra naturā propriā; Motus violentus vel eſt violentus violentia contraria naturali, vt grauia motu ſursùm, vel violentia & raptu diuino, vt inferiores Cæli orbes mouentur motu primi mobilis, & iſte motus dici etiam poteſt ſecundum naturam totius, & raptus diuinus; re vera enim violentus non eſt, cū mobile tanquā pars vniuerſi vim aliquā conferat & propenſionem. *Platonis ſententia.* Ex ſententia Platonis & Ptolemæi ſecùs tradenda eſſet hęc diuiſio; nā ex eorum opinione motus Elemētorū in ſuū locum nō eſt naturalis, ſed reditus in naturā, reuolutio verò eſt ſecundum Naturam; ſecerò in quiunt motum vel eſſe ſecundum naturam, vel ſupra naturam, vel reditum in naturā, vel receſſum ab ea. Similiter diuiditur motus in naturalem & Artificioſum, motus tamen Artificioſus ad violentum redigitur; *Motus violentus quadruplex.* Qui motus Violētus vel eſt tractio, vel pulſio, vel vectio, uel uertigo; & motus ſecundum naturam, uel prodit ex naturā intra animam poſita, uel ad animam extenſa, ut motus animalium mortalium. Præterea diuiditur motus in primo de Cœlo ab Ariſtotele in ſimplicem & mixtum; *Diuiſio in ſimplicem & mixtū.* ſimplex uel eſt rectus, uel circularis; mixtus uel conſtat ex recto & recto, ut dum grauia cum impedimento deſcendunt; ſimiliter dum deſcendunt mixta, quorum deſcenſus per Elementa leuia incluſa remittitur; uel ex circulari & circulari, ut dum formica ambulat ſupra ſphæram in oppoſitum reuolutam; uel ex recto & circulari, ut dum corpora aſcendunt, uel deſcendunt per figuram Helicis. Inſuper diuiditur in per ſe, per accidens, & per partem, ut diuiditur ſub initio quinti Phyſicorum: & quia motus per partem cō- *In ſecundum ſe & ex accidenti.* petit toti ex accidenti, ideò ea trimembris diſtinctio in octauo Phyſic. ad bimembrem redigitur, & omne quod mouetur uel per ſe, uel ex accidenti moueri dicitur, ut etiam motor uel per ſe, uel ex accidenti mouet. *In vnum, & plures.* Præterea diuiditur in unum, & plures; unus uel numero, uel ſpecie, uel genere, uel analogia; ſimiliter dicuntur plures, uel numero, uel ſpecie, uel genere, uel analogia. Vt motus ſit unus requiritur, quod mobile, forma,

quæ

quæ acquiritur, motor, & tempus vnum ſint, aliquo eorum modorũ reſpondente vnitati motus. Prætereà motus vel eſt regularis, vel irregularis, vel conſimilis, vel diſſimilis; motus cœli maximè eſt regularis, ſolùm ſeruat diſſimilitudinem velocitatis facta comparatione inter motus variorum circulorum, magis vel minus ab ęquatore diſtantium; motus elementorum etiam ſunt regulares, præditi ſunt tamen diſſimilitudine aliqua, quatenus elementa quo diutiùs mouentur, eo feruntur velociùs. Inſuper diuiditur motus in æternum, qualis eſt motus cœli, & nouum, qualis eſt, motus mortalium. Diuiditur quoque motus, quia vel conſideratur ſecundum materiam, vel ſecundum formam, vt diſtinguitur ab Auer. in tertio Phyſic.com.4. & in 5. com.9. Dum conſideratur ſecundum formam, tunc conſideratur fluxus, vt fluxus eſt, qui relatus ad motorem dicitur actio, relatus ad mobile dicitur paſſio, in ſe autem ut continuus & diuiſibilis ad quantitatem redigitur, ut patet & c.5. Phyſi. 18. quod ſi in prædicamento quantitatis de eo non fecit mentionem, illum denotauit per tempus, cum quo & præſertim ob continuationem nectitur. Dum mox conſideratur motus ſecundum materiam, tunc conſideratur pro re, quæ per motum acquitur, & ita dicitur eſſe in quatuor prædicamentis ſubſtantia, quantitate, qualitate, & vbi, & quoniã his quatuor prædicamentis nil eſt commune vniuocum, ideò hac conſideratione motus non eſt natura vna diſtincta à contentis ſub eis prędicamentis, vt rectè docet Philoſophus in tertio Phyſic.com.4. Sed pulchra ſe offert dubitatio, cum motus conſideretur & ſecundum materiam, & ſecundum formam, dum definitur ab Ariſtotele definitione in præcedentibus relata, qua conſideratione definitur? Breuibus dicendum puto definiri ſecundum materiam iũctam formæ, adeò vt vtraque conſideratio includatur, præſertim tamen ſecundum materiam; hinc Ariſtoteles pro colligenda definitione, primò diuiſit prædicamenta per actum & potentiam, & manifeſtauit motũ nõ reperiri præter res, quæ per motum acquirũtur, & actus imperfectus ad perfectionem tendens eſt motus conſideratus ſecundum materiam; denotatur tamen adnexa forma cum ſubindicetur continuatio, & quod mobile mouetur, vt eſt poteſtate. At inſtabit quiſpiam, quia per definitionem præſertim explicanda eſt forma non materia. Reſpondeo id eſſe verum, dum propriè eſt forma, quæ ſit principalis eſſentia rei; at de motu ſecùs ſe habet, eſſentia enim & conditio pręcipua motus nõ eſt fluxus, ſed actus ille imperfectus ad perfectionem properans, quem prę̨ſertim conſiderauit Ariſtoteles.

In regularis irregul.

In æternũ & nouũ.

Motus conſideratus ſecundum materiam, & ſecundũ formam.

Dubitatio.

Solutio.

Quotuplex ſit Motus? *Cap. VI.*

DEcurſis varijs diſtinctionibus motus, exactiùs conſiderandum occurrit, quotuplex ſit motus, quot gradus eius, & quibus prædicamentis competat. Sẽtentia fuit Platonis quatuor eſſe gradus motuũ, vt quatuor ſunt gradus rerum ſub Deo collocatarum; nã ex Academicorũ ſententia Mens dicitur moueri ex eſſe ad agere; Anima per rationẽ moueri eſſentiali quodã, & non tranſeunte motu, quatenus eſt numerus ſe mouens; Corpora moueri motu tranſeunte aliunde recepto; Materia demùm Mundi moueri dicitur inordinato motu, quatenus includit primã quandã excitationẽ, & facilitatẽ ad formã & generationem. Inſuper motũ magis propriè ſumptũ diuidunt Academici in motũ primum & ſecundum; Motum primum Plato in decimo de Legibus ait eſſe motum animæ, quo ea eſſentialiter ſe mouet; motus ſecundos nuncupat motus corporum ex motu animæ prodeuntes, adeò vt niſi anima ex ſe moueretur, cætera moueri non poſſent; quos omnes motus cùm primos, tùm ſecundos in decem diſtribuit, in circuitum cœli, in lationem ex vno in alium locum, in condenſationem, rarefactionem, accretionem, diminutionem, ortum, interitum, alterationẽ ab alio in alio factam, & mutationem in ſe, tum in ſe, tum in alio factam, qualis eſt ea

Quatuor gradus motuum.

Alia Academica diuiſio.

Diſtributio in decẽ gradus.

animæ;

Digitized by Google

animæ; & hanc decimam ſtatuit primam omnium. Hæc fuit ſententia Platonis in cuius latiore explicatione morari nolo; Ariſtotelem enim mihi ducẽ elegi, ex cuius opinione motus ad quatuor prædicamenta pertinet, ad ſubſtantiam & dicitur ortus, & interitus; ad quanritatem, & dicitur accretio & diminurio; Ad qualitatem, quæ communi nomine diciturˀ alterario; Ad vbi; & dicitur lario; Sed de numero ſpecierum motus nõ leuis eſt dubitatio.

Motus pertinet ad quatuor p̃dicaméta.

Dubitatio de numero ſpecierum motus.

Primò quia motus omnis videtur eſſe generatio & interitus; omnis enim motus eſt amiſſio termini à quo, & adeptio termini ad quem: Inſuper Plato in Parmenide, & cum eo Galenus ſecundo Methodi motum omnem redigit ad lationem & alterationem: Prætereà motus videntur eſſe plures, quoniã in omni prædicamento reperiuntur actus & potentia, per quę conſtituitur motus, quare in omni prædicamento ſecundum materiam reperitur motus; & confirmatur, quia in prædicamentis nõ ęterna, ſed ſola mortalia collocantur; mortalia autem per motum fiunt & intereunt: hinc Ariſtoteles in primo Phyſi. 62. dixir nouem prędicamenta accidentium gigni ſubiecto aliquo, & in tertio Pyſic. quinro dixit tot eſſe ſpecies motus & mutationis, quot entis, & 14. Metaphyſicæ, cap. primo inquit ſolùm eius quod eſt ad aliquid, nec motum nec generationẽ eſſe; proptereà Simplicius in 3. Phy. cõm. 5. & in 5. Phy. cõm. 20. aſſetit motũ in omni prędicamento locum habere, idque cõfirmat auctoritate Eudemi, Alexandri, & Theophraſti. Ex aduerſo tamen Ariſtoteles cùm in tertiò, tùm in quinto Phyſic. aſſerit & oſtendit motum ſolùm attinere ad quatuor prædicamenta, nempè ad ſubſtantiam, quantitatem, qualitatem, & vbi, non ad cætera, quia ea uel ſunt motiones quædam, vt actio & paſſio; uel ſunt ad aliquid; ad motum autem non eſt motus, & relatio mutari poteſt ſine mutatioue ſundamenti, & ſolùm per motũ alterius.

Simplici⁹.

Simplicius pro vitanda auctoritate Ariſtotelis vtitur diſtinctione inquiens, motum attinere ad prędicamenta dupliciter contingere, vel ſecundũ affectionem ſubiecti, adeò ut ſubiectum mobile noua forma afficiatur, aut ſecundum ſolam habitudinem ad aliud; primo modo competit quatuor ptædicamentis, & illũ ſolum Ariſtoteles nuncupauit motum; altero modo cæteris; & hoc comprobat per Ariſtotelem primo Cœli. 112. quo loci inter ſignificationes geniti hanc enumerat, ut aliquid primò non ſit, mox ſir ſine vera generatione.

Sententia Simplicij in dubium vertitur.

Sententia propria.

Sententia Simplicij eſt dubia, quia etiam latio eſt ſecundum habitudinem, & non ſecundum affectionem ſiue diſpoſitionem ſubiecti; inſuper relatio ſine ſucceſſione ſæpè variatur, at ſine tẽpore nõ eſt motus, cum ſit actus imperſectus tendens ad perſectionem; ideò dicamus motum competere ptædicamento contingere dupliciter, uęl primò & principaliter, vel ſecũdariò & per conſecutionem, inſuper uel per ſe uel ex accidenti. Motus primò principaliter & per ſe, ad ſola quatuor prędicamenta pertinet; ſecundariò uerò, & ex accidenti, ad omnia; at conſiderando motum & eius terminos, eos qui ſunt per ſe conſiderare tenemur: hinc Ariſtoteles in quinto Phyſic. conceſſit in relatione eſſe morum ex accidenti, & ea quę per conſecutionem fiunt, illa ſunt quæ dicuntur eſſe, & nõ eſſe ſine eorũ uero ortu & interitu: ex hoc patet ſolutio aduerſarum rationum. Simplicius laborauit, ut oſtenderet motum eſſe in omni prædicamento, pro ſeruanda ſententia Platonis ſtatuentis motum commune genus competens cunctis infra Deum poſitis; at Plato latiùs uſurpauit, nomen motus, quàm Ariſtoteles.

Plato.

Ad id quod primò obijciebatur, quia motus omnes rediguntur ad ortum & intẽritum, uel ad lationem & alterationem. Reſpondeo re uera motum omnem eſſe quandam generationem; at non eſſe generationem ſimpliciter, & abſolurè, niſi eam ſubſtantię: Inſuper quãuis motus omnis modo aliquo ſit generatio, tamen motus à generatione diſtinguitur ratione & terminis, ut inſra patebit, & proptereà pro diſtinctis ſpeciebus iure numerantur. De reductione motuum ad lationem & alterationem dico motus uel eſſe primos & ſimplices, uel pendere ex ſimplicibus: motus priores & ſimplices ſunr latio, quæ aliũ motum non ſupponit; ſimilirer alteratio in ſubiecto, cui competit non neceſſariò ſupponit alium motum; Accretio autem & generatio ſequuntur motus alios, & præſertim

altera-

alterationem; nec obeſt quod ab Ariſtotele in poſt prædicamentis dicitur de quadrato, quod creſcit circumſcripto gnomone, & non alteratur, nam ea non eſt vera accretio, ſed ſola appoſitio.

De diſtinctione Motus à mutatione. Cap. VII.

Sententia Academicorum.

Hactenus vna cum Ariſtotele in 3. Phy. ſine diſtinctione loquuti ſumus de motu & mutatione; nunc verò cũ eodem Philoſopho in 5. Phy. tenemur motũ a mutatione ſecernere, de qua diſtinctione non idẽ ſentiunt Academici & Peripatetici; ex ſententia enim Academicorũ, motus, Græcè κίνησις latior eſt, quã mutatio, quæ Græcè dicitur μεταβολὴ; vt etiam inquit Simplicius in 5. Phy. cont. 9. & oſtẽdit Plotinus En. 6. lib. 3. de Generibus entis cap. 21. inquiens probabilius pro genere motũ ponimus, quã tranſmutationem; tranſmutatio enim naturã rei mutans, aliud pro alio in mediũ affert, motus autem & hoc quidem ſignificat, & preter hoc ſignificat etiam progreſſionẽ quamlibet, priore interim natura ſeruata, & adeò quòd latio motus erit, non tranſmutatio; Ex aduerſo Ariſtoteles mutationẽ ſtatuit latiorẽ motu, & quia lis in voce eſt poſita, ideò dimiſſis Academicis, Ariſtotelẽ ſequar, & pro notitia ſententiæ eius accipiendum eſt, mutationẽ vſurpari dupliciter, primò latè, ſecundò vt contra diſtinguitur à motu: dum latè vſurpatur, cõprehendit intra terminos motus omnes, ac inſuper ortum & interitũ: dum uerò ſumitur preſſius, tunc ortus & interitus dicuntur mutationes, cæteri uerò motus. At hoc perpendere tenemur in quo ſit poſita differentia mutationis ita ſumptæ à motu. Inquiunt multi differentiã hanc eſſe, quia motus eget tempore, mutatio fit momento, & ſine ſucceſſione; quam ſententiã approbandam non puto, primò quia etiam generatio, dum conſideratur in fieri, eget tẽpore; Inſuper nulla fit generatio ſine aliqua permutatione Elementorũ, ut dicitur in ſecundo de ortu & interitu cont. 3. formæ Elementorũ, immò etiam illæ mixtorũ conſimilium recipiunt magis & minus, quare earum adeptio fit per gradus, & tẽpus expoſcit; Confirmatur, quia Ariſt. in 3. Phy. definiuit motũ comprehendentẽ etiam ortũ & interitum, quam definitionem ſequitur continuitas, & ideò etiam generatio, & interitus continuũ includunt; immo in 6. Phyſi. oſtendens motum expoſcere tempus, & eſſe continuũ, vtitur rationibus, quæ conſimiliter de ortu & interitu uim habent: hinc illuminatio, cum fiat momento, non dicitur mutatio, ſed mutatum eſſe & ſi adipiſcitur forma non recipiens magis & minus, dũ adeſt, non dicitur gigni, ſed genita ſimiliter creatio, cum momento fiat, mutatio non dicitur, nec creatum rectè dicitur tranſmutatum, ſed abſolutè conſtitutũ in eſſe. Propterea cum Ariſtotele in 5. Phy. dicamus differentiam motus à mutatione petendã eſſe ex terminis, & iure: motus enim conditionem ſuam ex terminis ſuſcipiunt, & preſertim ex termino ad quẽ; termini motuum ſunt duo contraria, vt calefacto inter frigus & calorem verſatur, dealbatio inter nigredinem & albedinem, vel ſaltẽ verſatur inter media, vt ſeruant conditionem aliquam contrariorum; nam mutatio omnis vel verſatur inter extrema, vel inter varia media, vel inter media & extrema: Termini autem generationis & interitus ſunt forma & priuatio, qui denotantur per uoces contradictorias: ita generatio dicitur tranſmutatio ex non eſſe ad eſſe; Ex qua prima differentia oritur ſecũda, quæ ſumitur ex ſubiecto: cum enim materia prima ea ſit, quæ dicitur poteſtate ad eſſe & nõ eſſe, & ad contradictoria, ideò ſubiectum generationis dicitur eſſe materia, quæ ſit poteſtate ad eſſe ſimpliciter; ſubiectum verò motus eſt id, quod abſolutè eſt actu, & ſolùm eſt poteſtate aliquid, non autem abſolutè: hanc differentiam, vt etiam primam, tradidit Ariſtoteles in 5. Phyſ. inquiens id quod generatur, hoc eſt ſubiectũ generationis non eſt, nec eſt in loco, quod autem mouetur eſt, & eſt in loco: prima tamẽ differentia eſt principalior, quod ex eo patet, quia omnis motus, quamuis habeat ſubiectum

Mutatio dupliciter uſurpatur.

De differẽtia mutatiõis a motu.

Sententia verior.

Prima differentia.

Secũda differentia.

ctum actu, tamen mutatis terminis contrarijs in contradictorios dicitur eſſe generatio, non quidem ſimpliciter, ſed in parte; ſi enim dico album fieri ex nigro, denoto alterationem & motum; ſi dico fieri ex non albo, denoto generationem quandam, ſimiliter de cæteris; & quoniam omnis contrarietas reſolui poteſt in contradictionē, non autē uice uerſa, ut patet de contradictione ſubſtantiæ, ideò omnis motus poteſt dici generatio, ut aſſeritur in 5. Phyſ. nec non in 8. cont. 23. non autem generatio ſimpliciter poteſt dici motus, ex quo pendet quòd oppoſitio inter motus dicitur contraria, cū uerſetur inter contrarios terminos; oppoſitio autem generationis & interitus dicitur contradictio, ut patet ex. 5. Phyſi. quia primò & per ſe inter contradictorios terminos verſatur; & qualis eſt oppoſitio terminorū, talis dicitur oppoſitio mutationis: Et dū

Quomodo termini generationis ſint cōtradictorij.

dicimus terminos generationis eſſe contradictorios, non debemus intelligere contradictionem ſecundum uniuerſam ſuam latitudinem, nam ita generatio & interitus nō mediarent inter ſuos terminos, ut mediare debet omnis tranſmutatio, cum inter cōtradictoria non detur medium; ſed intelligere debemus contradictionem in parte; & hoc patefecit nobis Ariſtoteles in primo Phyſ. 43. inquiens album fieri ex nō albo, at non ex omni, ſed ex nigro uel medio; ſimiliter muſicum ex non muſico, non tamen ex omni; nam per negationē, quæ eſt terminus à quo generationis, intelligere debemus priuationem in ſubiecto nato recipere formam: & inter huiuſmodi cōtradictoria in parte, mediare poteſt generatio ſumpta pro fluxu, quę neutrum eorū oppoſitorum eſt: dixi pro fluxu, quia ſi ſumeretur pro termino, qui per fluxū acquiritur, generatio eſſet ipſum eſſe, interitus non eſſe, non autē medium. Sed pulchra emergit dubitatio quę ſit ratio, cur motus uerſari debeat inter cōtraria, generatio uerò & interitus inter contradictoria? Reſpndeo rationē eſſe triplicem. Prima ſumitur ex termino ad quē, nam per generationē res acquirunt eſſe, ipſi autē eſſe opponitur non eſſe, quæ cōtradictoria ſunt; per motū res nō abſolutè acquirunt eſſe, ſed eſſe, tale, uel tantū, uel ubi, quorum oppoſita contraria ſunt. Secunda ratio ſumitur ex cōditione permutationis, nā maxima permutatio inter maximè oppoſita uerti debet, ortus & īteritus eſt maxima mutatio, ideò debet uerti inter maximè oppoſita, huiuſmodi aūt ſunt cōtradictoria. Tertia ratio ſumitur ex ſubiecto, nam ſubiectū generationis eſt materia, per quam res poſſunt eſſe & non eſſe; ſubiectū motus eſt actu, quod eſt ſubſtantia contrariorū.

De oppoſitionibus Motus. Cap. VIII.

Mutatio ortum ducit ex oppoſitione.

QVemadmodum mutatio omnis ex oppoſitione ortum ducit, quæ verſatur tum inter agens & patiens, tum inter actum & potentiam, tum inter terminos; ita mutationū genus uarijs oppoſitionibus eſt præditū; ei nāque competunt primò oppoſitiones ad eius conditionē attinentes, mox oppoſitiones affectionum; oppoſitiones ad eius conditionē attinētes ſunt tres; prima verſatur inter motū & immobilitatē; ſecūda inter motū & quietē; tertia inter motū & motū. Oppoſitiones attinentes ad eius affectiones ſimiliter præſertim ſunt tres; nam motus opponuntur uel per unū & multiplicē; uel per ſecundū naturam & præter eam; uel per conſimilem & diſſimilem, ad quam redigitur oppoſitio per regularem & irregularem: adſunt etiā oppoſitiones p velocem & tardum, per nouum & ęternum; ſed primò numeratæ ſunt principaliores, ideò in eis uerſabor. Pro prima oppoſitione, quę uerſatur inter motum & ſtatum, ſiue immobilitatē, cōſidero quatuor principalia ſubordinata immobilia; primū eſt Deus, alterum ſunt Poli Mundi, tertium eſt centrum, ex quibus tribus oritur quartum, nēpe immobilitas uniuerſi Mūdi: hinc Ariſt. in 8. Phy. 52. dixit, manēte primo, nēpe Deo, neceſſe eſt manere uniuerſum, quod cōtinuatur cū eo. Quæritur quę ſit oppoſitio inter motū & ſtatū, ſiue immobilitatem? Simplicius in 8. Phyſ. exponēs cōt. 19. inquit eam eſſe oppoſitionem contrariam; quod dubium eſt, tum quia Deo nil eſt contrariū

Oppoſitiones attinentes ad conditionē oppoſitionū. Attinentes ad affectiones. Quatuor īmobilia. Quę ſit oppoſitio inter motum & ſtatum.

ex 12. Metaphyeæ tum inſuper, quia contraria apta ſunt fieri in eodem; motus & im mobilitas ſecus ſe habent: dicamus ea non propriè eſſe contraria, ſed ſui conditione maximè diuerſa, & cum ambo denotent habitum, & formam quandam, ideò ſuſa voce, non autem propriè dici poſſunt contraria, vt etiam oppoſitio differentiarũ ad cõtrarietatem redigitur; & ſtatus maiorem denotat perfectionẽ, quàm mobilitas, hinc tribuitur Deo, qui ſtabilis manens dat cuncta moueri. Pro ſecunda oppoſitione, quæ verſatur inter motum, & quietem conſidero primò ea ſola quieſcere, quæ apta ſunt moueri, dum non moueantur, hinc quies dicitur abſentia motus à ſubiecto apto moueri; conſidero inſuper quietem poſſe conſiderari dupliciter, primò cum relatione ad illum actum, qui eſt motus, ſecundò cum relatione ad terminum ad quem, & ad formam, quam poſſidet: in prima conſideratione quies eſt priuatio, & preſertim quies in termino à quo; in ſecunda conſideratione quies eſt habitus, motus verò priuatio: & præſertim quies ſecundum naturam, quod patet, quia mobilia mortalia mouentur, vt quieſcant, finis autem eſt habitus & forma, non priuatio: hinc Ariſt. in quarto de Cęlo ait tendere ad locum eſſe tendere ad formam; & Pythagoras motũ ſumebat pro cõtrario deteriore, priuationem pręſeferente, quietẽ verò pro potiore denotãte actum. Inſuper quies in termino ad quem & ſecundum naturam pręſertim eſt forma & habitus, quies verò in termino à quo & præter naturam, præſertim eſt priuatio, cum ſit remotio à perfectione, & diſpoſitio pręter naturã; ſic quamuis motui vniuersè ſumpto opponatur quies, propriè tamen motui ſecundũ naturam opponitur quies præter naturam, & mutuò ſe deſtruunt; motui verò præter naturam quies ſecundum naturam. At motus & quies ſecundũ naturam rectiùs ſubordinari dicuntur, quàm opponi; hinc natura per ſe vtriuſque eſt principium, vario tamen modo ſe habens, nam in ſuo loco eſt principium quietis, extra verò motus; Motus & quies inuicem comparata ita ſe habent, vt motus non dicatur fieri, ſed ſit ipſamet generatio; quies verò, quoniam eſt adeptio, & poſſeſſio formæ, fieri dicitur, & tunc fit dum mobile mouetur; hinc dicitur eſſe partim in termino à quo, partim in termino ad quem, & quoniam quò magis, & velociùs mouetur mobile, eo magis & citiùs formam acquirit, & portionem eius poſſidet, hinc Paradoxum hoc veriſſimum enunciare valemus, mobile quo magis & velociùs mouetur, eo magis quieſcere, vt quod calefit, quo vehemẽtius calefit, eo magis dicitur calidum; Loquendo de tertia oppoſitione, quæ verſatur inter motum & motu m, ſiue inter quietem & quietem, illi motus ſunt oppoſiti, qui ex oppoſitis terminis in oppoſitos tendunt; vt motui ex calido in frigidum motus ex frigido in calidum, & aſcenſui deſcenſus; ita motus ſecundum naturam opponitur motui ſecundum naturã, & violentus violento, vt deſcenſui Terræ aſcenſus ignis, & deſcenſui igni deſcenſus Terræ; propriè tamen & præſertim opponitur, dum præter oppoſitionem terminorum, etiam includunt oppoſitionem diſpoſitionum, & cõſiderantur in eodem, vt motui Terræ deorsùm, qui eſt ſecundum naturam, opponitur motus Terræ ſursùm, qui eſt præter naturam; Ita etiam generationis ne dum opponitur interitus, verũ inſuper generationi ſecundum naturam opponitur generatio præter naturam; & interitui ſecundum naturam interitus præter naturam, præſertim tamen generationi vnius ſecũ dum naturam opponitur interitus eiuſdem præter naturam. Quod dixi de motu etiã intelligi debet de quiete; nam quies in vno termino opponitur quieti in oppoſito termino, & quieti naturali quies violenta; propriè tamen & maximè quieti naturali in vno termino opponitur quies violenta in termino oppoſito, vt quieti Terrę deorsùm quies Terræ ſursùm. Et ſi quis quærat, quæ maior ſit oppoſitio, num ea, qua motus opponitur quieti, vel potentia ea, qua motus opponitur motui, & quies quieti? Dicendum eſt motum & quietem magis eſſe diuerſa, cum diſtinguantur genere; motum tamen motui magis opponi, quia magis inuicem pugnant, vnum non dirigitur ad alterum, ut motus ad quietem, & oppoſitio contraria includit priuationem, & habitum, ut dicitur in primo Phyſicorum, non autem uice uerſa.

Status mobilitati pręfertur.

Oppoſitio motus & quietis.

Pythagoras.

Motus nõ fit.

Paradoxũ.

Oppoſitio inter motus.

Dubitatio.

Solutio.

An Motus latè ſumptus includens etiam ortum, & interitum ſui conditione ſit continuus? Opinio id negantium. Cap. IX.

Ordo ſeruandus.

Aſſerui ex communi motus definitione elici, vt ſui natura & conditione debeat eſſe continuus; quod an ſit verum ſummoperè latet, ꝓpterea exquiſitè ꝓponitur cõſiderandum: qua de re verba faciens, explicatis vocibus, referã primò fundamenta aduerſę ſententię, mox verio rem cõprobabo, & dubia ſoluam. In Problematę duę inueniuntur voces, motus & continuũ: nomine motus intelligo motũ latè ſumptum non diſtinctũ à mutatione, vt definitur in 3. Phyſ. Nomine cõtinui nõ intelligo æternum, vt id nomen vſurpatur ab Ariſtotele in 8. Phyſ. 54. neque intelligo cõtinuum ſecũdum totum ab initio ortus rei mobilis ad finem, ſed intelligo cõtinuum definitum in prædicamento quantitatis, nec non in 3. & 6. Phyſ. cuius partes communi termino nectuntur, & aptum eſt diuidi in infinitũ. Quęritur itaque num motus vniuerſè ſumptus, pro eo tẽpore, quo eſt, neceſſariò ſit continuus?

Senſus dubitationis.

Opinio quorundã. De qua difficultate inquiunt nõnulli viri docti nequaquam conditionem motus eſſe, vt ſit continuus; quod præſertim his rationibus oſtẽditur: Et primò formatur oſtenſio de omni motu, pro qua accipio primò omnium formarum materiatarum, ſiue ſint ſubſtantię, ſiue accidẽtium, dari ſecundum extenſionem maximum & minimũ, cum quo gigni poſſunt, vt elicitur ex primo Phyſ. contra Anaxagoram, & ex 2. de Anima 41. Accipio ſecundò motum omnẽ eſſe generationem, vel ſimpliciter, vel in parte, vt in pręcedẽtibus apparuit: Addo tertiò non poſſe gigni minus minimo, includit enim contradictionem, vt patet: Accipio quartò minima acquiri momento, alioquin acquireretur pars poſt partem, & diuideretur indiuiſibile, & daretur minus minimo: His demùm addo momẽta, & indiuiſibilia non poſſe necti, & continuũ conſtituere, vt oſtenditur in 6. Phy. quibus pręaſſumptis hęc formatur oſtenſio.

Ratio prima. Quęcunq; acquiruntur per minima, non acquiruntur continẽter, ꝑ duo poſtrema aſſumpta; omnis forma acquiritur per minima, per tria priora aſſumpta; nulla itaque forma acquiritur continenter.

Solutio. Et ſi quis ſoluens dicat hac oſtenſione ſolùm oſtendi adeptionem primę partis fieri momento, nil tamen ꝓhibere ſubſequentes partes gigni continenter, quia quãuis non detur minus minimo Phyſico ſeorsùm, datur tamen iunctum alteri.

Euerſio. Ea ſolutio non videtur ſatisfacere, quoniã oſtenditur à Philoſopho in 6. Phyſ. cõtinuo non competere partem primã, & cui primum competit non eſſe continuum; & confirmatur, quia momentanea adeptio ſemper eſt finis alicuius motus, vt oſtenditur ab Auer. in 6. Phyſ. 32. Hæc ratio elicitur ex Auer. in 8. Phyſ. 23.

Secũda ratio. cõfirmatur inſuper ratione ſumpta ex generatione ſubſtãtię, quæ non poteſt eſſe continua, cum forma ſubſtantię non recipiat magis & minus.

Tertia. Inſuper generatio & interitus verſantur inter contradictoria, inter quę nõ eſt medium, & propterea mutatio inter ea fit momento.

Quarta. Præterea idipſum oſtenditur per accretionem hunc in modum; Id, quod cõſurgit ex mutationibus momentaneis, non eſt continuũ; accretio conſurgit ex mutationibus partium ſubſtantię; igitur non valet eſſe cõtinua hinc Auer. in primo de Ortu & Interitu 38. ait accretionem fieri per minima ſubſtantiæ, quę acquiruntur ſine tempore; hac ratione vtitur etiam Auer. in 8. Phy. 23. Id ipſum oſtenditur de diminutione, quę frequenter fit ſimul, veluti foſſio lapidis non fit à guttis cadentibus cõtinenter, ſed ſimul tota, vt ait Ariſt. in 8. Phy. 23.

De Alteratione. De alteratione etiam id ipſum patet, inquit enim Philoſophus in eodem cont. coagulationem lactis, & congelationẽ aquę ſimul fieri.

Ariſt. Demùm id cõprobatur auctoritatibus, primò Ariſt. cùm in primo, tùm in 8. Phyſ. 23. aſſerẽtis dari mutationes, quę ſimul fiãt, & ĩ 2. Phy. manifeſtat definitionem motus ab eo traditam ortui interitui, & diſciplinę competere; quæ tamen cum continuatione non fiũt.

Auer. Auer. in 8. Phy. 23. aduerſus Alpharabiũ

ait

ait definitionem motus non ſequi cõtinuationem;in 5.Phy.21. inquit de generatione non eſſe verum genus motus,cum generatio non ſit continua.Porphyrius referente Simplicio in 1.Phy.23.aſſeruit dari mutationes momentaneas,vt patet de illuminatione;hinc Ariſt.in ſecundo de Anima 70.ait,Et non rectè Empedocles, & ſi quis alius dixit ferri Lumen & extendi inter terram & continens, nos autem latere, &c. ſic à ſpeculo ſine tempore radij repercutiuntur,& viſibilia ſine tempore feriunt oculos: Non itaque ex definitione motus elicitur,vt ſit continuus, id enim, quod ex definitione elicitur, ad eſſentiam pertinet & competit omni.

Porphyrius.

Oſtenditur Motum ſui conditione eſſe continuum. Cap. X.

Continuũ includi in motu.

Ratio prima.

SAtis firmis rationibus oſtendebatur motum non neceſſariò eſſe continuum;oppoſitum tamẽ verius iudico,& firmioribus rationibus puto me id oſtenſurum:Primò id elicio ex cummuni definitione motus; nam omnis actus imperfectus,in fluxu poſitus,ad perfectionẽ properans,nõ indiuiduè,ſed cũ diuiſione ſucceſſione & continuitate fit, & præſertim cũ fiat quatenus mobile eſt poteſtate,adeò vt ſit partim in termino à quo,partim in termino ad quẽ;at omnis motus ꝑ eius definitionẽ talis eſt, ideò Iure Alexãder,Theophraſtus, & Simplicius cõſentiunt ex definitione motus elici continuitatẽ;Id ipſum patefecit Philoſophus in quarto Phyſ. dũ omnẽ motum tẽpore mẽſurari aſſeruit,quod in cont.132.verum eſſe affirmat de ortu,interitu,alteratione, & accretione; & ſub initio quinti Phyſic. inter neceſſariò requiſita pro motu latè ſumpto numerauit tempus,quod cumulatius ex principali inſtituto patefecit in ſexto libro, quo loci de continuitate motus verba faciens, latiſſimè oſtendit motum eſſe continuum,& ex indiuiduis non conſtitui,non menſurari momentis,non habere primum,& omne genitum prius gigni,& in contex.58.colligit, ſiue motus inter contraria,ſiue inter contradictoria uerſetur, ſemper ei competere quæ dicta ſunt, & motum omnem latè ſumptum eſſe cõtinuum,& omne quod mouetur,partim eſſe in termino à quo,partim ad quem;non refero rationes Ariſtotelis,quia vnuſquiſque valet eas in eo legere. Præterea id ipſum confirmatur in ſeptimo Phyſic. nam in cont.36. inquit ſi eadem facultas idem,certo tempore,per definitum interuallum mouet, per dimidium interuallum dimidio tempore id mouebit; & ſub initio tertij Phyſ. ait differendum eſſe de continuo, quia motus continuorum eſt;& in quinto Metaphyſ.18. redigit motum ad quantitatem continuam, & ait eſſe continuum per mobile, quod latiùs explicat in ſecundo de Ortu & Interitu 62.Adeo ut de ſentẽtia Ariſtotelis ambigere non debeamus.Simplicius omnem mutationem eſſe continuam,& egere tempore frequenter affirmauit,& in primo Phyſ.23.id confirmat auctoritate Theophraſti,& in octauo Phyſic.23.id ipſum comprobat auctotitate Alexandri,& Auerroes in ſexto Phyſic.32.Alexandrum id putaſſe affirmat;quod confirmatur à Simplicio nedum quia motus eſt actus imperfectus ad perfectionem properans, verũ inſuper ſumpta ratione ex nomine mutationis,quę gręcè dicitur [illegible] hoc eſt, poſt aliud aliud, & hoc quidem prius,hoc verò poſterius,vt Ariſtoteles quoque ſub initio 5.Phy.conſiderauit; non itaque datur mutatio, quæ ſit tota ſimul; alioquin mutatio non eſſet mutatio, hoc eſt, non eſſet poſt aliud aliud. Præterea id ipſum oſtenditur rationibus.Prima ratio peti poteſt ex termino ad quem,à quo motus & nomen,& conditionem recipit; qualis itaque eſt terminus ad quem, talis eſt motus; termini mutationũ ſunt quantitas,qualitas,& vbi,quibus continuum & magis ac minus, vel ſaltem plus & minus competit, & propterea non ſimul recipiuntur; de ſubſtantia loquendo etiã formæ ſubſtantiales infra animum poſitę recipiunt magis & minus,ſine quarum permutatione nulla abſoluitur generatio,quare ratione terminorum,ad quos eſt motus, mutatio omnis continua eſt.Inſuper motus & vltimus eius terminus diſtinguuntur;

Ariſt. *Ratio ſecunda.* *Simplici⁹.* *Prima ratio.* *Secunda.*

motus enim omnis prӕditus eſt ſuis terminis,dum eſt finitus,qui à motu ſunt diſtin-ćti; termini motus ſunt mutatum eſſe,ſiue momenta,quӕ indiuidua ſunt, quare motus neceſſariò eſt continuus; omne enim indiuiduo termino terminatum continuum
Tertia. eſſe debet,quoniam indiuiduum & non continuum,non eſt prӕditum termino.Inſuper id oſtenditur ratione ſumpta ex ſubiecto motus,nam accidentia maximè ex ſubiecto pendent;motus eſt accidens, quare conformari debet cum ſuo ſubiecto, quod eſt corpus & continuum;Hinc Ariſtoteles in ſecundo de Ortu & Interitu 62.manifeſtat
Quarta. motum ex ſubiecto continuationem recipere. Prӕtereà vbi adeſt contrarietas,reſiſtentia,& continua actio prodiens ex agente,& recepta in patiente neceſſariò reperitur continuatio,& tempus; ar ea in omni mutatione locum habent; hinc Ariſtoteles in primo Phyſic.& in primo de Cęlo ea ſola gigni & interire dixit, quӕ prędita ſunt contrario,colligamus itaque nullum momentum, ſiue mutatum eſſe, debere iudicari
Concluſio. motum;at in mutationibus id quod eſt indiuiſibile,& non continuum,dicitur mutatum eſſe,igitur quod eſt indiuiſibile,& totum ſimul,non eſt motus, & per conuerſionem cum contrapoſitione omnis motus eſt diuiſibilis & continuus. Huius opinionis
Scotus. etiam fuit Scotus in ſecundo ſent.diſt.2.q.9.& cum eo Antonius Andr.11.Metaphyſicӕ q.vnica,à quibus de hac prӕcipua concluſione non diſſentio, quamuis eſſentiam de nonnullis adnexis, quorum conſideratio modò ad rem non facit.

Opinio Zimarӕ & Balduini de continuatione motus,eius euerſio, & reſolutio difficultatis. Cap. XI.

Zimarӕ et Bald. MArcus Antonius Zimara, accuratus obſeruator dictorum Auerrois in nona contradict. quinto Phyſic. Nec non Balduinus in 8.Phyſic.23. inquiunt motum poſſe dupliciter conſiderari, Primò conſideratione Mathematica & quatenus eſt quantum cõtinuum,ſeiunctũ per intellectum,& ita aiunt eſſe aptũ diuidi in infinitum; Secundò cõſideratione Phyſica,vt eſt ſenſibilis extra intellectũ,& in ſubiecto,& ita nõ eſt aptus diuidi in infinitũ, ſed pditus eſt primo & vltimo, maximo & minimo, hinc ait Zimara motui,vt motus eſt,nõ repugnare continuũ,veluti Talpę,quatenus eſt animal,non repugnat uidere,ſed ei repugnare,vt eſt in materie ſenſibili determinata;& hac diſtinctione nituntur ſoluere cõtrouerſias in Ariſtotele & Auerroe,hac de re apparentes.Horũ ſententia id ueri includit, quòd datur minimum Phyſicum, & ſecun-
Euerſio. dum formam,vt in primo Phyſic.& in ſecundo de Anima aſſerit Philoſophus; abſolutè tamen vera nõ eſt;Primò,quia definitio motus tradita ab Ariſtotele Phyſica eſt, & ex definitione illa elicitur continuatio,quare motui etiam conſideratione Phyſica continuatio competit; Prӕtereà Mathematicus non eſt mendax, vt dicitur in ſecundo Phyſic.& in primo Poſter.at ſi Mathematicus motum, qui in rerum natura nõ eſt continuus, diceret eſſe continuum, conſpicuè mendax eſſet, non enim notio Mentis ӕquaretur conditioni rei, nam ex eo quod res eſt, vel non eſt, notio & enunciatio dicitur uera vel falſa;& quamuis Mathematicus dicat corpus eſſe diuiſibile in infinitũ, & actu ob minimum naturale diuidi non poſſe; non ob id eſt mendax, quia verè corpus continuum eſt,& quatenus tale,ei diuiſio non repugnat:at ex ſententia Zimarӕ, & Balduini motus,qui in mobili Phyſico reperitur,continuus non eſt;& cõfirmatur, quoniam inquit Ariſtoteles in ſecundo Phyſ.Mathematicum ordiri a re exiſtente in materia,& deſinere in eam a materia ſecretam,hoc non ſeruaretur,ſi motus in materia non eſſet continuus,& in imaginatione Mathematici continuus eſſet: exemplum de Talpa ad rem non facit,quia videre nec eſt in ratione Talpӕ,nec Animalis;at continuatio eſt conditio motus, vt elicitur ex definitione propria eius.Inſuper Ariſtoteles in ſexto Phyſic.abſolutè oſtendit motum neceſſariò eſſe continuum,nõ autem ei

non

non aduerſari ratione generis; nam motus ſua propria natura & conditione eſt actus imperfectus,properans ad perfectionem. Prçtereà ſi ea diſtinctione ſoluenda eſſet cõtrouerſia in Auerroe, non debuiſſet Auerroes de aliquo motu concedere, de alio negare continuationem; at ipſe inquit ſolùm motum ſecundum locum verè eſſe continuum,quod etiam de veloci alteratione concedit in 8.Phyſ.23.negat de alijs. Reſoluentes itaque difficultatem dicamus primò conditionem motus uniuersè ſumpti eſſe vt ſit continuus,quod in præcedentibus pateſeci. Addamus ſecundò hoc eſſe uerum ex natura & conditione motus,non autem ſola cõſideratione Mathematica,ut nuper pateſeci. Addo demùm,quòd quamuis Ariſt.in 8.Phyſi.cont.23.oppoſitum uideatur aſſerere,tamen inſtitutum eius non fuit euertere continuationẽ motus,alioquin ſententiam propriam latè oſtenſam in 6.Phyſ.euerteret, ſed ſolùm reijcere ſententiā deſtruentium quietem,& aſſerentium cuncta continenter moueri,& euertere fundamẽta eorum. Vt autem veritas lucidior appareat,accipiendum eſt id,quod cum Platone & Galeno in præcedentibus approbaui,nempè cum plures ſint motus, duos tamẽ ſolos eſſe primos & ſimplices,quibus mobile moueri poteſt abſque motu cæterorũ, lationem ſcilicet & alterationem;cęteros neceſſariò hos ſequi,& præſupponere. Addo inſuper vnicuique mutationi continuationem competere,dum fiunt,nõ in facto eſſe, quod dicitur mutatum eſſe;nam eo modo ſunt actus imperfecti, & eis cõpetit definitio. Ex his colligo, ſi alteratio,& latio ſunt motus continui,cæteri omnes,cõſiderati, vt fiunt,neceſſariò continui erunt,cum eſſe nequeant ſine illis,vel ſine altero eorum.

Solutio ex propria ſententia.

Duo ſoli motus ſimplices.

Unde oriatur continuatio Motus. Cap. XII.

Quoniam tunc ſolùm dicimur ſcire,dum cauſam noſcimus, & officium eſt Philoſophi, cauſas rerũ indagare, ideò vt de cõtinuatione motus ſcientiam habeamus,eius principia & cauſas non ignorare tenemur. Cauſæ continuationis motus vel ſunt propriæ eius & internæ, vel ei cõpetunt munere cõnexorũ;propriç & proximç ſunt tres,mobile,forma,quç per motũ acquiritur, ad quã redigitur interuallũ & locus, & demũ reſiſtentia:cauſç conſpirantes per cõnexa apparẽt prçſertim in generatione viuentiũ,& interitu, quç ſine alteratione & permutatione elementorum non fiunt; & hç ſunt ſingulatim perpendendç. Vt pertinet ad mobile,inquit Philoſophus in ſecundo de ortu & interitu cont.62.continuationem motus ortum ducere ex mobili; affectio enim & accidens à ſuo ſubiecto recipit conditionem;Idipſum affirmat in quarto Phyſic.99.inquiens,Quoniam autem quod mouetur,tendit ex quodam in quiddam, & omnis magnitudo continua eſt,ſequitur autem magnitudinem motus,& quia magnitudo continua eſt,motus eſt continuus, & quia motus, & tempus; quantus enim motus,tantum & tempus uidetur fuiſſe,prius autem & poſterius in loco primũ ſunt, hic quidem poſitione,quoniam autem in magnitudine eſt prius & poſterius, neceſſe eſt,& in motu eſſe prius & poſterius,&c. His verbis aſſerit Philoſophus motum eſſe continuum per mobile, indicando continuationem, per quam motus eſt effuſus per mobile; includere autem prius & poſterius per locum,hoc eſt per gradus formæ,quæ acquiritur; nam re uera motus non neceſſariò per mobile continuationem ſecũdum ſucceſſionem temporis includit,quoniam Mathematici imaginantur ex fluxu puncti conſurgere lineam, & Theologi aſſerunt Angelos incorporeos moueri, quorum motus,qualiſcunque ſit,valet eſſe continuus ex parte productionis & temporis,quamuis non ſit continuus ex parte extenſionis in mobili. Inſuper ratio ſumpta ex continuatione mobilis,non eſt neceſſaria,quia corpus continuum æquè per omnes eius partes diſtans à motore,ut à calefaciente, poteſt æquè primò per omnes partes incipere moueri,ut etiam elicitur ex octauo Phyſic.23. Altera cõtinuationis ratio ſumitur ex forma, quç per motum acquiritur; cum enim ea recipiat magis & minus,acquiritur per

Cauſę continuationis motus.

Ex mobili.

Ex termino ad quē.

gradus exiſtentiæ cum continuatione, vt etiam ſe habet de loco, in motu ſecundũ locum; hæc eſt cauſa ſine qua motus non eſt continuus, non tamen eſt ſatis; quoniam ſi ea forma careret contrario reſiſtente, momento acquireretur, vt patet de Lumine: ſimiliter Ariſtoteles in octauo Phyſic. 23. inquit congelationem coagulationem, & ſoſſionem lapidis nonnunquam fieri ſimul, dum ſubiectum primò paratum fuerit; Ideò

Ex reſiſtẽtia. *Reſiſtentia externa.* *interna.* adeſt tertia ratio ex reſiſtentia pendens, quæ eſt vel externa, vel interna; externa oritur ex medio, quod vel magis vel minus mobili reſiſtit; interna pendet vel ex contrario pugnante, vel ex conditione corporis, cui repugnat, vt partes eius ſimul ſint in diſtantibus partibus loci; de qua poſtrema reſiſtentia non leuis eſt dubitatio.

Auerroes. Auerroes in 4. Phyſ. 71. inquit ſucceſſionem motus oriri vel ex reſiſtentia qua mobile reſiſtit motori, vel qua medium reſiſtit mobili, vel qua medium reſiſtit motori; & reſiſtentia ea eſt, quę neceſſariò motum ſubijcit tempori.

Num in motu detur primum? Et ſiquis quærat, cum motus ſit continuus, num præditus ſit primo mutato, adeò vt primum in eo aſſignare valeamus?

Solutio. Reſpondeo primum in motu eſſe duplex vel ſenſu, vel ratione; datur primum ſecundum ſenſum, quod ſenſu percipiatur, non ſecundum rationem; Inſuper datur primum actu non primum poteſtate; primum actu dicitur id, quod poteſt eſſe terminus ad quẽ motus, & valet ſeruari in mobili ſine pręſentia motoris; ita in primo de ortu & interitu conceditur punctum, hoc eſt, minimum ſecũdum ſenſum, & in lib. de Senſu & ſenſili cap. 6. Conceditur ſapor minimus; & ita ea mutata & facta, ſi conſiderantur ratione, & poteſtate, ſunt infinita; at ſi conſiderantur ſenſu & actu finita ſunt.

Colligitur cõcluſio dictorum. Colligamus itaque motum neceſſariò continuum eſſe, & aptum diuidi in infinitum, dum conſideratur, vt eſt actus imperfectus continenter ex motore pendens, permixtus cum potentia mobilis; inſuper dum conſideratur poteſtate, & ratione, non ſenſu, eſt continuus pro eo tempore in quo repetitur, & niſi ſemper ſit continuus ratione proprij termini, ſaltem eſt continuus ratione connexorũ cum eo, ut de hominis generatione

Auerroes. dixit Auerroes in primo Phyſ. 62.

Dubitatio. At obijciunt nonnulli aſſerentes mutationem non debere dici continuam ob connexa, quoniam ita etiam ad relationem, & ad motum eſſet motus cum ſaltem ex accidenti ad ea ſit motus & per connexa includant continuationem; nos autem ea tenemur conſiderare, quæ ſunt per ſe, & ex eis petere denominationem.

Solutio. Soluitur inſtantia, quoniam de generatione loquendo ea continuationem includit in fieri ob præordinata ad illam; alteratio enim ad ortum ſubſtantię, per naturæ principale inſtitutum dirigitur; non ſic ſe habet de relationibus, & de motu, quæ ſunt, & non ſunt ſine ortu & interitu, ut aſſeritur in primo de Cęlo.

Dubitatio. At iure quæret aliquis, cum motus ſit continuus, continuatio quomodo ſe habet ad motum, num ſit differentia illum conſtituens, uel genus, uel affectio?

Zimara. Zimara in Tabula ait eſſe affectionem, nam actum imperfectum ſequitur continuatio tanquam affectio; ex aduerſo uidetur eſſe genus, ſiue differentia conſtituens genus eius; nam inquit Ariſtoteles ſub initio tertij Phyſicorum motum eſſe continuorum, indicans motum eſſe ex genere continuorum, vt etiam in 5. Metaph. motum redegit ad quantitatem continuam; ſimiliter continuum non dicitur affectio temporis, ſed natura, & conditio, vt menſura eſt: puto dicendum motum poſſe dupliciter conſiderari, primò, ut quantus eſt, & ita continuum eſt differentia diuidens quantitatem & conſtituens proximum genus motus ſiue temporis, ut patet ex principio prædicamenti quantitatis; ſecundò conſiderari poteſt motus, ut actus imperfectus motoris, & mobilis attinens ad prædicamenta actionis & paſſionis, uel ad ea, ad quæ ut ad terminos eſt motus, & hac conſideratione non eſt differentia, cum diuerſorum generum & non ſubalternatim poſitorum diſtinctæ ſint differentiæ, ſed eſt affectio ſequens actum imperfectum tendentem ad perfectionem, ut includit aliquid commune, nimirum gradus, per quos acquiritur, & perficitur.

Dilutio aduerſarum rationum. *Cap. XIII.*

EXplicata continuatione motus, ſupereſt modò vt aduerſas rationes diluamus. Dicebatur primò, quę acquiruntur per minima, non acquiruntur cum continuatione; at omnis forma acquiritur per minima, cum detur minimum Phyſicum ſecundum formã, & non poſſit acquiri minus minimo. Reſponſio patet ex dictis; nam datur in motu primum ſecundum ſenſum & actu, non ratione, & poteſtate; inſuper quamuis non detur ſecũdum formam minus minimo per ſe & ſua facultate exiſtens, datur tamen per præſentiã agentis, conſeruatũ ab eo, & in fieri; & niſi adſit aliquid principalis termini motus, adeſt ſaltem aliquid diſponẽs pro eo, quia omne mutatũ eſt terminus alicuius motus. Afferebatur mox inſtantia de productio ne formæ ſubſtantiæ, quæ non recipit magis & minus, nec datur medium inter cõtradictoria. Cui reſpondens dico primò formas Elemenrorum & mixtorũ recipere magis & minus, ſine quorum permutatione nulla fit generatio; addo inſuper generationẽ viuentium includere continuationem non per animam, ſed per præcedentes & comitantes permutationes, adeò vt continuatio ei competat quatenus fit, vt etiã ei competit definitio motus: Et ex hoc elicitur ſolutio difficultatis propoſitæ a Simplicio in 6.Phyſic.exponente context.4.Et in octauo Phyſi.69.Nã quæritur, quando obijt Socrates, vel quando exceſſit è vita, vel ante, non primũ, quia tunc mortuus dicitur, non ante, quia tunc viuebat, & fuit ratio Platonis oſtendentis mortẽ nec ad uiuẽtes, nec ad defunctos pertinere, & ob id eſſe negligendã. Ipſe cum Alexandro ſoluens inquit in indiuiſibili nectente non eſſe cũ eſſe obijſſe, & anima aduertendum eſt, quòd uel quærimus quãdo moriatur, vel quãdo primò mortuus dicatur; ſi quærimus quan do moriatur, dicimus illũ mori dum pręcurrunt diſpoſitiones pro obitu, adeò vt poſt ſtatum animalia dicantur mori, quia tendunt ad non eſſe; nec approbanda eſt ſententia dicentium naſcentes morimur; quia vſque ad ſtatum dicimur gigni, & perfectionẽ acquirere. At ſi quęratur, quando mortuus eſt Socrates, ſic rectè Simplicius cũ Alexandro inquit primò mortuum eſſe in eo indiuiſibili, quod nectit non eſſe cum eſſe, nam tunc mutatus dicitur, quod mutatum præceſſit mutatio, cui competit definitio motus, & eſt terminus eius mutationis & tũc dicimus nunc non eſt, & prius erat. Inſuper ſi conſideratur adgeneratio & connexio cum primo minimo genito, ea poteſt eſſe continua, tum quia datur minus minimo in infinitum, iunctũ alteri, quamuis nõ detur ſeiunctum, tum inſuper ob continuationem ſubiecti quãti, quod permutatur, vt inſpicimus id ſeruari in combuſtione paleę & ligni aridi, ſimiliter in productione flammæ, quę cum continuatione reficitur. Inſtantia ſumpta ex eo, quia inter contradictoria non datur medium, ſoluta eſt in præcedentibus, quia termini non ſunt contradictorij ſecundum totam uniuerſitatem, ſed ſecũdum partem; nam quamuis inter ignem & non ignem uniuerſę non detur medium, inter non ignẽ tamen & ignẽ perfectum, & inter ignem & illum non ignem, qui eſt natus fieri ignis datur medium, & eſt vel ignis imperfectus, vel ille non ignis, qui non eſt aptus fieri ignis. Afferebatur deinde inſtantia de accretione & diminutione, qua de re nõ leuis eſt altercatio inter Ludouicum Boccaferrũ, Pomponatium, Zimaram, & alios viros præclaros, & præſertim de termino proprio accretionis, & de modo, quo accretio & diminutio continuationem includant: qua de re verba feci in lib.de accretione: vt autem ad hunc locum pertinet, ſat eſt, quòd accretioni continuatio non repugnat, nec ratione termini proprij, qui eſt continua quantitas, ſiue perfecta magnitudo, nec ratione adeptionis maioris loci, nec ratione connexę alterationis, per quam fit, nec ratione ad generationis, quæ, vt patuit, valet eſſe cõtinua; nulla itaque ex parte accretioni repugnat continuitas, & cum ſemper, dum fit, continuationem includat, non propterea neceſſario

eſt con-

Solutio primæ rationis.

Solutio ſecundæ.

Quando moritur homo.

Falſo dicitur, naſcentes morimur.

Adgeneratio.

De accretione.

Digitized by Google

eſt continua ratione proprij termini; quoniam, vt ait Ariſtoteles in octauo Phyſi. 23. poreſt aliqua laritudo extenſionis ſimul acquiri, ſimulque deperdi. Ac ita diluitur

Diluitur controuerſia apparens in Ariſtotele.

controuerſia apparens in Ariſtotele, nam cum in tertio Phyſic. aſſerat omnem motũ eſſe actum imperfectum, & in ſexto oſtendat omnem motum eſſe cõtinuum, non uidetur ſibi conſtare, quia in octauo Phyſi. 23. de accretione & alijs manifeſtat aliquan do continuatione carere; ſoluitur quoniam in octauo Phyſi. ſolum oſtendit corpora non continuò ſine quiete moueri, ut putauit Heraclitus, nec ſemper motus eſſe conti

De Alteratione.

nuos ratione proprij termini, & demùm dari in motu primum non potentia, ſed actu non ratione, ſed ſenſu; Alibi autem conſiderauit motiones, quatenus fiunt, & cõſiderauit primum ratione, & potentia. Afferebatur deinde inſtantia de alteratione, nam lactis coagulatio, illuminatio actiones viſibilium, & ſimiles mutationes carent continuatione, & fiunt momento temporis. Eſt lis inter principales interpretes, an dẽtur

Ariſtot. Porphyrius. Auerroes. Simplici⁹. Theophraſtus. Alexãder.

mutationes momentaneæ? Ariſtoteles videtur eas concedere, in primo Phyſic. 23. in octauo Phyſi. 23. in ſecundo de Anima 70. Porphyrius, referente Simplicio in primo Phyſi. 23. eas approbauit, ſimiliter eas cõcedit Auerroes in primo Phyſi. 23. in ſexto 32. in octauo 23. Ex aduerſo Simplicius eas renuit, & mutationem omnem egere tẽpore aſſerit, vt patet ex octauo Phyſic. dum exponit context. 23. & in primo Phy. 23. inquit Theophraſtũ eiuſdem fuiſſe ſententiæ, & id ipſum refert de Alexandro in ſexto Phyſic. 32. nec nõ in octauo, vigeſimotertio; Auerroes quoque in ſexto Phyſi. 23. inquit Alexandrum eius opinionis fuiſſe; Quod confirmatur a Simplicio per nomen mutationis, quod denotat poſt aliud aliud, vt aſſeritur ab Ariſtotele in 5. Phyſicor. context. 7. verba autem Ariſt. dicentis fieri mutationes ſimul, interpretantur, quòd fiant ſimul non momento, ſed ratione partium mobilis, quæ ſimul, & non una poſt

Cõcilium.

aliam mutantur. Profectò ſi rem accuratè perpendimus, lis tota in uerbis eſt collocata, nam in uaria ſignificatione utuntur nomine mutationis; illi, qui aſſerunt dari mutationes momentaneas, nomen mutationis extendunt etiam ad mutata eſſe, quę ſunt termini motus, & minus propriè loquuntur; qui uerò mutationes momentaneas inficiantur, preſſius accipiunt nomen mutationis, non comprehendentes ſub eo mutata eſſe, quę ſunt termini motus, & confirmatur hoc concilium, quia Simplicius in 5. Phyſ. contex. 9. Generationem ſumptam pro ultima eductione formę momẽtaneam affirmat; ſimiliter in ſexto, Phyſic. 45. & in octauo Phyſic. 69. ne itaque Simplicius ſecum pugnet, dicendum eſt, illum ſecreuiſſe mutationẽ a mutato eſſe, vt rectè loquendo ſeiungi debet.

De quo Motu loquatur Ariſtoteles in octauo Phyſico. dum in proœmio conſiderandum proponit, an motus ſit æternus. Cap. XIIII.

ACcurrata Methodo, & congruente ordine differens Philoſophus in libris Phyſicorũ de motu, abſoluit primò quæſtiones ſimplices, declarando quid ſit motus; nam illũ eſſe ex ſe cõſtat; cum eius explicatione iunxit declarationẽ infiniti, loci, vacui, & Temporis, quoniam uel requiruntur, vel requiri videntur pro eius conſtitutione; mox in quinto libro diuiſit motũ in ſpecies, & illum a mutatione ſecreuit; quæ omnia pertinent ad quæſtiones ſimplices; hinc in context. 21. Quinti libri colligit ſe declaraſſe quid ſit Motus, quot ſint mutationes, & quales earũ motus ſint; accingitur deinde ad explicandas quęſtiones cõpoſitas, nẽpè qualis ſit motus, & propter quid ſit talis; quærẽs qualis ſit motus primò cõſiderat quis motus ſit vnus, quis multiplex, cũ qua conſideratione nectitur conſideratio oppoſitionũ motus, oppoſitio .n. eſt quædam multitudo, & quoniã motus vnus eſt continuus, quam continuationem

motus

motus recipit à mobili, ideò in ſexto libro ſermo eſt de cõtinuo, & de mobili, & oſtẽditur continuum non componi ex indiuiſibilibus, & omne mobile eſſe continuũ, & eſſe corpus. Et quoniam motus per continuum particeps eſt infiniti, eſt enim diuiſibilis in infinitum, & in motu triplex conſiderari poteſt infinitum, primum in diuiſione, quod ei cõpetit per continuum, alterũ ex parte terminorum, adeò vt nullo terminaretur, ueluti dicebat Democritus, & Epicurus atomos in immenſo vacuo deſcendere in infinitum, quod infinitum à motu abeſt, nil enim in infinitũ mouetur, ſed motus omnis præditus eſt ſuis terminis, vt oſtenditur in eodem ſexto Phyſi. ideò dubitatio ſolũ eſt de tertio infinito ſecundum moram & cõſeruationẽ, vel vnius & eiuſdem numero motus, per reiterationem, vel motuum in communi, per ſucceſſionem variorum mobilium: & quia verè motus æternus ille eſt, qui eſt vnus numero: ideò hũc in calce ſexti ſupponit dari, ad cuius comprobationem nos dirigit & parat in ſeptimo libro, mox in octauo exquiſitiſſimè eam perficit; ideò in Procemio libri explicans conſilium ſuum inquit, vtrum autem factus eſt aliquando motus, cum non eſſet prius, & corrumpetur rurſus, adeò ut moueatur nihil, uel neque factus eſt, neque interit, ſed ſemper erat, & ſemper erit, & hoc immortale, & ſine quiete ineſt ijs, quę ſũt &c. Cum Philoſophus de æternitate motus diſſerendum proponat, dubium eſt, an proponat diſſerendum de æternitate primi motus, qualiſcumque ſit, uel potiùs de æternitate motus in cõmuni? Exiſtimauit Auerroes Ariſtotelem dubitare de motu primo indefinitè ſumpto, qualiſcumque ſit, & vel ſit unus, vel plures, per quem, vel per quos reliqui motus ſeruentur æterni, & ita putat oſtendi motum primũ eſse æternum, & eſse unum nimirùm orbicularem, per quem reliqui redduntur modo aliquo æternitatis participes: hæc opinio ſatis firmis rationibus comprobari poſse uidetur, Et primò ratione ſumpta ex æternitate, nam ea affectio inquirenda & oſtẽdenda eſt, quę verè & propriè talis eſt, at vera & propria ęternitas motus, ea eſt, quę vni motui cum cõtinuatione competit, qualis ea ſola eſt, quæ competit primo motui. Altera ratio elici poteſt ex motu, nam de eo motu oſtendi debet æternitas, cui primò competit, & qui eſt cauſa æternitatis, reliquorum, huiuſmodi ſolus eſt motus primus, & niſi Philoſophus de hoc dubitaſset, & oſtenſiones formaſset, non ſeruaſset regulas & pręcepta ſua: aſserit enim ſub initio quarti Metaphyſicę eorũ quæ ſunt ab uno adeò, vt primũ ſit cauſa cęterorũ, id primum propriè eſſe ſubiectum, & præſertim eſse conſiderandũ, & in primo Poſt. docet affectionẽ de ſuo primo ſubiecto eſse oſtendendam. Tertiò id elicitur ex ipſomet Ariſtotele: nam de ęternitate eius motus loquitur, de qua in calce ſexti libri ſuppoſuit poſse dari, ad quam in ſeptimo libro parat, quam in procemio octaui proponit cõſiderandam, de qua format oſtenſiones, & ſoluit inſtantias, & quam demùm ſe oſtendiſse colligit: At hæc facit de primo motu, nõ de motu in communi, quod oſtendo, nam in calce ſexti ſuppọnit poſse dari motum unũ æternum & continuum, qui profectò ſolus eſt motus primus, ad hunc parat in ſeptimo, oſtendendo omne moueri ab aliquo, & non dari progreſsum in infinitum, ut nos ducat ad primum: hunc propoſuit in procemio dubitans de eo motu, qui eſt ſine, quiete & tanquam uita rerum natura conſtantium, & de quo eadem eſt ratio, ac de æternitate & ortu mundi & conducit Methodo de primo principio, verè enim tanquam uita eſt motus Cœli, & de eo eadem eſt ratio ac de Mundo: nam Plato etiam ante mundi ortum reperiri aſseruit motum aliquem, & eo primo motu utimur pro oſtenſione ſeparatorum. Inſuper de hoc format oſtenſionem inquiens in cõtext. 10. Motum eſse æternum, quia tempus quod eſt uel idem cum motu, uel eius affectio æternũ eſt, hoc autem de ſolo primo motu verum eſt: de hoc ſoluit inſtantias, ut patet ex cõtext. 18. de hoc in cõtext. 49. colligit ſe egiſse inquiẽs, patet ex hoc neceſsariò debere reperiri vnum aliquid æternum, & primum mouens, oſtenſum eſt enim quod neceſse eſt ſemper motum eſse: ſi ſemper neceſse eſt & continuum eſse, nam quod ſemper eſt, continuum eſt; at uerò ſi eſt cõtinuus, etiã eſt unus, ſi eſt unus, eſt ab uno motore, & unius mobi-

Triplex ĩ motu infinitum.

De quo motu Philoſoph' dubitet.

Auerroes.

Prima ratio.

Secunda.

Tertia.

Cōfirmatio mobilis,&c.conſpicuè Philoſophus colligit ſe de primo motu oſtenſiones formaſſe; & confirmatur,quoniam vt æternitas ſe habet ad mobilia,ita ad motum;at Ariſtoteles in primo de Cœlo,æternitatem primò oſtendit de Cœlo,tanquam de cauſa,mox de mundo vniuerſo, quare ſimiliter loquens de æternitate motus eam primò oſtendere debet de motu primo, & ex eo tanquam ex cauſa colligere æternitatem motus in communi. Proponit itaque Philoſophus agendum de ęternitate primi motus,qui cunque ſit; mox oſtendit primum motum eſſe motum orbicularem & ei ſoli non repugnare vt ſit vnus,æternus,& continuus,quod priùs ſuppoſuerat.

Opinio aſſerentium Ariſtotelem proponere differendum de motu in communi, an ſit æternus. Cap. XV.

Ariſ.loqui de motu vniuersè. Quid facere debuerit Ariſto.

SEntentia Auerrois ſatis firmis uidebatur niti ſundamentis; Ex aduerſo tamen Græci interpretes & præſertim Simplicius,inſuper Alpharabius,Auēpaces,Auicenna,D.Tho.& alij plurimi aſſerunt difficultatem ab Ariſt. proponi de motu vniuersè ſumpto; quam ſententiā veriorem puto,quod vt pateat,conſiderandum primo eſt quid recta ratione facere debuerit Ariſtoteles,mox quid faciat. Debuit profectò primò agere de motu vniuersè ſumpto,quod oſtendo primò per regulā ab eo ſæpè prolatā communiora primò eſſe declaranda;quod etiam de anima ſeruauit,quamuis ea ſit ab vno,& de alijs:Secundò quia liber Phyſicorum eſt de cōmunibus,in quo propria & partes conſiderantur ſolùm vt cōplicata cum communibus & pro cōmunium notitia:Tertiò quia idipſum ſeruauit de cæteris in his libris conſideratis, veluti de Principijs,& affectionibus:Quartò quia affectio oſtendi debet de primo æquato ſubiecto, & debet referri ad ſubiectum libri;ſubiectum æquatum æternitatis,relatum ad ſubiectum adæquatum libri eſt motus cōmunis,quare niſi Ariſtoteles de motu cōmuni Phyſico dubitaſſet,nō ſeruaſſet regulas & præcepta ſua. At perpendamus

Quid ſeruauerit.

quid ſeruauerit;profectò ſi accurate eius uerba & rationes perpēdimus, inueniemus id lucidè pręſtitiſſe; nam in procemio difficultatem proponens ait, an ſactus ſit aliquando motus: ait motus abſolutè,non contrahendo per primum,& addit cum non eſſet priùs,& rurſus interit;adeò ut moueatur nihil:ait abſolutè vt moueatur nihil, non ait vt non moueatur primum mobile. Inſuper inquit motum illum, de quo dubitat,tanquam vitam ineſſę omnibus natura ſubſiſtentibus; huiuſmodi eſt non motus primus tantum,ſed motus omnis naturalis,qui perinde ſe habet ad Naturam,ac uita ad animā:ideò ab Academicis uita poſtrema dicebatur. Inſuper de eo motu dubitat,de quo ſtatim ſupponit quod ſit;at hoc facit in primo cont.nō de motu primo, ſed de motu vniuersè ſumpto inquiens,eſſe quidem motum omnes affirmāt,& quia mundum genitum dicunt, & quia de ortu & interitu rerum verba faciunt: immò de motu primo quod detur,& nō ſit progreſſus in infinitum in motoribus & mobilibus oſtenditur in progreſſu. Pręterea id ipſum patet ex relatione opinionis veterum Philoſophorum;nam Democrito,& Leucippo tribuit,quod putarint motum ęternum, cum tamen ipſi non motum vnum primum,ſed motum vniuersè ſumptum putarint ęternum. Similiter elicitur eadem ſententia ex reſectione opinionum Anaxagorę,& Empedoclis,quos damnat, non quia motum primum, ſed quia motū vniuersè ſumptum negarunt æternum. Inſuper ſoluens Philoſophus inſtantias aduerſas, & pręſertim ſecundam & tertiam,eas ſoluit pro motu vniuersè ſumpto inquiens, quòd quāuis expertia animæ,& animalia videantur incipere moueri,cum primò non moueantur,tamen eorum motui motus alius antecedit. Præterea Ariſtoteles oſtenſurus ęternitatem motus formans primam rationem pro principio accipit definitionę non primi motus,ſed motus in communi; per definitionem autem oſtenditur affectio eius,

cuius,

cuius eſt definitio, non alterius; Inſuper conſpicuè hoc elicitur ex prima oſtenſione æternitatis; nã oſtendit Philoſophus non poſſe motum incipere, cum nõ eſſet priùs, quia quocunque excogitato principio motus, datur motus prior, quę oſtenſio formatur, vt patet, nõ de motu primo, ſed de motu uniuersè ſumpto. Inſuper Ariſtoteles di ſtincto ſermone in progreſſu libri uerba facit de primo motu; nam poſt cõt. 34. oſten dit eſſe neceſſe ad primum aliquod mobile deuenire, & poſt cõtext. 63. oſtendit ſolum motum in orbem eſſe primum, æternum, & continuum: Et in context. 61. inquit ſimul autem & quod nunc, & quod prius ſuppoſitum eſt, quod contingit quendam motum continuum eſſe, & perpetuum conſpicuum erit eadem Methodo, &c. quibus verbis ait de primo motu ſuppoſitum id fuiſſe, nõ oſtenſum; priùs verò in cõtex. 36. de motu abſolutè ait fuiſſe oſtenſum eſſe ęternum; quare aſſerentes in principio libri fuiſſe oſtenſam æternitatem primi motus, conſpicuè aduerſantur verbis Philoſophi. Demùm hoc lucidiſſimè elicitur ex Epilogo, quo vtitur in cõtext. 77. inquiens, quòd igitur motus ſemper & erat, & erit omni tempore, & quod nam ſit principium æterni motus, inſuper quis motus primus ſit, & quem motum perpetuum cõtingit ſolum eſſe, & quod primus motor æternus ſit, dictum eſt &c. his uerbis Philoſophus ne dũ declarata colligit, verùm inſuper quo ordine ſint declarata manifeſtat, aſſerens primò declaratam fuiſſe æternitatem motus uniuersè, mox æternitatem primi motus. *Ex Epilogo.*

His accedit, quòd Auer. ſecum pugnat; nam in 2. com. inquit Ariſtotelem nõ feciſſe mentionem opinionis Platonis, quoniã ex Platonis ſententia quamuis Mundus non ſit æternus, eſt tamen æternus motus, quia materia ante mũdi ortum ſine ordine mouebatur; at motus ille nõ erat motus primus, cauſa æternitatis cęterorum, quare uel Auer. ſecum pugnat, vel cogitur fateri Ariſtotelem loqui de motu vniuersè ſumpto. *Auer. ſecũ pugnat.*

Colligamus itaque motum in cõmuni eſſe ſubiectum adæquatum æternitatis uniuersè ſumptę, motum primum eſſe ſubiectum adæquatum propriè, & principale ęternitatis; Inſuper addamus inſtitutum adæquatum Ariſtotelis fuiſſe oſtendere æternitatem motus uniuersè ſumpti, inſtitutum principale, æternitatem primi motus. Prętereà aduerſus Auerroem dicamus Ariſtotelem in primo c. oſtendiſſe ęternitatẽ motus vniuersè ſumpti, nõ autem primi motus, & ob id Auerroem, cum alijs per traditam diſtinctionem conciliari non poſſe. *Cõcluſio.*

Diluuntur rationes aduerſæ. *Cap. XVI.*

Patefacta & approbata veriore ſententia, facile modò eſt aduerſas rationes diluere; prima ſumebatur ex affectione, quia vera ęternitas motus ea ęſt, quæ vni motui, numero æterno cõpetit; altera ſumebatur ex motu, quia de illo motu æternitas eſt oſtendenda, cui primò competit; quæ duæ oſtenſiones nil aliud oſtendunt, niſi æternitatem ex principali inſtituto de primo motu eſſe oſtendẽdam; at nõ primo ordine, nec adæquatè de eo oſtendendam eſſe; quoniã ſententia eſt Ariſtotelis in quarto Metaphyſicę etiam id quod eſt ab vno poſſe definiri, & ſubijci ſcietijs, & id quod eſt cõmune, primò eſt conſiderandum, vt ſeruauit Ariſtoteles agens de Anima, quæ ab vno eſt; ſic in primo Poſteriorum docet affectionem cõmunem de ſubiecto adęquato oſtendendam eſſe. *Diluitur prima ratio & ſecunda.*

Addebatur tertiò ex Ariſtotele elici, quòd loquatur de primo motu. Reſpõdeo ex eo rectè conſiderato id ſolùm elici, quod approbaui; nam in calce ſexti ſupponit dari motum primum, æternum, vt principale inſtitutũ, & ad illum, ut ad principalẽ, nos dirigit & parat in ſeptimo, mox in octauo orditur ab ęternitate motus uniuersè ſumpti, ut per hunc nos eleuet, & ducat ad primum tãquam ad principalem & cauſam ęternitatis aliorum. Addebatur, Ariſtotelem in procemio octaui æternitatem primi motus proponere conſiderandam; at ego ex aduerſo iam pateſeci *Tertia ratio.*

oppoſi-

oppoſitum, id tamen comprobatur; quia Ariſtoteles id proponit conſiderandum de motu,qui eſt ſine quiete,& tanquam vita rerum natura conſtantium, de quo eadem eſt ratio ac de æternitate & ortu Mundi,& conducit Methodo de primo principio. Reſpondeo motum uniuersè ſumptum eſſe ſine quiete communi,nō particulari; nō enim ita cœpit,vt prius nihil moueretur, inſuper omnis motus naturalis eſt tāquam vita,vt enim vita ſe habet ad viuentia, ita motus ſecundum naturam ſe habet ad naturam; nam ambo prodeunt a principio interno, & perficiunt id,cui cōperunt,& de motu in cōmuni eſt eadem ratio,ac de Mundo,quia conſideratur motus ad Mundum & eius partes pertinēs,& æternitas motus vniuersè ſumpti cōducit Methodo de primo principio,quatenus per illum eleuamur ad motum primum, pendētem ex primo principio. Addebatur rationem ex tempore ſumptam ſolùm habere vim pro oſtendenda æternitate primi motus. Reſpondeo tempus eſſe huius cōditionis,vt neceſſario motum præſupponat,ſiue ille motus ſit primus, vel nō ſit primus parùm refert; ſat eſt ꝙ hæc conſecutio neceſſitatem includit, Tempus eſt, igitur motus eſt,& ideò uim habet etiam pro oſtēſione æternitatis motus vniuersè ſumpti,quia ex ſpecie infertur genus,& ex collocato ſub communi infertur cōmune. Dicebatur inſuper Ariſtotelem ſoluere inſtantias pro primo motu.Reſpōdeo Ariſtotelem trium propoſitarum inſtantiarum duas ſoluere de motu vniuersè ſumpto; quę ſolutiones eſſent inanes,ſi de motu primo loqueretur:inſtantiam tamen ſumptam ex terminis motus ſoluit de primo motu,tanquam de cauſa,& vt pateſaciat, eam oppoſitionem nō euertere æternitatem,quia ſaltē datur motus,qui non adeò inter oppoſita verſatur, vt non valeat nectere principium cum fine,& hoc ſupponit,vt in progreſſu oſtēdendum.Eliciebatur ſatis cōſpicua comprobatio ex epilogo,quæ tamen nullius eſt roboris, quoniam in cōtext.49.colligens æternitatem primi motus nō eam colligit ut primò propoſitam & oſtenſam, ſed virtute declaratorum poſt cōt.34. poſt quem pateſecit deueniendum eſſe ad primum aliquem motum,de quo colligit eum verè eſſe ęternū,at nō ob id inficiatur motum vniuersè ſumptum modo aliquo eſſe æternum. Addebatur demùm,Ariſtotelem in primo de cęlo ęternitatem primò oſtendiſſe de Cœlo & ex eo colligiſſe æternitatem Mundi. Reſpōdeo de cœlo & Mundo diſtinctam eſſe rationem, ac de motu primo & motu uniuersè ſumpto; nam hęc duo ſe habent vt uniuerſale & ſpecies eius,vniuerſale autem prius eſt cōſiderandum, non ita ſe habet de Cœlo & Mundo:inſuper æternitas vt competens cęlo magis eſt conſpicua,quia eius motui contrarium non cōpetit,& iam in octauo Phyſic.erat oſtenſum motum orbicularem ſolùm poſſe eſſe unum,ęternum,& continuū,ideò ab ea orſus eſt pro oſtenſione alterius.

Ad quem pertineat conſiderare, an motus ſit æternus. Cap. XVII.

Oſtendere motū æternū uidetur officiū Phyſici.

CVM Philoſophus aſſerat,& oſtendere nitatur motum eſſe æternū,quæritur ad quam Philoſophiæ inſpectricis partem pertineat id oſtendere? Primò id videtur pertinere ad Phyſicum,quia mobile & motus Phyſicæ conſiderationis eſſe dicuntur, & Ariſtote. in 8.Phyſi.rationibus Phyſicis id oſtendit; ſimiliter in primo de ortu & interitu cauſam aſſignat æternæ generationis depromptam ex materia, in ſecundo autem libro cauſam explicat efficientem,& in 12.Metaph.contex.43. ęternitatem motus, ait eſſe in Phyſicis oſtenſam.

Videtur officiū Aſtronomi.

Vidētur Metaphyſici.

Ex aduerſo uidetur id pertinere ad Aſtronomum,cuius officium eſt conſiderare cęleſtia corpora,& eorum motus:Inſuper id uidetur attinere ad Metaphyſicum, quoniā ſententia Ariſtotelis in primo Poſt. eſt medium & extrema demōſtrationis eſſe eiuſdem generis, hoc eſt pertinere ad eandem ſcientiam; at motus ęternus eſt medium

pro

pro oſtenſione abſtractorum, quæ ad Metaphyſicum pertinent, igitur & motus: Præterea id, cuius cauſa eſt Metaphyſica, ad Metaphyſicum pertinet, cauſa æterni motus eſt forma ſeparata, vt aſſeritur in octauo Phyſ. quæ eſt Metaphyſica; igitur ad Metaphyſicum pertinet. Hoc uidetur etiam aſſerere Auer. in primo de Anima com. 51. inquiens, Quare melius ſit cœlum moueri, quàm quieſcere, & cur potius in orbem, quã motu recto moueatur, Metaphyſicę eſt cõſiderationis; confirmatur quia Ariſt. in 12. Metaphyſicę ratione ſumpta ex æternitate temporis oſtendit motum eſſe æternum res itaque eſt ſatis dubia, p cuius reſolutione accipio id, quod à Philoſopho aſſeritur in primo Poſter. nam inquit interrogationem poſſe eſſe Geometricam, uel ex parte principiorum, uel ex parte concluſionis, uel ex parte utriusque. Similiter, dum quæritur ad quem pertineat oſtendere motum ęternum? Dico hoc poſſe conſiderari, uel ex parte motus & mobilis, uel ex parte principiorum; ſi conſideratur ex parte motus & mobilis, abſolutè hoc dicitur ad Phyſicum pertinere; nam quęcunque ſunt cum motu, dicuntur eſſe Phyſica, ut patet ex principio ſexti Metaphyſicæ, nec nõ ex duodecimo; quod confirmo, quia Ariſtoteles in 12. Metaphyſicę 43. cum per ęternitatem motus oſtendiſſet dari ſubſtãtias abſtractas, inquit æternitatem Motus in Phyſicis fuiſſe oſtenſam; nam quamuis id quoque efficiat in 12. Metaphyſicæ, tum quia locus proprius eſt octauus Phyſicorum, & in 12. Metaphyſicæ ſolùm id facit per repetitionem & memoriam, ideò in Phyſicis ait fuiſſe oſtenſam. Altera ex parte dum conſideratur ratione principiorum, ea cõſideratio partim Phyſica, partim Metaphyſica eſt; primò eſt Phyſica, dum refertur ad materiam, nempè ad mobile; inſuper eſt Phyſica, dum refertur ad motorem conſideratum tanquam principium motus; at dum conſideratur pro ſuo eſſe abſoluto cum moueat & non moueatur, ad Phyſicum non pertinet, ut aſſeritur in 2. Phyſi. 71. & 73. nam Phyſicus valet reſoluere vsque in primum motorẽ; at interrogatus deinde quid ſit motor ille, interrogantem reijcit ad primum Philoſophum; ſic ſcientię, & pręſertim Phyſica & Metaphyſica ſibi mutuò opem ferunt; Phyſica tanquam ancilla inſeruit Metaphyſico uaria conſpicua effecta ei ſubminiſtrãdo; vice verſa Metaphyſica tanquam domina perficit; & abſoluit declarationem multorum in alijs Philoſophię partibus conſideratorum, ut patet ex primo Poſteriorum & cum pateat ex dictis quid de materia & efficiente ſit dicendum, ſupereſt, ut loquamur de fine, de quo dico finem æterni motus eſſe duplicem, unum poſtremum, & principalem, alterum ſecundarium & per conſecutionem; finis poſtremus eſt motor ſeparatus, & præſertim Deus, nam Mentes cęlorum mouent, ut efficiẽtes, & ut fines quemadmodum in 12. Metaphyſicæ 36. aſſeruit Auer. & de hoc fine uera eſt ſententia Auer. prius relata & prolata in primo de Anima 51. At ſi loquimur de fine ſecundario, veluti eſt æterna generatio & conſeruatio mortalium ſecundum ſpeciem, & æterna mundi conſeruatio, & alia huius generis, hi fines à Phyſico conſiderantur; ex quo patet diſtincta conſideratione æternitatem motus cùm ad Phyſicum, tum ad Metaphyſicum pertinere; Ad Aſtronomum minime pertinet, quia nullam eius cauſam conſiderat, ſed abſolutè motum eſſe æternum ex alio recipit; ſolùm conſiderat numerum, & uelocitates motuum cœli, non autem principia motuum, & æternitatem. Rationes aduerſæ facilè diluuntur; dicebatur æternitatem motus attinere ad Metaphyſicum, quia medium, & extrema debent eſſe eiuſdem generis. Solutio elicitur ex Ariſtotele in primo Poſter. limitante eam regulam, quòd ſint eiuſdem generis, uel abſolutè, uel in parte; Metaphyſica & Phyſica ſunt eiuſdem generis in parte, cum Phyſica collocetur ſub Metaphyſica, Ex eo autem quòd motor non ſit Phyſicæ conſiderationis, quia non mouetur, elicimus ex parte eius ad Metaphyſicum pertinere, ut iam dixi.

Reſolutio.

Scientię ſibi mutuò opem ferunt.

Finis æterni motus duplex.

Lationem ordine originis præferri cæteris motibus. Cap. XVIII.

Quatuor de motu conſideranda.

CVM varia hactenus declarata ſint ad motuum notitiam pertinentia, ſupereſt modò, vt de motuum mutua comparatione verba faciamus; quæ de re quatuor ſe nobis offerunt explicanda; Primò oſtendendum eſt lationem præferri cæteris motibus; Secundò facta comparatione inter lationes oſtendendum eſt motum in orbem præſtare recto; Tertiò oſtendendum inter motus rectos oppoſitos mediare quietem, & ob id motum rectum non poſſe eſſe vnum, æternum, & continuum; Demùm eſt patefaciendum non repugnare motui in orbem, vt ſit vnus, æternus, & continuus. A primo ordiendo, cũ motus latè ſumptus, vt etiam mutationem intra ſuos terminos includit, diſtribuatur in lationem, alterationem, accretionem, diminutionem, ortum, & interitum, quarum mutationum duæ ſolæ ſunt ſimplices, latio nimirùm & alteratio, vt alibi pateſeci, quæritur, quæ nam earum debeat iudicari prima? Et quoniam primum vſurpatur multipliciter, vt ſæpè Philoſophus docet cũ in poſtprædicamentis, tùm in 5. Metaphyſicæ & alibi, præſertim modò conſiderandum eſt duplex primum, vnum originis, alterum dignitatis, & de his proponitur dubitatio; ordiendo autem a priore origine, quæritur, qui nã motuum ſit origine primus? Pro ſolutione vtendum primò eſt diſtinctione, qua vtitur Philoſophus 9. Metaphyſicæ de actu & poteſtate loquendo; nam ordo originis vel conſideratur in eodem mobili, vel abſolutè; Si in eodem mobili, tunc cum Ariſtotele in 8. Phyſic. 57. dicendum eſt, generationem eſſe primam, ei ſuccedere alterationem, mox ſequi accretionem, lationem, diminutionem, & demùm interitũ; Ratio eſt conſpicua, nam pro latione animantium requiritur iudicium, & robur organorum; Abſolutè autem ſecus ſe habet, nam latio prima eſt, quam ſequitur alteratio, mox generatio, & accretio: Ratio eſt, quia nil generatur niſi præcurrat alteratio alterans; vt alteret, debet accedere ad alteranda, quod non fit ſine latione: Hoc ſeruari inſpicimus in ordine vniuerſi; primò enim cœlum circumfertur, eius lationem ſequitur illuſtratio, calefactio, & alteratio mortalis orbis; quam alterationem ſequitur ortus & interitus partium eius; hinc cæteri motus ſine latione, quæ prima eſt, eſſe nõ poſſunt; latio autem eſſe poteſt ſine illis, vt in 8. Phyſ. 56. docet Philoſophus. Præterea huius ordinis ea quoq; afferri poteſt ratio, quæ ex dictis elicitur, quoniam motuũ illi iudicari debent origine primi, qui ſunt ſimpliciores; huiuſmodi aũt ſunt latio & alteratio; quare antecedunt cęteris, & cõparatis adinuicem, latio eſt prior, quia alterationem non expoſcit, alteratio aũt præcurrentem expoſcit lationem, qua alterans ad alterabile accedat. Inſuper vt ſe habet de ſubiecto, ita putandum eſt ſe habere de affectione; at ſubiectũ lationis, nempè cęlum, origine primum eſt. Similiter vt ſe habet de motore, ita putandum eſt ſe habere de motu; motor abſolutè primus ſolũ mouet motu ſecundũ locum; quare huiuſmodi motus eſt abſolutè primus; hinc quod dicimus primum ex ſe moueri, ſolũ eſt verum de motu ſecundum locum, vt a Philoſopho in 8. Phyſic. manifeſtatur. Demùm id ipſum teſtimonio veterum confirmatur; Anaxagoras motum primum aſſeruit eſſe deductionem in ordinem & ſecretionem rerum a chao; Empedocles ſecretionem ex Mundo ſphæro, vel tranſitum rerum ex uno Mundo in aliũ; Democritus motum Atomorum; Plato motum animę, uel fluxũ, & inordinatarum motum antecedentis materię; hi autem oẽs ſunt motus ſecundum locum; ſimiliter cęteri, qui cuncta fieri putarunt cõcretione & ſecretione, lationem ſtatuere primam, cum ſecretio non fiat ſine latione. At dubitatur, quomodo latio in eodẽ dicatur origine poſtrema, cum diminutio, & interitus ſint motus poſteriores? Reſpondeo lationem eſſe poſteriorem cæteris, quatenus eſt poſterior altero oppoſitorũ de-

Duæ ſolæ mutatiões ſimplices.

Qui motuũ ſit primus origine.

Generatio in eodẽ eſt prima.

Abſolutè, prima eſt latio.

Anaxagoras.

Dubitatio Solutio.

notante

notanto perfectionem, eſt enim poſterior ortu & parte aliqua accretionis. Sed pulchrior, & ſublimior emergit dubitatio, qui motus in cœlo iudicari debeat origine prior; num latio, vel alteratio? nam cum Cœlum ſit apprimè ſimplex, tãtùm duobus primis ſimplicibus motibus mouetur latione, & alteratione. Latio cœli propriè motus eſt, alteratio autem nequaquam, ſed ſolùm ſecundum ſimilitudinẽ; alteratio enim cœlo competẽs eſt receptio varia luminis, & permutatio apparentium colorum à recepto lumine non ſeiunctorum; quæ receptiones fiunt ſine tẽpore, & ſunt actus perfecti, ut in præcedentibus de luminis effuſione dictum eſt: quæritur itaque, num cœli latio, vel potiùs ea apparens alteratio ſit origine prior? Quòd antecedat alteratio oſtẽditur, quoniam lux, & lumen intimiora ſunt cęlo, & ſunt affectiones corporis mobilis ſecundum locum; primò autem requiritur mobile conſtitutum in eſſe, & perfectũ, mox ei competit latio, quæ perfectorum eſſe dicitur. Cui difficultati reſpondens dico lationem eſſe priorem origine; quod oſtendo, primò quia illuminatio non eſt motus, ſed mutatum eſſe, cum ſit actus perfectus; mutatum eſſe ſequitur motum aliquem, & non valet in cęlo ſequi alium motum præter lationem: hinc illuminatio dicitur præſentia lucidi, lucidum redditur præſens per lationem: prætereà latio cęli ſequitur proximè Deùm à quo mouetur, illuminatio ſequitur lucem cęli & ſyderum, quę ſunt origine poſteriora Deo. Inſuper latio competit cęlo, vt quantum, & corpus eſt, illuminatio ei competit vt eſt quale; quantum eſt origine prius quali, cum omnis qualitas in quarto recipiatur. Hinc Ariſtoteles quamuis cęlum lumine & motu calefaciat mortalia, id tamen tribuit motui, quia in permutatione antecedit origine. Ratio aduerſa, quia latio perfectorum eſt, &c. Soluitur, quia latio eſt perfectorum ſecundum quantitatem, at non præſupponit qualitatem, ſequitur enim latio cęli eſſentiam eius, & molem, non autem qualitatem.

Altera dubitationum in cęlo latio ſit prior?

Pro altera tione.

Solutio.

De ordine perfectionis Motum. *Cap. XIX.*

PAtefacto ordine originis motuum, de ordine dignitatis, & præſtantiæ eſt agendum, hi enim ſunt duo principaliores ordines, ex quibus duplex natura primũ elicitur, vnum originis, alterum intentionis; illud eſt principium operis, hoc appetitionis; quęritur itaque, qui motus ſit dignitate primus? Nõnulli Viri docti, ortui terũ principatũ tribuerũt quorũ ſententię adhęrent Iauellus, & Io. Gandauenſis, idque ſatis firmis rationibus videtur poſſe oſtẽdi; Et primò utor ratione ſumpta ex Aue. in 8. Phy. 57. Vt prędicamentũ, quod eſt terminus motus, ſe habet ad prędicamentũ, ita motus ſe habet ad motum; at ſubſtantia quæ eſt terminus ad quem generationis præſtat cæteris prædicamentis; igitur generatio pręſtat cæteris motibus, qui ſunt ad alia prædicamenta; nam motus à termino ad quem recipit ſuam conditionem, immò non dicitur ab eo differre niſi per magis & minus. Prætereà id, ad quod per naturam viuentia maximè ſunt procliuia, debet præferri cæteris mutationibus; generare ſimile eſt huiuſmodi, vt aſſeritur in ſecundo de Anima 34. quare &c. Inſuper mutatio prodiens ex ſola re perfecta eſt præſtantior cæteris competentibus etiam rei imperfectę; generare ſimile tantùm rei perfectę competit, nam in quarto Meteororum tunc vnũquodque dicitur perfectum, dum valet ſimile generare, quare, &c. Pręterea aſſeritur ab Ariſtotele in octano Phyſic. 58. & in ſecundo de Partibus animalium cap. 1. & alibi poſtremum generatione eſſe dignitate primum; at uiuentia primò nutriuntur, mox creſcunt, mouentur ſecundum locum, poſtremò valent generare; Apparet itaque ortui principatum competere, ob cuius præſtantiam omnis motus dicitur generatio quædam; generatio autem ſimpliciter ſola dicitur ea ſubſtantiæ; at generatio ſimpliciter præſtat generationi in parte, & cum cæteri motus ſolùm ſint generatio in parte, abſo-

Qui motus ſit dignitate prior.

Quidortus.

Ratio prima.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quod latio præſtet. lutè colligi poſſe videtur, ortum cæteris motibus dignitate antecellere. Hanc ſententiam & cum ea Ariſtotelis, & cum ratione pugnare exiſtimo; nam latio ea eſt, cui te vera competit primus dignitatis locus, quod oſtẽdo primò *Ratio prima.* ratione deprompta ex motore, qua etiam vtitur Ariſt. in octauo Phyſi. 60. Nã ille motus dignitate præſtat, qui prodit ex motore præſtantiſſimo; latio eſt huiuſmodi, quod oſtendo, quia motor primus & præſtantiſſimus eſt duplex, vel abſolutè & huiuſmodi eſt Deus, qui cęlum mouet motu ſecundum locum, vel eſt primus & pręſtantiſſimus inter corpora, & huiuſmodi eſt corpus viuens, quod ſola latione dicitur ex ſe moueri, vt aſſeritur in octauo Phyſic. *Secunda ratio.* Secundò id ipſum oſtenditur ratione ſumpta ex mobili, qua etiam utitur Ariſtoteles in octauo Phyſic. 58. Nam motus ille dignitate præſtat, qui competit mobili pręſtantiori; huiuſmodi eſt latio, quę competit cęlo præſtantiſſimo corporum, & viuentibus perfectioribus, nam animalia tunc incipiunt loco moueri, dum perfectionis aliquid, & roboris fuerint adepta. *Tertia.* Tertia ratio elicitur ex attinentibus ad ordinem originis, qua etiã in eodem contex. vtitur Philoſophus, nam in mortalibus quod origine eſt poſterius, perfectione eſt prius; latio in viuentibus eſt poſtrema origine, vt apparuit in præcedente cap. quare perfectione prima eſt. *Quarta.* Quarta ratio elicitur ex conditionibus lationis, qua utitur Ariſtoteles in cõtex. 59. Nam ille motus dignitate cęteris pręſtat, per quẽ nil internum & proprium mobilis deperditur; huiuſmodi eſt ſola latio, per cęteros autem motus vel variatur eſſentia, vel quantum, uel quale, per lationem ſolùm variatur externus locus, hinc ſola latio ualet æternis competere, & eſt motus perficiens, & ſeruans, ſolùm conducens pro bene eſſe, & eſt talis, ut ex eo pendeant cæteri omnes motus. *Quinta.* Inſuper latio eſt illa, quæ præſertim ex natura pendet, rei eſſentiam nobis patefacit, ſola valet eſſe æterna & continua; hinc Ariſtoteles numerum ſimplicium corporum, Naturam Cęli, cõditionem æternorum motorum per hũc ſolum motum indagauit, & patefecit. *Sexta.* Præterea ille motus principatum obtinet, per quem mobilia abſolutè dicuntur moueri, hoc ſoli lationi competit, hinc cœlum abſolutè dicitur moueri; Plantę uerò non moueri, ſed creſcere, alterari, & gigni dicuntur, ut optimè conſiderauit Ariſtoteles in octauo Phyſic. cont. 77. *Auctoritas.* Latio itaque præſtantiſſima eſt mutationum, quod etiam veteres Philoſophi approbarunt; ideò (referente Simplicio) Democritus ſolam lationem nuncupabat motum, & Stoici cũ cæteris omnibus motibus uel conſpicuè, uel latenter iunctam eſſe lationem aſſerebant. *Anaxagoras.* Similiter Anaxagoras motum primum dixit eſſe ſecretionem a chao & ordinem eius, ex Diuina Mente prodeuntem; *Plato.* Plato etiam vna cum Pythagora lucidiſſimè id affirmauit, & lationem adeò cæteris mutationibus præſtare aſſeruit, ut eſſet origo, fons, & commune principium earum, ens non ſecus eminentia, & facultate includens, ac cęlum includat cætera corpora. Ex his patet eos cõſpicuè decipi, qui ortui, & interitui principatum tribuũt; conſpicuè enim Ariſt. in cont. 58. mutationem origine primam aſſerit eſſe dignitate poſtremã, & referens ordinẽ originis mutationũ, ait generationẽ eſſe origine primam, ſecundam alterationem, tertiam accretionem, quartã lationẽ vt patet ex contex. 57. *Generatio non poteſt dic prima mutatio.* Hinc generatio nequaquam dici poteſt mutatio prima, quod manifeſtè aſſeritur ab Ariſtot. in ſecundo de ortu & interitu. 55. dicente, manifeſtum eſt priora eſſe benedicta, primam tranſmutationem lationem eſſe, nõ generationem; longè enim rationabilius eſt ens non entis generationis eſſe cauſam, quàm nõ ens entis; quod autẽ fertur eſt, quod generatur nõ eſt, quare latio eſt prior generatione, &c. Demùm id confirmatur: quia quamuis in re quæ gignitur primum origine, ſit dignitate poſtremum, abſolutè tamen in uniuerſo contra ſe habet; nam Deus, Cœlum, Cœlique motus, ut origine, ita dignitate præſtant. Vt autem diluantur aduerſę rationes *Creatio verè præſtat mutationibus.* accipiendum primò eſt, quòd conceſſa creatione, ut abſolutè concedi debet, ea cũ non ſit motus, ſed modus eminens generationis, pręſtat ne dum generationi, uerùm etiam motibus omnibus, nam ea abſolutè eſt prima, non pendet ex motu aliquo, eſt actus perfectus, ſine vllius interitu, ex ſola immenſa uirtute prodiens. Accipiendum ſecundò eſt

dò eſt

Digitized by Google

dò eſt terminos motus dupliciter poſſe conſiderari, vel tantùm ex parte propriæ formalitatis, & rationis eius motus, vel vnà cum his, quæ præſupponunt; & hoc ſecũdo modò præſertim conſiderari debent, dum comparantur inuicem motus pro ordine perfectionis: hinc dicimus, quod melius eſt eſſe quantum perfectum, quàm eſſe ſolũ; ſimiliter eſſe quale, quàm ſolum eſſe, vt etiam bene eſſe præfertur ipſi eſſe: Ex his modo conſpicuæ refulgent ſolutiones aduerſarum rationum, quarum prima erat, vt prędicamentum ſe habet ad prędicamentum, &c. Prętermiſſo Auerroes, cuius dicta eo in loco hac de re approbanda non puto, ex ſecundo præaſſumpto elicio ſolutionem; nam melius eſt bene eſſe, quàm eſſe ſolum, & eſſe perfectum ſecundum quale & quantum, quàm tantum eſſe; & melius eſt conſeruare eſſe; & aliud ei ſuperaddere, quàm permutare eſſe; generatio enim quamuis ducat ad eſſe, tamen eſt cum interitu præcedentis eſſe: addebatur ſecundò viuentia maximè ad generandum eſſe procliuia. Reſpondeo ea ratione oſtendi facta comparatione inter tria opera animæ nutriẽtis, quę ſunt alere, augere, & generare, hoc tertium maximè per naturam expeti, cum conducat pro aſſequenda æternitate, & ducat ad eſſe æternum; tamen quia iunctam habet corruptionem, & mutationem totius, cęterę autem mutationes ſine interitu ſubiecti aliquid ei addunt, ſic ex parte rei, quæ generatur, eſt origine prima, dignitate poſtrema, vt dicebatur à Philoſopho: Et altera inſtãtia ſoluitur, per quã dicebatur ſola perfecta generare; inſuper additur quod generare proximè ſolis mortalibus competit, loco autem mouere etiam æternis & abiunctis formis: Addebatur demùm viuentia poſtremò generare, quare dignitate generatio erit prima. Reſpondeo ordinem originis, & perfectionis debere conſiderari in re mobili, vt eum conſiderauit Ariſtoteles non in motore; at conſiderando mobile, id primò generatur, mox alijs motibus mouetur. Addebatur ob pręſtantiam generationis omnem motum dici generationem quandam. Reſpondeo id non prodire ex perfectione, ſed ex communi quadam conditione mutationum, quatenus omnes ducunt ex non eſſe ad eſſe aliquid: Et ita poſſent pugnantes ſententiæ in parte conciliari, quia generatio præſtat per id, quod eſt commune cunctis, cedit tamen per propria, quia, ut ait Simplicius, ſeruantia Naturam & eſſentiam rei præferenda ſunt illis, quæ eam euertunt, & interimunt.

Termini motus dupliciter cõſiderãtur.

Solutio primæ rationis.

Solutio ſecundæ.

Solutio tertiæ.

Solutio poſtremæ rationis.

De præſtantia motus in orbem. *Cap.* XX.

COmparatis inuicem motibus, & mutationibus, apparuit lationem cęteris dignitate, & origine abſoluta præſtare: comparandę modo ſe offerunt lationes inter ſe, quarum vna eſt in orbem, altera recta, & perpendẽdum, quę earum alteri pręſtet? Pro cuius ambiguitatis clariore elucidatione patefaciã primò vnà cum Ariſtotele præſtantiam lationis in orbem, mox inſtantias nonnullas, & dubia diluam. Refulget pręſtantia motus in orbem primò ex attinentibus ad motorem, qui omnium eſt pręſtantiſſimus, prodit enim ex Deo, & ex motore à materia ſecreto; & ratiò, quòd ex eo ꝓdeat, eſt, quia motus externus ſequitur & æmulatur actionem internam; ſeparatę Mentes actione interna ſe intelligunt, & ſpiritali quodam circulo in ſe conuertuntur; hinc extrinſecùs mouent in orbem; Deus ſe ſolùm intelligit, & in ſe tantùm, ueluti abſolutiſſimum principium & finem conuertitur; & propterea vnico motu, & primo in orbem mouet ab ortu in occaſum: Motores ſub Deo poſiti, vt pendent ex eo, illum intelligunt, eique pro facultate optant reddi ſimiles; ſimiliter conſpirant ad motum illum, qui eſt ab ortu ad occaſum, qui dicitur motus totius: ut autem intelligũt ſe, & cognoſcunt ſe à primo diſtinctos, mouent motu diſtincto; quia tamen ipſi quoque uertuntur in ſe, efficiunt motum in orbem; inſuper quia ſunt efficiens & finis motus, ut cauſæ efficientes repellunt mobile à ſe, ut fines id trahũt ad ſe, ac ita expulſu quodam eminenti & tractione

Præſtantia motus ĩ orbẽ ex motore.

Cur formę à materia ſecretę moueantur in orbem.

Dubitatio.

conſurgit motus in orbem ab occaſu ad ortum. At dicet aliquis, cum Mens hominis etiam ſit à materia ſecreta, & ſe intelligat, cur non mouet hominem in orbem? Miſſam facio ſententiam Academicorum, & Magni Alberti à me reiectam in lib. de motu Animalium, & dico multiplicem adeſſe rationem varietatis,

Solutio.

nam primò Mens hominis non ſe per eſſentiam intelligit, vt ſuperæ Mentes, ſed in aliud inſpicit, & ſolùm actu reflexo intelligit ſe cum fuerit ſingula facta, ut dicitur in tertio de Anima context. 8. Sic itaque Anima mouens in aliud inſpicit, non in ſe. Inſuper Mens non proximè mouet, ſed per Phantaſiam & appetitum, quæ tendunt in finem ab appetente diſtinctum. Tertiò quia mobile per humanam Mentem non ab ea pendet, nec ita eam ſequitur, eique ſubijcitur, vt orbes Cœlorum pendet ex ſuperis Mentibus, eisque ſubijciuntur. Quartò quia hominis Mens ita mouere debet, ut expedit homini, ei autem expedit motus varius, ut etiam appetitus, appetibile, & indigentiæ varia ſunt. His accedit, quòd motus animalium ſeruat in parte figuram circuli, quatenus fit ſupra, & circa Terram, quæ orbicularis eſt.

Præſtantia ex mobili.

Secundò elicitur præſtantia motus in orbem, ex præſtantia mobilis; nam vt aſſeritur in primo de Cœlo, ita motus in orbem præſtat rectis, ut Cœlum Elementis, æternum mortalibus, purum impuris, & demùm immune à contrarietate contrario præditis: Cœlum enim illud eſt, quod ſolum ſui natura in orbem mouetur.

Præſtantia ex conditionibus.

Tertiò exactiùs refulget præſtantia huius motus, dum perpenduntur inſignes eius conditiones; primò enim figura orbicularis eſt præſtantiſſima figurarum, cui ob perfectionem nil addi poteſt; eſt ſimpliciſſima, cum vnica claudatur linea; eſt omni ex parte conſimilis; eſt ab eodem ad idem vt indicetur non tendere ad aliud, non egere alio, vndique includere perfectionem, cum vbique adſit principium, & finis eius. Inſuper ille motus non eſt in gratiam alterius, & pro indigentia, ut motus mortalium; mortalia enim mouentur motu recto, vt quieſcant, & pro diligentia ſui Loci; Cœlum uerò mouetur vt moueatur, nec vt nouum locum acquirat, antecedentem derelinquit, ſed ſemper ſecundum totum eſt in eodem loco, adeò vt ex parte totius motus ille non ſit interitus vnius, & ortus alterius, ſed exacta conſeruatio vniuerſæ ſuæ conſtitutionis. Prætereà motus in orbem ob ſui principatum dicitur menſura cæterorum motuum, regula eorum; idem fundamento cum tempore, ſola ratione diſtinctus; hinc per Metaphoram dici poteſt Pater temporis, vt reliqui motus pariuntur in tempore, & dici poſſunt nati eius. Inſuper huic ſoli motui competit, ut omninò ſit immunis à uiolentia; nam motus recti multiplicem violentiã iunctam habent, vt diſtinctionẽ à ſuo toto receſſum à ſuo loco, ſciſſionem medij, & ſimiles. Prætereà motus orbicularis talis eſt, ut ſolus valeat eſſe vnus, continuus, & æternus: Demùm eius præſtantia ex fine conſpicuè refulget; Nam per motum in orbem conſpicua nobis redditur vis, & conditio ſuperorum motorum, refulget prouidentia Dei, effunditur gloria eius, apparet ſuperas Mentes à materia eſſe ſolutas, Elementa recipiunt ordinem, conſtituuntur in uniuerſo differentię poſitionis, Plantę & Animalia gignuntur, &, cum Cęlum moueatur in orbem, per omnes eius partes acquirit cunctas loci totius partes & per ſingulas partes ſingulis mortalis orbis partibus munera liberaliſſimè impartitur, Adeò, vt iure optimo latio in orbem cęteris origine, dignitate, & tempore præferatur; in qua ob varios circulos magis, vel minus à ſolis diſtantes, & ſumma velocitas, & ſumma tarditas, & mediocris eminentiſſimè includitur.

In motu cęli ſumma uelocitas, ſummaque tarditas locũ habent.

Digitized by Google

Dubia nonnulla proponuntur attinentia ad præſtantiam motus orbicularis. *Cap. XXI.*

VT prꝙſtátia orbicularis lationis ſplendidior fulgeat, dubia principaliora tanquam nubes, ſunt diluenda, & repellenda: dubitatio prima eſt quia ille motus, per quē nil noui acquiritur, inanis iudicatur, per motum in orbem nil noui acquiritur, cum ſit ab eodem ad idem. Inſuper videtur inanis, quia nunquam finem cōſequitur, nunquam fine fruitur, ſed in infinitum tendit, cum tamen Ariſt. in primo de Cꝙlo 87. dicat in infinitum nihil moueri. Et demùm iure uidetur inanis, cū nunquam deſinat in quietē, quæ eſt potior motu, cum ſit finis motus, & poſſeſſio formæ, quæ per motum acquiritur. Hinc Pythagoras, & cū eo Plato, motum ſumebant pro priuatione, & imperfecto, quietē verò & ſtatū, pro forma & perfectione, & Auerroes in quarto de Cœlo diſputans aduerſus Themiſtium inquit, naturam exactiùs per quietem, quàm per motum patefieri, cum ea ſit finis motus.

Prima dubitatio.

Motus in orbē videtur inanis.

Pythagoras.

Huic difficultati reſpondens dico per ea, quꝙ relata ſunt, nedum motum in orbem è prima dignitatis ſede non reijci, verùm potiùs in ea cumulatiùs, & conſtantiùs confirmari; nam ſi Cœlum ex eodem redit in idem, & ſine media quiete mouetur, id totum ex perfectione prodit: redeundo in idē æmulatur ſuum motorem, qui in ſe conuertitur, indicat non moueri ob indigentiam, ſed ob conſeruationem ſuæ perfectionis; patefacit à contrario eſſe immune; ſimiliter ſi mouetur ſine intermedia quiete, æmulatur ſuum Motorē, qui eſt actus purus, liberaliſſimè ſuas facultates in alios effundens, nunquam ocio torpeſcens, & cum ita moueatur, ſimul eminēter perfectionem immobilitatis includit, quatenus immobiliter, & conſimiliter mouetur, & locum ſuum totum non deſerit; nam immobilitas eſt ea, quæ perfectionem indicat potiùs, quàm quies; hinc de Deo dicitur ſtabiliſque manens das cuncta moueri: Cꝙlo namque triplici ratione immobilitas competit; primò quia ſecundum totum non mutat locum; ſecundò quia motus eius eſt conſimilis; tertiò quia eſt æternus; his quartò additur, quòd ex velociſſimo æquatoris motu, deſinit in polos omnino immobiles.

Solutio.

Triplex cœli immobilitas.

Inſuper in mortalibus quies eſt præſtantior motu, primò quia ſolùm, dum quieſcunt, poſſident locum ſuum; ſecundò quia, dum mouentur multiplicem violentiam iunctam habent, de Cœlo contra ſe habet; nā procul ab omni uiolentia fruens ſuo loco continenter reuoluitur, nec ob id dicitur moueri in infinitum, quia definitis terminis clauditur, quatenus conſideratum ſecundum partes, & diametrum ex ortu in occaſum, & ex meridie in lineam mediæ noctis tendit, redeundo ad idem, cuius motus finis internus eſt, vnuſquiſque terminus eius; finis cui inſeruit eſt motor; finis, cuius gratia Cꝙlum mouetur, eſt ordo vniuerſi, & cōſeruatio mortalium.

Cur mortaliū quies prꝙſtet motui, nō autē Cꝙlorū?

Finis motus Cœli.

Sed alia occurrit dubitatio, & eſt cum Cœlum ſecundum totum non deſerat locum ſuum, an debeamus dicere, quòd moueatur ſecundum partes, & immobile ſit totum, vel quod etiam totum moueatur? Ariſtoteles in primo de ortu & interitu con tex. 25. Id primum approbare uidetur inquiens, Quod creſcit ſe habet vt id, quod deducitur; toto enim manente particulꝙ tranſmutantur ſecundum locum, nō vt partes ſphꝙrꝙ, illæ enim in æquali loco toto manente permutantur, &c. cōſpicuè Ariſtoteles aſſerit ſphæram totam manere, dum reuoluuntur partes, quod etiam affirmat in octauo Phyſico. 76, inquiens, ſphæram ſimul moueri & quieſcere. Auerroes tamen in octauo Phyſic. 76. obijciēs inquit, non poſſe moueri partes omnes, quin moueatur & totum, & ideo ait partes ſphꝙræ mutari & ſecundum ſubiectum ſiue materiam, & ſecundum formam, hoc eſt aſpectum & diſpoſitionem, totum verò mutari ſecundum formam tantùm, quatenus vario aſpectu reſpicit centrum, vt ſe declarat in eodē octauo lib. contex. 45. At inſtantia Auerrois leuis eſt, quia Cꝙlos mutare locū ſecundum formam, nil aliud eſt niſi per varias partes vario modo referri ad centrum, & mutuò

An cꝙlum moueatur totum.

Auerroes.

ſe reſpi-

Digitized by Google

Inſtantia. ſe reſpicere, & ideò ea mutatio tribuenda eſt partibus, non toti, vt rectè fecit Ariſtoteles. Sed dices cū totum ſit ſuę partes, quod compeтit partibus omnibus, neceſſariò competet toti, ſed partes omnes mutant locum ſecundum ſubiectum, quia mutāt interuallum, in quo recipiuntur, & etiam ſecundū formam: igitur & totum. *Solutio.* Reſpondeo vtrumque competere toti ratione partium, ac ita ſecundariò & ex accidenti, non autem ratione totius, nos autem cū Ariſtotele id conſiderarè debemus, quòd eſt per ſe, nam quamuis partes diuiſim conſideratæ mutent locum ſecundum ſubiectum, tamē quia pars vna ingreditur & ſuccedit in locum alterius, ideò totum ſeruatur in eodem interuallo, & manente Deo manet centrum, manente centro manent Poli, manente centro & polis manet vniuerſum. *Alia dubitatio.* Sed altera occurrit dubitatio, nam latio in orbē minus rectè videtur dici menſura lationum, cū menſura ſui ratione dicatur minima eius generis, latio autem in orbē maxima ſit. *Solutio.* Reſpondeo eam diſtincta ratione & maximam & minimam eſſe, eſt maxima, quia competit corpori maximò reuoluto per interuallum maximū, & eſt ęterna; eſt minima quia eſt ſimpliciſſima, ſimillima, & velociſſima & per regularem velocitatem eſt mēſura cęterarum lationū. & mutationum.

Dubitatio At dubitatur adhuc, quia motus in orbem nō conſimilis eſt, ſed potius diſſimillimus omnium motuum, in eo enim ſimul & ſumma velocitas, & ſumma tarditas & mediocris reperitur, velociſſimus eſt æquator, minus veloces ſunt tropici, & ſenſim circuli proximiores polis vertuntur tardius, adeo vt demum poli ſint immobiles. *Solutio.* Reſpōdeo Cœlum, quod in orbem mouetur tribus modis poſſe conſiderari: primò ſecundum totum; ſecundò per ſingulos circulos eius ſeorſum: tertiò comparando circulos varios adinuicem; prima, & ſecunda conſideratione eſt ſimillimum & conſimiliter motum, tertia cōſideratione eſt diſſimillimum, & cum ea diſſimilitudine ſeruat exactiſſimam rationis conſimilitudinē, quatenus ſinguli circuli ſimul incipiunt, & abſoluunt ſuam reuolutionem, & ex hoc conſurgit harmonia motus partium Cœli, & redditur Cœlum particeps cuiuſlibet gradus velocitatis, & euadit origo motuum omnium, adeò ut hoc eximiam eius præſtantiā nobis patefaciat; nam cum magna diſſimilitudine magna ſeruatur ſimilitudo, cum multitudine vnitio, cum ſimplicitate cōpoſitio cum varietate harmonia, cum velocitate tarditas, & demùm cū motu ſtatus: hinc iure optimo circulus ſuo motu redditur origo omnium motuum admirabilium, vt conſiderauit Plato in 10. de Legibus & Ariſtoteles ſub initio quęſtionum mechanicarū. *Circulus origo motuū admirabilium.*

Dubitatio Demùm dubitatur, quia dictum eſt motum Cęli conſimilem ſemper eſſe; oppoſitum tamen enunciauit Ariſtoteles in quarto Phyſic. 129. in quinto 43. & in ſexto 15. quibus in locis aſſeruit motum quemlibet poſſe eſſe uelociorem & tardiorem. *Alexāder* Alexāder referente Auer. in ſexto Phyſi. 15. nec nō Simplicio, duas dedit ſolutiones; prima eſt, quod Cœlum quatenus mouetur à motore per volūtatem poteſt velociùs & tardius moueri; hanc reijcit Simplicius, quia ea voluntas non indefinita eſt, ſed ad vnum definita & contracta, & præſertim dubia eſt, quia ex ſententia Ariſtotelis motores Cęli mouent cùm quadam neceſſitate naturæ. Altera ſolutio eſt, quæ etiam fuit Eudemi, quòd ea poteſtas, vt motus ſit velocior, non ſequitur mobile, ſed conditionē motus; quatenus imaginari ualemus in eodem interuallo aliud corpus moueri velocius, quę ſolutio etiam dubia eſt, quia ſi aliud mobile in eo moueri imaginabimur, nō erit motus ille velocior, ſed alius, nec ſeruabitur ſententia Ariſtotelis dicentis motū quemlibet poſſe eſſe velociorem & tardiorem. *Simplic⁹.* Proptereà Simplicius veriorem inueniens ſolutionem dixit poſſe etiam de eadem magnitudine dici, quod moueatur velocius. Dicamus itaque motum Cœli dupliciter poſſe conſiderari; primo ex parte generis, vt motus eſt, & quia ita eſt continuus & in tempore, nec datur tempus minimum, ideò motui illi, vt motus, non repugnat; vt ſit tardior & velocior; ei tamen repugnat, vt prodit ex motore conſimiliter ſe habente immobili, æterno, eundem finem ſemper optante & recipitur in mobili ſui natura & eſſentia inuariabili: His addo motū cœli participem reddi maioris & minoris velocitatis per uarios eius circulos.

Quomo-

Digitized by Google

Quomodo id verum ſit, Poſterius generatione eſt perfectione prius? Cap XXII.

Satis vulgata & celebris ea ſententia eſt, primũ origine & generatione eſt perfectione poſterius, & primũ perfectione eſt poſterius generatione, quæ profertur ab Ariſtotele in octauo Phyſi. 58. dicente, poſterius generatione eſſe natura prius, & in 2. de Partibus animaliũ, c. 1. aſſerente, ſed cũ contra, in generatione, ac in eſſentia ſe habeat, quæ enim poſteriora sũt generatione, ea ſunt natura priora, & quod primũ eſt natura, id vltimum eſt generatione; ſimiliter in 5. Metaph. 15. legitur, quæ generatione ſunt poſteriora, forma & ſubſtantia ſunt priora, vt vir puero, & homo ſemine; Hinc oritur duplex Natura primũ, vnum origine, alterum appetitione; abſolutè tamen ab Ariſtotele id dicitur Natura primũ, quod eſt præſtantius, & primò appetitur, quod appellatur prius eſſentia, Forma, Natura, & appetitione; Ratio huius regulæ eſt, quia cuncta quæ fiunt, progrediuntur ex poteſtate ad actũ, & quo magis accedunt ad actũ, eo ſunt perfectiora. Inſuper omnis generatio eſt quędã transſmutatio; omnis tranſmutatio ex imperfecto ad perfectũ ducit, dũm per ſe optatur & non ſequitur imbecillitatẽ materiæ. Præterea poſteriora generatione ſunt finis pręcedentiũ, finis autẽ eſt pręſtantior ordinatis in illum, hinc primò appetitur. Inſuper ea quę ſunt præſtantiora difficiliùs producuntur, & pluribus egent præcurrentibus diſpoſitionibus, & propterea poſteriora ſunt generatione. Demũ in rerum ortu primò parãtur neceſſaria, & quæ pertinent ad eſſe, mox attinentia ad bene eſſe. Hinc Ariſtoteles in proęmio Metaphyſicæ dixit, Artes tanquã neceſſarias pro eſſe primo fuiſſe inuentas, mox verò formatã fuiſſe Philoſophiã attinentem ad bene eſſe, quod præſtantius eſt quã eſſe. At varia occurrunt, quæ veritatẽ hanc dubiã reddunt, & variæ ſe offerũt inſtantiæ; veluti ſubſtantia eſt prior generatione, quã accidens, ex 7. Metaph. cont. 4. & tamen eſt eo dignior; ſimiliter actus primus, qui eſt forma, eſt prior generatione actu ſecundo, qui eſt operatio, & etiam eſt prior perfectione. Inſuper in ortu animalis cor ex ſententia Ariſtotelis in 2. de Gen. anim. c. 4. eſt generatione primum, cũ tamẽ ex eiuſdem Philoſophi ſententia ſit primũ dignitate. Similiter Deus, Intelligentiæ, Cęlum antecedunt origine mortalibus, & etiam dignitate. Inſuper pili multi hominũ gignuntur poſterius, & ſunt imperfectiſſimi. Senium quoque, & interitus, quę animalibus poſtremò cõpetunt, imperfectiſſima ſunt: Forma quoq; eſt prior origine cõpoſito, & à multis iudicatur prior dignitate. Inquiunt nonnulli eã ſententiam ſolùm debere intelligi, & ueram eſſe de eadem re tendẽte ex imperfecto ad ſui perfectionẽ, non autem comparando res varias; Quæ explicatio eſt dubia, quoniam Ariſt. in 8. Phy. vtitur ea regula comparando inuicem motus varios, & in 2. de Partibus anima. c. 1. eadem regula profertur comparãdo materiam cum forma; Inſuper ea eſt uera de externis ſenſibus & ſingulis animæ facultatibus inuicem cõparatis. Hinc ſenſus viſus, qui eſt origine poſtremus, dicitur dignitate primus in 2. de ortu & inter. cont. 7.

Duplex primũ natura.

Ratio regula.

Dubia.

Sententia quorũdã.

Euerſio.

Reſolutio difficultatis. Cap. XXIII.

PRO reſolutione difficultatis quatuor præaccipio; Primum eſt, quòd ordo originis & generationis in mortalibus propriè locum habet, non in æternis; mortalia enim ſunt, quæ ex potentia ad actum & ex imperfecto ad perfectum progrediuntur; hinc Ariſtoteles de his regulam vbique protulit. Accipio ſecundò, quòd cum in mortalibus Natura primum ſit duplex generatione, & appetitione, inter hęc duo verſatur, & fieri debet comparatio dũ di-

Quatuor pręaccipiũtur.

Primum.

Secũdum.

Tertium. cimus primum generatione eſſe poſterius perfectione. Accipio tertiò, propriè natura primum eſſe id, quod eſt primum pręſtantia & appetitione, vt ſæpè Ariſtoteles patefecit; id enim eſt prius ſua abſoluta eſſentia & conditione; hinc Ariſtot. in 8. Phy. 75. dixit prius autem & natura, & tempore, & ratione perfectum eſt imperfecto corruptibili incorruptibile, & in primo de cœlo t 2. legitur circularem lationem eſſe primam, quia perfectum prius natura eſt imperfecto; circulus autem perfectorum eſt & ob id etiam in ſecundo de ortu & interitu con tex. 7. dixit ſenſum viſus eſſe natura *Quartum.* primum. Accipio quartò, quòd dum comparatur poſterius cum ſuo priore, id poſterius conſiderandum eſt non ſeiunctum, ſed ſuo priori iunctum, idque perficiens; ita enim ex fine euius, & qui conſtituitur finis abſolutus omni ex parte perfectus; veluti dicimus hominem ſapientem præſtare inſipienti, & formam cum actione eius, pręſtare formæ non operantis. His præſſumptis dico in hoc mortalium orbe, ea quæ ſunt generatione poſteriora, in quę priora ordinantur, & per naturam primò optãtur, eſſe perfectione priora; quæ regula ita explicata vera eſt tum de gradibus materiæ, tũ de gradibus formarum, tum tertiò de gradibus compoſitorum; in materia conſiderãtur hi gradus materia prima, quatuor Elementa, mixta conſimilium partium, & mẽbra; In forma ſimiliter conſiderantur quatuor gradus formę Elementorum, formæ mixtorum conſimilium, formæ plantarum, & formę animaliũ, qui gradus tertiò in compoſitis locum habent, & in ſingulis regula reſulget vera; ſimiliter vera eſt de eodem indiuiduo ad ſui perfectionem progrediente, ut puer eſt præſtantior ſemine, & Vir puero. Loquendo autem de ordine abſoluto vniuerſi, in his, quæ æterna ſunt, ſecus ſe habet; nam Deus Intelligentijs, Intelligentiæ cœlo, & Cęlum mortalibus cùm origine, tùm perfectione priora ſunt; nam priora eminentia & facultate includunt ſequentia, & ſupra ortum & interitum ſunt poſita, & cæteris perfectionem impartiũtur. Ex reſolutione difficultatis, facilè modò eſt elicere ſolutiones inſtantiarũ: dicebatur primò ſubſtantiam eſſe priorem generatione, & perfectione accidentibus. Soluitur per duo fundamenta: Primum eſt, quòd ſubſtantia non per ſe dirigitur in productionem accidentium, ſed è contrario alteratio dirigitur in generationem ſubſtantiæ, quæ primò optatur per naturam; Alterum eſt, quia congregatum ex ſubſtantia & accidente præfertur ſoli ſubſtantię, & ita ſoluitur inſtantia de actu primo & ſecundo. Tertia inſtãtia ſumebatur ex corde, quod vt generatione inter membra, ita perfectione eſt primum. Reſpondeo ſequentia membra non eſſe fines, in quos dirigitur cor; ſed potius parantur vt cordi inſeruiant, & ita non ſunt appetitione naturę prima. Inſtantia ſumpta ex Deo, Intelligentijs & Cœlo nobis non aduerſatur, vt patuit. Similiter inanes ſunt inſtantiæ ſumptæ ex pilis, ſenio, diminutione, & interitu; quoniam non ex ſe optantur, ſed ſequuntur conditionem & imbecillitatem materię. Demùm afferebatur inſtantia de forma & compoſito, quæ ſoluitur, quia non diſtincta generatione gignitur forma, & compoſitum, ſed generatio formæ eſt terminus generationis compoſiti; inſuper qui dicunt formam eſſe præſtantiorem compoſito, etiam tenentur dicere eam propriè eſſe finem, & eſſe id, quod primò per naturam optatur.

FRANCISCI PICCOLOMINEI SENENSIS.

DE MOTV LIBER SECVNDVS, qui eſt de æternitate Motus ex Peripateticorum ſententia.

Inſtitutum Auctoris, & Ordo ſeruandus. Cap. I.

INTER varia quæ de Motu ſtudioſis animis ſe offerunt conſiderāda, hoc principale eſt, an ſit omni ex parte ęternus; qua de re Ariſtoteles in octauo Phyſic. exquiſitè verba fecit; propterea vt appareat quo nos ducat humana ratio, & inde fructus diuinæ reuelationis refulgeat vberior, de æternitate motus mihi diſſerendū propono: quod vt ordine aliquo efficiā, vniuerſam conſiderationē in quinque principales partes diſtribuā; Oſtendā primò cum Ariſtotele & alijs Philoſophis humana ratione progredientibus motum uideri eſſe ęternum; Perpendam ſecundò, qui motus valeat eſſe vnus, continuus, & æternus? Perpendam tertiò modum, quo ei competit æternitas, num ſcilicet ſit æternus ex ſe, vel ab alio? Quartò diluam dubia, & rationes aduerſas; Demùm neglectis adumbratæ ſapientiæ imaginibus, veritatem deſuper patefactam vnà cū Prophetis, & ſacris Theologis amplectar & approbabo.

Ordo ſeruandus.

Conſideratio ęternitatis motus ſummoperè eſt cōplicata cum ea de æternitate Mundi, de qua in primo de Cęlo Ariſtoteles diſſeruit; quia tamen in parte diſtinguuntur, ideò imitatus Ariſtotelem ſeorſum de vtriſque verba faciam. Dum quęro, an motus ſit æternus, nomine motus vniuerſum motuum & mutationum genus denoto, præſertim tamen motum in Loco, & ex Lationibus in orbem; nam vniuerſum genus mutationum eſt ſubiectum adęquatum æternitatis; latio autem in orbem eſt ſubiectum principale, & eſt ſubiectum verioris æternitatis motus, quæ eſt cauſa æternitatis cæterorum motuum; ſimiliter nomine ęterni denoto quouis modo æternum, pręſertim tamen ita æternum, vt ſit vnus & continuus. Quæritur itaque, an motus vniuersè ſumptus ſit modo aliquo æternus? & præſertim an detur, & quæ ſit ea latio, quæ valeat eſſe vna, continua, & æterna?

Quid nomine motus?

Quid nomine æterni?

Capita variarum opinionum de æternitate motus. Cap. II.

De motus ęternitate variæ veterum Philoſophorum fuere opiniones; nonnulli enim illum putarunt æternum, alij negarunt. Quicunque illum iudicarunt æternum, vel exiſtimarunt eundem numero motum ſeruari æternum, vel non eundem numero, ſed ſola variorum ſucceſſione; Illum numero ſeruari æternum exiſtimarunt, qui Mundum putarunt unum, omnique ex parte æternum, vt Chaldæi, Pythagoras, & Ariſtoteles. Pythagoram id exiſtimaſſe

Chaldæi. Pythagoras.

ſcriptum

ſcriptum reliquit Ocellus Lucanus diſcipulus eius, qui id varijs rationibus comprobauit; Aeternum uerò ſola ſucceſſione aſſeruere *Democritus*, Leucippus, & Epicurus, qui putarunt Mundos nõ ſecùs ac homines numero eſſe plures, eoſque gigni, creſcere, decreſcere, & interire, ac ita unà cum motu ſeruari æternos. *Plato.* Plato quoque (vt ei tribuit Ariſtoteles) ſola ſucceſſione motum iudicauit eternum, quatenus aſſerebat ante Mundi conſtitutionem materiem eius, nempè ſenſibilia corpora, ſine ordine agitari. Ex aduerſo alij negarunt motum æternum, qui in varias claſſes ſunt diſtributi; Nonnulli enim ſupera reuelatione noluerunt motui abſolutè principium & finẽ competere, vt noſtri Theologi, & Hebræi Moyſem ſequentes, & cum eis Mauri. Alijs ſe medios conſtituerunt, aſſerentes motum non penitus, ſed in parte æternũ, qui in tres claſſes ſunt diſtributi; Vel enim putarũt motui competere principium, non autem finem, vt exiſtimauit Anaxagoras inquiens, primò Mentem & chaos infinito tempore quieuiſſe, mox cœpiſſe mouere & moueri, & ita fore ſemper; Vel vt putarunt Sacerdotes Legis Auerrois, qui (eo referente primo Cœli 102.) dixere motum carere principio, debere tamen aſſequi finẽ; Vel demùm, vt exiſtimarunt Empedocles, Heraclitus, & Stoici, qui mutuã quadam viciſſitudine, uel Mundum amicitiæ, & mundũ Litis, vt Empedocles, vel Mundum & ignem, vt Stoici, definitis temporum menſuris *Simplici.* inuicem reciprocari aſſeruerunt, cum aliqua intermedia quiete: ex quo patet rectè Simplicium in octauo Phyſicorum aſſeruiſſe, neminem ueterum Philoſophorum putaſſe Mundum ita fore interiturum, vt eius interitui alius Mundus non ſuccederet; Præſertim tamen principaliores Philoſophi in hanc uenere ſententiam, quòd Mundus & Motus omni ex parte æterna ſint, & qui ſecùs ſenſiſſe viſi ſunt, potiùs indicare uoluerunt Mundum ex ſupera Mente pendere, quàm verè eſſe genitum, & abſolutè præditum principio temporis & motus.

Ratio prima Ariſtotelis pro æternitate motus. *Cap. III.*

Ariſtoteles in octauo Phyſi. ſummoperè laborauit pro oſtẽdenda ęternitate motus, & nulla uia excogitari poteſt, per quam ipſe mira arte auditores non deduxerit, ut eis ſuam hanc ſententiam ſuaderet; Id enim primò fecit oſtenſione ducente ad abſurdum; Secundò oſtẽſione directa; Tertiò euertendo aduerſariorum ſententias, Quartò patefaciendo per ſuam opinionẽ facilẽ dilui rationes aduerſas; Quintò nos eleuãdo ad primum ex ſe mobile, quod cum ſit primum, eſt ingenitum, alioquin prius expoſceret, per quod generaretur, & cũ ſit ingenitum & æternũ, etiam iudicari debet præditum affectione æterna, nẽpè æternò motu; Sextò id elici ex cõditione materiæ; Septimò manifeſtando motui in orbem æternitatem congruere, & non aduerſari; Octauò eliciendò cauſam ęternitatis ex motore à corpore ſeiuncto, & immobili.

Prima oſtenſio. Vt pertinet ad primam oſtenſionẽ præaccipitur definitio motus, quę eſt, quòd ſit actus motoris & mobilis, ut eſt poteſtate; ex qua definitione elicitur motum omnem pręſupponere motorem, & mobile, omnis enim actus pręſupponit id, cuius eſt actus, motus eſt actus motoris & mobilis, quare pręſupponit vtrunque, quo pręaſſumpto, *Ratio.* ita formatur ratio. Si motui abſolutè ſumpto cõpeteret principiũ, adeò ut prius non fuerit, vel competeret finis, tunc motu primo daretur motus prior, & motu poſtremo poſterior, conſequens eſt abſurdum, quia primum non eſſet primum, & poſtremum non eſſet poſtremum; conſequutio deducitur, Nam ſi motui competit principium, quæro de motore & mobili eius, vel ſunt æterna, uel ortui obnoxia, ſi hoc ſecundum eligis, antecedet generatio motoris & mobilis, quę non eſt ſine motu, quare motu primo dabitur prior, ſi aſſeris eſſe ęterna, ut dicebat Anaxagoras, abſurdum id uidetur, tum quia affectio reſpõdet principijs ſuis, & proptereà æterni motoris & mobilis,

mobilis,motus debet eſse æternus,tum inſuper quia omnis motor, & omne mobile, dum fuerint in potentia proxima,neceſsariò mouentur,& mouent; ideò ſi non adeſt motus non ſunt in potentia proxima, & vt adſit, neceſse eſt vt ad proximam potentiam redigantur,quod non fit ſine motu, & ita primo motu dabitur motus prior. Similiter deducitur conſequutio de fine motus:nam ſi motui competit finis,quæro de motore & mobili,uel ſunt æterna vel mortalia;ſi mortalia,peribunt,quod non fit ſine motu; ſi eterna, primò abſurdum eſt ſubiecti & principij æterni affectionem eſse mortalem,ſecundò ſi primo mouent & mouentur mox deſinunt producere motum, ſe habebunt ſecùs, quod non fit ſine motu, & ita poſtremus excogitatus motus non erit poſtremos. At aliquis reſpondens fortaſse dicet, motum primum ſiue poſtremum eſse generationem mobilis,ſiue interitum, vel deductionem ex potentiâ remota ad proximã. *Solutio.* Verùm qui hoc diceret,primò indicaret ſe redargutum,quia vi rationis coactus ſententiam mutaret, & non amplius aſsereret motum illum eſse primũ, quem priùs primum aſseruerat;prætereà pro ea reſponſione euertenda vtar conſimili ratione,quia motus ille dictus primus,uel poſtremus expoſcit motorem,& mobile de quibus ſimiliter quæram, ſint æterna necne? *Euerſio.* At dicet fortaſse aliquis ea eſse producta,verùm non per motum,ſed per creationem,uel ſaltem ſine ortu & interitu:inquit enim Ariſt.in primo de Cœlo contex. 111. multa eſse & nõ eſse ſine ortu & interitu, vt contactus, relationes,illuminationes,& ſimilia. *Alia ſolutio.* Hæc quoque ſolutio à Philoſopho reijceretur, Primò quia creatio eſt ſupra naturam,& ex abſoluta Dei potentia pendet,ad quam non eleuatur Philoſophus. Secũdò quia ſimiliter diceret,ſi priùs non creauit,mox creauit,igitur primò non erat in potentia proxima,& oportebit vt ad potentiam proximam ducatur,quod non fit ſine motu,non enim fit noua relatio, niſi antecedat motus aliquis,uel alterius relatorum,vel alicuius externi, quamuis enim ad relationem non ſit per ſe motus, relatio tamen ſequitur motum alicuius relatorum, Tertio quia quamuis dentur varia, quę ſine ortu & interitu ſunt,& non ſunt, non propterea hoc eis competit ſine præcurrente motu. *Euerſio* Verùm adhuc dicet fortaſse aliquis,oſtenſionem formatam uim habere de agente,& mouente per naturam:non de motore libero,& pręſertim de primo, qui uoluntate ęterna pro tempore prædefinito ſine ulla præcurrente mutatione incipit mouere. *Alia ſolutio.* Hęc ſolutio veriſſima profectò eſt: Philoſophus tamen eam nititur euertere, aſserens de omni agente ſiue per naturam,ſiue per uoluntatem hoc verum eſse,quod non agit, niſi fuerit certo modo affectum,hoc eſt in potentia proxima,& dũ ita ſe habuerit neceſsario operatur,etſi non operatur,non ita ſe habet,& prevtereà eſt neceſse vt permutetur,& redigatur in potentiam proximam, vt ex non mouere tranſeat ad mouere:agens autem per uoluntatem ſi vult & poteſt,neceſsario operatur,ideò ſi non operatur, uel non vult, vel non poteſt,& ut operetur,ex nolle ad velle vel ex non poſse mutari debet ad poſse,quod non fit ſine aliqua mutatione,vel eorum,uel externorum,ab eodem enim eodem modo ſe habente,ſemper prouenit idem, & loquendo de primo motore uel mutari poteſt,vel non:ſi non,cum conſimiliter ſe habeat, vel conſimiliter ſemper mouebit uel nunquam;ſi poteſt mutari,& cum non moueat incipit mouere, neceſsario antecedet mutatio aliqua uel eius,vel alterius,& ita in infinitum; dicere autem quod uoluntate æterna prædefinito initio incipiat mouere,ſuperat humanum captum, nec poteſt humana ratione cognoſci,ſed ſuperæ reuelationi referendæ ſunt gratię, quia inter id principium motus,& antecedens tempus,vel adeſt uarietas uel non; ſi nõ adeſt,non poteſt aſſignari ratio,cur tunc incipiat mouere & nõ priùs,ſi adeſt,quia uarietas non eſt ſine permutatione,antecedet mutatio aliqua, & motu primo excogitato dabitur motus prior. *Euerſio.*

Ratio ſecunda pro æternitate Motus. *Cap. IIII.*

Ratio ex tempore. SEcunda via, qua nos deducere nititur Philoſophus in æternitatẽ motus, ſumitur ex tempore, & formatur oſtenſio directa hunc in modũ: Tempus eſt æternum, igitur & motus; hac ratione vtitur Ariſtoteles in 12. Metaphyſicæ 32. & in 8. Phyſic. cont. 10. & 11. conſequutio deducitur, quia patuit ex temporis declaratione, quod vel eſt idem cum motu, vel eſt aliquid eius; nam tempus ſumptum pro ſuo fundamento, & pro abſoluto eſt idem cum primo motu; ſumptum verò pro ſua propria ratione a fundamento diſtincta, eſt menſura motus & tanquam affectio eius; quare ſi tempus eſt æternum, neceſſariò æternus eſt motus. Aſſumptũ, nempè æternitas motus, tribus rationibus ab Ariſtotele oſtenditur; *Ratio prima.* Primò ratione ſumpta ex partibus, vel differentijs eius, & ita formatur; prius & poſterius, quę diſtincta cõſideratione & partes, & differentiæ tẽporis dici poſſunt, æterna ſunt, quare & tẽpus; quod ſint æterna patet, quoniam qui dicunt motũ cępiſſe, inquiunt ꝙ prius non fuerit, adeò vt quouis excogitato principio detur prius, & quouis excogitato fine detur poſterius, & ita prius & poſterius indicantia tẽpus æterna ſunt; *Ratio ſecunda.* Secundò idipſum oſtenditur conſenſione veterum Philoſophorum, qui vnanimes aſſeruere Tempus æternum; hinc *Democritus.* Democritus enunciauit non omnia poſſe dici genita, quia ſaltem tempus gigni non potuit; hinc *Auicẽna.* Auicenna aſſeruit tempus tam cõſtans & firmum eſſe, vt nitentes id deſtruere, ſimul illud conſtruant, dum.n. dicimus tempus aliquando non fuiſſe, vel non fore, dicimus tunc tempus fuiſſe, quia aliquando denotat tempus; *Plato.* Solus Plato dixit tempus eſſe genitum; nam in Timæo aſſeruit illud unà cum Mundo genitum fuiſſe: *Rō tertia.* Tertiò idipſum oſtenditur ex conditione ipſius nunc, quod ita ſe habet ad Tempus, vt ſit medium eius, denotet pręſens, & futurum nectat cũ præterito: at ſi tempus inciperet vel deſineret, in aliquo nunc id ei competeret, ꝙ nunc non eſſet nunc, quia nõ eſſet medium, ſed vel tantùm principium, vel tantùm finis. Hęc eſt ſecunda ratio Ariſtotelis de qua variæ occurrunt difficultates, quas ſingulatim referam & diluam. *Dubitatio* Primò minus rectè Philoſophus ex attinentibus ad tempus nititur nos deducere in notitiam attinentium ad motum; cum ex ſententia eiuſdem in 4. Phyſ. 104. tempus ſit poſterius & ignotius motu, oſtenſio autem debeat confici ex notioribus. *Solutio.* Reſpondeo Tempus dupliciter conſiderari poſſe, uel pro ſuo eſſe abſoluto, uel pro eſſe ſemper; pro ſuo eſſe abſoluto eſt ignotius, nam motus eſt ſenſibile commune, Tempus nequaquam; at pro eſse ſemper, tempus eſt notius, quia Tempus reſpondet æternitati, vt eius imago, præditum eſt differentijs, & copula æternitatem patefacientibus, de motus ſecus ſe habet; hinc Philoſophi magis conſenſere de æternitate Temporis, quàm motus. *Alia dubitatio.* Inſuper conſequutio hæc dubia eſt, Tempus eſt æternum, igitur & motus; nam Anaxagoras, quamuis putarit Tempus æternum, negauit tamen æternum motum, cum dixerit priùs in chao cuncta æterno tempore quieuiſse; ſimiliter Empedocles Tempus iudicauit æternum, non autem motum. *Solutio.* Reſpondeo ex hoc elici illos ſibimet pugnantia protuliſse, cum ex 4. Phyſicorum apparuerit tempus non eſse ſinę motu; hinc minus rectè Anaxagoras dixit, Tempus ſequi chaos: inſuper id erat ſucceſſio quædam, imaginatione concepta æternitati reſpondens, non autem uerum tẽpus: demùm erat tempus quieti reſpondens tamquam menſurans, non autem motum ſequens. *Tertia inſtantia.* Tertiò inſtatur aduerſus primam oſtenſionem æternitatis Temporis ſumptam ex differentijs eius, quæ ſunt prius & poſterius; nam frequenter huiuſmodi voces vſurpantur pro negatione, non pro differentia, vt dum in primo de Cœlo dicitur extra Cœlum nihil eſse, cum tamen extra & intra dicantur differentiæ loci; ſimiliter dum dicimus prius Deo nihil eſt, ante Tempus non erat tẽpus, id prius, & ante intelligi debet per negationem; Nam nos collocati in Tempore etiam quę ſunt ſu-

pta

pra Tempus cum Tempore imaginamur;his accedit quod prius & poſterius ne dum
denotant ordinem temporis,verum inſuper ordinem originis,ordinem dignitatis,&
alia.His obiectionibus pro Ariſtotele reſpondens dico primo , dum de his,quæ fiunt *Solutio.*
& intereunt,dicimus prius non fuiſſe,& poſterius non ſore,id prius & poſterius ſolū
denotare poſſe ordinem temporis,quia generatio definitur,quòd ſit tranſmutatio ex
non eſſe ad eſſe,& id nō eſſe pro ortu antecedit tempore,vt ſequitur in interitu, &
præſertim quia ortus & interitus non fiūt ſine motu,qui tempus expoſcit; ex quo pa
tet id non poſſe intelligi per purā negationem,vt neceſſariò intelligitur, dū dicimus
prius Deo nil eſt;nam abſolutè non habet prius , & abſolutè tempori non antecedit
tempus,adeò ut nec id prius,neç id extra tanquam differentiæ reperiantur, ut neceſ-
ſariò ortui antecedit non eſſe,& interitui ſuccedit,nec id accidit ordinè aliquo diſtin
cto ab eo temporis.At quarto loco ſe offerunt inſtantiæ aduerſus rationem ſecundā ,
ex auctoritate depromptam:dicebatur Philoſophos omnes, excepto Platone,vnani *Quarta in*
mes aſſeruiſſe tempus æternum; Ratio ex auctoritate eſt dialectica,& ſi eſſet alicuius *ſtantia .*
momenti,damnandus eſſet Ariſtoteles,qui repugnātibus omnibus Philoſophis,qui
Mundum dixere genitum,vt patet ex primo de Cœlo 102. affirmauit illum ingeni-
tum,& cœlum aſſeruit diſtinctæ naturæ ab ea quatuor Elementorum;Prȩtereà Plato
eſt Philoſophus ſummæ auctoritatis,& ante Platonem Moyſes & alij dixere tēpori
competere Principium.Diluitur pro Ariſtotele hæc inſtantia aſſerendo conſenſionē *Solutio.*
Philoſophorum plurimi faciendam eſſe,dum ea eſt cōſentanea rationi;at dum pu-
gnat cum ratione,eſt negligenda,quia Philoſophus rationem ſibi ducem conſtituit ;
ideò iure Ariſtoteles prius ratione,mox conſenſione eſt vſus,ex quorum cōſpiratio-
ne certitudo conſurgit.Plato quāuis ſit ſummȩ auctoritatis ; tamen vel ſecū pugnat, *Plato .*
vel exiſtimat tempus æternū,vt exiſtimaſſe putarunt Plotinus,Proclus, Numenius,
Simplicius & alij plurimi;alioquin ſecum pugnaret, cum in Timȩo dicat tēpus eſſe
imaginē æternitatis,adeò ut eius ortus nil aliud ſit niſi æterna effluxio ex primo Prin
cipio.De ſententia Moyſis inquit Simplicius eā fuiſſe de promptam ex Fabulis Aegy *Moyſes.*
ptiorum,& præſertim quia pugnantia protulit;nā dixit die quarto fuiſſe productum
Solem,at quomodo prȩceſſerunt dies,cum Sol ſit auctor eorum?In his Simplicij ver
bis quatuor præcipua refulgent errata;primum eſt , quia Hebræi ſequentes Moyſem *Aduerſus*
non ex Aegyptijs humanam ſapientiam deſumpſerunt,ſed contra, Aegyptij ex He- *Simpliciū.*
bræis;ſapiētia enim ex Aſſyrijs & Chaldæis delata fuit ad Hebræos,ex Hebræis per
Ioſephum primò,mox per Iacobum qui Geneſis cap.46.in Aegyptum cum uniuerſa
familia cōmigrauit,in Aegyptios trāſlata eſt,& ex Aegyptijs ad Græcos, & demum
ad Latinos.Inſuper Aegyptij non putarunt Mundum à Deo creatū, vt Moyſes pa-
tefacit,ſed inſpicientes fœcunditatem ex inundatione à Nilo facta prodeuntem,vnà
cum Thalete Mileſio dixere cuncta ex aqua fieri.Tertiò non intellexit Dies Geneſis;
illi enim nō ſunt dies Solis,ſed operum Dei,dies originis,& ordinis rerū, & demum
dies diuinæ prouidentiæ.Demùm falſo aſſerit dies à Sole conſtitui ; Dies enim , qui
naturales dicuntur,conſtituuntur per motum primi mobils,qui diurnus dicitur; Sol
autem ſolùm dicitur præeſse diei,qui dicitur Artificioſus. Dicamus itaque Moyſem
ſuam ueram ſententiam deſumpſiſſe ex Deo,qui in Monte omnem veritatē attinen-
tem ad noſtram ſalutem,& inſtiturionem ei patefacere dignatus eſt.Demùm quintò *Quinta in*
ſe offerunt inſtantiæ aduerſus tertiam oſtenſionem ſumptam ex ipſo nunc; Nam ea *ſtantia.*
ratio videtur petere in principio;aſserere enim omne nunc eſse medium,eſt idem ac
dicere tempus eſse æternum;nam quicunque tempori principium traderent , id fal-
ſum dicerent;ueluti quamuis puncta nectant partes Lineæ, datur tamē in linea recta
punctum primum,& poſtremum; inſuper quamuis in circulo conſtituto omne pun-
ctum ſit principium & finis,in conſtitutione tamen circuli conſideratur punctum pri
mum,per cuius fluxum,vt aiunt Geometræ,circulus cōſtituitur. Reſpondeo non eſ- *Solutio.*
ſe petitionem,quoniam dum id accipitur,quod eſt reiteratio,nō dicitur petitio; quod

nunc mediet, eſt ratio eius, nunc enim denotat præſens, conditio præſentis eſt, vt mediet inter præteritum & futurum: de puncto ſecùs ſe habet; inſuper puncti & ipſius nunc diſtincta eſt ratio, quia punctum eſt principium rei permanentis, nunc verò rei fluentis, ſiue ipſius fluxus, & vt oſtenditur in ſexto Phyſic. poſt cont. 40. fluxus nõ incipit niſi cum negatione præſentis, dicendo nunc non eſt, & immediatè erit; at id nũc debet eſſe finis alicuius præcedentis; ſic itaque de ipſo nunc alia eſt ratio, tum quia denotat pręſens & medium, tum quia conſignificat ordinem, tum demùm quia eſt copula fluxus, non autem rei permanentis.

Ratio tertia pro motus æternitate. Cap. V.

TErtia via, per quam nos deducere nititur Ariſtoteles in æternitatẽ motus, ſumitur ex euerſione opinionũ aduerſarum, & ita formatur ratio; *Ratio.* Ea opinio, cuius aduerſæ ſunt falſæ, putanda eſt vera, ſed opiniones aduerſæ opinioni, quòd motus ſit æternus, ſunt falſæ; igitur opinio, quòd motus æternus ſit, vera eſt. Maior ex ſe conſpicua eſt; oſtendenda eſt minor, quę ita oſtenditur; ſi motus nõ eſt æternus, ſed præditus principio, vel præditus eſt principio abſolutè, vel in parte; ſi abſolutè, emergit opinio Anaxagoræ dicentis, Mentẽ & chaos primo infinito tẽpore quieuiſſe, mox cępiſſe mouere Mentẽ, & chaos moueri; *Euerſio.* ſi in parte, emergit opinio Empedoclis aſſerentis duos Mundos, per æquale tẽpus imperij Litis & amicitiæ, inuicẽ reciprocari, & tẽporibus medijs dari quietẽ; quæ ſententiæ cum ratione & experientia ſatis cõſpicuè pugnare uidentur, non enim apparet ratio, quòd ex eiſdem principijs tam conſpicuę varietates proficiſcantur, & præſertim quia apparuit ex prima oſtenſione, quòd ſiue mobilia & mouentia ſint ęterna, ſiue ortui & interitui obnoxia, motus primus dari non poteſt. *Solutio.* At ipſi reſpondentes tria proferunt; Primò inquiunt id fieri ſecundum naturam, quia Mens & chaos, ſiue Lis, amicitia, & Elemẽta, ita ſunt apta mouere, & moueri. Secundò inquiunt rationem eorum hanc eſſe; dum autem id profertur, quod eſt ratio, & eſſentia rei, nõn eſt aſſignanda alia cauſa, vt quod homo ſit animal rationale, quemadmodum Ariſtoteles fatetur in 7. Metaphyſicæ 59. Tertiò unà cum Democrito addunt eius quod eſt ſemper, non eſſe tradendam cauſam; æternum enim eſt infinitum, carens principio, & fine, & conſequenter carẽns cauſa. Euertit Ariſtoteles *Euerſio ſolutionum.* hæc tria eorum fundamenta; Nam primum Anaxagoræ opem ferre non valet, quoniam quod eſt ſecundum naturam, pręditum eſt ordine, infiniti ad infinitum non eſt ordo, quia non eſt ratio, & omnis ordo includit rationem ordinatorum adinuicẽ, & ad unum principium, quare non valet Anaxagoras dicere chaos & Mentem primò infinito tempore ſecundum naturam quieuiſſe, mox cępiſſe mouere, & moueri. Vt pertinet ad maiorem propoſitionem conſiderandum, quòd cum Natura pendeat ex Dei prouidentia, quæ ordo eſt, iure inſertum habet ordinem, vt in octauo Phyſic. 14. in tertio de Cœlo 24. & in ſecundo Phyſic. 84. contex. enunciat Philoſophus, & ſine controuerſia dicitur ordinata, ordo, & cauſa ordinis; nam relata ad Dei prouidentiam; dicitur ordinata: conſiderata in ſe eſt ordo, non ſecùs ac ars, & prudentia dicuntur ordines agendorum, & efficiendorum; relata autem ad ſua opera dicitur cauſa ordinis: nam ordo diuinę Prouidentię eſt ſolùm ordinans, Ordo Naturæ eſt ordinatus & ordinans, Ordo operum Naturæ eſt ſolùm ordinatus. Quòd autem infiniti ad infinitum vel ad finitum non ſit ratio, cõſpicuum eſt ex eius definitione, definitur enim ab Euclide in 5. Elemẽtorum definitione tertia, quòd ſit duarũ magnitudinum eiuſdem generis ſecundum quantitatem mutua & certa proportio; id autem certum, & definitum, ſolis finitis competit; duo infinita dicuntur æqualia per negationẽ, quatenus vnum nõ excedit alterum, at non per propriam ęqualitatem, quæ expoſcit adę-

quatio-

Digitized by Google

quationem principiorum & finium. At dicet aliquis ſimili ratione poterit reijci ſententia noſtrorum Theologorum tradentium, vt Anaxagoras, abſolutè principiũ motui. Reſpondeo de ſententia noſtrorum Theologorum longè ſecùs ſe habere. Primò quia ipſi non aſſerunt mobile primò quieuiſſe, ſed eum motu fuiſſe creatum. Secũdò quia non inquiunt id eſſe ſecundum Naturam, ſed ſupra Naturam, & ſecundum ordinem ab æterno prædefinitum, & ſecundum eminentem volũtatem Dei, quæ eſt Lex legum. Tertiò quia Theologi Mundo creato tribuunt finem, tanquam perfectionem eius, quod non facit Anaxagoras. Inſuper ſecundò illud met fundamentum euertere nititur Ariſtoteles, quoniam natura vel conſimiliter operatur, vel ſi adeſt operũ eius diſſimilitudo, etiam adeſt ratio eius diſſimilitudinis, vt datur cauſa varietatis Temporum anni; at Empedocles, & Anaxagoras ſtatuebant motus & quietis varietatem, cuius nullam afferebant rationem. Vt pertinet ad ſecundum fundamentum, quòd id ſit eſſe & cõditio eorum principiorum mouentium, & mobilium, quod præſertim Empedocli prodeſſe videtur, Animaduertendum primò eſt, quòd vel conſideramus eſſe rerum abſolutè, vel conſideramus earum ſubſiſtentiam ſiue inhærentiam; ipſius eſſe abſolutè, vt quod homo ſit animal rationale, non datur cauſa, quia quęrere cur homo ſit animal rationale, eſt idem ac quærere cur homo ſit homo; at ſi conſideratur ipſum ſubſiſtere ſiue inexiſtere, eius datur cauſa, à qua producitur, & cuius gratia: Inſuper animaduertendum, quod de lite & amicitia loquendo dicere poſſumus conditionem vnius eſſe congregare, alterius ſeiungere; ſed quòd id efficiant definitis temporibus, & quòd vno tempore vna, altero ęquali tempore altera dominetur, hoc non amplius attinet ad eſſe earum, & ideò eius reciprocationis Mundorum ab Empedocle aliqua eſſet aſſignanda cauſa: Similiter ad Anaxagoram cõuerſi dicimus, conceſſo quòd eſſe Mentis ſit mouere, & chai moueri, tamen quod primo, æterno tempore quieſcant mox incipiant mouere & moueri, hoc non eſt eſſe eorum, & eius aſſignanda eſſet cauſa. Demùm vt pertinet ad tertium ſolutionis fundamentum, nempè quòd ęterni non ſit aſſignanda cauſa, quia æternum caret principio, & eſt neceſſariũ, & ob id cauſa caret, profectò hoc de nonnullis concedi poteſt, at non de omnibus; æternum enim, & neceſſarium eſt duplex, vnum ex ſe, alterum ab alio; vnum præditum cauſa, & ab alio pendens, alterum cauſa carens, vt inquit Ariſtoteles in 5. Metaphyſicæ cõtex. 6. & in octauo Phyſic. 15. nam dum ſermo eſt de affectione competente ſubiecto, ea habet cauſam, per quam oſtenditur; congregare autem & ſecernere, affectiones ſunt, quarũ cauſæ ſunt aſſignandæ; ueluti riſibilitas ſemper homini competit, quæ tamen prędita eſt cauſa, non priore tempore, ſed origine. Minus rectè itaque Philoſophi & per inania fundamenta nituntur inſtantias ſoluere; rectè autem noſtri Theologi eleuati diuina ope ad ſupremum principium, ex notitia conditionis, & modi operandi eius eliciunt veras & lucidas ſolutiones, quas ſolas approbo.

Inſtantia. *Solutio.* *Alia euerſio.*

Quinta & ſexta ratio pro æternitate motus. *Cap. VI.*

QVarta ratio, qua vtitur Philoſophus pro comprobanda æternitate motus ex eo elicitur, quia rationes aduerſæ facilè diluuntur, quã ego in poſtremum locũ reijciens, quintam refero. Dum ordinem mouentiũ, & mobilium animo reuoluimus, primò inſpicimus omne, quod mouetur, moueri ab aliquo; Inſuper in mouentibus & mobilibus nõ poſſe dari progreſſum in infinitum, ſed eſſe neceſſe ad primũ deuenire, ſine cuius cõſpiratione cętera moueri nequeunt; id primum inter mobilia id ſolũ eſſe poteſt, quod ex ſe mouetur, ita vt conſtet ex parte mobili, & motore immobili: hoc primum non poteſt eſſe obnoxium ortui & interitui, quoniã omne, quod oritur, expoſcit aliquid ſuperius & pri⁹, per quod alteretur & gignatur, & ideò id quod eſt primum, etiam ab ortu & interitu eſt immune; hoc primum corpus, quod eſt primũ al-

Omne qd mouetur, mouetur, ab aliquo.

Digitized by Google

Primũ abſolutè nec ſit, nec interit.

terans, primum commune generans, & mouens, cum ſit æternum, debet ęterno motu moueri, quoniam ſubiecti æterni affectio eſt æterna, ſed primum mobile quod eſt corpus naturale eſt ſubiectum æternum, igitur motus, qui eſt affectio eius, debet eſſe ęternus; hinc rectè Auerroes in octauo Phyſic. dixit, quòd aſſerentes Mundum genitum id ſolùm poſſunt dicere de parte, non de toto, quoniam quod generatur expoſcit corpus ſuperius, & prius per quod generetur, & confirmatur: quia vt rectè conſiderauit Ocellus, quod mouetur vt moueatur, debet ſemper moueri: corpus ſupremum mouetur, non ut locum acquirat, in quo requieſcat, non enim locum mutat, ſed vt moueatur, quare debet ſemper moueri. Inſuper cuius natura cõſimiliter ſe habet, debet ſemper conſimiliter moueri; natura ſupremi æterni corporis, vt patuit, cõſimiliter ſe habet, cum ſit æterna, igitur debet ſemper conſimiliter moueri. Hæc ratio quamuis non ita cõſpicuè formetur ab Ariſtotele, tamen elicitur ex fundamẽtis & principijs eius.

Ratio ſexta.

Cum hac quinta ratione iungitur ſexta, quæ elicitur ex conditione materiæ, qua vtitur Ariſtoteles in primo de ortu & interitu: nam conditio materiæ hæc eſt, vt nec generetur, nec intereat, quemadmodum oſtenditur in primo Phyſi. 82. Inſuper cum ſui natura nullam habeat propriam formam, tamen ſine forma exiſtere non valet, & ob id exuens vnam formam recipit aliam, adeò vt interitus vnius ſit generatio alterius, & vice verſa vnius generatio ſit alterius interitus ob pugnam variarum formarũ non ſe compatientium; ex quibus principijs pendet generationem eſſe æternam, & conſequenter motum, cum generatio non fiat ſine motu. Formatur itaque ratio hunc in modum, Si generatio eſt æterna, æternus eſt motus: at generatio æterna eſt: igitur, & motus. Aſſumptum oſtenditur, quia niſi generatio eſſet æterna, daretur prima generatio, quæ nullius eſſet interitus, & poſtremus interitus, qui nullius eſſet generatio, quod præaſſumptis aduerſatur: inſuper vel materia gigneretur, vel ſubſiſteret ſine forma, quod à Philoſophis renuitur.

Ratio ſeptima, & octaua pro Aeternitate motus. Cap. VII.

ARiſtoteles in octauo Phyſi. comparãs inuicem motus manifeſtat Lationem principatum obtinere, & inter Lationes, motum in orbem: inſuper manifeſtat motui in orbem non repugnare, ut ſit unus, continuus, & æternus, repugnare autem cæteris motibus, quia inter motus oppoſitos neceſſariò mediat quies: qua de re uerba facit a cõtex. 53. ad 75. Ratio aũt hũc in modũ formatur; Motus in orbẽ valet eſſe

Ratio.

Lex Naturæ.

unus æternus, & continuus, igitur eſt; deducitur conſequutio per Leges Naturæ, quarum una eſt, vt in æternis non differat eſſe a poſſe, & legitur in tertio Phyſi. 32. Altera eſt, quæ legitur in octauo Phyſi. 56. Quod melius eſt, ſemper arbitrari debemus in rerũ ordine reperiri, ſi reperiri ualeat: His Tertiò additur uniuerſum re vera eſſe uniuerſum, & omni ex parte perfectũ, ut aſſeritur in proęmio libri de Cęlo, non itaque hac perfectione attinente ad motũ unum continuum & æternum debet iudicari deſtitutum, cum apta ſit ei competere; Hinc Ariſtoteles in primo de Cęlo, contex. 100. inquit & perenni utique motu, iure mouetur: omnia enim quæ mouentur, cum venerint in proprium locum, quieſcunt; eius autem corporis, quod in orbem fertur, idem eſt locus, vnde incipit, & in quem deſinit. Id ipſum confirmatur, quia motui in orbem contrarium non competit, eſt ab eodem ad idem, & ſemper in principio, ſemper in fine eſt: approbatur ab Ariſtotele in lib. Problematum ſententia Alcmęonis, quæ erat, Hominem non ſeruari æternum, quia finem uitæ cum principio non nectit: de motu in orbem ſecus ſe habet, & cum cœlum per motum ſuum ſemper in principio & fine eſſe dicatur, ille tamen non eſt finis actu, in quo requieſcat, nec principiũ

Sẽtentia Alcmæonis.

actu,

actu,ſed ſolū ita denominatur, quia principium a fine diſtinctum non habeat; Principium autem,finis,& medium magis diſtinctum & actu dicitur centrum,circa quod reuoluitur;quod patefecit Ariſt.in 8.Phyſ.cont.76.inquiens,Ille motus, qui non eſt ad oppoſitas dimenſiones,nec finem in ſe actu habet, nec principium,nec medium, neque etiam habet ubi deſinat,huiuſmodi eſt motus in orbem, nam finem, qui actu ſit extra ſe habet, nempè centrum, &c. Octaua ratio elicitur ex conditione motorū Cœli,per quam potiùs oſtenditur propter quid, quàm motum illum eſſe æternum; ideò Ariſtoteles hac vtitur in regreſſu,cum motores eſſe a materia ſecretos oſtendatur per motum æternum; Ratio ita formatur; Motores cœli ſunt ſeceti a corpore, immunes a quouis motu,adeò ut nec ex ſe,nec ex accidenti moueantur; ſunt æterni, & ſui eſſentia actio,ut legitur in 12.Metaphyſicę,ideò ſemper mouent,nam ab agente conſimiliter ſe habente eadem,& conſimilis prodit actio; & confirmatur,quia ex ſententia Ariſtotelis motores Cœli mouent cum quadam naturæ neceſſitate,hoc eſt quando, quantum, & quomodo poſſunt; cum itaque valeant mouere ſemper etiam mouent ſemper; confirmatur cōſiderando rationem per quam mouent; nam motor primus Cœlum mouet,quia bonus,quia fęcundiſſimus, quia liberalis, & nulla detinetur inuidia;& cum ſemper fuerit & futurus ſit talis,ſemper mouebit;vt.n.ſe habet de adæquata ratione,per quam fit aliquid,ita ſe habet de re effecta: demùm id elicitur ex abſolutiſſima primi motoris perfectione; cum.n.perfectio in ternario ſit poſita in eſſentia,facultate,& actione, quia primum principiū ſemper abſolutiſſima perfectione eſt præditum,nunquam aliquo eorum trium debet eſſe deſtitutum; & quēadmodum intus eſt abſolutiſſimum,ita extrinſecùs quoq; debet eſſe tale; motus aūt qui eius eſt externa actio, externam iunctam habet perfectionem,& præſertim quia actus primus iunctus cum ſecundo,præſtátior & perfectior eſt quam ſeiunctus;quod confirmatur,quia vt legitur in 2.de Cęlo.17.id cuius eſt opus, eſt gratia operis, ideò vnà cum opere ſaltē extrinſecùs eſt perfectius. Cum hac octaua ratione ea nectitur, quæ ex ſententia Platonis elicitur ex idea Mundi,ſiue ex Mundo originali, & intelligibili, ex ſententiā autem Ariſtotelis ex Mundo eminenti, & ita formatur; Cum Deus ſit fęcundiſſimus & ex eius fęcunditate prodeat Mundus, tanquam imago eius ſub ſenſum cadens, cunctis, quæ in eo ſunt, aliquid extra reſpondere debet; interna Deo eſt ęternitas,cui in Mundo corporeo reſpondet tempus; ideò vt æternitas eſt ipſum ſemper,ſimul, & ſine ſucceſſione,ita tempus ipſius ſemper debet eſſe particeps, vt ſuæ conditioni congruit,nimirùm eum ſucceſſione,& diuiſione; nam quia tempus nectitur cum motu, & corpore, quæ diuiſibilia ſunt, non ualet ſecus eſſe æternitatis particeps; Tempus itaque, & eum eo motus ſemper fuit, & futurum eſt.

Ratio octaua.

Ratio Platonis.

An motus debeat ex ſe iudicari æternus, vel ab alio? Opinio Auerrois, & inſtantia. Cap. VIII.

APparuit Motum eſſe æternum; ſupereſt agendum de modo, quo ei æternitas competat. Sententia fuit Auerrois 12.Metaphyſicæ 41.Motum Cęli ex ſe eſſe mortalem,ſeruari autem æternum a motore; Nā inquit in Cęleſti corpore non ineſſe potentiam ad interitum, cū careat contrario,ſed ex ſe eſſe æternum; motū uerò non ex ſe eſſe æternum,cum præditus ſit contraria quiete; idcò in Cœlo ait non repetiri potentiam, niſi ut quieſcat: non poteſt tamen quieſcere munere motoris. Confirmat ſuam ſententiam auctoritate Ariſtotelis 9.Metaphyſicæ 17. dicentis non eſſe timendum de quiete cœli, & non dixit non eſſe timendum ne pereat,quoniam interitus non in eo eſſe poteſt,vt quies,quaſi aſſeruerit Ariſtoteles,quāuis Cęli motus præditus ſit contrario,& ex ſe ualeat interire, non ob id timendum eſt,ne quieſcat, ut nonnulli ue-

Sententia Auerrois.

terum

terum timuerunt; qui vt dicitur in ſecundo de cœlo,contex.3.putarunt cœlum egere violenta neceſſitate,detinente ipſum ne rueret. Hinc addit Auerroes regulam *illam*, poſſibile ex ſe reddi ab alio neceſſarium, tantùm eſſe ueram de motu Cœli, quia eſſe habet ab alio, ſubſtantia verò eſt ens per ſe, & id quod habet ex ſe habet.

Balduinus aduerſus Auerroë.

Aduerſus hanc ſententiã latiſſimè inuehitur Balduinus in quæſtione de æternitate motus: ego ex varijs inſtantijs potiores eligam, & quam breuiſſimè referam. Argumentatur primo, Quotieſcunque agens & ſubiectum ex ſe ſunt ęterna, affectio quoque ex eis prodiens ſui natura & conditione iudicatur æterna; Cęlum & eius motor ex ſe à Peripateticis ſtatuuntur æterna; quare motus quoque iudicandus eſt talis.

Ratio prima.

Secunda.

Inſuper Natura nil efficit fruſtrà, primo Cęli 32. ſecundo Cęli 59. & quæ voluit eſſe æterna primò genuit æterna, non autem ea fecit mortalia, mox ſeruauit æterna; alioquin ea fuiſſet Prudentia ſequens, quę imperitorum eſt, non antecedens.

Tertia.

Prætereà Ariſtoteles in primo de Cęlo, & in octauo Phyſic. ex eo quod motus cęli eſt ſimplex, carens contrario, & æternus, colligit mobile & motorem ęterna eſſe, quod efficere non ualuiſſet, ſi motus ille ex ſe mortalis eſſet.

Quarta.

Prętereà affectio dicitur apta interire, uel per contrarium, vel per interitum ſubiecti; neutrum horum competit motui Cęli.

Quinta.

Inſuper niſi per ſe eſſet æternus, eſſet talis ex accidenti; quæ ſunt ex accidenti non oſtenduntur, ęternitas autem motus oſtenditur.

Sexta.

Prætereà ſi ex ſe eſſet mortalis, perinde aduerſus eã ſentẽtiam poſſumus inſtare, ac inuehatur Ariſtoteles in Platonem dicentem, Cęlum ex ſe mortale ab alio ſeruari ęternum, & vt inquit Ariſtoteles in calce decimi Metaphyſicę nil ex accidẽti interit, ſed mortale omne neceſſariò perit.

Septima.

His accedit quod Auerroes ſecum pugnare uidetur; nam in cap. de ſubſtantia orbis inquit competere Cęlo cauſam agentem, & conſeruantem motum & cęlum, qua dempta nec motus, nec cęlum eſſet; in 12. autem Metaphyſicæ 41. inquit Cęlum ex ſe eſſe æternum, non motum. Inſuper fundamentum Auerrois in eum reflectitur; nam ſi Ariſtoteles inquit nõ eſſe timendum, ne cęlum quieſcat, indicat non poſſe quieſcere, quia de eo eſt timor, quod eſſe poteſt; Miſſa facio cætera. Ex propria autem ſententia duas profert cõcluſiones; prima eſt motum cęli, vt motus eſt, poſſe deſinere eſſe in cęlo, ut corpus eſt; Altera eſt motum cęli, ut talis motus, taliſque corporis, non poſſe deſinere, eſſe in Cœlo, ut tale corpus eſt, nempè cœleſte & æternum.

Opinio Balduini.

Oſtenditur prima, quia cœlum, ut quatenus corpus poteſt diuidi, ita etiam quieſcere, & moueri, inſuper omne præditum contrario poteſt interire, motus cęli, ut motus, habet quietem contrariam, vt talis motus caret contrario. Oſtenditur ſecunda, quia dum conſideratur quatenus eſt motus talis & huiuſmodi corporis, caret contrario, & ſubiecto, quod poteſtate ſit ad oppoſita: confirmat ſuam ſententiam auctoritate Ariſtotelis in ſecundo de Ortu & Interitu 62. dicentis, motu recipere æternitatem à ſubiecto, quod ęternum ſit.

Euerſio relatæ Opinionis. *Cap. IX.*

NOnnulli in Dialectica verſati, ad Philoſophiã progredientes, frequenter Dialectica abutẽtes, Philoſophiã turbant, & in Philologiã conuertunt; cuius rei non deſunt exẽpla, quibus ſilentio decurſis, ut ad inſtitutũ pertinet, in relata opinione plurima refulgent errata;

Primus error.

Nã primò diminutè referunt cauſas interitus accidẽtiũ; Accidẽtia enim in fluxu poſita, pẽdentia ex agente pro eſſe, & cõſeruatione pręſertim ſeruantur & intereunt per motorem; ideò Ariſtoteles in 8. Phyſic. ex æternitate motus primò intulit æternitatem motoris, tanquam principalem cauſam eius, 29. Metaph. t7. dixit non eſſe timendum de quiete cęli, quia motor eius non mouet eum labore.

Secundus.

Secundò minus rectè comprobant ſententiam ſuam per Ariſtotelem in ſecũdo de Ortu & Interitu 62. quoniam eo loci non loquitur Ariſtoteles de ęternitate, & cõſeruatione motus,

Digitized by Google

ne motus, ſed de eius continuatione, & de cauſa, per quam eſt continuus, vt accuta-
tus lector iudicare poteſt; nec ob id inficior mobile eſſe cauſam æternitatis motus;
eſt enim id quoque cauſa, ſed minus principalis, & ſine qua non. Tertiò erant non *Tertius.*
diſtinguentes naturas & conditiones rerum;cum enim Ariſtoteles in 1. de Cęlo 100.
dicat rebus competere Periodum vitæ, & ęuum ſiue circumſcriptum tempus ſuæ co-
ſeruationis, profectò pro eius ſententiæ explicatione vtendum eſt diſtinctione; non
enim rebus diſtinctæ conditionis, eodem modo ea competunt, ſed cum primò diui-
dantur in ſubſtantiã & accidens, Subſtantia quia eſt permanens & per ſe ſubſiſtit, ex
ſe & per ſua interna principia ſuo æuo prędita eſt; Ex aduerſo accidẽs eſt duplex vnũ
permaneus, alterum fluens, vel potiùs fluxus; Primũ habet æuum à ſuo ſubiecto, non
ab agente, cum eo non egeat pro ſui conſeruatione; De accidente fluente ſecus ſe ha-
bet, id enim cum pendeat ex ſuo efficiente pro eſſe, & conſeruatione, etiam ab effi-
ciente præſertim habet conſeruationem & ęuum, non tamen ſine ſubiecto. Hinc re-
ctè dixit Auerroes motum propterea ab alio habere, vt ſit ęternus, quia ab alio recipit
eſſe. Id ipſum diſtinctè nouit Scotus, ideò in primo ſent. diſt. 8. dixit Motus ex ſe poſ- *Scotus.*
ſibilis, poteſt ſeruari ęternus, ne dum quia eſt ab alio, verùm inſuper quia ſemper ha-
bet eſſe nouum; propterea non eſt forma neceſſariò exiſtens, ſed neceſſariò ſemper re-
peritur, quia mobile neceſſariò cõſimiliter ſe habet ad eum motorem, qui neceſſariò
conſimiliter mouet; quæ conſimilitudo motoris & mobilis eſt cauſa, ut motus neceſ-
ſariò ſemper fiat, quamuis nunquam habeat eſſe formaliter neceſſarium, &c. Quartò *Quartus*
delinquunt non diſtinguentes inter eſſe poteſtate abſolutè, & non repugnare; nam id *error.*
abſolutè dicitur poteſtate, quod per propria & interna eius principia tale eſt, ut Leo
dicitur mortalis; Poteſtas autem non abſoluta, quæ non repugnantia dicitur, non eſt
talis per omnia interna principia, ſed ſat eſt vt alicui principio interno eius non repu-
gnet; quæ poteſtas poteſt ad actum nunquam redigi; veluti Talpæ, vt eſt animal, non
repugnat uidere, & cęlo, vt quanto, nõ repugnat diuiſio; huiuſmodi eſt poteſtas, quæ
æterno motui competit, cui vt motui non repugnat non eſſe, & æuum proprium per
interna principia non habet, ſed habet id à motore, non tamen ſine mobili: Ex quo
patet non rectè eos proferre ſententiam ſuam; nam dicere debuiſſent motui Cœli per
Naturam communem motus nõ repugnare interitum, ei tamen repugnare, vt eſt im-
mobili æterno, & fit ab ęterno motore: at ipſi dimittẽtes motorem neglexere cauſam
principaliorẽ, quam ſi attuliſſent, id ipſum quod Auerroes aſſeruiſſent. Ex dictis tria *Tria ex di-*
colligo; Primum eſt, ęuum ſecùs competere accidentibus & pręſertim in fluxu poſitis, *ctis colli-*
quàm ſubſtantijs compoſitis; Alterum eſt, motum cœli poſſe aliqua ratione dici ex *guntur.*
ſe ęternum, & alia non; dici poteſt ex ſe æternus, vt diſtinguitur à motibus mortaliũ,
qui per motum primum ſeruantur ęterni; motus autem primus non per motum aliũ,
ſed per ſua propria principia; ex aduerſo non eſt ex ſe æternus eo modo, quo ſubſtan-
tiæ compoſitæ per interna principia & propriam naturam poſſunt eſſe æternæ, ut cę-
lum: ex quo etiam elici poteſt concilium opinionum. Demùm colligo ſententiam *Sententia*
Auerrois rectè ſumptam & explicatam eſſe veram, & inaniter eos laborare, qui multi- *Auerrois*
tudine apparentium rationum eam obruere & obumbrare nituntur. Solutio aduer- *defendi po-*
ſarum rationum ex dictis conſpicua eſt. Inſtabatur primò, ſi æternum eſt ſubiectum *teſt.* *Diluũtur*
& agens, affectio ex ſe dicitur æterna. Reſpondeo ex ſe facta comparatione inter ac- *rationes ad-*
cidentia in fluxu poſita, vt nata ſunt ex ſe æterna eſſe, nempè per principia, à quibus *uerſa.*
fiunt & ſeruantur, non autem ita ex ſe intrinſecùs, vt ſubſtantia & accidentia perma-
nentia. Addebatur ſecundò, Naturam nil fruſtra efficere. Reſpondeo naturam iuſtiſſi-
mam vnicuique ea tribuere, quæ eius conditioni congruunt, ita motum ſeruat & con-
ſtituit æternum, vt ſui conditio expoſcit; poteſtas autem, quæ dicitur non repugnan-
tia ex parte alicuius, non ſemper ad actum redigitur ob adnexa, quibus repugnat. Di-
cebatur tertiò, Ariſtotelem ex æternitate motus colligere æternitatem cęli. Reſpon-
deo id feciſſe, quia conditio cauſæ refulget in re effecta, ut ei eſt apta competere, & ſu-

mitur

mitur motus æternus pro antecedente, quia eius æternitatis iam fuerat oſtenſa, non ta
men fuerat oſtenſum motum ita ex ſe eſſe ęternum, vt ſubſtantię & accidentia perma
nentia. Addebatur quartò, accidens interire, vel per contrarium, vel ſubiectum, &
ideò ſolùm ob aliquòd horum duorum poſſe dici corruptibile. Reſpondeo eos dimit
tere principale, quod eſt efficiens; inſuper dico motui circulari non repugnare interi-
tum ex parte generis, cui opponitur quies. Inſtabatur, quia ſi ex accidenti eſſet æter-
nus, non poſſet demonſtrari. Dico ita eſt per ſe ęternus, ut aptus eſt eſſe, quemadmo-
dum patefeci. Addebatur, quòd rationes formatæ ab Ariſtotele contra Platonē, vim
haberent aduerſus hanc ſententiam Auerrois. Reſpondeo plurimùm differre eſſe cor
ruptibile abſolutè ex ſe à non repugnantia ex parte alicuius; inſuper plurimum differ
re accidentia in fluxu poſita, quibus ex ſe æuum proprium non competit, à ſubſtantia
compoſita, cui per interna principia competit ęuum proprium; & demùm plurimùm
differre apta eſſe ęterna uno modo ab his quæ non eo, ſed alio modo ſunt apta eſſe
æterna. Dicebatur Auerroem in cap. de ſubſtantia orbis ea proferre, quæ pugnant
cum dictis eius in 12. Metaphyſicę. Soluitur Auerroem non ſecum pugnare; nam cœ
lum & eius motus hoc habēt commune, vt ambo ſint æterna, ambo pendeant ex mo-
tore cœli; ideò Ariſtoteles nono Metaphyſicæ 17. inquit, ſi intelligentię non eſſent
nihil eſſet. Differunt tamen, quia motus verè habet principium continenter, illū pro-
ducens, ac ita ſeruans; cęlum nón per continuatam productionem ſeruatur, pręditum
eſt proprio æuo & contrario caret. Auer. in cap. de ſubſtantia orbis patefecit, id, quod
eſt commune vtriſque; at in 12. Metaphyſicæ 41. explicauit id, per quod differunt:
quomodo ſententia Ariſtotelis deprompta ex nono Metaphyſicæ conducat appro-
batæ opinioni ex eius relatione conſpicuum eſt.

Inſtantiæ nonnullæ aduerſus æternitatem Motus.
Cap. X.

Prima inſtantia ducendo ad abſurda. ADuerſus ęternitatem motus Algazel, Philoponus contra Proclum, &
alij viri celebres uarias attulere inſtātias, quarum ego potiores quam
breuiſſimè referam & diluam. Inſtant primò ducendo ad varia abſur-
da; nam ſi motus, & tempus ęterna eſſent; Primò daretur infinitū actu
annorum, & reuolutionum cęli pręteritarum; Secundò infiniti ad in-
finitum eſſet ratio, nam inter reuolutiones variorum cœlorum definita eſt ratio; Ter-
tiò unum infinitum eſset maius alio; nam reuolutiones Lunę ſunt plures reuolutioni-
bus Solis; Quartò infinitum poſſet conſumi & tranſiri; iam enim conſuptū eſt tem-
pus præteritum, & pręteriere reuolutiones præcedentibus cęlorum; Quintò tot eſſent
pręteriti anni, quot menſes, & tot menſes, quot dies & horę, cum vnum infinitum nō
ſit maius alio, & ita partes non eſsent plures totis, quorum ſunt partes; Sextò id eſset
factum, quod nequit fieri; nam infinitum tranſire non poteſt, & tamen traſiuiſset; &
quoniam futurum non eſt maius pręterito, & pręteritum tranſiuit, tranſibit etiam fu
turum, & conſequenter infinitum habebit finem; quæ omnia conſpicuè uidentur ab-
Secunda. ſurda. Secundò cum motus ſit pręditus cauſa efficiente, neceſse eſt dari primam ali-
quam reuolutionem, primumque diem notum motori; nam inficiari dari primum eſt
inficiari quod producatur; ſi habet primum, habebit & vltimum, & non erit infinitus;
confirmatur, quia cui competit vltimum, competit primum; motui, & tempori cōpe-
tit ultimum, ut hora pręſens, quare & primum. Præterea in ęternis eſse & poſse non
diſtinguuntur, per Ariſtotelem tertio Phyſic. 32. ſed motus poteſt deſinere, cū ſit pręs-
ditus quiete oppoſita, igitur deſinet eſse, & pręſertim quia Deus & Natura nil faciūt
fruſtrà, ex primò de Cęlo 32. & omne corruptibile neceſsariò perit, & nil ex acciden-
ti perit, ſed neceſsariò, ut legitur in decimo Metphyſicæ 26. Demùm utor duabus

communibus

communibus rationibus, quatum vna eſt, Quod eſt præteritum non eſt; omne tẽpus futurum aliquando erit præteritum, igitur omne tempus futurum aliquãdo non erit: *Tertia.* Altera eſt, Quod eſt futurũ, non eſt; omne tempus præteritũ aliquando fuit futurum, *Quarta.* igitur omne tempus preteritum aliquando nõ fuit; quare neutra ex parte eſt infinitũ.

Declarantur nonnulla conducentia pro vitandis abſurdis, ad quæ deducebatur per primam inſtantiam aduerſus æternitatem motus. Cap. XI.

VT vitentur abſurda, in quæ labi videntur aſſerentes motum ęternum, nonnulla ad infinitũ pertinentia breuibus ſunt prææcipienda, *Primum quod accipitur.* Diuiſio ſignificationum infiniti, quomodo infinitum per negationem, nõ autem per ueram adæquationẽ alteri infinito poſſit dici ęquale, inſuper quòd infinito non propriè cõpetant partes, niſi infinitæ, vt pręteritum & futurũ dicuntur partes tẽporis; ex his petenda ſunt, quæ ſuo loco de infinito declaraui. Inſuper accipiendũ ſępe vnũ & idem cõſiderari poſſe, & vt *Secundũ.* finitũ, & ut infinitum; veluti Linea vnius pedis eſt finita actu, & terminata; eſt tamen infinita poteſtate, quia diuiſibilis eſt in infinitum; quatenus eſt finita & unius pedis, etiam eſt prædita primo & vltimo, terminis, quæ ſunt duo extrema puncta; ut autem infinita poteſtate nec prima, nec poſtremam partem habet, cum in infinitum ſit diuiſibilis; & hac cõnſideratione nil ei poteſt addi per quod reddatur maior, ſed ſolùm vt actu finita eſt; nã infiniti ratio eſt priuatio finis, vt in tertio Phyſic. 32. inquit Auerroes, *Dubitatio.* ſed pulchra eſt dubitatio an infinitum repugnet numero, adeò ut dicere valeamus præteritas reuolutiones cœli eſſe numero infinitas. Quòd non repugnet oſtenditur primò, quia nulla differentia pugnat cum ſuo genere; finitum & infinitũ dicuntur differentiæ, vel ſaltem affectiones quantitatis, quæ non repugnant ei: confirmatur, quia de numero dicimus eſſe aptum creſcere in infinitum; inſuper ea multitudo reuolutionum eſt quantitatis nõ continua, igitur diſcreta, quę numerus eſt. Ex aduerſo uidetur ei repugnare, quia omnis numerus eſt par vel impar, & eſt numerabilis, vel numerans, quæ infinito non competunt: *Solutio.* Dicendum puto repugnare dari numerum infinitum actu, quia eſſet numerus & non numerus, cum ei non competant conditiones numeri, & hoc elicitur ex Ariſtotele in tertio Phyſic. non autem repugnare dari infinitum poteſtate, poſitum in ſucceſſione, de quo debemus dicere non quidem eſſe infinitum, ſed poſſe in infinitum creſcere, & ita in infinitum eſt numerabilis ſine ullo termino, & in infinitum variatur per par & impar; & hoc nos docet Ariſtoteles in 3. Phyſic. 68. & errat Philoponus in prima diſput. contra Proclum inquiens, nullam *Contra Phyloponum.* apparere rationem, ob quam infinitum actu ſimul eſſe nequeat, ſucceſſione autem valeat, nam magna eſt differentia, quia abſolui & terminari repugnat infinito; infinitũ igitur actu repugnat numero, non autem infinitum poteſtate. Sed alia ſe offert dubitatio, *Alia dubitatio.* an numerus præteritarum cœli reuolutionum debeat dici infinitus, ſuppoſita cum Ariſtotele æternitate Mundi. *Simplici.* Simplicius in octauo Phyſi. digreſſ. 3. inficiatur eſſe infinitum, ſed ait eſſe terminatum per nunc præſens, & per hoc ſoluit inſtantiã, quia nil gigni poſſe dicitur, cuius generationi debeant infinita antecedere, negando annos, & præteritas reuolutiones eſſe infinitas: quam ſententiam non puto veram, *Euertitur.* quia præteritę reuolutiones carent principio, nequeunt numerari, non ſunt pares vel impares, quæ indicant eas eſſe abſolutè infinitas, & ſolùm eſse terminatas ex parte noſtri, per nũc præſens; & ea regula, quod nil poſſit gigni, cuius generations debeãt infinita antecedere, uera ſolùm eſt de ordinatis ſecundum eſsentiam, & unà conſpirantibus ad generationem, non autem de ordinatis ex accidenti, ut particulares reuolutiones: inſuper eſt uera de Infinito, quod debeat incipere pertranſiri, non de eo quod fuit ſemper. *Alia dubitatio.* Sed alia emergit dubitatio, cum præteritę cœli reuolutiones ſint

infinitæ,

infinitæ, ſi per ſingulas aliquid permanens, & æternum efficeretur, num ea effecta eſſent infinita? veluti ſuppoſito numero & immortalitate animorum, nū modò eſſent infiniti? Nonnulli id negant, quia infinito nil poteſt addi, numero autem animorum continenter aliquid adderetur. Profectò dicendum eſſet, quòd ea effecta numero eſſent infinita; hinc rectè D. Th. in 2. ſent. diſtinct. 1. ait, mundum non poſſe fuiſſe ſemper, quia daretur infinitum actu, nimirùm numerus animorum, & iure, nam ei competeret definitio infiniti, quæ eſt, in quo ſemper aliquid eſt vltra accipere, & eſsēt animi illi innumerabiles, nec pares, nec impares, & propterea infiniti: & dum dicitur infinito nil poſse addi, id debēt per ſe intelligi, nimirùm vt termino caret, at nō quatenus ex parte noſtri ei competit terminus aliquis; inſuper id ita intelligi debet, vt per additum reddatur maius, ueluti ſi reuolutionibus Solis addamus reuolutiones Lunæ, non cōſurgit aliquid maius, neq; etiam minuitur, ſi mille reuolutiones demamus, cum infinitum non dicatur maius uel minus; & ratio huius eſt, quia vt dixi infinitum non propriè habet partes niſi infinitas; & animaduerſione dignum eſt, non ita ſe habere de re permanente, vt de reuolutionibus; nam reuolutiones dicuntur infinitæ ex parte antecedente, terminatæ per præſens nunc, at in re permanente non conſideratur præteritum & præſens, ſed ea tota eſt ſimul & non redditur numero maior, etiam ſi innumeræ aliæ ſuperaddantur; & ſi quid ſuperadditur, id ſolùm fit quatenus aliqua ex parte terminum habet.

Solutio.

Soluitur ratio ducens ad varia relata abſurda. *Cap. XII.*

Solutio.

EX dictis de infinito, facilè vitantur abſurda, ad quæ per primam rationem deducebatur. Aſſerebatur primò, quòd daretur infinitū actu prçteritarum reuolutionum. Soluitur, quia hoc non eſt infinitum actu, cum non ſimul exiſtat, ſed poteſtate & ſucceſſione, & eſt non propriè infinitum, ſed in infinitum ordinatotum ex accidēti eiuſdem ſpeciei. Dicebatur ſecundò, ꝙ infiniti ad infinitum eſſet ratio, quia vt pars ad partem, ita totū ad totum. Soluitur negando conſecutionem, nam ea regula ſolùm eſt vera de illis, quibus propriè competunt partes menſurantes totum, & quę verè ſunt totū aliquid; at finitum non dicitur pars infiniti, cum per eius ablationem infinitum non minuatur, nec infinitum eſt verè totum: hinc Ariſtoteles in tertio Phyſic. *65.* & *66.* inquit infinitū potiùs obtinere locum partis, cū prodeat ex materia, & ſit poteſtate, quam totius, quod formam & perfectionem denotat. At pulchra emergit dubitatio, quia Ariſtoteles in primo Phyſ. 24. conſimili ratione eſt vſus; nam Meliſſum redarguens aſſerētem omne quod eſt eſſe unum, infinitum, & immobile, inquit & cur eſt immobile, ſi eſt unum? vt enim pars una, cū ſit hæc aqua, mouetur in ſeipſa, cur non & vniuerſa aqua? Argumentatur Philoſophus, vt patet, loquendo de infinito a parte ad totum, id ipſum etiam facit in octauo Phyſic. cont. 17. Reſpondeo aliud eſt dicere, ut pars ad partem ita totum ad totum loquēdo de proportione, quæ infinito repugnat, vt infinito, non autē partibus latè ſumptis, & dicere ut ſe habet de parte relata ad aliquam affectionē, ita de toto ſaltem conſiderato ſecundum eius partes, quod dicitur ab Ariſtotele; hinc in 8. Phyſ. 17. addit ſi contingat infinitum moueri totum & quieſcere: ſic itaque ea ratio eſt fallax, quia fit tranſitus a parte, cui ualet competere ratio, ad totum infinitum, cui ut infinito repugnat. Inſtabatur tertiò, quia unum in infinitum eſſet maius altero. At id non ſequitur, quoniam dum reuolutiones variæ conſiderantur, ut infinitæ omnes ſunt innumeræ, & principio carent; veluti etiam dum comparatur linea vnius pedis, cum altera decem pedum, & conſiderantur vt continuę aptę diuidi in infinitum, una non eſt maior altera, & non magis unà quàm altera eſt apta diuidi in infinitum, adeò ut dicere valeamus prçteritas horas non eſſe plures diebus, nec dies menſibus, nec mēſes annis, nec partes toto: quia nec pars, nec totum de eis propriè dicitur. Addebatur quartò, infinitum pertranſiri & conſumi. Reſpondeo

Dubitatio

Solutio.

Solutio tertia.

Præteritę horę nō ſunt plures Menſibus.

Solutio quarta.

deo

deo id non ſequi,quoniam id propriè dicitur pertranſiri, & decurri, quod præditum eſt principio & fine,inter quæ conſideratur tranſitus,& decurſus;de infinito præterito rectè dicimus ſemper fuiſſe,& de futuro ſemper fore. Dicebatur quintò,quòd tot *Sol. quinta.* eſſent præteriti anni,quot menſes, qua de re nuper verba feci. Addebatur ſextò, id eſſe factum,quod nequit fieri,& cum futurum non ſit maius præterito,& præteritum tranſiuerit, etiam tranſibit futurum. Solutio patet, quoniam futurum hac conſideratione tranſiuit, quia fuit ſemper, & ita futurum erit ſemper.

Diluuntur reliquæ inſtantiæ aduerſus æternitatem Motus. *Cap. XIII.*

INſtabatur ſecundo loco aduerſus æternitatem motus, quia cum motui competat cauſa efficiens, eſt neceſſe dari primam reuolutionem. Pro ſolutione conſiderandum eſt eſſe dubium,an creaturę competere *Solutio.* valeat fuiſſe ſemper,& carere primo.Henricus de Gand.quol.primo *Henricus.* q.7.putat cuilibet creaturæ hoc repugnare,adeò vt creatio æterna pugnantia includat;Ratio eſt, quia niſi detur primũ,& principium, per quod res ſit translata ex non eſſe ad eſſe, non uere dicitur res effecta,uel creata: hinc Alexander inficiatus eſt ęternis cõpetere cauſam efficientẽ;Et D.Aug. aduerſus Felicianum Arrianum dixit; creatura eſt, eo quòd non dum eſt, vel aliquando non fuit; id ipſum aſſerit Damaſcenus libro primo de Fide Orthodoxa cap.8. Ex aduerſo Sim *Simplici^r.* plicius,D.Tho.Ocham,Auicenna,& Algazel ex ſententia Philoſophorum concedũt æternam à Deo emanationem: Durandus medians putat id ſolùm repugnare crea- *Durãdus.* turæ mortali,non autem numero æternę:Scotus in ſecundo ſent. diſtinct. prima q.7. *Scotus.* putat probabiliter utranque partem defendi poſſe. Hæ ſunt virorum Sapientum ſententiæ, quorum rationes referre longum eſſet. Putarem ego, diſtinguendo creatio- *Opinio propria.* nem,non eſſe difficile eas conciliare;nam creatio dupliciter vſurpatur: Vel propriè, per quam res abſolutè ex nihilo,cum prius non fuerit,cõſtituitur in eſſe, pro qua requiritur primum, & requiritur definitum nunc creationis, ac inſuper quod non eſſe eius tempore præceſſerit,in qua ſignificatione vera eſt ſententia D.Auguſtini,nec nõ Alexandri: Vel ſecundò uſurpatur creatio,effectio, & emanatio latè, per quam id factum dicimus,cuius nil eſt quod ex ſuo principio non pendeat,ut ſe habet de affectione ex interno principio prodeunte;in qua ſignificatione Simplicius,Auicẽna,Algaz. & alij multi dicunt Mundum à ſuo principio manaſſe & cauſa efficiẽte eſſe preditũ: ſimiliter cum Scoto dicere valemus utranque partem defendi poſſe, quatenus diſtincta ſignificatione utraque ueri aliquid includit. Sic itaque æterno, ut æternum eſt, cauſa efficiens propriè non competit, ſed ſolùm latè; nec uerè eſt efficiens, ſed conſeruans;pro qua conſeruatione non requiritur ut detur primum. Ariſtoteles tamen propriè loquens negat æterna eſſe facta; Et dum additur, ſi datur ultimum, datur & primum. Reſpondeo non dari ultimum abſolutè, ſed ſolùm per relationem ad nos: Inſuper,ut rectè inquit Auerroes in prima diſp.in ſol.5. dub. ea regula ſolùm eſt uera de ordinatis ſecundum eſsentiam,non ex accidenti. Inſtabatur inſuper in æternis nõ differre eſse à poſse,& motũ ob oppoſitam quietem poſſe deſinere eſse, & pręſertim quia Deus & natura nil faciunt fruſtrà,& omne mortale neceſsariò perit. Reſpõdeo hæc eſse uera de illis,quibus competit proprium æuum, & per interna principia ſunt mortalia,non autem de non repugnantia ex parte generis;& præſertim quia ratio reflectitur,nã ſi nil repugnat ne motus ſit æternus,& melius eſt ut ſit æternus,igitur ęternus erit:ita etiam quamuis talpæ,ut animal,non repugnet uidere,nõ propterea uidit. Afferebãtur poſtremò rationes duæ,quarum prima erat, quod eſt præteritum nõ eſt; omne tempus futurum aliquando erit præteritum,igitur aliquando non erit, &c.Di- *Solutio poſtremarũ difficult.* luuntur,quia tempus præteritum ſimiliter & futurum dupliciter uſurpatur,uel in parte,in qua ſignificatione ueræ ſunt propoſitiones,at ex eis nil infertur,quod æternitati

motus vel temporis aduerſatur, vel vniuersè & ſecundum totum, & ita ſunt falſæ; non enim uniuerſum tempus futurum aliquando erit præteritum, ſed ſemper erit; ſimiliter neq; vniuerſum tempus præteritum aliquãdo fuit futurum, ſed ſemper fuit: immò dicendo aliquando, denotamus tempus, & deſtruendo illud, vnà id ipſum conſtruimus, vt dicebat Auicenna.

Motum circularem poſſe eſſe vnum, æternum, & continuum. *Cap. XIIII.*

Motus in orbem vere vnus æternus, & continuus.

MOtui in orbem omnium motuum præſtantiſſimo nil repugnare vt ſit æternus, modo aliquo in præcedentibus apparuit; pro cuius comprobatione addimus iure illũ poſſe eſſe æternum, vnũ, & continuũ, cum ei cõtrarium non cõpetat, nectat principium cũ fine, & in ſe habeat principiũ & finem ſolũ poteſtate, & per relationem, nõ autem actu; finem aũt actu extra ſe habeat, quem nunquã attingit, quale eſt centrum, vt aſſeritur in 8. Phyſ. cont. 76. ex quibus hęc conſtituitur oſtenſio;

Ratio.

Motus ille, qui nõ verſatur inter oppoſita definita, & vbiq, habet principium & finẽ poteſtate, & per ſolam relationẽ, finem aũt actu extra ſe habet, quem nunquam attingit, valet eſſe vnus, cõtinuus, & infinitus; Motus in orbem eſt huiuſmodi, quare &c. hac oſtenſione non oſtenditur motum in orbem abſolutè eſſe æternum, ſed ſolùm id ei nõ repugnare; & ea quæ pro medio ſumitur, eſt tanquã cauſa ſine qua nõ; ex ea tamẽ per cõſecutionem elicitur æternitas, vt in præcedentib. pateſeci.

Prima dubitatio.
Secunda.

Sed duæ nobis, ſe offerunt difficultates; prima eſt an motui in orbem cõpetat contrarium? altera qũo ex pluribus reuolutionibus numero diſtinctis cõſurgere valeat motus in orbẽ unus numero?

Motui in orbem non competere contrariũ.

A prima ordiens Ariſt. in 1. de Cęlo oſtẽdit motui in orbem nec motũ rectũ, nec motum in orbem eſſe contrarium, non rectũ, quia motus rectus recto eſt contrarius; non orbicularem, quia motus cõtrarij ducunt ad terminos contrarios, maximè diſtantes; diſtantia autem menſurantur per lineã rectam, quia una, definita, & breuiſſima eſt.

Motus in orbẽ multiplicẽ oppoſitionem includit.

Verùm conſideratione dignum eſt, ꝙ cum motui in orbem propriè contrarium non cõpetat, tamen adeò admirabilis eſt conditionis, vt ſine ulla pugna, & eximia cõſenſione plurimas oppoſitiones includat, vt ſub initio ſuarum Mechanicarũ docet Ariſt. & vndecim pręſertim in eo oppoſitiones cõſiderare valemus; Primò ex parte generis cõmunioris, nempè mutationis; ei opponitur immobilitas; Secũdò ex parte generis proximi, nempè motus, ei opponitur quies; Tertiò ratione conditionis propriæ, vt. ſ. eſt orbicularis, ei opponitur rectus, circulo. n. rectum opponitur, cũ circulus careat angulis, figura verò rectilinea eis ſit prædita, vt dicitur in 1. Phyſic. 41. Quartò motui in vnam partẽ opponitur motus in oppoſitũ, vt motui ab ortu in occaſum opponitur modo aliquo motus ab occaſu in ortum; Quintò inter varios circulos magis & minus ab æquatore diſtantes conſideratur oppoſitio per velox & tardũ; Sextò in circulo reuoluto cõſideratur oppoſitio, quatenus ſi vna pars aſcendit, oppoſita deſcendit, ſi una ad aliquã poſitionis differentiã progreditur, oppoſita ab ea recedit; Septimò ratione totius & partium; nam dicitur moueri ſecundum partes, cum tamen totum non mutet locum; Octauò ex parte conſtitutionis circuli dicitur conſici ex motu, & quieſcente, quia quieſcente circini pede uno in centro, alter circa id reuoluitur; Nonò ratione circuli conſtituti, nam ſimul incidit intimũ & extimũ; Decimò, motui in orbem vt æterno opponitur mortalis, ut conſimili ſiue regulari diſſimilis & irregularis. Et iure in motu Cęli cum ſimilitudine diſſimilitudo, & cum eximia conſenſione numeroſa oppoſitio incluſa eſt, vt inde ſaluberrima prodeat harmonia, & ſemen eſſe valeat varietatis & oppoſitionis rerũ, mortalẽ orbem conſtituentium. Demũ vndecimo in cęleſtibus orbibus tanquam viuentibus, & ex ſe motis, conſiderantur omnes oppoſitiones & differentiæ poſitionis, ut patet ex 2. de Cęlo. Ita ex ipſo vno tanquã ex fonte, per medias eminentes & conſentiẽtes oppoſitiones, varia & diſſen-

Digitized by Google

diſſentientia prodeunt. Altera dubitatio erat quomodo ex reuolutionibus innumeris numero inuicem diſtinctis,conſurgat vna numero reuolutio,non enim ex multis hominibus valet vnus numero homo cõſurgere,ſed ſolùm ſpecie. Pro ſolutione duo dicenda ſunt, primum eſt loquendo de conſimilibus poſſe ex multis vnum numero conſtitui,vt patet de Elementis,ex multis enim aquæ portionibus ſeiunctis & numero diſtinctis per coniunctionem conſurgit aqua vna numero: Addo ſecundò ex innumeris reuolutionibus nõ conſurgere vnam numero reuolutionem, ſed vnum numero orbicularem motum per continuatam ſucceſſionem variatum, numeroque diſtinctarum orbiculationum vnius mobilis ab vno motore continuato tempore productarum. *Solutio.*

Lationem rectam non poſſe eſſe vnam, continuam, & æternam. Cap. XV.

APparuit motum in orbem poſſe eſſe vnum, continuum, & æternum; ſupereſt modò conſiderandum,an id lationi rectæ competere valeat? qua de re verba faciens oſtendam primò id motui recto repugnare; ſecundo pateſaciam inter oppoſitos motus mediare quietẽ; tertiò aduerſus id dubia referam,quæ demùm nitar diluere. Vt ad primũ pertinet lationẽ rectam non poſſe eſſe vnam & ęternã ex eo cõſpicuè eliciτur,quia interuallũ rectum,quod à grauibus & leuibus per naturam decurritur, vel eſt infinitũ,vel finitum;Infinitum dici non poteſt,tum quia non datur, tum quia in infinitum nil mouetur, 1.Cœli 87.tum demùm quia nil fit, quod non poteſt eſſe factum; id ipſum dicendum eſt de cæteris motibus, qui inter contraria conſtituuntur; omnia enim cõtraria ſunt definita,& terminata,& infinitum actu a natura renuitur, eique aduerſatur. At dicet aliquis lationes rectas, & motus inter oppoſita poſſe eſſe continuos,& æternos per recurſum,& ſucceſſionẽ;quæ euaſio inanis eſt.Primò quia ſi fiat recurſus,motus ille non erit unus,& ob id non erit continuus;motus enim continuus debet eſſe unus,ex quinto Phyſic.23.& 41.Inſuper non erit unus,quia non erit ab uno motore ſecundum naturam mouente; nam grauia per naturam ſolùm feruntur deorſum,leuia verò ſurſum;neque etiam erit ad terminum vnum,ſed ad oppoſitos;neque unius mobilis,quia mobilia motibus contrarijs mortaliã ſunt,nõ autem numero æterna.Inſuper motus vnus, æternus, & continuus ſolùm produci poteſt à motore ſeparato,conſimiliter ſe habente,motus recti ab huiuſmodi motoribus non producuntur.Demùm motus vnus,æternus, & continuus debet carere quiete intermedia,inter motus autem oppoſitos neceſſariò mediat quies.Et cum motus recti ſimplices non valeant eſſe continui,& æterni,longe minus mixti valent eſſe tales, cum ex mortalibus non valeat conſurgere æternum. Sed cum de vnitate motus facta ſit mentio,conſiderandum occurrit,quod Ariſtoteles in octauo Phyſi.64.ait tria requiri pro vnitate motus,unitatẽ mobilis,temporis,& termini ad quem: id ipſum prius aſſeruit in quinto Phyſic.At in octauo Phyſi.49.addit quartum,nempè unitatẽ motoris.Zimara in quinto Phyſic.diluens hanc apparentem controuerſiam inquit, Ariſtotelem in quinto non addere unitatem motoris,quia adhuc non oſtenderat omne, quod mouetur,moueri ab aliquo;quæ ſolutio ex eo apparet inanis, quia etiã in octauo Phyſic.64.tria ſola enumerat,quamuis iam oſtendiſſet,omne,quod mouetur,moueri ab aliquo:Proptereà dicamus requiſita pro vnitate motus eſſe tria, & quatuor; tria interna,quartum eſt externum;dum Ariſtoteles tria numerat, conſiderat interna;dum quatuor,externum addit;& præſertim id facit,quia dum adſunt illa,tria,motus ſaltem ſecundum ſenſum,& aliqua ex parte ſeruatur vnus, quamuis non abſolutè,& penitùs.

Ordo ſeruandus. *Lationẽ rectã nõ poſſe eſſe unã & ęternã.* *Solutio. Euerſio.* *Requiſita vt motus ſit unus.* *Zimara.* *Euerſio. Solutio propria.*

Inter motus oppoſitos mediare quietem. Cap. XVI.

Nũ inter motus oppoſitos me diet quies?

DIximus vnà cum Ariſtotele inter motus oppoſitos mediare quietem; quod profectò dubitatione nõ caret: propterea id primò uirar oſtendere, mox dubia diluam: Id autem oſtẽdi poteſt cùm experientia, tũ ratione; experiẽtia id medici iudicant, dum in arteriarum pulſu, inter elationem & depreſſionem, mediam quietem percipiunt: Similiter ſi incenſus carbo in manum hominis proijciatur, ab eaque in oppoſitum repellatur, ea manus calorem percipit, quod non fit ſine tempore & alteratione: Inſuper ſi interuallum æquale a duobus mobilibus æquè velocibus decurri debeat, & ab vno decurratur ſine recurſu, ab altero verò cũ recurſu in medio facto, id mobile quod ſine recurſu mouetur, citius attingit finem, quàm alterum per recurſum redeat ad principium, quod accidit ob mediam quietem; Præterea dum exercitij gratia per aulam ambulamus, dum per lineam rectam reuertimur, conſpicuè indicamus quietem mediam; propterea vt exercitium ſit magis continuum, & ſine intermedia quiete reuertimur per lineam curuam, & cum aliqua orbiculatione. Sed cum Philoſophi officiũ ſit cauſas noſcere, ideò rationibus vtendum eſt, vt per eas noſcamus, vnde id ortũ dicat.

Ratio.

Ariſtoteles in 8. Phyſic. hac ratione vtitur, Nullum mobile vtitur eodem puncto tanquam principio, & fine actu, adeò vt ad id accedat, ab eoque recedat, niſi in eo requieſcat; At mobile, quod reuerti debet, vtetur termino recurſus tanquã fine & principio actu, ad illum accedens, ab eoque recedens; igitur in eo requieſcit; Pro notitia conſidero, quòd dum mobile per interuallum aliquod continuè mouetur, dicitur vti punctis medijs, non tanquam principijs & finibus actu, ſed tantùm poteſtate, quatenus in ſingulis requieſcere poſſet, nec ad ea dicitur accedere vel recedere, ſed ſolùm momento per tranſitum in eis eſſe; at in recurſu vtitur poſtremo termino vt fine, & principio actu, cum in eo primum motum abſoluerit, & oppoſito principium dederit; & propterea eſt neceſſe, vt in eo requieſcat; nã dum vtimur ſigno aliquo, tanquã principio & ſine actu, non vtimur interuallo vt continuo, ſed vt diuiſo, & ob id non valemus ſeruare motum continuum.

De indiuiſibilib. terminis.

Et quoniam incidi in ſermonem de indiuiſibilibus, quæ ſunt termini tranſmutationum, ideò lucidè & breuibus quid de illis ex ſententia Ariſtotelis ſit dicendum, explicabo. In ortu & interitu rerum permanentium, dum materia deſerit formam vnam, & alteram recipit, in inſtanti intermedio res nõ antecedentis, ſed ſequentis conditionis eſſe dicitur; vt dum corpus ex albo fit nigrũ, in ſigno intermedio temporis dicitur factum nõ album, & eſſe nigrum; ſimiliter dum ex ſanguine menſtruo gignitur fętus, in tempore antecedente dicitur gigni, & nõ eſſe, in ſigno temporis intermedio dicitur genitus, & eſſe: ſimiliter ſi moritur Socrates in tẽpore antecedente dicitur mori, in ſigno temporis dicitur obijſſe, non eſſe, & eſſe aliud, adeò vt rerum permanentium non detur vltimum ipſius eſſe, ſed primũ ipſius non eſſe rei antecedentis, quod eſt primum ipſius eſſe rei ſequẽtis; In motu autem & fluxu ſecus ſe habet; nam datur vltimum mutatum, non autem primum eius, adeò vt dicere debeamus, motus nũc non eſt, & immediatè poſt erit, uel nunc non eſt, & immediatè prius erat, adeò vt incipiat, & deſinat per negationẽ præſentis:

Ratio varietatis.

ratio varietatis eſt, quia vltimum mutatum, quod eſt finis tranſmutationis, eſt initium rei, quæ per trãſmutationem conſtituitur.

Eliciũtur tria.

Ex his tria elicio; Primum eſt ſolutio rationis Zenonis negantis motum, quia infinitũ non poteſt pertranſiri, & continuum eſt infinitum; Alterum eſt ſolutio rationis, qua vtitur Plato in Axiocho, & refertur a Simplicio in 7. Phyſic. ad oſtendendum mortem, nec ad viuos, nec ad defunctos pertinere, de quibus in lib. præcedente verba feci; Tertium eſt in tempore non eſſe aſſignanda, diſtincta nunc, quorum vnum ſit finis rei antecedentis, alterum ſit principium rei ſequentis; nam ſi id fieret, quia inter duo nunc, ſiue momenta mediat tempus, daretur id tempus intermedium, in quo materia omni forma careret: Solum dicere valemus, idem nunc relatum ad tempus continuum, eſſe vnum fundamento, & abſolutè,

relatum,

Digitized by Google

relatum uerò ad formas varias unam recedẽtem,alteram aduenientem, eſſe diſtinctũ
ratione,adeò vt inſtans vnum temporis ſint duo inſtantia naturæ. Veluti dum imagi-
namur lineam ſecãtem intimam ſuperficiem Lunæ, & extimam ignis,dicimus id fie-
ri vnico puncto eius lineæ, quod tamen ſint duo in eis diſtinctis ſuperficiebus; & ordi
ne originis dicimus præire inſtans naturæ pertinens ad formam recedentem, quia ſor
ma dicitur recipi in ſubiecto poteſtate prædito,& priuato;abſolutè tamen inſtans eſt
vnum,& interitus vnius eſt ortus alterius, & primum eſſe rei ſequẽtis eſt primum ip-
ſius non eſſe rei antecedentis. Ex quo demùm elicimus, tempus in quo aliquid fie- *Quartum*
bat,& factam eſt,nón eſſe maius eo;in quo ſolùm fiebat,quia in termino dicitur factũ *quod elici*
eſſe: terminus autem indiuiſibilis non reddit aliquid maius. At rediens unde receſ- *tur.*
ſi,cum oſtenderim oſtenſione Phyſica inter motus oppoſitos mediare quietem, id ip
ſum rationibus communibus & dialecticis comprobari poteſt. Et primò, niſi in recur *Rationes*
ſu mediaret quies, idem ſimul moueretur motibus oppoſitis ; ſimul enim ſine media *alia.*
quiete, eodem continuato motu, tenderet in terminum oppoſitum, & in primum
redire. Inſuper tranſmutaretur ex termino illo,ad quem adhuc non perueniſſet,im-
mo eſſet eo in loco,ad quem non perueniſſet;nam tendendo ſursùm, quia ſine media
quiete debet reuerti;dicetur ſimul tendere deorsùm, & recedere à loco ſursùm, cum
omne deorsùm tendens recedat à loco ſursùm. Addebat Alexander motus eos non *Alexãder.*
poſse eſse continuos, quoniam motus ſecundum naturam, cum motu præter naturã
continuari non valet. Præterea niſi in recurſu mediaret quies, accideret, ut in eo-
dem nunc tria pugnantia reperirentur,nempè interitus nigri, ortus albi, & mutatio
ex albo in nigrum: prima duo eſse poſsunt in eodem nunc, at tertium nequaquam;
alioquin ſimul corruptum eſset nigrum,& fieret nigrum. Demùm addit Philoſophus
in context. 72. etiam ſi quies non mediaret, motus illi oppoſiti non eſsent continui,
quia forma una cum ſibi contraria non valet continuari, cum vltima earum non ua-
leant reddi vnum : ex quo colligas nonnulla imginatione Mathematica abſtrahẽte à
contrarietate, eſse continua, quæ imaginatione Phyſica includente contrarietatem
continua eſse nequeunt.

Inſtantia aduerſus id, quòd inter motus oppoſitos mediet quies. Cap. XVII.

DIctum eſt in recurſu oppoſitorum motuũ neceſsariò reperiri quietem;
id autem cum ſenſui, tum rationi aduerſari uidetur; nam ſi magnus *Inſtantia*
lapis uiolentia ſursùm impellitur, non uidetur in reditu nec natura, *prima.*
nec uiolentia ſursùm poſse quieſcere; non natura, quoniam quies
eius ſecundum naturam eſt in centro;non uiolentia,quia à nullo deti-
netur. Inſuper imaginor in deſcendentem molem proijci ſursùm lapillum, adeò ut *Secunda.*
illam attingat,ſonumque efficiat; Lapillus ille in eo contactu profectò non quieſcit,
alioquin ſimul quieſceret moles ingens deſcendens, quod minimè dicendũ eſt. Simi- *Tertia.*
liter ludentes ludo paruæ pilæ, manu continenter in oppoſitum mota occurrentẽ pi-
lam repercutiunt,& cum manus in ea repercuſſione non quieſcat,etiam pila in aduer
ſum repulſa non valet requieſcere. Inſuper ambulet formica ſuper circulum, & ea *Quarta.*
ambulante incipiat circulus in oppoſitum ferri velociùs deferendo ambulantẽ formi
cam, proculdubio in eo formicæ in oppoſitum motu nulla quies locum habet. Simi- *Motus va*
liter eſt dubium motus varios continuari non poſse;nam ſi ex muro ſublimi ruat Tur *rios poſſe*
carum princeps,& in medio interualli moriatur,ſupereſt cadauer,quod adhuc conti- *continua-*
nuato motu mouetur,cum tamen ob varietatem mobilis non ſeruetur idem numero *ri.*
motus. Demùm inter ortum,& occaſum, quæ ſunt mutationes oppoſitæ,nulla quies *Pro ſolu-*
mediat. Pro ſolutioné accipio primò non inter omnes motus varios neceſsariò me- *tione non-*
diare quietem, ſed inter oppoſitos; nam motus unus ex accidenti deſinere poteſt in *nulla præ-*
motum varium ſine quiete media, vt ignis aſcendens ſtatim quòd in locum ſuperum *accipiun-*
tur.

Digitized by Google

venerit,reuolui incipit in orbem ſine quiete media. Inſuper accipio cum Ariſtotele in octauo Phyſico.72. quòd quamuis motus varij poſſint eſſe continui ex parte temporis,non tamen iudicandi ſunt continui abſolutè; motus enim verè continuus, eſt *De quo vera ſit ſētentia.* conſimilis,ab eodem motore,& in eundem terminum tendens. Vera itaque eſt ſententia de motibus contrarijs,qui vel conſiderantur in diſtinctis mobilibus, uel in eodem; ſi in diſtinctis,uera non eſt,nam contingere poteſt vt ſimul tempore graue incipiat deſcendere,& leue aſcendere; & inſuper contingere poteſt ut eodem momento temporis mobile unum deſinat aſcendere ſurſùm, & alterum incipiat deſcendere; adeò ut dicere valeamus nunc motus unus non eſt, & immediatè poſt erit; & eodem nunc motus alter nō eſt, & immediatè antea erat. Sic itaq; aſſertio intelligi debet,in- *Quomodo intelligi debeat concluſio.* ter motus contrarios,eiuſdem mobilis neceſſariò mediat quies; De qua aſſertione inquiunt nonnulli ſemper mediare quietem,ſed momentaneam;quæ ſolutio non ſatiſfacit,quia ſi per quietem momentaneam intelligunt quietem momento factā,errant; vt enim motus omnis, ita omnis quies menſuratur tēpore;ex 4.Phy. ſi denotāt quie- *Opinio quorūdā.* tem factam momento,hoc eſt tempore exiguo ſenſum fugiente,etiam errant; quia inſtantiæ abſolutè oſtendebant aliquando non mediare quietem.Ideo inquiunt alij ſē- *Opinio altera.* per & neceſſario mediare quietem; & ſoluentes inſtantias,de ea ſumpta ex graui mole occurrente aſcendenti lapillo,inquiunt per molem illam repelli aerē deorſùm, qui occurrens lapidi aſcendēti,primò eſt cauſa,vt non moueatur,mox vt moueatur deor- *Euerſio.* ſùm;Quę ſolutio inanis eſt,quoniam dum aſcendens lapillus molem attingit,ſonum ſæpè efficit,quem ſine percuſſione efficere nō valet:Inſuper id fieri per repulſum aerē omnino eſt ex accidenti; nam ſi aer non repelleretur,adhuc à grauiore mole lapillus deferretur in oppoſitum,& ſine quiete media; & media illa quies non ex oppoſitione motuum prodiret,ſed ex aere illo ex accidenti. Prætereà ea ui ſurſùm poſſet pelli,vt pila à tormento bellico, uel ſagitta ab arcu expulſa, & infixa deſcendenti moli, ut ab illo aere detineri non valeat, ne moueatur.

Reſolutio difficultatis,& aduerſarum Rationum. Cap. XVIII.

Sententia propria. CVm relatæ ſententiæ dubiæ apparuerint,pro ſolutione difficultatis dicendum puto,non ſemper inter motus oppoſitos mediare quietē: qđ vt elucidetur,& ſimul ſeruetur ſententia Ariſt.duo pręaccipio;Primū eſt regulas ſemper debere intelligi per ſe,vt appareant veræ;nā ex accidēti ferè omnes poſſunt reddi falſę;Alterū eſt motus cōtrarios poſſe dupliciter conſiderari, vel ex parte eorū, & ſecundū propriam eorū conditionem; vel ex parte alicuius tertij,euertentis intermediam quietem; prima cōſideratione ſēper mediat quies,non ſecunda.Hęc reſolutio ex ipſomet Ariſt.elicitur, qui in cōt.72. 8.Phy.dixit non ſi tempus continuū eſt, motus in eo factus eſt continuus, indicando quòd ſi eueniat,ut motus oppoſiti fiant ſine quiete media,nō ob id abſolutè erunt cōtinui,ob uarietatem formę motus; nam tunc unum inſtans tēporis redditur duplex *Soluuntur rōnes aduerſę.* naturæ.Ex his elicitur ſolutio aduerſarum rationum;nam de Ariſt.oppoſitum aſſerente dicendum eſt eum more ſuo conſideraſſe id, quod eſt per ſe, quod faciendum eſt, dum traduntur regulæ; Inſtantiæ de carbone ante recurſum calefaciente, de duobus mobilibus æquale interuallum decurrentibus, cum recurſu & ſine, hec & huiuſmodi experimenta non pugnāt cum tradita reſolutione;quia concedo ut plurimùm, & per ſe mediare quietem,nam mediat ſemper,niſi adſit tertium aliquod eam euertēs. Addebatur nullum mobile uti eodem pūcto,vt fine & principio actu,nec ad id accedere, ab eoq; recedere,niſi medier quies,alioquin ſimul accedet,erit in eo,ab eoq; receder. Reſpondeo ex accidenti contingere poſſe, ut eodem momento temporis diſtincto naturæ ob varietatem formę motus,mobile nō quidem accedat & recedat, ſed ſit in eodem puncto,ratione diſtincto,ob quam diſtinctionem ſit principium, & finis motus, non per ſe,ſed ex accidenti, ratione alterius mobilis,euertentis mediam quietē. Inſu-

per

per inſtabatur, quia eodem momento tria necterentur interitus non albi, generatio albi, & mutatio ex albo in nō album. Dico Ariſtotelem numeraſſe hanc inter rationes Logicas, quæ non ſemper cogunt; Addo tunc ex accidenti ob motū alterius mobilis euenire, vt in recurſu id mobile primò ſit, & ſtatim non ſit in poſtremo puncto, adeò ut punctum illud abſolutè vnum ſit, ratione diſtinctum, ob diſtinctionem formę motus. Dicebatur inſuper, quòd ſimul moueretur motibus contrarijs. Reſpondeo id non accidere, quoniam ſi non mediat quies, eſt ex accidenti, nec ob id motus illi ſunt verè continui, quoniam eorum diſtincta eſt forma. Demùm inſtabatur, quia inter ortum & interitum nulla quies mediat, ſed vnius ortus dicitur alterius interitus. Soluitur, quia vt dixi motus oppoſiti debent conſiderari non in diſtincto, ſed in eodē mobili; nam interitus vnius, & ortus alterius non propriè opponuntur, ſed ſolùm ortus vnius, & interitus eiuſdem, inter quos ſemper mediat quies.

Quomodo ea, quæ ſunt in vniuerſo ad motum, & eius oppoſitum ſe habent. Cap. XIX.

Quinque erga motū & oppoſita conſtitutiones.

QVinque inueniuntur ad motum & eius oppoſita pertinentia, nempè motus, non moueri, ſtare, eſſe immobile, & quieſcere; non moueri, cū ſit negatio, eſt latius cęteris; ſtare dicitur de immobilibus & quieſcētibus. Immobile contradiſtinguitur a quieſcente, quia immobile excludit poteſtatem ad motum, quam includit quieſcens. Quæritur ea, quæ in Mundi ordine reperiuntur, quomodo ad hęc ſe habeant? Quidam veterū Philoſophorum dixerunt cuncta moueri; hi nāque nil ſupra corpus excogitantes corpora omnia continenter moueri exiſtimarunt; Alij dixere nihil moueri, quoniā naturam & eſſentiā rerum putarunt eſſe materiā; quam dixere immobilem, quia ſecundum eſſentiam non variatur; Ariſt. in 8. Phy. poſt cōt. 21. latiſſimè oſtēdit, conſtituentia vniuerſum in tres gradus eſſe diſtributa; nonnulla .n. nunquam mouentur, & immobilia ſunt, vt motores cęlorū; nonnulla mouentur ſemper, vt cęleſtia corpora, quorū motum ex ſententia Ariſt. pateſeci ęternū; nonnulla demùm aliquando mouentur, & aliquando quieſcunt, & huiuſmodi ſunt corpora ſub cęlo poſita, quibus ſolis cōpetit quies, cum ea ſola ſint apta moueri, nec moueantur ſemper. Verùm de his vnū occurrit conſideratione dignum, & eſt num mortalia corpora ita ſe habeant, ut nunquā ſine aliquo motu inueniantur? Et iure profectò; nam Academici inquiunt hæc in continuo motu eſſe poſita, & vtuntur ſatis pulchra ratione dicētes, ſi aliquod mortale ſine ulla permutatione ſeruaretur per aliquod, quamuis exiguum tempus, id poſſet ſeruari æternum, conſequens eſt conſpicuè falſum, quare non valet per id tempus immune à permutatione ſeruari: connexū oſtenditur, quia ſi per horam, gratia exempli, ſeruatur ſine motu, igitur ita ſe habebit in fine, vt ſe habebat in principio horæ; in principio poterat ſine permutatione per horā ſeruari, quare & in fine, & ita progrediar in infinitum. Idipſum oſtēditur alia oſtēſione ex Ariſt. in 1. de Cęlo 100. deprōpta; inquit enim unicuique cōpetere proprium æuum, quod eſt tempus definitum ſuæ uitæ, vltra quod non valet ſecundū naturam ſeruari; Ex quo elicio hanc rationem, Quæcunque continuè magis accedunt ad finem ſui æui, continuè permutantur, niſi enim permutarentur non magis accederent; at id competit cunctis mortalibus, igitur cuncta continenter mouentur. Tertiò id oſtenditur de cunctis uiuentibus; nā uita eſt quidā motus, & facultas nutriens ſemper operatur, euſque .n. nutrimur, quouſq; uiuimus, quare viuētia nunquā ſunt ſine motu; immo Ariſt. in 8. Phy. manifeſtat, ꝙ animalia dū dormiunt, & maximè videtur requieſcere, quia ſōnus eſt requies eorū, intus tamen maximè mouentur, coquitur alimentū, diſſoluuntur vapores, & alijs permutationibus permutātur. De elemētis etiā id eſt conſpicuū, nā cęlum mouetur motu perenni, & ſecum ducit ignem & aerem; aqua fluit & à terra & aere continenter alteratur, terra ſimiliter alteratur a contrarijs eam ambientibus: Et cōfirmatur,

Opinio quorūdā.

Ratio Academicorum.

Ex Ariſtotele.

Ratio 3.

tur,

tur,quoniam quæ ſuperis lationibus gubernantur, continenter mouentur;huiuſmodi ſunt mortalia corpora,de quibus legitur in 1.Meteor. eſſe neceſſe mortalē orbem ſuperis lationibus eſſe continuum,vt omnis virtus inde gubernetur, & quemadmodum motu,ita lumine celi continenter mortalia modo aliquo permutantur;Et cõfirmatur,quia quæcunque habent eſſe per motum,etiam per motũ ſeruantur;mortalia per moto recipiunt eſſe.Quod pateſeci rationibus,confirmatur auctoritatibus,& primò;Ariſt.in 5.Phy.37.dubitat an in eodē veſpere & mane, eadē ſit ſanitas ob tiiuentiũ permutationē,& in lib.de longitudine,& breuitate vitæ inquit,Ideò omnia ſemper in motu ſunt,& ſiunt,aut intereunt,cõtinens autē aut vnà operatur, aut cõtra operatur,Auer.in 4.Phy.98.inquit,Motus qui,cũ ſentitur, percipitur primò & per eſſentiam tēpus,eſt motus quo ſentimus non eſſe in eſſe tranſmutabili; indicãdo quod cum tēpus ſit quidam motus,cuncta quæ tēpore ſubijciuntur,continentur permutãtur,& ad finem properãt.Plotinus En.6.lib.7.c.27.dixit nil penitus manet, & quod manere uidetur,tardiore motu mouetur.Hinc non iniuria uariæ Philoſophorum ſectæ cuncta in motu eſſe poſita affirmarunt; præſertim tamē Heraclitus, quē ſequutus eſt Cratylus,qui ob id nil affirmare audebat,ſed digitũ mouebat,indicans in motu eſſe,& aſſerenti nõ poſſe bis eundem fluuium tranſiri,addebat immò nec ſemel; Plato Dialogum conſtruxit Cratyli nomine inſignitum, in quo nititur oſtendere nomina rerũ ex nominibus mutatiorũ fuiſſe deducta,vt indicaret eorum nominum auctores exiſtimaſſe cuncta in motu eſſe poſita;Hinc mox noui Academici,Pyrrhonij, Dialectici,Ephectici,Inhibitores,Megarici,Erethrici, Sceptici, Zethici,& ſimiles unanimes affirmarunt cuncta in motu eſſe poſita:ait Plato in Cratylo Homerum eiuſdem fuiſſe ſententiæ,& ob id aſſeruiſſe Oceanum & Thetim,denotantia fluxum,eſſe principia rerũ:Heſiodũ quoque & Orpheum aiunt id ipſum exiſtimaſſe;Qui omnes cum de concluſione conſenſerint, diſſenſerunt tamen de modo, & quatuor inuenio modos,per quos inuicem diſſentiunt;Nã Academici id euenire aſſerunt,quia ideas putant vere eſſe,formas verò in materia apparentes aiunt eſſe vmbras,& imitationes, quæ continenter fierent & nunquam eſſent:Alij non eleuati ad Ideas,ſed ſolã conſiderantes conditionem mortalium, dixerunt rebus non competere conditionem aliquam abſolutè,ſed eſſe tales,quales nobis uidentur,quia ex earum actione,& paſſione ſenſuum,conſurgit forma,quæ indicatur, & ob id Napellus ſturnis eſt alimentũ, nobis venenum,geniſta dulcis & grata eſt capræ,nobis uerò amara,& ingrata.Tertiò alij concedentes rebus propriam competere cõditionem dixerunt eam nos latere & veritatem in puteo eſſe reconditam:Ariſtoteles demùm quamuis in parte concedat cuncta moueri,inquit tamen in quarto Metaphyſicæ ea mutari ſecundum quantum, hoc eſt,per conditiones indiuiduas,ad materiam pertinentes,ſeruari tamen ſecundũ quale,id eſt ſecundum eſſentiam,& ob id de rebus eſſe ſcientiam,quę abſtrahit a particulari ſubſiſtentia,& eſſentiam conſiderat.

Authoritates. *Homerus.* *Quatuor varietates*

Quietem non eſſe explodendam & reſolutio difficultatis. Cap. XX.

APparuit ſententiã illam, ꝙ corpora ſemper habeant ſibi iunctum motũ, ſenſui, rationi,& auctoritati apprimè eſſe conſentaneã;ex aduerſo tamen Ariſt.in 8.Phy.conr.23.& in 4.Metaph. varijs rationibus eã nititur euertere,& iure profectò,nam dicentes cuncta continenter moueri euertunt Naturã,quæ vt motus,ita quietis dicitur principiũ; Euertunt finē motus mortaliũ;mortalia .n. mouentur vt quieſcant; Euertunt trimembrē diſtinctionē approbatam ab Ariſt.in 8.Phy.quod corũ,quæ in uniuerſo reperiuntur, quędã nunquam mouentur,quędã ſemper,quędã aliquãdo mouentur,& aliquando quieſcunt,veluti mortalia;Euertũt quietē inter oppoſitos motus,

Aduerſus perennē rerũ motũ.

Digitized by Google

tus,cuius euerſionem ſequitur,ut idem ſimul moueatur motibus cõtrarijs,ut dicebat Ariſt.Deſtruunt ſententiam approbatam in 2.de Cęlo,quę eſt cęlum moueri circa firmum & immobile.Deſtruunt diſtinctionem rerum in permanentes & fluentes: ita enim cuncta fluerent: Euertunt ſcientiã,quę eſt rerum permanentium; Et demũ aduerſantur ſenſibus.Simplicius in 8.Phy.74. inquit dicentes cuncta fluere concedunt quietẽ inter oppoſitos motus, ſed quoniã ea eſt exigua & ſenſu non percipitur, eam negligunt;At id non eſt ſatis,quoniam corpora etiam diuturna quiete aliquando videntur requieſcere; hinc regula traditur in 1.de Cęlo,Quò corpora per naturam tendunt,ibi per naturam quieſcunt.Res itaque eſt apprimè obſcura:pro cuius reſolutione tria dicenda puto:Primum eſt corpora omnia Phyſica cõtinenter ſecundum tempus mouentur motu aliquo,& præſertim alterationis,vel diſponuntur ad eũ; hoc patefaciunt rationes primò relatę,& dico moueri continenter ſecundũ tempus,quoniã formæ motuum variantur:Aſſero ſecundò nõ ob id reijci quietem, dum enim corpora vno mouẽtur motu,quieſcunt quiete alterius motus,vt oſtẽditur per rationes nuper relatas: Tertiò addo corpora non ita moueri,vt vel continenter fiant, vt inquiũt Academici,vel varietur eſſentia,vt inquiunt alij,ſed ſolùm mutantur accidentia diſpoſitiones,& ſeruatur eſſentia,& ob id de illis ſcientia eſſe poteſt, vt in 4. Metaph. docet Ariſt.Ex quo patet iure optimo Ariſtotelẽ eos damnaſſe, qui cuncta continenter moueri aſſeruerunt.Sed vnum occurrit cõſideratione dignum, & eſt, cum omnia modo aliquo continenter moueri dicantur,num ob id approbanda ſit eorũ ſententia qui dixerunt,Naſcentes morimur?Reſpondeo eam abſolutè & per ſe nõ eſſe veram, in parte tamen,& ex accidenti ueram eſſe,Eſt vera ex opinione aſſerentium eſſentias rerum continenter ſine media quiete variari,non autem ex ſententia Ariſtotelis:Nã ex ſententia Ariſtotelis finis generationis eſt duplex,vnus eſt eſſe,alter eſt bene eſſe, & eſse perfectum,& ſimiliter duplex eſt generatio, & vtraque prædita eſt ſuo fine, poſt cuius adeptionem non tendit genitum in oppoſitum ſine media quiete, & propterea naſcentes non per ſe moriuntur,ſed tendunt ad eſse, in quo mox aliquantulũ requieſcunt,ita conceditur ætas cõſiſtentiæ;at ſi quies nulla mediaret,abſolutè dicere poſsemus,naſcentes morimur: Ex accidenti autem & modo aliquo id uerum eſt; quatenus vita noſtra cõſideratur vt ſuo æuo & periodo definita,ad cuius finem cõtinenter magis accedimus.Ex dictis elicitur,quomodo intelligi & ſolui debeant rationes pro vtraque parte relatæ,ideò ſolũ addo,quòd Ariſt.in 8.Phyſi.23. ait aſſerentes cuncta in fluxu & motu eſse poſita,vſos fuiſse ratione ſumpta ex analogia inter partem & totum,quia vt totum ſe habet ad totum,ita pars ad partem; pro cuius notitia conſidero,tres formari rationes,quæ ſæpè decipiunt,vna eſt à toto ad partes affirmatiuè,ut ſi dixero,mille guttæ efficiunt foſſionem lapidis unius cubiti,igitur vna gutta efficiet milleſimam partem eius;quod frequenter non eſt verum, quia antecedentes ſolùm,diſponunt,& nonnunquam non effodiunt,& huiuſmodi ratione utebantur aſſerentes cuncta fluere,quia ſi Plato vixit per quinquaginta annos,per dimidium temporis mutatus eſt per dimidium,per quartã temporis partem, per partem quartã, & ita ſemper eſt permutatus,vſque ad interitum;ſecundò formari poteſt a parte ad totum negatiuè dicendo,vt pars ad partem ita totum ad totum;ſed vna gutta lapidem non effodit,igitur nec mille guttatim cadẽtes:Huic ſimilis eſt ratio tertia,quę à Græcis dicitur Sorites,à Cicerone ſyllogiſmus aceruarius; Sorites tamen non utitur analogia,ſed ratione à partibus ſeorſum ſumptis ad eas ſimul, vt ſi dixero euellere pilũ vnum ex formoſa barba nil refert,nec eam reddit deformem,quo euulſo eadem ratione euelli poterit ſecundus pilus,tertius,& ita in infinitum, adeò vt barba tota euellatur;quæ ratio eſt fallax,quoniam ex multis modicis fit vnum ſatis, vt vulgò dicitur: ipſi tamen vtebantur ratione à toto ad partes affirmatiuè,vt dixi,quæ ſæpè eſt fallax & non includit in motu & motore neceſſitatem, niſi cum diuiſione motoris diuidatur etiam reſiſtentia,vt elicitur ex calce 7.Phyſicorum.

Simplici'.

Reſolutio difficultatis.

Dubitatio

Solutio.

Ratio relata ab Ariſto. in 8. Phyſi. 23.

Sorites.

Quid

Quid de Motus aeternitate abſolutè ſit ſentiendum? Cap. XXI.

APparuit quò nos ducat humana ratio, & quomodo Ariſtotelis ſolum conſiderans opera Dei, quę per mediam naturam fiunt, colligat motum æternum: nam profectò ſi ſola naturę opera inſpicimus, creationem Mundi & principium motus noſcere non ualemus: At unà cum Theologis altiùs eleuati: ex ore Dei & Prophetarum abſolutam ueritatem eliciamus, & cum his conſtanter enunciemus, per abſolutam poſit Dei entiam, quæ immenſa eſt, per modum operandi liberum, per actionem eius ne medio Naturæ, nil præſupponentem, per uoluntatem æternam procul ab omni eius mutatione, in principio temporis prædefiaito, ne dum motum, ſed cuncta fuiſſe ex non eſſe in eſſe conſtituta. Ex his eliciamus primò Theologum altiùs eleuari quam Philoſophum; eleuatur enim ad abſolutam & immenſam Dei facultatem, & ad opera ſupra naturem ex Deo prodeuntia, ad quę Philoſophus per ſenſibilia naturę opera eleuari non valet. Elicio ſecundò Philoſophum cum Theologo diſputare non poſſe, quia Principia ex varijs accipiunt, & de illis non conſentiunt; diſſentientes autem de principijs inter ſe diſſerere non ualent. Tertiò elicio ſententias Philoſophorum nonnunquam eſſe veras in parte, & ex ſuppoſitione tantum; eas uerò Theologorum abſolutè, veluti apud Philoſophum non dari creationem, Mundum, & motum non potuiſſe habere principium, uera ſunt in parte, quia per naturam, cuius opera conſiderat Philoſophus hæc fieri nequeunt: At Theologus ſupra naturam eleuatus, & ex ore Dei, nimirùm ex ipſo vero verum eliciens, diſtinctè noſcit vtrumque. Elicio quartò, dum uirium naturæ fines non egredimur, rationes Ariſtotelis de æternitate motus & Mundi obſcurè dilui poſſe, quæ tamen dum cum Theologo ſupra Naturæ opera eleuamur, facilè diluuntur. Exerceamus itaque ingenium in Phyſicis, vt percipiamus Naturæ vires, conſtanter tamen eis credamus, quæ prodeunt ex ore Dei, ut ſupra Naturam eleuari, & cum Deo iuncti, ipſo bono, uero, & pulchro per omnia ſecula fruamur. Patauij 1592. Die 7. Ianuarij.

F I N I S.

AØ1 1454866

Digitized by Google